

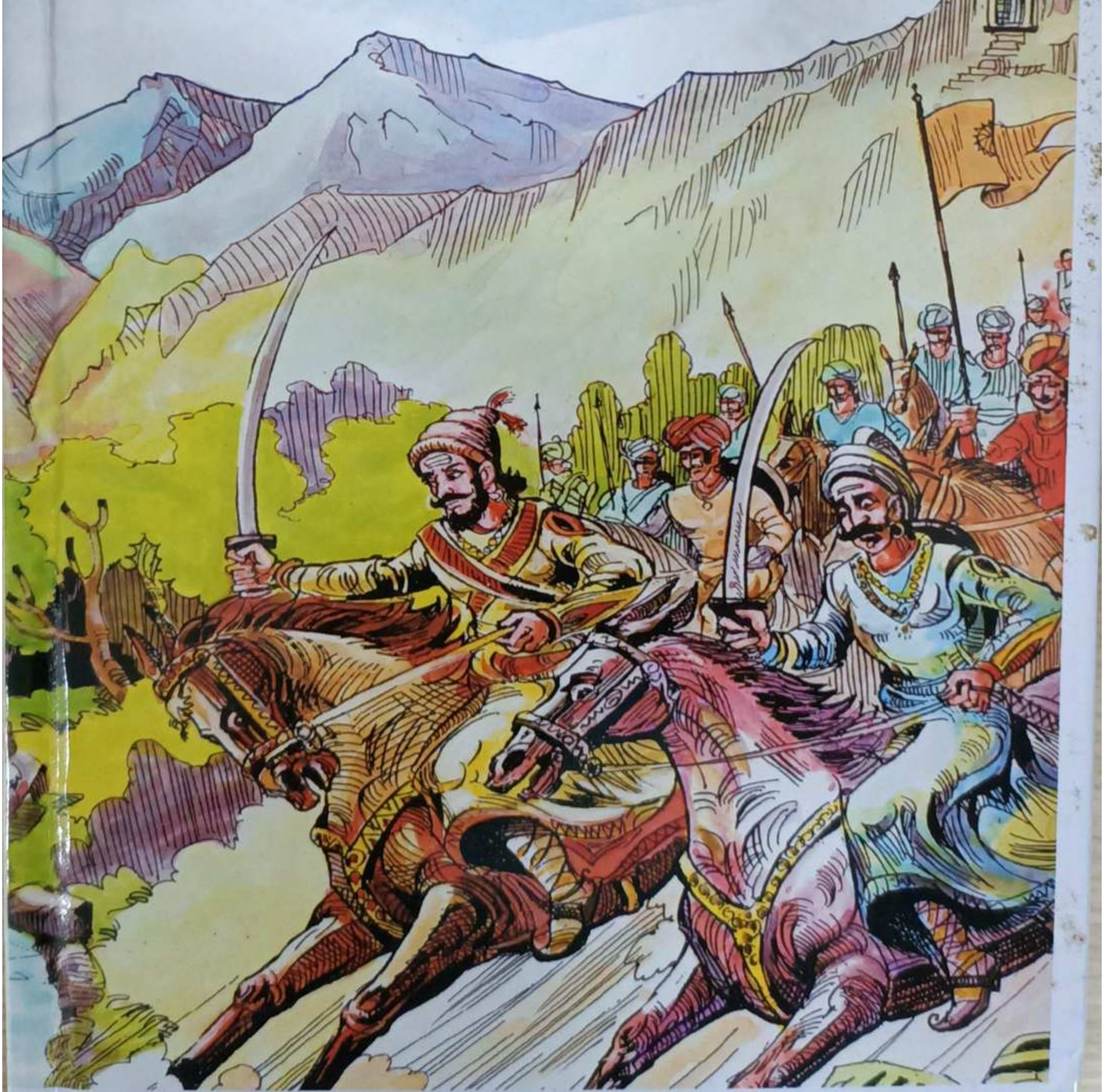
मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे
घराण्यांतील छत्रपती शिवाजी कालखंडांतील

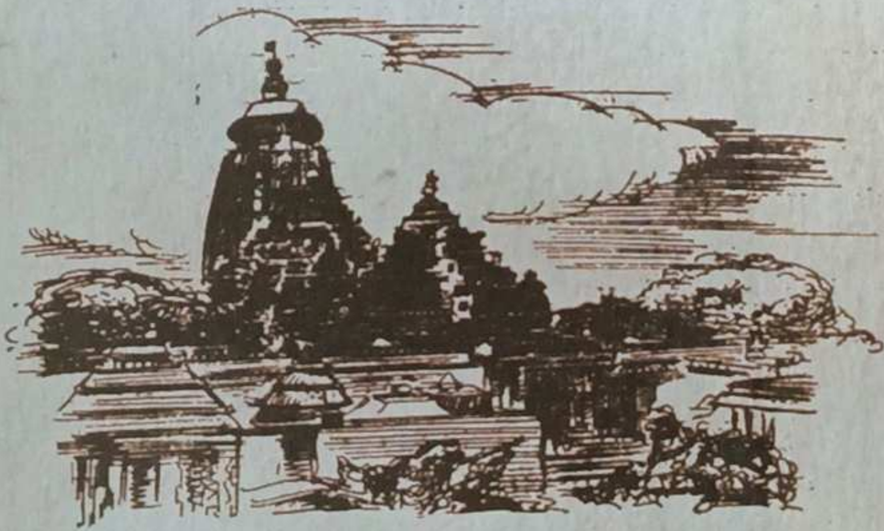

ऐतिहासिक कागदपत्रे

संपादक: राजाराम देशपांडे

दार उघड बया आता दार उघड

लेखकाचा परिचय

राजाराम शंकर देशपांडे
चार्टर्ड इंजिनिअर
एम्.आय्.ई.सी.ई., एम्.एस्.ई (१)

१९५९ ला कॉलेज् ऑफ इजिंनियरींग पुणे, इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंजिनिअर्स, कोलकत्ता व मिलिटरी इंजिंनियरींग कॉलेज्, खडकी येथे पदवी. बाँब डिस्पोजल तंत्रज्ञान. यशवंतराव चव्हाण प्रबोधिनी, पुणे व मेरी नाशिक-प्रशिक्षणाधिकारी, ३६ वर्षे सरकारी नोकरी त्यानंतर वडिलोपार्जित शेती व्यवसाय. "वनश्री" पुरस्कारासाठी नामनिर्देशन.

प्रतिनियुक्ती- वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्थान पुणे. पुणे विद्यापीठ, जिल्हा- उपनिबंधक, सहकारी संस्था व जिल्हा परिषद- पुणे व सातारा, डिझाईन्स सर्कल- मुंबई.

पत्ता:
आदिती, प्लॉट नं ८,
भरतकुंज वसाहत नं २,
एरंडवणा, गणेश नगर,
पुणे: ४११०३८
दुरध्वनी: २५४४११७८
मोबा: ९४२०६९६४३२

मुद्गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील)
या घराण्याचा ... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

(इ. स. १६३० ते इ. स. १६८०)

लेखक व प्रकाशक :

श्री. राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई.
एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर

मूल्य : रु. ८००/-

प्रोफिशन्ट™
पब्लिशिंग हाऊस

लेखक व प्रकाशक : राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई., एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर
पत्ता : "आदिती," प्लॉट नं. ८,
भरतकुंज वसाहत नं. २, अेरंडवणा (गणेशनगर),
पुणे ४११०३८.
फोन : ०२० - २५४४११७८, ९४२०६९६४३२

प्रथमावृत्ती : दिनांक १४ मार्च २०१०

अक्षर-जुळणी : स्वाती एन्टरप्राईजेस, पुणे - ९
अर्क डिझाईन, पुणे.

मुखपृष्ठ, मलपृष्ठ व आतील चित्रे
शंकर गोजारे, संदीप साळुंके, अमोल क्षीरसागर, शशांक गुप्ते

प्रकाशन सहाय्य व वितरक :
अ. र. नांदुरकर
अनमोल डिस्ट्रिब्यूटर्स
५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग ;
प्रभात सिनेमा समोर, पुणे - ४११०३०.
फोन : ०२० - २४४८४५३८.

मुद्रक : अभिषेक क्रियेशन्स
९८७, सदाशिव पेठ, पुणे-४११०३०.

अनुक्रमणिका

प्रस्तुत पुस्तकातील रेखाचित्रे व फोटो यांचे वर्णन व पुस्तकातील पृष्ठ क्रमांक

* देशपांड्यांच्या सदरेपुढे *

श्रीमंत नऱ्हेकर देशपांड्यांचे घराणे बारा मावळात तालेवार आहे. हे नऱ्हेकर देशपांडे पुण्याजवळच्या नांदोशी गावात गेली तीनशे वर्षेनांदत आहेत. म्हणून त्यांना नांदोशीकर देशपांडे म्हणूनही ओळखतात. तसा या नांदोशीकर देशपांड्यांचा वंशपरिवार मोठा आहे. आजच्या काळात उद्योग-धंद्यासाठी या घराण्याच्या शाखा विखुरल्या आहेत. एक शाखा मात्र आजही नांदोशीच्या काळी-पांढरीत नांदते आहे. इ.१९४७ पर्यंत नांदोशीत देशपांड्यांचा वाडा सरदारी दिमाखात उभा होता. दि.१५ ऑगस्ट १९४७ ला स्वातंत्र्य मिळाले. देशपांडे वाड्यावर स्वातंत्र्याचा झेंडा फडकला. पुढे साडेपाच महिने उलटले आणि महात्माजींचा दारुण घात झाला. दिल्लीत गांधीजींची चिता पेटली आणि महाराष्ट्रातील गावोगाव निशपाप घरांच्याहि चिता पेटल्या. नांदोशीच्या देशपांडे वाड्याची त्यावेळी राख-रांगोळी झाली. शिवकालीन वस्तू, वास्तू, शेले-शालू, दागदागिने, कागदपत्रे, घोड्या-उंटांचा साज-सरंजाम, घागरी-हंडे, जुनी हत्यारे पात्यारे शिवकालीन ऐतिहासिक साहित्य पार खलास झाले. शिवकालात ज्या घराण्यातील अनेक पुरुष हिंदवी स्वराज्यासाठी लढले, राबले अन मेले, त्याच घराण्याचा वाडा, देश स्वतंत्र झाल्यावर बेचिराख झाला.

त्याच वाड्याच्या राखेतून आजचा देशपांडे वाडा नांदोशीत पुन्हा उभा राहिला. जुने काहीच उरले नव्हते. वाड्याबाहेर कुठे-कुठे देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे शिल्लक होती आणि त्यातल्या मुख्य देशपांड्यांची जिद्द! त्यांच्या इतिहासाचे प्रेम आणि अभिमान टवटवीत, गर्द पिंपळासारखा ताजा होता. त्या देशपांड्यांचे नांव नऱ्हे-नांदोशीकर राजाराम शंकर देशपांडे मुक्काम - नांदोशी, तालुका - हवेली, जिल्हा - पुणे, सिंहगड रस्त्यावर! वय ७५. देहाची इमारत भक्कम. छाती आणि गर्दन ताठ!

श्री. राजाराम शंकरराव देशपांडे हे मराठी इतिहासकार आणि विशेषत: शिवकालावर मनापासून भक्ती करणारे डोळस अभ्यासक व संशोधक आहेत. स्वराज्य संस्थापक शिवाजी महाराजांच्या आणि राजमाता जिजाऊ साहेबांच्या क्रांतिकारी अनुष्ठानात अगदी प्रारंभापासून शिलेदारीचे व्रत घेतलेले हे देशपांडे

घराणे आहे. बापूजी मुद्गल हा महाराजांचा कर्तबगार सहायक. तो मुत्सद्दी होता तेवढाच शिलेदारही होता. कोंढाणा उर्फ सिंहगड किल्ला याच बापूजीने मोठ्या मुत्सद्दीगिरीने कारस्थाने करून कब्जात आणला. शिवापूर हे गाव व पेठ महाराजांच्या लहानपणीच नव्याने वसविण्यात आली (इ.१६३७ ते १६४६ चे दरम्यान) त्यावेळी या शिवापूरात महाराजांसाठी वाडा बांधण्यात आला. याच वाड्याशेजारी बापूजी मुद्गल देशपांडे यांचाही वाडा बांधून तयार करण्यात आला. या बापूजी मुद्गल देशपांड्यांना तीन पुत्र होते. नारो बापूजी, बाळाजी बापूजी आणि चिमणाजी बापूजी. हे चौघेही बापलेक स्वराज्याच्या सैन्यात लष्करी कामगिरी शेवटपर्यंत करीत होते. बापूजी मुद्गल देशपांडे हे स्वराज्याचे पहिले सरहवालदार होते. म्हणजेच स्वराज्याच्या अंतर्गत संरक्षणाची व सुव्यवस्थेची जबाबदारी शिवाजी महाराजांनी व जिजाऊ साहेबांनी बापूजींवर सोपविली होती. बापूजींचे व्यक्तित्व व व्यक्तिमत्व निश्चितच कर्तृत्वशाली व भारदस्त होते हे त्यांनी केलेल्या कामगिरीवरुन सिध्द होते. किल्ले कोंढाणा हा अदिलशाही होता. गडावर विजापूरकर अदिलशहाचाच, म्हणजेच केंद्रसत्तेचा ताबा होता. कोंढाण्याचा गडकरी होता सिद्दी अंबर वाहब. जोपर्यंत दादाजी कोंडदेव हे हयात होते, तोपर्यंत शिवाजी राजांनी कोंढाण्यावर आपला ताबा बसविण्याचा विचार कृतीत आणला नाही. 'कोंढाणा' हा किल्ला कोंढाणा सुभ्याचा मुख्य कचेरीचा केंद्र होता. तेथूनच सुभ्याचा शाही कारभार चालविला जात असे. शाही सुभेदार होता दादाजी कोंडदेव. त्यामुळेच जुन्या कागदपत्रात दादाजीचा हुद्दा सुभेदार सुभे कोंडाणा असाही येतो. याच दादाजी कोंडदेवांकडे सुभेदारी होती. पण प्रत्यक्ष कोढाणा किल्ला सिद्दी अंबर वाहब या केंद्रिय अदिलशाही अधिकाऱ्याकडे किल्लेदार म्हणून होती. तो किल्ला सिद्दी अंबर वाहब कडून बापूजी मुद्गल-नऱ्हेकर-देशपांडे याने कारस्थाने करुन हिंदवी स्वराज्यात आणला. ही बापूजीची अतिशय मोठी कामगिरी. हे राजकारण इ. १६४८ च्या प्रारंभास घडले.

बापूजी नऱ्हेकरास तीन पुत्र होते, हे वर आलेच आहे. नारोजी, बाळाजी व चिमणाजी हे तिघेही शूर सैनिक आहेत. या तिघांनीही स्वराज्याकरिता अनेक

युध्दात प्रत्यक्ष भाग घेऊन शौर्य गाजविले आहे. मतळ हातावरी शीर घेवोन लढताती असा यांचा बहादूरीचा वाटा स्वराज्यात आहे. अफजलखानाच्या स्वारीच्यावेळी, म्हणजेच प्रतापगडच्या युध्दात नारो बापूजीकडे महत्वाची कामगिरी सोपविलेली होती. बाळाजी व चिमणाजी यांनीही शाहिस्तेखानावरील छाप्यात महाराजांच्या बरोबर लाल महालात भाग घेतला होता. या मुलांचे वडील केंव्हा वारले, याची नोंद अद्याप मिळालेली नसली तरी वार्धक्याच्या काळातही स्वराज्यातील कामे शेवटपर्यंत करित असावेत असा तर्क आहे.

महाराज सुरतेच्या पहिल्या स्वारीच्या वेळी, (म्हणजेच इ.१६६४ जानेवारी ६ ते १०) नारो बापूजी हे या स्वारीत होते. दि. १० जानेवारी रोजी लूट घेऊन परतले. लोहगडापर्यंत स्वारी व लूट यशस्वीपणे आली. पण लोहगाव ते वडगाव (ता.मावळ जि.पुणे) या भागात पोहोचताच महाराजांस बातमी समजली की, पुण्यातील मोघलांची फौज आपल्या रोखाने चाल करुन येत आहे. तेंव्हा महाराजांनी सांगातच लूट लोहगडावरच नेताजी पालकरांबरोबर पाठविली व स्वत: कोळवण, मुठे खोरे, खामगाव या मार्गाने राजगडाकडे जाण्यासाठी निघाले. येणाऱ्या मोघली हल्ल्याला आडविण्यासाठी वडगाव जवळ काही मराठी सैन्य त्यांनी ठेविले. त्यात प्रमुख होते नारो बापूजी नऱ्हेकर देशपांडे. हा प्रसंग दि. ४ किंवा ५ फेब्रुवारी १६६४ या दिवशी घडला. आलेल्या मोघली हल्ल्याबरोबर नारो बापूजी व मराठी सैन्य झुंझले. मोघली हल्ला त्यांनी उधळून लावला. पण या युध्दात नारो बापूजी रणांगणी पडले. गळ्याजवळ बाण लागून ते घोड्यावरुन कोसळले व मृत्यू पावले.

या नारो बापूजींना 'केशव' नावाचा पुत्र होता. आगऱ्यास जाण्याच्यापूर्वी मिर्झाराजे व दिलेरखान या मोघली सरदांशी शिवाजी राजांनी पुरंदर गडाखाली जो तह केला, त्यात पुरंदरगडासह २३ किल्ले मोंगलाना द्यावे लागले. पुरंदरावर मोगली निशाण लागले. व पुरंदरगड पुन्हा जिंकून घेण्यासाठी चार वर्षांनी, दि. ८ मार्च १६७० रोजी निळो सोनदेव बावडेकर यांस महाराजांनी पाठविले. गडावर शेख रजिउद्दीन नावाचा मोगली किल्लेदार होता. या अचानक छाप्यात मराठी सैन्याचा जय झाला. गड घेतला. पण या युध्दात केशव नारायण नऱ्हेकर देशपांडे ठार झाला.

पुढे साल्हेरच्या युध्दातही बाळाजी व चिमणाजी नऱ्हेकरांनी पराक्रम गाजविला. असा हा शिवकालीन नऱ्हेकर देशपांड्यांचा इतिहास आहे. अशा या घराण्यास खेड-शिवापूर व सिंहगड खोऱ्यातील काही भागाचे देशपांडे - वतन महाराजांनी दिलेले होते किंवा ते आधीपासूनच होते, तेच पुढे स्वराज्यात चालू ठेवले.

नऱ्हेकर देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे, विपूल प्रमाणात श्रीमंत राजाराम शंकरराव देशपांडे यांनी अतिशय कष्टपूर्वक संशोधन करुन एकत्र जमा केली आहेत. त्याचप्रमाणे पुण्याच्या पेशवे दप्तरात याच घराण्याबद्दलची जी दप्तरे पाहणे आवश्यक आहे, ती पाहून श्रीमंत देशपांडे यांनी फार मोठ्या प्रमाणावर पत्र संग्रह केला. या पत्रात शिवकालिन, स्वातंत्र्ययुध्दकालिन (इ.१६८३ ते १७०७),पेशवेकालिन व ब्रिटिशकालिनही कागदपत्रे आहेत. मुगल बादशाहांच्या सनदांचा संग्रहही त्यात आहे. अभ्यासकांना या कागदपत्रांचा मोठाच उपयोग होणार आहे. नऱ्हेकर देशपांडे घराण्याच्या इतिहासाबरोबरच इतर घराण्यांची माहिती यात सापडणार आहे. अजूनही प्रकाशात न आलेले नऱ्हेकरांचे दप्तर ठिकठिकाणी नऱ्हेकरांच्या कुटुंबशाखात विखुरलेले आहे. या सर्वच प्रसिध्द आणि अप्रसिध्द कागदपत्रांचा डॉटरेटच्या प्रबंधासाठी उपयोग होणार आहे. माझ्या माहितीप्रमाणे एक प्रज्ञावंत इतिहासाभ्यासक तरुण संशोधक डॉटरेटसाठी आत्तापासूनच कामाला लागले आहेत. अशा प्रज्ञावंत अभ्यासकांना श्री.रा.शं.देशपांडे-नऱ्हेकर यांचे मोलाचे सहाय्य लाभणार आहे. प्रस्तुत देशपांडे घराण्याची 'ऐतिहासिक कागदपत्रे' या ग्रंथाचा लाभ अशा प्रकारे संशोधन कार्यास होणार आहे.

देशपांडे घराण्यातील प्रस्तुत ऐतिहासिक कागदपत्रांतून अनेक महत्वाचे धागे-दोरे जुळत आहेत. पंतप्रधान मोरोपंत पिंगळे, रामचंद्रपंत आमात्य, रघूनाथ बल्लाळ कोरडे, सोनोपंत डबिर, चिंचवडकर देव इत्यादी घराण्यांची नाती-गोती यातून लक्षात येत आहेत. विशेष म्हणजे या घराण्यातील कर्तबगार पुरुषांच्या समाध्यांचा शोध लागत आहे. त्याचप्रमाणे त्यांनी बांधलेली मंदिरे आणि अन्य बांधकामे लक्षात येत आहेत. शिवकालिन एका प्रख्यात घराण्याचा इतिहास सुसंगत तारिखवार जुळविण्यास या 'ऐतिहासिक कागदपत्रे' या ग्रंथाचा

संशोधकांस उपयोग होणार आहे. ही कथा-कादंबरी नव्हे. सर्वसामान्य माणसास या ग्रंथातून मिळणारे शोध व निष्कर्ष समजतील.

श्री रा. शं. देशपांडे यांनी घेतलेले कष्ट आणि चिकाटीने केलेले हे ग्रंथ लेखन व संपादन पाहून मन थक्क होते. नव्या पिढीला यातून प्रेरणाच मिळेल. श्रीमंत देशपांडे यांचे अभिनंदन करताना त्यांना सादर दंडवत घालावे असेच त्यांचे कार्य आहे.

बहुत काय लिहीणे? राजते लेखनाविधी!

पुरंदरे वाडा, पुणे ९. **– बाबासाहेब पुरंदरे**

॥ श्री ॥

खेडेबाऱ्याच्या देशपांडे घराण्यातील पुरुषांनी शिवकालात महत्त्वाची कामगिरी बजावली आहे. ही गोष्ट प्रसिद्ध आहे. त्या घराण्यातील बापूनी मुद्‌गल यांनी १६४७ मध्ये शिवाजी महाराजांकरिता कोंढाणा किल्ला काबीज केला अशा आशयाची नोंद जेधे शकावलीत आहे. त्यांचे पुत्र बाळाजी व चिमणाजी हे शाइस्तेखानावरील छाप्यात आघाडीवर होते.

बालपणी खेडला असताना शिवाजी महाराज काही काळ याच घराण्याच्या वाड्यात रहात होते.

अशा या घराण्याचा इतिहास श्री. राजाराम शंकर देशपांडे यांनी मोठ्या कष्टाने लिहिला आहे. ही गोष्ट अभिनंदनीय आहे.

– गजानन भास्कर मेहेंदळे

श्री
शिवचरणी
निरंतर गंगाधर
सुत निनाद
बेडेकर

माघ कृष्ण चतुर्दशी
श्रीशिवराज्य शके ३३६
०१० फेब्रुवारी १२

॥ श्री [illegible] ॥

अखंडितलक्ष्मीआलंकृत सकलगुणालंकरण राजमान्य राजश्री आर. एस देशपांडे प्रति निनाद बेडेकर दण्डवत. विशेष तरी आपण नऱ्हेकर- नांदोशीकर देशपांडे (पाटील) यांची काही कागदपत्रे माझ्याकडे दिली होती. ती मी वाचली. आपल्या घराण्याबद्दल अभिमान असणे ही गोष्ट आवश्यक आहेच परंतु घराण्याच्या इतिहासासंबंधी कागदपत्रे जमवून त्यांचा एक ग्रंथ करण्याचे फार मोलाचे काम आपण केले आहे. आपल्या उतारवयात मोठ्या जोमाने हा उपक्रम केला आहे. ऐन कागदपत्रेच छापल्याने ग्रंथाचे मोल वाढले आहे. मी आपल्याला शुभेच्छा देतो आणि ग्रंथ लवकरात लवकर प्रसिध्द व्हावा असा जोगवा तुळजाभवानीकडे मागतो [illegible]

[illegible]

॥ श्री ॥

आपण हाती घेतलेल्या स्तुत्य उपक्रमाबद्दल मनःपुर्वक धन्यवाद ! आपण प्रकाशित करीत असलेल्या मुद्गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील) या घराण्याचा ..... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील (इ.स. १६३० ते १६८०) ऐतिहासिक कागदपत्रे या अत्यंत उद्बोधक आणि माहिती प्रधान अशा पुस्तकाबद्दलचा अहवाल देणाऱ्यांपैकी मी एक असावा याचा एक वेगळाच आनंद पुरेपुर मिळाला आहे.

आपण अत्यंत परिश्रमपूर्वक असा हा ग्रंथ / पुस्तक तयार केलेला आहे. आपल्या अनेक वर्षांच्या परिश्रमांना आज अत्यंत स्पृहणीय यश प्राप्त झालेले आहे. असे सांगण्यास नक्कीच अभिमान वाटतो.

अनेक ठिकाणाहून स्वतः मेहनतीने वणवण भटकून आपण मौलीक माहिती गोळा केलीत. तसेच त्याचे यथायोग्य संकलन करुन एका अप्रतिम अशा ग्रथांची निर्मिती अगदी यशस्वीरित्या केली आहे. नुसतीच माहिती मिळूवन भागत नसते, कारण ऐतिहासीक माहिती ही अनेक वेगवेगळ्या स्वरुपात प्राप्त होत असते. कधी अनेक भाषांमध्ये विखुरलेली असते, कधी गद्यात, कधी पद्यातही लिहीलेली असते. त्याचप्रमाणे विविध लेखकांच्या मातब्बरीप्रमाणे माहिती नोंदविलेली असते. तेंव्हा त्या लेखकाचा पक्ष, परिस्थिती, ज्ञान आणि अभिनिवेश याचाही विचार करावा लागतो. बाजारी माहिती, दरबारी माहिती, खाजगी माहिती असेही बरेच प्रकार असतात. शिवाय या वेगवेगळ्या उपलब्ध लिखाणामधील संगती, विसंगती शोधावी लागते. काळस्थळासंबंधीच्या चुका शोधून काढाव्या लागतात. अशा प्रकारे परिश्रमपुर्वक घटनानिश्चिती करावी लागते. मग त्या निश्चित केलेल्या घटनांची संगतवार घालून / लावून त्यावरुन प्रकरणांची निर्मिती करून हाती घेतलेल विषय पूर्ण करावा लागतो.

हा अशा प्रकारे या सर्वांची सांगड घालत आपण देशपांडे घराण्याचा अतिशय दैदिप्यमान आणि खराखुरा इतिहास वृत्तांतरुपाने अगदी सहज सोप्या अशा शैलीमध्ये मांडलेला आहे.

आज लोकांना इतिहास म्हटलं की, छत्रपति शिवाजी महाराज आठवतात. पण त्याच छत्रपति शिवाजी महाराजांचे स्वराज्य वाढविण्यासाठी, आणि घडविण्यासाठी देशपांडे कुटुंबियांची पिढ्यानपिढ्याची मौलीक साथ त्यांना लाभली होती. परंतु आपल्या या पुस्तकामुळे ही आजपर्यंत अप्रकाशित असलेली माहिती आज सर्वांसमोर प्रगट झालेली आहे. आज अनेक किल्ले ऐतिहासिक स्थळे लोक अनेकांना दाखवितात. पण त्याबाबतची खरीखुरी ऐतिहासिक माहिती मात्र त्यांना नसते. छत्रपति शिवाजी महाराजांनी शाहिस्तेखानाने बळकाविलेल्या लालमहालावर छापा घालून त्यास पिटाळून लावले हे तर सर्वश्रुतच आहे. पण त्यावेळी छत्रपती शिवाजी महाराजांना जीवाची बाजी लावत देशपांडे कुटुंबियांनी अत्यंत मौलीक अशा साथ केली होती हे कित्येकांना माहित नव्हते.

शिवरायांच्या स्वराज्याच्या अनेक मोहिमांमध्ये देशपांडे कुटुंबियांचा सहभाग होता व त्यांनी वेळोवेळी शिवरायांना मोठे मौलीक सहकार्य केले होते. देशपांडे कुटुंबियांनी कायमच तन मन धन सर्वस्वी अर्पण करून स्वराज्याची सेवा केली होती. त्यांनी शिवरायांना वेळोवेळी केलेली मदत किती लहान किती मोठी याला महत्व नाही, पण त्यामागे असलेल्या तुळशीपत्राच्या त्यांच्या भावनेचे मोल कधीच करता येणार नाही.

आपल्या गुणांचा उपयोग देशकारणी व्हावा हे बोलणे जितके सोपे त्याच्या अनंतपट तसे घडविणे अवघड. परंतु तसे घडविण्यासाठी तहान भूक विसरुन स्वराज्याच्या कारभारात देशपांडे कुटुंबियांनी दिलेले योगदान थक्क करणारे आहे. इतिहासाच्या पानांमध्ये प्रत्यक्ष नावांनीच नव्हे तर आपल्या अलौकिक कर्तुत्वगुणांनी ज्यांची नोंद प्रकर्षाने द्यावीच लागेल अशा लोकांमध्ये आज देशपांडे कुटुंबियांचे नाव झळकत आहे.

तसेच मराठी स्वराज्याच्या इतिहासातील देशपांडे कुटुंबियांच्या कर्तृत्वाचा सिंहाचा वाटा अमान्य करण्यासारखा नाही. आपल्या बऱ्याच वर्षाच्या तपश्चर्येला आज मधूर, गोड, रसाळ फळे आली आहेत हे पाहून आनंद वाटला.

अगदी सुयोग्य पद्धतीने मांडणी करून आपण या पुस्तकाचे लेखन केले नाही. इतकी माहिती, इतका तपशिलवार वृत्तांत देऊन एखादे पुस्तक लिहिणे हे सोपे तर निश्चितच नाही. अत्यंत उच्च दर्जाची मानसिकता अशासाठी आवश्यक असते तेव्हांच हे जमते. मानसिक आध्यात्माची बैठक अशी प्रवृत्ती निर्माण होण्यासाठी असावी असते मनाचे मोठेपण टिकवावे लागते आणि बुद्धीचा समतोलही राखावा लागतो. आपण या सर्वाचा योग्य मेळ साधत तयार केलेल्या या पुस्तकाबद्दल कितीही लिहिले तरी ते कमीच ठरेल यात शंका नाही. पण एका अनमोल पुस्तकाची/ग्रंथाची निर्मिती करून आपण आज देशपांडे कुटुंबियांचा इतिहास अगदी समर्पकपणे व समतोलपणे मांडलेला आहे. त्यामुळे वस्तुनिष्ठ इतिहासाचे ज्ञान सर्वांना मिळणार आहे.

या पुस्तकाच्या/ग्रंथाच्या निर्मितीसाठी आपण आपल सर्वस्व झोकून देवून काम केलेत ही गोष्ट मोठी विलक्षण आहे. देशपांडे कुटुंबियांचा उज्वल इतिहास सांगणारे एक विश्वासार्ह आणि अधिकृत असे ऐतिहासिक साधन आपण तयार केले आहे.

कर्तृत्व संपन्न, व्यवहारीक चातुर्य, भविष्याचा अचूक वेध घेऊन धाडसाने उद्योग व्यवसाय करणे आणि परमेश्वर कृपेने त्यात यश मिळविणे हे अनेकांना जमते आणि एवढे सर्व करूनही पुन्हा कौटुंबिक जबाबदाऱ्या आहेत, अशी जाण असून सुद्धा ती कृतीत अणणारी माणसे फारच थोडी आहेत, अशा अत्यल्प माणसापैकी आपण एक महान गृहस्थ आहात असे अभिमानाने सांगतो आणि माझा अहवाल संपवितो.

– ॲड. संजय चितळे,

हायकोर्ट

एका सार्थ इतिहासाची ओळख

प्रथम शहाजी राजांच्या पदरी असलेल्या व नंतर शिवरायांच्या स्वराज्य निर्मितीच्या कार्यात सहभागी होऊन मोलाचे योगदान देणाऱ्या जेधे, पासलकर, बांदल, मालुसरे या घराण्यांप्रमाणेच शिवापूरकर नऱ्हेकर – नांदोशीकर घराण्याचाही समावेश होतो.

शहाजी राजांच्या पदरी असलेल्या बापूजी मुद्गल देशपांडे यांनी १४ मार्च १६४७ रोजी कोंढाणा उर्फ सिंहगड स्वराज्यात आणून शिवरायांच्या स्वराज्य निर्मितीच्या कार्यात मोलाचा वाटा उचलला. तर लालमहालातील शाहिस्तेखानावरिल छाप्याच्या प्रसंगी बापूजी पंतांच्या बाळाजी व चिमणाजी या दोन्ही पुत्रांनी मोठा पराक्रम गाजविला व तिसरा पुत्र नारो बापूजी याने १० जाने १६६४ रोजी वडगाव मावळ येथे मुघल सरदार मुकुंदसिंग रजपुत याच्या बरोबर झालेल्या संघर्षात बलिदान दिले. याच घराण्यातील नारायण देशपांडे यांनी वणी दिंडोरीच्या युद्धप्रसंगी वीर मरण पत्करले. राघो मोरेश्वर, महादजी रघुनाथ, खंडो मोरेश्वर, या व्यक्तींनी पेशवाईत मराठी राज्याचा कारभारातही म्हणजेच मुलकी सेवेतही मोठी कामबिरी बजावली आहे. देशपांडेपणाचे काम असो जे जे कार्य आपल्या पदरी आले ते ते प्रामाणिकपणाने करणे हीच त्यांची ध्येय निष्ठा होती. ती पार पाडत असतांना या घराण्यातील अनेक व्यक्तिंनी दाखविलेले धाडस, शौर्य, प्रसंगावधान, व्यवहार चातुर्य वगैरे गुणांचे आपणास दर्शन होते. या घराण्याने मराठ्यांच्या इतिहासांत दिलेले योगदान पहातां प्रत्येक मराठी माणसाच्या मनात या घराण्याविषयी आपलेपणाची भावना निश्चित निर्माण होईल.

राजाराम शंकरराव देशपांडे यांना आपल्या घराण्याचा सार्थ अभिमान आहे. परंतु ते तेवढ्यावरच न थांबता त्यांनी आपल्या पुर्वजांच्या या तेजस्वी इतिहासाला ग्रंथ रुपात साकार करण्याचा निर्धार केला व त्या साठी उतार वयातही अत्यंत परिश्रम घेऊन विविध प्रसिद्ध व अप्रसिद्ध साधनांचा अभ्यास करून हा ग्रंथ साकार केला आहे.

मुळचे देशपांडे घराणे कुठले, त्यांच्या उपशाखा कशा झाल्या, त्यांचा विस्तार कोठे कोठे कसा होत गेला. त्यांच्या इनाम जमिनी, इनाम गावे, वतनाच्या

जागा, रहाते वाडे, देशपांडे.कुलकर्णी व पाटील वतना विषयीची माहिती प्रस्तुत ग्रंथात सविस्तर देण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्यासाठी त्यांनी अनेक इतिहासाची पुस्तके, बखरी, ऐतिहासिक पत्र संग्रहांचा अभ्यास केला आहे व त्याच बरोबर भारत इतिहास संशोधक मंडळ आणि पेशवे दप्तरांतील शेकडो मोडी कागदपत्रांचा अभ्यास केला आहे.

वंशवेल, नकाशे, मोडी पत्रांची छायाचित्रे, तसेच लिप्यंतर केलेली पत्रे परिशिष्टा सोबत जोडली आहेत. त्यामुळे या ग्रंथाचे महत्व आणखीच वाढले आहे. या ग्रंथाच्या परिशिष्टामध्ये दिलेल्या ग्रंथाची यादीच त्यांच्या श्रमाची साक्ष देते.

आपल्या पूर्वजांनी स्वराज्याशी एकनिष्ट राहून देशासाठी केलेले बहुमोल कार्य लोकांसमोर आणण्याचा राजारामपंतांचा ध्यास व त्यासाठी घेतलेले अपार कष्ट हे या ग्रंथरूपाने साकार झाले आहेत. म्हणूनच ते अभिनंदनास पात्र आहेत.

– पांडुरंग बलकवडे

(इतिहास संशोधक)

नांदोशीकर देशपांडे घराण्याची शिवकालीन कागदपत्रे

श्रीमान राजाराम शंकर देशपांडे सेवानिवृत्त शासकीय अधिकारी राहणार मौजे नांदोशी, ता. हवेली, जि. पुणे, हे श्री शिवकालीन ऐतिहासिक देशपांडे घराण्याचे कर्तृत्ववान असे वारसदार आहेत. आपल्या घराण्याचे शिवछत्रपतींच्या कर्तृत्वाशी फार मोठा संबंध असल्याचा व महाराजांच्या स्वराज्य निर्मितीच्या कार्यात आपल्या पूर्वजनांनी जे अपूर्व, अद्भुत आणि जीवाची पर्वा न करता जे योगदान दिले त्याचा त्यांना सार्थ अभिमान आहे. त्यांनी आपल्या घराण्यातील आगीच्या आणि कसरीच्या तावडीतून जगल्यावाचल्या कागदपत्रांचे संकलन करून जतन केले आहे. शासकीय सेवेतून सेवानिवृत्त झाल्यावर या कागदपत्रांचा त्यांनी सखोल अभ्यास केला. पर्वतप्राय प्रयत्नांनी आणखी शेकडो मोडी कागदपत्रे त्यांनी पुणे पुराभिलेखागारातून प्राप्त केली, त्याचे लिप्यंतर केले. पर्शियन कागदपत्रांचे अनुवाद केले. हे सर्व झाल्यावर यापूर्वी प्रसिद्ध झालेली नऱ्हेकर देशपांडे, खेडेबारे - शिवापूरकर देशपांडे यांच्या कागदपत्रांचा सखोल अभ्यास केला. अनेक इतिहास संशोधकांशी संवाद केला. नांदोशीकर देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे आजपर्यंत प्रसिद्ध झाली नव्हती. ते अत्यंत खडतर काम श्री देशपांडे यांनी बहुप्रयत्नाने आज प्रसिद्ध केली आहे. ही गोष्ट अतिशय मोलाची आहे.आपल्या पूर्वजांनी केलेल्या पराक्रमांच्या स्थळांचे नकाशे तयार केले. अद्यावत वंशावळी तयार केल्या. आपल्या घराण्यातील पराक्रमी पुरषांच्या समाध्यांचा शोध घेतला. त्यांची छायाचित्रे घेतली. पराक्रमांच्या प्रसंगांचे दर्शन वाचकांना घडविण्यासाठी त्यांनी रेखाचित्रे तयार करून घेतली.

आपल्या सध्याच्या तीन जळीताच्या दिव्यातून पुन्हा उभ्या असलेल्या वास्तूचा त्यांना अभिमान आहे. जुन्या वाड्याच्या तटबंदीच्या भिंतींचे अवशेष आजही त्यांच्या घराण्याच्या ऐतिहासिकतेची आठवण करून देतात. अजूनपर्यंत गावचे वतनदार पाटील म्हणून गावात ते ताठ मानेने वावरतात. वडजाई देवी हे त्यांचे कुलदैवत. तिच्या मंदीराच्या जीर्णोद्धार त्यांनी केला. तिच्या यात्रेतील आपले मानाचे स्थान त्यांनी आजही जपले आहे. त्यांची शेती, आमराई आजही त्यांच्या

ऐतिहासिकतेची साक्ष देतात. वाघजाई मंदीराकडे जाणाऱ्या रस्त्याचे बांधकाम आणि गावात बसविलेले सौरदिवे यातून त्यांचे आपल्या जन्मभूमीवरील उदंड प्रेम व्यक्त होते.

श्रीमान राजाभाऊ देशपांडे हे आपला घराण्याचा वारसा अत्यंत मनोभावे जपत आहेत. यांनी आपल्या घराण्याच्या कागदपत्रातून अनेक मौलिक गोष्टींवर प्रकाश टाकला आहे. ऐतिहासिक कागदपत्रांच्या दुर्मिळतेच्या काळात देशपांडे यांनी ही कागदपत्रे ज्या आस्थेने, आपुलकिने आणि दुर्दम्य आशावादाने जपली आहेत त्याचे मोल अपार आहे. देशपांडे यांनी हा ग्रंथ लिहून एक महाकृत्य केले आहे.

बहुतीं शोधुन पाहिलें । बहुतांच्या मनास आलें ।

तरी मग जाणावें साधिलें । महाकृत्य ।। – समर्थ

राजाभाऊ देशपांडे यांनी हा ग्रंथ लिहून महाराष्ट्रावर फार मोठे उपकार केले आहेत. त्यांना उदंड आयुष्य लाभो हीच अदिशक्ती चंडमुंडभंडासुरखंडिनी रामवरदिनी तुळजाभवानीच्या चरणी प्रार्थना.

– डॉ. सदाशिव म. शिवदे, पुणे.

मराठेशाहीच्या सीमा युद्धनीतीवर अवलंबून असतात काय ?

......स्वत:च्या घराण्याचा इतिहास, लेखक जितक्या आत्मियतेने साकार करतो तितका इतरांकडून सुसंगतपणे होत नाही. लेखकाने इतिहास लिहिताना फक्त छत्रपती शिवाजी महाराजांचाच कार्यकाल निवडला त्याला निश्चित कारणे होती. असे प्रकाशित व अप्रकाशित ऐतिहासिक कागदपत्रांवरून स्पष्ट होते. भरपूर रेखाचित्रे देऊन प्रसंग पुढे ठेवल्याने इतिहास योग्य तऱ्हेने समजून येतो. शिवाय लेखकांनी वतनाची जागा, नांदोशी व खेड शिवापूर येथील तत्कालीन काम करणाऱ्या व्यक्ति व त्यांचे कार्य व सरकारकूनांसंबंधीचे संबंधांनीही सुराज्य स्थापनेसाठी युद्धात देखील उल्लेखनीय विजय संपादून स्वराज्याच्या मर्यादा अडीचशे पटींनी वृद्धिंगत झाल्या याचे नकाशासह रेखाटन करून वाचकांसमोर नेमकी व वास्तव परिस्थिती मांडण्याचे काम झालेले आहे.

शेती, शस्त्र व शास्त्र या विषयात प्रत्येक ठिकाणी देशपांडे कुटुंबाचा उल्लेखनीय सहभाग असल्याबद्दल खात्री पटते. स्वत: लेखकांचे पूर्वजांनी म्हणजे **नारो बापूजी, केसो नारायण व नारायण – नांदोशीकर** यांनी सर्व महत्त्वाच्या व प्रतिष्ठेच्या लढायात भाग घेतल्याचे दिसून येते. तसेच पंचहजारी घोडदळाने केलेला अपूर्व पराक्रम कायम पहिल्या दर्जाच्या सेनापतीने वाढविलेला दिसतो. **आजोबा, मुलगा व नातू हे एकाच कुटुंबातील व्यक्ति** घोड्यावरून पडून लढायांत मृत्यू पावल्याने देशातील हे उदाहरण क्वचित एकमेव असल्याचे दिसून येते.

त्यामुळेच शिवाजीच्या समकालीन व मोगल राजवटीतील इतिहास लिहिणारांनी इंग्लिश, पोर्तुगिज, डच, फ्रेंच व मोगल (फारसी) लेखकांनी देशपांडे कुटुंब हे "**प्रितीपात्र**" व छत्रपती शिवाजी महाराजांचे "**उजवा हात**" म्हणून समजले जाई व "**बॉडी गार्ड**" या नावांनी संबोधले आहे. रघुनाथ पंडीत शिवाजी महाराजांच्या सांगण्यावरून संस्कृतमधून "**राज्यव्यवहारकोश**" लिहावयास सांगतात. या कुटुंबाची पिढ्यान् पिढ्या मौलिक साथ राजांना लाभली असल्याने व सर्व अप्रकाशित कागदपत्रे प्रथमच वाचकांसमोर आल्याने, यामुळे शिवाजी राजांनी **बाळाजी बापूजी, चिमणाजी बापूजी, बापूजी मुद्गल** त्यांचे आप्त मोरोपंत पेशवे, रामचंद्रपंत अमात्य, त्र्यंबकपंत डबीर, रघुनाथपंत कोरडे यांना राजांच्या तोलामोलाचे स्थान दिले होते.

शिवाजी राजांच्या राज्यात वतनाचे धोरण आवश्यक नव्हते. मोगल राजवटीत औरंगजेबाने ज्याप्रमाणे मातब्बर लोकास वतने देऊन वळविले तोच प्रकार राजारामांनासुद्धा अवलंबावा लागला की ज्यामुळे औरंगजेबाशी लढणे सोपे गेले.

शिवाजी महाराजांच्या वेळी पगार रोखीने होत असे. परंतु पैशाअभावी राजारामांच्या वेळची परिस्थिती वेगळी असल्याने २१ वर्षे स्वातंत्र्याचा लढा लढावा लागला. वतने / जहागिरी देण्याचा मार्ग चोखाळावा लागला. रामचंद्रपंत अमात्य हे पाच छत्रपतिंचे अमात्य होते. मुत्सद्देगिरी, राजनिष्ठा आणि प्रसंगी तलवार गाजवूनही सुराज्य राखावे लागले.

रामचंद्रपंत बाबडेकरांच्या (अमात्य) उत्साही कामगिरीमुळे राजाराम महाराजांच्या सात वर्षांच्या गैरहजेरीतसुद्धा दक्षिणेत मोगलांना फारसे काही करता आले नाही. शिवाजी महाराजांकडे जेवढे सैन्य होते त्यापेक्षा कितीतरी पटींनी ते आकाराने वाढले होते.

शिवाजी महाराज व मराठे केवळ गनिमी काव्याने लढले, हे काही इतिहासकारांचे मते, ही धारणा उभयतांचे अवमूल्यन करणारी आहे. शौर्यात युद्धतंत्राचीही सुयोग्य जोड असल्यास बलाढ्य शत्रूंनाही नामोहरम करता येते. उदा. वणी - दिंडोरीची लढाई पहा. मोगलांचे प्रचंड सैन्य व अजब तोफखाना पुढे असूनही मराठ्यांनी डाव्या-उजव्या बाजूंनी सैन्याचे आक्रमण केले व त्यामुळ प्रकाश - युद्धात मोगल हरले - मराठे जिंकले. सेनापती नारायण नांदोशीकर देशपांडे यांनी मोगल सैन्यावर हल्ला करून शत्रूचा तोफखाना थंड ठेवला. एकच गोष्ट वाईट झाली की नारायण देशपांडे कामास आले (१७ ऑक्टोबर १६७०) - राजे शोकाकुल झाले.

लेखकाने पुस्तकात नमूद केलेले उपरोक्त मुद्दे युद्धनीतीबद्दल विशेष प्रकाश टाकतात.

- मेजर मु. ना. जोशी

(इतिहास संशोधक)

पश्चिम भारतातील सर्व शहरात पुणे या शहराची एक वेगळी शान आहे आणि त्याचे वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान आहे. मावळ आणि देश यांच्या सरहद्दीवर वसलेला पुणे हा एक फार प्राचीन प्रांत आहे. 'सिलीकॉन व्हॅली' म्हणून माहिती तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात जागतिक स्तरावर पुण्याचें नाव पुढे येत असतानाच पुण्याजवळील दक्षिणेस असलेल्या सिंहगडच्या पायथ्याशी असलेला नांदोशी या गावातील सर्वांनाच ज्ञात असलेले गावचे पाटील श्री. राजाराम शंकर देशपांडे ह्यांनी संग्रहीत/संकलित केलेली 'मुद्‌गल - नऱ्हेकर - नांदोशीकर - देशपांडे शिवछत्रपतींच्या कालखंडातील ऐतिहासिक कागदपत्रे' हे पुस्तक खरोखरीच वाचनीय आहे.

ह्या कागदपत्रातून देशपांडे यांचा ओघानेच पुण्याच्या इतिहासाचा आढावा घेणाऱ्या ह्या पुस्तकाचे काम साकारताना बघायची संधी मिळाली. 'इतिहास' शब्दाचा अर्थच खूप व्यापक आणि बोधक आहे. प्रत्येक वेळ, वस्तू, वास्तू आणि व्यक्ती ह्यांच्यामागे एक इतिहास असतो.

तो अभ्यासपूर्वक जाणून घेऊन पुस्तकरुपात एकत्रित करण्याचे अवघड काम श्री. राजाराम शंकर देशपांडे ह्यांनी करून दाखविले आहे.

पेशवेकालीन पुण्याचे ऐश्वर्य व वैभवाची लोकांना आठवण करून देत तत्कालीन पुणे शहराची, परिसराच्या माहितीला इतिहासाची जोड देऊन नांदोशी गावाच्या निर्मितीपासून श्री वडजाई/ वज्रादेवी देवस्थानापर्यंत विविध स्थळे, घटना, घडामोडी आणि वास्तू यांच्या तपशीलवार वर्णनांसह प्रस्तुत पुस्तकात निवेदन केले आहे.

या लेखनाचे वैशिष्ट्य म्हणजे इतिहासातील संशोधनात्मक लेखन असूनही ते अत्यंत सहजसुलभ घाटणीचे आणि ओघवत्या प्रसन्न शैलीतले आहे. इतिहासातील दाखले देत वास्तव परिस्थितीची माहिती देणारे हे पुस्तक इतिहासाच्या अभ्यासकांबरोबरच सर्वसामान्य वाचकालाही रमविण्याचे सामर्थ्य ह्यात भरून राहिलेले आहे.

सध्या इतिहास संशोधन व अध्ययन दुर्मिळ होत चाललेले असताना वयाच्या ७४ व्या वर्षी इतिहास जाणून घेत अनेक वर्षे विस्मृतीत गेलेला हा दुर्मिळ खजिना पुन्हा नव्याने वाचकांपुढे, जाणकारांपुढे मांडण्याचे अत्यंत अवघड पण त्याचबरोबर तरुणांना नव्याने संजीवनी देण्याचे काम श्री. देशपांडे ह्यांच्या लेखनातून झाले आहे.

इथे शिवपूर्वकालापासून चालू वर्तमानकालापर्यंत एका विशाल प्रदेशात वाचक फिरून येतो.

हे लेखन केवळ अभ्यासकांपर्यंत मर्यादित न राहता ते सर्व स्तरांवरच्या जिज्ञासूंपर्यंत पोहचावे हाच एकमेव उद्देश ठेवून झालेले हे लेखन वैविध्यपूर्ण व अभ्यासपूर्वक सादरीकरणामुळे व्यासंगी वाचकांना उपयुक्त माहिती देणारे ठरणारे आहे.

वाचकांनी जिज्ञासा जागृत करून इतिहासातील संस्मरणीय प्रसंग व व्यक्ती ह्यांच्याविषयी नवी माहिती व नवे ज्ञान देणारा हा मराठी इतिहासातील आतापर्यंत अप्रकाशित असलेला दुर्मिळ खजिना खुला करण्याचे काम ह्या पुस्तकामुळे झाले आहे.

विपुल इतिहास साधने, संदर्भासाठी ऐतिहासीक कागदपत्रे मिळवून ती जुळवून इतिहास संशोधनाबरोबरच नवीन साधनांच्या माध्यमातून काम लवकर पण उत्कृष्ट व्हावे ह्याकरिता सतत प्रयत्नशील राहून चिकाटीने व जिद्दीने हे काम श्री. देशपांडे ह्यांनी पूर्ण केले.

पुस्तक वाचण्यावर भूतकाळ अभ्यासताना, इतिहासात खोलवर डोकावून रस घेणाऱ्या जिज्ञासूंना इतिहासातील संस्मरणीय प्रसंग व व्यक्ती ह्यांबद्दल जे परिचित नाहीत त्यांची माहिती मिळेल अशी खात्री वाटते.

सर्वच वाचकांची ह्या ऐतिहासिक वर्णनात्मक पुस्तकामुळे इतिहासाची गोडी निश्चितपणे वाढेल असा विश्वास वाटतो.

– सौ. किमया किशोर देशपांडे

।। श्री ।।

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांच्या ऐतिहासिक घराण्यासंबंधी संपादकांची बहीण कुसुम दंडवते यांनी नांदोशीकर देशपांडे या सरदार घराण्यातील एकत्र कुटुंबातील व्यक्तींबद्दल व्यक्त केलेले विचार प्रस्तुत पुस्तकात मुद्दाम समाविष्ट करण्यात आलेले आहेत. त्यावरून पाटील घराण्यासंबंधी व्यक्ती विशेष प्रामुख्याने उद्धृत करणे आवश्यक आहे. ते विचार खालील प्रमाणे –

माझी १ जानेवारी १९२९ जन्मतारीख तर संस्मरणीय आहेच. नांदोशी हे माझे माहेरचे गाव. सिंहगडच्या पायथ्याशी डोंगराच्या कुशीत (पूर्वी हा भाग खेडेबारे म्हणून ओळखला जायचा) वसलेले छोटेसे गाव. पण गावाला तसा फार मोठा इतिहास आहे. आमचा वाडा **छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या वेळेपासून असून राजे व त्यांची आई जिजाऊ बरेच दिवस येथे मुक्कामाला होते**, असे वडिलांनी आम्हास सांगितले. दगडी चिरेबंदी वाडा व ऐसपैस गढी असल्यासारखी वाड्याची रचना. चौसोपी वाडा. रस्त्याच्या एका टोकापासून त्याचे मागे असलेल्या रस्त्यापर्यंत विस्तृत रचना असलेला. समोर आड, आडापासून आमचे घराच्या तळघरापर्यंत जाणारा बंदिस्त मार्ग, आडाची चिरेबंद दगडी बांधणी, त्यावर घडीव दगडांची धांव, त्यावर बसविलेला रहाट, पुण्यापासून सुमारे १२ किलोमिटर अंतरावर असलेला हा गाव. त्यात पूर्वीप्रमाणे मोठे स्वयंपाकघर, माजघर, देवघर, ऐसपैस ओसरी, त्यापुढे दोन्ही बाजूंना गुरांचे प्रचंड गोठे, त्यालगतच्या बखळीत, घोड्यांचे तबेले, मागे पुढे प्रचंड अंगण, परस इतका भव्य वाडा व त्यात राबती माणसे, गड्यांकरिता स्वतंत्र सोय. खरोखरच वैभवाची साक्ष देणारा असा आमचा वाडा होता. जवळच मोगलपूर्वकालीन व छत्रपती शिवाजी राजांकडून इनाम वतनाची जमीन, आंब्याच्या प्रचंड बागा, शेतमळा, सहा बारमाही पाण्याच्या विहिरी, जांभूळ, फणस, काजूची झाडे, वडजाई (वज्रदेवी) मंदिर इत्यादी वर्णन करावे तेवढे थोडेच. नांदोशी हे गावच इनाम मिळाले असलेल्या वंशपरंपरागत **पोलीस व मुलकी पाटीलकी** आजतागायत आमच्या घराण्याने केले असल्याने **खानदानी पाटीलकी** (जो गाव वसाहतीला योग्य करतो त्यालाच पाटील असे संबोधले जाते) गाजविली. गावातील तीन चतुर्थांश जमीन देशपांडे घराण्याकडे असून, माझे वडील पोलीस व मुलकी पाटील असल्यामुळे मान मरातब, वतनदार, जमीनदार, इनामदार इ. उपाधी त्यापाठोपाठ आलीच.

घरात ४५ माणसांचे एकत्र कुटुंब, गोठ्यात साठ जनावरे (गाई, म्हशी, जातिवंत खिलारी बैल, वासरे), फारच सुस्थितीत असलेले आमचे घर, माझे वडील त्यांचे तिघे सख्खे बंधू, दोन आत्या घरी आलेल्या, एवढ्या कुटुंबाचा विस्तार. त्यामुळे बाकीच्या आमच्या कुटुंबाबद्दल फारच आकर्षण असायचे. मला शाळेत घालायची वेळ आली त्यामुळे मी फॉर्म घेऊन आले. मी पुण्यास काकांकडे असायची. कारण माझे आई-वडील नांदोशीस असायचे व शिक्षणाची मुले पुण्यातल्या घरी अशी पद्धत होती. पुण्यात आमचे लक्ष्मीरोडवर होलसेल सायकल विक्रीचे दुकान होते. तेथे माझे धाकडे दोन काका बसायचे. दुसरे काका यांचे सासवडला सायकलचे दुकान होते. आम्ही १७ बहिणी व आठ भाऊ एकत्रच वाढलो. हे प्रेम मला एकत्र कुटुंबात अनुभवाला मिळाले. माझ्या माहेरातील फॅमिली मेंबर्सची यादी दिली व ती पाहिली की हल्लीची पिढी निःसंशय आश्चर्यचकित झाल्याशिवाय रहाणार नाही.

१) ... चौघांच्या एकत्र कुटुंबातील बंधूपैकी माझे वडील सर्वात मोठे ... शंकर रामचंद्र देशपांडे, माझी आई पार्वतीबाई. आईला सहा मुले ... पाच मुली व एक मुलगा (राजाराम), असा परिवार. माझी थोरली बहिण **शांता शिंदगीकर**. शांत स्वभावी, लग्नात १३ वर्षाची होती. तीला तीन मुले व एक मुलगी. दुसरी मी, **कुसुम दण्डवते**. मला दोन मुल, दोन मुली. तिसरी बहिण **तारा सोनटक्के** ... तिला एक मुलगी, एक मुलगा चौथी **विमल पिंगळे**. पाचवी बहिण **कमला सहस्रबुद्धे** ... तिला दोन मुली, भाऊ राजाराम (वडीलांचे पणजोबांचे नाव) ... अशी आमच्या आईची २१ नातवंडे आहेत.

२) ... थोरले काका **मार्तंड त्यांचे नाव, पत्नी – लक्ष्मीबाई**. तिला ४ मुली ३ मुलगे असा काकूचा परिवार. मोठी मुलगी प्रभावती सोलापूरकर, दुसरी मालती देव – (चिंचवडचे), कमल पानसे (सरदार पानसे घराण्यातील), शरयू किराणे. तीन मुलगे – थोरला रंगनाथ, मधला अरुण व धाकटा – नारायण. काकूला एकूण २० नातवंडे आहेत.

३) ... मधले काका, **दत्तात्रय रामचंद्र देशपांडे, काकू आनंदी**. तिला ४ मुलगे व ४ मुली. मधुकर, रामचंद्र, वसंत व दिगंबर हे चार मुलगे. पुष्पा पारखी, रजनी थिटे, सरोज याकुंडी व कुंदा खळदकर अशा चार मुली ... अशी आनंदी काकूची २० नातवंडे आहेत.

४) ... धाकटे काका, **विनायक रामचंद्र देशपांडे, पत्नी सरस्वतीबाई,** मुली अंबू गंधे, मंगल कुलकर्णी, प्रमोद काळे, उषा इनामदार - या चार मुली. लक्ष्मण, कृष्णा ही दोन मुले ... या काकूंनासुद्धा २० नातवंडे.

मौजे नांदोशी, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे येथे आमच्या मालकीचे वडजाई (वज्रादेवी) देवीचे देऊळ आहे. तेथे दसरा व माघी पौर्णिमेस वर्षातून दोन वेळी पालखी निघते. हा मान आठशे वर्षापासून आमच्या घराण्याचा असून आमचे घरातून पालखीची मिरवणूक निघते व आमचे घरातच ती ठेवली जाते. पालखीला लग्नकार्याप्रमाणे घरातील मंडळी जमा होतात. पाटीलकीचा मान असल्यामुळे देवीची पालखी, देवीच्या उत्सवाची सर्व तयारी याची धामधूम असायची. पुण्यातून आमची बैलगाडी पाठवून सामानसुमान यायचे. माझे वडील मी सहावीत असताना गेले. पण काकांनी आम्हाला कधी जाणवू दिले नाही. बैलगाडीत बसून आम्ही नांदोशीला जात असूं. माझे वडिलांना जनावरांची फार हौस होती. तीस वर्षे दुग्ध व्यवसाय जोरांत होता. गिऱ्हाइके पुण्यातील असत. जाता येता व कार्याच्या प्रसंगी बैलगाडीने प्रवास होत असे. बैलपोळ्याच्या दिवशी पाटलाच्या घरचे १२ ते १५ रंगविलेले बाशिंगाने नटविलेले बैल गावच्या चावडीवर **प्रथम मानांकन** घेत असत. वडिल / काका बंदुकांच्या फैरी काढत असत. रुबाबदार बैल हे कुटुंबाचे भूषण होते. त्यावेळी तिन्ही बाजूस डोंगर, दाट झाडी असल्याने वाघ, डुकरे, ससे, मोर, हरणे, विषारी साप हे दिवसा ढवळ्या शेतामधून फिरत असत. वाघ तर वारंवार गावातील वस्तीत येऊन जनावरे मारीत असत. एकदा तर आम्ही सुट्टीला नांदोशीस असता फौजदार नावाच्या बैलाने धावून आलेल्या वाघाला जायबंदी करून मारुन टाकलेले आम्ही प्रत्यक्ष पाहिले. आमच्या घराच्या समोरचे बाजूस सिंहगड उर्फ कोंढाणा असल्याने रानटी जनावरे शेतात / गावात नेहमी येत.

... माझी आई, पार्वतीबाई एका सुसंस्कृत घराण्यातील (डॉ. जेजुरीकर) होती.तिचे हुजुरपागेत इ. ४ थी (इ.स. १९०४) शिक्षण झाले होते. इंग्लीश बोलायला येत होते. तिचे वडिल व तिचे काका हे सर्व डॉक्टर होते. व एक पुण्याचे महापौर झालेले होते व कॉसमॉस को ऑपरेटिव्ह अर्बन बँकेचे संस्थापक होते. अशा या घराण्यातील आमची आई अशा या घराण्यातील आमची आई एका शेतकरी कुटुंबात (चौघा भावांच्या) एका कुटुंबात आली व नांदोशीस राहिली. त्या काळच्या रिवाजाप्रमाणे तिला पहाटेपासून कामला लागावे लागत होते. नांदोशीला गिरणी नव्हती. घरी १३ / १४ दळण्याची लहान मोठी जाती होती. त्यावर दळणकाम चाले. शेणगोठा पण करावा लागे. त्यावेळेस गावाला स्वतंत्र पाण्याची

व्यवस्था नव्हती. डोक्यावरून ३ / ४ हांडे आमच्या मळ्यातील / इनामांतील विहिरीतून दररोज पाणी आणावे लागे. घरासमोर आड होता. तेथून इतर कामासाठी पाणी रहाटाने काढावे लागे. हे दृष्य आतां फक्त सिनेमातच कधीतरी दिसू शकते. पण मन मारून माझी आई हे सर्व करीत असे. त्यावेळी माझे तिघे काका, दोन आत्या व आजी असायची. तरीसुद्धा त्या सर्वांचे करताना कुठलेच स्वातंत्र्य नसायचे. घरात जुन्या पोथ्या असायच्या त्यांचे वाचन वेळ मिळेल त्यावेळी करीत होती. त्यात शेतात पण जायला लागायचे. घरचे धान्य (गहू, भात, हरभरा, डाळी इ.) डाळी घरीच सडायच्या तांदूळ सडण्यासाठी उभ्या आणि बैठ्या उखळी असायच्या १५ / २० मुसळे असायची. त्यांनी तांदूळ सडले जायचे.

घरी रोज एक किलोचा तांदूळ पाच किलोच्या भाकरी करायला लागायच्या त्यात भाजीसुद्धा स्वयंपाक असायचा. त्यावेळी रस्ता व वाहने यांची सोय नव्हती. बैलगाडीने किंवा चालत् पुण्याला यायचे. कारण बस ही एकच असून, ती सुद्धा नियमित नसायची. पावसाळ्यात चिखल, दगड गोटे तुडवतच प्रवास असायचा. वडिल काका व आई पुष्कळदा घोड्यावरूनच पुण्यात यायची मला आता आश्चर्य वाटते की एका स्त्रीत अशी अनेक रूपे पहायला मिळाली. कधी आई म्हशीची धार करताना आठवते, तर कधी शेणाच्या गवऱ्या थापताना आठवते, कधी डोक्यावरून हंडा व कमरेला कळशी असणारी आठवते, धुणे धुण्यासाठी गांवाच्या ओढ्यावर जाणारी, स्वयपाक घरात भाकरीच्या थाप्या थापणारी, कधी गडी माणसांना प्रेमाने जेवण वाढणारी, वासरांना / कालवडींना पाणी पाजणारी तर कधीशेतात मिरच्या तोडायला जाणारी आमची आई अशी विविध स्वरूपातील एक कर्तृत्ववान प्रेमळ अशी आमची आई पण माझे वडील गेल्यावर एक मूक अभिनय करणारी व स्वतःला मन नसणारी अशी आमची आई पार खचून गेली. माहेरचे म्हणजे माझे आजोबा आईला पढवायचे तूं स्वतःचा निर्णय घे. पण आई कधी कुणाला न दुखवता राहिली प्रेमाने व कष्टाने घरातील सर्वांना जिंकले.

आमचे काकापण आईला कधी दुखवायचे नाहीत. अवघ्या ४० / ५० माणसांच्या कुटुंबाची ती आईच राहिली. माझी चुलत भावंड आमच्या आईला आईच म्हणत व त्यांच्या आईला काकू म्हणत माहेरी (डॉ. जेजुरीकांकडे) आईला शाळेत पोचवण्यासाठी बरोबर शिपाई असायचा डबा दप्तर घ्यायला पण सासरी ती शेतकरी कुटुंबातील कुटुंब प्रमुख होती. वडिलांच्या पश्चात सर्व मुलींचे लग्न काकांनीच केली.आईचे माहेर एक ध्येयवादी कुटूंब होते. सावरकरवादी, हिंदुत्वनिष्ठ तिच्या माहेरी सावरकर, भोपटकर यायचे.

आमची आत्या.......... लग्न होऊन सासरी पंढरपूरात गेली त्यावेळी प्लेगच्या साथीत तिचा नवरा गेला. माहेरी आली ती जीवनाच्या अखेरच्या श्वासापर्यंत माहेरी येताना बिंदी पट्ट्यासह दागिने घेऊन आली. शिक्षणाची आवड असून पुरी करता आली नाही शिक्षण चौथीपर्यंत झाले. आमच्या थोरल्या काकांनी तिने सासवडला सायकल दुकान काढून तिचे दागिने खर्च केले. धाकट्या दोन काकांनी लक्ष्मीरोडवर होलसेल सायकल विक्रीचे दुकान काढले पुण्यातले पहिल्या पांच दुकानापैकी होते. परदेशी माल यायचा तो पुण्यातील व पुण्याबाहेरील किरकोळ दुकानदारांकडे विकला जायचा. त्यामुळे दुकानाची भरभराट झाली. त्यांतच युद्ध सुरू झाले व पैसा भरपूर यायचा. नंतर काकांनी ३५९ शनिवार पेठ येथे जुने घर रु १६०००/- घेतले. व थोरल्या काकांनी मंडईजवळ नवीन सायकल दुकान स्वतःच्या खर्चाने काढून दिले. त्यामुळे आत्याला घरात मान व दरारा मिळत होता. सर्व काकू सासूबाईप्रमाणे त्यांच्या आज्ञेत वागत. शनिवार पेठेतील घरात २५ भाडेकरू होते. त्याचे भाडे गोळा करण्याचे काम माझ्याकडे असे. दुधाच्या रतिबाची बिले, शेतातील गहू, तांदूळ, भाजीपाला याचे हिशेब बधावे लागत होते. त्यामुळे मलाही घरात प्रतिष्ठा होती. सर्व जावयांवर तिचा लोभ असायचा. माहेरी गेलो की जेवणामध्ये भजी ही केली जायची. आत्या सर्व काका जावयांची खूप बडदास्त ठेवायचे. शेतावर गडी कांही कामानिमित्त शेऊ शकला नाही तर ती स्वत: शेतावर कामे राखणीसह करायची. अशा तऱ्हेने स्वतःचे जीवन समर्पण करणारी आमची आत्या .... तिची वारंवार आठवण न होऊन कसे चालेल ?

मार्तंड रामचंद्र देशपांडे - माझे थोरले काका सोशिक व कष्टाळू, काकू लक्ष्मीबाई तिचे माहेर जेजूरीचे काकांनी आम्हाला पोहायला शिकविले होते. मी व त्यांची मुलगी प्रभावती नांदोशीकर (महारकी) विहीरीत पोहायला शिकलो. अनेक वर्षे सायकल धंदा असल्याने जेव्हा जेव्हा सायकलीच्या पेट्या दुकानात येत तेव्हा तेव्हा आम्ही सर्व भावंडे सायकली दिवस रात्र करून जोडत असू शिवाय सुट्टीमध्ये आम्ही सर्व बहिणी व भाऊ नांदोशीकस शेतामध्ये भाजीपाला लावायला जायचो. बैलगाडीने रोज माल पुण्यात आल्यावर मंडईमध्ये पोहोचता करून लिलाव झाल्यानंतर त्याचे पैसे घेऊन यायचे अशी कामे होत असत. मोठी आंबराई व मोसंबी/पेरूच्या बागा असल्यामुळे एकदाच तोड झाली की त्या पैशावर एक एक लग्न किंवा मुंज पार पडावयाची. मुंबईला सुद्धा आंब्याचे हारे व करंड्या पाठविल्या जायच्या. त्यामुळे शेतकरी कुटुंब, व्यापारी धंदा - त्या वातावरणाचह आम्हां सर्वांना आपेआप सवय लागली.

१९४८ साली गांधी खून खटल्यात आमचे घर जळाले. धायरीतील माणसांचा त्यांत समावेश होता. कमिशनवर बर्वे असताना त्यांची चौकशी व शिक्षापण झाली. परंतु माझ्या काकांना भर दिवसा कुऱ्हाडीने वार लावून मस्तकावरचा नऊ इंचाचा भाग चिरला गेला होता. सहा महिने ते शनिवार पेठेतील डॉ. धारप यांच्या दावाखान्यात होते. चांगले पावनेतीन महिने आमचे घर जळत होते व त्यांत गांवच्या धान्याची पोती जळून गेली. सर्व चीज वस्तू जळाल्या भांड्याकुंड्यांच्या व शेती औजारांच्या तांबा / पितळ लोखंडाचा रस हाऊ न गेला. आर्म्स व ॲम्यूनेशन जळतेसमयी वाड्याच्या मागील विहिरीत टाकल्यामुळे वाचले. प्रतिकार करताना गावातील मंडळींनासुद्धा त्रास झाला.

घोड्याच्या पागेमागच्या बखळीत पुन्हा घर बांधले तळमजला १८ खण व पहिला मजला ९ खण अशी २७ खण जागा बांधून जिद्दीने सर्व व्यवहार सुरूझाले. काका काकू तिथेच राहिले. मुलींची लग्ने कार्ये होत राहिली. कधी सुखाचे व विश्रांतीचे आयुष्य उपभोगावयास मिळाले नाही. आम्ही मुली सुट्टी संपतेक्षणी त्यांना वाईट वाटायचे. त्यादिवशी ते खडकवासल्याहून किराणा माल मागवित व पुरणपोळीचा बेत केल्याशिवाय जाऊ देत नसत. सख्खी - चुलत भावंडांचा विचार त्यांच्या मनाला कधी शिवलाच नाही. निघते वेळी त्यांच्या डोळ्यात अश्रू जमा होत. आम्हालाही गलबलल्यासारखे व्हायचे. पुढील भेटींच्या वेळी "अश्रुंची झाली फुले" होऊन वातावरण परत सुरळीत व्हायचे.

दत्तात्रय रामचंद्र देशपांडे - मधले काका त्यांना "आप्पा" नावाने सर्व संबोधीत व्यायाम व कुस्त्या खेळून शरीर तयार झालेले अनेक बक्षिसे मिळवीली. रेखीव चित्रे काढण्यात पटाईत शांत व भोळ्या स्वभावाचे, व्यवहार कुशल, वधु-वर सूचक मंडळासारखे लग्ने ठरविण्यात पटाईत.

सायकल दुकानात गिऱ्हाईक आल्यावर त्यांची इत्थंभूत माहिती गोळा करून नोंद ठेवणार. आमच्या आत्याने व काकांनी आम्हा बहीण भावंडाना अशी शिस्त लावली की दिवाळी दसऱ्यास भावांनी चुलत बहिणीकडे भाऊबीजेसाठी जेवायला जायचे व बहिणींनी चुलत भावांना बोलावयचे असा प्रघात होता. त्यामुळे शेवटपर्यंत बहिण - भावंडांत आपपरभाव कधीच निर्माण झाला नाही. चांगल्या अगर वाईट प्रसंगी हे सख्खे व हे चुलत असा भेद कधीही नव्हता. एकमेकांकडे वारंवार जाणेयेणे असायचे. **आनंदीबाई** - ही माझी काकू. अतिशय भोळी भाबडी. पण प्रेमळ व आप्पांची दुसरी बायको. मधुकर पहिल्या बायकोचा. पण हा फरक कोणासही जाणवला नाही. तिचे माहेर हिवऱ्याचे. सरदार घराण्यातील

बोकील, त्यांचे सुद्धा थोरले कुटुंब होते. घरी गाई म्हशी असल्यामुळे बारा महिने खरवस व्हायचा. तो सर्व लग्न झालेल्या मुलींकडे पोहोचता व्हायचा. सासवडला त्यांचा मोठा वाडा आहे.

आप्पा व आण्णा (धाकटे काका) हे सायकल डीलर असोसिएशनचे पदाधिकारी होते. सर्व परदेशी मोटार सायकलींचे पण विक्री व्हायची. परदेशी सायकली, रॅले, रज्, रॉबिनहूड, स्टेगर, बीएसए, हंबर. विक्रीपण मोठ्या प्रमाणावर व्हायची.

विनायक रामचंद्र देशपांडे ... धाकटे काका. त्यांना सर्वजण ''अण्णा'' म्हणायचे. काकू सरस्वतीबाई. देशपांडे घराण्यातील एक आधारस्तंभ. दुकान भरभराटीला आणण्यात मुख्य वाटा. कुटुंबाचा डोलारा सांभाळण्याचे काम त्यांचेच. सायकल डिलर्स असोसिएशनचे मुख्य. आमचे दुकान पुण्यातील पहिल्या नंबरचे. १९४३ साली शनवार पेठेत घर बांधल्यानंतर

वाड्यात मागील बाजूस दोन मजली चाळ बांधली काकू-सरस्वतीबाई दिसायला चांगली दागदागिने घालून लग्नाला कुणाकडे निघाली की नकळत बायकांनासुद्धा मागे वळून पहावेसे वाटे तिला ४ मुलगे ४ मुली असूनसुद्धा तिचा फॉर्म काही बदलला नाही घरात नकळत तिचा वरचष्मा असे पण आत्याच्या धाकात असे आणा मात्र सर्वांना सांभाळून घेऊन वागत असत. आमच्या घरात आले - गेलेल्यांचे अतिशय स्वागत व्हायचे नातेपरिवार फारच मोठा. प्रत्येक लग्न कार्यात एक हजाराहून जास्त नातेवाईक यायचे डायबटिसने आजारी पडले नांदोशी येथे प्रत्येक कुटुंबात अडचणीतील लग्न कार्ये देशपांडे कुटुंबाने पार पाडलेली आहेत. माझ्या भावाची मुंज व लग्न कार्ये देशपांडे कुटुंबाने पारपाडलेली आहेत. माझ्या भावाची मुंज व लग्नकार्य पुण्यातच झाले. त्यात खूपच मोठी वरात काढली होती पुढे ७०-८० जणांचे ढोल लेझिम व त्यामागे प्रभात ब्रासबँडची पथके रस्त्यावर सर्व मंडळी आश्चर्यचकित झाली. गावकरी मंडळींना दोन्ही दिवस दोन वेळा मेजवानी मिळाली. ३५९ शनिवारपेठेतील जुने बांधकाम पाडून सिमेंट कॉंक्रीटची सहा मजली प्रचंड वास्तू मिलिंदच्या पुढाकाराने देशपांडे वाड्याला नवलाई मिळाली. मिलिंदचे सर्व चुलत बंधू त्या नव्या वास्तूत प्रवेश करते झाले.

प्रसंगवशात वरीन परिस्थितीत बदल घडत गेले परंतु हे विचार येथेच संपविते.

- कुसुम भालचंद्र दंडवते.

संपादकीय

आजपर्यंत खेड शिवापूर देशपांडे करिना दोन खंडांत प्रसिद्ध झाला. ते कृष्णाजी वासुदेव पुरंदरे (इ. स. १९२६) यांनी छापून प्रसिद्ध केले आहेत. शिरवळ व शिवापूरचे देशपांडे ही वेगवेगळी घराणी आहेत. तसेच १२ मावळांमधील देशपांडे; व कर्यात मावळ येथील देशपांडे घराणी ही वेगवेगळी असून त्यांच्या वंशावळीही अलग अलग आहेत. यामध्ये नऱ्हेकर देशपांडे व मुदगल नांदोशीकर देशपांडे असे दोन भाग आहेत सिंहगड किल्ल्या सभोवतालचा परिसर शिवाजी महाराजांचे वेळेस खेडेबारे म्हणून गणला जात असे. खेडेबारे हा भाग छत्तीस गावं मिळून बनला आहे. त्यांतच मौजे नांदोशी तालुका हवेली; जिल्हा पुणे व खेड शिवापूर हा भाग आहे.

पुणे सिंहगड रस्त्यावर मौजे धायरीला लागून नांदोशीची शीव येते. पुण्यापासून बारा किलो मीटर अंतरावर नांदोशी असून ते सिंहगडाच्या पायथ्याशी येते. घरांतून सिंहगड किल्ला दिसतो. नांदोशी गाव छोटेखानी, वस्ती अंदाजे २५०० डोंगरांनी वेढलेले (तीन बाजूंनी); दाट झाडी व निसर्ग सुंदर शांत वातावरणाने समृद्ध त्यांत ऐतिहासिक महत्त्व लाभलेले व शिवरायांच्या वास्तव्याने पावन झालेले गाव असून त्याचा इतिहास लिहिण्याचे काम हाती घेतले. प्रकाशित व अप्रकाशित अशा सर्व अस्सल कागदपत्रांचा समावेश करण्यांत आला आहे. तसेच इतरही माहिती नमूद करणे आवश्यक आहे असे वाटते.

शिरवळकर देशपांडे करिना खेड १ व २ श्री पुरंदरे यांनी व अनेक समकालीन लेखकांनी देशपांडे घराण्याबद्दल त्रोटक माहिती, सनदापत्रे, बखरीं मधून, प्रकाशित साधनांमधून नमूद करण्यात आलेली आहेत. त्यामध्ये शिरवळकर देशपांडे; खेडेबारेकर मुदगल् नऱ्हेकर देशपांडे व कसबे खेड येथील शिवापूर देशपांडे यांच्या संदर्भात संपूर्ण इतिहास अंतर्भूत केलेला कोठेही पाहिला नाही. तसाच तो दुसऱ्या कोणी

लेखकाने तो अंतिम टप्प्यावर नेलेला ही पहाण्यांत नाही. मात्र त्या त्या घराण्यांत कोणा कोणाला इनाम, वतने, जहागिरी, हवालदारी दिली; कोणी कोणाकडे नोकरी (शिवाजी/ आदिलशाही/ कुतुबशाही/ मोगल) केली; स्वराज्यासाठी कोण उपयोगी पडले, लढायांत कोणी कोणी भाग घेतला त्याचा लहान मोठ्या प्रमाणांत आढावा घेतलेला दिसून आला. खेडेबारेतील कसबे खेड व नांदोशी येथील घराण्याची हकिकत किंवा करिना पूर्णपणे घेतलेला, एकत्रित केलेला इतिहास आढळला नाही. देशपांडे वतन कोठेही जरी असले तरी त्यांचे इतिहासाविषयी अनेक बाबी नजरेसमोर येतात. म्हणजे त्या व्यक्तिने "वतनदार" सरंजामदार म्हणून केलेले काम व स्वराज्यासाठी गड, कोट राज्ये जिंकण्याचे काम त्यांत छत्रपति शिवरायांनी स्वराज्य स्थापनेच्या कामी ज्या ज्या व्यक्तिंनी कार्य केले त्यांचे ते कार्य काही विशिष्ट घराणी करीत असत व अशा घराण्याची माहिती ऐतिहासिक लेख, पुस्तके, बखरी यांतून त्रोटकपणे जशी उपलब्ध झाली त्यांतूनच मुदगल नांदोशीकर देशपांडे किंवा न्हेकर देशपांडे या घराण्याबद्दल आहे. ही दोन्ही घराणी एकच असून त्यांचे कार्यक्षेत्र तर्फखेडेबारे अंतर्गत मौजे नांदोशी, तालुका हवेली, (पूर्वीचे कर्यात् मावळ) जिल्हा पुणे व तर्फखेडेबारे अंतर्गत **कसबे खेड व खेड शिवापूर** येथील देशपांडे हे वतनदार, सरदार, हवालदार इ.

नांदोशी येथील देशपांडे घराणे हे मुसलमान अंमलाचा पूर्वीपासून ते शिवकालांता, पेशवे व ब्रिटीश अंमदानी अखेर असे अस्तित्वांत होते. त्यांचे कागदपत्र लेखकास १९९५ ते २००४ या अवधित **"भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे"** व **"पेशवे दप्तर" यांजकडून सही शिक्यानिशी उपलब्ध झाले.** लेखकाचे वडील, चुलते पोलीस व मुलकी पाटील असल्यामुळे त्यांना फक्त वतनाबद्दलचीच माहिती होती. आमच्या घराण्यांत मूळ पुरूषापासून शिवशाहीच्या अखेरीपर्यत मुदगल देशपांडे न्हेकर नांदोशीकर घराण्यांतील व्यक्ति व त्यांचे आप्त फारच शूर व लढवय्ये होते व त्यांनी स्वराज्य स्थापनेपासून शिवशाहीच्या अखेरीपर्यंन्त व त्या नंतरही शेकडो लढायांत भाग घेतला कित्येक जणांस वीरगतीही प्राप्त झाली.

इतकेच काय, **देशपांडे घराण्यांतील व्यक्तिंची आप्तेष्ट मंडळीही श्रीमंत छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या कारकीर्दीत मोठमोठ्या हुंद्यावर होती. अष्टप्रधान मंडलांतील तिघे जण मुख्य प्रधान श्री (१) मोरेश्वर त्र्यंबक पिंगळे उर्फ**

पेशवे (२) रामचंद्र पंत (सुमंत) (३) नारो नीलकंठ व निलकंठ मुजुमदार अमात्य (४) रघुनाथ नारायण कोरडे, (५) प्रभाकर भट्ट (६) नारायण भट्ट (७) श्रीदेव चिंचवडकर, (८) बाळंभट उपाध्ये व (९) कसबे खेडे बारे येथील जोशी ठकार अशी मंडळी होती. मोरोपंत पेशवे (मुख्य प्रधान) यांनी जवळ जवळ १४० पेक्षा अधिक लढायांत भाग ही सर्व लष्करी इतिहासाच्या दृष्टीने विशेषतः प्रतापगडाचे युद्ध, अफझलखानाचा वध, शाहिस्तेखानावर हल्ला, व सुरतेचीमोहीम ही गनिमी काव्याची उत्कृष्ट उदाहरणे आहेत. शिवाय मराठेशाहीच्या सीमा पेशवाई अखेरपर्यंत २५० पटीने वाढल्या आहेत.

अप्रकाशित इनाम वतने, देशपांडे यांची वंशपरांगत पाटीलकी व सेनानायकत्त्व व लढायांत घेतलेला भाग यासंबंधांत संपादक राजाराम देशपांडे यांनी बारामती, औरंगाबाद, मुंबई, सिल्लोड, कन्नड, श्रीगोंदा व बृहन्ममहाराष्ट्र प्राच्यविद्या परिषद- रत्नागिरी या ठिकाणी शोध निबंध सादर केले असून त्यांची त्यांच्या घराण्याविषयी हजारोंचे वर अप्रकाशित ऐतिहासिक कागदपत्रे प्रथमच वाचकांसमोर वाचलेली आहेत. विशेषतः इ.स. १६३० ते १६८० पर्यन्तची कागदपत्रे प्रकाशांत आणली असून **छत्रपति शिवाजी महाराज, राजाराम व शाहू महाराज, पेशवे** व मराठेशाहीशी संबंधित असलेली दिल्लीचे मुघल बादशहाचे नववे अंमलदार बादशहा आलम (दुसरा राज्यकाल १७५९ ते १८०६ यांनी घराण्यास इनाम वतने, सरदारकी, सेनानायकत्त्व; जहागिरी; हवालदार-सुभेदारी दिली व त्यामध्ये चौदा पिढ्यांच्या समावेश आहे. या घराण्याचे कार्यक्षेत्र नांदोशी व कसबे खेडेबार (खेड शिवापूर) येथे आजपर्यंत अस्तित्त्वांत असून आजतागायत नांदोशी येथे शेती व्यवसाय स्वतः करीत आहेत. आताही प्रकाशित व अप्रकाशित कागदपत्रे पुस्तकरुपाने प्रसिद्ध करण्यात येत आहेत.

देशपांडे घराण्यातील व्यक्ति व त्यांचे जवळचे शेकडो आप्त शिवाजी महाराजांच्या वेळी शस्त्र व शास्त्र व शेती व्यवसाय निष्ठेने करीत होते व अजूनही करीत असून शिव स्वराज्याच्या मांडणी पासून अखेरपर्यंत स्वराज्याची सेवा करीत आले आहेत. छत्रपति शिवरायांच्या समवेत जे जे युद्ध प्रसंग घडलेले आहेत त्या त्या प्रत्येक बाबतीत देशपांडे व त्यांच्या आप्तांनी मोलाची कामगिरी केल्याचे इतिहास सांगतो. उदा. सिंहगड ताब्यांत घेणे, (बापूजी मुदगल) शाईस्तेखानावर हल्ला, (चिमणाजी

व बाळाजी बापूजी) प्रतापगडचे युद्ध-अफजलखानाचा वध (नारायण नांदोशीकर सेनापती) आग्राभेटीच्या वेळी घडलेले चित्तथरारक प्रसंग (रघुनाथ कोरडे व त्र्यंबपंत डबीर), सुरतेवरील पहिली लढाई (नारोबापूजी देशपांडे), वणी-दिंडोरीची व पुरंदरची लढाई (केसोनारायण देशपांडे व नारायण देशपांडे) या प्रत्येक प्रसंगी मुदगल्-नऱ्हेकर-नांदुसकर-देशपांडे व त्यांचे आप्त यांचा प्रमुख सहभाग होता. ज्यांत तीन नांदोशीकर-देशपांडे यांना लढाईमध्ये वीरगती प्राप्त झाली.

कृष्णाजी अनंत सभासद, ज्याने बखरीत छ. शिवाजी महाराजांचे "प्रीतिपात्र" म्हणून उल्लेख केला तेच हे देशपांडे कुटूंब जे केवळ पुण्यापासून १२ किमीवर अद्यापही कार्यरत आहेत.

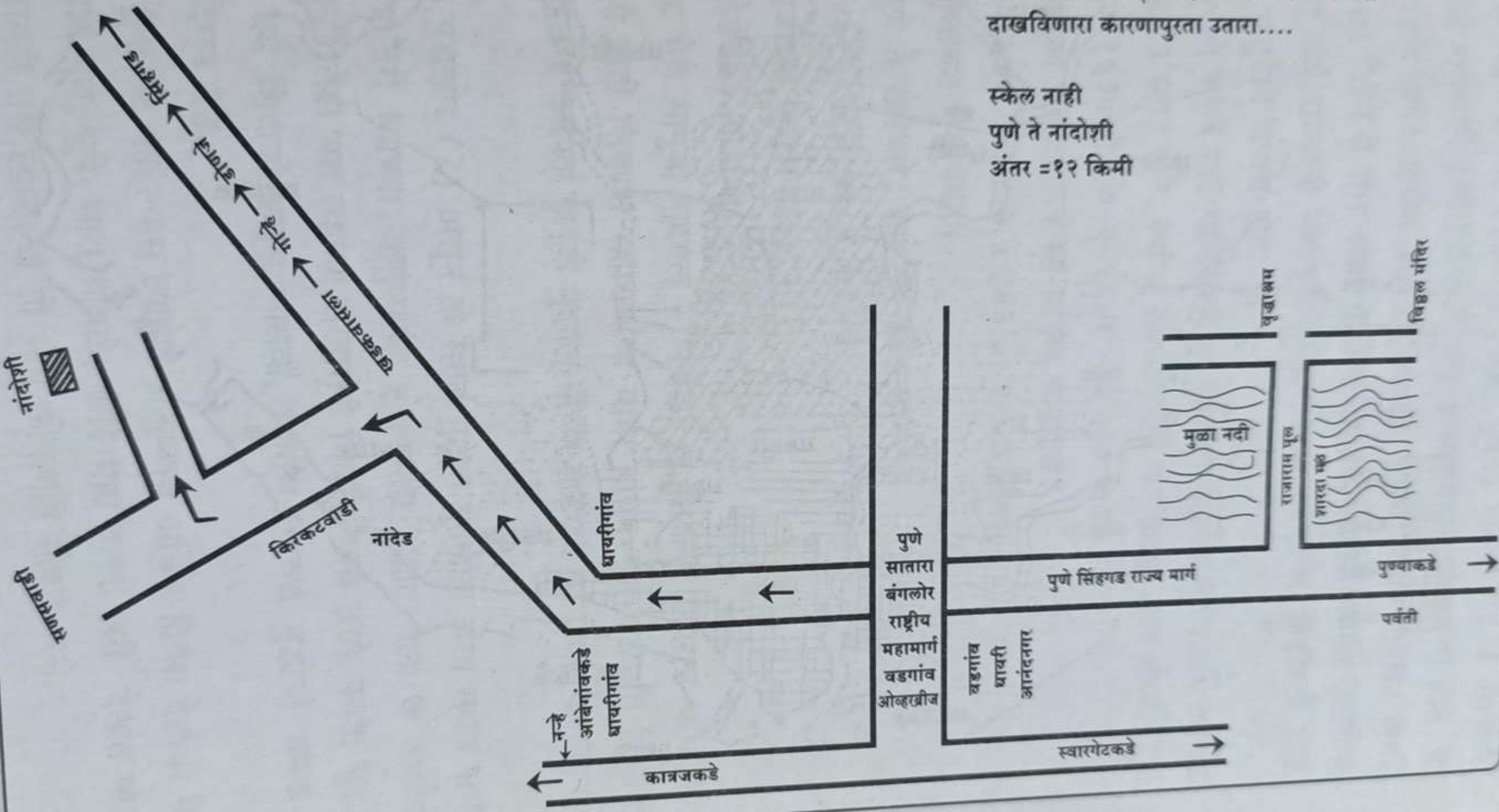
शिवचरित्राचे पैलू या पुस्तकांत द. वा. पोतदार म्हणतात की जहागिरीच्या आसपासची ठिकाणे व्यापण्यात येत होती. सैन्य नाममात्रपणे सुलतानाच्या सत्तेखाली हे काम करीत होते. **बापूजी नऱ्हेकर, चिमणाजी/नऱ्हेकर नांदोशीकर, देशपांडे, मुदगल,** यांच्यामार्फत हे भाग शिवाजीने जिंकले होते. जदुनाथ सरकार त्यांच्या पुस्तकांत **बाळाजी/चिमणाजी बापूजी मुदगल् (देशपांडे)** हे छत्रपति शिवाजी राजांचे **"बॉडी गार्ड"** होते व ते छत्रपति शिवाजी राजांचे **उजवे हात समजले जात होते.**

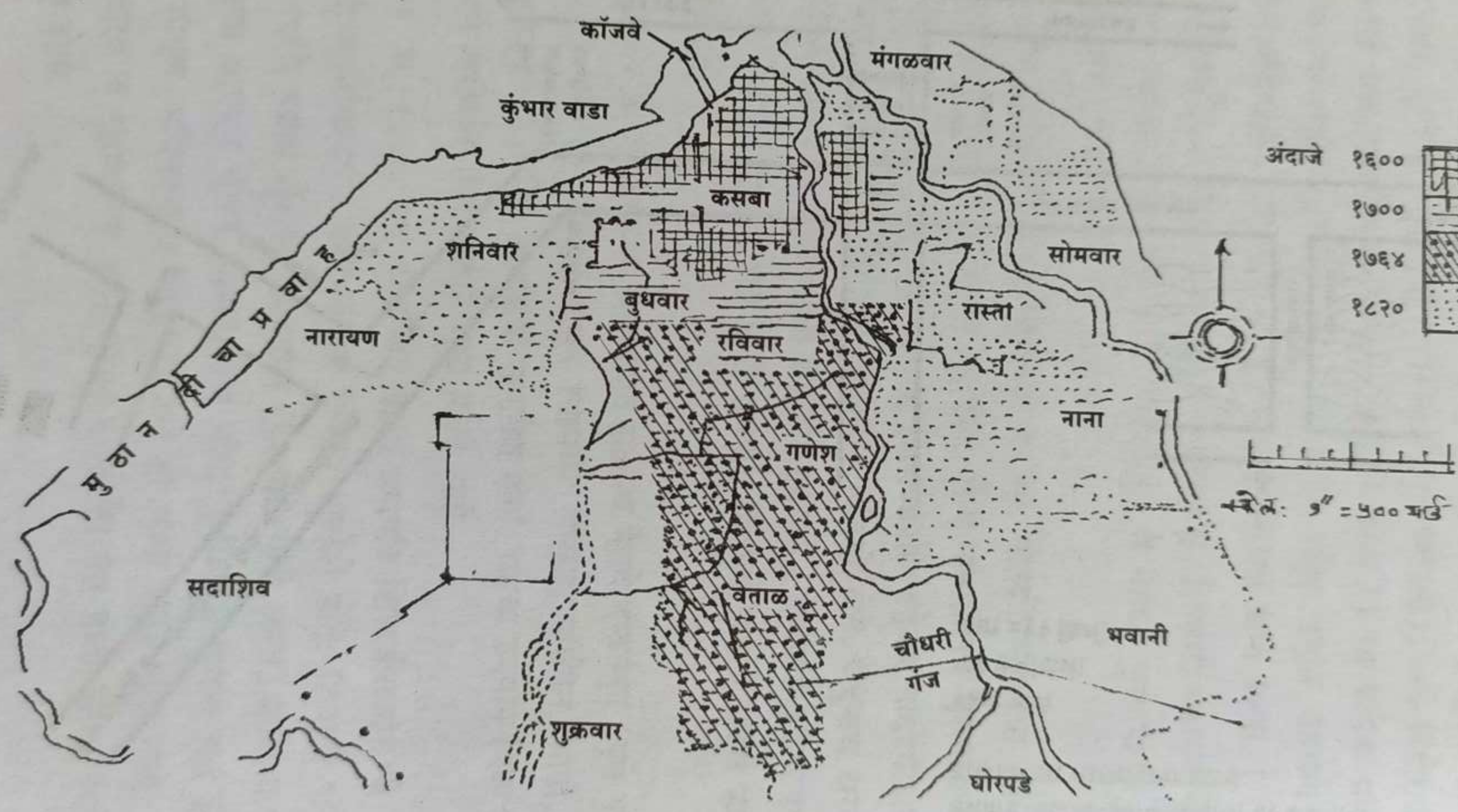
इनाम वतनांचे व इतर अप्रकाशित साहित्य पेशवे दप्तरांतून (पुणे पुरालेखागार) सरकारी सही शिक्क्यांनिशी असून त्यामध्ये संस्कृत, पर्शियन, मोडी, इंग्लिश व मराठी इतिहास प्रसिद्ध साधनांचा समावेश आहे. त्याचा उपयोग विद्या वाचस्पतींना नव्याने करण्यास विद्यापीठाने मुभा दिली आहे.

इ. स. १६६५ च्या पुरंदरच्या तहांत छत्रपति शिवाजीराजांना जे २३ किल्ले मिर्झा जयसिंगामार्फत औरंगजेबास देण्यात आलेले होते. शिवाजी राजे आग्र्यास गेले त्यांचे पश्चात मोरोपंत पेशव्यांना (देशपांडे यांचे आप्त) सर्वच्या सर्व किल्ले लगोलग ताब्यात घेऊन स्वराज्याच्या सीमा पूर्ववत ठेवण्यांत यश मिळविले व सर्व मोगल अधिकाऱ्यांस काढून टाकले ही काही साधी गोष्ट नव्हे. कारण ज्या समाजाला व सुराज्याचा घास मुघल राजवटीत नष्ट होती किंवा कसे ही गंभीर बाबच होती.

मौजे-नांदोशी (कर्यात मावळ, खेडेबारे)
तालुका - हवेली जिल्हा - पुणे
येथील....
देशपांडे-पाटील-इनामदार यांची घरे व जमीनी
दाखविणारा कारणापुरता उतारा....

स्केल नाही
पुणे ते नांदोशी
अंतर =१२ किमी

पुणे शहराचा इतिहास व भौगोलिक परिस्थिती इ. स. १६०० ते १८२०

गेली चारशे वर्षे (इ. स. १६३६ ते १७७५ पर्यंत) पाटील पद व वतनांची वहिवाट देशपांडे घराण्याने (चौतीस व्यक्तिंनी) अव्याहतपणे सांभाळली आहे. हे उदाहरण इतिहासांत अपवादात्मक स्वरुपात असावे. तसेच स्वराज्यांत चार वेळी घर दग्ध होऊनही निष्ठेने ते संभाळणारे एकमेव देशपांडे घराणे. छत्रपति शिवरायां अखरेच्या क्षणी सर्व राज्याची जबाबदारी देशपांडेच्या आप्तांवर सोपविली होती इतका विश्वास कुटुंबाने जपला होता.

खेडेबारे मधील कसबे खेडे याठिकाणी छ. शिवाजी महाराज व जिजाऊ देशपांडे कुटुंबाच्या वाड्यांत रहात होते. त्यांचा ठोबळमानाने वसतिक्रम असा होता.

(अ) १-२-१६३७ ते १७-२-१६४१ - १५२० दिवस

... बापूजी मुदगल् न्हेकर यांच्या वाड्यात

(ब)१-३-१६४२ ते ३१-३ १६४७ ... १८५७ दिवस

(दादोजींच्या मृत्युपर्यंत)

... पुणे ते खेडेबारे, आलटून पालटून

(क) १-४-१६४७ ते ३१-५-१६४९ ... ७९२ दिवस

(शहाजींच्या सुटकेपर्यंत)

... खेडेबारे, कोंडाणा, पुणे

कसबे खेड येथे बापूजी मुदगल् - न्हेकर व शिवाजी महाराज यांची घरे एकमेकां शेजारी होती शिवाजी महाराजांचा वाडा बांधून पूर्ण होईपर्यंत शिवाजी महाराज व जिजाऊ हे उभयतां बापूजी मुदगल् यांच्या वाड्यात वर निर्देश केल्याप्रमाणे वसतीस होते.

शिवाजीचा युद्धखोर (?) असून तो सतत युद्धात गुंतलेला असा समज सर्वत्र प्रचलित असला तरी त्याच्या आयुष्याचा १/७ भाग युद्धांत गेला व बाकीचा स्वाऱ्यांमध्ये मिळविलेले यश त्याच्या सरदारांनी मिळविल्याचे ठरते. स्वतः युद्धांत गेला नसतांही तसे शिवाजी शत्रूस भासवी. त्यांतच त्याच्या बुद्धीची चमक व कार्यकुशलता दिसून येते.

शिवाजीचा कालपट पाहिल्यास त्याच्या आयुष्याचे अधिक दिवस देशावर गेले. अर्थात कालपटांत पुणे, सुपे, बारा मावळे, वगैरे भाग हल्ली जरी देशांत मोडतो असे दर्शवले असले तरी त्याकाळी तो भाग कोकणांत मोडत असे.

मुदगल् - नऱ्हेकर - नांदोशीकर देशपांडे व आप्त संबंधातील व्यक्ति : देशपांडे घराण्यातील कागदपत्रांचा शोध व त्यांचे पराक्रमाबद्दल इतिहास लिहितांना त्यांचे आप्तांचीही माहिती या पुस्तकांत देणे वावगे होणार नाही. कारण त्यांनीही स्वराज्यासाठी अमोल निष्ठावानपूर्वक सहकार्य छत्रपतींना अखेरपर्यंत दिले आहे. म्हणनूच छत्रपतींना सर्व राज्य त्यांचे ताब्यांत सुरक्षित राहील म्हणून त्यांना राज्यांचे अधिकासुद्धा त्याप्रमाणे सोपविले होते.

नांदोशीकर व त्यांचे नातेसंबंध - श्यामराव पेशवे (मुख्यप्रधान) त्यांच्या मुलास नारो बापूजी यांची लेक दिली.

मोरोपंत पेशवे व नारोबापूजी - मुदगल् - नांदोशीकर व्याही व्याही.

निळोपंत सोनदेव बहुतकर यांचे मातुल कसबे खेडेबारेचे जोशी ठकार निळापंतांचे बाळपण मामाचे घरी गेले. शिवबा खेडेबाऱ्यांत लहानाचे मोठे होते असल्यामुळे व ते भोसल्यांचे कुलोपाध्य, त्यामुळे शिवबा निळोपंतास बाळपणापासून ओळखीत.

रघुनाथ बल्लाळ उर्फ नारायण कोरडे यास बापूजींची लेक दिली.

सोनाजीपंत डबीर यांची लेक बाळाजी बापूजीस दिली.

सोनाजीपंत डबीर यांचा मेव्हणा रघुनाथपंत कोरडे हे कान्हो डबीरांचे जावई.

चिंचवडचे देव यांचेकडे बापूजी पंतांजी लेक दिली.

बाबाजी नाईक पुंडे यांचे लेक नारायण यांसी रघुनाथ नारायण यांची लेक दिली.

प्रभाकर भट्ट व नारायणभट्ट हे बापूजी पंतांचे व्याही प्रभाकर भट्ट हे छ. शिवाजीराजांचे कुलोपाध्याय तसेच प्रभाकर भट्ट्याचे पुत्र बाळभट्ट उपाध्ये हे रायगडावर राज्यभिषेकप्रसंगी उपस्थित होते.

मोरोपंत पेशवे व निळो सोनदेव हे सोयरे-सोयरे मोरोपंत यांची लेक, (जानकीबाई) रामचंद्रपंत निळो सोनदेव (अमात्य) यांना दिली. खेड शिवापूर वाडा बांधून होईपर्यंत छ. शिवाजी महाराज व त्यांच्या मातोश्री (आऊसाहेब) देशपांडे कुटुंबाच्या वाड्यात रहात होत्या.

याप्रमाणे नांदोशी येथील देशपांडे घराण्याने आपली वतनदारी संभाळून संबंध गांवचा महसूल सरकारी खजिन्यांत जमा करून (लेखकाचा सुद्धां यांत समावेश

आहे.) स्वराज्यासाठी योगदान दिले हे इतिहास दप्तरी नमूद असून सुद्धा असा इतिहास अद्याप बऱ्याच अप्रकाशित गोष्टी नव्याने नजरेसमोर येत असल्याने पेशवे दप्तर व **भारत इतिहास संशोधक मंडळांतील बरेच रेकॉर्ड उजेडांत आल्यानंतर आणखी बऱ्याच गोष्टी नमूद करण्यांत येतील.**

जेवढी जेवढी इनाम वतने देशपांडे पाटील घराण्यांत आहेत ती ती घराणी स्वतंत्रपणे गांवीगांवी वतने संभाळीत आहेत. इतिहासांत आजपर्यंन्त प्रत्येक इतिहास लेखकाने देशपांडे घराण्याबद्दल कमी अधिक माहिती अैतिहासिक बखरीत विविध ठिकाणी नमूद केलेली आहेत. उदारणार्थ होनप देशपांडे (पुणे परगणा); शिरवळकर देशपांडे; खेड शिवापूरचे देशपांडे, डोणजेकर (लांडे) देशपांडे, मुदगल् न्हेकर नांदोशीकर देशपांडे; सुपेकर देशपांडे. बाजीप्रभू देशपांडे, नरसी प्रभू देशपांडे वगैरे... परंतु त्या सर्व घराण्यांचा जहागिरी, वतनदारी संभाळून शेती व्यवसाय करणे व लढायांत भाग घेऊन स्वराज्याची सेवा करणे हे एकत्रितपणे घडले अशी थोडीच घराणी कार्यरत होती. सेवा कोठे करावी याचे बंधन कोणावरही नव्हते. नव्हे सामाजिक परिस्थितीच त्याला कारणीभूत होती. प्रत्येक देशपांडे घराण्याचा इतिहास वेगवेगळा आहे. वरील देशपांडे घराण्यापैकी खेडे शिवापूर व नांदोशी ही एकाच घराण्यांतील (मुद्गल न्हेकर देशपांडे) परंतु स्वतंत्र अस्तित्व असलेली अशी होती व त्यांचा **मूळ पुरूष गोत्र व वंशावली** वेगवेगळया अस्तित्वांत होत्या व आहेत असे इतिहासांतील घटनांवरून दिसते. कारण मुद्गल न्हेकर देशपांडे मंडळी दोन्ही ठिकाणांहून वतनदारीचे काम निभावीत होती. कारण नांदोशीकर देशपांडे यांचे मूळ पुरूष, **बापूजी मुदगल देशपांडे** यांचे रहाते घर खेड शिवापूर येथे कसबे खेड येथे होते. (पहा सभासद बखर; पुरंदरे दप्तर भाग १ ते ३)

शिवाजी महाराज व जिजाबाई हे **बापूजी मुदगल** यांच्याच वाड्यांत सुरवातीस रहात होते. दादोजी कोडदेव यांनी कोंडे देशमुख यांचे कडून जागा विकत घेऊन **बापूजी मुदगल** यांचे घराशेजारीच नवीन वाडा बांधवयास हुकुम केला. कारण शहाजी राजे यांचे पुण्यातील जागा व राहाते वाडे जळून खाक झाले होते. त्यामुळे कसबे खेड येथे वाडा बांधण्याचा निर्णय घ्यावा लागला. खेड गावांतील कसबे खेड भागाच्या दक्षिणेत १ किमी अंतरावर "शिवापूर" वसविण्यात आले. संभाजी महाराजासाठी "संभापूर" बसविण्यात आले. मातोश्री जिजाई यांचेसाठी पाषाण

येथे सहा किलोमीटरवर "जिजापूर" बसविण्यात आले व शिवापूरच्या शिवगंगा खोऱ्या नजिक कामथडीस जिजाईची खाजगी जमीन, ज्याला शेरी म्हणत ह्या सर्व गोष्टींचे रेकॉर्ड आज रोजी मला कोठेहि आढळून आले नाही. तसेच शिवाजी महाराज व जिजाई ज्या कसबे खेडमध्ये नवीन वाडा बांधून राहत होते ती जागा व मुदगल नऱ्हेकर देशपांडे यांची त्या जागेशेजारील जागा शिवापूर ग्रामपंचायत रेकॉर्डला कोठेही आढळत नाही. छत्रपती भोसले घराण्याची मालकी असलेले रेकॉर्ड वरील ठिकाणी पहावयास मिळाले नाहीत. "संभापूर" हा भाग मात्र शाहूच्या वेळचा पुंड दमाजी थोरात याने संपूर्णपणे बेचिराख करून टाकला होता. (मध्ययुगीन चरित्र बोरा - सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव (भाईसंत - पुस्तक क्र. ५४९७ पान ४४५, दमाजी थोरात सन १७१०-१८ शाहू वेळेस एक बंडखोर होता.)

बापूजी मुदगल नऱ्हेकर देशपांडे यांचे मुलगे चिमणाजी बापूजी मुदगल व बाळाजी बापूजी मुदगल यांचेही कार्यक्षेत्र शिवापूर, आर्वी नायगांव, कुसगांव, रांजे, डोणजे, शिरवळ, नांदोशी असा होता. त्यावरून या घराण्याचे कारभार सुरवातीस एकत्र व नंतर अलग अलगपणे कार्यवाहीत आले. शिवाय खेड शिवापूर येथील देशपांडे घराण्यांतील व्यक्तिंनी कोठेही लढायांत भाग घेतल्याचे इतिहासाचा मागोवा घेतला असतांना आढळून आले नाही. मुदगल नांदोशीकर नऱ्हेकर देशपांडे या घराण्यांतील व्यक्ति व त्यांचे नजिकचे आप्त (म्हणजे **मोरोपंत पेशवे, निळो सोनदेव रामचंद्र निळो सोनदेव अमात्य, रघुनाथ कोरडे त्र्यंबकपंत डबीर,** इत्यादी यांनी मात्र शूर व लढवय्ये व राजकारणी म्हणून त्यांची प्रतिभा ठेवून अलौकिक दिव्य केले, प्रसंगी अनेक जणांना वीरगती प्राप्त होऊन प्रसिद्धीस पावले अैतिहासिक बखरी, दप्तरे, शकावली, करिना यांत विपुल माहिती उपलब्ध आहे.

खेड शिवापूर येथील दादोजी कोंडदेव यांनी आवाहन केल्यानुसार शहाबाग येथील "आंबा लागवड", त्यावर एवढा पैसा खर्च झाला आहे की पेशवे दप्तर, पुणे, जमाव, रुमाल नंबर ४५ ते ६५ (प्रत्येक रुमाल किमान ८०० ते १२०० पानांचा आहे.) पाहिल्यास व त्यांतील हिशेब मजकूर प्रसिद्ध केल्यास छत्रपति शिवाजी महाराजां पर्यावरण शास्त्रांत किती प्रगति करता येऊ शकते याची खात्री पटू शकते.

राजा शिवछत्रपतिंनी रघुनाथ पंडित यांना राज्य व्यवहाराकोश लिहावयास सांगितला. दक्षिण दिग्विजयाची हकिकत समकालीन लेखणीतून म्हणजे रघुनाथ नारायणाने लिहिल्याने शिवचरित्राचे मोजक्या शब्दांत कथन केले आहे. ते पुढील दोन श्लोकांत समर्पक रीतीने मांडले आहे.

क्रान्त्वा मंत्रबलेन यस्य निखिलामाशामवाचीं क्रमात्
कर्नाटक्षितीपांश्च भागनगराधीशं च कृत्वा वशे!
आसेतुप्रसृतांश्च यावनगणान्नुछिद्य तत्रावनी
पातारं व्यदधाद्यमेव तु शिवःसम्राडमात्यं निजम् ।।७८।।

ज्याच्या सल्ला मसलतीने (किंवा मंत्रबलामुळे) शिवराजाने कर्नाटकातीलराजे, हैद्राबादचा (भागानगराचा) राजा (कुतुबशाहीचा अखेरचा बादशाहा तानाशाह) जिंकून क्रमाक्रमाने सर्व पूर्व दिशा जिंकली, आसेतु पसरलेले यवनांध नष्ट करून टाकले **त्यालाच (रघुनाथालाच) त्या शिवसम्राटाने तेथें राज्यरक्षणकर्ता, ''अमात्य'' म्हणून नेमले.**

दक्षिण भारतातील देवालये उद्ध्वस्त तरी झाली असावीत किंवा त्यांचे पूजादि उत्सव बंद पडले असावेत. पण शिवाजी महाराजांच्या आज्ञेने हे उत्सव पुन्हां सुरू झाले. रघुनाथ नारायण म्हणतो.....

उत्सादितां चिरतरं यवनैः प्रतिष्ठाम्
शोणचलेशित्तुरयं विधिवद्विधाय!
श्री मुष्णवृद्ध गिरीरूक्मसभाधिपानाम्
पूजोत्सवान् प्रथयति स्म सहात्मकीर्त्या ।।८०।।
(राजकोश, मराठे, पृष्ठ २०, प्रस्तावना, सेतू माधराव पगडी)

रघुनाथ पंडित यांचे नाव ''रघुनाथ नारायण हणमंते'' **''नारोपंत दीक्षीत''** किंवा **''नारो त्रिंबक हणमंते''** हे रघुनाथ पंडितांचे वडिल यांनी यज्ञयाग केल्यामुळे त्यांना ''दिक्षीत'' ही पदवी प्राप्त झाली होती. त्यांचे वडील त्रिंबक किंवा त्रिमल्ल (राजवाड्यांचे मते त्र्यंबक) हे फार पराकमी योद्धे होते. हनुमंताप्रमाणे ते रणांगणांत

सदैव आघाडीवर असत. त्यामुळे त्यांना हनुमंते हे नांव मिळाले. हें हणमंते मुद्गल गोत्री ब्राम्हण असून ते मूळचे गंगाप्रांतीय नगर, औरंगाबाद इकडील होते असे राजवाडे म्हणतात.

नारायणपंत हणमंते हे लुकजी जाधवांकडून जिजाईचे पाठराखणे म्हणून शहाजीकडे आले. व त्यांच्या कर्नाटकांतील जहागिरीत कारभारी म्हणून राहिले. त्यांच्याकडे मुजुमदारी होती. ते शहाजीचे **धीसचीव** म्हणजे **निकटवर्ती** होते. ते व्यंकोजी एकोजीशी एकनिष्ठ होते. नंतर ते शिवाजीला येऊन मिळाले रघुनाथ पंडित ४ मे १६८३ साली वळणा (कर्नाटक) गांवी मरण पावला.

ह्याच रघुनाथ पंडिताने श्लोक नं ६७ राजकोश, मराठे; पृष्ठ १२ वर मुद्गल वंशातील व्यक्तींचे किती महत्त्व होते याबद्दल लिहिले आहे तो श्लोक असा...

आसंस्तस्य कुलामात्या: शिववर्म महीभृत:।
केचिन्मौदगल्यवंशाब्धि पूर्णचंद्रा महीसुरा: ।।६७।।

त्याचा अर्थ...

मुदगल वंशसागरातून चंद्राप्रमाणे जन्मलेले काही ब्राम्हण त्या शिवराजांचे कुलपरंपरेने "**अमात्य**" होते.

तसेंच त्या छत्रपती श्री शिवाजीने यवनांच्या भाषेनं लोपून गेलेल्या राज्यव्यवहार पद्धतीचा संस्कृत भाषेतून प्रसार करणे साठी रघुनाथ पंडितांची नियुक्ती केली.

सोड्यं शिवच्छत्रपतेरनुज्ञां मूर्धाभिषिक्तस्य निशाय मूर्ध्नि।
अमात्यवर्यो रघुनाथनामा करोति राज्यव्यवहारकोशम् ।।६२।।

अशा रीतीने मूर्धाभिषिक्त छत्रपति श्री शिवाजीने दिलेली आज्ञा मस्तकी धारण करून श्रेष्ठ अमात्य रघुनाथ हा राज्यवहारकोश रचित आहे.

छत्रपति शिवाजी राजांचा पहिला अमात्य "**बाळकृष्णपंत हणमंते**" हा "नारोपंत दिक्षीत" तथा "नारो त्रिंबक हणमंते" यांचा चुलत भाऊ. **इंदापूर परगणा** व **इंदापूर कसबा** यांचा भोसले घराण्याशी फार जुना संबंध. मालोजी राजे इंदापूरच्या लढाईत पडले. त्यांची समाधी इंदापूरात आहे. इंदापूर **कसबा व परगणा** या दोन्हींची पाटीलकी व देशमुखी भोसले यांची. त्यामुळे त्यांना इंदापूरचे घरन् घर

माहीत हणमंते हे इंदापूरचे वतनदार जोशी ''नारोपंत हणमंते'' हा शहाजीच्या पदरचा तोलदार माणूस बाळकृष्णपंतांनी श १५५९ ते श १५८२ (इ.स १६३७ ते इ.स १६६०) पर्यन्त "मुजुमदारी" केली. राज्याचा सर्व हिशोब कारभार करणे व सोडविलेल्या प्रदेशाची मुलकी व्यवस्था लावणे हे मुजुमदाराचे काम नंतर मुजुमदार पदावर मोरोपंत पिंगळे यांची योजना झाली (शिवचरित्र साहित्य खंड ७, प्रस्तावना, कृ वा पुरंदरे पान २६)

तेषु विख्यात कर्माभूत त्रिमल्लारव्यो युधाग्रणी:
दधते हनुमन्नाम यद्वंश्या: विक्रमार्जितम् ।।६८।।

अर्थ : त्यांच्यामध्ये त्रिमल्ल नांवाचा आपल्या रणकर्मा विषयी प्रसिद्ध असलेला होता. त्याचे वंशज, त्याने आपल्या पराक्रमाने मिळविलेले हनुमत् (हणमंते) हे नाव धारण करतात,

आऊजी गोविंद हणमंते – पेशवे हे मालोजी राजे यांचे दिवाण होते. हा **निर्देश वेरूळ येथील घृष्णेश्वर देवालयांतील शिलालेखांतही आहे. हा प्राचीन दाखला फार महत्त्वाचा आहे.** (शिव छत्रपतींची बखर व भोसले घराण्याची पृष्ठ ७)

इनाम वतनांत प्रत्येक गांवाच्या खानदानी पाटलास (आडनावाने पाटील नव्हे) झाडे लावण्याबद्दल त्यांच्या खर्चात झाडांच्या लागवडीबद्दल व संगोपनाबद्दल रोख मुशाहिरा लावण्याची तरतूद ठेवलेली असे. नांदोशी गावाचा हिशेब जमा वसूल (पुस्तकांत जोडला आहे.) पाहिल्यास राजांच्या, शेती विषयक, वतन विषयक गांवाचा वसूल जमा करण्याबद्दल किती कार्यक्षम व्यवस्था होती की शिवकालपश्चात् तीच पद्धत पेशवे, इंग्रजांनी व आतां स्वराज्यांतील कृषी धोरणावरून नजर टाकल्यास दिसून येते.

(१) मुद्गल, नऱ्हेकर, नांदोशीकर घराण्याचा इतिहास विचारात घेऊन पुस्तक लिहित असल्यामुळे नांदोशी येथील घराण्याचे अधिकृत सही शिक्क्याचे अप्रकाशित कागद मुद्दाम सर्वच्या सर्व समाविष्ट करण्यात आल्यामुळे व असा इतिहास लिहिण्याचा प्रयत्न यापुढे कोणीही करणार नाही अशी संभावना असल्यामुळे सर्वसामान्य वाचकास काही माहिती अप्रस्तुत वाटण्याची शक्यता आहे. तसेच

प्रकाशित साहित्य निरनिराळ्या ग्रंथात तुटकपणे असल्याने ह्या पुस्तकात प्रकाशित व अप्रकाशित साहित्य एकत्रित केल्याने देशपांडे घराण्यातील व्यक्तिंना नातेसंबंध व त्यांनी शेकडो लढायात प्रत्यक्ष भाग घेऊन मर्दुमकी व शौर्य दाखविले हे व्यवस्थित लक्षात येण्यास मदत होईल. शिवाय देशपांडे घराण्यातील व्यक्ति व त्यांचे शेकडो आप्त छत्रपतींच्या कारकिर्दीत बहुमानाच्या व अत्युच्य पदावर काम करून स्वराज्याशी एकनिष्ठ राहिले. त्यांची आठवण सदैव त्यांना राहावी हा उद्देश आहे.

(२) संदर्भ सूची देताना लेखक निरनिराळ्या ग्रंथाचा उल्लेख करून पृष्ठक्रमांक देतो. पण प्रस्तुत पुस्तकांत सूची व प्रत्यक्ष बखरी व अस्सल उताऱ्यासह देलेली आहे. माझे पुस्तक प्रथम माझ्या मुद्गल, नऱ्हेकर, नांदोशीकर, देशपांडे घराण्याबद्दल लिहिले असून त्यांनी ह्या बखरी किंवा अस्सल उतारे शोधण्यास अवसर मिळणार नाही. अशी खात्री असल्याने त्या नोंदी मुद्दाम दिल्या आहेत.

(३) इतिहास संशोधक, तज्ज्ञ, लेखक यांस अस्सल कागदपत्रे पर्शियन, मोडी, मराठीतून लगेच उपलब्ध व्हावी हा उद्देश आहे. मोडी शिकवणाऱ्यांसाठी व विद्यावाचस्पती करणाऱ्यांसाठीही त्याचा उपयोग करता येईल. कारण अजून बरेच कागद अभ्यासिले गेले नाहीत.

(४) माझ्या घराण्यातील ३४ व्यक्तींना मुलकी व पोलिसपाटील यांचे कार्य कशात्ऱ्हेने चालत असे हे प्रत्यक्ष इतिहासाच्या चारशे वर्षाच्या अस्सल कागदपत्रावरून ज्ञात होईल. (कृपया कोष्टक व वंशावळ पहावी)

(५) देशपांडे व त्यांचे आप्त (मुख्य प्रधान ते सरदार पदापर्यंत असलेले) हे श्री शिवछत्रपतींच्या कारकिर्दीत त्यांना शेवटपर्यंत सेनानायकत्वाच्या भूमिकेतून सतत साह्यकारी असल्यामुळे त्या सर्वांनी असेच सर्व मोठेमोठे युद्धप्रसंग घडविलेले आहेत. याची कायम आठवण येत रहावी. छत्रपतींनी मोरोपंत पेशवे, त्र्यंबकपंत डबीर, नारोबापूजी, बाळाजी बापूजी, चिमणाजी बापूजी, केसोनारायण देशपांडे, नारोपंत देशपांडे पंचहजारी सेनापती यांच्यावरून "प्रीतीपात्र" असा उल्लेख करून (सभासद बखर) गौरवलेले आहे. कठीण प्रसंग येता मोरोपंताना कुलमुखत्यार नेमून सर्व राज्याची जबाबदारी त्यांच्यावर सोपविली होती. संभाजीराजास आग्र्याहून सुटकेच्या वेळी मोरोपंतांच्या मेव्हण्यां मथुरेला साडेसात महिने संभाळण्यास सांगून नंतर रायगडावर त्यांना शिवाजीराजांकडे सोपविले होते.

पुरंदरच्या तहात औरंगजेबास दिलेले सत्तावीस किल्ले, छत्रपती शिवाजी महाराज आग्र्यास गेले. त्यानंतर १६७० चे पुढे मोरोपंत पेशवे यांनी ते पुन्हा यथावकाश काबीज करून टाकले. स्वराज्याबद्दल झालेली फार मोठी हानी टळली. राजांना त्यांच्या शौर्याबद्दल कृतकृत्य वाटले.

(६) मोरोपंत पेशवे, शामराज निळकंठ रांझेकर पेशवे, व रामचंद्रपंत अमात्य (बावडेकर) हे देशपांडे घराण्याशी त्यांचा नातेसंबंध आहे. त्याबद्दल मध्ययुगीन चरित्रकोश (पृष्ठ ५२९), पुरंदरे दफ्तर भाग ३, पृष्ठ १३३, ९१ कलमी बखर, छत्रपती शिवराय (उत्तरार्ध) विजय देशमुख पृष्ठ १००९, हुकमतपन्हा, (मलपृष्ठ मध्ये उल्लेख आलेला आहे.) ह्या घराण्याशी समक्ष भेट घेऊनही वंशावळीवगैरे माहिती मिळविलेली असून ती पुस्तकात नमूद केली आहे.

(७) लढायात मृत्यू पावलेल्या देशपांडे घराण्यातील व त्यांचे आप्त व्यक्तिंची यादी जोडली आहे.

(८) मी स्वत: नांदोशी येथील इनाम वतनाची व इतर अप्रकाशित कागदपत्र याबद्दल शोध निबंध बारामती, रत्नागिरी, औरंगाबाद, कन्नड, वगैरे ठिकाणी वाचण्यात आलेले आहेत.

(९) मारूती मंदिर, महादेव मंदिर, ही दोन्ही देवादाय म्हणून असून वडजाई मंदिर देशपांडे कुटुंबाच्या मालकीचे असून त्यावर देशपांडे कुटुंबिय (राजाराम, नारायण वगैरे) व गावकरी म्हणून ऐच्छिक वर्गणी काढून रु. १५ लाख खर्च करून नव्याने बांधलेले आहे. त्याचे सहीशिक्याचे मूळ महजर (निवाडे) पुस्तकात जोडले आहे.

(१०) शिवकालात खेडशिवापूरला छत्रपती शिवाजी महाराजांसाठी कोंडे, देशमुखांनी कसबा खेड येथील जागा खरेदी करून तेथे वाडा बांधला होता. त्या मिळकतीवर भोसले घराण्याची मालकी असल्याबद्दल सांप्रत ग्रामपंचायत रेकॉर्ड वरून आढळून आलेले नाही. शिवगंगेच्या काठी खेड येथे संभापूर गाव वसवले होते. पुण्यास जिजाईंसाठी पाषाण येथे जिजापूर गाव वसाविण्यात आले होते. ह्या सर्व इमारतीही भोसले घराण्याच्या नावे रेकॉर्डवर आढळून येत नाहीत. तसेच बापूजी मुद्‌गल नऱ्हेकर देशपांडे यांचा कसबे खेड येथे वाडा होता. जेथे राजे शिवाजी व जिजाऊ त्यांच्या वाड्यात दि. १-२-१६३७ ते ३१- ५-१६४९ पर्यंत बराच काळ रहात होती असे इतिहासातील प्रत्येक पुस्तकात नमूद आहे. पण

प्रत्यक्षात तसे ग्रामपंचायत रेकॉर्ड पाहाता आढळून आले नाही. भारत इतिहास संशोधक मंडाळातील तज्ज्ञपण त्याबद्दल काही खुलासा करू शकले नाहीत.

(११) शिवाजीचा युद्धखोर (?) असून तो सतत गुंतलेला असा समज सर्वत्र प्रचलित असला तरी त्याच्या आयुष्याचा १/७ भाग युद्धांत गेला व बाकीचा स्वाऱ्यांमध्ये मिळवलेले यश त्याच्या सरदारांनी मिळविलेले ठरते. स्वत: युद्धांत गेला नसताही तसे शिवाजी शत्रूस भासवी. त्यातच त्याच्या बुद्धिची चमक व कार्यकुशलता दिसून येते.

शिवाजी कालपट पाहिल्यास आयुष्याचे अधिक दिवस देशावर गेले. अर्थात कालपटांत पुणे, सुपे, बारा मावळे वगैरे भाग हल्ली जरी देशात मोडतो असे दर्शविले असले तरी त्याकाळी तो भाग कोकणात मोडत असे.

◆ ◆ ◆

आमच्या वतनाच्या गांवाबाबत

नांदोशी या आपल्या गांवात आमचा चौसीपी मोठा वाडा आहे. वाड्या भोवतालची तटबंदी ४ ते ५ फूट जाडीच्या दगडी चिरेबंदी दगडाची असून बाजूला आमच्या बखळी, आड (विहिर) आहेत. वाड्याअंतर्गत मागे पुढे ओसरी, बखळी सारखी मोकळी जागा व अंगण आहे. विहिर (आड) जेथे आहे त्याच्या आंतमध्ये बांधीव बंदिस्त मार्ग आहे. तो आमच्या घरामध्ये असलेल्या तळघरा मध्ये पोचतो तळघरांस चार कवाडे होतो व तेथून चार लोखंडी शिड्यावरून तळघरांत आम्ही जात-येत होतो. तळघरांत गांवातील सारा वसुलीचे धान्य धुन्य ठेवले जात असे. कोपऱ्यांत जुन्या बंदुका, लहान मोठी लढाईची हत्यारे, फारसी व मोठी कागदपत्रे असलेल्या मोठ्या पेट्या होत्या. (कृपया नांदोशी येथील रहात्या घराच्या नकाशा पहा.)

आमचे नांदोशी येथील घर मुसलमानी अमदानीत, शिवकालांत पेशवाईत व ब्रिटिश कालपश्चात असे चार वेळा जळून खाक झाले. सर्व साहित्य व कागदपत्रे जळाली. सुदैवाने ब्रिटिश अमदानीत अशी कागदपत्रे पेशवे दप्तरांत दाखल करून त्याचा नकला सरकारतर्फे करण्यांत येऊन ती मूळ मालकास परत केली गेली व केवळ त्याचमुळे आम्हांला आमचा इतिहास उघडतां आला. कारण सर्व कागदपत्रे

Register of Alienated Village and lands in the Taluka Haveli District Pune

Sr. No.	Name of Village	Name of the Present Alienee	Class of Alienations	Particulars of Sanad						Duration tenure i.e. whether continuable permanently or hereditanily, for more lives than the one or for life only, or for what period
				Number	Date Month & year	Name & Office of the officer signing it	Name of Holder	Name of Taluka & Dist. in which it is entered	Number of form of the Sanad annexed to the register	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Nandoshi	Patil (Samast)		Class VI Village Servants useful to Government	....	......	.....	....	....	Hereditary (und Act, III of 187	

Rs. 19/- (Rs. Ninteen only)
as fee (including search fee)
this certified extract

Pune

Date :

Under Section 53 of the Bombay land Revenue Code (Bombay Act V of 1879) as it stood on 1886-87

Particulars of the Villages or Lands Alienated				Land Revenue Government			Total	Land Revenue Alienated	Remarks
Entire Village	If part only of the village the survey number	Area	Survey Assessment	Amount of old judi or salami	Additional Quit rent, if any payable under the Sanad				
					Rate	Amount			
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21

A.	G.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.a.p.
20	14	26	0	0	26	0	0		....		....	26	0	0	....		

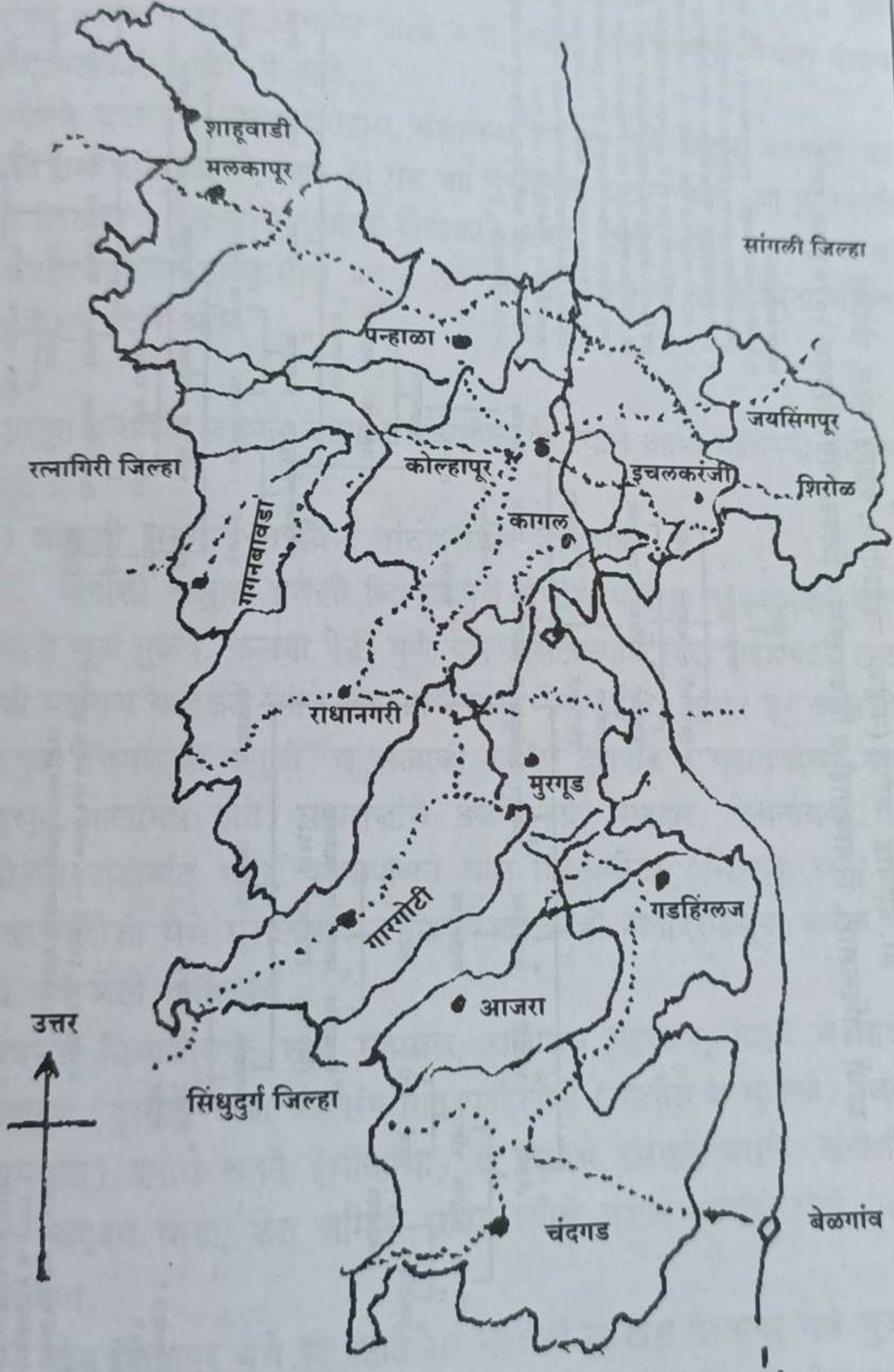
Rajaram Deshpande

Aditi Plot No.8, Bharatkunj Vasahat No.2,

Erandwana (Ganeshnagar) Pune 38

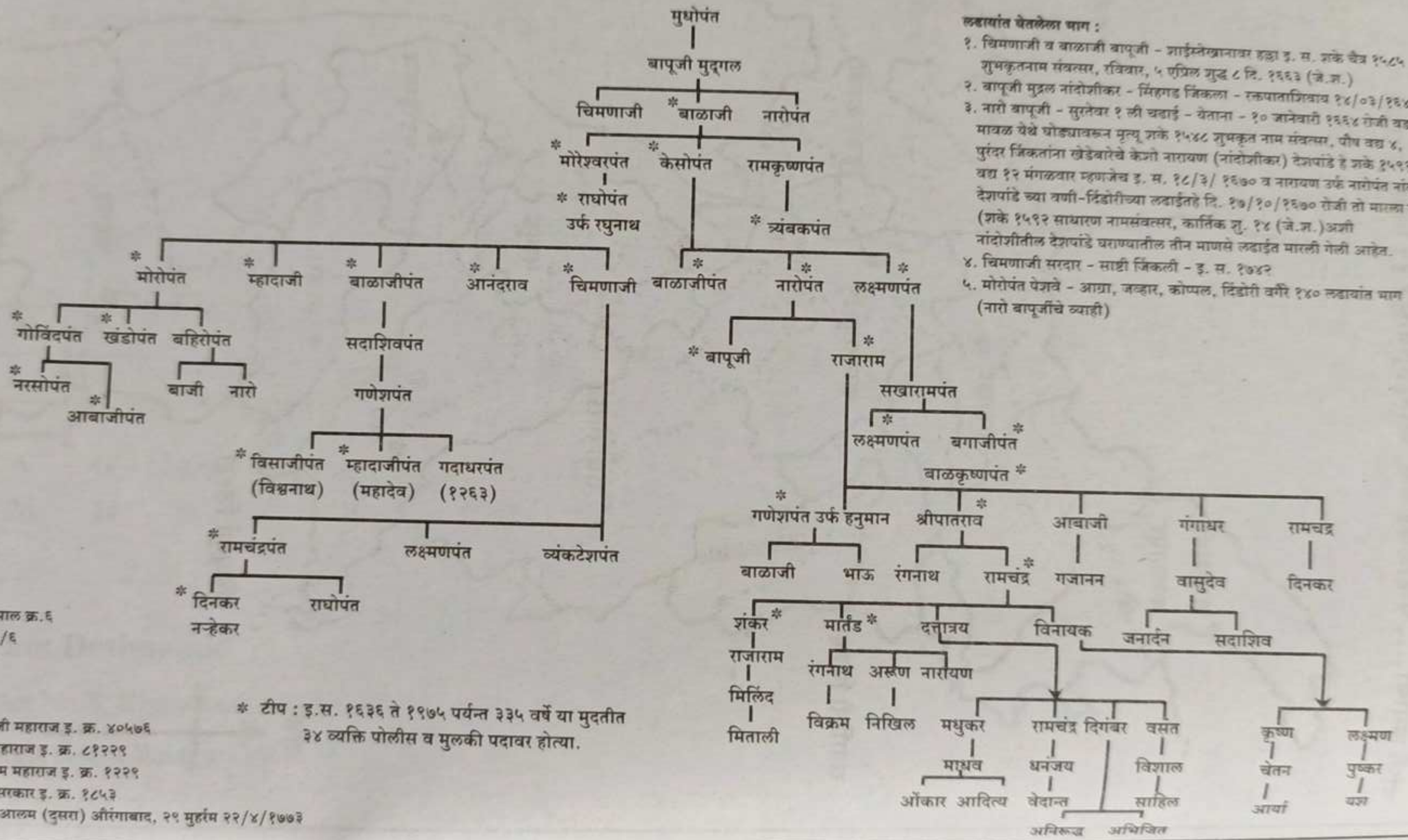
Ph. No. : 25441178

कोल्हापूर जिल्हा : रामचंद्रपंत अमात्य व त्यांच्या पत्नी जानकीबाई यांची समाधी.... पन्हाळगड येथे, कोल्हापूरपासून १९ किमी अंतरावर

रामचंद्र निळो सोनदेव - अष्टप्रधान मंडळांतील अमात्य, मृत्यू : १३ मार्च १७१६

मौजे नांदोशी ता. हवेली जि. पुणे येथील
श्री. देशपांडे-पाटील (नऱ्हेकर, नांदोशीकर, बल्लाळ, मुद्रल, खेडेबारे
यांची आदिलशाही, निजामशाही व शिवकालीन व शिवकालोत्तर वंशावळ २०१० इ. स. पर्यंत

लढायांत घेतलेला भाग :

१. चिमणाजी व बाळाजी बापूजी - शाईस्तेखानावर हल्ला इ. स. शके चैत्र १५८५ शुभकृतनाम संवत्सर, रविवार, ५ एप्रिल शुद्ध ८ दि. १६६३ (जे.श.)
२. बापूजी मुद्रल नांदोशीकर - सिंहगड जिंकला - रक्तपाताशिवाय १६/०३/१६४८
३. नारो बापूजी - सुरतेवर १ ली चढाई - येताना - १० जानेवारी १६६४ रोजी वडगांव मावळ येथे घोड्यावरून मृत्यू शके १५४८ शुभकृत नाम संवत्सर, पौष वद्य ४, पुरंदर जिंकतांना खेडेबारेचे केशो नारायण (नांदोशीकर) देशपांडे हे शके १५९१ फाल्गुन वद्य १२ मंगळवार म्हणजेच इ. स. १८/३/ १६७० व नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे च्या वणी-दिंडोरीच्या लढाईतहे दि. १७/१०/१६७० रोजी तो मारला गेला. (शके १५९२ साधारण नामसंवत्सर, कार्तिक शु. १४ (जे.श.)अशी नांदोशीतील देशपांडे घराण्यातील तीन माणसे लढाईत मारली गेली आहेत.
४. चिमणाजी सरदार - साष्टी जिंकली - इ. स. १७४२
५. मोरोपंत पेशवे - आग्रा, जव्हार, कोप्पल, दिंडोरी वगैरे १४० लढायांत भाग (नारो बापूजींचे व्याही)

* टीप : इ.स. १६३६ ते १९७५ पर्यन्त ३३५ वर्षे या मुदतीत ३४ व्यक्ति पोलीस व मुलकी पदावर होत्या.

संदर्भ :
पेशवे दप्तर -रूमाल क्र.६
कागद क्र. ५९७/६
इनाम-कमिशन

इनाम वतने :
१. श्रीमंत शिवाजी महाराज इ. क्र. ४०५७६
२. श्रीमंत शाहू महाराज इ. क्र. ८१२२९
३. श्रीमंत राजाराम महाराज इ. क्र. १२२९
४. श्रीमंत पेशवे सरकार इ. क्र. १८५३
५. बादशहा शाहआलम (दुसरा) औरंगाबाद, २९ मुहर्रम २२/४/१७७३

नक्कल फी भरून (इनाम वंशावल हिशेब जमा वसूल वगैरे) मला परत मिळाली. त्याचमुळे इतिहास लेखन करणे मला शक्य झाले.

मुदगल न्हेकर देशपांडे नांदोशी घराण्याची वंशावल इ. स. २०१० पर्यंन्त अद्यावत् करून ! तकांत समाविष्ट केली आहे. तसेच खेड शिवापूर येथील वंशावल पण माहितीकरित जोडली आहे.

पेशवे दप्तर व भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे येथून आणखी काही माहिती नजरेसमोर आली आहे. ती पण ह्या पुस्तकात दाखल आहे. या पुस्तकांतील मोडी लिखणाचे देवनागरी रुपांतर लेखकाने स्वतः केले असून फारसी लेखांचे पुणे विद्यापीठांतील इतिहासाचे प्रमुख डॉ जी टी कुलकर्णी यांनी विना मोबदला मला करून दिले आहे.

प्रस्तुत पुस्तकांत न्हेकर देशपांडे नांदोशीकर व त्याचे आप्त याविषयी थोडक्यांत माहिती :

(१) बापूजी मुदगल न्हेकर नांदोशीकर देशपांडे :

नांदोशी तालुका हवेली जिल्हा पुणे येथील पाटील व इनामदार देशपांडे घराण्याचे मूळ पुरूष. कसबा पेठ, पुणे येथे असलेल्या "लाल महालांत" छत्रपति शिवाजी महाराज यांचेकडे त्यांचे लहानपणापासून सेवेत होते. अत्यंत शूर व लढवय्ये. त्यांचे पुत्र "चिमणाची बापूजी" व बाळाजी न्हेकर देशपांडे हे महाराजांच्या सातव्या वर्षापासून बालमित्र होते. महाराजांचे उजवे हात, सरदार, सेनानायक, अनेक मोठमोठ्या लढायांत भाग, पुण्यापासून बारा किलोमीटर (सिंहगड रस्ता मार्ग) अंतरावर नांदोशी येथे मुसलमान व शिवकालाच्याही अगोदरपासून, जवळ जवळ आठशे वर्ष शेती व्यवसाय.

छत्रपति शिवाजीराजे; शाहू महाराज; राजाराम महाराज, पेशवे व बादशाहा शाह आलम (दुसरा) यांनी वंशपरंपरागत पाटिलकी (पोलीस व मुलकी) जहागिरी (सरंजामदारी) इनाम वतने (मोकासा) व बिनीचे सरदार घराणे. नांदोशी येथे चौसीपी सदृश्य वाडा; शेत जमिनी सांप्रत त्यांचे वंशज आजही शेती व्यवसाय करीत आहेत.

मौजे खेड शिवापूर येथे ही रहाते घर नांदोशी व खेड शिवापूर येथे मुजुमदार, खासनीस ठकार (ज्योतिस व कुलकर्णपण) डबीर, सबनीस, फडणीस, या सर्वा

छत्रपति शिवाजी महाराज कालखंडापासून आजपर्यंत ... इ.स. १६३६ ते इ.स. २०१० पोलीस व मुलकी (नऱ्हेकर, नांदोशीकर, मुद्गल, बल्लाळ, खेडेबारेकर) ... यांचा एकूण कालखंड व व्यक्ति ...

अ. क्र.	पाटीलकीचे वतन धारण करणाऱ्याचे नाव	फारसी सन	फसली सन राज्य शक इ.स.	मोकासा नेमणूक सन
१	२	३	४	५
१	बापूजी मुद्गल खेडेबारेकर	सीत सलासैन व अलफ	सु.१०३७ रजब २० इ.स.१६३६	१२८
२	बाळाजी बापूजी खेडेबारेकर	सु।। समान तिसैन अलफ ९० १६००	११०७ फसली इ.स.१६९८	१२८
३	मोरो बल्लाळ खेडेबारेकर	शके ४८, प्लव संवत्सर आषाढ शु.प्रतिपदा, सौम्य वासरे	राज्य शक ४८ सु. ११३१	१२८
४	राघो मोरेश्वर नांदोशीकर-नऱ्हेकर	सु.।। सबा सला-सीन मया व अलफ	इ.स. १७६३ फसली ११६०	१२८
५	महादाजी रघुनाथ	सु.।। तिसा समान मया व अलफ	इ.स.१७६७	१२८
६	बापूजी रघुनाथ	सु.।। इहिदे सबैन मया व अलफ	इ.स. १७७०	१२८
७	म्हादाजी, मोरो बाळाजी, रघुनाथ	जुलुस १४, ता२९ मुहर्रम	इ.स. १७७३ २२ एप्रिल	१२८
८	बापुजी रघुनाथ व खंडो मोरेश्वर	सु.।। तिस सबैन मया व अलफ	इ.स. १७७८	१२८
९	खंडो मोरेश्वर नांदोशीकर व बापूजी रघुनाथ	सु.।। तिस सबैन मया व अलफ	इ.स.१७७९ ते इ.स. १७८१	१२८
१०	खंडो मोरेश्वर नांदोशीकर	सु.।। सलास समा तीन मया व अलफ	इ.स.१७८२ ते इ.स.१८२६	१२८
११	श्रीपत राजाराम नांदोशीकर	सु.।। सीत अशरीन समान मया व अलफ	इ.स.१८२६ ते १८९१	१२८
१२	रामचंद्र श्रीपत, शंकर व मार्तंड रामचंद्र देशपांडे	सु.।। इहिदे तीसेन समान मया व अलफ	इ.स. १८९१ ते इ.स.१९७५	१२८

सूचना :- वर उद्‌धृत केलेल्या कोष्टकांसाठी कृपया वंशावळ पहावी. (मागील बाजूस)

पाटील या पदावर काम करणाऱ्या, मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे येथील श्री. देशपांडे-पाटील

इनाम (वतन) कोणीदिले	संदर्भ	
६	७	
छ.शिवाजी महाराज	पे.द.३१, ले.१६ शि.प.सां.सं. खंड-३ पृष्ट ३१, क्र.२४५४	हस्ते महंमदशा महमद अली-कारकून,हवालदार, अंमल दौलत-मंगळ ....
--"--	इ.क.४०५७६	हस्ते शंकराजी नारायण, सचिव यांजकडून अंमलदार किल्ले सिंहगड यांचे शिक्क्यानिशी सनद
छत्रपति शाहू महाराज	इ.क.८१ २२९ आर्- १४३२	हस्ते पंतप्रधान व पंतप्रतिनिधी व त्यांच्या शिक्क्यासह.
पेशवे	इ.क.१४५३	मामलेदार किल्ले सिंहगड
पेशवे	इ.क.१४५३	मामलेदार किल्ले सिंहगड
पेशवे	इ.क. १४५३	मामलेदार सिंहगड
बादशहा शहा आलम (दुसरा)	पेशवे दफ्तर रुमाल क्र.६,६१५ ते ६१८/६	बादशहा शहा आलम (दुसरा), औरंगाबाद
पेशवे	इ.क. १४५३	मामलेदार किल्ले सिंहगड
पेशवे		
पेशवे		खंडो मोरेश्वर हे श्रावण शु।। शके १७४८, दिनांक ४/८/१८२६ रोजी मृत्यु पावले.
इंग्रज सरकार	-	-
महाराष्ट्र सरकार		शंकर रामचंद्र देशपांडे यांचा मृत्यु इ.स. १७-१०-१९४१ मार्तंड रामचंद्र देशपांडे यांचा मृत्यु इ.स. ५-६-१९७५

सह सर्व कारभार चाले. आजही या सर्व व्यक्तिची घरे जागेवर (खेड शिवापूर) दिसत आहेत. (फोटोग्राफ पहा). बंगलोरहून शिवाजीराजे ज्यावेळेस पुण्यास आले तेव्हा त्यांचेबरोबर शामराव निलकंठ रांझेकर (पेशवे), बाळकृष्णपंत हणमंते (मुजुमदार), सोनोपंत विश्वनाथ (डबीर) व रघुनाथ बल्लाळ अत्रे (सबनीस) करून जणू मंत्रिमंडळच सोबत दिले होते.

बापूजी मुदगल न्हेकर देशपांडे नांदोशीकर यांचा परिवार फार मोठा. रघुनाथ नारायण कोरडे यांस बापूजींची लेक दिली होती. सोनाजीपंत डबीर याची लेक बाळाजी बापूजीस दिली. सोनाजीपंत डबीर यांचा मेव्हणा रघुनाथ कोरडे हे कान्हो डबीरांचे जावई. श्यामराजपंत पेशवे मुख्य प्रधान यांचा लेक चंदोपंत त्यास नारो बापूजींची लेक दिल्ही. श्यामरावपंत व मोरोपंत पेशवे हेही आप्तच होते. (पुरंदर दफ्तर भाग ३, मध्ययुगीन चरित्रकोश पृष्ठ ६५९, शककर्ते शिवराय... उत्तरार्ध विजय देशमुख पृष्ठ १००९) श्रीदेव चिंचवडकर यांसी अेक लेक बापोजीपंती दिल्हे. बाबाजी पुंडे याचे लेक नारायण यांसी रघुनाथ नारायण यांची लेक दिली. प्रभाकरभट्ट व नारायणभट्ट हे बापूजीपंताचे व्याही (प्रभाकर भट्ट हे छत्रपति शिवाजी महाराज यांचे कुलगुरू कुलो / पाध्याय). तसेच प्रभाकर भट्टांचे पुत्र बाळभट्ट उपाध्ये हे सुद्धा रायगडावर (१६७४ साली) राज्यभिषेकाच्या प्रसंगी हजर होते. तसेच मोरापंत पेशवे व निलोपंत सोनदेव हे सोयरे सोयरे. मोरोपंत यांची लेक रामचंद्रपंत निळो सोनदेव (अमात्य) यांना दिली. एवढा प्रचंड नातेसंबंध पाहिल्यास व मुद्‌गल नांदोशीकर यांचे युद्ध कौशल्ये पाहिल्यास जणू एकाद्यास असे वाटेल की मुदगल देशपांडे (नांदोशीकर) किंवा खेडे बारेकर यांना अैतिहासिक वाङ्‌मयांत शिवाजीचे प्रीतिपात्र कां म्हटले आहे? स्वराज्यासाठी सर्वजण धारकरी होऊन त्यांनी सदैव लढाई बाणा पत्कारला. छत्रपति शिवरायांसाठी अखेरपर्यंत सेनानायकत्त्व व राजकारण संभाळले म्हणून.

सरदार बाळाजी बापूजी व चिमणाजी बापूजी न्हेकर नांदुसकर यांच्याजवळ कायम पंचहजारी पायदळ व घोडदळ असे. पावसाळ्यांतील दिवस सोडले की नेहमी लढाईत हजर व्हावे लागत होते. त्यामुळे "नांदोशी" व "खेड शिवापूर" येथे मोठ्या प्रमाणावर तबेल्यांची व्यवस्था त्यांचेकडे होती. बाळाजी व चिमणाजी बापूजी यांचे बंधू यांनी सुरतेवर हल्ला (पहिला) म्हणजे मोंगलांवर केलेले उघड

आक्रमणच होते. सुरतेवर हल्ला करून महाराजांनी दिल्लीच्या तख्ताला उघडपणे आव्हानीत केले होते. संभाव्य परिणामांची जाणीव त्यांना नव्हती असे म्हणता येत नाही. पण कुठल्याही परिणामांची तमा न बाळगता "औरंगजेबाची दाढी" हिसकली ह्यावरून महाराजांच्या मनात नेमके काय आहे ह्याविषयी आता संदेह उरला नाही. सुरतलूट ही घटना म्हणूनच महाराजांच्या व्यक्तिमत्त्वाला नवा आयाम देणारी ठरली.

शके १५८५ च्या माघ वद्य चर्तुर्थीला म्हणजे शुक्रवार दिनांक ५ फेब्रुवारीला, इस १६६४ महाराज राजगडी पोहोचले. सुरतेची लक्ष्मी महाराजांसोबत आली. येताना नाही म्हणाला थोडे गालबोट लागलेच. राजगडी पोहोचण्यापूर्वी महाराजांचा तळ काही काळ लोहगडावर पडला होता. सरनोबत नेताजी पालकर या तळावर होते. **नारोबापूजी, चिमणाजी बापूजी, परसोजी महाडीक, संताजी बोबडे, व सखोभिकाजी हेही लष्करात होते.**

लोहगडावरून मराठी लष्कर लूटीसह राजगडाकडे जायला निघाले. लोहगड ओलांडून ते वडगाव जवळ आले. तेथे एका वडाखाली मोगली सरदार मुकुंदसिंग राजपूत याने मराठ्यांना गाठले. **चिमणाजी, परसोजी, संतांजी** हे नेताजीसह लूट घेऊन त्वरेने पुढे सरकले. मुकुंदसिंगाला नारोबापूजीने रोखून ठेवले. लूट सुखरूप पुढे गेली. पण मागे झालेल्या धुमश्चक्रीत नारो बापूजी बाण लागून ठार झाला. विशेष म्हणजे लोहगडच्या मुक्कामातच नारो बापुजीचा राहुजी पतकींच्या मुलीशी वाङ्‌निश्चय झाला होता व राजगडावरून परतल्यानंतर लग्न करायचे ठरले होते. नारो बापुजीच्या मृत्युवार्तेने महाराजांचा आनंद क्षणार्धात करपला. महाराज तेव्हा दरबारात बोलले की नारो बापूजीने मुकंदासिंग या मोंगल सरदारास तोंड दिले नसते तर सूरतेची लूट रायगडावर पोहोचली नसती. व राज्याभिषेकसुद्धा होऊ शकला नसता. पण हा आघात् पुढील आघातांची जणू नांदीच होता.

(पुरंदरदफ्तर ३. पृ. १३८); गोपाळ चांदोरकर व ॲड. रविंद्र यादव वडगाव-मावळ यांच्या मदतीने नारो बापूजींच्या समाधीचा शोध लागला.(सं.)

महाराज राजगडी पोहोचतात न पोहोचतात तोच विजेचा लोळ कोसळावा तशी कर्नाटकातून वार्ता येऊन थडकली, 'माघ शुद्ध पंचमीस (शनिवार दि. २३ जाने. १६६४) शहाजी राजे समाप्त झाले. (जेधे शका.)

सुरतेची लढाई (पहिली) उरकून घोड्यावरून परतत असतांना नारो बापूजी देशपांडे चिमणाजीसह व इतर दोन जुमल्यांसह येत होते. पुण्याहून अेकतीस किलोमीटर अंतरावर असलेल्या वडगावं (मावळ) गावठाणांत वडाच्या झाडाखाली तीर थनसरीस लागून घोड्यावरून खाली कोसळले. दि. १०।१।१६६४ सिंहगड जिंकताना तानाजी मालुसरे यांनी जे शौर्य दाखविले त्यावर नारो बापूजी देशपांडे त्यावर कडी केली. माय मरो पण लाखोंचा पोशिंदा न मरो या न्यायाने स्वतःच्या लग्नाचा विषय बाजूला टाकला. स्वतःच्या प्राणांचीही पर्वा केली नाही.

वडगाव त्यांची दगडी बांधकामांतील पक्की समाधि आहे अनेक वर्षे झाल्यामुळे सध्या त्याची दुरवस्था झाली आहे. (सोबत नकाशा पाहा.) नांदोशीकर देशपांडे यांच्या घराण्याचा वंशवेल पुस्तकांत दाखविला आहे दुसरी वंशावळ खेड शिवापूर येथील असून तो इनाम संदर्भात आहे. त्याचीही प्रत जोडली आहे.

(२) चिमणाजी बापूजी व बाळाजी बापूजी नऱ्हेकर देशपांडे नारो : नारो बापूजींचे चिरंजीव

शिवाजी महाराजाचे समवयस्क व बालमित्र, वंशपरांगत पोलीस व मुलकी पाटीलकी. छत्रपति शिवाजी राजे, शाहू महाराज, राजाराम महाराज व बादशहा शहा आलम (दुसरा) यांच्याकडून जमिनी व देवस्थान इनामे. पाटील (मोकादमी) जहागिरी व सरदारकी दिली. सरदार व सेनानायक. पायदळ व घोडदळाचे पंचहजारी मसबदार हवालदार, अत्यंत शूर व लढवय्ये. शिवाजी महाराजांचे प्रतिपात्र व विश्वासू अनेक लढायांत भाग.

(अ) **सिंहगड काबीज-** शके १५६९ इ.स. १४ मार्च १६४८
रक्तपाताशिवाय बापूजीपंत मुदगल नांदोशीकर यांनी गड काबीज केला.

(ब) **लाल महालंत शायिस्तेखानावर हल्ला** (शके १५८५ इ.स. १६६३) व त्यांत शायिस्तेखानावर छापा घालण्यांत बिनीचे सरदार म्हणून शिवाजी राजांसमवेत हल्ल्यात सामील.

(क) **साष्टीचा वेढा-** शके १६६४, इ.स. १७४२ चिमणाजी बापूजी या सरदाराने काबीज केला.

(३) केसो नारायण नऱ्हेकर देशपांडे, नांदोशीकर

शूर व लढवय्या शके १५९१ इ. स. १६७० पुरंदर किल्ला जिंकताना मृत्यू.

(४) मोरोपंत त्र्यंबक (त्रिमल) पिंगळे-पेशवे-मुख्यप्रधान

(१)	२६ जा वारी १६५६	जावळीच्या चंद्रराव मोरे यांचे विरुद्ध लढाई चांभारगड, सोनगड, चंद्रगड, कांगोरी, मकरंद गड जिंकले (जेश २९८)
(२)	३० एप्रिल १६५७	अहमदनगर, जुन्नर, परिंडा, या प्रांतातील ५१ गावे काबीज (सभासद बखर, पृष्ठ २१)
(३)	२४ ऑक्टोबर १६५७	कल्याण, भिवंडी, चांदवड, दण्डा राजपुरी, उझार्डे, चंदन, लोहगड, तुंग, तिकोना, विसापुर राजमाची, प्रबळगड, सरसगड वगैरे ४० किल्ल्यांची मोहीम दि. ८-१-१९५८ माहुली जिंकली (बमोपु - पृष्ठ २४७) चौल, तळे, धोसाळे, खारे पाटणजवळचा विजयदुर्ग जिंकला (जेश २९९, पसास ७२०, ७११)
(४)	२८ नोव्हेंबर १६५९	पन्हाळ्यावर हल्ला नेजाती पालकर व मोरोपंत यांनी चंदन वंदन, दाभोळ, वाई, खटाव, मायणी, वाळवा, आष्टी, कऱ्हाड, पन्हाळा, आडगाव, वेळापूर, औदुंबर, मसून (बमोपु ३३०) घेतले (जेश ३०९)
(५)	२६ एप्रिल १६६१	जावळीचे व शृंगारपूरचे राज्य काबीज (जेश-३०३).
(६)	३ ऑगस्ट १६६१	तळकोकणची मोहीम कुडाळ, वेंगुर्ला, बांदा, महाड काबीज (जेश २२१)

(७)	५ एप्रिल १६६३	शाहिस्तेखानावर लालमहलांत हल्ला. नेताजी पालकर व मोरोपंत पेशवे यांनी नेतृत्व केले. (जेश ३०३)
(८)	३० मार्च १६६५	प्रतापगडावर चढाई अफजलखानाचा बंदोबस्त. पारघाटावर पायदळाच्या साह्याने मोठा हल्ला. (बमोपु पृष्ठ ३०३ ते ३०४)
(९)	१२ जून १६६५	आग्र्यावर २३ किल्ले मोंगलास दिलेले १६७० नंतर परत जिंकून घेतले.
(१०)	१६ फेब्रुवारी १६६७	बसनूर काबीज
(११)	४ ऑक्टोबर १६७०	सुरतेवर हल्ला (पहिला) नेताजी व मोरोपंतावर जबाबदारी करोडो रूपयांची लूट व जडजवाहीर सरकारी खजिन्यात जमा. माहुली, कर्नाळा, कोंढाणा, पुरंदर, दिंडोरी, कल्याण, लोहगड, हिंदोळा, रोहिडा हे गड ताब्यात (११/१६७०) कारंजा, त्र्यंबकगड, कुंजरगड, काबीज (जेश ३०६)
(१२)	नोव्हेंबर १६७०	अहिवंत, खळा, जावडा, मार्कंडा, साल्हेर, मुल्हेर जिंकले (जेश ३०६)
(१३)	५ जून १६७२	रामनगर, जवाहर, कोळवण, मालगुंड, लक्ष्मेश्वर, गदग, (जेश ३०७) ३०/७/१६७२ नाशिक (पसास १४८४), कल्याण १३/०७/१६७२ (पसासं १४५३)
(१४)	८ ते २५ मे १६७५	फोंडा, अकोले, कडबादी, शिवेश्वर, काद्रा, कारवार जिंकला (जेश ३०९)
(१५)	३ मार्च १६७९	कोप्पल घेमले खांदेरी, उंदेरी, दमण, चढाई (जेश ३१२)

येणे प्रमाणे मोरोपंत पेशवे यांनी १४० पेक्षा जास्त लढ्यांत भाग घेतल्यांची नोंद आहे.

संक्षेपाने त्यांच्या कार्याचा आढावा घेतल्यास,

शिवाजीचा मदतगार, मुख्य प्रधान. सुरुवातीस शहाजीकडे व नंतर शिवाजीकडे (१६५३). प्रथम पुरंदरचा कारभारी. पुढे त्याने प्रतापगड बांधला. अफझलखानाच्या स्वारीच्या वेळी त्यांनी पार येथील सैन्य पराभूत केले. तसेच नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे हे पंचहजारी सेनापती लढ्यांत होते. सिद्दी जोहरच्या स्वारीच्या वेळी मुलखाचे संरक्षण केले.

आग्र्यास शिवाजी गेला तेव्हा मिर्झावर कारभार सोपविला होता. त्यांत हा मुख्य होता. राज्याची कुलमुखत्यारी त्यांचेकडे सोपविली होती. शिवाजीस पकडले असे कळतांच इकडे याने मोहीम सुरू करून पुरंदरच्या तहांत गेलेले किल्ले काबीज करून वचपा काढला. (१६७० नंतर) व खानदेश जिंकला. शिवाजीच्या मृत्यूनंतर हा सोयराबाईंच्या पक्षास मिळाला म्हणून संभाजीने त्यांना कैद करून पण लगेच बंधमुक्तही केले व पेशवाईवर कायम केले. पण शिवाजीच्या मृत्यूनंतर सहा महिन्याच्या आंतच तो मेला.

श्यामराज निळकंठ रांझेकर व मोरापंत हे एकमेकांचे आप्त होते. यांनी मराठी राज्याची पहिली जमीनधारा पद्धत अंमलांत आणली. कायदे यानेच तयार केले. त्यांचा शिक्का 'श्रीशिवचरणी' "तत्पर त्र्यंबकसुत मोरेश्वर" व "श्रीशिव राजेंद्र हर्षनिधान त्र्यंबकसुत मोरेश्वर मुख्य प्रधान" व "श्रीशिवराजेंद्र मुख्यायात्मस्य सत्यधक। मुद्रा मोरेश्वरस्यास्तां रुद्रागदायिनी (भारतवर्षीय मध्ययुगीन चरित्रकोश, सि. चित्राव, पृष्ठ ५२३)

३ एप्रिल १६८० रोजी रायगड येथे मृत्यु. तेथे त्यांचे स्मारक बांधले आहे. त्यांच्या मुलास पेशवे पद मिळाले. त्यापुढे वंशावळ व इतर माहिती दिली आहे.

नऱ्हेकर नांदोशीकर देशपांडे घराण्यांतील व त्यांच्या जवळचे आप्त यांच्या समाध्या सोबत पुस्तकांत दर्शविल्या आहेतः-

(अ) नारो बापूजी देशपांडे पुण्यापासून ३१ किलोमीटर अंतरावर वडगाव मावळ गांवठाण (मुंबई पुणे रस्त्यावर ग्रा.पं. वडगाव-मावळ यांच्या हद्दीत व ग्रामपंचायत मालकीची)

(ब) त्र्यंबकपंत डबीर यांची खेड शिवापूर तालुका हवेली जिल्हा पुणे पुण्यापासून २२ किमी अंतरावर.

(क) रामचंद्रपंत निळो सोनदेव (अमात्य) यांची समाधि पन्हाळा येथे जिल्हा कोल्हापूर. तसेच त्यांच्या पत्नी जानकीबाई यांचीही समाधी पन्हाळ्यावरच आहे. मुत्यु इ.स. १७२३.

(ड) चिमणाजी बापूजी नऱ्हेकर नांदुसकर देशपांडे नांदोशी ता. हवेली. जिल्हा पुणे. पुण्यापासून १२ किमी अंतरावर महादेव मंदिराच्या आवारामध्ये

(इ) शके १५९१, फल्गुन वद्य १२ मंगळवार दि. ८।३।१६७० (जेश) केसो नारायण देशपांडे (संभाव्य) पुरंदर किल्ला तालुका पुरंदर जिल्हा पुणे

(क) मोरोपंत त्र्यंबक पिंगळे पेशवे, रायगड येथे (मृत्यू एप्रिल १६८०) मृत्यू रायगडावर स्मारक

(ग) सोनोपंत डबीर २५।१।१६६५ रोजी राजगडावर वयाच्या ८० व्या वर्षी मृत्यू (शके १५८६ क्रोधी नाम संवत्सर, माद्य वद्य ५, बुधवार)

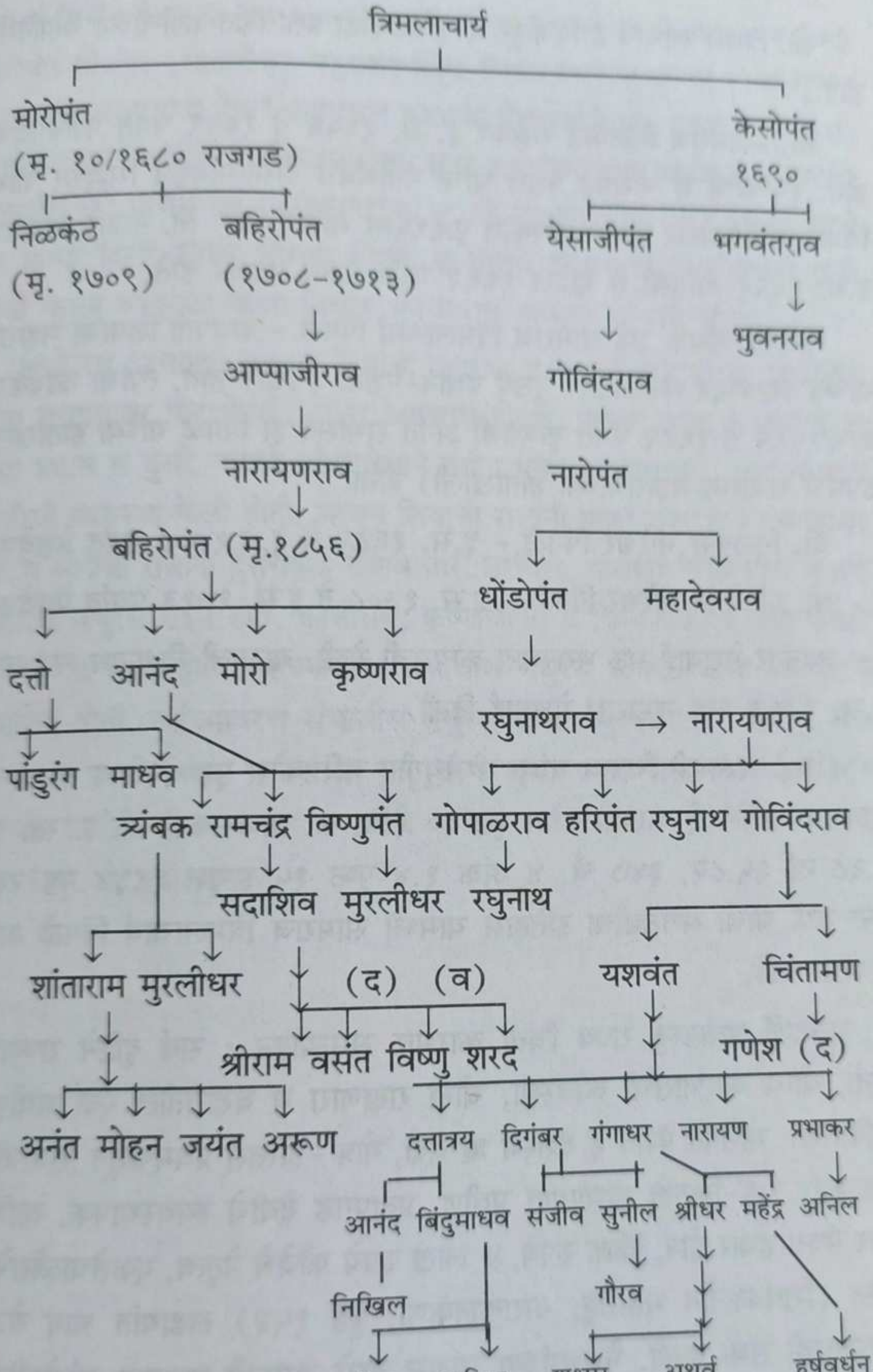
(ह) नारायण नांदोशीकर देशपांडे वर्णा दिंडोरीच्या लढाईत मृत्यु शके १५९२ कार्तिक शुद्ध १४ साधारण संवत्सर (जेश) दि. १७।१०।१६७०.

(४) मोरापंत पेशवे यांची वंशावळ व इतर माहिती

मोरश्वर त्र्यंबक पेशवे (पिंगळे) दे.ऋ.ब्रा. गोत्र - हरितस्

छत्रपत शिवाजी महाराजांच्या अष्टप्रधान मंडळांतील मुख्य प्रधान पेशवा श्री. मोरेश्वर त्र्यंबक पिंगळे यांची वंशावळ :

श्री. मोरोपंत उर्फ मोरेश्वर यांना कागदोपत्री सामराज त्रिमलाचार्य पिंगळे असेही उल्लेखिले जाते. (पुरंदरे दप्तर भाग ३, पृष्ठ १३३)

त्रिमलाचार्य
मोरोपंत
(मृ. १०/१६८० राजगड)
केसोपंत
१६९०
निळकंठ
(मृ. १७०९)
बहिरोपंत
(१७०८-१७१३)
येसाजीपंत
भगवंतराव
भुवनराव
आप्पाजीराव
गोविंदराव
नारायणराव
नारोपंत
बहिरोपंत (मृ.१८५६)
धोंडोपंत
महादेवराव
दत्तो
आनंद
मोरो
कृष्णराव
रघुनाथराव → नारायणराव
पांडुरंग
माधव
त्र्यंबक
रामचंद्र
विष्णुपंत
गोपाळराव
हरिपंत
रघुनाथ
गोविंदराव
सदाशिव
मुरलीधर
रघुनाथ
शांताराम
मुरलीधर
(द)
(व)
यशवंत
चिंतामण
श्रीराम
वसंत
विष्णु
शरद
गणेश (द)
अनंत
मोहन
जयंत
अरूण
दत्तात्रय
दिगंबर
गंगाधर
नारायण
प्रभाकर
आनंद
बिंदुमाधव
संजीव
सुनील
श्रीधर
महेंद्र
अनिल
निखिल
गौरव
अमित
सचिन
शुभम्
अथर्व
हर्षवर्धन

श्री. त्रिमल आचार्य हे विजापूर व गोवळकोंडा प्रशासनांत शहाजीच्या जहागिरीत होते.

श्री. श्यामराज निळकंठ रांझेकर इ. स. १६५६ ते १६५९ पर्यंत पेशवेपदावर होते. श्यामराव व मोरोपंत पेशवे यांचा नातेसंबंध असल्याबद्दल सिद्धेश्वर शास्त्री चित्राव यांनी त्यांच्या मध्य-चरित्रकोश पृ.६९५वर म्हटले आहे. श्री. नरहरि आनंदराव इ.स. १६६१ ऑगस्ट ते एप्रिल १६६२ पर्यंत पेशवे पदावर होते.

मोरोपंत त्र्यंबक उर्फ सामराज त्रिमलाचार्य पिंगळे - छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या अष्टप्रधान मंडळातील मुख्य प्रधान-पेशवा (पेश्वा) होते. त्यांचा कार्यकाल ३/४/१६६२ ते १६८२ पर्यंत कृष्णाजी अनंत सभासद हा पिंगळे यांच्या हाताखाली उपमंत्री राजाराम महाराजांच्या हाताखाली) होता.

श्री. निळकंठ मोरेश्वर पिंगळे - इ.स. १६८२ ते इ.स.१७०८ पर्यंत पेशवेपद.

श्री. बहिरोपंत मोरेश्वर पिंगळे - इ.स. १७०८ ते इ.स. १७१३ पयंत पेशवेपद.

त्यानंतर पेशवाई भट घराण्यात कायमची गेली. बाळाजी विश्वनाथ भट यांना इ.स. १७१३ च्या सुमारास पेशवाई दिली.

(सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव यांचा मध्ययुगीन चरित्रकोश पृष्ठ ५२३ व ६५९. श्री शिवछत्रपतींची ९१ कलमी बखर पृष्ठ ३० (वि. स. वाकसकर) म. इ. सा. खं. ८.६८ खं १५.८२, ३४७ चै. ४ अंक १.४ पृष्ठ १५ इ.वृश १८३४ पृष्ठ २१५ ग्रॅन्ट डर्फ यांचा मराठ्यांचा इतिहास यामध्ये सामराज त्रिमलाचार्य पिंगळे असा उल्लेख आहे.

सर्वदर्शी प्रधानस्तु राज्य चिंता कारभार समून्याहन : सर्व दृष्टिने राज्याची चिंता, योग्य कारभाराची व्यवस्था, चोख राखणारा व बखरीतील एक सर्वोकृष्ट व्यक्तिरेखा. मोरोपंत पेशवे हे देशस्थ ऋग्वेदी, गोत्र -हरितस् प्रथमपासून शिवाजीचा साह्यकारी, गड-किल्ले बांधण्यात प्रवीण, प्रतापगड देवीचे व्यवस्थापक. वार्षिक पगार पंधरा हजार होन, किंवा रुपये, ७ लाख रुपये फौजेचे नेतृत्व, एकशेचाळीसपेक्षा जास्त (शिवकालीन महाराष्ट्र; अराकुलकर्णी, पृष्ठ १५२) लढायांत भाग घेऊन स्वराज्याची सेवा केली. पेशव्यांच्या मुलास **नारो बापूजी मुद्गल नांदोशीकर देशपांडे** यांची मुलगी दिली होती. (पुरंदर, भाग ३, पृष्ठ १३३, शके. शिवराय

उत्तरार्ध विजय देशमुख, पृष्ठ १००९) तसेच मोरोपंत पेशवे यांची लेक जानकीबाई निळोपंत सोनदेव (भादाणेकर-बहुतकर किंवा भिवंडीकर) मुजूमदार यांचा मुलगा रामचंद्रपंत अमात्यपद देऊन अष्टप्रधान मंडळांत नेमणूक केली. (करवीर रियासत; स.मा.गर्गे पृष्ठ ९६) केशव त्रिमल पिंगळे सुद्धा रामचंद्रपंतांच्या पत्नीकडून जवळचे नातेवाईक होते म्हणजे त्यांना (हुकूमतपन्हा मु. गो. गुळवणी, पृष्ठ ७२) रामचंद्रपंतांची एक कन्या दिली. निळो मोरेश्वर पिंगळे हे पंतांचे मेव्हणे व नंतर व्याही झाले त्यांची कन्या व्यंकूबाई यांचा विवाह भगवंतराव अमात्य यांचेशी झाला.

ज्यावेळेस आग्र्याहून छत्रपती शिवाजी महाराज व संभाजी राजे सुटले. त्यावेळेस त्यांना रायगडावर पोहोचेपर्यंत अनंत अडचणी होत्या. एकतर आग्रा ते रायगड हा दूरचा प्रवास व दुसरे म्हणजे औरंगजेबाने त्यांना पुन्हा पकडण्याची, शोध घेण्यास तांतडीची व्यवस्था केली होती. म्हणून शिवाजी राजांनी फक्त एकट्याने रायगडावर जावे व संभाजी राजांना दुसरीकडे ठेवावे असे ठरविले. मोरापंत पेशवे यांचे मेव्हणे काशीराव मथुरेस राहत होते. काशीराव, कृष्णाजीपंत व विसाजीपंत हे तिघे सख्खे बंधु मथुरेस राहत होते. त्यांच्यावरच संभाजीस मथुरेस संभाळण्याची जबाबदारी सोपविली होती. त्यांच्यावरच संभाजीस मथुरेस राजास मुलाप्रमाणे संभाळून नंतर रायगडावर काशी त्रिमल व त्यांच्या मातुःश्रीनी सुखरूपपणे पोहोचविले. त्याबद्दल शिवाजी राजांनी पन्नास हजार रूपयांचे बक्षिस त्यांना देऊन गौरविले. दानपत्र, इनाम दिले. ते पुढीलप्रमाणे -

(मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने, वि. का. राजवाडे, खंड ८, लेखांक २३, पान १९, पुरालेखागार, कोल्हापूर, छ. संभाजी - डॉ. सदाशिव शिवदे) लेखांक (२३); १६७१/७२

वर्क सनद रक्षरवाना ... राजश्री शिवाजी राजेसाहेब दामदौलतहू सुहूरसन इसन्ने सबैन व अलफसाहेब आग्र्याहून निघाले. याउपरि चिरंजीव राजश्री संभाजी राजे यांस राजश्री कृष्णाजी विश्वासराऊ यांचे सांभाळी केले. माा नइले चिरंजीवास सुखरूप किल्ले राजगडास घेऊन आले. माा नईलेची मातुश्री आईजी + बंधिली. माा काशी बकसीस द्यावयाचा तह केला. रूपये ५०,०००/- मातुःश्री आईजी २५,०००/- येणेप्रमाणे पाववीत पाठवावे.

मोर्तब सूद

(५) रामचंद्रपंत निळोपंत भादाणेकर (बहुतकर, भिवंडीकर) उर्फ रामचंद्रपंत अमात्य

छत्रपती शिवरायांच्या स्वराज्य स्थापनेच्या कार्यात निष्ठेने साथ देणारे निळो सोनदेव, डबीर यांचे पुत्र रामचंद्र निळकंठ डबीर आपल्या कारकिर्दीच्या सुरुवातीस सिंधुदुर्गाच्या वतनी सबनिशीवर होते. मोरोपंत त्र्यंबक पिंगळे (पेशवे) यांचे जावई असलेले रामचंद्रपंत निळो सोनदेवच्या मृत्युनंतर मुजुमदार पदावर काम पाहू लागले. राज्याभिषेकासमयी त्यांची अमात्य पदावर शिवरायांनी नेमणूक केली. त्यांना वार्षिक वेतन १२००० होन (रुपये ५.५ लाख) होते.

राज्याचा जमाखर्च पहाणे, मुलकी, अधिकाराच्या कामकाजावर देखरेख ठेवणे आणि गरज पडल्यास युद्धावर जाणे अशी कामे अमात्यपदावर राहून करत असताना त्यांना राजव्यवस्थेचा बहुमोल अनुभव प्राप्त झाला.

छत्रपती शिवरायांच्या मृत्यूनंतर औरंगजेबाविरूद्ध चाललेला मराठ्यांचा संग्राम, छत्रपती संभाजी महाराजांची क्रूर हत्या आणि रायगडावरून राजाराम महाराजांचे जिंजीकडे प्रयाण या घटनांनी वेगळ्या वळणावर आला. एका छत्रपतींची हत्या, दुसरे दूर दक्षिणेत, तर स्वराज्याचे भावी वारस मोगलांच्या कैदेत अशा अतिशय कठीण परिस्थितीत मराठ्यांना पुन्हा जोमाने युद्धास तयार करण्याचे काम रामचंद्रपंतांनी

शंकराजी नारायण, परशुराम त्र्यंबक, धनाजी जाधव व संभाजी घोरपडे यांचे साह्याने केले. महाराष्ट्रातील लढा जिद्दीने चालू ठेवून राज्यव्यवस्था संभाळणाऱ्या रामचंद्रपंतांना छत्रपती राजाराम महाराजांनी जिंजीहून हुकूमतपन्हा (मु.गो. गुळवणी, सेतू माधवराव पगडी) म्हणजे ज्यांचे हुकूम सर्वांनी पाळावेत, हे पद दिले. महाराणी ताराबाईंनी स्थापन केलेली कोल्हापूर गादी व छत्रपती शाहू महाराजांची सातारा गावी अशा दोन मराठा राजसत्ता अस्तित्त्वांत आल्या. रामचंद्रपंत अखेरपर्यंत संभाजी राजांच्या (राणी राजसबाईंचे पुत्र) पदरी राहिले.

रामचंद्रपंतांचा जन्म इ.स. १६५० व मृत्यू १७२३ (अं) देशस्थ)ऋग्वेदी, गोत्र - भारद्वाज, सूत्र आश्वलायन, पन्हाळ्यावर त्यांची समाधी असून, ती मुद्रांकित आहे. रामचंद्रपंतांच्या समाधी शेजारीच त्यांची पत्नी जानकीबाई यांची पण समाधी पन्हाळ्यावर आहे.

मुद्रा ...

श्री. राम जगद्वंदित संदेशा देशानंद विधायिनी ।
नीळकंठ जनेर्मुद्रा रामचंद्रस्य राजते ।।
ज्यादित्य सदारामा ब्रह्मानंदन विधायनी ।
नीळकंठ सुते मुर्द्रा रामचंद्रस्य राज्यते ।।

... औरंगजेबाने ज्याप्रमाणे मातब्बर लोकांस वतने देऊन वळवून घेतले तेच प्रकार राजारामांनाही अवलंबावा लागला ज्यामुळे औरंगजेबाशी लढणे सोपे गेले. (सेतू माधवराव पगडी) शिवाजी महाराजांच्या वेळेस सैन्यास रोख पगार मिळत होता परंतु पैशाअभावी ह्यावेळेस वतनाची लालूच दाखवून २१ वर्षे स्वातंत्र्याचा लढा लढावा लागला. रामचंद्रपंत पांच छत्रपतींचे अमात्य होते. मुत्सद्देगिरी राजनिष्ठा आणि प्रसंगी तलवार चालवूनही स्वराज्यास सुरक्षित राखण्याचा प्रयत्न केला. मृत्यू १७/२ ते १३/१७९६ पोर्तुगीज इदप्तर खंड ३, पृष्ठ १३ झाला.) मृत्यूपूर्वी त्यांनी आज्ञापत्र हा ग्रंथ लिहीला. ज्यांत राज्यनीतीशास्त्र व राज्यव्यवहाराची सूत्रे सांगणारा मराठी भाषेतील पहिलाच व एकमेव ग्रंथ आहे.

मोरोपंत त्र्यंबक उर्फ सामराज त्रिमलाचार्य पिंगळे - पेशवे यांची जानकीबाई नावाची कन्या रामचंद्रपंतांना दिली होती. मोरोपंत हे पंतांचे सासरे. निळो मोरेश्वर

पिंगळे हे पंतांचे मेव्हणे व नंतर व्याही झाले. त्यांची कन्या व्यंकूबाई यांचा विवाह भगवंतराव अमात्य यांचेशी झाला. पंतांची एक कन्या दिली होती.

अमात्यांनी पन्हाळा येथे मंदिरे बांधली असून ती पहाण्यासारखी असून समर्थ रामदासस्वामी यांनी प्रसादार्थ दिलेल्या मूर्ती असून रामचंद्रपंतांचे नित्य पूजेतील ११ सुवर्णमूर्तींचे पंचायतन पण आहे. समाधी बरोबरच त्यांच्या वापरांतील विविध मुद्राही दिसून येतात.

निळोपंत सोनदेव बहुतकर यांचे मातुल कसबे खेडेबारेचे जोशी–ठकार. निळोपंतांचे बालपण मामाचे घरी गेले. शिवबा खेडेबाऱ्यांत लहानाचे मोठे होत असल्यामुळे व ते भोसल्यांचे कुलोपाध्याय. त्यामुळे शिवबा निळोपंतांस बाळपणापासून ओळखीत. (शि.च.सा. खंड ७, पृष्ठ ७, कृ. वा. पुरंदरे)

पंत अमात्य यांचा वंशवेल पुढीलप्रमाणे :

मूळ पुरुष (भादाणेकर) नाव उपलब्ध नाही.

बाळोपंत — नारोपंत (भादाणे, कुस गावचे वतनी कुलकर्णी, कल्याण)

बाळोपंत
|
सोनाजी
|
मुरारराव (निळोपंतांची घरची १४ माणसे ठार केली.)

नारोपंत (भादाणे, कुस गावचे वतनी कुलकर्णी, कल्याण)
|
निळोपंत (बेदरास खयालनीस)
|
कृष्णराव (मुरारराव हल्ल्यात वाचला)
|
नारोपंत (मालोजी भोसले यांचे आश्रयास) (१५०० - १६००)
|
सोनोपंत (शहाजी राजांचे आश्रयास, शिवजन्माचे वेळी शिवनेरीस)
|
निळोपंत (शिवाजीचे डबीर) (मुजुमदार : १६४५ - १६७२)

नारोपंत — रामचंद्रपंत (अमात्य) (१६५० - १७१६) हुकूमतपन्हा

भगवंतराव १७१६-१७५० — शिवराम — मोरेश्वर

कृष्णराव (१७५०-१७६१)- सुब्बाराव (द) (१७६१-१८१०)

रामचंद्र (द) (१८११-१८१३) — मोरेश्वर (द) (१८१३-१८२६)

गोविंदराव (१८२६-१८३४) — शंकरराव

रघुनाथराव (द) →रामराव (द)→मोरेश्वरराव (द)→ माधवराव उर्फ बाळासाहेब
(१८३५-१८४५) (१८४७-१८४०) (१८५०-१८६७) (१८६८-१९२९)

परशुराम उर्फ भाऊसाहेब(१९१७-१९४२)
↓
रामचंद्र उर्फ भैय्यासाहेब(द) → माधवराव जन्म (१९६२) → दैवव्रत (जन्म : १८/२/९०)
(विद्यमान : जन्म १९३३) → निळकंठराव जन्म १९६८

रामचंद्रपंतासारखा धुरंधर माणूस मराठेशाहीतून फोडण्याचे कपटकृत्य औरंगजेबाने करून पाहिले होते. पण त्यात त्याला यश आले नाही. औरंगजेबाने परशुराम त्रिंबक प्रतिनिधी आणि रामचंद्रपंत अमात्य या दोघांना जवळजवळ एकाच आशयाची पत्रे लिहून एकाचे पत्र दुसऱ्याचे हाती पडेल अशी युक्ती केली होती. हेतू असा की, त्या दोघांनी एकमेकांकडे संशयाने पहावे आणि ताराबाईंच्या मनात त्यांच्या स्वामिनिष्ठेबद्दल संशय निर्माण व्हावा. औरंगजेबाने पत्रात लिहिले होते. (करवीर रियासत, स. मा. गर्गे, पृष्ठ १०९)

रामचंद्रपंतास औरंगजेब बादशहाने पाठविलेले फर्मान

रामचंद्र याने जाणावे की, सुदैवाने दूरवर विचार करून तुम्ही शुभमुहूर्तावर तरबियतखानास पत्र लिहीले ते आम्ही वाचले. त्यातील सर्व प्रकार आम्हास कबूल आहे. त्यावरून आम्ही असे फर्मावितो की, भरवंशाचा व निष्ठेचा जो सन्मार्ग धरिला आहे तो कायम ठेवावा. लिहील्याप्रमाणे सर्व गोष्टी त्वरेने करून दाखवा आणि त्या दुष्टाचा (राजारामाचा) आश्रय सोडून द्या. त्या दुष्टाच्या नश्वर आयुष्याचे जर अजून काही क्षण बाकी असून आमच्या फौजेस भिऊन पळून जाण्याची त्यास इच्छा होईल, तर तुम्हीच सर्व किल्ले आमच्या हवाली करावे हे योग्य आहे. परमेश्वराने तुम्हांस सुबुद्धि देऊन दोनही गोष्टी केल्या म्हणजे तुमचा उत्कृष्ट सन्मान करून तुम्हांस उत्तमोत्तम बक्षिसे व मन्सब देऊ; परंतु दुदैवाने आपले नफानुकसान काय ? हे जर तुम्हांस कळले नाही आणि तुमचे पत्रातील शब्द सर्व फोल असतील तर मग तुम्ही व तुमचा राजा यांस काय दिसायचे ते दिसेल. मुलामाणसांसुद्धा तुमची सर्वांची डोकी कापली जातील. (मराठी रियासत, खंड - २ गोविंद सखाराम सरदेसाई, उग्र प्रकृती संभाजी व स्थिरबुद्धी राजाराम, पृष्ठ २६४)

खुलासा : वर दिलेल्या फारसी मजकुरांत रामचंद्र अमात्यांचा उल्लेख नाही. तसेच ते "फर्मान" नाही कारण त्यांत फर्मानाची कुठलीही लक्षणे उदा. तुगरा, मोहर चा आढळत नाही. शेवटच्या ओळीत "लिहाजा" अक्षराने संपली असल्याने मजकूर अपूर्ण आहे व तो स. मा. गर्गे यांची "करवीर रियासत" पृष्ठ १०९ पर्यंत मराठी आशयाची जुळत नाही.

औरंगजेबाच्या आमिषाला किंवा धमकीला रामचंद्रपंतासारखी स्वामीनिष्ठ आणि स्वराज्यनिष्ठ व्यक्ती बळी पडणे शक्य नव्हते, पण या पत्रामुळे ताराबाईंच्या मनात

रामचंद्रपंतांविषयी काही काळ गैरसमज निर्माण झाला. पण पंतांनी त्या प्रसंगीही अत्यंत धीमेपणाने राज्यसूत्रे चालवून पुन्हा विश्वास संपादन केला.

(६) श्री. रघुनाथ बल्लाळ कोरडे :

देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण, गोत्र-अगस्ती, मूळ ठिकाण मोंगलाईतील वैजापूर परगण्यांतील नेऊरगाव; शहाजी व शिवाजीच्या पदरी वकिली व राजकारण करणारे कुटुंब, नेऊरगावचे वतनदार कुलकर्णी त्यांचा पुरुष दातारपंत उर्फ बल्लाळ. जन्म शके १४५५ त्यांचे पुत्र येसाजीपंत (जन्म शके १५८०) येसाजीपंतांचे बंधु रघुनाथपंत. त्यांना आण्णाजीपंत व गबाजीपंत हे पुत्र. अहमदनगर जिल्ह्यांत नेवासा जवळील श्रीक्षेत्र प्रवर संगम येथे शके १५२४ मध्ये गंगास्नानास गेले असता, तेथे त्यांना तेथील जोशी यांनी तीर्थोपाध्येपण दिले. व त्यांचे वहीवर तसा लेख लिहून दिला. त्यांचे कुलोपाध्याय संगमनेर परगण्यांतील मुद्‌गलगोत्री नांदुरकर हे होत.

गबाजीपंतांचा वंश कर्नाटकांत आहे. येसाजींना मल्हारपंत व अंताजीपंत असे दोघे पुत्र होते. पैकी अंताजीपंतांचा पुत्र श्यामजीपंत त्यांना दोन पुत्र. एक सखोपंत व दुसरे नरसिंहपंत. ह्या उभयतांस पुत्रापत्य नाही. ह्यांच्या स्त्रिया शक १६७७ मध्ये हयात होत्या. रघुनाथपंत व येसाजीपंत हे आपल्या दोन पुत्रांसह महाराष्ट्रांत आले आणि ते निजामशाही धर्माचा नवा अवतार म्हणून संबोधलेले सरदार शहाजीराजे यांच्या पदरी नोकरीस राहिले. पुढे शहाजी राजांसमवेत हे आदिलशाहीत म्हणजे तंजावर प्रांती गेले आणि शहाजीराजे यांना शिवाजीराजे यांस जेव्हा महाराष्ट्रात दुसऱ्यांदा पाठविले त्याबरोबरच्या कारकून मंडळीत मल्हारपंत कोरडे यांसही पाठविले. ह्या मल्हारपंत यांना शक १५६० चे सुमारास पुत्र झाला. त्याचे नाव त्यांनी आपल्या वडिलांचे म्हणजे येसाजी हेच ठेविले. येसाजी मल्हारांनी लहानपणापासून शिवाजीराजे यांच्या पदरी राहून बऱ्याच कामगिऱ्या बजाविल्या आहेत. त्यांची चाकरी प्रथम सुरनिशीकडे होती. नंतर त्यांची हुशारी पाहुन शक १५९० मध्ये शिवाजी राजांनी औरंगाबादेस शाहाजाद्याकडे, जिराजी रावजी व प्रतापराव आनंदराव यांना पाठविले. त्याजबरोबर येसाजी मल्हार यास दिले होते. (९१ कलमी बखर, कलम ६२) त्यानंतर लौकरच म्हणजे राज्याभिषेक प्रसंगी हे उपस्थित असल्याचे नमूद आहे. त्यानंतर लौकरच म्हणजे शके १५९८ मध्ये यांना वाई प्रांताचे सुभेदार नेमिले व त्याच अधिकारावर ते अखेरपर्यंत होते.

शिवछत्रपतींचे मृत्यूनंतर संभाजी छत्रपतींचे कारकिर्दीतील यांची माहिती आढळली नाही.

राजाराम महाराजांचे राजवटीत ह्यांचा येसाजी मल्हार यांच्या कामगिरीचा आढळ होतो. शक १६१६ चे कार्तिकांत शंकराजी नारायण, पंतसचीव यांच्या अनुज्ञेतेने संताजी घोरपडे हे जिंजीचा वेढा उठविण्यास गेले होते. ह्यांच्या सेना-समुदायांत हे येसाजीपंत कोरडे होते. त्या वेळेच्या त्यांच्या कामगिरीचे कौतुक करून छत्रपती राजाराम यांनी शके १६१८ मध्ये पौष बहुल १३ (१६९७ जाने. १०) स प्रांत वाईतील संमत निंब पैकी मौजे खडकी हा गाव इनाम करून दिला. ह्यापूर्वी म्हणजे शके १६०८ क्षेत्र संवत्सरी कर्नाटकांत व महाराष्ट्रातही मोठा दुष्काळ पडला. त्यावेळी वाई नजीकचे शिरगावचे जोस-कुलकर्णपणाचे वतन ह्या येसाजी मल्हार कोरडे यास ७० होन आणि ५ मण धान्य घेऊन विकत दिले. ह्याचे विक्रीत पत्र शक १६११ शुक्ल संवत्सर, चैत्र वद्य ९ (सन १६८९ मार्च ३१) चे आहे. ह्या वतनास शिरगाव येथील अर्ध चाहूर जमिन व भुईज येथील अर्ध चावर जमीन ह्या गावचे शिवार शिरगावास लागूनच आहे ते देऊन भोगवट्याच्याही सनदा दिल्या. ह्या सुमारास येसाजीने स्वर्गवास केला व त्याचे पश्चात राघो येसाजीस वाई प्रांताचे सुभेदार शके १६२२ मध्ये नेमल्याचे धोम येथे दिसून येते. वरील विवेचन येसाजी मल्हार कोरडे यासंबंधीच आहे. त्यात रघुनाथ बल्लाळ कोरडे असा उल्लेख नाही (भाइ. सं.मं. त्रैमासिक २३.३ शके १८६२ पौष इ.स. १९४१ जानेवारी, पृष्ठ ७६ लेखक : कै. स.ग. जोशी)

रघुनाथ नारायण (बल्लाळ) यांचा कार्यकाल शके १५७९-१६०६ पर्यंत आढळतो. **रघुनाथपंत कोरडे यांना मौजे नांदोशी, ता. हवेली, जि. पुणे येथील बापूजीपंत मुद्‌गल नऱ्हेकर देशपांडे यांची लेक दिली होती. तसेच रघुनाथपंत कान्होजीपंती डबीरांचे जावई पण होते.** (सभासद बखर; पुरंदरे दप्तर, भाग ३, पृष्ठ १३३)

छत्रपती शिवाजी महाराज व संभाजी राजे यांच्या आग्र्याहून सुटकेच्या वेळी रघुनाथपंत कोरडे वकील म्हणून आग्र्यास बादशहाच्या कडे पाठविले होते. परंतु शेवटी साडे आठ महिने कैदेत होते (२०/०८/१६६६ ते ०३/०४/१६६७) महाराजांच्या सुटकेची व्यवस्थापण त्यांनी केली. त्याचबरोबर त्र्यंबकपंत डबीरपण होते. फुलादखानाने दोघांचा अतोनात छळ केला. निरनिराळी अमिषे व अत्याचार घडवून

आणविले परंतु राजांविरूद्ध एक अक्षरही ते त्यांचेसमोर बोलले नाही. मोगल व पोर्तुगीज कैद्यांचा ज्याप्रमाणे छळ करीत त्याहून अधिक त्रास त्यांना देणेत आला. शेवटी त्यांची सुटका झाली.

छत्रपती शिवाजी राजांनी जावळीच्या मोऱ्यांविरूद्ध लढाईला रघुनाथ कोरडे यांना पाठविले होते. त्यांत हनुमंतराव मोरे मारले गेले व प्रतापराव मोरे विजापूरला पळून गेले.

(७) सोनोपंत विश्वनाथ डबीर :

सोनाजी उर्फ सोनोपंत विश्वनाथ उर्फ सुवर्ण पंडित शिवाजीचा पहिला राजकारणी सहाय्यक. विजापूर व औरंगाबाद इत्यादींकडे युक्तिवाद शिष्टाई करणारा. दि. ०६/०९/१६६५ रोजी त्यांची व जिजाबाईची शिवाजीने सुवर्णतुला केली. छत्रपती शिवाजीराजे व संभाजी आग्ग्रांत जाणेपूर्वी त्र्यंबकराव डबीर व रघुनाथपंत नारायण (बल्लाळ) कोरडे हे वकिल म्हणून आग्ग्रास पाठविले होते. त्यांनी शिवाजीराजे व संभाजीराजे यांच्या सुटकेबद्दल व्यवस्था केली. राजे कैदेतून सुटल्यानंतर त्र्यंबकराव डबीर व रघुनाथराव कोरडे हे २०/०७/१६६६ ते ०३/०४/१६६७ पर्यंत आग्ग्रास फुलादखानाच्या कैदेत साडे आठ महिने कैदेत होते सर्व प्रकारची आमिषे व अत्याचार यांना या दोन्ही ब्राह्मणांनी दाद दिली नाही. छत्रपतींवर त्यांची निष्ठा असल्याने यमाच्या दाढेत असतांना त्यांनी त्यांचे विरूद्ध ब्र काढला नाही. मोगल व पोर्तुगीज कैद्यांचे छळ करीत. त्याहूनही अधिक छळ सोसूनसुद्धा सहनशीलतेने सर्व निभावले. नंतर त्यांची सुटका झाली. कायम स्वराज्याशी प्रामाणिक राहिले.

त्र्यंबकपंत डबीर हे बाळाजी बापूजी मुद्गल-नऱ्हेकर-देशपांडे नांदोशीकर यांचे सासरे होत. त्यांना शिवाजीराजांनी अष्टप्रधान मंडळात सुमंतपदावर नेमले. पुण्यापासून बावीस किलोमीटरवर असलेल्या तर्फ खेडेबारे येथे खेड शिवापूर येथे शके १५९९ पिंगळ नाम संवत्सरे, चैत्र वद्य १२ दिनांक १२ एप्रिल १६७७ रोजी मृत्यू झाला. खेड शिवापूर शाळेच्या भिंतीमागे त्यांची १० फूट × १० फूट दगडी चौथऱ्यावर त्यांची समाधी आहे व त्यावर वृंदावन आहे.

सोनोपंत डबीर दि. २५/०१/१६६५ रोजी (ब.मो.पु.५५९ पृष्ठ) रायगडावर मृत्यू पावले. मृत्यूसमयी त्यांचे वय ८० होते. सोनोपंत यांना २ मुले (१) निळोपंत

(२) आबाजीपंत हे दोघेही वडिलांबरोबर असल्याने शिवाजीच्या तालमीतच तयार झालेले होते. अंगी कर्तबगारी असल्याने वडिलांचे पश्चात, त्यांच्याच जागेवर हे काम करू लागले. प्रतापगडावरील लढाईत महाराजांचे युद्धमंडळांत सोनाजीपंत डबीर होते. सोनाजीपंत डबीर यांचा मेव्हणा, रघुनाथपंत कोरडे हे कान्हो डबीरांचे जावई. मोरापंत पेशवे निळो सोनदेव हे सोयरे. मोरोपंत यांची लेक सौ. जानकीबाई (पहिली पत्नी) रामचंद्रपंत निळो सोनदेव (अमात्य) यांना दिली होती. निळो सोनदेव बहुतकर यांचे मामा कसबे खेडेबारेचे जोशी- ठकार. निळोपंतांचे बाळपण मामाचे घरी गेले. शिवबा खेडेबाऱ्यांत लहानांचे मोठे होत असल्यामुळे व ते भोसल्यांचे कुलोपाध्याय. त्यामुळे शिवबा निळोपंतास बाळपणापासून ओळखीत (पुरंदरे दप्तर, भाग ३, पृष्ठ १३३; शिवचरित्र साहित्य खंड ७ प्रस्तावना, पृष्ठ २७, कृ. वा. पुरंदरे, शि. भा. अ. १६; श्लोक ९७-६३ जेश)

सोनाजीपंत यांचे दोन चिरंजीव, निळोपंत व आबाजी, छ. शिवाजी महाराज यांचे पदरी निळोपंत यांनी डबीर, सचिव, मुजमी वगैरे हुद्यांवर कामगिरी केली. त्यावेळी त्यांनी आपला बंधू आबाजी यास आपले मदतनीस घेतला होता. दोघेही हुद्याचे काम करून लष्करी काम करीत असत.

आपल्याकडील पद्धतीप्रमाणे सर्व हुद्दे व मानमरातब वडील घराण्यांकडे जात असल्याने आबाजीस नेहमीच दुय्यम भूमिकेवर समाधान मानावे लागले असावे. त्यामुळे आबाजी हे एक उपेक्षित व्यक्तिमत्त्व म्हणून गणले गेले आहे. त्यांच्या कर्तृत्वाचा काळ सन १६४५ पासून तो भेट १७०४ पर्यंत म्हणजे जवळजवळ ६० वर्षे त्याने महाराष्ट्राची अखंडपणे एकनिष्ठपणे सेवा केलेली दिसते. छत्रपतींच्या चारी राजवटीमध्ये ज्यांनी महाराष्ट्राची सेवा केली त्यामध्ये रामचंद्र निळकंठपंत अमात्य यांना वगळल्यास किंबहुंना त्यांचेपेक्षा जास्तच सेवा यांचेकडून घडलेली आहे. ज्यावेळेस रामचंद्रपंतांचा जन्मही झाला नव्हता त्यावेळेपासून यांचे कर्तृत्वास सुरूवात झाली.

याची प्रथम ठळक कामगिरी म्हणजे कल्याणाच्या मोहिमेवर नेमणूक यामध्ये छ. शिवाजी राजांनी आबाजीपंतांबरोबर त्यांचे सोबतीला आपले खाजगीकडील एक हजार निवडक लोक दिले. इ.स. १६४८ मध्ये त्यांनी कल्याण जिंकून, सुभेदाराची सून व जनानखाना हाती घेतला. शिवाजीने सुनेस इतमानाने परत करून त्यांना

सुभेदारीवर नेमले. इ.स. १६६० कल्याण भिवंडी व संपूर्ण कोकण व इ.स. १६५० कर्नाटकाचे मोहिमेस कित्येक किल्ले, होन व ठाणी ही जिंकून घेतली व त्याचा बंदोबस्त राखला.

इतकेच काय इ.स. १६५६ साली महाराष्ट्र व विजापूरकरांशी चकमकी घडू लागल्यावर, इ.स. १६५७ मध्ये औरंगजेब आपल्या वडिलांचे म्हणणे बादशहांचे आजारपणामुळे दिल्लीत जात असतां त्यांने शिवाजीमहाराजांनी आबाजीपंतास पाठवून त्याला सरदेशमुखी व जहागिरी देऊन, कोकणाचा बंदोबस्त राखण्याची सूचना केली.

इ.स. १६६२-६३ च्या सुमारास महाराजांचे ताब्यात असलेल्या मुलूखापैकी सुमारे १/२ भाग एकट्या आबाजीपंतांनी जिंकलेला होता. रायरी (रायगड) ला राजधानीचे स्वरूप आणण्याकरीता सरकारी कामकाजासाठी आवश्य त्या इमारती वगैरे इ.स. १६७० मध्ये मोरोपंत पिंगळे यांजबरोबर आबाजीने माऊली किल्ला व कल्याण प्रांत सर केला. इ.स. १६८० मध्ये सचिवपद यांचेकडे होते. इ.स. १६८९ राजाराम महाराज जिंजीस जाताना विश्वासू मंडळीत आबाजी सोनदेव होते. बाजारदरवाजा कसबा पाटगांव वतन त्यांना लग्नांत मिळाले होते. राजाराम महाराजांनी १६९२त रायगड हस्तगत करून घ्यावयास सांगितले. काही काळ ते न्यायाधीश पदावर होते. (हुकूमतपन्हा - पान ६९,७०)

श्री वडजाई / वज्रादेवी देवस्थानासंबंधी थोडक्यात माहिती:-

नांदोशीकर देशपांडे (न्हेकर मुदगल बल्लाळ) यांचे इतिहासप्रसिद्ध घराणे मौजे नांदोशी तालुका हवेली जिल्हा पुणे येथील असून त्या घराण्याची वडजाई ही कुलस्वामिनी आहे. हे एक जागृत देवस्थान असून श्री तुळजा भवानी महिषा सुरमर्दिनीचे ठाणे असून वडजाई / वज्रादेवीची मंदिरे खेडेबारे म्हणजे कर्यात मावळ अथवा हवेली तालुक्यांत येथील नांदोशी खेरीज वडगांव धायरी व खेड शिवापूर, कोंढणपूर येथे ही असून दरवर्षी नवरात्रांत दसऱ्याचे दिवशी व माघी पौर्णिमेच्या दिवशी पालखीसह मिरवणूक असते.

हे नांदोशी गांवचेही ग्रामदैवत असून त्याचे भक्तगण मुंबई, कोकण, हैद्राबादपर्यंन्त पसरलेले असून दरवर्षी माघी पौर्णिमेस देवीचा फार मोठा उत्सव व ऊरूस असतो.

देशपांडे घराणे आठशे वर्षापूर्वीपासूनचे असल्याने नांदोशी गांवची वसाहत करण्याचे काम त्यांचे पूर्वजांनी केले आहे त्यामुळे छत्रपति शिवाजी महाराज, शाहू महाराज, व राजाराम महाराज यांनी पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने इनामे दिली. देवस्थान इनामांत श्री वडजाई / वज्रादेवी मंदिराचा कारभार देशपांडे घराण्यांतील व्यक्तिंना असून दरवर्षी पालखी पूजेचा मान त्यांच्याकडेच असून दसरा व माघी पौर्णिमेस पालखी देशपांडे यांचे वाड्यात सजविली जाते व परत देशपांडे यांचे घरांत छबिनासह विसर्जित होते.

पालखीचे प्रस्थान होणेपूर्वी पालखी नीट सजविली जाते गोंडे, छापरी, किनखाप घालून पालखीत देवीचा बिछाना घालून सजावट झाल्यावर देवीचा चांदीचा मुखवटा त्यावर ठेवतात. साडी चोळी व अलंकार घातल्यानंतर पूजा करतात व शेवटी घरांतील मंडळी पालखी भोवती उभी राहून टाळ मृदंगासह भजने म्हणतात. त्याचबरोबर ढोल, वाजंत्री, ताशे, ताल धरून वातावरण भारदस्त होऊन जाते. ते महाकाली, महालक्ष्मी व महासरस्वतीचा जगदंबा भवानी मातेचा उदे उदे करून सर्वजण पालखी घेऊन गांव प्रदक्षिणेच्या मागे लागतात. देवीच्या देवळासमोर जाऊन परत आल्यावर पालखी परत देशपांडे यांच्या घरांत प्रवेश करते.

देशपांडे पाटील यांचे मूळ पुरूष बापूजी मुदगल नारो बापूजी चिमणाजी बापूजी, बाळाजी बापूजी, केसोपंत न्हेकर मंडळी व मोरोपंत पेशवे हे प्रत्येक लढाईवर जातांना वज्रादेवी / वडजाई देवीचा अशिर्वाद घेऊनच बाहेर पडत छबिन्यासमोर पोत वाजवून देशासाठी आईचा मी वाजवितो संभळ पाजविला मी पोत जिवाचा" असे भक्तीपूर्वकतेने म्हणतात. वज्राप्रमाणे ढाल-तलवार घेऊन निधड्या छातीने विजय घेऊन परत येत व तिच्यासमोर नतमस्तक होत असत. शिवकाळांतही गावांतील घुले, काळोखे, सणस, कदम, चौधरी, रानवडे ह्यांची सुद्धां छत्रपति शिवाजी राजांना वेळोवेळी मदत होत होती.

देशपांडे घराण्यांतील व्यक्ति इतर विशेष देवी पूजा म्हणजे नवचंडी यज्ञसुद्धा घरी व देवळांत आयोजित करून श्रीगणेशपूजन, पुण्याहवाचन, वरूणपूजा, देवीमहापूजा, श्रीसूक्त अभिषेक, पंचामृत स्नान, उष्णोदक स्थान उरकल्यानंतर नऊ कुमारिकांचेहि पूजन करण्यात येते. कधी कधी सप्तशतीचे पाठही होतात. दरवर्षी देवीचा गोंधळ देवळांत होतो. पालखी चालू असतांना गांवकरी "भंदहि" करून देवीकडे आपले मागणे मागतात.

असंख्य भाविक जागृत दैवत असलेल्या वडजाई उर्फ वज्रादेवीस नवस मागतात. असंख भाविक विविधे प्रसंगी नवस फेडण्यास, देवीची पूजाअर्चा करून स्वयंपाक सिद्ध करून नैवेद्य दाखवतात व नंतर एकत्र मिळून भोजनाचा आस्वाद घेतात. भक्तांना चमकृतिपूर्व अनुभव वारंवार येत असतात. जणू रिद्धि सिद्धीचे अनोखे प्रदान.

पांच वर्षीपूर्वी श्री देशपांडे कुटुंबीय व त्यांचे नातेवाईक व गावांतील प्रतिष्ठित मंडळींनी स्वेच्छेने वर्गणी गोळा करून सुमारे पंधरा लाख रूपये खर्च करून छोटेखानी वडजाईचे मंदिराचे रूपांतर भव्य विस्तीर्ण स्वरूपांत बांधण्यात आले . आता मंदिर एवढे प्रशस्त झाले आहे की गावातील मंडळींनी भांडी कुंडी विकत घेऊन लग्नकार्यादी कार्येसूद्धां तेथे होऊ लागली आहेत.

वडजाई देवळाचे मागे एक मोठी विहिर आहे. देशपांडे घराण्याने ती विहिर गावातील पाणी पुरवठा करण्यासाठी गावाला वापरण्यास दिली आहे. त्या विहिरीतून हजारी वर्षे गांवात कायम पाणीपुरवठा करण्यांत आलेला आहे. दोन सबमर्सिबल मोटारी बसवून त्यातील पाणी उपसून समोरच्या डोंगरावर पाण्याची मोठी टांकी बांधली असून त्यांत पाणी साठविले जाते. तिथूनच पाणी पुरवठा रोज केला जातो. प्रथम ही विहिर १९८० पर्यत लहान होती. पुणे जिल्हा परिषदेने ती मोठी करून ३० फूट व्यास व अंदाजे ७५ फूट खोल अशी पक्की विहिर बांधण्यांत आली. मागील वर्षी शासना मार्फत विहिरीजवळ एक पक्का बंधारा बांधला असून विहिरीची पाण्याची पातळी वाढत पाण्याची सोय झाली.

गावातील मुख्य डांबरी सडकेपासून देवीचे देवळा पर्यंन्त रस्ता नव्हता. राजाराम देशपांडे यांनी स्वतःचे खर्चाने (रू ७५,०००) डबर, रवाळी व खडी व त्यावर मुरूम टाकून रस्ता तयार केला. गेल्या दोन तीन वर्षात या रस्त्यावर कॉंक्रीटचा रस्ता शासकीय खर्चाने करण्यांत आल्यामुळे सर्व भाविकांची सोय झाली. मौजे नांदोशी या गावामध्ये सोळा ठिकाणी (त्यांत वडजाई देवळाचे समोर दोन) असे सोलर लॅम्पस् सुद्धा मिलिंद देशपांडे यांच्या मदतीने बसवून गांवाकडे सूपूर्द करण्यांत आले. (रूपये ३,७५,०००- खर्च) आता देवीच्या देवळाचे बाहेर झाडे लावणे, सुशोभिकरण करणे इत्यादी कामे करण्याची आहेत. स्वेच्छानिधी जमेल तसे काम हाती घेतां येईल.

देवी भागवतांत उल्लेख केल्याप्रमाणे देवीची ऐकूण साडेतीन पीठे आस्ति त्यांत आहे. कोल्हापूरची महालक्ष्मी; तुळजापूरची महासरस्वती, माहूरची महाकाली ही तीन पीठे व नाशिकच्या वणी येथील गडावरील सप्तशृंगी हे अर्धे पीठे वडजाई किंवा वज्रादेवी हे तुळजापूरची महासरस्वतीचे ठाणे असले तरी ती महिषासुर मर्दिनीचे कार्य भक्तांना दाखविते असे इतिहासांतील घटना पाहता दिसून येते. चिमणाजी, बाळाजी बापूजी, मोरापंत यांनीही देवीने त्यांची पाठ राखून त्यांना वेळोवेळी विजय प्राप्त करून दिलेला आहे. छत्रपती शिवाजी महाराज व जिजाई माता या दोघांनाही या देवीच्या सान्निध्यांत अनेकदां सान्निध प्राप्त झाले आहे. या कारणाने देवीच्या जागेचे इनाम छत्रपतींनी न्हेकर देशपांडे नांदुसकर पाटील यांना देऊन शाहू महाराजांपर्यत सर्वांनी अधिकृत सनद देऊन केले आहे आठशे वर्षाहून अधिक शिवपूर्वकालीन मुदगल देशपांडे घराण्याचा अभिमान वंशजातील प्रत्येक व्यक्तिस तसेच ग्रामदैवत समस्त मानलेल्या गावकरी मंडळी नांदोशी यांना त्याचा सार्थ अभिमान पण आहे.

खेडेबारे येथे 'नांदोशी' हे गाव आहे तसेच खेड शिवापूर येथे ही ''खेड शिवापूर'' गांव आहे दोन्ही ठिकाजी वज्रादेवी किवा वडजाई मंदिरे आहेत त्याचे कारण ''**न्हेकर देशपांडे नांदोशीकर**'' व ''न्हेकर देशपांडे खेड शिवापूरकर'' ही दोन्ही ठिकाणे देशपांडे इनामाची वतनाची असून अत्रिगोत्रोप्तन्न असून दरवर्षी गावात माघी पैर्णिमेस ''**ऊरूस**'' व ''**देवीचा उत्सव**'' देशपांडे कुटुंब व गावंकरी मोठ्या उत्साहाने साजरा करतात, व त्यांच्या घरांतील प्रत्येक कुटुंब स्वतचे घरांतील व दूरस्थ आप्तेष्टांसह दसरा दिवाळी सारख्या दिवस साजरा करतात. देशपांडे कुटुंबिय पुरणाच्या पोळीचा नैवेद्य तर गांवकरी ''अजबली'' देऊन आप्तांना नैवेद्य देतात. कारण देवीचे ठिकाण शक्तिपीठान्तर्गत असल्याने त्याप्रमाणे रूढी पाळतात. ''अजबली नैवेद्याची जागा देवीच्या देवळाच्या समोर बेलाच्या झाडाखाली जो चौथरा केला होता तेथे पूर्वी होती व अजबलीचे ''**शिर**'' हा गावच्या पाटलाचा मान म्हणून देशपांडे यांस तेथेच ठेवला जात असे.

अेवढे प्रशस्त भव्य मंदिरे वज्रादेवीची मूर्ती मात्र अगदी छोटेखानी व साधी परंतु भक्तांच्या हृदयांत मात्र तिचे आगळे वेगळे व प्रचंड महाकाय नाना वस्त्रालंकारांनी

आभूषित असे तिचे रूप मात्र दृष्टीप्रतीस येते. तेथे तिचे अव्यक्त रूपांतील दर्शन भावून जाते. हात त्वरित नतमस्तक होऊ लागतात.

श्रद्धा, भावना, परंपरा, अभिमान, कर्तव्यबुद्धी इत्यादी मुळे नांदोशीकर देशपांडे घराण्यांतील मूळ पुरूषाने स्वीकारलेली ही कुलदेवता आठशे वर्षा हूतहि अधिक काल देशपांडे घराण्याची व नांदोशी ग्रामस्थांची पाठीराखी झालेली आहे. अश्विन शुद्ध प्रतिपदेपासून नवमी पर्यंन्त होणारे शारदीय नवरात्र हा असाच एक कौटुंबिक कुलधर्म कुलाचार आहे. मंदिरात सुद्धा हे "नवरात्र" नेमाने चालत असते. नवरात्रांत घटस्थापनेच्या दिवशी घटाखाली स्थंडिलावर नऊ धान्यांची पेरणी करतात व दसऱ्याच्या दिवशी त्या घराचे अंकुर उपटून देवाला व देवतेला वाहून सायंकाळी सर्व गांवकरी सोने बरोबर घेऊन शिलांगणास वेशीपर्यन्त जातात. हा रिवाजही पाळला जातो. घरी आल्यानंतर घरामध्ये शिलंगणाची पूजा होऊन रावणस्वरूपी दृष्ट वृत्तिं नाश होऊन बंदिस्त असलेली शस्त्रे बाहेर काढून सुवर्णाचे होन बाहेर काढून पुरूषांनी गाजविलेल्या पराक्रमाची नोंद म्हणून प्रतिनिधि स्वरूपांतील "ओवाळणी" चा कार्यक्रम पार पाडला जातो. छत्रपति शिवरायांबरोबर लढाया जिंकून आलेल्या नांदोशीकर देशपांड्यांनी व त्याच्या वंशजांनी हा प्रसंग दरवर्षी साजरा करीत आहेत.

सर्व मंगल मंगल्ये शिवे सर्वार्थ साधिके
शरण्ये त्र्यंबके गौरी, वज्रादेवी नमोस्तुते ।।

प्रकरण १

शिवनेरी - शिवजन्म - बापूजी मुदगल वगैरे मावळांनी व सरदारांनी हिंदवी स्वराज्याची शपथ

शिवनेरीजवळ शहाजीराजांचे अश्वपथक घोडेस्वार आंबराईत थांबले. त्यांचेबरोबर घेऊन राजश्री शिवाजी, जिजाऊसाहेब, श्यामराजपंत पेशवे व माणकोजी दहातोंडे सरनोबत व बाळाजी हरी मज्यालसी व कारकून व स्वारांचा जमाव होता. शहाजीराजांचे व्याही विश्वासराव यांनी जिजाऊ व शहाजी यांना आदराने वाड्यावर नेले. थोडेसे औपचारिक बोलणे झाले. आणि शहाजीराजे त्वरित निघाले. जाताना शंभूराजांनापण घेऊन जाण्याचा बेत होता. बाळकृष्ण हनमंते, संक्रोजीपंत, सोनोजीपंत व कोरडे ही मंडळीपण जरूरत्या शिबंदीनिशी निघण्याची तयारी करू लागली. तेवढ्यात लखूजी जाधव लेकीला भेटण्यासाठी आले. विश्वासरावांनी लखूजींना जेवण करून निघण्याबद्दल विनंती केली. जिजाऊंना आग्रह करकरून पित्यास खाऊं घातले.

शिबंदीची व्यवस्था झाल्यावर घोडदळ तयार झाले. बाळकृष्ण हणमंते, श्यामराव नीळकंठ, रघुनाथ बल्लाळ, कोरडे हे शहाजी भोसल्यांचे सरदार वाड्याबाहेर उभे होते. जिजाई गर्भभाराने जडावल्या होत्या. मेण्यांत बसून शिवनेरीवर हत्ती दरवाजावरून मार्गक्रमू लागल्या. जिजाऊं शिवाईचे दर्शन घेऊन गडावर गेल्या.

एक वाईट बातमी त्यावेळी मासाहेबांच्या कानावर आली. की शहाजी राजांनी विजापूरकरांचा मुलूख बळकावून बंडावा केला म्हणून विजापूरकरांनी मुरार जगदेवाला पुण्यावर चाल करून पाठविले. त्याने पुण्याची होळी केली. वाडे भस्मसात केले व दिवसाढवळ्या पुण्यात प्रत्यक्ष गाढवांचे नांगर फिरविले व शहाजीच्या पुण्याच्या मोकाशांत जहागिरीत पहार ठोकली. दैवच फिरले. आणखी दुखाची गोष्ट म्हणजे तिकडे लखूजी जाधव हे मारले गेले. हे सर्व विश्वासरावांकडून कळले. जिजाऊ हताश झाल्या. बेशुद्धच पडल्या.

बरेच दिवसानंतर त्या नेहमीप्रमाणे वागूं लागल्या. त्यांतच त्यांचे दिवस भरले. बाळ जन्माला आला. चाहुलीने वातावरण प्रसन्न होऊं लागले. शास्त्रीबुवा आले. भाकीत केले. ते म्हणजे औंदादिस लई कठीण आहे. दुष्काळ उभा ठाकणार आहे. परंतु जिजाऊ शास्त्रीबुवांना म्हणाल्या, सर्व सविस्तर सांगा. पीराच्या वेळी दिवस गेले आणि सर्व घरादाराचा थारा उडाला. कुणाचा मेळ न रहाता रक्ताच्या नात्यांनी वैर धरले. जहागिरीवर नांगर फिरविला. आजोबांचे छत्र गेले. या मितीला पोराचे वडील शत्रूमागे धांवताहेत. थोरला भाऊ लहान परंतु त्याचीही वणवण सुटली नाही. मुलूख अन्नान दशेत ना माहेर ना सासर! शास्त्रीबुवांना जिजाऊने तिची तळमळ सांगितली.

शास्त्रीबुवांनी मुलाचे कुंडलीत मूळ शुभलक्षणी असून सर्वांचे पांग फेडून सर्व समाजाला धरून नेतृत्व पत्करेल. काळजी करू नका असे सांगितले. शाहाजी राजांना शुभवर्तमान कळविले.

बाहेर गडावर सर्व वातावरण आनंदमय होऊन गेले. सनया, चौघड्यांचा नादात सर्व कुटुंबीय आनंदाच्या सोहळ्यांत मग्न होऊ गेले. दारावर तोरणे बांधली गेली, सुरेख रांगोळ्या काढल्या गेल्या. बारशाची तयारी जोरदारपणे होऊ लागली. नंतर गडावर सर्व आप्त व पाहुणे मंडळी जमा झाली. शिवाईला नवस बोलल्याप्रमाणे बाळाचे नाव "शिवाजी" ठेवण्याचे ठरले. त्याप्रमाणे सर्व सोहळा व्यवस्थित पार पडला.

इतक्यांत शहाजीराजे गडावर आले. विचारपूस केली. आठ दहा दिवस आनंदात गेले. तेवढ्यांत शहाजीराजांना खलिता आला. स्वारीवर निघण्याचा आदेश होता. लगेच निघण्याचे ठरले. त्याप्रमाणे ते लगेच स्वारीवर गेले.

दोन तीन वर्षे निघून गेली. मोगलांकडील नोकरी सोडून त्यांनी निजामशाहीत विजापूरकरांची नोकरी पत्करली. सहा सात वर्षे अशीच निघून गेली. शहाजी राजांना पुण्याची जहागिरी मिळाली. शहाजींनी दादोजी कोंडदेवांना पुण्याला पाठविले. आणि त्याच्याबरोबर शिवाजी व जिजाऊंना ही पुण्याकडे पाठविले. कारण शहाजी महाराजांकडे पुणे सुप्याचीपण जहागिरी होती.

शहाजीराजे कर्नाटकात बंगलोर येथे मानाने वास्तव्य करीत होते. तोपर्यंत इकड जिजाऊंना व राजांना रहाण्यासाठी वास्तव्याचे कामाचे ठिकाण हवे होते. पुण्यात

कसबातल्या जागेत वास्तव्य करायचे ठरले. जागेच्या जवळच विटकऱ्यांच्या ढिगाऱ्याच्या जागी गणपतीची सुंदर मूर्ती सापडली. सर्वांना अतिशय आनंद झाला. जिजांऊनी लगेच त्याजागी देऊळ बांधावयास दादोजी कोंडदेवांना फर्माविले. त्याच्या शेजारीच लाल महालाची निवासाची जागा निश्चित करून स्थानिक रहिवाशांनाही जागा आखून दिल्या. सिंहगडाच्या पायथ्याशी असलेल्या (खेडेबारे) याठिकाणी पुणे परगण्याचे हवालदार बापूजी मुद्गल नऱ्हेकर (नांदोशी) यांच्या कसबे खेड यांच्या घराशेजारीच नवीन वाडा बांधावयाचा हुकूम दिला.

विश्वासाचा माणूस म्हणून बापूजी नऱ्हेकर नांदोशीकर यांचे भोसले घराण्याशी जिव्हाळ्याचे संबंध होते. पावसाळा तोंडावर होता. बापूजी मुद्गल यांनी शिवाजीराजांना व जिजाऊला त्यांचे नवीन घर बांधून होईपर्यंत त्याच्या स्वतःच्या घरी निवासासाठी जागा दिली. शिवपूर्व काळात मुसलमानी अमदानी पूर्वीपासूनच बापूजी मुदगल देशपांडे पाटील (नऱ्हेकर) यांचा नांदोशी येथे पिढीजात वंशपरंपरागत शेती व्यवसाय होता, त्यामुळे खेडेबाऱ्यांत अनेक ठिकाणी त्यांचे रहाते वाडे होते. व ते आकारानेही प्रशस्त असेच होते. त्यामुळे राजांच्या व जिजाऊंच्या निवासाची व्यवस्था मिटून गेली. घोडदळ असल्यामुळे मोठमोठे तबेले वाड्यालगतच असल्याने फौजफाट्याची सुद्धा काळजी नव्हती.

दादोजी कोंडदेव, (गोचिवडे), मलठणकर हे सुभेदार किल्ले कोंढाणा ऊर्फ सिंहगडावर रहात असल्याने त्यांचा नजीकच्या ठाण्याचा गांव आणि खेडेबाऱ्याचे बाबाजी रायाजी देशमुख, नलवडे, ऊर्फ कोंडे यांचे वसतिस्थान, खेड येथे प्रथमतः त्यांना आणून ठेविले. नंतर सुभेदार कोंडे यांनी शिवगंगेच्या काठची खाजगी जमीन जीस शेरी म्हणत, त्यात आंब्याची झाडे लावली. त्यास "शहाबाग" असे म्हणतात.

नंतर सुभेदार, नलवडे ऊर्फ कोंडे यांनी शिवछत्रपति यांचे नावे "शिवापूर" आणि जिजाऊबाईंचे थोरले पुत्र संभाजीराजे यांचे नावे "संभापूर" ऊर्फ मांडकी पेठ (वि. का. राजवाडे पृष्ठ १०७, खंड १८ यांत छत्रपतीची १चावर जागा संभापूर वसाहती साठी जिरायत ठेवण्याचे नमूद आहे.) अशी दोन गावे वसविली. त्यांपैकी संभापूर हे गाव मात्र शाहू छत्रपति यांचे वेळचा प्रबळ पुंड दमाजी थोरात याने जाळलेमुळे तेथील वस्ती उठून "शिवापूर" व "रांझे" येथे गेली. येथे रहात असताना खेडेबारेचे वतनदार देशपांडे बापूजी मुद्गल (नऱ्हेकर-नांदोशीकर) यांची व

शिवछत्रपति यांची परममैत्री व लोभ जडला (ले. स. ग. जोशी लेखांक ३०, ऐतिहासिक संकीर्ण साहित्य, खंड - १, पृष्ठ ११८ व ११९) कसबे खेड येथील बापूजी मुद्‌गल नऱ्हेकर देशपांडे यांच्या वाड्यालगतचीच जागा दादोजी कोंडदेवांनी खेडच्या कोंडे देशमुखांकडून विकत घेतली. (इ. स. १६३६) व त्याजागी शिवाजीमहाराजांसाठी नवीन वाडा बांधण्याचे ठरले व त्याठिकाणी बांधकाम सुरू केले.

खेडेबारे येथील वाड्याभोवती पंतांनी नवे शिवापूर वसविले. त्यावेळी मुहूर्तसमयी पाटील, कुलकर्णी, देशपांडे वगैरे वृत्तिवंतास पंतांनी मानाची वस्त्रे देऊन त्यांचा सत्कार केला. (कसबे खेडेबारे (खेड येथे) वाडे बांधल्याचा उल्लेख शिवचरित्र प्रदीप, पृष्ठ मा. ४१ पृष्ठ ६२०, लेखक श्री. मेहेंदळे खंड-१ मध्ये नमूद आहे.) खेडेबारे येथील देश कुलकर्ण्याच्या करिन्यांत शिवाजीच्या खेड येथील वास्तव्यासंबंधी आणखी एक उल्लेख आहे. (कृ. वा. पुरंदरे दफ्तर, भाग ३, क्र. १५१, पृष्ठ १३१-१३२)

खेड-पुण्याचे वाडे तयार झाले. विहीरींना पाणी भरपूर लागले. पुण्यातला वाडा अतिशय देखणा होता. प्रशस्त चौक होते, दिवाण सदर व खासे सदर, राणी महाल, कोठी, स्वयंपाकघर व अप्रतिम देवघर सुद्धा नीट बांधले होते. पागा, गोशाळांची व्यवस्थापना केली होती. दादोजींनी वास्तूचे नांव ठेवले "लाल महाल" त्यासमोर श्रीगजाननाचे मंदिर. जिजाऊंनी सोन्याच्या नांगराची पूजा करून तो भूमीला लावला. हर हर महादेवच्या गजराने परिसर दुमदुमून गेला, केलेल्या कष्टाचे चीज झाले. जहागिरीचे स्वरूप पार पालटून गेले. दादोजींनी निष्णात, पटाईत ढालकरी, पट्टेकरी बालराजांसाठी मुद्दाम आणवले होते. लढाईचे व मैदानी खेळांचे शिक्षण दररोज होऊ लागले. फलटणच्या मुधोळकरांची कन्या सईबाई हिचा विवाह शिवाजीशी जुळून आला. लगेच लग्नाची धामधूम सुरू झाली. शिवापूर, खेडेबारे (नांदोशी), मावळेहि आले. नऱ्हेकर नांदुस्करांनी बैलगाड्यांमध्ये वऱ्हाडी मंडळी मेळवून लग्न उत्तम तऱ्हेने पार पाडण्यांत महत्त्वाची जबाबदारी पार पाडली. तेवढ्यात शहाजीराजांनी जिजाऊ, शिवाजी या सर्वांना बंगलोरला या म्हणून बोलावणे केले. सर्वांना आनंद झाला. शहाजीराजे लग्नाला हजर नव्हते. म्हणून आता त्यांचे दर्शन होणार व आनंदात दिवस जाणार या विचाराने सर्वजण बंगलोरला जायची तयारी करू लागले.

पंतांची जहागिरीची व्यवस्था विश्वासू अशा न्हेकर देशपांड्यावर सोपविली. प्रवास सुरू झाला. घोड्यावरून वाटचाल असल्याने कर्नाटकातले सृष्टिसौंदर्य सर्वांना भुलवीत होते. तेथे पोचल्यानंतर संभाजीराजांनी मासाहेबांच्या पायाला स्पर्श केला. शहाजी राजांनी बंगलोरचे वैभव न्याहाळण्यासाठी माहीतगार इसमासह, सर्व कुटुंबास पहाता यावे यासाठी व्यवस्था केली. शहाजी राजांच्या मनात तोलदार अशा मोहित्यांची सोयराबाईशी शिवाजीचे लग्न करून द्यावयाचे मनांत होते. तेहि चर्चेअंती करण्याचे निश्चित करून लग्नाचा बार पुन्हा काढला. दिड वर्षानंतर मात्र का कोण जाणे विजापूर दरबारांतील वातावरण शिवाजीराजांना रुचेनासे झाले. शहाजींनी त्यांच्या जहागिरीतला छत्तीस गावांच्या मोकासा जो पूर्वीच शिवबा राजांच्या नावे होता तो नीट संभाळण्यास सांगितले. परंतु शहाजीराजांना मात्र तेथला काळ आनंदाचा गेला. पंतांना म्हणाले, "चांगल वाढविलंत पोराला." पंतांनी उपरण्याला डोळे पुसून मूक उत्तर दिले. पुण्याला जाताना जिजाऊंना व शिवबांना अत्यंत वाईट वाटले.

पुण्याला आल्यावर न्हेकर-नांदुस्करांनी दीड वर्षाच्या घडामोडींचे दफ्तर पंताला दाखल केले. त्यांच्या कामसूपणाची पंतांनी पाठ थोपटली.

मग रोहिडेश्वराला भेट घेण्याचे असे राजांच्या मनात आले. बरोबर बाजी जेधे, येसाजी कंक, दादाजी नरसी प्रभू गुप्ते, बाळाजी व चिमणाजी न्हेकर वगैरे सर्व मंडळी होती. आळंदी, जेजूरी मग रोहिडेश्वराचा डोंगर कारीच्या पुढे अवघड वाट. परंतु घोडेश्वारांना त्याची अडचण नव्हती. निसर्गरम्य हिरवीगार वनस्पती, दाट झांडी, झुडुपे जंगली श्वापदांचा वावर सर्वजणांनी मार्ग नेटाने ओलांडला, मंदिर आले. थंडगार वाऱ्याच्या झुळकेमुळे वातावरण आल्हाददायक बनून राहिले. रोहिडेश्वर देवळांतील शंभु महादेवाचे दर्शन घेतल्यावर सर्वजण देवासमोर क्षणभर बसले. राजे काहीच बोलले नाहीत. मग चिमणाजी न्हेकर म्हणाले "राजे" आपण बोलला नाही. त्यावर राजे म्हणाले, निजामशाही नंतर आदिलशाही, शाही फौजेने मुलूख लुटायचे व आपण भरणा करावयाचा, किल्लेदारांनी हात मारावा, गांवे जाळून टाकलेली आम्ही पहावी तरी काहीही बदल होत नाही. हे जहागीरदार, देशमुख, पाटील व कुलकर्णी एक झाले तर ह्या गोष्टी बंद व्हायला वेळ लागणार नाही. तेवढ्यात बाळाजी न्हेकर म्हणाले, "विजापूरची ताकद काय कमी आहे का?

राजे बंगलोरला दीड वर्षे राहून आले होते. म्हणाले त्यांची मी तऱ्हा बघून घेतली आहे. उंटावरून शेळ्या हाकण्याचाच प्रकार करतात ते.

येसाजीने सर्व मातब्बर मंडळींना बोलावणे केले होते. त्यांचे समोर राजांचे मनोगत सांगितले. सर्वांना तो पटला नंतर जेवणे झाली. राजांच्या मनांत शिकार करण्याची लहर आली. बरोबर दोस्त मंडळी बाजी, येसाजी, बाळाजी व चिमणाजी व इतर साथीदार होतेच. वाघाच्या मागावर सर्व लक्ष देत होते. तेवढ्यात डोंगरावरून उतरून पलीकडे जाणार एवढ्यात राजांनी बंदुकीने बार उडविला. धुराने जाळी वेढून गेली. समोरच वाघ निपचित पडला होता. पण तो जिवंत होता. पुन्हा उडी मारण्याच्या प्रयत्नांत राजांनी भाल्याची फेक केली. प्रचंड धूड अखेरचा श्वास घेऊन कोसळला. त्या वाघास पुण्यात आणण्यात आले. जिजाऊ व दादोजीपंत यांना कौतुक वाटले.

लालमहालांतील मुक्काम संपला. उन्हाळा सुरू झाला शिवापूर, संभापूर व जिजापूरला पंतांनी आंब्याच्या बागा लावल्या होत्या. पाच-सहा वर्षानंतर फळबहाराने झाडे डोलू लागली.

रोहिडेश्वराजवळ देशमुख, देशपांडे, वगैरे अठरा पगड जातीचे लोक जमा झाले. दादोजीपण तेथे गेले. राजांची दादाजी नरसूप्रभू गुप्ते, बाजी पासलकर, कान्होजी नाईक जेधे, कोंडाजी कंक, सूर्यराव काकडे, बाजी जेधे, सूर्याजी मालूसरे, भिकोजी चोर, त्र्यंबक सोमदेव तानाजी, बाळाजी व बापूजी ऱ्हेकर व इतर मंडळी होती. दादाजींच्या साथीने या सर्वांनी रोहिडेश्वरजवळ नंदादीपासमोर असलेल्या गाभाऱ्यात जाऊन बेलभंडार वाहून शपथ घेतली. आज तुझ्या प्रेरणेने हिंदवी स्वराज्याची शपथ आम्ही घेत आहोत हा संकल्प सिद्धीस जाऊ देत शंभो, हर हर महादेव अशी गर्जना करून मैत्री अखंड ठेवून दिल्या वचनांत अंतर ठेवणार नसल्याबद्दल शपथ पूर्ण केली. शेंदरीलगतच हे दैवत स्वयंभू आहे.

मग राजांच्या आज्ञेनुसार कामाला सुरुवात झाली. मग काय गडावर गवताचे भारे त्यामागचे निमित्त करून त्यांत हत्यारे दडवून थेट किल्ल्यावर सर्व मंडळी व धारकरी गेले. किल्लेदारास संशय आला. इतक्यात काहींना गडावरच्या माणसांना हत्यार दाखवून किल्लेदारास तोफेच्या तोंडी देण्याचा हुकूम राजांनी दिला. तो घाबरला. राजांना म्हणाला, "गड तुमचाच!" सर्वांनी हत्यारे टाकून देऊन गड

राजांना मोकळा करून दिला. बाळाजी व चिमणाजी न्हेकर - नांदुसकर, दादाजी नरसी प्रभू, गुप्ते हे ३ रोहिडखोऱ्याचे देशपांडे आहेत. गुप्ते, जेधे, तानाजी, येसाजी या मंडळींनी गढीची मालमता, धान्य, शिबंदी यांचा हिशेब केला. आदिलशाहीस पहिला धक्का बसला. भगवा ध्वज रोहिडेश्वर गडावर फडकू लागला. गडावरील जखमी माणसे शिवापूरला वाड्यात हलविली गेली.

राजांचे लक्ष आता तोरणागडावर होते. तो सर करण्याची तयारी करू लागले. लगेच त्यावर स्वारी करून जिंकला पण बांदल देशमुखांनी त्या बंडाळ्याची हकिगत शिरवळला सुभानमंगळ किल्ल्याचा ठाणेदार अमीनला केली. त्याने ती बातमी विजापूरला कळविली. त्यांत दादाजी नरसू प्रभू गुप्ते, रोहीडखांऱ्याचे देशपांडे राजांना जाऊन मिळाला असल्याबद्दल तक्रार गुजरली. इकडे राजांनी तोरणा गडावर दुरुस्तीचे काम काढले. पैशाअभावी काम बंद करण्याची वेळ येते किंवा काय याबद्दल शंका वाटू लागली.

तोच भल्या पहाटे तानाजी गडावर विपुल धन मिळाल्याची बातमी घेऊन आला. मोहरांचे हंडे सांपडले. राजे आनंदित झाले. आता तिन्ही गडांची कामे पूर्ण होण्याची खात्री त्यांना वाटू लागली बंदोबस्तात खजिना वाड्यात आला. पण अंदाज बांधून कामे उभी करण्याबद्दल दादोंजीपंतांनी सांगितले. शस्त्रे खरेदी झाली, बंदुका मोठ्या प्रमाणावर आल्या. विजापूरकरांचे दादोजी नरसीप्रभू यांना फर्मान आले की रोहिडखोऱ्यांत पुंडावा करून गड घेतल्याबद्दल त्यांना विजापूरला दिवाणांत बोलावणे आले आहे.

कारवाई होणार या अपेक्षेने दादोजी नरसी प्रभू पुण्याला लालमहालात आले. तिकडे रोहिडेश्वर, तोरणा आणि रोहिडा गडांच्या दुरुस्तीची कामे उरकत आली. दादोजींचे आता वय झाले होते. बसल्या जागी जहागिरीचा बंदोबस्त ते करीत. आता यापुढे राजांची चढाई कोठे करावी याबद्दल दादोजींनी विचारले असता "कोंढाणा" असे राजांनी उत्तर दिले. त्यावर दादोजींनी त्यांना बारा मावळातील हिशेब दाखविला व सविस्तर तपशील राजांना दिला. पंत एकदम गंभीर झाले. राजांना म्हणाले आम्ही पिकली पानं आज आहे व उद्या नाही. आम्ही थकलो. घ्याल ती माणसं पारखून घ्या. साऱ्यांचे ऐका. मनाला येईल, पटेल तेच करा. पुण्यात आपण आलो त्यावेळी तुम्ही लहान होता. सारा मुलूख बेशिस्त होता. होईल त्या मगदुराने सारं

आटोक्यात आणलं. तुम्हाला घेऊन सारा मुलूख फिरलो. गांवन् गाव, बारा मावळ फिरलो. आदिमाता जगदंबा तुम्हाला उदंड यश व आयुष्य देवो. राजे गहिवरले. पंतांची तब्येत दिवसेंदिवस बिघडत गेली. अन् त्यांचा श्वास मिटत चालला. दादोजींचा अंत झाला (इ. स. १६४७).

◆ ◆ ◆

प्रकरण २

सिंहगड, पुरंदर, चाकण, सुभान मंडळ काबीज..., शहाजींना अटक, जावळी खोरे जिंकले.

कोंढाणा किल्ला ताब्यात घ्यायचे ठरले. त्यानुसार तेथील गढकरी मिया रहिम अहमदास हुसकून लावायचे महाराजांनी ठरविले. यानुसार कोंडाणा ताब्यात घेणेची कामगिरी पुणे परगण्याचे हवालदार बापूजी मुद्गल नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांच्यावर सोपविली... शिवाय ते स्वतः कोंढाण्याच्या दक्षिणेस पसरलेल्या खेडेबाऱ्याचे (नांदोशी) देशपांडेपण असल्याने त्यांना कोंढाण्याची नसन् नस माहिती होती. कोंढाण्याचा हवालदार सिद्दीवाहब हा शहाजीच्या पक्षाचा असल्याने व बापूजींशी त्याचा स्नेह असल्याने सिंहगड किल्ला मिळविण्यासाठी, प्रत्यक्ष तेथे फौज-फाटा व घोडदळ नेऊन सुद्धा, युद्ध करावे लागले नाही. तलवार बाहेर काढावी लागली नाही. शके १५६९ म्हणजे १४ मार्च १६४८ रोजी कोंढाणा महाराजांना मिळाला. (ऐतिहासिक शकावली बाबासो. पुरंदरे पृ. १४४. शककर्ते शिवराय, विजय देशमुख) ग. ह. खरे यांचे ऐ. सं. सा. १/४८ शि. भा. १३/४३-४५, शिचप्र ५५) त्यावेळी महाराजांचे वय फक्त वय १७ वर्षांचे होते. तसा कोंढाणा जिंकून घेणे म्हणजे काय सोपी गोष्ट नव्हती. सहा सहा महिने वेढा घातला तरी किल्ला हाताला येईलच याची खात्री नव्हती. गड ताब्यात आल्यावर राजे बेहद्द खूष झाले. जिजाऊंना अतिशय आनंद झाला.

इकडे मिया रहिम मुहंमद सुभेदार, किल्ले कोंढाणा ताब्यात घेण्यासाठी निघाला. शिरवळ ते कोंढाणा अंतर ३५ किलो मीटर होते. त्याला वाटेतच कोंढाणा घेतल्याची बातमी लागली. ती समजतांच तो चरफडत माघारी वळला. व त्याने अदिलशहाला खबर कळविली. (नंतर ४/२/१६७० रोजी कोंढाणा परत स्वराज्यांत आला. त्याचे नांव सिंहगड ठेवले. इ. स. १६८० ते इ. स. १७०७ पर्यंत २७ वर्षात, १६८४, १६८९, १६९३, १७०३, १७०५, १७०६, १७०७ अशा ८ वेळेस सिंहगडाची मालकी कधी मराठ्यांकडे तर कधी मोंगलाकडे गेली. (म. मं. तेंडुलकर)

बारा मावळांतील विस्तारासाठी राजांनी पुढचे पाऊल उचलले. राजांच्या खेपा रोहिडेश्वर व चाकण येथे होऊ लागल्या. खरे लक्ष होते पुरंदर किल्ल्यावर! त्यामुळे पुरंदराबाबत हात घालणे अवघड होते. त्यांत नीळकंठरावांचा मृत्यु झाला. त्याचे तीन मुलगे संक्राजी, पिलाजी व निळोजी. निळोजी राजेसाहेबांना मानीत होता. पण संक्राजी व पिलाजी त्यांना मानीत नव्हता. ते दोघेजण राजांच्या पाठी लागले. त्या तिघांच्या भांडणांत राजे लक्ष घालू शकत नव्हते. निळोजी आदिलशाहीचे इमानी सेवक. एकंदर परिस्थितीचा विचार करून त्या दिवशी ते पुरंदरावरच थांबले. दुसरे दिवशी गडावर भगवा झेंडा लागला. तिघे भाऊ कैदेत पडले. मग राजांनीच त्यातून मार्ग काढून तिघा भावांना वतन सारखे करून त्यानी गडाखाली वतन संभाळावे असे ठरले. गड मात्र राजांच्याचा ताब्यात रहाणार होता. असा समेट होऊन प्रकरण संपले. तिघा भावांनी त्याप्रमाणे शपथा घेतल्या पुरंदर राजांच्या हाती आला. आता फक्त चाकणचाच किल्ला राहिला नंतर राजे गडाची व्यवस्था पाहून शिवापूरला गेले व तेथून त्यांनी पुण्याला प्रयाण केले.

राजे सदर महालांत होते. बैठकीत खाली बाळाजी, चिमणाजी न्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे, तानाजी, येसाजी वगैरे सर्व मंडळी होती. चाकणच्या तयारीसाठी त्यांनी तानाजीला राजे म्हणाले, आपले तीन हजार स्वार झाले पायदळही तसेंच तयार होईल. मात्र घोडदळ वाढविले पाहिजे. कारण शिबंदी तोपर्यंत पूर्ण होणार नाही. तेवढ्यात येसाजी, बाजी, चिमणाजी व बाळाजी तुमचे स्वतःचे घोडदळ व स्वार तयार ठेवा. उद्याला चाकणला जायचे आहे. सर्वजण तयारीला लागले. चाकणचा किल्ला आला. राजांनी फिरंगोजी नरसाळ्याला आल्याची वर्दी हवालदाराजवळ दिली. फिरंगोजी आले. बाळाजी, चिमणाजी, तानाजी, येसाजी पाठोपाठ आले. राजांनी फिरंगोजींना स्वराज्यासाठी चाकणचा किल्ला हवा असल्याबद्दल सांगितले. राजे म्हणाले स्वराज्याचे किल्लेदार बनून गड तुमच्याकडे ताब्यात ठेवा. झाले चाकणही स्वराज्यांत दाखल झाले. तेथेही भगवा झेंडा फडकू लागला. पुरंदरवर कामे जोरात चालू होती. बाजी पासलकरांनी बातमी आणली. येतांना त्यांचा चेहरा चिंतातुर दिसत होता. राजांनी विचारल्यावर ते म्हणाले. शिरवळच्या अमिनाने आदिलशाहाकडे तक्रार केली. त्याने पुरंदराचा बंदोबस्त करण्यासाठी फत्तेखानाला पाठविला आहे अशी बातमी होती. अर्थात् हे एवढे होणारच होते ही राजांची अपेक्षा होती, बाजींना त्यांनी फर्मावले व पुरंदरवर पहिली लढाई खेळायाची जिम्मेदारी त्यांच्यावर सोपविली.

चांगला मुहूर्त पाहून राजांनी बाजी पासलकरांबरोबर पुणे सोडून ते पुरंदरवर आले. गडावर फौजेत मोठा उत्साह संचारला. दारूखाना प्रचंड! अचूक मार्‍याच्या जागा शोधून तोफा दडून ठेवल्या होत्या. नेताजींनी शस्त्रागार उघडले. गोदाजी जगताप, भिमाजी वाघ, संभाजी काटे, शिवाजी इंगळे, भिकाजी चोर, भैसेजी चोर, पोळ, घाटगे तसेच बाळाजी, चिमणाजी न्हेकर-नांदोशीकर हे सरदार घोडदळ व पायदळ / धारकरी यासह लढाईची चोख व्यवस्था झाली होती. राजेंनी घोड्यावरून गडाच्या व्यवस्थेची पहाणी करून सरनौबत नेताजी यांना आवश्यक त्या सूचना दिल्या.

इकडे खानाने खळद-बेलसरला तळ दिल्याची बातमी रामोशांनी आणून दिली. एक प्रमुख सरदार बाळाजी हैबतराव याला फौज देऊन पाठविले. शिरवळला आदिलशाहीचे आमिनाचे ठाणे होतेच. तिथवर बाळाजी हैबतराव सैन्यासह येऊन सुभान मंगळच्या गढीत ठाणे वसविले. राजांना ही पण बातमी ताबडतोब समजली.

कावजी मल्हारला शिरवळच्या कोटाची माहिती होती. तो गडाखाली उतरून त्याची फौज सुभाष मंगळ गढीकडे गेली. शिरवळ मोकळे झाले. मग कावजी सैन्यासह तटाला भिडला. भिकाजीच्या मनात तटाला शिड्या लावायच्या होत्या. यात कावजी त्याला म्हणाला कशाला शिड्या? तटाच्या भिंती ताबडतोब फोडा. घोडदळ, पायदळातील प्रत्येकजण हशमांची मुंडकी छेदित होता. सरदार फाजलशहा, अशफशहा हे बाळाजी हैबनरावाबरोबर किल्ल्यांत फिरत होते. तटाचा दरवाजा तेवढ्यांत पडला. खिंडारानून, शिड्यावरून "हर हर महादेव" ची गर्जना करून मावळे गर्जना करून एकमेकावर तुटून पडू लागले. कापाकापी सुरू झाली. घरे/कोठ्या जळून खाक झाल्या, धुराचे लोटचे लोट सुभानमंगळावर उठले. राजांचे सारे सरदार त्वेषाने हालचाल करीत होते. कावजीने बाळाजी हैबतरावाला पाहिले मात्र, त्याने भाला थेट बाळाजीवर रोखला. भाल्यासह बाळाजी आडवा झाला. त्या वार्तेने पळापळ सुरू झाली. प्रतिकार कमी होऊ लागला आणि किल्ला हाती आला. संध्याकाळी गडावर भगवे निशाण लागले. राजांना खबर पोहोचली.

सुभानमंगळावर रात्र झाली तरी खणत्या चालू होत्या. पहाटे लूट गोळा करून कावजी पुरंदरकडे निघाला. लुटीत अनेक घोडे, हत्ती, मौल्यवान अलंकार वस्त्रप्रावरणे, पालख्या, शस्त्रे मिळाली. राजांपुढे ती ठेवली गेली. राजांच्या आनंदाला सीमा राहिली नाही. त्यांना त्यांनी सर्वांना सूचित केले की आता फत्तेखान पुरंदरव

चालून येईल त्याची तयारी सुरू करा. राजांची बातमी खरी होती. खरोखरच फत्तेखानाची फौज पुरंदरच्या पायथ्याशी आलीसुद्धा. त्याचे सैन्य गड चढू लागले.

शत्रू बाणांच्या टप्प्यांत येताच तोफांचा मारा सुरू झाला. घाटगे-निंबाळकर सरदार नियत्रंण करीत होते तटावरून इतर सरदार येसाजी, भिकाजी, चिमणाजी-बाळाजी हे गडावरून खालच्या सैन्यावर मारा करीत होते.

बाजी पासलकर गडाखाली आले. त्यांना आलेले पहातांना सर्व मराठ्यांना चेव चढला. आदिलशाही सैन्यावर सर्वजण तुटून पडले. गोदाजी जगतापने भाल्याने मुसेरखानावर हल्ला केला. मुसेरखान सुद्धा लढवय्या होता, त्याने अंगात शिरलेला भाला उपसून त्याचे दोन तुकडे करून फेकून दिले. त्यांतच गोदाजीने तलवार मुसेरखानाच्या खांद्यावर वेगाने उगारली. खान रक्ताच्या थारोळ्यात पडला. ते पहाताच उरले सुरलेले सैन्यहि पळू लागले. फत्तेखान जीव खाऊन माघारी जाऊ लागला. बेलसरच्या छावणीतील मावळ्यांनी खानाच्या सैन्याला रेटले. त्यांत बाजी **पासलकर कामास आला.** सैन्य गडाच्या पायथ्याला आले. राजाची फत्ते झाली.

सर्व सरदारांची, मावळे लोकांचे हे शौर्य पाहून राजांनी त्यांचा यथोचित सत्कार केला. परंतु या आनंदाबरोबर बंगळूरहून शहाजी राजांकडून खलिता आला. मुधोळच्या बाजी घोरपडे व इतर मोगल सरदार यांनी शहाजी राजांना बेसावध असतांना अटक करून बेड्या घालून दरबारी हजर केले. नंतर त्यांना कैदेत ठेवले गेले.

त्यावर राजांनी निलोजी पंतांना शहाजाद्यांना खलिता पाठविण्यास सांगितले. त्यांची चाकरी करण्यास आम्ही धन्यता मानू. हे कळवा. आदिलशाहीने अकारण आमच्या वडिलांना कैद केल्यामुळे आम्ही संकटांत पडलो, नाहीतर खुद्द जातींने शहाजाद्यांच्या दर्शनाला आम्ही आलो असतो, असं लिहा. खातरजमेचं पत्र येताच आम्ही दर्शनाला येऊ असं कळवा.

अमात्यांनी त्याप्रमाणे रातोरात खलिता काढून तो अहमदाबादला पाठविला.

यावर उपाय म्हणून शहाजीराजांनी कोंडाणा किल्ला विजापूरला देण्याबद्दल राजांना सुचविले. त्यामुळे अदिलशहा आणखी कारवाई करेल अशी भीती होती. सुदैवाने तसे काही घडले नाही. शहाजींची सुटका झाली. कान्होजी जेधेपण सुटले.

राजांना कान्होजी भेटणार असे समजल्यावर राजांना आनंद झाला. शहाजीराजांनी कान्होजींना राजांच्या सेवेतच सेवा करावी असा आदेश दिला. कान्होजी जेधे

रोहिडखोऱ्यास गेले. भोसले घराण्याचे कुलदैवत फलटण जवळच असलेले निसर्ग सुंदर "शिखर शिंगणापूर" शंकराचे ते जागृत देवस्थान आहे. राजांनी शिखर शिंगणापूरची मोठी तयारी सुरू केली होती. स्वार, सामान पुढे गेले. मेणे/पालख्या तयार झाल्या राजे, राणीसाहेब सईबाई, लेक सखुबाई वगैरे वाटचाल करू लागले. बरोबर येसाजी, तानाजी, शिवा, बाळाजी व चिमणाजी हेही लोक होते. विधिपूर्वक सर्वांचे दर्शन झाले. तेवढ्यांत बाळाजी निंबाळकर राजांना भेटले. त्यांची मुस्लीम बायको विजापुरी मरण पावली व पूर्वपत्नी सावित्रीबाई फलटणला वारली. लेक मल्हारजी फलटणला होता. राजांनी विधिपूर्वक त्यांना हिंदुधर्मात घेण्याची क्रिया शास्त्रोक्तरीत्या पार पडली. पुण्याला आल्यावर सखुबाईना आनंद झाला. राजांनी स्नेहभोजनाचा बेत केला. रात्री पंगतीला अपूर्व शोभा होती. रांगोळ्या घातल्या. सर्वत्र धूपाचा वास दरवळत होता. राजे, बजाजी, म्हादाजी व नेताजी मंडळी बसली व दुसरीकडे बाळाजी, चिमणाजी नांदोशीकर पाटील अशा ब्राह्मणमंडळी बसली होती. महादजी व सखुबाईचा विवाह उत्तम तऱ्हेने पार पडला.

आता जावळी खोऱ्यावर चढाई करण्याचे ठरले. पुरंदरवर निवडक फौज गोळा होऊ लागली. रघुनाथ बल्लाळ कोरडे यांना राजांनी हेजिबीस मोऱ्यांकडे पाठवले. बरोबर सुमारे दीडशे धारकरीही पाठविले. राजांना कळून चुकले की चंद्ररावांस मारल्याशिवाय राज्य न साधते. ज्याच्या हाती जावळी त्याचांच सत्ता वाई प्रांतावर कोरड्यांना आज्ञापत्र मिळले. ते ताबडतोब मोर गढीत प्रवेश करते झाले. म्हणाले "राजे, मी वारंवार तुम्हास कळवीन. बेत ठरला की बेलाशक फौज जावळीवर पाठवा.

कोरडे मोऱ्यांचे वाड्यांत आले. बातमी गेली की "शिवाजीचा वकील येतोय." कोरडे व संभाजी कावजी म्हणाले "मी रघुनाथ बल्लाळ कोरडे" शिवाजी राजांचा चिटणीस. कोण राजे?... मोरे. "येथे राजे म्हणजे आम्हीच" मोरे. "ते आपण म्हणू शकता. आम्ही नाही. शिवाजी राज्यांच्या कृपेमुळेच आपण मोऱ्यांच्या गादीवर दत्तक गेलात. चंद्रराव किताब मिळाला. हे कृपा करून ध्यानी घ्यावं." "मोठे उपकार आहे शिवाजीचे! येवढी ताकत होती तर तेच का गादीवर बसले नाहीत?"

संभाजी कावजी व **चिमाजी बापूजीचा** हात लगेच तलवारीकडे वळला. पण कोरड्यांनी इशारा करून त्यांना थोपविले.

रघुनाथांनी दुसरा डाव मोऱ्यांना सुनावला. ते म्हणाले. भोसले सोयरिक करू इच्छितात. मग आमचे कारभारी यशवंतराव आहेत त्यांच्या मुलीशी विचार करा. योग्य पायरीनेच सोयरिक हवी.

कोरडे यांना त्यांच्या अहंकाराबद्दल तिटकारा आला. ते एकदम कडाडले. संताप आवरेना. सारे चपापले. रघुनाथपंत मोऱ्यांना म्हणाले "फार ऐकलं चंद्रराव एकेवेळ संधी दिली होती. ती तू गमावलीस! या सर्व जावळीभोवती सर्व बाजूंनी माझ्या फौजेने वेढा घातला आहे.

हनुमंतराव मोऱ्यांनी **रघुनाथपंतावर** तलवार उपसली, तेवढ्यात मागे असलेल्या संभाजी कावजीने त्यांच्यावर वार केला. हनुमंतराव कोसळले. संभाजी, चिमणाजी, रघुनाथपंत वगैरे कापाकापी करीत वाड्याबाहेर आले. जावळीच्या चारी बाजूंनी "हर हर महादेव" ची आरोळी उठून रणकंदन सुरू झाले.

मोऱ्यांच्या वतीने वाड्याबाहेर एक मर्द तलवार शर्थीत चालवीत होता. त्याच्यापुढे सर्वांची हार होत होती. पण त्यांना वाटेला पकडण्यात आले. ते होते "**मुरारबाजी देशपांडे.**" राजांनी जावळी जिंकली. यशवंतराव बायका मुलांसह रायरीस पळून गेला. पकडलेल्या मुरारबाजींना राजापुढे नेले असता राजांनी त्यांची तारीफ केली. म्हणले तुमचे शौर्य पाहिले. अशी जुनी माणसे आम्हाला हवीत. झाले मुरारबाजी राजांना मिळाले. जावळी खोऱ्यात सर्वात मोठे यश हे होते.

◆ ◆ ◆

कल्याण - भिवंडी सर - अफझलखानाचा वध

राजांची फार दिवसाची इच्छा पूर्ण झाली. चांभारगड, सोनगड, चंद्रगड, कांगोरी, सोनगड, मकरंदगड हातात आले. जावळीच्या समोर उभ्या असलेल्या भोरप्या डोंगराकडे राजांचे लक्ष गेले. मोरोपंत पिंगळे यांना म्हणाले "मोरोपंत! तुम्हास गडाची चांगली माहिती आहे. असे आम्ही ऐकिले आहे. राजांची कल्पना शक्ती इतकी विलक्षण की वरील येवढे संरक्षक गड जावळीभोवती असतांना, भोरप्या येथे नवीन गड बांधण्याची कल्पना ऐकून मोरोपंताना आश्चर्य वाटले. कारण त्यांच्या मनांत तोच विषय होता, यशवंतराव रायरीवरून पळून गेल्याची बातमी राजांना मिळाल्यावर कान्होजी जेधेंनी त्यांना पकडून राजांपुढे हजर करून जेरबंद केले. तरीही त्यांची मुजोरी कायम होती. राजांनी लगेच त्यांची गर्दन मारून जावळी-रायरीची व्यवस्था लावून राजे पुण्यास परतले.

सुप्याची वतनदारी शहाजीची होती. तिमाजी कुलकर्णी यांचेकडे होती. संभाजी मोहिते (राजांचे सावत्र मामा) यांनी तिमाजीचा छळ करून त्याचे वतन जप्त करून वतन भावांना दिले. मोहिते सुप्याचा कारभार बेलगामपणे करीत होते. हे शहाजीराजांचे मेव्हणे होते. त्यांचेबद्दल बऱ्याच तक्रारी आल्या व राजांना ते मानीत नव्हते. राजांनी कुलकर्णी यांना अभय दिले. मोहित्यांची दादागिरी कमी झाली नाही. राजे उत्तरले, "सुप्याची वतनदारी आम्ही जप्त केली आहे. तुम्ही बंगलोरचा रस्ता सुधारावा. सुप्याची गढी (कडेपठार) हस्तगत झाली.

त्यानंतर राजांच्या आज्ञेनुसार रघुनाथ बल्लाळ अत्रे दाभोळ ऊर्फ मुस्तफाबाद बंदरावर चालून गेले. अत्र्यांनी विजय मिळविला. मुस्तफाबादच्या बंदरावर आणि आजूबाजूच्या किल्ल्यावर भगवे झेंडे फडकू लागले. विजयाची बातमी गडावर येतांनी राजांनी डबीर सोनोपंत यांना औरंगाबादेस पाठविले. शहाजाद बिथरला होता. परंतु त्याबद्दल एक अक्षरहि औरंजेबाने लिहिले नाही फक्त जिंकलेल्या दाभोळ पट्टीला

मंजुरी दिली. हे बरोबर न वाटल्याने, त्यांनी जुन्नरवर फौज पाठविला. जुन्नरच्या पागेतील अस्सल जातिवंत शेकडो घोडी पागेत होती. ठाणबंद होती. ती राजांना मिळाली. तीन लक्ष होनांची मत्तापण मिळाली. त्याखेरीज कापड, जडजवाहिर वगैरे जिन्नसांचा समावेश होता. ती घेऊन राजे चाकणला आले. सर्व चीजवस्तू चाकणला ठेवून ते पुण्याला परतले.

राजांना पुत्ररत्न झाल्याचे कळतांच ते पुरंदरास गेले. मुलाचे नांव "संभाजी" ठेविले. इकडे कल्याण भिवंडीवर चढाई करण्याचे ठरले. चोहोबाजूंनी हल्ला करण्यात आल्यावर कल्याण-भिवंडी सर झाली. सुभेदार मुल्ला अहमदला गिरफदार केले गेले. गडांवर भगवे झेंडे फडकू लागले. मोठा खजिना मिळाला. त्याशिवाय जडजवाहिर, सुवर्ण-रौप्यनाणी, अनेक अलंकार, रत्नांचे ढीग यांची राजांच्यासमोर मोजदाद झाली. कल्याणच्या सुभेदारांची सून मात्र इतमामाने विजापूरला पाठविण्यांत आली.

तिकडे औरंगजेबाला शिवाजीच्या एकामागोमाग विजयाने त्याचे पारिपत्य गंभीरपणे घेण्याची जरूर वाटली. अफजलखानाने ती जबाबदारी घेतली. तुळजापूरला पोहोचल्यावर खानाने ते लुटण्याचा हुकूम दिला. तुळजाभवानी दैवताचे तुकडे तुकडे केले. गांव बेचिराख करून टाकले. देवीसमोर गाय मारली. खानाचा राग शांत झाला.

तिथून त्याने पंढरपूरला कूच केल. खानाच्या हालचालीची बातमी दररोत राजांकडे पाहोचती केली जात होती. पावसाळ्यात खान जरी आला तरी वाईला पावसाळा तोपर्यन्त येईल. तो संपेपर्यंत त्याला काही हालचाल करता येणार नाही. राजांनी फिरंगोजीला तूर्त चाकणला जाऊन गडाच्या बंदोबस्तासाठी शिबंदी ठेवावयास सांगितली व उरलेल्या जादा शिबंदीसह इकडे येण्याबद्दल सोनोपंतांना अशाच आज्ञा सर्व गडावर पाठविण्यास सांगितल्या. दुसऱ्या दिवशी शिवापट्टमचा मुक्काम राजगडावर हलला. तेथेहि गडावर खानाच्या हालचालीच्या बातम्या येत होत्या. तेवढ्यांत पंढरपूरला जाळपोळ व त्याने तेथे लुट केल्याचे कळाले. कान्होजी जेधे व त्यांचे पुत्र एकदम तडकाफडकी गडावर येऊन राजापुढे बादशाही फर्मान दाखविले. त्यांत असा हुकूम होता की,

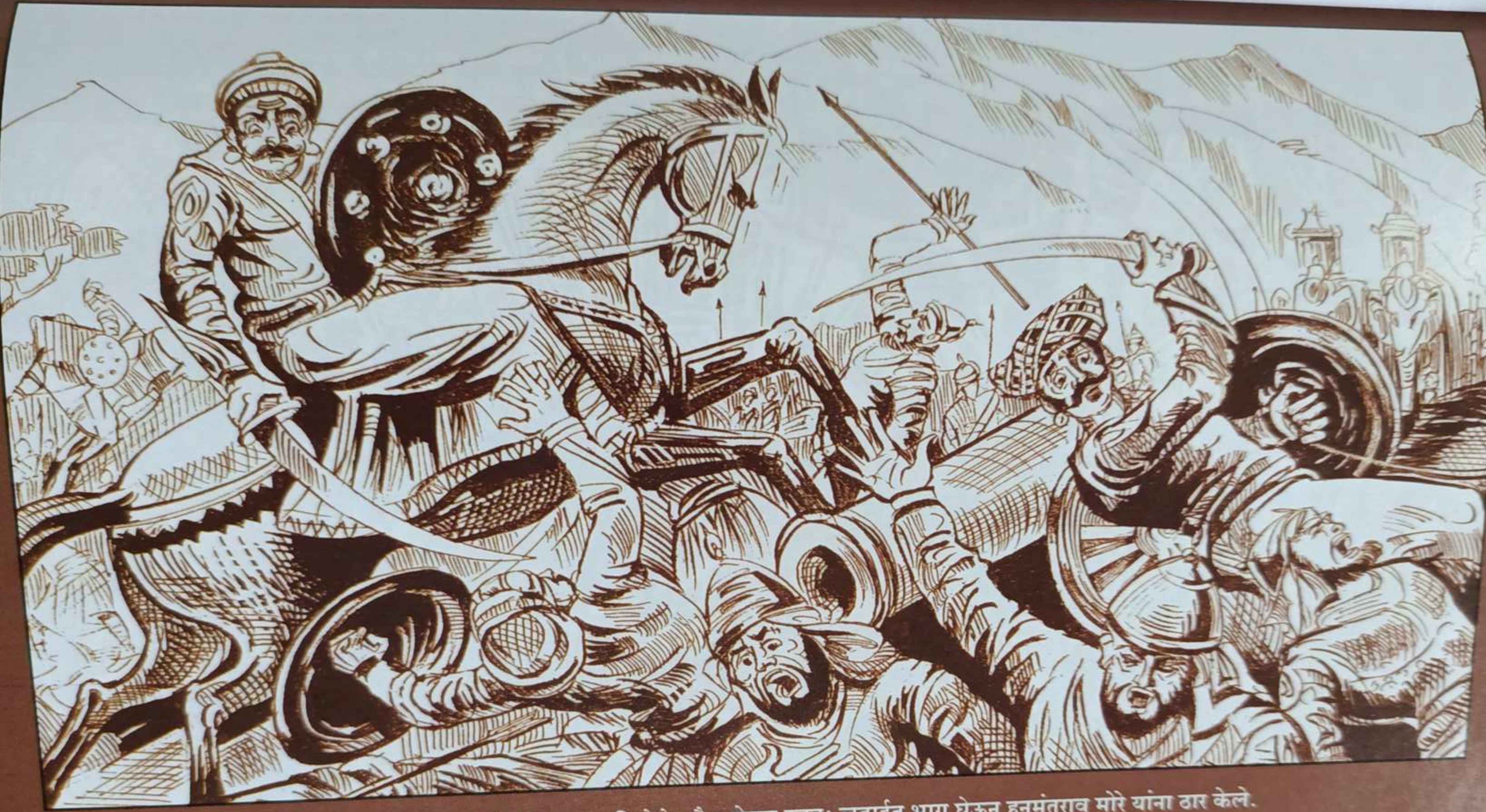
राजांनी कोकणांतील मुसलमान लोकांस त्रास देऊन पातशहाचे कित्येक किल्ले हस्तगत केले आहेत. त्याचे पारिपत्यासाठी अफझलखानास नेमले असून शिवाजीचा पराभव करून त्याचे साथीदारांय ठार मारावे व आदिलशाहीचे दौलतीचे कल्याण चिंतावे. त्याप्रमाणे न केल्यास परिणाम चांगला होणार नसल्याबद्दल फर्माविले होते. राजांच्या सरदारांनी त्यांना पूर्ण सहकार्य द्यायचे ठरविले. जसे कान्होजी जेध्यांना बादशहाने धमकाविले; तसेच खानाने पंढरपुरावरून येत असताना वाटेवर असलेल्या बजाजी निंबाळकरांना कैद केले. वास्तविक त्यांचा कसूर नसताना ते केवळ राजांचे मेव्हणे होते म्हणून त्यांना हत्तीच्या पायाखाली दस्त करण्याचे ठरवून त्यांना मारण्याचे ठरले. त्या बातमीने सईबाई खचल्या. मग राजांनी पांढरे नाईकांना पत्र पाठवून त्यांना गळ घातली. पांढरे हे शहाजीचे खास मर्जीतले सरदार. शेवटी खान साठ हजार होनांना राजी झाला. बजाजींनी तेवढे कर्ज काढून खानाला भरले व तुरुंगातून अखेर ते सुटले.

बाजी प्रभू देशपांडे यांना मोहनगड मजबूत करण्याची आज्ञा दिली. पाऊस उघडल्यावर राजगडच्या संजीवन मार्गावर तोफा चढवायचे अवघड काम होते. पावसाने ओल्यामार्गात चाके रुतत होत्या. एक तोफ अडकली सुद्धा. राजे समक्ष पहात होते. तेवढ्यात संभाजी कावजी खाली सरला. चाक अलगद ताकदीने उचलून तोफगाडा वर ओढला. तोफ वर गेली.

शिवापूर आणि राजगड सरदारांनी व मावळ्यांनी भरून गेला. फिरंगोजीच्या ताब्यात तो देऊन राजे जावळीकडे गेले. बाकी सर्व मंडळी राजगडवर होती. जावळीला मोरोपंत पिंगळे यांनी सर्व खोरे व प्रतापगड सुसज्ज करून ठेविला होता. कल्याण जिंकल्यावर तेथील तोफा इथे उपयोगी पडल्या त्यांचेच मोर्चे लावून ठेविले होते. प्रतापगडावरून कोसभर अंतरावर वाई होती. तेथूनच खान नक्की येणार होता हे राजांना पक्के ठाऊक होते.

सईबाईंची प्रकृती फारच बिघडली. राजे व्यथित झाले. सईबाई अखेरच्या क्षणाला पोचल्या. जिजाबाईंना ते म्हणाले "राणीसाहेब आम्हाला सोडून गेल्या" सर्वांना हळहळ वाटली. नवरात्र सुतकातच गेली. दसरा उजाडला.

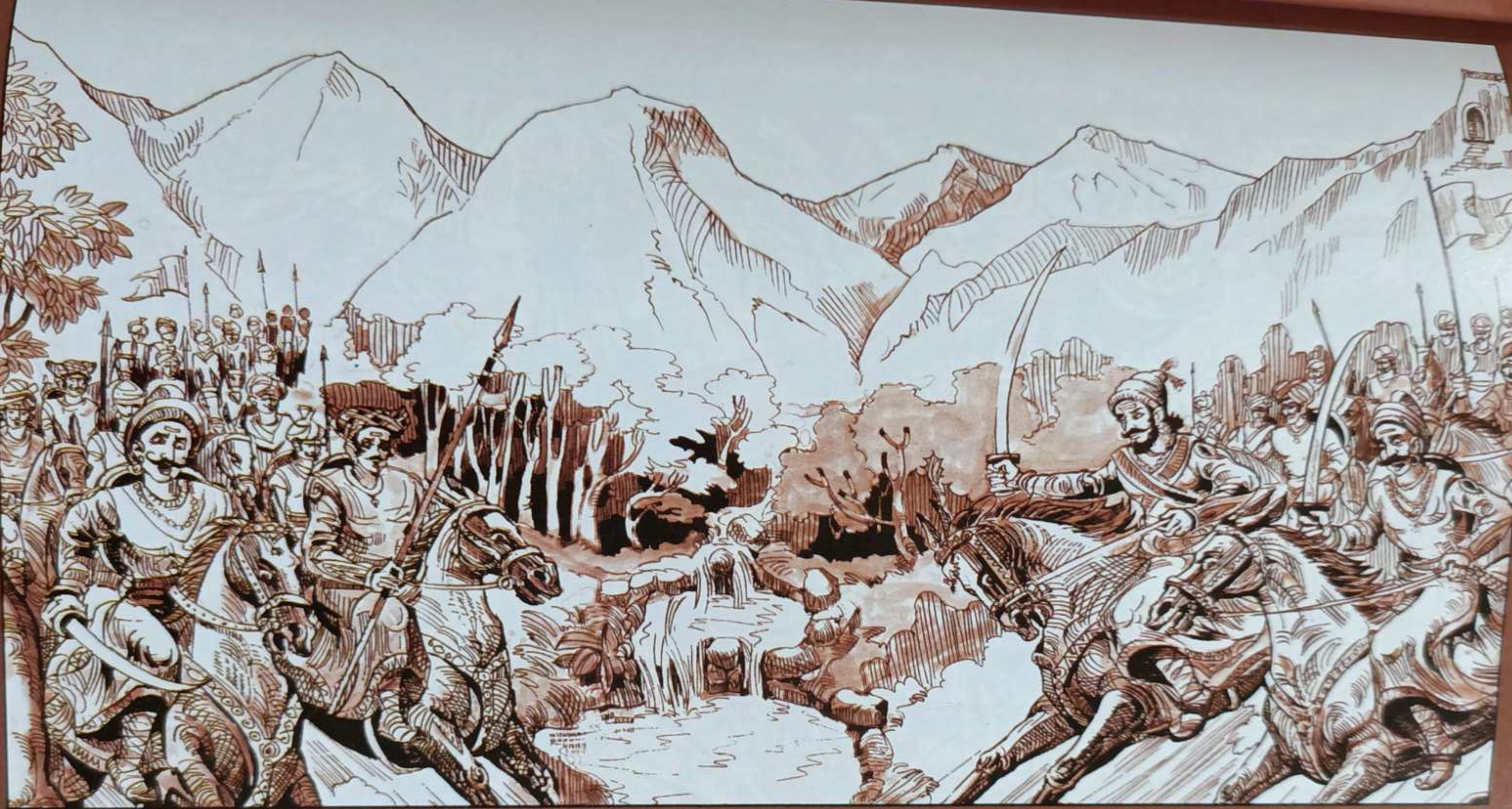
खान वाईला आला. हेरांनी बातमी आणली. कृष्णाकांठी खानाचा तळ पडला. राजांना तेवढ्या दुःखातही जबाबदारीची जाणीव होती. गडांकडे या अगोदरच तयारी पूर्ण केलेली होती. घोडदळ, पायदळ, तोफा, सरदार, मावळे सर्वजण तयारीतच

रघुनाथ बल्लाळ कोरडे यांनी जावळी येथे फौज घेऊन स्वत: लढाईत भाग घेऊन हनुमंतराव मोरे यांना ठार केले.
प्रतापराव मोरे विजापुरास पळाले.

पुणे जिल्हा- हवेली तालुका, सिंहगड. शके- १५६९ इ.स. १४/३/१६४८, बापूजी मुद्गल, नांदोशीकर-देशपांडे यांचे स्वतःचे घोडदळ असूनसुद्धा रक्तपात न करतां सिंहगडावर किल्ला सिद्धी वहाब या किल्लेदारापासून ताब्यांत घेतला.

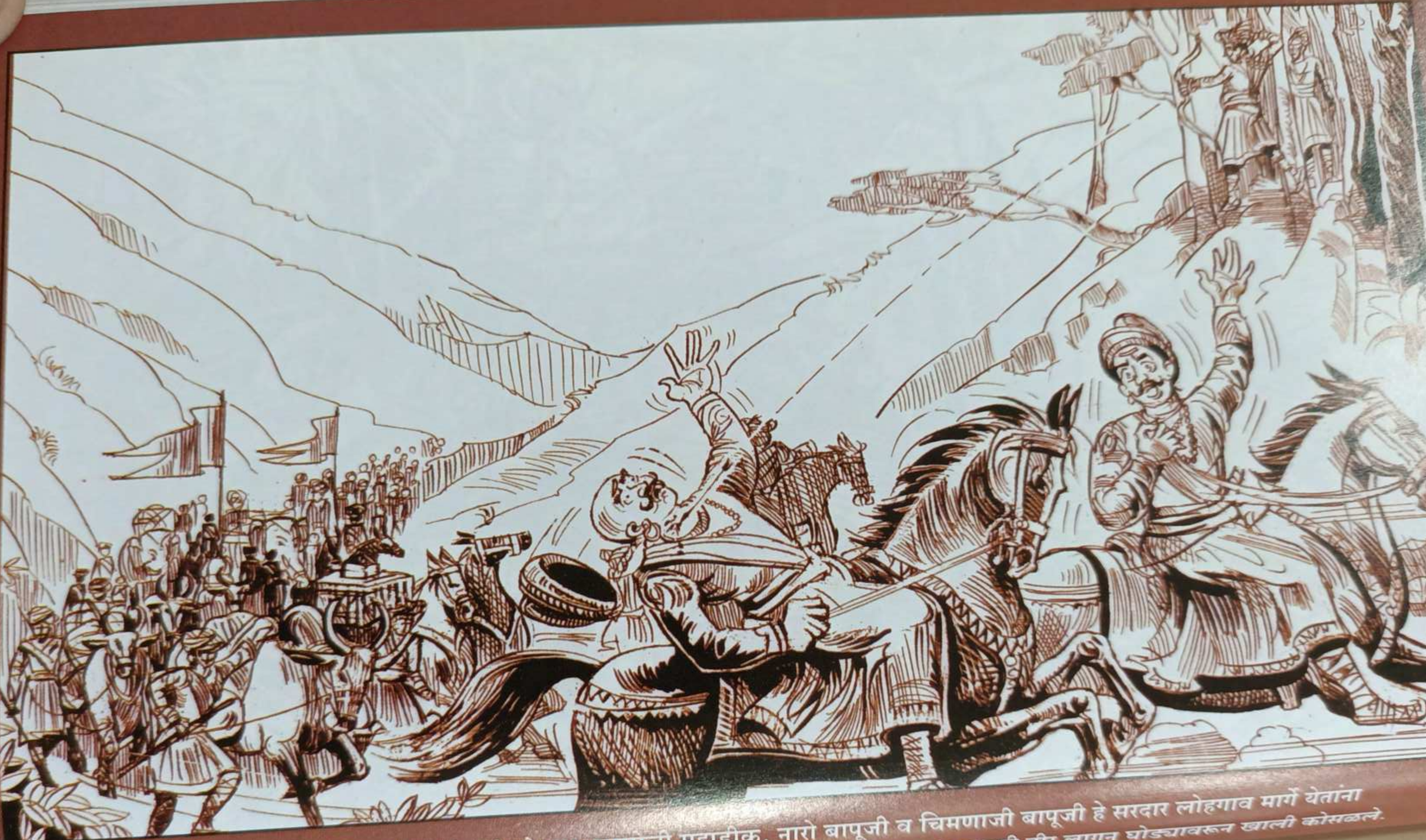
कात्रज घाट व सिंहगड किल्ला दोन्हीकडून सैन्याची कुमक आंबील ओढ्याजवळ भेट. (चिमाजी बापूजी व बाळाजी बापूजी)

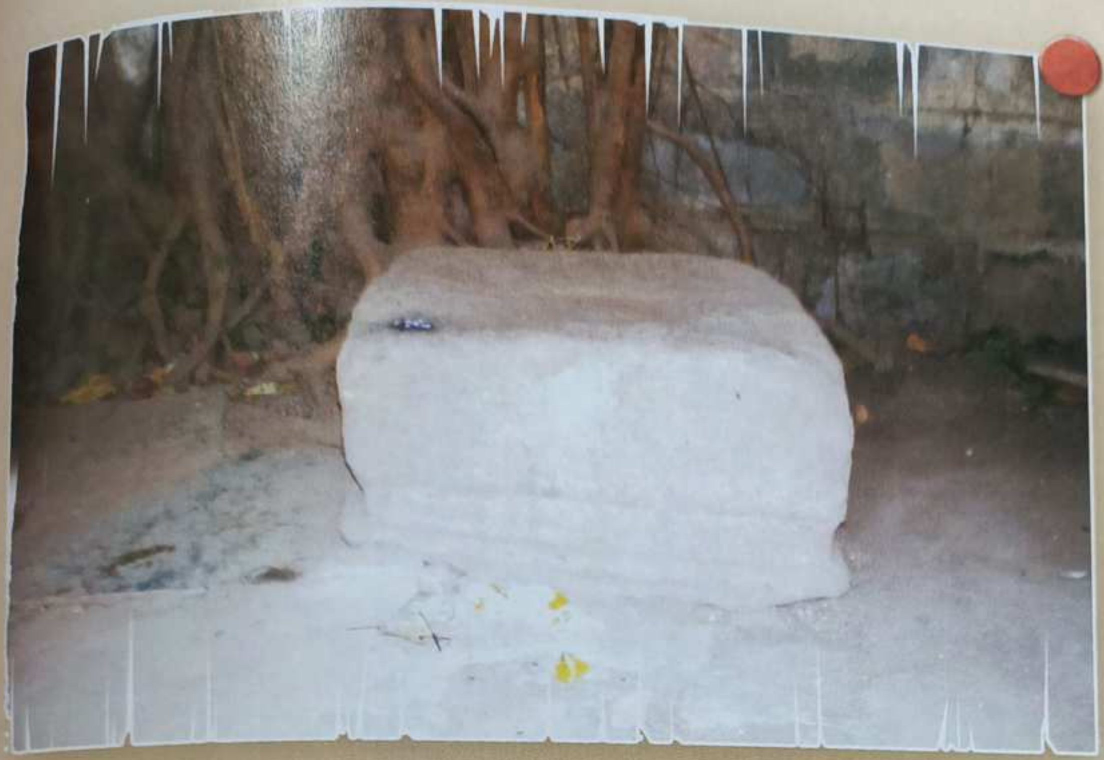
पुणे-लालमहाल-शाईस्तेखानावर हल्ला- शके १५६९ इ.स. १६६३ चिमणाजी बापूजी व बाळाजी मुद्गल (नांदोशीकर-देशपांडे) नेताजी पालकर व छत्रपति शिवाजीमहाराजांबरोबर

कात्रज घाट येथे गाई व बैलांच्या शिंगांना दिवट्या बांधून मुघल सैन्याची रात्रीची दिशाभूल करण्यासाठी केलेला प्रयत्न

सुरत लढाई (पहिली) १६६४ संताजी बोबडा, परसोजी महाडीक, नारो बापूजी व चिमणाजी बापूजी हे सरदार लोहगाव मार्गे येतांना वडगाव (मावळ) मार्गे पुण्यापासून ३१ कि.मी. मोगल सरदार मुकुंदसिंग रजपूत वडगाव मुक्कामी तीर लागून घोड्यावरून खाली कोसळले.

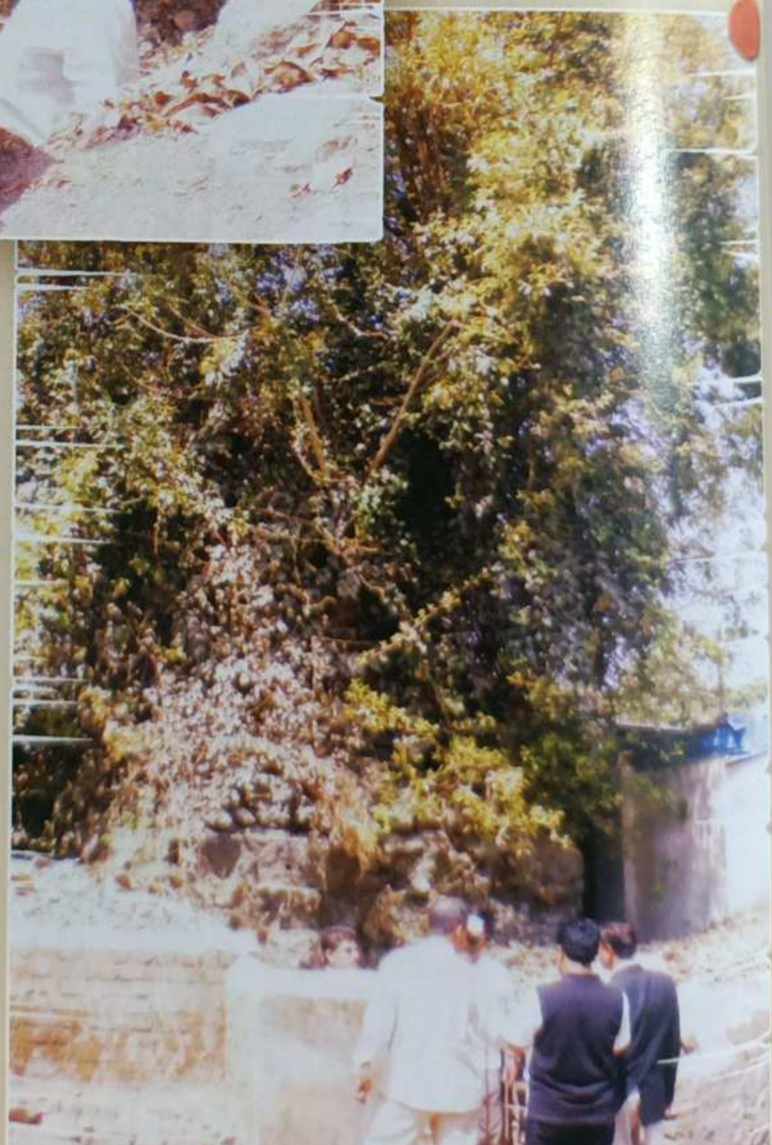
नारो बापूजी मुदगल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांच्या समाधीची आतील बाजू ६०"X ६०"
झाडांच्या मुळ्या समाधीच्या आतपर्यंत गेल्या आहेत

नारो बापूजी मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांच्या समाधीचे घुमटाकार छत

नारो बापूजी मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांच्या समाधीचे बाहेरून दिसणारे दृश्य सुरतेची पहिली लढाई

नारो बापूजी मुद्गल -नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांच्या समाधीचे बाहेरून दिसणारे दृश्य सुरतेची पहिली लढाई

होते. राजांनी सोनोपंत डबीर यांना बोलावून घेतले. राजांनी खानाला विरोध न करतां सामील व्हायचा हुकूम सोनोपंतांना रुचला नाही. सोनोपंत म्हणाले राजे एवढी आपण तयारी केली ती काय फुकट गेली?

पण राजांनी म्हटल्याप्रमाणे त्यांचे भाकीत बरोबर होते. खानाने शिवाजीचा प्रदेश बळकाविला. खानाचे सरदार सगळीकडे धुमाकूळ घालूं लागले. जाधवाने सुपे प्रांत काबीज केला. पांढऱ्याने शिरवळला ठाणे दिले. खराट्याने सासवडला तर हिलालाने पुण्यात तळ दिला व हबशी सैफखानाने तळ कोकणांत ठाण दिले. खानाला कोणीच विरोध केला नाही. त्याचे सैन्य मुलूखाची लूट करीत होते. विध्वंस करीत होते.

तरीदेखील खान जावळीत शिरेपर्यंत कोठेहि लढाई करू नये असे राजांना वाटत होते.

खानाशी युद्ध म्हणजे राजांचा पराभव हे सर्वानाच वाटत होते. कारण खान पुऱ्या तयारीनिशी आला होता. सारेजण बेचैन होते. फिरंगोजीने तर राजांना तह करण्याबद्दल सुचविले. परंतु राजांच्या मते सल्ला करणे योग्य नव्हते. युद्ध करून मारता मारता जे होईल ते करण्याचे ठरले.

सर्वांना पुढील कार्यक्रम कसा रेटीत न्यावा असा विचार पडला. परंतु काय कोण जाणे राजेच अचानक म्हणाले की देवी दृष्टांतानुसार अफजलखान तुझ्याच हस्ते मरणार. यश तुझेच आहे. भिऊ नको. आता मनात तर इतर विचारसुद्धा येणार नव्हता.

विजयी होऊन परत या!

आणि राजेसाहेब गडावरून खाली उतरले. चौकी, पहारे, मोर्चे व सैन्याची तयारी पाहणी करून, जावळीच्या प्रतापगडावर आले. मोरोपंतांनी गडावर सुंदर पण छोटेखानी वाडा बांधला होता. जेव्हा प्रथम प्रतापगडावर आले होते त्यावेळेस अतिमनोहर असे शिवलिंग सापडले होते. मग त्याची स्थापना सदरेसमोर करून सुंदर देवालय बांधले. त्याचे दर्शन घेऊन वाड्याचा बंदोबस्त सुद्धा तपासला. कान्होजींनी शब्द दिल्याप्रमाणे लगतच्या भागातील देशमुख, देशपांडे, शितोळे, खोपडे, गायकवाड, डोहार, मारणे, कोंडे, मरळ, शिळमकर सारे हजर झाले. सर्वांनी

बेलरोटीची शपथ घेऊन राजनिष्ठा व्यक्त केली. फौजेचा विस्तार दहा हजारापर्यंत वाढला होता. पायदळासाठी प्रशस्त मैदान होते.

राजांनी पंताजी गोपीनाथांना खानाकडे पाठविले. बरोबर खानाचा वकील कृष्णाजी भास्करपण होता. खानाकडून आलेल्या पत्राचे उत्तर पंतांनी विदित केले. मागील अनुभवांचा विचार करून राजांनी खानाच्या समोर काय काय घडले ते सविस्तर सांगितले. व त्यात खानाचा शुद्ध हेतु असेलच अशी खात्री नसल्याबद्दल सांगितले. राजांना कैद करून विजापुरास यावे असा खानाचा विचार आहे. पंत म्हणाले की खान लोभी आहे, त्याचा फायदा घेऊन एकांती एकांगी करून मारावा, लष्कर लुटावं व राज्य आपले करावं राजांना पंतांचा विचार पटला.

जावळीचा आलेख समोर होता. जावळी खोऱ्यातील महत्त्वाच्या अचूक ठिकाणावर निरनिराळे सरदार ठेवले होते. "पार" गांवाजवळ कोयना खोऱ्यातील धारकऱ्यांच्या गुप्त व प्रकट चौक्या ठेवल्या. खानाने आपल्या माणसांना तळाची जागा जावळीजवळ न्यायला सांगितली. त्याचबरोबर दहा-पंधरा हजार स्वार, तोफखाना, पायदळ, बुतरनाला, बाणाचे उंट च जेजाले होते. जंगली व डोंगराळ प्रदेशातून येवढा कबिला चढविताना व जावळी खोऱ्यात उतरवितांना खानाच्या नाकी नव आले.

प्रचंड लष्कर व त्यांत रडतोंडीचा घाट. प्रवास जिकिरीचा होता. पुढे छावणीवर मात्र त्याचे हाल झाले नाहीत. हत्ती, उंट व तोफगाडे व्यवस्थित ठेवले गेले. त्यात राजांनी शेकडो बिगारी लावून खानाच्या लष्कराला काही उणीव भासू दिली नाही. मोठा बाजारपण तेथे भरला. राजांचे सैन्य चहूबाजूंनी वेढले गेलेले असल्याने खानाचे सैन्य कोंडीत पडल्यासारखे झाले. दोन्ही बाजूंचे वकील एकमेकांकडे खेपा घालून भेटीच्या अटी ठरूं लागल्या. खानाने भेटीच्या जागी यावे. राजांची वाट पहावी. दोन्ही अंगास दहा-दहा सैनिक बाणांच्या टप्प्यावर ठेवावेत. दोघांतही अटी मान्य झाल्यावर दिवसआड भेटीचा दिवस ठरला.

प्रतापगडच्या मोहीमेच्या वेळी कसलेला योध्या काय करतो हे कवी परमानंद म्हणतात पायदळ / घोडदळ शिपायांच्या पांच सेनापतींची नांवे म्हणजे (१) कान्होजी साळुंके, (२) गायकवाड, (३) येसाजी कंक, (४) बापूजी मुद्गल् (५) नेताजी

पालकर यांनी ठेवून नाकेबंदी करून, शत्रूवर योग्य वेळी चाल करून मोहिम फत्ते केली.

बापूजी मुद्गल् यांचा मुलगा नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे जो पांच हजार सैन्याचा सेनापती आहे. मोरोपंत पिंगळे हे कोकणातून येऊन जय्यत तयारी करतात व युद्धमंडळ तयार करतात व त्यांना निवडक माणसे तैनात केली होती. सोबतच्या नकाशा पाहिल्यास तीस माणसांचे युद्धमंडळ नेमले होते व त्यांतील सरदार, स्वतःच्या प्राणांची बाजी लावून आहुती देण्यास सज्ज होती.

वाडीचे सावंत, शृंगारपूरचे सुर्वे, दाभोळचे दळवी व जंजिऱ्याचा सिद्धी खानास त्या काळांत मिळणार नाही याची पुरती खबरदारी देण्यांत आली होती. म्हणूनच सुर्वे व दळवी त्यांच्याशी तात्पुरता तह केला होता व मोरोपंत पेशव्यास व नेताजी पालकर यांना पारघाटांत व ढवळा घाटाजवळ महाराजांनी त्यांना ठेवले होते. तसेच त्या मुलुखाच्या माहीतगार रघुनाथ बल्लाळ कोरडे याला नेताजी पालकरांबरोबर दिले होते. कोपीच्या टोकाखाली त्रिंबक भास्कर, मोरोपंत पिंगळे व श्यामराजपंत कुमठे, पार व शिवाचे टोक अडवून ठेवल्यामुळे कोणांसी शत्रूला कोकणांतून घाटावर येण्याकरितां निर्वेध असा मार्ग ठेवला नव्हता. मार्गावरील मोठी झाडे तोडून शत्रू सैन्याचा इतरहि मार्ग बंद करण्यांन आले. रडतोंडीच्या घाटाने खानाची फौज जावळीकडे जातांना त्याच्या सैन्याच्या खूप हालअपेष्टा झाल्या. त्यांत जनावरे, घोडे, अवजड तोफा, सामानाचे पेटारे, धान्य-वैरण घेऊन सह्याद्री ओलांडायची दुर्बुद्धि खानाने केली. सिंहेच्या गुहेत फौजफाटा जात राहिला.

सिंह चाल करून हत्तीचे गंडस्थळ फोडतो त्याप्रमाणे त्या सर्वांची गत झाली. युद्ध सुरू झाले. खानाच्या फौजेची दाणादाण हेऊन खानाचे घोडदळ, द्रव्य, सामान शिवाजी महाराजांच्या हाती लागले. खानाचे सैन्य बरेचसे कापाकापीत मेले. येसाजी कंक, इंगळे, कखर, काटके, सिद्धी इब्राहिन, कमलोजी साळुंके, रामजी पांगरकर, नारोपंत-नांदोशीकर-देशपांडे, पंचहजारी, सेनापती यांनी शत्रूसैन्यास यमसदनास पाठविले. परंतु महाराजांकडील **बाबाजी भोसले, श्यामराव पद्मनाभी इ. सरदार व १७३४ सैनिक युद्धात कामी आले.**

अफझलखानाची आणि महाराजांची भेट झाली. पंताजी गोपीनाथ व कृष्णाजी भास्कर शिवाजी महाराज व अफझलखान ह्या दोघांनाच समोरासमोर ठेवून दोघेही

अदब ठेवून बाजूला झाले. खानाने आपले विशाल बाहू पसरून राजांना मिठीत घेतले. जमदाड उपसून राजांच्या पाठीत खुपसली. राजांच्या कुडता फाडीत गेली. तोच राजांनी बिचवा खानाच्या उजव्या बगलेत तीव्रपणे भोसकला, खानने वेदनेने तीव्र किंकाळी मारली. 'दगा, दगा' तेव्हांच संभाजी कावजी व जिवा महाला आत घुसले. त्यांनी आंत येणाऱ्या खानाच्या रक्षक सय्यद बंडावर घाव घालून त्याचा हात पट्ट्यासह तोडून टाकला. दुसरा वारकरून सय्यद कोसळला. तदवत् संभाजी कावजीने तलवारीने खानाच्या छातीत वार करून त्याला संपविले. कृष्णाजी भास्कर शिवाजीवर चालून येताच नाईलाजाने त्यांना ठार करणे भाग पडले. कृष्णाजी गतप्राण झाले.

झाडीत बसून राहिलेले वीर तयारीत होते. त्यांनी भीषण हल्ला करून राजांना शामियान्याच्या बाहेर काढले. राजांच्या हातात भवानी तलवार जिवाने दिली. ते घोड्यावर स्वार झाले, संभाजी कावजीने खानाचे मस्तक धरून आणले होते. सर्वजण स्वारांनिशी गडावर पोहोचले.

ज्या म्लेंच्छाने आमच्या कुलदैवतास उपद्रव दिला, त्याचे मस्तक इथे राजगडावर ठेवा. सय्यद बंडा जेथे पडला तेथे त्या जागी विजापूरच्या सेनापतीचे यथोचित दफन करा.

राजे प्रतापगडावर आले. दरबार भरविला. जखमी झाले. त्यांना दौलत वाटली. पराक्रम गाजविणारांचा सन्मान केला. या मोहिमेत ५ हत्ती, चार हजार घोडी, बाराशे उंट, शेकडो तोफा, उंची कापड, जडजवाहीर व अगणित संपत्ती मिळाली.

राजांनी वरील विजय संपादन केल्यावर प्रतिस्पर्ध्याकडून हालचाल होईल या अपेक्षेवर पन्हाळ्याच्या मोहिमेवर जायचे ठरविले. तेव्हा सर्व सैन्याला वाईला जमा व्हावयाचे आदेश दिले गेले. त्यानुसार राजांची विजयी फौज वाईला गोळा झाली होती. जावळीतील लढाईतील वस्तू वाईलाच एकत्रित ठेवल्या होत्या. हजारो घोडदळ हजारो पायदळ शिस्तीने हजर होते. शाही शामियातून डेऱ्यांपर्यंतचे छावणीचे सर्व सामान हाती आले होते. हजारो उंट, शेकडो हत्ती, सामान वाहतुकीच बैल, गाडे, पालख्या, मेणे, अंबाऱ्या हौदे, असे नानाविध सामान उभे होते. त्यावर स्वतंत्र अधिकारी देखरेख करीत होते.

सेनापती नेताजी पालकर आले. राजांनी त्यांना मानवस्त्रे दिली व सन्मान केला. खानाचे सरदार जाधवराव, पांढरे, खराटे, सिद्दी हिलाल शरण आले होते व राजांच्या दर्शनाला नेताजीबरोबर आले होते. मात्र फाजलखान व खंडोजी खोपडे पळून गेल्यामुळे मात्र राजांना वाईट वाटले. शरणागत आलेल्या सर्वांना राजांनी आपल्या सैन्यात दाखल करून घेतले.

राजे पंतांना म्हणाले, पुणे, इंदापूर, चाकण, सुपे, बारामती या भागातील हिंदू व मुसलमान यांना जी इनामे अफझलखानाच्या पूर्वीपासून आहेत ती तशीच चालू राहू द्यात, मात्र राजांच्या मुलखाला जो उपद्रव त्यांच्याकडून झाला त्याची भरपाई आदिलशाही मुलखातूनच व्हावयाय पाहिजे अशी ताकीद दिली.

◆ ◆ ◆

प्रकरण ४

पन्हाळा काबीज - कर्नाटक मोहीम - शाईस्तेखानावर हल्ला - बाळाजी - चिमणाजी मुदगल नांदोशीकर देशपांडे यांचे शौर्य

राजांनी पन्हाळावर चढाईचा बेत ठरल्याचे नेताजी पालकरांना सांगून त्याप्रमाणे शिबंदीला हुकूम देण्यास सांगितले. चंदनवंदन किल्ल्याची नाकेबंदी करून राजांच्या फौजेने वाई प्रांत व्यापून, दक्षिणेकडे खटाव, मायणी, वाळवे, कऱ्हाड या भागात खंडणी वसूल केली. तेथून सुपे जोडून तोरणा किल्ले पर्यतचा सर्व भाग राजांनी घेतला. एका मागोमाग एक असे विजय संपादन करून राजे कोल्हापूरला आले. नंतर फौज पन्हाळ्याचे दिशेने गेली. तोफांचे मोर्चे लागले. मावळे तटाला शिड्या लावून आजूबाजूला धारकऱ्यांनी कापाकापीस सुरुवात केली होती. गडाचे दरवाजे उघडले गेले अन् मराठी फौजेने "हर हर महादेव" ची गर्जना केली. पन्हाळा काबीज आला. तेवढ्यांत रात्र झाली. तरी राजांनी गडावर चढण्यास सुरुवात केली. चार दरवाजा, तीन दरवाजा, वाघ दरवाजा आणि राजदिंडी अशी दरवाजांनी, गडाची प्रवेशद्वारे रोखली होती. सज्ज कोठी, कलावंतिणीचा सज्जा, पंचवीस हजार खंडी धान्य साठेल असा अबरखाना, अनेक मंदिरे, मुबलक पाणी एवढे पाहिल्यावर राजांना गड जिंकल्याचे समाधान झाले.

विजापूरला या सर्व बातम्या पोहोचल्यावर आदिलशाही घाबरून गेली. त्यांची शिवाजीवर दुसरी मोहीम पाठविली. त्यात वाईवरून पळून गेलेला अफजलखानाचा मुलगा फाजलखान सूड घेण्याच्या विचारांत होता. आदिलशाहीचे सरदार सादमखान, फत्तेखान, संभाजी घोरपडे, सर्जेराव घाडगे हेहि त्या मोहिमेत सामील झाले होते.

राजांनी या संकटावर मार्ग काढण्यासाठी पुणे भागातील नवे सरदारांनाहि तातडीने बोलविले. शत्रूचे सैन्य आल्यावर नेताजीनी फाजलखानावर व राजांनी रुस्तुरजमासाठी असे दोन विभाग केले. कोल्हापूरनजीक सैन्य समोरासमोर उघड्यावर होते. त्यात राजांना विजय मिळाला. आदिलशाहीचा दुसरा पराभव झाला.

आता तिसरी मोहीम कर्नाटकाकडे आखण्यांत आली. नेताजी पालकरांना त्यांच्या तीन हजार घोडदळासह विजापूरलगतचे तिकोटे, दक्षिणेकडील हुक्केरी, गोकाक येथपासून गदग लक्ष्मीश्वरापर्यंत जाऊन खंडण्या गोळा केल्या.

दुसरे दिवशी बाजी प्रभू देशपांडे राजांना भेटले. त्यांनी पन्हाळ्यावर हालचाली कशा कराव्यात याबद्दल त्यांची कल्पना राजांना दिली. तेथून विशालगडावर १५ कोसांचे अंतर कसे पार पाडावयाचे याबद्दलही चर्चा झाली.

खरे शिवाजी राजे पळून गेले राजांनी विशालगडावर राजापूरच्या घोडखिंडीजवळ येऊन पोहोचले सुद्धा समोर सुर्वे व जयवंतसिंग वेढा देऊन होते, मात्र मसूरची फौज वेगाने पाठलाग करीत येत होती.

बाजी प्रभू राजांना म्हणाले तुम्ही पुढे निघा. मी शत्रूला खिंड ओलांडू देत नाही. राजांना गडावर गेल्यावर इशारतीची तोफ देण्यास सुचविले. "हर हर महादेव" ची गर्जना करून बाजीचे व त्यांच्या साथीदारांनी खिंड त्वेषाने लढविली. बांदल मावळे बाजींना मदत करू लागले. मसूदच्या सैन्याची कापाकापी सुरू होती. इकडे राजांनी सुर्व्यांना मागे रेटले त्यांचा वेढा कापून ते स्वतः विशालगडाकडे पोचले. राजे सुटले होते पण बाजी पुरे अडकले होते. त्यांत बाजीची फौजही निम्म्याने उरली होती. खुद्द बाजी प्रभू रक्तबंबाळ झाले होते. पागोटे दूरवर पडले होते. बलदंड शरीराचे बाजी शत्रूवर त्वेषाने फिरंग चालवीत होते. डोईच्या संजाबातून मानेवर शेडाचा झुबका रुळत होता. लढाईचे असे रूप त्याने आजवर पाहिले नव्हते. मसूदाची बंदुक त्याच वेळी बाजींच्या छातीवर गेली. धक्क्याने बाजी कोसळले. परंतु खिंड अजूनहि लढतच होती. गडावरून तोफेची गर्जना झाली. बाजींना धन्य वाटले. धन्याला सुरक्षित ठेवण्याचा त्यांचा प्रयत्न साध्य झाला. बाजींची सारी फौज कामाला आली जखमींना कुजलेले तूप लावले गेले. बाजींना घोडखिंड पावन केली. किल्लेदारास त्याचे नांव "पावनखिंड" ठेवावयास सांगितले.

राजे काही स्वस्थ बसले नव्हते. कारण सुर्वे मसूदचे सैन्य पुन्हा मोर्चे उभारण्याच्या तयारीत होते. त्यांना तोंड देण्यासाठी राजांनी त्यांच्यावर तुटून पडण्याचा हुकूम दिला. पुन्हा कापाकापी कामगिरी फत्ते करून फौज परत गडावर आली. राजांनी गडावर तोफ डागण्याचा हुकूम दिला. शत्रुपक्षाची फौज वेढ्याचा मार

सोडून माघारी वळली. राजांची वाट मोकळी झाली. आता शाहिस्तेखानावर बंदोबस्त काम बाकी राहिले होते. राजे राजगडाकडे वळले.

कान्होजी व नेताजी पालकर गडावर आले. राजे नेताजींना म्हणाले की त्यांनी हुकूम पाठविला त्याचवेळी पन्हाळगडावर जायला हवे होते कारण वेढ्यात दोन महिने ते अडकून पडले. नेताजीच्या फौजेची हानी झाली. पराभव पण झाला. नेताजींना राजे म्हणाले की त्यांनी शहापूरला जो पराक्रम केला तो अद्वितीय होता, त्याबद्दल नेताजींचे कौतुक करणे भाग आहे.

बाजीप्रभूंनी घोडखिंडीत अर्धे सैन्य त्यांचेकडे ठेवून अर्धे सैन्य राजेसाहेबांबरोबर पाठविले होते. त्यांना बाजीप्रभूंची एकदम आठवण झाली, मन कालवले गेले, राजांची जोखीम पत्करून, गडावर तुफान मारा असतांना पन्हाळगड ते खेळणा किल्ला, पंधरा कोसांचे अंतर, दिवस रात्र प्रवास उपासतापास, चिखलापाण्याचे दिवस व त्यांतच राजांची पालखी धावत पळत होती. त्यांत घोडखिंडीच्या मागून गनिमांची गांठलेले स्वकीय शत्रू सुर्वेपण वेढा देऊन होते. मागेपुढे शत्रू उभे होते. उपाशीतापाशी बांदल सैन्य घेऊन बाजीप्रभू खिंड लढताना व त्यांतच राजांना म्हणतात "राजे, तुम्ही गडावर जा. तुम्ही पोहोचल्याची तोफ येईपर्यंत कोणालाही पुढे सोडणार नाही. साहेबाकामी आम्ही मरतो. निम्म्या शिबंदीने गड गाठला. पण बाजी निम्म्याच शिबंदीसह खर्ची पडले. कोणी वाचले नाही. अशा दुर्दैवाचा प्रसंग. राजांना हा साक्षात प्रसंग नजरेसमोर आला. ते पुन्हा गहिवरले. दरबारच्या पहिल्या मानाने पान बाजी देशपांड्यानाच मिळाले पाहिजे अशी राजेसाहेबांनी इच्छा बोलून दाखविली.

कान्होजी म्हणाले, "मग राजे, मग त्यांत विचार कसला? बाजींच्या पराक्रमामुळे तुमचे पाय आम्हाला दिसले. राजांनी कान्होबास मिठी मारली.

नेताजी राजांना म्हणाले चाकणला संग्रामदुर्गावर शास्तेखानाने वेढा घातला आहे फिरंगोजी आज दीड महिना गड लढवीत आहेत. त्यांना तातडीने मदत करायल हवी. राजांच्या मनातहि तेच विचार होते. उद्याच व्यवस्था करूं म्हणून होकारात्म मान डोलाविली.

चारपांच दिल्यानंतर फिरंगोजी स्वत:च राजांना भेटून शास्तेखानाचे गड ताब्या घेतल्याची बातमी दिली. शत्रूने खिंडार पाडून, भुयारांतून दारू उडवून खिंड पाडले परंतु गनिम आंत जाऊ शकला नव्हता. शिबंदी थोडी, पन्नास दिवस

थकली. नाईलाज झाला. दुःखद अंतकरणाने फिरंगोजी सांगत होते. परंतु राजांना सत्यपरिस्थितीची जाणीव होती. अपुऱ्या फौजेनिशी पन्नास दिवस गड लढवत ठेवले महामुष्किलीचे काम होते.

राजांना त्या पराजयाचे दुःख वाटले नाही. फिरंगोजीच्या शौर्याची त्यांनी तारीफ केली. मोरोपंत राजांना म्हणाले फिरंगोजीचे शौर्य पाहून खुद्द खानाने फिरंगोजींना आपल्याकडे बोलावले. फिरंगोजी सुखावले.

मोरोपंतांनी मानाचे तबक आणले. त्यांत भरजरी दुशेला व तलवार होती. ते दिल्यावर राजे फिरून म्हणाले; भूपाळगडची किल्लेदारीपण तुम्हाला दिली आहे. जी आदिलशाहीच्या सरहद्दीवर आहे.

पावसाळा संपल्यावर शास्ताखान पुढील हालचाल करणार अशी बातमी हेरांनी आणली. त्यात आदिलशहा शिवाजीवर चालून जाण्यासाठी विजापूरहून निघाल्याची बातमी होती. आदिलशाही व मोगलाई एक होऊन जाण्याची शक्यता धूसर होती. राजांचे सर्व सरदार यांचा पुढील कार्यक्रमावर विचार ठरला. पन्हाळगड तूर्त आदिलशहाला देऊन विशालगड आपल्याकडे ठेवून तह करण्याचे ठरले. वाटाघाटीसाठी वकील पाठविला गेला. सागरी हल्ल्यासाठी खाडीवर डौलणारी गलवते राजांनी मुद्दाम बनवून घेऊन सागरी आक्रमणाची तयारीही फिरंग्याप्रमाणे सातासमुद्राकडे फिरायला जायला हवीत असे विचार मनांत येऊ लागले.

पावसाळा संपला. शास्ताखान तळ उठवून पुण्याला आला. खुद्द राजांच्या मुलखांत शास्ताखानाने छावण्या ठोकल्या. तो स्वतः शिवाजीराजांच्या लालमहालात राहिला. राजे संतापले

सोनोपंत विश्वनाथ डबीरांना नरमाईचे पत्र देऊन खानाकडे पाठविले. पावसाळा असूनही शास्ताखानाने पुण्यांत आल्यावर राजांचा मुलुख बेचिराख करून टाकला. आदिलशहाने

आदिलशाहीशी राजांनी केलेला करार व राजांची वाढती सत्ता पाहून आदिलशहाने शहाजीराजांना तीर्थयात्रेची, शिवबा व जिजाऊ यांना भेटण्याची परवानगी दिली. हे राजेसाहेबांनी मासाहेबांस सांगितल्यामुळे सर्वांना आनंद झाला तुकाई ऊर्फ तुळजापूरच्या महिषसुरमर्दिनीला मंदिर लुटण्याचे वेळी दुसरीच मूर्ति देवळांत ठेविली होती. तिचा भंग झाला होता. मात्र मूर्ति चल असल्यामुळे खरी मूर्ति भोप्यांनी शहाजी महाराजांपुढे आणून सविस्तर पूजा अर्चा करून राजांचे आशीर्वाद घेतले. पंढरपूर, जेजुरीहून

शहाजीराजे येईल असा कयास होता. कारण शाईस्तेखानाच्या पुण्यातील तळाची कल्पना महाराजांना न देतां खानाला शिवाजीने झुलवून ठेवले.

शास्तेखानाची वाटाघाटी चालूच होत्या. सोनोपंत डबीर वांरवार पुण्यास जात होते. त्याने भेटीबरोबर खानासाठी भारी वस्त्रे, अलंकार वगैरे पाठविले जात होते.

शहाजी राजे पंढरपुरावरून जेजुरीस गेले. सर्वांनी जेजुरीच्या गडावर भेटण्यास ठरवून सर्वांनी नंतर सर्वांनी पुण्यास यावयाचे ठरले.

शृंगारपूरचे सर्वे, कुडाळचे सावंत व पालवणचे दळवी हे तिन्ही जहागिरीची गांवे आपल्याच माणसांची असल्याने त्यांचेशी राजे वैर धरूं इच्छित नव्हते. उलट हे सर्वजण आपल्याकडे यावेत अशी त्यांची इच्छा होती. या सर्वांना निरोप देऊन त्यांना राजांच्या फौजेकडे लक्ष ठेवण्यास सांगितले. व संकटकाळी फौजेला मदत करावी. अशी विनंती केली.

या वार्तेने सुर्वे निर्भय झाले. राजांची कामगिरी त्यांनी आनंदाने स्वीकारली. राजांना समाधान वाटले. मोहिमेतून राजे परत आल्यावर सुर्वे व पिलाजी नीळकंठही राजांना मिळाले.

पुढील पल्ला राजापूर! पुरेसे घोडदळ व पायदळ घेऊन राजापूरची चारी बाजूंनी नाकेबंदी केली राजांनी वकील राजापुरांस पाठविला. सधन व्यापारी, सावकार वगैरेंकडून खंडणी गोळा झाली. टोपीकरपण मागाहून न बोलावतां आले. राजे म्हणाले शास्ताखान आमच्या मुलखांत आले असतांना तुम्हाला माहीत असून सुद्धा तुम्ही पन्हाळ्यावर तोफा घेऊन आमच्यावर हल्ला करण्यास मदत केली. त्यांचा हेतू व्यापाराचा असून सुद्धां राजे म्हणाले तुम्ही कशाचा व्यापार करतां? मालाचा की देशाचा? हा तर व्यापार असेल तर तो आम्हास परवडायचा नाही. त्यांना गिरफ्दार करण्यांत आले. आपला बावटा फडकावून आमच्यावर गोळे उडविल्याचे प्रायश्चित्त त्यांना आणि त्यांच्या कंपनीला मिळावयास हवे.

टोपीवाल्यांची वखार कुदळी लावून लुटण्याची आज्ञा झाली. जेवढे टोपीवाले सांपडतील तेवढे गिरफदार करा. तर त्यांची गय न करता सरळ कत्तल करा. राजापूरच्या लुटीचा माल, अगणित संपत्ती राजांनी सोनगडावर पाठवून दिली. वखारीचे सर्व इंग्रज कैद केले गेले होते. रेव्हिंग्टन व त्याच्या साथीदारांना सोनगडाच्या कैदेत ठेवले गेले. बाळाजी कावजीला राजांनी आणावयास सांगितले. हवालदार

त्यांना घेऊन आले. तो तरुण त्याच्या आईसह आला. ते दोघेजण राजांच्या पाया पडले व म्हणाले "राजे, आम्ही गरीब, आमच्याजवळ काही नाही. त्यावर राजे म्हणाले काळजी करूं नका. तुमच्या बाळाजीला आम्ही कामासाठी बोलावले आहे. गुन्हा केला म्हणून नव्हे. बाळाजीची आई सांगत होती की तिच्या मालकांना व दिरांना सिद्दीने मारले. व तिच्या मुलांना गुलाम म्हणून विकायला पाठविले. खलाशांना दया येऊन मस्कतला न नेता राजापूरला आणले. माझ्या भावाने, नांव विसाजी शंकर, ओळख न दाखवतां मला विकत घेतले. त्याच्याच आश्रयाने आम्ही पोरं जगवितो.

राजांनी विचारले विसाजी शंकर तुमचे भाऊ, व्यापार करता ना. त्यावर म्हातारीने होय म्हणून सांगितले. मग राजे म्हणाले तुमचीही लुट झाली असेल किंवा नाही? तो म्हणाला "नाही महाराज" कारण आम्ही खंडणी आधीच भरली होती. लगेच राजांनी चिटणिसांना बोलावून त्यांची खंडणी संपूर्ण परत करावयास सांगितली, बाळाजीकडे वळून राजे उत्तरले, इथले जुलूम, अत्याचार यांचे जे पत्र तुम्ही आमच्याकडे पाठविले, त्याची खात्री तुमच्या मातोश्रींकडून मला कळाली. तुमचे हस्ताक्षर उत्तम आहे, आमच्या पदरी काम करणार काय असे विचारतां त्यांनी होकारार्थी उत्तर दिले. राजांना बाळाजी आवजी दफ्तरी आल्याचे समाधान झाले.

शाईस्तेखान अद्याप पुण्यात लालमहालात होता. त्याच्या छावणीने सर्व पुणे लुटमार करीत होते. नांमदारखान व नेताजीची सुप्याजवळ चकमक झाली. त्यांत नेताजी जखमी झाले. सरफराजखान व नामदारखान या दोघांनी नेताजीला पाठलाग करून त्यांची तीनशे घोडी जायबंदी केली. आता राजांना काहीतरी चाल खेळणे आवश्यक होते. त्यांनी मोरोपंत, सर्जेराव जेधे, तानाजी, नेताजी पालकर बाळाजी व **चिमणाजी हे नऱ्हेकर देशपांडे बंधू** यांची गुप्तपणे खलबते चालूं होती.

पुण्यात खानाकडे साठ सरदार होते त्यांचे तळ कोठे कोठे आहेत. त्यांची जागा, निरनिराळे शामियाने, डेरे, चौकी, पहारे वगैरे बारकावे ध्यानी घेतले जात होते. लालमहालावर चाल करण्याची महाराजांनी ठरवले. खानाची फौज लाखाहून अधिक असूनसुद्धा! तीन वर्षाच्या कालावधीत शास्ताखानाने राजांचा मुलूख जवळजवळ गिळल्यासारखा झाला होता. मुघलांना अशीच उसंत दिली तर कोकणातहि हातचं जायला विलंब लागणार नाही. राजांच्या मते लालमहालात हल्ला केला, ते घडलं, खानमेला की फौज रहाणार नाही. सारा मुलूख मोकळा होईल.

राजांनी पंचमीला बाहेर पडून कोंढाण्यास तळ करून अष्ठमीला पुण्यांत लालमहालावर जाण्याचे ठरले व दिनांक ५ एप्रिल १६६३ च्या रात्री चाल पूर्ण करून रामनवमीला परत कोंढाणा किल्ल्यावर साजरी करण्याचे ठरले. रमजानचे उपवास सुरू होतील उपवासाने खानाची माणसे चंद्रोदयानंतर रात्री जेवण करून गाढ झोपतात. हाच मोका साधून कारवाई करण्याचे ठरले.

राजांच्या बरोबर खासे खासे सरदार नेताजी पालकर, फिरंगोजी, बाळाजी, चिमणाजी देशपांडे (नांदुसकर) आणि मोरोपंत पेशवे होते. कोंढाण्याच्या खलबतखान्यात राजे बसले होते. कोयाजी बांदल, चांदजी जेधे, सरनोबत नेताजी, फिरंगोजी, तानाजी, येसाजी, बाळाजी, चिमणाजी, मोरोपंत, सर्जेराव जेधे, येवढी खास विश्वासाची माणसे गोळा झाली होती. **बाळाजी व चिमणाजी यांचे वडील लालमहालातच चाकरीस असल्याने तो सारा परिसर सर्वांनाच तोंडपाठ होता.** शिवाजी राजांनी एकूण दोन हजार माणसे/धारकरी निवडले. शाहिस्तेखानासोबत मराठा सरदार व मनसबदार असल्याने या मराठी लोकांचा संशय कोणाला येणार नव्हता. खासे शिवाजीराजे चिलखत, शिरस्त्राण चढवून निघाले. थोडी चौकशी झाली तेव्हा "कटकाचे लोक" पहाऱ्यास गेलो होतो. अशी बतावणी देत मंडळी पुण्यात आली.

पहिली तुकडी सरदार **चिमणाजी बापूजी नांदुसकर देशपांडे व शिवाजी महाराज** हे दोनशे मावळ्यांसह सिंहगड डोणजे धायरी कात्रज या मार्गे लालमहालातच थोडे लांब आंबिल ओढ्यापाशी मावळे येऊन थांबले. तेथून मोरोपंतहि स्वारीत सामील व्हावयाचे होते.

दुसऱ्या तुकडी दोनशे मावळ्यांसह सरदार **बाळाजी बापूजी नांदुसकर देशपांडे** यांनी मध्यरात्री दुसऱ्या मार्गाने सिंहगड-शिरवळ-घाटमार्ग-पुण्यापासून एक मैल अंतरावर होती. घाटातून येताना घोडेस्वार व पायदळ यांचेबरोबर बैलाच्या शिंगांवर पलिते लावून ठेवले होते. दोन्ही तुकड्यांचे नेतृत्व सरदार **बालाजी व चिमणाजी बापूजी नांदुसकर देशपांड्याकडे होते.** शिवाजीमहाराज व इतर लोक लालमहालाच्या पिछाडीस आले. जेवण उशिरा झाल्याचे स्वयंपाकी जागे होते. गडी भांडी साफ करीत होते. या आचाऱ्यांवर महाराजाचा पहिला घाला झाला. तलवारीपुढे झाऱ्यांचे काय चालणार? आचारी कापले गेले. थोडा आवाज झालाच.

एका नोकराने शाईस्तेखानाला ही खबर कळविली. खानाने त्या नोकरालाच हाकलले. शाईस्तेखान मद्याच्या नशेत होता. मराठ्यांची एक भिंत फोडली. तेथे छोटी दिंडी होती. वारूळातून मुंग्या याव्यांत तसे मराठे त्या दिंडीतून लाल महालात घुसले. महालभर पांगले. खासे शिवाजीमहाराज तलवार घेऊन शाहस्तेखानाला शोधीत होते. लालमहालात एकच कापाकापी सुरू झाली. काही पहारेकरी झोपेत होते. त्यांना मराठ्यांनी "असा पहारा करतात काय?" असे म्हणत त्यांना कापून काढले.

आरडाओरडा ऐकल्यावर खानाची नशा उतरली. हत्यार घेण्यासाठी तो निघाला. चिमणाजी बापूजी नांदुसकर देशपांडे यांनीपण तलवार उपसली. व राजांना सावध केले. तो शिवाजी राजांना अचानक खानच समोर दिसला. ते पुढे सरसावले. तेवढ्यांत खानाच्या बेगमांनी चिरागदाने विझविली. एकच अंधार झाला. मराठ्यांनी अंधारातच तलवारी चालविल्या. सरदार **बाळाजी व चिमणाजी बापूजी नांदुसकर (देशपांडे)** व मावळे धारकऱ्यांनी आदले दिवशीच खानाचा मुलगा अबुल फतहखान यांना तलवारीने वार करून यमसदनास पाठविले. त्या अंधुक प्रकाशात पळणारा शाहिस्तेखान शिवाजीराजांना दिसला. प्रथम चिमणाजी लगेच खानावर येऊन धावला. त्या पाठोपाठ राजांनी खाडकन् आपली तलवार खानावर उगारली. त्यांत त्याची तीन बोटे तुटली. शिवाजीराजांना वाटले की खानच ठार झाला. म्हणून ते बाळाजी बापूजी व चिमणाजी बापूजी नांदुसकर (देशपांडे) यांना म्हणाले "चला रे, झालं काम. निघा आता." मराठे लालमहालाच्या दरवाजांत आले. दरवाजाबाहेरहि गर्दी झाली होती. मराठ्यांनीच दरवाजा उघडला आणि "गनीम गनीम" असे म्हणत ते लालमहालाबाहेर पडले. मुठा नदीच्या पलीकडे आंबिल ओढ्यानजीक सर्जेराव जेधे घोडेस्वारासह वाट पहात उभे होते. शिवाजीराजे व मावळे/धारकरी सिंहगडाकडे त्वरेने निघून गेले. शास्ताखानाचे सरदार शिवाजीचा पाठलाग करण्याचे हेतूने कात्रज घाटाच्या रोखांत उतरू लागले. खानाचे पथक मशालीच्या दिशेला वळलेले पाहताचं राजाचे घोडदळ कोंढाण्याकडे वळले. खानाचे पथक मात्र बैलाच्या शिंगांवर लावलेले पलिते पाहून खानाचे सरदार जागच्या जागी खिळून राहिले. त्यांच्या नजरेसमोर काजवे चमकूं लागले. राजांनी दुसरे दिवशी रामनवमी कोंढाण्यावरूनच साजरी केली.

शाईस्तेखानाच्या उजव्या हाताची तीन बोटे तुटली होती. त्याचा एक मुलगा, जावई, बारा बेगमा, इतर लोक मिळून पंचावन लोक त्या रात्री मारले गेले. शिवाजीराजांची सहा माणसे मारली गेली. या हल्ल्याची खानाने इतकी दहशत खाल्ली की तीन वर्षे पुण्यांत ठाण मांडून बसलेला शाईस्तेखान तीन बोटे गमावून तीन दिवसांतच पुणे सोडून औरंगाबादेकडे निघून गेला. अफझलखानाचा वध आणि शाईस्तेखानावरील हल्ला यामुळे शिवाजीराजांची कीर्ती हिंदुस्थानभर केवड्यासारखी दरवळली.

शास्ताखान औरंगजेबाचा रिश्तेदार. आता थोट्या हाताने औरंगजेबासमोर कोणत्या तोंडाने जावयाचे याचा शास्ताखानाला विचार पडला होता. आपल्या मुलाचे, बेगमांचे दफन करून शास्ताखान लालमहालात आला. रात्र पडू लागली. तसा त्याचा धीर सुटू लागला. आरंभीची रात्र त्याने जागून काढली.

खानाची फौज कोंढाण्याजवळ येताना दिसतांच राजांनी इशारत दिली. फौज फारशी नव्हती. राजांनी गडाचे दरवाजे सताड उघडे ठेवावयास सांगितले. तटावर कोणी माणूस दिसत नव्हता. एवढेच काय भगवे निशाण सुद्धा गडावर फडकत नव्हते. मोकळे दरवाजे व निर्मनुष्य तट पाहून खानाचे सैन्य पुढे झेपावले. शिवाजी गड सोडून पळून गेला असाच सर्वांचा समज झाला. क्षणाक्षणाला खानाचे सैन्य पुढे सरकत होते. आघाडीच्या हत्तीवर मोगल ध्वज फडकत होता.

कोंढाण्याच्या खालच्या परिसरांतील जमीन **सरदार बाळाजी बापूजी व चिमणाजी बापूजी नांदुसकर-देशपांड्यांची होती** व परिसरातील सर्व इत्थंभूत त्यांना माहिती व वहिवाट त्यांची असल्याने राजांच्या फौजेला त्यांनी अचूक मार्गदर्शन करून हल्ल्याचा व चढाईचा वेग वाढविला. तो तंतोतंतपणे पूर्ण उपयोगी पडला. बाळाजी व चिमणाजी यांचे त्यांच्या नांदोशी येथील रहात्या घरांतून सिंहगड कायम समोर असल्याने व धुले दऱ्यांतील अवघड वाटा त्यांच्या नजरेसमोर असल्याने खानाच्या सैन्यास कोंडीत पकडून, शिपायांस जेरीस आणले राजांच्या हुकुमान्वये तोंफाचे मारे करावयास हुकूम झाला. धुराचे लोटच्या लोट येऊ लागले. खानाच्या सैन्याची दुर्दशा उडून गेली. माघार घेईपर्यंत बाळाजी बापूजीने खानाची निम्म्याहून अधिक फौज मारून टाकली. खानाच्या सैन्याने कशीबशी माघार घेतली. फौज जीव घेऊन पळत सुटली.

ही वार्ता पुण्यास पोहोचली. शास्ताखान पुरता धास्तावला. गनीम खाशा डेऱ्या येईपर्यंत, सर्व सरदार फितव्यांत मिळाल्याचा खानास संशय, त्यांत त्याची हाताची बोटे कलम झालेली, उद्या कदाचित शिर सुद्धा कापून नेतील या भीतीने खानाने आवराआवर केली. तिसऱ्याच दिवशी पुण्याचा तळ हलवून जसवंत सिंगाला पुढील आदेश देऊन खान औरंगाबादेस पोहोचला.

राजांनी त्याप्रकारे शास्ताखानास शास्त म्हणजे शिक्षा केली. शास्ताखानाच्या छाप्यानंतर आठच दिवसांत राजांनी कोकणची मोहीम काढली. कुडाळ, वेंगुर्ला हे मुलूख जिंकून नवे कौल, आश्वासन पत्रे देऊन राजांची स्वारी थेट बांद्यापर्यंत गेली. मोगली फौज महाडपर्यंत पोचली होती. राजांना माघारी वळावे लागले. सर्व पुणे उद्ध्वस्त झालेले, कोकण अस्थिर होते, सतत लढायांमुळे आर्थिक ताण अशी परिस्थिती बिकट होती. त्याकरितां राजांनी सुरतेवर चढाई करण्याचे ठरले.

◆ ◆ ◆

प्रकरण ५

सुरतवरील वेढा - जलादुर्गाची बांधणी - पुरंदरचा तह - आग्रा भेटीचे आमंत्रण

सुरत शहरावरील पहिली स्वारी :

'सुरतेची स्वारी' महाराजाच्या पराक्रमी प्रखर चरित्रांतील ही एक उत्तुंगपणे उठून दिसणारी अशी घटना आहे. आपल्या महत चातुर्याने अन चपळाईने 'न भूतो न भविष्याति' अशी स्वारी अगदी कल्पनेबाहेर यशस्वी करून दाखविली. महाराजांनी लूट केली ती "गबरांची", गरिबांची नाही!

शाईस्तेखानाने स्वराज्याचे तीनवर्षांहून अधिककाळ अफाट नुकसान केले होते त्याची भरपाइ करणे अत्यंत आवश्यक होते. कोकण किनाऱ्यावर कडवाड ते दमणगंगेपर्यना अनिर्बंध सत्ता प्रस्थापित करणे त्यासाठी महाराज महाबलाढय आरमार व जबरदस्त जंजिरे स्वराज्याच्या पश्चित किनाऱ्यावर उभारणे आवश्यक होते. यासाठी हवा होता पैसा. त्या खेरीज लढाऊ गलबते स्वराज्यांत उभारणे तांतडीचे होते. **बहिर्जी नाईक जाधव** या हेराने इत्यंभूत माहीती जमा करून राजांस सांगितली. सुरतेवर स्वारी करण्याचे ठरवून औरंगजेबाची लंकाच लुटण्याचे ठरले कारण सुरतेच्या बंदरांतून भला कोट्यावधी रुपयांचा व्यापार चालत होता. सुरत म्हणजे "मोंगल बादशाहाची दाढी" असे संबोधले जाई. केवळ जकातीच्या रुपाने व करांच्या रुपाने औरंगजेबाला सुरतेतून कोट्यावधी रुपये मिळत असत. टोपीवाले इंग्रजी, डच, फ्रांसिसी, पोर्तुगीज, युनानी, आर्मिनी, फिरंगी, पर्शियन, आफ्रिकन, चिनी, सिद्दी, हबशी व युरोपियन व्यापारी सुरतेवरून व्यापार करीत. गोऱ्या व्यापाऱ्यांकडून मोंगलांना तोफा, बंदुका, दारूगोळा मुबलक मिळत असे.

पुण्यापासून सुरतेपर्यन्तचा सर्व प्रदेश मोंगलांचा होता. तरी देखील दिडशे कोस आंत सुरत शहरावर मुसंडी मारून ते संपूर्ण लुटून फस्त करून त्याची पुरती

होळी करून लगोलग स्वराज्यांत परत फिरायचे "हा केवढा तरी विलक्षण धाडसी बेत महाराजांनी आंखला होता. त्या धाडसाला दूरवरच्या प्रदेशाची संपूर्ण खडान्‌खडा माहिती बर्हिजी नाईकाने काढलीच होती. सुरत ते राजगड अंतर तीनशे कोस, ते सुद्धा मोंगली मुलुखांतून. सुरतेची वस्ती दोन लाख व वस्ती सात हजार. तापी नदीच्या दक्षिणेस सुरत म्हणजे पूर्वीचे "सूर्यपूर" जे समुद्र किनाऱ्यापासून सत्तावीस मैल आंत आहे. शिवकाळांत सुरतेचे क्षेत्रफळ चार चौरस मैल होते व वस्ती खूप दाट होती.

इ. स. १५४० साली येथे एक किल्ला सुलतान मुहम्मदशाह तिसरा याच्या खुदावंतखान नावाच्या सुभेदाराने बांधला. त्याची तटबंदी ४५ फूट रुद व ६० फूट उंच होती. सोळाव्या शतकाच्या सुरवातीस सुरतेस पोर्तुगांजांची वाढत्या सत्तेचा त्रास होऊ लागला. पोर्तुगीजांनी १५२९, १५३०, १५३१ व १५४६ सुरतेची जाळपोळ केली होती. इ. स. १५७३ मध्यें मोंगल बादशहा अकबराने सुरत ताब्यात घेतले. नंतर इंग्रज व डच लोकांनी तेथे वखारी घातल्या.

अशा सुरतेवर लढाई करावयाचे म्हणून शिवाजी महाराजांनी **नेताजी पालकर, नारो बापूजी, चिमणाजी बापूजी मुदगल् देशपांडे, परसोजी महाडिक, मोरोपंत पेशवे, निळोपंत, आण्णाजीपंत, दत्ताजीपंत** आदिमंडळींना बरोबर घेऊन कोंकणांतून मजला दरमजल करून ५/७ गांवे रोज करून सुरतेवरच्या लुटीत सामील झाले. सुमारे आठ ते दहा हजार सैन्य महाराजांनी घेतले होते. शके १५८५ च्या मार्गशीर्ष वद्य द्वितीयेस म्हणजे ६ डिसेंबर १६६३ रोजी महाराजांनी सुरतेसाठी प्रस्थान ठेवले.

ह्याच वेळेस पुण्यात असलेल्या मोंगल फौजेसह महाराजा जसवंतसिंहाने सिंहगड किल्ल्यास वेढा घातलेला होता. मात्र जसवंतसिंहाला सुद्धां कल्पना नव्हती की आपल्या शेजारून तीन कोसावरूंन मराठ्यांची भली मोठी फौज थेट सुरतेवर चालली आहे. मोंगलांच्या ताब्यांत असलेल्या पुणे ते सुरत असा तीनशे मैलांचा धाडसी प्रवास शत्रूच्या मुलूखांतून महाराजांनी कशा प्रकारे केला असेल या विचारानेच मती गुंग हाऊन जाते. संपूर्ण प्रवास रात्रीच केला व दिवस दाट जंगलांत विश्रांती अशा पद्धतीने मार्ग क्रमीत होते. मध्ये त्र्यंबकेश्वराचे दर्शन घेऊन, औरंगाबादेला ४ चालून जाणार त्या अफवेने सुरतेच्या वाटेवर त्यांना कोणीही आडवले नाही.

जानेवारी १६६४ ला घणदेवीला पोहोचते. सुरतेपासून सव्वादोन कोसावर महाराज येऊन ठेपले.

सुरत हे व्यापारी गांव, त्यावेळी वैभवात पोचले होते. औरंगजेब प्रतिवर्षी दहा लाख कररूपाने गोळा करी अशी हेरांनी बातमी आणली होतीच. नाना देशीच्या माल सुरतला जात येत होता. फिंरगी, वलंदेज, गुजराती, सिद्दी, अरब असे अनेक लोक रहात होते. सुभेदार इनायतखान मोगलाच्या वतीने सुरतेची जबाबदारी पहात होता, त्याला प्रथम शिवाजीच आपल्यावर चाल करून येतो आहे यावर विश्वास बसला नाही. शिवाजीच्या वकिलांनीच त्याची गांठ घेतली त्यावेळेस त्याला पटले. शिवाजीचा खलिता होता.

"उद्या दुपारी सूर्य मस्तकावर येण्याच्या आधी शिवाजीराजे सुरतेत पोचले आहेत तेव्हा तुम्ही स्वतः आणि धनाढ्य व्यापारी, बहरजी बोहरा हाजी कासम आणि हाजी सय्यद बेग यांना राजांना भेटून खंडणी निश्चित करून घ्यावी, नाहीतर शहरावर आग आणि तलवार गाजवू" हे वाचल्यावर इनायतखान घाबरून बायकामुलांसह आणि जडजवाहिर घेऊन किल्ल्याच्या आश्रयास गेला. सुभेदार पळाल्याचे समजतांच श्रीमंत व्यापारी सुद्धां जीव वाचविण्यासाठी किल्ल्याकडे धावत सुटले.

सर्व सुरतेभोवती वेढा पडला. दि. ६/१/१६६४ कोणालाही बाहेर पडता येथे अशक्य झाले. इंग्रजांनी आपला बंदोबस्त वाढविला. हेरांनी बातमी दिली की शत्रूचा बंदोबस्त कांहीही नसून, सुभेदार व पहारेकरी पळून गेले आहेत. राजांनी नेताजी व मोरोपंत यांना तीन लक्ष खंडणी मागा व इंग्रज व वलंदेजांना काही धक्का लावू नका असे सांगितले. कडतोजी गुजर व बहिर्जी पाहिल्यावर ऑक्सेंडेनचे डोळे विस्फारले गेले. त्यांनी कडतोजींना सांगितले आमच्याजवळ नगद रुपये नाहीत, फक्त मसाले, कापडरूपाने खंडणी घेणार असतील तर घ्या. नसतां तुमची लढ्याची तयारी असेल तर लगेच या असा निरोप दिला. निरोप ऐकून राजे हंसले. संतापलेले कडतोजी राजांना म्हणाले की आज्ञा करा की, फक्त दोनशे टोपडी, चार तोफा व वखारी होत्या की नव्हत्या असं करून माघारी येतो. एवढ्यांत नेताजी पालकर कांही लुटीचा माल घेऊन राजांसमोर आले. जकातनाके व चार घरांचीच ती लूट असल्याचे सांगितले. राजांनी मोगली मिजास सांगणाऱ्या सुरतेची बेसुरत करा व हिचं सारं वैभव आमच्या स्वराज्यासाठी एक करा असे आदेश दिले. संध्याकाळपर्यंत

प्रचंड लूट म्हणजे सोने, चांदी, जडजवाहिर, रत्ने जमा झाले होते. दुसरे दिवशीपण लूट चालूच राहिली. सुभेदार इनायतखान अजूनहि किल्ल्यांत लपून बसला होता. शिवाजीशी तह करण्यासाठी तेथूनच त्याने वकील पाठविला. अश्वपथकावर दौडत आलेल्या तानाजीने फार मोठी लूट आणली. तीस पिंपे सोन्याने भरलेली होती. राजांनी आपल्या गलबतावर ती चढवून ठेवण्याबद्दल सांगितले. सुभेदारकडून वकील आला. पण त्यांची उद्दामपणाची भाषा कमी झाली नाही. वकील तरुण होता. त्याचे महाराजांवर वार करण्याच्या उद्देशाने हात वर केला. त्याने क्षणी खाडकन् महादेव शिवाजीचा अंगरक्षक याने त्याचा हात छाटला. चौथ्या दिवशी लूट पूर्ण झाल्यानंतर जमा झालेली करोडो रुपयांची संपत्ति गलबतांवर पाठविली गेली. ६ ते १० जानेवारी १६६४ तेथून निघातांना राजांनी व्यापाऱ्यांना सांगितले.

तुमच्या बादशहाला व सुभेदाराला आमचा निरोप सांगा, तुमची सुरत होती ती आम्ही बेसुरत केली. ही भूमि हिंदूची आहे. जेथे तुम्ही राज्य करतां ती दिल्लीही तुमची नव्हे. तीही पुरातन हिंदूंचीच आहे. एक ना एक दिवस आम्ही ते सिद्ध करून दाखवू. आमचा निरोप तुम्ही जरूर बादशहांना आणि सुभेदारांना कळवा. राजे माघारी फिरले.

सुरत स्वच्छ करून महाराज पौष वद्य अष्टतीस १० जानेवारी १६६४ रोजी सुरतेहून निघाले. आठ हजार घोडेस्वारांच्या रांगा वळणे घेत घेत संथ गतीने सह्यद्रीत घाट चढत होत्या. पहाडी चढावामुळे अन् पाठविणाच्या ओझ्यामुळे त्यांना जरा नेटाने दापा टापा टाकाव्या लागत होत्या. हे घोडेस्वार मोठमोठ्या थैल्या व पडशा घोड्यावर लादून कोंकणातून देशावर येते होते. बरोबर सरनाबेत नेताजी पालकर अन् प्रत्यक्ष प्रत्यक्ष महाराज! राजश्री शिवाजीराजे होते! अन् मागोमाग सुरतेची महालक्षी आज अश्वारुढ होऊन स्वराज्यांन आणली जात होती. सर्व लूट सुखरुप घाट चढून देशावर आली. निघाल्यापासून कोणीही आडवे आले नाही. की कुणीही पाठलागावर आले नाही.

परंतु राजगडी पोहोचण्यापूर्वी महाराजांचा तळ कांही काळ लोहगडावर पडला होता. सरनौबत नेताजी पालकर ह्या तळावर होते. नारो बापूजी (मुद्गल - नांदोशीकर-देशपांडे). चिमणाजी बापूजी (मुद्गल - नांदोशीकर-देशपांडे; परसोजी महाडिक; संताजी बोबडे, सखो भिकाजी

होहि सरदार या लष्करांत होते. लोहगडावरून हे मराठी लष्कर राजगडाकडे यायला निघाले. लोहगड ओलांडून ते वडगांवाजवळ (वडगांव-मावळ, पुण्यापासून ३० किलो मीटरवर, जुन्या पुणे-मुंबई महामार्गावर) आले. तेथे एका वडाच्या झाडाखाली मोंगली सरदार मुकुंद सिंग रजपूत याने मराठ्यांना गांठले. चिमणाजी, परसोजी संताजी हे नेताजीसह तूट घेऊन त्वरेने पुढे सरकले अन् मुकुंदसिंगाला नारो बापूजीने रोखून ठेवले. नारो बापूजी (नांदोशीकर-देशपांडे) ने सर्व बाकी सरदारांना लूट घेऊन सुखरूपपणे राजगडावर जाणेस सांगितले. दरम्यान समोर आलेल्या शत्रूशी मी लढतो असे सांगितले.

लूट सुस्वरूपणे पुढे गेली. पण मागे झालेल्या धुमश्चक्रीत नारो बापूजी (मुद्गल - नांदोशीकर देशपांडे) बाण लागून ठार झालो. तो घोडा गजरल आसनकोहो होता. त्यावरी जीव गेला. विशेष म्हणजे लोहगडाच्या मुक्कामांतच नारो बापूजींचा राहुजी पतकींच्या मुलीशी वाङ्निश्चय झाला होता. व राजगडावरून परतल्यानंतर लग्न करायचे ठरले होते. नारो बापूजींच्या मृत्यूच्या वार्तेने महाराजांचा आनंद क्षणार्धांत करपून गेला. सिंहगड जिंकतांना तानाजी मालुसरेंनह ज्याप्रमाणे त्याच्या मुलाच्या लग्नांचा बेत पुढे ढकलला तत्सदृश हा प्रकार घडला होता, (पुरंदरे दप्तर, भाग ३, पृष्ठ क्र. १३८)

राजगडावर ते पोचले. वास्तविक राजे मोठा विजय संपादन करून आणल्याचा आनंद समोर दिसत नव्हता. फिरंगोजी दुःखद अंतकरणाने राजांचे पुढे आले फिरंगोजीनी थोरले महाराजांच्या मृत्यूची वार्ता त्यांना सांगितली शिभोगाच्याजवळ असलेल्या होदीगिरे नजीक ठिकाणी असलेल्या शाहूमहाराज शिकारीस बाहेर पडले. रानांत श्वापद उठले. महाराज हाती भाला सरसावून श्वापदाच्या मागें भरधाव धांवत जात होते. घोड्याचा पाय फसला. महाराज बाहेर फेकले गेले व त्यांतच ते शांत झाले. २३/१/१६६४ जिजाबाई सती जाण्याच्या तयारीत होत्या. शिवाजी राजांनाहि दुःखावेग सहन होईना. राजांनी जिजाईचे मन वळविले. सती जाण्यापासून त्या परावृत्त झाल्या.

राजांचा मुक्काम राजगडावरच होता. मोगल सरदार जसवंतसिंग कोंढाण्याला वेढा देऊन बसला होता. राजे सुरतेवरून परत आले. तरी कोंढाण्याचा वेढा तसाच

होता. कोंढाणा त्याच्या हाती लागलाच नाही. जसवितसिंगच्या दारूखान्याला आग लागली. भडका उडून त्याची अनेक माणसे गगनांत फेकली गेली. तो पुरता निराश झाला व अपयश घेऊन तो पुण्याला परतला. मोगल फौजेच्या टक्कर देणाऱ्या वीरांचे कौतुक करण्यासाठी ते लगेच कोंढाण्यास गेले. किल्लेदाराची तारीफ केली. सुरत व कोंढाण्याच्या यशाने राजांची दहशत वाढती. अहमदनगर लुटून औरंगाबदेपर्यंत जाऊन त्यांनी मोगली मुलूख पुरता झोडपून काढला.

फारसनविंस नीलप्रभूंना बोलावून राजांनी बादशहास फर्मान पाठविले.

"बादशहा दिल्लीत बसून हुकूम सोडतात, शिवाजीचे किल्ले व मुलूख काबीज करा." तुम्ही जबाब पाठविता. "आम्ही लवकरच काबीज करतो. आमच्या या कठीण मुलखांत नुसत्या कल्पनेचा घोडासुद्धा नाचविणे कठीण आहे, मग तो प्रदेश काबीज करण्याची गोष्ट कशाला? भलत्याच खोट्या बातम्या बादशहाकडे लिहून पाठविण्यास तुम्हांस लाज कशी वाटत नाही? कल्याणीचे व बेदरचे किल्ले उघड्या मैदानांत होते, ते तुम्ही काबीज केले. आमचा प्रदेश अवघड व डोंगराळ आहे. नदी नाले उतरून जाण्यास वाट नाही. अत्यंत मजबूत अरे साठ किल्ले आज आमचे तयार आहेत. पैकी काही समुद्रकिनाऱ्यालगतच आहेत. बिचारा अफझलखान जावळीवर फौज घेऊन आला. आणि नाहक मृत्युमुखी पडला. हा सर्व प्रकार बादशहास का कळविला नाही? समोर उल उमराव शास्ताखान आमच्या या गगनचुंबी डोंगरांत व पाताळांत पोहोचविणाऱ्या खोऱ्यांतून तीन वर्षे सारखा खपत होता. शिवाजीचा पाडाव करून लौकरच त्याचा प्रदेश काबीज करतो असे बादशहाकडे लिहून पाठविल्या, तरी मी आपले कर्तव्य बजाविण्यास कधी चुकणार नाही."

शत्रूकडून (राजाकडून) अशा तऱ्हेने पत्र आणलेले पहाताच मोगल सरदार चकित झाला.

आता राजगडावर जिजाईचे पत्र आले. त्यांत खवासखान विजापूरहून निघून तुमच्यावर रवाना झाला आहे. त्याजबरोबर बाजी घोरपडे व खेमसावंत हे आहेत. ते तिकडे येत आहेत. ये समयी त्यांचे वेढे घ्यावे."

कोंकण चढून वर येईपर्यंत खवासखानावर प्रतिकार करता सहज शक्य आहे. खवास खानाबरोबर आदिलशाही सरदार म्हणून एकोजी राजे भोसलेपण होते. बाजीराव

घोरपडे फौजेत सामील नसले तरी ते मुधोळमध्ये विश्रांती घेत बसले आहेत अशी हेरांनी बातमी आणली. राजांना वाईट वाटले साहजिक होते. एकाच वेढ्यांत कुडाळ सावंत, बाजी घोरपडे असतांना त्यांना आता कायमची विश्रांतीच द्यावी या हेतूने त्यांनी मुधोळ गांठले. वेढा घातला. राजे सरळ बाजी घोरपड्यांच्या वाड्यांत शिरले. घोडपड्यांपुढे तलवार घेऊन धांवले. बाजी म्हणाले झोपलेल्या इसमावर वार करतात काय? त्यावर राजे उफाडले. ते म्हणाले "जेव्हा शहाजी महाराज झोपले होते तेव्हांच तुम्ही त्यांना कैद करून बेड्या चढविल्या होत्या, आणि आम्हांला रणनीती सांगता होय? राजे

समोरच्या "कुरटे" बेटावर राजांचे लक्ष गेले. तेथे भेट दिल्यावर त्यांना त्या ठिकाणी "जंजिरा" किल्ला बांधण्याचे ठरविले. तेथील उपाध्ये जानभट अभ्यंकर यांनी शुभमुहूर्त काढून दिला. सर्व कोळ्यांनी पूर्ण सहकार्य, आश्वासन देऊन त्यांनी तरांडी ताफा दिला. दुर्ग बांधणीची सर्व व्यवस्था करून महिन्याभरांत राजांनी जलदुर्गाची व्यवस्था करून ते आनंदाने राजगडास परत आले.

महाबळेश्वर येथे सुवर्णतुला करण्याचे ठरले. जिजाबाईखेरीज सोनोपंत डबीर हे वयोवृद्ध शहाजी महाराजांपासून विश्वासू असे होते. ते दिल्लीदरबार पर्यन्त राजांचे वकील म्हणून गेले होते. त्यांचीही सुवर्णतुला करण्याचे राजांनी ठरविले. सोनोपंतांची तुला झाली. राजनिष्ठेचे सोने झाले. त्यानंतर दानाचा कार्यक्रम संपवून सोहळा संपला.

शास्ताखानाचा पराभव, सुरत अहमदनगरची लूट, जसवंतसिंगचा पराभव असे शिवाजीचे उपद्व्याप पाहून दक्षिणेतील मोगलाई संपुष्टांत येईल असे औरंगजेबास वाटले. त्यांनी त्याचा सर्वश्रेष्ठ सरदार "मिर्झाराजे जयसिंग" यांचेकडे प्रचंड फौज देऊन औरंगजेब मिर्झा राजांना म्हणाले शिवाजीचा बीमोड करून तुम्ही माघारी यावे. तुमचे बरोबर दिलेर खानासहि आपल्या मदतीला दिले आहे.

त्याप्रमाणे मिर्झा राजे ८०,००० स्वार, ५००० पठाण, बरोबर दिलेर खान अशा फौजेसह येत असलेले नजरबाजांनी सांगितले. त्यांत ती फौज दक्षिणेत आल्यावर पुणे-सुप्यात पसरलेली फौज धरतां फौजेचे बळ एक लाखांवर जाईल.

दरम्यान राजांनी ऐश्वर्यसंपन्न अशा बसनूरवर चढाई करण्याचे ठरविले. राजांचे आरमार आतां खूप मोठे झाले होते. कोळी लोकांनी भरपूर तरांडी-गलबते समुद्रांत उभी होती. जहाजांवर राजांची फौज चढली. राजांनी आज्ञा दिली. नांगर उचलले

गेले. शिडे फरारू लागली. गलबतावरचे झेंडे डौलाने फडकू लागले. राजे मोरोपंतांना म्हणाले,

"पंत, या सागरात आमची शेकडो गलबते हिंडायला हवीत. परकियांपासून आमचे भूमीचे संरक्षण करण्यासाठी ती ताकद वाढविली पाहिजे.' गोव्याहून आरमार जात असता फिरंगी भयचकित नजरेने ते पहात होते. राजांच्या आरमाराला कोणीही विरोध केला नाही.

बसनूर निद्रेतून जागे होतानाच "शिवाजी आला, शिवाजी आला" अशी हाकाटी उठली. बेसावध बसनूरची सावकाशपणे लूट करून संपत्ती गलबतांवर टाकून राजे गोकर्ण-महाबळेश्वर येथे आले. नंतर कारवार दौरा. तेथे शेरखान होता परंतु त्याचेजवळ फौजफाटा नव्हता. त्याने आपल्या बुद्धीचा वापर करून ठराविक व्यापाऱ्यांना गाठून खंडणी करून राजांच्या ताब्यांत दिली. परंतु इंग्रजांची गलबते राजांच्या स्वाधीन करावीत म्हणून शेरखानास निरोप दिला.

कुडतोजी गुजर व रघुनाथपंत कोरडे यांनी मिर्झा राजांच्या हालचालीबद्दल हकिगत सांगितली. मोरोपंत पेशवे यांनी राजाच्या फौजफाट्याविषयी काय तरतूद केली याबद्दल राजांना अहवाल दिला. मोरोपंतांनी फौजेसाठी उत्तमोत्तम घोडे खरेदी केल्याची बातमी दिली. सुलक्षणी घोडे निवडलेले पाहिल्यावर राजांनी त्यांची वाखाणणी केली.

मिर्झाराजांना कबजा देऊन जसवंतसिंग दिल्लीस परत गेला आहे. मिर्झाराजांच्या बरोबर त्यांचा पुलग किरतसिंग आहे. मदतीला अनेक मोठे मोठे सरदार राजे आहेत. दिलेरखान, दाऊदखान, राजा जयसिंग, सिस्तेदिया, इनायतखान, राजा सुभानसिंग बुंदेला, तिरुमल, जबरदस्तखान, बकरंदाजखान, कुबतखान, मित्रसेन, इंद्रसेन बुंदेला असे अनेक सरदार असून त्यापैकी अनेक नौबत-नगर याचे मानकरी आहेत.

मिर्झाची एवढी तयारी बघून राजांनी गडावर भर व्यवस्था आहे किंवा नाही याबद्दल चौकशी केली. तानाजी व चिमणाजी म्हणाले कोंढाण्याची काळजी करू नये. दारूगोळ्यासह सर्व जय्यत तयारी केली आहे. आता पुरंदराची काळजी होती. पण पुरंदरावर मुरारबाजी देशपांडे आपली फौज गोळा करून हजर झाले होते. राजांच्या खास विश्वासाची जी माणसे होती, त्यापैकी मुरारबाजी देशपांडे होते.

ओठावरल्या गलमिश्या, उन्हाने करपटलेल्या चेहऱ्यावर चमकणारे तेजस्वी डोळे, कमाविलेल्या पोलादी शरीराचे मुरारबाजी राजांची आज्ञा ऐकण्यास उतावीळ झाले होते. राजांनी किल्लेदारास व मुरारबाजींस आज्ञा केली.

"मुरारबाजी, मिर्झा राजे आमच्या पारिपत्यासाठी रणांगणांत उतरले आहेत. बहुतेक प्रथम पुरंदरवर चढाईची सुरुवात होईल अस कयास आहे. मिर्झा राजांचे सैन्य, ताकद अफाट आहे. आणि त्याच्याविरुद्ध गड लढविण्याची जोखीम तुमची आहे."

"महाराज जोपर्यंत गडावर मुरारबाजी आहे तोपर्यंत गडावर शत्रू येणार नाही याची मी खात्री देतो. चढाई लांबली तर जादा दारूगोळा पाठविण्याची व्यवस्था करावी."

मिर्झा राजांना राजेसाहेबांच्या मुलुखात लुटालूट करण्याचे आदेश दिले. त्याप्रमाणे सुपे, जुन्नर, लोणी, पुणे, शिरवळ याठिकाणी आपले सरदार ५/१० हजार सैन्यानिशी पाठविले. बारा मावळांत हाकाटी उठली. दिवस-रात्र घोड्यांच्या टापांनी परिसर हादरून जाई. राजांच्या सर्व मुलुखावर शाही वरवंटा फिरविला गेला.

दिलेरखान गडावर जाऊन झुंज देत होता. पण त्यांत यश येत नव्हते. मागून मिर्झा राजांची फौज त्याला मिळाली. गडावरून प्रतिकार भारी पडत होता. मावळ्यांनी खंदकांतील तीन मोगली तोफा रंजुकीच्या भोंकांत खिळे ठोकून निरुपयोगी करून टाकल्या होत्या.

मोरोपंत, रघुनाथपंत कोरडे, आण्णाजी दत्तो, नानाजी, येसाजी, कुडतोजी गुजर, आनंदराव हे क्षणोक्षणी अस्वस्थ दिसत होते. शेवटी रघुनाथपंत राजांस बोलले की मिर्झा राजांशी सल्ला करावा. कुडतोजी गुजर यांनी शत्रुगोटाची बातमी काढून आणल्याने त्यांना मोरोपंतांचे हस्ते "प्रताप राव" असा किताबत त्यांना देऊन सन्मान केला. तेवढ्यांत तानाजीने बातमी आणली की पुरंदरावरील वज्रगड तेरा दिवसांतच पडला. मिर्झा राजांशी परत बोलणी करावयाचा विचार राजांच्या मनांत आला. पण त्यांच्याकडून योग्य प्रत्युत्तर मिळाले नाही. मिर्झा राजे वळत नव्हते. त्यांना संपूर्ण शरणागतीच पाहिजे होती. शेवटी राजांनीच मिर्झा राजांना भेटण्याचे ठरविले. एकदाचे ते समोरासमोर आले. एकमेकांना भेटले. शांतपणे व स्मितवदनाने राजेंचे लक्ष मिर्झा राजांकडे गेले. पराजय स्वीकारतांनाही आपल्या बेगुमान गहिरी नजरेने आव्हान देणारा तरुण मिर्झा राजे प्रथमच बघत होते. परंतु हिंदू असून सुद्धा ते बादशहाचे

आज्ञाधारक असल्याने त्यांचे मनांत काय आहे ते राजांना ताबडतोब उमगले. तोफांचे आवाज सारखे येतच होते त्यांत पुरंदरचा बुरूजहि ढासळला होता व खिंडार पडल्याचे राजांनी पाहिले. त्यांचे मन विषण्ण झाले. मिर्झा राजांनी किरतसिंगला पाठवून तातडीने दिलेरखानाकडे हल्ला थांबविण्याची आज्ञा केली. रघुनाथपंत कोरडे समोर आले. राजांना त्यांना सांगितले की लढाई थांबविली नसून मुरारबाजी देशपांडे लढाईत कामी आल्याचा निरोप दिला. राजे सुन्न झाले. कोरड्यांना म्हणाले मुरारबाजी कसे पडले हे मिर्झाराजांच्या ऐकायचं आहे. तेवढं सांगा.

"महाराज, मी मुरारबाजीं बरोबरच होतो. शत्रूनं सुलतानढवा केला. बाजी तटावरून ते पहात होते. बाले किल्ला धोक्यात येतो हे पाहताच मुरारबाजींनी हिंमत उचलली. त्यांनी बाणे किल्ल्याचा दरवाजा उघडण्यास सांगून स्वतः पंधराशे मावळ्यांसह बाले किल्ल्याच्या बाहेर पडले. अचानक झालेल्या हल्ल्याने शत्रू बिचकला. मुरारबाजी त्वेषाने पुढे जात होते. गनीम मुरारबाजीची चाल पाहून दिलेरखानाने माघार घेतली. दिलेरखान आपल्या छावणीत गेला. मुरारबाजीची लढत पठाण फौजेवर चालून गेली. महाराज असा बहादूर आम्ही पाहिला नाही. खुद्द दिलेरखान समोर येऊन लढाई थांबविली. तो मुरारबाजीस म्हणाला, "तू खरा मर्दाना. अरे कौल घे. मी तुला कौल देतो. सरदारकी देतो."

"अरे जा! तुझा कौल म्हणजे काय? मी शिवाजीराजांचा शिपाई तुझा कौल घेतो की काय?

आणि मुरारबाजी खानावर चालून गेले. एकदम कापाकापी झाली. तेवढ्यांत एका नेमबाजाने बाण सोडला. बाणाने मुरारबाजीचा वेध घेतला. बाण आरपार गेला. मुरारबाजी पडला.

कोरडे थांबले. त्यांना जाण्याची अनुज्ञा राजांनी केली.

मिर्झा राजांनी रात्री तहाची बोलणी करू म्हणून महाराजांना सांगितले. तह झाला. इ. स. १६६५ तेवीस किल्ले व चार लक्षाचा मुलूख तहामध्ये बादशहाच्या पदरी पडला. राजांकडे ताब्यात अवघे बारा किल्ले राहिले. तह पुरा पाळला जाईपर्यंत संभाजी राजे मिर्झा राजांकडे ओलीस म्हणून राहतील असे ठरले.

मिर्झा राजांनी राजांना पन्हाळ्यावर फौज नेऊन कारवाई करावयास सांगितले. दोन तुकड्यात फौजेला सज्ज होऊन एक राजांकडे व दुसरी नेताजीकडे दिली

होती. नेताजीना पन्हाळ्याच्या पायथ्याशी हजर रहाण्यास सांगितले. त्यांना आदिलशाही मुलुख मारीत पन्हाळगड गाठायचा होता. राजांजवळ दोन हजारांची फौज होती. त्यापैकी एक हजार लोक कामी आले. राजांना फार मोठा धक्का बसला. नेताजी वेळेवर आले असते तरी एवढी प्राणहानी झाली नसती. नेताजींना त्यांनी हाकलून दिले.

पन्हाळगड आणि पराभव. राजांना वाईट वाटले. त्यांनी फोंड्याकडे वेढा मारला. परंतु आदिलशाहीकडून अधिक कुमक येताच तेथेहि माघार घ्यावी लागली. मिर्झा राजांनी आग्र्याला शिवाजीला यायला सांगितले. राजांना भीती वाटली. स्वराज्याचे काय होणार याची चिंता होती. मिर्झा राजांनी राजांना आश्वासन देऊन स्वराज्यांतील भागात कोणताही धक्का पोचणार नाही यांची त्यांना ग्वाही दिली. राजे राजगडावर आले आणि महालात मोरोपंत पिंगळे, सोनोपंत डबीर, जिजाबाई यांना बोलावून बातचीत केली. विश्वासातल्या सर्व माणसांना, म्हणजे तानाजी, येसाजी, प्रतापराव गुजर, फिरंगोजी नरसाळा, हिरोजी फर्जद, निराजी रावजी, त्र्यंबक सोनदेव यांना बोलावून राजांनी राज्याची निरवानिरव केली.

राज्याचा कारभार, मुख्यत्यारी जिजाबाईच्या हाती सोपविला, मोरोपंत पिंगळे, निळो सोनदेव मुजुमदार व नेताजीनंतर सेनापति बनलेल्या प्रतापराव गुजर यांना राज्यकारभार सांगितला. आरमाराचा सुभा दर्यासारंग दौलतखान आणि मायनाक भंडारी यांच्यावर सोपविला.

आग्र्याला जाताना राजाच्या बरोबर रघुनाथपंत कोरडे, त्र्यंबक सोनदेव डबीर, मदारी मेहतर, बाजी जेधे, निराजी रावजी व सबनीस ही मंडळी जाण्याचे ठरले. राजे प्रथम औरंगाबादेस प्रयाण करते झाले. वाटेत राजे व शंभूराजांची स्वारी व त्याच्याबरोबरचा फौजफाटा व रुबाब पाहून सर्वांना कौतुकाचे भरते आले. पुढे दौलताबादला राजांची स्वारी आली. हिंदूंचे गतवैभव येथेच नांदत होते. मोगली वरवंट्यामुळे साम्राज्ये नष्ट पावली होती. राजांनी वाटेत घृष्णेश्वराचे दर्शन घेतले. दिवसेंदिवस वाटचाल सुरू होती. नर्मदात्र्यंबक पार करून आग्रा आले. रामसिंग त्यांची वाटच पाहत होता, आग्रा शहर अतिशय सुंदर होतेच त्यांत औरंगजेबाने समारंभ ऐश्वर्यात होण्याचे दृष्टीने खूप मेहनत घेतली होती. शहाजहान नुकताच मेला होता. औरंगजेबाचे बापाला कैदेत टाकल्याने जुने सरदार नाखूष होते. भावांची

बंडे मोडून त्यांना देहांत शासन करविले होते. बापाच्या विष प्रयोगाने मृत्यु घडवून आणून तो स्वतः तक्तावर बसला.

शिवाजीराजांना त्यांच्या माघारी दक्षिणेकडे काय काय घडामोडी चालल्या असतील त्याविचारांनी त्यं चे मन त्रस्त झाले. अंताजी, मोरोपंत, प्रतापराव, तानाजी वगैरे मंडळी स्वराज्या ा तारू संभाळतील काय? जिजाबाई कोणत्या अडचणीत आहेत कां? त्यांनी पराजय व परमेश्वरी वरदान ह्या गोष्टी वीरपुरुष धैर्याने सहन करतात, लाक्षागृहातून पांडव सुटतात, कंसाच्या बंदेशाळेतून वासुदेव श्रीकृष्णाला सुरक्षितपणे बाहेर काढतात. त्यांच्याच कृपेने पहारेकऱ्यांना निद्रा लागून कुलुपाचे बंध तुटले, भरल्या नदीने वाट दिली. राजांना या विचाराने समाधान वाटले. जणू त्यांना त्यांच्या सुटकेचा मार्ग दैवयोगाने पुढे आला. प्रथम त्यांनी रामसिंगला शिवाजीला जामिनकीतून मोकळे करण्याची औरंगजेबाकडे विनंती करावयास सांगितले. ती त्याने मानली.

◆ ◆ ◆

प्रकरण ६

आग्रा भेट, कोरडे, डबीर कैदेत - नंतर सुटका मिर्झाचा मृत्यू ... शिवराज्याभिषेक

थोडेच दिवसांत राजांची तब्येत बिघडल्याची बातमी पुढे आली. हिरोजी फर्जंद व मदारी मेहतर हे दोघेजणच राजांच्या जवळ होते. प्रकृतीला आराम पडावा म्हणून साधुसंत, देवस्थाने, बादशहाचे वजीर, यांना मिठाई पाठविण्याचे राजांचे मनांत आले. त्याप्रमाणे दररोज मिठाई वाटली जात असे. राजा विठ्ठल दासाची हवेली पुरी होत आली होती. शिवाजीला त्या हवेलीत हलवून तिथेच त्याचा वध करून पुरण्याचे औरंगजेबाने निश्चित केले होते. याची बातमी रामसिंगालाही होती. रामासिंगाने राजांशी पूर्वी चर्चा झाल्याप्रमाणे अंतिम क्षणाचा संकेत सांगितला.

लगेच राजांनी आपल्या माणसांना इशारत केली. **टोपली** तयार आहेत काय याची चौकशी केली. राजांनी हातातले कडे व कानांतले चौकडे हिरोजीकडे दिले. राजांनी वेष बदलला. राजे व संभाजीराजे पेटाऱ्यांत बसले. मिठाईने ते झाकून घेतले. पहारेऱ्यांनी ते बाहेर तपासले. पेटारे पुढे गेले.

नागमोडी गल्ल्या ओलांडत राजे एका घरातं घुसले. दार बंद झाले. बाळराजे मथुरेला गरीब ब्राह्मणाकडे वाटचाल करू लागले. राजांचा वेगळा मार्ग होता.

कैदखान्यांत हिरोजी फर्जंद पडद्याकडे तोंड करून पांघरूण घेऊन झोपला होता. मदारी पाय चेपीत होता. मंचकावर जिरेटोप व तलवार दिसत होती. रात्र चढत होती. राजांनी जेवणहि नाकारले होते कण्हण्याचा आवाज ऐकूं येत होता. हिरोजीने राजांचे कपडे बदलले. व त्यांचे स्वतःचे कपडे घालून तयार झाला. मदारीला घेऊन दोघेजण बाहेर पडले. पहारेकऱ्यांना ते म्हणाले राजांना रात्रभर झोप नाही. औषध घेऊन येतो. तो पर्यंत त्यांना त्रास देऊ नका.

एवढ्यात फुलादखान आला. त्याने पांघरूण उलगडून पाहिले तर काय? महाराज जागेवर नव्हते. "या अल्ला, शैतान भाग गया" १७ ऑगस्ट १६६६ रामसिंग व

फुलादखान दोघांच्याही माना अडकल्या. रामसिंग तडक दरबारी गेला. औरंगजेबास रामसिंग येताना पाहून समाधान वाटले. शिवाजीचा तो अखेरचा दिवस होता. सायंकाळी शिवाजीस विठ्ठलदासाच्या हवेलीत समाधी मिळणार होती.

रामसिंगाने शिवाजी नाहीसा झाल्याची बातमी दिली. औरंगजेबाने चारहि वाटांनी शिवाजीचा शोध घेण्याची व आग्र्यातील घर न् घर तपासण्याची आज्ञा दिली. रामसिंगाचे पहारेकरी पकडले गेले. त्यांना दमदाटी देऊन झाली. आग्र्याच्या झडतीत रघुनाथपंत कोरडे व त्र्यंबकपंत डबीर हे मात्र अडकले. त्या दोघांचा पुष्कळ छळ झाला. कवी परमानंदहि धरपकडीत सांपडले.

फुलादखानाने रघुनाथपंत व त्र्यंबकपंताचा अतोनात छळ केला. ते दोघे मेव्हणे-मेव्हणे होते. सर्व लटपटी-खटपटी राजांच्या आज्ञेनुसार व त्यांच्या सुटकेची व्यवस्था करणारे दोघे हुशार वकीलच सापडले. त्यांनी शिवाजीच्या सुटकेमागे रामसिंगाचा हात होता. ही फुलादची शंका होती. जबाबासाठी दोघांचा अनन्वित छळ केला. नाकपुड्यात मीठाचे पाणी घालून आसूडाच्या फटक्याने मारहाण करूनही दोघेजण कोणाचे नाव घेईनात. पुरेपुर साडेसात महिने (२०-८-१६६६ ते ३-४-१६६७) दोघांनी मरणप्राययातना सहन केल्या.

रामसिंगची मनसब काढून घेणेत आली. नेताजीला कैद करून पाठविण्याचा हुकुम मिर्झा राजांना पाठविला.

राजांनी व त्याच्यासोबत असलेल्यांनी बैराग्याचा वेष घेऊन हळूहळू सर्व आग्र्याबाहेर पडले. मथुरेस पोचले. मोरोपंत पिंगळ्याचे मेव्हणे कृष्णाजीपंत मथुरेस होते. त्यांचे भाऊ काशीराव व विसाजीपंत यांनी संभाजीराजांची जोखीम स्वीकारली. राजे कृष्णाजी पंतांना भेटले. ब्राह्मणवेशांतील संभाजीराजे त्या बैराग्याना पाहून चकित झाले. राजांची ओळख पटली. राजांनी संभाजी राजांना मथुरेस ठेवले. आपण मुलुखात गेलो की दूत पाठवूं, मग संभाजी राजांच्या सह कृष्णाजींनी यावे असे ठरवून राजांनी मथुरा सोडली. राजे काशीच्या वाटेला लागले. नंतर राजगडाकडे परतू लागले.

मोरोपंत दफ्तरी बसले होते. त्यांना भेटण्यासाठी एक जासूद आला. त्यांनी स्वाराला भेटण्यासाठी परवानगी दिली. मोरोपंत धावले. त्यांनी महादेवला कडकडून मिठी मारली. महादेवाने राजे सुरक्षित आहेत व तुम्हांस ही बातमी कळविण्यासाठीच

पाठविले असे सांगितले. मोरोपंतांच्या नेत्रातून अश्रुधारा वाहू लागल्या होत्या. जिजाऊंच्या कानावर ही आनंदाची बातमी सांगितली. तोफाचे आवाज झाले. देवासमोर सर्वांनी मस्तके टेकली. नमस्काराने सर्वांचे हात जोडलेले दिसत होते. जणू परमेश्वरानेच त्यांना मार्ग दाखविला.

राजांची नजर प्रतापराव, आनंदराव, तेलंगराव, अनाजी, बाळाजी, मोरोपंत यांवरून फिरली. राजांचा कंठ भरून आला म्हणाले, तुमचे अनंत उपकार आमच्यावर आहे. आम्ही शत्रू घरी सापडलो, कैद झालो अनेक मास लोटले. तरी राज्याची घडी एवढीही बिघडू दिली नाही. मोरोपंतास ते म्हणाले ही एवढी तुमची ताकद असल्यावर राज्य उभारणीसाठी माझी ही गरज लागणार नाही. जिजाबाईंना राजांनी शंभुराजे सुरक्षित असल्याचे सांगून मथुरेस एका ब्राह्मणाकडे त्यांना ठेवण्यात आलेचे सांगितले. अचानकपणे हिरोजी व मदारी महालांत आलेले पाहून राजांना अत्यानंद झाला. त्यांचा मोठा सत्कार करण्याचे राजांनी ठरविले. रघुनाथपंत कोरडे व त्र्यंबकपंत डबीर मात्र आग्र्याच्या कैदेतच होते. त्यांचेबरोबर कवी परमानंद व पंडित कलश होते. त्यापाठोपाठ संभाजीराजेपण येताहेत अशा बातम्या आल्या. राजे त्यांच्या अश्वपथकासह राजगडाहून तातडीने निघाले. दोनदिवसाने संभाजीराजे येणार असल्याचे त्यांना ठाऊक होते. जिजाबाईंनी बाळराजे समोर येतांच मोरोपंत पेशव्यास सोन्याच्या मोहरा ओवाळून टाकण्याबद्दल सांगितले. कृष्णाजीपंतांस यांना ''विश्वासराव'' हा मानाचा किताब दिला. त्यांच्या बंधूंचाही मान केला. पन्नास हजार रुपये बक्षीस कृष्णाजीपंताच्या व त्यांच्या मातृश्रीच्या पदरी घातले. मातबर लोकांत आसामी घातली, मोकसे दिधले. नांवाजिले हे दानपत्र आज उपलब्ध आहे. ते खाली उद्धृत केले आहे. जिजाऊच्या पायावर मस्तक ठेवल्यावर त्यांनी बाळाराजांचा टोप काढला. संजाब राखलेले मस्तक, गुडघ्यापर्यंत पंचा, अंगावर छोटं उपरणं. हा प्रकार पाहिल्यावर राजांनी मोरोपंत, कृष्णाजीपंत, केसोत्रिमल यांना बोलाविले. कृष्णाजीपंतांच्या पत्नी पार्वतीबाई आणि काशीनाथपंतांच्या पत्नी लक्ष्मीबाई पण होत्या, त्याची ओळख राजांनी करून दिली व सांगितले, की

''मासाहेब, या सर्वांचे उपकार या जन्मी फिटणार नाहीत! मोरोपंतांचे मेव्हणे कृष्णाजीपंत, हे मथुरेलाच असतात. त्यांचे भाऊ काशिपंत या सर्वांनी

संभाजीराजांचा आपल्या घरी सांभाळ केला. बाळाराजांना जीव मोलाने जपले. हे कृष्णाजीपंत आम्हाला वाराणशीपर्यन्त सोबतीला आले आणि ह्या केसो त्रिमल यांनी बाळराजांना इथवर आणलं. ज्यांनी बाळराजांना आम्ही बरोबर नसतांनाही मथुरेत पोहोचविलं. ते कवी कलश मात्र आज औरंगजेबाच्या हाती आहेत.'' राजांनी सांगितले की बाळराजांना मथुरेस पोचविल्यानंतर परत आग्र्यास येतांना ते बादशहाच्या हाती लागले.

राजांनी मोरोपंत पेशव्यांना बोलावून सांगितले की रघुनाथपंत व त्र्यंबकपंत डबीर बादशहाच्या हाती सुखरूप आहेत व त्यांना इथे आणण्याची आमचे प्रयत्न आहेतच. काळजीचे कारण नाही. औरंगजेब व मिर्झा राजे यांची पुढील काय हालचाल होणार आहे त्याबद्दल राजांना काळजी वाटत होती. बाळाजी कावजी व मोरोपंतांना त्यांनी बोलावले. मध्यंतरी खर्च झाल्यामुळे आर्थिक परिस्थिती बिकट झाली होती. फौज उभी करून ताकद वाढविणे ह्याचाहि विचार करावयास पाहिले. राजे मजकूर सांगत होते. बाळाजी लिहून घेते होते. स्वराज्य राखायचे तर मुलुखाचा बंदोबस्त केला पाहिजे. भक्कम तटबंदी व्हायला हवी. मालवण व जंजिऱ्याची कामे चालू होतीच. राजांच्या आग्र्याला जाण्यामुळे त्यांत खंड पडला नाही. तसेंच भक्कम तटबंदी असलेला गड माऱ्याला दाद देत नाही. राज्याचंहि तसंच आहे. मिर्झा राजांनी मनुची सारखा माणूस तोफखान्यावर कां ठेवला. हे आम्ही येथेच शिकलो.

पायदळ, घोडदळ व आरमार अशी फौजेची नवीन विभागणी ठरवून मोरोपंतांच्या साह्याने मंडळी फडांत काम करू लागली होती. दसरा होतांच फौजेने कूच करावे. आठ महिने परमुलुखांत पोट भरावे. खंडण्या घ्याव्यांत. पावसाच्या सुरुवातीस फौजेने आपला मुलुख जवळ करावा. लष्करात असतांना कोणीही बायको बटीक अथवा कलावंतीण जवळ बाळगूं नये. जो बाळगील त्याची गर्दन मारली जाईल. लुटीचा माल लपवील, त्यास कडक शिक्षा केली जाईल.

लष्कराच्या आणि आरमाराच्या व्यवस्थेत कसर राहूं नये. याची दक्षता राजे घेत होते. राजांची कल्पना साकारली जात होती. साऱ्या गडांना ते भेटी देत होते. फौजेच्या निरनिराळ्या तुकड्यांची ते पहाणी करीत होते. बळ वाढत होते. ताकद वाढत होती.

राजे मालवणचा जलदुर्ग पाहून आले. समुद्रातून मान वर काढणारा तट त्यांनी डोळे भरून पाहिला, अपार कष्ट करणाऱ्या लोकांचे त्यांनी कौतुक केले. समुद्रात तरांडी, गलबते, मचवे, दुबारे, संगमिऱ्या अशा अनेक जातीच्या नौका तरंगत होत्या. राजे राजगडावर आले. औरंगजेबाच्या बातम्या त्यांच्या कानांवर येत होत्या. मिर्झा राजांच्या दक्षिणेतल्या पराभवाने अस्वस्थ झालेला औरंगजेब उत्तरेला अफगाण बंडाव्याने दिवसेंदिवस त्रस्त होत होता. ती गोष्ट राजांना अनुकूल वाटत होती. औरंगजेब आपला तह मान्य करील याबद्दल राजांना विश्वास दुणावला. राजे महालात जाणार तोंच सेवक धांवत आला. त्याने बातमी आणली

''महाराज, रघुनाथपंत कोरडे व त्र्यबंकपंत डबीर आले. राजांनी त्यांना डोळे भरून पाहिले. त्यांच्या रूपांत फार बदल झाला होता. न सांगताहि औरंगजेबाने केलेला छळ त्यांचा चेहरा सांगत होता. दोघांनी राजांपुढे मुजरे केले. राजांच्या डोळ्यांतून अश्रूंचे पाट वहात होते. त्याचे त्यांना भान नव्हते. स्वतःला सावरीत राजे मोरोपंतांना म्हणाले,

''पंत, उरलेले आमचे दोन मोहरे काळाच्या दाढेतून सुटलेले पाहण्याचे भाग्य लाभत आहे. राजांनी रघुनाथापंताना ते थकले असल्यामुळे त्यांना विश्रांतीचा सल्ला दिला. पण रघुनाथपंतच राजांना एक आनंदाची बातमी देणार होते. म्हणजे औरंगजेबाने राजांच्या तहास मान्यता दिली.

रात्री जिजाबाईच्या महालांत सारी मंडळी बसली होती. रघुनाथपंत कोरडे व त्र्यंबकपंत डबीर आपली हकिकत सांगत होते. औरंगजेबाने पकडून ठेविल्यापासूनची हकिकत रघुनाथपंत ऐकवीत होते. औरंगजेबाने छळाच्या गोष्टी अैकून साऱ्यांच्या मनाचा थरकाप उडत होता. धर्मांतरासाठी औरंगजेबाने दोघांवर टाकलेले पाश ऐकून साऱ्यांना चीड आली होती. स्वधर्मासाठी प्रत्यक्ष मृत्युच्या उंबरठ्यातून जायला सिद्ध झालेली चर्या. साऱ्यांनाचा त्यांचा अभिमान वाटला. रघुनाथपंतांनी नेताजी पालकरांनी मुसलमानी धर्म स्वीकारल्याचे सांगितले. राजे विषण्ण झाले.

राजांनी मोरोपंतांना बोलावून फौज गोळा करून .. किल्ल्यावर चाल करण्यास सांगितले. आश्चर्याची .. म्हणजे .. खान व खुद्द राजांचे सावत्रभाऊ एकोजीराजे गडाला वेढा टाकून होते. दुसरे दिवशी राजांच्या सैन्याचे आदिलशाही फौज मारून

रांगणा जिंकला. या पराक्रमाने फौजेची क्षमता दिवसेंदिवस वाढतच चालली. नवीन शस्त्रे तयार होऊ लागली. फौजेत नव्याने भरती सुरू झाली. घोडदळांची संख्या वाढली. पुढची लढाई कोकणभागांत कुडाळ सावंताची लढाईची. समोर सेवकाने मोरोपंतांना एक बातमी सांगितली. **मिर्झाराजे जयसिंगाच्या मृत्यूची मोरोपंत सांगत होते की मिर्झा राजांचा मृत्यू नैसर्गिक झाला नाही. अमावास्येच्या दिवशी त्यांचा बऱ्हाणपूर येथे विषप्रयोगाने अंत झाला**, मिर्झा राजांचे अस्तिव औरंगजेबास परवडणारे नव्हते. बापाला व भावाला मारून तो गादीवर आला. राजनिष्ठेपायी मिर्झांचा राजकारणाने बळी गेला. मिर्झा राजांना औरंगजेबाच्या राजनीती विषयी व त्याच्या अंतःस्थ हेतुविषयी जरी कल्पना आली असती व एकनिष्ठ राहूनसुद्धा बलाढ्य हिंदू राजांना कसे नंतर वागविले जाते याची कल्पना आली असती तर राजे शिवाजी यांच्याशी हातमिळवणी करून जो अपमानकारक तह झाला, तो झाला नसता व हिंदुस्थानचे राजकारण थेट काश्मीरपर्यंत एकसंघ झाले असते, औरंगजेबास मिर्झांच्या मृत्युने जरी बरे वाटले तरी **दक्षिणेची सुभेदारी दिलेले मुअज्जम व त्यांचा सेनापति जसंवतसिंग मात्र अस्वस्थ झाले. या दोघामध्ये शिवाजीशी लढण्याची ताकद नव्हती.** मुअज्जमाने तातडीने शिवाजीची शिफारस केली. औरंगजेबाने सारा विचार करून ते मान्य केले. त्याप्रमाणे खलिता राजगडावर आला. त्यानुसार बाळराजे प्रतापराव गुजरांबरोबर मनसब स्वीकारणेसाठी औरंगाबादेस जावयाचे ठरले.

संभाजी राजे रवाना होताच राजांनी आपले जासूद कोकणांत व गोव्यांत रवाना केले. येणारी वार्ता राजे ऐकत होते. रांगण्याच्या पराभवाने धास्ती खाल्लेल्या आदिलशाहीने राजांशी मित्रत्वाची तहाची बोलणी सुरू केली होती. राजांनी अंतःस्थ तह करून टाकला. आदिलशाहीने अनेक अटींबरोबर तीन लक्ष रुपयांची खंडणीही मान्य केली.

संभाजीराजे मनसब स्वीकारून मोठ्या मानाने राजगडावर परत आले. ते आतां मोगली दरबाराचे पंचहजारी मनसबदार झाले होते. निराजीपंतांनी बाळराजांच्या जहागिरीचा सर्व तपशिल सविस्तरपणे घेतला. व त्यासोबत वऱ्हाड देशाचा पंधरा लक्ष होनांचा मुलुख जहागीर म्हणून दिला आहे.

कोकणच्या देसाई बारदेशात गेल्यावर राजांनी बारदेशांतच फौज पाठवून तीन दिवसांत खेडी जाळून बेचिराख करून, पोर्तुगाज सैन्य व आरमार यांची तमा न करतां तेराशे लोकांना कंठस्थान घातले. देसाई तहास ठाकले. राजांचा हेतु सफल झाला. बारदेशामध्यें वाढत्या धर्मांतराला पायबंद बसला. इंग्रजांनाही धास्ती वाटली. आदिलशाही व मोगलाई यांच्याशी .. असलेल्या शिवाजीची इतराजी देईल या हेतूने त्यांचे वकील स्नेहासाठी गडावर वारंवार येऊ लागले.

त्यानंतर गोवा व जंजिरा किल्ल्यावर चढाई झाली. पण त्यात यश मिळू शकले नाही. त्यानंतर कोंढाणा किल्ल्यावर चढाई करण्याचे ठरले. तानाजीने सांगितले, "कोंढाणा" घ्यावयाचे माझे काम. राजे म्हणाले कोंढाणा सर झाल्यावर खुणेची गंजी पेटल्यावर मी जागेवर राहीन. रोहिडखोऱ्यांतले मावळे गोळा करून उदयभानूसारख्या कडव्या राजपुत्राच्या जागता पहारा असलेल्या गडाशी झुंज घेणे. महाकठीण काम होते. नवनीत मावळे गडावर जाऊ लागले. मध्यरात्री मोरोपंताची साद आली ते म्हणाले राजे, गड घेतला, फत्ते झाली. सूर्योदयास राजे गडावर पोचले. खालच्या मानेने राजांचे स्वागत केले. तानाजी व उदयभानू दोघेहि लढता लढता मृत्यु पावले.

८ मार्च १६७० रोजी निळोपंत मुजुमदारांनी छापा घालून पुरंदर फत्ते केला. गडावरचा मोंगली किल्लेदार शेख रझिउद्दिन पंतांच्या हाती जिवंत सांपडला. त्याला पंतांनी महाराजांकडे रवाना केले. मुरारबाजी देशपांडे यांचा प्यारा पुरंदर पुन्हां स्वतंत्र झाला. पुन्हा सर दरवाज्यावर नाईकांची ढाल तालेवारीने चढली. पण एक गोष्ट मोठी वाईट झाली. **महाराजांचा एक तरूण सरदार केसो नारायण-नांदोशीकर देशपांडे गडावरच्या लढाईत ठार झाला. शिवापूरच्या (खेड) व नांदोशी येथील नारोपंत देशपांड्यांचा हा मुलगा. झुंझाझुंजीत पडला. कुळी उद्धरली पोराने जणूं. पुरंदरगड पुन्हां स्वराज्यांन दाखल केल्याची खबर मुरारबाजीला देण्यासाठीच त्याचे स्वर्गावर घोडा फेकला.** स्वराज्याच्या सौभाग्यासाठी मराठ्यांच्या किती लेकी सुना विधवा होत होत्या. अशा गणती नाही इतिहासाला हिशेब माहित नाही. स्वराज्यांचा झेंडा भगवा होता. पुरदरांवर हाच झेंडा असावा या हट्टासाठी दोन देशपांड्यांनी प्राण दिले. पांच वर्षापूर्वी

मुरारबाजीने आणि आज केसो नारायण. नांदोशीकर देशपांडे याने (शके १५९१ फाल्गुन वद्य १२ मंगळवार म्हणजेच इ. स. १०/३/१६७०)

तिकडे माहुलीवर लढाई सुरू होती त्यांत मराठ्यांना विजय मिळाला नाही. नंतर कल्याण भिवंडीला मोगली अधिकारी आपल्या फौजेनिशी प्रतिकाराला उभे राहिले. परंतु राजांच्या फौजेपुढे त्यांचा टिकाव लागला नाही. उझबंगखान ठार झाला. लोचीखान पळून गेला. कल्याण-भिवंडी काबीज झाली. दि. १५/३/१६७० राजांची फौज चांदवडकडे वळली. चांदवड साफ लुटले गेले. फौजदार फत्तेजंगखान पळून गेला. कर्नाळपण हस्तगत झाला. उन्हाळ्याच्या सुरुवातीला राजांच्या फौजेने अहमदनगर, जुन्नर, पारिंडा या प्रांतातील एक्कावन्न गांवे लुटली.

माहुली किल्ल्यावर किल्लेदाराने जादा फौज मागविली होती. ती न मिळल्याने राजांनी पुन्हा माहुलीवर हल्ला करून तो ताब्यांत घेतला. किल्लेदार अलावर्दी बेग व त्याचे दोनशे साथीदार राजांनी कापून काढले. माहुलीवर भगवा झेंडा फडकू लागला. महिन्याच्या अवधित राजांनी माहुली, कर्नाला, कोंढाणा, पुरंदर, कल्याण, लोहगड, हिंदोळा, रोहिडा हे गड ताब्यांत घेतले.

हा कारभार पहाण्यास राजे निलोपंतास म्हणाले की त्यांनी माहोलीपासून भीमगड पावेतो व इंदापूर, चाकण करोन या वतनाचा कारभार पहावा, पण निळोपंत म्हातारे झाले होते. तरी त्यांची तलवारीची मुठीची पकड ढिली झाली नव्हती; कारण त्यांना लढाई व राजकारण दोन्ही कळत होते. शेवटी राजांनी त्या कल्पनेला मान्यता दिली. तसेंच रायगड ही राजधानी करण्याचे ठिकाण योजिले. त्याखाली पाचाडला जिजाऊंसाठी वाडा बांधून दिला. रायगड बारकाईने पाहिल्यावर राजांनी हिरोजी, आबाजी व मोरोपंतांची विशेष स्तुती केली. राजकारणांत आणि युद्धकारणांत पारंगत तसाच "**प्रतापगड**" **हे मोरोपंतांचे श्रेय आहे असे म्हणाले.** दूरवर पसरलेली सह्याद्रीची शिखरे व निसर्गसुंदर मुलुख नजरेत भरत होता. जागा इतकी शांत की "ध्यानालाही" अप्रतिम. चार दिवस राजगडावर राहून राजांनी राजधानीचे अचूकपणे तांत्रिकदृष्ट्या मौलिक अशा इमारती, राजांचा वाडा, प्रधानांचे निवासस्थान, भव्य बाजारपेठ, जिमखाना, दारूकोठार, जगदीश्वरप्रासाद, पागा. राजे प्रसन्न झाले. तसेंच ईशान्येला लिंगाणा, पूर्वेला तोरणा, दक्षिणेला कांगोरा, चांभारगड, सोनगड, वायव्येला तळेगड, उत्तरेला घोसाळगड या सर्व मालिकेत रायगड! पूर्णपणे सुरक्षित. राजे म्हणाले काही गोष्टी अजून नव्याने

करावयास आहेत. त्या आत्ताच पूर्ण करून घ्या. पैशांची फिकीर करू नका. सुरत एवढी हातांत असतां काळजीचे कारण नाही असे मोरोपंतांना सुचविले. राजांच्या मनांत सुरतेत दिवाळी साजरी करण्याचे ठरले. फौजफाट्यास आदेश दिले. सुरतेची वाटचाल चालू राहिली. कल्याणचा सुभेदार मात्र बेफिकिरीत होता, सैन्य आल्याच्या बातम्या येऊनहि त्याला खरे वाटले नाही. ज्यावेळी फौजच दहा कोसांवर आली त्यावेळेस त्याचे डोळे उघडले. सुभेदार गियासरद्धीनची फौज होती. अवघी तीनशे. लोक मात्र चीजवस्तू टाकून पळू लागले. खाडखाड घोड्यांच्या टापांच्या आवाजाने सर्व समोरासमोर आपल्या अफाट वेगाने पुढे येत होता. सुभेदाराचे शर्थीचे प्रयत्न चालू होते. राजांनी सरदारांना लूटमारी करण्याचे आदेश दिले. टोपीवाले, वलंदेज वगैरे परक्या लोकांना हात न लाटीता लुटीत लक्ष केंद्रित करा असा सल्ला दिला. "हर हर महादेव" गर्जना झाली आणि पाहतां पाहतां अश्वदळाने सुरत वेढली सुद्धां. प्रचंड लूट जमा होत होती. इंग्रज आपल्या वखारींचे जुजबी रक्षण करत होते. डच व फ्रेंच हे तटस्थच होते. सर्व माल मराठ्यांच्या हाती सापडला. सोने, रुपे, जडजवाहिरे, माणके, रत्ने, रुपे, सोन्याचा पलंग इ. इंग्रजांकडूनहि तलवारी, सुऱ्या, भारी वस्तू वगैरे. ही सर्व लूट घेऊन घोड्यावर लादून राजे माघारी वळले. वार्षिक बारा लाखांच्या खंडणी देण्याचे कबूल करून घेऊन सुरत सोडली.

वणी-दिंडोरीची लढाई -

महाराजांनी सुरत सोडली व लूटीसह ते पेठेस आले. सुरतेवर मराठ्यांचा छापा पडल्याची बातमी मुअज्जमला समजली. पण स्वतः त्याने कांहीही हालचाल केली नाही. फक्त त्याने दाऊदखान कुरेशी यांना खबर कळवून शिवाजीवर चालून जाण्यास फर्माविले. महाराजही बागलाणांत पोचले. आपल्यामागे मोंगल फौज येत आहे अशी खबर मिळाली. लूट संभाळीत संभाळीत पुढची मजल मारायची असल्याने अशावेळी काळजी घेणे जरूर असे त्यांना वाटले म्हणून त्यांनी वणी-दिंडोरीच्या मार्गाने पुढे हलले पाहिजे असा कयास बांधून रातोरात प्रवास करून जाण्याचे ठरले.

दाऊदचे हेर सांगतात की शिवाजी बागलाणांत जाणार. म्हणून दाऊदखान चांडवडकडे गेला कारण तेथूनच शिवाजी दक्षिणेकडे जाणे शक्य आहे अशी दाऊदची खात्री होती. १६/१०/१६७०. परंतु त्याने फौजेस लगेच निघण्याचा आदेश दिला.

रात्रीचे तीन वाजले होते. अंधारांत मोंगली सैन्य ढेपाळले होते. जरी मोंगली फौज व सर्व सरदार उत्तम दर्जाचे योद्धे होते तरी समोरच्या उंच टेकडावरून शिवाजीची दहा हजार फौज लढाईच्या तयारीने उभी असल्याचे दिसले. माहाराजांनी पांच हजार घोडदळाचे हशम, लुटीची घोडी व सामान पुढे मार्गी लावून दिले व आपण लुटीच्या पिछाडीस राहिले. स्वत: शिवाजी महाराज पट्टे चढवून आघाडीवर होते. त्यासाठी प्रतापराव गुजर, व्यंकोजीपंत, आनंदराव, नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे सरदार त्यांच्या पांच हजार घोडदळासह (शिवाजी दग्रेट, भाग १, विभाग २, पृष्ठ क्र ४७७ उंच (डच रेकॉर्ड). शि. भा. २२/२३.) शत्रूच्या समोर आव्हान देऊन शस्त्रे पाजळीत उभे होते. व बाकीची फौज पुढच्या हुकुमाची आदेशाची वाट पहात होते.

इखलासखान चवताळला होता. त्याने चाल केली व मराठ्यांवर चाल केली. घनघोर युद्ध भडकले. या रणक्षेत्रापासून वणी-दिंडोरी जवळच होती. वणीची सप्तशृंगी शिवाजीच्या पाठीशी उभी होती. इखलासखान त्याच्या मोंगली सरदारांसह आवेशाने लढत होते. मावळी तलवारी मोंगलीचे बळी घेत होत्या. मोंगली सैन्य हत्ती, घोडदळासह लढत होते. तिरंदाजी करीत होते. तिरंदाज किंवा भालाइत अचूक नेम धरून हत्तीवरल्या सरदाराच्या वेध घेई. तशाच तऱ्हेने मराठ्यांच्या बंर्कदाजाने इखलासखानाचा रिकामा हत्ती फरफटत महाराजांपुढे आणला.

आणि इखलासखान घोड्यावरून कोसळला तीव्र जखमा होऊन खाली आला. तेव्हा दाऊदखानाने राय मकरंद या सरदारास मराठ्यांवर सोडले. नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे, आनंदराव, प्रतापराव गुजर, व्यंकोजीपंत व इतर मराठ्यांपुढे मोंगलानी चहूं बाजूंनी वेढले. त्यांनी केलेल्या तिरंदाजीने मोंगल सैन्य झपाट्याने खचले. मोंगली तोफखान्याच्या दरोगा मोर अबदुल मबूद याचा व मोंगलाच्या मुख्य सेनेचा संबंध तुटला. त्याच्यावर मराठ्यांनी हल्ला करून त्याला व त्याच्या दुसऱ्या मुलाला ठार केले. मात्र या धामधुमीत नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे घायाल होऊन त्याचाही मृत्यू झाला. (शके १५९२ साधारण नामसंवत्सर, कार्तिक शुद्ध १४ (जो.श.), इ. स. १७/१०/१६७०.) तोफखान्याचे निशाण व घोडे मराठ्यांनी काबीज केले. दाऊदने माघार घेतली. महाराज तेथून कुंजरगडावर गेले. त्यानंतर रायगडावर दिंडोरीच्या लढाईत अजोड

यश मिळाले. पण त्यांत नारायण उर्फ नारोपंत सरदार यांचा मृत्यू झाला ही गोष्ट महाराजांना अतिशय लागून राहिली. याच नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे यांनी प्रतापगडावर स्वतःचे पांच हजार घोडदळ घेऊन सेनापतीपद भूषविले होते. व विजय, संपादन करून अफझलखानांवर हल्ला होतांना शिवाजी महाराजांना साथ दिली होती.

तिकडून जासूदाने मोगल सरदार दाऊदखान येत असल्याचे सांगितले. इकडे राजे लुटीसह कांचना मंचना खिंडीतून उतरून चांदवड डोंगर पार केला. पायदळ व दोन हजार घोडेस्वार घेऊन लुटीसह तो माल राजगडावर घेऊन जाण्यास सांगितले. दाऊदखानाकडे चार/पाच हजार सैन्य होते, राजांजवळ पंधरा हजार सैन्य होते. त्यामुळे सर्व सैन्यानिशी समोरासमोर राजांचा स्पष्ट बेत होता. दाऊदखान दारावरच्या सैन्याशी लढत देऊन त्यांचा पराभव झाल्यानंतर पंतांच्या फौजेने मोगली तोफ खान्याचे निशाण व मबूदचे घोडे काबीज करून राजांच्या जवळ आणले. समोरून आलेल्या इखलास खानावर प्रतापराव तुटून पडले. इखलासखान घोड्यावरून खालीच कोसळला. मोगली फौज हटू लागली. **दिंडोरीच्या** या लढाईत राजांच्या फौजेने भारी पराक्रम केला होता. तीन हजारांहून अधिक मोंगली फौज कापली गेली. फौज हत्ती-घोड्यांसह वाटचालीस लागली. कुंजरगडावर मुक्काम झाला. पुढचे बेत चालू होते. तेवढ्यांत आनंदाची बातमी आली की मोरोपंतांनी, त्र्यंबकगडावर भगवे निशाण चढविले होते. दाऊदखानचा मुलगा अहमदखान व जसवंतसिंग यांच्यातील वैर विकोपास गेले. मुअज्जम व दिलेरखान यांच्या भांडणामुळे ते दोघेहि गाफील होते. या संधीचा पुरेपूर फायदा घेऊन राजांनी कुंजरगडावर थांबून कारंजावर म्हणजे वऱ्हाडच्या राजधानीवरच हल्ला करून अफाट संपत्तीने भरलेले व्यापारी केंद्रच लुटले. वीस हजार फौजेनिशी ते वऱ्हाडपूरला गेले. जसवंतसिंग तेथे ठाण मांडून बसला होता म्हणून ते टाळून बहादूरपूर लुटले. मोरोपंत खानदेशात धुमाकुळ घालीत होते कारंजा येथील लूट येवढी मोठी होती की ती वाहून नेण्यास चार हजार बैल व गाढवे लागली. तसेंच व्यापाऱ्यांकडून वार्षिक खंडणीही कबूल करून घेतली. नंदुरबारजवळ चौथाई खंडणीची मागणी कबूल करून घेतली. लगेच मोरोपंतांचेहि सैन्य येऊन मिळाले. त्यामुळे विनासायास अहिवंत, खळा जावडा, मार्कंडा हे किल्ले राजांच्या पदरी आले. पुढे साल्हेर! शिवाजीने ते जिंकले समजल्याने

पहातांच व त्यात साल्हेरचा किल्लेदार ठार झाला. त्याच्या मेव्हणाने तो किल्ला राजांना देऊन टाकला.

राजे रायगडला आले. जिजाबाईंना समाधान वाटले. सुरतेची लूट, दिंडोरी, कारंजाची लूट या साऱ्या बातम्या त्यांना अगोदरच कळल्या होत्या. आता मोरोपंतांना कुडाळभागातून पायदळ घेऊन कुडाळ भागात येण्यास राजांनी सांगितले. सूर्यराव काकडे हे राजासह महाडलाच होते. मोरोपंत महाडमध्ये दाखल झाल्यानंतर रुपाजी भोसले, खंडोजी जगन्नाथ, मोरोनागनाथ असे वजीर-उमराव राजांच्या आज्ञेची वाट पाहात होते. साऱ्यांच्या मनात दिलेरखानाचा सूड उगवायचा होता. मोरोपंत राजांना म्हणाले की ते दिलेरखानावर चढून जाऊ इच्छितात. पुण्याला शह उठवायचा म्हटला तर प्रतापराव व आनंदरावांना वर घाटातून साल्हेरचा वेढा उठविण्यासाठी चालून जाण्यास आम्ही कळविले आहे. तुम्ही फौज घेऊन कोकणांत जा. दोन्ही बाजूंनी एकाच वेळी हल्ला चढवितांच साल्हेर मोकळे होईल व पुण्याचा शह लवकर सुटेल.

महाडच्या फौजेने साल्हेरकडे कूच केले. आनंदराव आपले घोडदळनिशी साल्हेरकडे निघाले. प्रतापराव कोकणातून येत होते. दोन्ही फौजा एकत्र होऊन आल्या व एल्गाराचा दिवस ठरला.

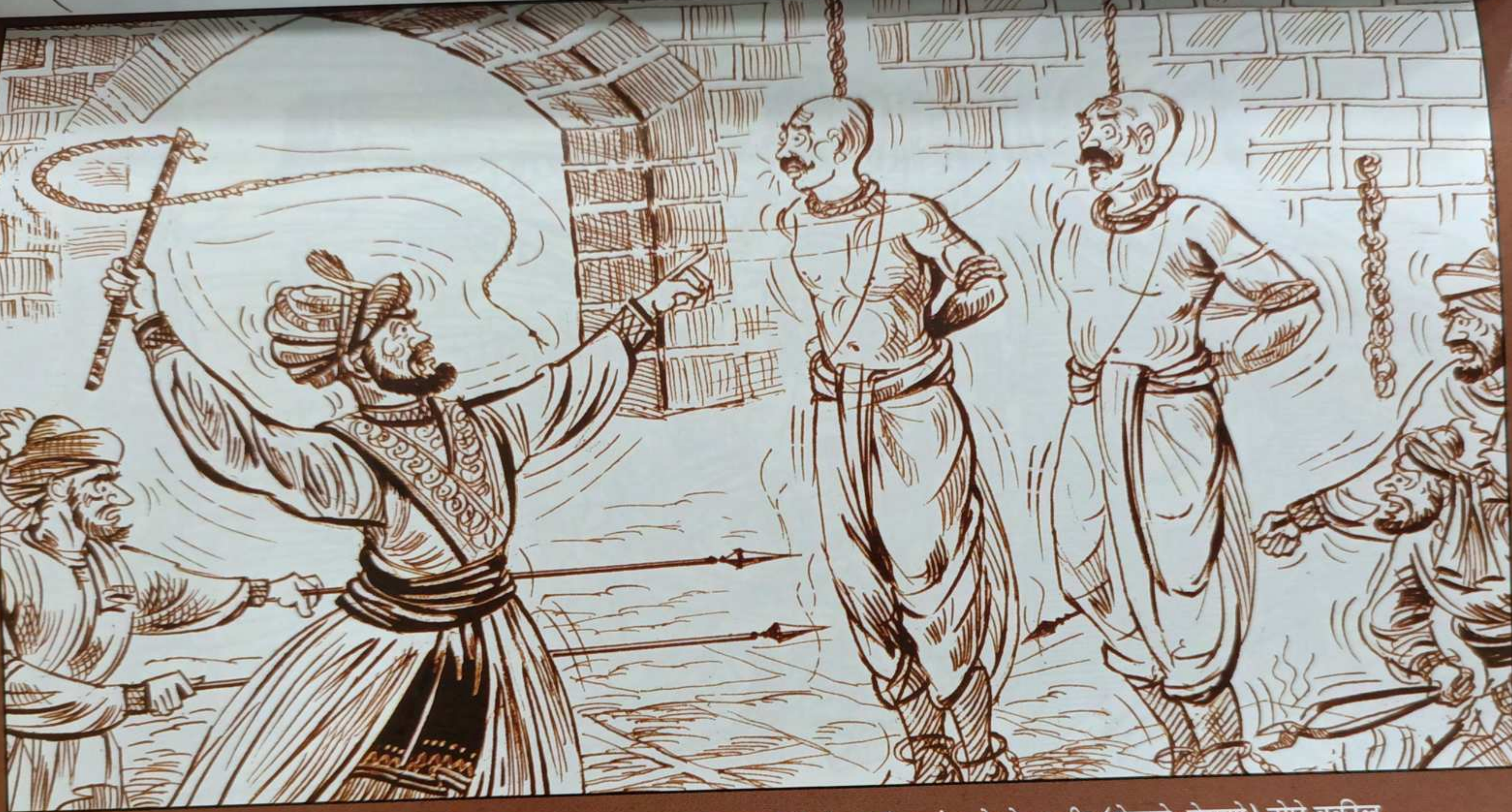
साल्हेरला पन्नास हजारांची मोंगली फौज वेढा देऊन बसली होती. ..खान वेढा देऊन बसला होता. इतरहि सरदार त्याचेबरोबर होते. तेवढ्यांत मराठे चालून समोरच आले. घनघोर युद्धाला सुरुवात झाली. दोन्ही बाजूंची हजारो माणसे पडली. मोगल सेनेला जीव वांचविता वाचवता पुरेवाट झाली. मोरोपंत, आनंदराव, प्रतापराव वगैरे उमरावांनी शिकस्त केली. या विजयांत मराठ्यांना सहा हजार घोडे, शंभरावर हत्ती व हजारो उंट मिळाले. तसेंच लक्षावधि रुपयांची जडजवाहिर, मालमत्ता, खजिना हाती आला. इरवलसखान पाडाव झाले. मोगलांचे बावीस नामांकित वजीर धरले. मराठ्यांचे सरदार सूर्यराव काकडे मात्र मृत्यु पावले.

मोरोपंत पेशव्यांनी साल्हेर पाठोपाठ मुल्हेरहि काबीज करून विजय संपादन केल्याचे पत्र राजांना जासूदांमार्फत दिले. राजांना अत्यानंद झाला. बाळाजींना त्यांची सोन्याचे कडे आणावयास सांगितले. जिजाऊंना राजांनी सांगितले की आमचे सेनापतींनी

मोरोपंत पेशव्यांनी थोर पराक्रम केला. साल्हेर व मुल्हेर दोन्ही जिंकून दिलेरखानाला पाणी चारले. युवराज राज्यकारभार पहातात यशाची वार्ता घेऊन येणाऱ्या जासूदाला सोन्याचं कडं चढविण्यास मान आज मोरोपंतांना द्यायला हवा.

साल्हेरच्या लढ्यांतील अपयशामुळे औरंगजेब दिलेरखानावर रुष्ट झाला.

◆ ◆ ◆

आग्रा-दिनांक २० ऑगस्ट १६६६ ते ३ एप्रिल १६६७- रघुनाथ बल्लाळ कोरडे व त्र्यंबकपंत सोनदेव डबीर (मेव्हणे-मेव्हणे) दोघे वकील. शिवाजी व संभाजी राजांच्या सुटकेची व्यवस्था केली म्हणून त्यांच्यावर फुलादखान (मोगल) याने साडेआठ महिने कैदेत ठेवून अत्याचार केले.

दि. २० नोव्हेंबर १६६६ रोजी संभाजी राजांचे रायगडला आगमन.
मथुरेतील कशी त्रिमल व लक्ष्मीबाई शिवाजी राजांनां भेटताना.

पुरंदर किल्ला- शके १५९१ फाल्गुन वद्य १२ मंगळवार दि. ८ मार्च १६७० यांचा केसो नारायण नऱ्हेकर देशपांडे शूर सरदार, (नांदोशीकर) पुरंदर किल्ला जिंकतांना मृत्यु

मौजे नांदोशी येथील वडजाई मंदिराचा आंतील भाग

नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे हे पंचहजारी घोडदळाचे सेनापती, अफजलखानाच्या हल्याच्या वेळी इ. स. १६५९-६० हजर होते. त्यानंतर शिवाजीमहाराजांसमवेत त्यांनी वणी-दिंडोरी लढाई जिंकली पण त्यात त्यांचा मृत्यु झाला. (कार्तिक शुध्द १४ शके १५९२ साधारण नामसंवत्सर) दि. वी. काळे पृष्ठ-१६६, जेधे शकावली शेजवळकर, शिवभारत २२ (२-४) डच् रेकॉर्ड-शिवाजी द ग्रेट, भाग-१ पार्ट-२, पृष्ठ ४७७.

शिवापूर येथील माध्यमिक शाळेचे पिछाडीस त्र्यंबक डबीर यांची समाधी
(पुण्यापासून २२ कि.मी.)

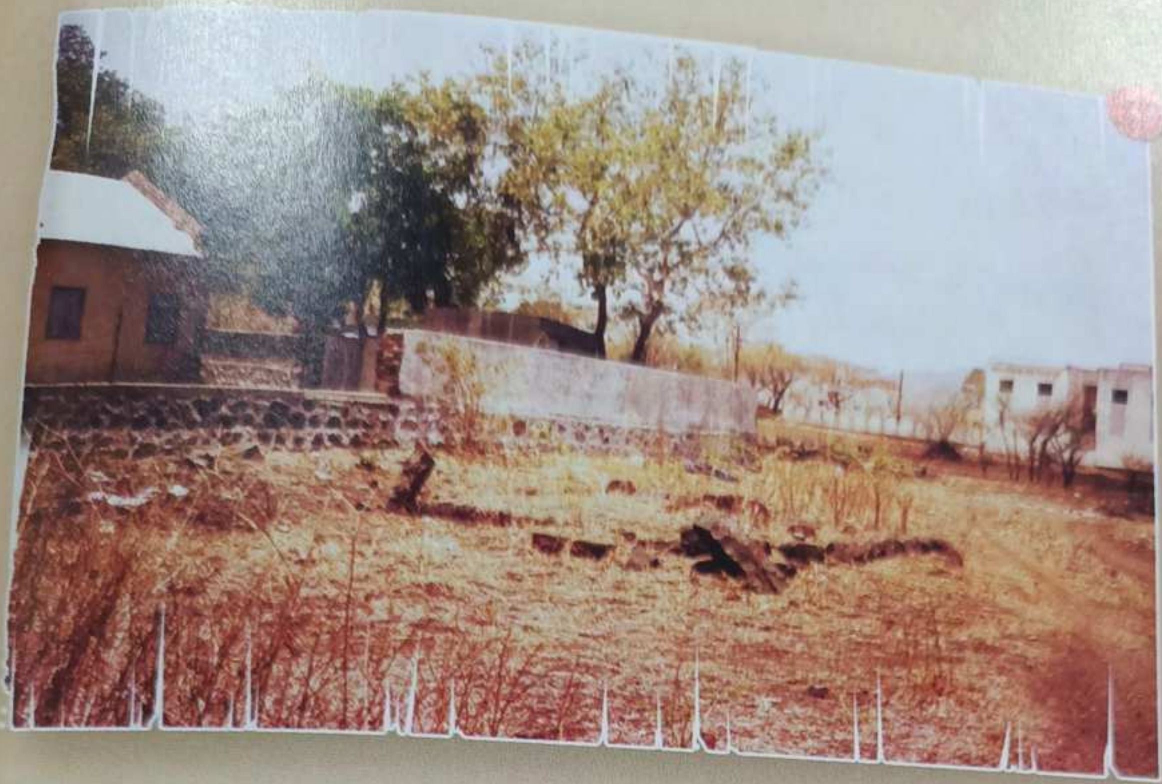
शिवापूर येथील माध्यमिक शाळेच्या आवारातील महादेव मंदिर. त्याच्या मागील बाजूस
त्र्यंबकपंत डबीर यांची समाधी

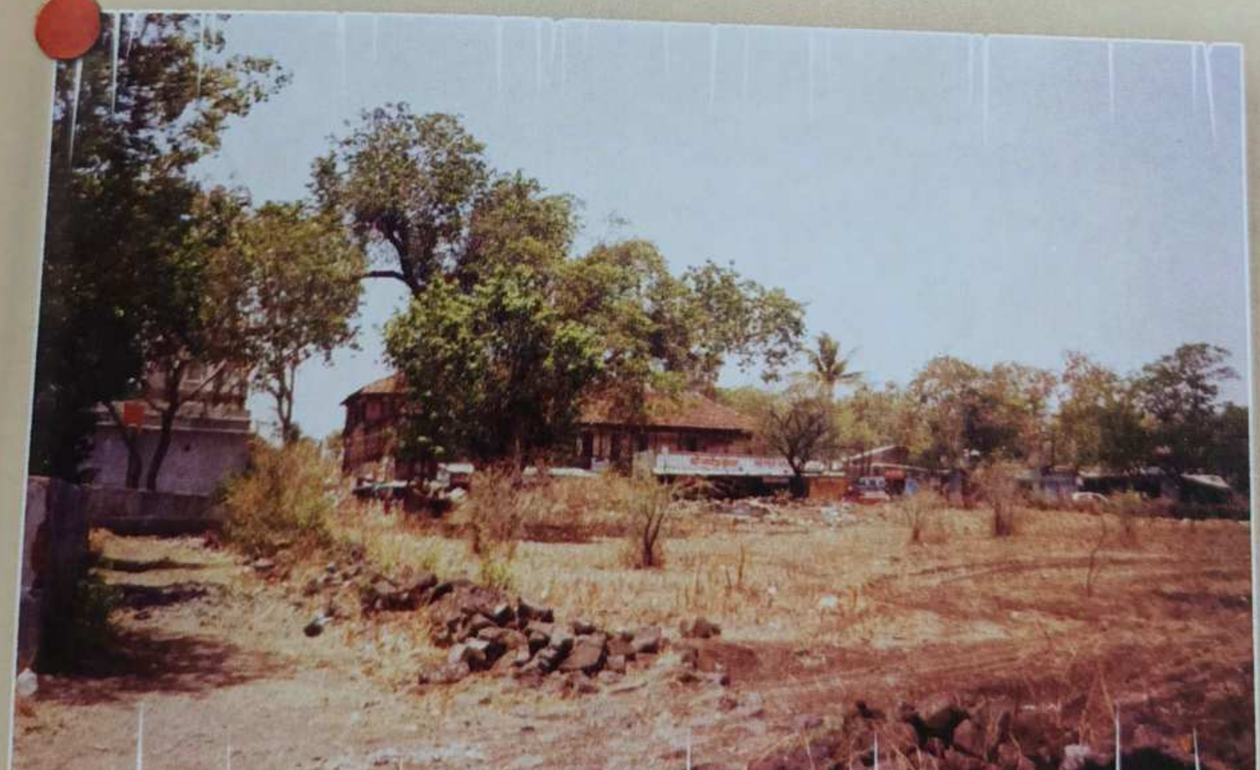
रामनगर- कसबे खेड शिवा[illegible]
येथील राम लक्ष्मण सीता
यांच्या मुर्ति

खेड-शिवापूर
येथील शाळेच्या मागील
बाजूस असलेली त्र्यंबकपंत
डबीर यांची समाधी

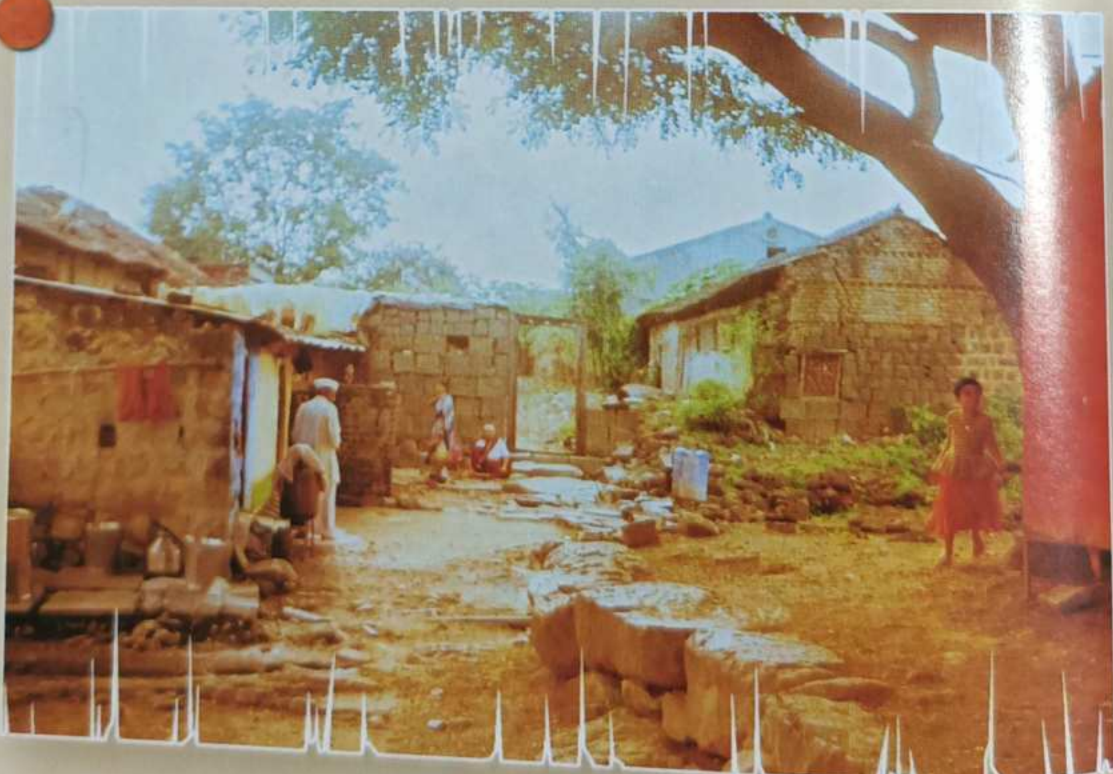
खेड-शिवापूर येथील माध्यमिक शाळेच्या मागे असलेल्या कंपाउंड नजीक त्र्यंबकपंत डबीर यांची समाधि.(१० फूट X १० फूट आकाराच्या कोपऱ्यावर चार उभे दगडी स्तंभ असलेले)

खेड-शिवापूर येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचे जुने तीन मजली राहते घर. (माध्यमिक शाळेसमोर)

कसवे खेड शिवापूर येथील छत्रपति शिवाजीराजांच्या सहकारी व्यक्तींची इतिहासप्रसिद्ध वास्तु

रामनगर (खेड-शिवापूर) येथील मुजुमदार यांच्या घराची इतिहासप्रसिद्ध वास्तु

प्रकरण ७

मोरोपंत पेशव्यांची चौफेर दौड ... छत्रपतीचे देहावसान

राजांच्या नव्या पराक्रमाने राजांची सत्ता वाढत होती. त्यामध्ये स्थिरता आणण्यासाठी राजे लक्ष देत होते. गड कोटांची दुरुस्ती करण्यासाठी दरसाल सव्वा लक्ष होन गंगाजळीत पडत होते.

मोरोपंत पेशवे कोकणांत मुलूखगिरी करीत होते, तर प्रतापराव गुजर व्हाड खानदेशात धुमाकूळ घालीत होते. शिवाजी राजांच्या वाढत्या सत्तेची जाणीव इंग्रजांनाही झाली होती. सेनापति प्रतापराव गुजरांनी सुरतेकडे खंडणी मागितली होती, खंडणी दिली नाही तर, सुरत पुन्हा लुटण्याचीही धमकी दिली होती. प्रतापरावांकडून आलेल्या पत्रामुळे सुरत पुन्हां त्रस्त झाली. शिवाजीराजांकडून लिहिल्या गेलेल्या पत्रांत स्पष्टपणे उल्लेख केला होता की

"सरकारी जमाबंदीची चौथाई सुमारे चार लक्ष रुपये मला द्या. नाहीतर मी स्वत: येऊन वसूल केल्याखेरीज रहाणार नाही. तुमच्या बादशहाने माझा देश आणि माझी प्रजा यावर चढाई केली. त्याच्याशी लढाई करण्यासाठी मला सैन्य ठेवावे लागले. तरी त्या सैन्याचा पगार मला तुमच्याकडून वसूल करण्याखेरीज गत्यंतर नाही."

प्रत्यक्ष सैन्य जरी सुरतेत गेले नाही तरी त्या पत्राचा परिणाम मात्र दिसून आला. दक्षिणेची सुभेदारी महाबतखान व शहाजादा मुअज्जम या दोघांनाही औरंगजेबाने दिल्लीला बोलावून घेतल्याने दक्षिणेत फक्त दिलेरखान व बहादुरखान उरले होते. त्यांना चिंता वाटत होती की सुरतेवर पुन्हा हल्ला झाला तर? शिवाजीकडे त्यांनी तहासाठी वकील पाठविला. राजांची तहाची तयारी होती. पंरतु औरंगजेबाची नव्हती. राजांचे सैन्य मात्र नव्या जोमाने मोगलाईत लुटालूट करीत होते.

इकडे निराजीपंतांनीही गोवळकोंड्यास यश मिळवून खंडणीपैकी सहासष्ट हजार होन घेऊन ते राजांकडे गडावर आले. दुसरीकडे राजांच्या फौजा व्हाड तेलंगणांत

लूट करून माल राजगडी पोहोचला गेला. यापुढे राजांनी आदिलशाही स्वारीचा बेत कायम केला. पुढील कारवाई पन्हाळा गडावर ठरली. ... पन्हाळ्याची मोहीम दिली गेली. त्यांत प्रतापरावांनाही मदत द्यायचे ठरले. परंतु यश मात्र निश्चित हवे होते. अनाजी दत्तो राजापूरला पोचले. त्यांच्या मदतीला कोंडाजी फर्जद यांना सुद्धा सांगितले. कारण अनाजींकडून महिन्याभरांत वेढा देऊन सुद्धा यश मिळाले नव्हते. दरम्यान मोरोपंत पेशव्यांनी नाशिक त्र्यंबकच्या काबीज केलेल्या मुलुखांतील लूट आणून गडावर पोहोचती केली. तोच समोरच्या झाडीतून हिरोजी इटलकर धांवत राजांकडे आला व पन्हाळा जिंकल्याची बातमी दिली. जासूदांना शंभर सुवर्णहोनांची बक्षिसी दिली व फत्ते मुबारदच्या तोफा गर्जू लागल्या. राजांनी जासूदाला कोंडाजींनी गड जिंकताना मेहनत घेतली हे सविस्तर सांगितले. मोरोपंत व मावळे गडाबाहेर होते व अवघ्या साठ मावळ्यांनी गडाचा तळ गांठून शिडीवाले, मेखीवाले, वाघनखवाले व शिंगवाले यांना सोबती घेतले. कोंडाजी कड्याला भिडले. एकमेकाला हात देऊन कडा पार केला व गड गांठला. दोऱ्या सोडून बाकी मावळ्यांस वर घेतले. रात्रीची वेळ होती. गस्तवाल्यास एकाने बाणाने टिपला व आवाज बंद केला. मग सर्वांनी मिळून कापाकापी सुरू केली. तोच मोरोपंत शिबंदीनिशी पुढे येऊन कोंडाजीने किल्लेदारांचे डोकं उडवलं. तोफेचा आवाज झाला. भगवा झेंडा गडावर उभा राहिला. कोंडाजीने राजांसमोर धनाच्या राशी ओतल्या. ते म्हणाले. गड अलगद हाती आला. गंगा-जमना अंबारखाने भरले आहेत. दारूगोळा व तोफखाना अलगद हाती आला. पन्हाळा हातून गेल्यामुळे खवासखान शिवाजीचा बीमोड कसा होईल या विचारांत होता. खान दहा हजार फौजेनिशी उंबराणीला आला. प्रतापरावांनी मिरजमार्गे फौजेला घेऊन उंबराशी गांठले. बहलोलखान तेथे तळ ठोकून उभा होता. जवळच एक पाणी पिण्याचा तलाव होता. प्रतापरावांनी खानाच्या छावणीची नाकेबंदी करून "हर हर महादेव" अशी गर्जना करून पाऊल पुढे टाकले. मराठ्यांच्या फौजेपुढे खानाचे चालले नाही. त्याचा हत्तीही त्यांच्या समोर होता. प्यायला पाणी नव्हते. प्रखर उन्हात फौजेचे अतोनात हाल होऊ लागले. अनेक सरदार कामी आले. खान शरण आला. प्रतापराव विरघळले. त्यांनी खानाला क्षमा केली. बहलोल खानास त्यांनी जाऊ दिले. राजांना हे आवडले नाही. कारण बहलोल खानास सोडणे म्हणजे आज ना उद्या तो उलटणारच अशी राजांची खात्री होती.

अन् प्रत्यक्षात तसेंच घडले. प्रतापरावांनी बहलोल खानाशी युद्ध केले त्यांत त्यांचा पराभव झाला. म्हणून आनंदराव फौज घेऊन बहलोल खानाचा पाडाव करूनच माघारी फिरले. जासूदाने तसा निरोपहि दिला. पण आनंदरावांनी शक्कल लढवून मोंगलाच्या प्रचंड फौजेशी सत्ता देण्याऐवजी शत्रुसैन्याला बगल देऊन आनंदराव सरळ कानडी मुलुखांत शिरले. बहलोल खानाची जहागीर, संपगांवचा बाजार आणि आदिलशाही मुलूख यांची होळी करून हजारो मैलांवरून अपार लूट घेऊन आनंदराव परतले. अगणित संपत्ति, पाचशे घोडी व दोन हत्ती घेऊन शंभुराजांनी गडावरून उतरून आनंदरावांचे स्वागत केले. या आनंदांत रायगडावर दुसरी विजयाची वार्ता आली. राजांच्या आरमाराने जंजिराच्या सिद्दीला सातवळीच्या खाडीत गांदून विजय संपादन केला. सिद्दी संबूळ जखमी होऊन पळून गेला. सिद्दीचे शंभरहून अधिक लोक कामी आले. या विजयावार्तांनी राजांना आनंद झाला.

केळंजा गडाची जबाबदारी हंसाजीकडे दिली होती. त्यांनी गडावर सुलतानढवा केला. तरफेची लढाई झाली. गंगाजी किल्लेदार त्यांत मारला गेला. गडावर भगवे निशाण लागले. हंसाजी मोहिते राजांचे सरनौबत बनले. त्यांना वस्त्रे, तलवार, शिरपेच बहाल केला गेला. त्यानंतर पंधरा वीस दिवस राज्याभिषेक करण्याचे कामी खर्च झाले. राजे छत्रपति झाले. राज्याभिषेकासाठी एक कोटी होन खर्च झाल्याचे मोरोपंत पेशव्यांनी राजांना सांगितले. पावसाळा असूनहि बहादुरखानाने सरकारी भरणा करावयाचे एक कोटी रुपये गोळा केले आहेत. त्याशिवाय बादशहांना नामांकित दोनशे घोडी द्यायचे ठरले असें वृत्त राजांना मिळाले. त्यांच्या आंत मोरोपंतांनी कल्याण-भिंवडीला जाऊन तळ करावा, वसईकरांकडून चौथाईची मागणी करावी. अनाजींनी फोंडा काबीज करावा. व राजांनी खुद्द बहादुर खानाची मोहीम हाती घ्यावी असे ठरले. यापुढे अष्टप्रधानांनी एकत्र येऊन विचारले. राज्याचे निर्णय घ्यावेत असे राजांनी सुचविले.

हंबीररावांनी दोन हजारांची फौज घेऊन खानावर चढून जायचे, त्याला झुलवीत दूर न्यायचे व पाठीमागे राजांनी आठ हजार सैन्यानिशी तयार राहून हंबीररावांचे सैन्य दूर गेल्यावर राजांनी छावणी फस्त करून परत फिरावे असा विचार केला. हंबीररावांना उद्देशून राजे म्हणाले की एक करोड होन व दोनशे नामांकित घोडी ही आहेरादाखल प्राप्त करून घ्यावीत असा त्यांचा उद्देश मनांत ठेवून कारवाई व्हावी. औरंगजेबास राजास राज्याभिषेक झाल्याचे दुःखच झाले काशीच्या काफिर

पंडितांनी राजाला दिलेली मान्यता ही गोष्ट सामान्य नव्हती. ते इस्लामला दिलेले एक आव्हानच होते

ठरल्याप्रमाणे दोन हजार मराठे बहादूरखानावर चालून गेले. व सैन्य मात्र पाठ दाखवून पळलेले पहातांच खानाने त्यांचा पाठलाग केला. हुलकावण्या दाखवीत मावळे पडेगावापासून बारा कोसांवर आले. वीस कोस पाठलाग करूनहि मावळ्याची गांठ पडेना. फौज थकली. खान बहादूरगडाकडे धांवू लागला. कसलाच प्रतिकार दिसला नाही. अघटितपणे तो पहात होता. तेवढ्यांत गडाचे रहिवासी छाती पिटत समोरे येऊन, हम लूट गये, मालिक! शिवाजीने हमको लूटा!

सर्व जणू जळून खाक झाले होते. मराठ्यांच्या पळण्याचा अर्थ आता त्याला कळला होता. उभ्या पावसांत मराठ्यांची काय लूट असते ते खानाने पाहिले. राजे माघारी गडावर चालू लागले. राजांच्याबरोबर हंबीरराव दौडत होते. बरोबर एक कोटी होनाची लूट व दोनशे नामवंत घोडी रायगडाकडे जात होती.

तिकडे कल्याण भिवंडीला मोरोपंत पेशव्यांनी दहशत निर्माण करून इंग्रज व पोर्तुगीजांना नमविले होते. अखेर कल्याण-भिवंडीचा ताबा मोरोपंतांनी घेतला. गमावलेली दंडाराजपुरी परत घेण्यासाठी राजांची एक फौज दंडा राजपुरी जवळ गेली होती. पावसाळ्यापूर्वी ती घेणे जरूर होते.

राजांनी फोंडा येथे वेढा घातला व त्यामुळे गोव्याच्या पोर्तुगीजांना मोठी भीती निर्माण झाली. त्यांनी राजांच्या कुरापती काढण्यास सुरुवात केली. सरहद्दीच्या देसायांना राजांविरुद्ध उठविले. मात्र राजांच्या सैनिकांनी देसायांची पाठ धरली. फोंड्याचा वेढा थोडा लांबत चालला होता. अनाजीचे पुढे इब्राहिमखान उभा होता. पंधरावीस दिवस फोंड्याला वेढा होता. तरी तो हाती आला नव्हता. शेवटी राजांच्या आज्ञेने सुलतानढवा करण्याचे ठरवून पांचशे शिड्या व लोखंडी कडी तयार केली. तटाला शिडी लावून आत प्रवेश करणाऱ्या प्रत्येक वीराला सोन्याचे कडे देण्याचे राजांनी जाहीर केले होते. नवा उत्साह संचारला.

तोच कानठळ्या बसणारा आवाज परिसरांत घुमूं लागला. तटावरच्या पहारेकऱ्यासकट तट आकाशात फेकला गेला. तीन सुरुंग धडाधड पेटले. तटाला खिंडार पडलेले पहातांच "हर हर महादेव" च्या गर्जना करून सारे वीर तटाला भिडले. अतोनात कापाकापी सुरू झाली. किल्लेदाराला बेड्या ठोकल्या गेल्या.

फोंडा सर झाला.

फोंड्यापाठोपाठ अकोला, शिवेश्वर, काद्रा आणि खुद्द कारवार राजांनी जिंकला. कारवार मराठी राज्यांत सामील झाला. पोर्तुगीज, इंग्रज व सिद्दी यांच्या हालचालींना पायबंद बसला.

राजांच्या फौजेने अथणीची मातब्बर पेठ लुटली होती. त्यामध्ये लक्षावधी होन लूट प्राप्त झाली. त्या लुटीतून इंग्रजहि वांचले नाहीत. हजारो होन किंमतीचे इंग्रजांचे कापड मराठ्यांचे हाती लागले. रामनगर भागांत गेलेले मोरोपंत पेशवे पिंडवोल पावना जिंकून लूट घेऊन, रायगडास गेल्याची बातमी राजांना आली. या विजयाबद्दल राजांनी मोरोपंतांचे कौतुक केले. विजापूर दरबार व मोगल सरदार बहादूरखानाने त्यांच्यातील यादवीचा फायदा घेण्याचे ठरविले. विजापूरवर स्वारी करण्याची बहादूरखान व खवासखान या दोघांची तयारी होती. बहलोलखानाने शिवाजीराजांची मदत घेऊन बहादुरखानाचा पराभव केला. सिद्दी मात्र त्रास देत होता. राजे आजारी असतांना त्यांनी वेंगुर्ला बंदर जाळले. त्यांची गय करून चालणार नव्हती. म्हणून राजे मोरोपंत पेशव्यांस म्हणाले की हवी तेवढी कुमक घेऊन सिद्दीचा पराभव करा. सदरेवरील अष्टप्रधानांपैकी अनाजीपंत, निराजी, हंबीरराव, आनंदराव, रघुनाथपंत कोरडे हजर होते. त्यांनी त्याला मान्यता दिली.

हंबीररावांनी कोप्पलकडे धांव घेतली. हुसेनखान मियाना लढाईच्या तयारीनं बाहेर पडला. गदग प्रांतातील येलबुर्गागांवी दोघांची गांठ पडली. मोठ्या तरफेचं युद्ध झालं. हुसेनखानाचा पाडाव झाला. या युद्धांत दोन हजार घोडी, बारा हत्ती, अनेक उंट, बिछाईत, छबिना व मदिन कापड सांपडले. राजांना आनंद झाला. मात्र नागोजी जेधे मृत्यु पावले. त्याचेबरोबर धनाजी जाधवाने पठाणांची लांडगेतोडच केली. हंबीररावांची फौज छावणीवर आली. लुटीचे त्यांनी आणलेले सामान पाहून साऱ्या छावणीने गर्दी केली.

राजांच्या फौजेत वीस हजारांच्या आसपास घोडदळ व वीस हजारांचे पायदळ होते. त्यांना हंबीररावांची फौज मिळाली. सर्वजण भागानगरास आले. शिवाजीराजे कुतूबशहाच्या मुलुखातून जाता असतां काहीही लुटालूट करीत नसल्याचे पाहून कुतूबखानास धीर वाटून तो शिवाजीराजांना भेटण्यास आला. कुतुबशहाचे वजीर मादळापंत व आकण्णापंत सामोरे आले. राजांना भेटले. छत्रपतींच्या विजयाच्या

घोषणा करून राजांनीही मादण्णा, आक्कण्णा, शाही दरबारचे मनसबदार या सर्वांचा यथोचित सन्मान केला.

राजांच्या कर्नाटक मोहिमेला कुतूबशहाने सर्व साहाय्य करण्याचे आश्वासन दिले होते. जिंजीपर्यंत सर्व मुलूख जिंकण्याच्या कामांत कुतूबशहांनी आपले सैन्य व मुख्यतः परदेशी गोलंदाजांच्या अंमलाखालील त्यांचा तोफखाना दारूगोळ्यासह राजांच्या बरोबर द्यावा व स्वारीचा खर्च म्हणून रोजी तीन हजार होन पुरवावे असा उभयतांत तह झाला होता, पातशहांनी या तहाखेरीज पाच लक्ष होन राजांना दिले. राजांनी रघुनाथपंत कोरडे यांना बोलावले. बाळाजी आवजींना पत्र पाठविण्याचे सांगून मालोजी घोरपडे यांचेशी स्नेहसंबंध जुळतील असे पत्र लिहिण्यास सांगितले. त्याप्रमाणे पत्र तयार झाले. रवानापण झाले. मराठी फौजेबरोबर गोवंळकोंड्याचा सेनापती मिर्झा महंमद अमीन हा चार हजार पायदळ, एक हजार घोडेस्वार व तोफखाना संगती घेऊन राजांच्या फौजेत सामील झाला. कर्नाटक पार करून राजे कर्नूलजवळ आले. तेथून नील पर्वताच्या रांगामध्ये असलेल्या श्रीशैल, या बारा जोतिर्लिंगाचे दर्शन त्यांनी घेतले.

राजांची फौज जिंजीकडे गेली. हा किल्ला खूप भव्य होता. बाजूचा खंदकहि वीस हात रुंद व खोल होता. विजयनगरच्या एके काळच्या वैभवाची साक्ष देणारा किल्ला बघून राजें भारावून गेले. फौजेने तट लावून तो सर केला. भगवे निशान गडावर लागले.

पुढे गांठ शेरखान समोर होती. शेरखानाने यांच हजार पठाणी फौजेनिशी लढा सुरू केला. बराच अवधि लोटूनहि राजांची फौज काहीही हालचाल करीत नव्हती. खानाने भीतीने त्रस्त होऊन माघार घेण्याचा त्याच्या फौजेला आदेश दिले. फौज माघार घेत आहे असे पाहून त्याचवेळी राजांनी त्यांच्या फौजेला स्वार होण्याची आज्ञा दिली. मराठी फौज मागून येत असलेली पाहून पठाणांचे उरले सुरले धैर्य नाहीसे झाले व ते पळू लागले. दोन्ही फौजा समोरासमोर आल्या. कापाकापी सुरू झाली. मागून शेरखानाचा पाठलाग सुरू झाला. त्यात अखेर त्याचा पराभव झाला. त्याने तहाचे बोलणे सुरू केले. वीस हजार खंडणी देण्याचे त्याने कबूल केले. राजांच्या हाती त्याचा मुलूख आला. खंडणीची पूर्तता न झाल्याने राजाने शेरखानाच्या मुलास इब्राहिमखानास ओलीस म्हणून ठेवून घेतले.

मराठी फौजेने शहाजी राजांच्या जहागिरीपैकी कोलार, होसकोटे, बालापूर, शिरे हा शिवाजीराजांच्या अंमलाखाली आला. तसेंच पाईनघाटाचा मुलूख व शहाजीराजांची एकोजीकडे चालत आलेली कावेरीच्या उत्तरेकडील सर्व जहागीर जिंकली. वीस लाख होनाहून जास्त महसूल असलेला मुलूख राजांच्या स्वराज्यांत सामील झाला, राजे परत निघाले. रघुनाथपंत कोरडे, सेनापति हंबीरराव मोहिते, संताजीराव भोसले, विठ्ठल पिलदेव अत्रे, हरजीराजे महाडिक वगैरे राजकारणांतील मुरब्बींना मागे ठेवण्याचा राजांनी निर्णय केला. राजांनी फौज त्यांच्या ताब्यांत देऊन मुलुखाचा जाबता बसवूनच माघारी येणेबद्दल सूचना दिल्या.

राजांनी मोरोपंतांना पन्हाळ्याला बोलावले. ते म्हणाले सिद्दी अजून प्रबळ आहे. दक्षिणेत कपटी दिलेरखान ठाण मांडून आहे व दुसरे म्हणजे मिर्झा राजे जयसिंग हे दोनच प्रबळ शत्रू आहेत. मोरोपंतांनी नाशिकच्या दौडीतून गडावर लूट आणली होती. त्याच वेळेस त्र्यंबकपंत सोनदेव डबीर अष्टप्रधानांपैकी एक, राज्याचे सुमंत शके १५९९ पिंगल नामसंवत्सर, चैत्र वद्य १२ दिनांक १८ एप्रिल १६७७ रोजी आपल्याला सोडून गेल्याची बातमी राजांनी दिली. ते शिवापूरास (शिवापूर येथील घर क्र. ४३५, महादेव मंदिर येथे त्यांची समाधी व वृंदावन आहे.) मयत झाले.

राजे दीड वर्षानंतर गडावर आले. दरबारांत त्यांनी मोरोपंतांच्या गळयात मोत्याचा कंठा घातला. अनाजींच्या गळयात माणकांचा कंठा व राहुजी सोननाथ यांना पाचूंचा कंठा घातला. मोरोपंताना राजे म्हणाले, "**मोरोपंत तुम्ही नाशिकची लूट आणलीत ती कशाच्या जोरावर? आम्ही नसलो तरी राज्य सुरक्षित आहे. ते पेलण्याचं सामर्थ्य आमच्या पंतप्रधानांत आहे. याच्याइतकी आनंदाची गोष्ट कोणती? तुमचा सन्मान कंठ्यानंच होणं योग्य. मात्र त्र्यंबक सोनदेव डबीर आपल्यात राहिले नाहीत हे वाईट झाले. मंत्र्याच्या सन्मानाबरोबरच राजांनी आपल्या दक्षिणेत आलेल्या हंबीरराव, येसाजी, आनंदराव यांचाही सन्मान केला.**

राजांनी आनंदरावांना पन्हाळ्याला जाण्याची व मोरोपंत पेशवे यांना फौजा देऊन मोगलाईत जाण्याची आज्ञा दिली. दिलेरखान विजापूरच्या मागेच लाभला होता. राज्याच्या चारहि कक्षांवर दहशत निर्माण करून द्या की जेणेकरून दिलेरखानास त्याची जाणीव व्हावी. जेधे, आनंदराव, तानाजी मोरे हेहि सरदार बाहेर पडले. विजापुरांतील पलगुंड, लक्ष्मेश्वर, गदग या पेठा मराठ्यांनी लुटल्या. ती लूट गडावर

आला. मोरोपंतांनी एक जासूद गडावर आलेला पाहिला. दिलेरखान व युवराज, संभाजीराजे यांच्यात अंतःस्थपणे बोलणी चालू असल्याबद्दलची बातमी होती. काहीतरी राजकारण असावे असे मोरोपंतांना वाटले. त्यांत महाराज स्वतः आजारी होते, त्यांत ही बातमी राजांनी युवराजांना परळीवर जाण्यासाठी सुचविले व आपणहि लगेच येतो म्हणून निरोप दिला. इतक्यांत अनाजींनी बातमी आणली की युवराज परळीहून पळून माहुलीला मोंगलांना मिळाले. दिलेरखानाने संभाजीराजांना सप्तहजारी सरदार केले. राजांनी हंबीररावांसह पन्हाळ्यावर जायचा बेत केला. मोरोपंतांना आनंदरावांसह स्वारीला पाठविण्यांत आले. दिलेरखान काय हालचाली करतो व कोणती चाल करतो याकडे लक्ष ठेवणे जरुरीचे होते म्हणून.

राजांच्या अनेक फौजा मोगलाईत व आदिलशाहीत धुमाकूळ घालीत होत्या. राजांनी चार महिने पन्हाळ्यावर काढले. त्या मुदतीत राजांना अनेक शुभवार्ता ऐकावयास मिळाल्या. मोरोपंत फौजांनिशी गदग मुलुखातल्या कोप्पळकडे भिडले होते. कोप्पळ जिंकले. आनंदरावांनी बाळापूर व शहापूर काबीज केले. दमणकडून लूट मिळाली. भूपाळगडावर फिरंगोजी लढा देऊन होते. परंतु युवराज तेथे राजाविरुद्ध लढत असल्याने फिरंगोजींना गड त्यांचे ताब्यात दिला. राजे संतापले. फिरंगोजीवर कडेलोटची शिक्षा देण्यापर्यंत राजांची मजल गेली. शेवटच्या क्षणी तो निर्णय फिरला. फिंरगोजी वांचले. राजांनी येसूबाईला सांगून पन्हाळ्याला तिला जायला सांगितले. युवराजांमध्ये काही बदल होतो किंवा कसे याची खात्री करावयाची होती.

राजे राजगडावरून विजापूरकडे गेले. तेथे मोरोपंत त्यांना मिळाले. दिलेरखानाशी झुंज चालू झाली. दिलेरबरोबर संभाजी राजे असल्याने मराठी फौज कितपत लढू शकेल हे सांगता येत नव्हते. मोरोपंतांनी बागलाण व खानदेश हे मोगली किल्ले घेतले. मोरोपंतांनी त्याचबरोबर सुरतेपर्यन्तचा मुलूख मारून परत आले पहा गडावर राजांनी पंधरा दिवस मुक्काम केला. गडाचे नांव बदलून "विश्रामगड" असे ठेविले. लगेच पुन्हां मोरोपंतांनी अहिवंत व नाहवा हेहि किल्ले पादाक्रांत केले. चौथाईचे करार केले. हनमंतगड काबीज केला. गडावर एक आनंदाची बातमी राजांची वाट पहात होती.

संभाजीराजे मोंगलांना सोडून पन्हाळ्यावर येऊन दाखल झाले होते. हे ऐकून राजांना समाधान वाटले. नामुष्कीचा प्रसंग संपला.

राजांनी दरबार भरविला. दरबार भरण्याचे प्रयोजन मंडळींना कळाले नाही. राजेच म्हणाले की युवराज राज्य संभाळतील असे वाटत नाही. कोणत्या क्षणी अविवेकी निर्णय करतील याचा भरोसा नाही. हंबीरराव व इतरांनी युवराजांची बाजू घेतली परंतु राजे म्हणाले आम्ही वतनाची मिरासदारी चालविण्याकरिता का आम्ही राजे झालो? भारतात हिंदूंचं राज्य नाहीस झालं म्हणून गागाभट्टांनी आम्हाला विनंती केली. त्यानुसार आम्ही राज्याभिषेक करवून घेतला. हे राज्य त्याच निष्ठेनं आमच्या मागेसुद्धां चालायला हवं.

राजे म्हणाले जिंजीचं राज्य संभाजीराजांना द्यावं व इथलं राज्य राजारामाच्या हाती सोपवावं असा आमचा विचार आहे. संभाजी राजे राजगडावर आले. क्षमा मागण्याच्या हेतूने पण राजांनी त्यांना कशा परिस्थितीत राज्य नेटाने नेले हे पटवून दिले. राजे म्हणाले, मोरोपंत पेशवे यांच्यावर तुमचा फार रोष. ज्या माणसांनी रोहिडेश्वराच्या शपथेपासून आजतागायत आम्हाला साथ दिली, अशी ती माणसं. आपल्या पराक्रमावर व कर्तृत्वावर त्यांनी राज्याचा पाया भक्कम केला. साल्हेर, मुल्हेर जिंकणारे प्रतापगडासारखे गड उभारणारे, आडी अडचणीच्या वेळी रणांगणांत धावं घेणारे "मोरोपंत आठवा" तुमच्या राज्याची धाराबंदी घडविणारे अनाजी पहा. म्हणजे त्यांची किंमत कळेल. त्या युवराजपदाच्या मुर्ख घमेंडीत भर राजसदरेवर "लुच्चे, लफंगे" म्हणून उपमर्द करण्यात तुम्ही मागेपुढे बघितले नाहीत. आमच्या तोला-मोलाची माणसं ती. तो अपमान आमचा आहे. हेहि तुमच्या ध्यानी आलं नाही. ती माणसं ... म्हणून तुमच्या ..पणावर पांघरूण घातलं. कर्ता सवरता मुलगा घरी असतांना उभं राज्य मंत्रिमंडळाच्या स्वाधीन करून जाण्यांत आम्हांला काय हौस होती? दिलेरखानाबरोबर भूपाळगडावर तुम्हांला लढतांना पाहून तुमच्या शब्दाखातर भूपाळगड तुम्हाला दिला. फिरंगोजी आमच्याकडे आले आणि त्याबद्दल आम्ही त्यांना काय शिक्षा दिली ठाऊक आहे? तोफेच्या तोंडी! शिक्षा दिली. परंतु अंमलात आणली नाही. हे हात दुबळे ठरले. दिलेरखानाने किल्ल्यांत प्रवेश करतांना स्वराज्याशी इमानी असणाऱ्या सातशे लोकांचे हात मोडले आणि ते तुम्ही उघड्या डोळ्यांनी पाहिलंत? परिश्रमात बांधलेला किल्ला इखलास खानाकडून त्यानं तोफाच्या भडिमारांत जमिनदोस्त केला. हे पातक

दिलेरखानाचं नाही, तुमचं आहे. निकोट्याला दिलेरनं राक्षसी नंगानाच घातला. अब्रू रक्षणासाठी आमच्या आया बहिणींनी मुलाबाळांसकट विहिरीत उड्या मारल्या. सारा अथणी गांव गुलाम म्हणून विकायला निघालांत!

संभाजीराजांना पश्चात्ताप झाला. राजांना म्हणाले की हवी ती शिक्षा मला करा.

शंभुराजांना ते म्हणाले, मोठ्या कष्टानं आम्ही राज्य उभं केले. या राज्यापायी हजारोंनी बलिदान केलं, अनेक संकटं भोगली. आज आमचं राज्य तुंगभद्रेपासून नर्मदेपर्यंत पसरले आहे. एवढे राज्य सांभाळणे सोपे नाही, पुढे दिवस कष्टाचे आहे. औरंगजेबाने जिझिया कर लादला आहे. त्याखाली हिंदू चेपले जात आहेत. औरंगजेब आतां दक्षिणेत उतरल्याशिवाय रहाणार नाही. आता आमचे मनसुबे तुम्ही पुरे करा. आम्ही आता थकलो आहे. तुम्हाला जिंजीचं राज्य द्यायचं ठरविलं आहे. राजांनी येसूबाईच्या पाठीवरून हात फिरविला. तिला समजुतीच्या गोष्टी सांगून अधिकार गाजवायचा हक्क गाजवीत जा एवढेहि म्हणाले. राजे परत निघाले. वाटेत समर्थांना भेटले. त्यांच्या अस्वस्थ मनःस्थितीला समर्थांच्या बोलांनी राजांना स्वात्मसौख्य प्रदान केले गेले. राजांना समाधियोग घडला. राजांनी जसा राजयोग साधला तसा सिद्धयोग होण्याबद्दल प्रार्थना केली.

राजांना दौलत खानाने खांदेरी-उंदेरीचा लढा कसा दिला हे मोरोपंत सांगत होते. मायनाक भंडारी दीडशे माणसं व चार तोफा घेऊन खांदेरीची तंटबंदीचे संरक्षणासाठी काम करीत होते. काम सुरू झाले. भिंत दीड हात उंच चढली. तेवढ्यांत ते काम रोखण्यासाठी इंग्रज आले. इंग्रजांना कैद केले. इंग्रजांचा प्रतिकार होताच. मग दौलतखानाने चाळीस पन्नास गुराबाकडून लढत दिली. तरीही इंग्रज ऐकेनात मग मराठ्यांनी राजापूरच्या बखरीला वेढा दिला. व सर्व माणसे नजरकैद केली. मग मात्र इंग्रज घाबरले व तहाला आले. मोरोपंत पुन्हा सांगू लागले की खांदेरी उंदेरी बेटांचा राजांचा हक्क इंग्रजांनी मानला. इंग्रजांनी तह केला. इंग्रज गलबते घेऊन माघारी गेले, तरी सिद्दी कासमच्या गलबतावर दौलतखानाने नजर ठेवली.

राजे अनाजीपंत व मोरोपंत पेशव्यांना म्हणाले की गेली वीस वर्षे आपण हा खेळ खेळलो आहे. आम्ही नसतानाही आमचे मनोरथ सिद्धीला नेण्याची तुमची

कुवत आहे हे आज आम्ही पहातो आहे. जंजिरा व मुंबई यामध्ये मधील एक ठिकाण - "खांदेरी/उंदेरी" आपल्याकडे असल्याने यापुढे इंग्रज व सिद्दी यांना पराभव करणे आपल्याला शक्य आहे.

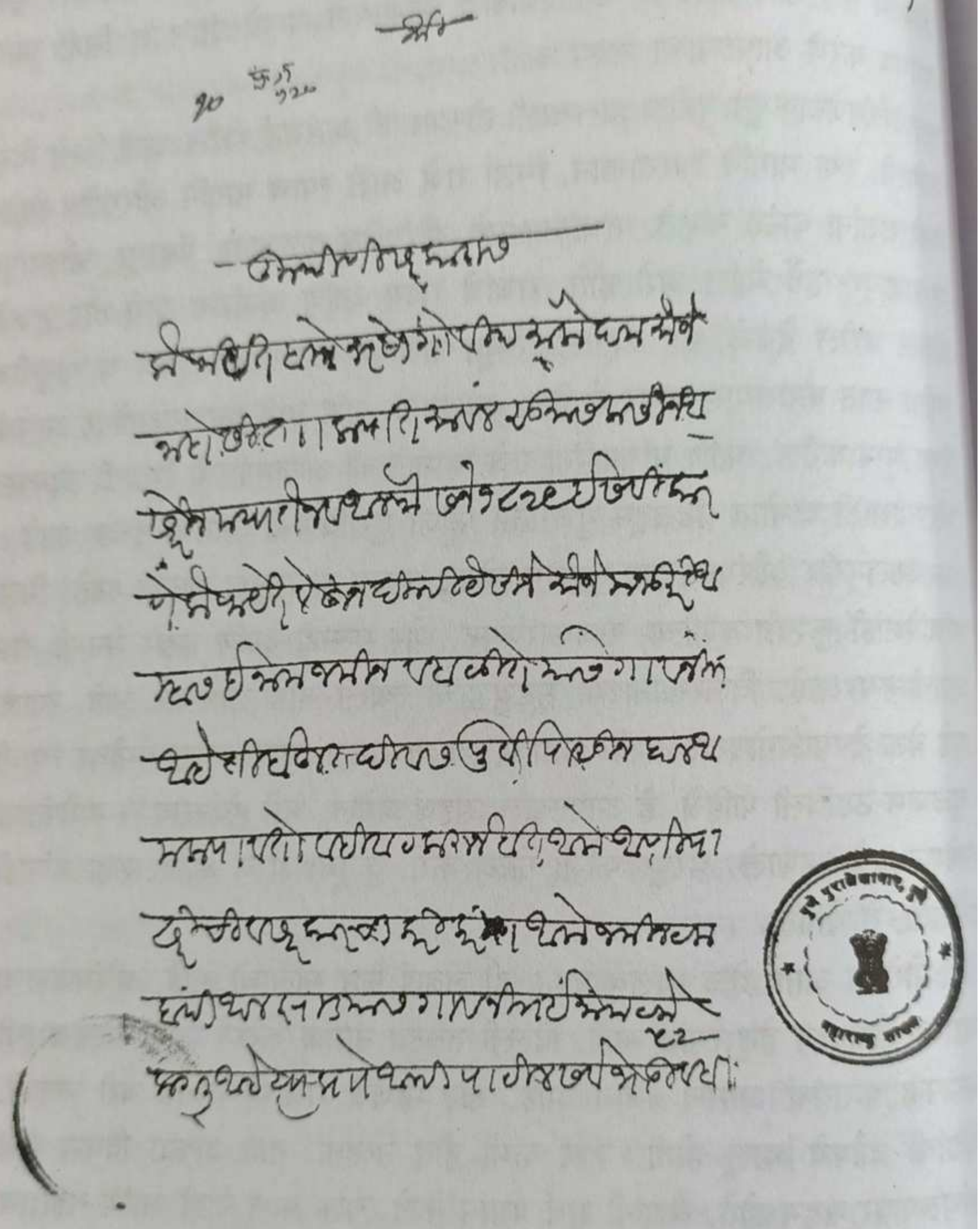
औरंगजेबाकडून पुढील हालचाली होण्यासाठी कारवाई होईल अशी चिन्हे दिसू लागली. ज्या मार्गाने शास्ताखान, मिर्झा राजे आले त्याच मार्गाने औरंगजेब येईल असे राजांना वाटत नव्हते. राजांच्या मते औरंगजेब तुळजापूर, पंढरपूर, कोल्हापूर व राजापूर मार्गे येईल असे होते. राजांचे राज्य आणि कर्नाटक याचे दोन तुकडे होऊन वरील देवळे भ्रष्ट होतील. तेथून राजापूर गांठल की इंग्रज व पोतुगीज त्यांना मदत करावयास तयार होतील. आलमगीर युद्ध उभी करण्याअगोदर आमची दैवत भग्न करील, आणि याचकरिता राजे म्हणाले की आलमगीरची पिछाडी उद्ध्वस्त करण्यासाठी दाभोळ बंदरातून गुजरातेत फौजा घुसविणेची आमची इच्छा आहे.

आलमगीर औरंगाबादचा सुभेदार होता. त्याला हा मुलूख माहीत आहे. मिर्झा राजांपेक्षांही कुशाग्र बुद्धीचा, राजकारणपटु, थोर मुत्सद्दी आणि प्रखर सेनानी असं त्याचं रूप आहे. दिलेरखानाच्या सूडबुद्धीची त्याला जोड लाभणार आहे. त्याला पुढे येऊ देण्याअगोदरच अशीर गडावर त्याला रोखून, गुजरातच्या भूमीवर त्याची धुळधाण उडविली पाहिजे. हे आपल्याला सहज जमेल, असे हंबीरराव व मोरोपंतांना उद्देशून राजे म्हणाले. भरपूर फौजा गोळा करा. कुतूबशहा व आदिलशहा यांनाही बोलवा. ते येतील.

मोरोपंत आतां वेळ घालवू नका. ही लढाई फार मोलाची आहे. औरंगजेबाचा पराजय येवढाच हेतू त्यांत नाही. दिल्ली तक्ख्त नाराज करून काशी विश्वेश्वराची स्थापना करायचं आमचं स्वप्न आहे. खरं म्हणजे राजांची तब्येत बरी नव्हती. वैद्यांची औषधे चालू होती. ज्वर कमी होत नव्हता. दहा अकरा दिवस राजे अंथरुणावर पडून होते. वैद्यांनी सर्व प्रयत्न केले. यश आले नाही आणि महाराज पंचत्वांत विलीन झाले! (शालीवाहन शके १६०२, रौद्र नाम संवत्सरे, चैत्र शुद्ध १५ रविवार दोन प्रहरी, रायगड मुक्कामी ३ एप्रिल १६८०).

◆ ◆ ◆

१

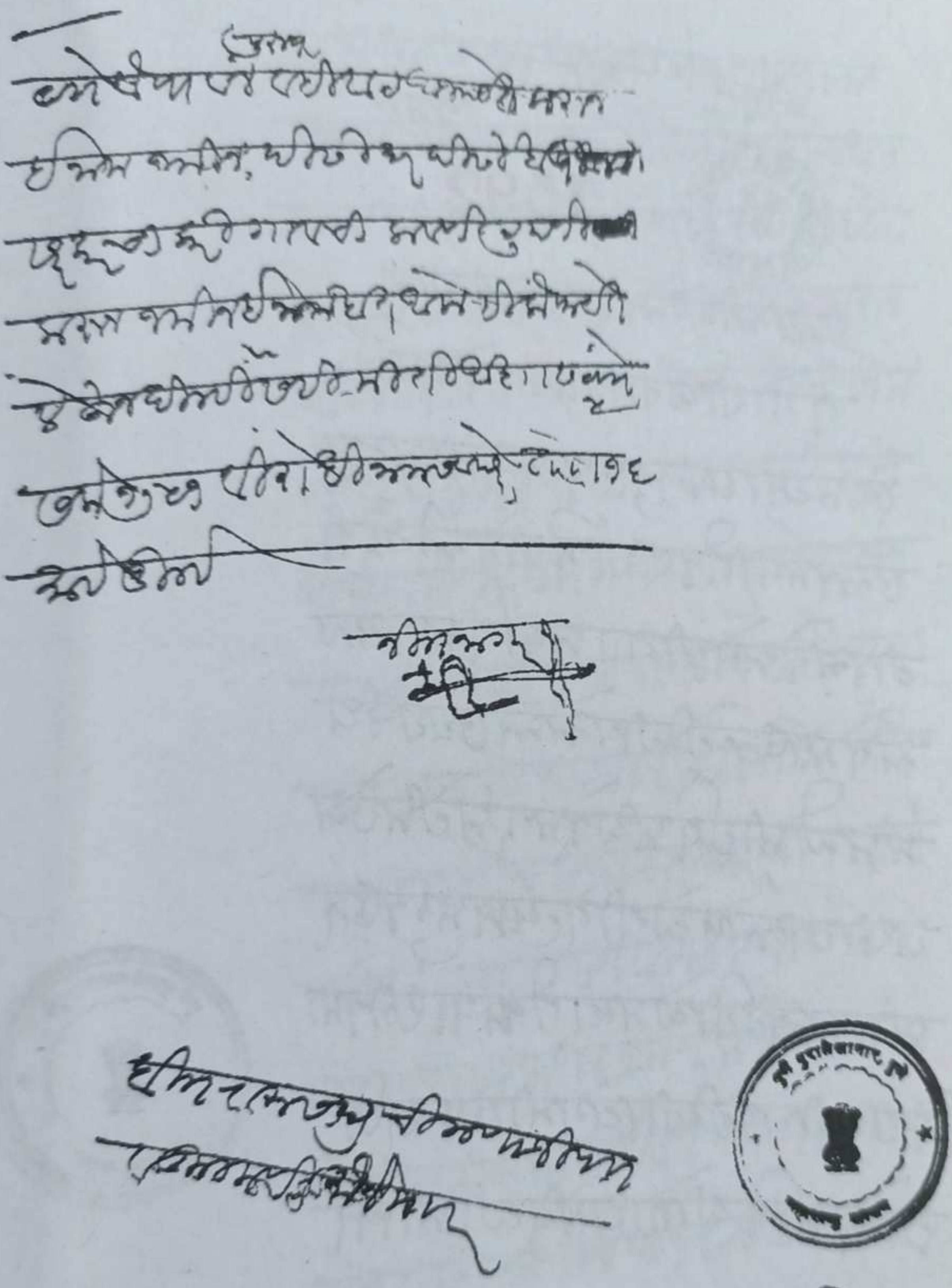

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

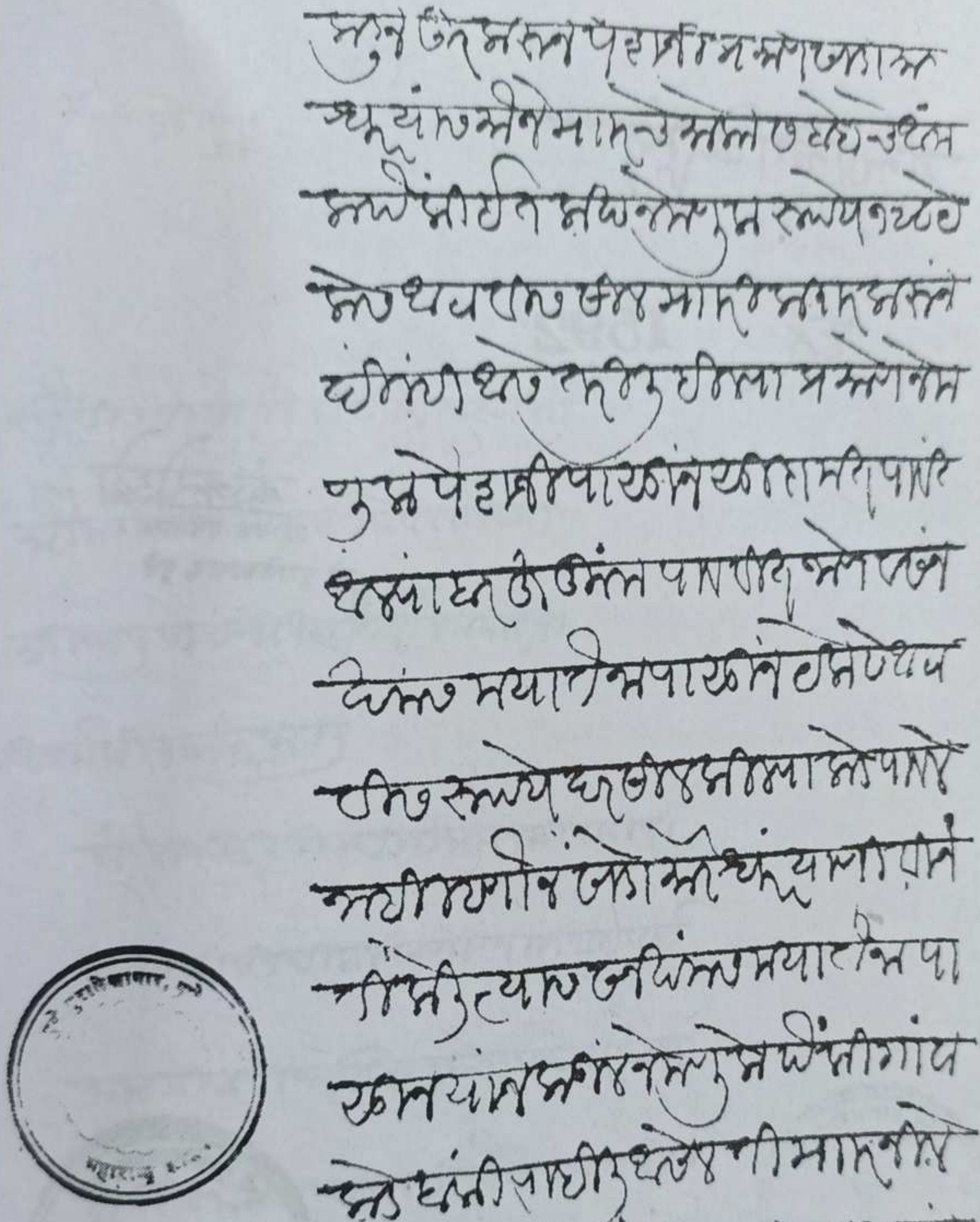

सहायक संचालक
पुणे पुरालेखागार, पुणे

श्री

1592

[illegible]

1592

८ — पुणे जमाव

श्री

[illegible]

[illegible]

[illegible]

सहायक संचालक
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे

पुणे जमाव
७२०

श्री

81229

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

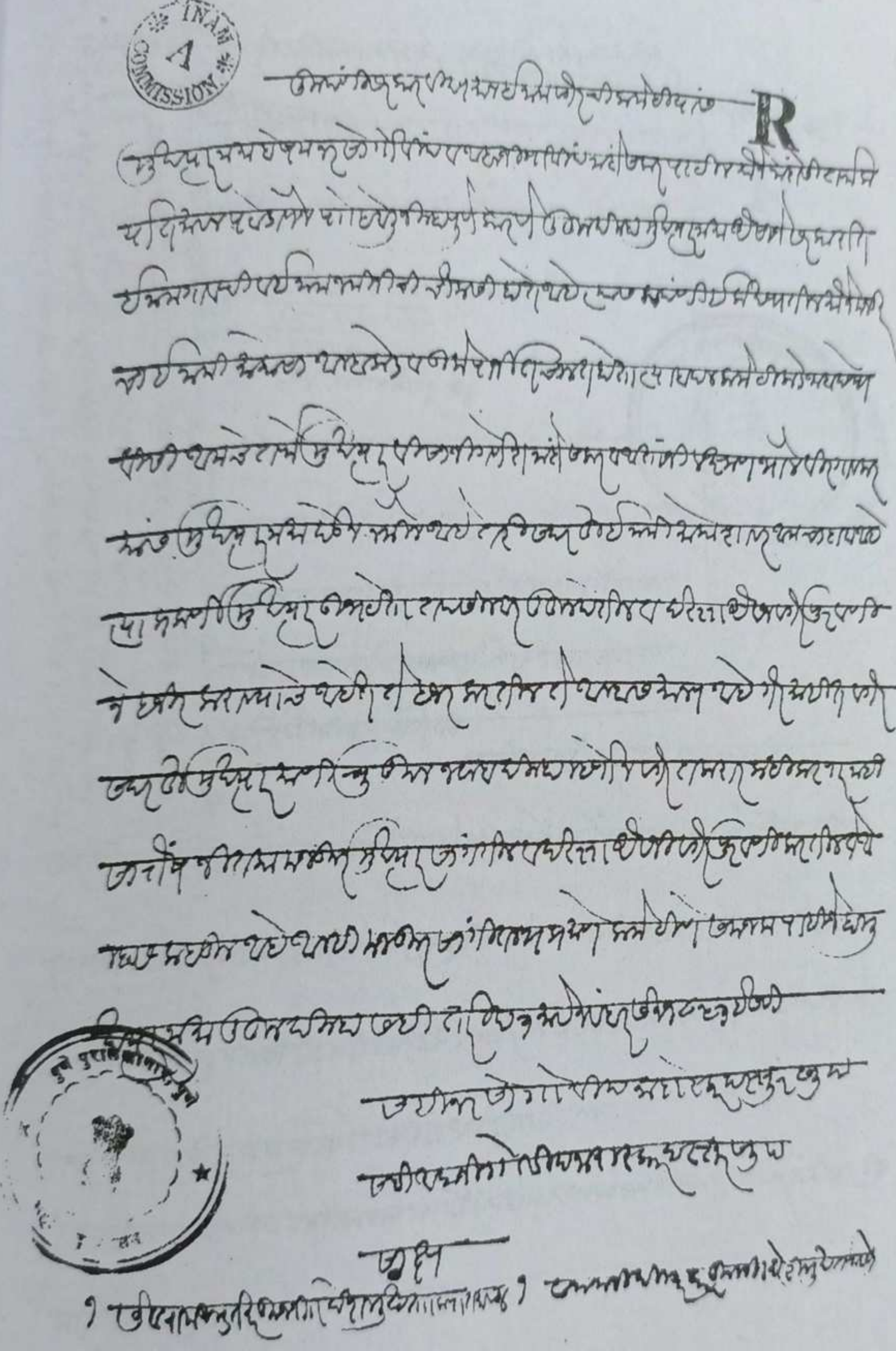
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

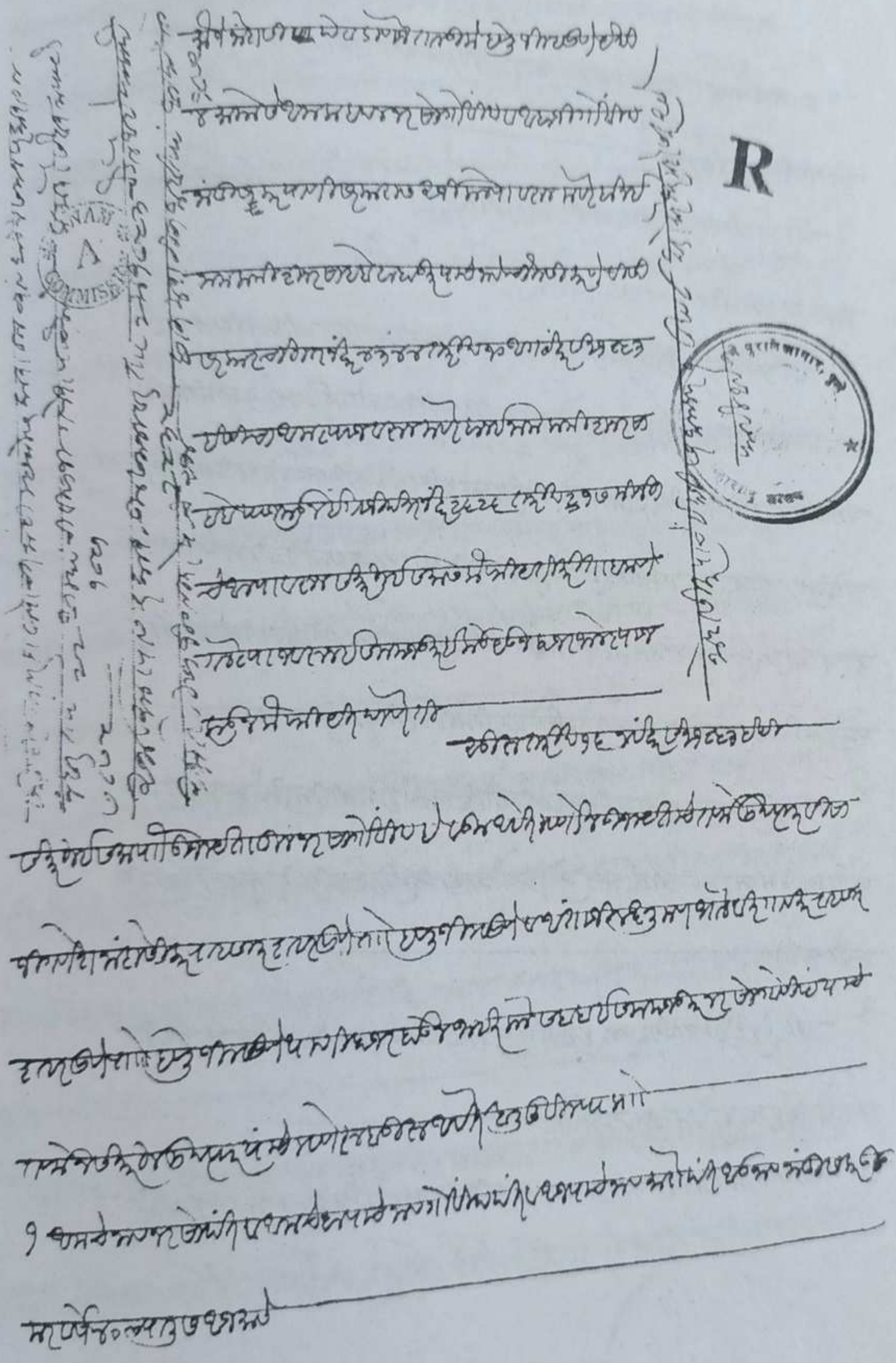
[illegible]

INAM
A
COMMISSION
R

[illegible]

[illegible]

सहायक संचालक
पुणे पुरालेखागार, पुणे

२ [illegible]

३ [illegible]

४ [illegible]

५ [illegible]

६ [illegible]

७ [illegible]

[illegible]

[illegible] INAM A COMMISSION R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible] R ५९२/६

१३ [illegible]

[illegible]

INAM A COMMISSION

१४ [illegible]

[illegible]

१५ [illegible]

[illegible]

१६ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

signed before me at Poona on the 18th

November 1853

[illegible] Captain

Assist: Inam Commr

[illegible]

[illegible]

सहायक संचालक

पुणे पुरालेखागार, पुणे

[illegible]

२ [illegible]

[illegible]

३ [illegible]

[illegible]

४ [illegible]

[illegible]

[illegible]

५ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

६ [illegible]

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

७ [illegible]

[illegible]

८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१० [illegible]

[illegible]

११ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१३ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१४ [illegible]

[illegible]

R INAM A COMMISSION

[illegible]

१५ [illegible]

[illegible]

६ [illegible]

१६ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१७ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Signed before me at Poona on the 28th June 1854

[illegible] Captain

Asst. Inam Commr.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

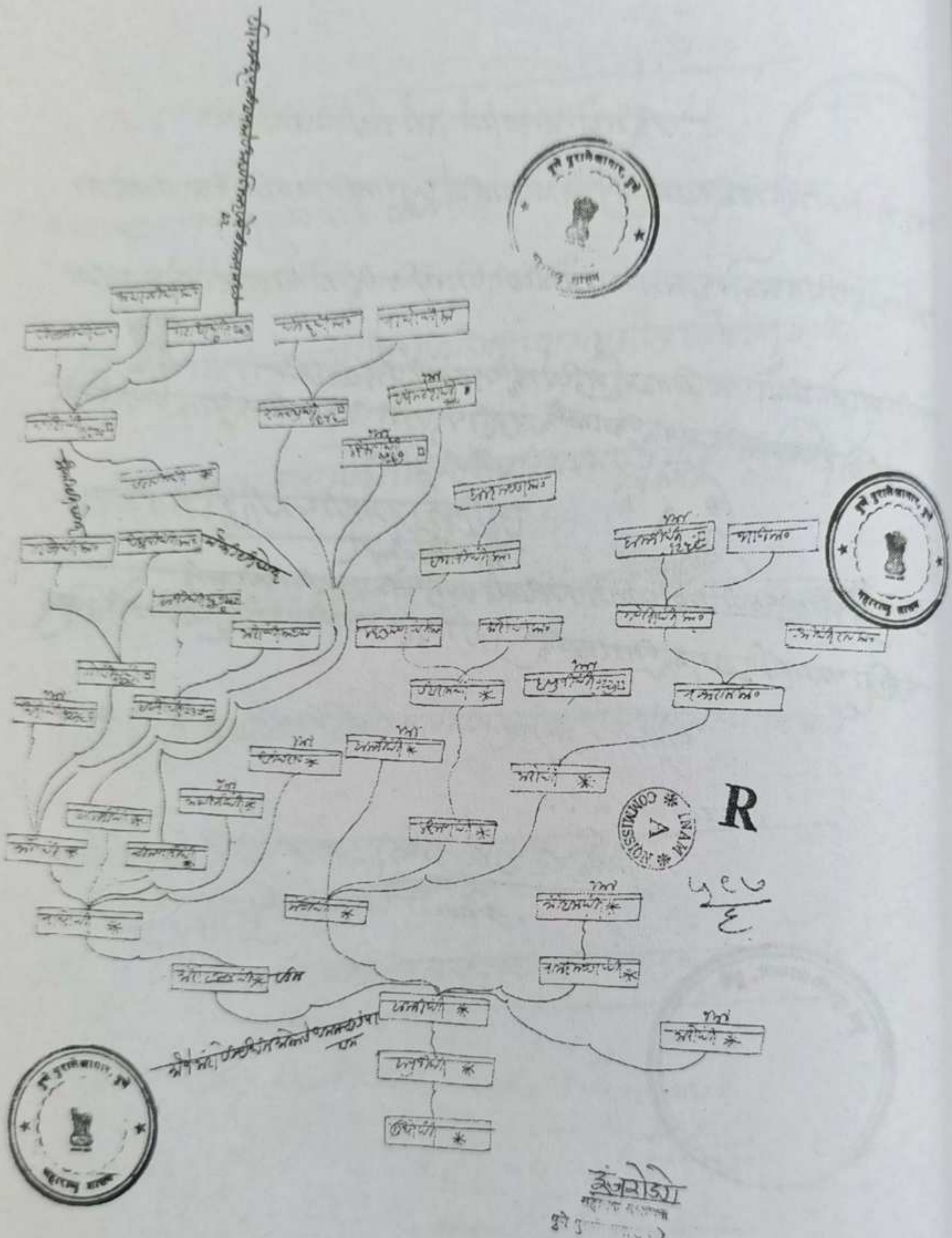
[illegible]

Signed before me at Poona on the 18

November 1853

[illegible signature] Captain

Assistt. Inam Commr.

R
INAM COMMISSION A

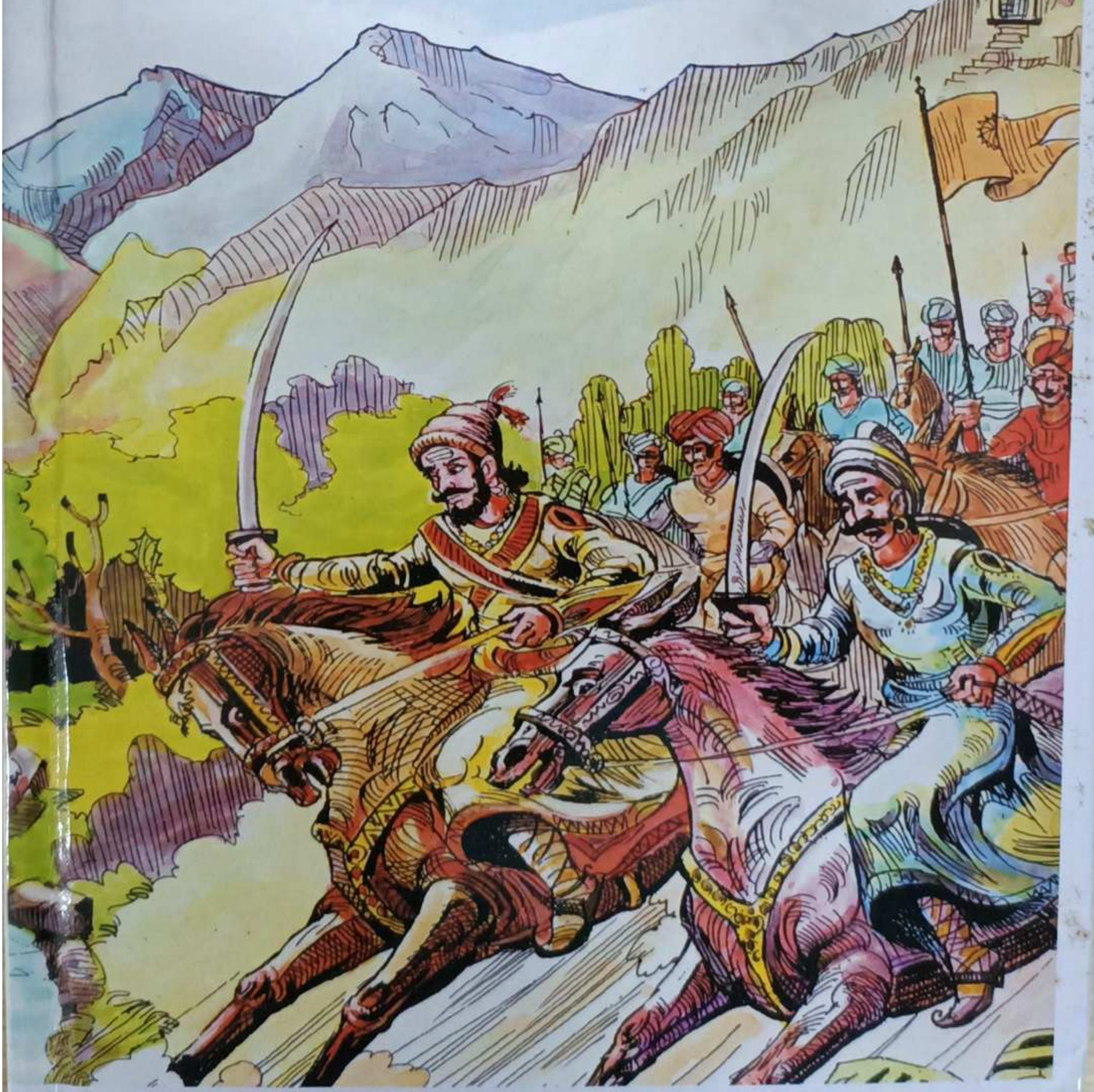
मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे
घराण्यांतील छत्रपती शिवाजी कालखंडांतील

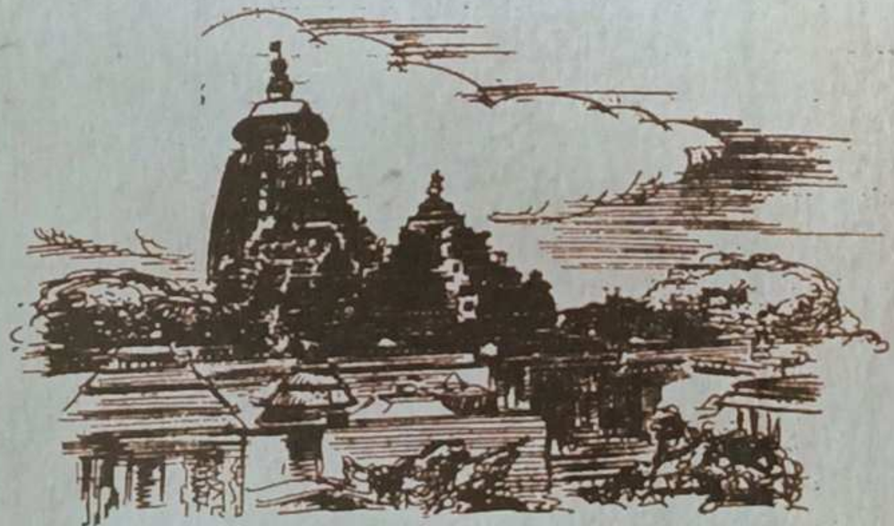
ऐतिहासिक कागदपत्रे

संपादक: राजाराम देशपांडे

दार उघड बया आता दार उघड

लेखकाचा परिचय

राजाराम शंकर देशपांडे
चार्टर्ड इंजिनिअर
एम्.आय्.ई.सी.ई., एम्.एस्.ई (१)

१९५९ ला कॉलेज् ऑफ इजिंनियरींग पुणे, इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंजिनिअर्स, कोलकत्ता व मिलिटरी इंजिंनियरींग कॉलेज्, खडकी येथे पदवी. बाँब डिस्पोजल तंत्रज्ञान. यशवंतराव चव्हाण प्रबोधिनी, पुणे व मेरी नाशिक-प्रशिक्षणाधिकारी, ३६ वर्षे सरकारी नोकरी त्यानंतर वडिलोपार्जित शेती व्यवसाय. "वनश्री" पुरस्कारासाठी नामनिर्देशन.

प्रतिनियुक्ती- वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्थान पुणे. पुणे विद्यापीठ, जिल्हा- उपनिबंधक, सहकारी संस्था व जिल्हा परिषद- पुणे व सातारा, डिझाईन्स सर्कल- मुंबई.

पत्ता:
आदिती, प्लॉट नं ८,
भरतकुंज वसाहत नं २,
एरंडवणा, गणेश नगर,
पुणे: ४११०३८
दुरध्वनी: २५४४११७८
मोबा: ९४२०६९६४३२

मुद्गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील)
या घराण्याचा ... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

(इ. स. १६३० ते इ. स. १६८०)

लेखक व प्रकाशक :

श्री. राजाराम शंकर देशपांडे

एम्. आय्. ई. सी. ई.

एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर

मूल्य : रु. ८००/-

प्रोफिशन्ट™
पब्लिशिंग हाऊस

लेखक व प्रकाशक : राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई., एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर
पत्ता : ''आदिती,'' प्लॉट नं. ८,
भरतकुंज वसाहत नं. २, अेरंडवणा (गणेशनगर),
पुणे ४११०३८.
फोन : ०२० - २५४४११७८, ९४२०६९६४३२

प्रथमावृत्ती : दिनांक १४ मार्च २०१०

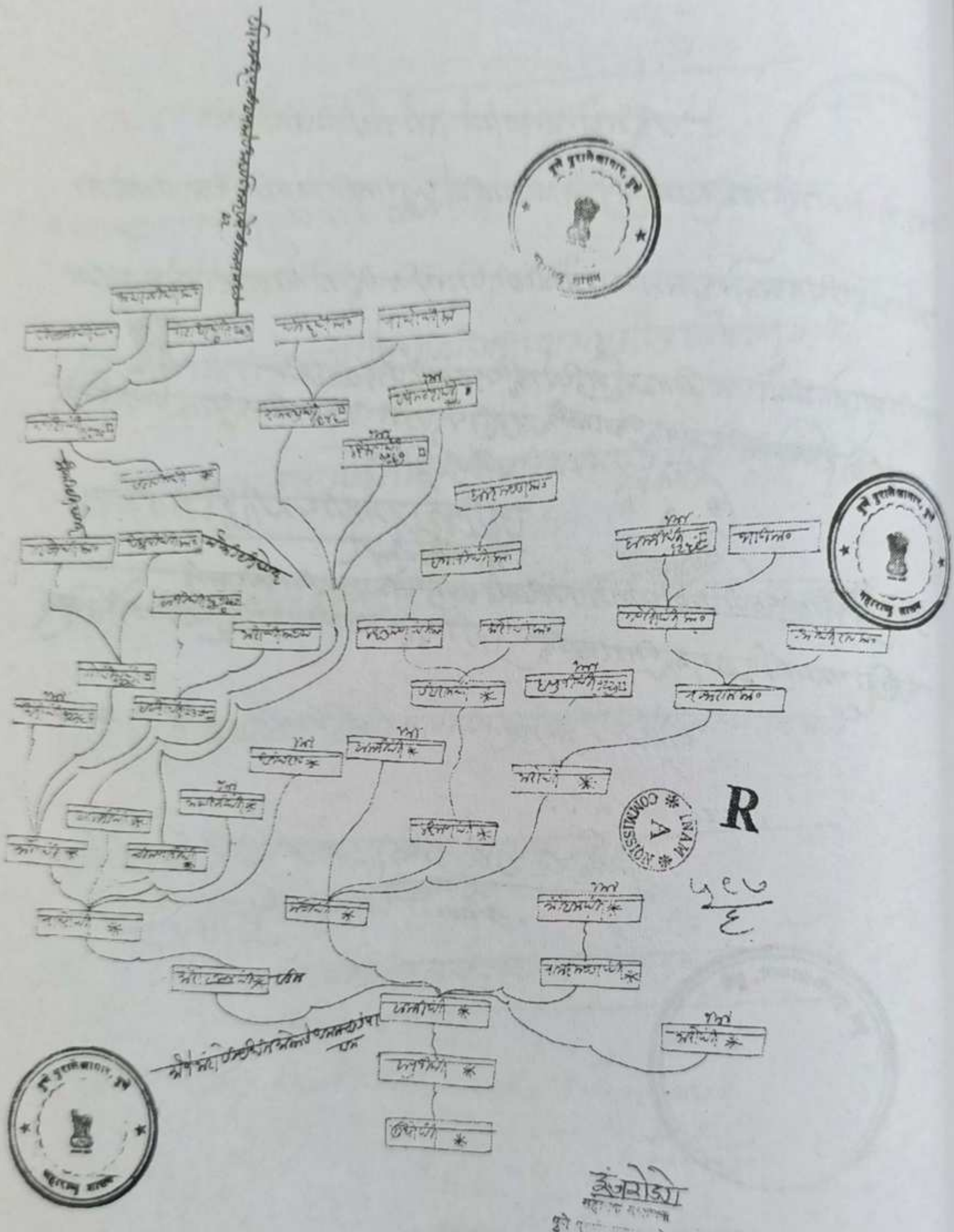
अक्षर-जुळणी : स्वाती एन्टरप्राईजेस, पुणे - ९
अर्क डिझाईन, पुणे.

मुखपृष्ठ, मलपृष्ठ व आतील चित्रे
शंकर गोजारे, संदीप साळुंके, अमोल क्षीरसागर, शशांक गुप्ते

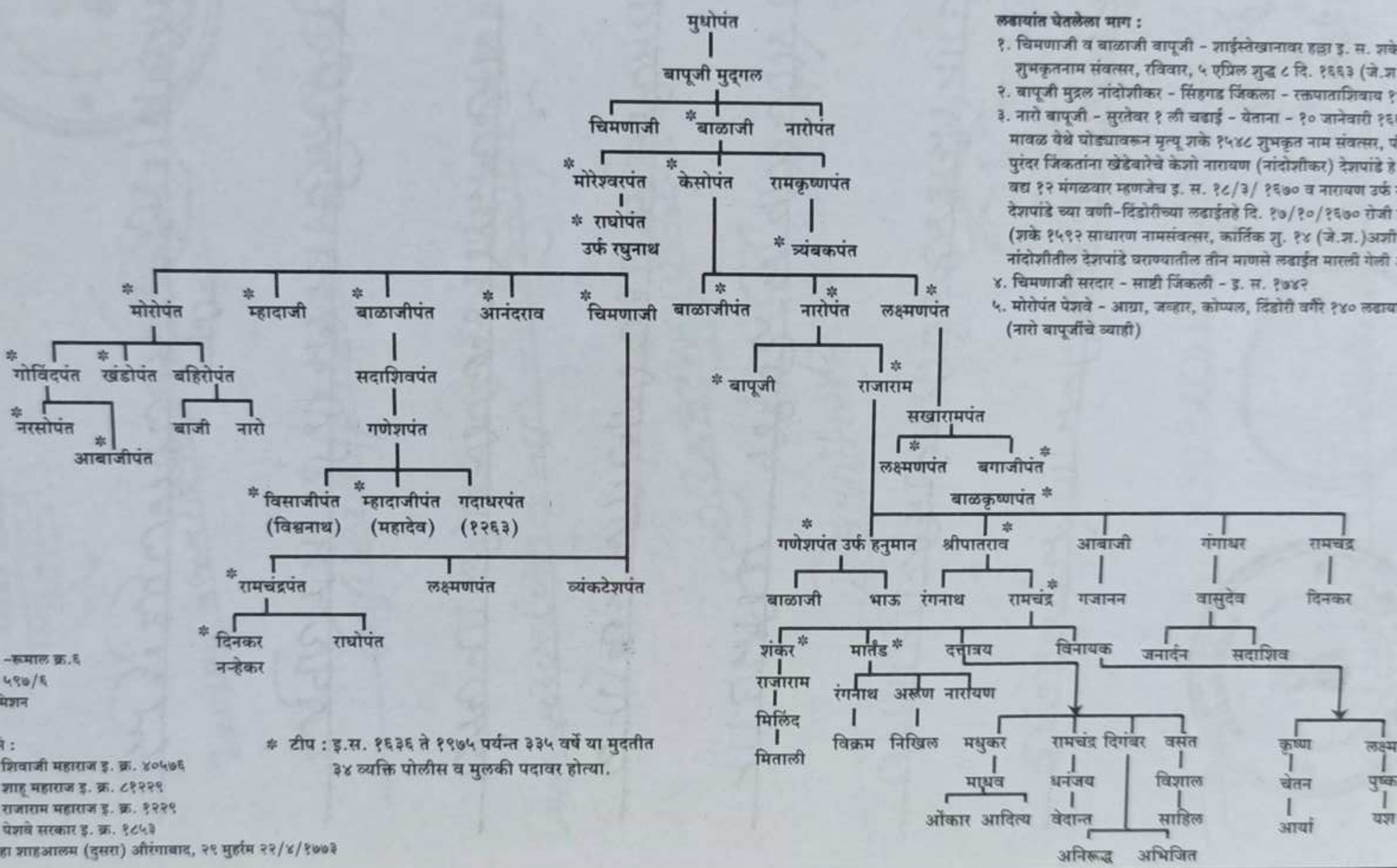
प्रकाशन सहाय्य व वितरक :
अ. र. नांदुरकर
अनमोल डिस्ट्रिब्यूटर्स
५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग ;
प्रभात सिनेमा समोर, पुणे - ४११०३०.
फोन : ०२० - २४४८४५३८.

मुद्रक : अभिषेक क्रियेशन्स
९८७, सदाशिव पेठ, पुणे-४११ ०३०.

अनुक्रमणिका

R
INAM COMMISSION
A

मौजे नांदोशी ता. हवेली जि. पुणे येथील
श्री. देशपांडे-पाटील (नऱ्हेकर, नांदोशीकर, बल्लाळ, मुद्रल, खेडेबारे
यांची आदिलशाही, निजामशाही व शिवकालीन व शिवकालोत्तर वंशावळ २०१० इ. स. पर्यंत

लढायांत घेतलेला भाग :

१. चिमणाजी व बाळाजी बापूजी - शाईस्तेखानावर हल्ला इ. स. शके चैत्र १५८५ शुभकृतनाम संवत्सर, रविवार, ५ एप्रिल शुद्ध ८ दि. १६६३ (जे.श्र.)

२. बापूजी मुद्रल नांदोशीकर - सिंहगड जिंकला - रक्तपाताशिवाय १४/०३/१६४८

३. नारो बापूजी - सुरतेवर १ ली चढाई - येताना - १० जानेवारी १६६४ रोजी वडगांव मावळ येथे घोड्यावरून मृत्यू शके १५४८ शुभकृत नाम संवत्सर, पौष वद्य ४, पुरंदर जिंकतांना खेडेबारेचे केशो नारायण (नांदोशीकर) देशपांडे हे शके १५९१ फाल्गुन वद्य १२ मंगळवार म्हणजेच इ. स. १८/3/ १६७० व नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे च्या वणी-दिंडोरीच्या लढाईतहे दि. १७/१०/१६७० रोजी तो मारला गेला. (शके १५९२ साधारण नामसंवत्सर, कार्तिक शु. १४ (जे.श्र.)अशी नांदोशीतील देशपांडे घराण्यातील तीन माणसे लढाईत मारली गेली आहेत.

४. चिमणाजी सरदार - साष्टी जिंकली - इ. स. १७४२

५. मोरोपंत पेशवे - आग्रा, जव्हार, कोप्पल, दिंडोरी वगैरे १४० लढायांत भाग (नारो बापूजींचे व्याही)

संदर्भ :
पेशवे दप्तर -रूमाल क्र.६
कागद क्र. ५९७/६
इनाम-कमिशन

इनाम वतने :
१. श्रीमंत शिवाजी महाराज इ. क्र. ४०५७६
२. श्रीमंत शाहू महाराज इ. क्र. ८१२२९
३. श्रीमंत राजाराम महाराज इ. क्र. १२२९
४. श्रीमंत पेशवे सरकार इ. क्र. १८५३
५. बादशहा शाहआलम (दुसरा) औरंगाबाद, २९ मुहर्रम २२/४/१७७३

* टीप : इ.स. १६३६ ते १९७५ पर्यन्त ३३५ वर्षे या मुदतीत ३४ व्यक्ति पोलीस व मुलकी पदावर होत्या.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] मातबर सुरु

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

पुणे पुरालेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन

[illegible]
सहायक संचालक
पुणे पुरालेखागार, पुणे

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

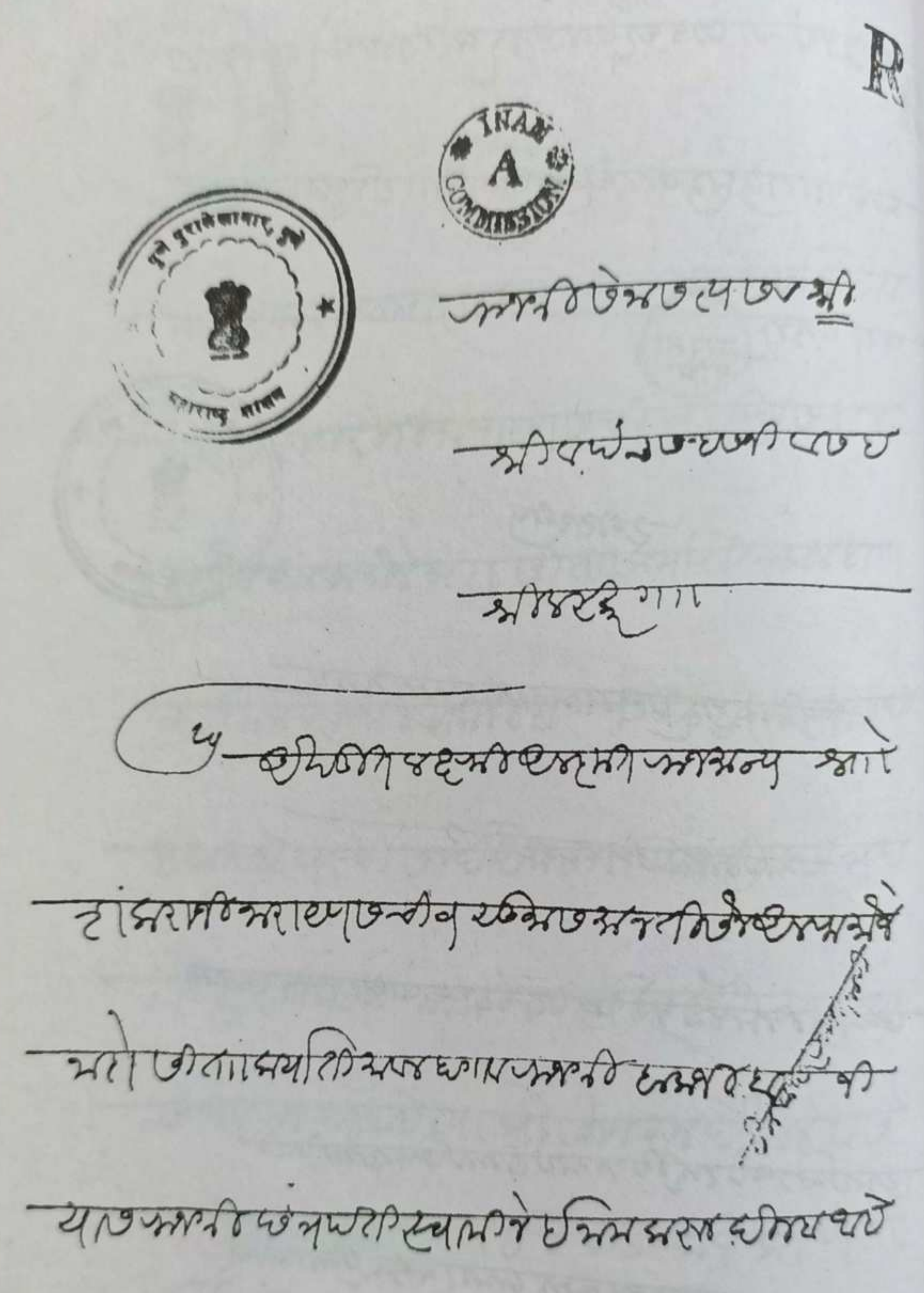
[illegible]

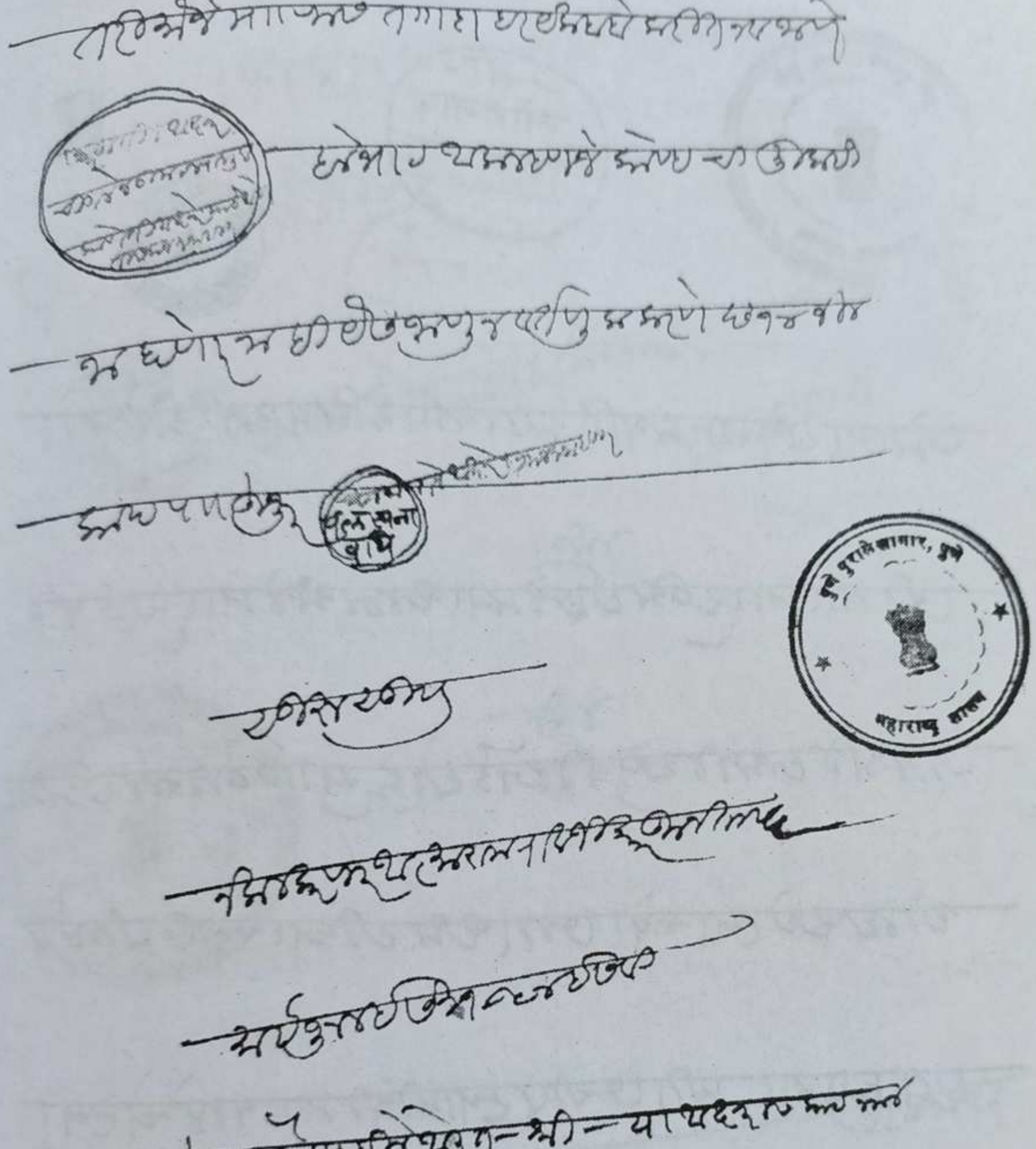
[illegible]

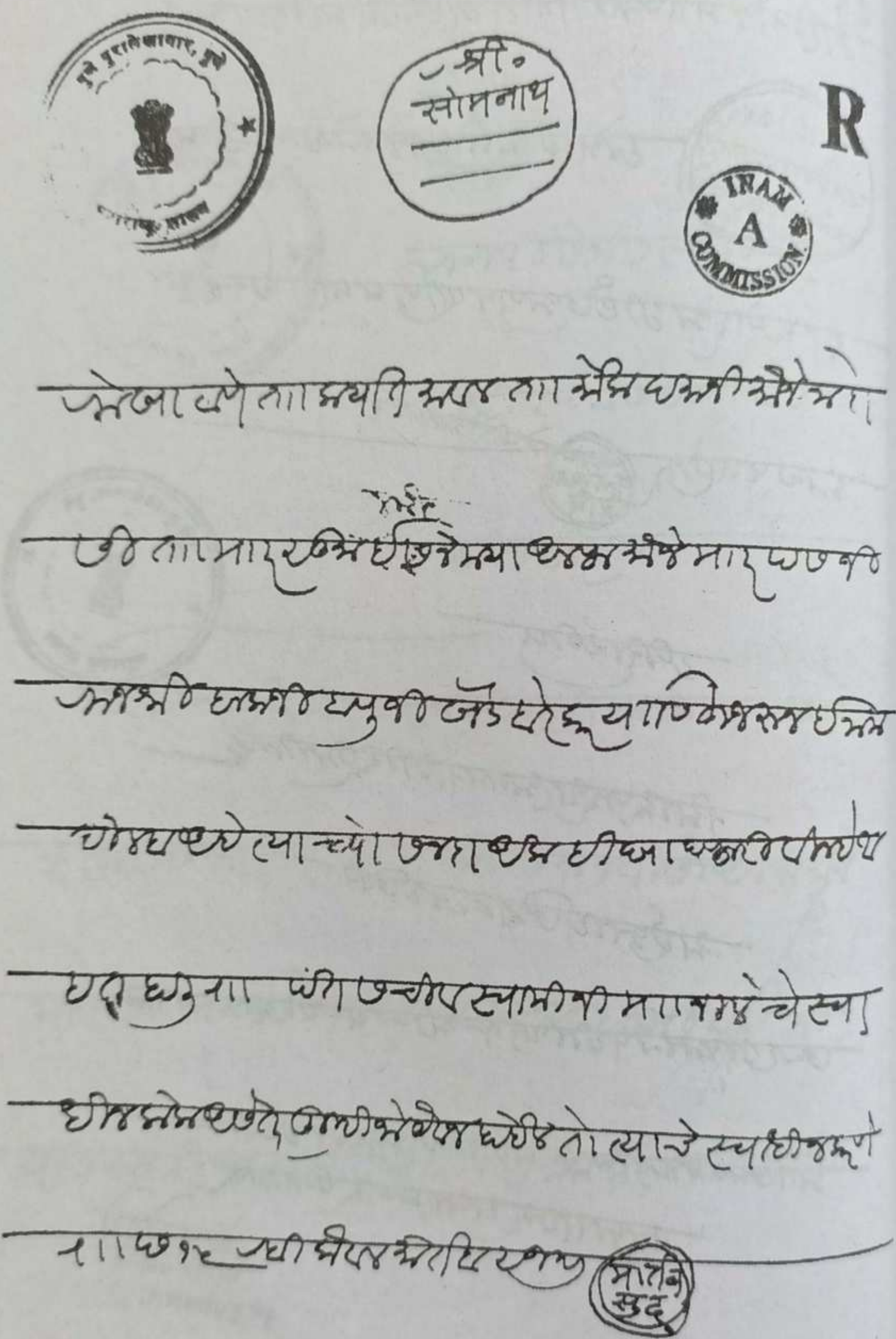
[illegible]

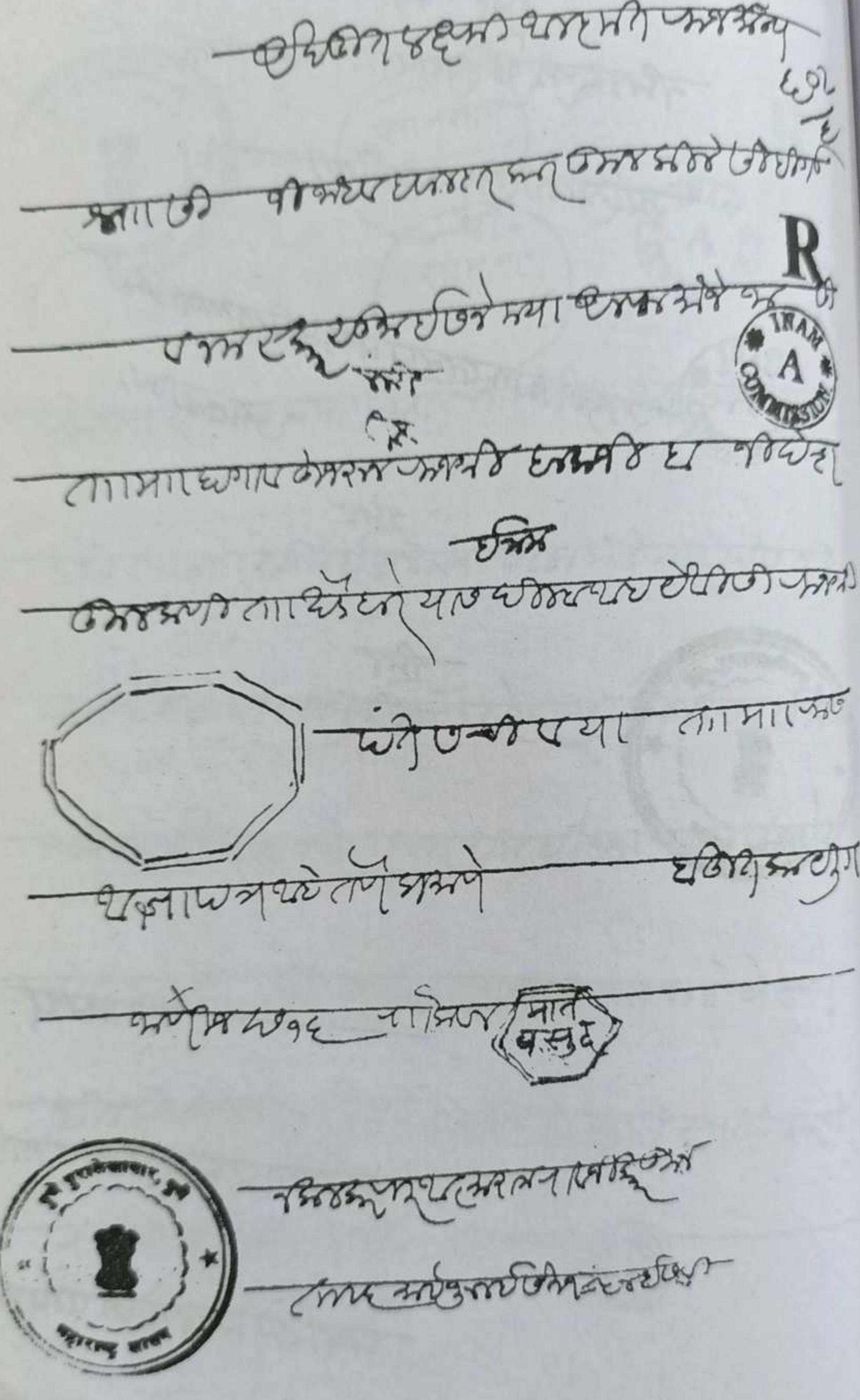
[illegible]

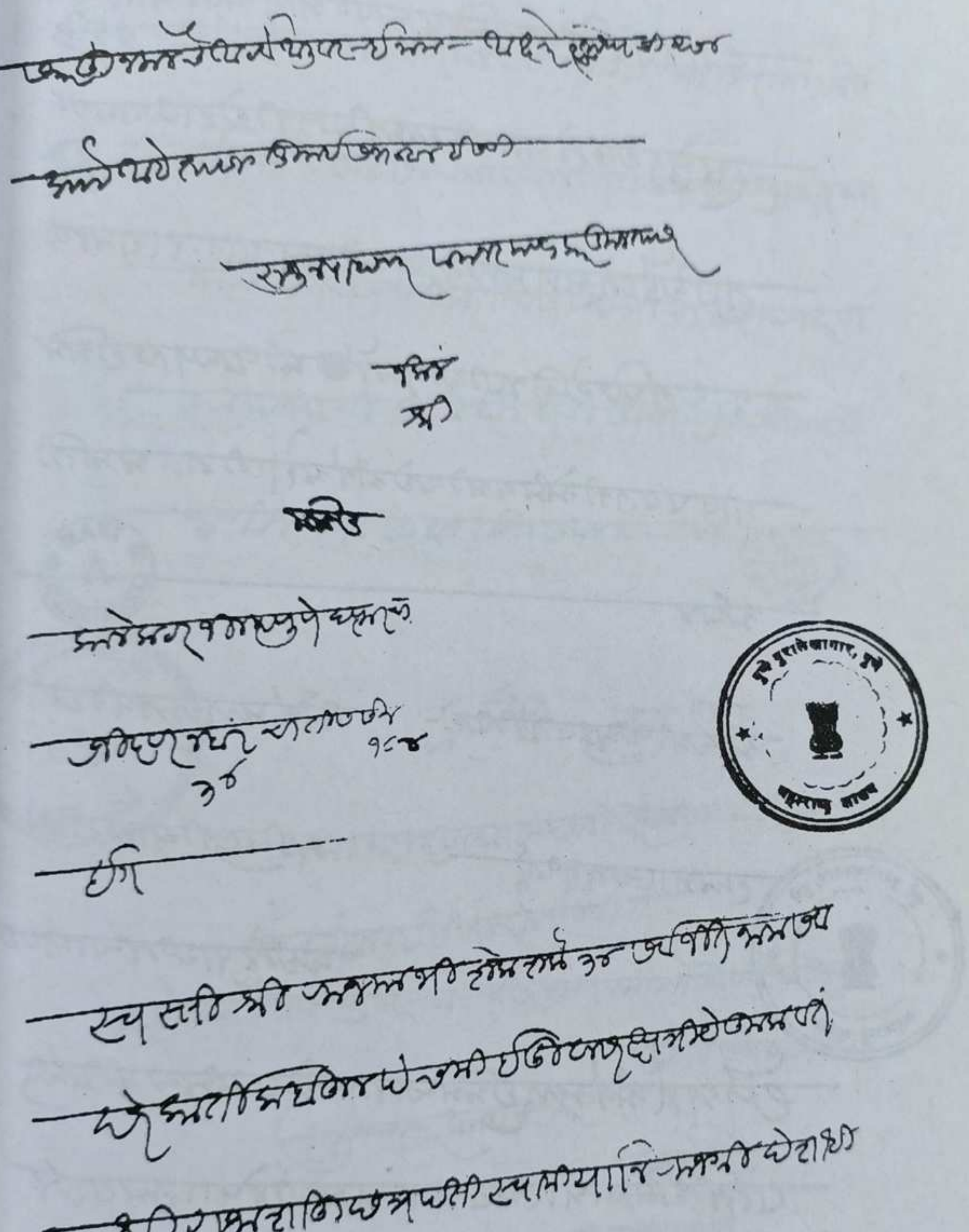
सहायक संचालक
पुणे पुरालेखागार, पुणे

R
INAM
A
COMMISSION

पुणे पुराभिलेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन
सहायक संचालक
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे

श्री
सोमनाथ
R
INAM
A
COMMISSION

R
INAM A COMMISSION
मोर्तब सुद

[illegible]

[illegible]

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

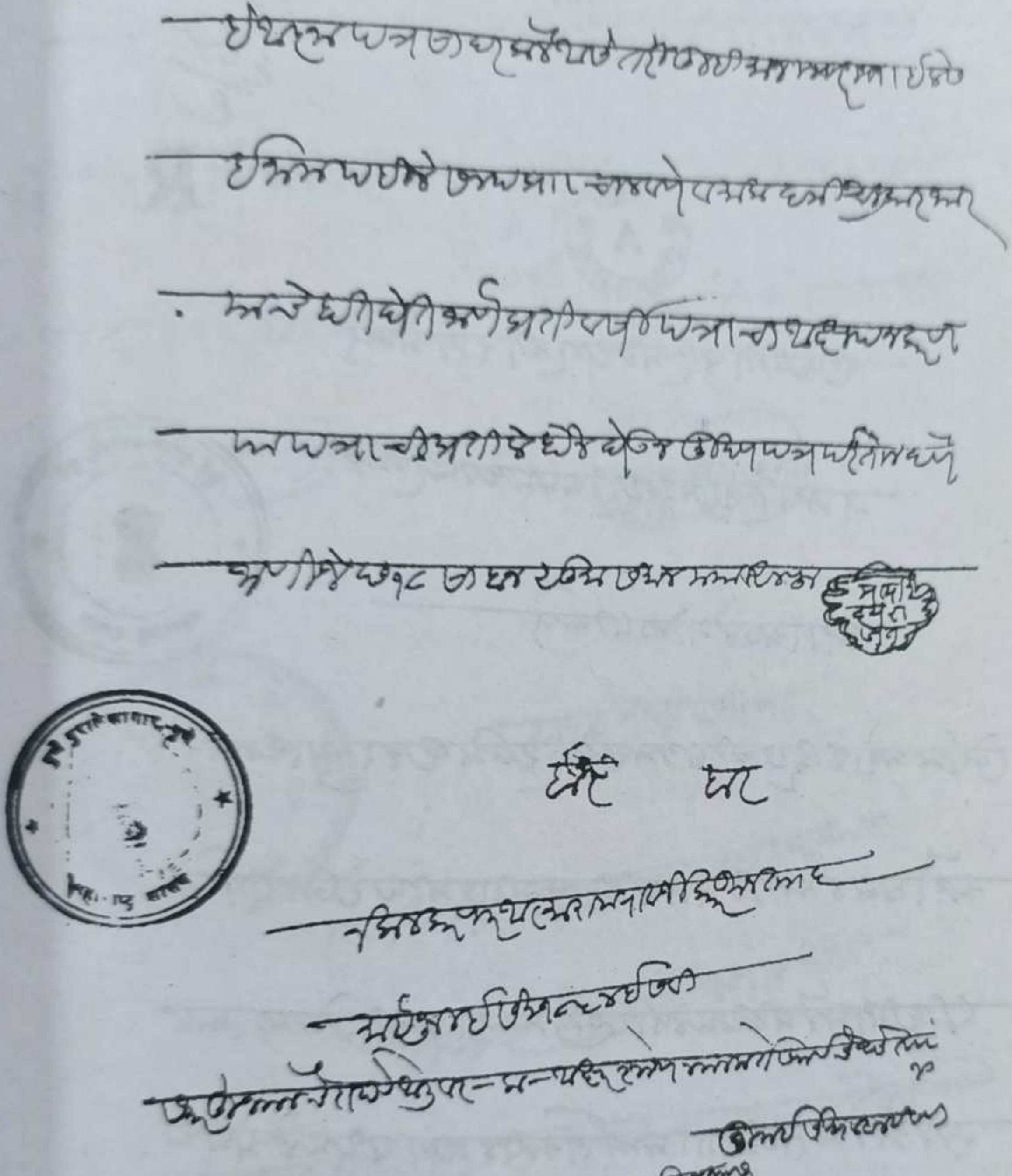
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

सहायक संचालक
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे

६०/६

R

INAM A COMMISSION.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

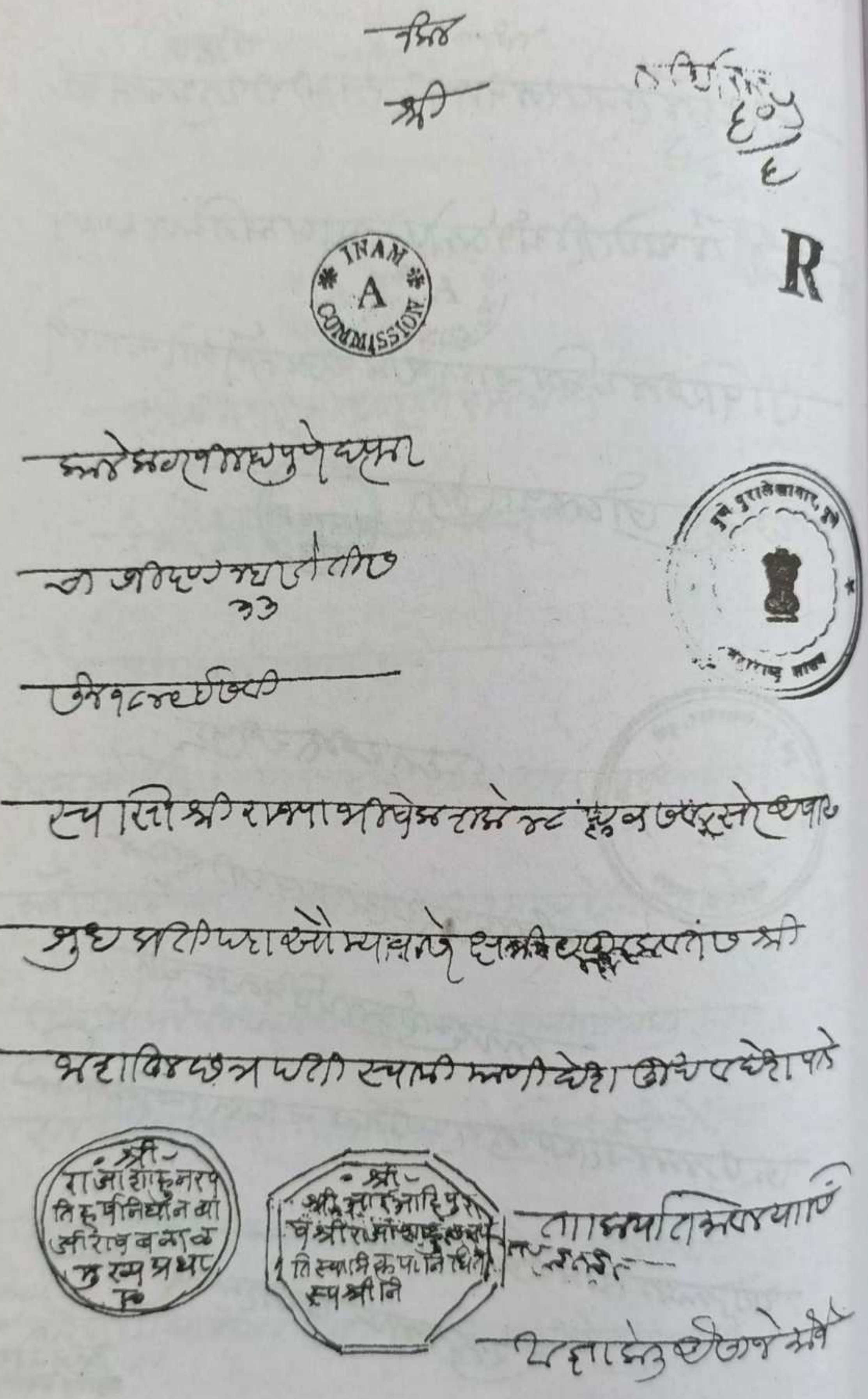
[illegible]

[illegible]

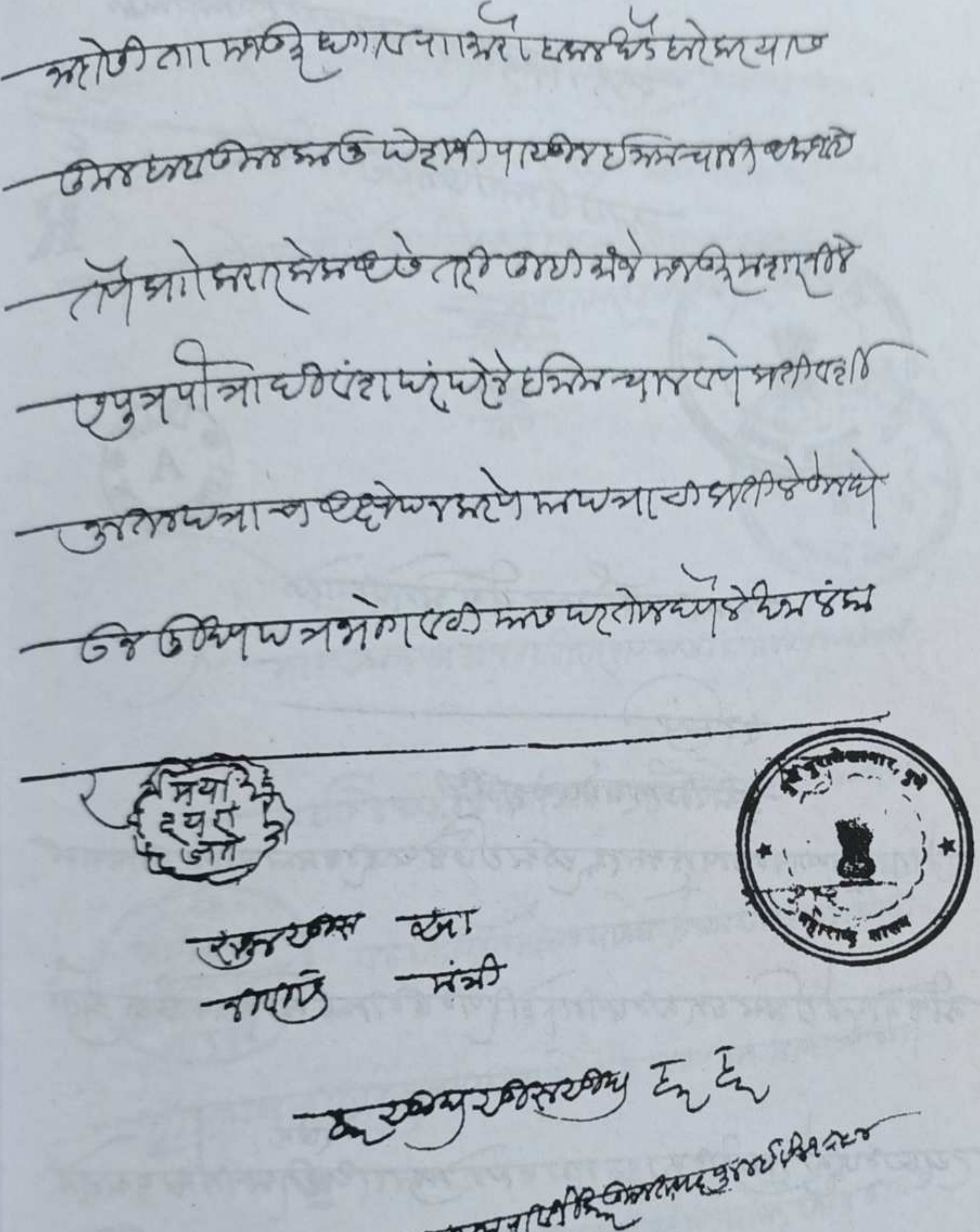
[illegible]

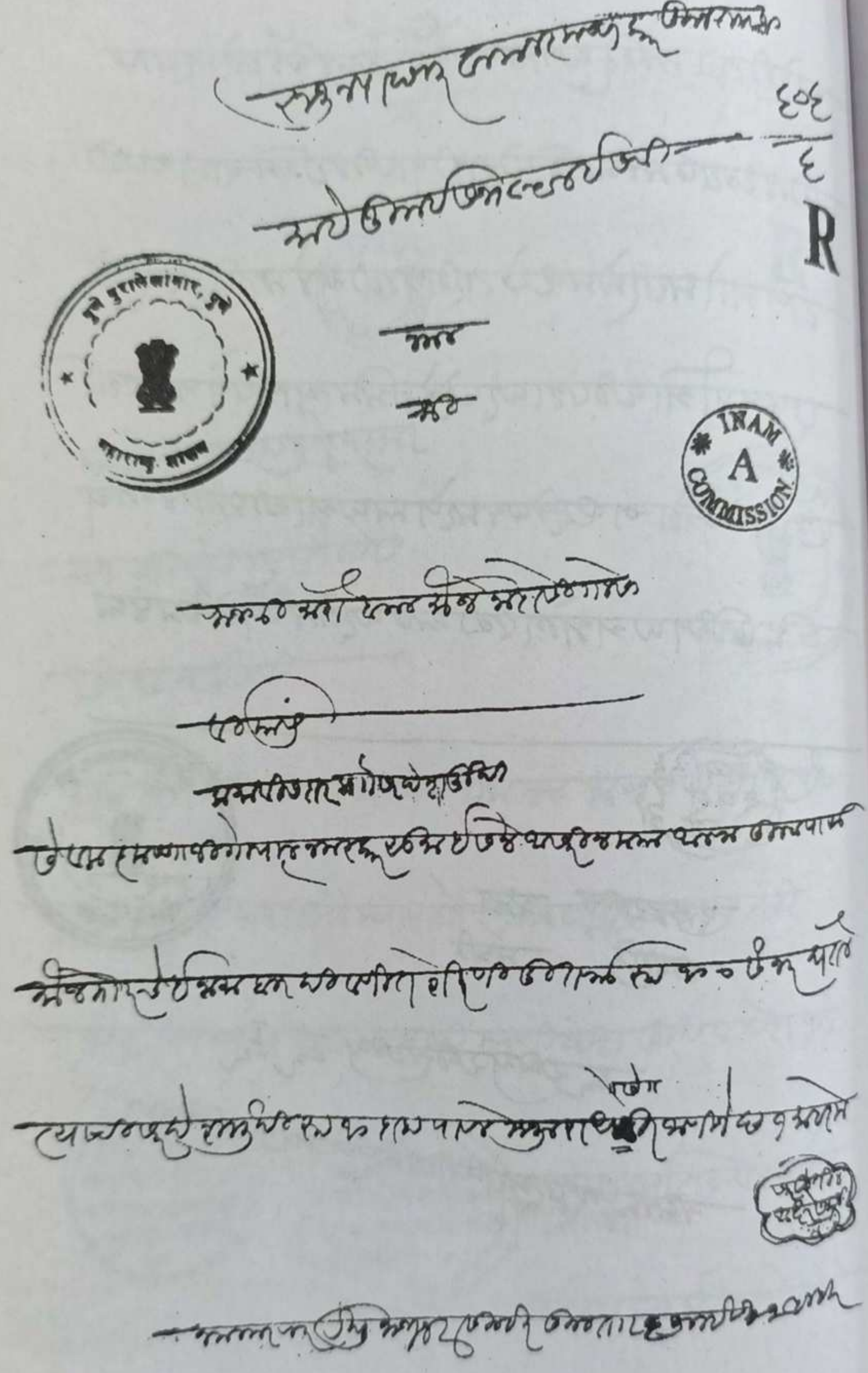
[illegible]

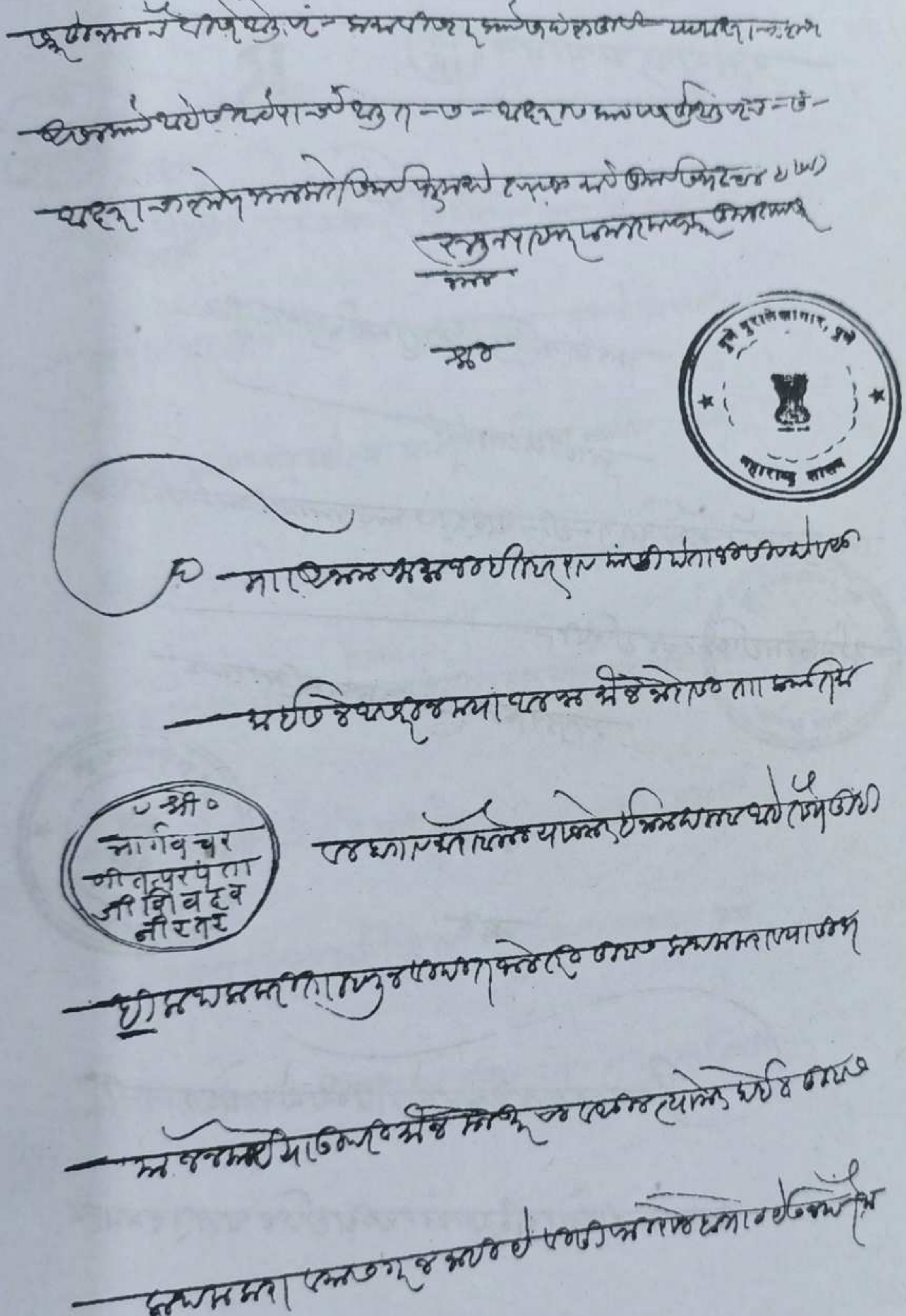
सहायक संचालक
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे

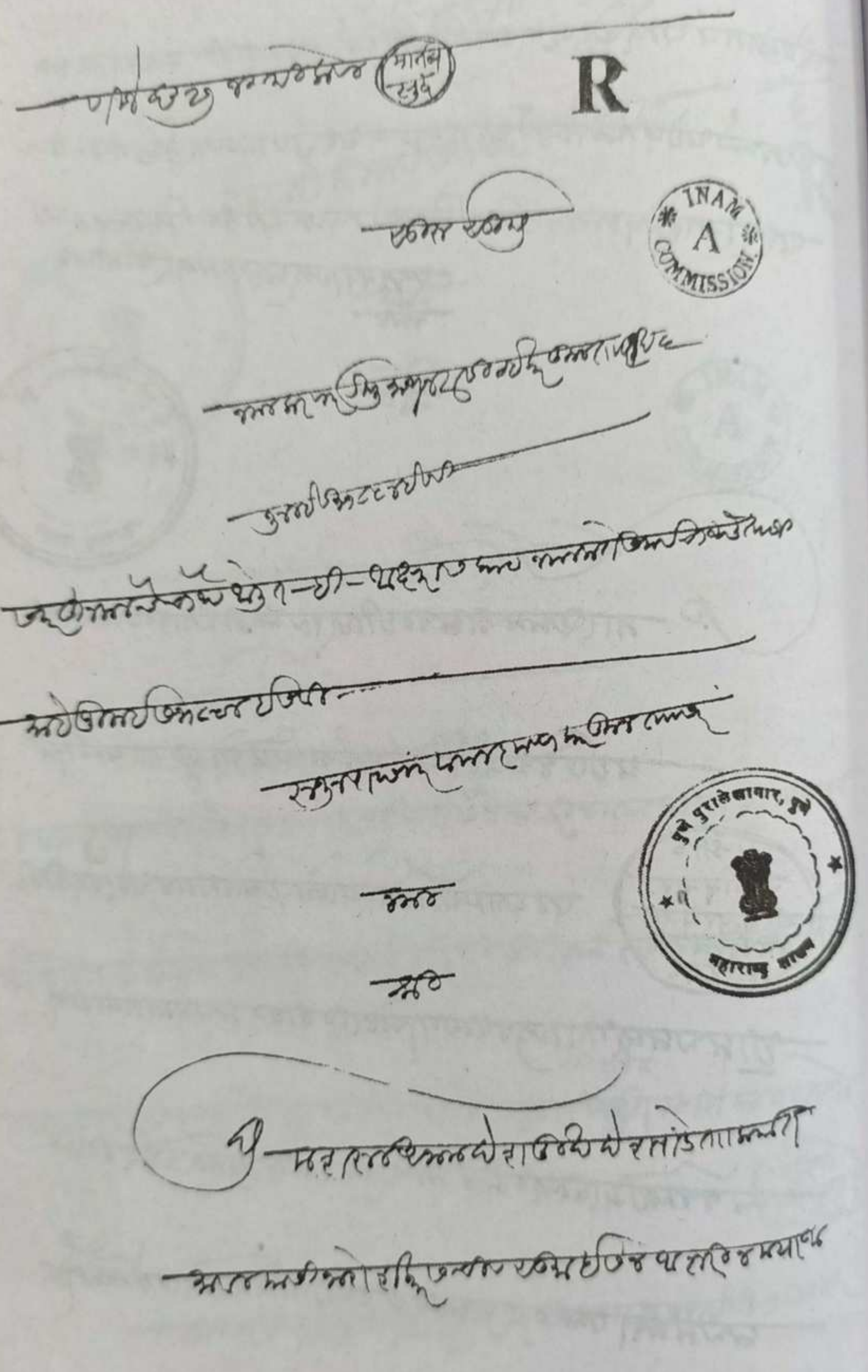

श्री
श्री
R
INAM
A
COMMISSION
श्री
राजा शाहु नरप
ति हर्षनिधान बा
जीराव बल्लाळ
मुख्य प्रधान
श्री
ति स्वामी कृपानिधी

६०६
६
R
INAM
A
COMMISSION.

पुराभिलेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन
॥ श्री ॥
मार्गवचर
णी तत्पर पंता
जी शिवदेव
निरंतर

मोर्तब सुद
R
INAM A COMMISSION
पुणे पुरालेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन

श्री शंकराजि नारायण

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

R ६०८/६

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INAM A COMMISSION

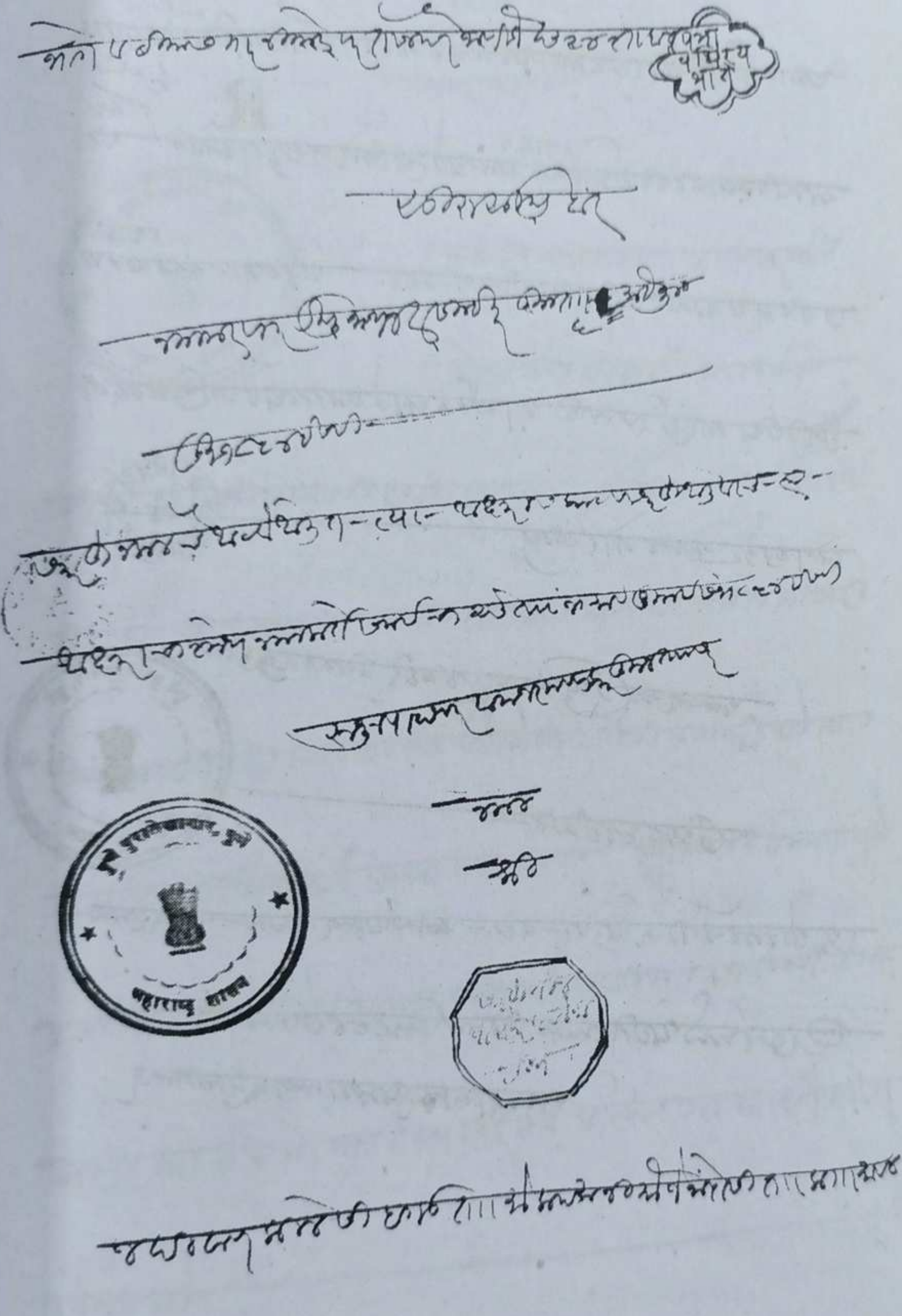
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

महाराष्ट्र शासन

R

लेखांक ४१

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

R ६१०

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INAM A COMMISSION

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

महाराष्ट्र शासन

[illegible]

[illegible]

श्री
भागय चर
वी नु मर पता
डीशिवदव
नीरतर

[illegible]

[illegible]

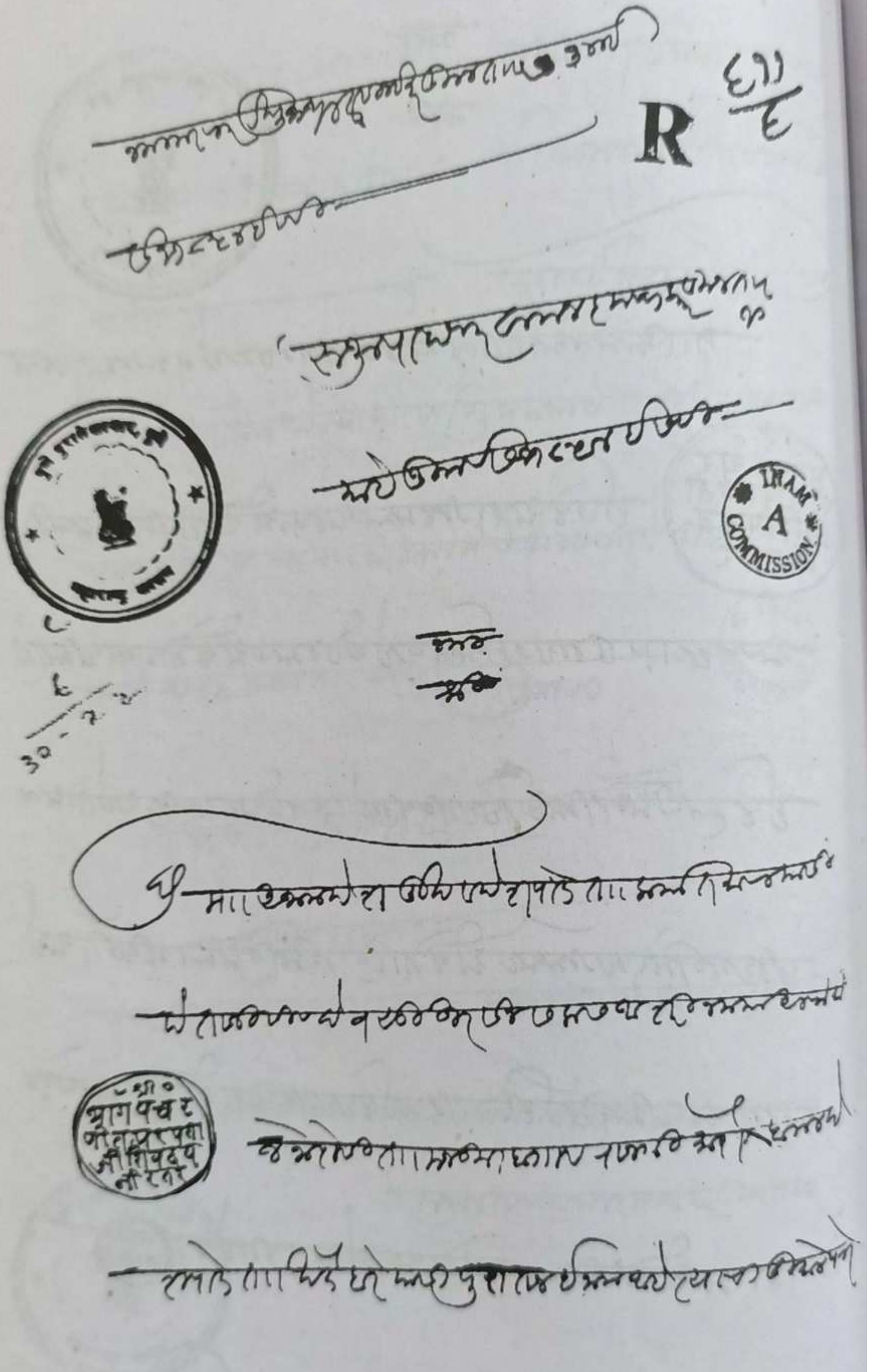
[illegible]

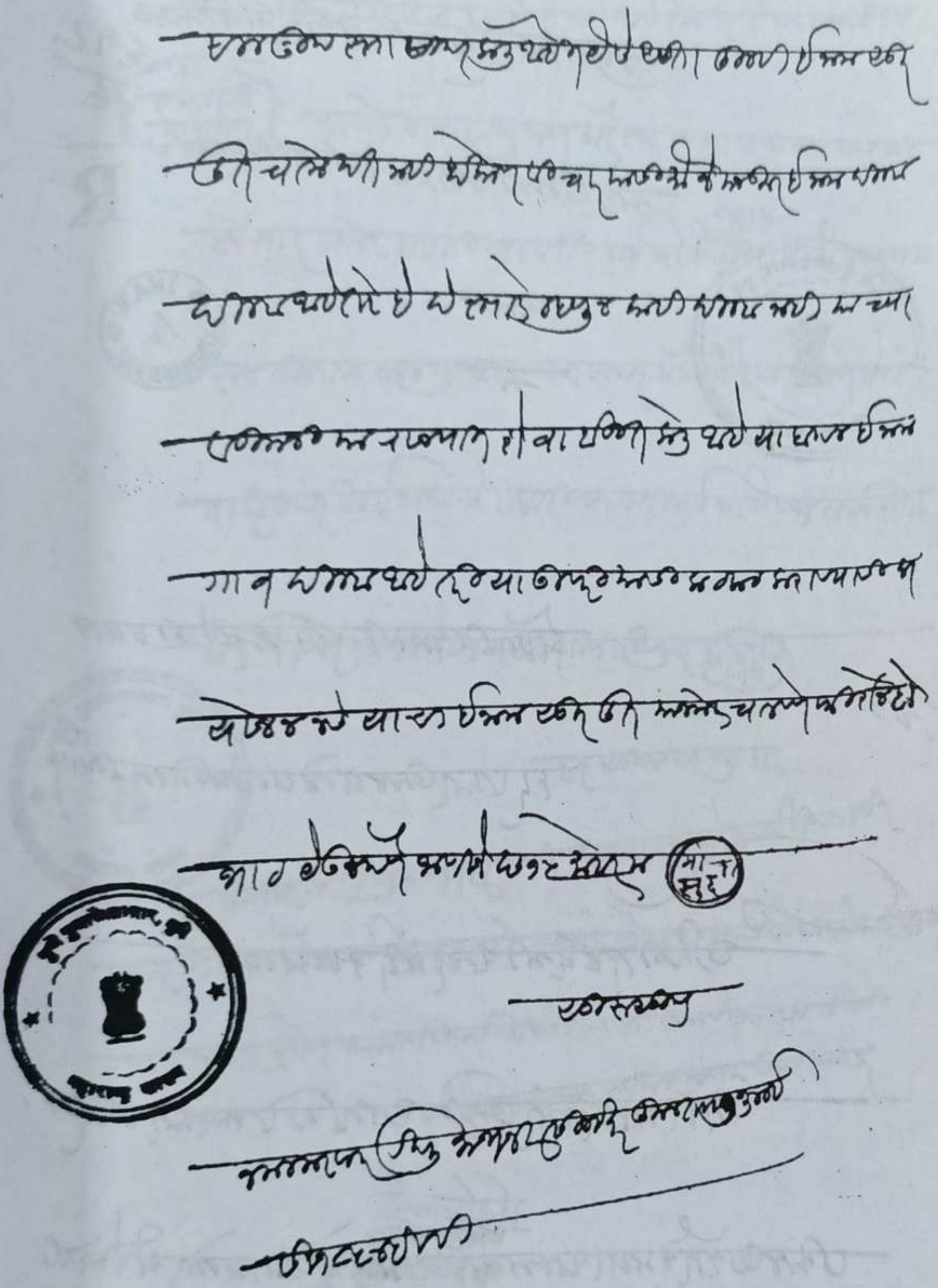
[illegible]

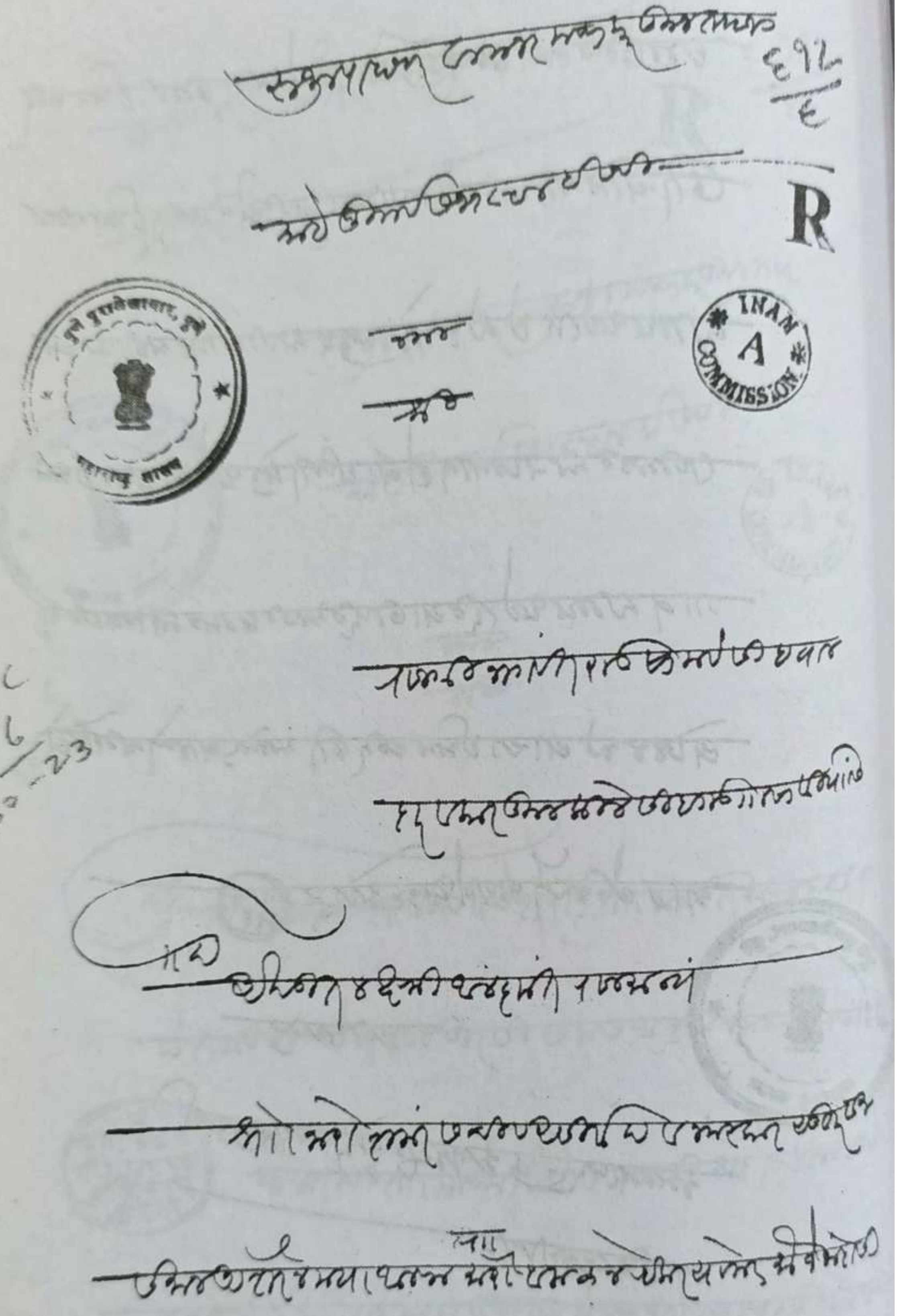
[illegible]

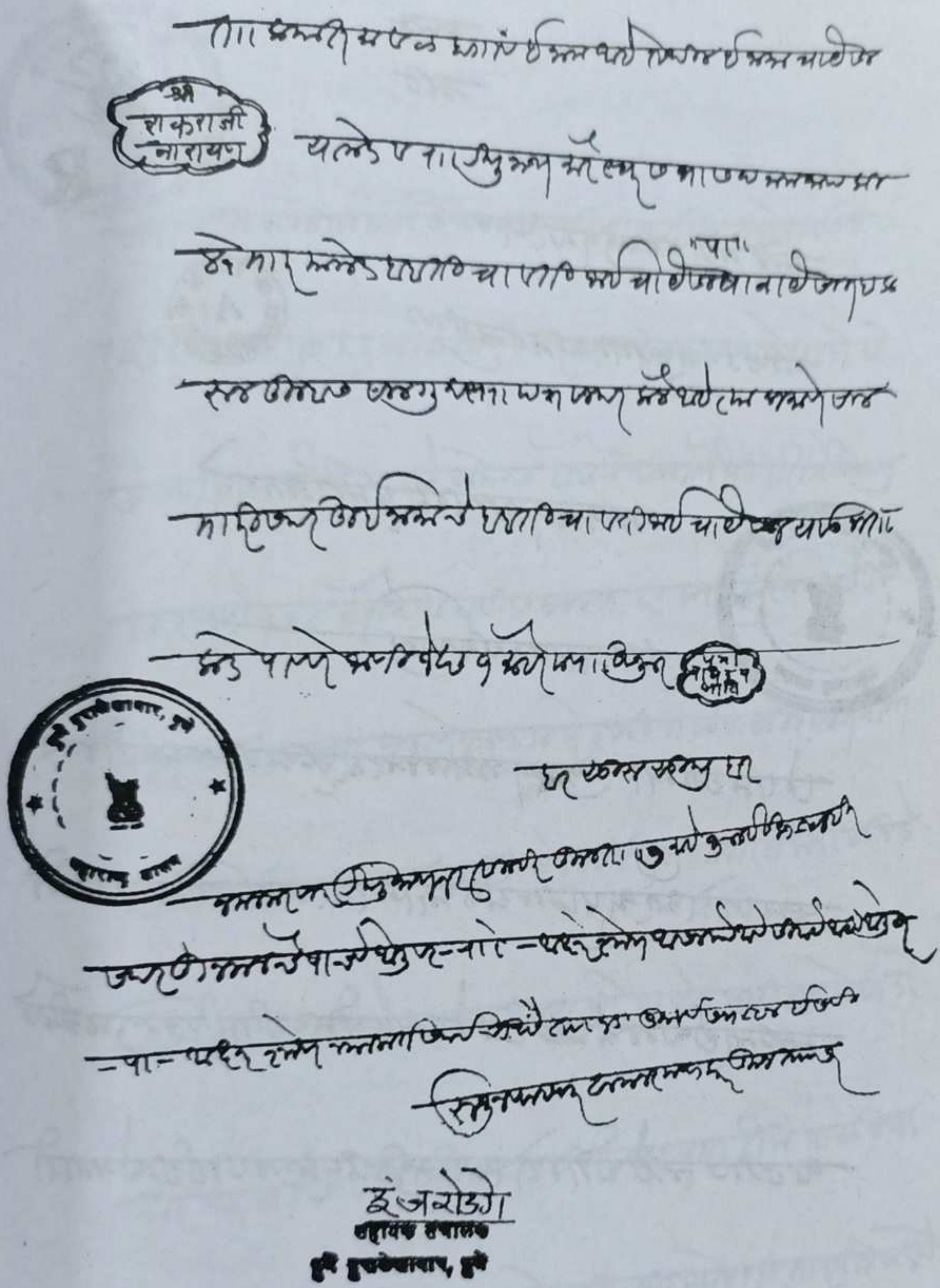
[illegible] मोर्तब सुद

[illegible]

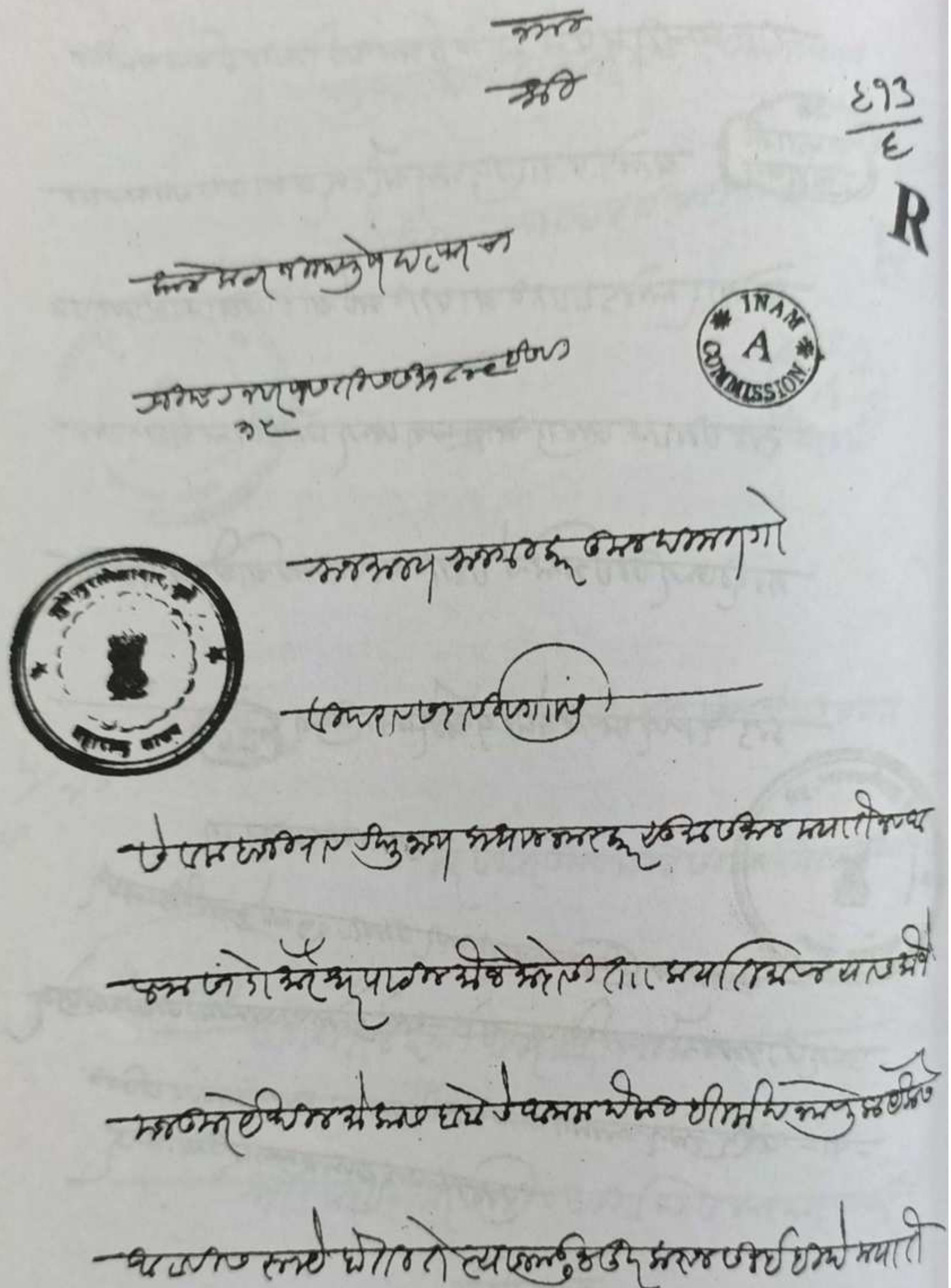

R
INAM
A
COMMISSION

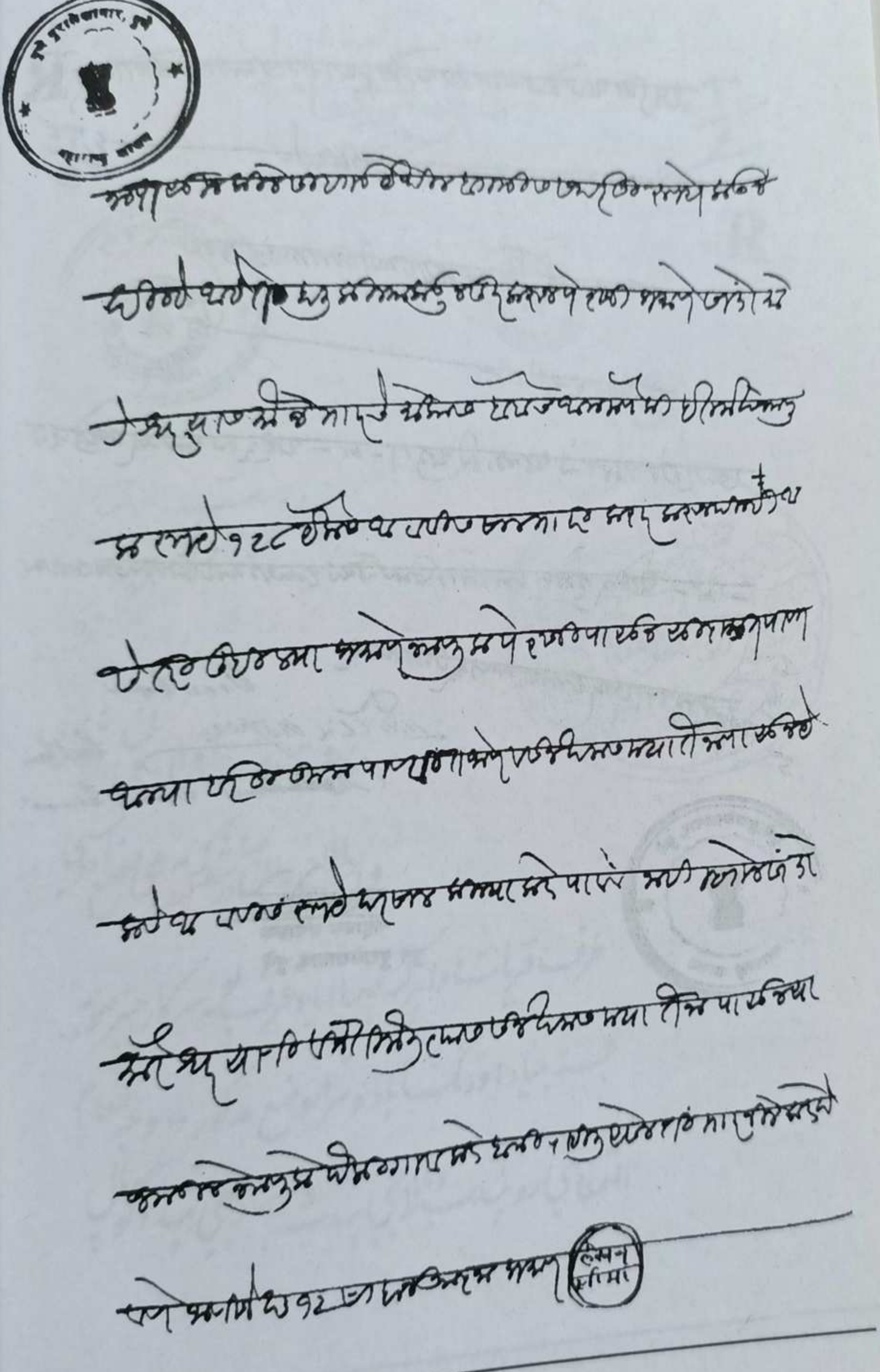

R
INAM A COMMISSION
महाराष्ट्र शासन

सहायक संचालक
पुराभिलेखागार, पुणे

६९३
६
R
INAN
A
COMMISSION

R

[illegible]

[illegible] ६२८/६

[illegible]

INAM A COMMISSION

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

True copies

[illegible] Captain

Assistant Inam Commr.

पुणे पुराभिलेखागार, पुणे

[illegible]

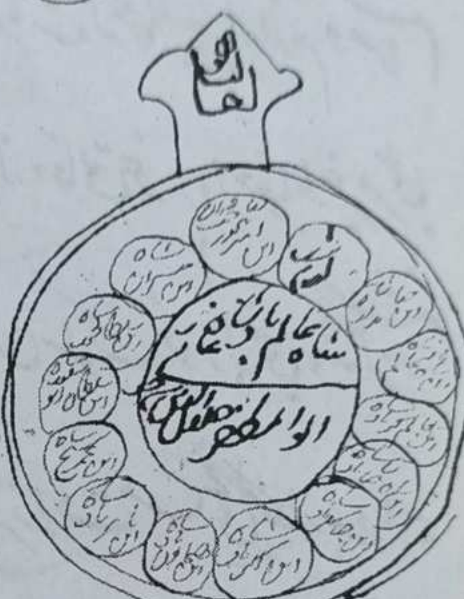
सहायक संचालक

पुणे पुराभिलेखागार, पुणे

نقل

٤٢٦
٤

R

در سلخ ...

درینوقت میمنت اقتران فرمان والاشان
واجب الاذعان صادر شد که تمقدمی موضع ناسی دو بی
طرف قریات واهرکه مهیا ابا د عرف پونه سرکار جنیر صوبه
خجسته بنیاد اورنگ اباد و نیز موضع مذکور در وجه انعام
التمغا سی ارو پندت و بالاجی پندت و مهادجی پندت گوپال

پنڈت بن رگھناتھ پنڈت ابن مورو پنڈت

تبره کسر با فرزندان بمعافی تصدیق و یادداشت

سوای حقدار مقرری از ابتدای ربیع الاول

ییل حسب النص مقرر باشد که کما ینبغی بلوازم و مراسم

ان پرداخته دقیقه از دقایق حزم و احتیاط غیر مرعی

نگذارد و رعایا را از حسن سلوک خود راضی و شاکر داشته

در ازدیاد آبادی و تکثیر زراعت مساعی جمیله بکار برد باید

که فرزندان نامدار کامکار والاتبار و وزرای ذوی الاقتدار

و امرای عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام

و متصدیان مهمات دیوانی و متکفلان معاملات

سلطانی و جاگیرداران و کروریان حال و استقبال

ابدا و موبدا در استقرار و استمرار این حکم مقدس معلی

کوشیده مشار الیهما را بر مقدمی مذکور بحال و مقرر دانسته

نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن خالداً و مخلداً ابداً بتصرف

انها واگذارند و دیگری را سهیم و شریک او نداشند

و رسوم مقرری موافق معمول قدیم بموی الیهما میداده

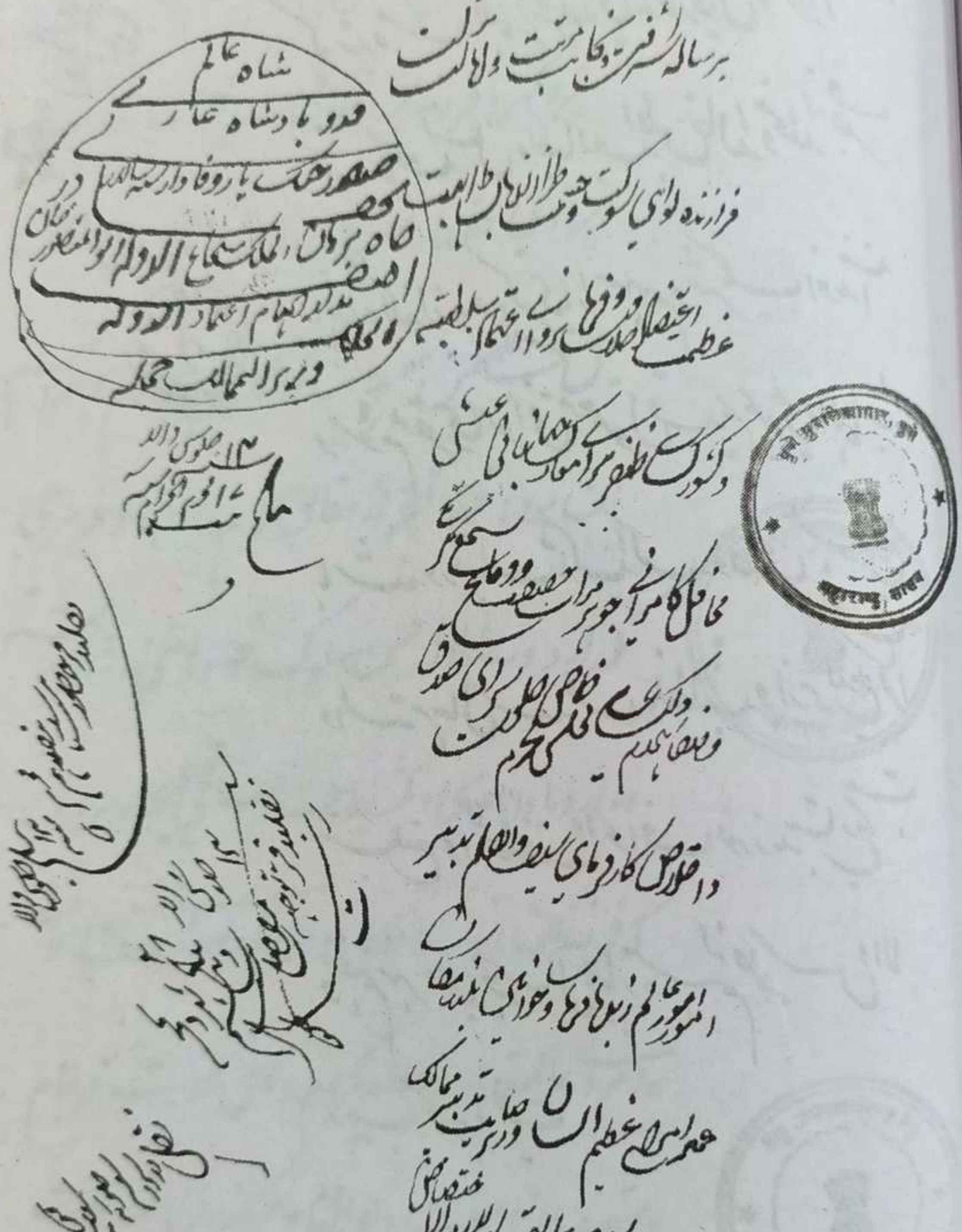
باشند درین باب تاکید اکید و قدغن بلیغ

دانسته هر سال سند مجدد نطلبند و از بیرلیغ کرامت

تبلیغ و التخلف و الانحراف نورزند بتاریخ بیست

و هفتم شهر ذی حجه سال چهاردهم از جلوس والا

زیب تحریر یافت

شاه عالم
فدوی بادشاه غازی
امیر الممالک
برساله اشرف مکانت مرتبت والا منزلت
فرازنده لوای
عظمت
مدار

R

INAM A COMMISSION

والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنة با

سلیمان اقتدار وزیر الممالک حیدر الملک مدار المهام

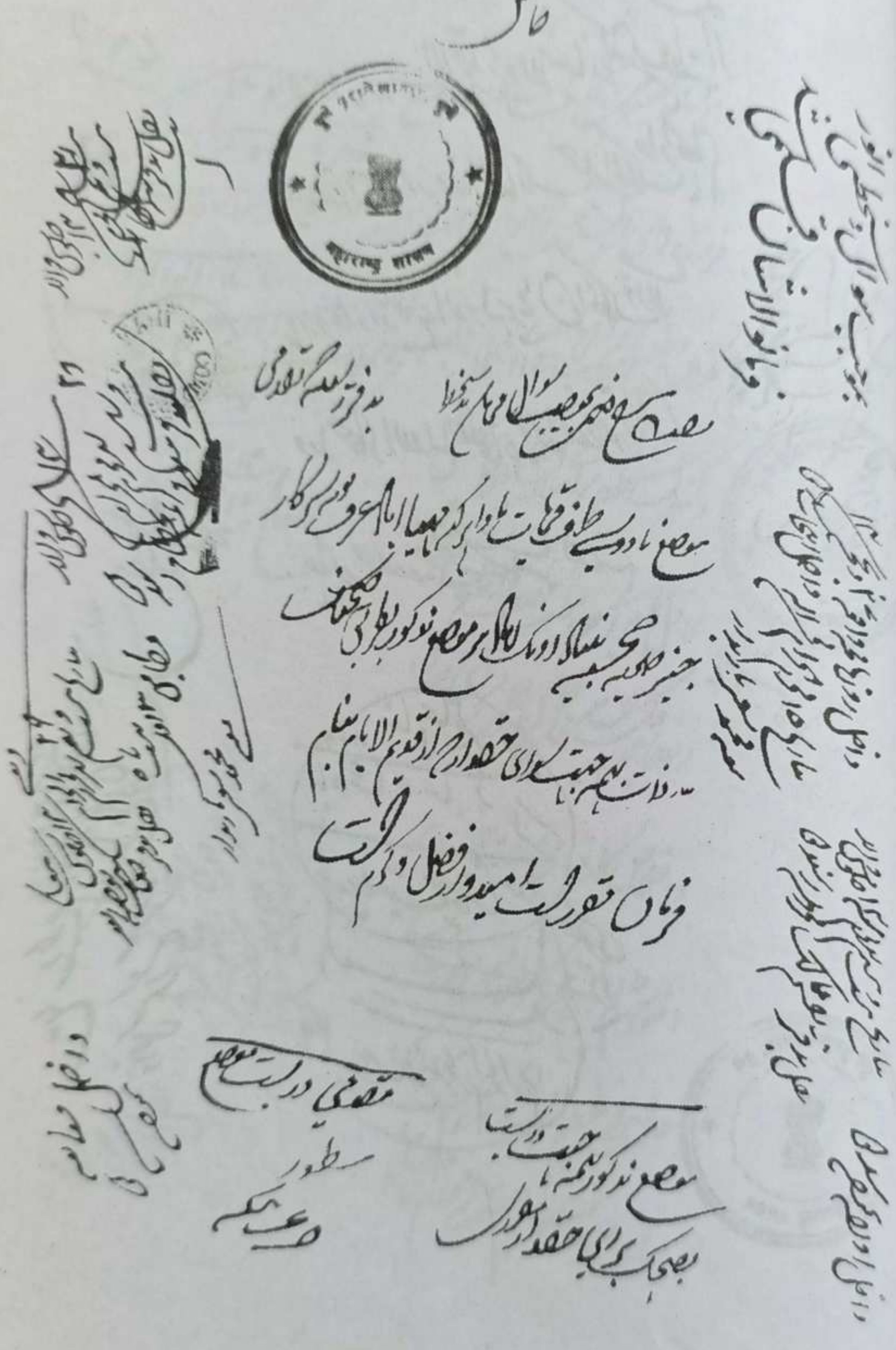
یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک والا

ورا اعتماد الدوله آصفجاه ابو المنصور خان

بهادر صفدر جنگ سلمه الله

مطلع شد

شاه عالم بادشاه غازی
سید هدایت علیخان فدوی

بموجب سوال الخطی الانور
و مانو الالشان قلمی شد
فرمان تقرر است امیدوار فضل و کرم

True Copies
[illegible] Captain
Assistant Inam Commr.

६९८/६

R

INAM A COMMISSION

राजाराम शंकर देशपांडे पाटील
पृष्ठ ७५ × १.५० = ११२ रु ५० पैसे
= ११३ रुपये

१०।२।२०००
२८/०३/२०००

6/30-27

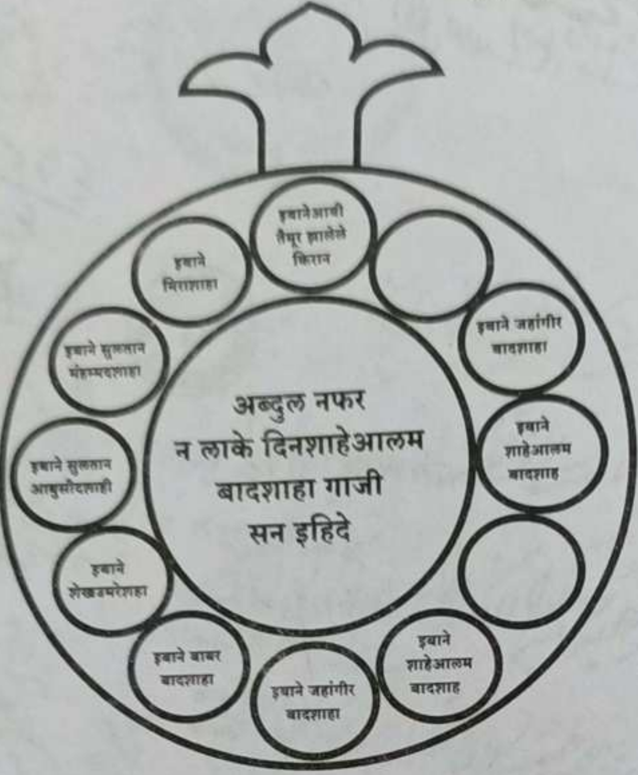
[illegible]/2000
सहायक संचालक
पुणे पुरालेखागार, पुणे

दिल्ली मुघल बादशहाचे नववे अंमलदार बादशहा शहाआलम (दुसरे) यांचा (राज्यकाळ १७५९ ते १८०६) मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांना दिलेल्या फार्सीचा तर्जमा मराठीत :

इनाम
ए
कमिशन

आर ६११
—
६

नक्कल बमुजब अस्सल

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

श्री

1384 १/२

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

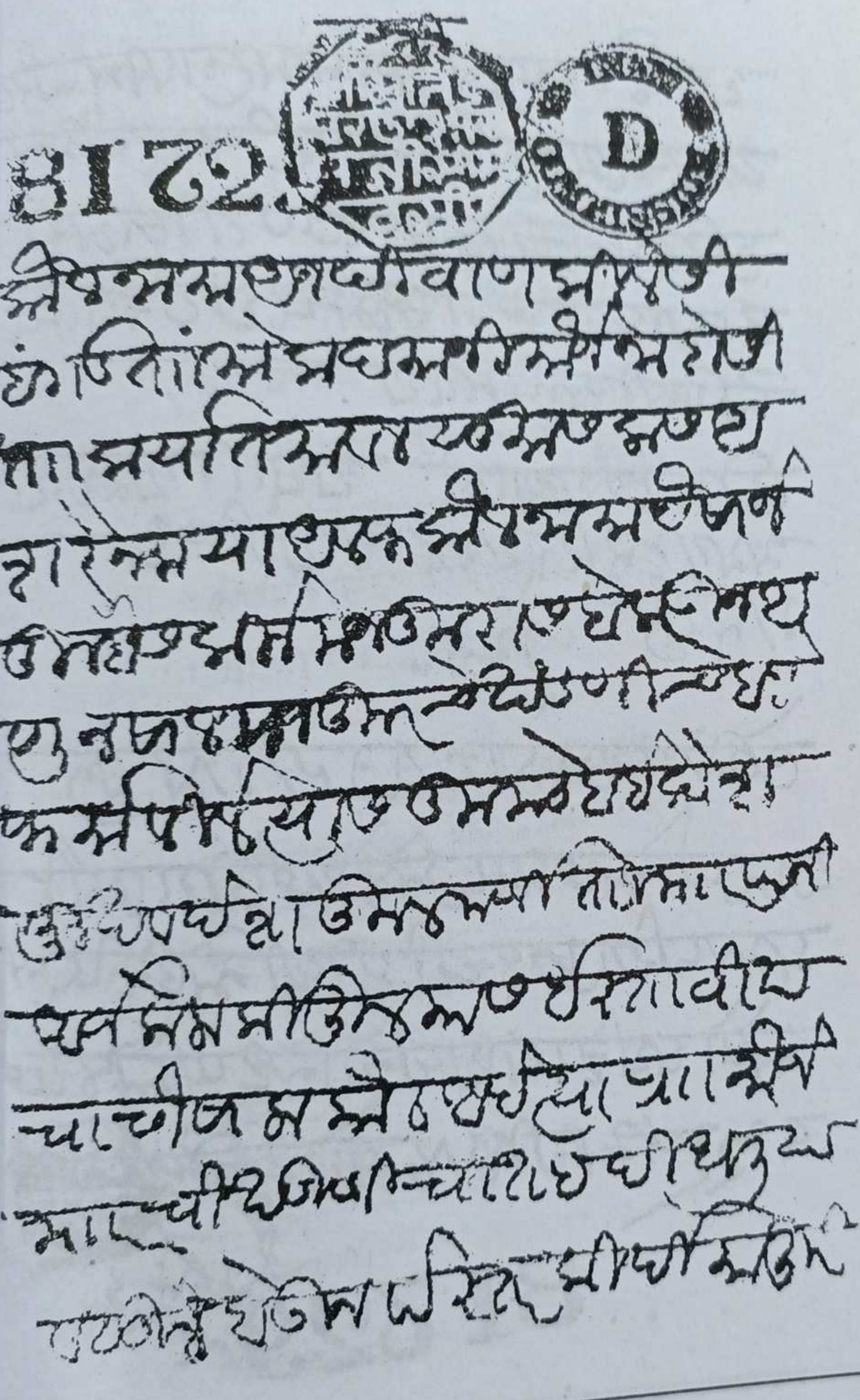
[illegible]

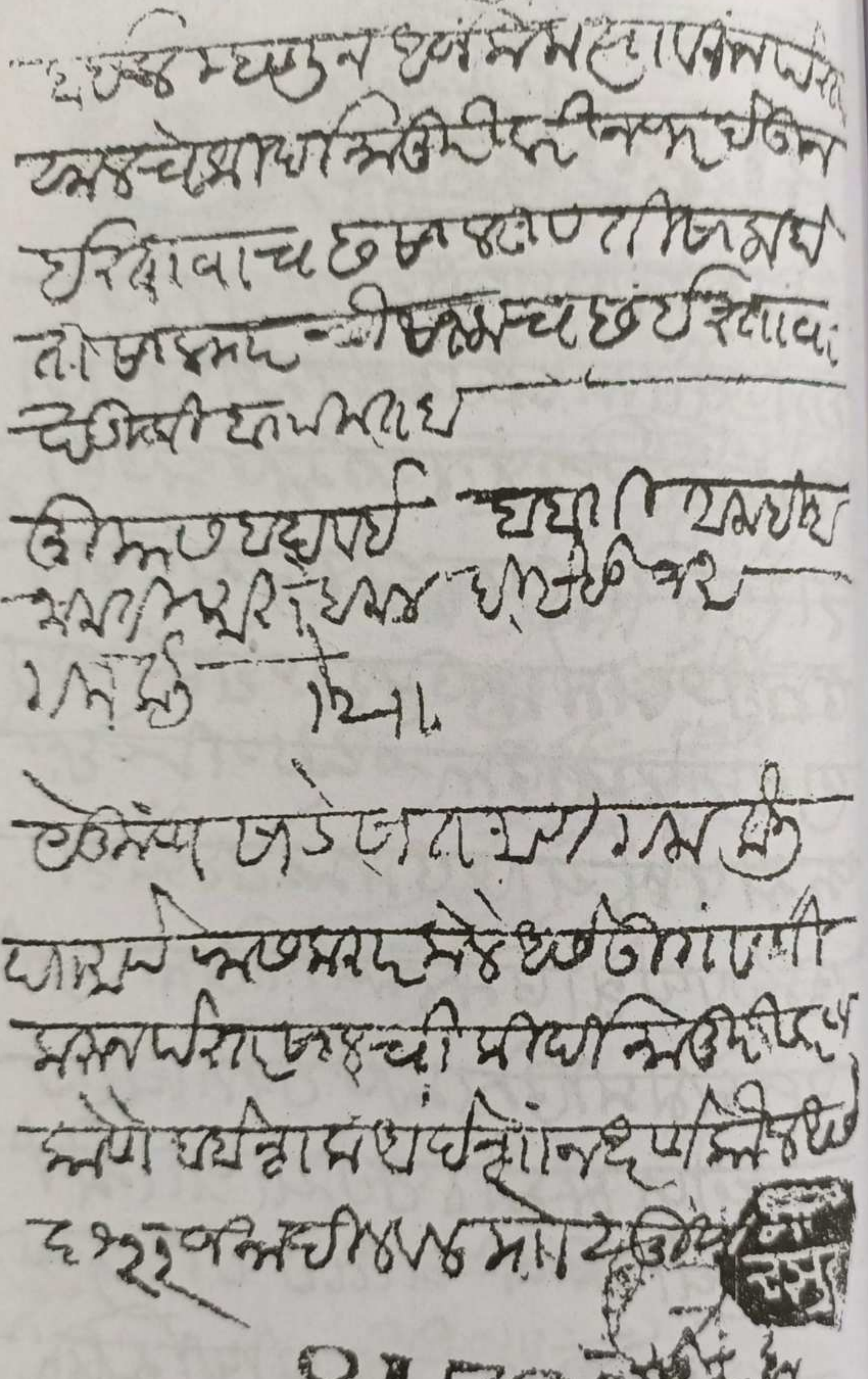
[illegible]

धनी [illegible]

[illegible]

1384

१२८

श्री

08321

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ८२६ ·m· ६६८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

८२६

[illegible] ३ ० ०

१ [illegible]

२ [illegible]

३ ८२ ० ०

[illegible]

३८ [illegible]
३० [illegible]
८ [illegible]
६ [illegible]
१ [illegible]
३८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२२॥ [illegible]

१५॥ [illegible]

[illegible]

७८ [illegible]

[illegible]

२२॥

१८५ [illegible]

[illegible]

१०॥ [illegible]

[illegible]

२६५१ [illegible]

७३॥ [illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

९८ = [illegible] १९७॥ = [illegible]

[illegible]

१२

[illegible]

१२० [illegible]

१५॥ [illegible]

४३ [illegible]

[illegible]

२६५१

[illegible]

[illegible]

[illegible]

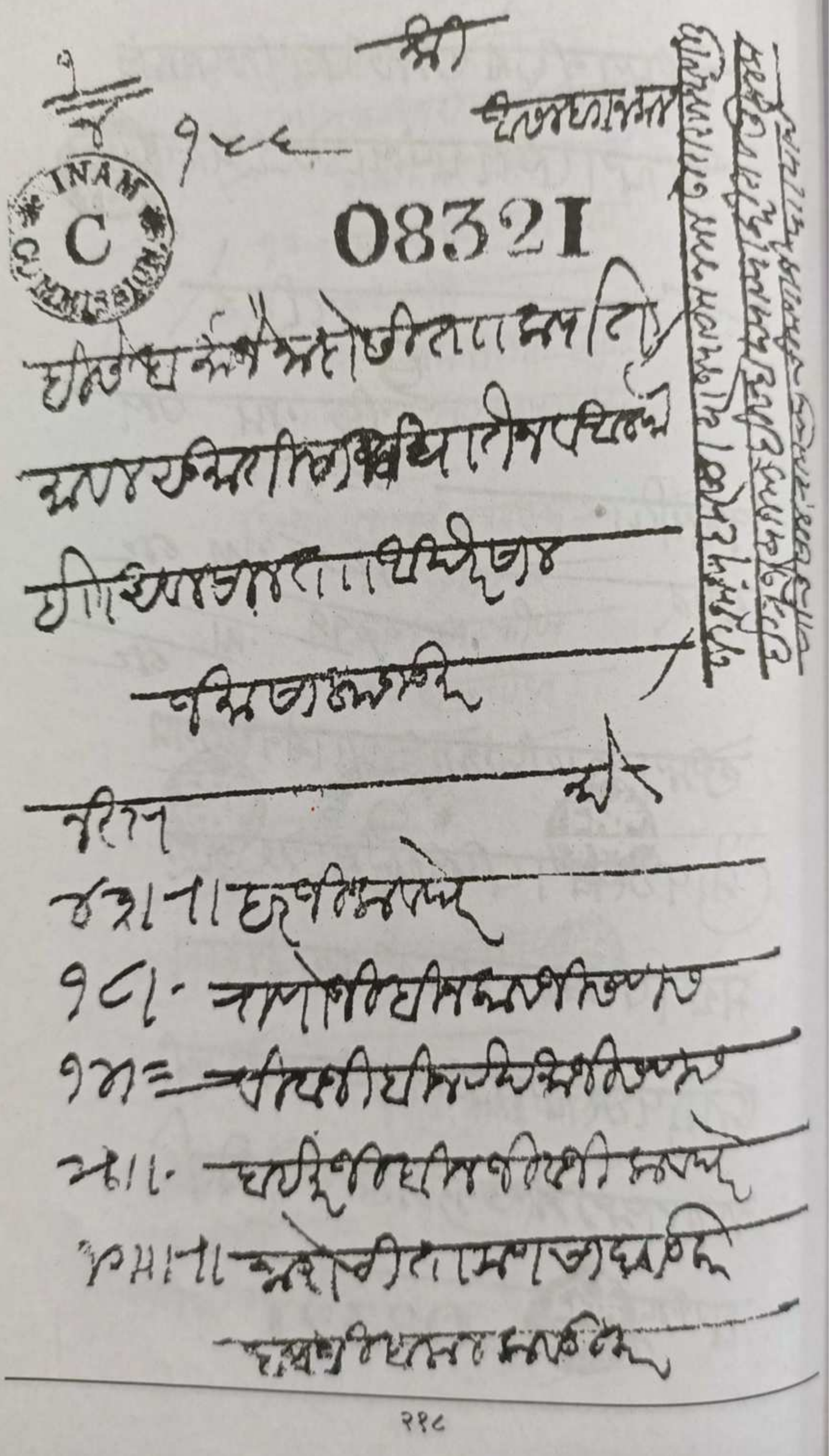
[illegible] १२० ० ६८

[illegible]

[illegible] ० ॥ ०

१२८ ॥ ६८

08321

INAM
C
COMMISSION
0832I

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

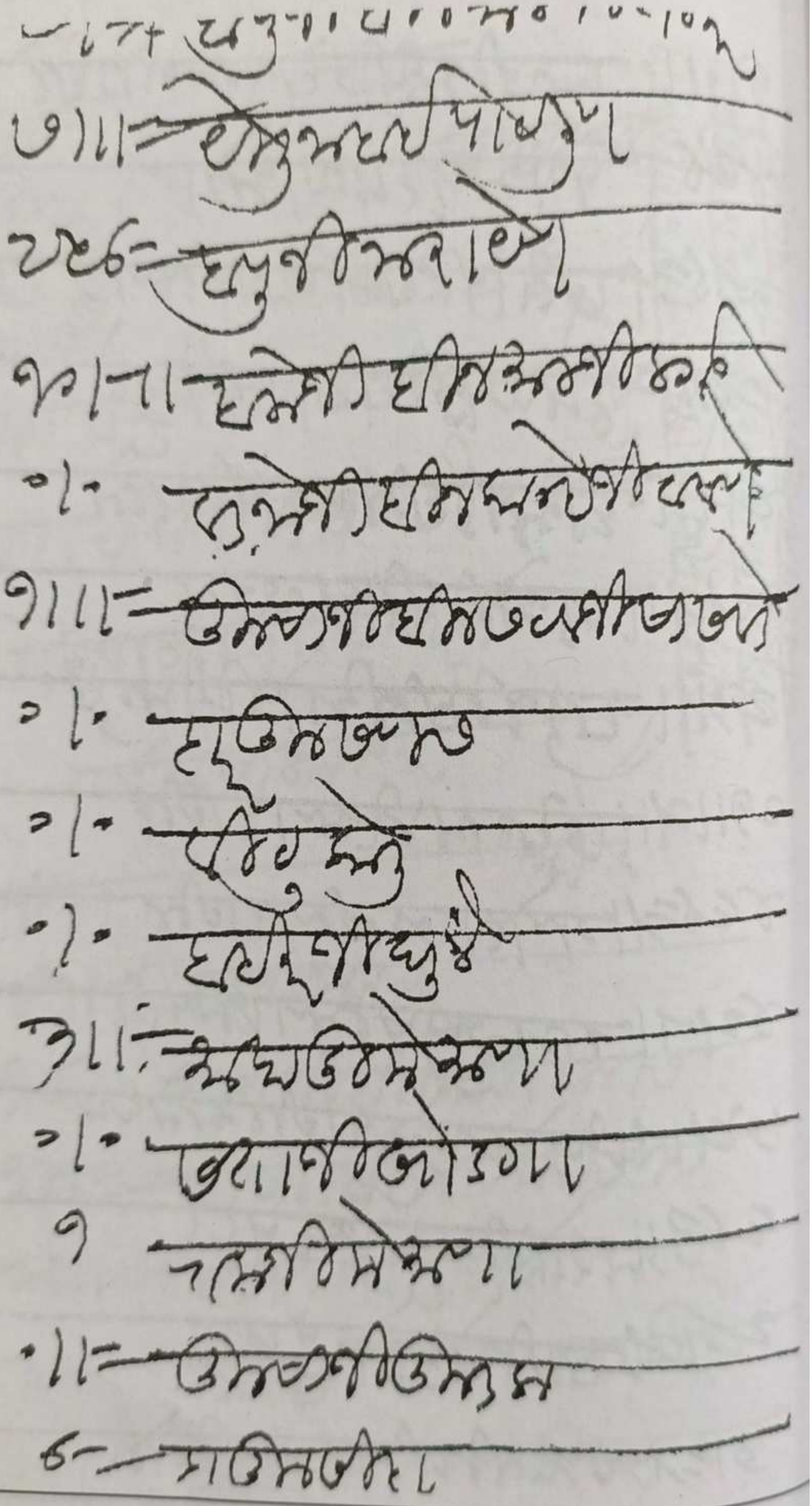
[illegible]

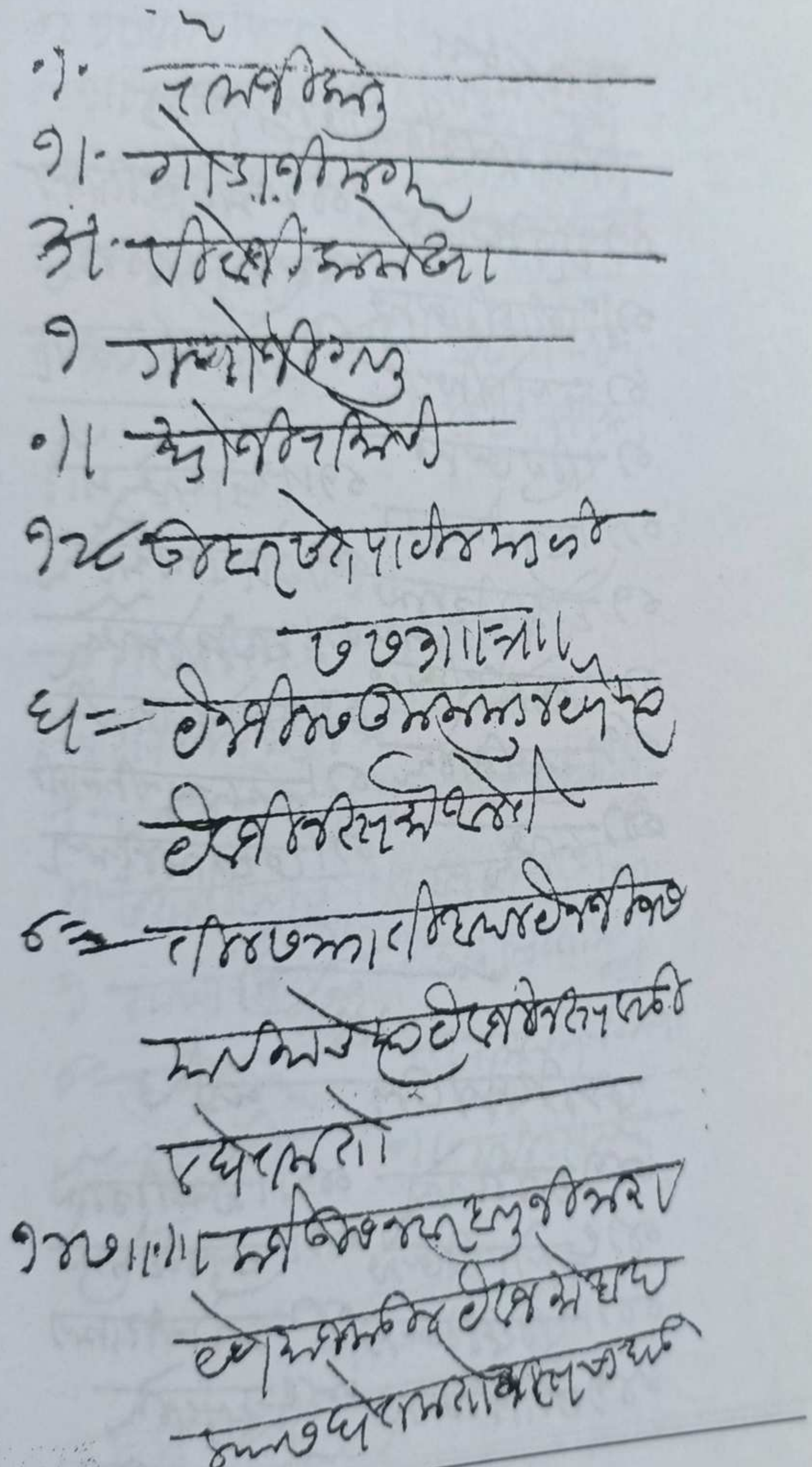
[illegible]

[illegible]

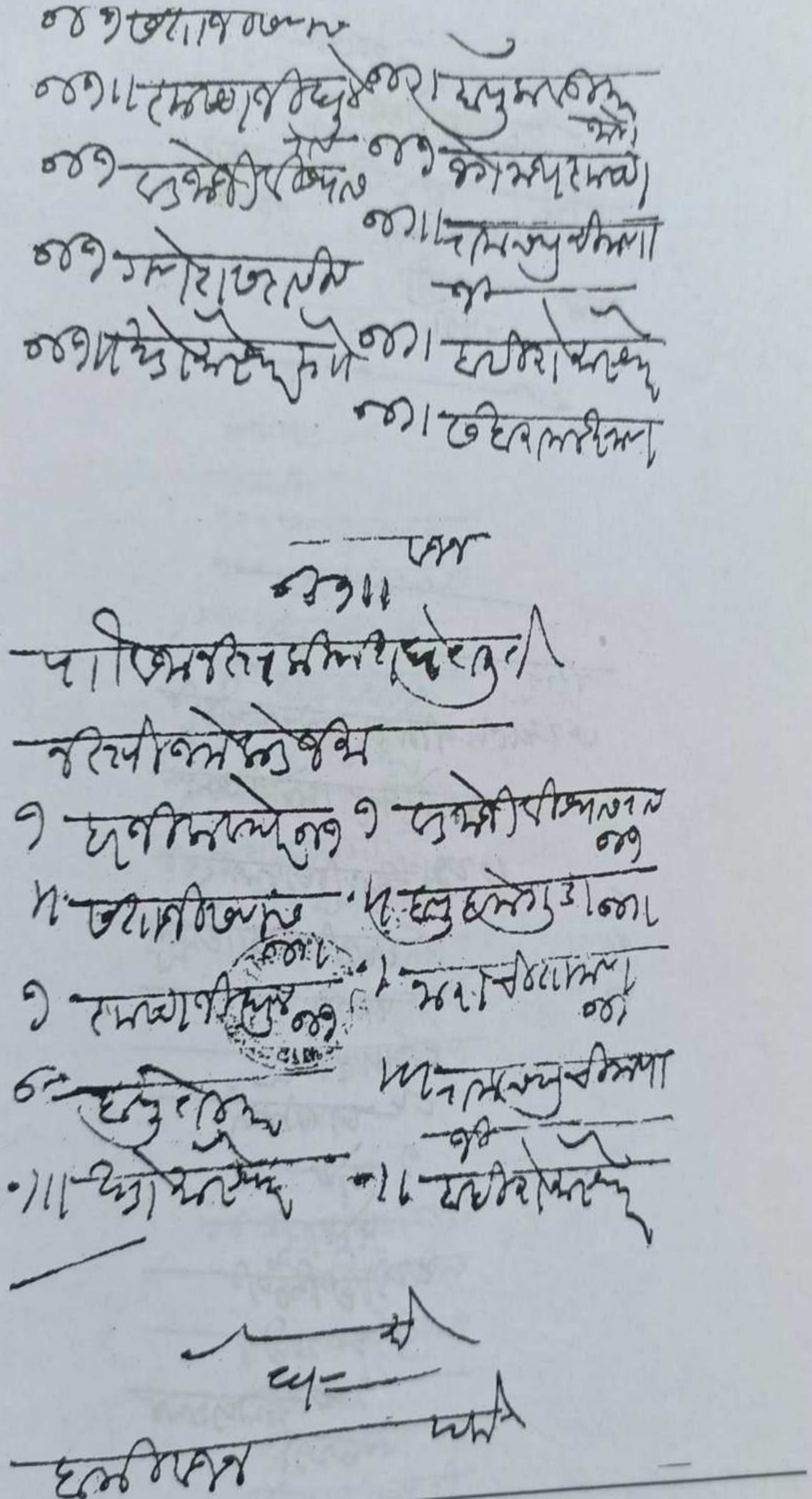
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

नीम [illegible]

[illegible]

गला [illegible]

[illegible]

नीम [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

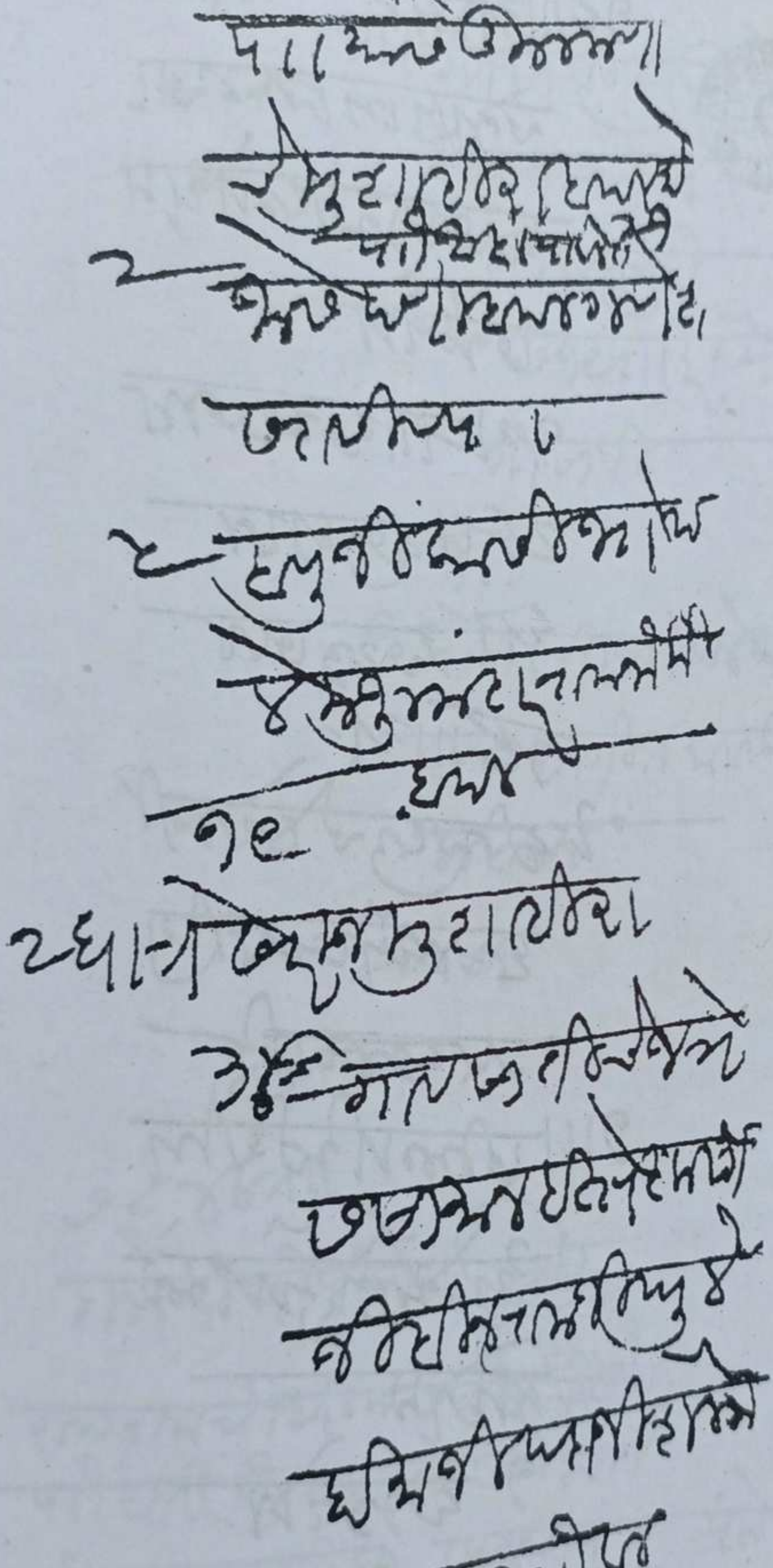
[illegible]

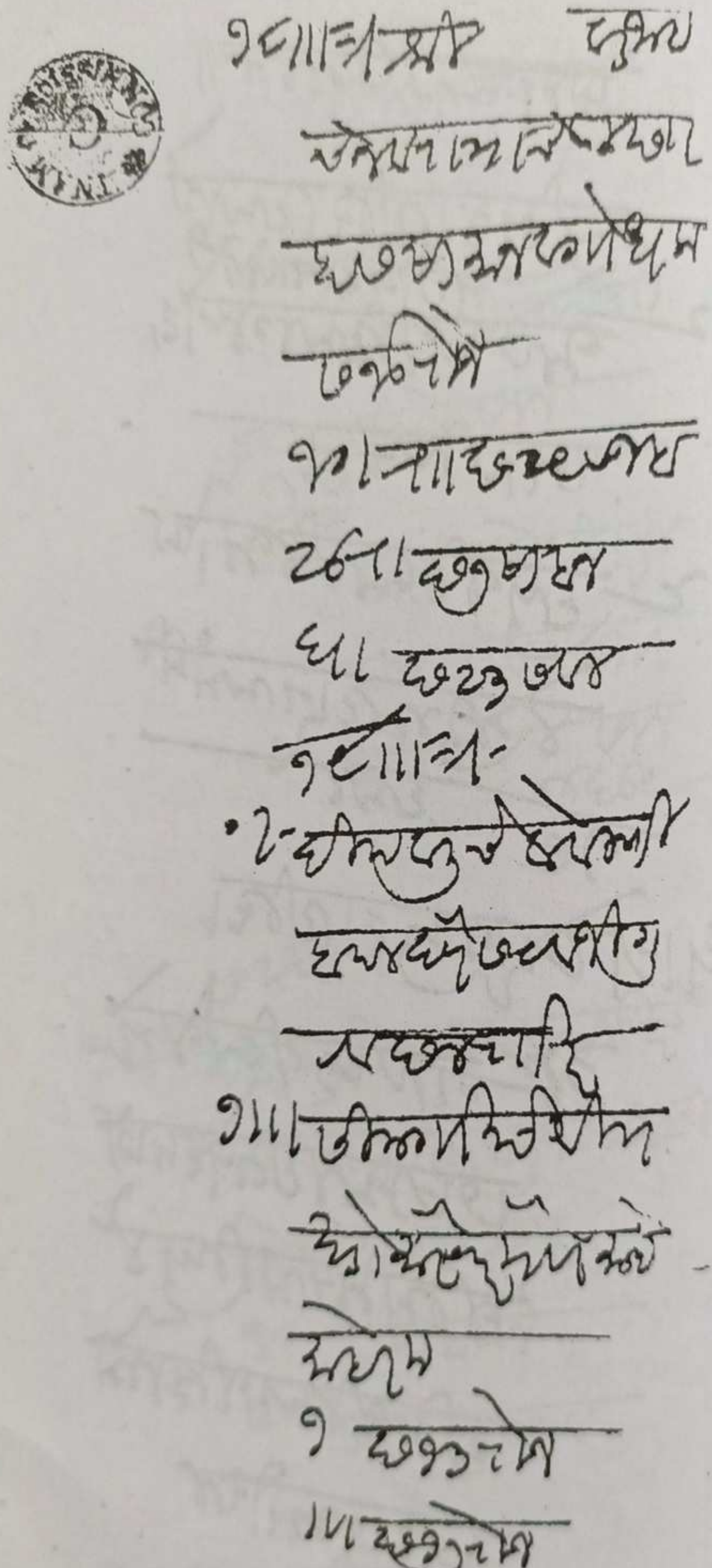
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

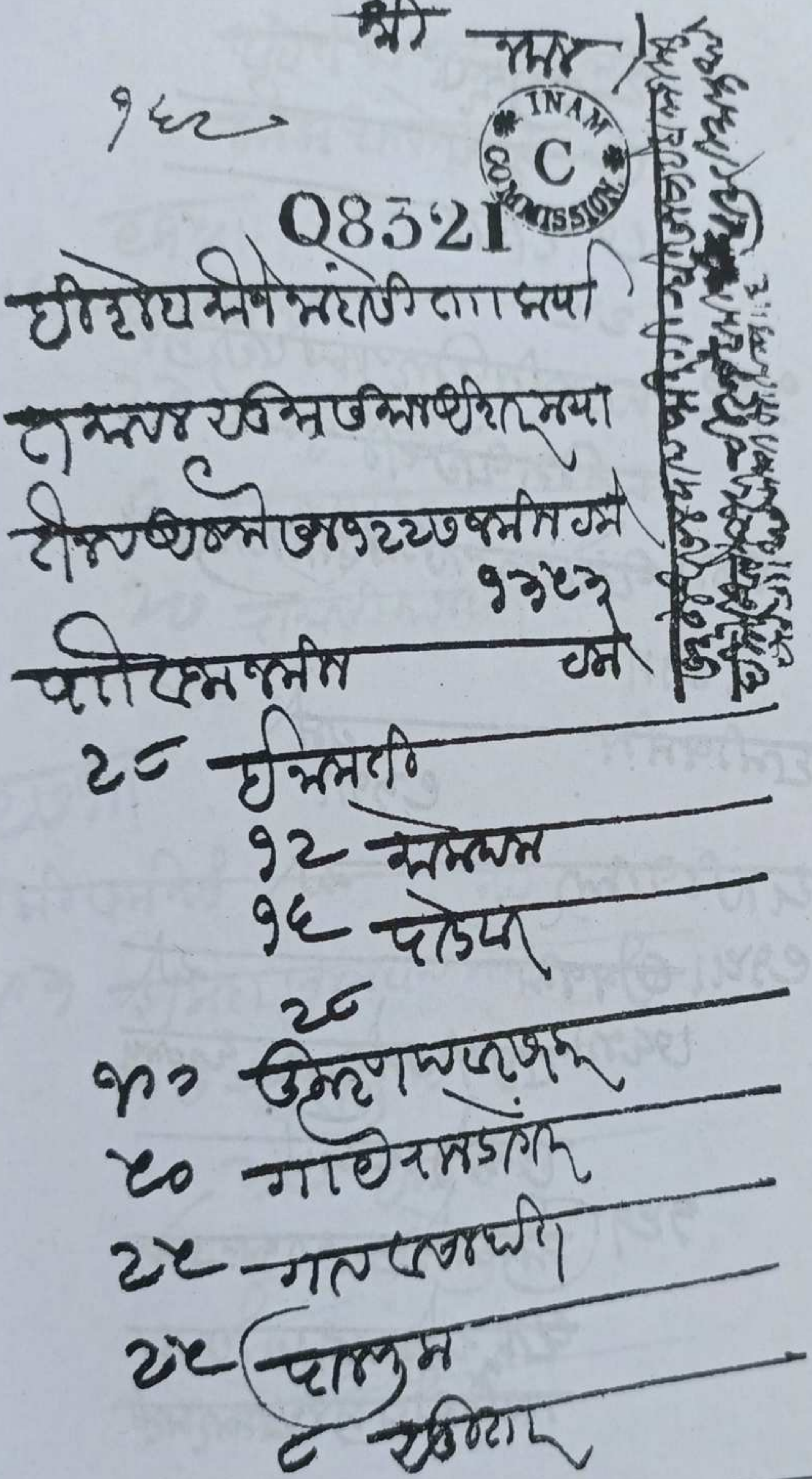

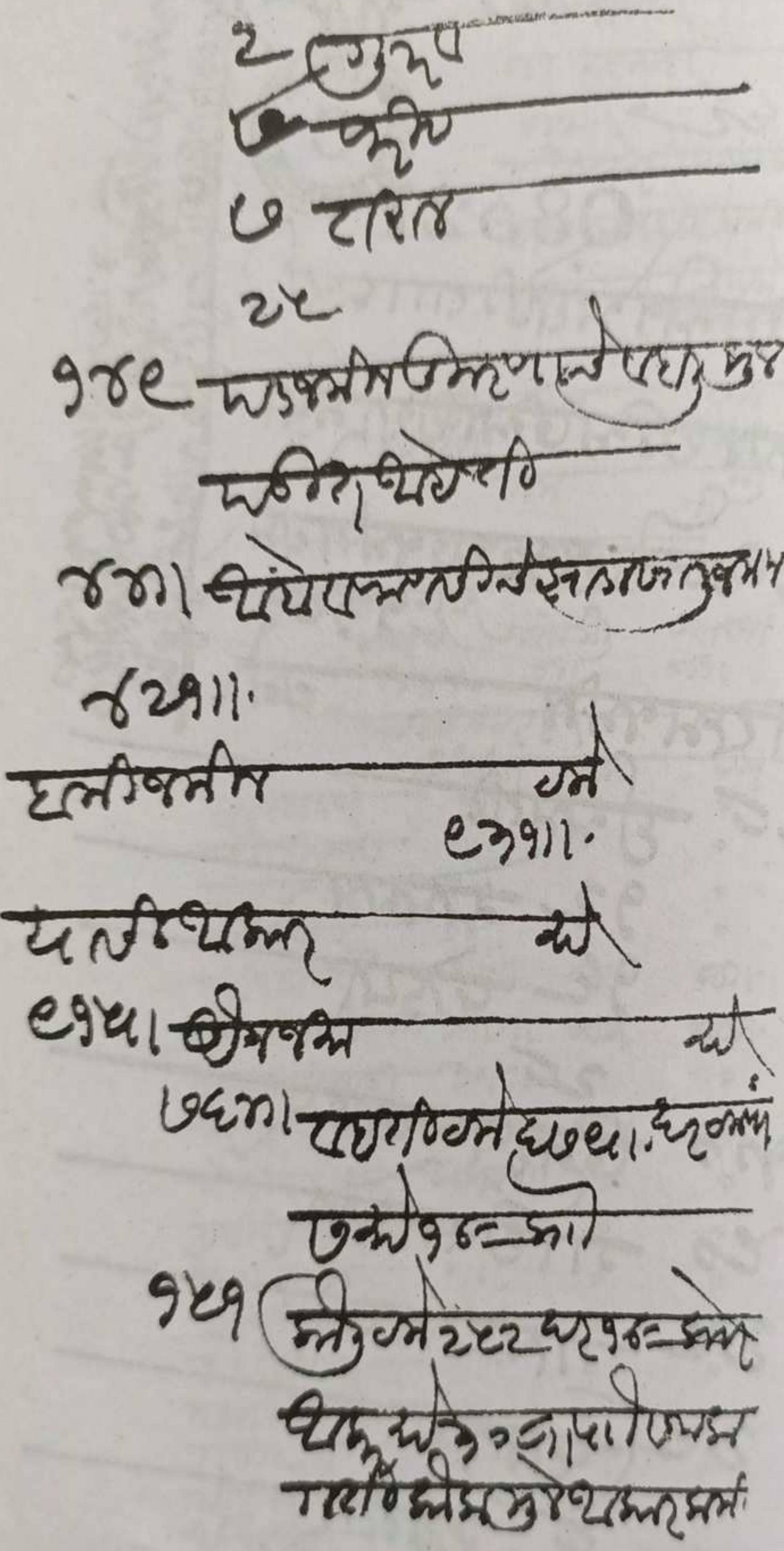

[illegible]

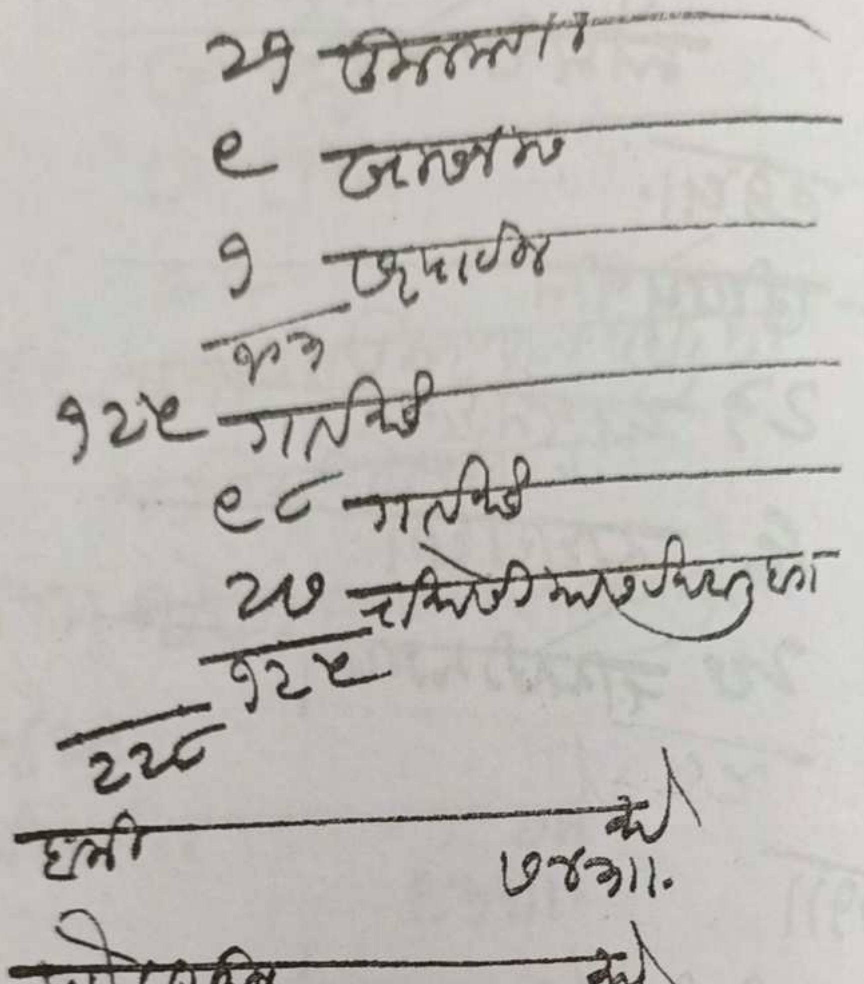
[illegible]

08321

INAM
C
COMMISSION
Q8321

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

81829

श्री

[illegible]

१ [illegible] ८ [illegible]

१ [illegible] १ [illegible]

१ [illegible] १ [illegible]

३ १ [illegible]

१ [illegible]

२ [illegible]

[illegible]

८ ६

१ [illegible]

[illegible]

७

[illegible]

३

[illegible]

[illegible]

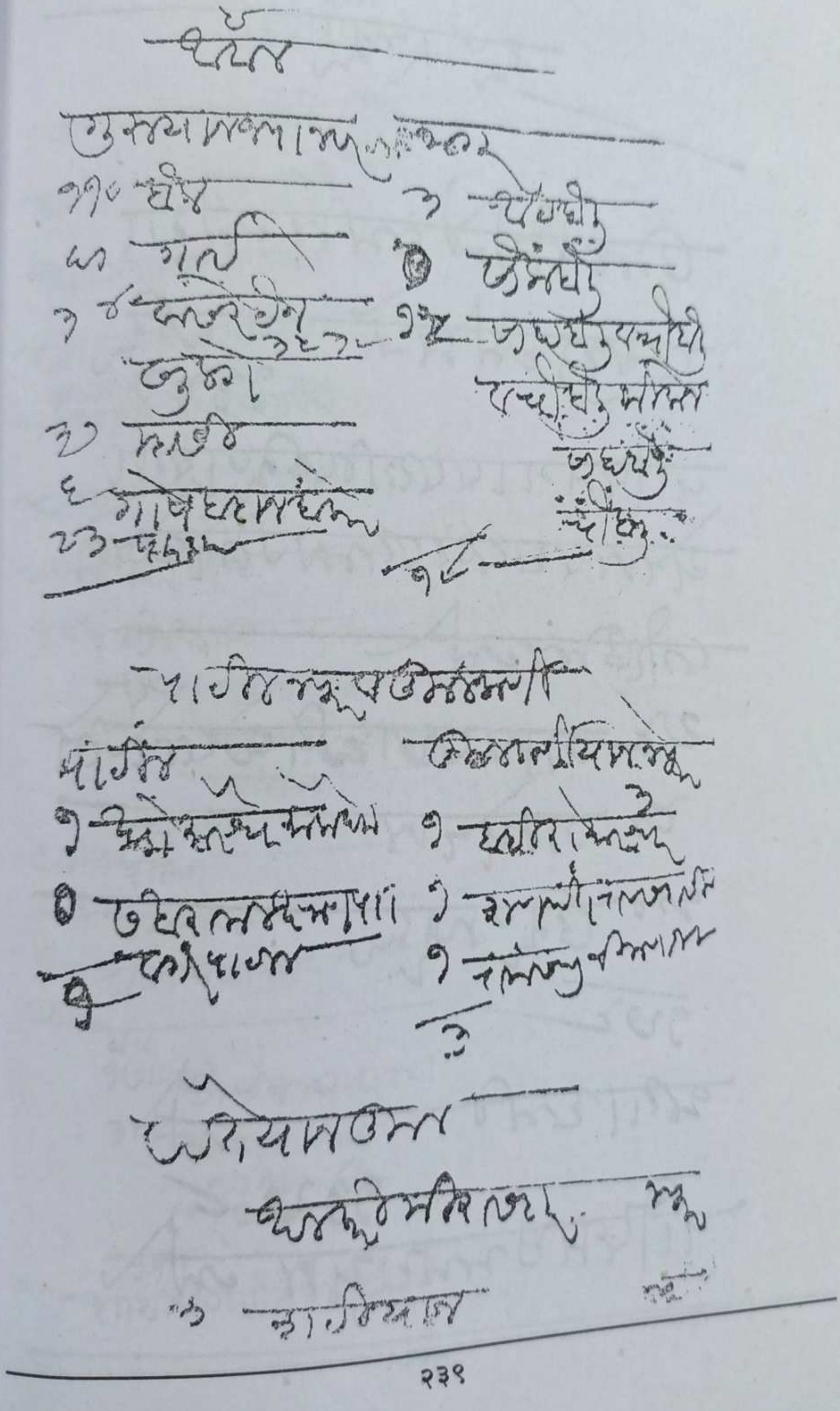
८३

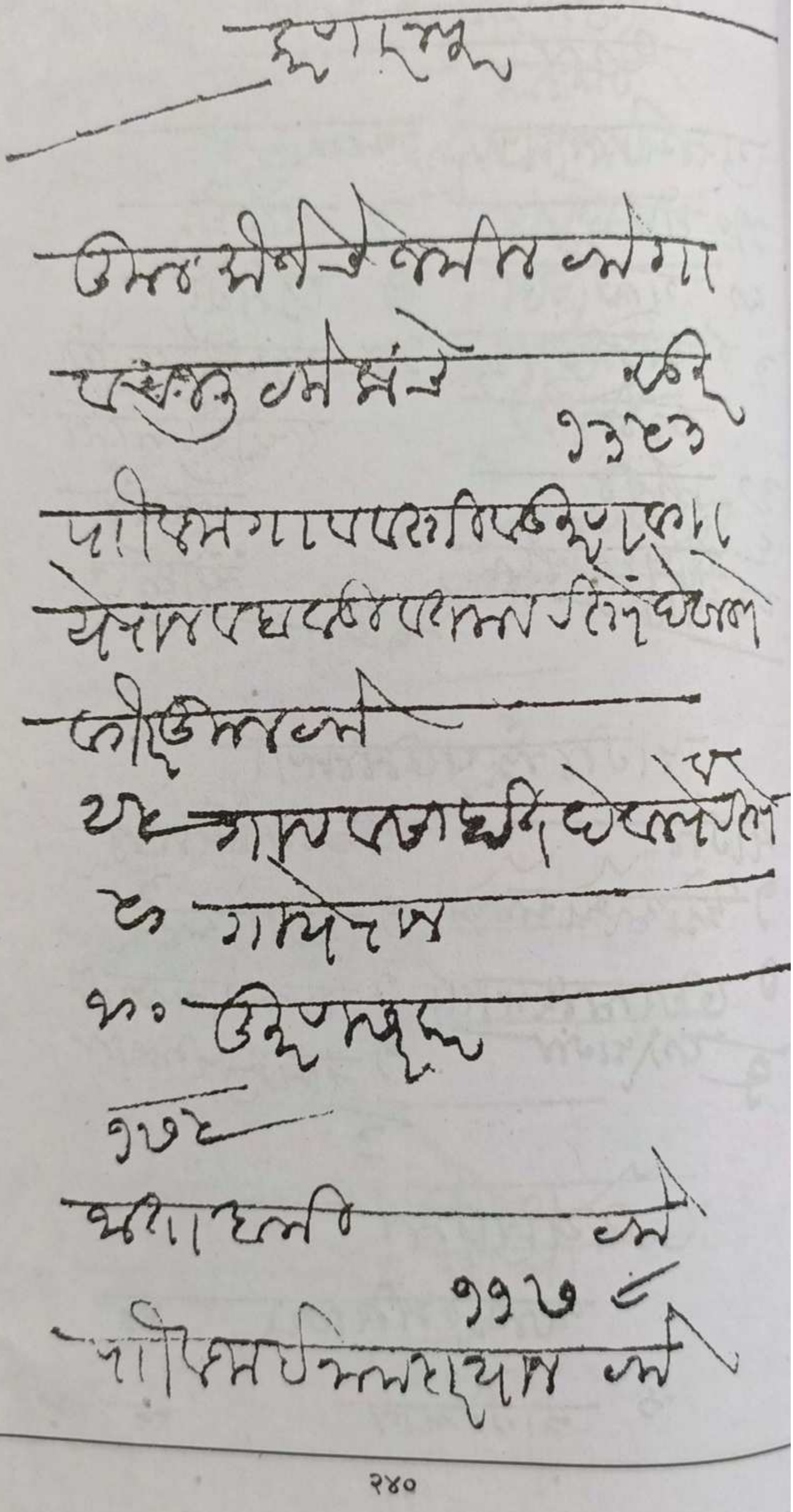
[illegible]

७८ [illegible] ३८ [illegible]

७८ [illegible] ३१ [illegible]

१६८ ६८

श्री [illegible]

81829

[illegible]

श्री

81829

[illegible] १/२

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

४१८२९

[illegible]

१७।।।८ [illegible]
५।। कातिको कस्पा
[illegible]
[illegible]
[illegible]।।४
४२८८ [illegible]
३३ [illegible] कस्पा
३८ [illegible] कस्पा
५। कातिं [illegible] पा
८८।। कोटि [illegible] पा [illegible]
।।५। [illegible] कस्पा [illegible]
४२८५।।
३५५।। गो [illegible] पाविष
३८ [illegible] कस्पा
३२ [illegible] कस्पा
८८ को [illegible] पा [illegible]
।२ कानि [illegible] पा [illegible]
।।।३।। [illegible] कस्पा [illegible]
।।५।। [illegible]
।१९ प्रा [illegible]
।।।३।।।
३५५।।
२५५।। [illegible] पाविष
३८ [illegible] पा
२२ [illegible]
।२ कानि [illegible] पा [illegible]
८८ को [illegible] कस्पा [illegible]
।।३।। [illegible] कस्पा
।।५।। [illegible]
।१९ प्रा [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

०।।।· [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

১৭ [illegible]

৬ [illegible]

৮

[illegible]

১২ [illegible]

১ [illegible]

২ [illegible]

৮ [illegible]

৮ [illegible]

৬ [illegible]

২২ [illegible]

১৫

১০ [illegible]

৮ [illegible]

১৩৮৩

81629

२२ [illegible]
[illegible]
२३ [illegible]
[illegible]
१८ [illegible]
[illegible]
१७ [illegible]
[illegible]
१९ [illegible]
[illegible]
३० [illegible]
[illegible]
११ [illegible]
[illegible]
१२ [illegible]
[illegible]
७ [illegible]
[illegible]
६ [illegible]
[illegible]
१२ [illegible]
[illegible]
१२ [illegible]

ऋपद
२ मण
१२ पायली

५३
१११८ [illegible] पाववाल
१३११४

३७१४ जीयमनलपारी
२५११८ [illegible] पाटी
१ [illegible] पाटी
२
५११८ [illegible] पाटी
[illegible] पाटी
३७१४ [illegible]

६३ [illegible]
१८ [illegible] पाटी
२८ [illegible]

१२ [illegible]
[illegible] पाटी

१२ [illegible]
[illegible]

[illegible] [illegible]
[illegible]

३३ [illegible]

१४ [illegible]
[illegible]

[illegible]

॥।७॥

रसद॥ 81629

२२५७३। गणेशदत्त जामेदार

था॥ कसबा जोपो

२० कसबे बाम

२२ कसबे पेटे पो

॥॥। कोटे पेटे पो

॥। कामे पेटे

३।७ पदमजेपो

१॥८ नम

१६२ पायठे

३।६७

रसद।

८३।१। नालजानगपापाजे

था॥ कायपेटेकजा

२४ कसबाजोपो

२२ कसबे

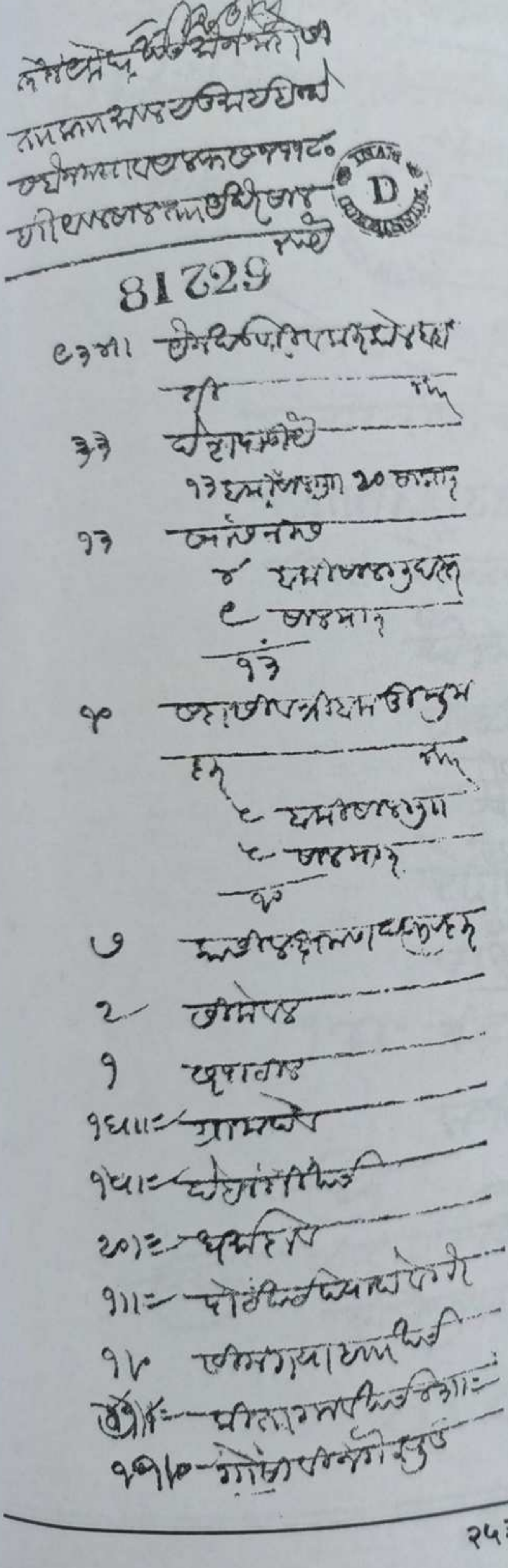
॥३। कोटजा पोट पायठ

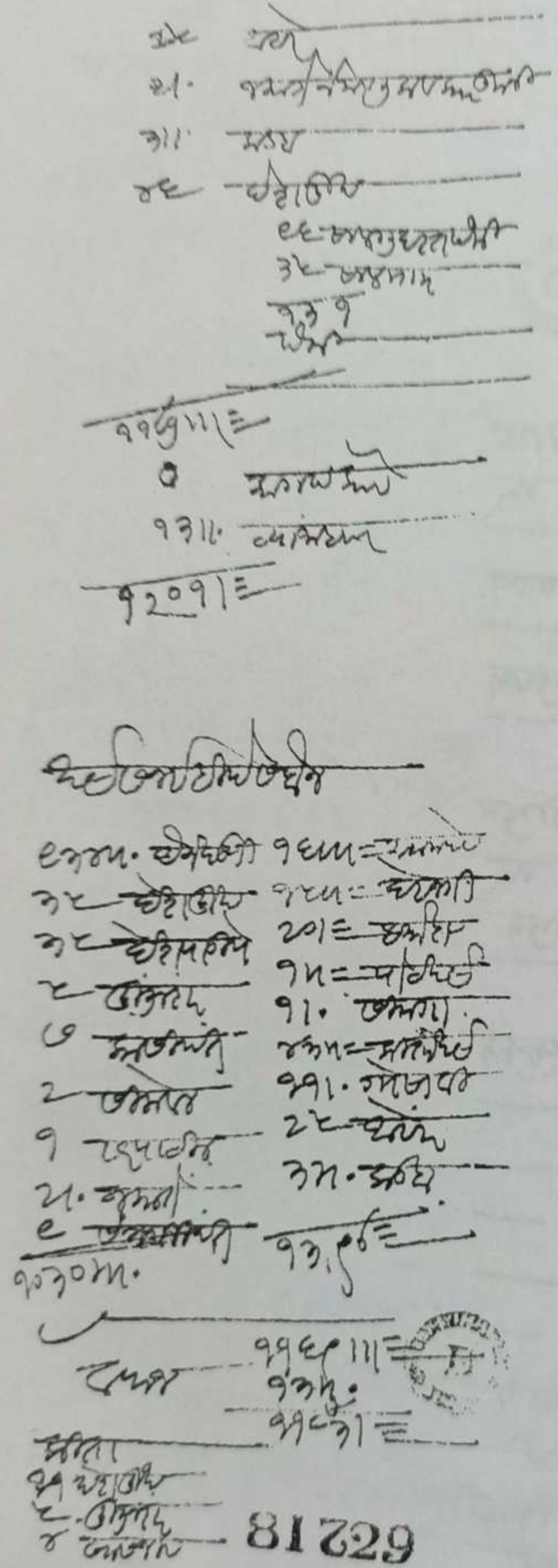
३।८ कसबेपदमजेपो

१॥८ नम

२ पायठे

[illegible]

81829

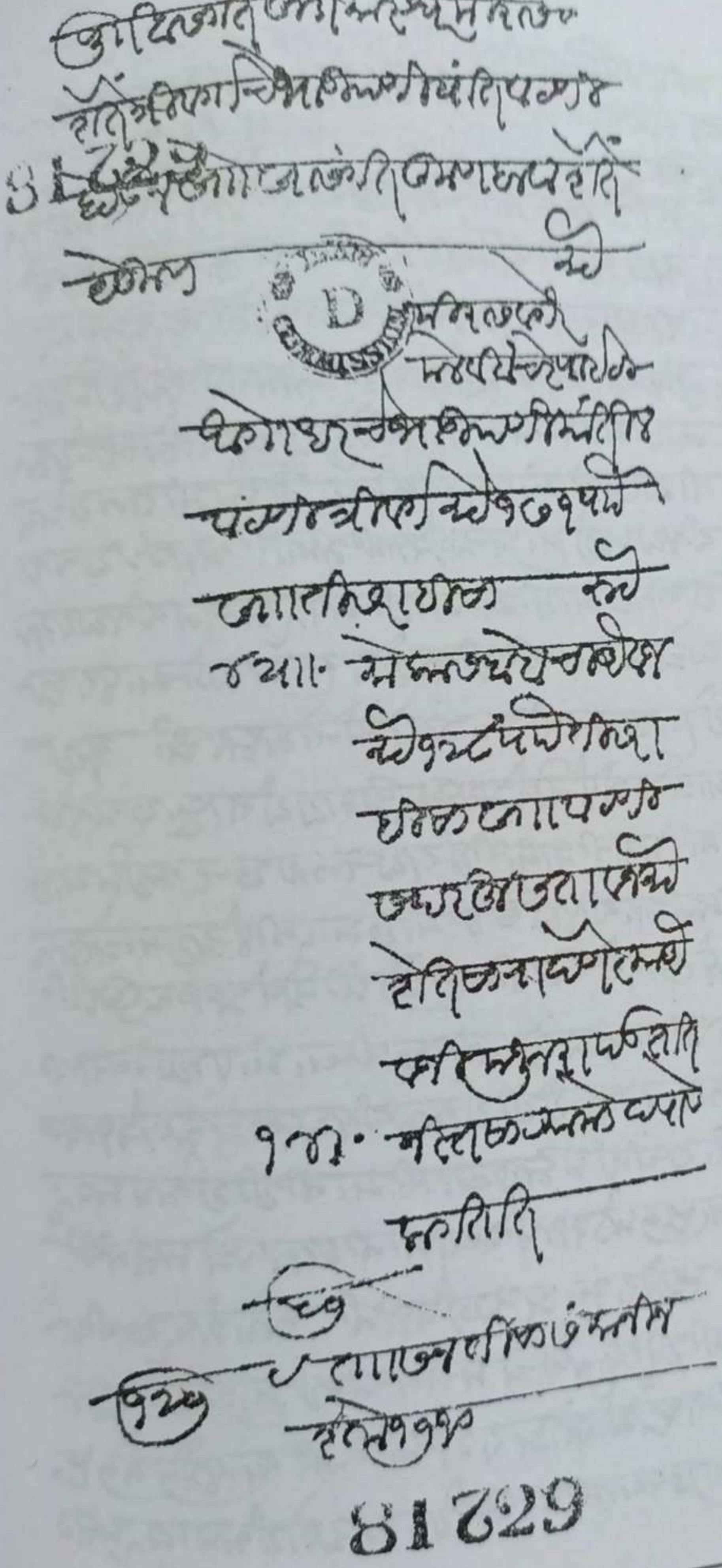
३८ [illegible]
२१· [illegible]
३॥ [illegible]
२६ [illegible]
६६ [illegible]
३८ [illegible]
[illegible]
११६७॥८=
० [illegible]
१३॥· [illegible]
१२०१।=

[illegible]

६२२५· [illegible] १६५५= [illegible]
३८ [illegible] १२५५= [illegible]
३८ [illegible] २०।= [illegible]
८ [illegible] १५= [illegible]
७ [illegible] १।· [illegible]
२ [illegible] २३५= [illegible]
१ [illegible] ११।· [illegible]
५· [illegible] २८ [illegible]
६ [illegible] ३५· [illegible]
१३२०५५· १३,१६=

[illegible] ११६५॥=
१३५·
११८३।=

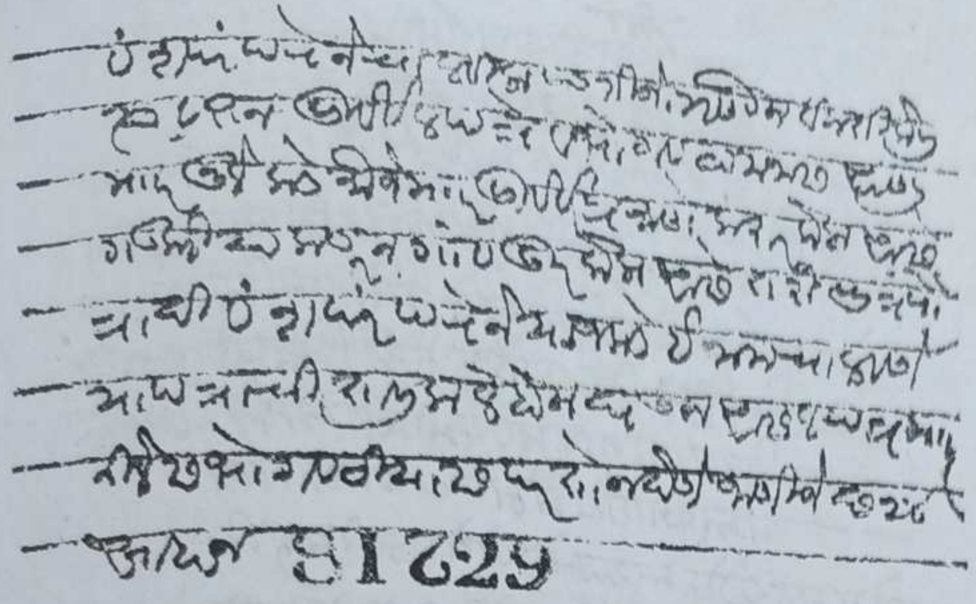
[illegible]
[illegible]
८ [illegible]
४ [illegible] 81Z29

श्री

81729

D

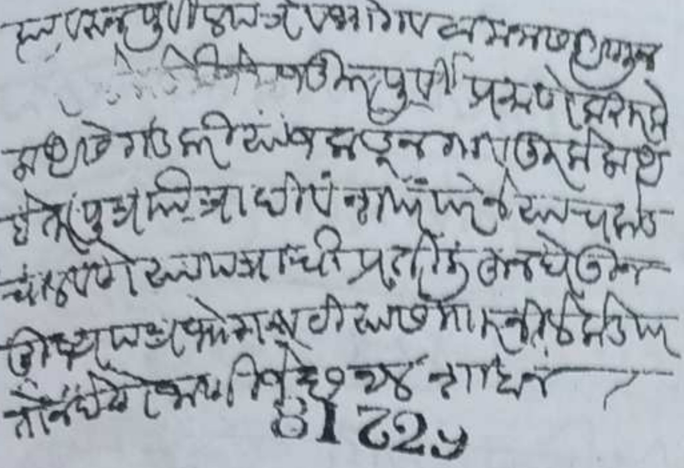

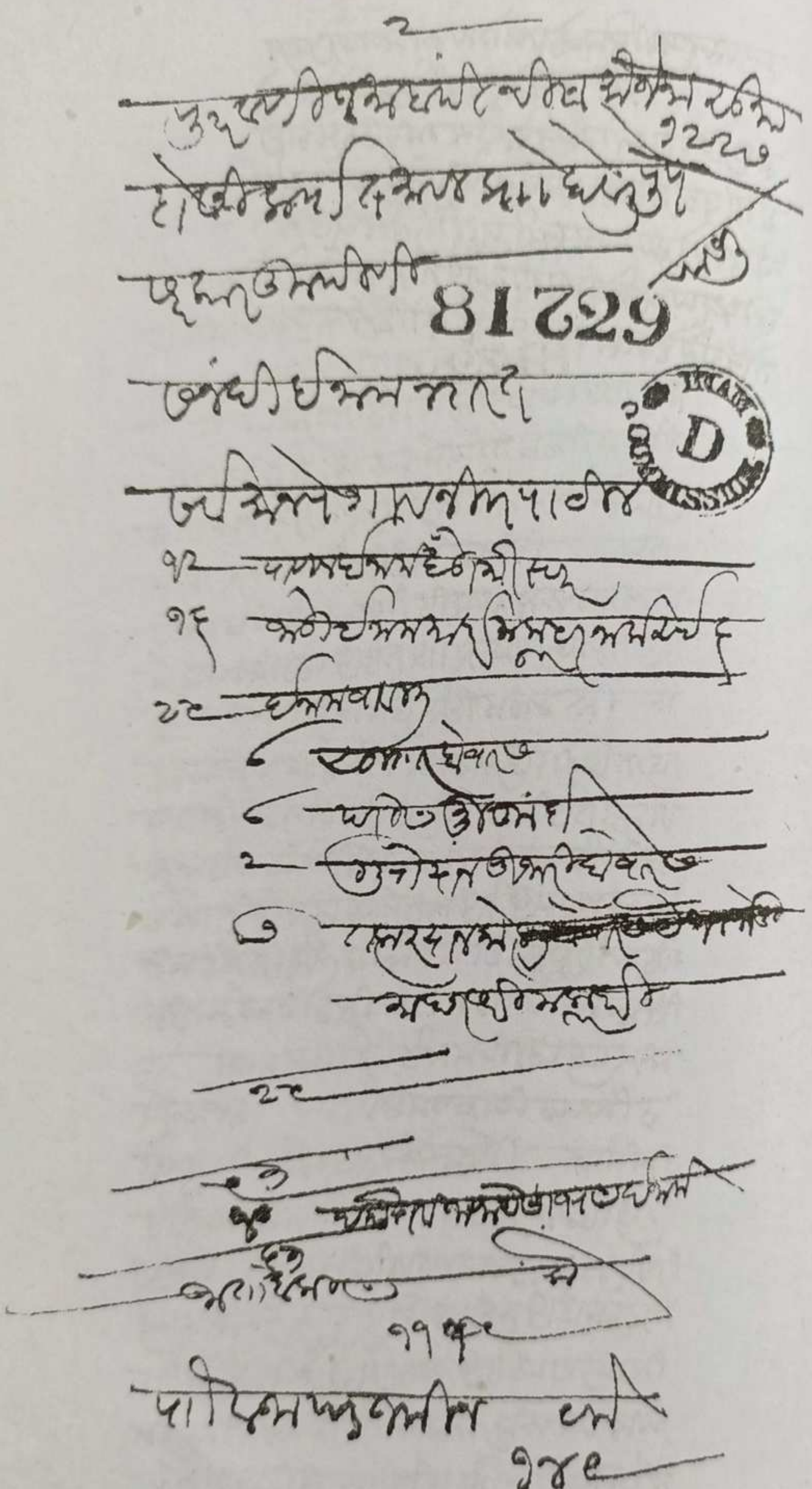
श्री

31829

D

[illegible]

81229
D
COMMISSION

[illegible]

१७६

[illegible]

८०७

[illegible]

[illegible]

० [illegible]

० [illegible]

० [illegible]

32 [illegible]

[illegible]

१९६

८०७

[illegible]

[illegible]

23।० [illegible]

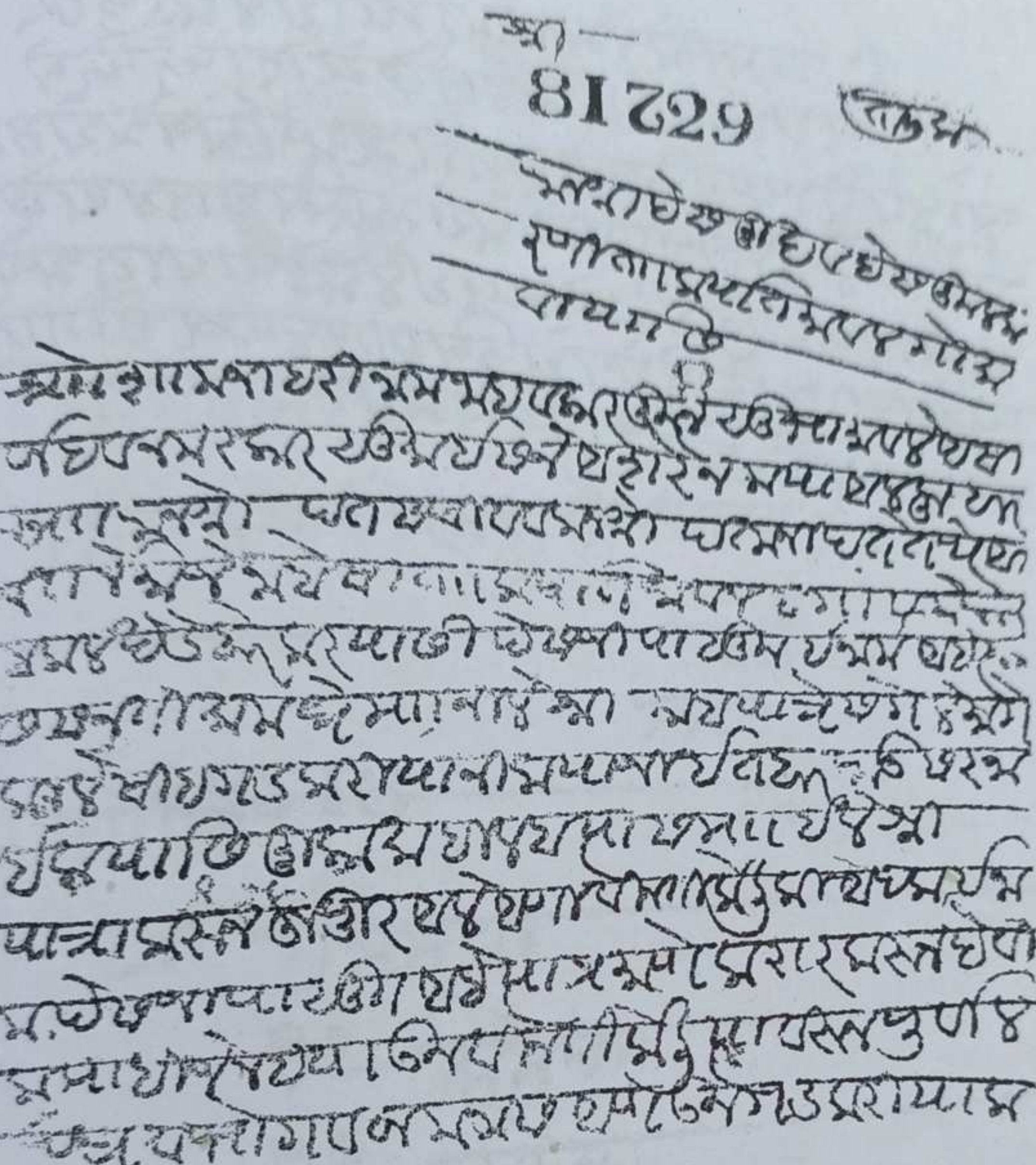
~~२७ न क्षेत्रेपत्री~~

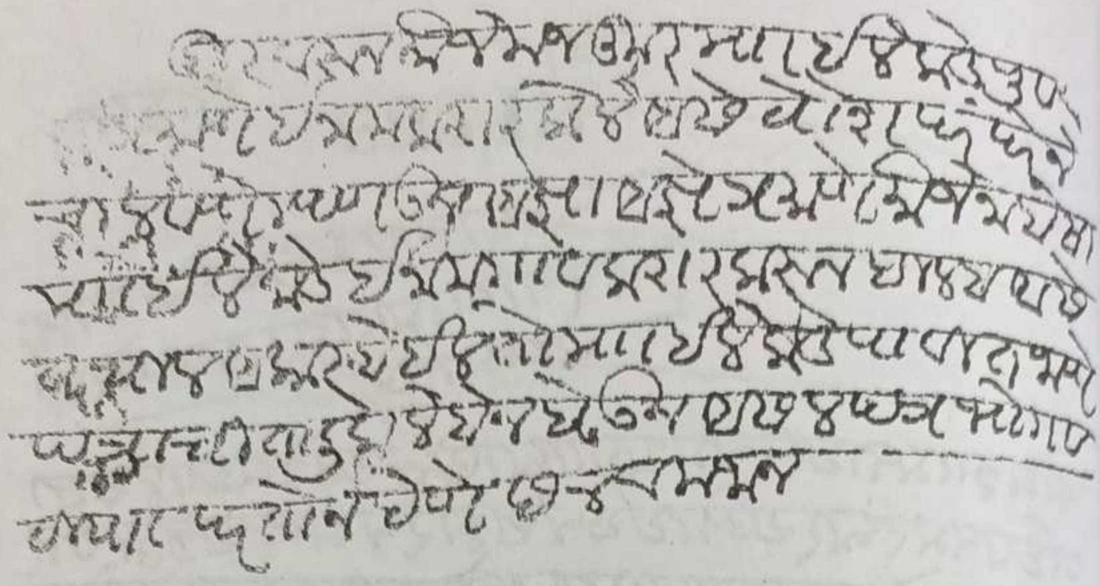
~~१५= योद्धांपत्री छायता~~

~~२१॥= द्वय छर्षंती~~

७॥°

81729

४।८२९

श्री

४।८२१

[illegible]

[illegible]

१३८५

२८ [illegible]

१२ [illegible]

१६ [illegible]

२८

३० [illegible]

९० [illegible]

२८ — [illegible]

८ — [illegible]

२ — [illegible]

८ — [illegible]

७ — [illegible]

२८

२२८

[illegible] — [illegible]

११२८ —

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]

१२१ [illegible] — [illegible]

३२२८ — [illegible]

[illegible] — [illegible]

१[illegible] — [illegible]

[illegible]

१[illegible] — [illegible]

३२२८ —

— [illegible]
११२८ —

१२[illegible] —

२८ — [illegible] — [illegible]

२३ — [illegible]

८ — [illegible]

२८ — [illegible]

१३३[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible]

[illegible]

७३४॥-

[illegible] ११७॥-

[illegible]

[illegible] ७४॥.

[illegible]

[illegible]

६१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

७४॥.

[illegible]

81729

[illegible]

1432

[illegible]

८२ [illegible]

८३ [illegible]

[illegible]

२०॥ [illegible]

२२ [illegible]

६ [illegible]

१० [illegible]

२ [illegible]

७१७॥

८७॥ [illegible]

१७॥ [illegible]

१५ [illegible]

१५॥ [illegible]

२५ [illegible]

६ [illegible]

६५ [illegible]

[illegible]

६५ [illegible]

६५ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

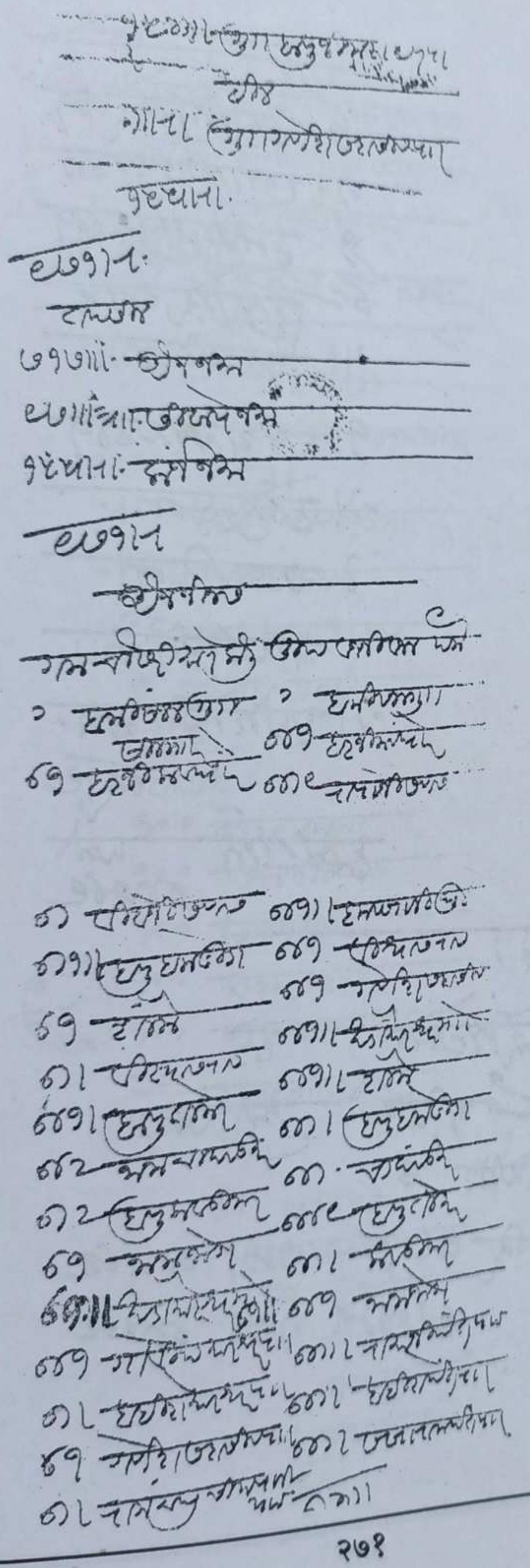
[illegible]

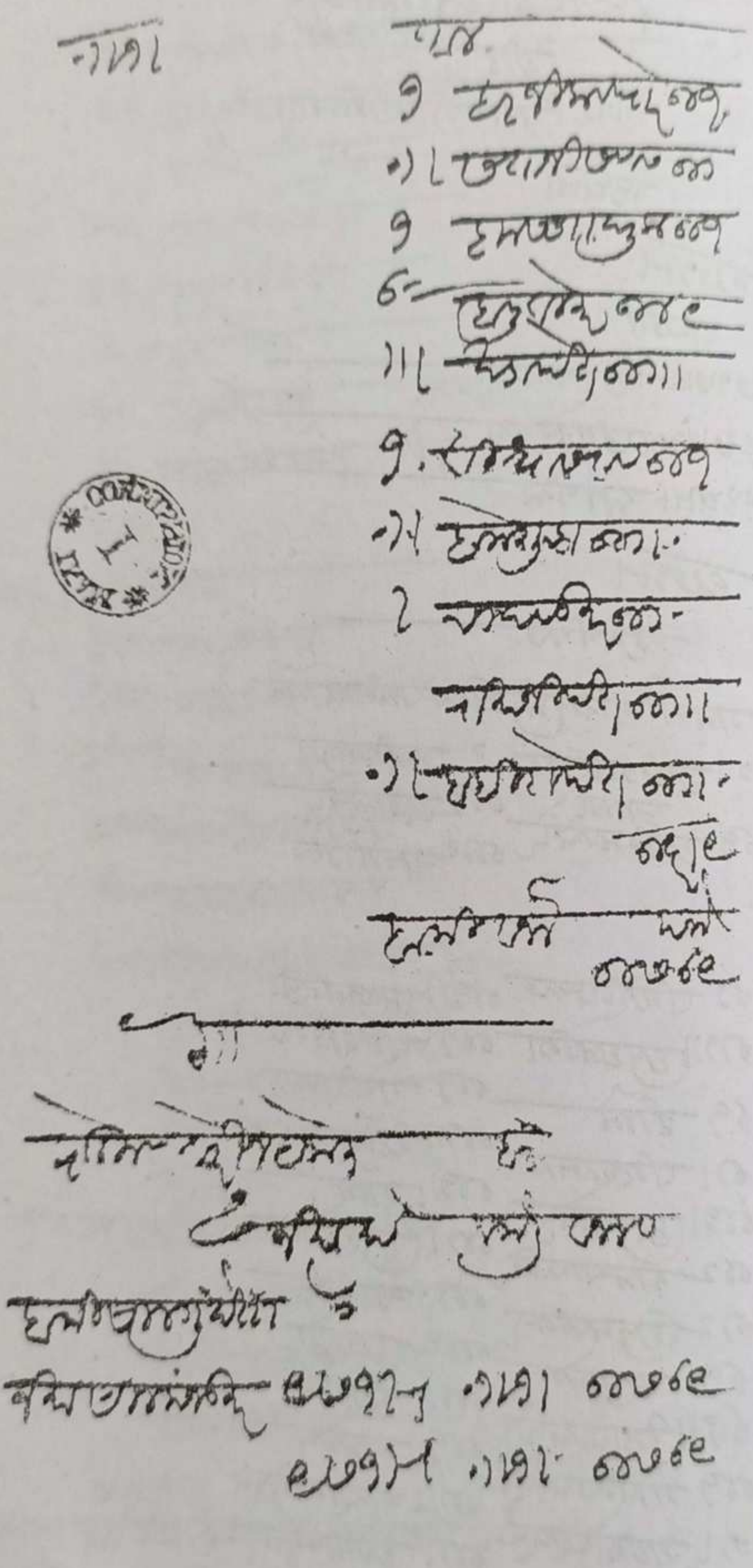
८७॥

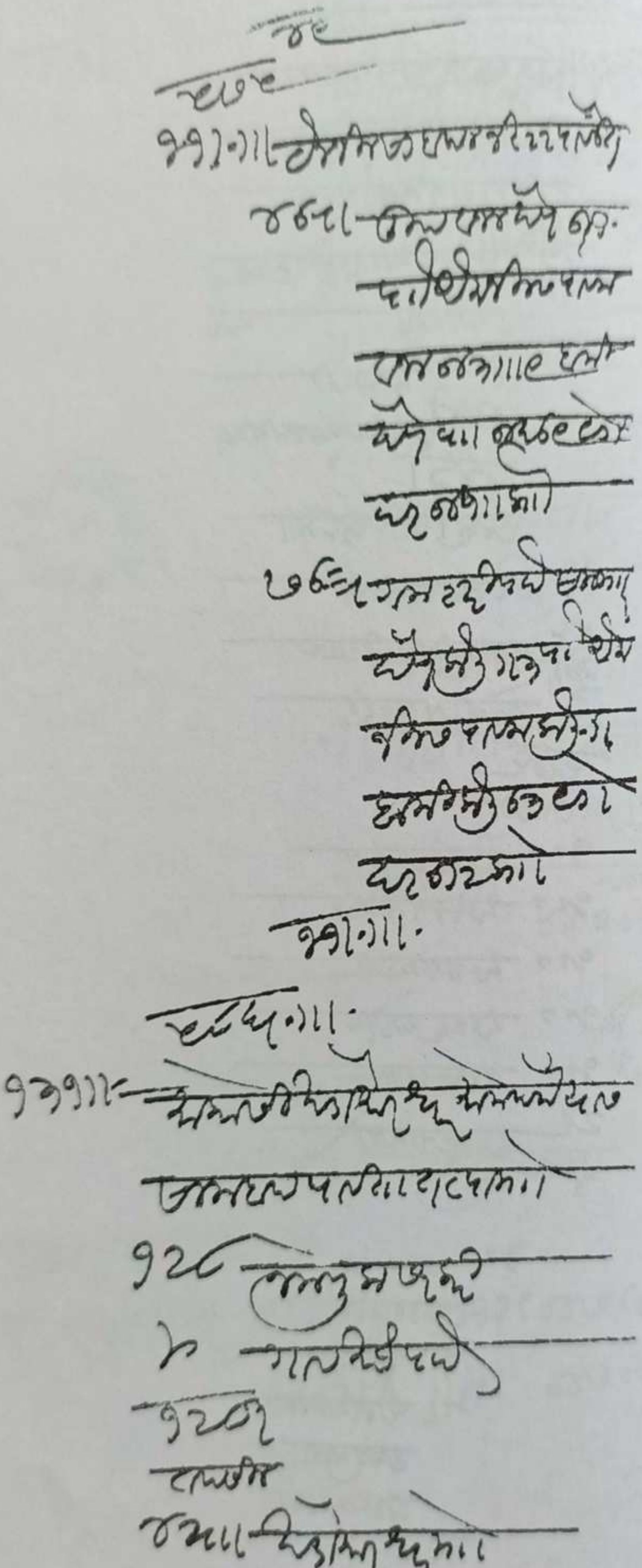
१८५॥ [illegible]

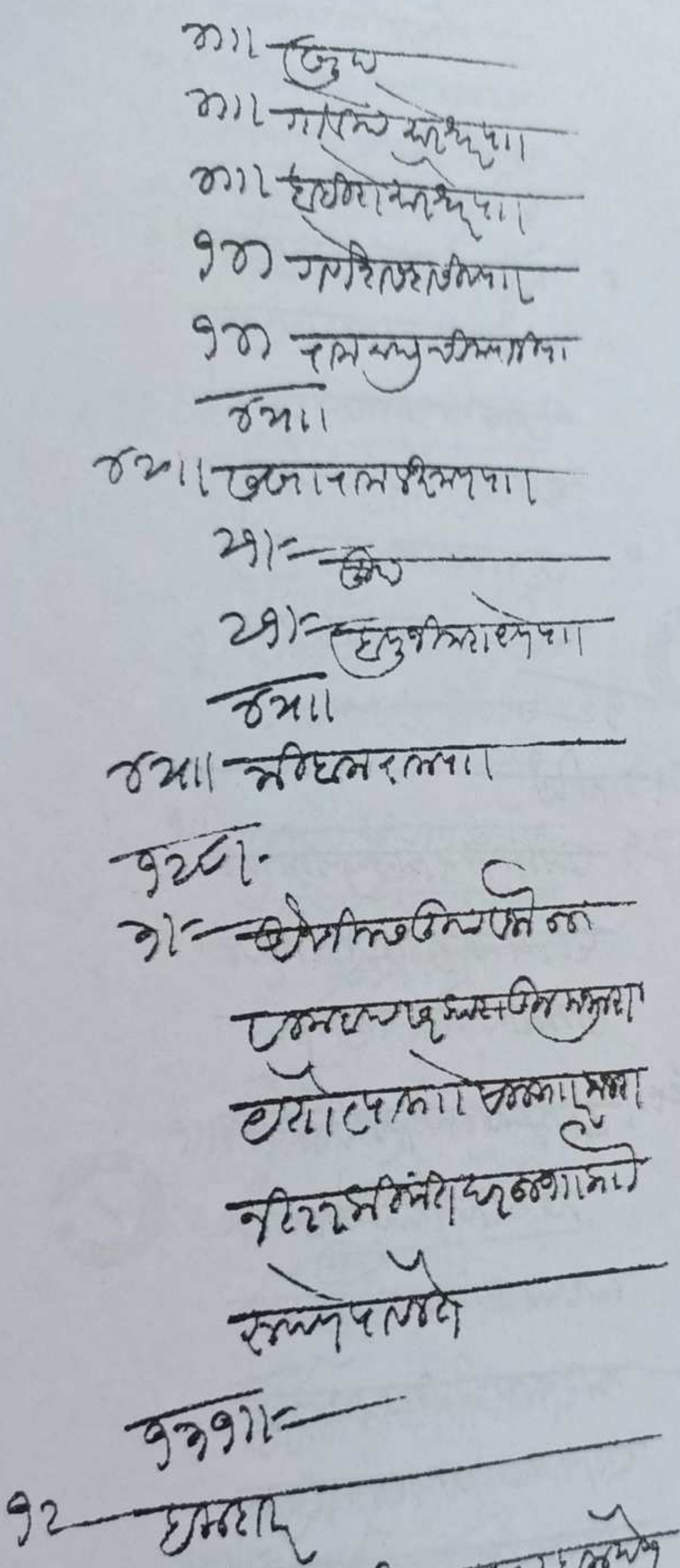
[illegible]

[illegible]

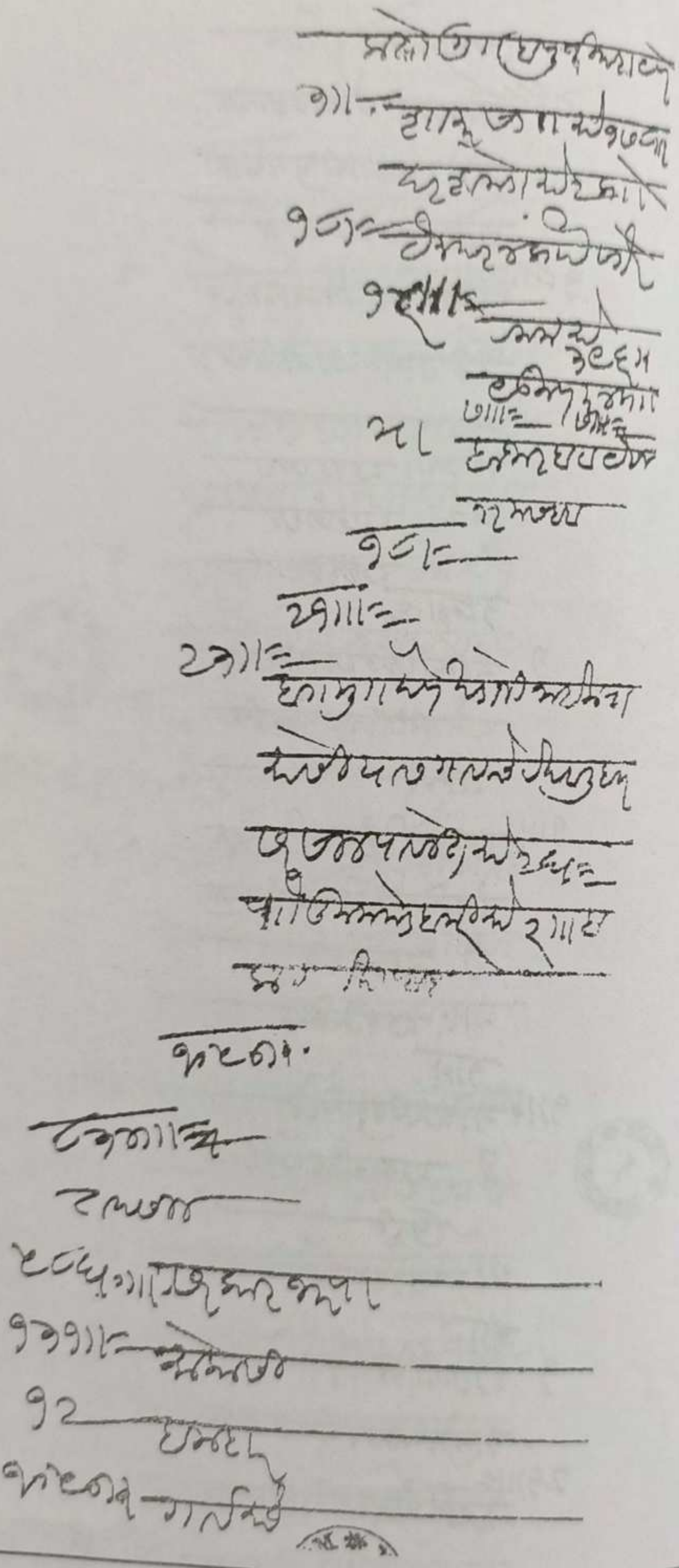

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]

	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	१।।	०	०
[illegible]	०।।०	०	०
[illegible]	१।।	०	०
[illegible]	१६	०	०
[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	०	०
[illegible]	[illegible]	०	०
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		०
[illegible]	[illegible]		०
[illegible]	।।।		०
[illegible]	२२६	०	०
[illegible]	३।।	०	०
[illegible]	०।।।		०
[illegible]	६	०	०
[illegible]	[illegible]	०	०
[illegible]	[illegible]	०	०
[illegible]	१	०	०
[illegible]	६	०	०
[illegible]	[illegible]	०	०
	[illegible]	[illegible]	[illegible]

INAM COMMISSION

1432

१०११ = [illegible] राजा

[illegible] = राजा।

६१८ = [illegible]

६७११।

४४४१ = [illegible]

२८७ = [illegible]

१९५ [illegible]

८७।।। [illegible]

७० [illegible]

१ [illegible]

२ [illegible]

७।८ [illegible]

१९५

४८४। =

श्री

41829

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१६७॥ — [illegible]

१६६० [illegible]

[illegible]

[illegible]

३३० [illegible]

२९ [illegible]

२४ [illegible]

३१ [illegible]

२९

[illegible]

श्री

[illegible]

[illegible]

१३८३

[illegible]

२८ [illegible]

१२ [illegible]

१६ [illegible]

२८

४० [illegible]

४२ [illegible]

२८ [illegible]

२८ [illegible]

८ [illegible]

२ [illegible]

८ [illegible]

७ [illegible]

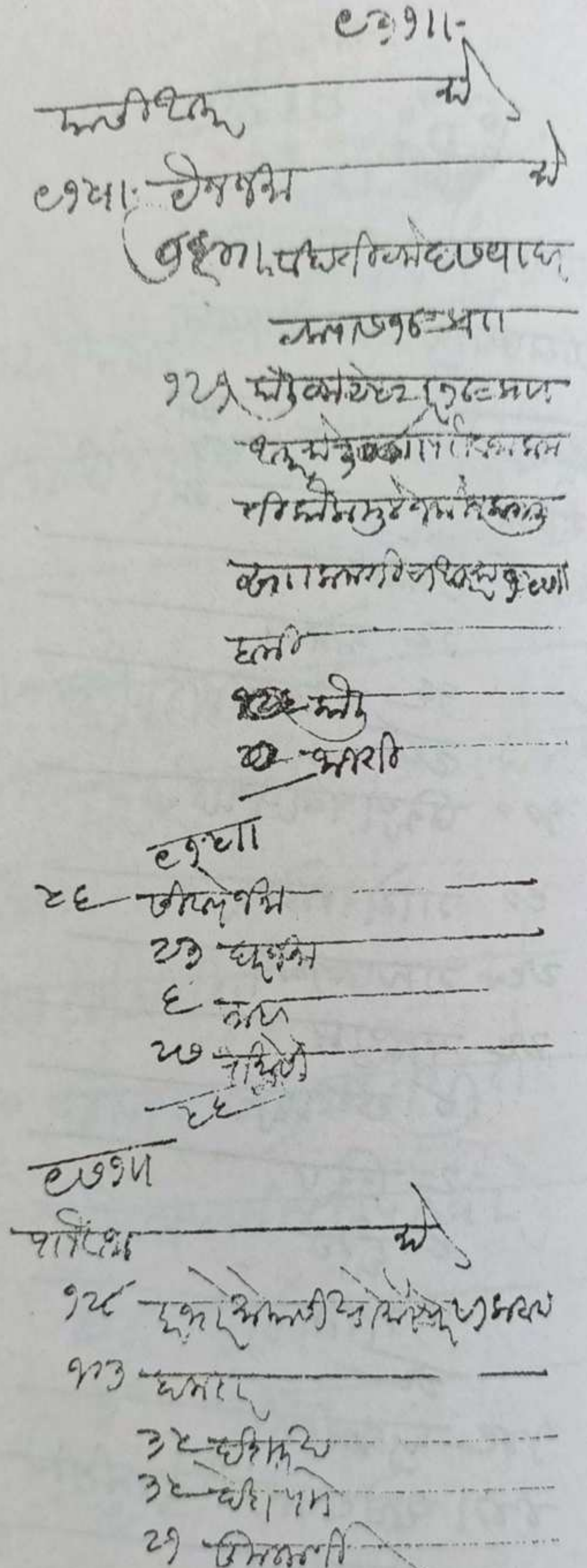
२८

१४८ [illegible]

४०॥ [illegible]

[illegible]

४२७॥

श्री

४।८२९

INAM COMMISSION D

[illegible] १/४

[illegible]

[illegible]

[illegible]

७०।- [illegible]

२४ [illegible]

३० [illegible]

१४ [illegible]

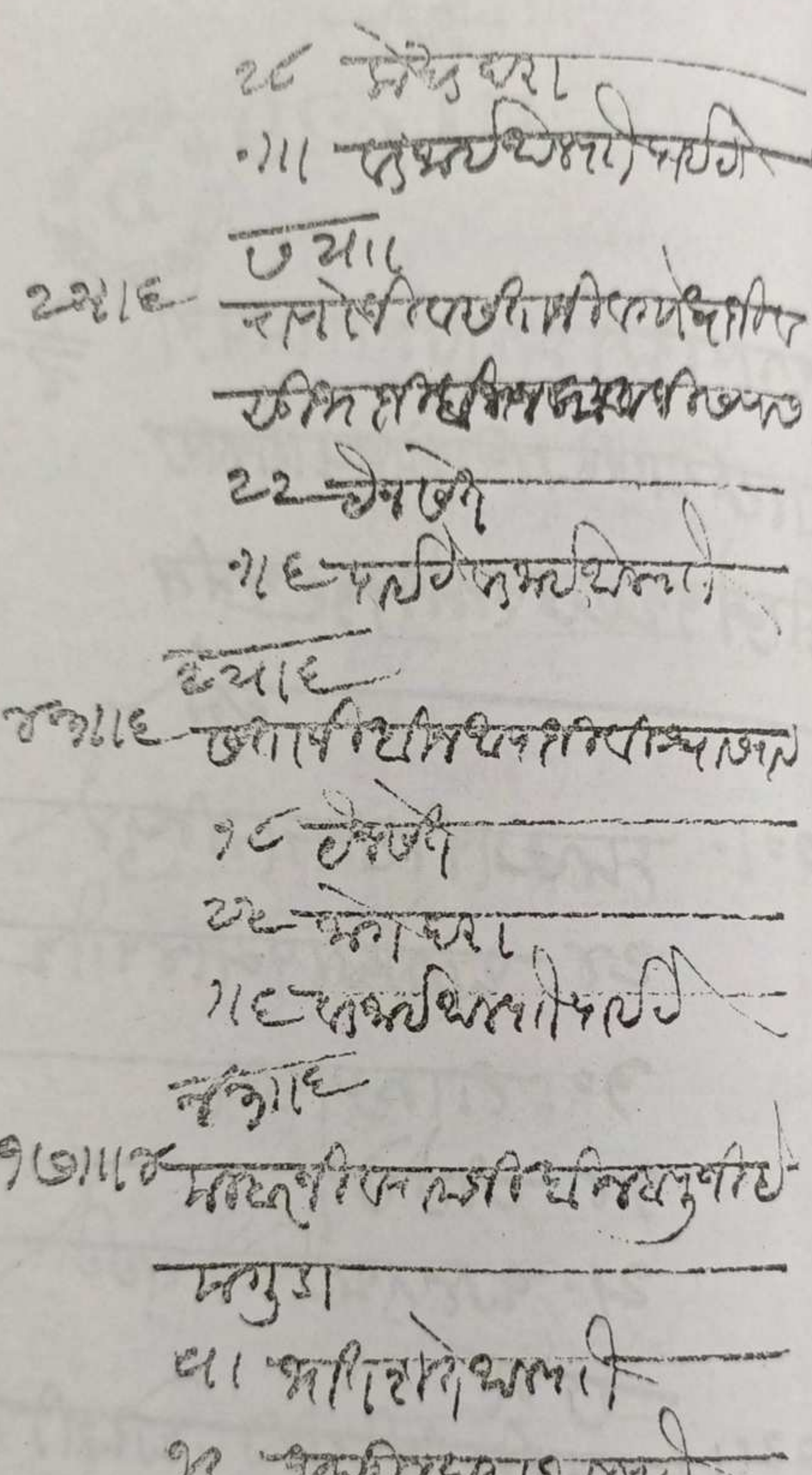
५. [illegible]

[illegible]

७५।। [illegible]

[illegible]

४८ [illegible]

३६८ [illegible]

३३ [illegible]

३६॥ [illegible]

५० [illegible]

४८॥ [illegible]

०।५॥ [illegible]

[illegible]

३[illegible]॥ [illegible]

३६० [illegible]

[illegible] [illegible]

६० [illegible]

०।० [illegible]

०।३॥ [illegible]

०।५॥ [illegible]

०।० [illegible]

०।३॥

[illegible]

[illegible]॥ [illegible]

३६० [illegible]

५० [illegible]

०।० [illegible]

६० [illegible]

०।३॥ [illegible]

०।५॥ [illegible]

०।० [illegible]

२८।०॥।
५५७३। गणपतीनाइकजोसप
५।५। धनजिद्भोपाल
२० घरपोतनीस
२२ धनजीहरीजोपाल
॥५॥ कारूभोपाळीलाखे
॥। आलिंगपापीधिल
३।७ पसकधिलाी
१॥८ दस्त
१६२ पटके
२।६७
५५७३
८३।१ नानजीमुकुंदमीरावलेव
५।३॥ नेसकरफलनाी
२४ धनपुरूजोपारपसार
४८ धनलके
॥५। कोहूजीपोलिसपवधन
३॥८ धनपुरूपाी
१॥८ दस्त
२ पटके
३॥८
॥ अमरशेटपाथिल
८३।१
८०॥८ उधिराजादिमपाटील
१३७८ नेहरूजेपाली
२० मोहपालायपापीलाल

२७॥६ [illegible]

२१ [illegible]

०॥६ [illegible]

२१॥६

३० [illegible]

०॥।४ [illegible]

०।० [illegible]

४२ [illegible]

२ [illegible]

०।२ [illegible]

४२

६७॥४

१८।४ [illegible]

१७।४ [illegible]

०॥४ [illegible]

४२ [illegible]

२ [illegible]

०।२ [illegible]

४२

०॥६ [illegible]

१८।४

३७।४ [illegible]

२८॥८ [illegible]

१ [illegible]

२ [illegible]

४॥८ [illegible]

३७।४

[illegible]

६७ [illegible]

१८ [illegible]

७८ [illegible]

[illegible]

१२ ७ [illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

९ [illegible]

[illegible]

३० [illegible]

१४ [illegible]

[illegible]

२२ [illegible]

[illegible]

२३ [illegible]

[illegible]

१८ [illegible]

[illegible]

१८ [illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

३० [illegible]

[illegible]

[illegible]

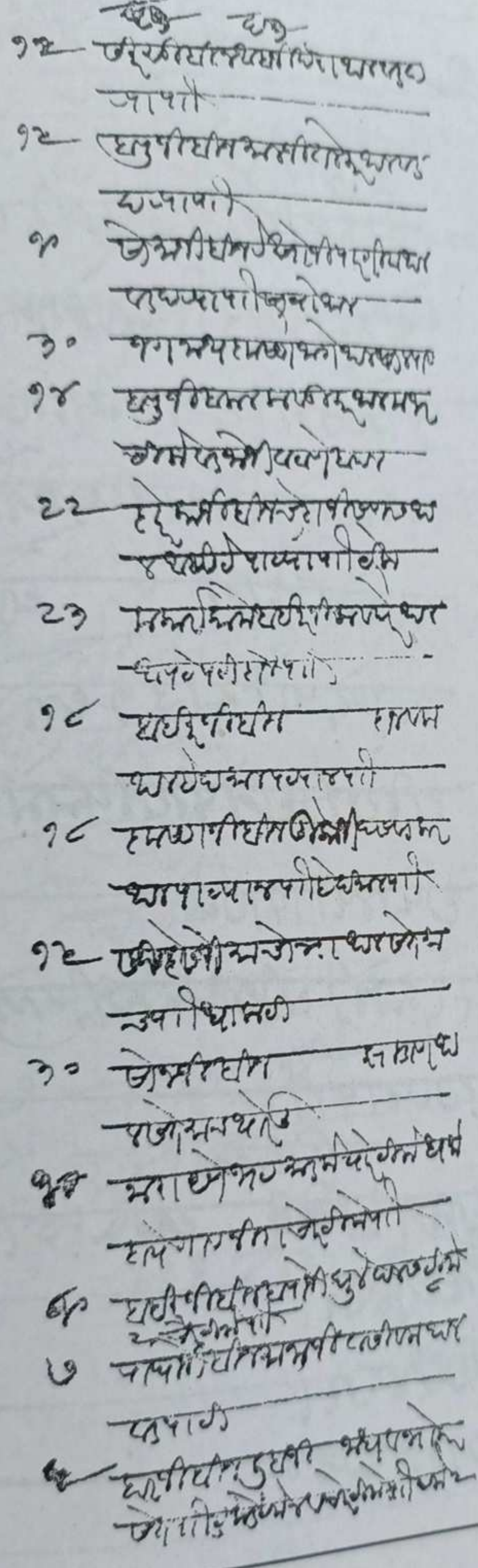
[illegible]

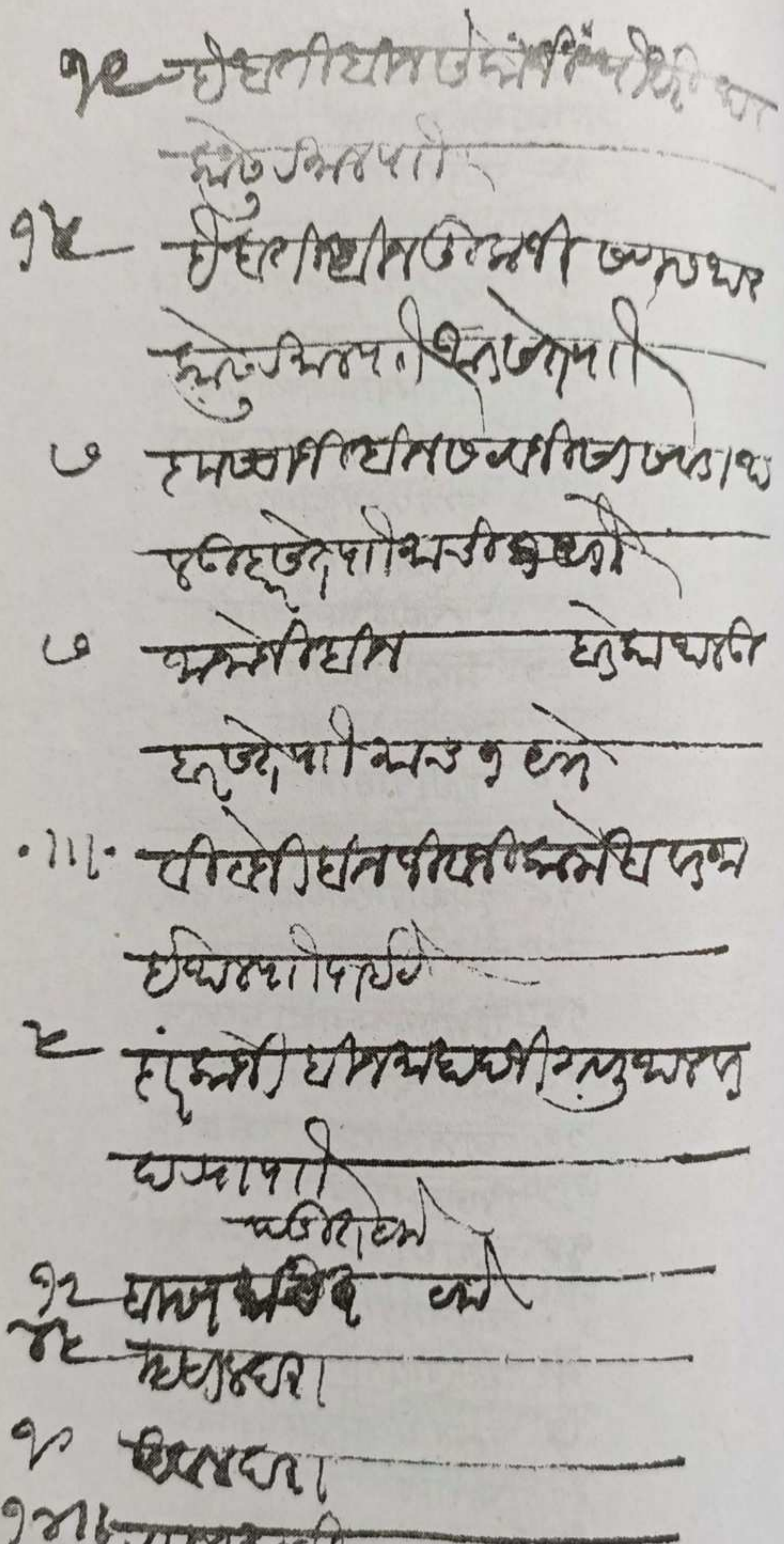
९ [illegible]

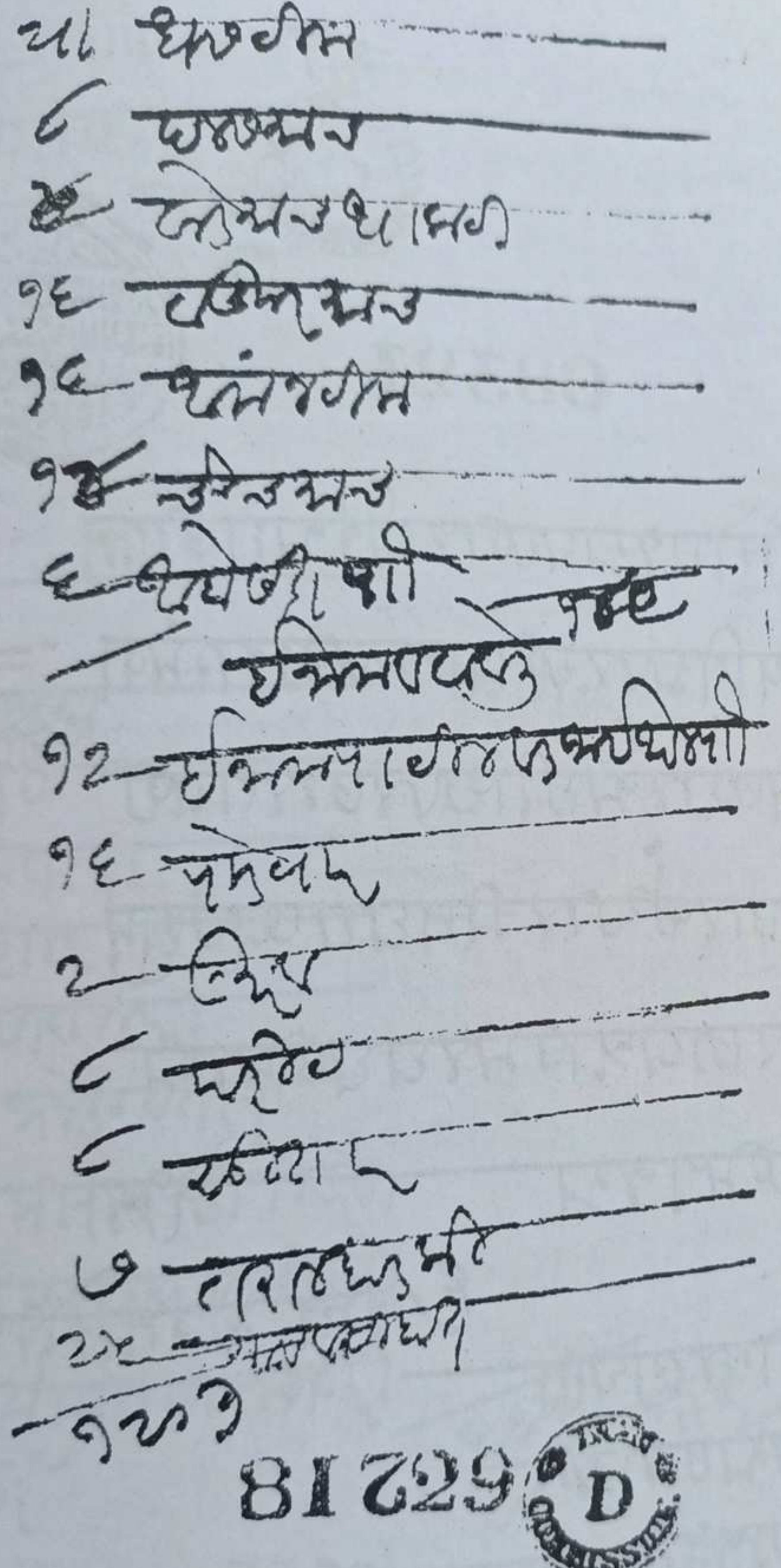
७ [illegible]

[illegible]

[illegible]

श्री

INAM C COMMISSION

08321

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

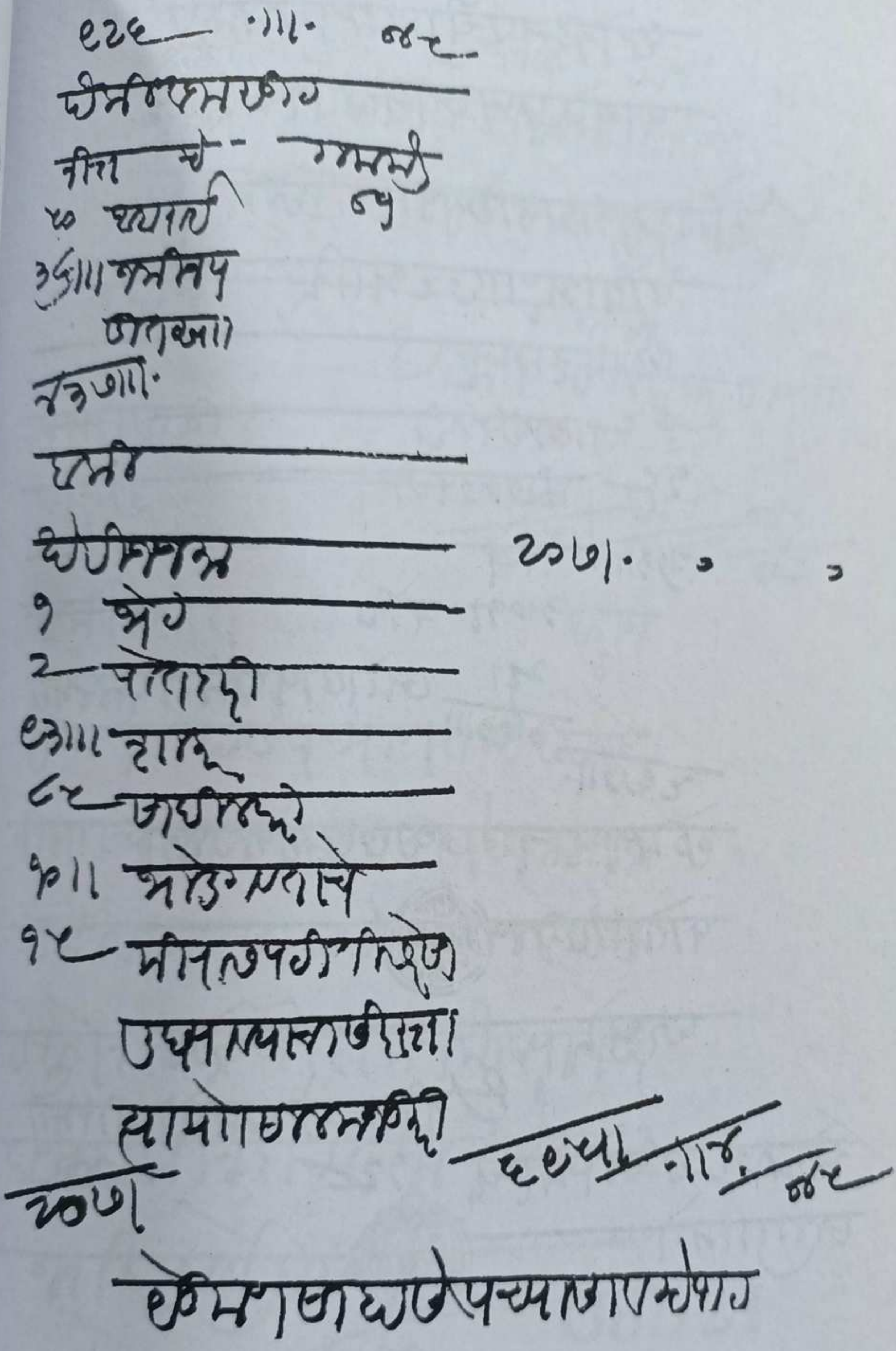
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

८३॥ हाकु

८९ [illegible]

१९ [illegible]

७३॥ पातो

३७१। [illegible]

२॥ [illegible]

३७३॥।

१५७॥।

[illegible]

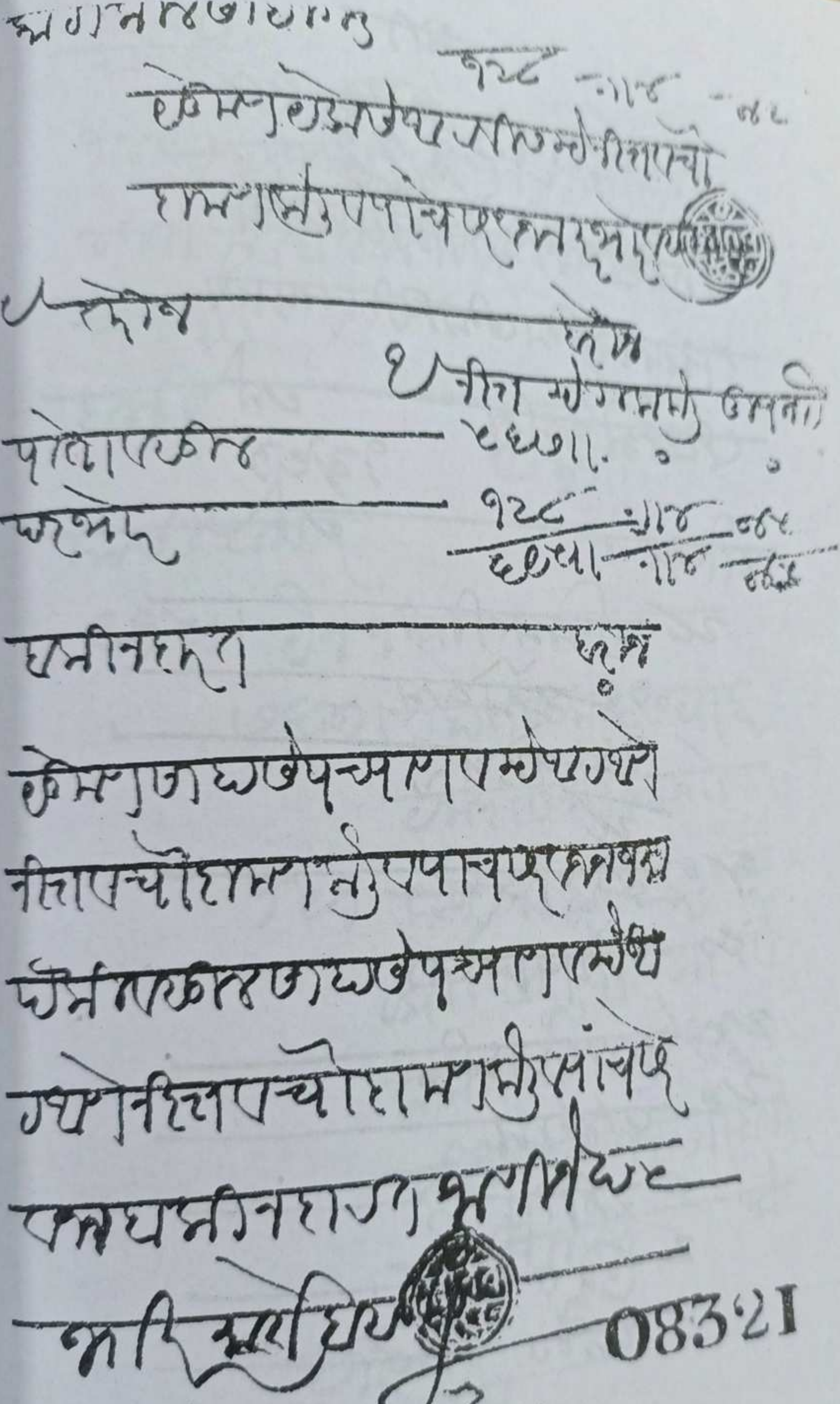
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] १२८ ० ६८

[illegible]

08321

श्री

02543 INAM B COMMISSION [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१३९३

[illegible]

२८ [illegible]

१२ [illegible]

१६ [illegible]

२८

३० [illegible]

६० [illegible]

२८ [illegible]

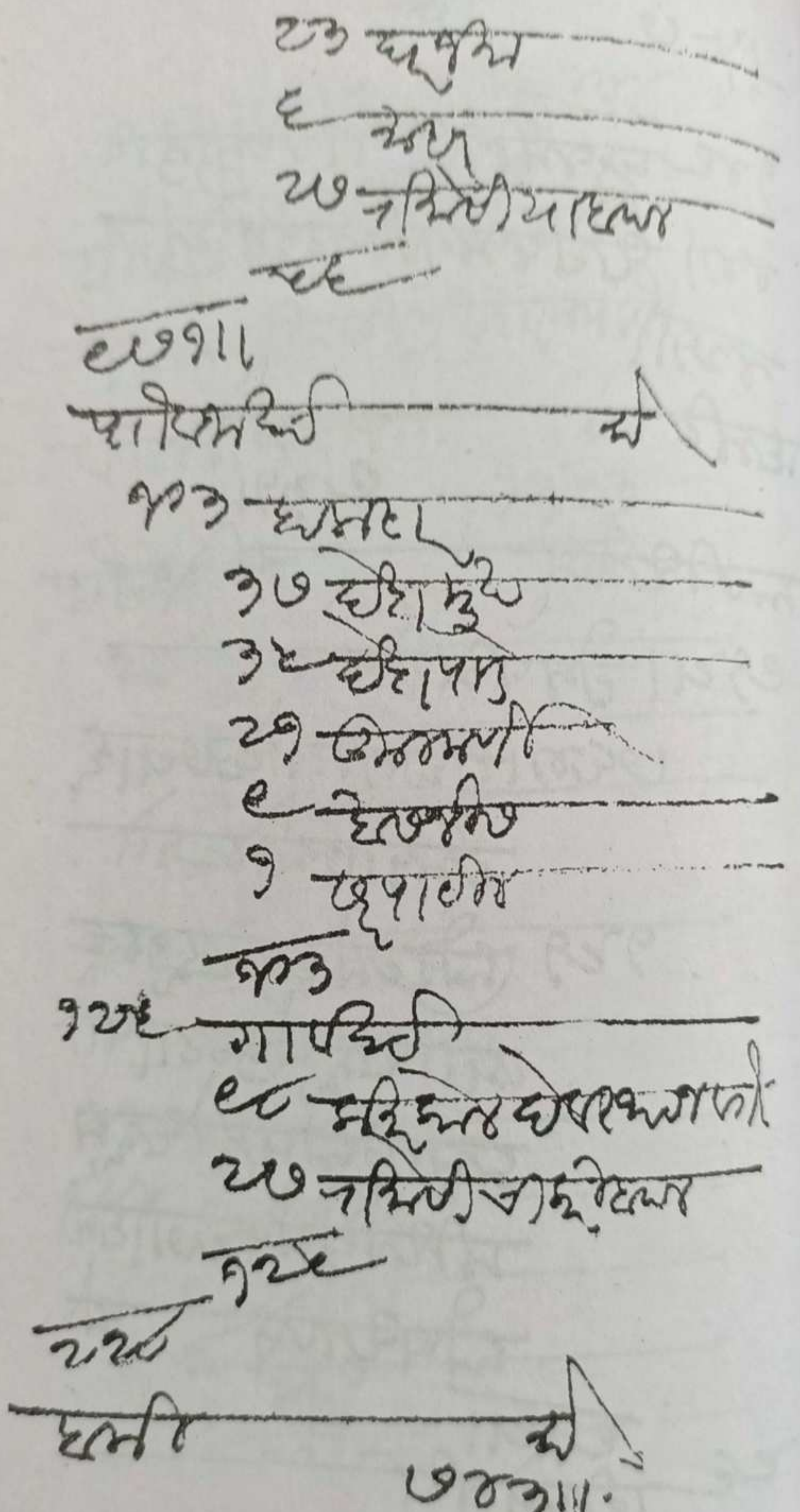
२८ [illegible]

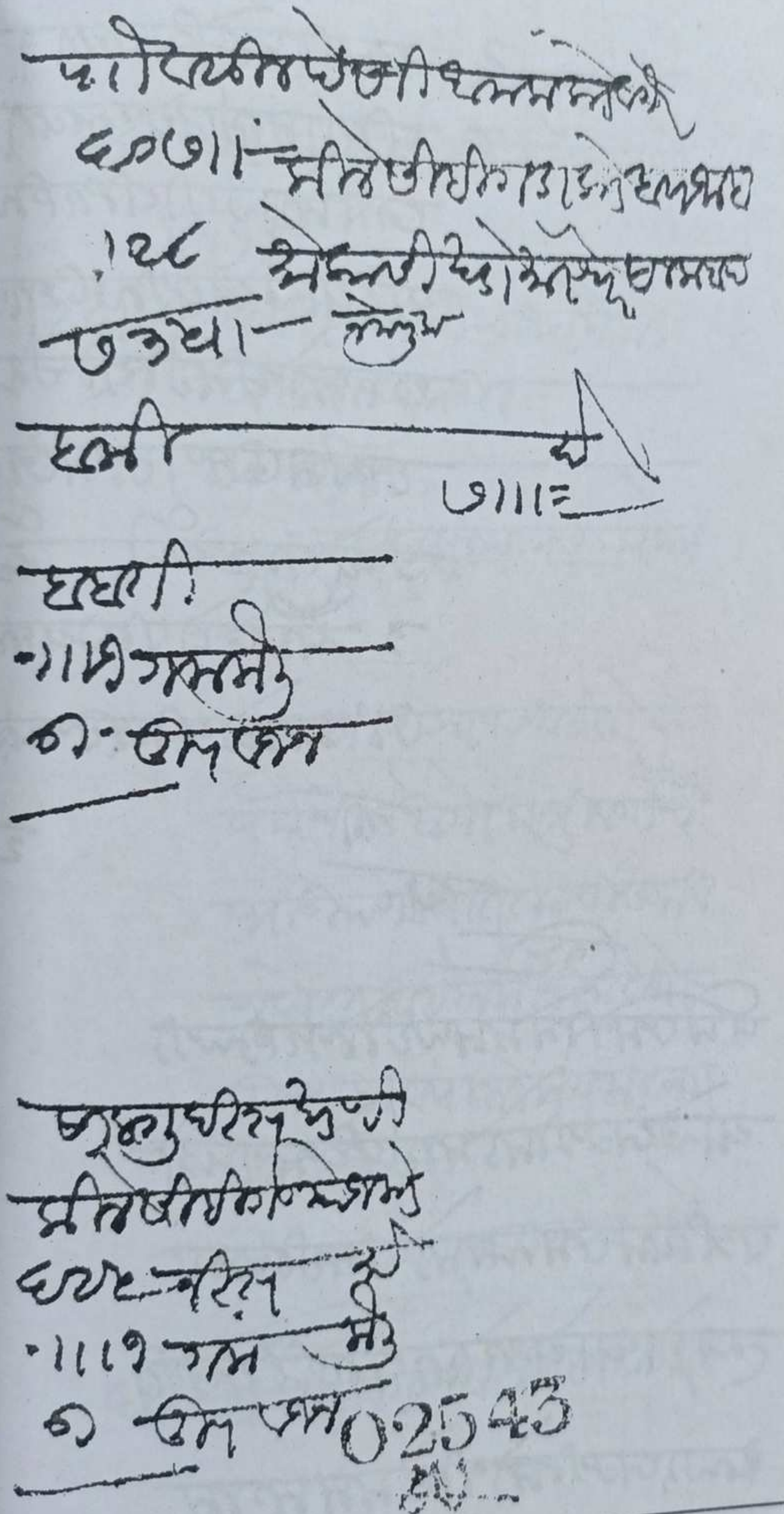
८ [illegible]

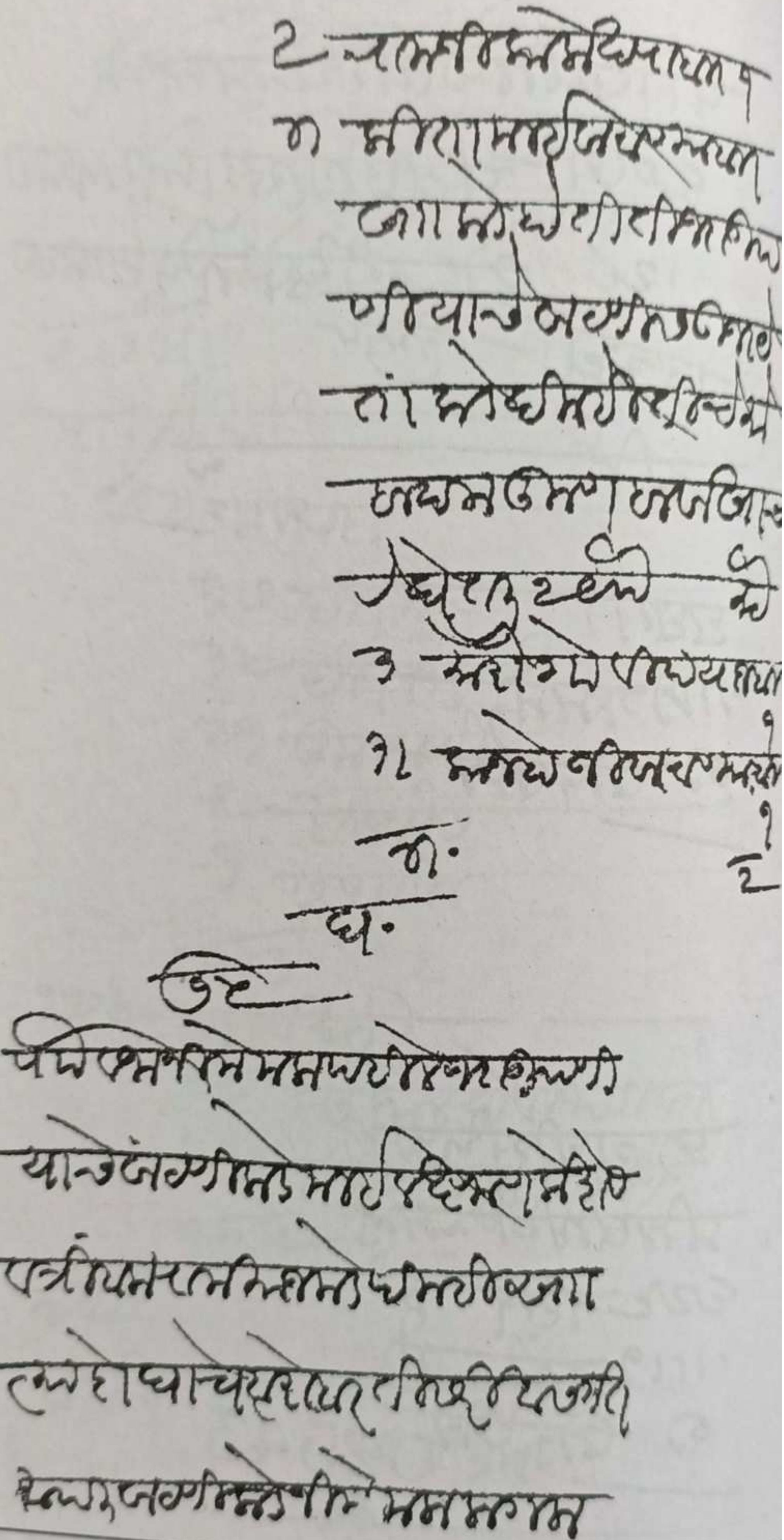
२ [illegible]

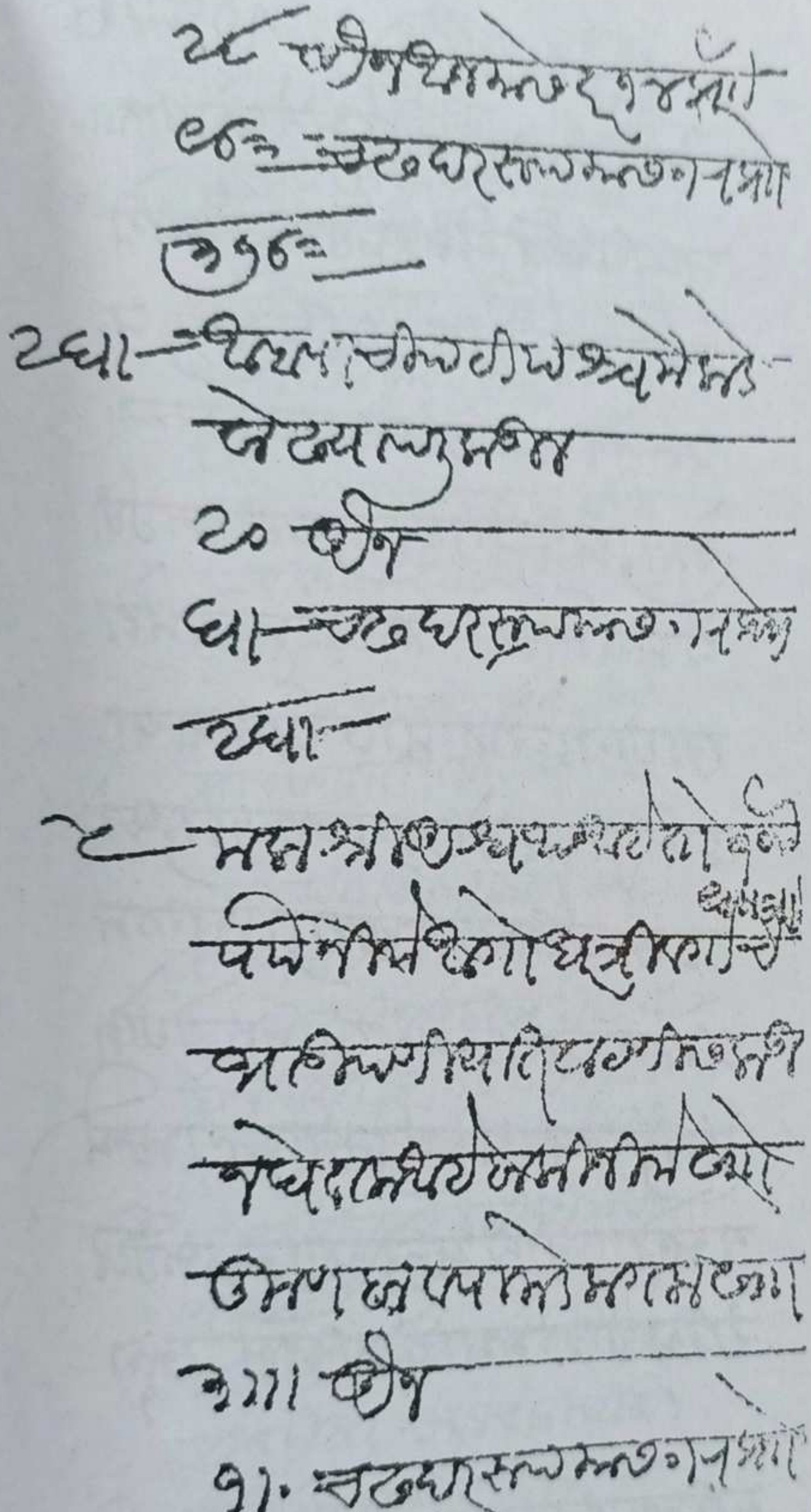
८ [illegible]

[illegible]

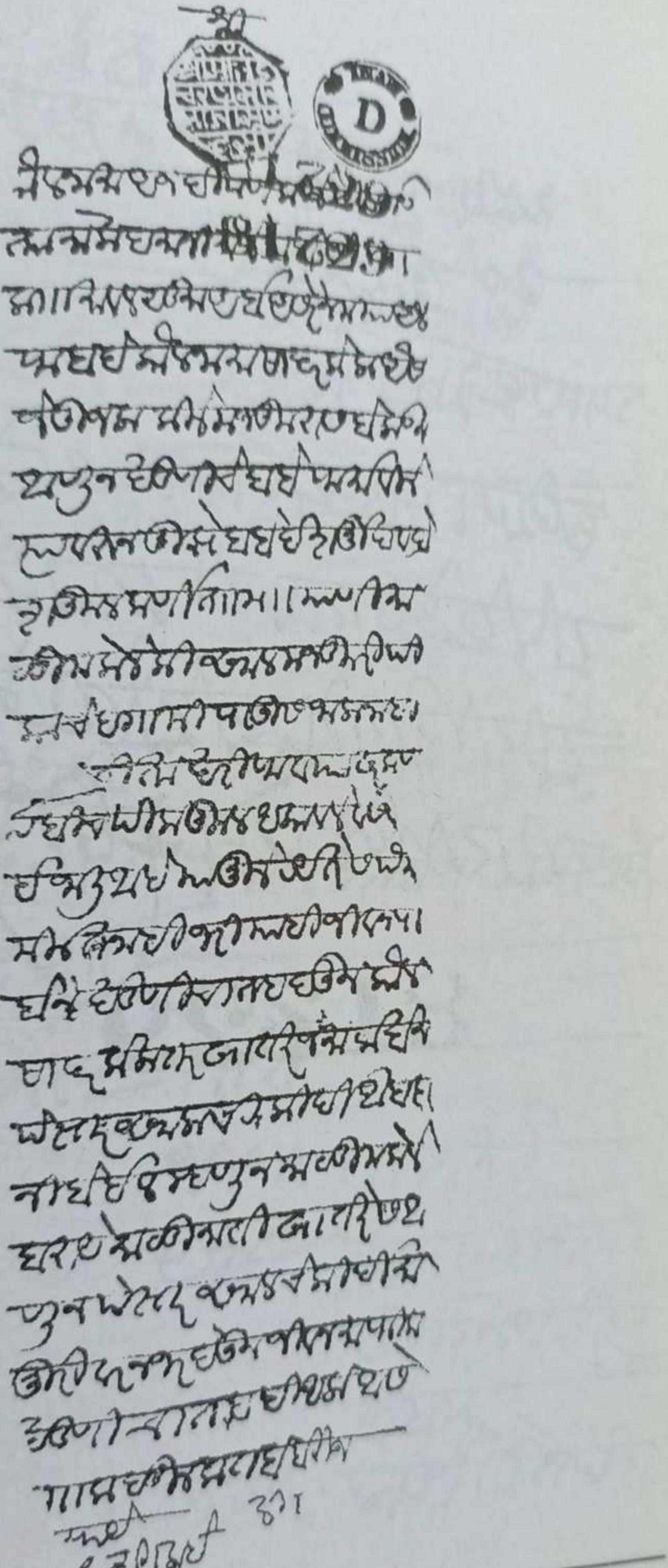

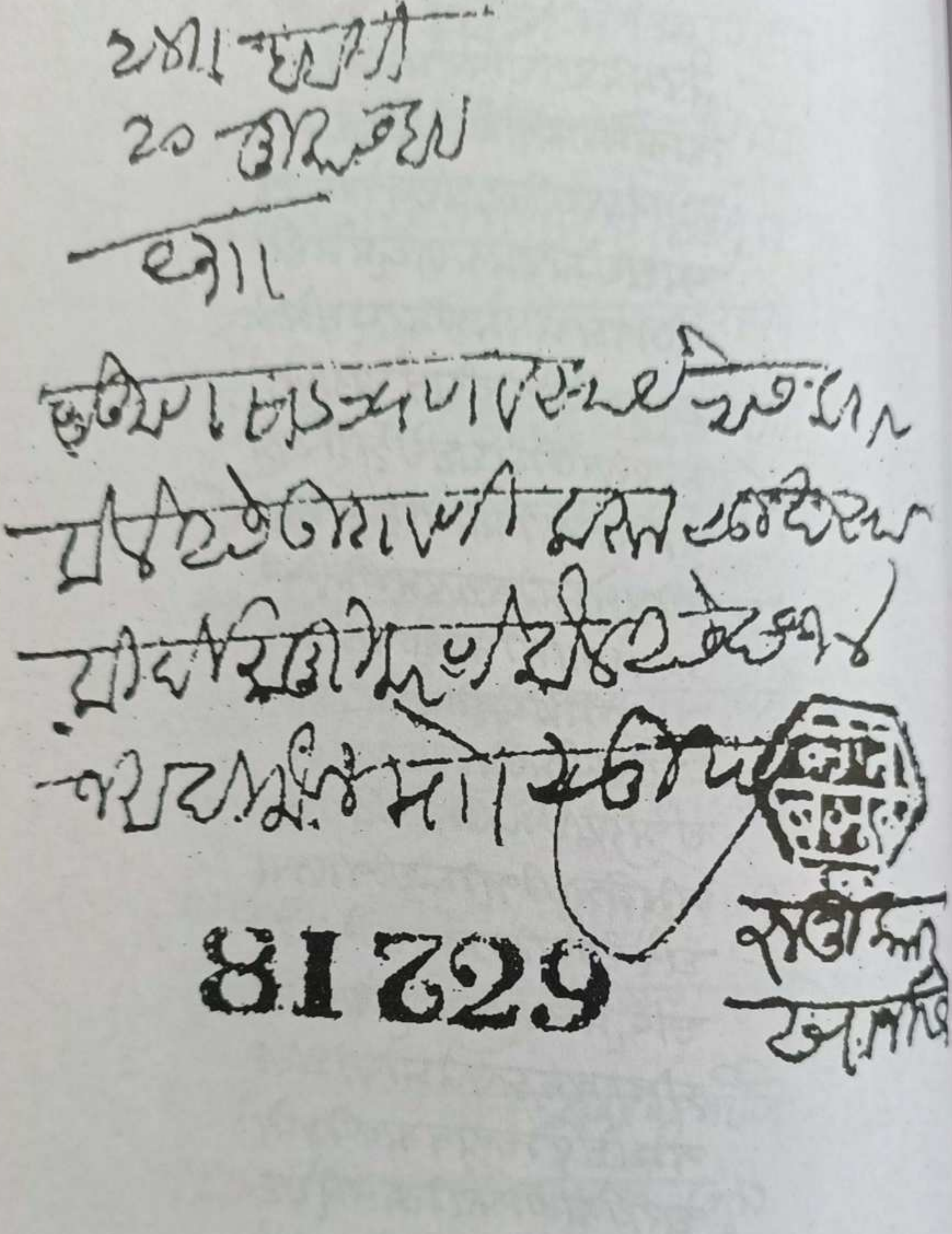

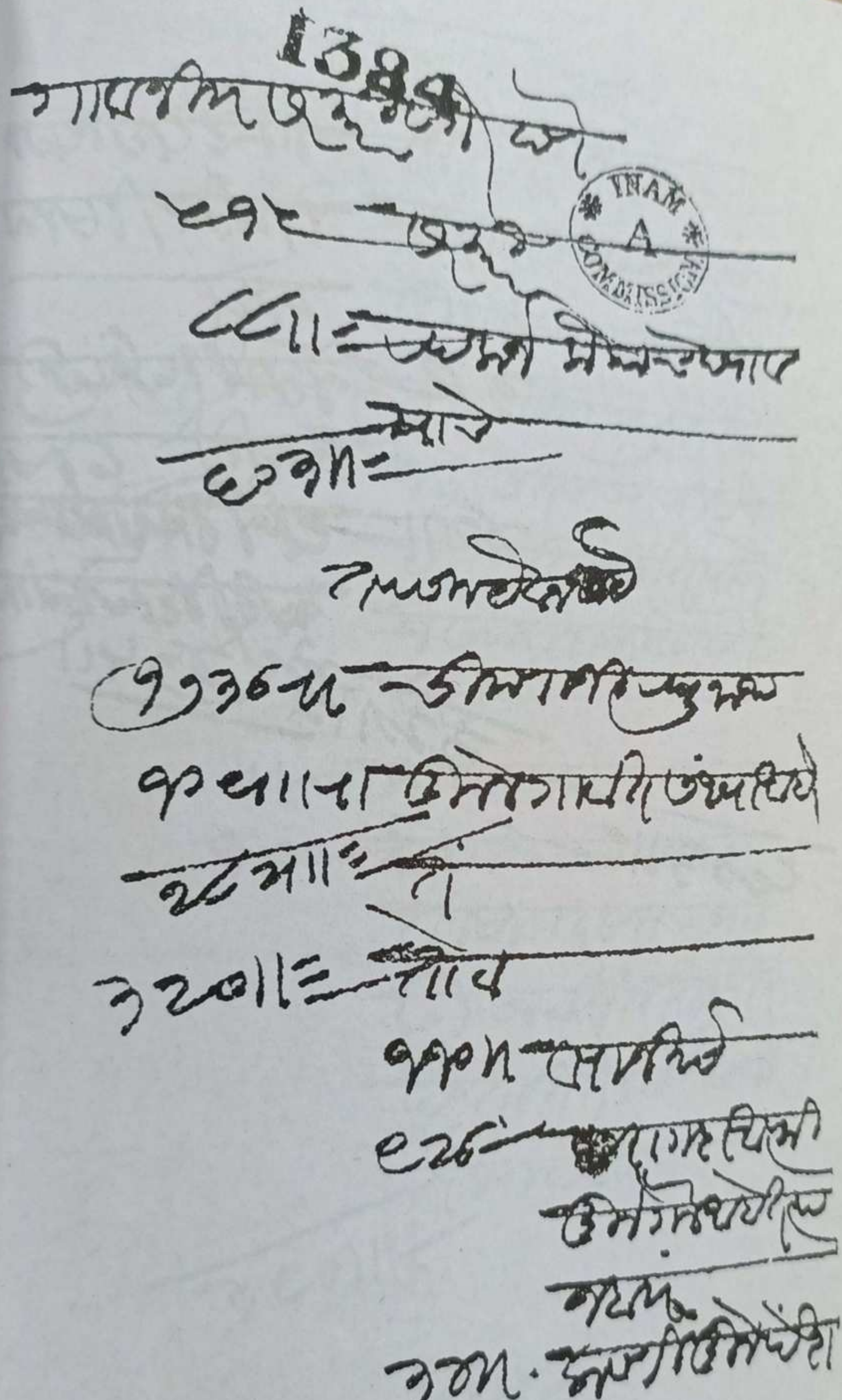
40576

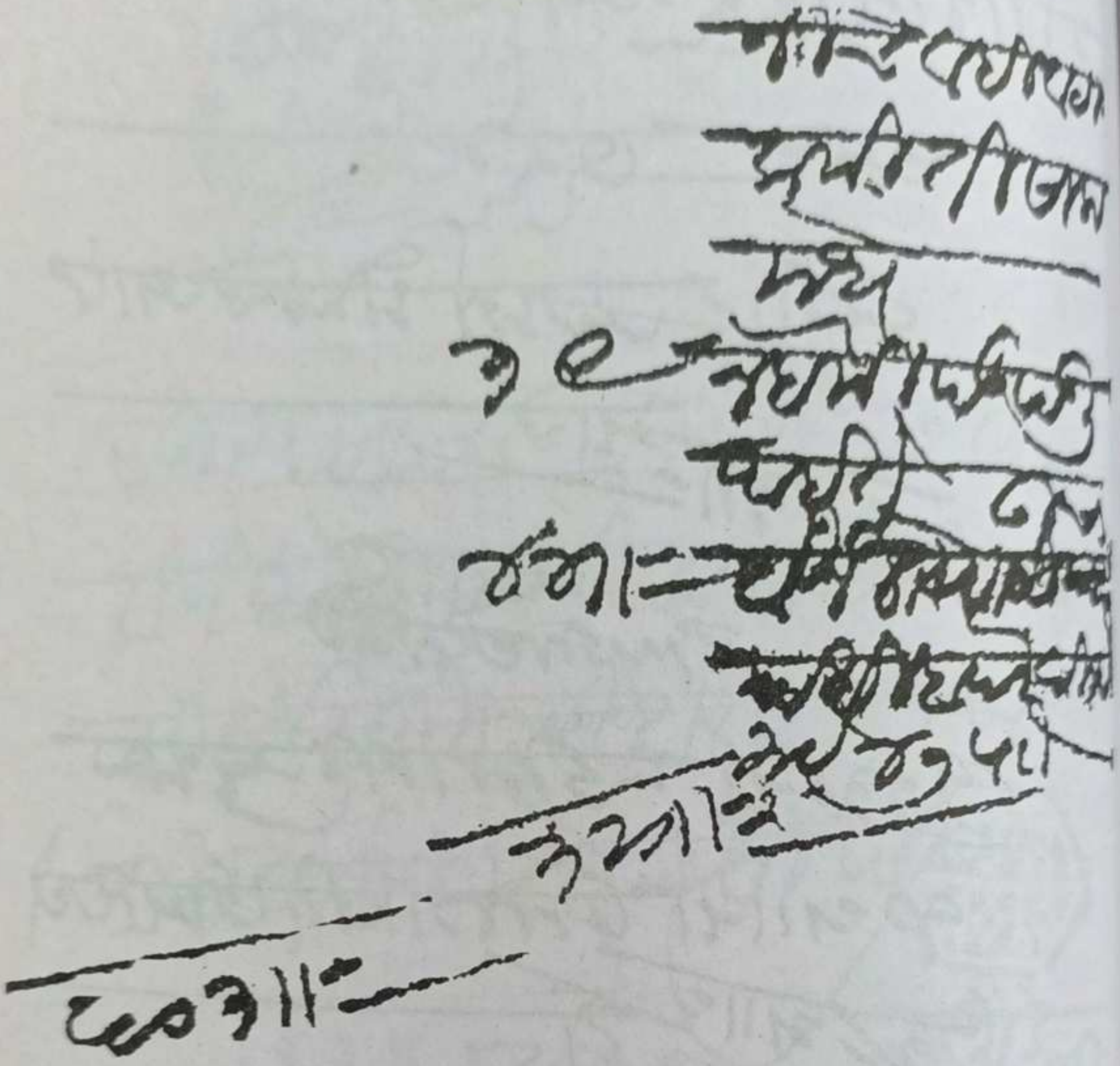
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

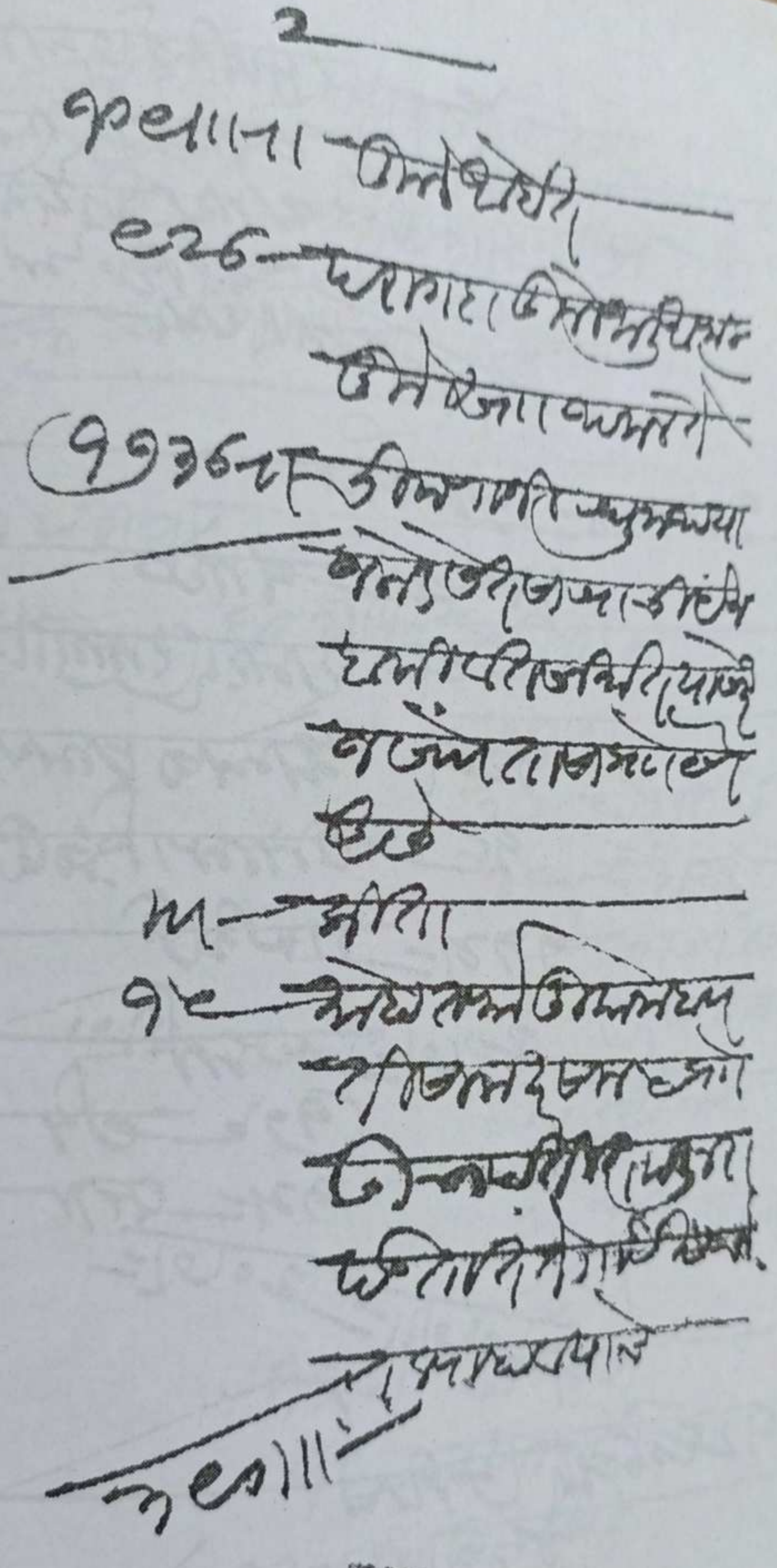
[illegible]
[illegible]
[illegible] 40576

81229

1344
INAM
A
COMMISSION

1684

४९ — [illegible]

१३ [illegible]

१२५८०॥।= [illegible]

१००॥= [illegible]

८५ [illegible]

१२८। [illegible]

१६ [illegible]

१३०= [illegible]

२०७।= [illegible]

(१२) [illegible]

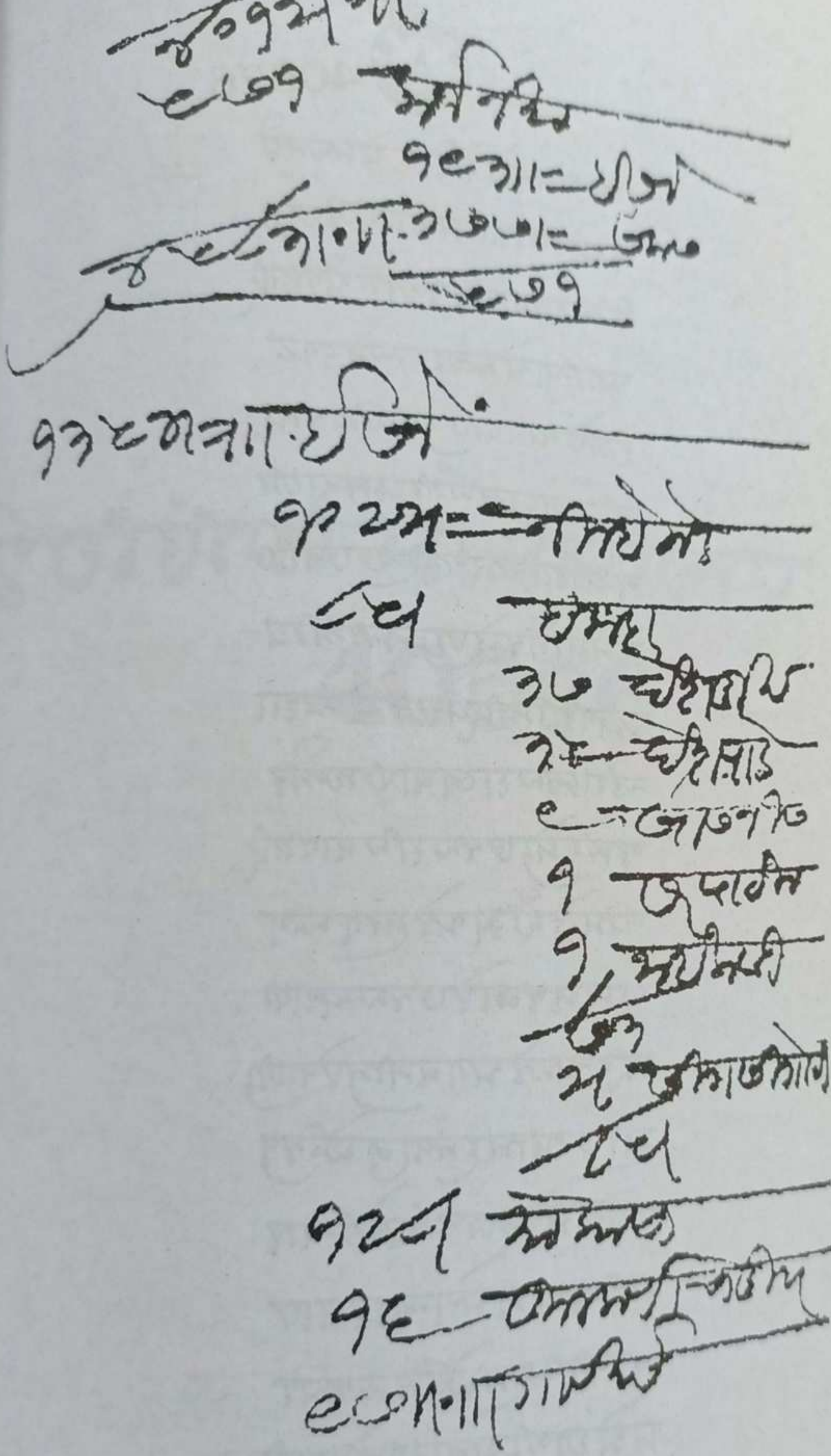
३५= [illegible]

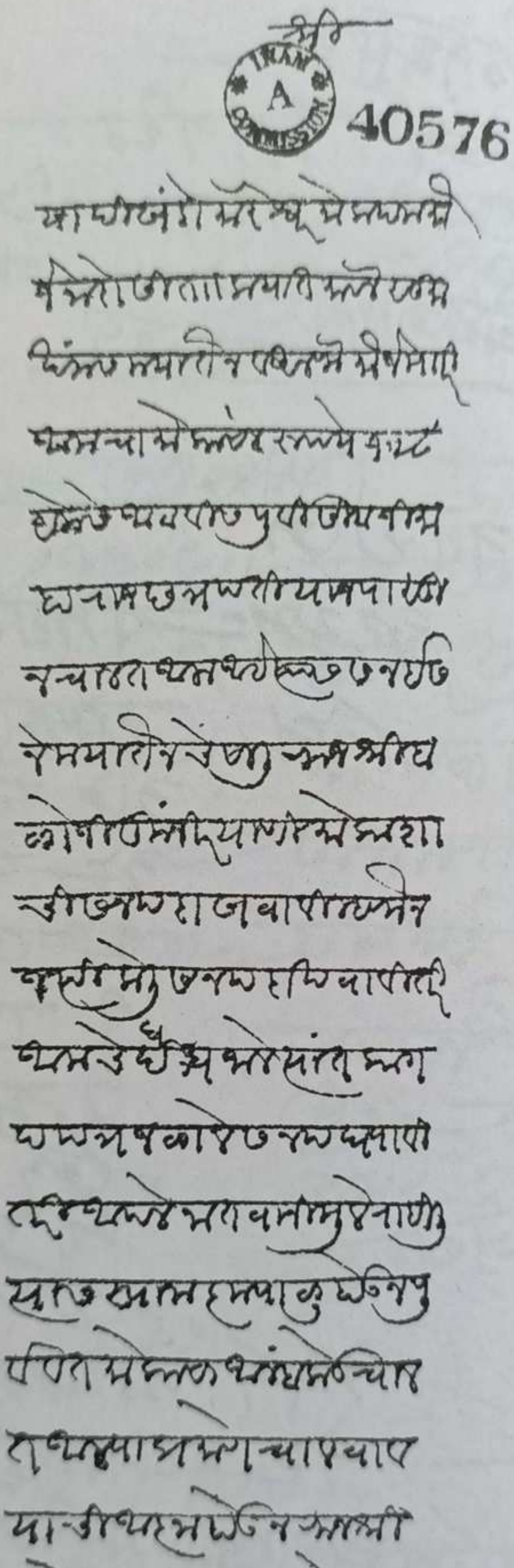
२०७=

१९८७॥=

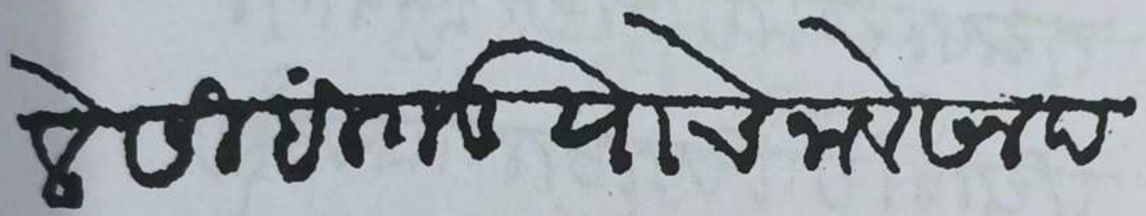
१२५८६= [illegible]

४३३। [illegible]

IRAN
A
COMMISSION
40576

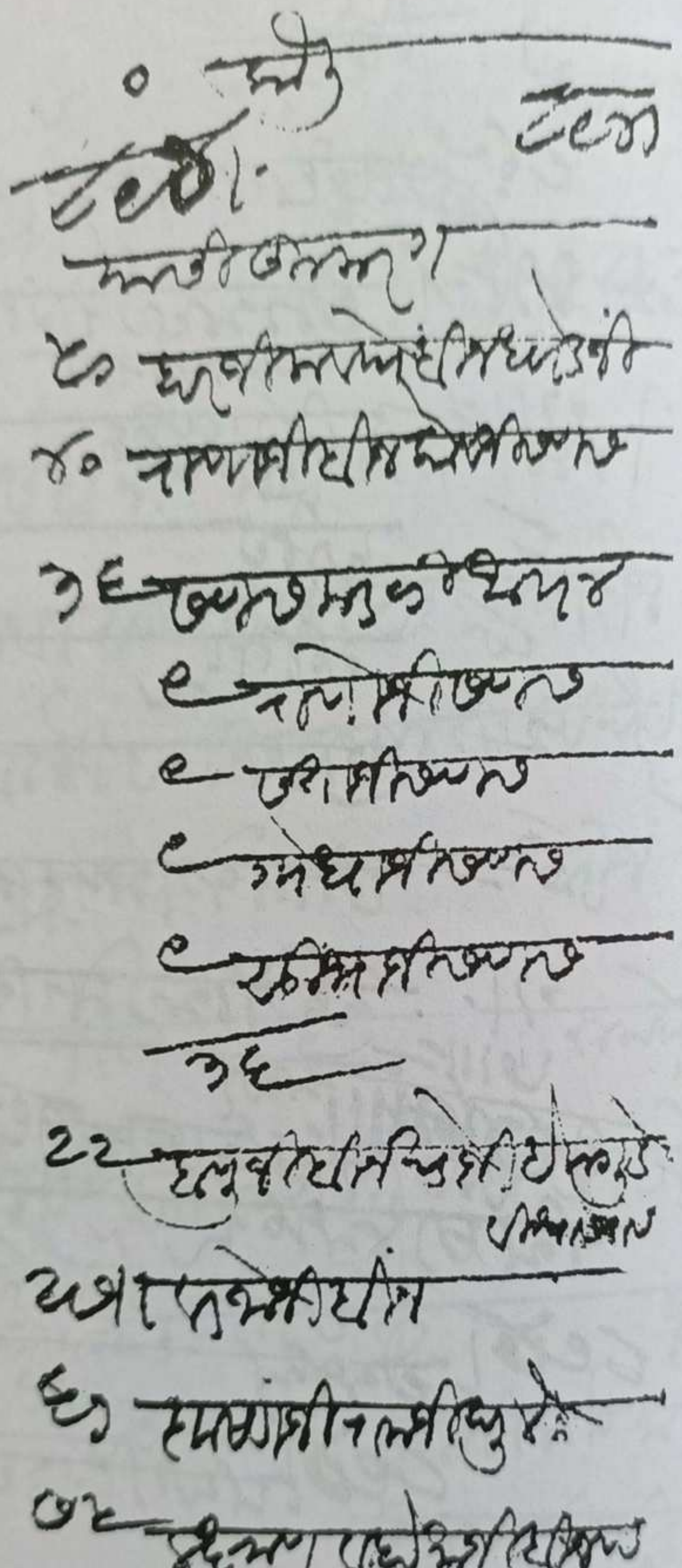

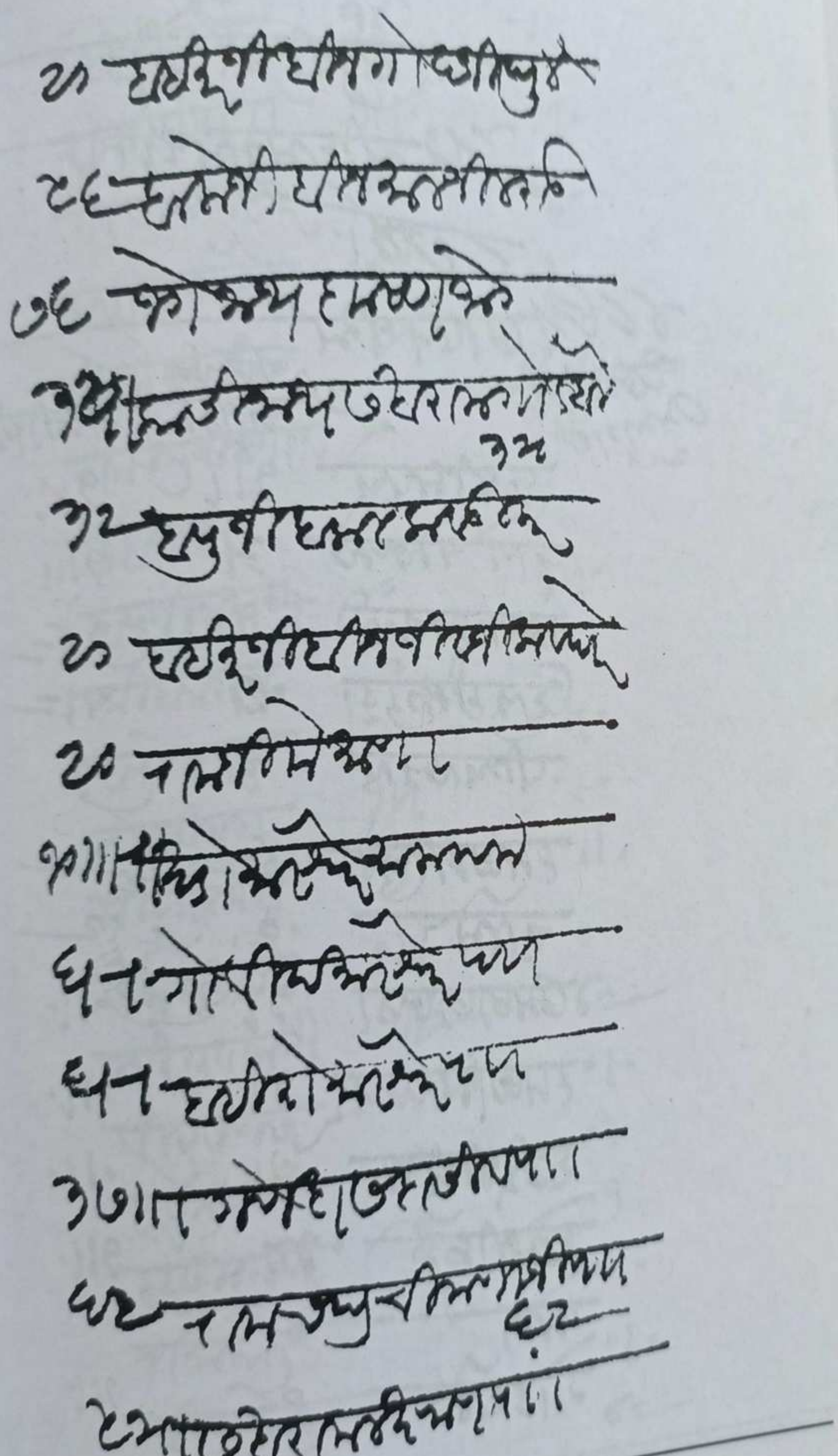
40576

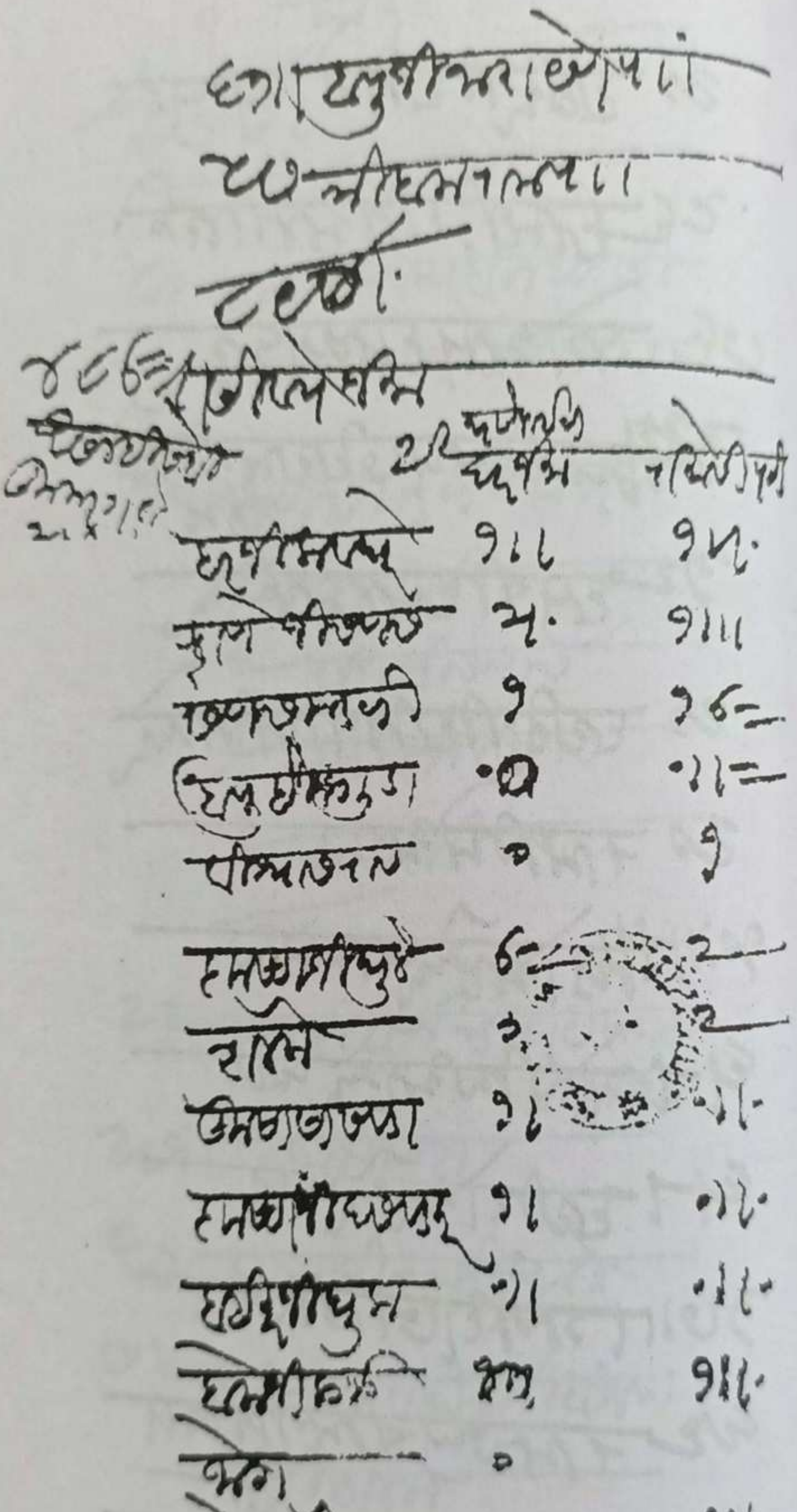
INAM I COMMISSION

1432

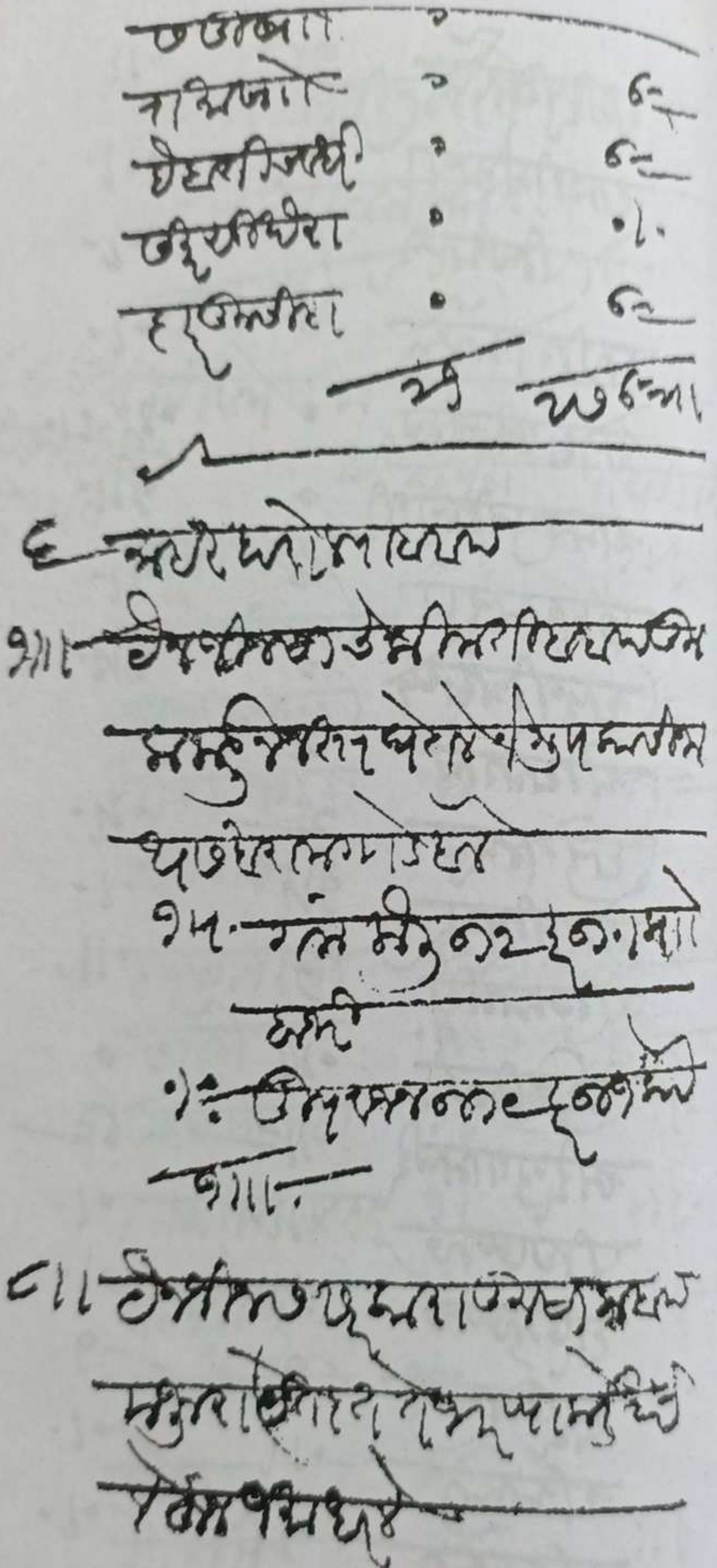
[illegible]

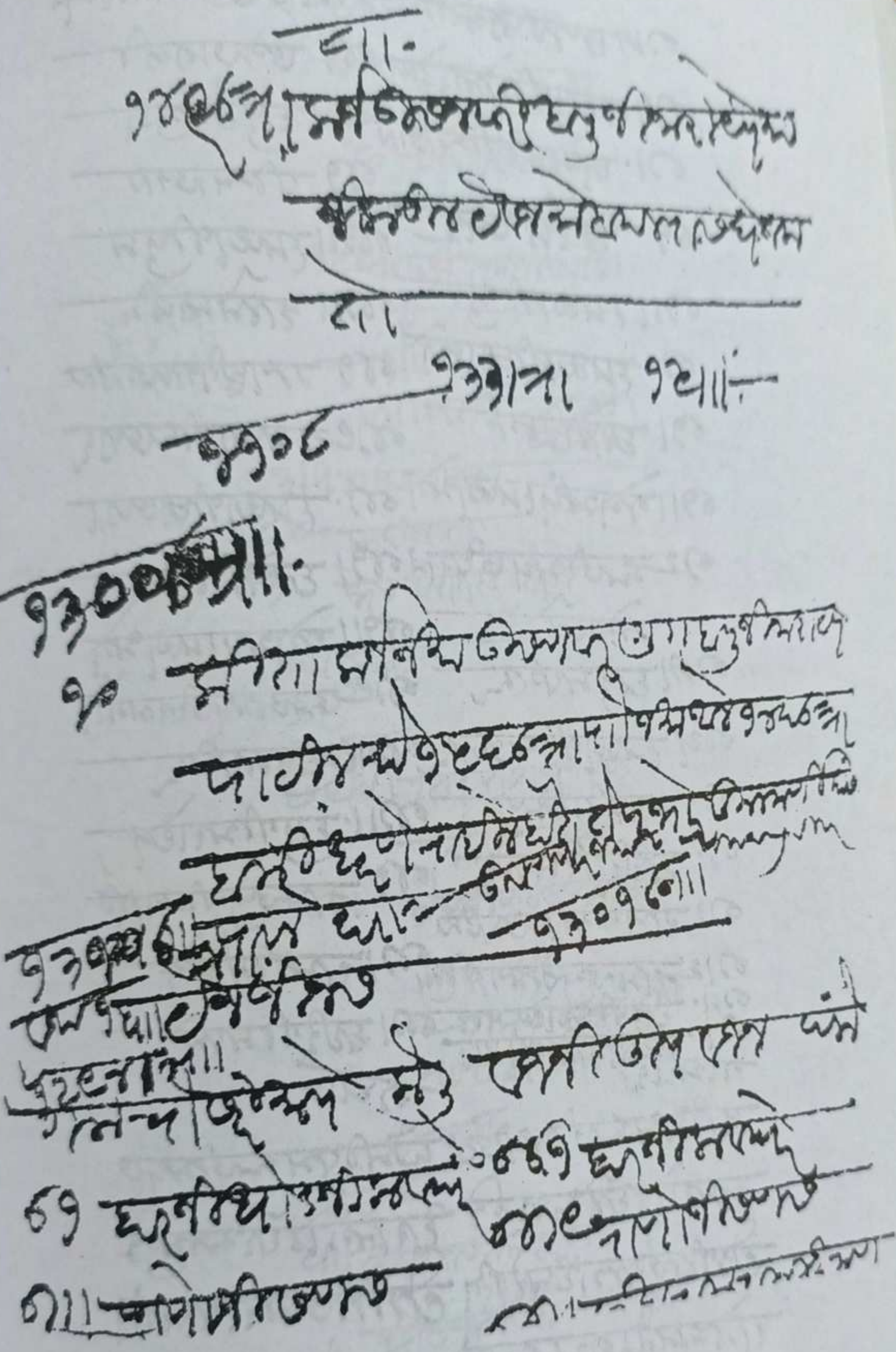

[illegible]	१४	·।।
[illegible]	१।।	··।
[illegible]	०	·।
[illegible]	०	·।
[illegible]	०	·२।·।।
[illegible]	०	१।।
[illegible]	०	१।
[illegible]	०	१५
[illegible]	०	
[illegible]	२	·५
[illegible]	१५	·।
[illegible]	१	·।।
[illegible]	·५	०
[illegible]	·।।	६
[illegible]	·।।	·।
[illegible]	·।।	·।
[illegible]	·।।	१
[illegible]	१	·।
[illegible]	·।।	·।
[illegible]	·।।	६

[illegible]

[illegible]

श्री

1432

INAM
I
COMMISSION.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१३४३

[illegible]

२८ [illegible] ५६ [illegible]

१२ [illegible] ५६ [illegible]

१६ [illegible] ८ [illegible]

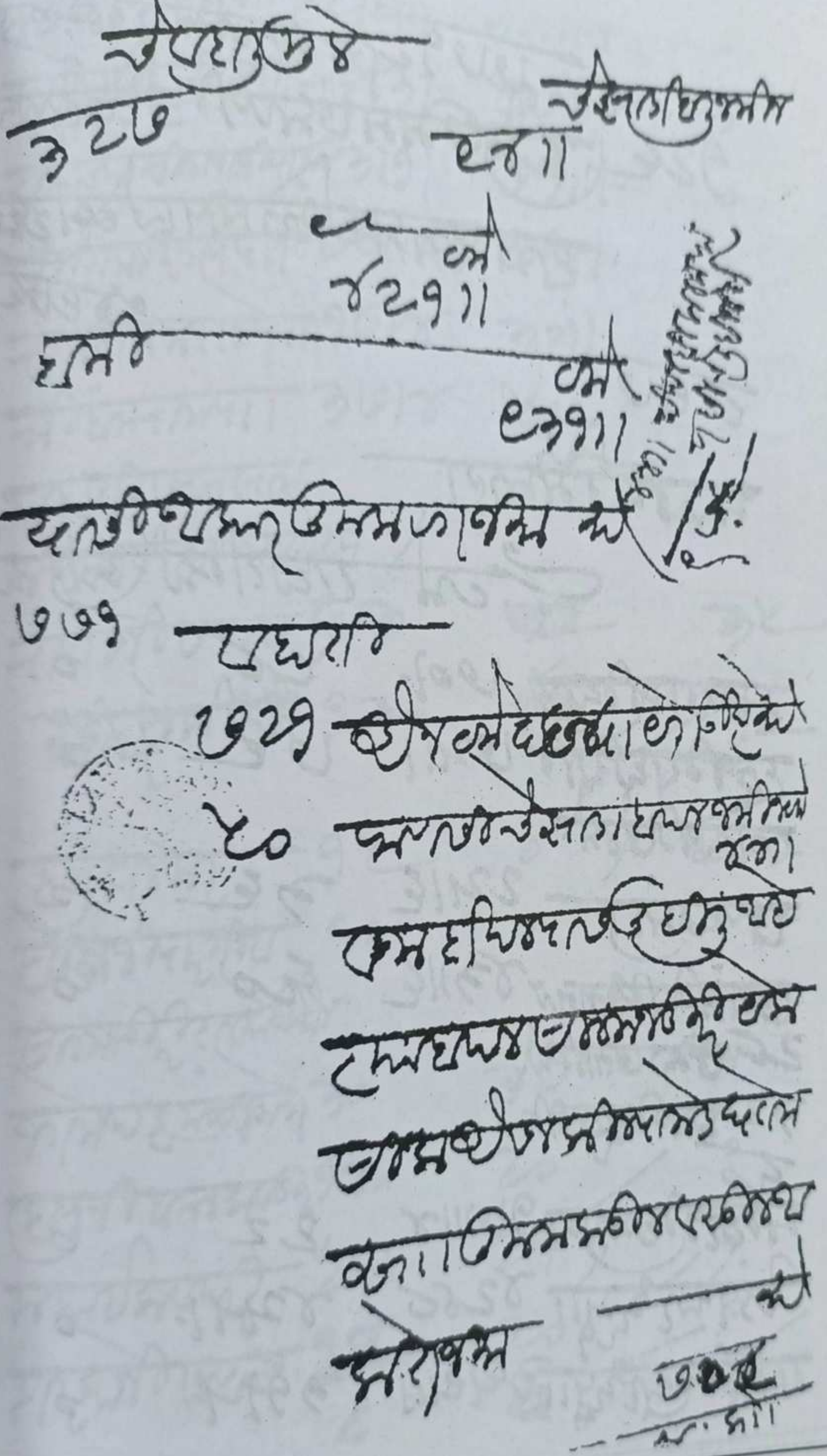
५६ ८ [illegible]

१० [illegible] २ [illegible]

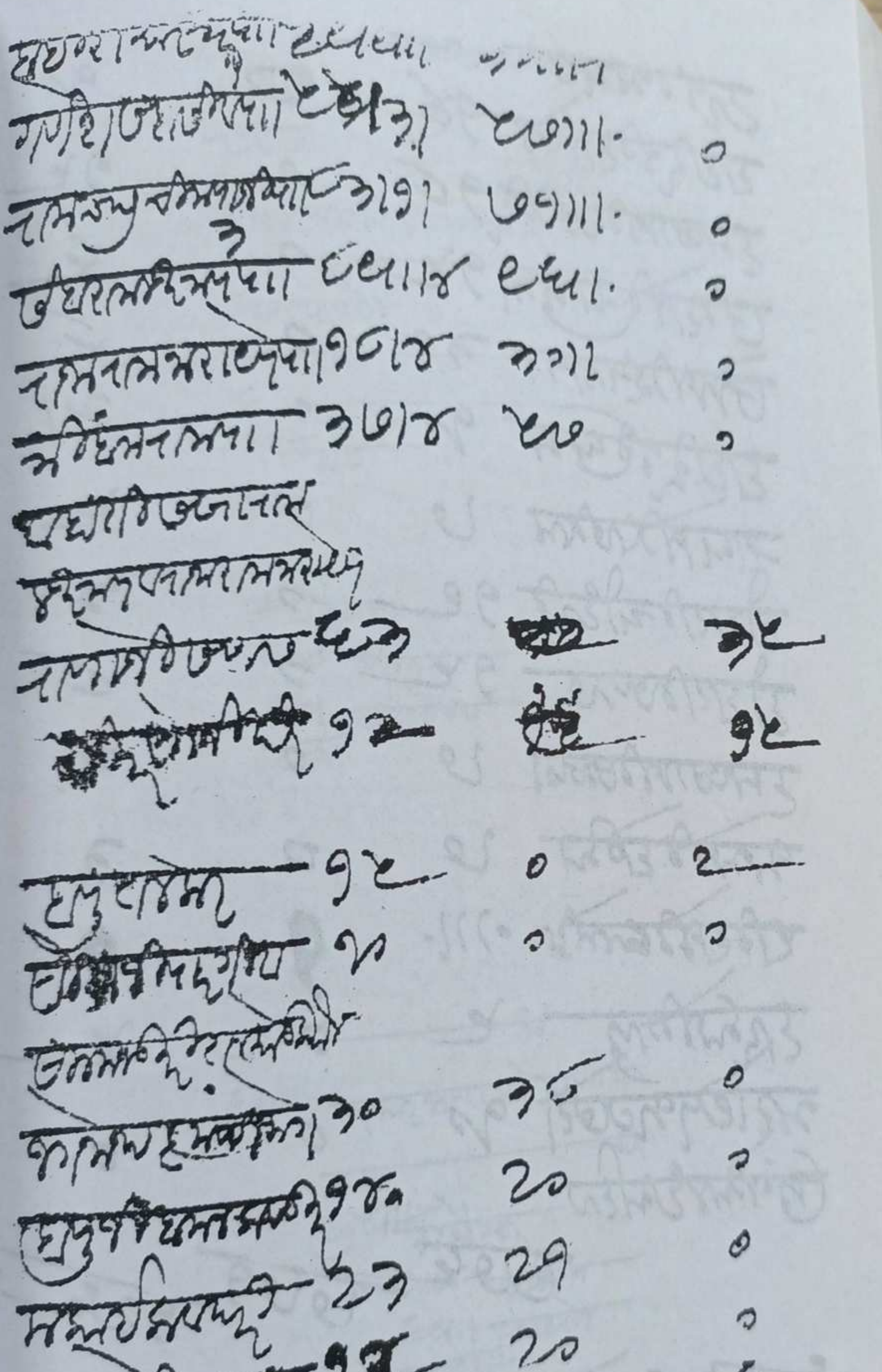
८० [illegible] ७ [illegible]

५६

१४९ [illegible]

੩੨੮
੪੨੧॥
੮੦

[illegible]	१४	०	२
[illegible]	१८	०	१५
[illegible]	१५	०	६
[illegible]	२०	०	८
[illegible]	२	०	आ।
[illegible]	८	०	५
[illegible]	१९	०	३
[illegible]	१५	०	८
[illegible]	८	०	आ।
[illegible]	८	०	३
[illegible]	।।।	[illegible]	[illegible]
[illegible]	५	०	५
[illegible]	२	०	०
[illegible]			
	७७६	८७१	१२६

[illegible] आ।

[illegible]

१२८ [illegible]

८८७

८७८

[illegible]

२३ [illegible]

२७ [illegible]

१५८ [illegible]

६ [illegible]

२१॥ [illegible]

८५

[illegible]

[illegible]

८५ [illegible]

८८३

[illegible]

८०॥ [illegible]

[illegible]

३५॥ [illegible]

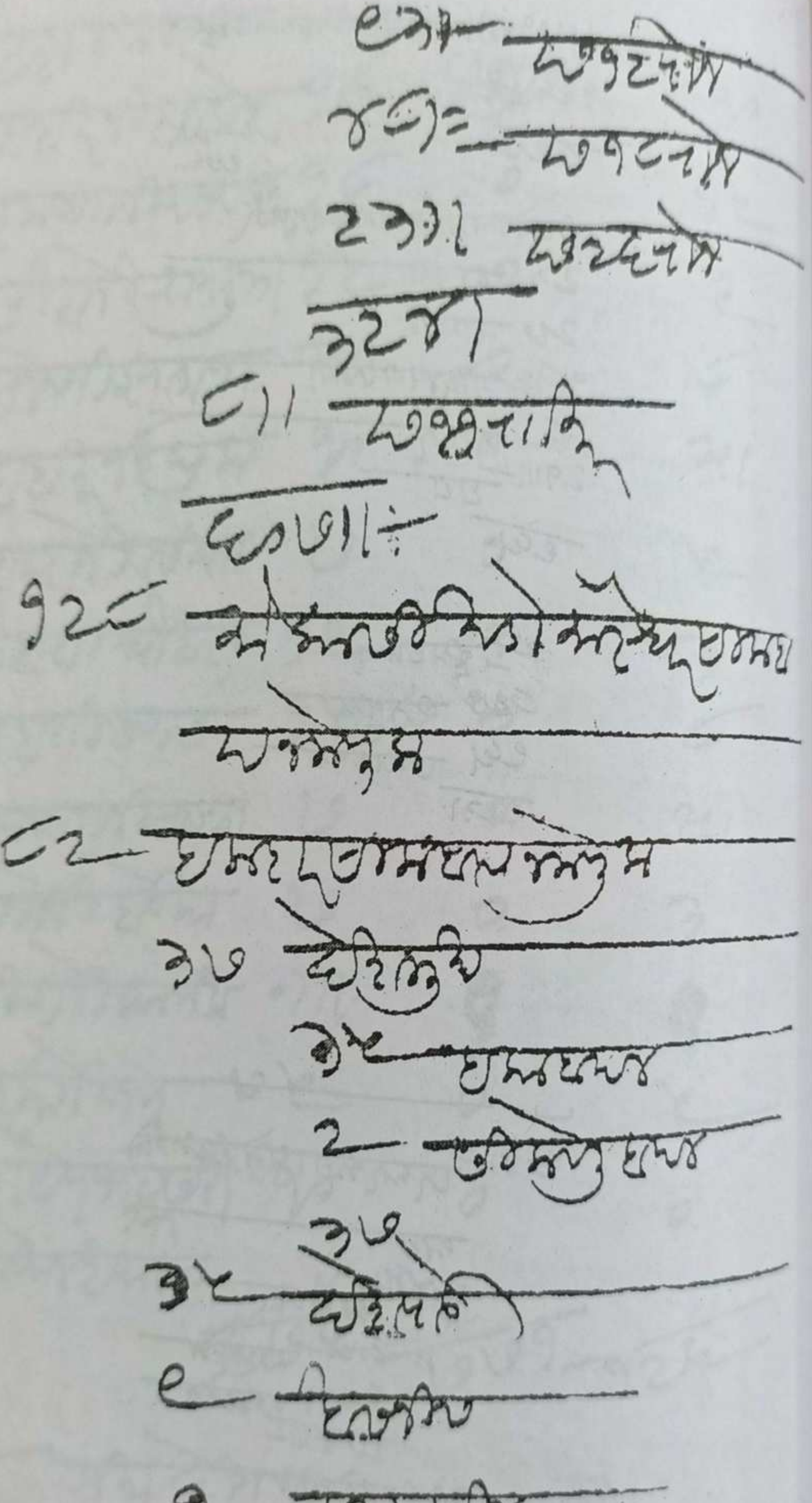
२२८ [illegible]

८५॥ [illegible]

२२२॥

३२७ [illegible]

५४१

੮੨

[illegible]

੧ ~~[illegible]~~

੮੧ ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

੨੧।। ~~[illegible]~~

੩ ~~[illegible]~~

੮ ~~[illegible]~~

੨੦ ~~[illegible]~~

੮੧

~~੮੨~~

੧੪ [illegible] ~~[illegible]~~

੨੩ [illegible] ~~[illegible]~~

੧੭ [illegible] ~~[illegible]~~

੧੦ [illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

੧੨ ~~[illegible]~~

੨ ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

੧੧ ~~[illegible]~~

[illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

८२

[illegible]

१ [illegible]

८१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

२१।। [illegible]

३।। [illegible]

८ [illegible]

२० [illegible]

८१

८२

१४५।-। [illegible]

२६।।-।। [illegible]

१७५।। [illegible]

१८।।।। [illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

२ [illegible]

[illegible]

११ [illegible]

-।' [illegible]

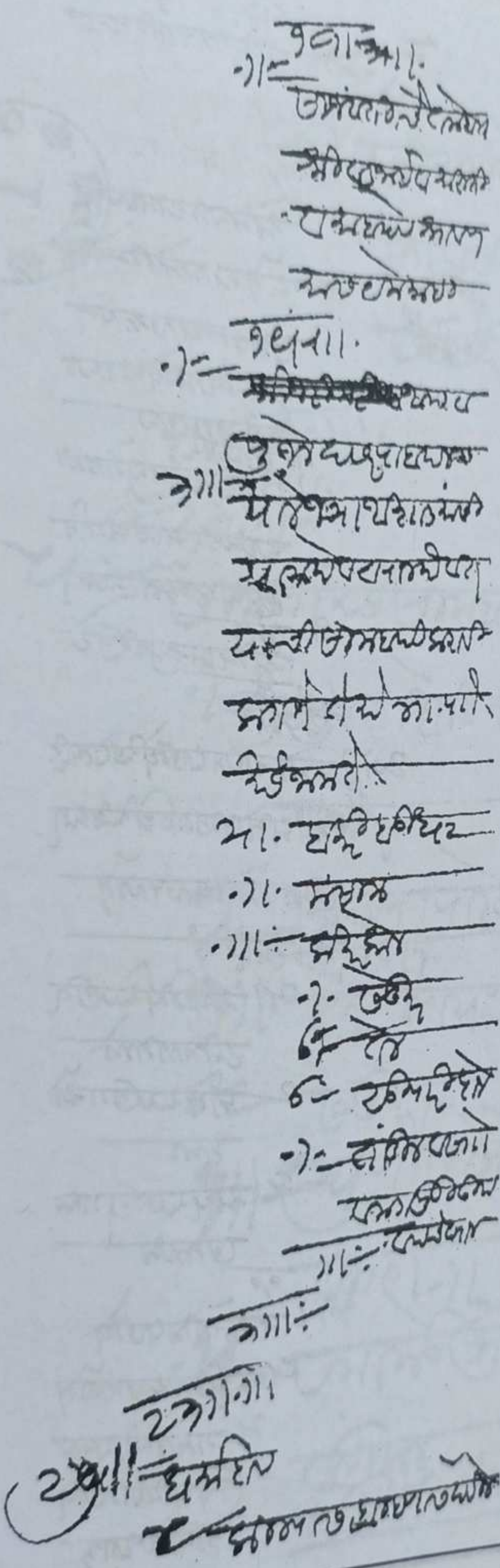
१।। [illegible]

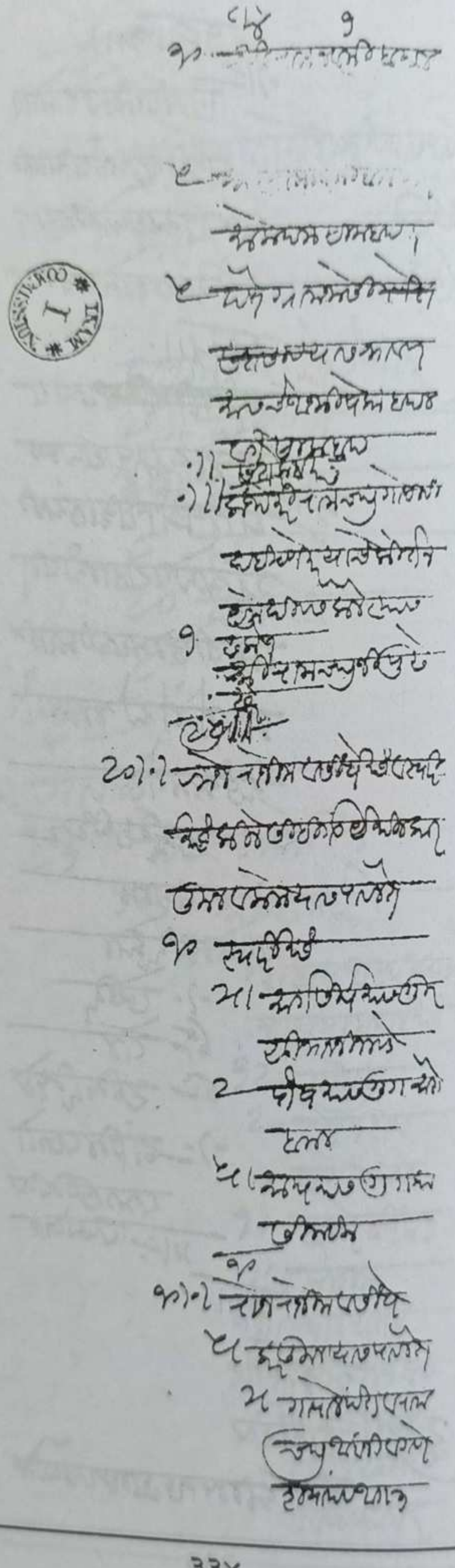
१८।। [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

५

२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

२२६ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१९८० [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२ [illegible]

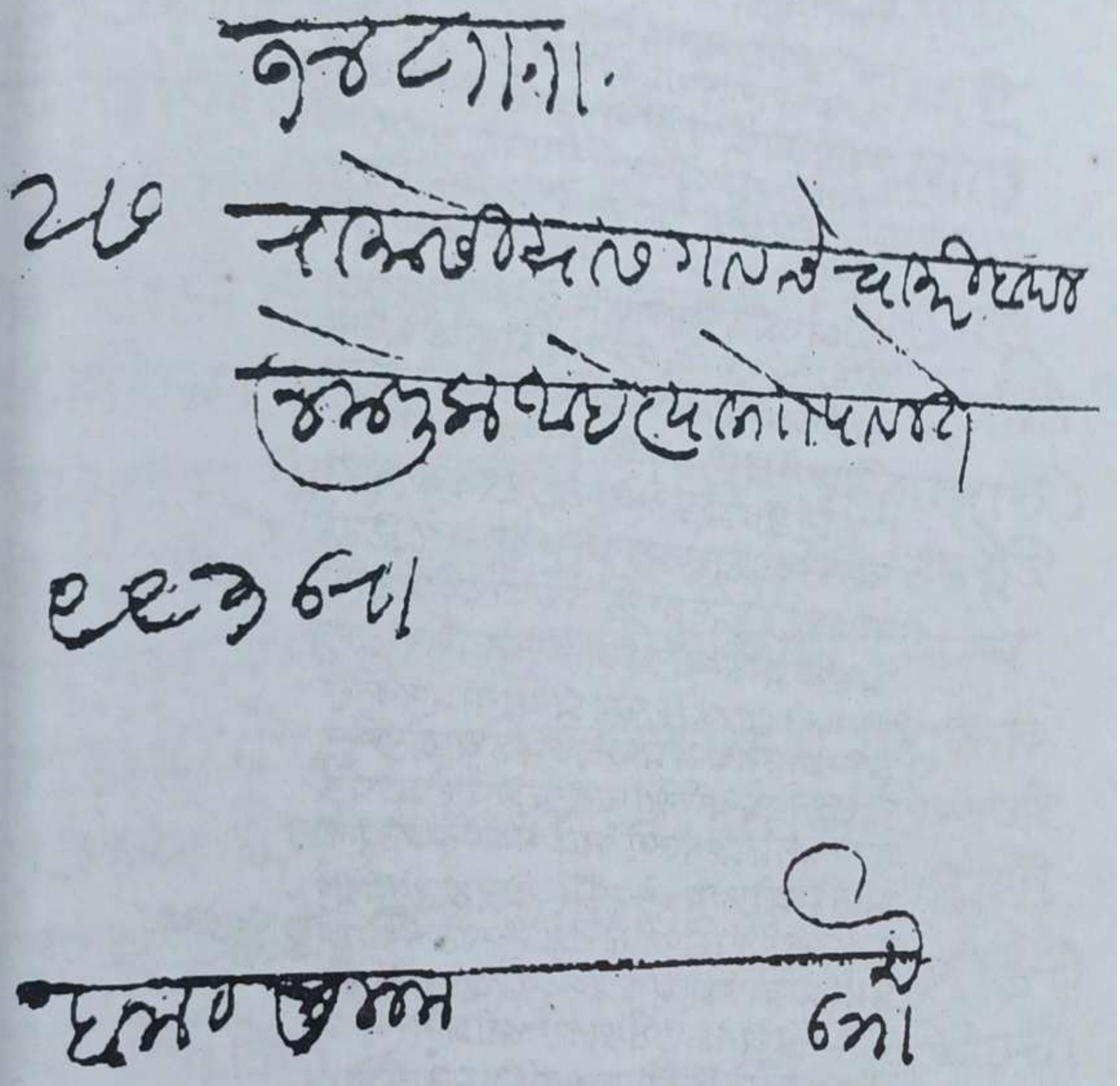
[illegible]

[illegible]

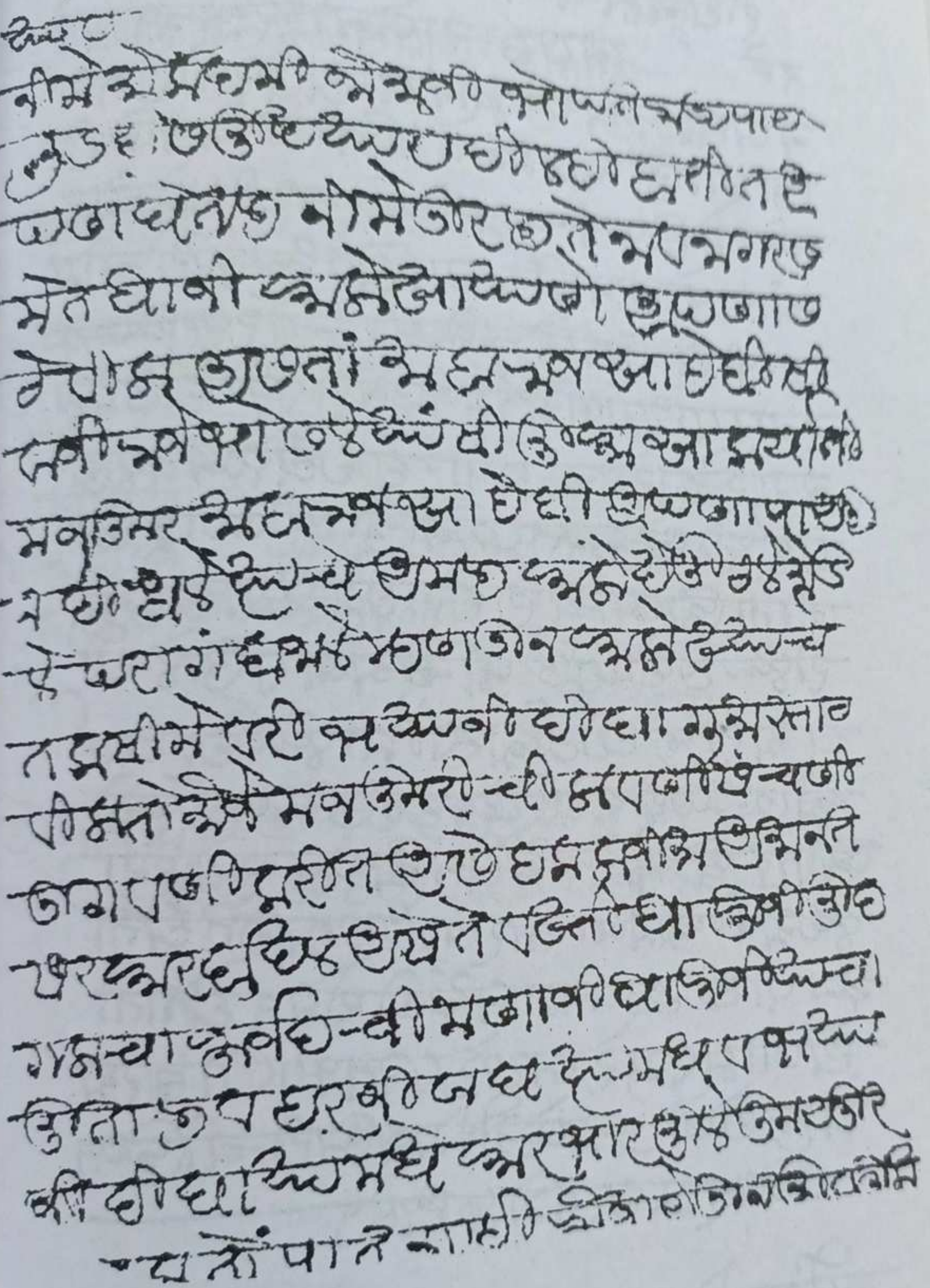
[illegible]

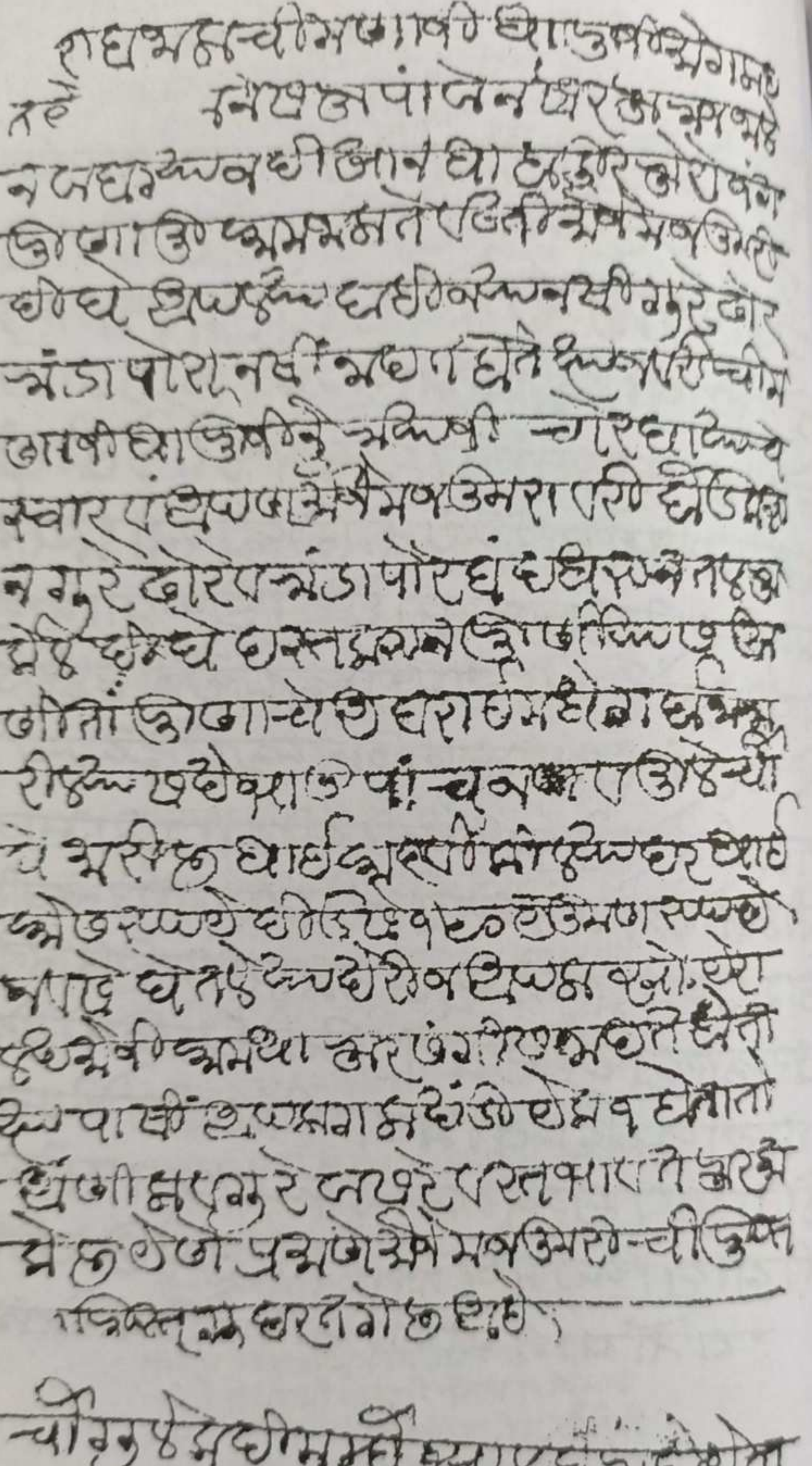
२१ [illegible]

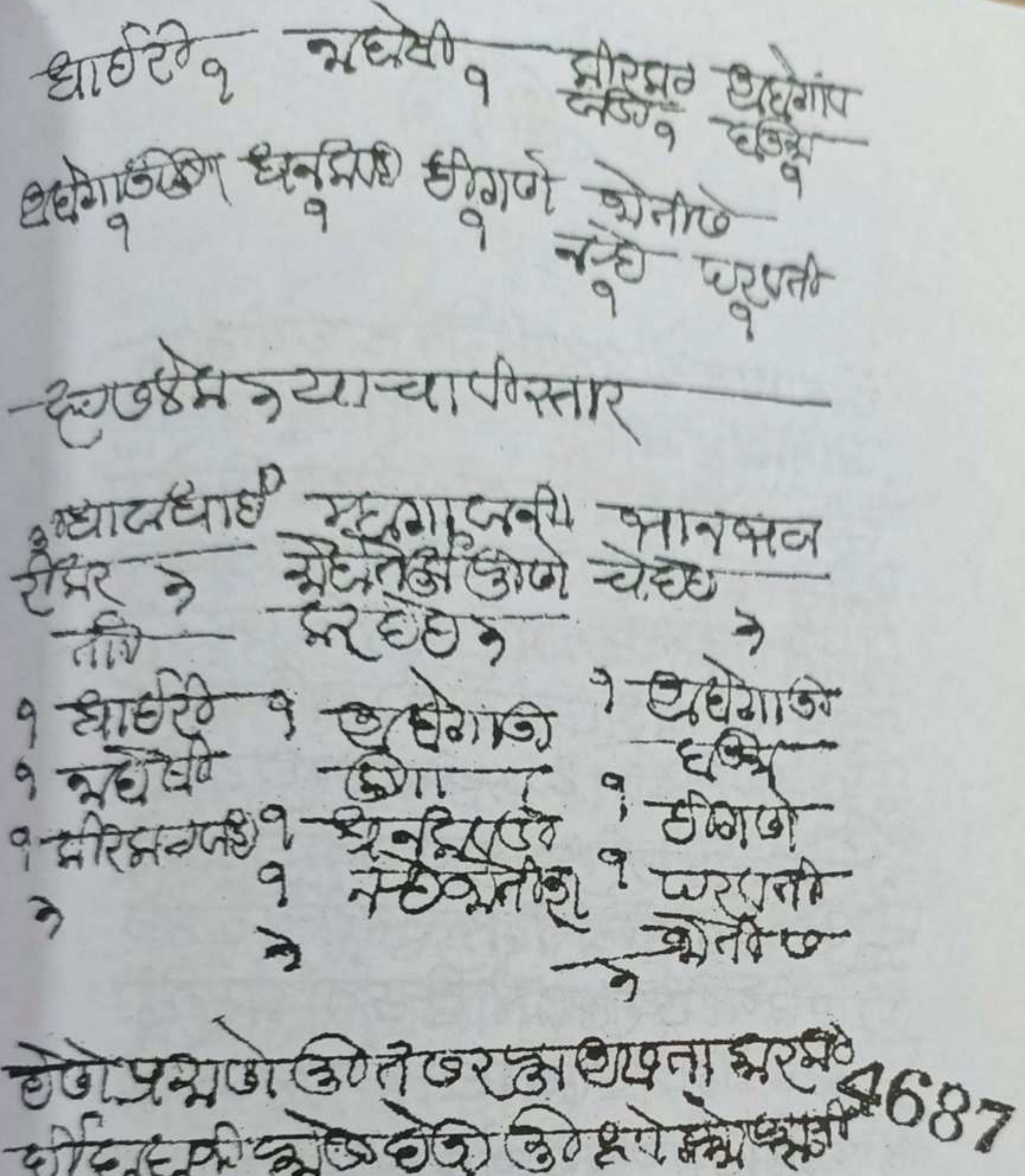
[illegible]

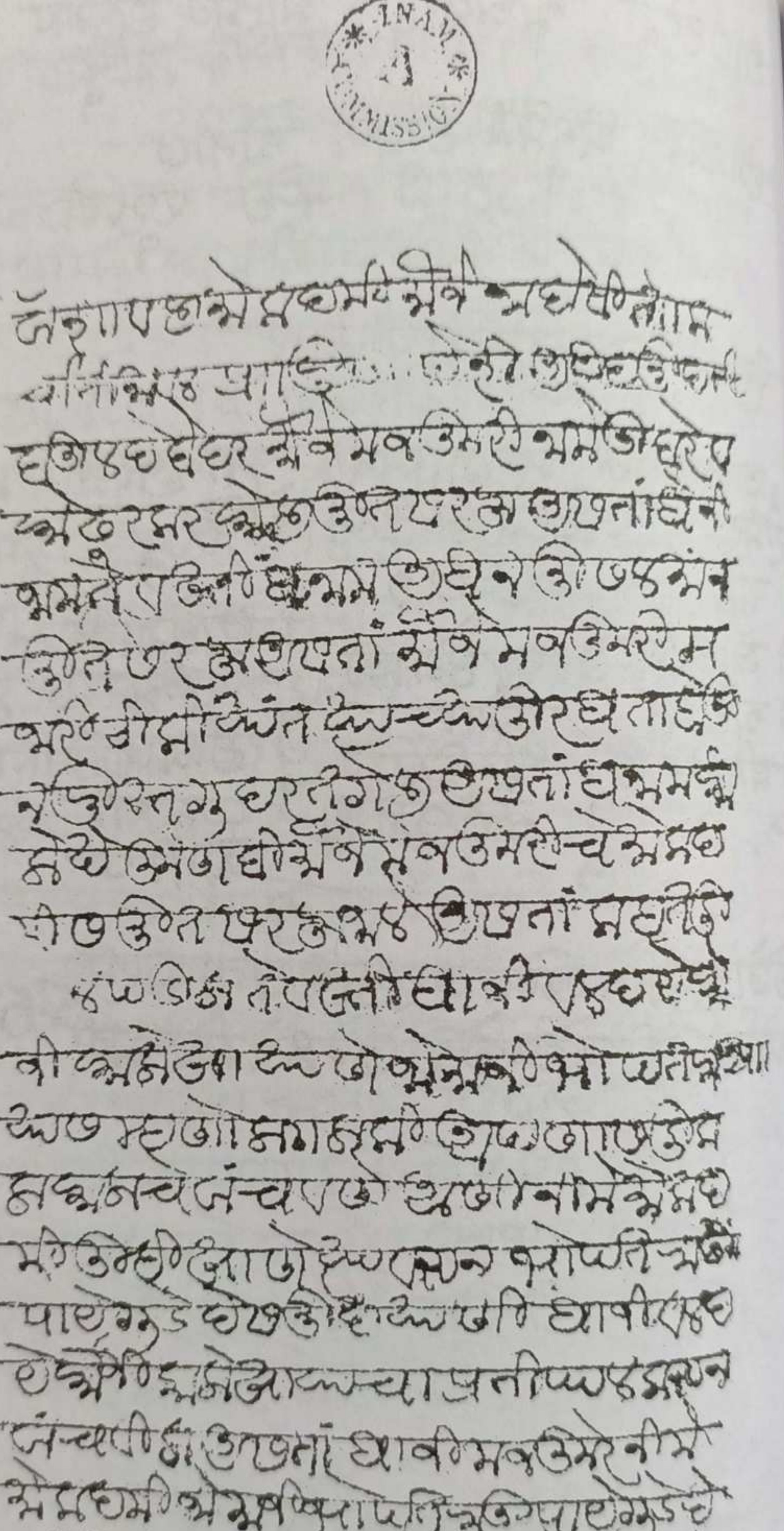

1432

[illegible]

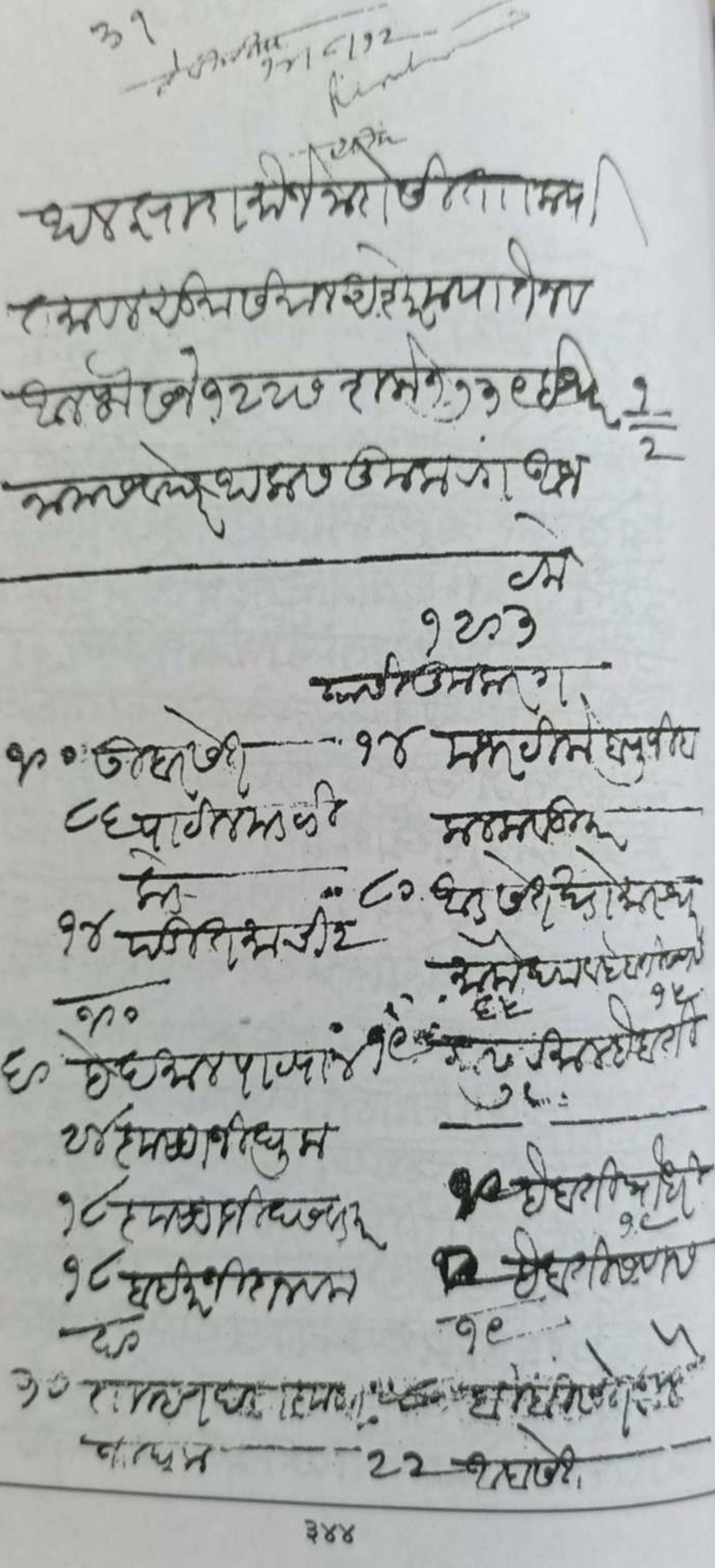

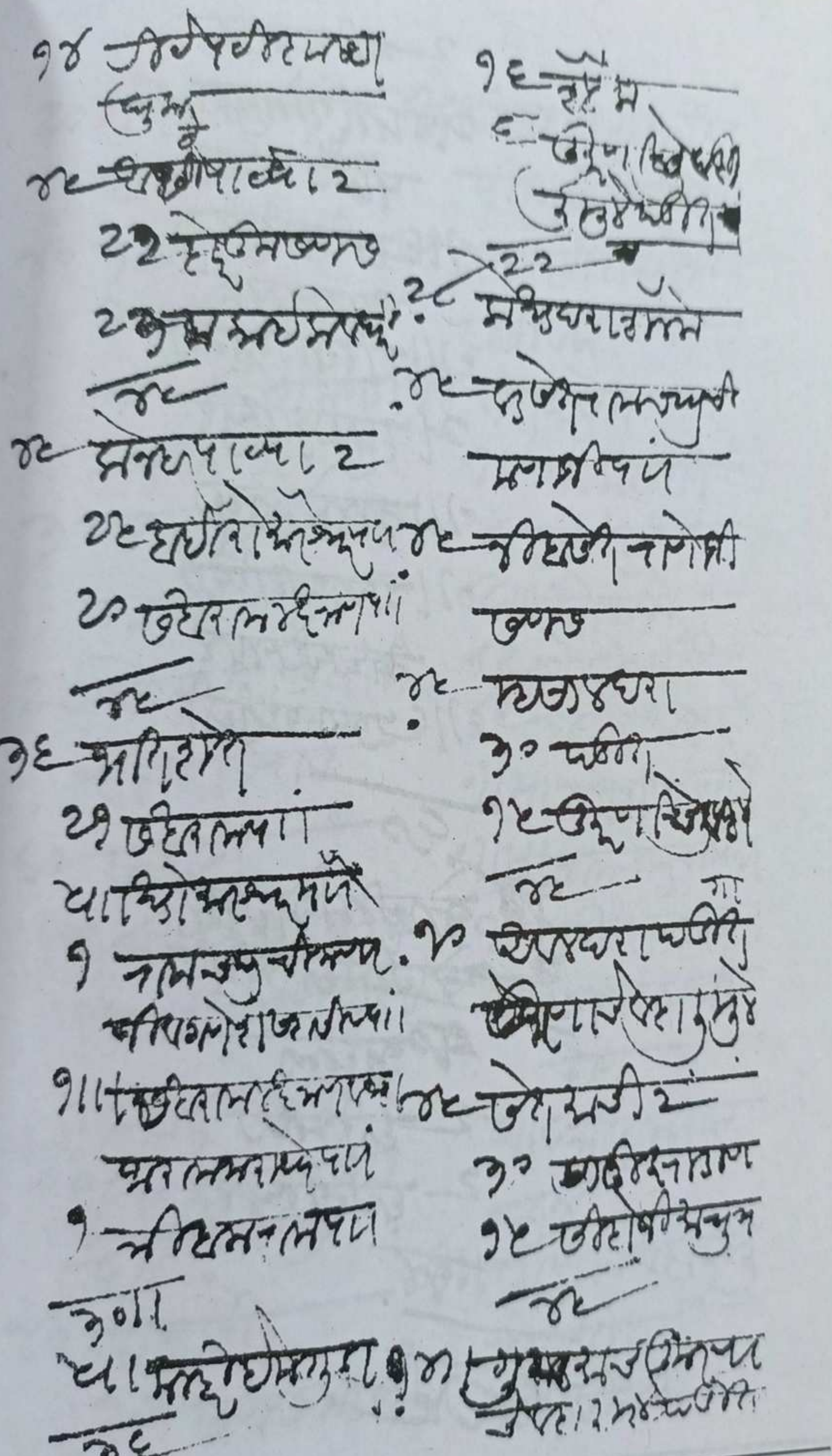

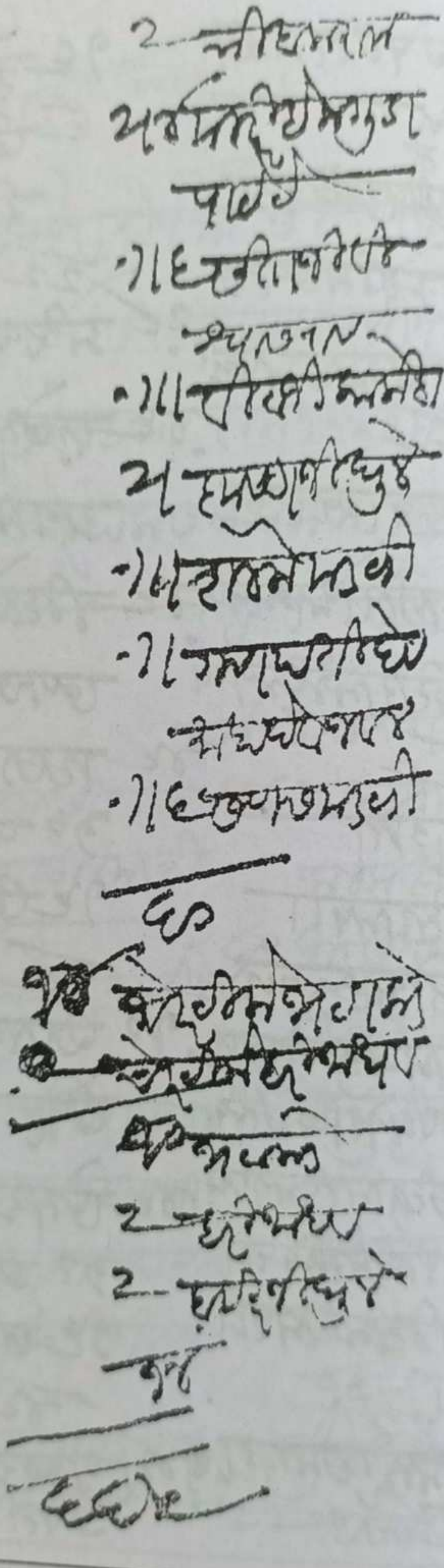

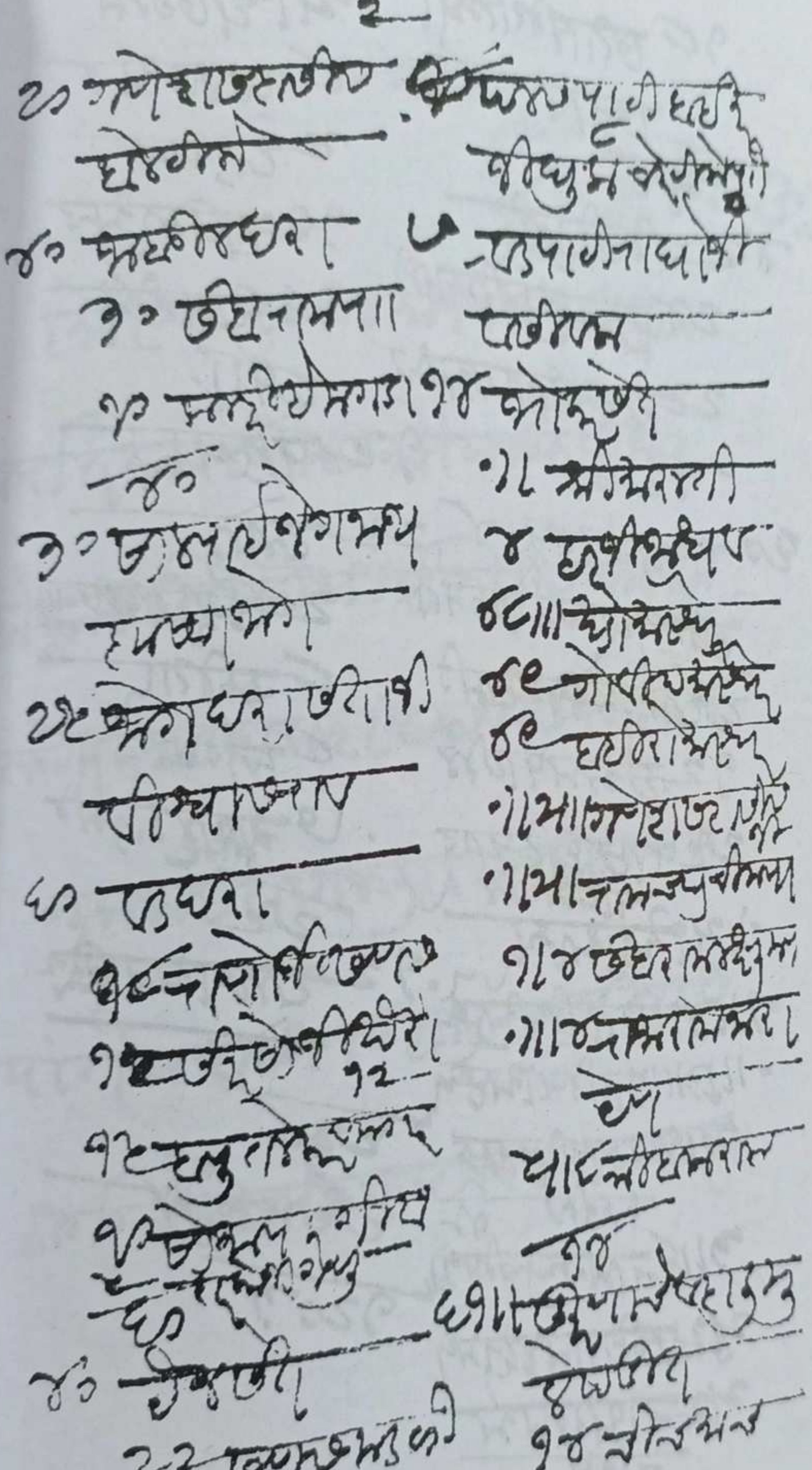
4687

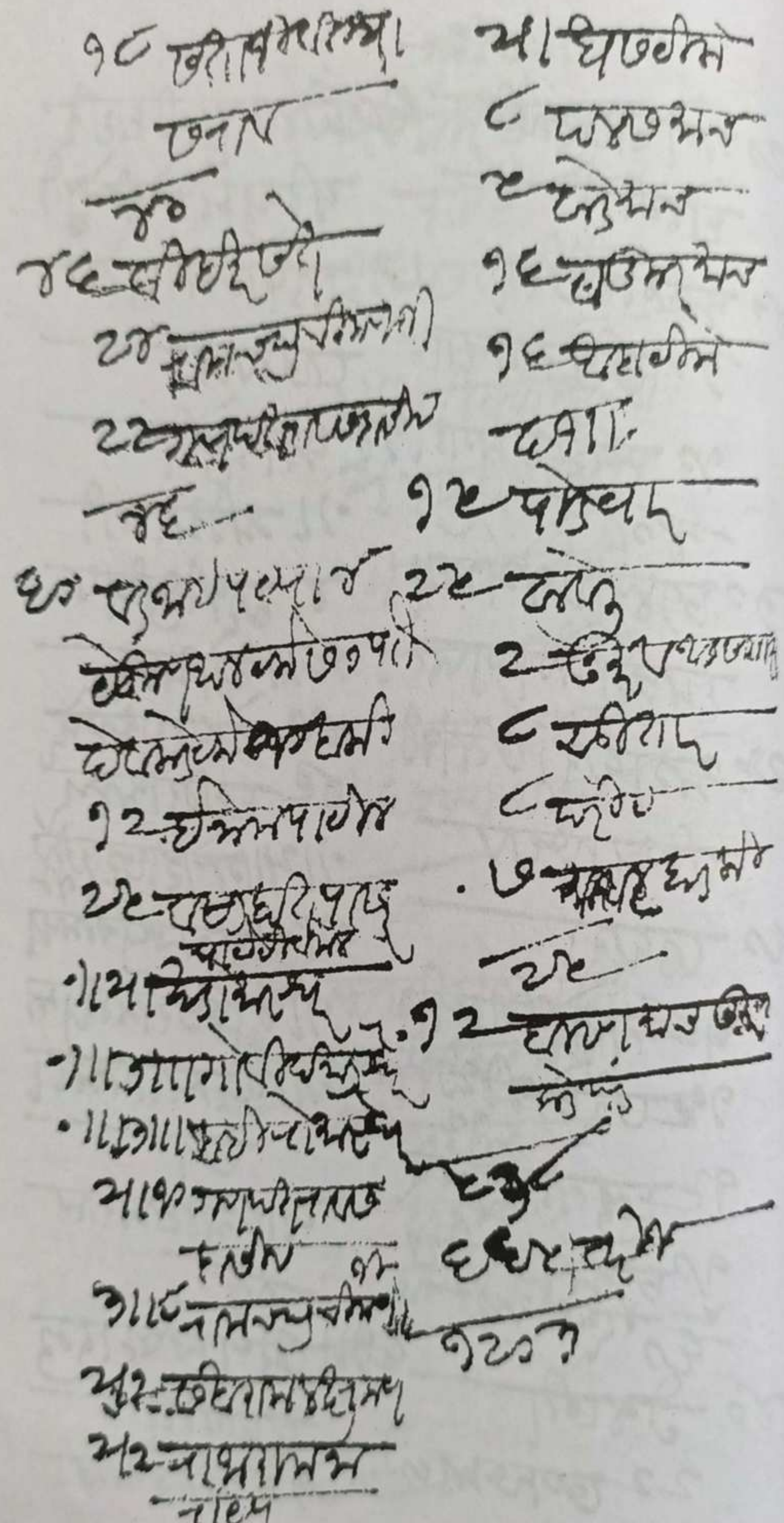
[illegible]

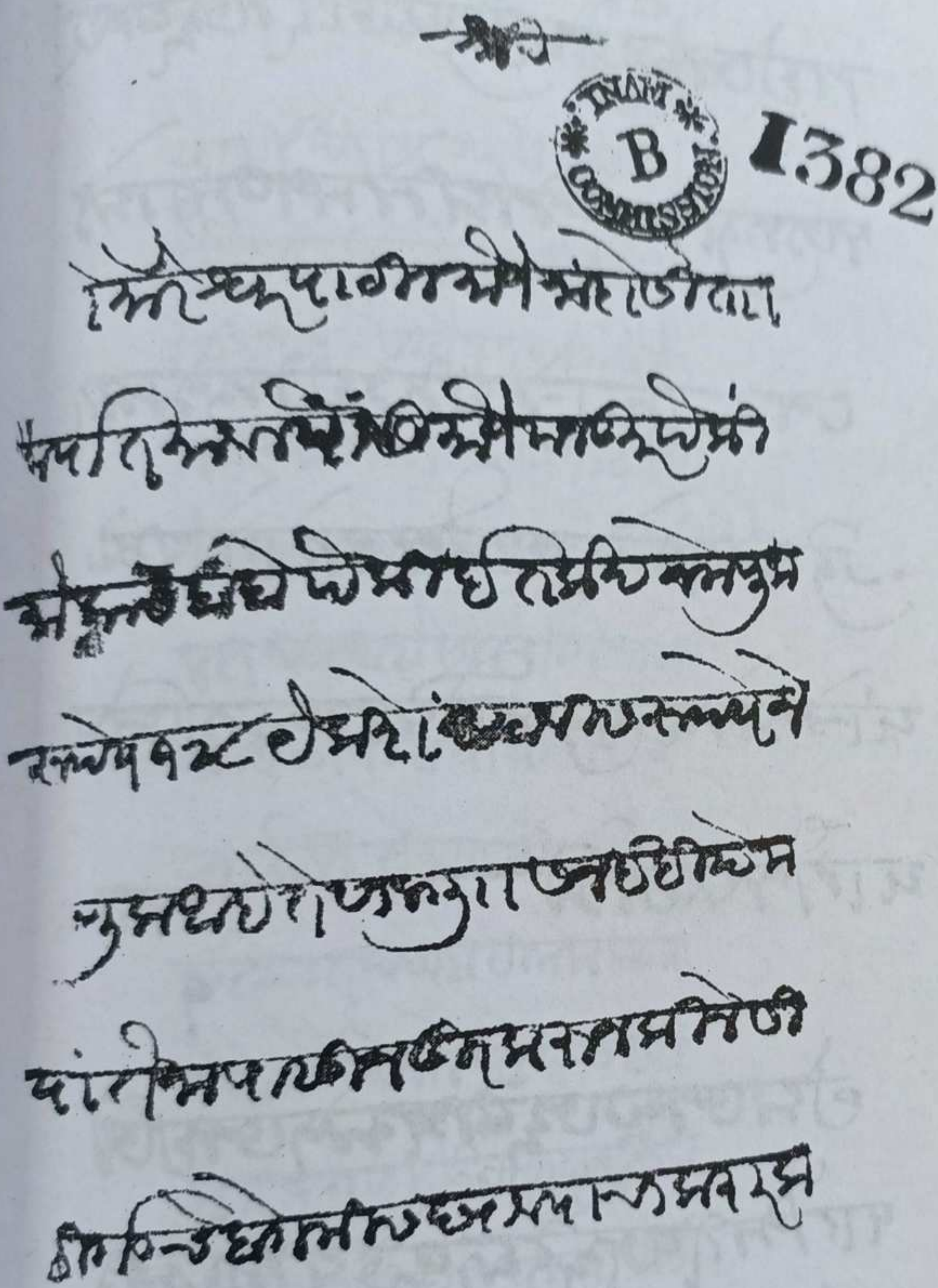

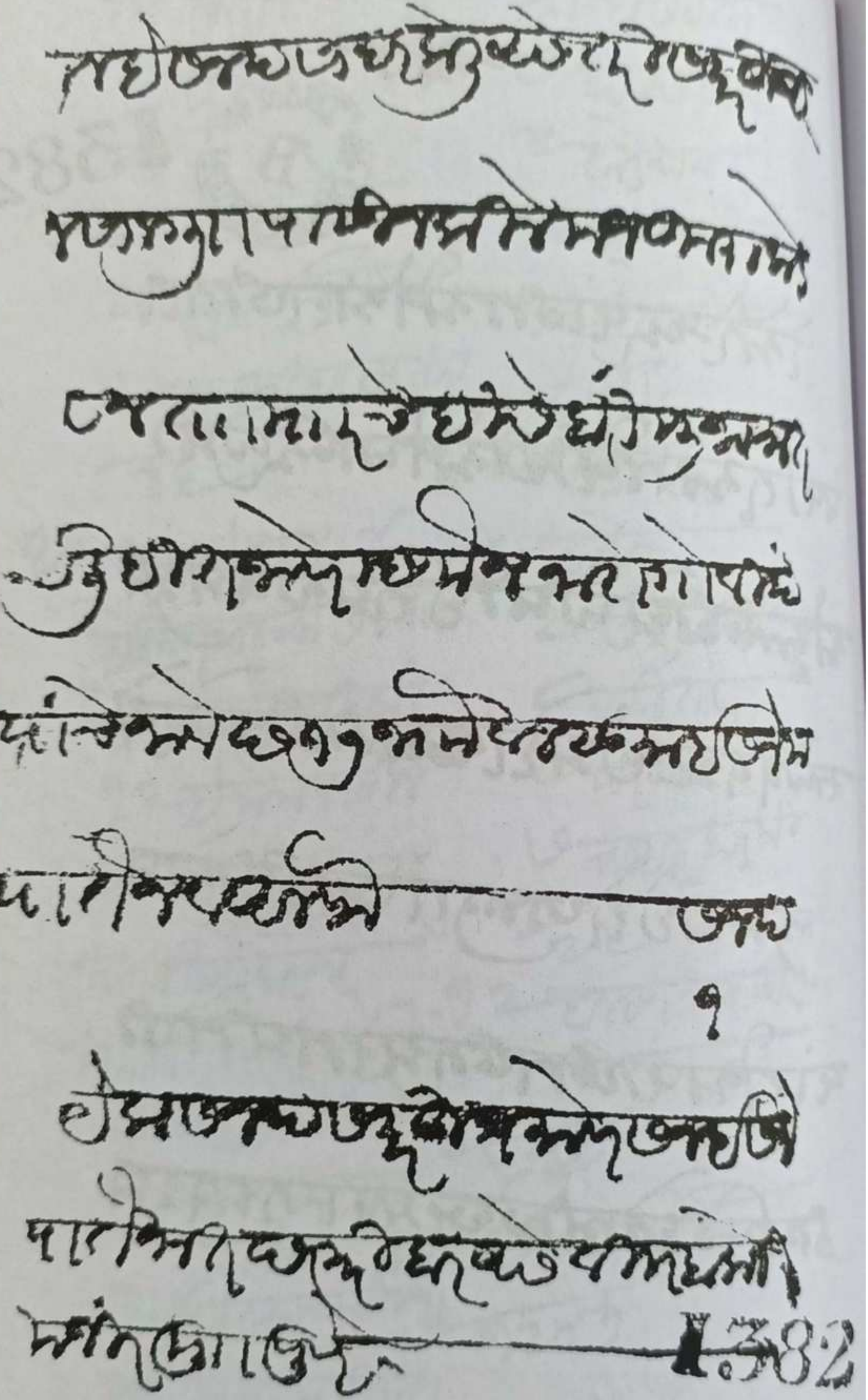

INAM COMMISSION
B
1382

1382

श्री

1382

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

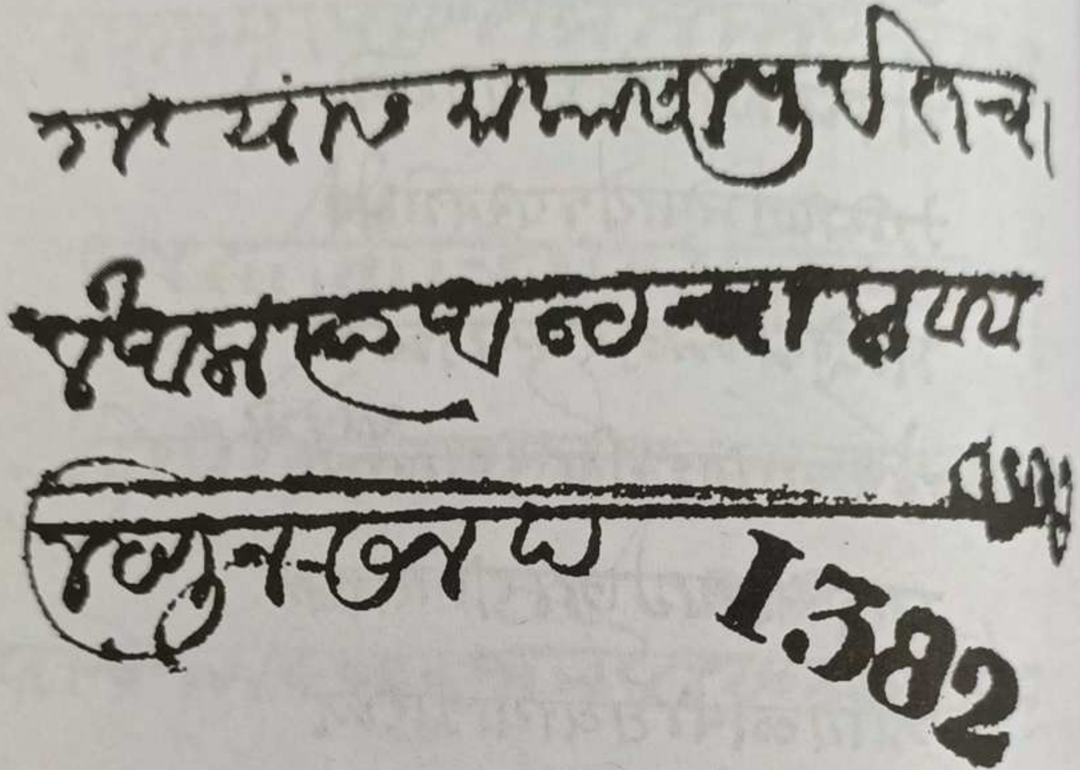
[illegible]

[illegible] 1384

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1.382

20789

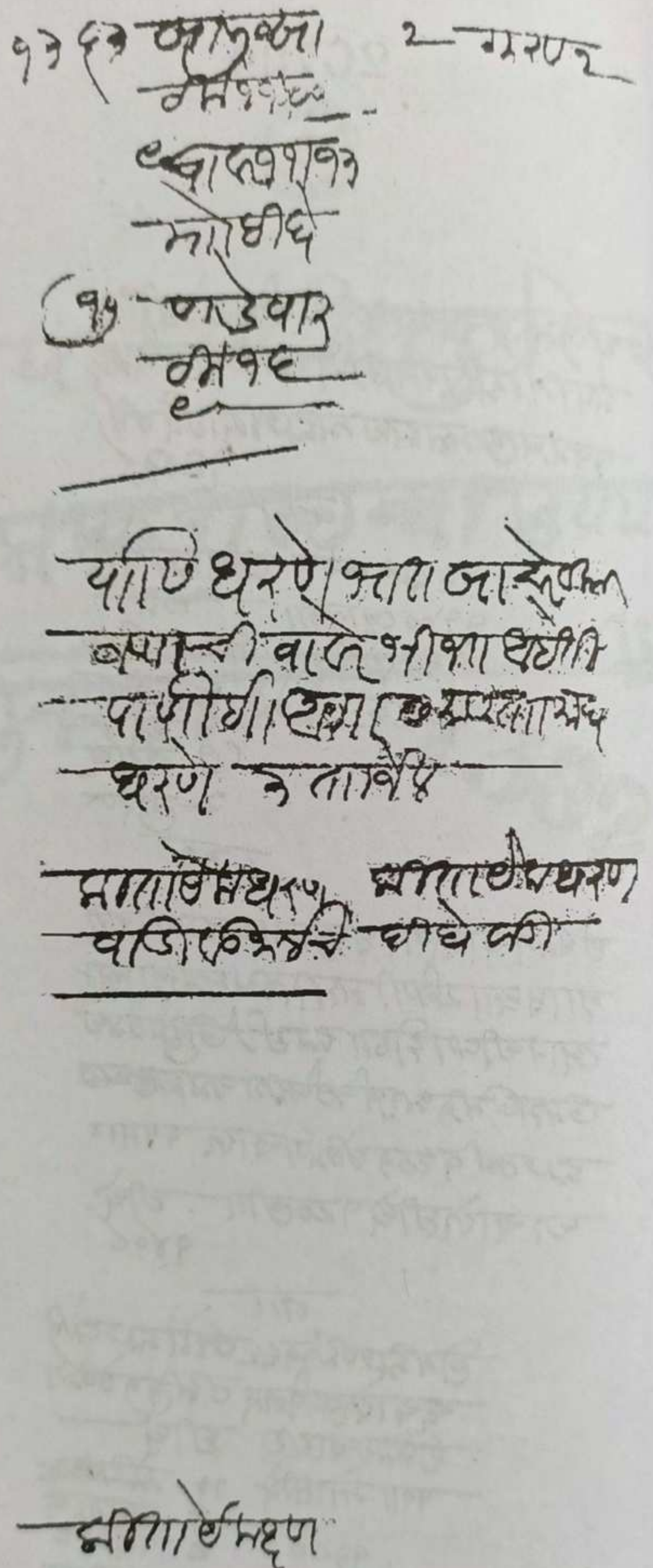
९६

[illegible]
[illegible]
[illegible]
१२०३५

ता।
[illegible] [illegible]
११७० [illegible] [illegible]
१६ पाडेवार १२ [illegible]
११६६ ८ [illegible]
८ [illegible]
७ [illegible]
२ [illegible]
३१

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१४१८

ता।
[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible]
११। [illegible] [illegible]
१३८० [illegible]

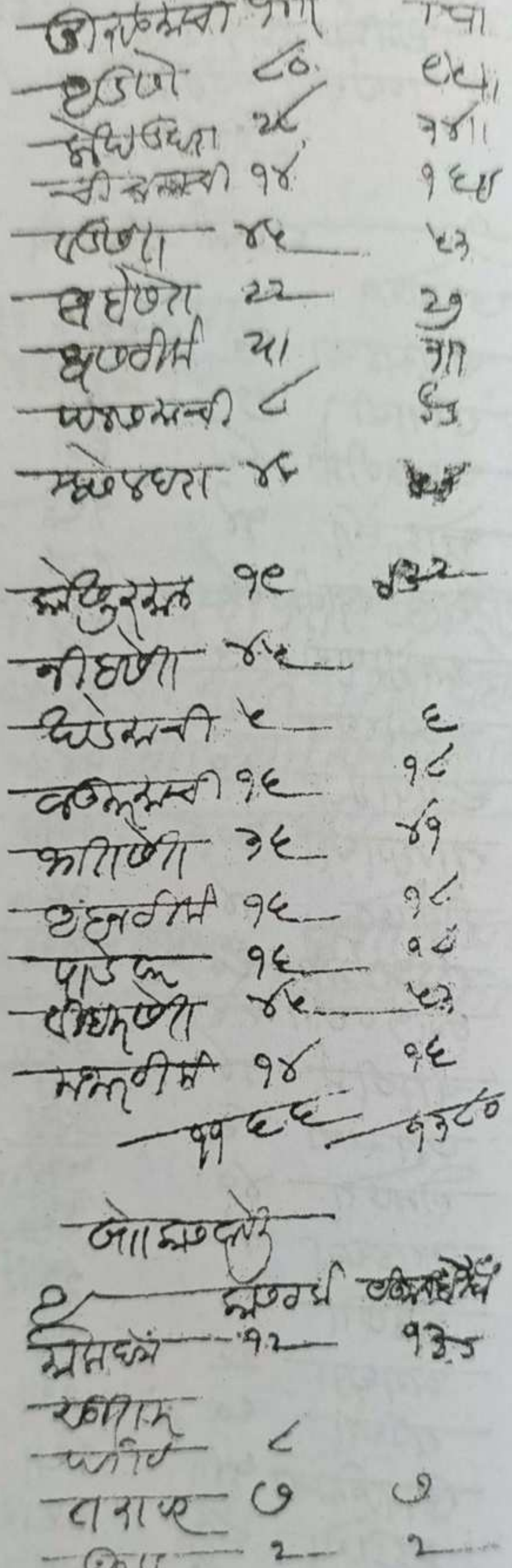
[illegible]

[illegible]

११८०

[illegible]

[illegible]	८०	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	९४	१५॥
[illegible]	४८	६४
[illegible]	४८	६४
[illegible]	४०	४८॥
[illegible]	३०	३४॥
[illegible]	३०	३४॥
[illegible]	९४	१५॥
[illegible]	६०	७१॥
[illegible]		
[illegible]	९४	१५॥
[illegible]	४८	[illegible]
[illegible]	४०	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	२०	३१
[illegible]	२८	७१॥
[illegible]	६०	१५॥
[illegible]	९॥	८५॥
[illegible]	८०	३४॥
[illegible]	२८	१६६
[illegible]	९४	६३॥
[illegible]	४८	

20789

४१८२९

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

३ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२ [illegible]

[illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

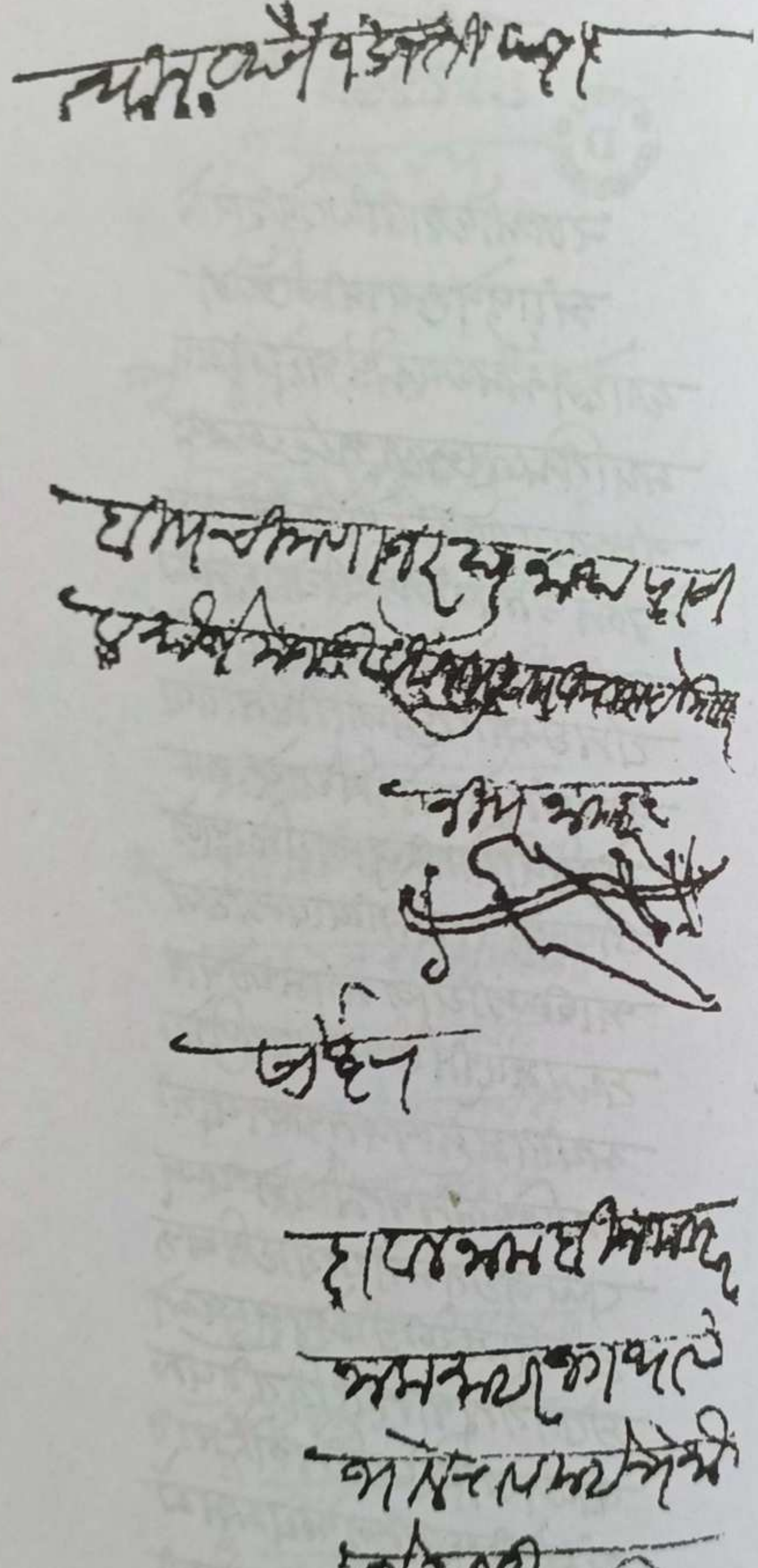
१ [illegible]

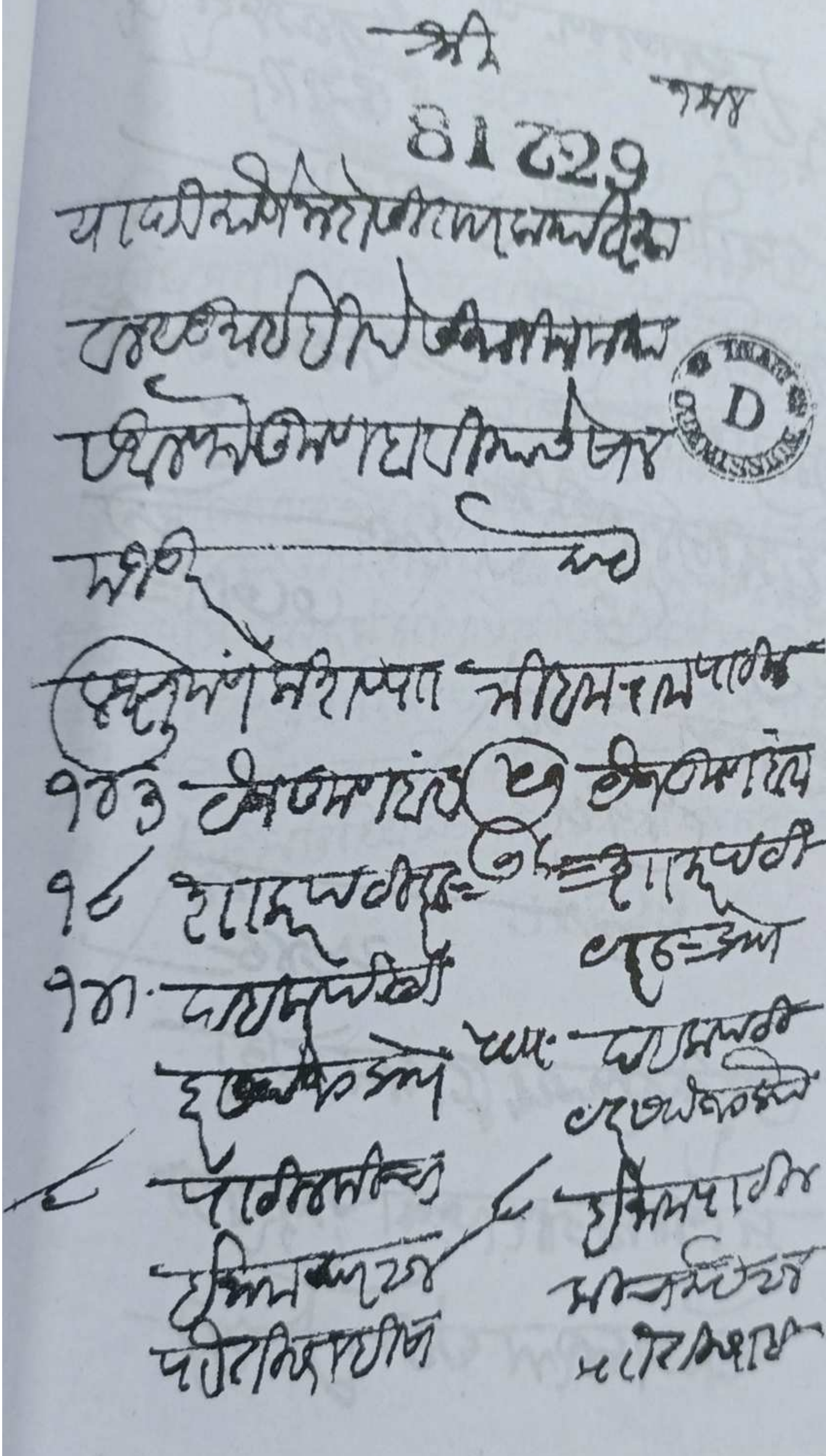
62218

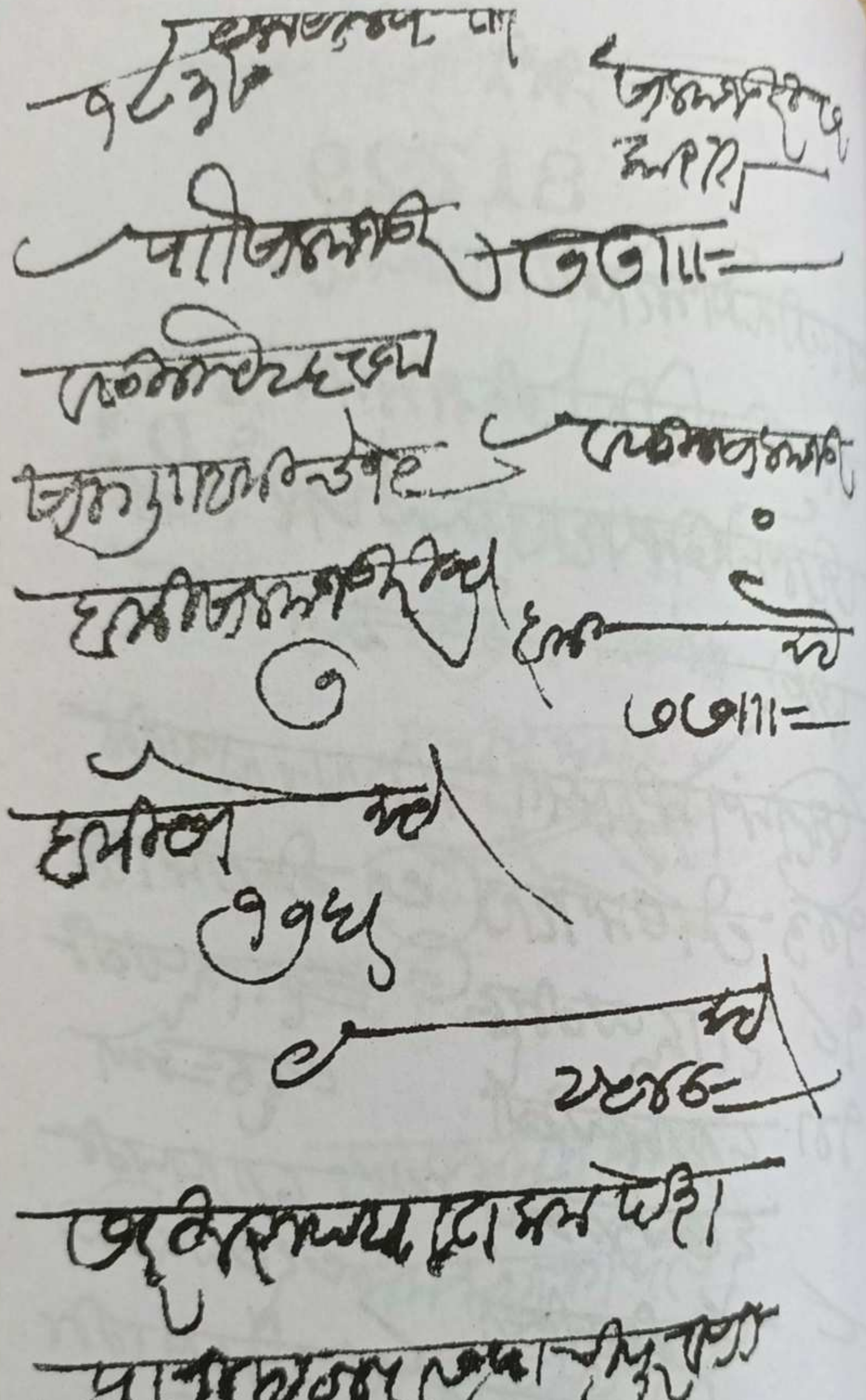
श्री

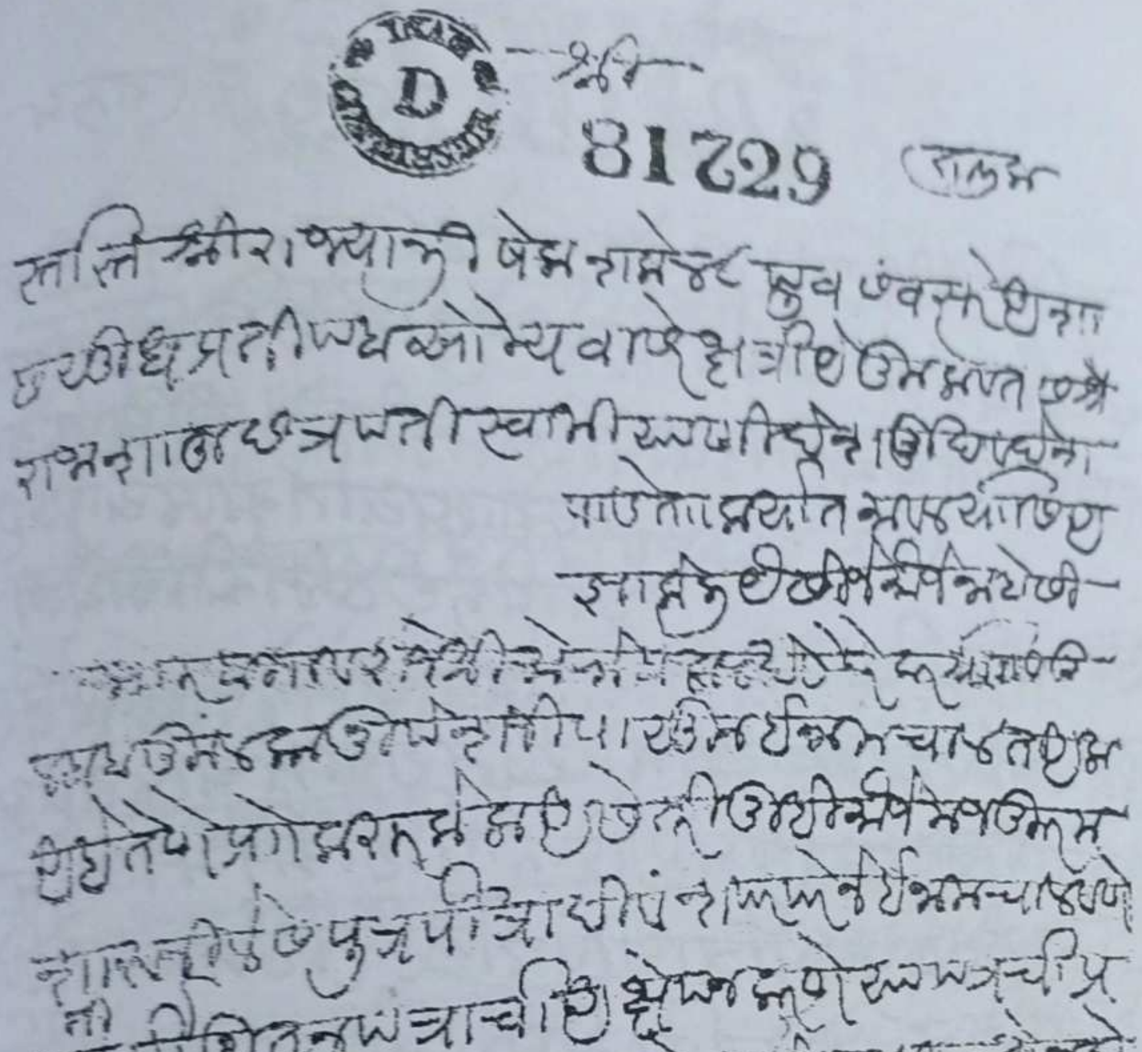
81229

[illegible]

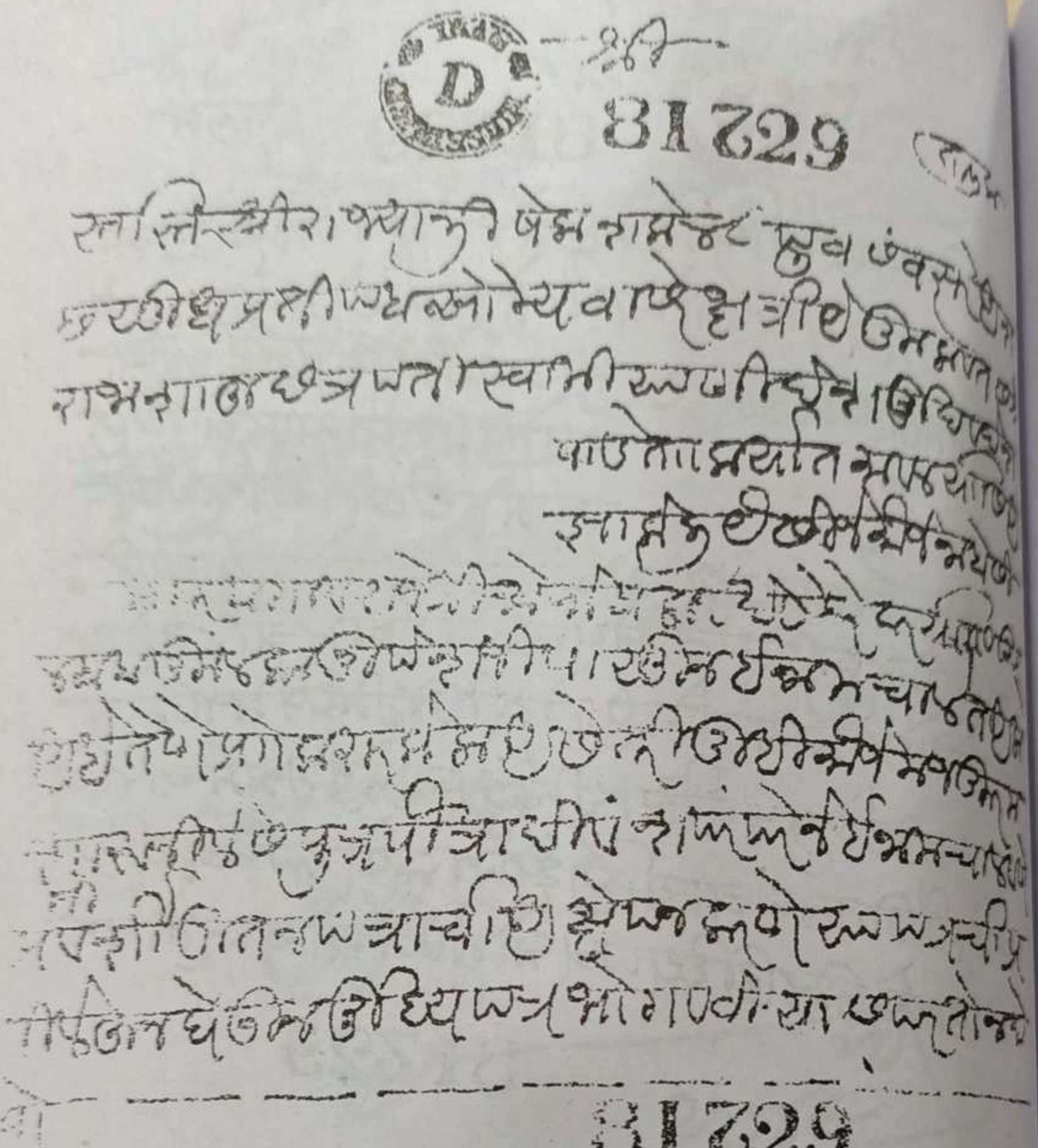

श्री
81Z29
राजम
81Z29

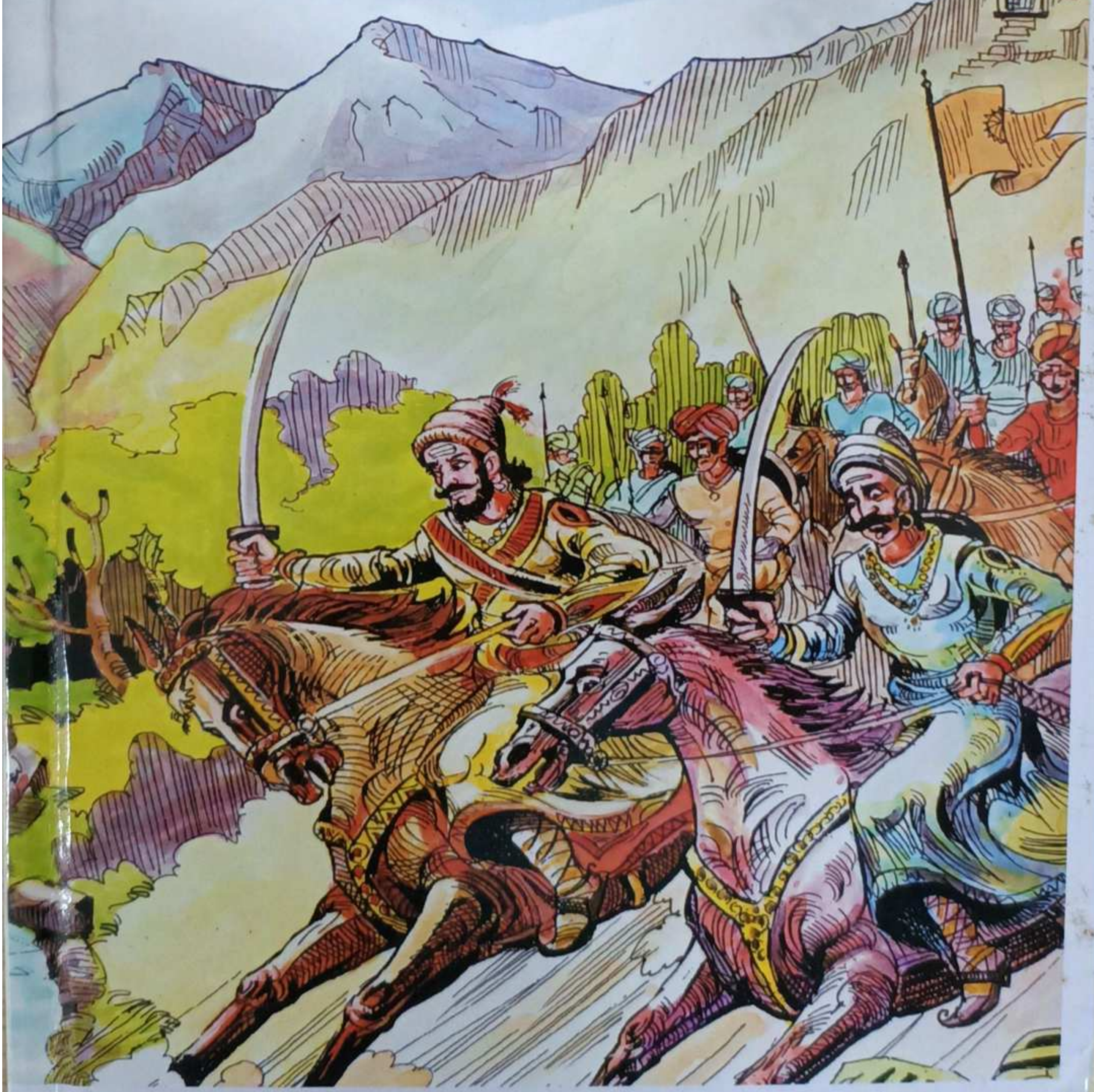
मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे
घराण्यांतील छत्रपती शिवाजी कालखंडांतील

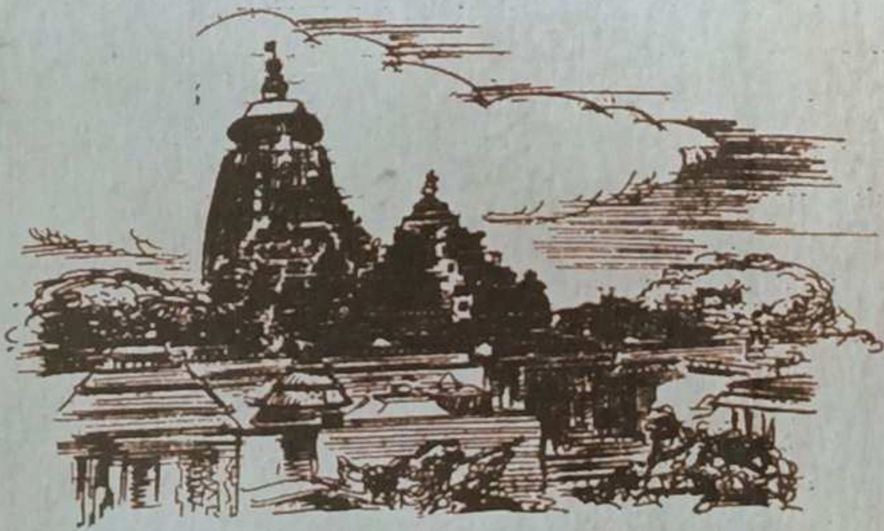
ऐतिहासिक कागदपत्रे

संपादकः राजाराम देशपांडे

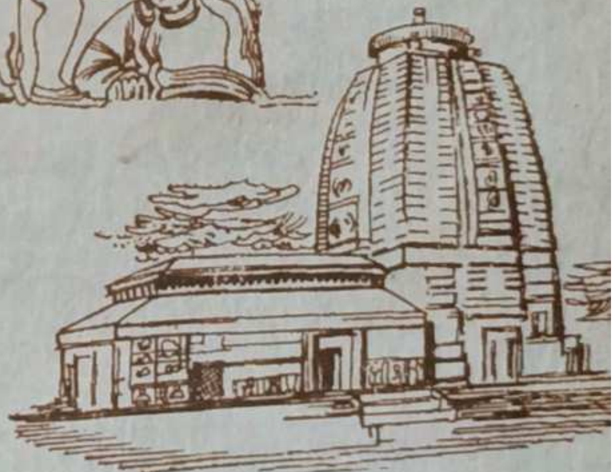

दार उघड बया आता दार उघड

लेखकाचा परिचय

राजाराम शंकर देशपांडे
चार्टर्ड इंजिनिअर
एम्.आय्.ई.सी.ई., एम्.एस्.ई (१)

१९५९ ला कॉलेज् ऑफ इजिंनियरींग पुणे, इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंजिनिअर्स, कोलकत्ता व मिलिटरी इंजिंनियरींग कॉलेज्, खडकी येथे पदवी. बाँब डिस्पोजल तंत्रज्ञान. यशवंतराव चव्हाण प्रबोधिनी, पुणे व मेरी नाशिक-प्रशिक्षणाधिकारी, ३६ वर्षे सरकारी नोकरी त्यानंतर वडिलोपार्जित शेती व्यवसाय. "वनश्री" पुरस्कारासाठी नामनिर्देशन.

प्रतिनियुक्ती- वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्थान पुणे. पुणे विद्यापीठ, जिल्हा- उपनिबंधक, सहकारी संस्था व जिल्हा परिषद- पुणे व सातारा, डिझाईन्स सर्कल- मुंबई.

पत्ता:
आदिती, प्लॉट नं ८,
भरतकुंज वसाहत नं २,
एरंडवणा, गणेश नगर,
पुणे: ४११०३८
दुरध्वनी: २५४४११७८
मोबा: ९४२०६९६४३२

मुद्गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील)
या घराण्याचा ... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

(इ. स. १६३० ते इ. स. १६८०)

लेखक व प्रकाशक :

श्री. राजाराम शंकर देशपांडे

एम्. आय्. ई. सी. ई.

एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर

मूल्य : रु. ८००/-

प्रोफिशन्ट™

पब्लिशिंग हाऊस

लेखक व प्रकाशक : राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई., एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर
पत्ता : ''आदिती,'' प्लॉट नं. ८,
भरतकुंज वसाहत नं. २, अेरंडवणा (गणेशनगर),
पुणे ४११०३८.
फोन : ०२० - २५४४११७८, ९४२०६९६४३२

प्रथमावृत्ती : दिनांक १४ मार्च २०१०

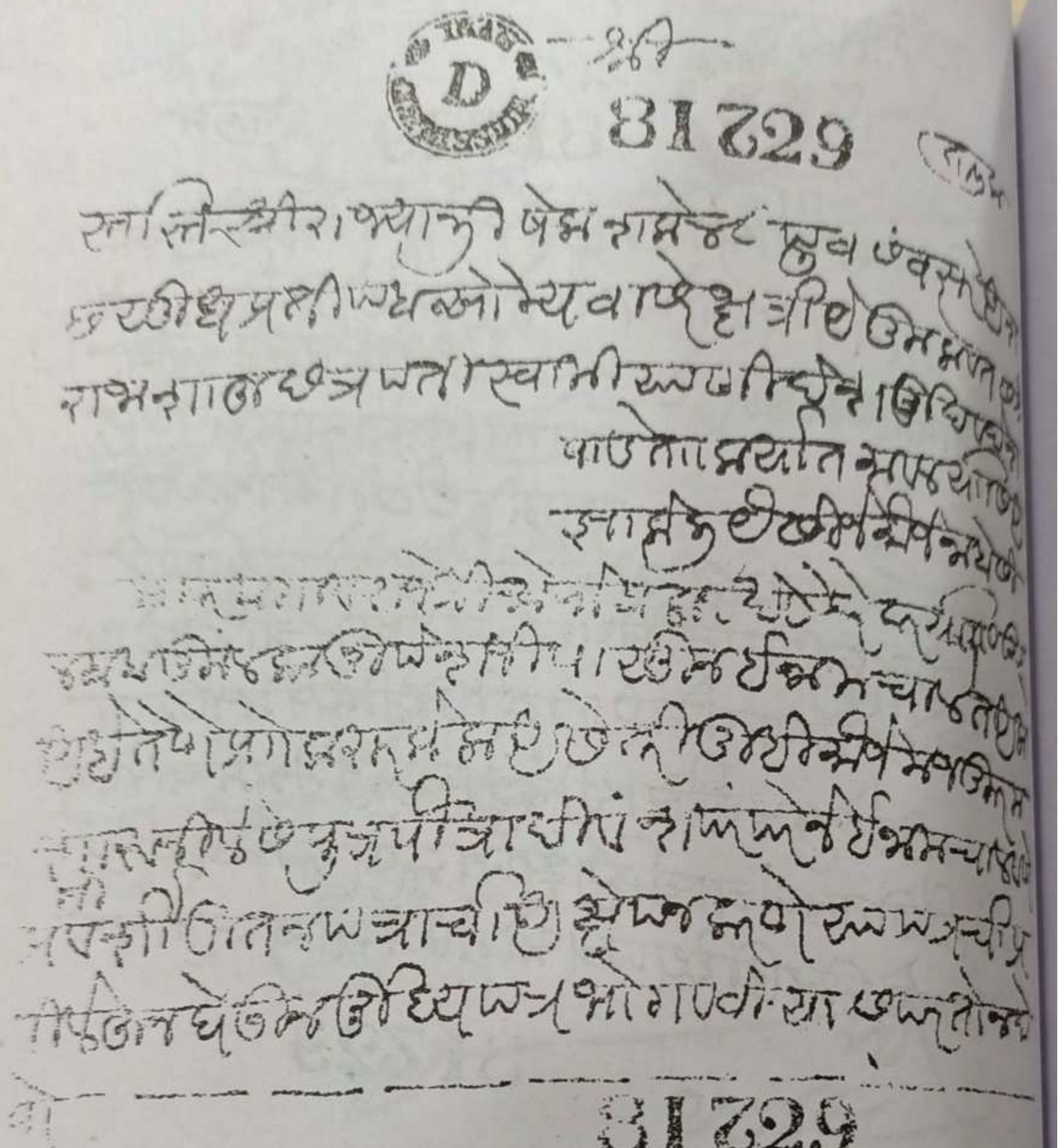
अक्षर-जुळणी : स्वाती एन्टरप्राईजेस, पुणे - ९
अर्क डिझाईन, पुणे.

मुखपृष्ठ, मलपृष्ठ व आतील चित्रे
शंकर गोजारे, संदीप साळुंके, अमोल क्षीरसागर, शशांक गुप्ते

प्रकाशन सहाय्य व वितरक :
अ. र. नांदुरकर
अनमोल डिस्ट्रिब्यूटर्स
५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग ;
प्रभात सिनेमा समोर, पुणे - ४११०३०.
फोन : ०२० - २४४८४५३८.

मुद्रक : अभिषेक क्रियेशन्स
९८७, सदाशिव पेठ, पुणे-४११ ०३०.

अनुक्रमणिका

31729

31729

[illegible]

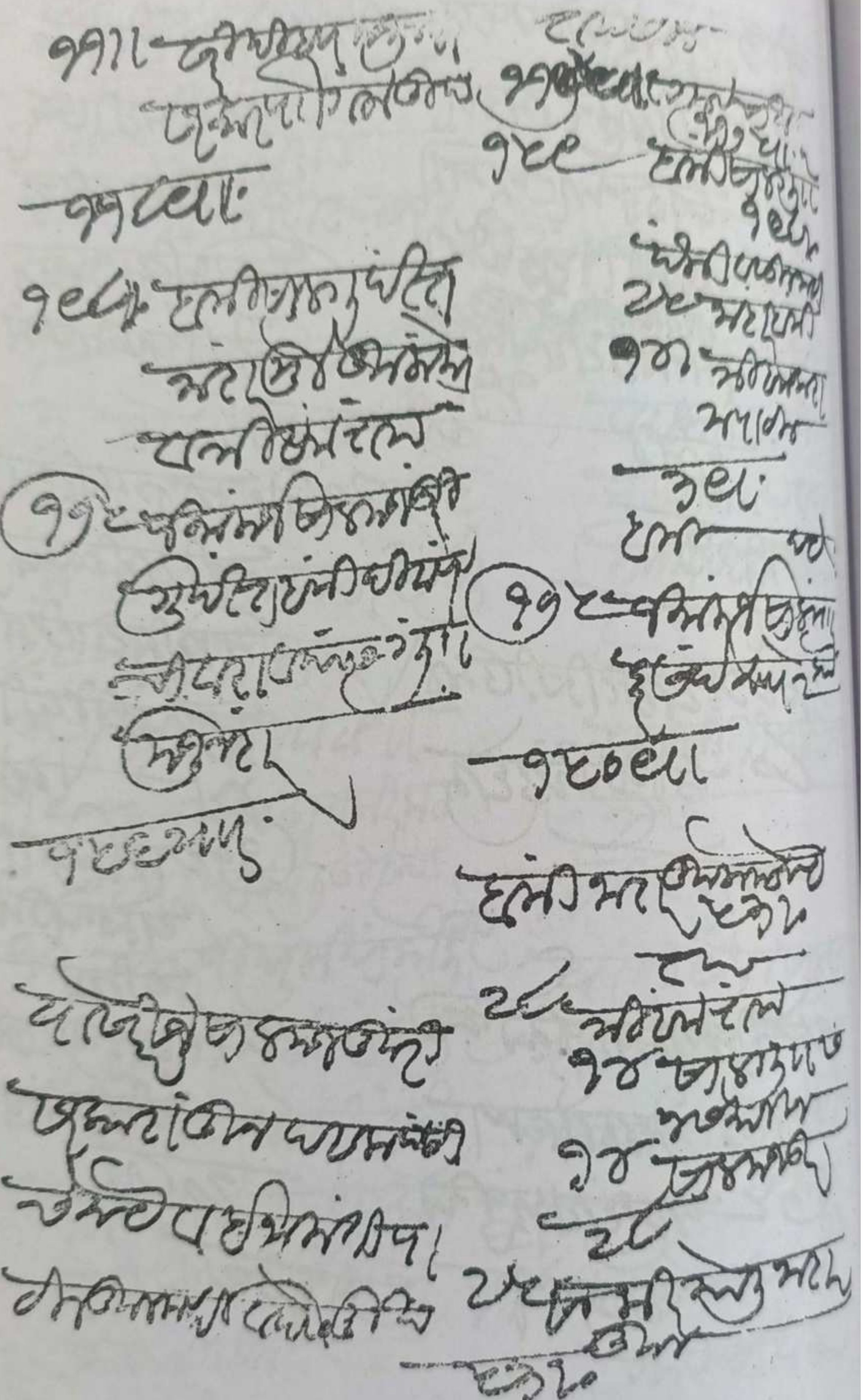
31829

[illegible]

२० [illegible]
३८ [illegible]
२० [illegible]
६५ [illegible]
२० [illegible]
१२ [illegible]
३ [illegible]
१२ [illegible]
१० [illegible]
७८ [illegible]
३० [illegible]
१८ [illegible]
[illegible]
१० [illegible]
८ [illegible]
८ [illegible]
८ [illegible]
[illegible]
[illegible]

१ [illegible]
१६ [illegible]
५० [illegible]
७०८
१२ [illegible]
८० [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१७८
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१३०९१
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
११८० [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

श्री

[illegible]

१२४०

1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

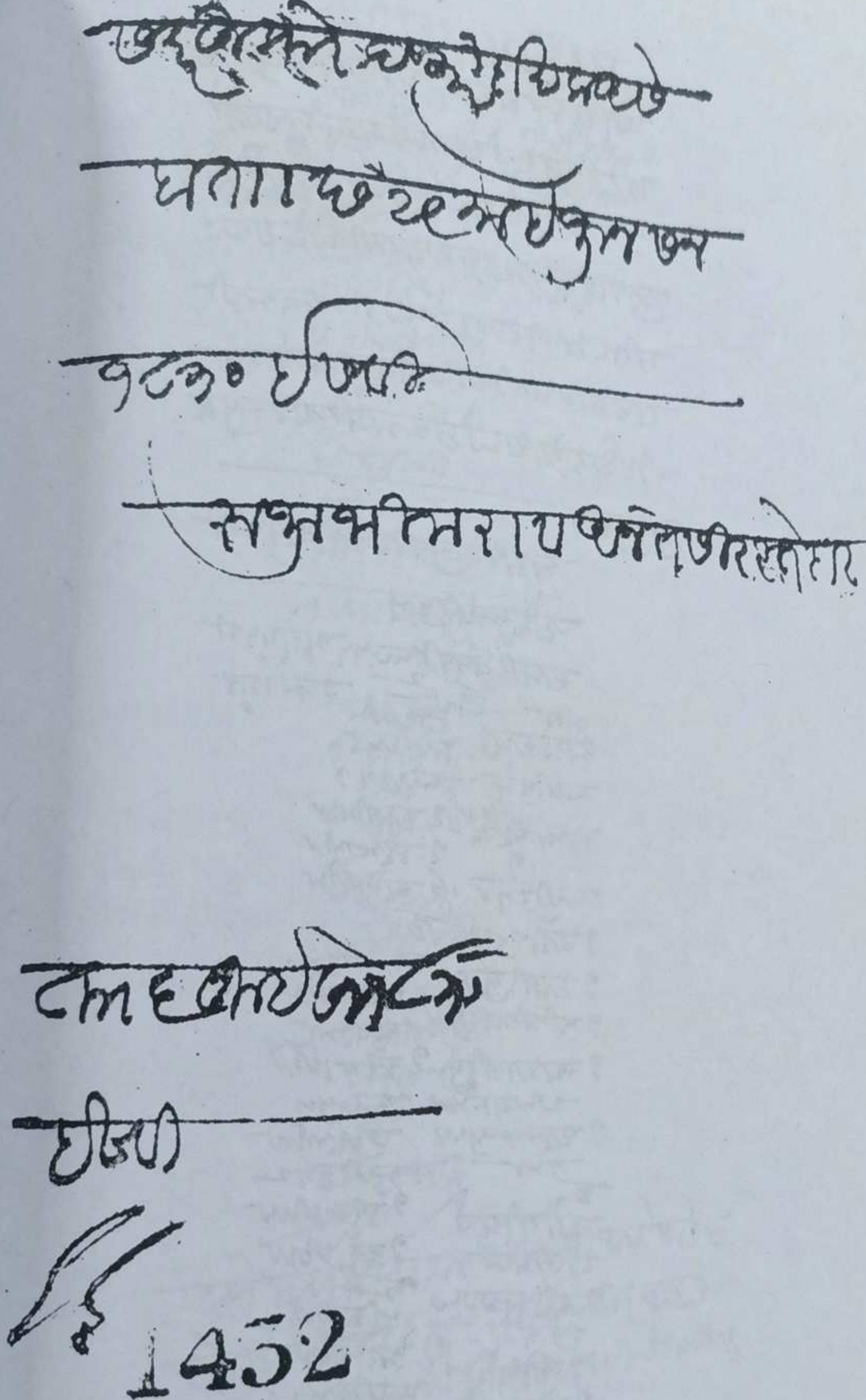
[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

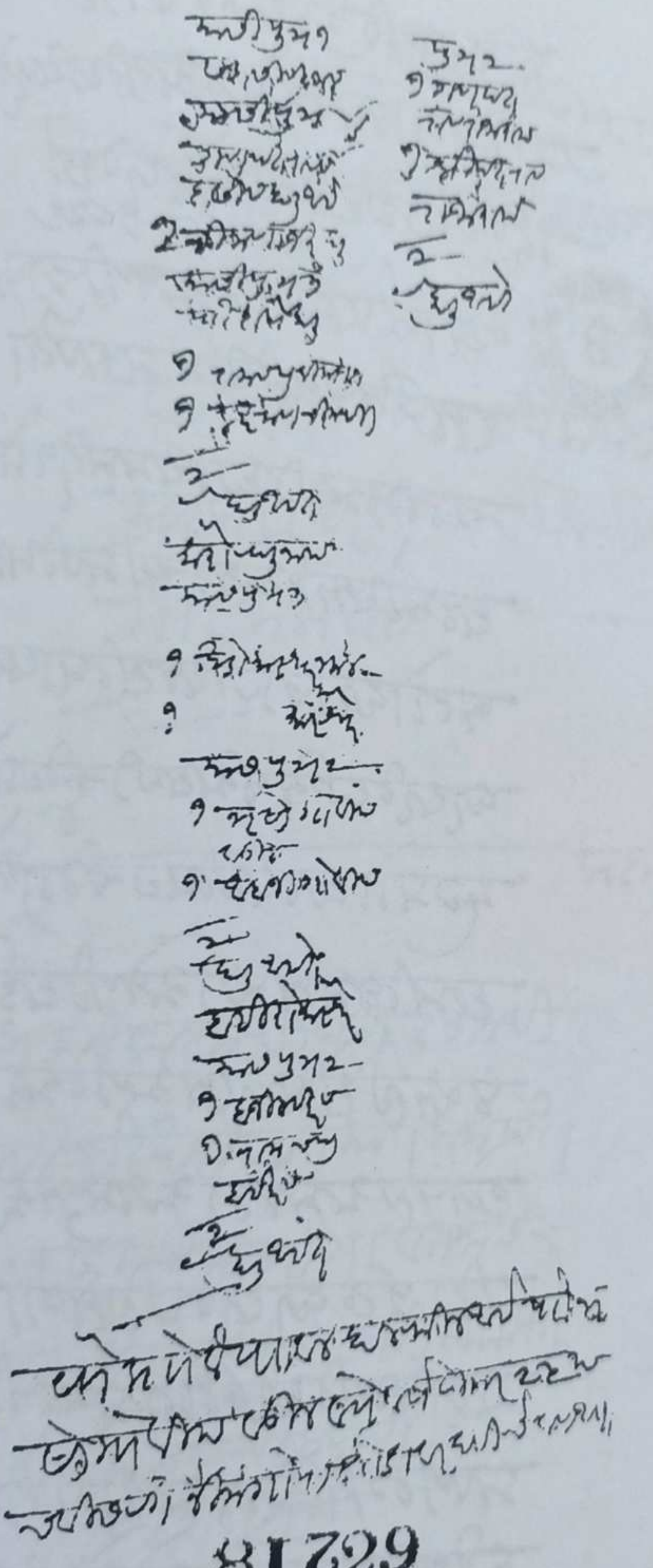
[illegible]

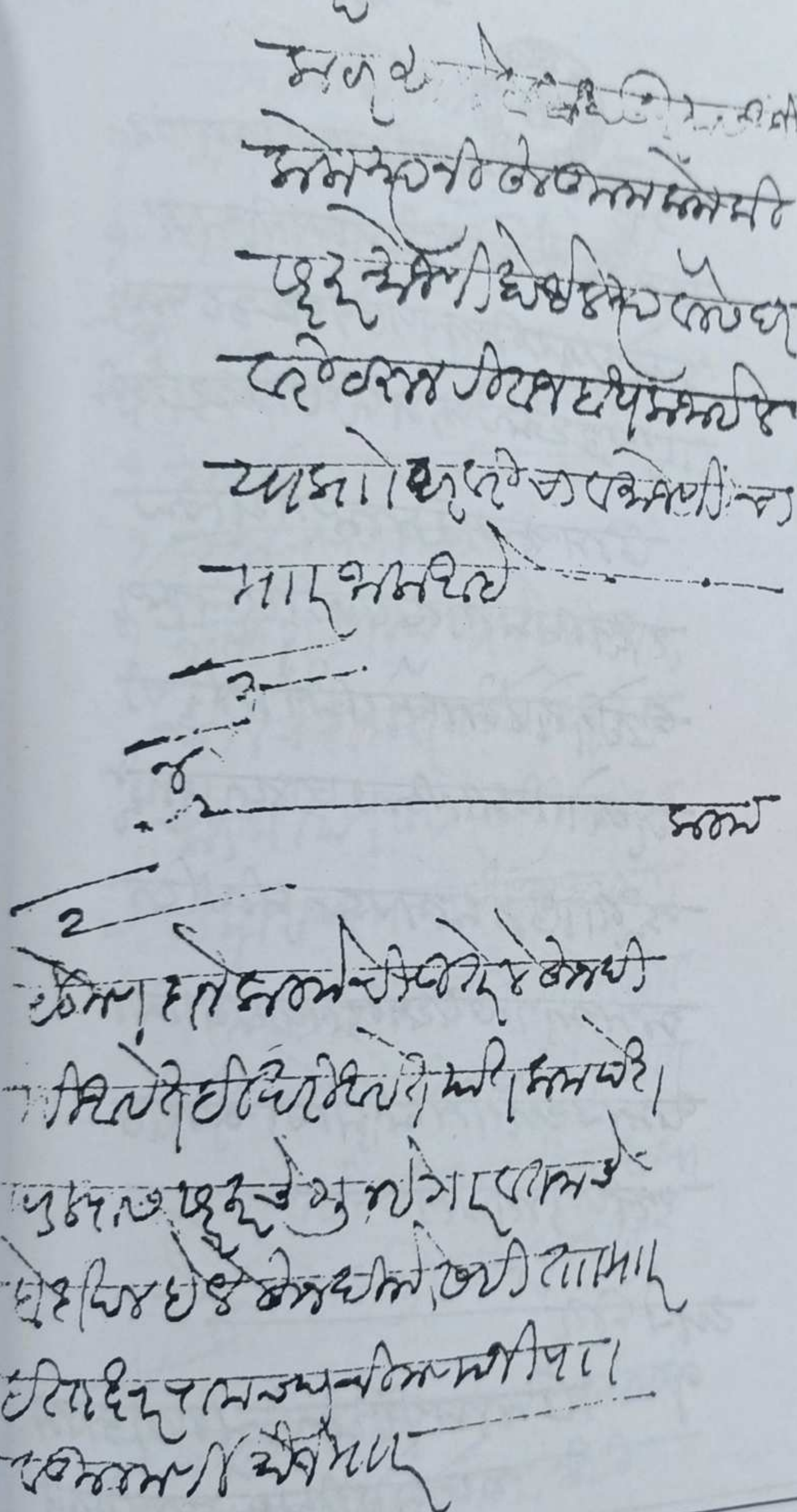
[illegible]

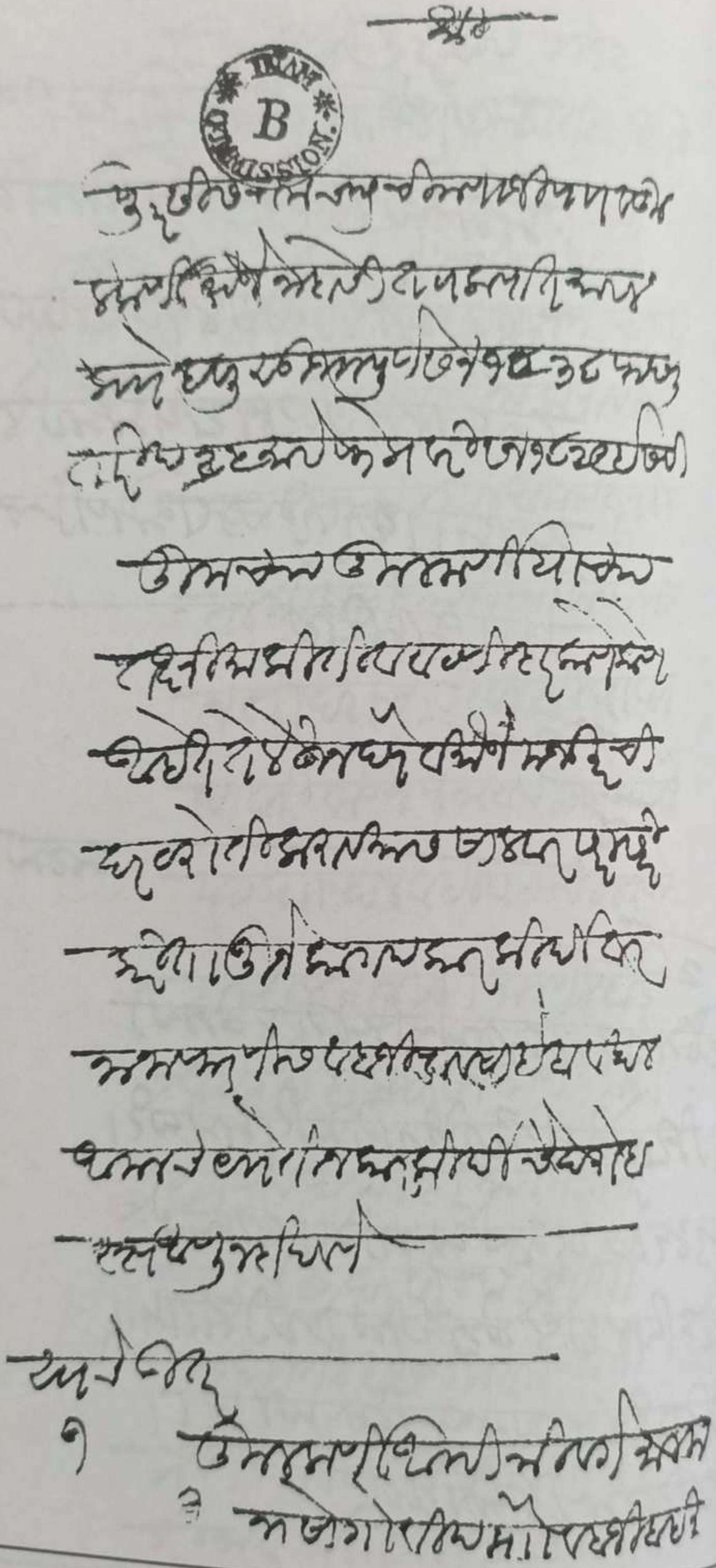

४।८२९

[illegible]

INAM
B
COMMISSION.

[illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

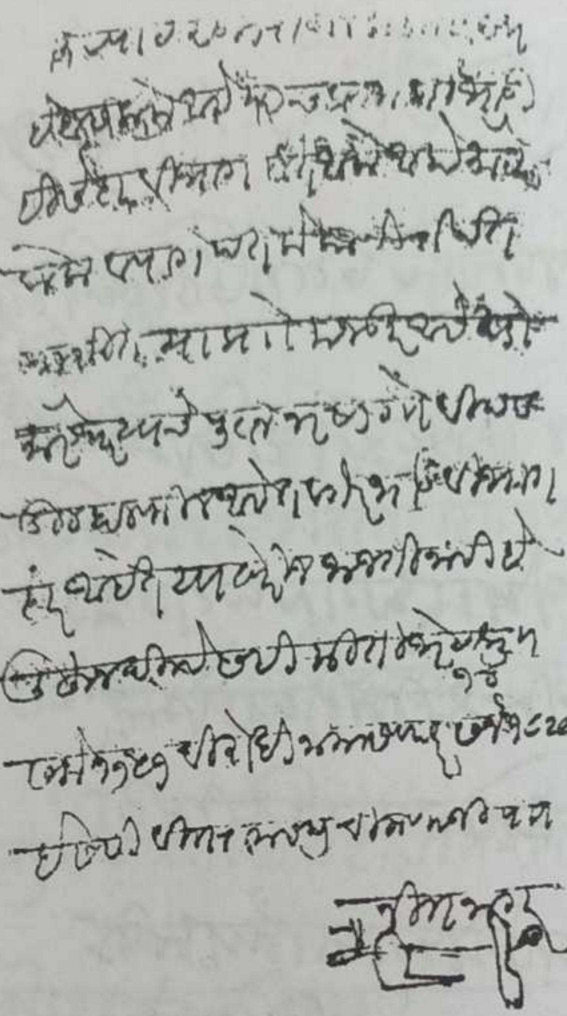
[illegible]

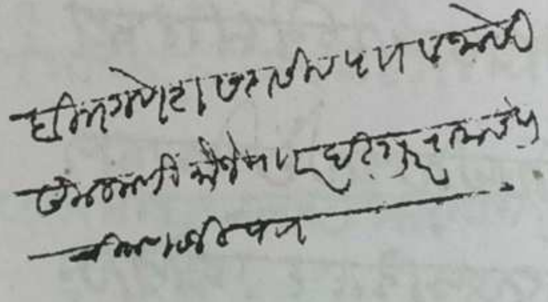
श्री

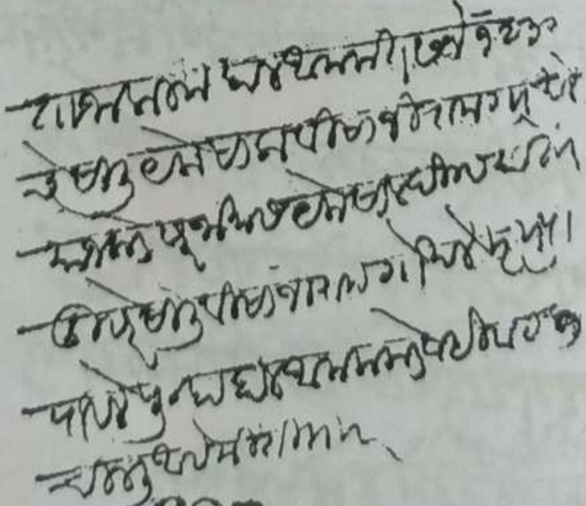
6234

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

6234

श्री

81729

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

81829

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

817[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

81729

[illegible]

[illegible] ...[illegible]...

[illegible] ...४ डिसें. १९८८

[illegible]

सहायक संचालक

[illegible] पुराभिलेखागार, पुणे

सहायक संचालक
पुणे पुरालेखागार, पुणे

[illegible]

१८७३ [illegible]

[illegible]
२२॥

३९६= [illegible]

३८ [illegible]

१८५— [illegible]

[illegible]

[illegible]

२— [illegible]

१८॥= —

[illegible]

—२०॥=

[illegible]

[illegible] ३९६= [illegible] २०॥=

[illegible]

[illegible] २०॥= [illegible] २— १६=

[illegible] १६
३६= १०॥

१८६४ [illegible]

[illegible] २२५ [illegible] ३०१ १२२१८
२६

[illegible]

[illegible] १२८

[illegible] ३९६

[illegible] १६

१७६६ [illegible]
२
[illegible]

१७६६ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१२८ [illegible]
[illegible]

१७६७ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१२८ [illegible]
[illegible]

१७६७ [illegible]
[illegible]

१७६८ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

१७६८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INAM 4 COMMISSION

१७६९ [illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

१७६९ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

१७७० [illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

१७७० [illegible]
४ [illegible]
[illegible]
[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]
१७७१ [illegible]
[illegible]
१७७१ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

१२८ [illegible]
[illegible]

[illegible]
१७७२ [illegible]
[illegible]
१७७२ [illegible]
[illegible]
१७७३ [illegible]

२नाहोवि ८ — [illegible]

१७७३ [illegible]

[illegible]

[illegible]

६६३॥

[illegible]

१२८

१७७४ [illegible]

[illegible]

२७॥ २४१७॥-

[illegible]

४००६३-

[illegible]

१२८

१७७४ [illegible]

[illegible]

१८१२५॥-

[illegible]

४००६=

[illegible]

१७७५ [illegible]

[illegible]

[illegible]

६६३॥

१२८ [illegible]

[illegible]

१७७५ [illegible]

५६ [illegible]
२००६३
[illegible]
१२८
१७७५ [illegible]
[illegible]
[illegible]
६६७।।
[illegible]
१२८
१७७६ [illegible]
[illegible]
१७७६ [illegible]
[illegible]
[illegible]
१७७६ [illegible]
[illegible]
१७७७ [illegible]
[illegible]
१७७७ [illegible]
[illegible]
१७७८ [illegible]
[illegible]
१७७८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१७७८ [illegible]

[illegible] ८००६२

[illegible]

१२८

१७७८ [illegible]

INAM A COMMISSION

[illegible]

१८० [illegible]

[illegible]

१७८० [illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८१ [illegible]

[illegible]

२७॥ १८७३३॥॥

[illegible]

४३८९६= १४३३६॥॥

[illegible]

८००६=

२००८०॥=

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

१७८१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८२ [illegible]

[illegible]

१७८२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INAM A COMMISSION

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८३ [illegible]

[illegible]

१७८३ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८

१७८४ [illegible]

[illegible]

१७८४ [illegible]

[illegible]

१७८५ [illegible]

[illegible]

१७८९ [illegible]
४ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८९ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८

१७८६ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१७८८ [illegible]
११ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] १२८
[illegible]
१७८९ [illegible]
[illegible]
१७८९ [illegible]
[illegible]
१७९० [illegible]
[illegible]
१७९० [illegible]
[illegible]
१७९१ [illegible]
[illegible]
१७९१ [illegible]
[illegible]
१७९२ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

१०८२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१०८३ [illegible]

[illegible]

१०८३ [illegible]

[illegible]

१०८४ [illegible]

[illegible]

१०८५ [illegible]

[illegible]

१०८६ [illegible]

[illegible]

१०८६ [illegible]

[illegible]

१०८७ [illegible]

९३ [illegible]

१७९८ [illegible]

[illegible]

१७९९ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२-८ [illegible]

[illegible]

१८०० [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२-८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१८०१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] १२-८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१८ [illegible]

१८०७ [illegible]
[illegible]

१८०८ [illegible]
[illegible]

१२८ [illegible]
[illegible]

[illegible]

१८०८ [illegible]
[illegible]

१२८ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

१८०९ [illegible]
[illegible]
[illegible]

१२८ [illegible]
[illegible]

[illegible]

१४ [illegible]

१८०७ [illegible]

[illegible]

१८०८ [illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१८०८ [illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१८०९ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१७ १८१२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

१८१२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

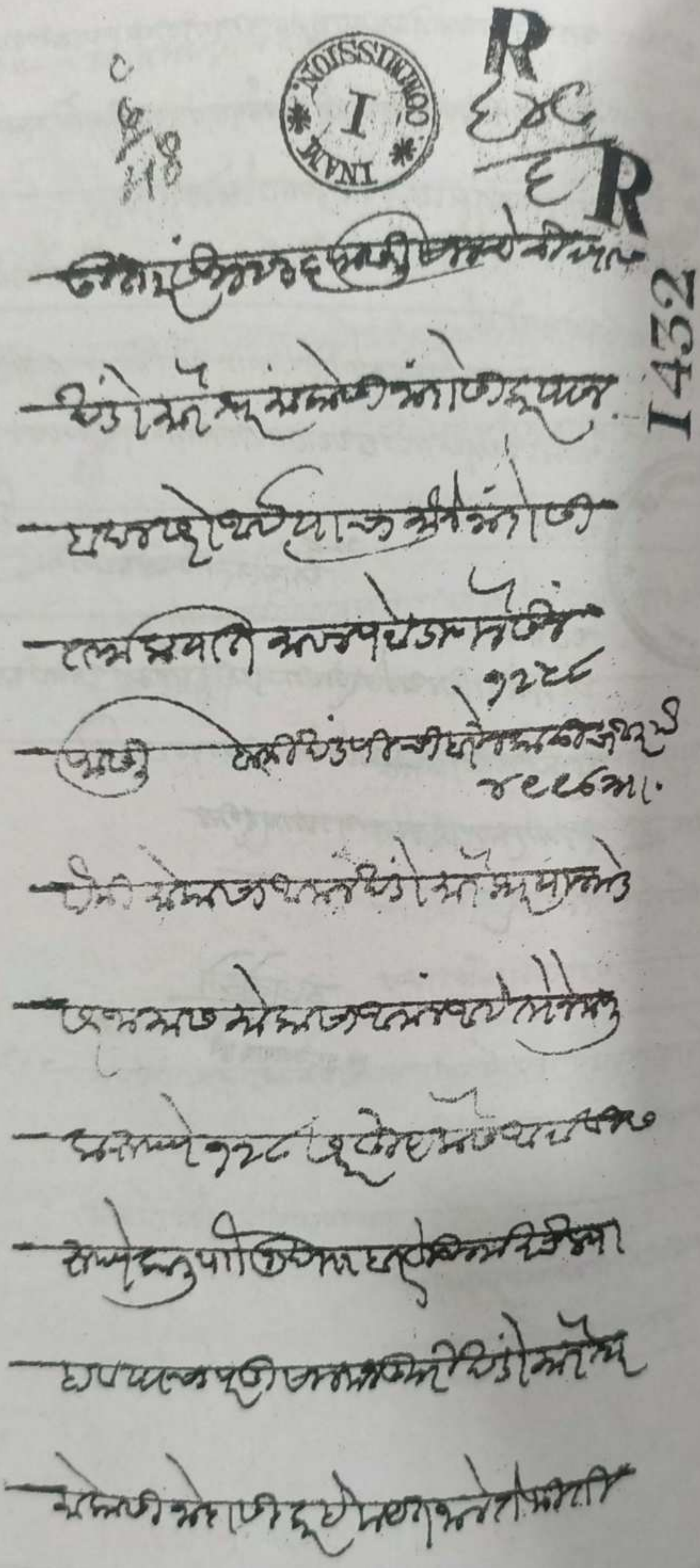
[illegible]

१८२५

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INAM COMMISSION
I
R
R
1452

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
१२८

[illegible]

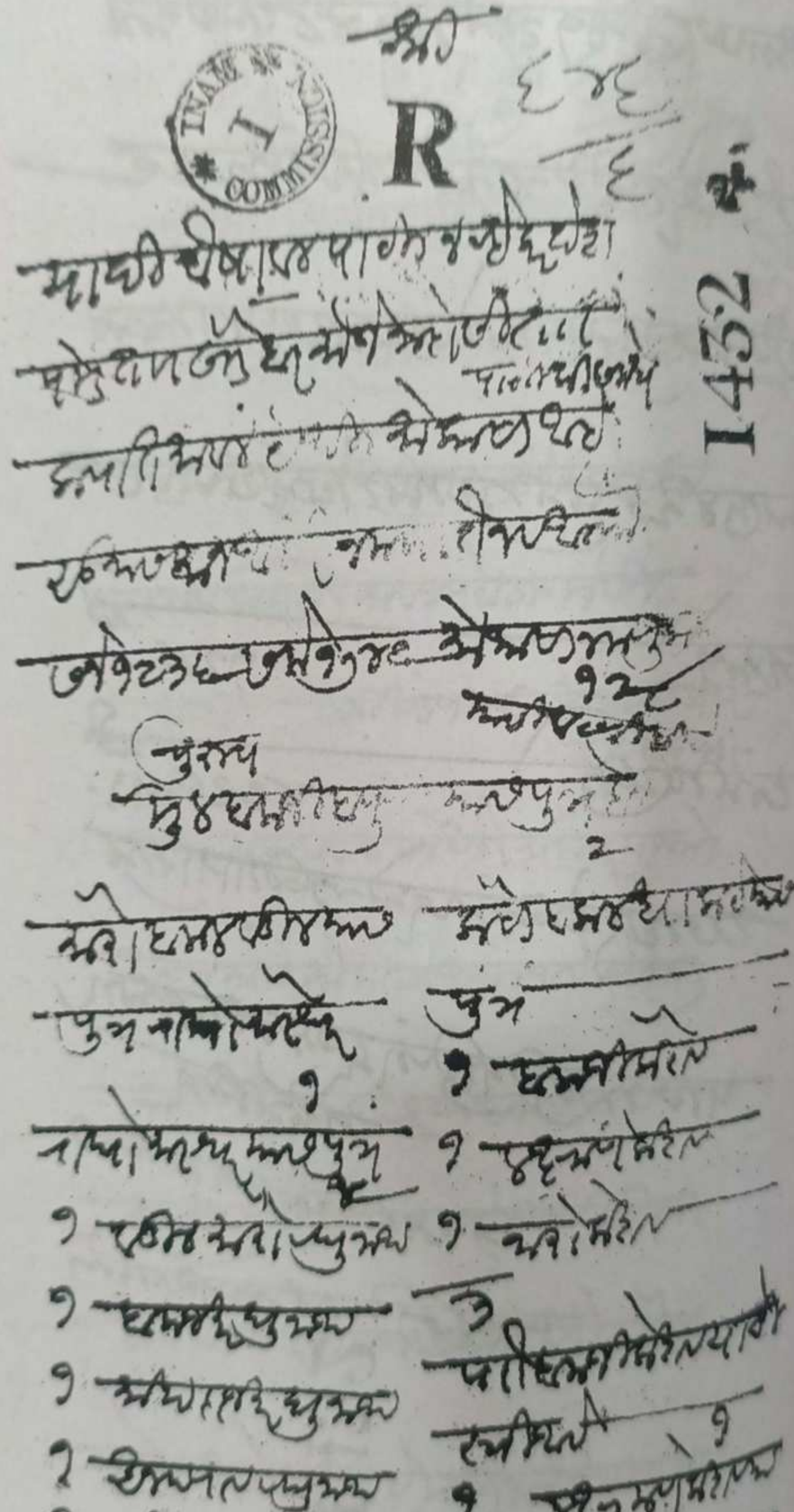
[illegible]

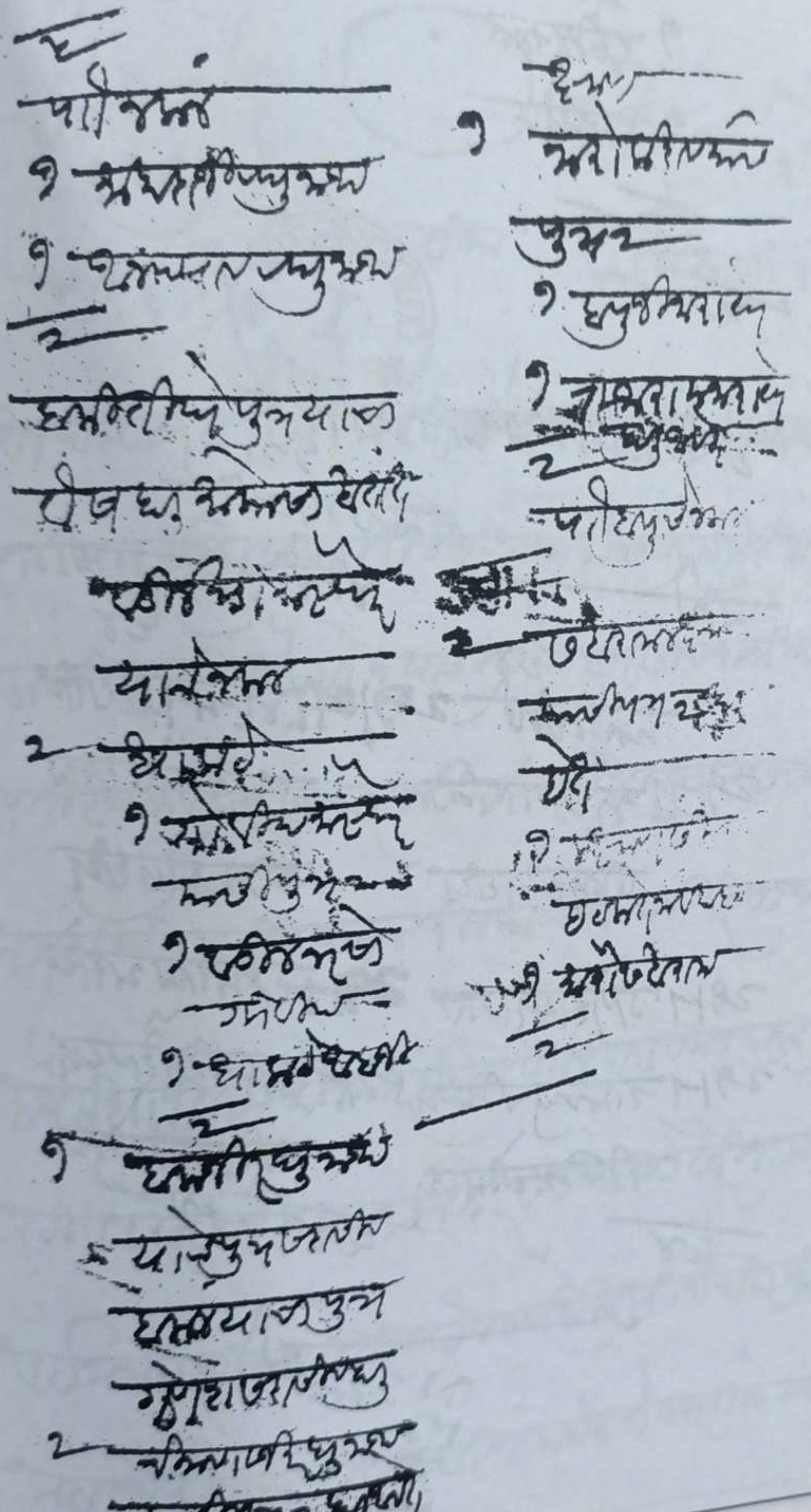
[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

INAM COMMISSION
I
R
1432 नं.

८

[illegible]

१ [illegible]

१ [illegible]

२

[illegible] पुत्र [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

१ [illegible]

२

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

पुत्र २

१ [illegible]

१ [illegible]

२

[illegible]

२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

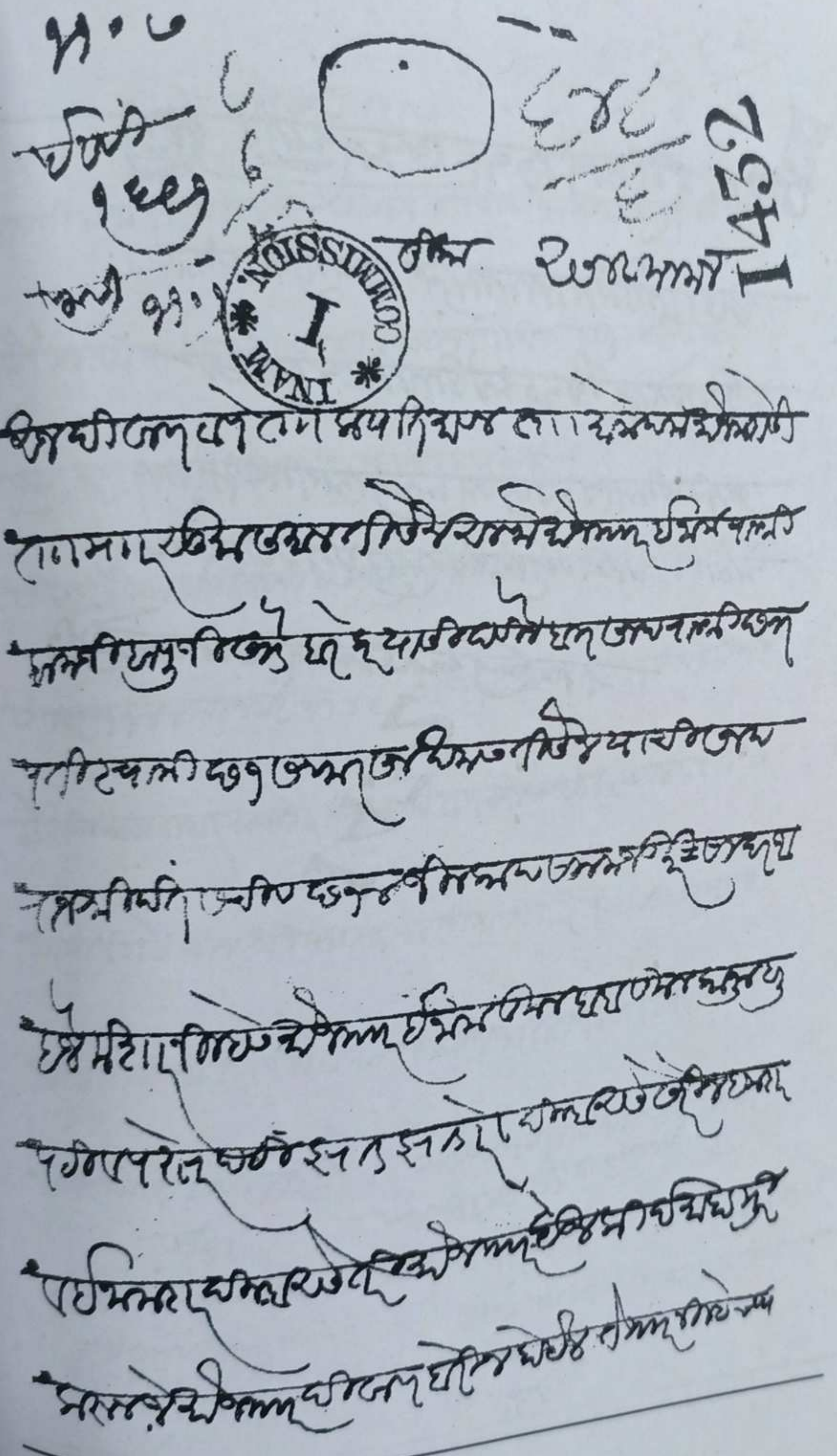
[illegible]

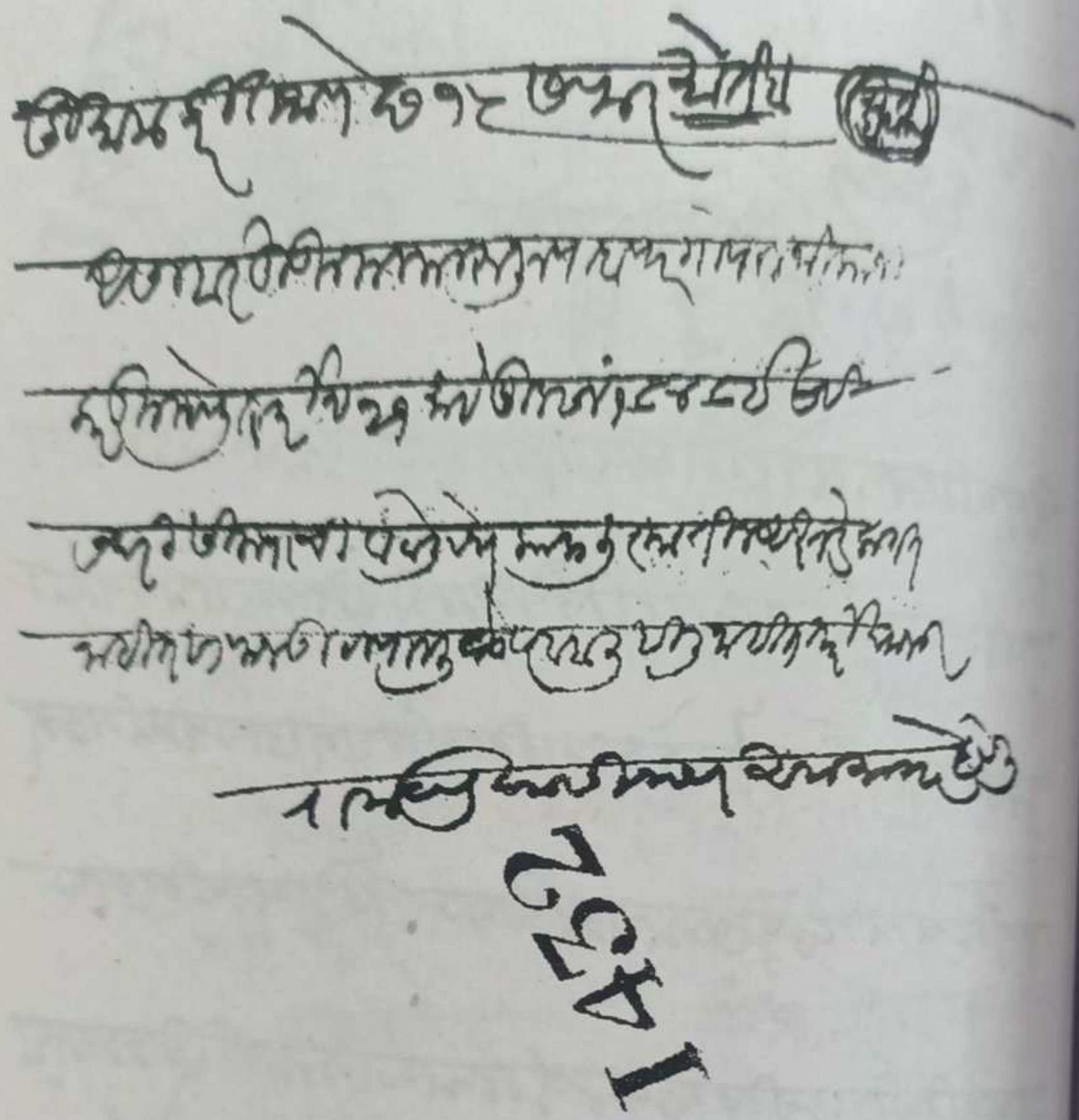
[illegible]

[illegible]

२

1432

INAM COMMISSION
I
1432

1752

* TRAM *

६२२/६

R

[illegible]

R

R ६२८/६

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible] १६६४

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
१६७७

[illegible]

[illegible]

२ [illegible]

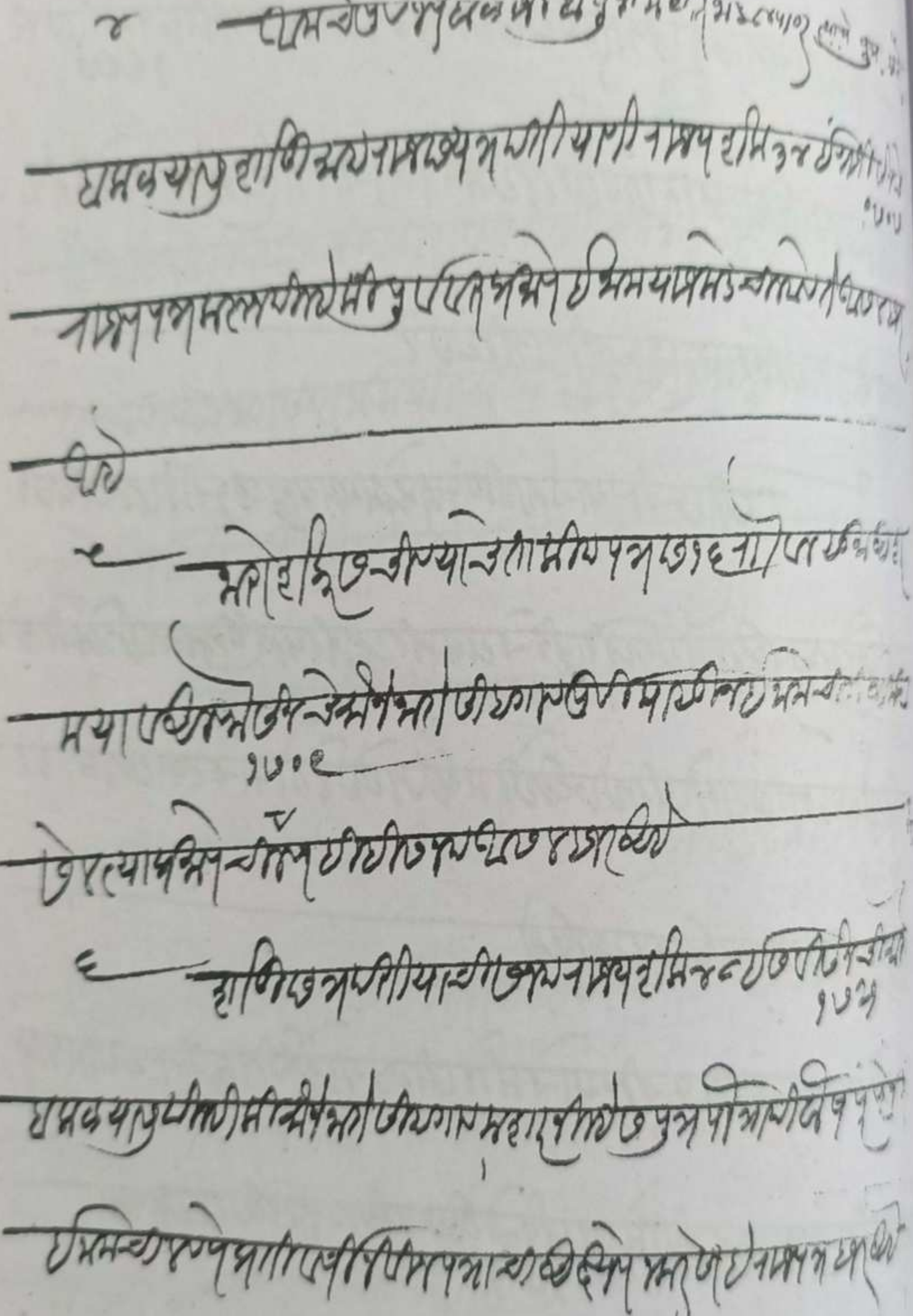
[illegible]
१७०१

[illegible]

[illegible]

३ [illegible]

[illegible]
१७०१

✓ [illegible]

सतरा सावन प्रजा अंसे इननें अशा दिन

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

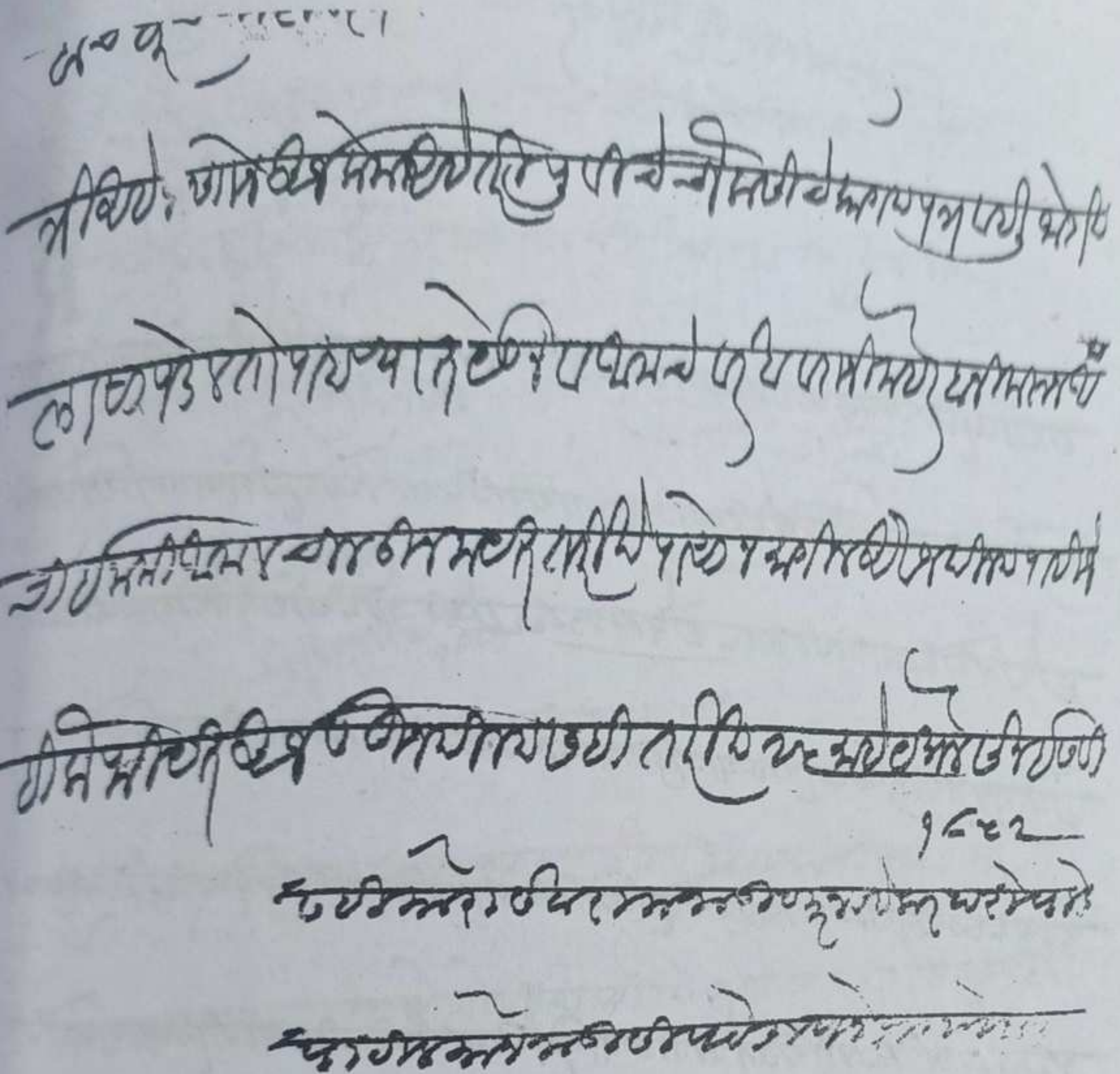
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१८८२

[illegible]

कलेक्टर बहादूर कडोल पकवाटे साहेब

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

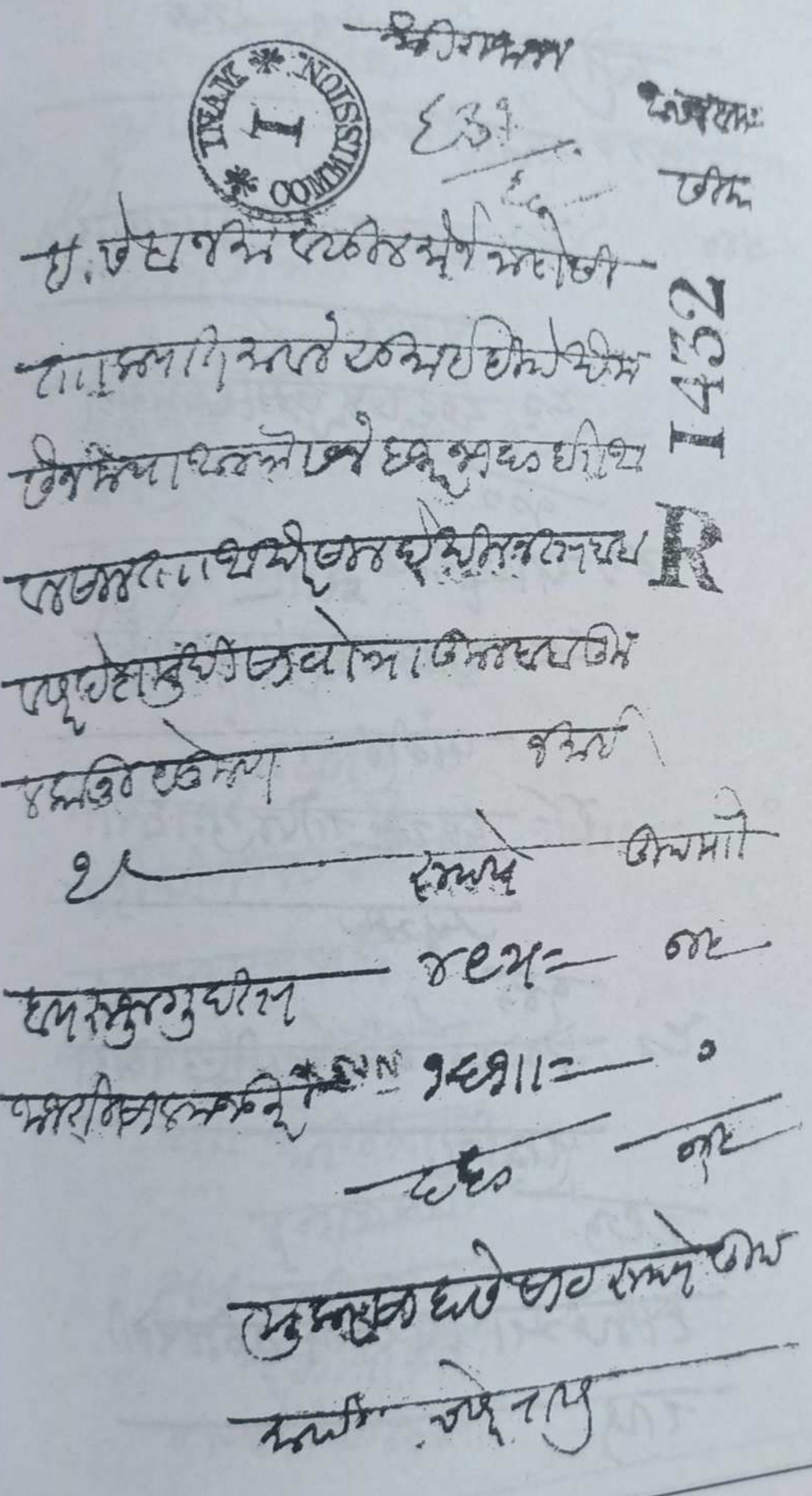
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432
R

[illegible]

[illegible] १.२८ [illegible]

[illegible]

[illegible] १[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] १[illegible]

[illegible]

[illegible]

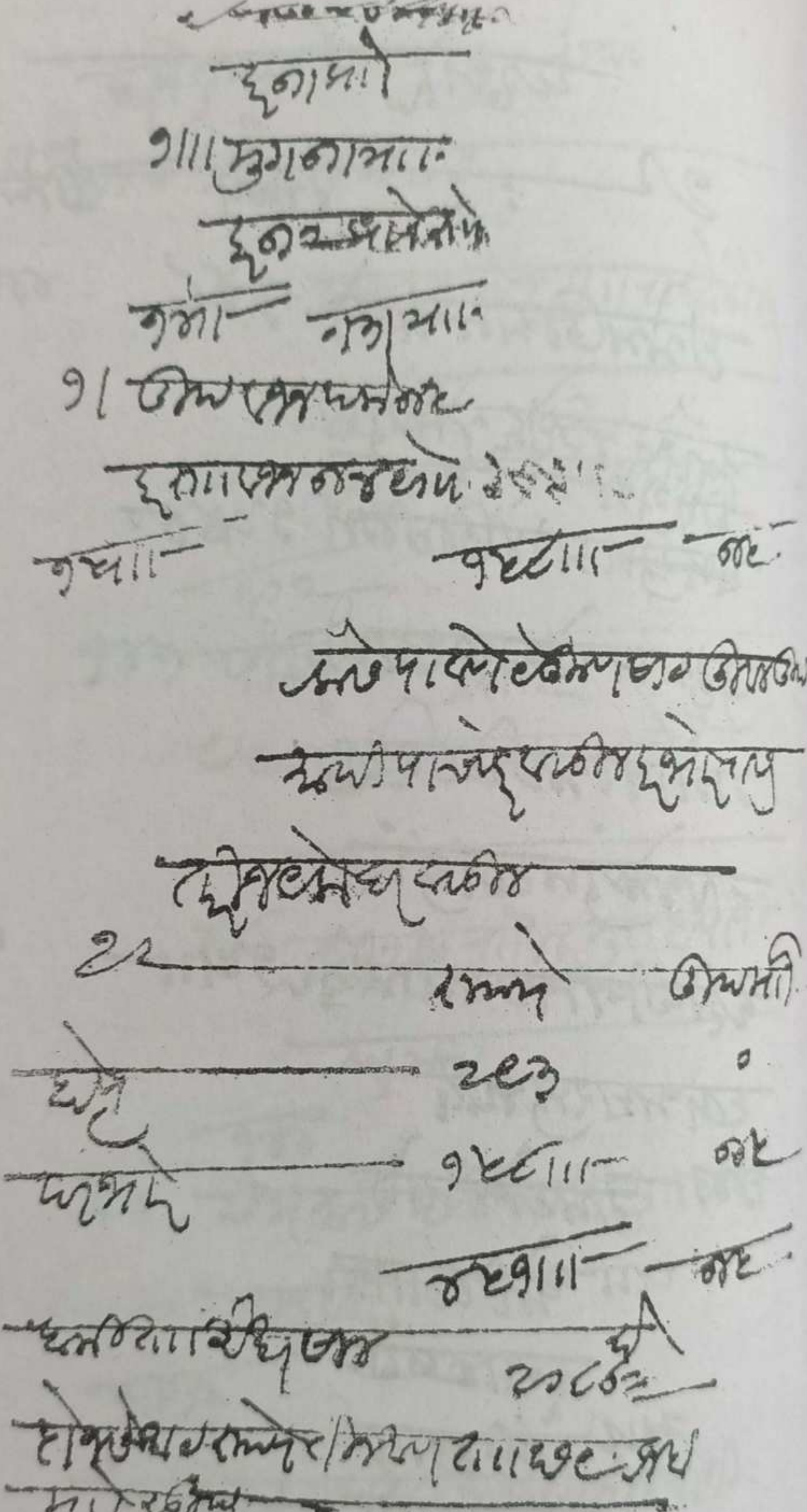
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

INAM COMMISSION

I

R

1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] R

INAM I COMMISSION

[illegible]

[illegible]	४८३	
[illegible]	१२५॥	६६८
	१२५॥।	
		६६८

[illegible]

२०६=

[illegible]

[illegible]

[illegible]

৩২

২২শ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

১২৫

[illegible]

[illegible]

৩২৩। [illegible]

১২৫ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

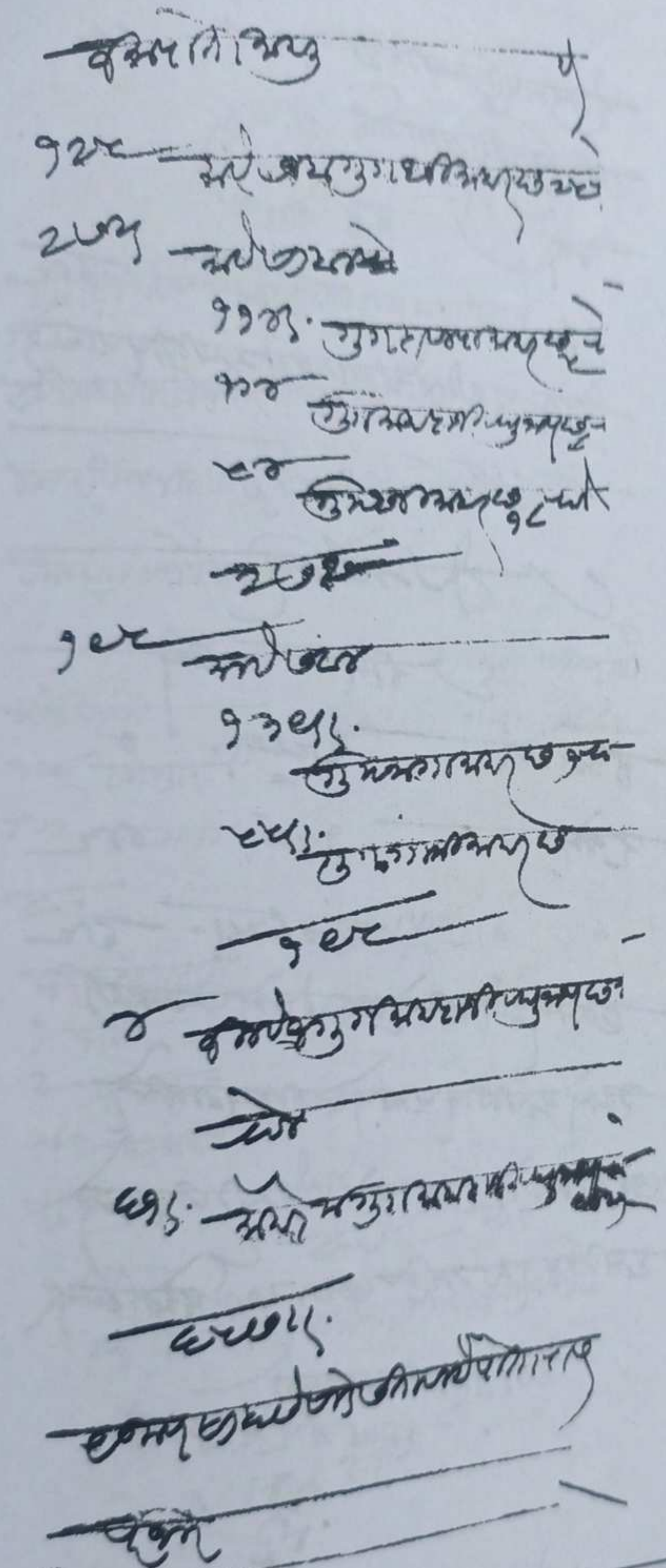
1432

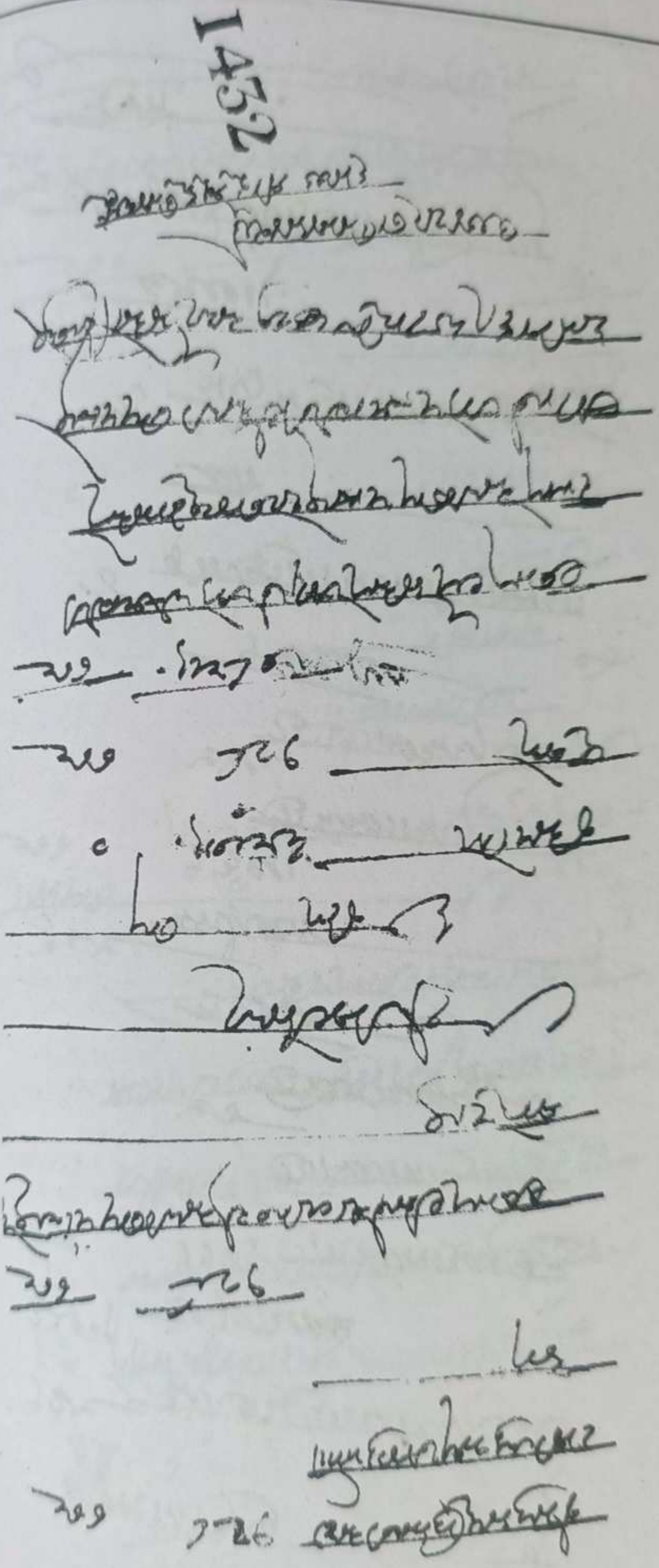
INAM COMMISSION I

R

1432

[illegible]

INAM * COMMISSION

I

D

[illegible]

[illegible] 1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]

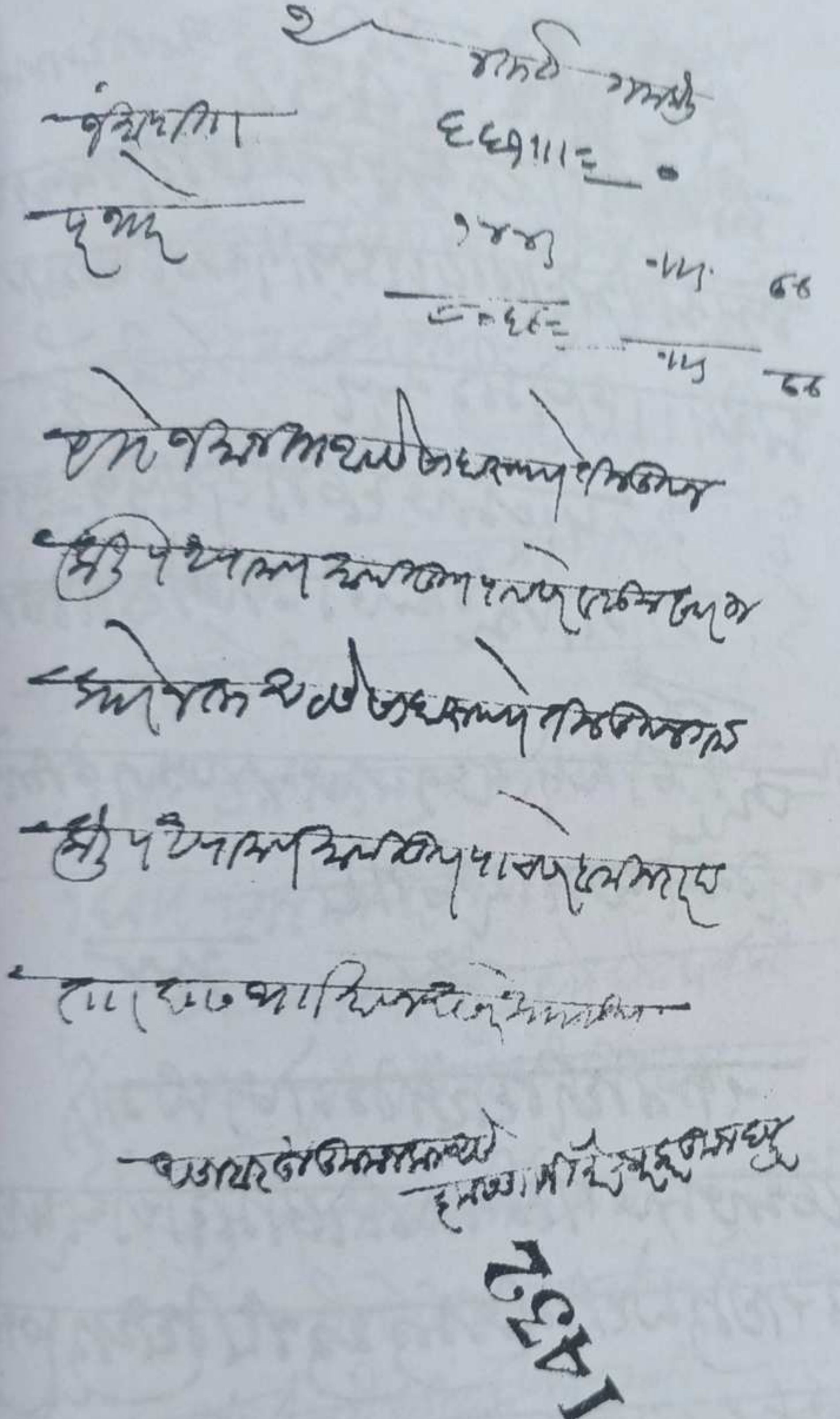
[illegible]	८००	११५।	६६८
३२८ [illegible]			
४७२ [illegible]			
८००			
	६६=	०	०
[illegible]			
१ [illegible]			
२ [illegible]			
३६= [illegible]			
६६=			
	८०६६=	११५।	६६८

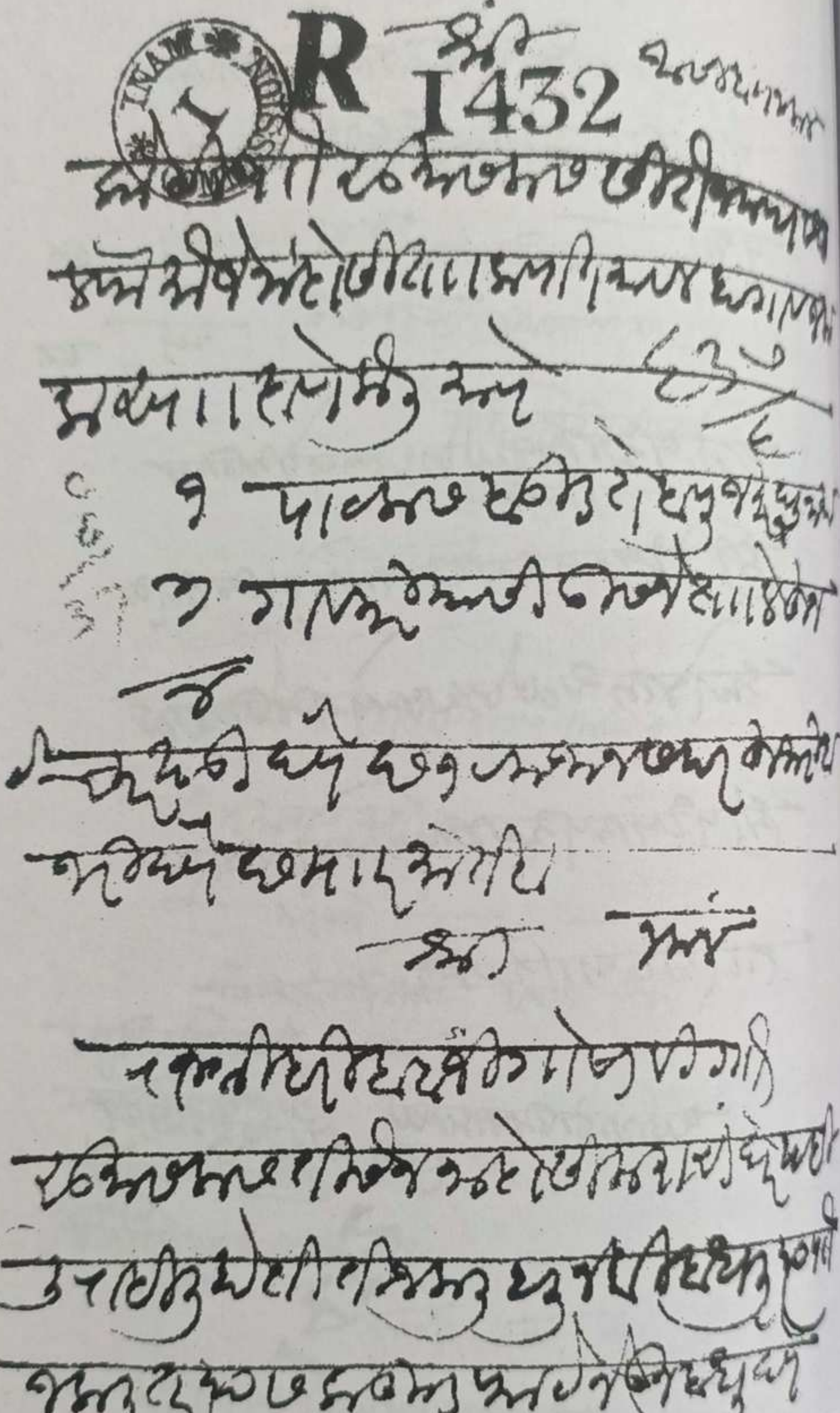
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

INAM
R
1432
1432

R

1432

१८८

[illegible]

१८९.

[illegible]

1432

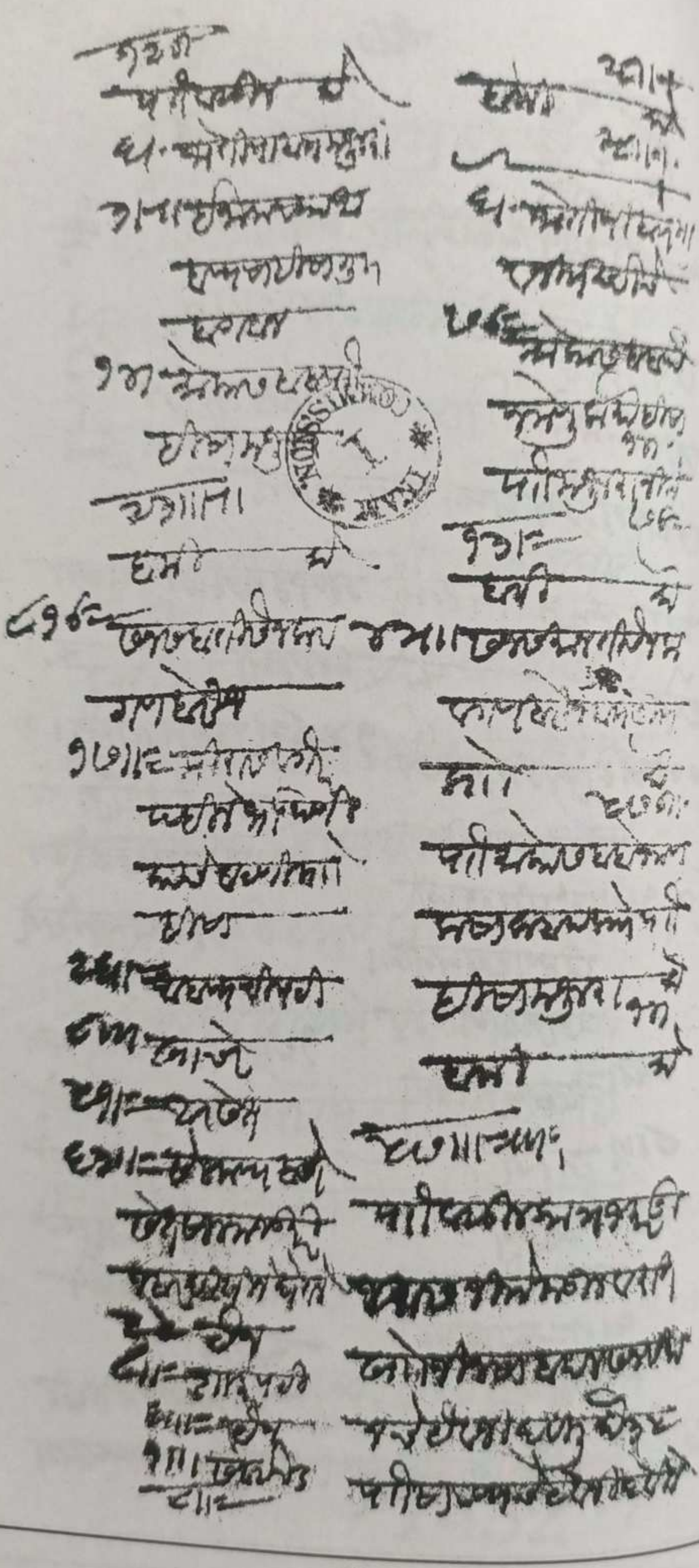
श्री

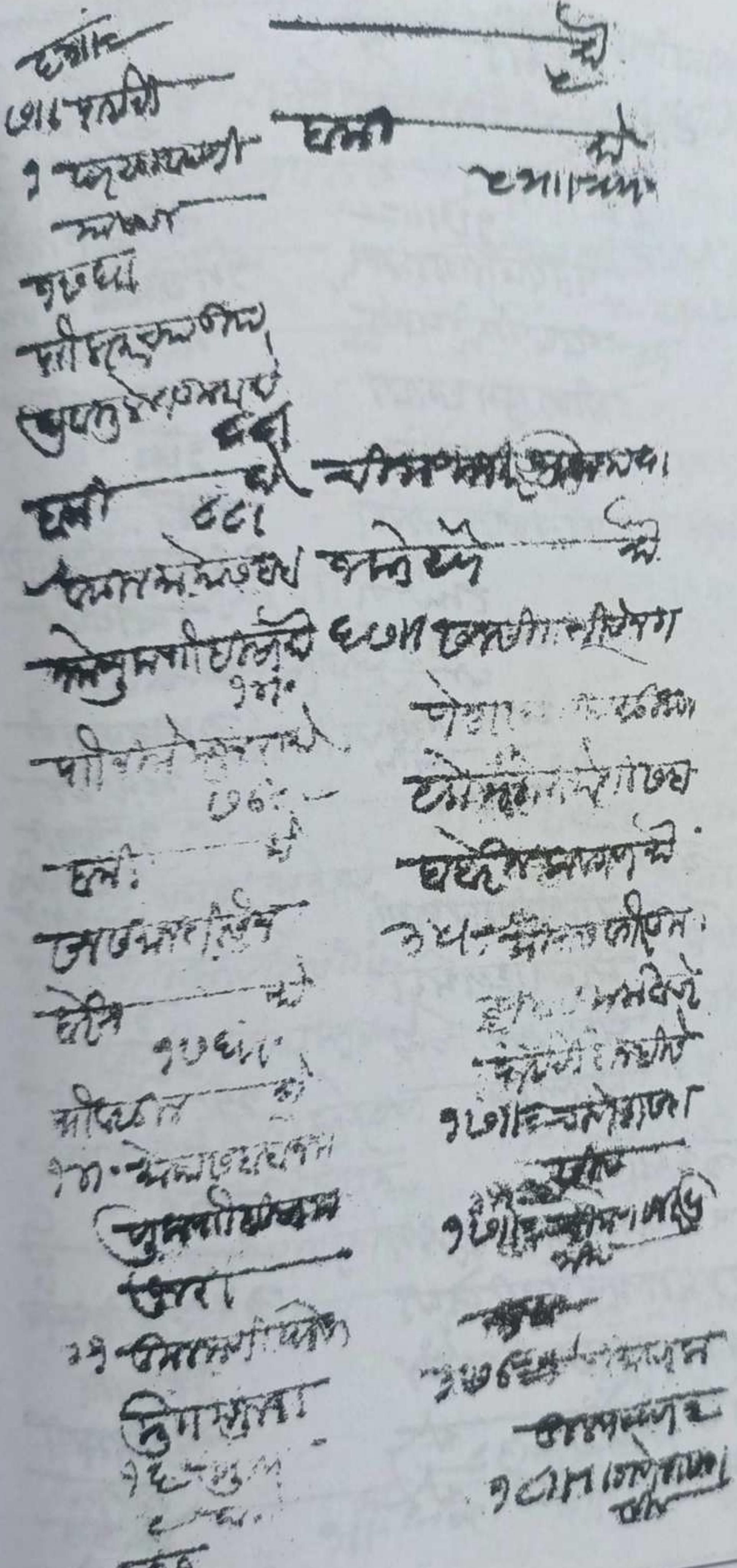
INAM COMMISSION I

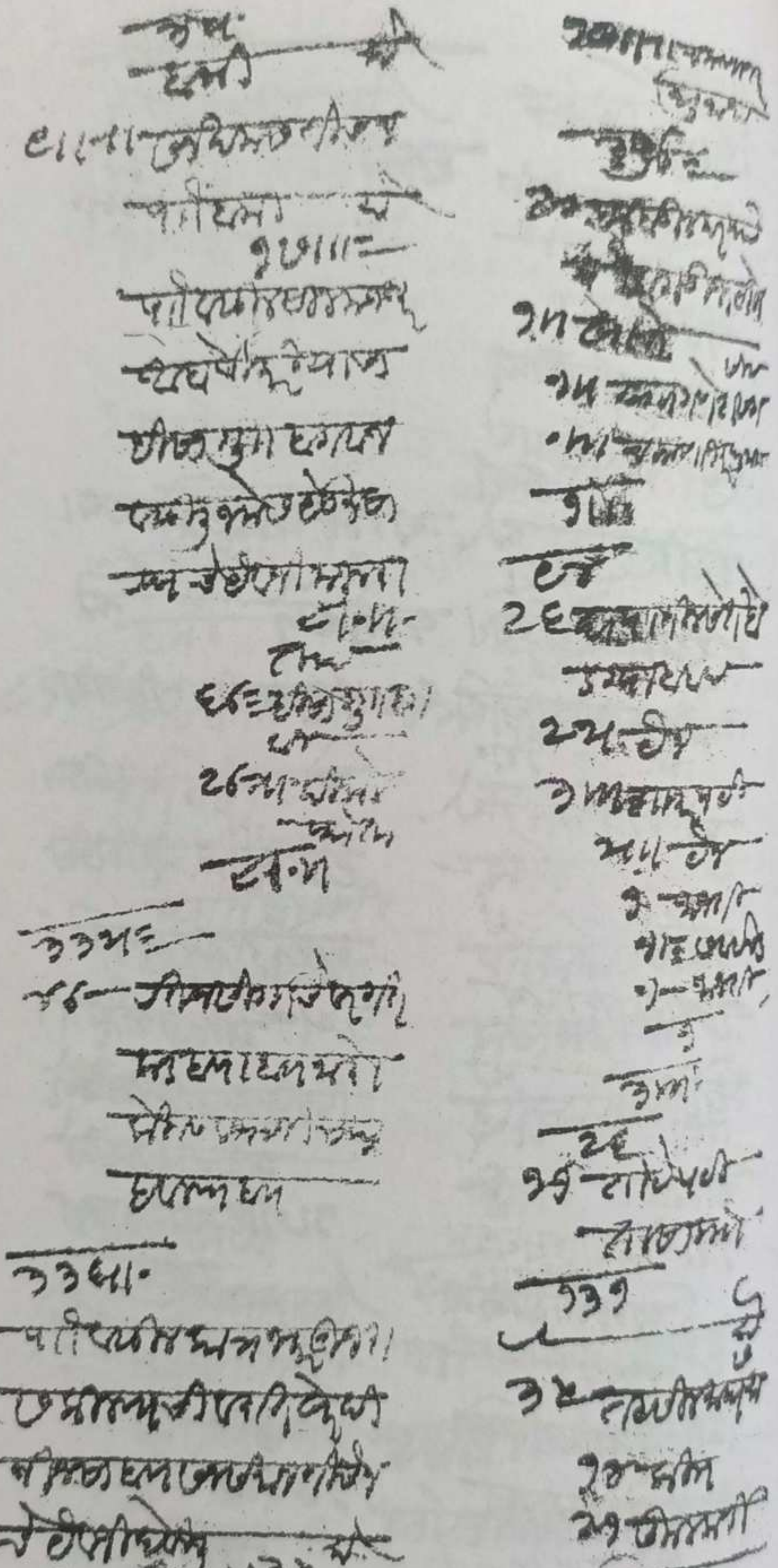
R

1432

[illegible]

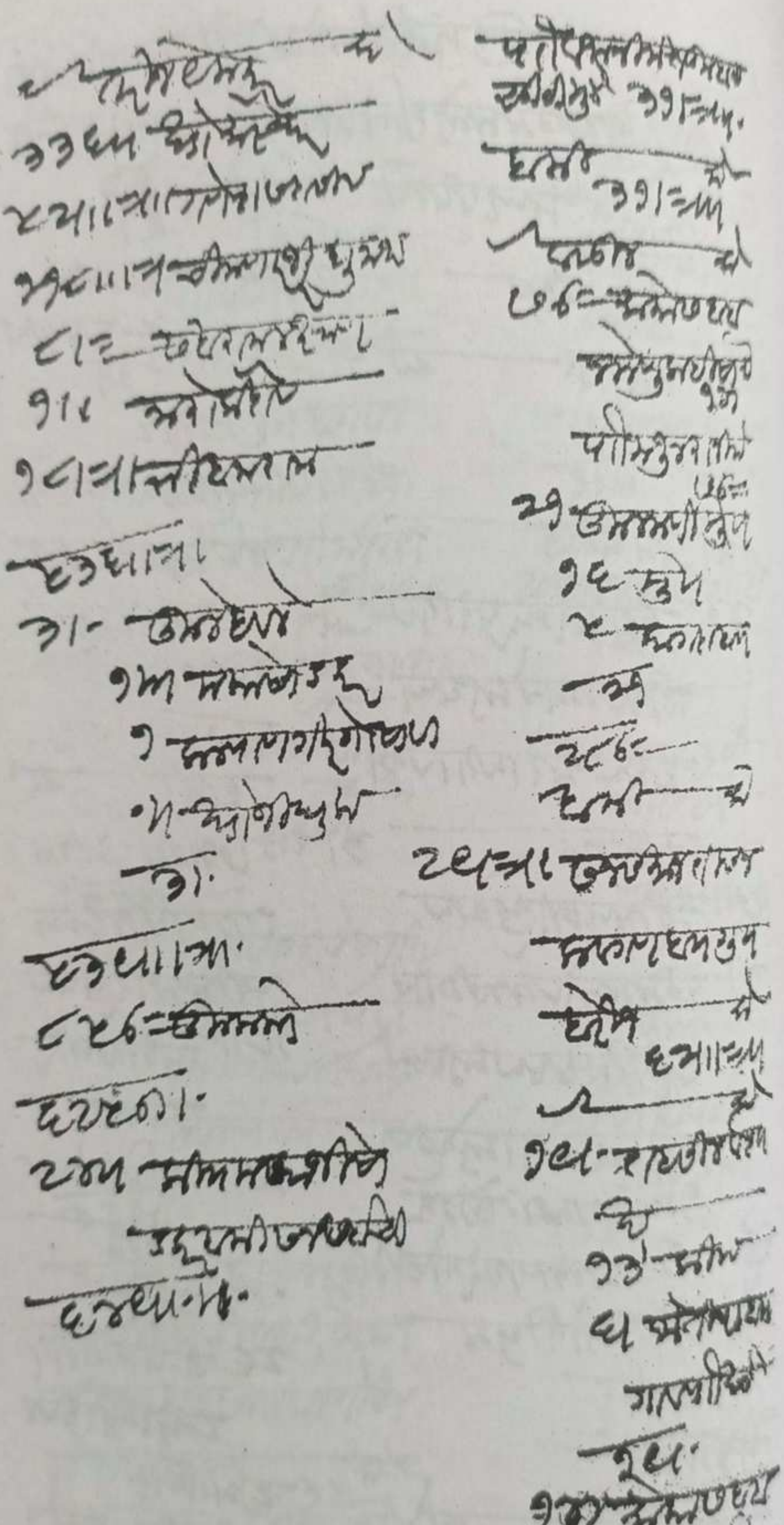

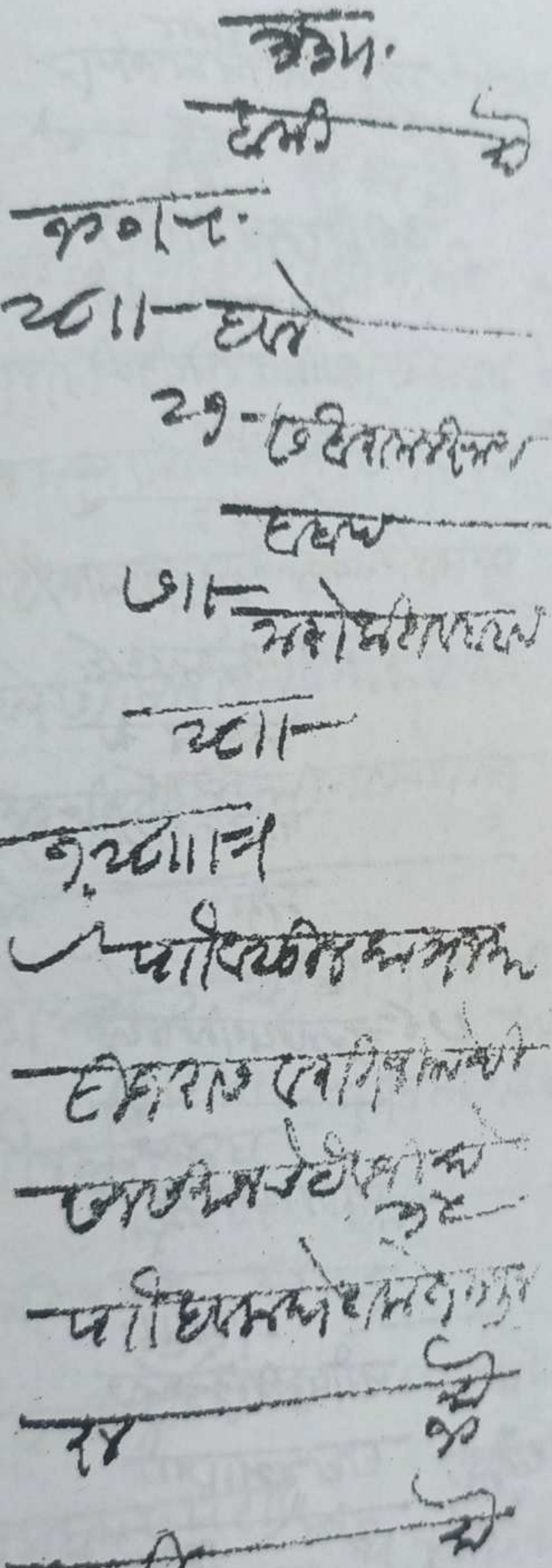

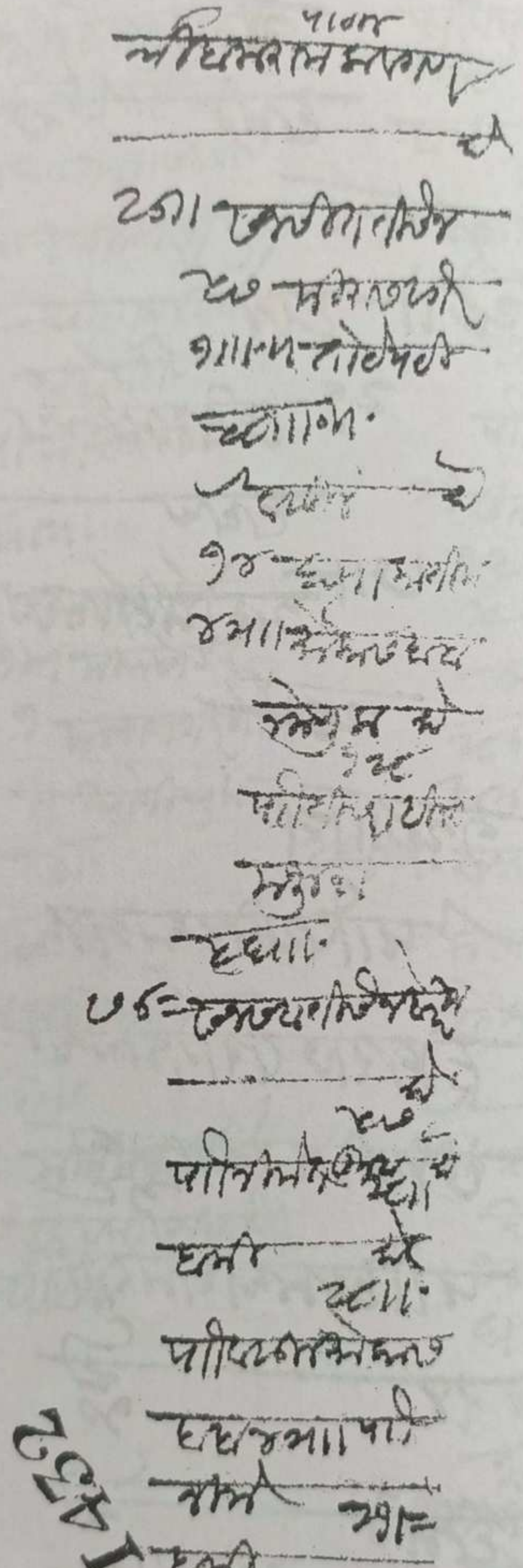
INAM COMMISSION

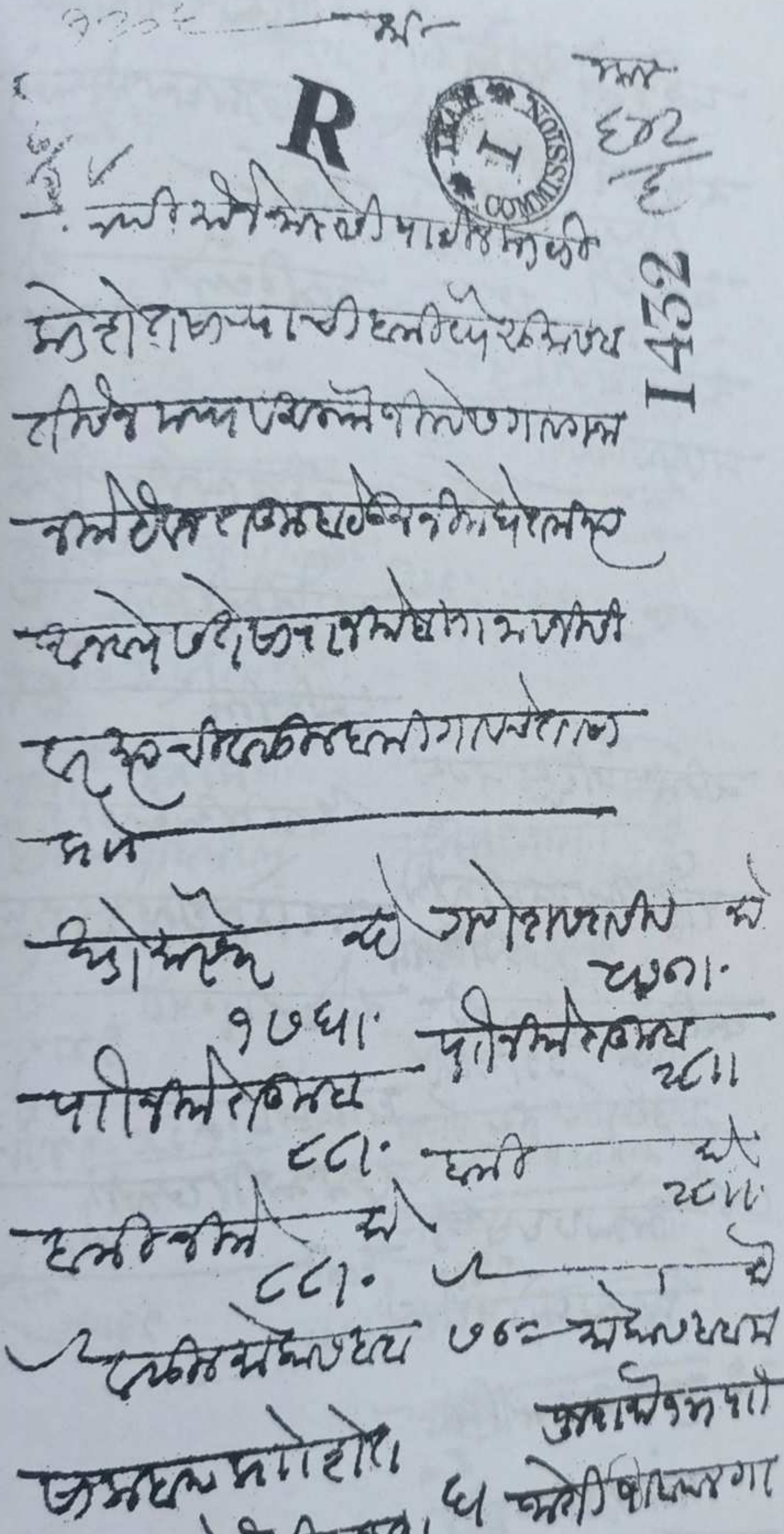
I

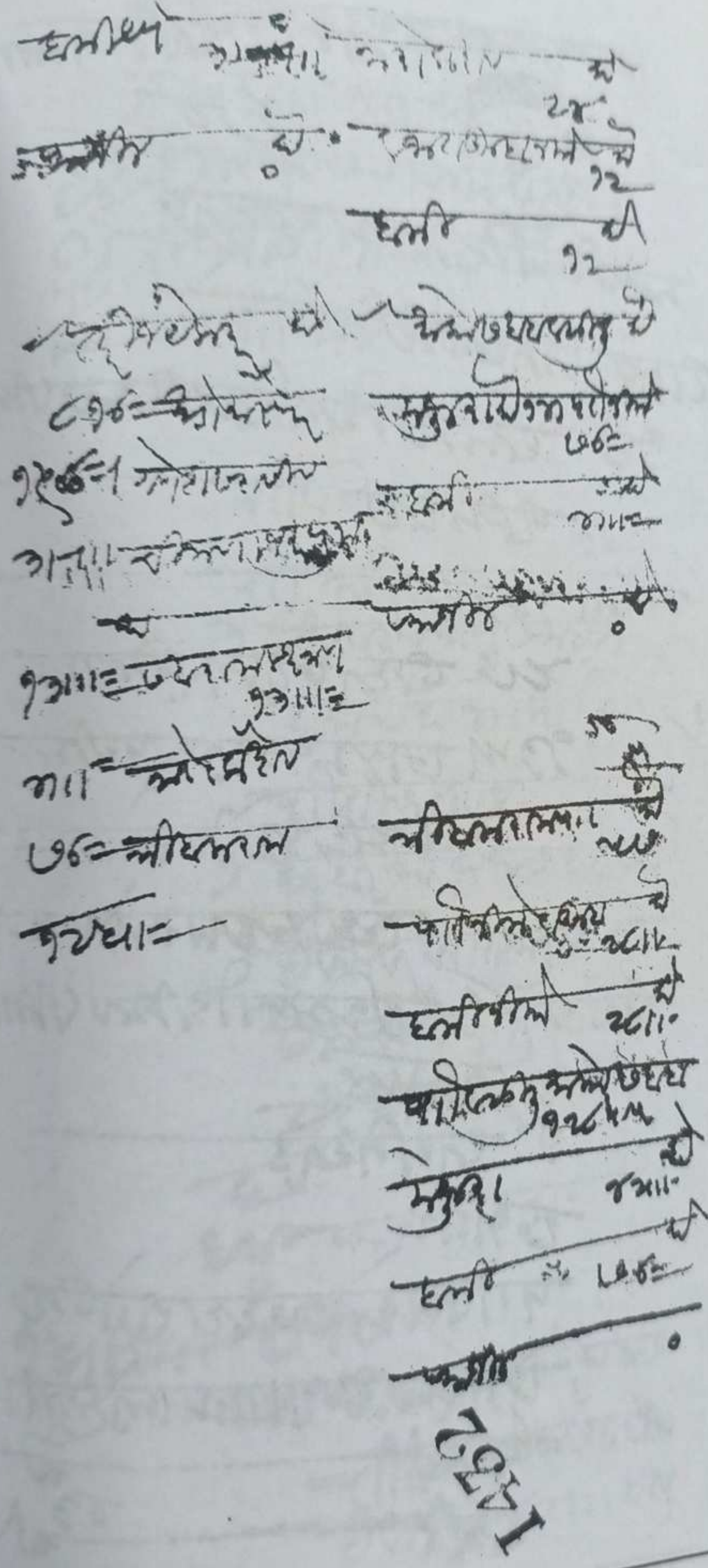
R

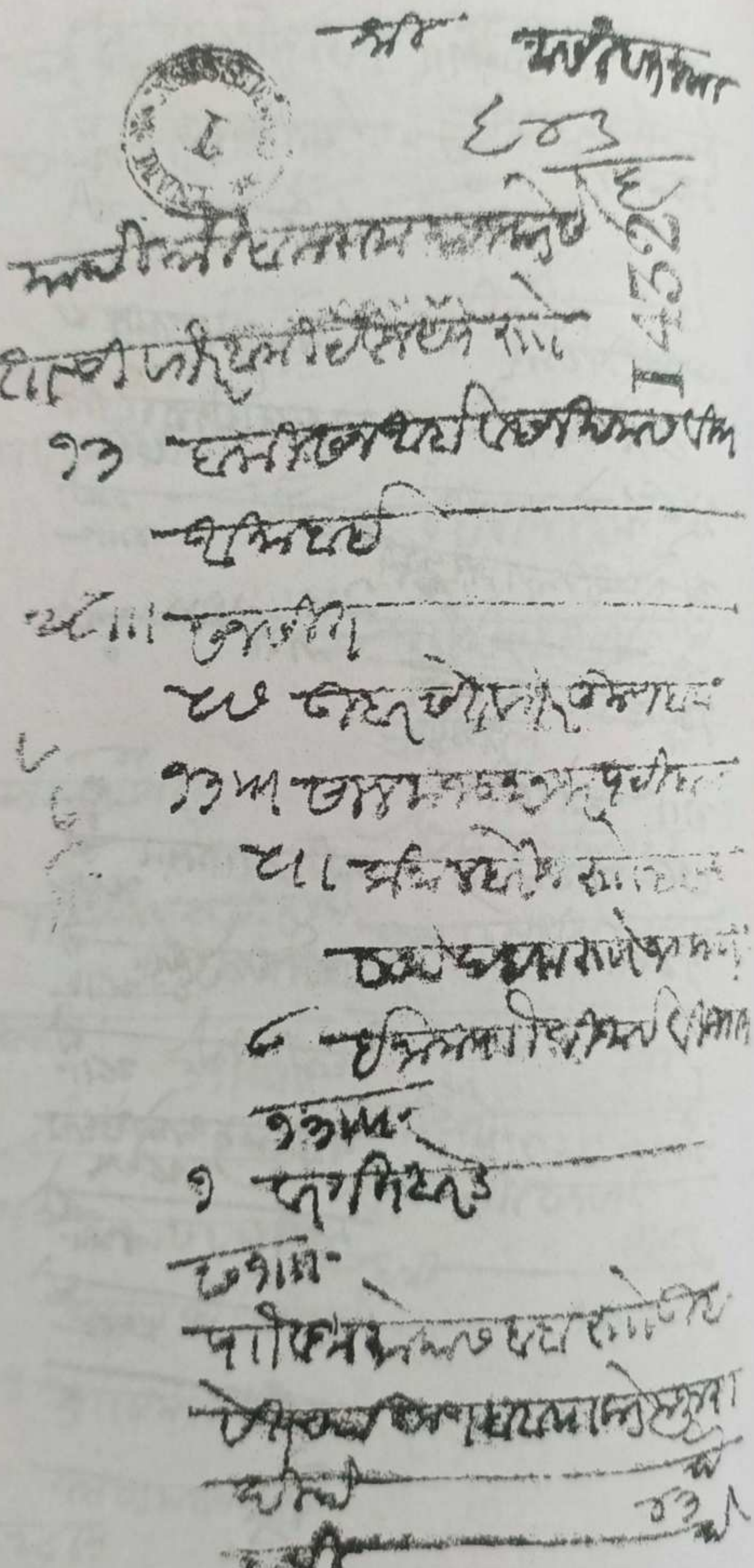

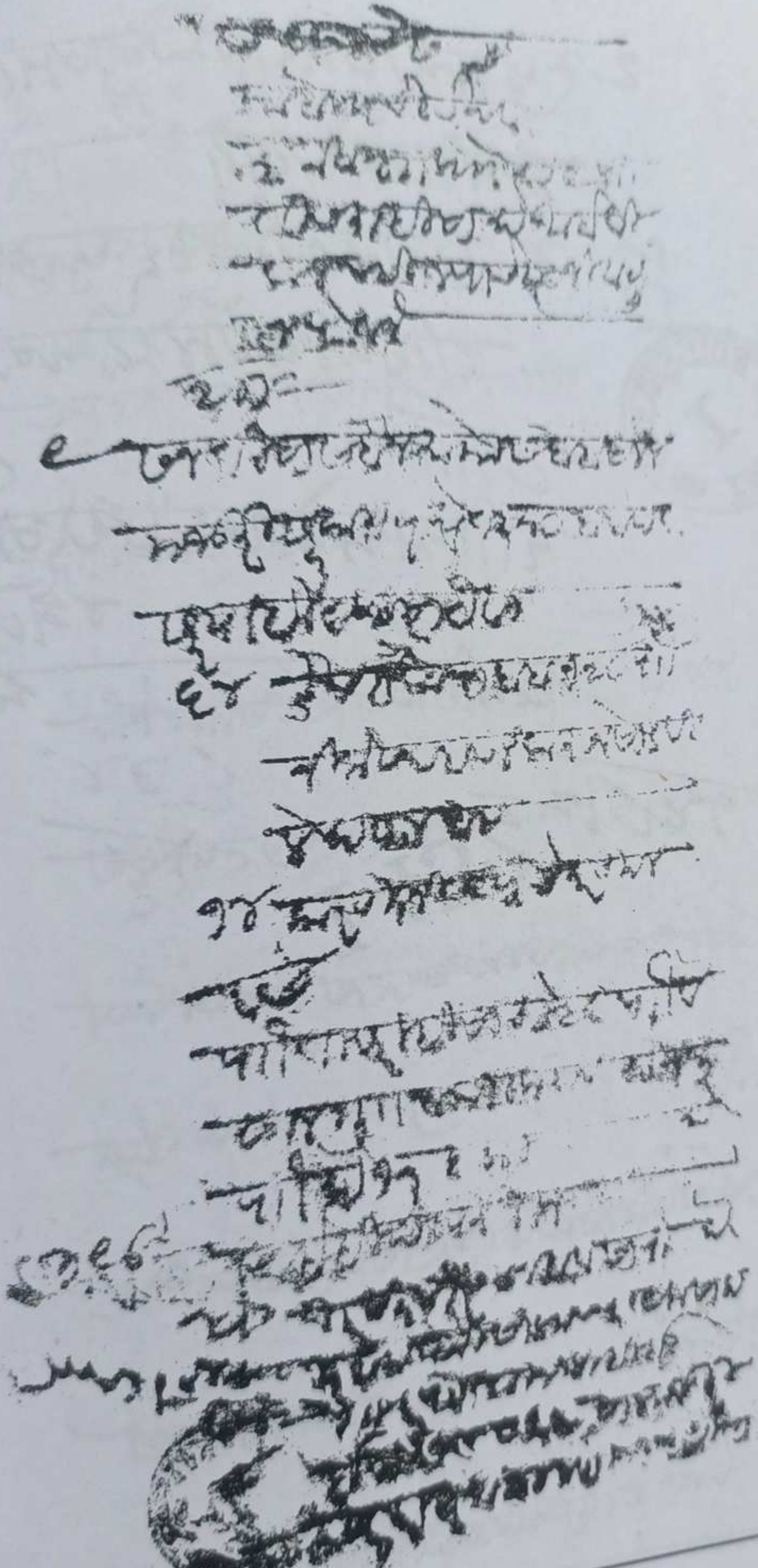

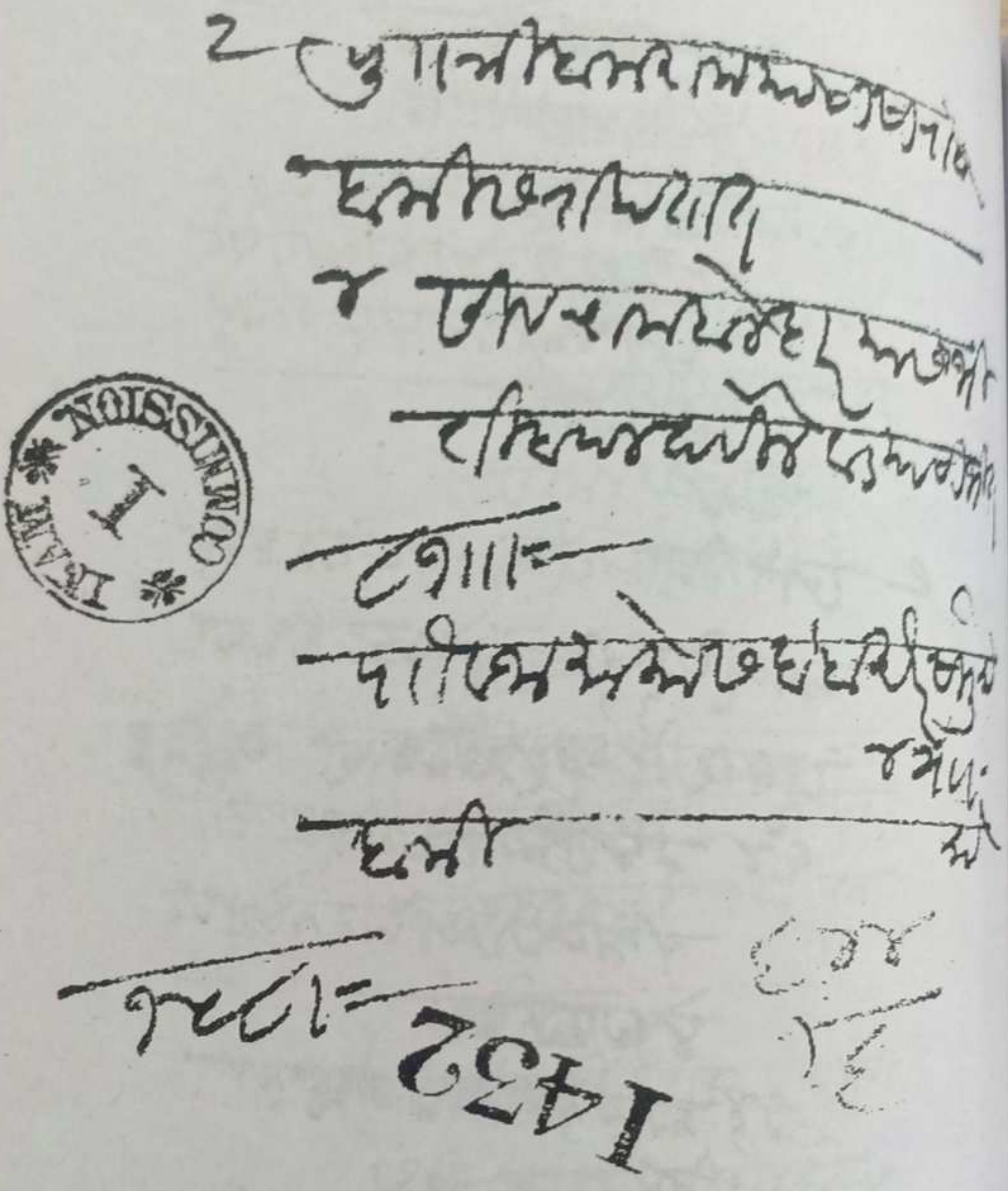

R
COMMISSION
1452

[illegible]

COMMISSION
1432

R

1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ੧੨੮

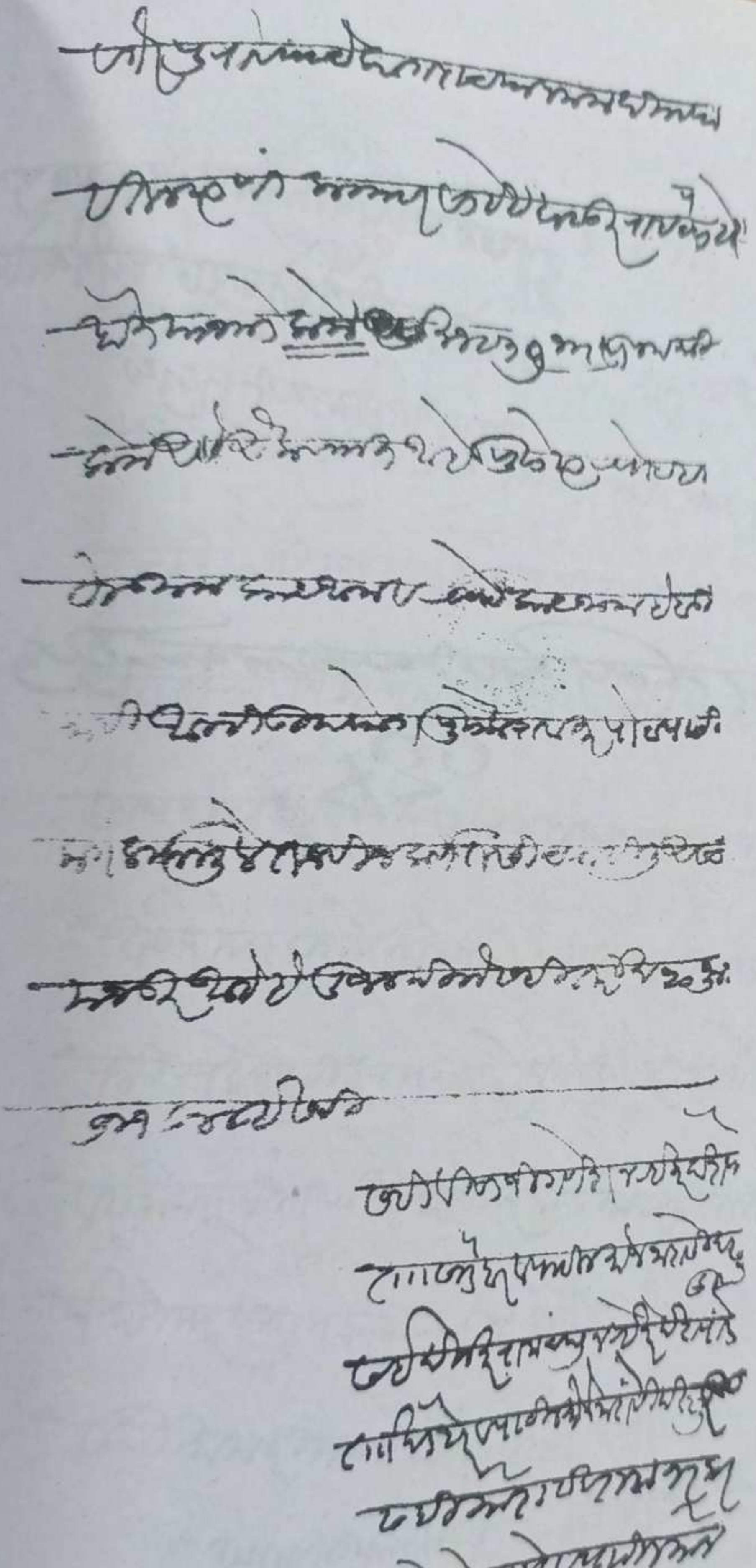
[illegible]

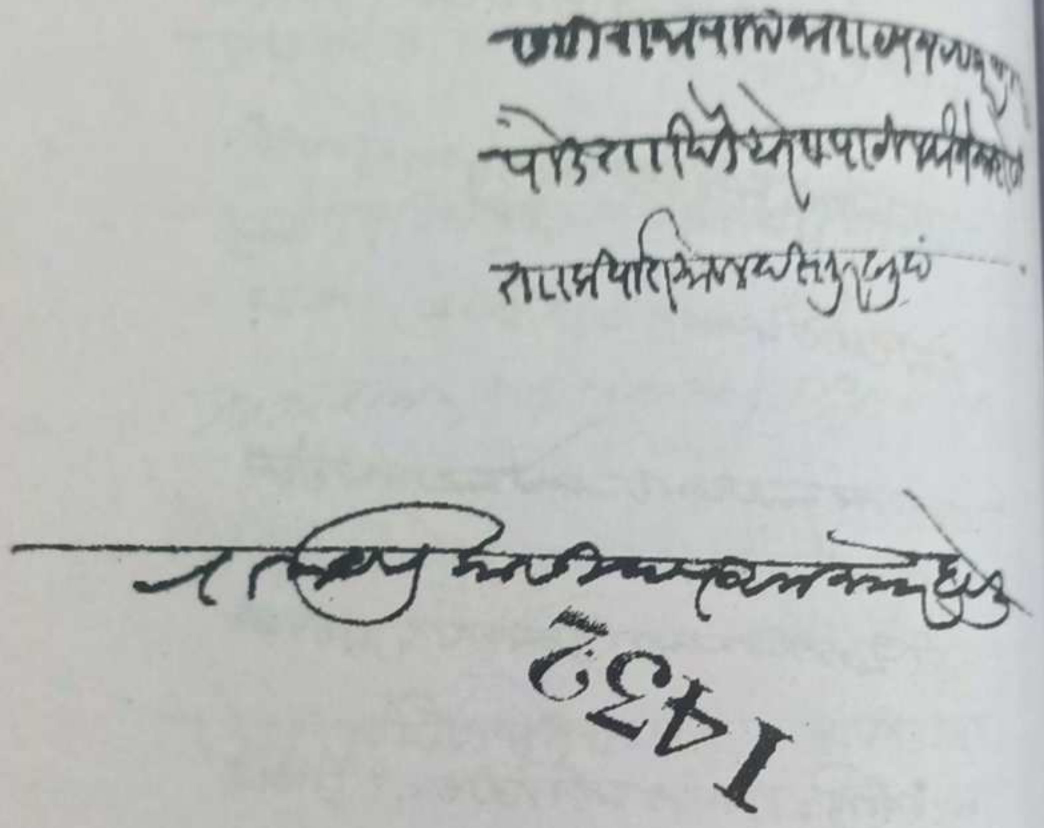
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

R 1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

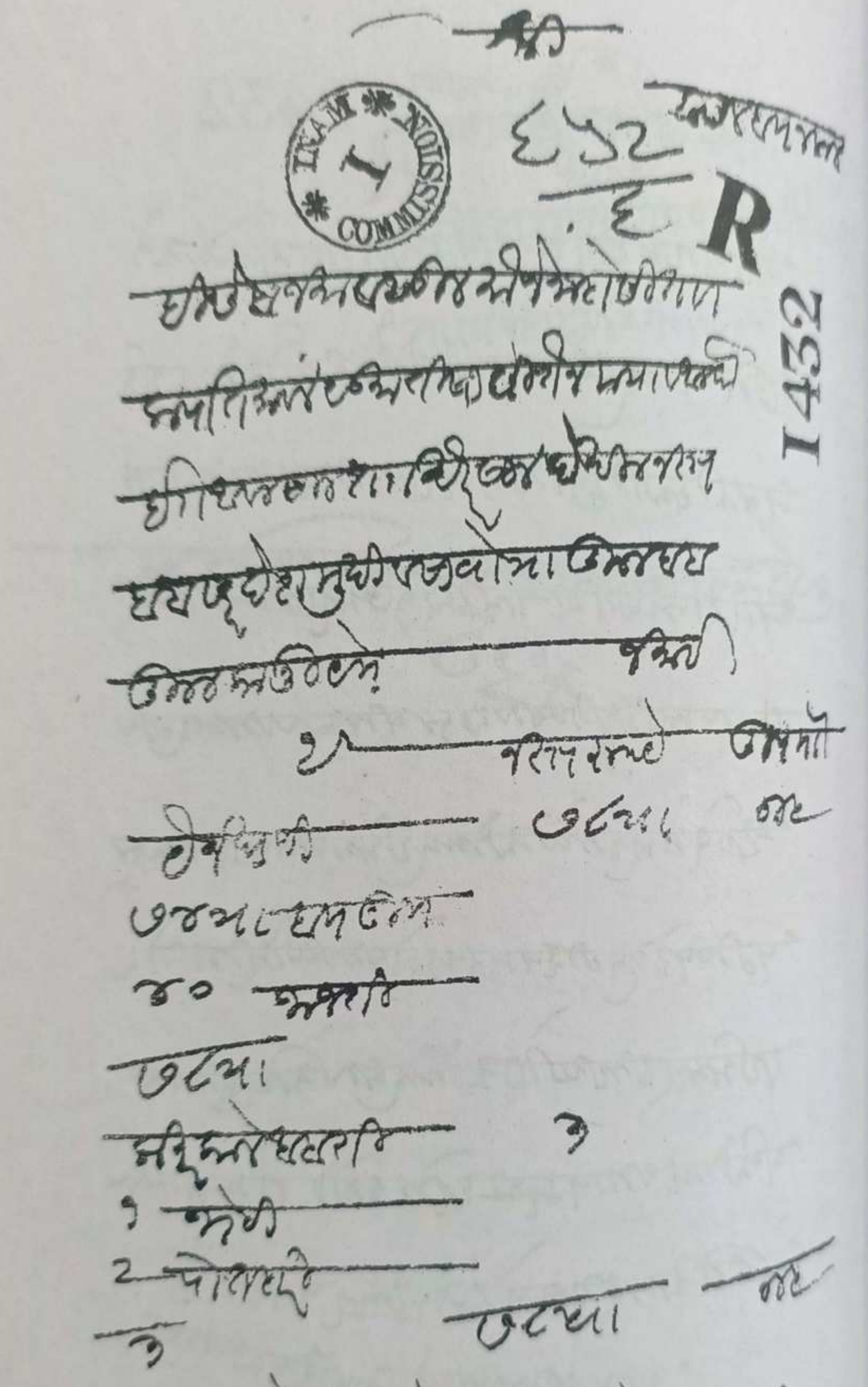
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

INAM COMMISSION
I
R
1432

[illegible]

१२८ [illegible]

[illegible]

२१५ [illegible]

११७ [illegible]

७४ [illegible]

८४ [illegible]

[illegible]

१९८ [illegible]

११६ [illegible]

८५ [illegible]

[illegible]

४ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] १२८ ०॥

[illegible]

[illegible]

[illegible] ० ०

१२८ ०॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ५५०॥ ०

[illegible] १२८ ०॥

[illegible] ०॥

[illegible]

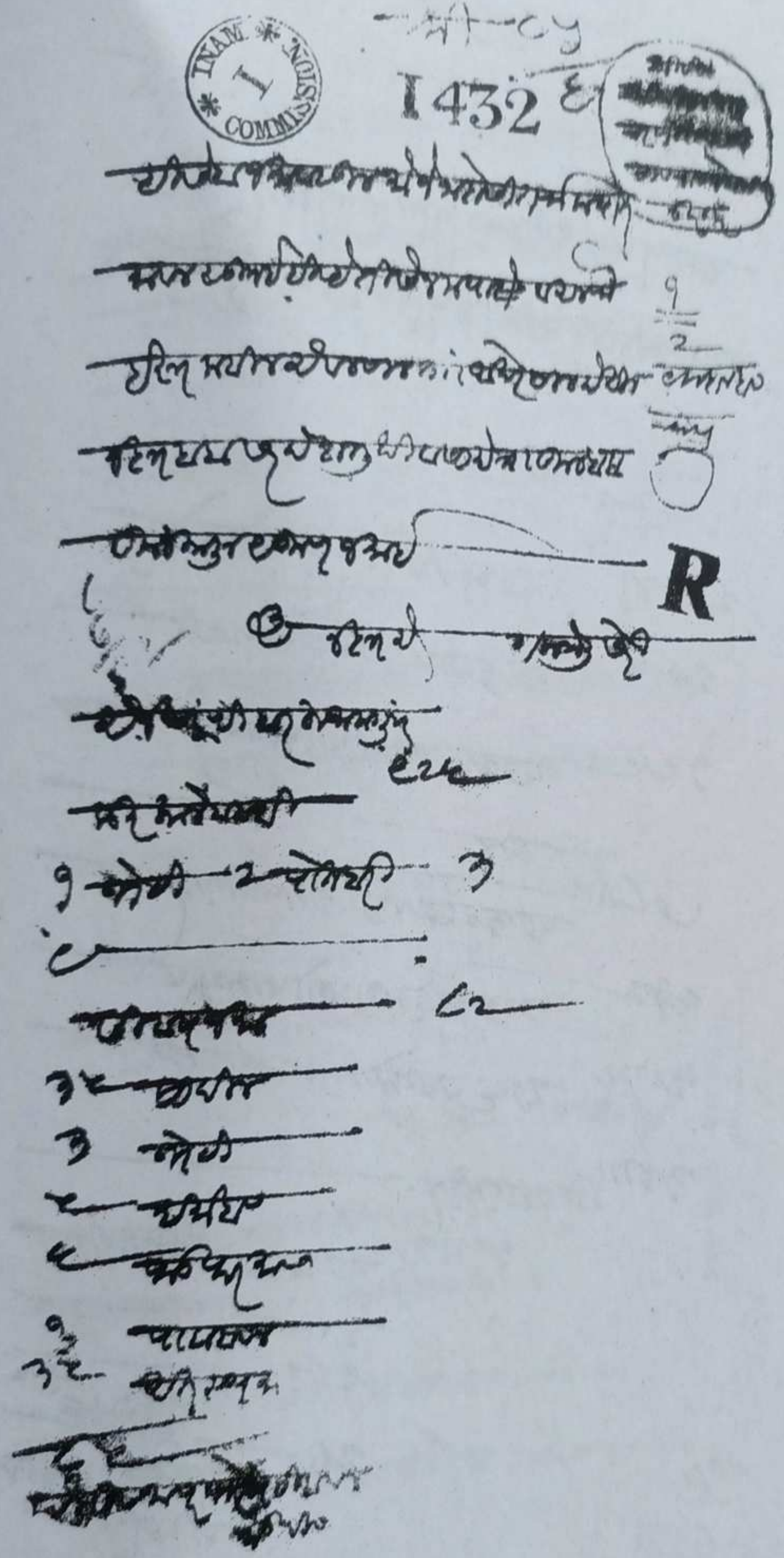
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

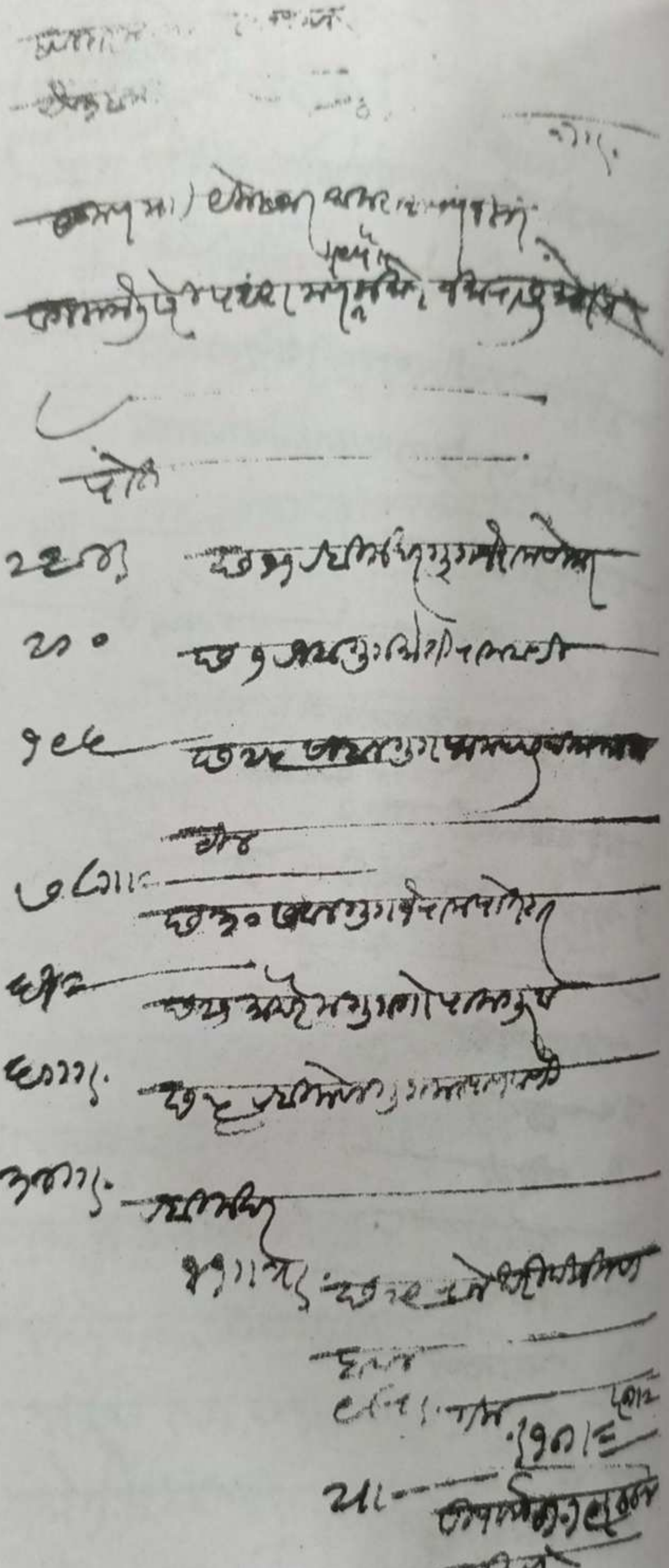
[illegible] 1425

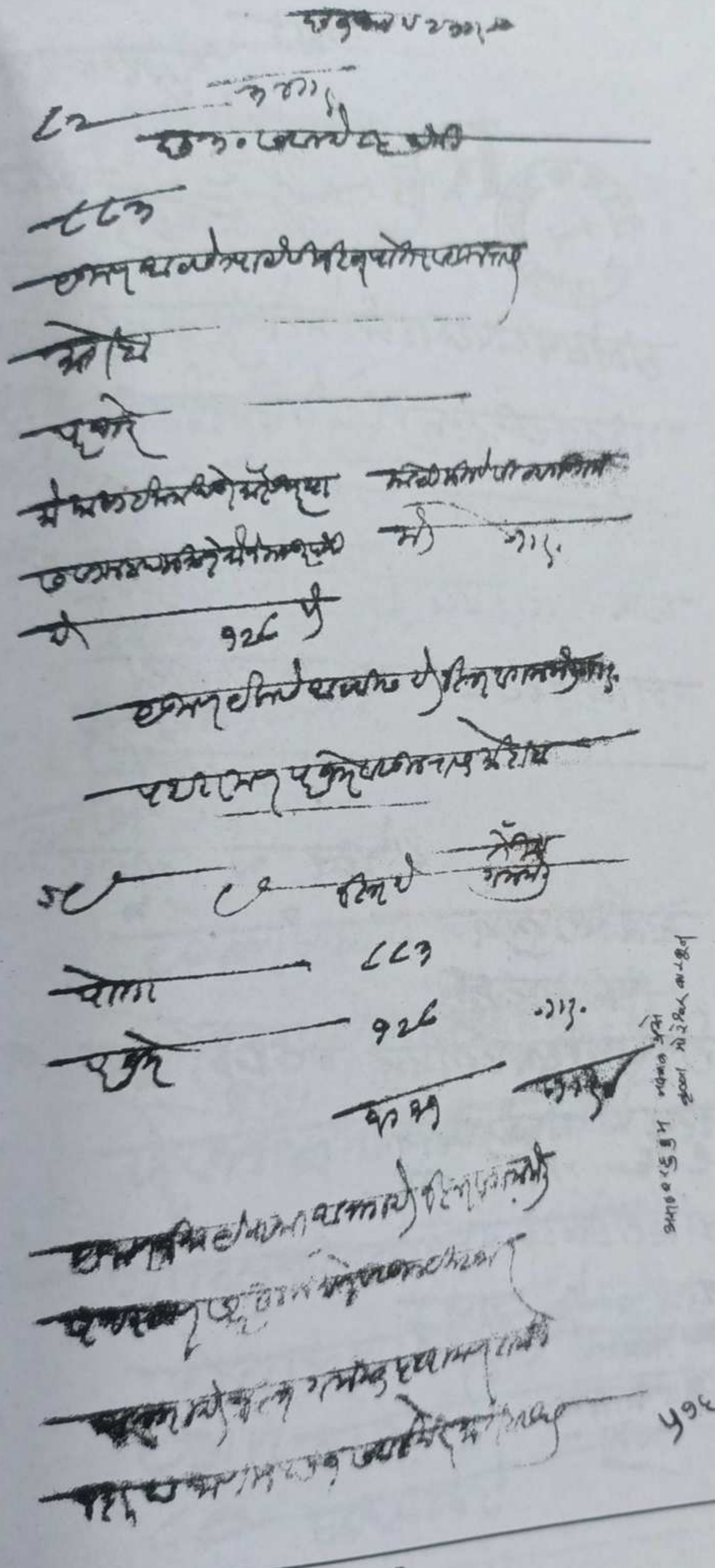

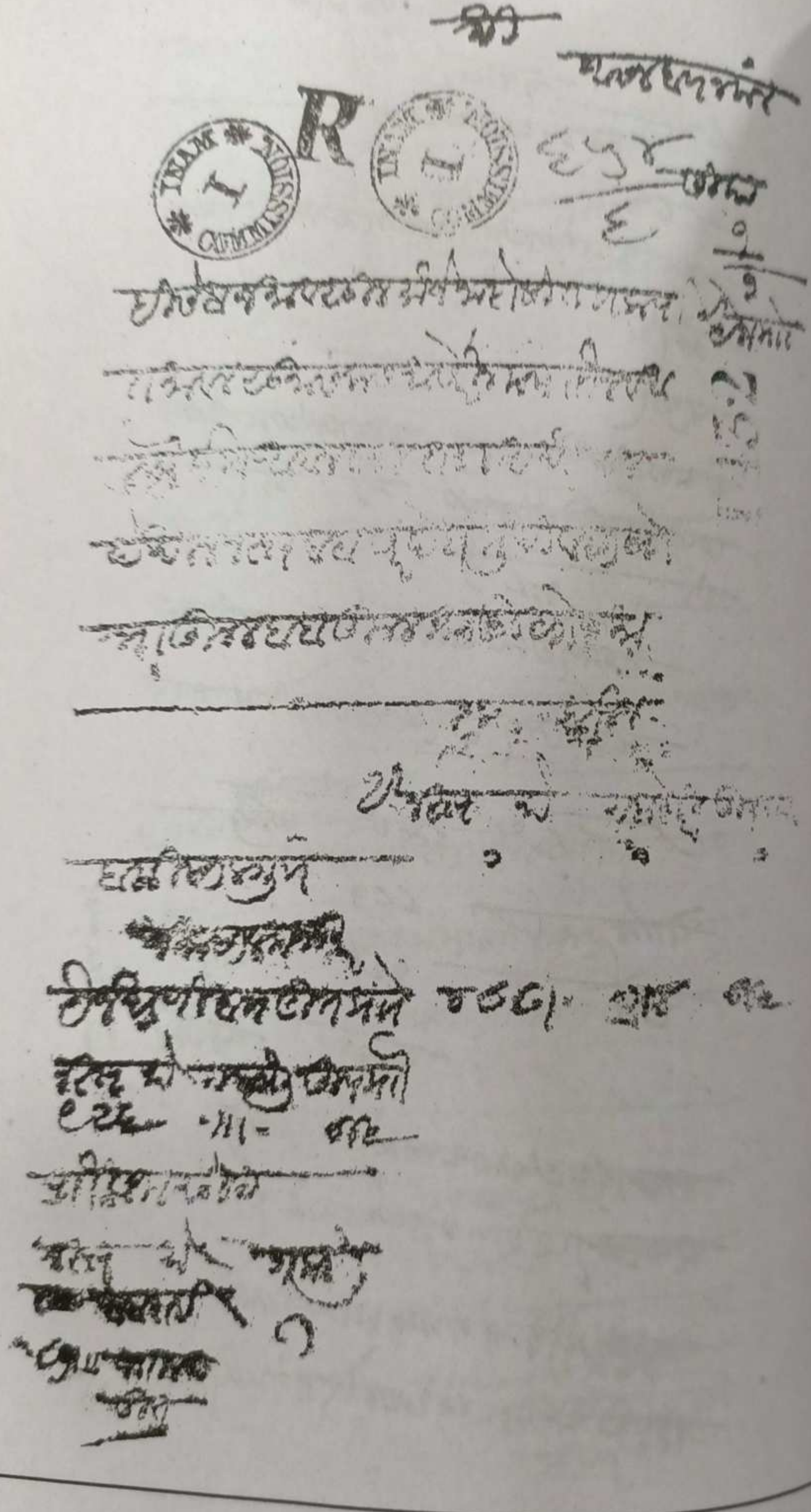
INAM COMMISSION I

1432

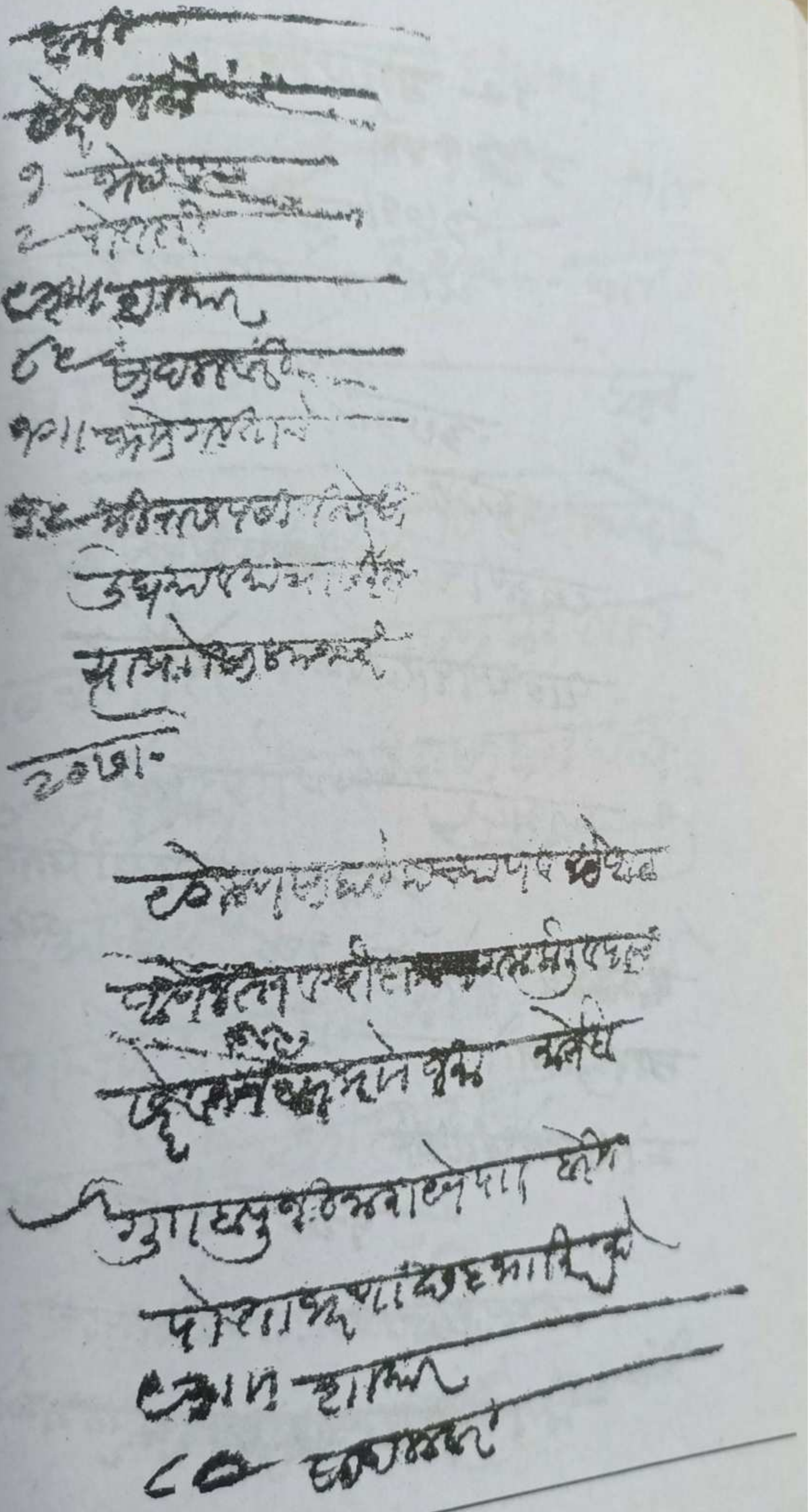
R

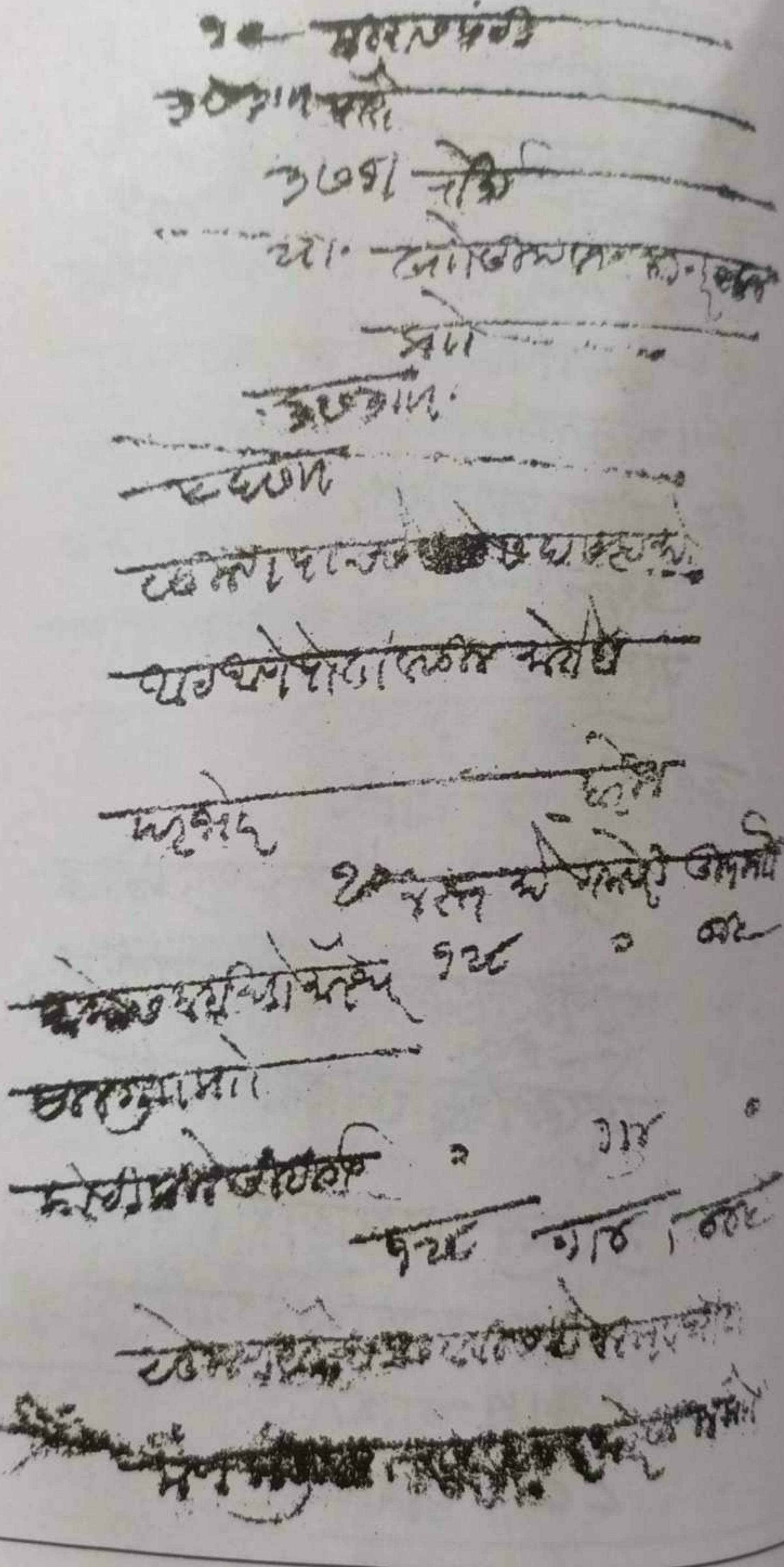

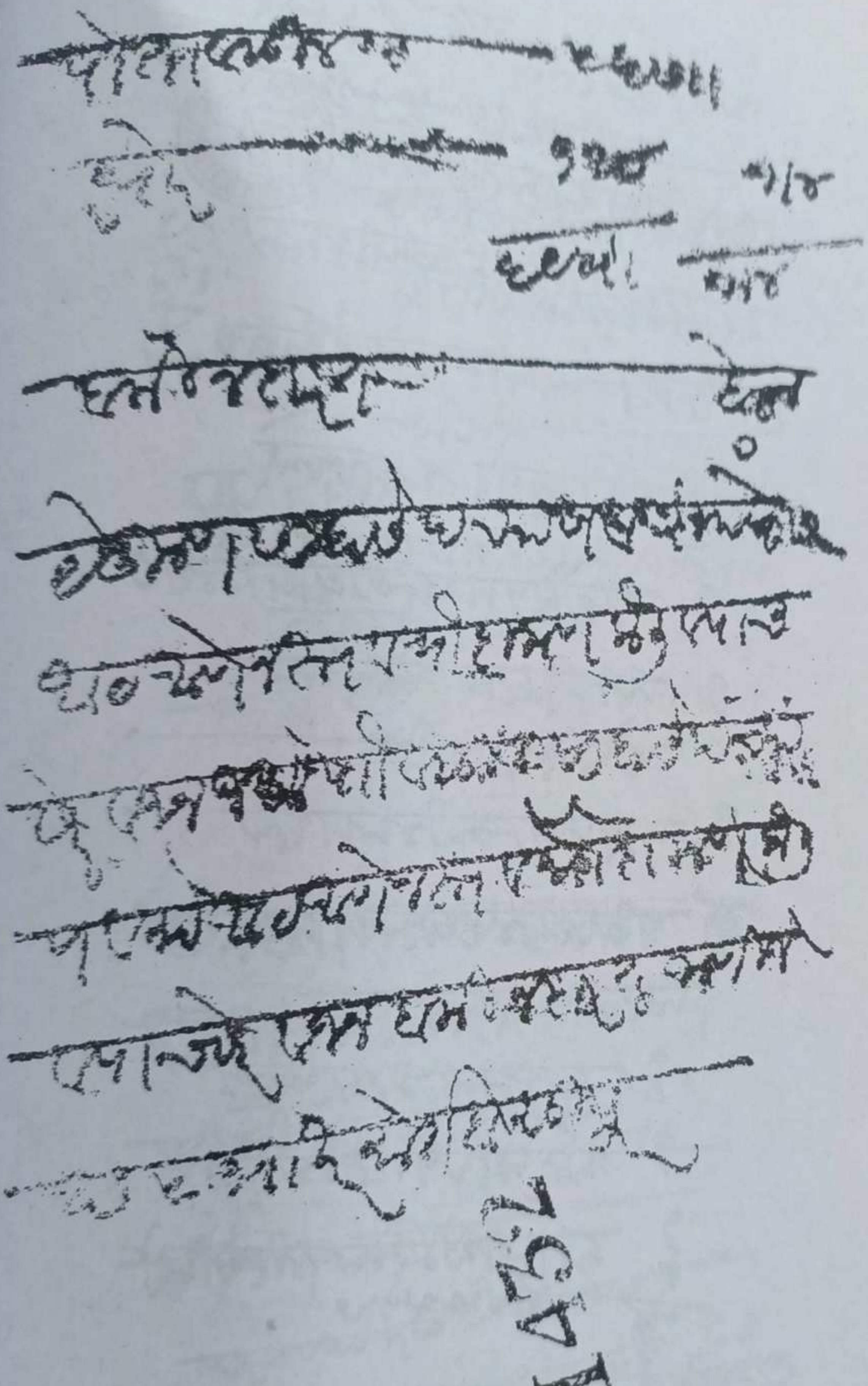

R
INAM COMMISSION
INAM COMMISSION

1432

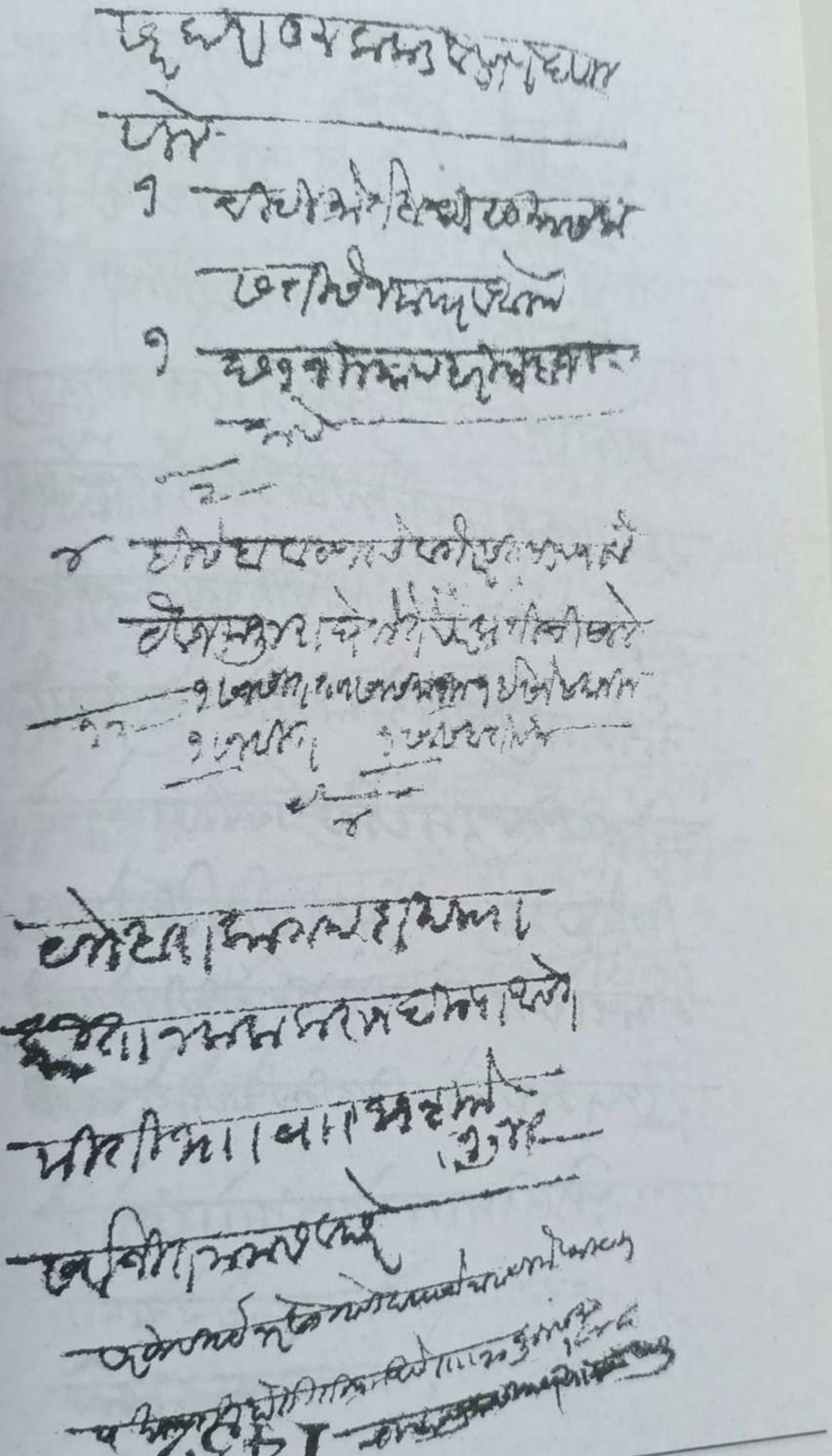
[illegible]

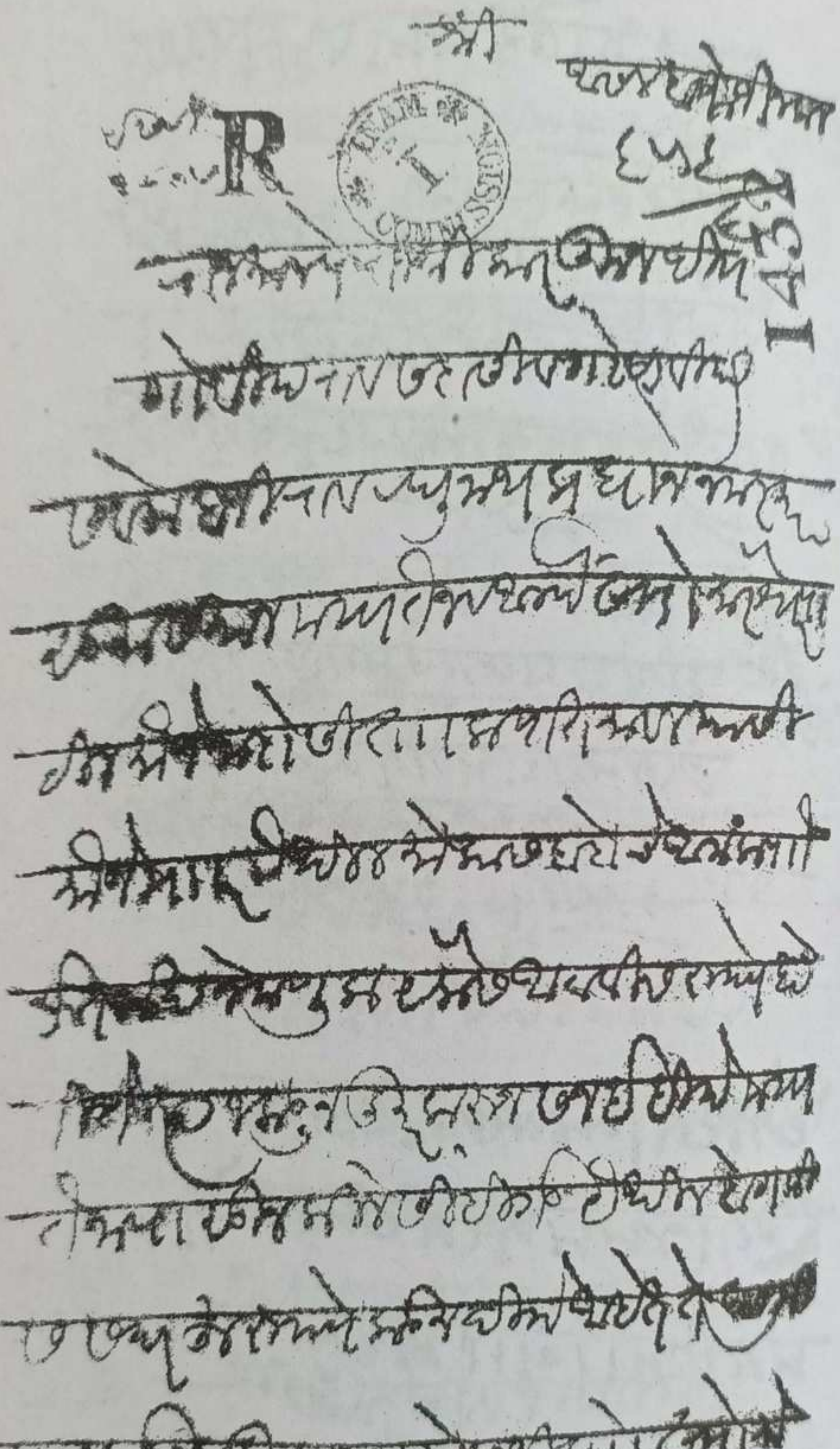
INAM COMMISSION

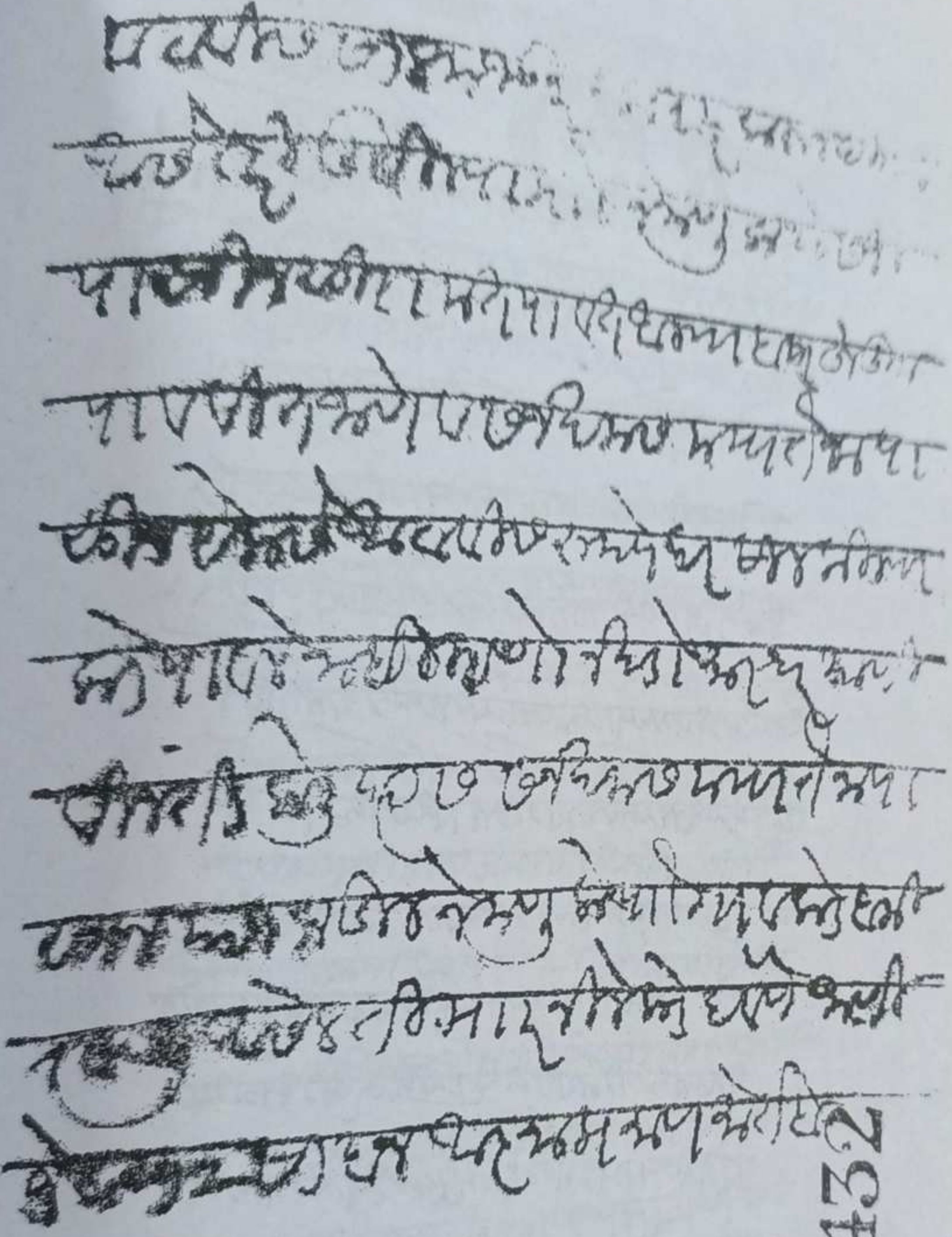
1452

R

[illegible]

श्री
R
INAM COMMISSION

1432

R

1452

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
१८५८

[illegible]
१८५८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

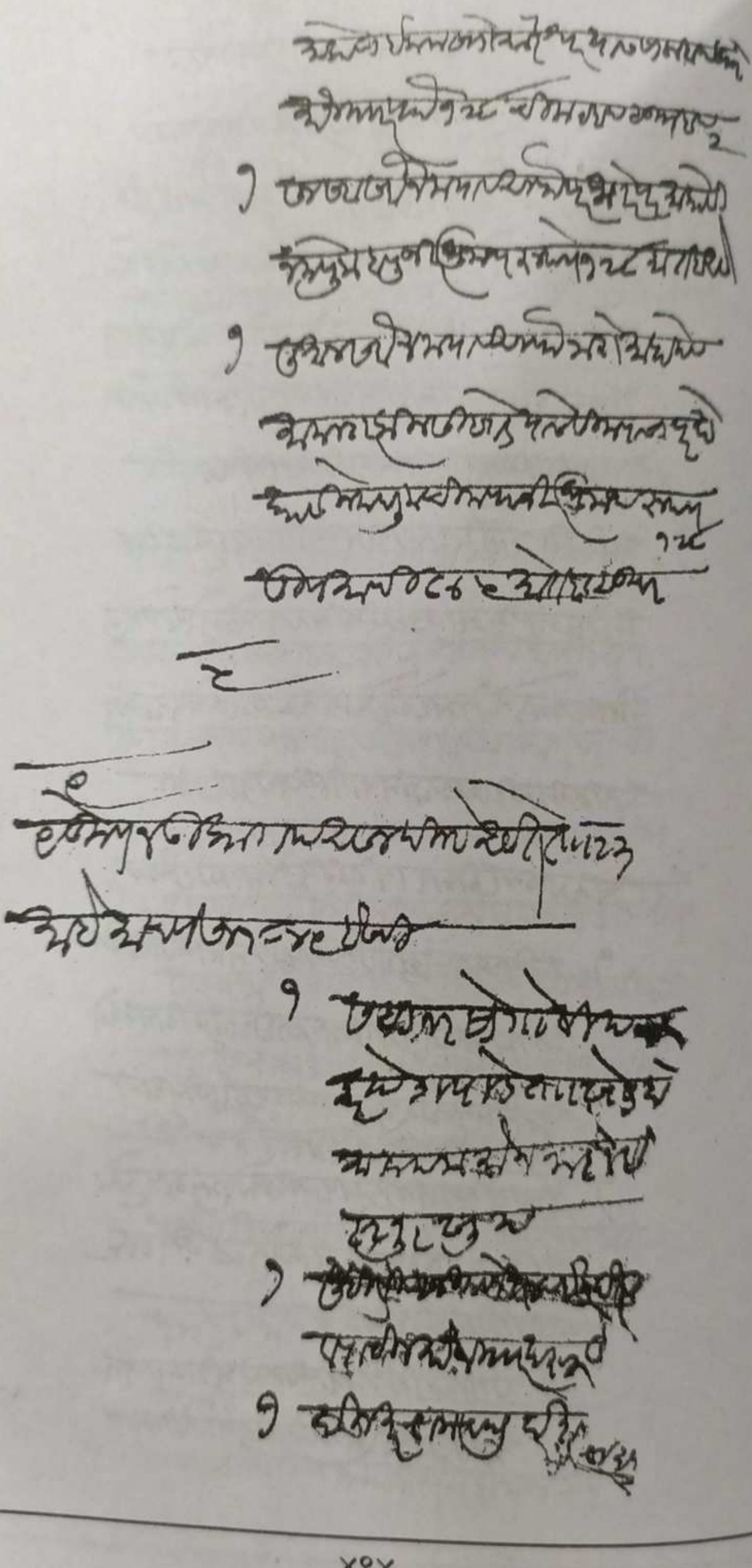
[illegible]

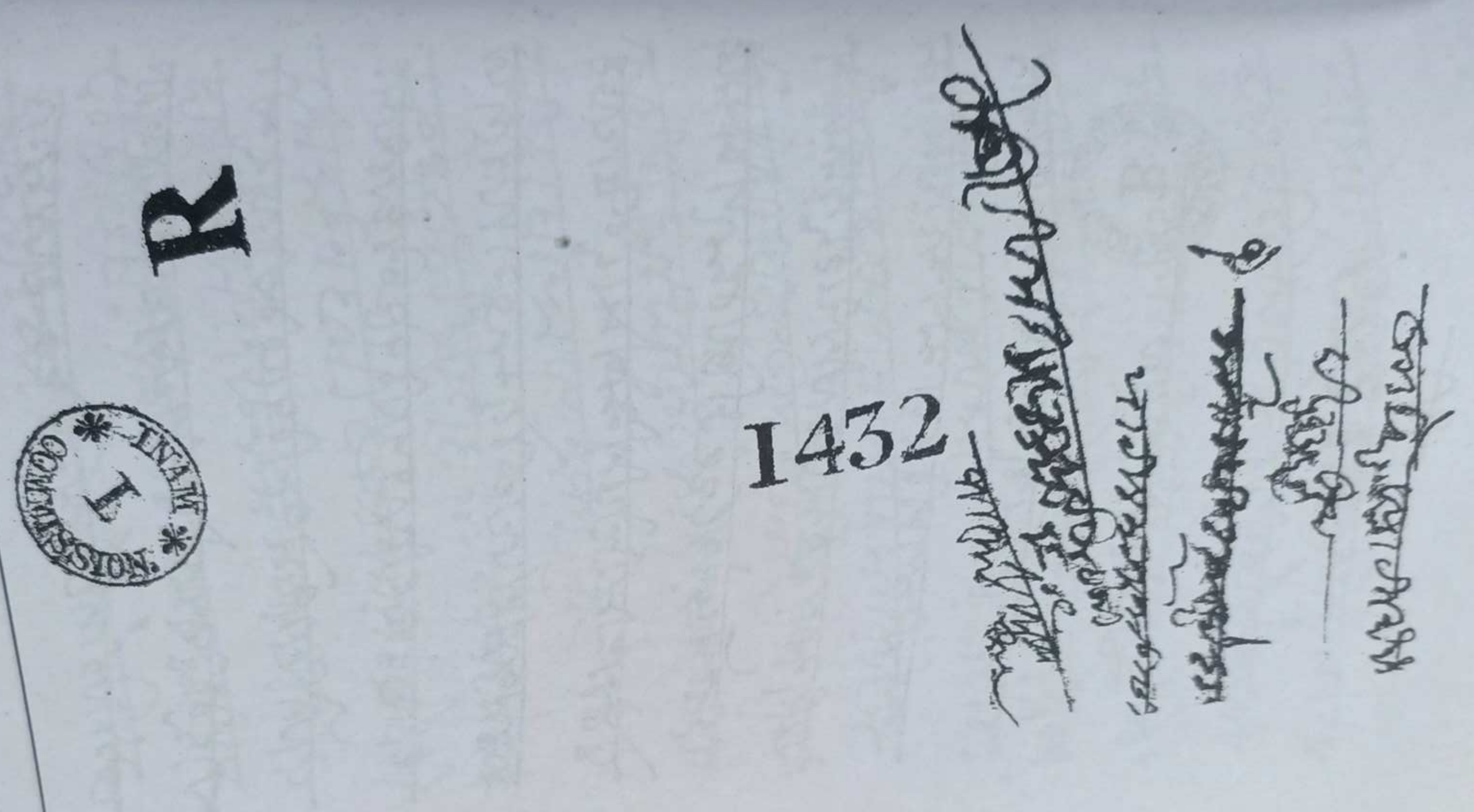
[illegible]

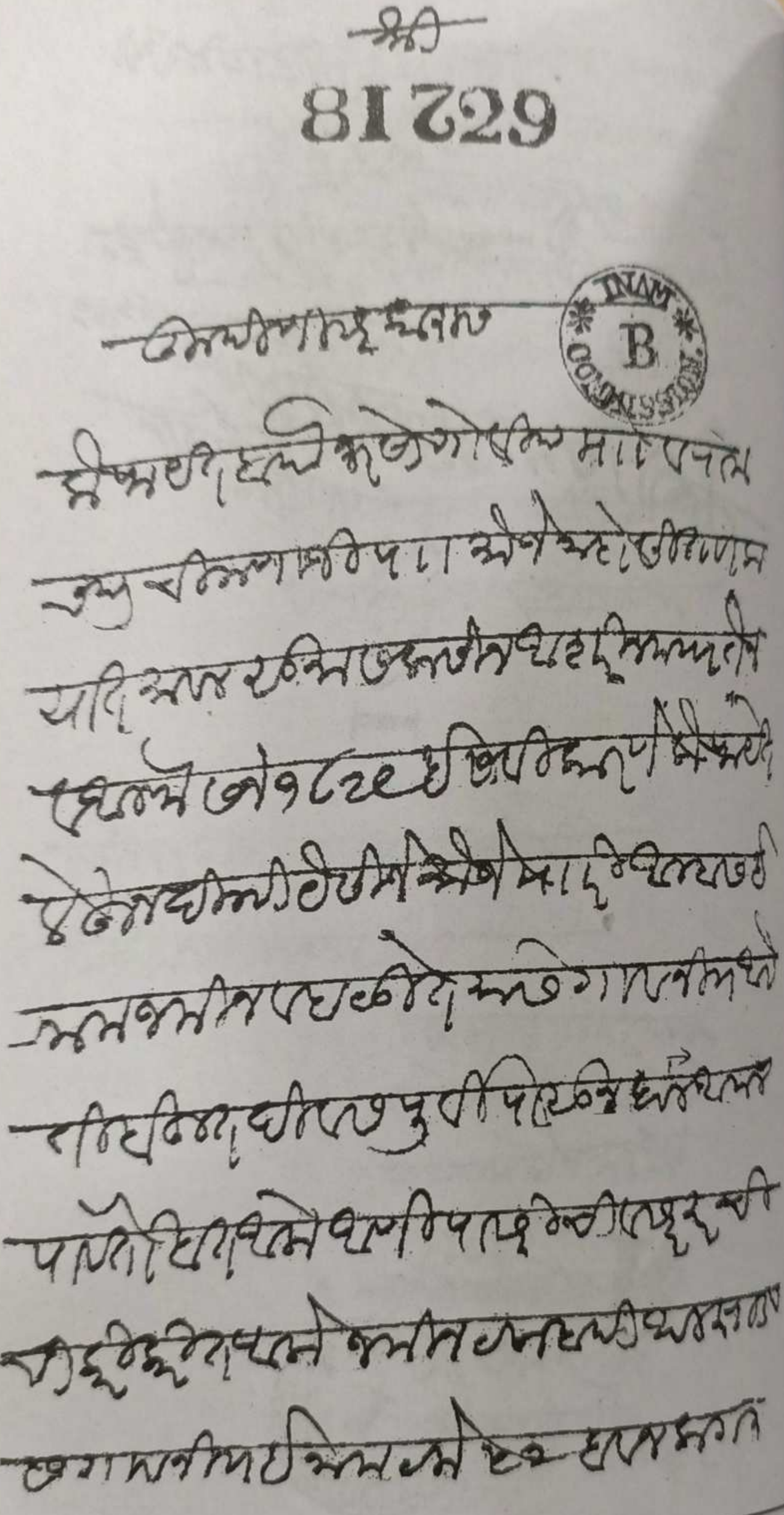
[illegible]

[illegible]

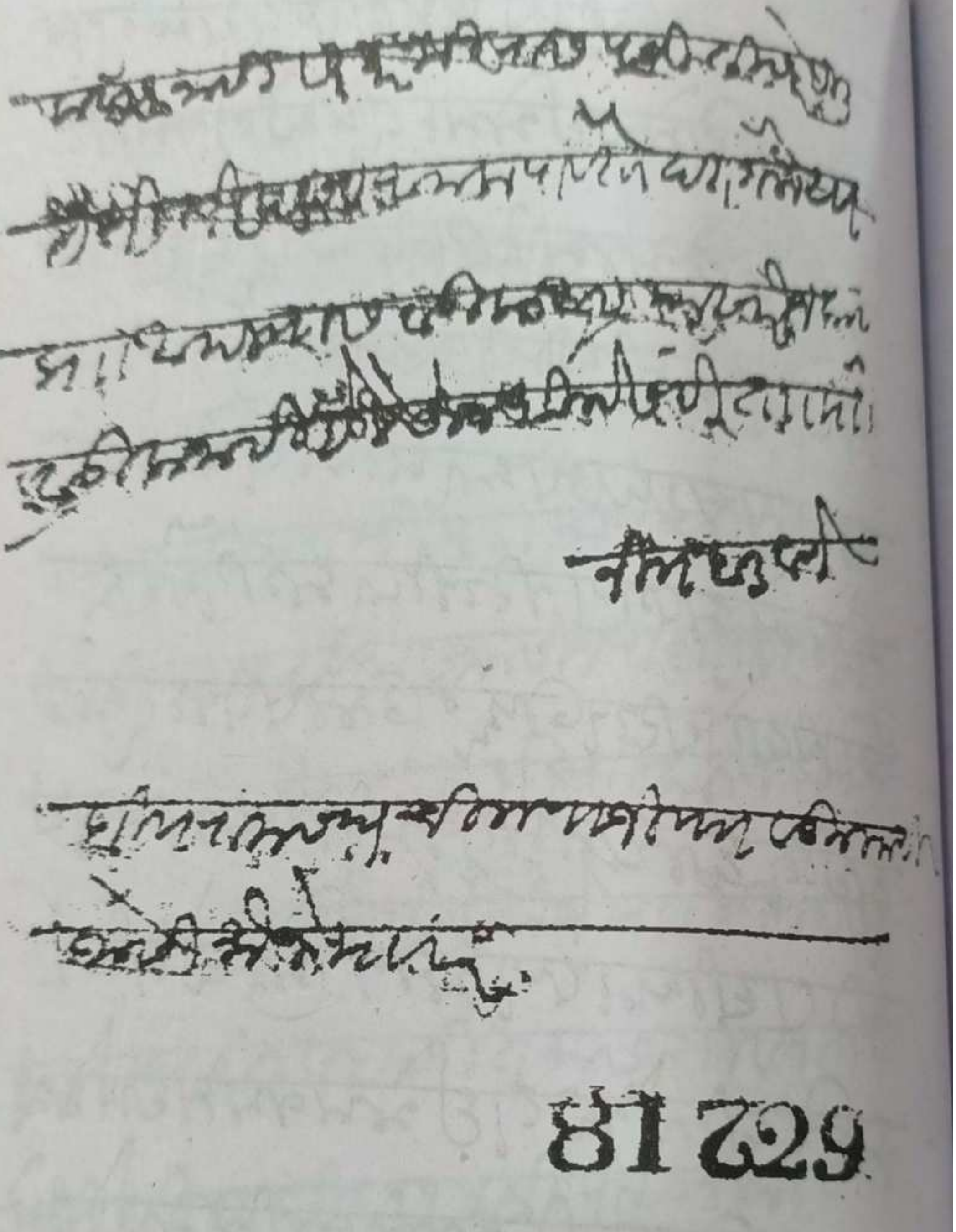
१ [illegible]

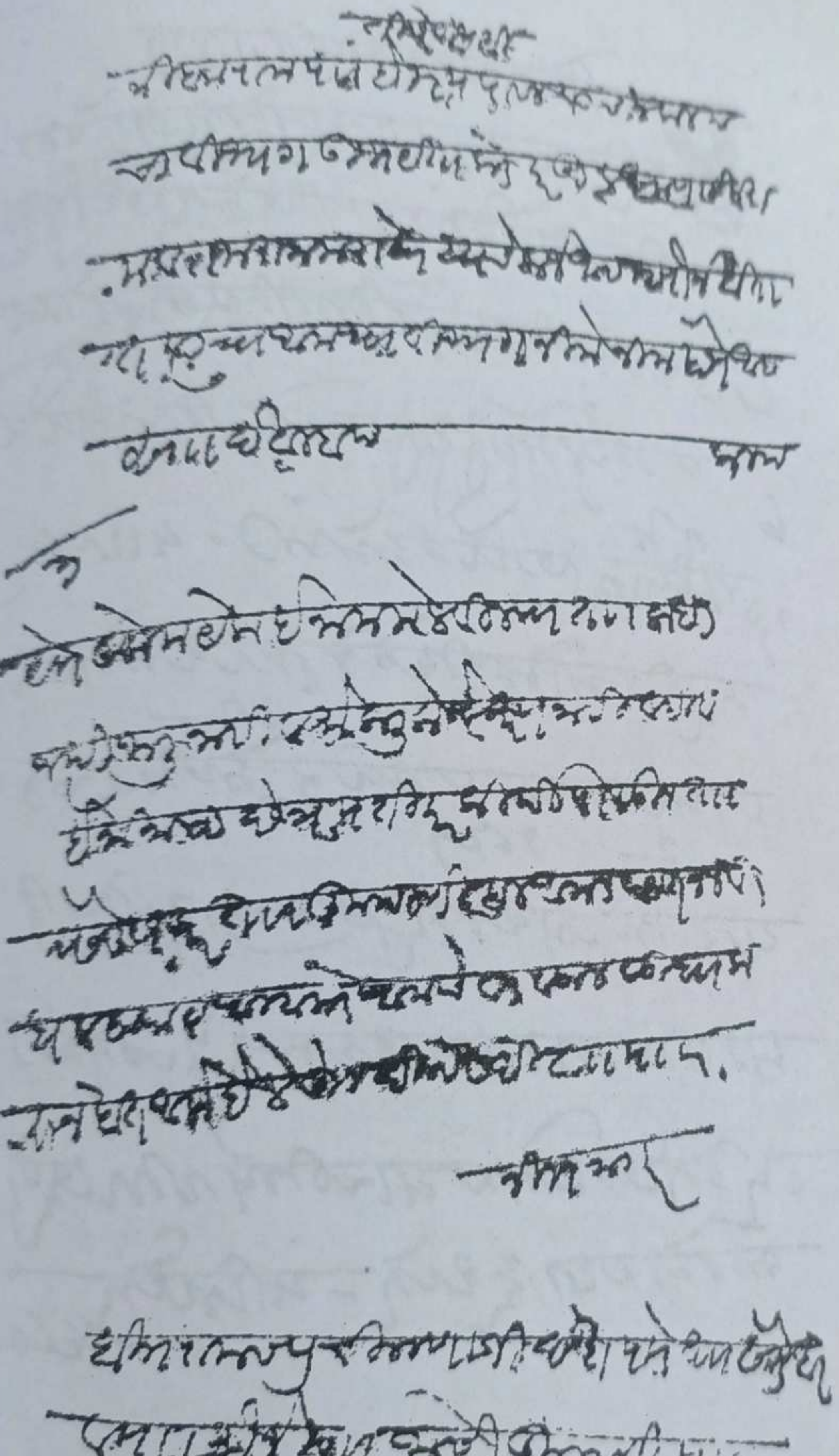

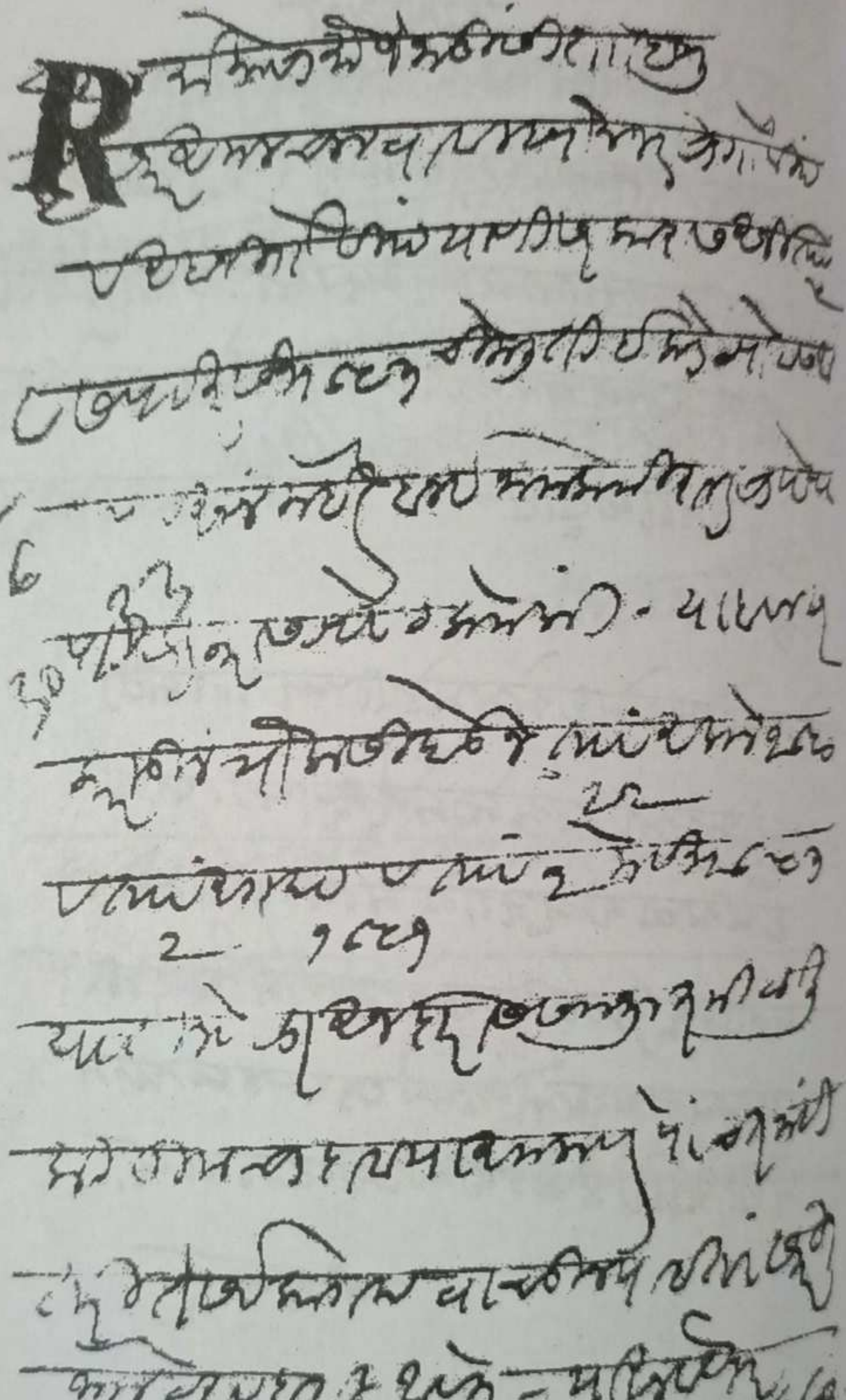

R
1432
INAM
I
COMMISSION

INAM
B
COMMISSION

[illegible]

81 729

81729

શ્રી ૨ આપિ ૬૪૪ ... ૩૮.

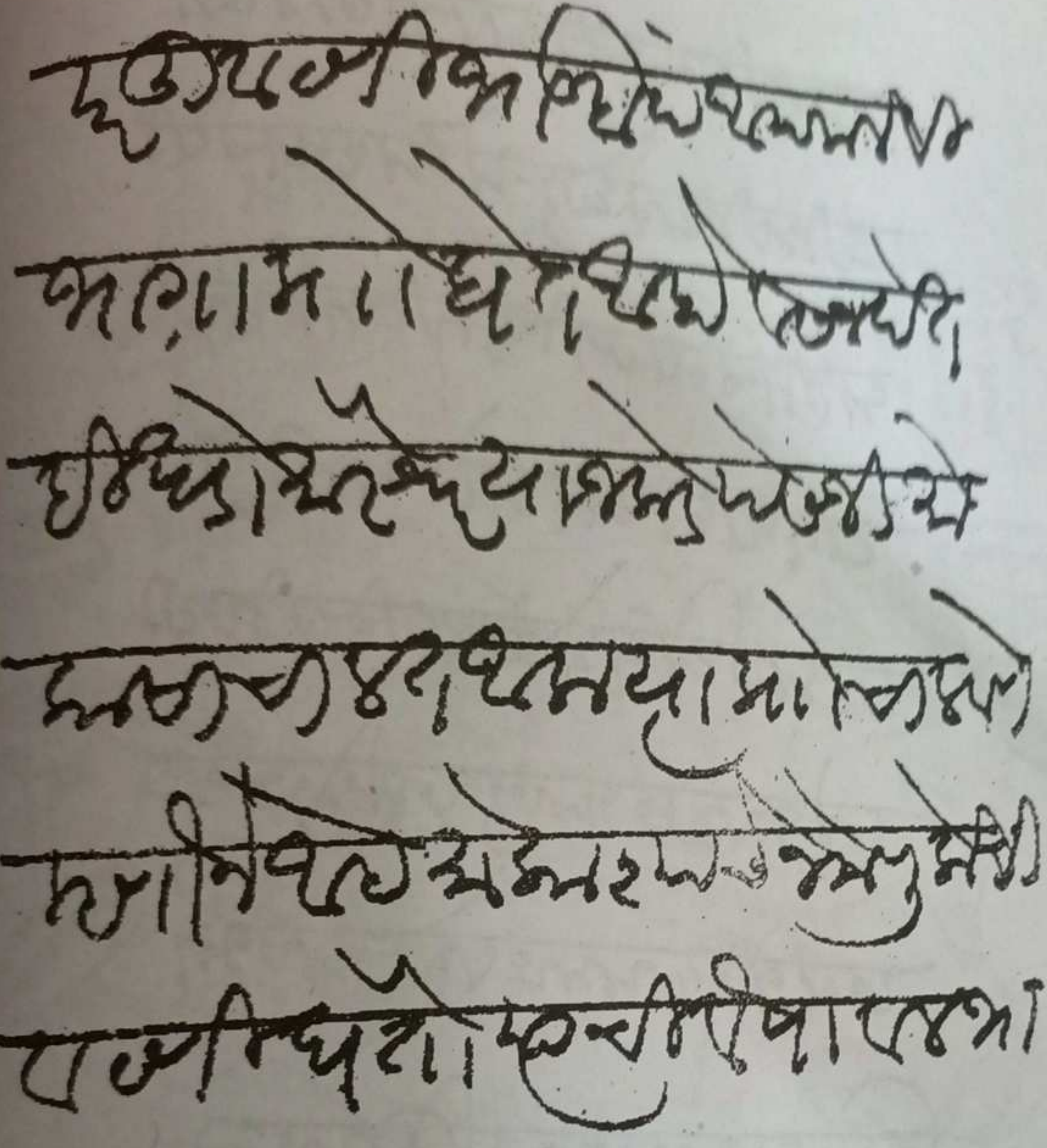
શ્રી ૧૫૫૬ ૮૦૨

પૂર્ણ.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

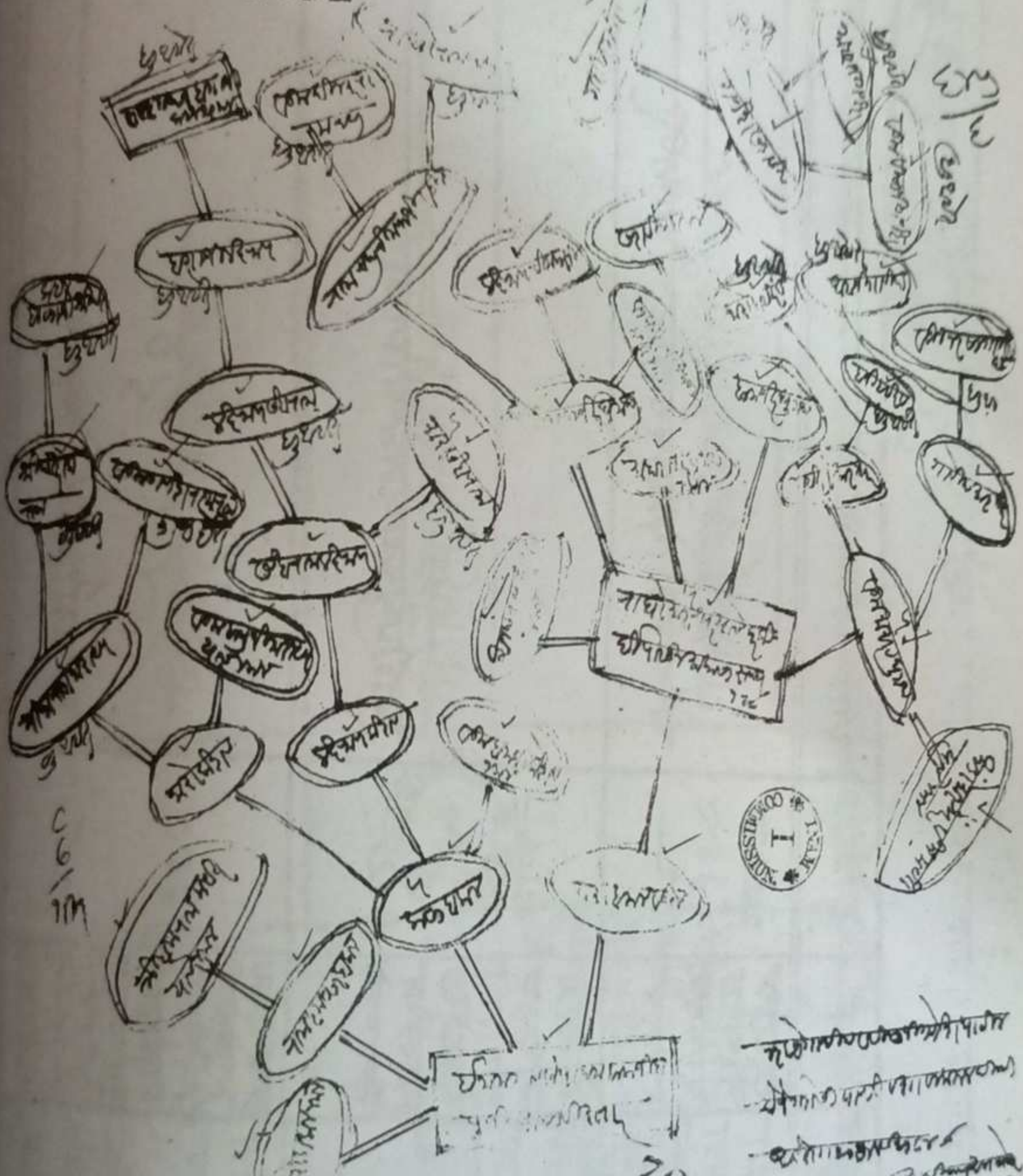
[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

1432

R

[illegible] श्री [illegible] जोहरी [illegible]

नंबर	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	[illegible]	[illegible] १७८७	[illegible]	२१८६७ ३२	श्री [illegible]
२	[illegible]	[illegible] ३५७७	[illegible]	२१८८ १२८	[illegible] श्री [illegible]
३	[illegible]	[illegible] १७७८	[illegible]	१२८	[illegible]
४	[illegible]	[illegible] १७८७	[illegible]	१२८	[illegible]
५	[illegible]		[illegible]	१२८	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	१२८	[illegible] श्री [illegible]

[illegible]

14232

[illegible] Supdt. Poona [illegible]

१२७१ श्री मशर

1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१ [illegible]
[illegible]
[illegible]

कमातिसजेपगानगमी
भपाऐत्याउकेल्लुश्रीजिते
अद्येणपाऐत्याउघस्ताले
छतणमाह्मगायणतिम्ना
पागपाण्यात्वपुपधिश्मामप्त
ताणपाऐत्याछंदानगिघ
१ घक्षणजुश्रोभ्रमनंधुम्मा
ऐयाउघनानीछेपायात्वा
फंवितुपुपधिश्मामणपाऐत्या
फंताणनाघघ
४
उत्रुंजाभमसातिसाहे रश्रिते
८ पंघसाना
३ श्रीजिलेस्पनाउको
छंदाप्तरालेमज
६ थोन्
१ गुप्तउघनाक्षाम
पताऽणति
३ मघणपताति
१ कणघनिकाउछाघे
हापंपेमाउघाउ
फंताणमदी
६
८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

*b5M

1432

1432

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

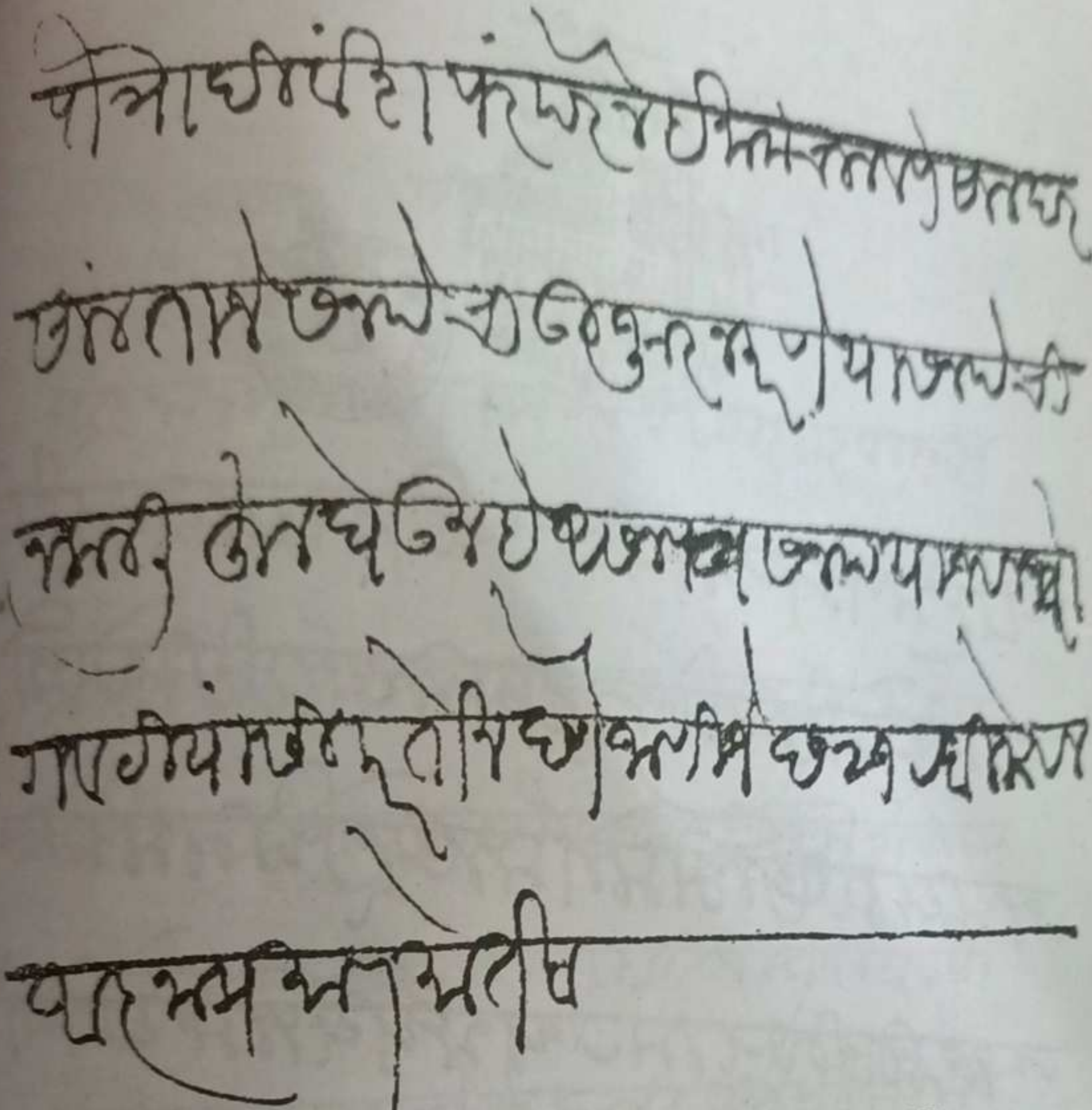
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

4687

INAM D COMMISSION

[illegible]

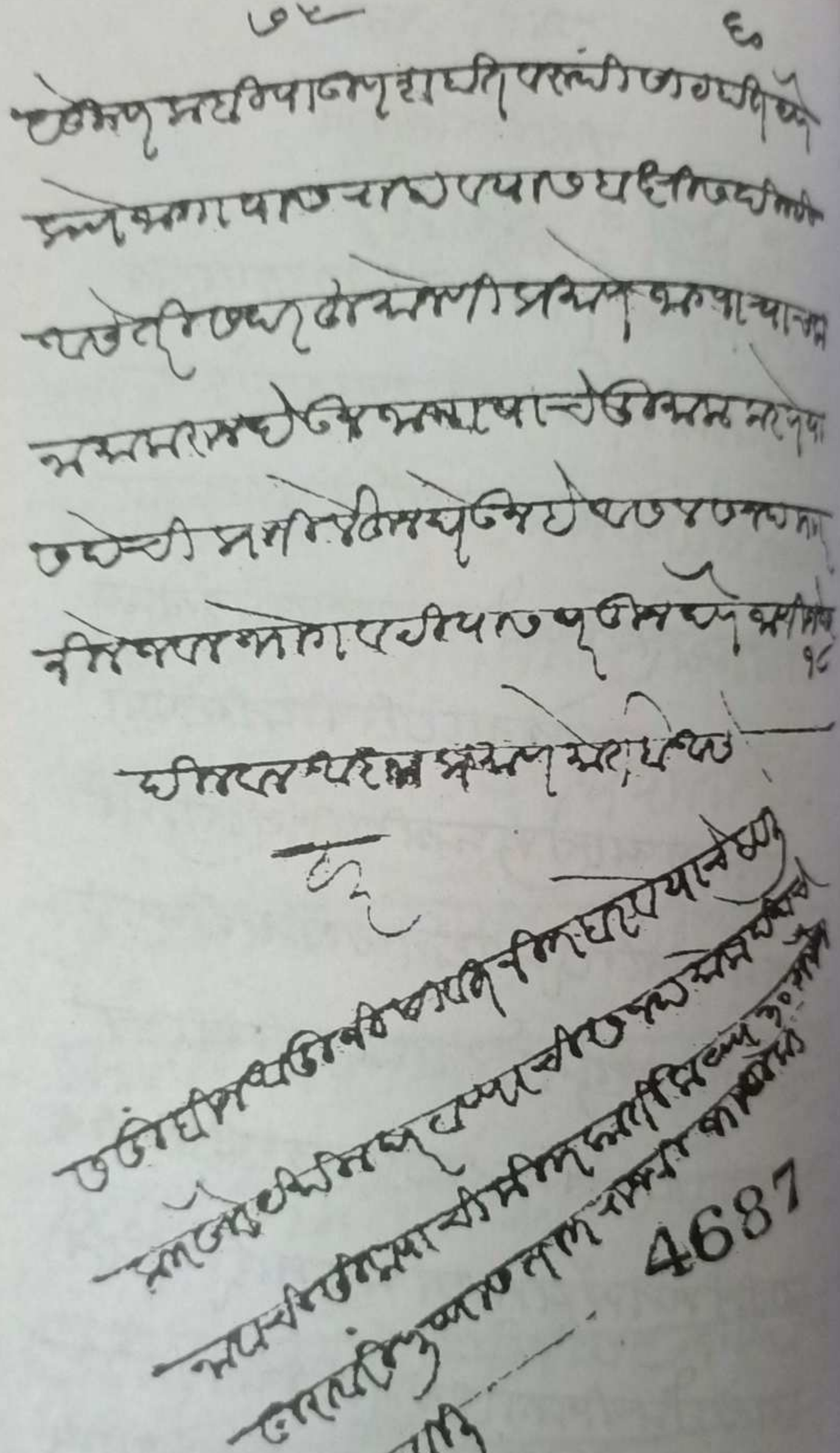
4687

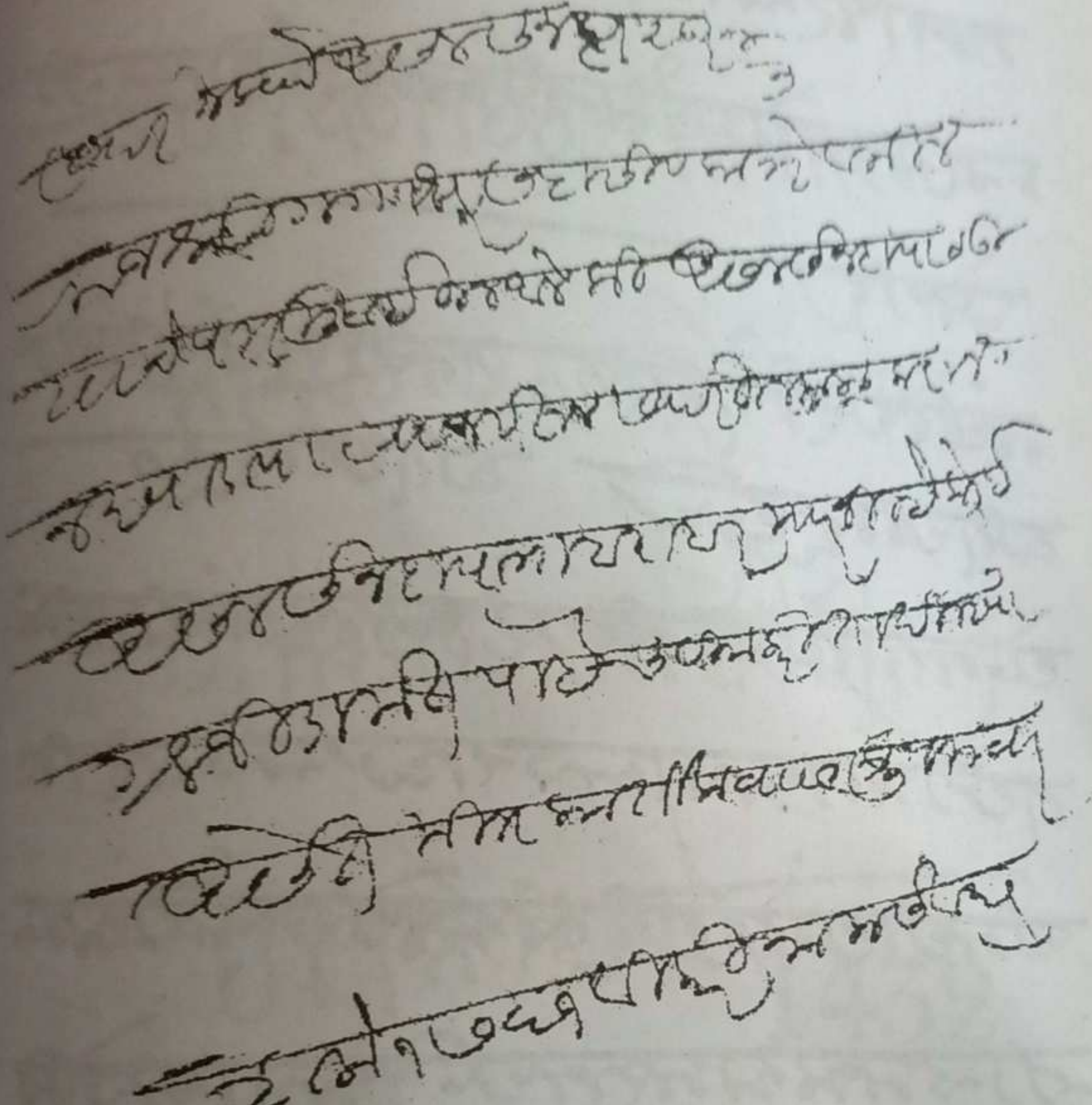
श्री [illegible]

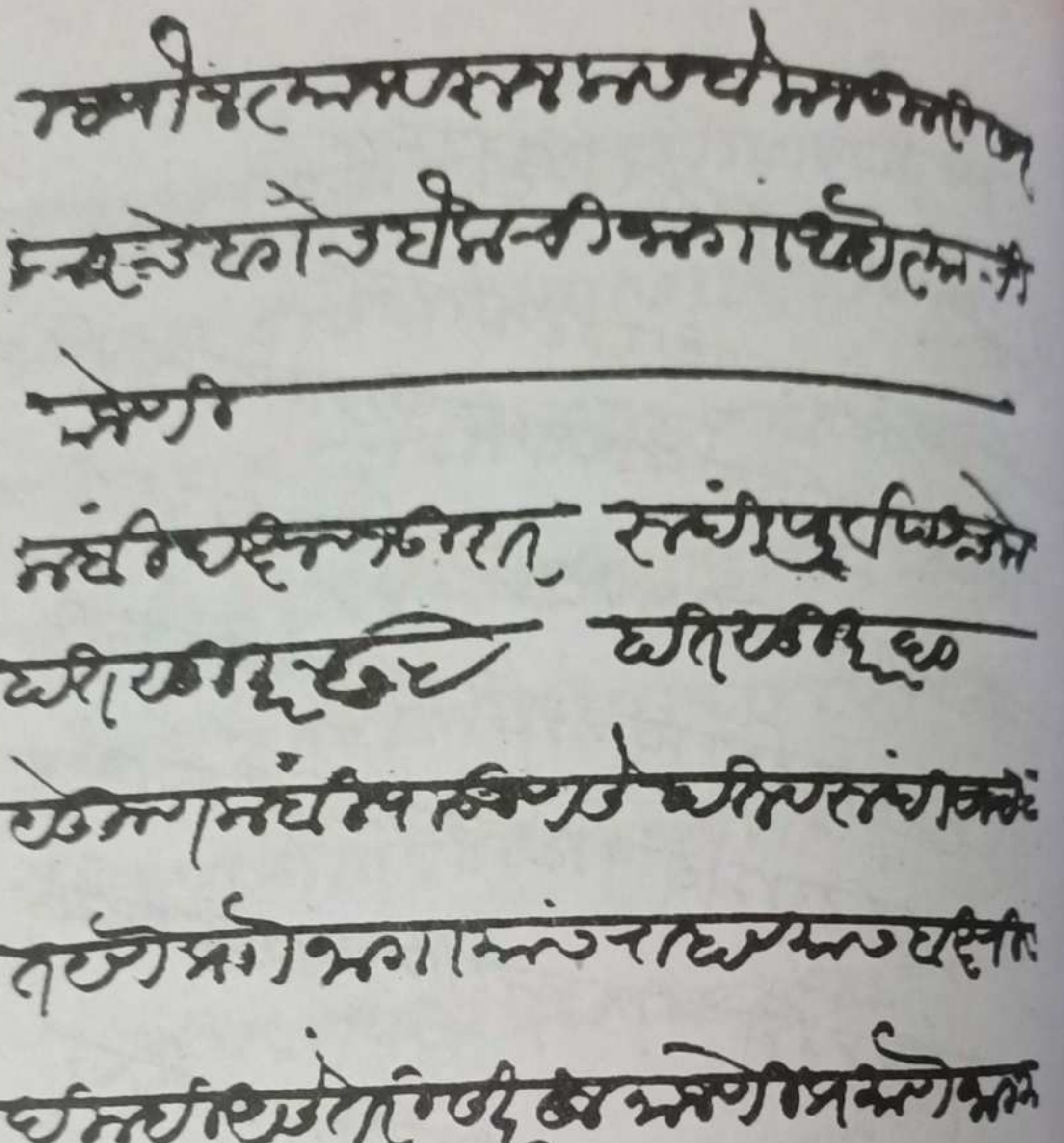
[illegible]

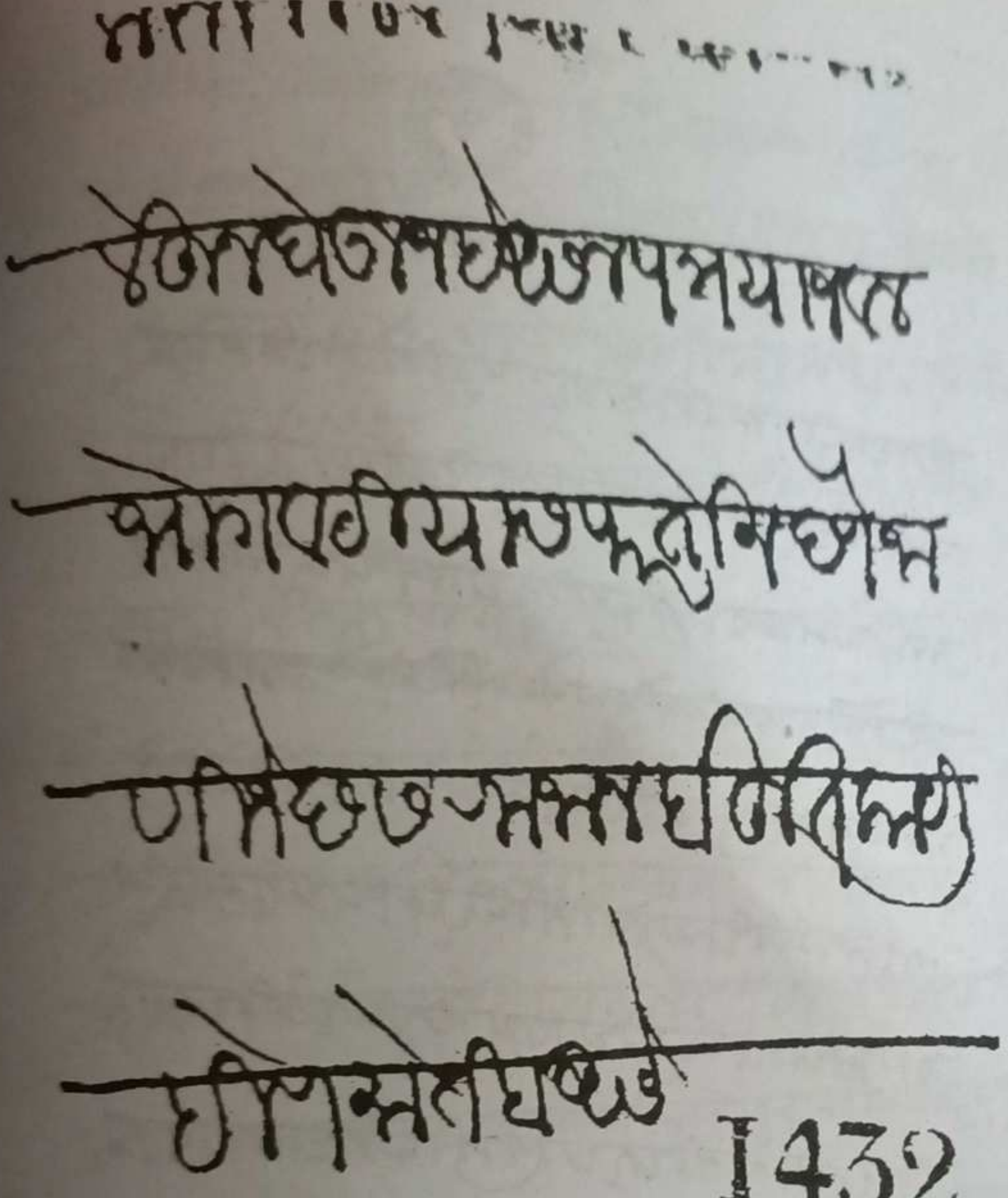
4687

[illegible]

1432

श्री

पौ॥ ९४·८२३

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] पोती[illegible]
२३ १८

[illegible]
३४८

[illegible] ४० [illegible]
[illegible]

[illegible]

१ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

१ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२

[illegible]

[illegible]

३ [illegible]

[illegible]

४ [illegible]

१ [illegible]

३ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

६

१ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१६८८

[illegible]

[illegible]

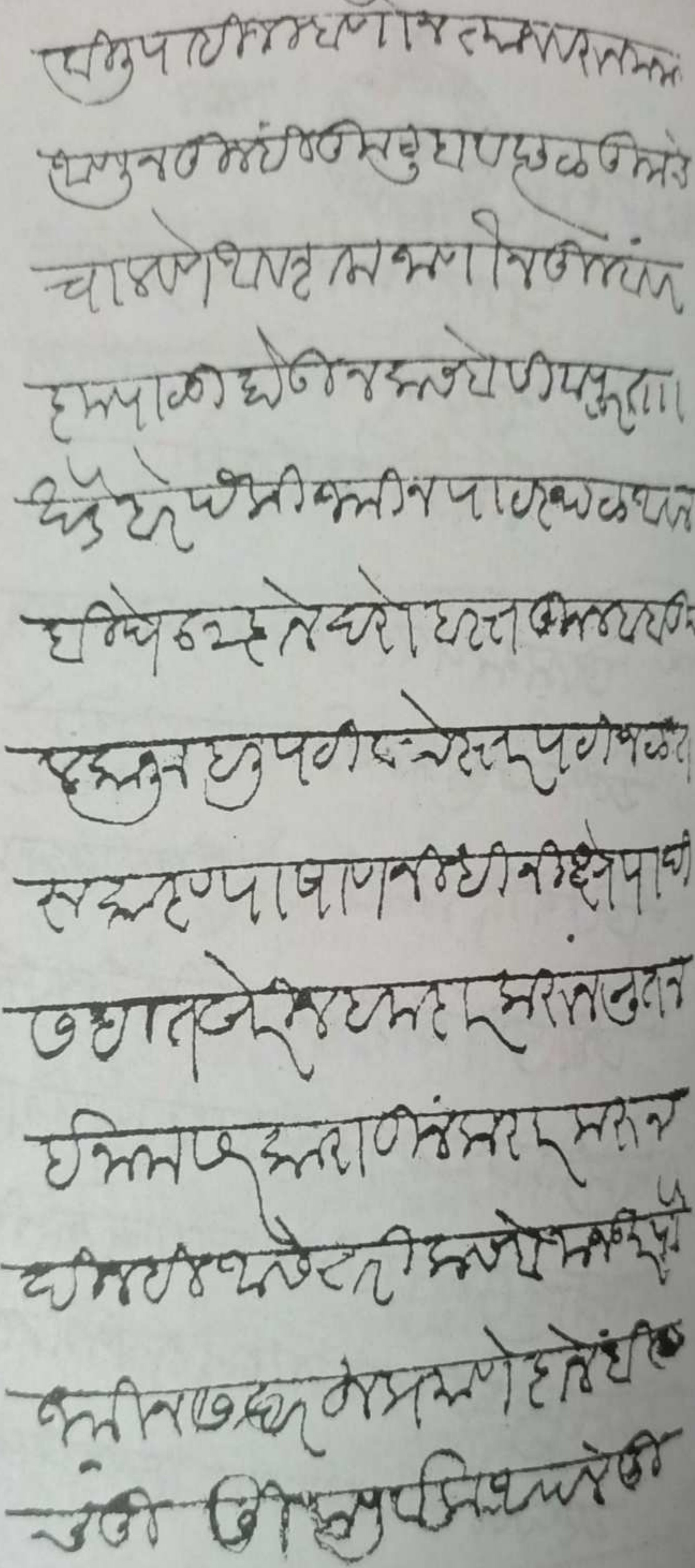
[illegible]

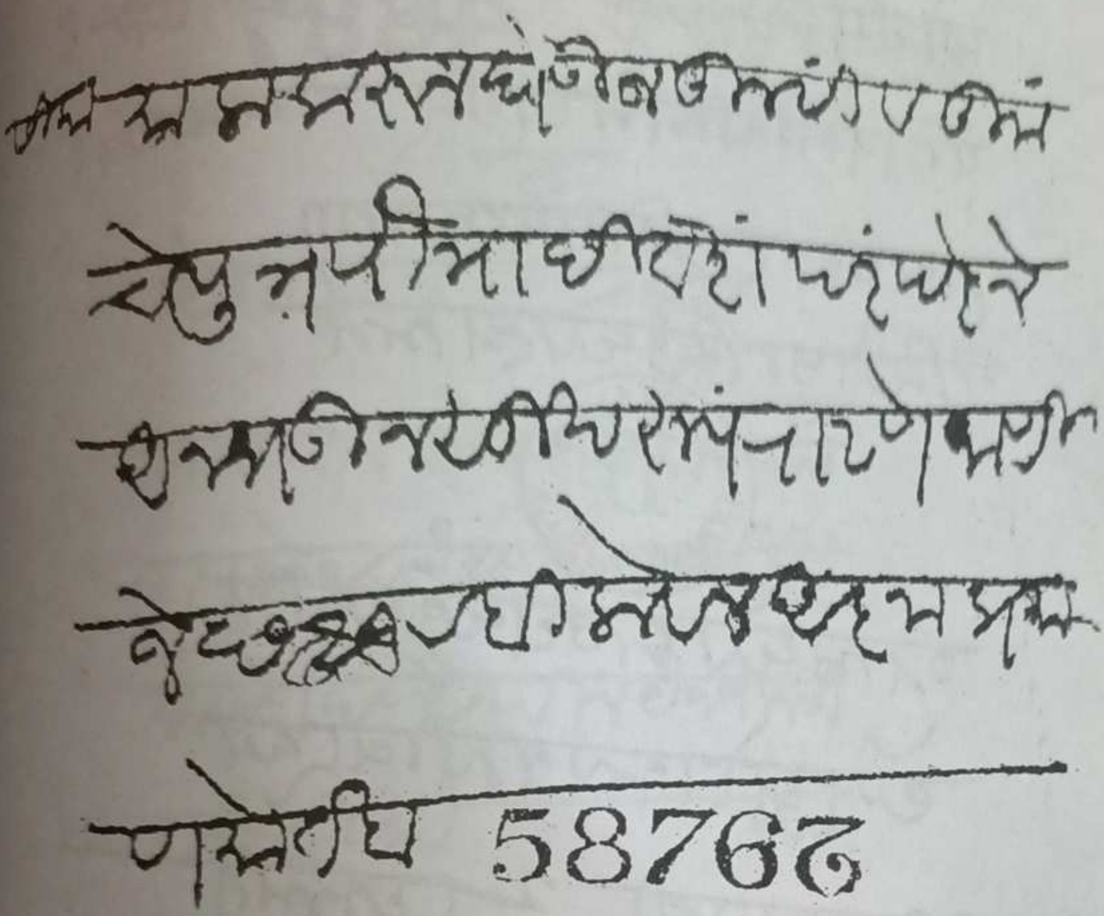
[illegible]

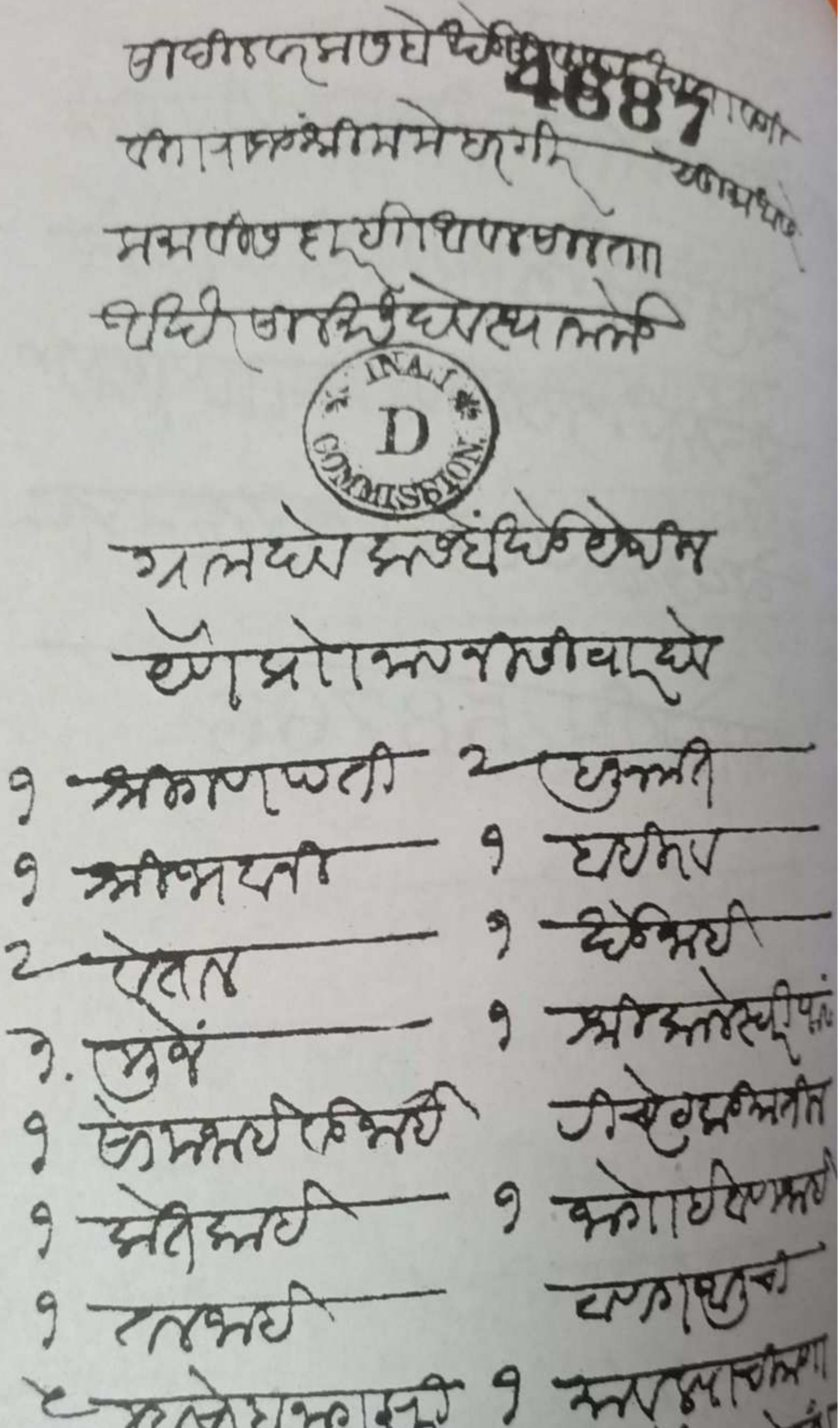
[illegible]

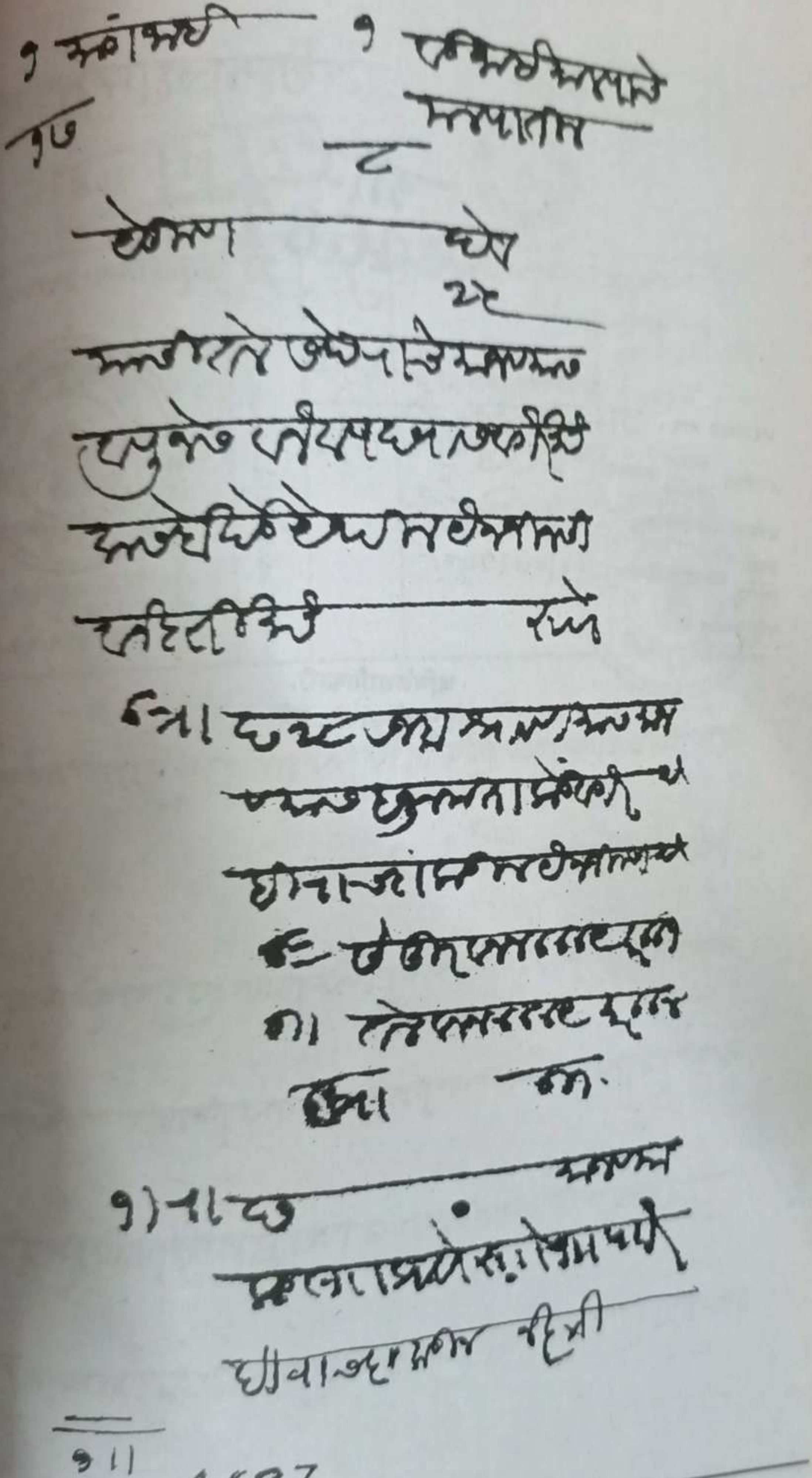
[illegible]

[illegible]

INAM
D
COMMISSION

[illegible]

शा. 4687

अर्जदाराचे नाव. राजाराम शंकर देशपांडे

प्रमाणित नकला/उतारा आकार २८×३ = ८४/-

मागणी अर्ज दिनांक। ३/६/२००८

नकला/उतारा दिल्याचा दिनांक। ०२/०६/२००८

वरील नक्कल/चा उतारा

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे.

पुणे पुराभिलेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन

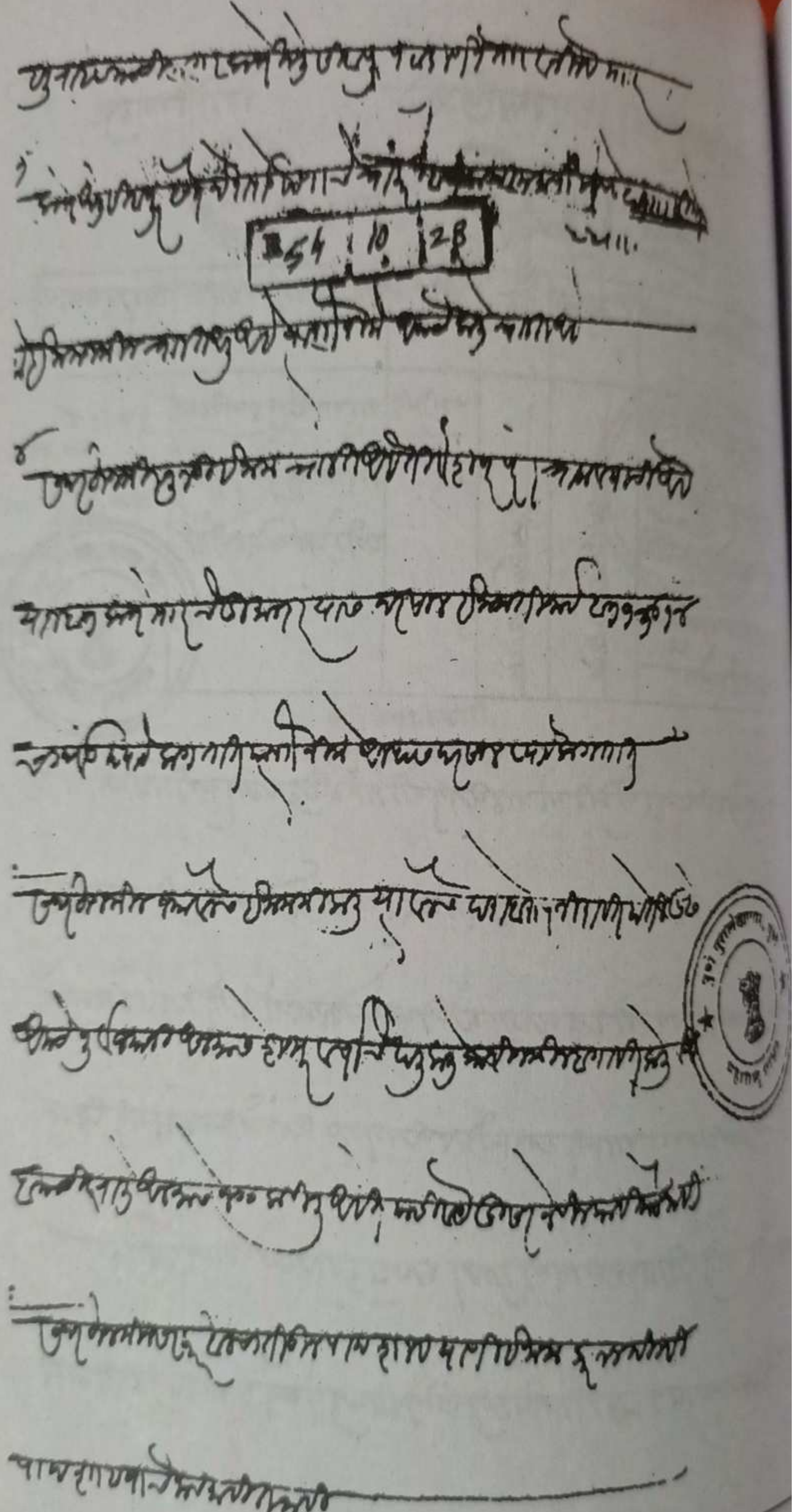
मौजे [illegible] ता. [illegible] [illegible] (२)

54	14	27

INAM A

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	१०१[illegible]	[illegible]	११६१४

[illegible]

54 10 30

54 | 10 | 31

१२

[illegible]

[illegible]

54	10	32

[illegible]

[illegible]

६६१२

१२ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

८० ११६५

[illegible] [illegible]

८० ८८६१ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

९०

[illegible] [illegible]

८

54 | 10 | 33

[illegible]

१८ [illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

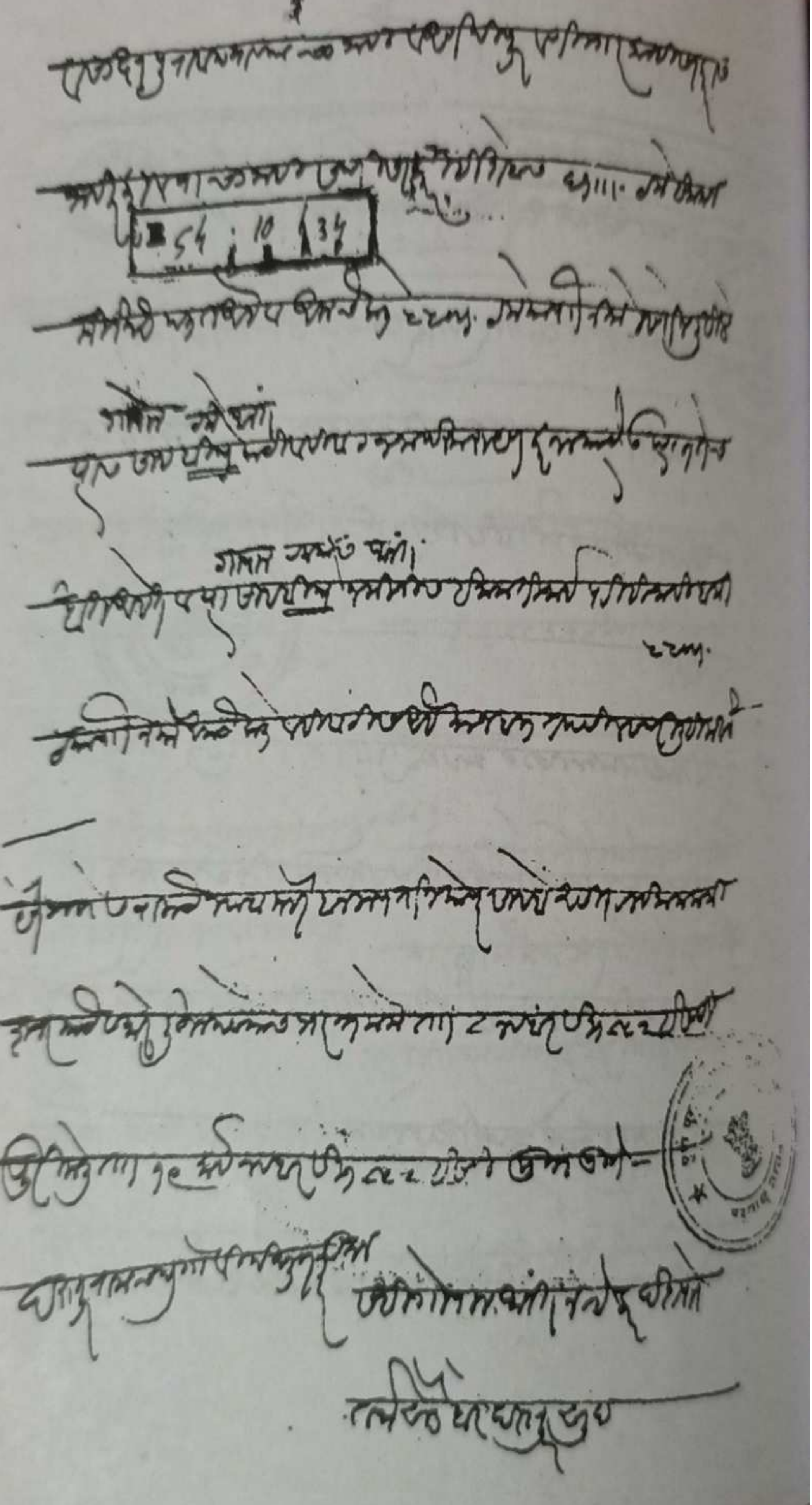
[illegible]

[illegible] १८३८ [illegible]

[illegible]

२

[illegible]

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुरालेखागार, पुणे.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

B 54 | 10 | 36

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुरालेखागार, पुणे.

Kept under Section 53 of the Bombay Land Revenue Code (Bombay Act,V, of 1879) as it Stood on 1886-87

PARTICULARS OF THE VILLAGES OF LANDS ALLENATED							LAND REVENUE PAYABLE TO GOVERNMENT														Land Revenue Alienated			Remarks
Entire Village	If part Only of the Village, the Survey Number	Area		Survey Assessment.			Amount of Old judi or Salami			Additional Quit-rent, if any, payable under the Sanad.						Total.								
										Rate			Amount											
12	13	14		15			16			17			18			19			20			21
		A	G	RS.	A	P	RS.	A	P	RS.	A	P	RS.	A	P	RS.	A	P	RS	A	P	
	141	25	18	38	0	0																Besides this Inam the Deshpande Nehalkar Tarf Khadakbara enjoys A cash Rs a P. 93 5 0 Total 166 0
	142	19	34	24	0	0	13	5	0	0	.5	0	18	7	0	31	12	0	40	9	0	
	143	4	11	2	12	0																
	155	.2	361/4	7	9	0																
Total	4	52	19 1/4	72	5	0	13	5	0	....			18	7	0	31	12	0	40	9	0	

५४०

Register of Alienated Villages and Lands In the Taluka -Haveli District-Poona

Sr. No.	Name of Village	Name of the Present Alienee.	Class of Alienations.	PARTICULARS OF THE SANAD. Number	Date, Month And Year.	Name and office of the officer Signing it	Name of the Holder.	Name of the Taluka and District in which it is entered	Number of Form of the Sanad annexed to the Register.	Duration of tenure. i.e. whether continuable permanently or hereditarily for more lives than one or for life only, or for what period.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
824	103 Khed Shivapur	Deshpande Narhekar Tar[illegible]adebera	Class V' Vatan Inam	82	9th May 1865	W. A East, Esquire. Collector of Poona.	Narayan Rangnath Narhekar Deshpande.	Taluka Haveli District Poona	14	Hereditary.

NAME OF APPLICANT Rajaram Shankar Deshpande

RATE OF CERTIFIED COPY /EXTRACT 4X1 = 4/-

COPY APPLIED FOR ON 19/6/08

COPY DELIVERED ON 6/8/08

Received Rs.(104/-) Rupees One hundred four only.

as fee (including search fee) for this certified extract.

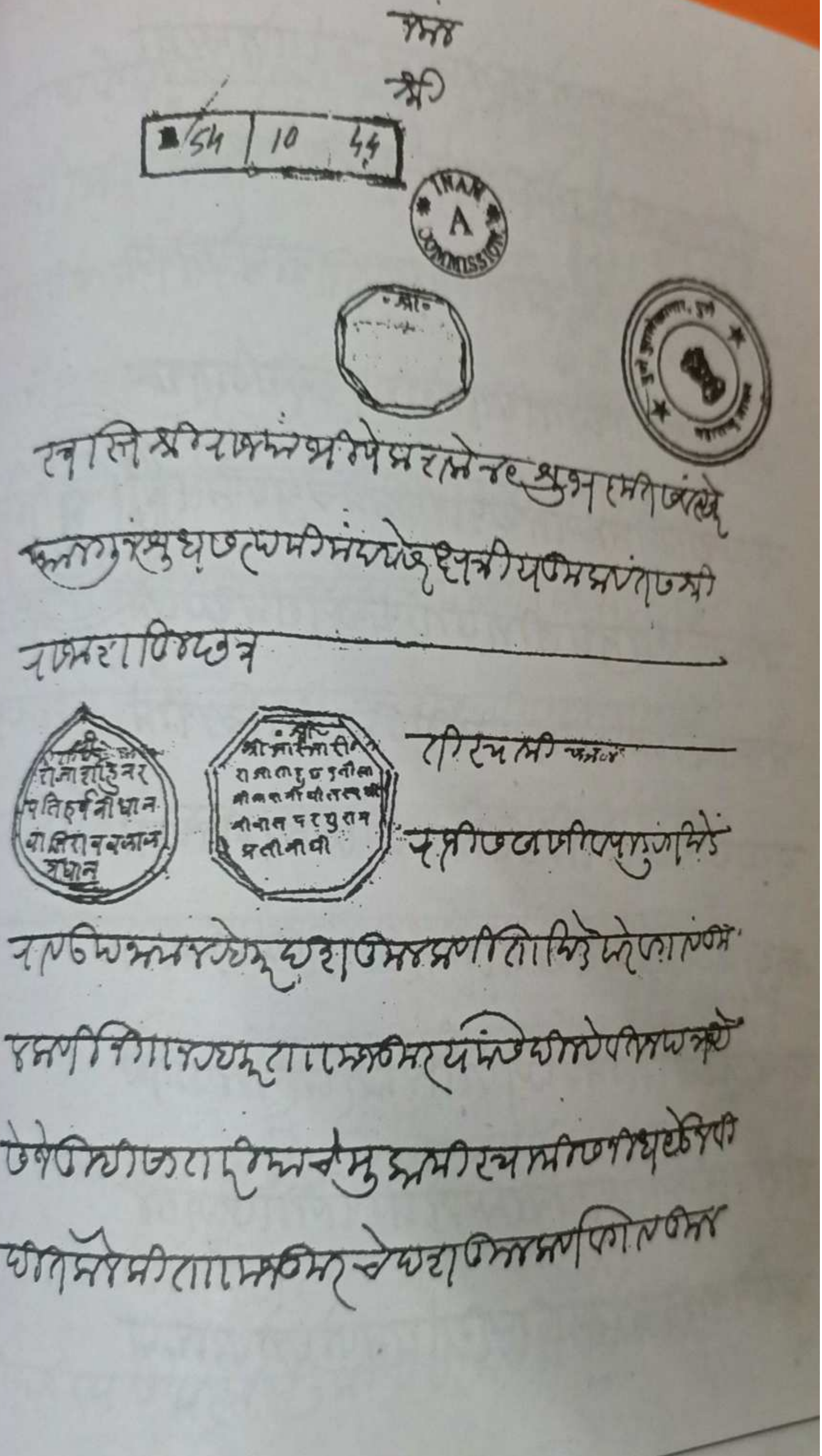
Pune :-

Date :-

[signature] 5/8/08

[signature] Archivist, PUNE ARCHIVES. PUNE

[signature] Archivist, PUNE ARCHIVES PUNE

श्री
54 | 10 | 55
INAM A COMMISSION
श्री शाहू नरपति हर्षनिधान बाजिराव बल्लाळ प्रधान

[illegible]

54	10	45

[illegible]

54 | 10 | 56

A

54 | 10 | 46

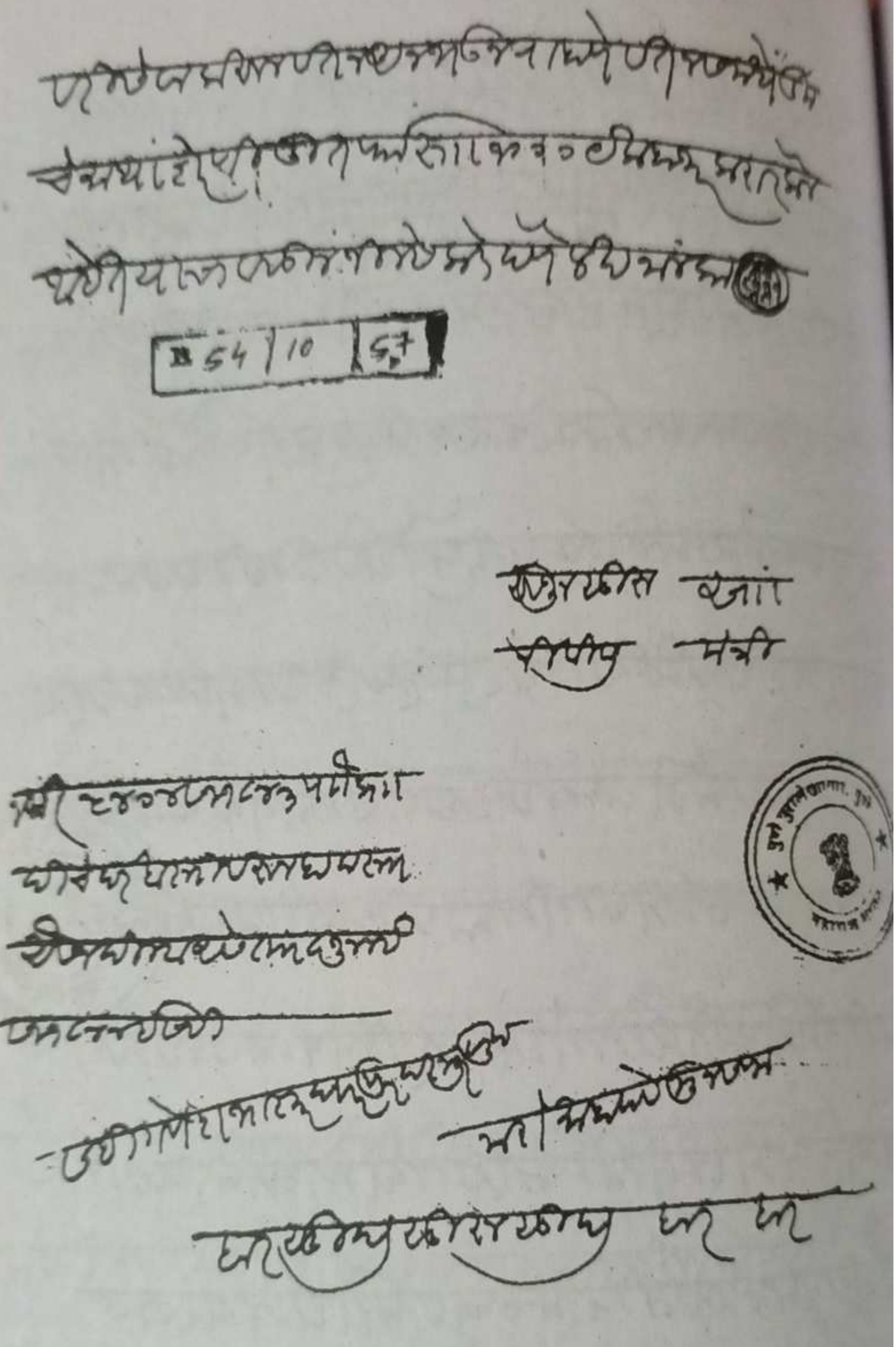
54 | 10 | 58

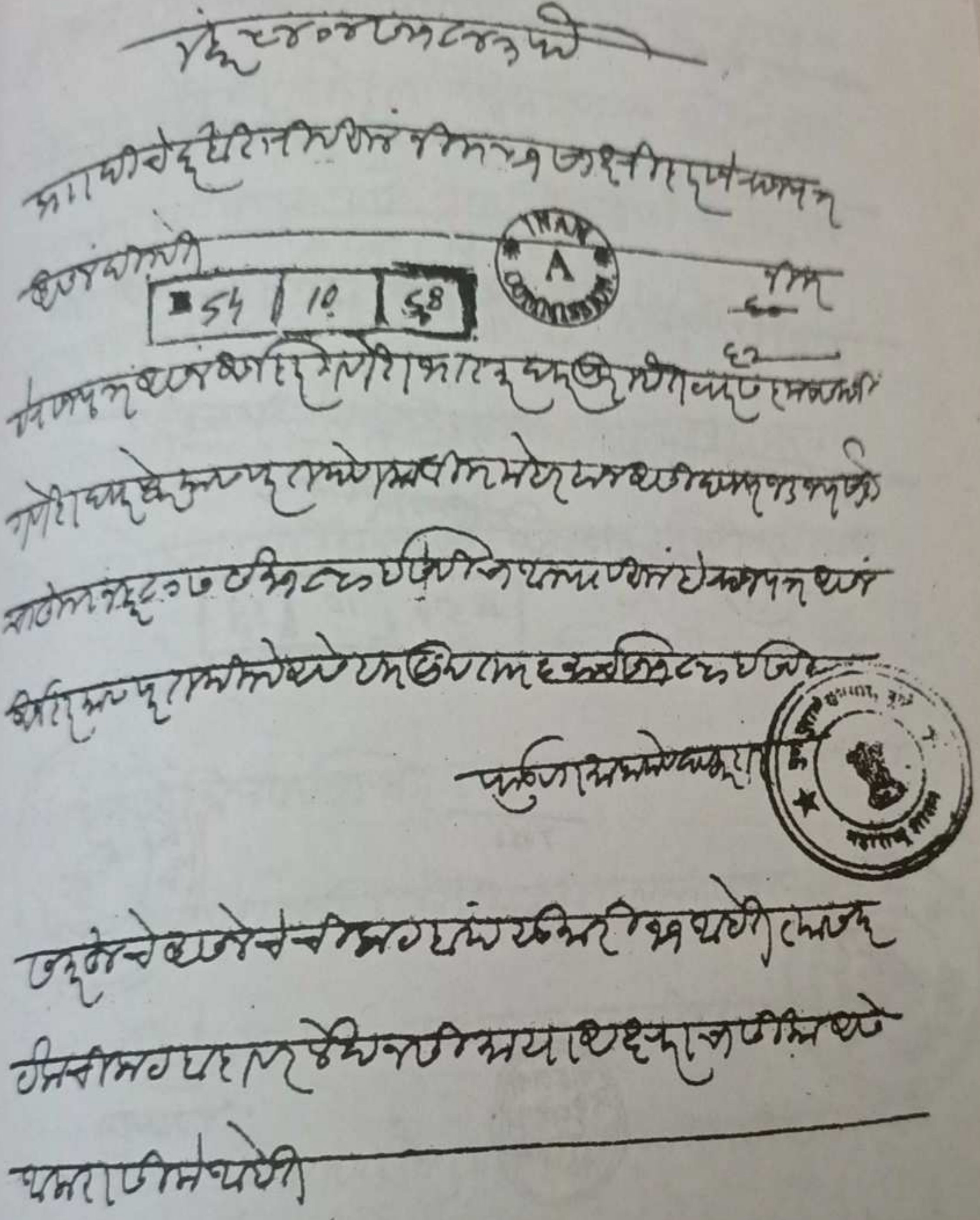
B 54 / 10 / 5

54 | 10 | 53

[illegible]

64	10	65

INAM
A
COMMISSIONER
54 | 10 | 58

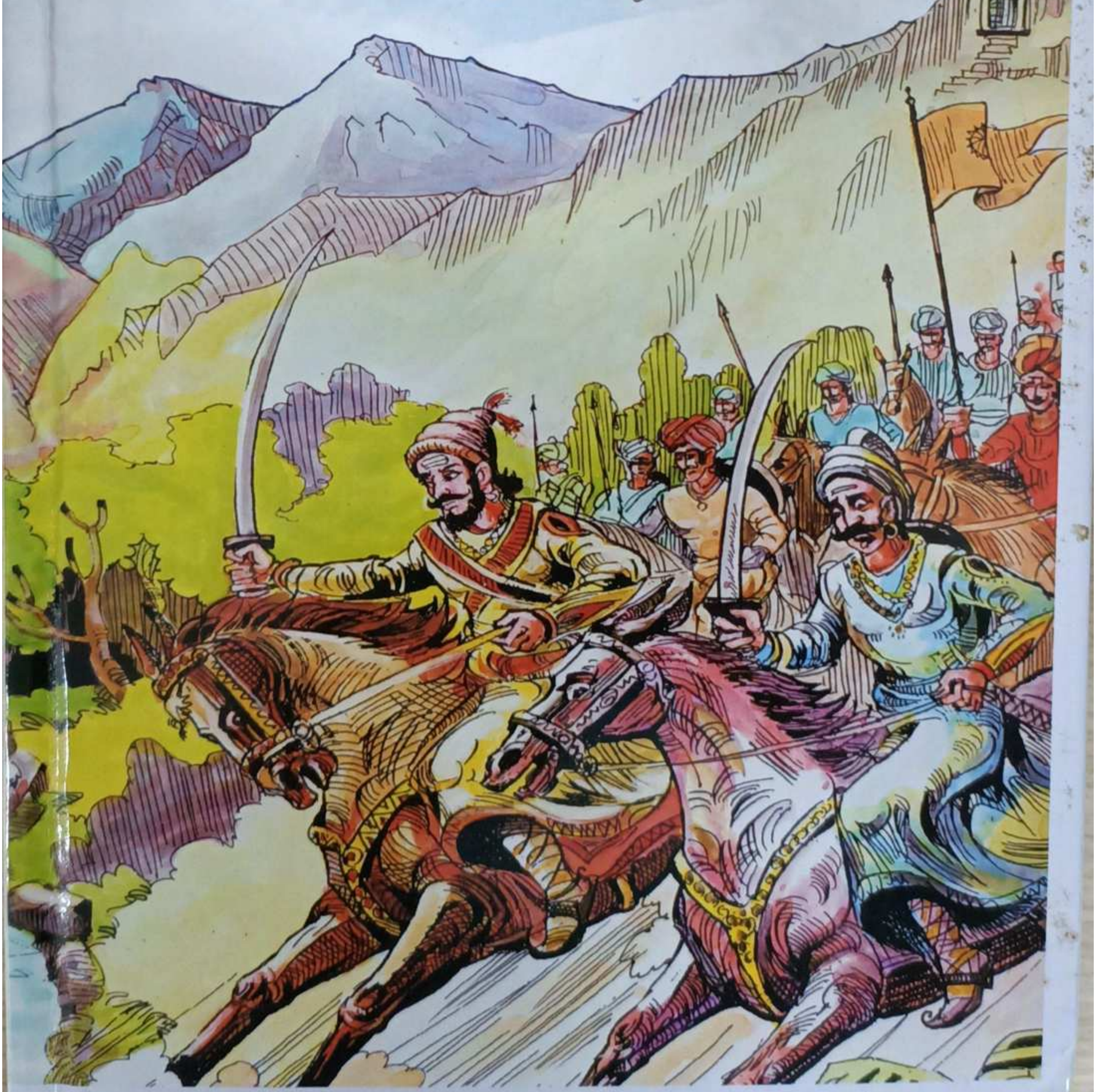
मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे
घराण्यांतील छत्रपती शिवाजी कालखंडांतील

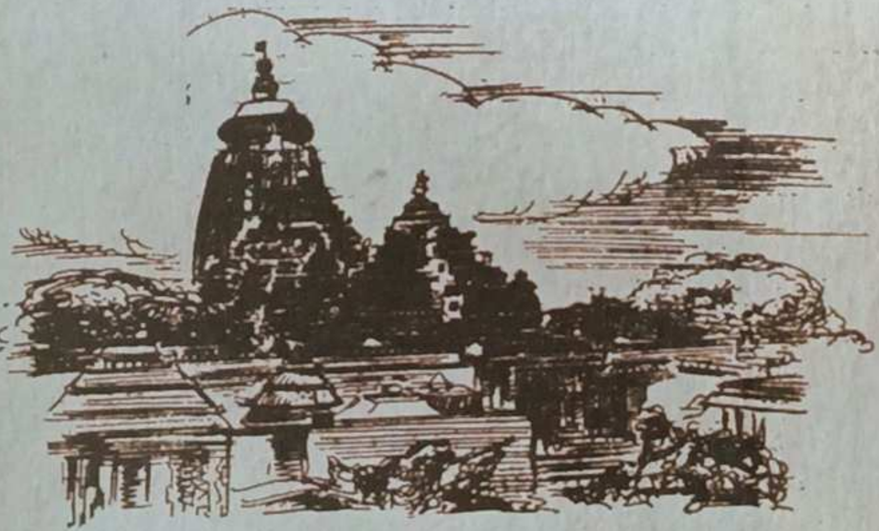
ऐतिहासिक कागदपत्रे

संपादक: राजाराम देशपांडे

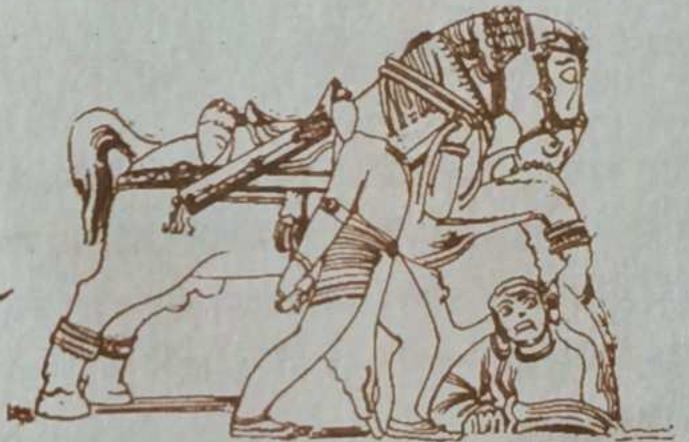

दार उघड बया आता दार उघड

लेखकाचा परिचय

राजाराम शंकर देशपांडे
चार्टर्ड इंजिनिअर
एम्.आय्.ई.सी.ई., एम्.एस्.ई (१)

१९५९ ला कॉलेज् ऑफ इजिंनियरींग पुणे, इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंजिनिअर्स, कोलकत्ता व मिलिटरी इंजिंनियरींग कॉलेज्, खडकी येथे पदवी. बाँब डिस्पोजल तंत्रज्ञान. यशवंतराव चव्हाण प्रबोधिनी, पुणे व मेरी नाशिक-प्रशिक्षणाधिकारी, ३६ वर्षे सरकारी नोकरी त्यानंतर वडिलोपार्जित शेती व्यवसाय. "वनश्री" पुरस्कारासाठी नामनिर्देशन.

प्रतिनियुक्ती- वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्थान पुणे. पुणे विद्यापीठ, जिल्हा- उपनिबंधक, सहकारी संस्था व जिल्हा परिषद- पुणे व सातारा, डिझाईन्स सर्कल- मुंबई.

पत्ता:
आदिती, प्लॉट नं ८,
भरतकुंज वसाहत नं २,
एरंडवणा, गणेश नगर,
पुणे: ४११०३८
दुरध्वनी: २५४४११७८
मोबा: ९४२०६९६४३२

मुद्गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील)
या घराण्याचा ... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

(इ. स. १६३० ते इ. स. १६८०)

लेखक व प्रकाशक :

श्री. राजाराम शंकर देशपांडे

अेम्. आय्. ई. सी. ई.

अेम्. अेस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर

मूल्य : रु. ८००/-

प्रोफिशन्ट™

पब्लिशिंग हाऊस

लेखक व प्रकाशक : राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई., एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर
पत्ता : ''आदिती,'' प्लॉट नं. ८,
भरतकुंज वसाहत नं. २, अेरंडवणा (गणेशनगर),
पुणे ४११०३८.
फोन : ०२० – २५४४११७८, ९४२०६९६४३२

प्रथमावृत्ती : दिनांक १४ मार्च २०१०

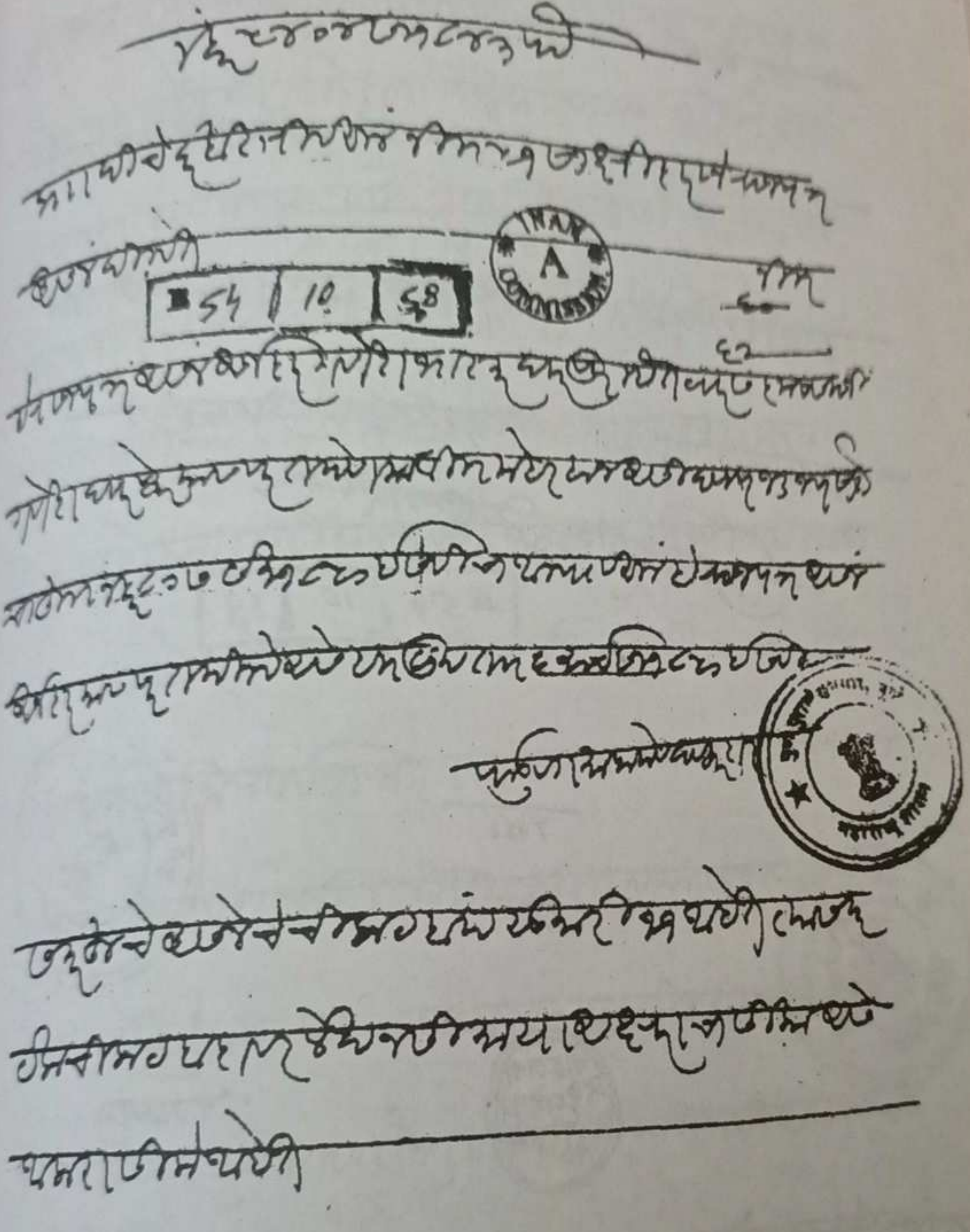
अक्षर–जुळणी : स्वाती एन्टरप्राईजेस, पुणे – ९
अर्क डिझाईन, पुणे.

मुखपृष्ठ, मलपृष्ठ व आतील चित्रे
शंकर गोजारे, संदीप साळुंके, अमोल क्षीरसागर, शशांक गुप्ते

प्रकाशन सहाय्य व वितरक :
अ. र. नांदुरकर
अनमोल डिस्ट्रिब्यूटर्स
५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग ;
प्रभात सिनेमा समोर, पुणे – ४११०३०.
फोन : ०२० – २४४८४५३८.

मुद्रक : अभिषेक क्रियेशन्स
९८७, सदाशिव पेठ, पुणे–४११०३०.

अनुक्रमणिका

INAM
A
COMMISSIONER
54 | 10 | 58

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54	10	59

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54 | 10 | 60

A

54	10	4!

[illegible]

[illegible]

[illegible] R 54 | 10 | 63 [illegible]

[illegible]

१ [illegible] ९ [illegible]

२ [illegible] १० [illegible]

३ [illegible] ११ [illegible]

४ [illegible] १२ [illegible]

५ [illegible] १३ [illegible]

६ [illegible] १४ [illegible]

७ [illegible] १५ [illegible]

८ [illegible] १६ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

54 | 10 | 45

[illegible]

[illegible]

R.54 | 10 | 66

INAM A COMMISSIONER

पुणे पुराभिलेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन

[illegible]

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे.

[illegible]

1 [illegible] | B 54 | 10 | 67 |

[illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

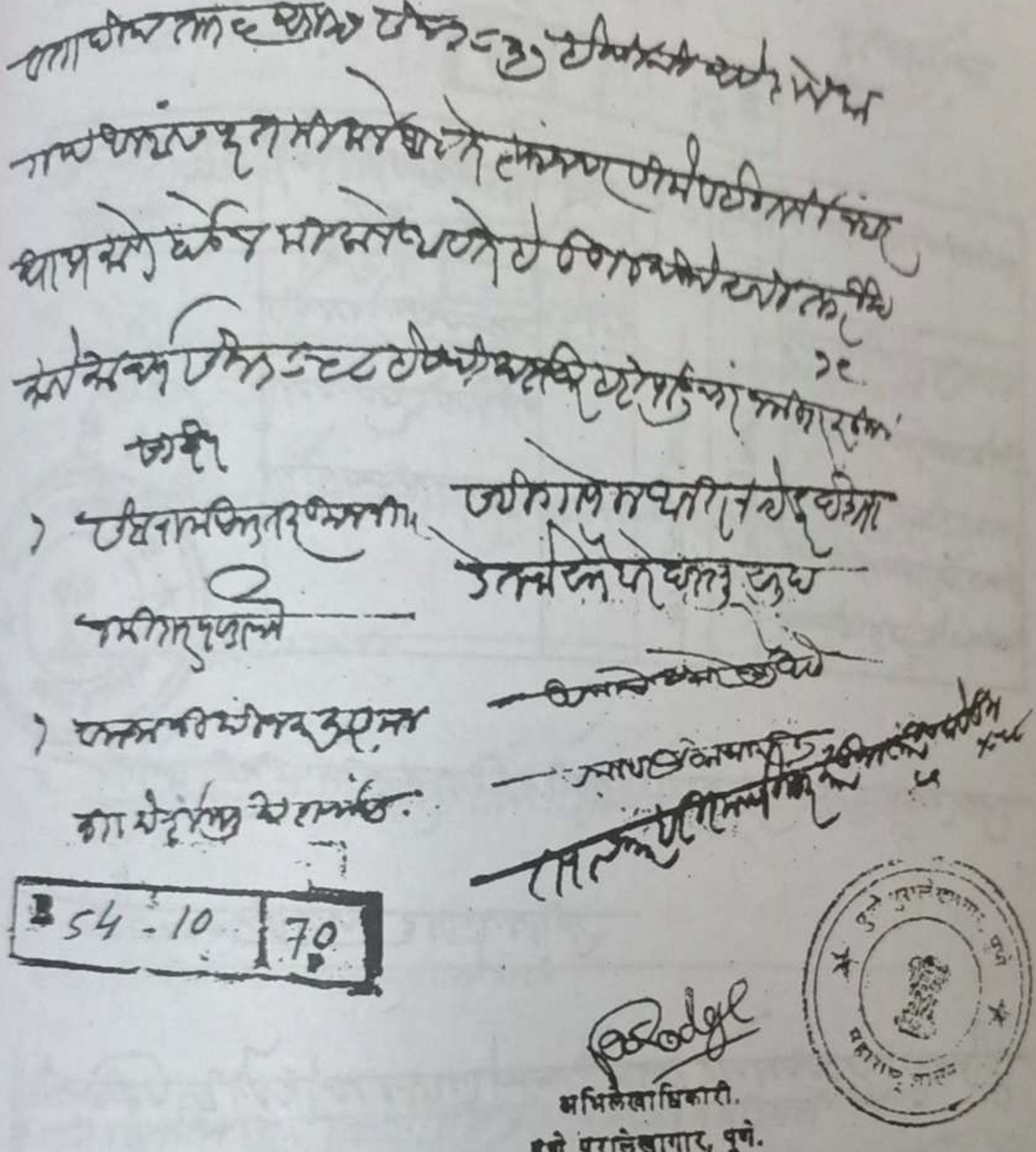
1 [illegible]

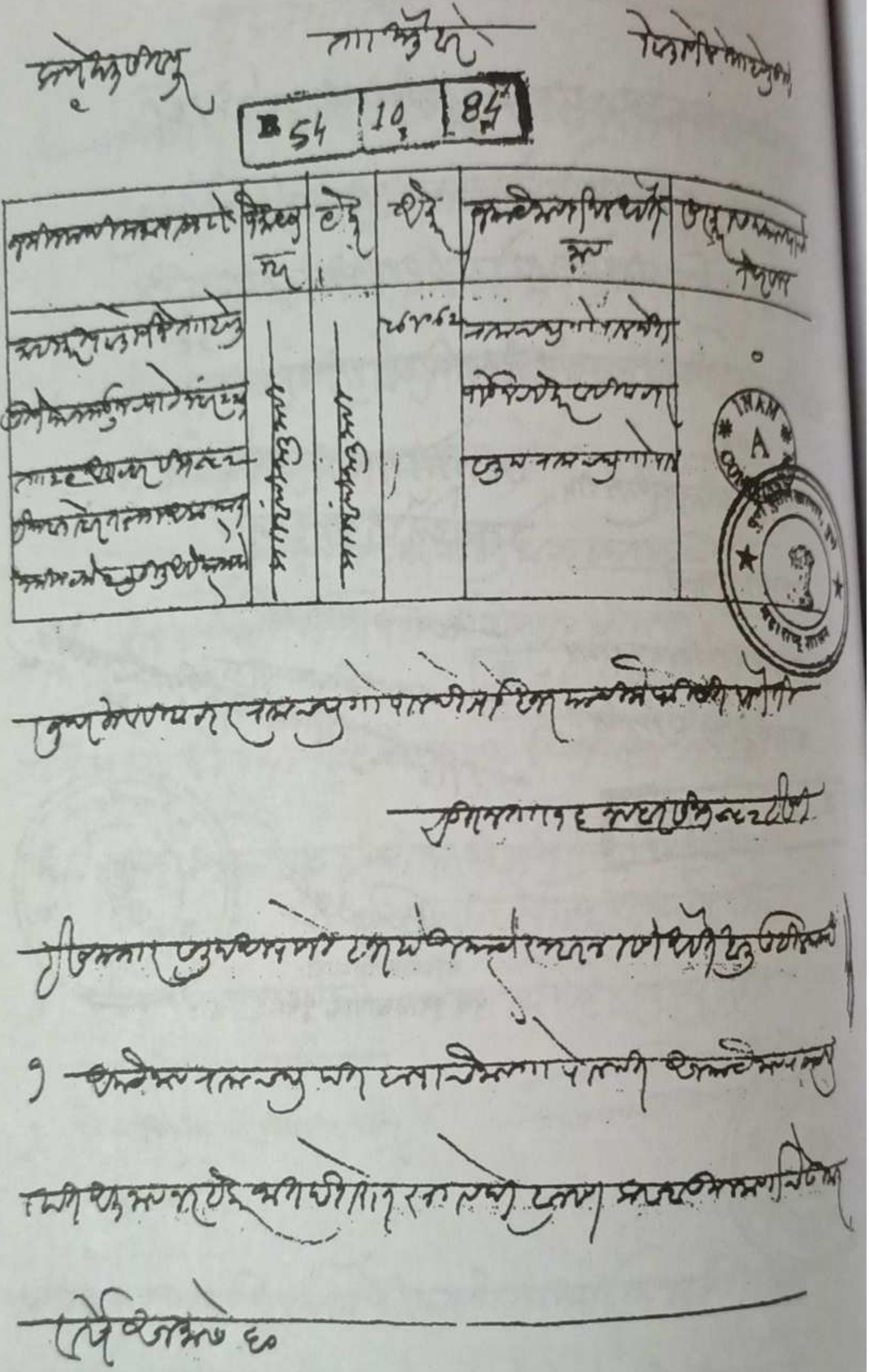
R 54 | 10 | 66

INAM A COMMISSIONER

पुणे पुराभिलेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे.

54-10 70
अभिलेखाधिकारी.
पुणे पुरालेखागार, पुणे.

B 54 | 10 | 84
INAM
A

B 54	10	85

[illegible]

54		86

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54	10	87

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२०

२०

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54 | 10 | 88

54	10	84

१८५२

[illegible]

[illegible]

B 54 | 10 | 10 [illegible]

INAM A COMMISSION

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 19th November 1852

[illegible]

54 | 10 | 96

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] १०

[illegible]

INAM A COMMISSION

[illegible]

[illegible]

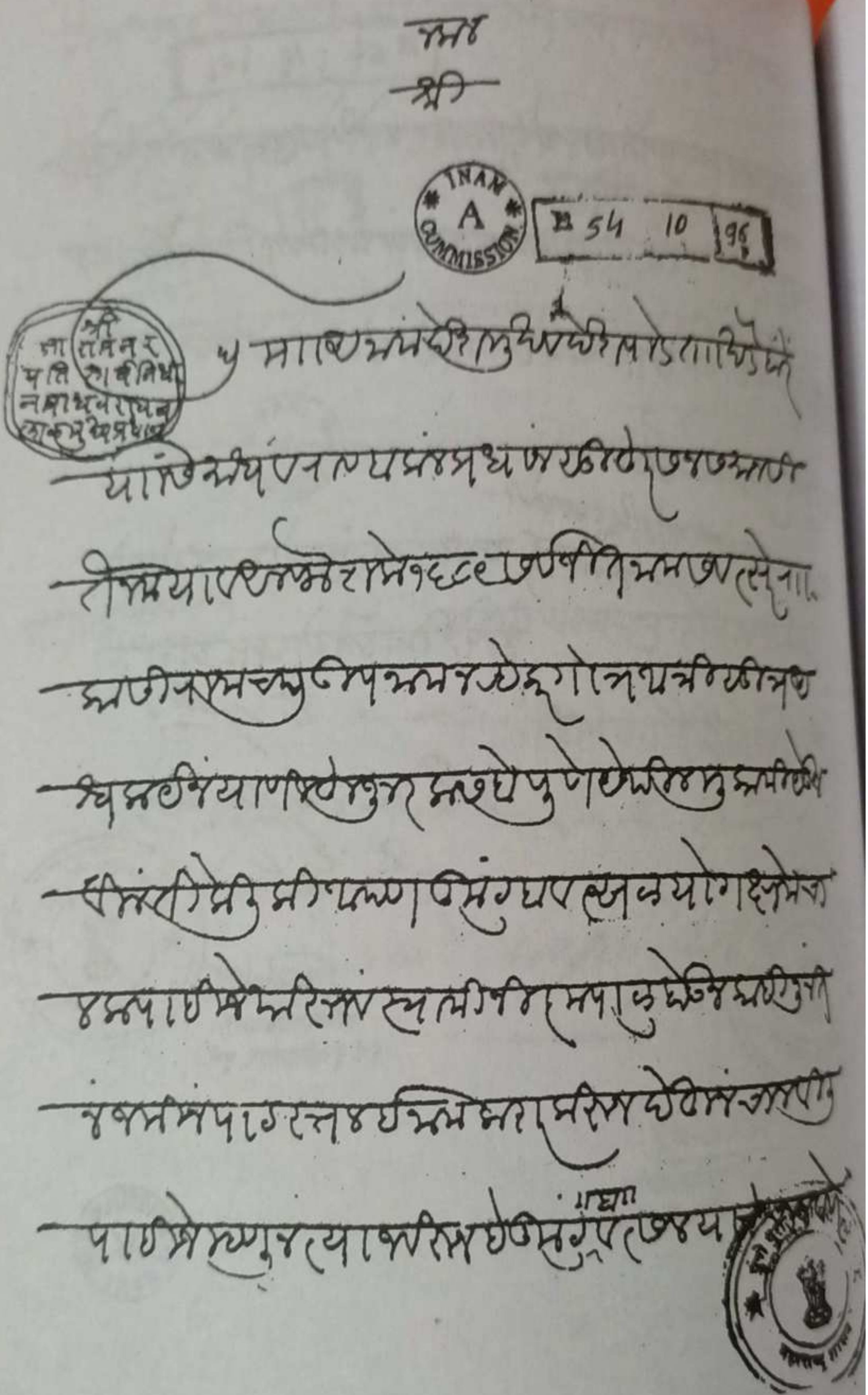
[illegible]

[illegible]

R. C.

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुरालेखागार, पुणे.

INAM A COMMISSION

INAM
A
COMMISSION
B 54 10

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54 | 10 | 97

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54	10	98

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे.

-श्री-

| 54 | 10 | ११ |

B 54 | 10 | 100

54	10	101

[illegible]

[illegible]

[illegible]

54	10	103

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

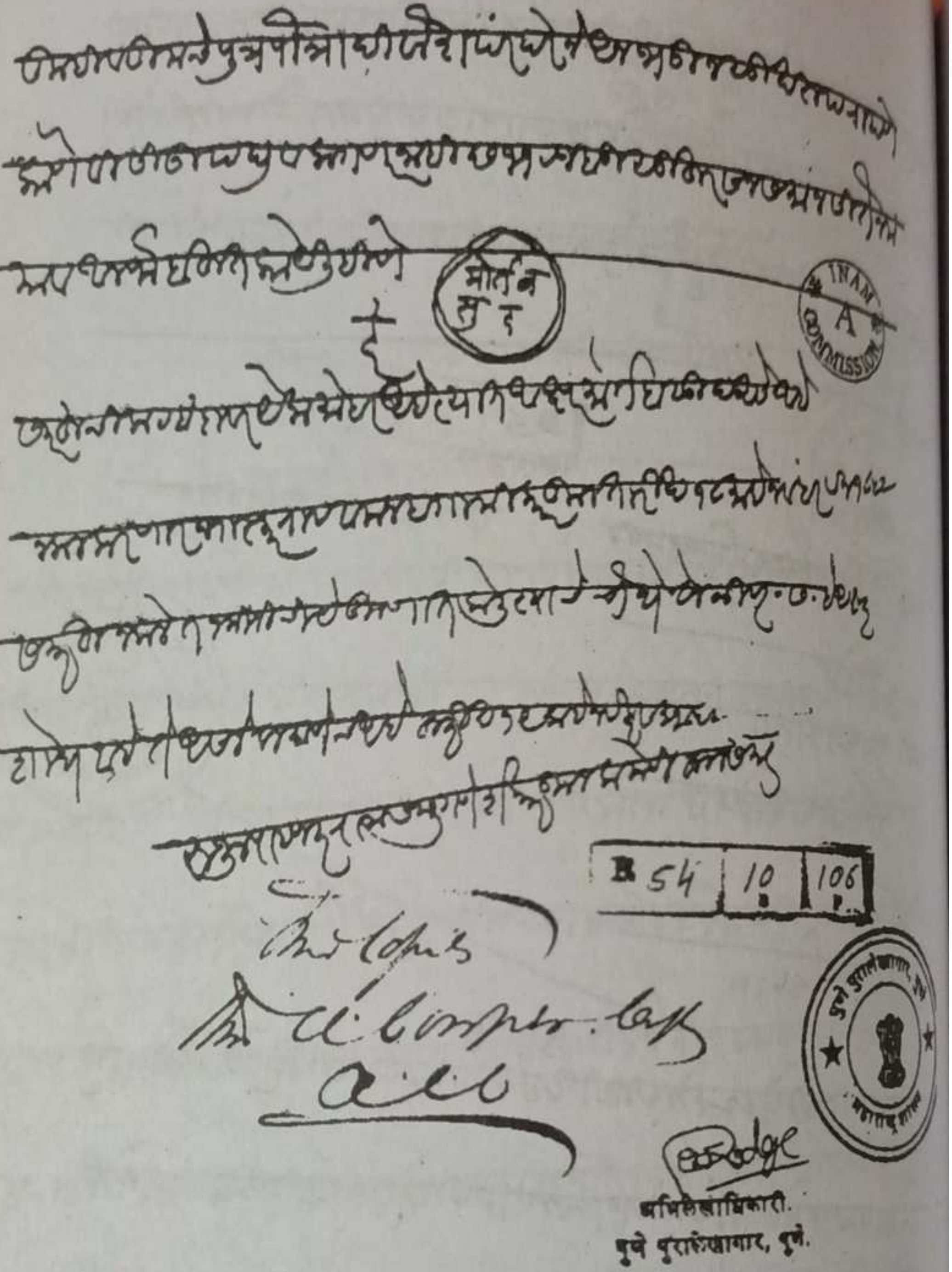
[illegible]

[illegible]

[illegible]

54	10	105

महाराष्ट्र शासन

INAM
A
COMMISSION
B 54
10
106
अभिलेखाधिकारी.
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे.

[illegible]

[illegible]

| 54 | 10 | 107 |

[illegible]

[illegible]

[illegible]

62

[illegible]

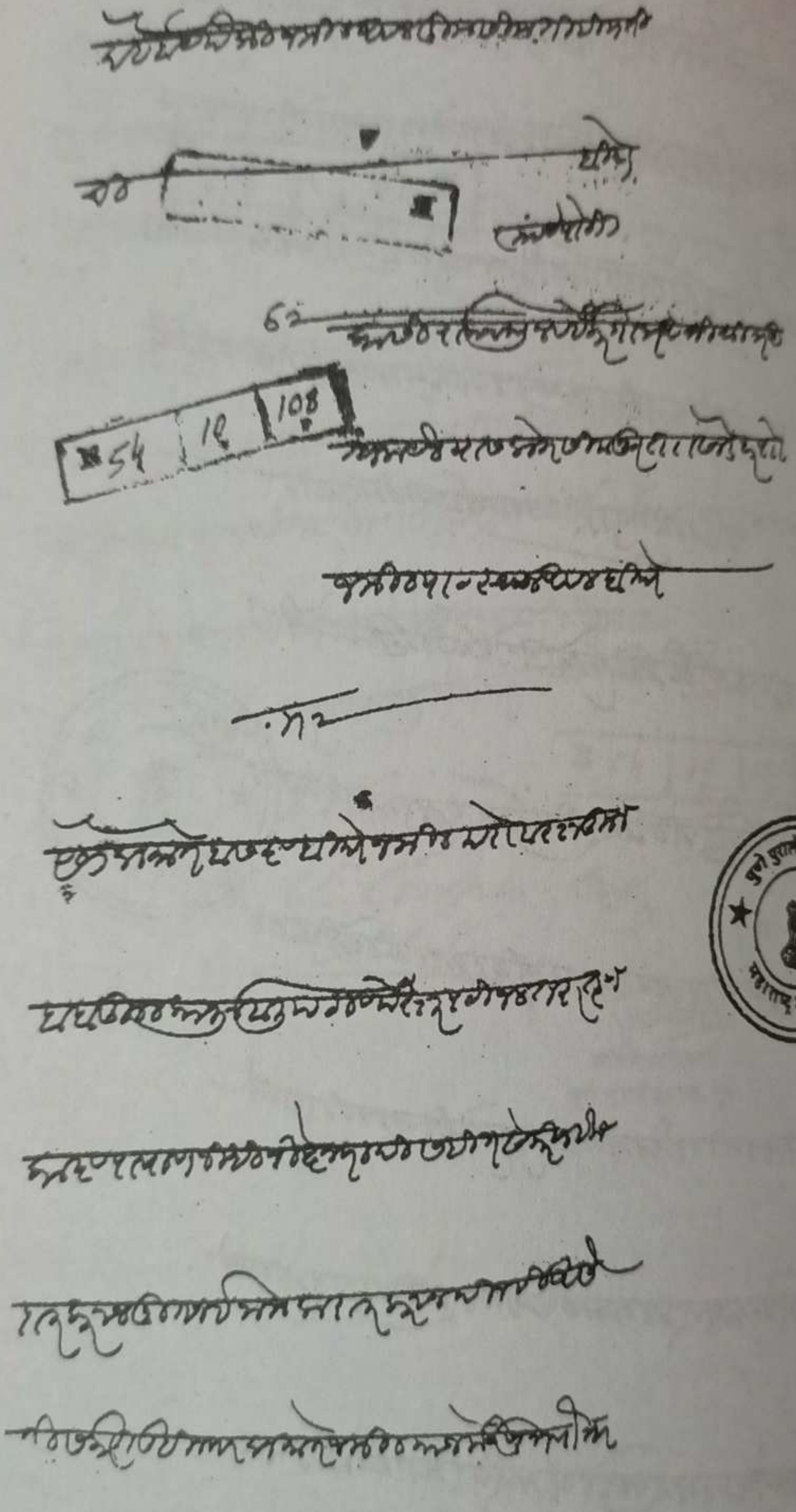
[illegible]

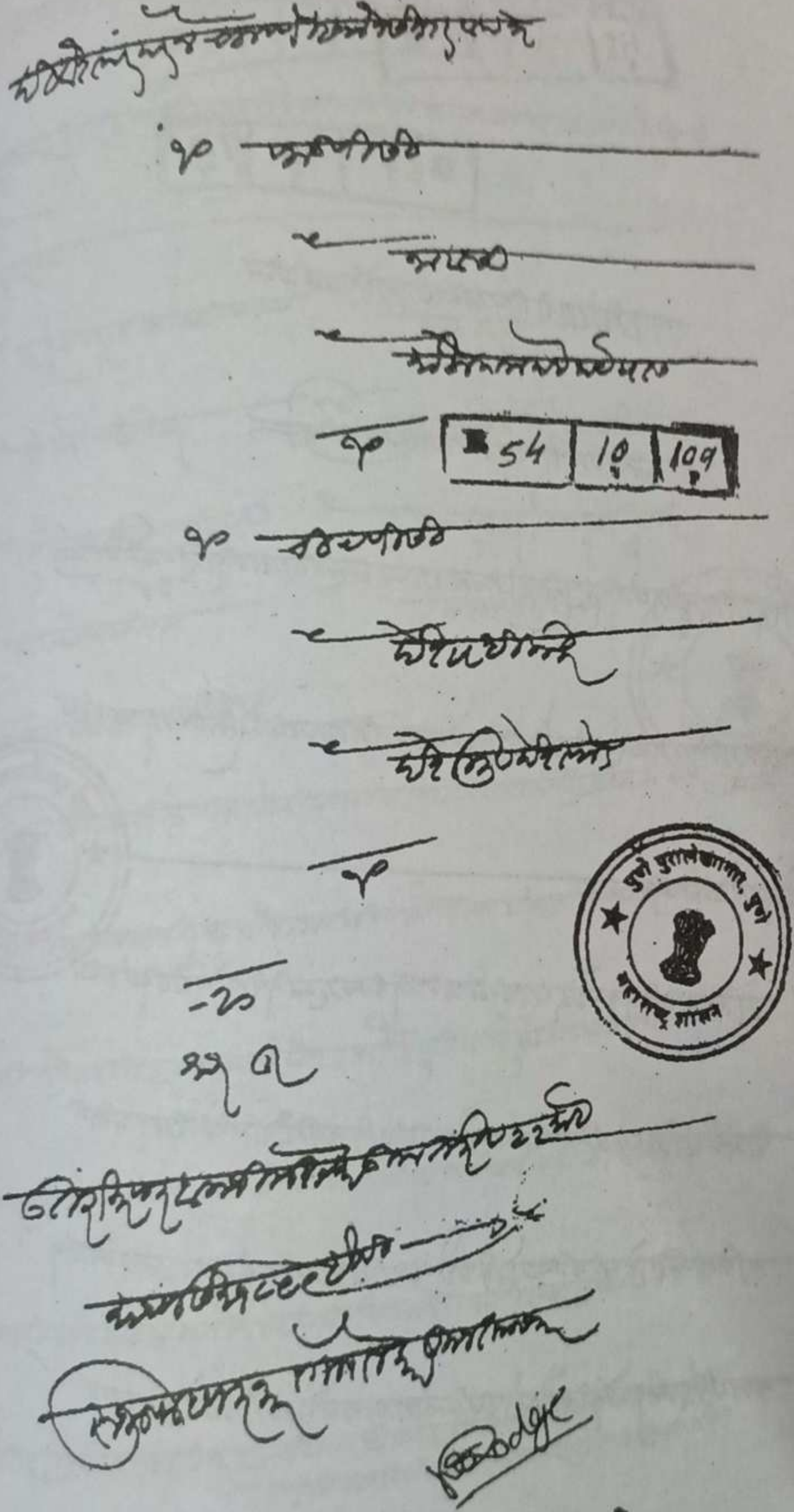
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुरालेखागार, पुणे.

[illegible]

54	10	110

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२

B 54 | 10 | 112

54	10	113

[illegible]

अभिलेखाधिकारी,
पुणे पुराभिलेखागार, पुणे.

54 | 10 | 145

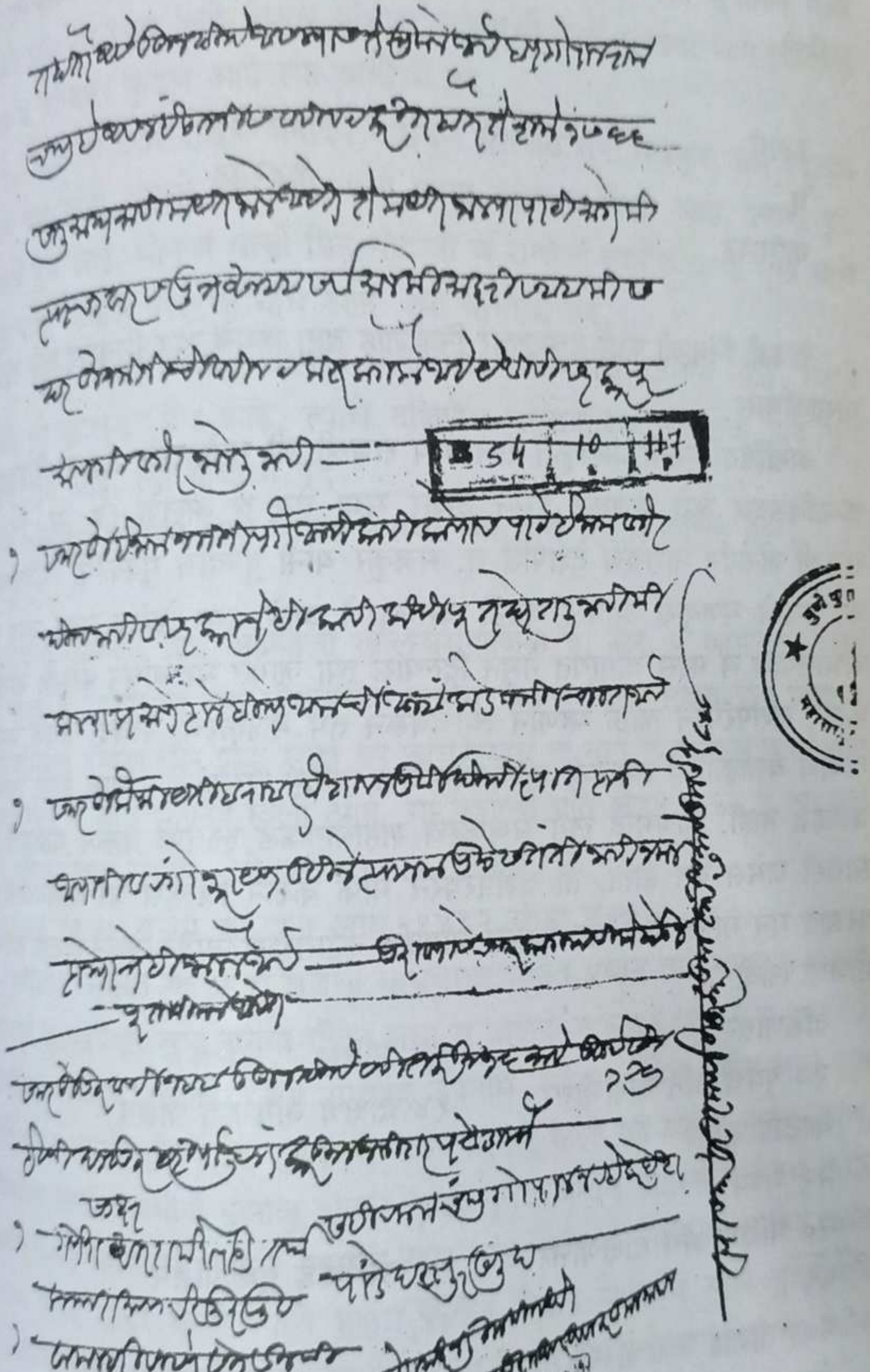
[illegible]

१ [illegible]

B 54	10	416

[illegible]

१ [illegible]

खेड शिवापूर येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचे इनाम जमिनीबद्दल वंशावळ वगैरे माहिती

श्री

इनाम	१४३२
ए	९४२२३
कमिशन	

राजश्री निंबाजी बांडे हवालदार निजाशाह बाग कसबे खेड शिवापूर तर्फ खेडेबारे गोसावीयास -

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य राजश्री श्री मनोहरगीर किल्ले सिंहगड व कमाविसदार कते मजकूर इसने अशर मया तेन व अलफे (इ. स. १८१२) राजश्री जनार्दन नारायण देशपांडे त. मजकूर यांनी पुण्याचे मुक्कामी विदित केले की कसबे मजकूरी आपले वतनी घर करणे आहे. त्या खेरीज नूतन जागा घर बांधावयास व परसू बागायत नेमून दिल्यास त्या जागेत घर बांधून परसांत बागाईत करून वंशपरंपरेने जाऊ म्हणोन त्याजवरून तपे मजकूरची नव्वद टक्के जमीन गांवाचे वसाहतीची त्यापैकी खोलेश्वरनजिक जमीन सव्वा दोन बिघा आहे. त्यावर वसाहत नाही. याजमुळे लगे मजकूरचे शहाबागकडे लावणी करून थळझाडे व साराही जमेस येत होता. तो वंशपरंपरेने माफ करून जिल्हेस घर बांधवयास व परसांत मन मानेल तसे घर-जित्रस बागाईत करावयास जमीन जेथून दिल्ही त्याची मोजणी लांबी

दक्षिणोत्तर	पूर्व पश्चिम
२७ पूर्वेचे अंगे दक्षिणोत्तर	१४ दक्षिण अंगे पूर्व पश्चिम
काठ्या सुमार	
२२ मध्य	१५
२० पश्चिम अंगे दक्षिणोत्तर	१५ उत्तरेकडे पूर्व पश्चिम
६९	४४
पैकी तीजाई काठ्या २३	१५ तिजाई काठ्या
अेकूथ गुणाकार शिव	३४६
दर बिघा प्रमाणे ४००	बिघे ८।।। -।.

यांसी चतुःसीमा -

१. पूर्वेचे अंगे शापूरवाज वलद महंमदरशाह वळद नबीशा मुजावर याचे घरामागे पश्चिमेस पस्सू आहे. त्याचे बांधास आंब्याची झाडे मुजावर याने लाविली आहेत व बांधावर कुडण आहे त्या बांधाची हद्द.

१. पश्चिमेस उत्तर दक्षिण जनार्दन नारायण देशपांडे तर्फ मजकूर यास रघुनाथ त्र्यंबक देव यांनी आपले घर वाणियाची जागा दरोबस्त दिली आहे. त्याचे पुढे वागजाई देव आहे. थोनजी वाजी बिन गोदाजी व राणोजी बिन डोग्राजी गुख याचे घराचे पाठी मागील परसाचा बांध आहे. त्या बांधाची हद्द.

१. उत्तर दक्षिणेचे अंगे सरकार बागांतील थडे-पटीची जमीन आहे. त्याचे शेजारी श्री खोलेश्वर देव आहे. त्याचे दक्षिणेस बांधानजिक पाण्याचा पाट पूर्व पश्चिम जात आहे. त्या बांधाची हद

१ दक्षिणेस नारोपंत भावे याच्या घराची भिंत पूर्व पश्चिम त्याची हद

४

सदरहू जमिनीत झाडे आंब्याची खोलेश्वरानाजिक ३, बोर, ५ जांभळीचे रोथा १, भोकर १ येणेप्रमाणे चतुःसीमापूर्वक जमीन पाऊण बिधा सव्वा दोन पांड व त्या जमिनीत अेकण दहा झाडे सुद्धा घर बांधावयास व बाग करावयास पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने व सारा माफीने दिली आहे. या पत्राची प्रति लेहून घेऊन हे अस्सल पत्र भोगवटीयास परतोन देणे जाणिजे १४३२

(२) ११७७, इनाम कमिशन आय्, १४३२ सीमा नक्कल

आज्ञापर समस्त धुरंधर रा राजश्री माधवराव पंडीत प्रधान तर्फ मोकदम कसबे शिवापूर त. खेडेबारे सुभा समान सीतेन मथा व अलफ शके १६८९ (इ.स.१७६८) सर्वाजित संवत्सरे राजश्री कासी रामचंद्र उपनाम नऱ्हेकर, गोत्र अत्रि आर्य सूत्र आश्वलायन कसबे पुणे येथील मुक्कामी येऊन विनंती केली की आपण कुटुंबवत्सल, योगक्षेमा साठी स्वामीनी कृपाळू होऊन काही नूतन जमीन पाटस्थळ ईनाम करार करून देऊन चालबिली पाहिजे. म्हणोन यास काष्ठ, पाषाण, निधिनिक्षेपसहित करार करून सनद सादर केली. याचे हुकुम करून घेऊन यास व याचे पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने इनाम चालविणे. या सनदेची नक्कल लिहून घेऊन हे सनदपत्र भोगवटीस परतोन देणे.

छ-२१ अज्ञापत्र जाणे मोर्तब १४३२

(३) श्री

राजाराम नरपती ... ४६८७

हर्षनिधान माध

वराव मुख्यप्रधान

आज्ञापत्र राजश्री पंतप्रधान त ।। मोकदम कते शिवापूर सूमा सन इहिदे मया व अलफे (इ. स. १७७१) शके १६९२ कते मजकूर येथील कमाविसदार राजश्री शिवराम रघुनाथ याजकडे होती. ते दूर करून राजश्री कृष्णाजी विश्वनाथ यास कमाविसी सांगितले असे तरी मजकूर निमेसी रूजूं होऊन कते मजकूर येथील वसूल देणे जाणिजे.

छ ९ ४६८७

(४) श्री

आज्ञापत्र समस्त रा. धुरंधर विश्वासानिधी राजमान्य राजश्री माधवराव पंडित त ।। मोकदम, कसबे खेड शिवापूर, त ।। खेडेबारे सुरू सन सर्बेन मया व अलफ शके १६९१ (इ.स.१७६९) प्रमाथी नाम संवत्सरे र ।। हरि जिवाजी बर्वे यासी हुजुर पुण्याचे मुक्कमी विनंती केली की सरकार बागेची बेलाची जागा आहे. त्यांत बेल राहत नाही. यास्तव ती जागा आपल्यास रहाण्यास बक्षीस दिली पाहिजे म्हणून किल्ले मजकूर सरकार जागेची मोजणीनुसार लांबी पाऊणशे हात व रुंदी साठ हात अशी जागा रहाण्यास बक्षीस दिली आहे. तरी सदर जागेचा चकनामा करून हुकुमनाम्याप्रमाणे कारवाई करणे. या जागेची प्रति लिहून घेऊन ही अस्सल सनद मजकूर जिल्हेस भोगवयास परतून देणे जाणिजे छ १८ आज्ञप्रमाणे मोर्तब असे ४६८७

(५) सादिलवार कसबे खेड शिवापूर रा मनोहरगीर ... ग्रामदेव कसबे खेड येथील नांवनिशीवार देवस्थाने, इनाम कमिशन (डी), खालीलप्रमाणे नं ४६८७. १ श्री गणपती; श्री जावजी १; वेताळ २; मुंजे ३; सामजाई वडजाई १; केतकाई

१; तळजाई १; नागझरीजवळील म्हसोबा ५; वलजाई १; मागजाई १; ..... अेकूण
१७ हनुमंत २ भैरव १ खडजाई १; जोगाई १; मावळमाची १; वडजाई १; अेकूण
८; अेकूण २५ संख्या

पूजा व नैवेद्यास कसबे खेड येथे अैनजिनसी ८=।। ..... छ -२८ रजब
१।-।।

(६) कते खेड शिवापूर ता।। खेडेबारे पेठ डोणजे ता।। हवेली, जिल्हा-पुणे
इनाम कमिशन - ए बी ५४-१०-२७.

जामीन कदीम		अेकर	अेकूण	ज्याचे नांव दाखल आहे तो	सरकारास द्यावयांचे दरसाल
पुणे यांजकडून जा. नंबर २२१ ता. २२।१०।१८५२ दरोबस्त जमीन शके ६१।।।. लिहिला आहे.	प्रत बंदी झाली नाही.	प्रत बंदी झाली नाही.	१७३८१५८११	गोपाळ अनंत व त्रिंबक बल्लाह उर्फ जनार्दन नारायण वगैरे भाऊनिम देशपांडे	१३८१४

सदरहू वहिवाटदारापैकी गोपाळ अनंत देशपांडे .... यांसी
कैफियत घेणे की ...... स।। ता ८।११।१८५२ इसवी
१ आमचे नाव गोपालपंत बापाचे नांव अनंतराव आज्याचे नांव नारोपंत आडनांव
न्हेकर जात देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण उमर वर्षे ६०.
२ आमचा जन्म पेठ डोणजे, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे राहणार खेड शिवापूर
३ कसबे खेड शिवापूर येथे देशपांडे पणाचे चाकरीबद्दल मापाप्रमाणे ६१।।।
बिडे ५५ ।।।. (बी ५४-१०-२८)
टक्के ईनाम जामीन चालत आली आहे.
४ सदरहू इनाम जमिन वंशपरंपरा असून दरसाल इनाम तिजाईबद्दल १३८१४
चा आकार असून दरसाल निम्मे आम्हांस द्यावे. लागतात.
५ ज्या वेळेस जमिन मिळाली त्यावेळेस जिरायत होती. पुढे आमच्या पूर्वजांनी
अजमासे शंभर वर्षाचे पलीकडे कांही जमीन बागाईती करून त्यांत १०० आंब्याची
झाडे लाविली आहेत.

६ सदरहू जमीन सरकार खालसांतून पादशहांनी ईनाम करून दिल्ही.

७ कोणी जमीन पूर्वी कसली हे आम्हांस ठाऊक नाही. परंतु अंदाजे २०० वर्षाहून अधिक काळ इनाम आमचेकडे होते असे जबावांत दिले, त्याजवरून आम्हांस माहिती आहे. (बी-५४-१०-२९)

८ सदरहू जामिनीचा मूळ संपादक राधो. आज त्याचे नांव रघोपंत हे होते ते आमचे पासून तेरावे पिढीचे पूर्वज होते.

९ सदरहू जमीन व ते खेड शिवापूर येथील देशपांडेपणाची म्हणून चाकरी पोटी मिळाली असून त्याप्रमाणे काम आम्ही करीत आहोत.

१० सन १२२१ फसली साली सदरहू जमिनीची वहिवाट जनार्दन नारायण हे करित होते ते मूळ संपादकाचे धाकटे भावाचे पुढील चौदावे पिढीचे वंशज होते व आम्हांस तेरावे पिढीचे भाऊबंद होते.

११ सदरहू वहिवाटदार यांनी सन १२४५ फसली पर्यन्त जामिनीची वहिवाट पुढे सदहूर जमिनीत आमचा निम्मा हिस्सा आहे असे म्हणोन आम्ही कंपनी सरकारांत फिर्याद केली होती. त्याची चौकशी होऊन सन १२४८ फसली साली सरकारकडून निम्मे जामिनीची मालकी आली तेथपासून आम्ही वहिवाट आजपर्यन्त करित आहोत.

१२ सदहूर जमिन इनाम मिळल्यापासून शके १६१९ ते सन ११६७ फसली पर्यन्त वहीवाट चालत आली. नंतर सदहूर साली भाऊबंदकीमुळे नाना साहेब पेशवे यांनी ती जामिन जप्त केली ती शके १६९० म्हणोन सन ११७८ फसली साली. पेशवे सरकारांत जनार्दन नारायण याचे मुलांनी अर्ज केल्या वरून शिवराय बापूजी पेशवे याचे भिडेने सदहूर साली जामीन त्याचे ताब्यांत दिली. ती शके १७०१ म्हणजे सन ११९८ फसली पर्यन्त सरकारकडून जप्तीच होती. नंतर सदरहू साली जनार्दन नारायण यांनी पेशवे सरकारांत इन्साफ न होतां ती जामीन आपले वहिवाटीस घेतली.

१३ ज्या दिवशी कंपनी सरकारचा अंमल सुरू झाला तेव्हापासून सन १२४५ पर्यन्त जप्ती वगैरे दिकत कांही झाली नाही. सन १२४६ फसलीस आमचे अर्जावरून कंपनी सरकारांतून जप्ती झाली होती ती सन १२४७ फसली साली मोकलीक झाली. याशिवाय जप्ती वगैरे दिकत काही महिने बिनदिक्कत चालोन आहे.

१४ सदहूर जामीन पोट इनाम म्हणून कोणास कांही दिली नाही.

१५ जामिनीची लावणी दुसरे रयतेस याचे उत्तर नकलेत आहे. उत्पन्न व नक्त नूमणूक त्याबद्दल जमाखर्च बितपसील: -

जमा	रूपये	खर्च	रूपये
३५ ५०	सदहूर जमिनीची लागवड वजा जातो दरसाल उत्पन्न अंदाजे होते ते ७०/- प्रमाणे निम्मे अदमासे झाडासुद्धां पेठ डोणजे, ता।। हवेली, पुणे जिल्हा येथील खालसा गांव १० दुमाले गांव ६ कते खेड शिवापूर येथील पेठ सुद्धां नक्त नेमणूक दरसाल नक्त नेमणूक मिळतात ते प्रमाण निम्मे १००/-	६८१५ ७८	इनाम तिजाई खत दरसाल द्यावे लागतात प्र. निम्मे १३८१४ महालकरी पेठ डोणजे, तालुका. हवेली, जिल्हा-पुणे याचे कचेरीत देशपांडेपणाचे २ कुलकर्णी हिश्यांचे चाकरी करितां दोन करून दिल्हे आहेत. त्यास रोजमुद्रा द्यावा लागतो त्याजबाबत होतात ते असे रु. (बी - ५४ - १० - ३३)
८५		८५	

येणे प्रमाणे खर्च होत आहे त्यांत आम्हांस काही रहात नाही. १६० सदरहू पंधरा कलमाचा मजकूर करार. आम्हांस सनदपत्र हजर केले तेः-

१ राजा शिवछत्रपती याणी राज शक ४९ म्हणजे १२३२ फसलीची रूद्राजी सदाशिव पांडुरंगराव यांचे नांवे सनद अस्सल अेक

१ विनायक बल्लाळ साठे महीकर पेठ डोणजे व ।। हवेली जिल्हा-पुणे यांनी सूजा समान समासीन मया तैन व अलफे सन १२४७ फसली ता।। ६ ऑक्टोबर सन १८३७ इसवीची ता।।. अस्सल अेक

येणेप्रमाणे दोन कागद हजर केले आहेत. इतर कागद आमचेपाशी नाहीत. साक्षी पुरावा अर्ज द्यावयाचा नाही सदर सरकारी हिशोबास ६१।।।. टक्के इनाम जमीन व आमचे कडे ५५।।।. टक्के याप्रमाणे निम्मे म्हणजे लिहिले त्यासह सहा बिघा टक्के आमचे वाहिवाटीस आहे. याचा बितपशील सदरी लिहिला आहे.

(बी-५४-१०-३४)

येणेप्रमाणे सवालाचे जबाब इ.क ता १९।११।१८५२ इसवी. सही गोपाळ आनंद न्हेकर देशपांडे

सदरील वर लिहिलेला मजकूर आम्हांस कबूल आहे.

द. सु रामचंद्र गोविंद सही ××× त्रिंबक बल्लाळ न्हेकर देशपांडे तर्फे (बी ५४-१०-३५) खेडेबारे दस्तुर खुदू.

इनाम कमिशन-ए सही ××× आभिलेखाधिकारी पुणे पुरालेखागार पुणे

७ इनाम कमिशन

वंशावल गोपाळ आनंद न्हेकर देशपांडे तर्फे खेडे बारे वस्ती-खेड शिवापूर, पेठ डोणजे, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे यांनी कसबे मजकूर येथील निम्मे इनाम जमिनीची कैफियत लिहून दिली असून ही वंशावल संपादकाचे आज्यापासून लिहून दिली आहे.

तारीख १९ माहे नोव्हेंबर सन १८५२ इसवी दस्तुर खुद्द विसाजी पांडुरंग कास्कून तारीख मजकूर,

सही ××× त्रिंबक बल्लाल न्हेकर देशपांडे तर्फे खेडेबारे द.खु सही ××× इनाम कामिशर पुणे सही ××× अभिलेखाधिकारी, पुणे पुरालेखागार पुणे पुढील पानावर सविस्तर वंशवल दिली आहे.

८ बी ५४-१०-४४ "श्री" नक्कल इनाम कमिशन -ए

स्वस्ति श्री राज्यभिषेक शके ४९ शुभकृत संवत्सरे फाल्गुन शुद्ध सप्तमी यंदवासरे क्षत्रिय कुलावतंस श्री राजा शाहू छत्रपति स्वामी

यासि सखाजी व पांडुरंग
खंडोपंत उप नाम न्हेकर देशकुलकर्णी
ता. खेडेबारे व गांवकुलकर्णी निगा

न्हेकर त।। मजकूर यांस दिल्हे वतनपत्र अैसे जे
तुम्ही सातारा मुक्कामी स्वामी संन्निध विदित केले की त।। मजकूरचे देशकुलकर्ण गांवकुलकर्णचे वतन आपले वडिल राधो गोजोपंत यांनी वतन साधिले ते करीत होते. त्याउपरी त्याचे पुत्र रघो रघुनाथ यांनी केले. त्यांचा पुत्र राघो बागदेव वतन चालवित असतो वतनाचा कारभार बहुत आपणास असावे म्हणोन आप्पाजी रामचंद्र व मोरोबाकल याचे वडिल मुधाजी नरसिंह आपण एक असे समजोन राघो बागदेव यांनी देशकुलकर्णाचा निम्मे वाटा घेऊन कारभारास ठेविले. आपण वडिलपणाचा वांटा खाऊन होते. मुथाजी नरसिंह धाकुटपणाचा वाटा खाऊन धाकुटपणे वर्तोन कारभार चालवित होते. रूद्राजी नारायण आपले पणजे यापावितो सदहूर प्रमाणे चालत आले. त्याउपरि ते बलवाने सारे वतन त्याणी आपलेच आहे असे समजू लागले. मग आपले आजे **भिकाजीरूद्र** व चुलते **नारोभिकाजी** कसबा व पेठ शिवापूरचे देशकुलकर्णे व गावकुलकर्ण रूमाल **चिमणाजी बापूजी मोरोबाकल** याचा चुलता याणेहि रोज घेतला. पांच गांवाची कुलकर्णे मात्र आपणाकडे राहिली. हा प्रसंग थोरले कैलासवासी स्वामी पासी **सखो भिकाजी** याणी केला. तेव्हां चिमणाजी बापूजी याची भीड विशेष. याकरितां त।। हुजुर इनसाफ न झाला. मोरोबाकल याजवरी मनसूफी लावली. त्याणी चिमणाजी बापूजीचां पक्ष करून निर्वाह घेऊन दिल्हा हे वर्तमान मागती थोरले कैलासवासी स्वामीस निवेदन केले. त्याणी **सखो भिकाजी** यास आज्ञा केली की आर्धा **कसबाचे** व **पेठेचे** कुलकर्ण साधणे. उपरांतील देशकुलकर्ण हिस्साही तुजे तुज देतील अैसी. आज्ञा करून **चिमणाजी बापूजी** यास आज्ञापत्र दिल्हे. त्याप्रमाणे त्याणी **कसबाचे** व **पेठेचे** कुलकर्ण सोडून द्यावे. ते न दिल्हे फिरोन प्रसंग करावा **तरी अवघा घरबार त्यास अनुकुल. आपले न चाले.** त्यामुळे तसेच राहिले. कैलासवासी यांचे कारकिर्दीस प्रसंग व्हावा त्यास **चिमणाजी बापूजी** बदलोन मोगलाईत गेले होते. हजर नव्हते. याकरितां न जाले. अलिकडे कैलासवासी राजश्री काकासाहेब याचे कारकिर्दिस राजश्री शंकराजी पंतसचीव दशकास पत्र दिल्हे. दशकानी विनंतीपत्र लिहिले. देशकुलकर्ण व गांवकुलकर्णचे वतन पुरातन **नारो भिकाजी** व रूद्राजी सखाजी याचे वडिल हे धाकटे **बाळाजी बापूजी** परंतु यास रेटून तेच वतन खातात. अैसे लिहिले त्यावरून सचिवपंती त्र्यंबक शिवदेव याकडे पत्र घेऊन पाठविले. त्याणी इन्साफ करावा. तो कोरीगंतू फितूर जाले. त्यामुळे ते तिकडे गेले. इन्साफ

झाला नाही. त्या अलिकडे काही प्रसंग होऊन आलाच नाही. याऊपरी स्वामी [illegible] परायणे आहेत. ईश्वर न्याये पारिपत्य केले पाहिजे म्हणोन विनंती केली. [illegible] राजश्री पंडित सचिव यास आज्ञा करून **''आपाजी रामचंद''** व ''मोरोबकल'' यासी हुजुर आणविले त्यांसी वर्तमान सांगोन लिहून दिले. करीना दिला. [illegible] मजकूरचे देशकुलकर्णाचे नकल झाले. आमचे वडिल **रूद्राजी सरबाजी** व पांडु[illegible] **खंडोरावचे** वडिल **राघो गोजदेव** यास वृत्ती दिली. त्यांनी मुधाजी नरसिंह [illegible] निम्मा वांटा घेऊन कारभारास सामील करून घेतले कालगतीने मोरोबाकल [illegible] वडिल बळावले. यामुळे **रूद्राजी सखाजी** व **पांडुरंग खंडोराव** याचे वडिल[illegible] रेटून वतन अनभवले.

आपाजी रामचंद्र व **मोरोबकल** यांनी तकरीर केली की रूद्राजी सखाजी व **पांडुरंग खंडोराव** हे आपले भाऊ खरे. वंशावली वरून मूळ पुरुष [illegible] रघोपंत नऱ्हेकर असून त्यास दोन पुत्र **गोजिपंत रघुनाथ** व मुधोजी रघुनाथ दोघांचे संतान येणेप्रमाणे (बी-५४-१०-५२)

थोरले गोजिपंत रघुनाथ यांचे संतान	**धाकटे मुधोजी रघुनाथ यांचे संतान**
१ राघोपंत	१ नरसोपंत
१ रघोपंत	१ मुधाजीपंत यास राघो बागदेव यांनी सामील करून घेतले
१ राघोपंत यांसी मुधाजी नस्ती यास निमे वांटा देऊन सामील वरून घेतले	१ रामजीपंत
१ विठ्ठलपंत	१ कृष्णजीपंत
१ बगोपंत	१ कोंडाजीपंत
१ विठ्ठलपंत	१ मुधाजीपंत
१ नारोपंत	१ लखमाजीपंत
१ रुद्राजीपंत	१ मुधाजीपंत
१ भिवाजीपंत	१ बापूजीपंत
१ सखोपंत व खंडोपंत	१ अंताजीपंत व बकाजीपंत
१ रुद्राजीपंत व पांडुरंगपंत	१ आप्पाजीपंत रामचंद्र व मोरोबाकल
१२	१२

येणेप्रमाणे वंशावल सांगितले त्यावरून तुमचा व त्याचा मूळपुरूष अेकच तुमच्या वंशाचे तुम्ही धाकट्याचे वतीचे "**आप्पाजी रामचंद्र**" व "**मोरोबाकल**" असे केले आहे. याकरितां त्यांस आज्ञा केली की तुम्ही भाऊबंदास मानोन रहा. त्यास ते राजी नव्हते. तेव्हा श्री कृष्णेचे दिव्य नेमून देशमुख व मोकादम यास पाठविले. देशमुखास आज्ञा केली जो देशकुलकर्णी असेल त्याने हत्ती धरून काढणे यावर देशमुखांनी कृष्णे सांन्निध जे तकरीर स्वामीसंन्निध केली व सचीव पंत महादजी शंकर याजवळ लिहून दिली तेच बोलणे भोगवट्यावर नजर ठेऊन मोरोबाकल यास हाती धरिले आणि घेऊन आले. देशराम पंचरात्र नियत वरून त्याणी कतबे घेऊन दिले होते. त्यास मुदतीमध्ये प्रचीत आली. यावर सुद्धां मोरोबाकल राजी नव्हे.

यावरून मौजे पाल येथे श्री सन्निध माद्य शुंद्ध प्रतिपदेस दिव्य करावयाचे अैसा निर्वाह करून निरोप दिल्हा. मुदतीत तुम्ही हजर झाले. ते हजर न झाले याबद्दल त्यास मसाक करून हुजुर आणिले. याउपरी सरकारातून व सभानायक व गोताचे मते विचार मनास तुम्ही व आप्पाजी रामचंद्र व मोरोबाकल भाऊकीचा त्याचा मूळ पुरूष अेक याकरितां दिव्य करावे. हे शार्स्त्रा नाही. तथापि मोरोबाकल याचे आग्रहावरून व कृष्णेचे दिव्य दिल्हे त्यास दुसरे दिव्य पालीस श्री स्थली नेमिले तेथे मुदतीस हजर न झालेमुळेहि खोटा झाला. तिसरी गोष्ट तुमचे वडिल साधिली. वडिल घर तुमचे ते धाकटे याकरितां स्वामी कृपाळू होऊन ता॥ मजकूरचे देशकुलकर्णाचे आप्पाजी रामचंद्र व मोरोबाकल यास करार केला आहे. तुम्ही आपला विभाग भाऊबंद देखील आपले बापभाऊ अनभवतील. या वतनास हकलजमा इमानत हिशेबांत असेल ते बरोबर निम्मे निम्म तुम्ही व ते खाणे. जमानत वडील घराव्याकडे असावी. त्यास आलीकडे आप्पाजी रामचंद्र व मोरोबाकल याचाच भोगवटा पडला आहे. वतन संबंधे वसूल जिल्हेकडे घेणे. लेखनालंकार

५४-१०-५७.

महालकरी पेटा डोणजे, परगणे हवेली, सूजा समान सलासीन मया तेन व अलफे सन १२४७ फसली ताकीद करण्यांत येते की वादी आप्पाजी नारायण न्हेकर देशपांडे त।। मजकूर याजवर देशपांडे पण व गांवकुलकर्णे इनाम वगैरे निम्मे वतनाबद्दल दावा नंबर ३६ सन १८३५ इसवीत रेव्हेन्यू कोर्टात केला. त्याचा इन्सफाची चौकशी साहेब एस्कायर प्रिन्सिपल कलेक्टर, जिल्हा पुणे यांनी ता. १३।११।१८३५ इसवी रोजी हुकुमनामा केला. त्यांत हासील की त।। मजकूरचे देशकुलकर्ण व गांवकुलवर्ण व इनाम व हिशेबांत वादी प्रतिवादी यांचा निम्मा निम हिस्सा बरोबर आहे. परंतु त।। मजकूरापैकी काही गावंपंतसचिव. हे खात आहेत. ते सन १८२७ चा कायदा २९ यांत शेवटी लिहिले होते. जे सर्व गांव सरकार इकब म्हणोन लिहिले आहेत त्यांत इकडून ठराव करणे जरूर नाही. यावरून व कंपनी सरकारचे अंमलांत त।। मजकूरचे गांव आहेत. त्या गांवी निम्मे वतन कुलकर्ण व देशपांडेपण वादी यांचे दाव्याबाबत वादी व प्र वादीनी निमानिम घ्यावयाचे. हुकुमनाम्याचे वेळी आम्हांस प्रतिवादी जनार्दन नारायण नाराज होऊन मुंबई येथे अपील नंबर १०५४ चे केले. त्याचा इन्साफ १८३६ रोजी निवाडा ठरविला. ता. १३।११।१८३५ रोजी कलेक्टर यांनी वादी प्र. वादी याचे नांव निमानिम बरोबर समजून हुकुमनामा हाल केला आहे. त्या हुकुमनाम्याच्या अन्यये प्रतिवादी जनार्दन नारायण न्हेकर देशपांडे यांजकडून आमचे निम्मे वतन येणे. त्याची वाहेवाट आम्हांकडे चालविली पाहिजे. म्हणोन अनाजी नारायण व बाळाजी बाबूराव न्हेकर देशपांडे यांनी रेव्हेन्यू कोर्टात अर्जी केली. निम्मे वतन देशपांडेपण व गांव कुलकर्ण वादी आप्पाजी नारायण व बालाजी बाबूराव न्हेकर देशपांडे यांना द्यावे. तो बितपशील

दुमाला गांव पेठ शिवापूर सुद्धा	खालसात गांव आहेत ते
१ कसबे खेड शहाबाग शेरी सुद्धां	९ मौजे कोंढणपूर
२ पेठ शिवापूर कत मजकूर प ।।	१० मौजे कल्याण
३ मौजे कामथडी	११ मौजे आर्वी
४ मौजे केतकावळे	१२ मौजे रहाटवडे
५ मौजे कुंभोशी	१३ मौजे शिवरे

६ मौजे गाऊडदरा
७ मौजे गोगलवाडी
८ मौजे केळवडे

१४ मौजे कुंबरे
१५ मौजे काबरे
१६ मौजे देवसी

वरील सदरी लिहिलेले पंधरा गांव व सोळावी पेठ येथील ईनाम व इसाफत व देशपांडेपण व गांवकुलकर्ण वगैरे वतनाचे उप्तन्नाची जप्ती प्रतवारी जनार्दन नारायण न्हेकर देशपांडे यांनी प्रिन्सिपाल कलेक्टरसाहेब यांचे हुकुमनाम्यावर सदर दिवाणी अदावतीत अपील केले. त्यावेळेस आप्पाजी व बालाजी बाबूराव यानी अर्जी केल्यावरसुद्धां प्रतिवादी जनार्दन नारायण याने त्यांना जमिन दिली नाही. १४।५।१८३६ सर्व वतन कलेक्टर यांनी जप्त करून पेठ डोणजे येथे सरकारांत भरणा केला. ता. २१।७।१८३६ ला पेठ मजकूर येथे ताकीद दिली. त्यास जप्ती पैकी वादी आप्पाजी नारायण वा बालाजी बाबूराव न्हेकर देशपांडे याचे निम्मे हिश्याची मोकळीक करून पसार केली असत. तरी सक्षरी गांवी देशपांडेपण व गांवकुलकर्णी निम्मा वांटा वादी अप्पाजी नारायण व काळजी बाबूराव वतनाचा उपयोग करतील (बी. ५४-१०-६६)

या पत्राची नकल घेऊन असलपत्र भोगवटीयास परतोन देणे जाणिजे. ता. ६।८।१८३७ इसवी, श्रावण शुद्ध ५ शके १७५९

इनाम कमिशन - ए सही ××× सही ××× अमिलेखाधिकारी
इनाम कमिशनर पुणे लेखागार, पुणे

(१०) पुरवणी जवाब गोपाल आनंद देशपांडे तर्फे खेडेबारेकर, मौजे डोणजे, पेठ मजकूर तालुका हवेली, जिल्हा-पुणे कसबे खेड शिवापूर येथे आमची इनाम जमीन आहे. ह्या जमिनीबद्दल पूर्वी इनाम कमिशनरचे चौकशीत कैफियत दिली आहे. त्या कैफियत बद्दल पुरवणी जबावप्रमाणे व्हीसी खुदावंत ग्रीफीथसाहेब, ऑफिशिएटिंग इनाम कमिशनर याचा हुकुम हरिकृष्ण कारकून याचा रिपोर्ट राजि नंबर २०७७, तारीख १५ माहे मे सन १८५१ इसवीचा आला. पुरवणी जबाब लिहून घेतला तोः -

(१) संपादक आमचे पिढीचा म्हणोन आम्ही जबावांत पूर्वी उत्तर दिले परंतु वंशावलीवरून चौदावे पिढीचा संपादक होत आहे हे खरे आहे. पूर्वी विसरल्याने

तेरावे पिढीचा असे होत आहे असे लिहिले असले तरी संपादक चौदावे पिढीचा होतो.

(२) जनार्दन नारायण हे संपादकाचे वंशज म्हणोन पूर्वी लिहिले असले तर तसे नसून संपादकाचे चुलत्याचे वंशज जनार्दन नारायण होत आहे हे खरे आहे.

(३) आम्ही पूर्वी वंशावल दिली. त्यांतील पुरूषास शेत तीजाई किंवा नकल त्याचा तपशील

१ नारोबा व सखोजी भिकाजी त्यांतील यास तीजाई नकल आहे.

१ धोंडो नारायण यास शेत तीजाई नकल आहे. सायरो रघुनाथ सदरप्रमाणे आप्पाजी व मोरो अंताजी संत तिजाई नकल आहे.

१ गणेश यास सेत तिजाई बायको मात्र आहे व कृष्णाजी यादव यास खेत तीजाई नकल आहे.

१ कासी राम व रामजी मल्हार सेत तीजाई नकल.

१ महादेव बाबाजीराव सेत तीजाई नकल आहे.

१ कृष्णाजी रघुनाथ नकल आहे. सेत तीजाई

१ गंगाराम व कोंडो खंडोराव सेत तीजाई नकल खंडेराव मात्र नविमान आहे. येणेप्रमाणे तपशील आहे.

(४) रामचंद्र सखाराम हे इसम ईकडे रहात नसोन माहिमानगडाकडे ता सातारा इकडे रहातात. शेकडो वर्षे तिकडे असल्यामुळे त्यास सेत तीजाई किंवा त्याचे नकल व कायम हे काही ठाऊक नाही. माहिती नाही.

(५) जनार्दन नारायण यांचे वंशाचे

१ दाजी यास सेत तीजाई नकल आहे.

१ धोंडो आप्पाजी व काशिनाथ रामचंद्र यास

(६) निळो नारायण यांचे शेजारी कायम म्हणोन जे हिस्सा दाखल केले तो हरी मोरोपंत याचा मुलगा म्हणजे निको नारायण याचा सख्खा भाऊबंद पाहिजे.

(७) कैफियती बरोबर दोन कागद पुराव्यास दिले ते कोणतेहि खूण समजल्या शिवाय आहे किंवा नाही हे समजत नाही. (बी ५४-१०-६९)

येणेप्रमाणे पुरवणी नंबर कलमावर पत्र ता ३।३।१८५८

१ सखाराम आनंद देशमुख ता।। कर्यातमावल सही ××× गोपाळ अनंत नऱ्हेकर देशपांडे

१ गोंविद विसाजी कारकून तर्फे खेडेबारे दस्तुर खुद.

आम्ही गोपाळ अनंत लिहून देतो की खाली हुकुमात लिहून आलेला कागद राजा शाहू छत्रपती याचे पत्र शके ४९ फसल सन ७ चे व ताकीद ता. ६।४।१४३१

असे हे कागद आम्हांस परत मिळाले आहेत. ते त्याजवर सीक्के व इंग्रजी नंबर याप्रमाणे होऊन मिळाले आहेत हे लिहून दिल्हे सही ता. १९।३।१८५८ इसवी दप्तरी हरी पांडुरंग जमादार सही ×××

सा. स १ सखाराम अनंत कुंजीर पेठ डोणजे

१ वामनाजी दिनकर कारकून

(११) कते खेड शिवापूर ता।। खेडेबारे पेठ, डोणजे ता हवेली जिल्हा पुणे (बी ५४-१०-८४) इनाम कमिशन ए शिक्का पुणे महाराष्ट्र शासन.

जामीन कदीम	नंबर	एकर	ज्याचे नांव दाखल होते ते नाव	सरकारास द्यावयांचे दरसाल
महातकरी पेठ डोणजे, तालुका हवेली जिल्हा पुणे यांजकडून रिपोर्ट नंबर २२१ ता. २९।८।१८५२ इसवी बरोबर नक्त आला. त्या जमिन टके २ लिहिली आहे त्याप्रमाणे		५८१०८२ खुद्द रामचंद्र गोपाळ	रामचंद्र गोपाळ देशपांडे, नऱ्हेकर वहिवाटदार	०

सदहूर वहिवाटदार रामचंद्र गोपालपंत रिपोर्ट हजर यासी कैफिसत घेणे ती सा ता।। १६ नोंव्हेंबर सन १८५२ ईसवी

इसब मजकूर खुद आज पेशजी हजर होऊन त्याचे सबरी होणे आहेत. खाली लिहिल्याप्रमाणे:-

१ आमचे नांव रामचंद्रपंत बापाचे नांव गोपाळपंत उपनोम न्हेकर जात देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण कसबा कुलकर्णाचे, उमर वर्षे अंदाजे ६०

२ आमचा जन्म कते खेड शिवापूर, पेठ डोणजे, तालुका हवेली जिल्हा पुणे येथे झाला. मूळ वतन शिवापूर रहाण्याची जागा कते मजकूर व जिल्हे पुणे (बी ५४-१०-८५)

३ कते खेड शिवापूर येथे कदीम मापाप्रमाणे दोन बिघे ईनाम जामिन चालत आली आहे.

४ सदहूर जमीन सर्व इनाम वंशपरंपरा चालण्याची आहे. त्याजबद्दल सावकारास पट्टी वगैरे काही आवयाची नाही.

५ सदहूर जामीन बागायत आहे. वतनाप्रमाणे इनाम मिळाली त्याप्रमाणेच आहे.

६ सदहूर जमिन सरकारी खालसातून माधवराव बल्लाळ प्रधान यांनी इनाम करून दिली.

७ सदहूर जमिन शके १६८९ (इ स १७६७) म्हणजे सन ११७७ फसली इनाम मिळाली.

८ सदहूर जमिनीचा मूळ संपादक कांसी रामचंद्र आज त्याचे नांव अंताजीपंत.

९ सदहूर जमीन पेशवे सरकारची आमचे पणज्यांनी कुटुंब पोषणार्थ इनाम मिळविली

१० सन १२२१ फसली साली सदर जमिनीची वहिवाट मीच करीत असून

११ जमीन जप्ती न होतां चालत आलेली आहे.

१२ कंपनी सरकारच्या अंमलापासून जमिनीस जप्ती कधी झाली नाही.

१३ सदहूर जामिनीस पोट इनामाने अद्याप दिली नाही.

(बी ५४-१०-८७)

१४ जमीन लावणीस दुसरे रयतेस अर्धेलीने देत आहो दरसाल त्याचे उत्पन्न देत आहे त्याचा तपशील:-

जमा

२० जमिनीची लागवड ० सरकारांत काही खर्च नाही

<u>०</u> लग <u>२०</u> हमी ऐन जमाखर्चाचा रहात असे तर्फे

२०   २०

येणेप्रमाणे वीसाचे अैन जमाखर्च आम्हांस रहात आहे.

३ माधवराव बल्लाळ प्रधान यांनी शके १६८९ (इ.स.१७६७) म्हणजे सन ११९४ फसली सूजा समान सतिन मया व अलफे छ २१ राबेलावलच्या अस्सल

१ कासीरामचंद्र यास अेक सन

१ देशमुख देशपांडे त।। खेडेबारे यांचे मांपाची ताकीद अेक

१ मोकादम कते खेड शिवापूर याचे नावांची ताकीद अके

३

जिवाजी कमाविसदार कते शिवापूर व शहाबाग हे कागद शेरी यांनी शिवराम रघुनाथ त।। सिंहगड पंतप्रधान याणी सूजा सभेत मया व अलफे छ-२१ रबिलावल कासी रामचंद्र याचे नावे अस्सल

येणेप्रमाणे चार कागद इजर केले आहेत. यासी हे कागद आमचेपाशी नाहीत. व साक्षी पुरावा काही होणे नाही व अर्ज शिवापूर व त।। तेथे लिहिली आहे. परंतु आम्हास जमीन मिळल्यापासून आमचे वाहिवाटीस दोन बिघेपड आहे व सदरहू हुकुमाप्रमाणे गावाचे हिशोबास हिस्सा पडत आहे. मग सदर सरकारी हिशोबांत काय कारणाने दोन टक्के खंड पडत आहे ते आम्हास माहित नाही.

येणेप्रमाणे आमचे जबाजबाब वगैरे छत्रपति संबंधे हाजीर अशी इनाम कमिशनर याचे समीर लिहून आम्हांस परत केला. ता १६।११।१८५२ मुक्काम पुणे

सही ××× रामचंद्र गोपाळ नऱ्हेकर ता खेडेबारे द खुद तुम्ही सदरी पंधरावे कलमांतील जबांबांत चार कागद पुराव्यास हजर केलेत ते तुम्हांस परत दिले आहेत. पाठविल्यावर जबाबी घेणे. इनाम कमिशन-ए ५४-१०-९०

जबाब

आम्ही पुराव्यास दिलेले अस्सल आम्हांस दिले ते पावले

सही ××× इनाम कमिशनर सही ×××; पुणे पुरालेखागार; सही रामचंद्र गोपाळ नऱ्हेकर देशपांडे पुणे, ता. खेडेबारे खुद.

सही ××× अभिलेखाधिकारी

पुणे पुरा लेखागार पुणे

(१३) वंशावल रामचंद्र गोपाळ न्हेकर वस्ती, खेड शिवापूर, पेठ-डोणजे, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे कसबे मजकूर येथील दोन बिघे इनाम जमिनीबद्दल कैफियत लिहून घेऊन याजबरोबर ही वंशावळ संपादक आल्यापासून लिहून दिली असे. ता १९।११।१८५२ ईसवी सही ××× शिक्का पुणे पुरालेखागए सही ××× सही ××× रामचंद्र गोपाळ न्हेकर देशपांडे इनाम कमिशनर पुणे महाराष्ट्र शासन वंशावल पुढील पानावर पहा.

(१४) श्री नक्कल

(बी ५४-१०-९६)

मा....... देशमुख व देशपांडे त।। खेडेबारे यास माधवराव बल्लाळ प्रधान सुहुरसन समान सीतेन मया व अलफे शके १६८९ सर्वजिम नाम संवत्सरे राजमान्य कासी रामचंद्र उपनाम न्हेकर, गोत्र, अत्रि, सूत्र आश्वलायन याणी हुजुर कसबे पुणे येथील मुक्कामी येऊन विनंती केली की आपण कुटुंब वत्सल योगक्षैम चालला पाहिजे यास्तव स्वामीनी कृपाळू होऊन यास चालवणे आवश्यक जाणून याजवर कृपाळू होऊन काही नूतन जमीन पाटस्थळ इनाम करार करून घेऊन चालविली पाहिजे. म्हणून त्याजवरून हे कुटुंबवत्सल याचे चालवणे आवश्यक जाणून त्याजवर कृपाळू होऊन यास कते शिवापूर पे।। जमीन पाटस्थळ अव्वल बिघे दोन दरोबस्त कुलबाब कुलकानू हल्ली पटी व पेस्तरपटी व जल तरू तृष्ण काष्ठ पाषाण निधि निक्षेपादी साहित खेरीज हकदार करार करून घेऊन हे आज्ञापत्र सादर केले असे तरी कते मजकूर प्र ।। सदरहू प्र।। जमीन पाटस्थळ दोन बिघे चतु:सीमापूर्वक याचे दुमाला करून घेऊन यास व याचे पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने ईनाम चालविणे. दरसाल ताजे पत्राचा उजूर न करणे या पत्राची प्रति लेहून घेऊन हे अस्सल पत्र भोगवटीयास मजकूर जिल्हेजवळ परतोन देणे जाणीजे. छ-२१ रबिलावल आज्ञाप्रमाण लेखन सीमा इनाम ए कमिशन

(बी ५४-१०-९८)

१५ श्री नकल (बी ५४-१०-९९)

राजश्री कासी रामचंद्र उपनाम न्र्हेकर, गोत्र, -अत्रि, सूत्र आश्वलायन गोसावी सेवक माधवराव बल्लाळ प्रधान नमस्कार सूमा समान सीतेन मया व अलफ शके १६८९ सार्वजित नाम संवत्सरे तुम्ही हुजुर कसबे पुणे मुक्कामी येऊन विनंती केली की आपल कुटुंब वत्सल योग चालविला पाहिजे. यावर स्वामीनी कृपाळू होऊन कांही नूतन जमीन पाटस्थळ इनाम करार करून घेऊन चालविला पाहिजे म्हणोन त्याजवरून मनास आणून तुम्ही कुटुंबवत्सल तुमचे चालविणे आवश्यक जाणून व तुम्हांस कृपाळू होऊन कसबे शिवापूर ता। खेड बारेपैकी जमीन पाटस्थळ बिघे दोन दरोबस्त पटी न पेस्तरपटी जल, तरू, तृण, काष्ठ, पाषाण, निधी नि संपादी सहीत खेरीज हकदार करून नूतन ईनाम सरकारातून करार करून दिल्हा असे. तरी कते मजकूरपैकी जमीन सदरहू प्रमाणे दोन बिघे चतु:सीमापूर्वक आपले दुमाला करून घेऊन तुम्ही वडिलांचे पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने ईनाम अनुभवून सुखरूप रहाणे जाणिजे. छ-२१ रबिलावल

आज्ञाप्रमाण लेखन सीमा सुरू खुदू (बी ५४-१०-१०१)

आज्ञापत्र धुरंधर विद्यासंभिधी राजमान्य राजश्री माधवराव बल्लाळ पंडित प्रधान त।। मोकादम कसबे शिवापूर त।। खेडेबारे, सूमा सीतेन मया व अलफे, शके १६८९ (इ.स.१७६७) सर्व जित नाम संवत्सरे, राजश्री कासी रामचंद्र उपनाम न्र्हेकर, गोत्र, -आत्रि, सूत्र आश्वलायन,

याणी हुजुर कसबे पुणे येथील मुक्कामी येऊन विनंती केली की आपण कुटुंबवत्सल योगक्षेम चालला पाहिजे. यास्तव स्वामीनी कृपाळू होऊन काही नूतन जमीन पाटस्थळ ईनाम करार घेऊन चालविली पाहिजे. म्हणून आजवरून हे कुटुंबवत्सल याचे चालविणे आवश्यक जाणून त्याजवरी कृपाळू होऊन कते मजकूरपैकी जमीन पाटस्थळ अव्वल बिघे दोन, ८ दरोबस्त कुलबाब कुलकानू हल्ली पटी व पेस्तर पठी जल, तरू, तृण, काष्ठ, पाषाण, निधी निक्षेपार्दसहित खेरीज हकदार करून नूतन इनाम करार करून घेऊन हे कागद सादर केले

असे. तरी कते मजकूरांपैकी सदरहूप्रमाणे व याचे सनदेची नक्कल लेहून घेऊन हे अस्सल सनद याजवर भोगवटी यास परतोन देणे जाणिजे. छ-२१ रबिलावल आज्ञाप्रमाण लेखन सीमा (बी-५४-१०-१०३)

शिक्का, पुणे पुरालेखागार, पुणे, महाराष्ट्र शासन सही ××× सुरूं सुद अभिलेखाधिकारी, पु. पु. पु

(१७) इनाम कमिशन-ए "श्री" नकल (बी-५४-१०-१०४)

रा. रा कासी रामचंद्र नऱ्हेकर, गोत्र अत्रि सूत्र आश्वलायन स्वामीचे सेवेसी सेवक हरजी जिवाजी कागद कसबे शिवापूर व शहाबाग शेरी यांचा त।। सिंहगड राजश्री .... प्रधान यांना नमस्कार श्रीमंत राजश्री .... पंत प्र।। मांसी तुम्ही विनंती करून आज्ञापत्र आणले व तेथे आज्ञा की आपणास इनाम पाटस्थळी जमीन अव्वल बिघे रीत चतुःसीमापूर्वक लिहून देणे. तर सरकारची आंबराईची झाडे लागली आहेत. त्यांतील जमिन घेता कामा नये. कसबे खेडेबारे येथील पाटस्थळीपैकी जमीन घ्यावी. तर वतनदार देशमुख यांजकडे पूर्वीपासून चालत आला आहे. मळईच्या जामिनी मोजून जमिन द्यावी. (बी-५४-१०-१०५)

अर्ज काढ्या १४।। आंब्यापाशी पूर्व पश्चिम उत्तरेस, कुल कावा दक्षिणोत्तर ३१

२४ मध्यभागी

२४ शेवटी दक्षिणेस

६१।। पैकी तिजाई २०।।. ७९९।।.

अेकूण जमीन बिघे दोन दिल्ही आहे. यांसी चतुः सीमा पूर्वेस कते मजकूरची ओढा व पश्चिमेस कच्चा धरणाचा पाट उत्तरेस उंबर व आंबा व दक्षिणेस उंबर व हद्दीचे दगड रोविले आहेत. येणेप्रमाणे चतुःसीमा करून दिल्ही असे. सदहूर जमिनीस पाटाचे पाणी चालीप्रमाणे पावले. सदरहू जामीन तुम्ही व तुमचे पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने आनभवून सुखरूप रहाणे. छ ११ रजविन. सुहुरसन रूमान सीतेन मया व अलफे बहुत काय लिहिणे मोर्तब सूद (बी-५४-१०-१०६)

इनाम कमिशन ए सुरू सुदू
सही ××× अभिलेखाधिकारी
पुणे पुरालेखागार, पुणे

(१८) रोजकांर्द .... मयातेन सुमासमान सीतेन मया व अलफे दि १८।११।१८५२ चे हुकुमाप्रमाणे नूतन जमीन बिघे दोन पुत्रपौत्रिक वंशपरंपरेने दिल्ही ब्राह्मणकारणी हुजुर कते पुणे येथील मुक्कामी येऊन विनंती केली की आपण कुटुंबवत्सल योगक्षेम चालला पाहिजे. यास्तव स्वामीनी कृपाळू होऊन बिघे दोन यासी रामचंद्र ॰ हेकर ता।। खेडेबारे प्रो जमीन पाटस्थळ असलेली दिली (बी ५४-१०-१०८ व १०९)

सही ××× अभिलेखाधिकारी पुणे पुरालेखागार

(१९) (बी ५४-१०-११०) ता. १४।५।१८५७

कमिशनर साहेबांचे खिजमतीस -

आज हरिकृष्ण ता १४।५।१८५७, कते शिवापूर, पेठ डोणजे, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे

१ गोपाळ आनंद नऱ्हेकर कैफियत दिली त्यातले आठवे जबावंत संपादक आमचे तेरावे पिढिचा म्हटले आहे. वंशवल पहातां तो चौदावे पिढिचा आहे. (बी(५४-१०-१११) आणि संपादकाचे वडिल त्याचा देशस्थ जनार्दन नारायण होत असोन संपादकाचे भावाचा वंश म्हणोन लिहिले त्याबद्दल कलम ८।११ प्रमाणे पुरवणी नांव पाहून कैफियतीस वंशावल हजर केली. त्यांत खाली लिहिले इसमास पुढे सिलमी आहे किंवा नकल याजबद्दल वगैरे पुरवणी जाबजबाब (बी ५४-१०-१११)

१ नारोबा व सखाजी भिकाजी

२ धोंडो नारायण

३ सोयरो रघुनाथ

४ आप्पाजी व मोरो अंताजी

५ गणेश लक्ष्मण व कृष्णाजी यादव

६ काशिनाथ व रामाजी मल्हार

७ महादेव बाबूराव

८ कृष्णाजी रघुनाथ

९ गंगाराम व कान्हे खंडोराव

येणेप्रमाणे हे समस्त पुढे संपती किंवा नकल याजबद्दल व रामचंद्र सखाराम हा कायम किंवा न येत असोन नक्कल मिळाले याचाही जाब घेऊन सदरहू वंशावल

प्रमाणे जनार्दन नारायण आणि आम्ही सदरहू जामिनीची वहिवाट आम्हीच करीत होतो म्हणोन जबाबांत लिहिता. परंतु वंशावली पाहतां आप्पाजी वहिवाट करित होता असे केले आणि सदरहू जमीन सरकारनी परत घेतली किंवा नाही याजवरून कलम ११।११।१४ प्रमाणे पुराव्यांत नांव रहाणेवर कैफियत वंशावल हजर केली. त्यांत आप्पाजी व राधो नारायण यास पुणे संमती किंवा नकल जाली त्याजवरून ठरेल की जबाद घेऊन सरकैफियत घेणार याजी कैफियतीचे पुराव्यास लवकर कागद हजर केले. ते त्यास परत दिल्याची कैफियती खाली जाब आहे. त्याजवरून करतो. परंतु सदर कागदावर सीमे वगैरे घेऊन कागदावर परत मिळाले किंवा याही हे समजत नाही. त्याजबद्दल मुकासा येणेप्रमाणे मजकूर जाहीर केला आहे. ...... सही ××× हरि कृष्णाजी (बी. ५४-१०-११३)

हरी रामचंद्र वलभ १ मध्ये लिहिल्याप्रमाणे पुरवणी नाव कैफियत घेतल्यापासून कसे कोठे आले ते लिहून द्यावे. आणि कलम २ यांत लिहिल्याप्रमाणे पुरवणी जाब घेऊन त्यांत कागद मिळाल्यापासून शिक्के झाले. किंवा कसे ते रिपोर्ट पाठविल्याप्रमाणे ता. १५।५।१८५१

सही ××× इनाम कमिशनर

खुदांवत ग्रिफिथसाहेब-हुजुर

सदरी रघोपंत वादीने कलमांत लिहिले आणि गोपाळ आनंद याचा पुरवणी जबाब घेऊन पाठविला आहे. त्याजवरून हल्ली कसा होइल दोन कागद पुराण्यास कोणते दिले त्याची खूण समजली पाहिजे म्हणजे पाडून पावती घेऊन ठेऊन दिल्हे आहे. कलम-२ यांत लिहिले आहे. रामचंद्र गोपाळ याचाहि पुरवणी जबाब आलेला पाठविता आहे. त्याजवरून कळले कागद चार सीमे होऊन परत मिळाले आहेत. जाहीर व्हावे. पोट कागद पुरवणी जबाब घेतला असत. द.खु हवी पांडुरंग हवेली नंबर ८२९ (बी-५४-१०-११४)

दोन कागद हजर झाले. पैकी कैफियत बरोबर पुरशीस दाखल आहेत. ते अेक राजा शाहु छत्रपती याचे पत्र तपे ४९ फाल्गुन शुद्ध १ चे दुसरे सन १८३१ सालची असे दोन कागद अेकूण ४ कागद कैफियत पूर्ण झाल्यावर सिक्के होऊन परत मिळाले असतील.

सही xxx इनाम कमिशनर उपभाग खुशवंत ग्रीफिथसाहेब बहादूर इनाम कमिशनर याचे हुजुरास अर्ज -

गोपाळ आनंद याने दोन्ही कागद सीमे घेऊन व इंग्रजी नंबर घालून आम्हांस परत केले आहेत. म्हणोन सदर पुरवणी जबाब लिहून दिले आहे. हा जबाब जाहीर हेण्यास हुकुमापोटी कागद २ असेत. ता १९ माहे. मार्च सन १८५८ ईसवी हे अर्ज.

दस्तुर हरी पांडुरंग कास्कून   सही xxx

सही xxx अधिलेखाधिकारी पुणे   इनाम कमिशनर शिक्का

पुरालेखागार, पुणे.   उत्तम भाग

(२०) पुरवणी जबाब रामचंद्र गोपाल न्हेकर देशपांडे राहणार खेड शिवापूर तर्फ खेडेबारे, पेठ-डोणजे, तालीके हवेली, जिल्हा पुणे ....

आमची इनाम जमिन कसबे मजकुरी आहे. त्या जमिनीबाबत पूर्वी इनाम कमिशनरचे चौकशीत कैफियत दिल्ही आहे. त्या कैफियताबद्दल पुरवणी जबाब घेणेविसी खुशावंत ग्रीफिथसाहेब बहदूर इनाम कफिशनर यांचा हुकुम हरिकृष्ण हुजुर कारकून याचे रिपोर्ट खाली. राजे नंबर २०७७ तारीख १५ माहे सन १८५१ ईसवीचा आला. त्याजवरून पुरवणी लिहून देतो की

१ आमची इनाम जमिन बिघे दोन ८ आहे. त्याप्रमाणे कैफियतीचे तिसरे जबाबांत लिहून दिले. बिघे असा दाखल आहे. कैफियतीचे कागदांत टक्के दोन असे लागले असले तरी आमची जमीन दोनच बिघे आहे. त्यावर टक्के कसे लागले हे ठाऊक नाही.

२ माजी अंमल दूर होऊन अस्सल इंग्रजीस संपादकाचे भाऊ म्हणजे आमचे बाप गोपाळ रामचंद्र हेच वहिवाटदार सदहूर जमिनीची लागवड करीत होते हे खरे पूर्वी जबाबांत अव्वल इंग्रजीत वहिवाट करित होते असे हुकुम दिले असल्यास ते चुकले आहे बाप गोपाळ रामचंद्र हे अस्सल हे वहिवाट करित होते ते शके १७६६ साठी माधमासी मयत झाले आहेत. ते मयत झाल्यापाठीमागे मी त्याचा वारस पुत्र आनंद व सर्व मालकी माझी सबब मी सदरहू जमिनीची वहिवाट करीत आहे. सरकार परवानगी वगैरे झालेली नाही.

१ सदरहू इनामपट्टी आम्ही कां ही कोणास पोट इनाम वगैरे दिल्ही नाही व सरकारनेही काही कधी परत घेतली नाही. मिळालयाप्रमाणे दोन बिघे आमची आम्हांकडे जमिन चालत आहे.

१ सदरहू कैफियती बरोबर वंशावल पूर्वी दिली. त्यांत दाजी आप्पाजी व रघो नारायण लिहिले. त्याजला पुढे संतती नाही. नकल होण्याचेहि जाले आहे. पुराव्याचे उत्तर कागद सिके घेऊन परत दिले आहेत. सही ××× १६।७।१८५८. द.खु हरी पांडुरंग ..... कारकून

साक्ष	सही ×××
१ गणेश अंताजीपंत	रामचंद्र गोपाळ न्हेकर देशपांडे र.खु.
२ वामन हरी साहले	ता।। खेडेबारे

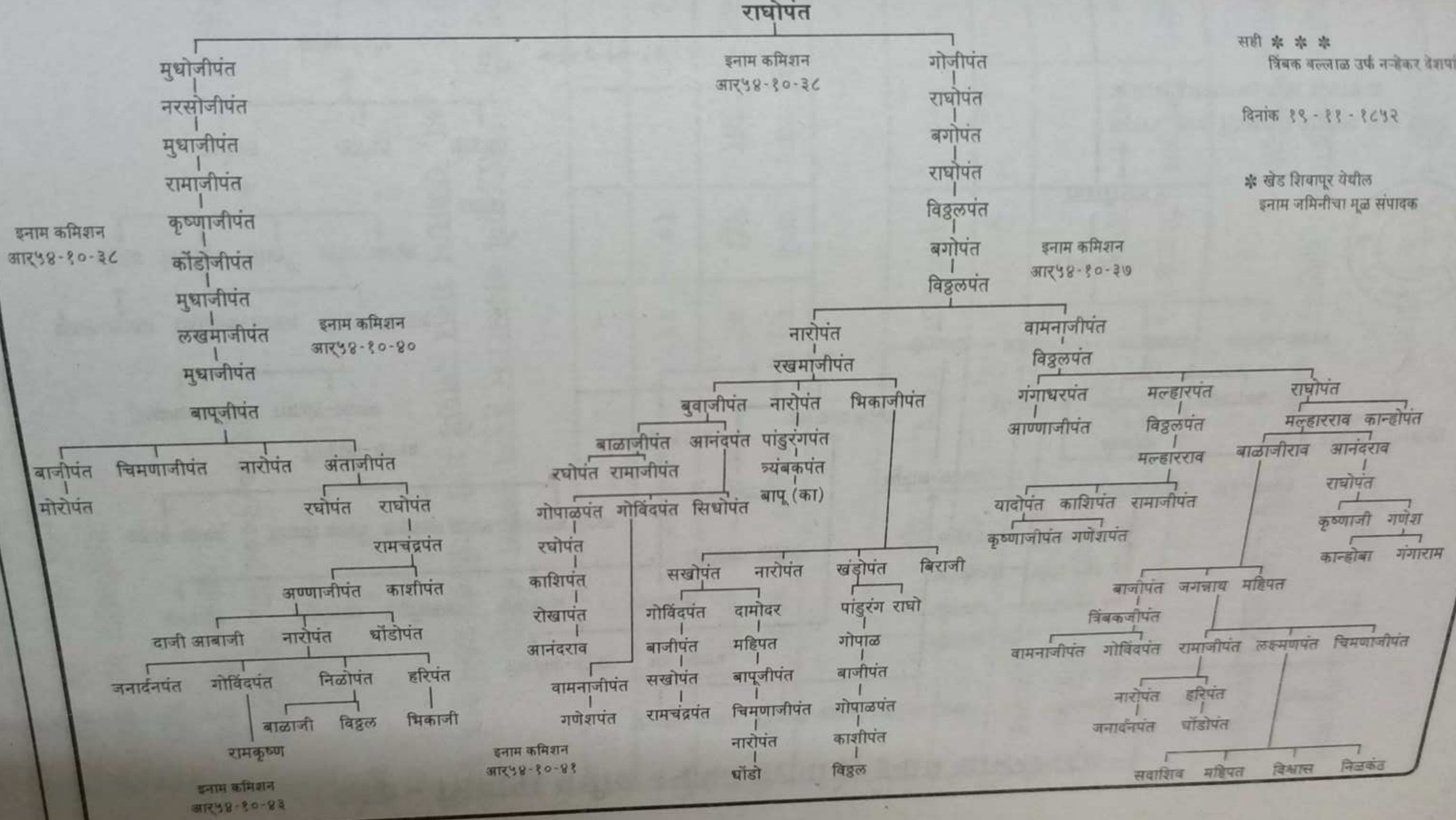
वंशावळ गोपाळ आनंद नऱ्हेकर देशपांडे व इतर
तर्फ खेडेबारे, वस्ती - खेड-शिवापुर, पेठ डोणजे, तालुका - हवेली, जिल्हा- पुणे, इनाम जमिनीबद्दल कैफियत

सही ✽ ✽ ✽
गोपाळ आनंद नऱ्हेकर देशपांडे

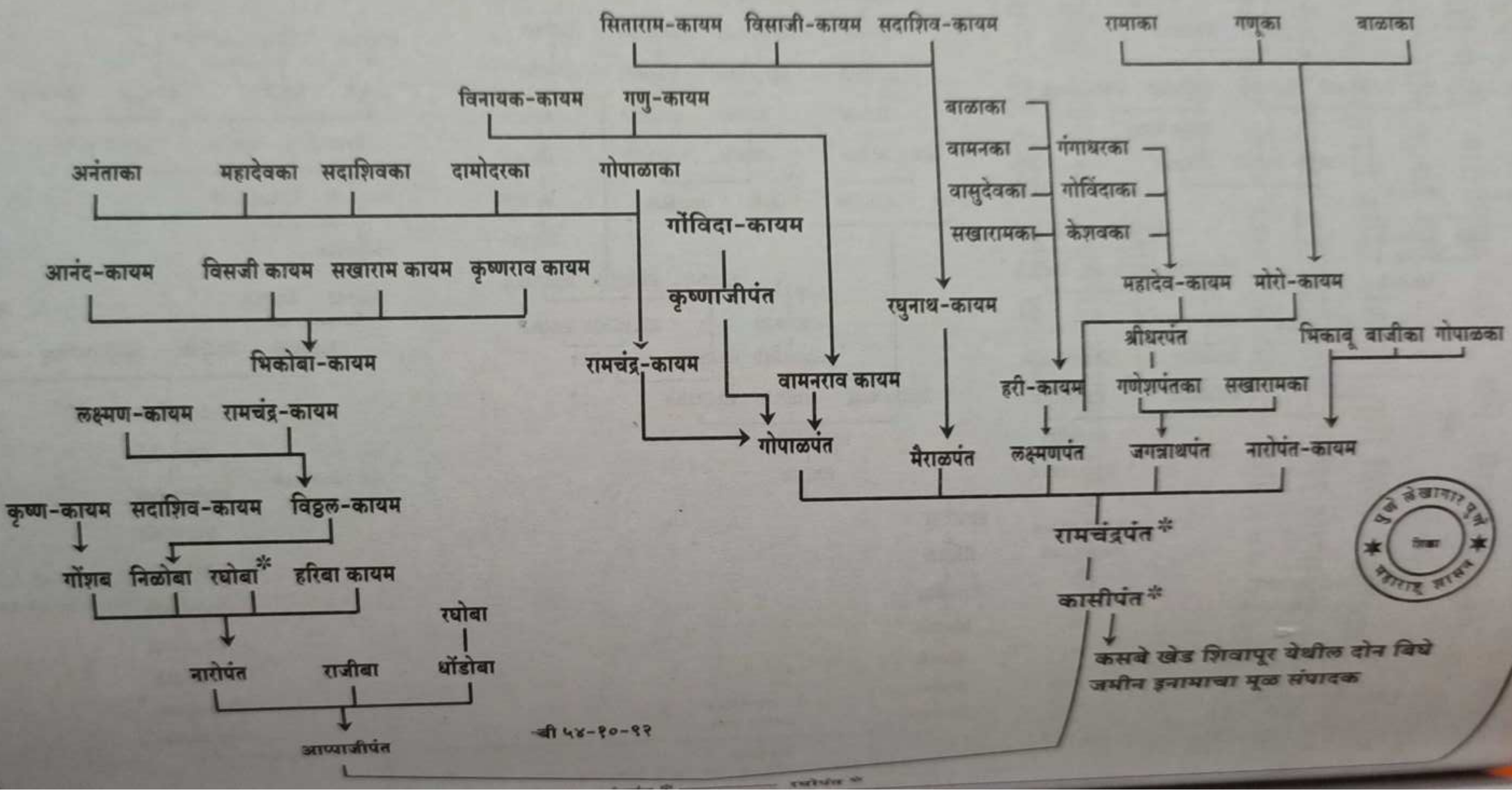
सही ✽ ✽ ✽
त्रिंबक बल्लाळ उर्फ नऱ्हेकर देशपांडे

दिनांक १९ - ११ - १८५२

✽ खेड शिवापूर येथील
इनाम जमिनीचा मूळ संपादक

खेड - शिवापूर येथील नऱ्हेकर देशपांडे, इनाम जमिनीबद्दल-

ग्रामपंचायत नमुना ८ उतारा (नक्कल)

बुक नं १, पान ४३

असलेल्या इमारती व जमिनी यांची २००१/२००२ साली बद्दलची आकारणी यावी

ग्रामपंचायत - वडगांव : तालुका - मवाळ, जिल्हा - पुणे येथील ग्रामपंचायत ग्रामपंचायत शिक्का

अ. नं.	रस्त्याचे नाव	मिळकत नंबर	मिळकतीचे वर्णन	मालकाचे नाव	भोगवटा करणाऱ्याचे नाव	इमारतीचे क्षेत्र. चौ. फुटांमध्ये
१	२	३	४	५	६	
१११		१५८	घुमट बोळ	ग्रा. पं.	खुद्द	-

घरपट्टी	आरोग्य कर	वीज कर	पाणी पट्टी	एकूण कर	आपेलाचे निकाल	शेरे व दुरुस्त्या	शेरा
७	८	९	१०	११	१२ ते १७	१८	१९
-	-	-	-	-	-	-	-

नक्कल फी - येणेप्रमाणे अस्सलबर हुकूम नक्कल अर्जदार

अक्षरी रु. - श्री. राजाराम शंकर देशपांडे यांचे अर्जावरून उतारा तयार केला असे.

सही

मिळाली ता.

२९/०५/२००८ ग्रा. पं. वडगांव
मावळ, जि. पुणे
सही

ग्रामविकास अधिकारी
वडगांव मावळ, जि. पुणे

नारो बाजूजी मुद्गल, न्हेकर देशपांडे (नांदोशीकर) यांची समाधि पुणे मुंबई रस्त्यावर, पुण्यापासून ३१ किमी. अंतरावर, वडगांव - मावळ, तालुका -मावळ, जिल्हा - पुणे मार्गावर असून गांवठाणांतच जुन्या मुंबई रस्त्यावर, चिंतामणी चिंचेचा गणपती इस्ट समोरील बोळांत गिरीराज प्रो. स्टोअर्स लागून आहे.

वडगाव - मावळ येथील मिळकत क्रमांक १५८, घुमट बोळ संबोधिलेली, वडाच्या झाडाखाली पक्की समाधी असून ती ग्रामपंचायतीचे ताब्यात आहे. चिरेबंद दगडांत चौकोनी अंदाजे ८' × ८' असून झाडांच्या मुळ्या आंतमध्ये शिरल्या अवस्थेत असून दुखस्थेत आहे.

सुरतेची लूट (पहिली) शके १५८५, शुक्रवार दि. ५/२/१६६३ रोजी चिमणाजी, परसोजी, संताजी हे नेताजीसह लूट घेऊन येताना मोगल सरदार मुकूंदसिंग राजपूत याजबरोबर झालेल्या धुमचक्रीत नारो बापूजी बाण लागून घोड्यावरून खाली पडले. (पुरंदरा भाग ३; पृष्ठ १३८, श. शि. विजय देशमुख पृष्ठ १००९) (कृपया फोटो पृ... पहावा)

मुद्गल नऱ्हेकर नांदोशीकर देशपांडे घराण्यांतील पोलीस - मुलकी पाटील हिशेबान्तर्गत जमा वसूल

उतारा सन १२३६ फसली सालचे चिठ्यास खंडो मोरश्वर मोकासी नांदोसी कर याजबदल सेरा आहे त्याचा मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावळ पेट डोणजे सन १२९८ फसली बाकी खंडणीची बेरीज काळीचा आकार ४९९८ ≡।। रु. पैकी मोकासा अंमल खंडो मोरेश्वर यांजकडे सरंजाम मोकासा आम आहे तो नेमणूक रुपये १२८ सदरहू येकसे आठ्ठावीस रुपये काली पौ गुदस्तवर हुकुम खर्च व्याहावयाचा परंतु सालमजकुरी खंडो मोरेश्वर मोकासी नांदोसीकर हे मयत जाले. ते मिती श्रावण शु।। शके १७४८ व्ययनाम संवत्सरे तारीख ४ माहे ऑगष्ट सन १८२६ इसवीस मृत्यु पावले. सबब सरंजामी अंमल यामुळे खर्च कमी लिहिला ते व।। गुदस्त प्रमाणे रुपये १२८

बाकविसुली स्त्रो ४९९८ ≡ ।।

असलबर हुकुम सेऱ्याचा उतारा

रुजू पाहणार हरी पांडुरंग कारकून जमीदार पेटामजकूर

लक्ष्मण बळवंत

रामचंद्र काशिनाथ अ।। मामालेदार.

यादी वंशावल पाटील नऱ्हेकर देशपांडे त।। खेडेबारे, मौजे नांदोसी त। कर्यात मावल येथील मोकासा पाटीलकी संमंधे आहे सु।। समान आशरीन मय तैन व आलफ सन १२३६ शके मोकासा नेमणूक १२८ यांसी वांटणी हिस्सेदार

मूळपुरूष वडिल यास पुत्र	केसो बालक धाकटे यास पुत्र
राघो मोरेश्वर १	१ बालाजी केशव
राघो मोरेश्वर यास पुत्र ५	१ लक्ष्मण केशव
१ वडील मोरोरघुनाथ	१ नारो केशव
१ बालाजी रघुनाथ	३

१ माहादाजी रघुनाथ
१ आनंदराव रघुनाथ
१ चिमणजी रघुनाथ
पौनकल
१ माहादाजी रघुनाथ
१ आनंदराव रघुनाथ

पाटील बाजी केशव याची स्त्री आहे
१ लक्ष्मण केशव यास पुत्र
सखाराम लक्ष्मण
१ नारी केशव यास पुत्र २
१ बापूजी नारायण
१ राजाराम नारायण हाली आहेत.
२

बाकी तिघे पुत्र याचा
वंश हाली मोकास
खातात
वडील खंडो मोरेश्वर

पाटील बापूचे नकल

२ सखाराम लक्ष्मण यासी पुत्र २
हाला आहेत

याचे नकल
२ धाकटे
१ गोंविद मोरेश्वर
यासी पुत्र
१ वडील नरसोगोंविद
१ धाकटे आबाजी
२

१ लक्ष्मण सखाराम <u>हांकेचे नांव</u>
बाबाजी

१ मोरो सखाराम
२

१ बालाजी रघुनाथ याचे
पुत्र सदाशिव बलाल याचा
पुत्र गणेश सदाशिव हाली आहेत
२ चिमणाजी रघुनाथ यासी
पुत्र २, हाली आहेत.
१ वडील रामचंद्र
१ धाकटे लक्ष्मण
२

५ हे विभागी मोकासा खातात स्त्रो १२८ यांसी वांटणी

निमे ६४ स्त्रो	निमे ६४ स्त्रो
यासी हिसे	
२१।।।.।। नरसो गोविंद उभयेता बंधू	२३।।-।। लक्ष्मण सखाराम मोरो सखाराम उभयेता बंधू
२१।।-।। गणेश सदाशिव	२१।।-।। राजाराम नारायण
२१।।-।। रामचंद्र चिमणी जी उभयेता बंधू	१२।-।. बालाजी केशव याची स्त्री यमुनाबाई
६४	६४

११०७

फसली ११०७

इसवी १६९७

सिका असल बाा नकल

अजदिवाण ठाणे ताा कर्यात मावल ताा मोकदम मौजे नांदोसी ताा मार सु।। समान तिसैन अलफ मौजे मार इनाम राजश्री बालाजी बापूजी खेडेबारेकर यासी देविलेब।। सनद राजश्री छत्रपत्रि स्वामी छ१ सफर सन खमस तिसैन याची सनद राजश्री पंतसचिव छ१४ जिलकाद साल मजकूर सादर आहे. जे मशारनिल्हेस मौजे माार इनाम कुलबाब कुलकालू हली पटी व पेस्तर पटी झाडझाडोरा दिल्हा असे खेरीज हकदार व इनामदार दिल्हा असे तरी मौजे मार येऊन कीर्द माहामुरी करून मौजे मार दिवाण बेरीज होईल ते माार निव्हेच्या दुमाला करीत जाणे. छ१९ सफर

असल बरहुकुम नकल रुजू पाहणार गोपाल भिकाजी कारकून हवेली तारीख २१ माहे जून सन १८४८ इसवी

सदरी सिक्याची वाटोली रेघ वढली. त्यातील अक्षरे लागत नाहीत. साफ न उठल्यामुळे सबब लिहिली नाहीत तारीख मजकूर

रामचंद्र कासिनाथ आा मामलेदार, हवेली

कुंपणी सरकारास

पावती बे।। नरसो गोंविद व आबाजी गोविंद नांदुसकर राहणार मौजे नांदोशी तर्फ कर्यात मावळ पेटा डोणजे तालुके हवेली सन १२६३ फसली कारणे पावती लिहून देतों ऐसाजे मेहेरबान कोपर साहेब बाहादूर असिष्टंण इनाम कमिशनर, यांजकडून आमचे नांवे लखोटा पावला. कर्ण्यास नंबर ३१४५ चा नंबर ३१४५ तारीख १८ ऑक्टेबंर सन १८९३ इसवी हुकुमाबराबर मामलेदार हवेली मार्फत पेट्यास आला. त्याजवरून सदरहू लखोटा राजश्री भास्कर रावजी माहलकरी पेथ मजकूर यांणी आम्हास दिल्हा. तो लखोटा आम्ही घेऊन भरून पावलो ही पावती लिहून दिल्ही. सही तारीख २९ माहे ऑक्टेबर सन १८९३ इसवी

दस्तुर हरी पांडुरंग कारकून जमादार,

साक्ष

१ गोविंद विनायक कारकून	सही नरसो गोविंद पाटील
नि।। जमादार देशमुख व	मोकदम दस्तुर खुद
देशपांडे	सही आबाजी गोविंद पाटील
	दस्तुर खुद.

ता हवेली नंबर ३१४५

अजम मामलेदार ताा हवेली यास

कपतान कोपर साहेब असिष्टंट इनाम कमिशनर यांजकडून मुक्काम पुणे ताा १८ ऑक्टोबर १८५३

१ नरसो गोविंद व आबाजी गोविंद नांदुसकर याचे नावे हुकुम नंबर ३१४४ चा लिहून तुम्हांकडे पाठविला आहे. इसम मजकूर यास पावता करून पावल्याच जाब घेऊन खाली रिपोर्टाबरोबर पाठवावा.

चिंतो वासुदेव हुजुर कारकून ताा सदर	१८५३ डोणजे सेज नंबर
बाड सही ...	२४८१
इ. कमिशनर रजिष्टर	पो ताा २८ ऑक्टोबर १८९३ चि.वा.
	ताा हवेली ४४२८ बार

माहलकारी पेटा डोणजे

नांदुसकर मजकूर आपले हदीत नांदोसीस असतील त्याजला हुकुमाप्रमाणे पावता होऊन पावल्याचे जबाबासह उत्तर यावे. पोटी लखोटा यक असे. तारीख २१ आक्टेंबर सन १८५३ इसवी

काशिनाथ विनायक, मामलेदार हवेली

डोणजे शारनंबर ७५९ उत्तर

सदरहू आलेला लखोटा ज्याचा त्यास समक्ष देऊन पावल्याची पावती देऊन पाठविली आहे कळावे तारीख २५ माहे आक्टोंबर सन १८५३ इसवी

दस्तुर हरी पांडुरंग कारकून	भास्कर सदाशिव माहलकरी
जमीदार पेटा मजकूर	पेटा डोणजे
हवेली इ.क शारनंबर	हुजुर अर्ज खुदावंद कोपर
१९६	साहेबास

सदरहू लखोटा पावता करून पावती आलेली पाठविली आहे ती पोटी येक असे तारीख २७ आक्टोंबर सन १८५३ इसवी.

काशिनाथ विनायक मामलेदार हवेली

दाखल तारीख ८ ऑगष्ट सन १८५६ शा.

दप्तर अ. नंबर १०२८

मोरो विठ्ठल हुजुर कारकून यास

हा कागद सदर इसमाचे कैफियतीस लगत करावा म्हणजे मोकासे अंमलाचे कैफियतीस लगत करावा पोटी कागद येक तारीख ५ ऑगष्ट सन १८५६ इसवी.

दस्तुर भास्कर कृष्ण कारकून हुजुर सही ...

माधवराव मोरेश्वर कारकून हुजुर ताा सदर.

कैफियत बेशम विसाजी गणेश न मोरोसखाराम न्हेकर देशपांडे तर्फ खेडेबारे व पाटील मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावळ परगणे हवेली जिल्हा पुणे सु।। सन १२६१ फसली कारणे अर्ज करीतो ऐसीजे खाली कलमे लिहितो

तो. ती बी तपशील

---

१ मौजे नांदोसी येथील मोकासा मूळ संपादन करणार आमचे पूर्वज बालाजी बापूजी यास छत्रपती माहाराज, सातारकर यांणी इंग्रजी सन १६९४ छ१ सफर सन खमस तिसैन या रोजी इनामपत्र करून दिल्हे ते हवेली आम्हांजवळ हाजर नाही व पंत सचिव याचे ताकीद पत्र छ१ सफर सु।। समान तिसैन म्हणजे इंग्रजी सन १६९७ चे आसल आम्हांजवळ आहे. त्यांत वर लिहिलेले इनाम पत्राच्या तारखा लागल्या आहेत ते अस्सल पाहिल्यावर सरकारची खात्री होईल.

२ पंतसचिव याचे ताकीद पत्र मोकदम यास छ१ रुो वल सु।। समान इसने मया व अलफ इंग्रजी सन १७०१ चे बालाजी बापूजी यास हुजुरून इनाम दिल्हेला आहे. त्याच्या सनदागैर विल्हेस आहेत. जो ऐवज होईल तो याचे स्वाधीन करणे ही सनद आम्हांजवळ अस्सल हजर आहे.

३ पंतसचिव याचे किल्ले सिंहगड येथील कारकून हावलदार यास ताकीदपत्र छ १६ रविलोवल सन १७०१ चे अस्सल आम्हांजवळ हजर आहे.

४ आमचे पूर्वज बालाजी बापूजी मयत जाहल्यावर त्याचे पुत्र मौ बल्लाळ यास शाहू माहाराज छत्रपती याणी राज्यशक ३४ इंग्रजी सन १७०७ चे राज्यपत्र करून दिल्हे की पूर्ववत प्रमाण इनाम याजकडे चालवावे ते आसल हजर आहे.

५ नारोशंकर सचिव याचे ताकीदपत्र छ १६ शौवल सु।। अशर मया व अलफ सन १७०९ चे मौजे नांदोसी हा गाव पूर्वी पासून इनाम चालत आला आसेल त्या प्रमाणे चालवणे ही सनद आसल हजर आहे.

६ शाहू छत्रपती याची सनद राज्यशक ४८ इसवी सन १७२१ ची मोरोबल्लाळ यास दिल्ही की मौजे नांदोसी हा गांव मशारनिल्हेस पुत्रपौत्रादि वौशंपरंपरेनी इनाम चालवणे प्रतिवर्षी नवीन पत्राचा अक्षेप करणे हे राज्यपत्र हजर आहे.

७ पंतसचिव याची सनद छ१२ साबान सु।। सन इसने अशरीन मया व अलफ सन १७२१ इसवीचे हजर आहे.

८ पंतसचिव याची सनद छ२४ साबान सु।। सन इसबे अशरीत म्हणजे सन १७२१ ची असल आम्हाजवळ असल हजर आहे.

९ जप्त वसूल मौजे नांदोसी येथील सु।। सन इहिदे खमसैन मया व अलफ इंग्रजी सन १७५० चा आम्हांजवळ असल हजर आहे.

१० बाजीराव रघुनाथ प्रधान यांचे पत्र लागू साबान सु।। सन समाव मया तैन व अलफची आमचे वडील खंडो मोरेश्वर याजकडे पेशजी प्रमाणे नेमणूक चालवणे म्हणोन असल पत्र हजर आहे.

११ कंपणी सरकारचा अंमल जाल्यावर खंडो मोरेश्वर यांचे नावे सदरहू अंमल चालत असोन सन १२३६ फसलीचे साली ते मयत जाले. या कारणामुळे जप्त जाल्यानंतर कलेकटर साहेब बाहदूर जिल्हा पुणे याजकडे पाचच्यार वेळा अर्ज केले त्याजवरून मामलेदार व दप्तरदार व चिटणीस यास चौकसी विसीचे हुकुम जाहले त्याणी वौषांवल व सनदपत्रे केफियत घेऊन त्याजकडून कलेकटर साहेब याजकडे हुजुर रिपोर्ट न जाले कारणाने निकाल जाले नाही नंतर आम्ही इंग्रजी अर्जी गौरनर कौसकात तारीख ४ येझेक याजकडे होऊन अखेर हुकुम ताा ७ डिसेंबर सन १८४९ जाहला की सरकार मोकाशाबदल ऐवज चाकविण्याचा हुकुम करीत नाही.

१२ हली सन १८५२ इसवीचे ऑक्ट नंबर ११ ठरून आल्यावरून इनामाची चौकशी चालत आहे की ज्या जमिनी वौषपरंपरेचे सनदे वरून चालत असतील त्यास आमच्या सनदा खावंदांनी पाहाव्या व संपादकाचे आम्ही औरस वारस आहे. याजकरिता व आमचा अर्ज असा आहे की हा माहाल पेशवे याजकडे सचिव याजकडून लोहोगडचे मोबदला आला त्या वेळेस दुमाल्याच्या यादी जाहला असतील त्या खावंदांनी काढून पाहाव्या व पेशवे याजकडे हा माहाल आल्यावर खाजगीवाले याजकडे वहिवाट होती त्याचा दाखला पेशवे दप्तरी पाहावा किंवा हली लोकाकडील सरकार दाखल्याचे कागद आणवीत आहे त्यात शिवराम कृष्ण खाजगीवाले यांजकडील कागद दिल्हे सिंहगडचे आले असतील व पेशवे दप्तरात कागदपत्राचे फेरीस्त लागते समई निरुपयोगी जे कागद टाकिले त्याचे पुन्हा फेरीस्त कागद आहे त्यात आमचेबदल काही कागद सापडले असतील. हे लिहिण्याचे कारण की येकवेळ चौकसी जाहली सबब पुन्हा कर्ण्याचे कारण नाही हे खावंदाचे मनांत येईल परंतु पेशजीचे चौकसीचे वेळेस कागद पत्राचा पुरा दाखला मिळाला नाही हल्ली सरकार कागदपत्र पाहत आहे त्यात आमचे हा सर्व विचार करून आमचे कुटुंब मोठे आहे व खाबंद पुरी चौकसी करतील व इनामाचे बाबतीत चौकसी कर्णेविसी साहेबांचे फारच कुशलत्व आहे तेव्हां आमचा न्याय बरोबर करतील ही पक्की खात्री आहे म्हणोन अर्ज केला आहे तरी पूर्वीचे चौकसीचे

कागद पाहातां व हली जो दाखला सापडेल तो पाहण्यात येऊन व आमचेवर खाबंदानी मेहेरबानी करून आमचा इनाम अंमल चालऊन मयत तारीखे पासून मागील ऐवज दिल्हा पाहिजे ही कैफियत अर्ज लिहून दिल्हा सही तारीख १९ माहे ऐप्रिल सन १८५२ इसवी.

सही मोरो सखाराम नांदुसकर, न्‍हेकर देशपांडे, पाटील, मौजे नांदोशी पोटा डोणजे, प्रांत हवेली

इनाम कमिशनर नंबर ७०२

पो तारीख १८ ऑक्टेंबर सन १८५२ मु।।सासवड

यादी मेहेरबान कलेक्टर साहेब बाहदूर जिल्हा पुणे याजकडे विलियम हार्टसाहेब, इनाम कमिशनर, यांजकडून लिहून जाण्याची अैसीजे विसाजी गणेश व मोरे सखाराम न्‍हेकर देशपांडे याणी मौजेनांदोसी येथील मोकशाविसी ताा ५ ऐप्रिल सन १८५२ इसवीची कैफियत व वंशावळीसहित करण्यांत येतेकी सदरहू मोकास आगदीच बंद जाहल आहे किंवा आमानत केला आहे व आमानत केला आसेल तर कधी पासून काय सबबेने आमानत आहे ते कलमी कर्प्यात येऊन याविसीची हकीकत समजण्यासारखे चौकसीचे वगैरे कागद मराठा व इंग्रजी आपले दप्तरात जितके आसतील तितके पाहण्याकरिता मेहेरबानीने पाठविण्यात यावे. कळावे ताा १६ अगटंबर सन १८५२ इसवी मुक्काम किले सिंहगड

दस्तुर नारायण हुजुर वामन हुजुर कारकून

त्र्यंबकराव वामन हुजुर कारकून

सही ताा सदर

Sd /- xxx

हुजुर दि. हे. अ नंबर ४५६ अजम नायब दप्तरदार

याजबाबत सन १८४९ सालचे फैसल्यांत कागद आहेत ते काढून पाठवावे ही अर्जी आहे त्यात दाखला लागला आहे त्या सुमारानी दाखला पाहावा तारीख २ मे सन १८५३ मुप्त राजपूर, जबाब लौकल पाठवावा पोटी कागद असत.

रामचंद्र चिटणीस

Sd /- xxx

बापूजी कृष्ण दप्तरदार

दाखल ताा ९ मे सन १८९३ नायब याचा रपोर्ट

सदरहू बदल दाखला पाहता सन १८४९ इसवी माहालानिहायचे रपोर्टाचे फेरीस्त २३०० नरसो गोंविद वगैरे देशपांडे यास नांदोसी येथील मोकासा आहे त्याचे चौकसी प्रकर्णी कागद सुमारी २८ सदारहू कागद मेहेरबान हरण साहेब बाहादूर असिष्टंट इनाम कमिशनर याणी काढून नेले म्हणोन सदरहू फेरीस्ताचे बुकास दाखला आहे आलेले पोट कागद २ आसेत तारीख १० मे १८५३

श्रीधर वि ।। नायब दप्तरदार

दाखल ताा २८ माहे मे सन १८५३ इसवी पुणे नंबर ११५

पो ताा ११ मिनहू पो ताा २५ जून १८५३ रूजू

हु. दि. हे आक्कनंबर ५११ तो हवेली पुणे मेह रबान

हार्टसाहेब

बहादूर

मेहरबान कोपरसाहेब बहादूर असिष्टंट इनाम कमिशनर मराठी कागद पूर्वी गेले आहेत इंग्रजी कागद हाली पाठविले आहेत तारीख ११ मे सन १८५३ मु।।

मेहेरबान कपतान कोपरसाहेब बाहदूर यास कलमी की सदरी मेहरबान साहेब बहदूर यांनी लिहिल्याप्रमाणे याप्रकरणांचे मराठी कागद साहेबाकडे गेलेच आहेत व हली आलेले इंग्रजी कागदहि साहेबाकडे पाठऊन कलमी करण्यांत येते की सदरहू अंमल पुणे जिल्हयांत इनाम कमिशनर खाते सुरू होण्यापूर्वी बाद जाला असे दिसते, तरी तसेच असल्यास सदरहूची चौकसी मुंबई सरकारचे हुकुमाशिवाय इकडे होणार नाही म्हणोन अर्जदार यास जबाब मेहेरबानीने देण्यात यावा साहेबास कळावे. तारीख २२ माहे जुलई सन १८५३ शा मु।। खडकी पोटी

कागद ३

दस्तुर मल्हारराव माधव हुजुर कारकून Sd /- xxx

सही तारीख २३

जावक नंबर ११८९ बार

पो ताा २३ जुलई सन १८५३

तो हवेली पुणे

मेहेरबान म्यानसन साहेब बाहदूर इनाम कमिशनर यांस मेहेरबान म्यानपर साहेब बाहदूर जिल्हा पुणे यांजकडून सदरहूबदल इंग्रजी कागद नंबर ५११ ता २१ माहे मे सन १८५३ इसवीचे शेऱ्या बरोबर आले. त्यांत पाहाता मेहेरबान इनाम कमिशनर साहेब बहदूर याचा रिपोर्ट नंबर १२६४ ता २१ नवंबर सन १८४९ याची नकल सदरहू कागदांत नाही. ती नकल व त्याचे पूर्वीचे सदरहूबदल इंग्रजी कागद साहेबाचे दप्तरांत असल्यास मेहेरबानीने इकडे पाठविण्यात यावे कळावे, पोटीकागद २ मरठी ताा २५ जून सन १८५३ इसवी मु ।। पुणे

चिंतो वासुदेव हुजुर कारकून ताा सदर

Sd /- ×××

बार

दाखल ताा २८ जून सन १८५३ इसवी पुणे नंबर १२०

इ.क.र. नंबर ११०८ ताा हवेली २८४९ बार

मेहेरबान कपतान कोपर साहेब बहादूर असिष्टंट इनाम कमिशनर यास कलमी की सदरहू कागद इकडील दप्तरांत नाही. आसाहेबास कळावे. कागद २ पोटी आहेत तारीख व २० जुलई सन १८९३ इसवी मु।। खडकी दस्तुर गोविंद हरी हुजुर कारकून

नंबर २२२८

सहिताा २२ मिनहू

मेहेरबान ग्रिफिथ साहेब, बाहादूर, असिष्टंट इनाम कमिशनर यास सदरहू मेहरेबान हार्ट साहेब बहादूर इनाम कमिशनर यांचा रिर्पोनंबर १२६ ताा २१ नवंबर सन १८४९ इसवीचा आसाहेबाकडे असल्यास नकल मेहरबानीने सदर बदल आणखी कागद असतील ते सुद्धा पाठवावे ताा २९ जुलई सन १८५३ पोटी कागद २

चिंतो वासुदेव हुजुर कारकून ताा सदर

Sd /- ×××

मेहेरबान साहेब यवसूफ यास कलमी की सदरहू नंबरचा रिपोर्ट इकडील दप्तरी नाही. परंतु मेहेरबान हार्ट साहेब बहादूर, इनाम कमिशनर, यांणी सन १८९१ यात आपले स्वारी वरावर नेला असे वाटते. कारण इकडील राजिष्टर बुकांत १. या फैलास दाखल आहे म्हणोन शेरा लिहिला आहे परंतु सदरहू फाईल मेहेरबान इनाम कमिशनर साहेब बहादूर यांचे दप्तरी आहे. यास्तव तिकडेच शोध करण्याची तजवीज व्हावी. आपले कलमी अन्वये रिपोर्टाचा नंबर व तारीख व सन मिळत आहे परंतु आपलेकडून आलेले अर्जदाराचे नांबास व रिपोर्टातील नांवास मात्र फरक आहे. साहेबास मालूम व्हावे ताा ५ माहे अगष्ट सन १८५३ शा मुकाम बेंलगांव पोटी कागद २ आहेत.

गणेश हरी हुजुर कारकून

सही. ताा ६ मिनहू

अ.श.क.र. नंबर ४५८७ बार

।। श्री गजानन ।।

अस्सल बा ।। शिक्का

हिसेब जमा वसूल मौजे नांदोसी, ताा कर्यात मावल, सु।। सु।। इहिदे खमसैन मया व आलफ, सन हजार ११६० इ।। आवल साल ताा आखेरसाल देखील नतुबाब व सरदेशमुखी सावोस्ता कुलबाब कुलकानू येकूण जमाई

	रूपये	मूपमो
बाा कजुगुदस्त	४९२। =	६६५
जाजतीसाल मजकूर	१६१।। =	०
	६६०	६६५

मुकर साहासे साठ रूपये तूप मापी पांच सेर रास हाप्ते जमा पोता माहाली

जमाई

१०० कार्तिकमास

५० छ २३ जिल्हेज गुाा राघो मोरेश्वर पाटील

५० छ ६ सफर गुाा बावला माहर

१००

१४३ पौषमास
९५ छ२५ सफर गु।। राघो मोरश्वर पाटील
४८ छ२५ खैवल गु।। बापोजी रघुनाथ

१४३
५० चैत्र मास छ४ ज।।खर गु।। नारो पांडुरंग
दोनसे त्र्याण्णव रूपये वसूल पोटी रास
परभारे

	रूपये	तुपमा.
इनाम दुमाला राघोमोरे -	१२८	८८५
- श्वर नऱ्हेकर नेमणूक बि।।गु।।		
किले सिंहीगड दुमाला मोकास	१५८८-	०
बाब पौ गंगाजी नाईक इतबार		
व नेमणूक बाा गु ।।		
खरीदी जिनस वसूल देणे	१८।।।-	०
बाा जाब रुजवात		

१४।।- गला ये।। स्रो
५।।।- जोरी ८३।।।१।।
दर ६।।२प्रो
२।।।. बाजरी ८१।।।. दर
८।।१।। प्रो
४।. उडीद ८२८१।।
दर ८।। प्रो
१।।।. मूग ८।।२।।।.
दर ८।२ प्रो स्रो

१४।।- प्रो स्रो

१५।।।. १५८।।।- ८८५

येकसे पावणे येकूण साठ दुबल तूप मापी पाचसेर वसूल परभारे रास
तेरीज येकंदर वसूल

	रूपये	तूपमो
हाप्ते	२९३	०
परभारे	१५८।।।-	६६५
	४५१।।।-	६६५

बाकी ताा अखेरसाल स्रो
दोनसे आठ रुपये तीन आणे ताा छ १९ रजब मो सूद्र

।। श्री गजानन ।।

शिक्का : इनाम कमिशन, आय्

श्रीसिव प्रधान चरणी तप्तर सिवराम कृष्ण निरंतन

हिसब जमा वसूल मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। इहिदे खमसैन मया व आलफ सन हजार ११६० शा अवल साल ताा अखेरसाल हे देखील नतुबाब व सरदेशमुखी सावोत्रा कुलबाब कुलकानू येकूण जमाई

	रूपये	तूपमापी
		६६५
ब।। रुजू गुदस्त		
ज्यास्त खंड साल मजकूर	४९२।=	
	१६१।।=	०
	६६०	६६५

मु।। साहासे साठ रूपये तूपमापी पांच सेर रास वसिली
हप्ते जमा पोता माहाली

१०० कर्तिक मास
५० छ २३ जिल्हेज गु।। राघो मोरेश्वर पाटील
५० छ ६ सफर गु।। दावपा माहर

१४३ पौषमास
९५ छ २१ सफर गु।। राघो मोरेश्वर पाटील
४८ छ २५ सावेल गु।। बापूजी रघुनाथ
१४३

५० चैत्र मास छ ४ जमादिलाखर गुा नारो पांडुरंग
दोनसे त्र्याणव रूपये वसूल पोता वरास.

परभारे स्त्रो

इनाम दुमाला राघो मोरे- १२८ तूप

-श्वर न्हेकर नेमणूक वाा ८८५

गु।।

किल्ले सिंहगड दुमाला मोकास १५

बाबपौ गंगाजी

नाईक इतबारराव नेमणूक

ब।। गुदस्त

खरेदी जिनस वसूल वाणी

बाा जाब रुजवात

१४।।- गलाकैकी येकूणस्त्रो

५।।।- जो २८३।।।१।।

दर ८।।२ प्रो

२।।. बाजरी ८१।।।१।।

८।।१।।०

०।।० उडीद ६२६१।। दर

८।।०

१।।।० मूग ६।।२।।।० दर

८।२ प्रो

१४।।- ०।३१३।।।०

१।० तूप वजन पके ८८५ दर

स्त्रो ८८४ वजन

१५।।।० १५८ ।।।-

येकसे पावणे यकूण साठ रूपये तूप दिसत नाही
तेरीज येकंदर वसूल

	रूपये	
हप्ते	२९३	तूप मा।
परभारे	१५८।।।-	०
	४५१	६६५
बाकी ता। अखेर साल		६६५

रूपये

२०६६ ≡

दोनसे आठ रूपये तीन आणे ता। छ ९ रजब मा। सूद असलबर हुकूम नकल असे.

कृष्णाजी मोरेश्वर कारकून दप्तर

हिसेब जमा वसूल मौजे नांदोसी ता। कर्यात मावल सु।। सवा सबैन मया व अलफ शा अवलसाल ता। अखेरसाल देखील नतुबाब सरदेश मुखी सापोत्रा कुलबाब ये।। जमाई

	नक्तस्त्रो	गलाकैली	तूपमापी
ऐनखंडणी ब।। गु।।	५२८	०।।।०	६६५

पौ बजासालमजकुरी ताते याचे दंग्यामुळे गाव लुटला गेलासा। येकसाली सूट

नक्तस्त्रो	गलाकैली	तूपमापी
५९८	०।।।०	६६५

बाकी खंडणी साल मजकूर स्त्रो ३२८

बाकी सालगु।।

मिरासपटी दोन साले जाऊन तिसरे साली द्यावी ती १०२६ ≡

किरकोळ बाबती १९

१ भट २ पोतदारी ६६३

३६ ≡ फडफर्मास ० लग

ये।। प्रा जमा च्यारसे सवा येक रूपये चवल जमा रास मोर्तब

जमा पोता माहाली

९९ गुा नारो बापूजी बाकी साल गु।।

२२४। = नि।। नारोमाहादेव
९७ गु।। बालाजीपंत छ २४ साबान
५५ छ २५ सवाल गु।। बाळाजी पंत
७२। = जिल्हेज छ २७ रोज

२२४८ =

३२३। =

येकूण तीनसे सवा तेवीस स्रो चवल पोता रास परभारे मुकामी नेमणूक बापूजी रघुनाथ सालगु।।प्रो १२८

येकूण येकसे अठावीस स्रो परभारे रास

तेरीज येकूण
३२३। = जमा पोता
१२८ परभारे

४५१। =

या जमा च्यारसे सवा येकावन स्रो चवल वसूल सदरहू प्रो च्यारसे सवा येकावन स्रो चवल बाकी नदारद ता छ २६ राखर मा सूद

असलबर हुकुम नकल असे
कृष्णाजी मोरेश्वर कारकून

हिशेब जमा वसूल मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावल सु।। तिसा सितैन मया तैन व आलफ बरहुकूम अवल साल ता आखेर साल देखील नकबाब सरदेशमुखी व सौवोना कुलबाव कुलकानू येकूण जमाई

	स्रो	तूपमा
ऐन खंडणी	७८२।।०	८८५

७५२।।० बरहुकुम
गु।।
४० ज्यास्ती

७८२।।०

किरकोळ बाबती ३

१भंटी ०

२ पोतदार

३ ७८५।।.

येणेप्रमाणे जमा सातसे साडे पंच्याऐसी स्त्रो तूपमापी ००९ पाच सेर मोर्तब ६६५

जमा पोता माहाली स्त्रो

१२५ माहे रजब गुाधनी माहार छ २५ रोज

२७२।० माहेसाबान

११४।० गुादावल्या माहर छ ५ रोज

१०४ गु।। माहादजी रघुनाथ छ ८ रोज

५४ गु।। धनी माहेर छ १८ रोज

२७२।.

१९५ माहे सवाल

१३९।।० गु।। नाना माहर छ ७ रोज

५५।।० गु।। गामी माहर छ

१९५

४ जिव्हेज गु।। माहादाजी रघुनाथ छ - रोज

६१।० मोहोराम गु।। माहादजी रघुनाथ छ २२ रोज

६५७।।.

येकूण साहासे साडे सतावनं स्त्रो पोता रास

परभारे ६६५

नेमणूक परमुकासी माहादजी रघुनाथ १२८

साल गु।। मो ० ०

लंग ६६५

१२८

येकूण येकसे आठावीस स्त्रो मापी तूप पांच सेर परभारे रास

तेरीज येकदंर

	नक्त	तूप
जमा पोता	६५७॥.	०
परभारे	१२८	८८५
	७८५॥०	८८५

येकूण येणेप्रमाणे सातसे साडे पंच्याऐसी रूपये मापी तूप पाचसेर वसूल सदरहू प्रमाणे सातसे साडेपंच्याऐसी स्त्रो मापी तूप पांच सेर बाकी नदारद तारीख छ २७ मोहेरम मोर्तब सूद

असलबरहुकूम नकल असे

कृष्णाजी मोरेश्वर कारकून दप्तर

प्रधानचरणी तप्तर सिव रामा निरंतर

हिशेब जमा वसूल मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सुं।। समान सबैन मया व अलफ इ।। अवल साल ताा अखेर साल देखील नतुबाब सरदेशमुखी व सावोत्रा कुलबाब कुलकानू ये।। जमाई

	न,तु	गलाकैली	तूपमाा
ऐन खंडणी	८००	०॥०	८८५
३२८ बा।गु।।			
४७२ ज्याजती			
८८०			
६००			
किरकोकबाबती	६८ ≡	०	०
१ भेटी			
२ पोतदारी			
३६३ फडफर्मास			
६०३	८०६८ ≡	०॥०	८८५

यो प्रो जमानल आठसे साहा रूपये तीन आणे दुवल गलाकैली पंधरा मण मादी तूप पांच सेर जमारास मोर्तब

जमा पोता माहाली स्त्रो

२५१।। ≡ माहे जिलकाद गु।। चिमणाजी रघुनाथ

१५०।।० माहर गु।। चिमणाजी रघुनाथ
२१९।।।≡ माहे जावल गु।।-
२०५।० गु।। चिमणाजीपंत छ ६ रोज
१४।। ≡ छ ६ रोज गु।। चिमणाजी रघुनाथ पा
६६१।।। ≡ यो साहासे पावणे बासष्ट रूपये तीन दुवल.

परभारे	नतुस्रो	गलाकैली	तूप
दर मुकासी नूमणूक	१२८	०	६६५
चिमणाजी रघुनाथ			
नेमणूक यादी गा	१६।०	०।।।०	०
डोणजे याचे			
कुरणात गवत काढीले			
सुमार			
दर१। प्रा १३०००	१४४।०	०।।।०	६६५

ये।। नल रूपये येकसे सव चवके चालीस कौली तूप पाच सेर परभरे
रास मोर्तब

	नतुस्रो	गलाकैली	
जमा पोरा	६६१।।।२	०	०
परभारे	१४४।०	०।।।०	६६५
	८०६६ ≡	०।।।०	६६५

यो जमा आठसे साहा रूपये तीन दुवल कैलपंधरामण मापी तूप पांचसे
वसूल सदरहू प्रोनल आठसे साहा रूपये तीन दुवल गला कैलीपंधरा मप मापे
तूप पाच सेर बाकी नदारद ताा छ ७ जाालावल अखेर मो सूद
असलबर हुकुम नकल असे
कृष्णाजी मोरेश्वर कारकून दप्तर

आसबानकल
कोठी पौ सलास सितैन मया व आलफ मौजे नांदोसी ताा कर्यात माव
हा गांव जबाला साा दाणे कैली मापे.
१ पाटलास बुडते बापूजी रघुनाथ

---

३ गांवकरी यासी उसने ताा लेहून
च्यारी खंडी देणे छ १ रमजान सदरहू ज्वारी बाजरी देणे छ मार मोर्तब
श्री नकल
राजश्री हरी बाबाजी गोसावी गौ
सु।। सलास तिसैन नांदोसीकरांची घरे पहिली राहिली होती ती जळाली. हली नवी बांधली त्या पौ जळाली तर त्यास लाकूड फाटे नेऊन बांधू देणे छ २१ जिल्काद, मोर्तब सूर

आसलबा नकल
यादी लक्षुमण केशव पां मौजे नांदोसी ताा कर्यात मांवल याजकडे शेंतसाऱ्याचा यैवज सु।। इसने समानीन मया व आलफ सके १७०३ प्लवनाम संवछरे मिरासी वगैरे कुणबावा बेरीज स्त्रो
८।।० बाकी साल गु।। सब शहिदे समानीन
१६०।।० साल मजकूर यैन व शाकार
८६ किता सेते २ ये।। स्त्रो ८६।- पौ
५७ मिरासी सेते वगैरे कुणबावा
१७ किले सिंहीगड येथील शाकाराबाबद यैन बेरीज १४३ दर ६२ प्रो स्त्रो १७।।।२
१६० पौ सूट स्त्रो ०।।।२ बाकी
०।।० मिरासी सेखसलात देव आहे त्याचे जत्रेच्या वरगता पौ बाकी येते राहिले तो.
१६०।।०
१६९
पौ वसूल अखेर साली स्त्रो मोकास बाबे या यैवजी पैकी तिसऱ्या हिश्याचे देणे ते मजुरा सेतसाऱ्याचे यैवजी घेतले स्त्रो
बाकी येणे ४२।।।० स्त्रो १२६।।.
सदरहू स्त्रो १२६।० पौ १२६ येकसे सवीस सु।। सलास समानीन मया व अलफ कारकीदी नारो माहादेव गद्रे यानी पंचाईत करून लक्षमण केशव यांजपासून

येकसे सवीस रूपयाचे खत घेतले त्याप्रो केशवजी फडशा करावा पाडली सेतेसुथा इसनेच्या साऱ्याचा फडशा ठरला आहे. माहे पौष मास सन `सलास या खेरीज सरकारचा सन इसने समानीनचा सेरी खरेदीचा गला येणे राहिला आहे ८३ जारीबाजरी कैली.

।। श्री ।।

यादी मौजे नांदोसी ता कर्यात मावल सेतसाऱ्याची बाकी पाटील कडे वगैरे कुलाकडे शा सन सीत तिसैन ता सन समान तिसैव मया व आलफ बि।।

धोंडो मोरेश्वर याजकडे येणे स्त्रो

१००।३।।० सनसीत तिसैन

लागवण बेरीज

१७।।३ मिरास वगैरे कुण

बाबा खाचरे पाइटी

२६।।२ आंब्याची पटी

८।।।० खाचरे

५१।२ आडसेत

४४।।० यैन

६।।।२ शाकारपटी

५१।२

९।। पाईटी

१०।≡ तोटे पेटी

१२४।.

पौ वसूल स्त्रो

६।० जोतिषाब।।।

गणेश सदाशिव पाटील

याजकडे स्त्रो

१५८२।० सनसबा तिसैन

लावगण

शेते बेरीज स्त्रो

१७।।३ मिरास वगैरे कुण

बावम खाचरे

पाईटी

१८।।-।।० इनामा पलीकडे

पटी सणसाकडे

अर्धोलीने आहे ती

२० जाबूंलदरापौ

०।।।० खाचरे पाइटी

५७८।।०

पौ निमे च्या

उपद्रवामुळे ... रुपये

६।० जोतिषाब।। मा

मजुरा
३।-।।० इनामच्या
आंब्याच्या हिसा गु।। बागवाना
१४।. मोकास बाळ पौ हिस्सा मजुर
२३।।।- ।।.
बाकी रुपये
८१८३ सन सबा तिसैन लावगण
१७।।३ मिरास वगैरे पहिले
भाऊपणीयाचे वांटणी

प्रो हिसा
२६।।- आंब्याची पटी
८।।।० खाचरे
५१।२ आडसेत

६३।।।२ सेलक्यावाणे

जबरदस्तीने घेतले
५५ यैन

८।।।२ यैन
१।।। सवाईचड
६३।।२ ८।।२
७।। पाईटी
१ परसू वाणी याबदल
१७६।।.
पौ लस्करच्या उपद्रवामुळे

व नि ।। खर्चाचे
७८३ मोकासबाब पौ
नेमणूक स्त्रो १४।०
हिसापौ मजुरानि
१३।२ ७८३
बाकी स्त्रो

सन समान तिसैन लावगण
बेरीज ब।। कु।। पौ
मोकासबाब नेमणूक साला
बार.
प्रो पौ हिसा मजुरा १४।स्त्रो
बाकी स्त्रो
५७।।।२।।।०
पौवसूल कानाजकर गुजरास
निमे
कडीलवरात खे।।
जिनसाबदल
सन समानचे यैवजी देविली
स्त्रो ३९ पौ साऱ्याचे यैवजी
देखिले
स्त्रो
बाकी स्त्रो
९२।।।२।।।

चिमणाजी रघुनाथ याजकडे
येणे स्त्रो

तकूब स्त्रो ८८।.
बाकी स्त्रो ८८।.

वसूल मोकासबाब नेमणूक
पौ हिसा स्त्रो १४।.
पौनिमे मजुरा ७८२ स्त्रो
बाकी स्त्रो १७६।।०

१४।० मोकासबाब नेमणूक
हिसा मजुरा
२१ कुलकर्णी देपेचा
१६ मुख्य
५ कागदबंद
२१
३९।० बाकी स्त्रो

९।।-।। सनखमस
तिमैन पौ बाकी स्त्रो
पौ वसूल साल मजकुरी
आंबेविक्री
याचा हिसा गु।। बागवान
वसुली
जमेस येऊन साऱ्याचे
यैवजी मजुरा
८।०।।०
ता
६८३ हिसा गु।। बागवान
२८।।।० पिकले पोती
८।०।।.

६।०।।० सनसीत सैन गणेश
सदाशिव सुभा यो शेते
देणी बब बेरीज लावगणस्त्रो
३९।- मिरास वगैरे कुणबावा
खाचरे पाइटीची
१७।३ गणेश सदाशिव
१७।।३ चिमणाजी रघुनाथ
३९।-
३७६३ इनामपलीकडील २
१८।।-।।० गणेशसदाशिव
२०।।-।।० चिमणीची रघुनाथ
३७६३
२० जांबुलदऱ्याचे पौ
डागुडजी भेटी
१।।० खाचरे
०।।।० ख।। गणेश सदाशिव
०।।।० चिमणाजी रघुनाथ
१।।०
९४

२६ दऱ्यातीलसेत
खोडग्याबाबद
२२ यैन

३।।।० शाकारपटी
२।।। यैन
१ जाजती
।।३ सवाईचड
०।० जाजती

४६ रतनसिंगाचे वरगत	११ तायेपटीत तासाप्रो
कडब्याब।।	
नारो केशव न चे	
हवल्याब।।	१३१
३३६।।०	स्त्रो ७
पौ वसूल काना जकर	३५ तहसील माद्य मास
गुजरास किल्याची	
वरात खरेदी जिनसाब।।	१४ कि।।
सन समान	
तिसैनचे यैवजी देखिल स्त्रो	२१ कुलकर्णी
३५	मु।।
पौ गुजरास देखिले स्त्रो १०	१६३।।०

पु।। मौजे नांदोसी सेतसाऱ्याची बाकी पं।। व कुलाकडे सु।। सन सीत ता सन समान तिसैन मया व आलफ

नारो केशव	चिमणाजी रघुनाथ
बाकी स्त्रो	५ कागदबंद
	२१
पौ वजा हावले स्त्रो	३५
४८. खंडो मोरेश्वर	२८।।० मोकासबाब नेमणूक पौ
वरात रतनसिंगाचे	
कडब्याबाबत नारोपंताचे	मजुरा हिसे २ दर १०।०
देणे	
त्याचा	६३।।०
७।।- चिमणाजी रघुनाथ	बाकी स्त्रो
३।० कुलाकडे रतनसिंगाचे	
वरगता	
ताबद कडब्याचे देणे	३।-।।।० सन सबा तिसैन लागगण
नारोपंत कडे त्याचा	बेरीज खा चिमणाजी रघुनाथ

१।।।० मकाजी सोंडकर
१ कल्याणगीर गोसावी
०।।० खंडोजी धुका
३।०
बाकी स्त्रो १।।०
तेरीज येकदंर
३३६।।० खंडो मोरेश्वर
५२।।।२।।।० गणेशसदाशिव
११८।।।२।० चिमणाजी
८।३ सखाराम लक्ष्मण
१।। नारो केशव
५३६।।२।।० चि. बौराम

३।० कुले
हवाले
१।।।० मोकासा ? दर
१ कल्याणगीर गोसवी
०।।० खंडोजी घुका

३।०
९३९।।।२।।०
९६२ कुलाकडे
२४ ।।कि मकाजी
सोडंकर बाकी सन
सबाची
६४९।।०।।०

१७।।- मिरास वगैरे कुणबावा
१८।।-।। इनाम सेजारील पटी
०।२।० खाचरे
२६ दऱ्यातील शेत खोडग्याबदल
६२।।५३।।०
पौ वसूल स्त्रो
पौ वजा निमे तकुबा सुटीमुळे
३१।३।।।०
बाकी स्त्रो
३१।३।।।०
वसूल
७८२ मोकासबाब नेमणूक हिसा स्त्रो
१४।०
पौ मजुरा निमे ७०

२१ कुलकर्णी मु।।
१६ मु।।
५ कागदबंद
२१
२८६२
बाकी

२९।३।।० सन समान तिसैन लावगण
बाा गु।। बेरीज स्त्रो ६२।।।३।।

२ स्त्रो
१९।० तहसील वैशाख
१३ कि।।
६।० जोतिषा बाा

१९।० गावपौ खर्च
१४।० मोकासबाब नेमणूक पौ
मजुरा हिस।
३३।।०
बाकी स्त्रो
१००।-।०
२८।।- हवाले
२१ सखाराम लक्ष्मण
बाबद
७।। नारो केशवबाबद
२८।।-
१२८।।।२।०
पौ वसूल काजकर गुजरास
वरात निमेची सन समानचे
यैवजी स्त्रो ३५
पौ हवाला घेतलाचे मजुरा
स्त्रो १०
बाकी स्त्रो
११८।।।२।०
त्रिंबकरात पाटील लावगण स्त्रो
२६।।० सन सीत तिसैन ९७ मिरास
वगैरे १।।।०।।० तोटेपटी
९८।।।०।।०
वसूल स्त्रो
१४ हाप्ता कार्तिक
४२।।।० मोकासबाब नेमणूक स्त्रो
पौ तिसराहिसा मजुरा
९६।।।०
७०२ सन सबा तिसैन बेरीज स्त्रो

पौ निमे तकूब २८।। स्त्रो
बाकी स्त्रो २८।।०
पौवसूल मोकास सबा बा ब ४२।।।०
पौ निमे २१।२ बाकी

यादी मौजे नांदोसी पाटील मंडळीकडे शेतसाऱ्याची बाकी येणे सु।। सबा तिसैन मयाव अलफ जिल्हेस गावगना निमे यैवज तकूब ठेऊन निमे घेतला त्या आनवये सेतसारा निमे बि।। नावनिसीवर त्याची वसुली बाकी गावचे ता सामो.

खंडो मोरेश्वर स्त्रो
१७६।।०
पौ निमे तकूब ८८।०
पौ निमे स्त्रो
८८।०
वसूल मोकासबाब यैवजी
बादप्रो शेतसाऱ्याचे यैवजी
मजुरा पडून नांवे खर्च
पडतात
स्त्रो १४।० पौ निमे ७६२स्त्रो
७४
मोकासबाब निमे वजा ७८२
होऊन बाकी ८१८२
चिमणाजी रघुनाथ स्त्रो
६२।।।३।।०
पौतकूब सुटीमुले स्त्रो
३१।३।।।०
बाकी स्त्रो
३१।३।।।० स्त्रो
७८ = मोकासबाब सालाबा

गणेश सदाशिव स्त्रो
९७६।।०
पौ निमे तकूब २८।।०
बाकी स्त्रो
२८।।०
७६२ मोका सबाब गजुरा स्त्रो १४।पौ
६।० जोतिषाबदल गांव याचा
धर्मादाब सालाबाद जोश्यास ते
१३।२
बाकी येण स्त्रो
१५।२।०
सखाराम लक्ष्मण स्त्रो ५८
पौ निमे तकूब २९ स्त्रो
बाकी निमे २९ स्त्रो
२९
वसूल मोकासबाब मजुरा
दोन हिसे दर १४।० प्रो स्त्रो २८।।०
पौ स्त्रो

द प्रो १४।० पौ निमे	१४।।।०
२१ गु।। कुलकर्णी मु।।	वजा फाजील सन सीत
२८८२	
गला सालाबाद प्रो	०।।।०
बाकी येणे स्त्रो	बाकी स्त्रो
फाजील स्त्रो	१३।।।३
तेरीज येकंदा स्त्रो	नारौ केशव स्त्रो
८१८२ खंडो मोरश्वर	वजा तकूब निमे रू २४ स्त्रो
१५०२।० गणेश सदाशिव	बाकी स्त्रो १२
३।-।।।० चिमणाजी रघुनाथ	९- मोकासबाब वसुली स्त्रो
१३।।।३ सखाराम लक्ष्मण	मजुरा स्त्रो १४।० पौ निमे ७८२
४।।।२ नारो केशव	बाकी स्त्रो
७८२ त्रिंबकराम	फाजील स्त्रो
१२५।।२	

त्रिंबकराम पा	९७ स्त्रो
पौ निमे तकूब	२६।।० स्त्रो
मजुरा	४२।।।० स्त्रो
बाकी	७८२स्त्रो
पौ वसूली मोकासबाब १२६ पांढर	
मजुरा	४२।।।० स्त्रो
बाकी	७८२ स्त्रो
फाजील	० स्त्रो

यादी त्रिंबकराम याजकडे सेताची वगैर बाकी यैवज येणे स्त्रो १३ बाकी सन आर्षा व सन खमस वि।। आमाबाई

२८।।।० सन सीत

५७ उंबर सेत वगैरे कुणबावा

१३।।।० साल मजकूर नंजरपटी ब।।

५।।० कमाल बेरीज स्त्रो ९ सदरीस सालाबादप्रमाणे स्त्रो १० प्रो

---

८ इनामपौ तिजाई विभाग

१३।।.

१ वरगत बारडे

पौ वजा मोकासबाब स्त्रो उंबर सेतच्या कुणबाव्याकडे

मजुरा दिल्हे ४३ स्त्रो

बाकी स्त्रो

सन आर्बा (दिसत नाही) स्त्रो ९७ पौ

मोकासबाबच्या यैवज (दिसत नाही)

बाकी स्त्रो (दिसत नाही) पौ वजा सूट पडली त्याच्या पंगगामुळे दररूपयासी ०।२ प्रो स्त्रो ९।२ बाकी स्त्रो ८।।।२।।।० पौ वसूल

९ आंबाराई सालमारी विकली स्त्रो ४९

पौ वाटणी तिसरी हिसा स्त्रो १९ पौ

खर्च

३ रखवालीचे माणूस २ महिने

दरमाहा स्त्रो ४।।० प्रौ स्त्रो ९

पौ तिसरा हिसा स्त्रो

३ दरबार खर्च मोकास बाबेच्या

यैवजावर वरात जाकी त्याची

सोडाचिठी घेतली त्यास खर्च स्त्रो ९

पौ तिसरा हिसा स्त्रो

३ दरबार खर्च मोकलस बाबेच्या

यैवजावर वरात जाकी त्याची

सोडचिठी घेतली त्यास खर्च स्त्रो ९

पौ तिसरा हिसा

बाकी फाजील ६९।० स्त्रो

१५।।३ सनसमान

१४।० उंबर सेत वगैरे स्त्रो

पौ वजा मोकासबाबेच्या

यैवज रूपये ४२।।।० हिसा बाकी

१।२ आंब्याचे रखवालीस माणूस महिने
२ दामाहा ४।। प्रो रूपये पौ तिसरा हिसा
स्रो ३ पौवजा आब्याचे विकले स्रो ९ पौ
हिसा वाटणी स्रो
१।।२ बाकी
१५।। =
२८।।० सन तसा सबैन
१४।० साल मजकुरी शाकार व खर्च पटी
७८२ शाकारपटी यैन
स्रो ९७ दर ६२ प्रो
७८२ खर्च पटी लस्करची रखवाली
व गावखर्च दर ८२ प्रो
२४।२ सन समान सके १७०१
१४।० उंबरसेताचे चढावाबत मजुरा वगैरे
(पुढील मजकूर दिसत नाही)
३ आंब्याची रखवाली माहे ९ पौ
तिसरा हिसा स्रो आंबे विकले नाही
ज्याचे त्यांनी वाटून घेतले २४।२
९ सन तिसा सबैन मोकास बाब साल
मजकुरी सरकारात घेतली त्याबाबद
तिसऱ्या हिश्याचा यैवज ६४ यैन
मोकास बाब १२८ स्रो निमे याबदल
करून सोडविले स्रो ६४ बाकी
१४।७८ कारकूनी दप्तरचे कारकून
पौ तिसरा हिसा स्रो २६ पौ वसूल
ग।। बालाजी केशव स्रो ४३
पौ स्रो ११ बाकी

३९६२ सन शहिदे समानीन
५७ उंबरसेत वगैरे व सारा स्त्रो
५।।।० (दिसत नाही)
७८२ (दिसत नाही)
८ (दिसत नाही)

२ पु।। त्रिंबक राम याची सारा बाकीस राहातात

४ सिवराम बेलदार यास भिंतीबदल देविले वाडयाची भिंत

८१।।।२ पौ वजा मोकासबाब अखेर साली स्त्रो ४२।।।०

१५८।२ बाकी स्त्रो

पुरसीस विसाजी गणेश व दिनकर रामचंद्र वगैरे नऱ्हेकर देशपांडे राहणार मौजे नांदोसी डोणजे सन १२५८ फसली

सवाल

मौजे नांदोसी येथे मोकासा रूपये १२८ होता तो सन १३३६ फसली साली बंद जाला तो चालू व्हावा म्हणोन तुम्ही सरकारास दिल्हयावरून चा हुकुम नंबर ७८ तारीख ११ येप्रल सन १८४८ चा आला आहे त्यास सदरहू मोकास कधी कोणी संपादन केला व त्याजबदल दस्ताऐवजी वगैरे पुरावा काय आहे त्याविसी कसा मजकूर तो लिहून देणे

जाब

मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावल हा गांव आमचे वडील शिक सातवे पिढीचे बालाजी बापूजी खेडबारेकर याणी संपादन केला त्याजबदल छत्रपती स्वामी याणी गांवास ता कांद सु।। समान तिसैन अलफ म्हणजे सन ११०७ फसली व सन १६९७ इसवीची आहे सदरहू पुढे शके ४८ सु।। म्हणजे सन ११३१ फसली व सन १७२१ इसवीची श्री राजा शाहू छत्रपतीची सनद बालाजी बापूजी वर लिहिले त्याचे चिरंजीव मोरो बल्लाल खेडेबारेकर याचे नांवे पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने चालवणे म्हणोन आहे त्याप्रमाणे आमचे वडिलाकडे गांव अजमासे सन ११५२ फसली

पावेतो दरोबस्त गांव चालून पुढे पेशवे कारकीर्दीत हा गाव येऊन गांवची जप्ती जाली ते वेळेस वर लिहिले मोरो बलाल याचे चिरंजीव राघो मोरेश्वर होते ते वेळेस गांव पेशवे सरकारानी सरकारात घेऊन मौजे मजकरी मोकासा इतलाख, इनाम दुमाला नेमणूक रूपये १२८ करून दिल्ही याजबदल सनदपत्र आढळंत नाही परंतु सन ११६० फसली सालापासून गांवचे जमा वसूल आहेत त्यात मोकासा इनाम दुमाला नेमणूक म्हणोन रूपये १२८ लागले आहे. व सन ११७८ फसली मोकासा नेमणूक असे जमा वसुलास लागत आले आहे व सदरहू मोकासा नेमणूक रुो १२८ चालत आले प्रमाणे चालविण्याबदल बाजीराव रघुनाथ प्रधान याचे पत्र कारकून हिमत गोविंदराव सदाशिव याचे नांवे सु।। समान मया तैन व आलफ म्हणजे सन १२१७ फसली ऊर्फसन १८०७ इसवीचे आले त्यात वर लिहिले राघो मोरेश्वर याचे नातू खंडो मोरेश्वर याजकडे चालविण्याबदल आहे त्याप्रमाणे सन १२३६ फसली परीयंत मोकासा नेमणूक रुो १२८ चालत येऊन खंडो मोरेश्वर हे सन १२३६ श्रावण सु।। शके १७४८ तारीख ४ आगष्ट सन १८२६ इसवीस मयत जाले आणि त्याजला पुत्र नाही सबब मोकास आमल सरंजाम असा चिठ्यास सेरा लिहून कमी केला तेव्हा पासून मोकासा नेमणूक आम्हाकडे चालत आली परंतु सदरहू मोकासा अंमल (पुढील शब्दपूर्ण दिसत नाहीत) हिश्या सर्व भाऊबंद घेत आलो येविसी घरचे कागदी व गावचे तहसिलास व बोटखतास सेतसाऱ्यात मजुरा घेतल्यास दाखला आहे व मूळी गाव संपादन जाला तो वंशपरंपरेचा आसोन त्या ऐवजी पेशव्याइत मोकशाची नेमणूक ठरली ती इनामी वंशपरंपरेची असोन संरजामी म्हणोन चिठ्यास सेरा लिहून मोकासा कमी केला त्यास खंडो मोरेश्वर हे वडील सबब त्याचे नांव येकट्याचे व कागदी लागत होते त्याचे पुत्र हल आहेत व मूळ गांव संपादन बालाजी बापूजी याणी केला त्याचे वडील पुत्र व मोरो बलाल त्याचे वंशिक आम्ही व त्याचे बंधू केसो बल्लाल त्याचे वंशिक लक्ष्मण सखाराम व मोरो सखाराम, राजाराम, नारायण याप्रमाणे हली आहोत व सर्व पैसा घेत आलो व मूळ सनदेत वंशपरंपरा आहे हे सरकारानी ध्यानी आणोन मोकास नेमणूक रुो १२८ होती ती चालविली पाहिजे.

सदरहू मोकासा अंमल सन १२३६ फसली साली कमी जाला ते वेळेस तालुके हवेली येथील मामलेदार याजकडून बोलावणे

आम्हांस आल्यावरून सनदा वगैरे पुराव्याचे कागदाच्या नकला दिल्ह्यावरून ताणी कलेक्टर साहेब बाहदूर राबर्ट साहेब होते याजकडे केला. सन १२३७ भाद्रपद मासी केला असे ऐकण्यात आहे पुढे त्या रिपोर्टाबर हुकुम काय आला व रिपोर्ट काय जाला हे ठाऊक नाही. आम्ही उपयोग पुढे करावा तर पोटापाठी लागल्यामुळे तजवीज कर्णे तसीच राहिली असा मजकूर आहे हे लिहून दिल्हे सही तारीख २० जून १८४८ इसवी.

सही विसाजी गणेश नऱ्हेकर देशपाडे
ताा खेडेबारे व पाटील मौजे नांदोसी
दस्तुर खुद
सही दिनकर रामचंद्र नऱ्हेकर देशपांडे ताा खंडेबारे
व पाटील मौजे नांदोसी दस्तुर खुद
सही राजाराम नारायण नऱ्हेकर देशपांडे ताा खेडे बारे
व पाटील मौजे नांदोसी ताा
कर्यात मावल दस्तुर खुद
रामचंद्र काशिनाथ आा मामलेदार, हवेली

।। श्री ।।

अजदिवाण ठाणे ताा कर्यात मावल ताो मोकदम मौजे नांदोसी ताा माार सु। समान तिसैन अलफ मौजे माार इनाम राजश्री बालाजी बापूजी खेडेबारेकर यादी यासी दैविलेब।। सनद राा छत्रपती स्वामी छ १ सफर सन खमस तिसैन सनद राजश्री पंतसचिव छ १४ जिलकाद साल माार सनद आहे १ मारनिल्हेस मौजे माार इनाम कुलबाब कुलकानू हली पटी पेस्तर पटी झाड झाडोस दिल्हा असे खेरीज हकदार व इनामदार दिल्हा असे तरी मौजे माारी कीर्दमाहामुरी करून जे मौजेमाार सिवाय बेरीज होईल ते माार निव्हेस दुमाला करीत जाणे छ १५ सफर मोर्तब

असलबरहुकुम नकल
कृष्णाजी मोरेश्वर कारकून दप्तर

असलब।। नकल सन ११७८

हिसेब जमा वसूल, मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। तिसा सितैन व आलफ शा आवलं साल ताा अखेर साल देखील नतुबाब सरदेशमुखी व कुलबाब कुलकानू ये।। जमाई

	नलरूपये	तुपमाा
यैन खंडणी		
७४२।। बा। गु।।	७८२।।०	६६५
४० जाजती		
७८२।।०		
किरकोल बाबती	३	०
१ भेटी		
२ पोतदारी		
३	७८५।।०	६६५

ये।। मो जमा सातसे साडे पंच्यासी रूपये तूप मापी पांच सेर मो जमा पोता माहाली रूपये.

१२५ माहे रजबू गु।। धनी माहर छ २५ रोज

२७२।० माहे साबान

१९५ माहे सवाल

१३९।।० गु।। नागा माहर छ १७ रोज

५५।।० गु। गोमी माहर छ २८ रोज

१९५

४ गु।। माहादाजी रघुनाथ छ २१ रोज

६१।० मोहरम गु।। माहादाजी रघुनाथ छ २७ रोज

६५७।।

ये।। साहासे साडेसतावन रूपये पोता रास

	नतुरूपये	तुपमाा
परभारे		६६५
नेमणूक परमुकासी	१२८	

माहादजी रघुनाथ

साल गुदस्त प्रो लंग	०	०
	१२८	८८५

यो।। येकसे आठावीस रूपये तूप मापी रास

तेरीज येकंदर	नतुस्त्रो	तूप मा।
जमा पोता	६५७।।०	०
परभारे	१२८	८८५
	७८५।।०	८८५

यो।। मो जमा सातसे साडे पंच्यासी रूपये मापी तूप पांच सेर वसूल सदरहू प्रो सातसे साडेपंच्यासी रूपये मापी तूप पांच सेर बाकी नदारद ता। छ २७ मोहरम मोर्तब सूद्र

।। श्री ।।

सिव श्रीपंत प्रधान चरणी तप्तर केशवराव जगन्नाथ निरंतर

हिसेब जमा वसूल मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावळ सु।। इहिदे तिसैन मयाव अलफ इस्तकबील ऐवज साल त।। अखेर साल देखील नतुबाब सरदेशमुखी व सावोत्रा कुलबाब कुलकानू यकूण जमाई

	नातुस्त्रो	गलाकैली सेरी
३		
ऐन खंडणी बर	९२६	०।।।०
हुकुम गु।।		
किरकोल बाबती		
१ भेटी २ पोतदारी	३	०
सिवाय जमा	८२	०
३५ सादील		
३ भेटी		
५ धर्मादाव		
६ फडफर्मास		
८ पाटाबदल		
८५		

३९ अंतस्त मामले ब।।

पैकी वजा परभारे भेटी बदल फडणीस

हवालदार मजमदार यास पावले स्त्रो ३ बाकी १०११ ०।।।० .।।।.

येकूण मो येक हजार आकरा रूपये नल व गलाकैली सेरी पंधरा मण येणेप्रमाणे जमा रास मोर्तब

पोता

२२४।० छ ११ रषिकाखर गु।। जैराम सोनार

२०० छ ७ रजब गु।। मोतीरामवाणी.

१९६ छ २५ साबान गु।। रामचंद्र चिमणाजी पाटील

७८।।।२ छ ३० सवाल गु।। जैराम पोतदार

६।२ छ २१ मोहोराम गु।। गोपाला गुरव

६९।।।० छ ५ रबिकोवल गु।। कल्याण वाणी

३४।।।० रबिलाखर

११।।२।।० छ २९ रोज खरीदी जिनसाबदल

९८।।।० गला दर ८।।२

०।९८।।३

२।।- तूप मा ८।०।९ दर ८८४ प्रमाणे

११।।२।।०

३४।।।. छ १ रोज स्त्रो २३।।-

८२ छ ३० सवाल स्त्रो ८५ पैकी

येकूण आठसे ऐंसी नल पोता वसूल रास मोर्तब

परभारे

मोकासा इनाम खंडो कोठी किले सिंव्हगडगला केली ०।।।०

मोरेश्वर यास सालाबादा

प्रमाणे मौजे मजकूर

पैकी स्त्रा स्त्रो १२८

येकूण येकसे अठ्ठावीस स्त्रो नल व गला कैली ०।।।० पंधरा मण परभारे वसूल रास मोर्तब

	नल स्त्रो	तेरीज गलाकैली
पोता	८८३	०
परभारे	१२८	०।।।०
	१०११	०।।।०

येकूण जमा येक हजार रूपे नल गला कैली पंधरामण सदरहूप्रमाणे वसूल येक हजार आनता स्त्रो नल गला कैली पंधरामण बाकी नदारद जाणिजे छ १ सवाल मोर्तबसूद.

असलबर हुकुम नकल असे

कृष्ण मोरश्वर कारकून

।। श्री ।।

अस्सल बाा

१ ये।। मो.

हिसेब जमा वसूल मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। सलास आसेरीन मया तैन व आलफ शा आवल साल ताा अखेर साल देखील नतुबाब सरदेशमुखी व सावोत्रा कुलबाब कुलकानू

यो जमाई	बेरीज नलस्त्रो	गलशेरी	तूपमापी
बाकी सालगु।।	०	०	०
जमा सालमजकूर यैन खंडणी ब।।	४८८।०	०।।४	६६५

गु।। प्रो

नलस्त्रो गलाकैली तूप

मो ९२६ ०।।।० ६६५

६६९

पौवसा सूट

नल स्त्रो गलाकैली

७ आबराई ६१
३८७।।० जमीन शेत
बाकी

खेरीज जमा	३०७	०	०

१ भेट
२ पोतदार
९३।।० शाकार
८५ सादीलवारी
१०।। माहे गवताचे
१५ मिरासपटी तिसरे
साली घ्यावयाचा

सिरस्ता त्या प्रो	७९५।।०	०।।४	६६५

सालमजकुरा
येकूण साहासे पंचयाणव स्त्रो आठ आणे नल व गला कैली व पांच सेरवजन येणेप्रो जमा मोर्तब
गु।। बापूजी नारायेण पा बेरीज
पोता भरणा छ ९ जाखर स्त्रो
९३।।० शाकार
८५ सादीकवारी
१५ मिरासपटी
३७३।।० पोते

३७१।० रोख
२।।० खो तूप वजन ६।० दर ६६४ प्रो

५६७।। ३७३।।।.

येकूण पांचसे सदसष्ट स्त्रो आठ आणे पोता वसूल मोर्तब
परभारे बेरीज

	नल स्त्रो	गलासेरी	तूपमा
मोकासबाब खंडो मोरेश्वर सालगु।।प्रो	१२८	०	६६५

कोठी किले सिंहिगड	० १२८	०॥४ ०॥४	० ८८५

येकूण येकसे आठावीस नल व चौदामण कैली

परभारे प्रो

बेरीज

	नल स्त्रो	गलाकैली	तूपमाा
पोतावसूल	५६७॥०	०	०
परभारे	१२८	०॥४	८८५
	६९५॥०	०॥४	८८५

बाकी नदारद बेरीज

येकूण साहासे पंच्याणव रूपये आठ आणे नतु व चौदामण कैली व पांच सेर वजन जमा पौ वसूल साहासे पंच्याणव स्त्रो आठ आणे नल व चौदा मण कैली व पांच सेर वजन बाकी नदारद जाणिजे छ ९ जाखर मोर्तब सूद

।। श्री ।।

सन १८३७

कागद सरकारात दिल्हे त्याच्या नकला

फेरीस्त मोकासा मौजे नांदोसी या प्रकरणी कागदाच्या नकला ब।। आसलाच्या दिल्या सन १२३७ सके १७३९ सर्वजित नाम सवंछरे

१ न्हेकर पां याची वौषावल बंद

१ श्रीमंत बाजीराव रघुनाथ याचे सनदेची नकल बंद

२ राजपत्राच्या नकला बंद

३ जमा वसूल सुभ्याकडील दाखले याच्या नकला

१ कारकीर्द नाना फडणीस

१ कारकीर्द जिवाजीपंत खासगीवाले

१ कारकीदी रूपराम चौधरी

० कारकीर्द नाना फडणीस

३

१ गांव जलाला त्याच्या दाखल्याच्या

सरकारातून लाकडे व साले

१ चिठी मोर्तबाची सु।। सकास सितैन मया व आलफ

१ छ १ जिलकाद हरी महादाजीचे नांवे

२

४ हिसेब वाटणींचे वगैरे सेतसाऱ्याचे यैवज मुजरा घेतले ते च्यार प्रतीची साले

१ सनसीत ता।। सन समानीन १ इसने समानीन

१ सन सीत १ सन सबा तिसैन

ये।। बारा कागद दाखल्याकरिता नकला करून दिल्हा आसेत मिती भा।। वाा ११ शके १७४९ नाम सव लरे

सदारहू सिवाय नरसो गोविंद याचे नांवची कैफियत या कागदात होती ती पाा असे तााा २० जून १८४८

रामचंद्र कासिनाथ मामलेदार हवेली

।। श्री ।।

अस्सल बाा नक्कल

इसवी फसली

१८०७ १२०७

राजमान्ये राजश्री कारकून दि।।

गोविंदराव सदाशिव गोसावी यांस

सेवक बाजीराव रघुनाथ प्रधान नमस्कार सु।। समान मया तैन व आलफ खंडो मोरेश्वर पाटील मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल यासी मौजे माार येथील मोकास बाबेचे आमला पौ इतलाख नेमणूक येकसे आठावीस रूपये होती ते त्याजकडून दूर करून सन इहिदे मया तैनपासून किले सिंहीगड येथील बेगमीस सदरहू रूपये लाऊन दिल्हे आहेत ते हाली किल्याकडून दूर करून पेसजी प्रो खंडो मोरेश्वर यास मौजे माारचे मोकासबाबचे अंमला पौ इतकाख नेमणूक रूपये १२८ येकसे आठावीस साल मजकूर करार करून दिल्ही आसे तरी लिहिल्या प्रो नेमणूक पेसजी पासून सुदामत पावत आल्याबरहुकुम पाववीत. जाणे व सन खमस

मया तैनापासून येकसे आठावीस रूपये दरसाल किल्याकडे पावले नाही म्हणोन खंडो मोरेश्वर याणी विनंती केली त्यास सन खमस मया तैनपासून याजकडील नेमणूक पौ गावाकडे बाकी राहिली असेल ती माार निलेकडे देवणे जाणिजे छ १२ साबान आज्ञा प्रमाण मोर्तब.

।। श्री ।।

यादी नरसो गोविंद व विसाजी गणेश वगैरे न्हेकर देशपांडे ताा खेडेबारे व पाटील मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल पेटा डोणजे तालुके हवेली सन १२५८ फसली हुजुर कलेक्टर साो बाहादूर यांचा हु।। हवेली रिपोर्ट नंबर ४०१ ताा २ जून सन १८४८ शा लगत रजिष्टर नंबर १५७ ताा १९ फेब्रुवारी सन १८४९ शाचा असल कागद पाहाप्यास पाठवणे म्हणोन मामलेदार पुणे हवेली यास आल्यावरून आम्हांस सनदा व असल कागद पावले म्हणोन मागितले त्याजवरून आम्ही कागद दिल्हे ते असल बि।।

१ सनद स्वस्तिश्री राज्यभिषेक शके ३४ सर्वजित नाम संव लरे कार्तिक बहूक ५ इंद्रवासरे श्री क्षत्रीय कुलावंतस राजाशाहू छत्रपती स्वामी याणी देशकुलकर्णी ताा खेडेबारे याचे पुत्र मोरो याजकडे इनाम गाव व मोकदमी चालविण्याबाबतची,

१ स्वस्ति श्री राज्यभिषेक शक ४८ (पुढील एकओळ दिसत नाही) राजाशाहू छत्रपती याची देशमुख देशपांडे ताा कर्यात मावल यास मौजे नांदोसी हा गांव मोरो बलाल याजकडे वंशपरंपरे इनाम चालविण्या विसी दोन सिक्या निसी

१ अज दिवाण ठाणे ताा कर्यात मावल मोकादम मौजे नांदोसी याचे नांवे सु।। समान तिसैन अलफ मौजे माार इनाम राो बालाजी बापू खेडेबारेकर याजकडे चालविण्याविसी पंतसचिव याजकडून अंमलदार सिंहगडकरी याची सिक्यानिसी सनद

१ श्रीमंत बाजीराव रघुनाथ प्रधान याचा कारकून दि।। गोविंदराव सदासिव याचे नांवे खंडो मोरेश्वर पाटील याजकडे मौजे नांदोसी येथील मोकासा रूपये १२८ चालविपण्याविसी सन समान मया तैन व आलफ मोर्तबनिसी

५ जमा वसूल सिक्यानिसी मौजे नांदोसी येथील

१ सन ११६० सन शहिदे खमसैन मया व अलफ सिवराम कृष्ण याचे सिक्याचा इनाम दुमाला राघो मोरेश्वर नऱ्हेकर नेमणूक रूपये १२८ व तूप मापी ८८५

पुरवणी सहित बंद दोन

१ सन तिसा सितैन मया व अलफ नेमणूक परमोकासी माहादाजी रघुनाथ रूपये १२८ तूप ८८५

मोर्तब निसी बंद येक

१ इहिदे तिसैन मया व अलफ केशवराव जगनाथ मामलेदार किले सिंव्हगड याचे सिवयाचा मोकासा इनाम खंडो मोरेश्वर यास सालाबाद प्रो मार पौ १२८ चिकटबंद सु।। बंद २

१ सन सब सबैन मया व अलफ परभारे परमोकासी नेमणूक बापूजी रघुनाथ रूपये १२८ मोर्तब असे

१ समान सबैन मया व अलफ नारो माहादेव मामलेदार किल्ले सिंहगड याचे सिक्याचा परमोकासी नेमणुक चिमणाजी रघुनाथ रुपये १२८ तूप मापी ८८५ मोर्तब सु।।

येकूण नऊ कागद असल दिल्हे असेत ता। २३ माहे मार्च सन १८४९ इसवी

१ सही नरसो गोविंद नऱ्हेकर देशपांडे ता।
खेडेबारे मोकदम मौजे नांदोसी दस्तुर खुद
१ सही विसाजी गणेश नऱ्हेकर देशपांडे व
पाटील मौजे मार दस्तुर खुद
१ दिनकर रामचंद्र देशपांडे खेडेबारे व पाटील
मौजे मार दस्तुर खुद
१ देशपांडे व पाटील
मौजे नांदोशी
हुजुर रवाना ता। २३ मार्च सन १८४९ इसवी
भास्कर विनायक मामलेदार.

।। श्री ।।

कुंपणी सरकारास

कैफयत बे।। नरसो गोविंद मो व रामचंद्र चिमणाजी पां मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। सलासीन आशरीन मया तैन व अलफ सन १८२९ इसवी कारणे कैफियेत लेहून दिल्ही यैसीजे मौजे माारी आम्हांस इनाम जमीन व बळुते यास गांव नि।। आहे ती बहुत दिवसपूर्वी पासून हाल अंमल पावेतो खात आलो आणि पांढरीची व सरकारची चाकरी करीत आलो जमीन टकबंदी थलझाड्यास गांवानि।। इनाम टके ५२ बावन लागली या प्रो आम्ही पां सर्व भाऊ व बलुते व माहर इतकेच इनामदार आहो ते जमीन ज्याचे ते मालक खात आहो. गांवचा पेसवे कारकीर्दीत कोठे नाही. उक्ते लागवण नख्तीवर लागत गेले. कारण गांव दरोबस्त उपरी कुले वतनदार कोणी नाहीत. हाल अंमलात जमीन झाडा टकबंदी व बिघावण मोजणी केली होती ते लाऊन दिल्हे यात इनाम जमीन टके वगैरे वजा जाऊन बाकी खालसा जमीन टके बिघे हाल अंमला पासून मात्र लागतात पूर्वी हिसेबी जमिनी रिवाजाचा दाखला कोठे नाही या प्रो आपल्यास ठाऊक आहे याखेरीज काही ठाऊक नाही हे लेहून दिल्हे सही ताा माार

नि।। बडवणे.

वै।। रामचंद्र चिमणाजी पाा व कुलकर्णी जोसी मौजे माार

० त्रिंबकराम पां हे तिसरे विभागी मृत्य पावले त्याची नकल याचा विभाग उभयेताकडे परंतु लक्ष्मण सखाराम व राजाराम नारायण याचे कर्ज आहे म्हणोन खातात त्याचा आमचा विभाग निमे निम होणे आहे स।। दखल बाद कलम

ये।। येकमयेक इनाम मेलविल्या तां कधी जप्ती जाली नाही व मोकलीकेचे कारण नाही वहिवाट इनामची छत्रपती कारकीर्दीपासून ताा पेसवे सरकार ताा कुंपणी हल अंमलापर्यंत निर्वेध वहिवाट आम्हांकडे आमचे वाडवडीलसुद्धा करून खात आलो लेहून दिल्हे सही ताा माार

नि।।नांगर

बि।। रामचंद्र चिमणाजी देशपांडे पाा खंडेबारे व पा मौजे माार जोसी कुलकर्णी पा.

ऐन मोकासा मौजे नांदुसी ताा हवेली सदर अंमल चालवावा म्हणोन नरसो गोविंद व आबाजी गोविंद याणी सरकारास अर्जी ताा सपटेंबर सन १८५३ ची केली ती इकडे रिपोर्टास आल्यावरून मेहेरबान इनाम कमिशनर साो याणी सरकारास रपोर्ट केला की याबदल सरकारातून चौकसी होऊन ताा २२ अप्रिल १८५० व ताा २ ऑगष्ट १८५१ व ताा २ मे सन १८५३ या तीन वेळा अर्जदारास समजूत मिळाली की तुमचा दावा या अमलावर पोचत नाही तरी ते सर्व कागद वाचून पाहता सदरहू जालेले ठराव बरोबर आहेत या अन्वये नंबर ६८० तारीख २२ जून सन १८९६ चा गेला आहे तारीख १७।८।६०

।। श्री ।।

कैफियत नरसो गोविंद पाटील मोकासी मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। समान आशरीन मया तैन व आलफ आमचे वडील बालाजी बापूजी यास मौजे मार हा गांव राज्यपत्री इनाम दरोबस्त चालला पुढे त्याचे पुत्र राघो मोरेश्वर याचे कारकीर्दीत पेसवे याचा अंमल जाल्यावर गांव जप्त होऊन येकसे आठ्ठावीस रूपये मोकासा इतलाख नेमणूक सरकारातून करून दिल्ही दरोबस्त अंमल किले सिंहीगडच्या बाबी बसऊन घेऊ लागले. मोकासा येकसे आठावीस रूपये नेमणूक करून दिल्हे होते. **ते गांव करांड्याचे पलटणीत जळाला ते समई आमचेहि कागदपत्र जळाले,** आम्हांकडे मोकाश्याचा अंमल नेमका परंतु किल्याकडे यैवज आम्ही दिल्हा नाही. गांवाकडून आम्हांस पावला पुढे सनद श्रीमंत राजश्री बाजीराव साहेब याचे कारकीर्दीत मोकासा आमचा आम्हांपासी पिढ्या चालला बालाजी बापूजी याणी गाव संपादन केल्यापासून दरोबस्त गावचे विभागदार भाऊबंद वहिवाट करीत आलो व पुढे मोकासा जाल्यापासून भाऊबंद विभाग आजपर्यंत खात आहो. गांव संपादन केला तो दरोबस्त भावबंदाचे वडिलांनी केला. खंडो मोरेश्वर याचे नांवे सनद बाजीराव साहेब याची जाली त्यामुळे त्याचे त्याचे नांवे सरकारातून खर्च पडत होता. परंतु वांटणी भाऊबंद आपलाले विभागा प्राो घेत आहो व सनदेतहि खंडो मोरेश्वर याजकडे पेसजी मोकासा चालत आला त्या प्राो चालवणे म्हणोन आहे. मोकाश्याचे नेमणूकेची वांटणी घेतो. त्याची वौषांवल भावपणी याची नांवनिसी

वांटणीसुद्धा लेहून दिल्ही आहे. हाली मोकाश्याचे विभागाची वांटणी आम्ही भाऊबंद खात आहो या प्रो मजकूर आहे ही कैफियत लेहून दिल्ही. सही सन १२३७ फसली सके १७४९ सर्वजित नाम संवलरे माहे भाद्रपद शु।। १३ इंद्रवासर हास्तक्षर रामचंद्र चिमणाजी पाटील मोकासी मौज मार.

।। श्री ।।

तक्ता मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ पौ मोकास नेमणूक स्त्रो १२८ खेडेबारेकर देशपांडे यास आहे त्या ब।।

नंबर	कागद	साल	सदर	रूपये	हिशेबी लिहिल्याचा दाखला
१	हिशेब झड ती ताा कर्या त मावल	आबी सितैन ग।। व अलफ १७६३	अजमा से खंडणी वजा परमो कासी वतन	३२	मौजे नांदोसी राघो मोरेश्वर स्त्रो १२८ पौ सालमजकुरी
२	अजमाज ताा कर्यात मावल	सबासबैन मया व अलफ १७७६	मोकास बाबेचा अमल काही गावापौ मोकल केला त्याचा यैवज	१२८	बापूजी रघुनाथ यांजकडे मौजे नांदोसी पौ
३	हिशेब ताा कर्यात माव ल	सामानीन गया व अलफ १७७९	कडून प शजी पासून चालत आहे त्याचा यैवज खंडणीत वजा जातोते	१२८	खंडो मोरेश्वर मौजे नांदोसी

४	हिशेब झड ती ता कर्यात मा वल	खमस तिसैन मया व अलफ १७९४	मोकासबा काही गावा पौ लोका कडे आहे त्या प्रो सालगु।।प्रो	१२८	खंडो मोरेश्वर नांदोसी पौ
५	हिशेब झड	खमस		१२८	खंडो मोरेश्वर पाटीले नांदोसी
६	झडती ता कर्यात मवाल	१८१३	मोकास बाब काही गा वचे लो काकडे आहे त्या बदल सा ल गु।।प्रो.	१२८	खंडो मोरेश्वर मौजे नांदोसी पौ सनद

येणेप्रो लागले आहे दाखला ता १ माहे ता १६ फेप्रवाी सन १८४९ इसवी सही ... अधीक्षक, पुणे लेखागार पुणे.

इनामाची वहिवाट आम्ही वाडवडीलापासून निर्वेध करीत आहोत. इनाम मिळविणारा पुरुष याचा वौंष हालआमल पावेतो खात आहो.

बापूजी मुदगले याचे पुत्र बालाजीपंत व नारोपंत याणी खरेदी घेतली त्यास नारोपंताचे नकल बाकी १ बालाजी बापूजी याचा वौंष पुत्र ४ पौ नकल २ बाकी याचा विस्तार

वडील मोरोपंत यास पुत्र राघोपंत

१ वडील मोरोपंत

३ धाकटे

१ बालाजीपंत

१ महादाजीपंत याचे नकल

१ आनंदराव याचे नकल

वडील मोरोपंत यास पुत्र

१ खंडोपंत

१ गोंविदपंत

१ बहिरोपंत

त्रिवर्गापैकी खंडोपंत याचे नकल बाकी २

२ गोंविदपंत यास पुत्र २

१ वडील नरस्तेपंत हाल आहेत

१ धाकटे आबाजी गोविंद

२

बहिरोपंत यास पुत्र २

१ बाजीपंत

१ रामचंद्र

२

२ हाल आहेत.

३ धाकटे बालाजी पंत यास पुत्र १
सदासिवपंत यास पुत्र
गणपतराव यास पुत्र हाल
आहेत. ३ लहान.
धाकटे केसोपंत यास पुत्र ३
१ बालाजीपंत वडील
१ लक्ष्मणपंत
१ नारोपंत
३
पौनकल बालाजी पंत याचे बार्क.
२ याचा वौंष
१ वडील लक्षुमणपंत याचे पुत्र
सखाराम पंत
१ नारोपंत यास पुत्र दोन २
पौनकल जाले १ बाकी हाल आहे
२
राजारामपंत
२
सखारामपंत यास पुत्र २
१ लक्ष्मण सखाराम
१ मोरो सखाराम
२ हाल आहेत.
राजाराम पंतास पुत्र २
१ गणपतराव
१ श्रीपती
२
हाल आहेत
२ धाकटे चिमणाजीपंत यास पुत्र ३, २ बाकी
१ वडील रामाजीपंत

१ धाकटे लक्ष्मणपंत
० मधले याचे मकल
२ हाल आहेत.
रामाजीपंत यास पुत्र २
१ दिनकरपंत
१ राघोपंत
२

श्री

राजश्री देशमुख व देशपांडे प्रां पुणे स्वामीचे सेवेसी

दाबो मोकदम मौजे नांदोसी ताा करतात मावल सन हजार ११८६ सु।। समानीन मया व अलफ, कारणे जामीन कतबा लेहून दिल्या ऐसी ने विठोजी बिन रखमाजी पाटील पोकले मोकदम व बापूजी बिन हेमाजी व कृष्णाजी बिन तान्हाजी पाटील, पोकले मौजे धायरी, ताा हवेली कर्यात मजकूर याचा इनाम पासोडी व चोळी याचा कजिया वांटणीबदल भाऊपणी याचा लागला आहे याचबदल मारानिलेस जामीन वर्तुणुकेस मागितला. त्याजवरून आपण या त्रिवर्गास जामीन जालो आसो. आपण व पंचाईत मते वाजवी इनसाफ होऊन मनसुबी ठरेल त्याप्रमाणे हे वर्ततील जरी न वर्तत तरी यास आपण वर्तऊ न शका तरी याचे निसवतीच जाब करूं. हा जामीन कतवा लेहून दिल्हा सही शके १७०२ विकारीनाम संवत्सरे आश्विन वद्य १ प्रतिपदा.

बिाा चिमणाजी रघुनाथ पाटील मौजे मजकूर व
कुलकर्णी मार
नि।। नांगर
साक्ष
दावलनाक बिन मल्हारनाक माहर जगताप भालेराव मेहेत्रे मौजे मजकूर १

श्री

यादी मौजे नांदोसी ता कर्यात माबल सुा राहिदे समानीन मया व आलफ कुणबावियाचे साल मजकूर ------------ स्त्रो

लक्षुमण केशव पा

१४३ यैन कुणबावा

१८ साकरपटी दर ८२

१४।. दहकपटी दरतदे १० प्रो

८ पाटीलकीचा इनाम रू।। २४ पौ तिसरा हिसा

१८३।.

पौ सालमजकूर ७७८।। =

वसूल रुपये २६ वजा सालगु।। वसूल साल मजकूर

बाकीचे १६

बाकी साल मजकुरी रुपये ७ बाकी ७७।।।= रुपये

बाकी येणे १७६७ रुपये

२५४८२ रुपये

सदरहू रुपयात कमपेश त्यांनी म्हटल्यास त्याची पुरवणी आपण करून देऊ हे सही तारीख २४ मोहरम

श्री

यादी कुलारंगवार अैनआकार वगैरे मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ सु।। इहिदे समानीन मया व आलफ अजमास स्त्रो

ऐन लागवण आसामीवार	पैकी खर्च अजमास स्त्रो
६४ मानाजी खोडगा	१०३९ यैन खंडणी सरकार बागुदस्त
४६ कावजी सणस	९२६ यैनखंडणी
२३।। रायाजी खोडगा	८८ सादीत्कवार

३० भवंजी मोऱ्या
३१ राघोजी खोडगा
७० मोरो गोविंद
९० खंडू सेतका
२० चापाज गुंड
३५ भिवाजी गयणासेतमाच
५० रामजी कालोखा
२० बिंबाजी कालोखा
२० फतेसिंग
३५ खंडोजी हेमगुडा
५० तुकाजी गुंड

६२।। आपाजी विश्वासराव
२० रामजी घोडगा
१२ संक्रापा काचारी उरती
३ धोंडी उघडा उरती
१२ आंबाजी कल्याणकर उरतो
१० खंडोजी नागवडा खंडकोली

२५ हैबतीसडेकर
३० कान्होजी वाटाणा
१६ राणोजी चव्हाण किरकट
-वाडकर खंडकोली उरत
१० मव्हारजी घुला खंडकाली
उरते आकार
५ बाबजी रीढा खडकाली उरते
८ सुफताना लोहार खडकाली
५ राणोजी शेळका बाा माहादाबा

३ किरकोळी बाब
१८ सिरस्तबाय
१०३९
१००। हकदारनेमणूक सालाबाद प्रो
३५ देशमुख
३५ देशपांडे
९ खासनीस
२ सिकेवलीबाा
१ सरपाटील
१६ कुलकर्णी गु।।
२ां नकाते सिंगोटी
१००ां

१२ मंजुदार नेमणूक
१५० गांवखर्च चिठी प्रो सालाबाद
बाय व नेमणुकी सालाबाद
वगैरे बाा गुदस्त रूपये १७५
पौ सालमजकुरी कमजाजती
मुले आजमास
१३०१ां
यासी यैवज सालसी राडापयेत
वसूल पडून उगवणी होईल
तेव्हा रुो
११८९।।० यैन जमा वगैरे गावचा

चांदवडकर उक्ते खंडकरून दिल्हे

१४३ बालाजी केशव पाा	१११।।. तोटा यैवजास जागा
५७ त्रिंबक राम पाा	नाही सदरहूयैवज बाकी
१४२ खंडो मोरेश्वरमोा वाा गु।।	सालगुदस्ते १९८।. पैकी
१५० पौ जाजती सालमार	वसूल पडीक
३	
१५३ व.जा मत्कईबाबत	१३०१।.
बाकी स्त्रो	२०८ सालगुदस्ताची बाकी
११०३	सरकार राहिली तो यैवज
तपसील	सालमजकुरी दिल्हा स्त्रो
१०२३ वहतीची कुले	१७५ कर्ज मंजुदार याचे
८० उरती खंडबोली	घेऊन दिल्हा
११०३	३३।. सालगुाा बाकी
	पैकी दिल्हा
तेरीज येकंदर जमा स्त्रो	२०८।.
११०३ यैन लागवण	
७५ नख्त बाब घरजमा	१५०९।।.
पांढरगण	तपसील
११।।. खरीदी वाा मजुरा	११७९।. गांवाचा आकार
सरकारपौगला तूप	
११८९।।.	१५९ बाकी सालगु।। १९८।..
	बाकी वसूल नाही.
१९८।. बाकी सालगुदस्त नादार	२५ नादार बाकी
मुले कुलाकडे व त्रिंबक राम	१४।. त्रिंबक राम पाटील
	३९।.
१७५ जमाकर्ज सालमजकुरी	बाकी स्त्रो
गुदस्त हमी दिवाणची	१७५ जमा कर्ज सात्कमार दर सदे स्त्रो
वारावयांस गुाा मंजुदार	२ प्रो
१५६२।।।.	१५०९।।.

या खेरीज सालमजबुरी
सरकारातून
दहकपटीचे स्त्रोव इनामती
पाटील
कुलकर्णी देसमुख

बाकी नादार कुलाकडे स्त्रो ५३।.
तपशील

२६ त्रिंबक राम
१४ सालगुासन
समानीन
१४ सालमजकूर
समानीन
१४ सालमजकूर
२६।. किरकोळी नादारकुल
५३।.

पुरवणी आजमास मौजे नांदोसी सु।। इहिदे समानीन मया व आलफ आजमास साल तो जमा खर्च

स्त्रो

देशपांडे याचा हाक हा यैवज
सरकारांत घेणे त्याचा वसूल
होऊन फडशा होणे असे

सालमजकूरचा आजमास
जमाखर्चाचा केला परंतू
श्रावण भाद्रपदापर्यत
कुलांकडील वसूल होऊ
आणि जिल्हेदार तुर्तचे
अैवज निशां सावकारी
करून घेतात तेव्हा कर्ज
काढून देणे प्राप्त पेस्तर
वसूल घेईल तेव्हा व्याज
पडोल तो पडो कलम - १

कर्ज अखेर साली कुलांकडून बाकी
वसूल
होत नाही व तोट्याकरिता भरतीस
घेऊन सरकारची बाकी दिल्ही आहे
ते सावकाराचे देणे आसरीत ता
सन तिसा ता इहिदे समानीन पौष
मास पावेतो स्त्रो
३०० मुदल
५० सन तिसा पौ
७५ सन समानीन
१७५ सालमजकूर
३००
७६ व्याजआजमासे व बारा
३७५
४४।।. किता कर्ज मुदल

११॥. सन तिसा
३३ सन समानीन
४४॥. खेरीज व्याज
४१९॥.

।।श्री।।

यादी नरसो गोंविद व रामचंद्र चिमणाजी व लक्ष्मण सखाराम न्हेकर पाटील मौजे नांदोसी ता॥ कर्यात मावल याजकडे मौजे मारचा मोकासा नेमणूक रुपये १२८ कोणते साली दिल्हा इनाम किंवा सरंजाम याचा दाखला दफ्तरचा लिहून पाठविला पाहिजे म्हणजे वगैरे मजकूरची याद ता॥ १८ जून सन १८३० इसवीची पुणे सुभ्याहून आली त्यांचा दाखला दफ्तरी पाहाता

१ सन खमस सितैनब झडती ता॥ कर्यात मावल जमाबंदीचे बेरजेपैकी परमोकासा खंडणीत वजा घातले ते म्हणोन लि॥ आहे त्यात मौजे नांदोसी राघो मोरेश्वर म्हणोन लिहिले आहे ते रुा॥ १२८

याभागातील सालचे त्या मजकूरचे हिसेब दफ्तरात आढळत नाही.

१ छ९ सबान सन समान मया तैन खंडो मोरेश्वर पाटील नांदोशी ता॥ कर्यात मावल यास मौजे मजकूर येथील मोकसबाबेचे अमलापैकी इतलाख नेमणूक येकसे आठ्ठावीस रुपये होती ते त्यांजकडून दूर करून सन इहिदे मया तैनापासून किले सिंहीगड येथील बेगमीस सदरह रुा॥ लाऊन दिल्हे आहे ते हाली किल्याकडून दूर करून पेशजी प्रो खंडो मोरेश्वर यास मौजे मजकूरचे मोकासबाबेचे अंमलापैकी इतलाख नेमणूक येक सै आठ्ठावीस रुा॥ साल मजकुरी करार करून दिल्ही असे तरी लिहिल्याप्रमाणे नेमणूक पेशजीपासून सुदामत चालत आल्याप्रमाणे पाववीत जाणे व सन खमस मया तैनपासून येकसे आठ्ठावीस रुपये दरसाल किल्याकडे पावले नाही म्हणोन खंडो मोरेश्वर यांणी विनंती केली त्यास सन खमस मया तैना पासून यांजकडील नेमणूक पैकी बाकी राहिली असेल ती मारनिले कडे देणे म्हणोन कारकून दि॥ गोंविदराव सदाशिव मामलेदार सिंहीगड व ता॥ कर्यात मावल यांचे नावे सनद कीर्दीस बार आहे.

१ सन १२२९ प्रसलीत सदरहू नेमणूक खंडो मोरेश्वर
यास जातीस सरंजाम चाढवावयासी पुणे सुभा
यास याद रवाना जाहाली आहे.
सदरहू प्रो दफ्तरी दाखला असे
बा ता छ २९ आहे. माहे जून सन १८३० इसवी
रुजु भिमराव अनंत सिरस्तेदार
ता ६ जुलाई सन १८३० इसवी सही ...

वर सरकारी बाब काही नाही इनाम खाऊन सरकारचे गांवचे काम लावणीचे वसुलाचे वगैरे करून गांवची आबादी राखून सरकारचा बोभाट वारीत आसावा इनाम मिलविल्या तो जप्ती कधी जाली नाही वहिवाट आम्ही आजपर्यंत वाडवडिलापासोन निर्वेध करीत आहो इनाम मिळविणारा पुरूष मूलपुरूष

बालाजी बापूजी व नारोबापूजी नऱ्हेकर यांसी पुत्र

बालाजी बापूजी यास पुत्र २	नारोबापूजी याचे नकल
ता	
वडील मोरो बल्लाल धाकटे	केसोबल्लाल यासी पुत्र ३
यासी पुत्र १	१ बालाजी केशव
राघो मोरेश्वर यासी पुत्र४	१ लक्ष्मण केशव
१ मोरो रघुनाथ	१ नारो केशव
१ बालाजी रघुनाथ	३
१ चिमणाजी रघुनाथ	यासी पुत्र
१ माहादाजी रघुनाथ	१ बालाजी केशव याचे नकल
याचे नकल	१ लक्ष्मण केशव यास पुत्र
१ आनंदराव रघुनाथ नकल	सखाराम लक्ष्मण यास पुत्र २
५	१ लक्ष्मण सखाराम
पौ तिघांचे वौशिक	१ मोरो सखाराम
	२ हाकी आहेत
३ मोरो रघुनाथ यास पुत्र	१ नारो केशव यासी पुत्र २
१ खंडो मोरेश्वर याचे नकल	१ बापूजी नारायण नकल
१ गोंविद मोरेश्वर	१ राजाराम नारायण यास पुत्र २
१ बहिरो मोरेश्वर	१ गणपतराव राजाराम
३	

१ बालाजी रघुनाथ यासी पुत्र

सदाशिव बलाल यांसी पुत्र

गणपतराव सदाशिव हाली आहे

१ चिमणाजी रघुनाथ यासी पुत्र ३

प्रौ दोघे हाल्ली

१ रामचंद्र चिमणाजी

१ लक्ष्मण चिमणाजी

२ हाल्ली आहेत

मोरो रघुनाथ यास पुत्र ३ पौ

१ खंडो मोरेश्वर नकल

१ गोंविद मोरेश्वर यास पुत्र २

१ नरसो गोंविद वडील

१ आबाजी गोंविद

२ हाल्ली आहेत

बहिरी मोरेश्वर यास पुत्र २

१ बाजी बहिरव

१ रामचंद्र बहिरव

२ हाल्ली आहेत

१ श्रीपतराव राजाराम

२ हाल्ली आहेत

येणेप्रो वौशांवल हालफील आहे पौनरसो गोंविद वडील वये वर्ष उमर २५ पंचवीस, रंग निमगोरा, तोंडावर देवीचे व्रण आहे.

पुरवणी पुरसीस १२२९ सरतरम याजकडील सु।। तिसा आसरी तारीख छ २५ माहे फेब्रुवारी सन १८२९ इसवी

याची वहिवाटचा रिवाज कुंपिणी अंमला पावेतो चालला नाही. हाल आमलांत सो। बालकोबाभांड यांनी चौकसी करून तो दराचा रिवाज विद्यावण दरवारी लाऊन जमाबंदी चिठे केले त्याप्रते हाल वहिवाट चालली आहे बाकी जमिनीची मोजणी बार्डुल साहेब मेहरबान या नारायणराव मामलेदार याजकडून करविली पुढे दरवारी रिवाज गांवास जाजती बसूं लागला. उख्ती लावणी गतकुली कोणी शेते करीनात सा। येकदोन वेळ कलेकटर साहेब बहादूर यास आज केले त्यानी हुकुम केला

की सरकार मोजणी होईल त्यावेळेस दरवारी ठरून रिवाज बांधला जाईल या प्रो दरवारीचा व मोजणीचा मार जाला आहे.

२ कलम
―
४

येकूण दोन कलमेची उतरे लेहून दिल्ही आहेत ही खरी आहेत यास कमपेश पडल्यास सरकारचे गुन्हेगार वतनाचे बेदाखल हे लेहून दिल्हे सही ताा मार

हस्ताक्षर रामचंद्र चिमणाजी पाा व कुलकर्णी मौजे मार

पुरसीस रामचंद्र चिमणाजी पाटील व कुलकर्णी मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल प्रो हवेली सुभा पुणे सन १२३८ फसली तारीख २९ माहे फ्रेबुवारी सन १८२९ इसवी

तुमच्या कुलकर्णी याच्या तक्षीम किती व वाटणीदार कोणकोण आहेत ते लेहून देणे व मौजे मजकूरची दर ठरोती करावयास सालवार सरासरी करिता जुने कागद कारकीर्दीवर नाना फडणीस व बाजीरावसाहेब व हालआमलाचे ये।। तीन कारकीर्दीचे दरोबस्त आणून दाखवणे

याचे उतर

१ कुलकर्णी आम्ही त्रिवर्ग मालक

१ नरसो गोंविद प्रो व बाजी बहिरु मिलोन येकसाल

१ गणपतराव सदाशिव येकसाल

१ रामचंद्र चिमणाजी येकसाल
―
३

पौ दोघे मालक आम्ही कायेम

१ गणपतराव सदाशिव

१ रामचंद्र चिमणाजी

१ नरसो गोंविद याचे साल मारा निलेचे राजाराम नारायेण याजकडे गाहाण आहे त्याची वहिवाटचे कागदपत्र चिठे हाल आमलात राजाराम पंतांजवळ आहेत बाजी बहिरव व नरसो गोंविद याचे पेट्यात त्याची वहिवाट त्याचे साल आल्यावर कोणाकडूनही करवितात.

येणेप्रो तिघे मालक तक्षीमदार आम्हास दुसरा कोणी नाही

१ तीन कारकीर्दीतील हिसेब जुने कागद मागितले त्याचा तपसील.

१ हाल आमलातील हिसेब चिठे जमाबंदीचे व लावगणे फेरीस्त लाऊन दिल्ही आहेत.

१ नाना फडणीस याचे कारकीर्दीतील रुमाल सालवार झाडे कुलवार नख्तीचे वगैरे आहेत त्यास जमीन झाडा कोठे लागला नाही लावणीच्या यादीस कोठे कोठे थलाचे नाव मात्र लावणी लागते वेळेस क्वचित लागले आहे येकसाहा जमीन झाडा टकबंदीचा कोठे कुलवार लागला नाही तहसीला बोटखते जबाबी नख्ती झाडे आहेत कलम

१ बाजीराव साहेब याचे आंमलातील हिसेब राजाराम नारायण पां याजकडे आहेत. परंतू तेही नख्तीचे वसूल बाकीचेच झाडे आहेत. जमिनीचा रिवाज कोठे नाही कलम

१ हाल आंमलात जमिनी रिवाज लागला याचे कारण

१ टकबंदी पूर्वी या गावास यलवार देशपांडे थाजपाशी होती ती कुंपणी आंमल जाल्या दिवसापासून त्याजवळून आणून लाविली

१ शके १७२३ चे साल सन १२११ चे साली जमीन मोजणी गावकरी आम्ही केली ती काही जमिनीची मोजणी होणे राहिली ते कागदपत्र

।।श्री।।

पुरासीस मोकदम समस्त दाहीजण मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल पो हवेली सुभा पुणे सु। तिसा अशरीन मया तैन व आलफ सन १२३८ फसली

मौजे मजकूर हा गाव पेशजी कोणाकडे संरजामी आथवा इनामी वगैरे होता किंवा नाही आसल्यास सरकारंत आल्यास किती दिवस जाहाले.

मौजे मजकुरी पागे पथके वगैरे मोठे लोक कोणी राहातात किंवा नाही. राहात असल्यास त्यांचे नांव वगैरे काय हे तपशीलवार सदरी लिहिल्या मजकुराचे उतर लिहून देणे ताा २ माहे जून सन १८२९ इसवी, याचे उतर मौजे मार हा गाव पंतसचिव याचे जिल्हेतील श्रीमंत पेशवे कारकीर्दीत किले कोंढणागड श्रीमंतानी घेतला ते समई माहाल किल्याकडील श्रीमंताकडे आला त्यास वर्ष आजमासे सतर होतील त्या दिवसापासून किले मजकुराकडे वहिवाटेस आहे. इनाम कोणास दिल्हा नाही व सरंजामासहि कोणास दिल्हा नाही. मोकास बाब इतलाख नेमणूक नख्त

रुपये १२८ खंडो मोरेश्वर नऱ्हेकर यांचे नावे इतलाख पेसवे कारकीर्दीत हल आंमला पावेतो चालत आली आहे. हाल आंमलात आलीकडे आली. खंडो मोरेश्वर मृत्यु पावले, दोन वर्ष जाली त्यास रिपोर्ट सुभ्याहून कलेकटर साहेबास केला आहे त्याचे भाऊ हिसेदार विभाग खात आलो आहो. मोठे लोक व पागे पतके कोणी राहात नाहीत. यावो मजकूर आहे. खंडी मोरेश्वर याचे पुतने नरसो गोविंद वडील हालफील आहेत वगैरे भाऊ विभागदार आहेत या खेरीज जाजती नाही. हे लिहून दिल्हे. सही मिती जेष्ठ शु।। १४ शके १७६१ विरोधीनाम संवत्सरे सन १८२९ इसवी वि।। रामचंद्र चिमणाजी पांा

निा नांगर

वि गणेश सदाशिव पां व जोसी कुलकर्णी मौजेमार दस्तुररामचंद्र चिमणाजी पां

ताजा कलम हालआंमलात सन १२३० चे साली येकसाला विसाजी राम गोखले याजकडे सरंजामास येक साल दिव्हा होता दुसरे साली विसाजी राम गोखले मृत्य पावलेमुळे पुन्हा हाल आंमलाकडे वहिवाट

चालली आहे मितीमार

।।श्री।।

कुंपणी सरकारास

कैफियत बेाा नरसो गोंविद मो व रामचंद्र चिमणाजी पां मौजे नांदोसी तो कर्यात मावल सु।। सलासीन आशरीन मया तैन व आलफ सन १८२९ इसवी कारणे कैफियेत लेहून दिल्ही यैसिजे मौजे मारी आम्हांस इनाम जमीन व बलुते यास गावातील आहे ती बहूत दिवस पूर्वीपासून हाल आंमल पावेतो खात आलो आणि पांढरीची व सरकारची चाकरी करीत आलो. जमीन टकबंदी थलझाड्यास गावनि।। इनाम टके ९.२ बावन लागली त्या प्रो आम्ही पाटील सर्वभाऊ व बछुते व माहर इतकेच इनामदार आहो. ते जमिनी ज्याचे ते मालक खात आहो सरकार हिसेबी पेसवे कारकीर्दित कोठे नाही. उक्ते लागवण नख्तीवर लागत गेले. कारण गांव दरोबस्त उपरी कुले वतनदार कोणी नाहीत. हाक आंमलात जमीन झाडा टकबंदी व बिघावण मोजणी केली होती ते लाऊन दिल्हे. त्यास इनाम जमीन

टके वगैरे वजा जाऊन बाकी खालसा जमीन टके बिघे हाल आंमकापासून मात्र लागतात. पूर्वी हिसेबी जमिनी रिवाजाचा दाखला कोठे नाही याप्रो खरे आहे.

।।श्री।।

पुरसीस नरसो गोविद वगैरे भाऊ पां मौजे नांदोसी ता कर्यात मावल पो हवेली सुभा पुणे सु।। सलसीन आसरीन मया तैन व आलफ सन १२३९ फसली

मौजे मारी तुम्हांस इनाम जमीन किती आहे व ती सनदी किंवा गावनि।। आहे व इनाम मिळविणारा पुरूषकोण व देणार कोण मिलविल्याताा वहिवाट कोण करीतो व इनामाचे साधन तुम्हापासी कार्य आहे व इनामावर सरकारी बाब काही आहे किंवा नाही व तुम्ही इनाम खाऊन सरकारचे व गावाचे काम काय करावे व इनामास हिसेदार भाऊ कोणी आहेत किंवा नाहीत आसल्यास त्याचे हिसेकसे आहेत व इनाममेलविल्या ताा दरम्यान कधी जप्ती जाली होती किंवा नाही. जाली आसल्यास कोणत्या कारणामुळे जाली मोकलीक कधी जाली व इनामाची वहिवाट कोण करीत आहे व सदरी मार लिहिला आहे याचे उतर लेहून देणे ताा ९ माहे जून सन १८२९ इसवी

याचे उतर आम्हास इनामजमीन आहे. टके कचे १२ बारा गावनि।। आहे सनदी नाही इनाम मेलविल्याचा पुरूष कोण. नारो बापूजी नऱ्हेकर देशपांडे ताा खेडेबारे व पां मार याणी मेलविले त्यास पाच डोया जाल्या अजमासे वर्ष दीडशे पावणे दोनसे जाली. ती जमीन राजे छत्रपती याचे देणे यैसे वाडवडील मुखे यैकिण्यात आहे त्या दिवसापासून निर्वेध वहिवाट करीत आलो. कागदपत्र राहिले नाही, घरे दग्ध जाली व दंगेधोपे गुदरले यामुळे कागदपत्र राहिले नाही. वहिवाट त्या दिवसापासून वहिवाट हाल आंमलापर्यत करीत आहो. इनामावर सरकारी बाब पेसवे कारकीर्दीत घेतली नाही व गांव छत्रपतीचे कारकीर्दीत इनाम जाला होता परंतु पेसवे आमल जाला त्या दिवसापासून चालला नाही यैसे वडिलाचे मुखे यैकिले इनाम व मोकासा रुपये १२८ खाऊन पांढरी चाकरी काये करावी त्यास लागणी उगवणी करून सदर हस्त देत होतो व सरकार चाकरी पाटीलकीचे वहिवाटीची सांगतील ती करीत आहो व इनाम जमीन खात आहो इनामास हिसेदार भाऊ विभागी आहेत ते आपपाले विभागा प्रो खात आहेत नांवनिसी बी।।

---

१ नरसो गोविंद वडील घरभाऊसुधा
१ खुदपाा मो १ गणेश सदाशिव १ रामचंद्र चिमणाजी भाऊ २
१ बाजीबहिर पाटील

भाऊ २
२ लक्ष्मण सखाराम व राजाराम नारायेण पाां
तिसरे विभागी

त्रिंबक राम पाां हे मृत्यु पावले. त्याचे नकल त्याचा विभाग उभयता कडे सदरहू लक्ष्मण सखाराम व राजाराम नारायेण याचे कर्ज आहे म्हणोन खात्यात त्याचा आमचा विभाग निमेनीम होणे आहे. साा. दरवाल बाद कलम

यो येकमयेक इनाम मेलविल्याता कधी जप्ती जाली नाही व मोकलीकेचे कारण नाही वहिवाट इनामाची छत्रपती कारकीर्दीपासून त्या पेसवे सरकार ताा कुंपिणी हल आंमलापर्यंत निर्वेध वहिवाट आम्हांकडे आमचे वाडवडील सुधा करून खात आलो हे लेहून दिल्हे सही ताा माार

नि।। नांगर

बि।। रामचंद्र चिमणाजी देशपांडे ताा खेडेबारे व पाां मौजेमार जोर जोसी कुलकर्णी माार.

।।श्री।।

पुरसीचा घातल्या तरम याणी माहे जेस्ट शु।। १४ शके १७५१ माहे जून सन १८२९ इसवी

मुकुंदा बिन बहिरु परीट यास मौजे माारी तुजला इनाम आहे म्हणेन मो यानी लेहून दिल्हे. त्यास किती जमीन आहे ती सनदी किंवा गांवनि।। आहे व इनाम मिळविणारा कोण पुरूष व देणारा कोण व मिळविल्या ता गाईत वहिवाट कोण करीतो व इनामाची सनद तुजपासी काये आहे किंवा नाही इनामास हिसेदार भाऊ कोणी आहेत किंवा नाहीत. आसल्यास त्याचे हिसे कसे आहेत व इनाम मिळविल्या ताा दरम्यान कधी जप्ती जाली होती किंवा नाही जाली आसल्यास कोणत्या कारणामुळे जाली व त्याची मोकलीक कधी जाली होती किंवा नाही जाली असल्यास कोणत्या

कारणासत्व जाली व त्याची मोकलीक कधी जाली व इनामाची वहिवाट कोण करी तो सदरहू माार लि।। आहे याचे उतर लेहून देणे ताा ३ माहे जून सन १८२९ इसवी.

याचे उतर मजला गावनि।। इनाम जमीन टके ८ गावनि।। आहेत सनदी नाही. कोणत्या पुरूषाने मेलविले याची माहतिगारी नाही. कोणे पुरुषानी मेलविले व कोणी दिल्हे हे आम्हांस माहीत नाही. आमचे वडीली खात आलो हे मात्र ठाऊक. इनामास हिसेदार भाऊ आधले घरचा होता. त्याचे नकल जाले तोहि मृत्य पावला. यासिवायेद मजला भाऊ कोणी नाही व इनामास जप्ती कधीच जाली नाही. हे आपले जाणेपरी पासून आपल्यास ठाऊक आहे वडिलाचे वेलेपासून इनाम खात आलो हे ठाऊक आहे कागदपत्र आमचे जवळ नाही भोगवटा मी माझा बाप व आजा तीन डोया खात आहो हाल आमलात पडले आहे करावयास.

।।श्री।।

टिपण मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावळ येथील मोकाशाबदल

१७६३ हिशेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ सु।। सबा सलासीन मया व अलफ यात मौजे मजकूरबदल रुपये २२७।।. लागून यासी तक्षीम या सदरात

३७०८ ≡ इनाम दुमाला <u>राघो मोरेश्वर</u>

३८ खंडणी

<u>१९।।। नलबाब</u>

५७।।।- पौवजा

२ टीपखर्च

<u>१८।।२ तीजाई</u>

२०।।२

बाकी दुमाका रुपये ३१८ ≡

असे लागले आहे व सदरह तक्षीम या सदरात सिहींगड मुकासबाबपैकी तिजाई २०।। = आसे लागले आहे. यासी येकूण जमा या सदरात परभारे याचे पोटी किले सिहींगड तिजाई दुमाला राघो मोरेश्वर मुकासबाब स्राो २०।। = पैकी वजा

यात टीप खर्चा २ वसुली १८२ येकूण वजा रुपये ३८२ बाकी सिंहीगड रुपये १७॥. असे लागले आहे. (बिन फेरीसी रुमाल नबर १६)

१७६४ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु॥ खमस सितैन मया व अलफ यात जमेकडे ताा मजकूर अज देहे ९६ पौ वजा अजी बाद देह २५॥. बाकी माहाली जमाबंदीस देह ३०॥. आकार रुपये १९६१८ याच्या मौजे वार तपसील असोन त्यास मौजे नांदोसी दाखल आहे व सदरह आकार जमेस धरुन पौ वजा दर मुकासी खंडणीत वजा केले आहेत त्याची बेरीज रुपये या सदरांत मौजे नांदोसी १२८ राघो मोरेश्वर असे लागले आहे (बिन फेरीस्ती रुमाल नं.१६)

१७६६ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु॥ सबा सितैन मया व अलफ यात बा झडती सन खमस सितैन प्रमाणे दाखल आहे.

१७६६ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ नि॥ सिवराम रघुनाथ सु॥ सबा सितैन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात मोकासबाबेचा आंमल गांवगनापैकी लोकाकडे आहे त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूक प्रमाणे जमेत वजा होत असे तो जमा धरून खर्च लिहिले या सदरात दिमत हुजरात याचे पोटी १२८ राघो मोरेश्वर यास मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७६७ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ नि॥ सिवराम रघुनाथ सु॥ समान सितैन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात मोकास बाबचा अमल काही गावापैकी लोकाकडे आहे त्याचा ऐवज नेमणूक सालाबादाप्रमाणे या सदरात दिमत हुजरात याचे पोटी

१२८ राघो मोरेश्वर यास मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७६७ हिशेब झडती कर्यात मावळ नि॥ सिवराम रघुनाथ सु॥ तिसा समान सितैन मया व अलफ यात जमेतून सदरहू नेमणूक वजा माहादाजी रघुनाथ याचे नांवे केली आहे

१७६८ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु॥ तिसा सितैन मया व अलफ यात ताा. मजकूर अज देह ५६ जमेस धरून पौ वजा अजी वजा माहाली जमाबंदीस दाखल नाही ते २५॥. बाकी माहाली जमाबंदीस देह ३०॥ याचा आकार २०२९८ जमाधरून पौ वजा दर मुकासी हुजुरात वगैरे खंडणीत जमा घातले साल गुदस्त प्रमाणे बेरीज स्त्रो या सदरात हुजुरात याचे पोटी

१२८ <u>माहादाजी रघुनाथ</u> मौजे नांदोसी असे लागले आहे

१७६८ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। तिसा सितैन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकास बाबेचा अंमल कांही गांवापैाा लोकाकडे आहे त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूक प्रमाणे बहेड्यात जमेत वजा केला आहे तो जमा धरून खर्च रु।। ६६३।।- असे मोघम दाखल आहे नांववारीचा तपसील नाही. परंतु ही बेरीज सालगुदस्तचे ताळेबंदासी मिळते व यात इसममजकूर यांचे नावे सदरहू नेमणूक खर्ची आहे.

१७६९ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। सवैन मया व अलफ यात जमेतून पौवज परमुकासी खंडणीत वजा घातले या सदरात हुजरात वगैरे याचे पोटी

१२८ <u>माहादाजी रघुनाथ</u> मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७६९ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। सबैन मया व अलफ यांत जमा धरुन खर्चाकडे मोकास बाबेचा अंमल काही गांवापणे लोकाकडे आहे. त्याचा यैवज सालाबाद नेमणूक प्रमाणे बहड्यात जमे पौ वजाकेला आहे तो जमा धरून खर्च लिहिला या सदरात दिाहुजरांत याचे पोटी

१२८ <u>माहादाजी रघुनाथ</u> मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७७० हिशेब झडती त्या कर्यात मावळ सु।। इहिदे सबैन मया व अलफ यात जमा जमेतून पौ वजा परमुकासी खंडणीत वजा घातले या सदरात हुजुरात वगैरे याचे पोटी

१२८ <u>बापूजी रघूनाथ</u> मौजे नांदोसी पौ

१७७० ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। इहिदे सबैन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकास बाबचा अंमल कांही गांवा पौ लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूक प्रमाणे बेहड्यात जमेपौ वजा केला आहे तो जमा धरून खर्च या सदरात दि।। हुजरातयाचे पोटी

माहादाजी रघुनाथ मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.
१२८ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। इहिदे सबैन मया
१७७१ व अलफ यात बाा झडती सालगुदस्तप्रमाणे तरवल आहे.
ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। इसने सबैन मया व अलफ
१७७१ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकासाबाबेचे अंमल कांही
गांवपाटील लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवजी सालाबाद
नेमणूकप्रमाणे बेहड्यात वजा केला आहे तो जमा धरून
खर्च या सदरात दिमत हुजरात याचे पोटी
माहादाजी रघूनाथ याचे **बंधू बापूजी रघूनाथ** याचकडे
१२८ मौजे
नांदोसीपैकी असे लागले आहे.
हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। सलास सबैन मया
१७७२ व अलफ यात जमेतूनच सदरहू नेमणूक बापूजी रघूनाथ याचे
नावे वजा केली आहे.
ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। सलास सबैन मया व
१७७२ अलफ हा कागद तुटका आहे सबब सदरहु नेमणूक खर्च
पडलेली कोठे आढळत नाही.
हिशेब झडती कर्यात मावळ नि।। राजश्री आनंदराव निंबाजी
१७७३ सु।। आर्बा सबैन मया व अलफ यात बाा झडती
सालगुदस्त प्रमाणे दाखल आहे.
ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। आर्बा सबैन मया व
१७७३ अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात
मोकासबाबेचा अंमल काही गांवापौ लोकाकडे आहे. त्याचा
ऐवज सालाबाद नेमणूकप्रमाणे स्रो ६६३।।. या सदरात
दि।। हुजरात **याचे पोटी बापूजी रघूनाथ याचकडे** मौजे
नांदोसी पैकी १२८ असे लागले आहे.
हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ नि।। आनंदराव जिवाजी
१७७४ सु।। खमस सबैन मया व अलफ यात जमेकडे माहाली
जमाबंदीस देह सुमारे २७।।. आसी आकार साल मजकूर

खर्च २२११०।। = जमेस धरून पैकी वजा परमुकारी खंडणीत वजा घातले स्रो ५००८ ≡ या सदरांत हुजुरात खर्च याचे पोटी **बापूजी रघूनाथ** मौजे नांदोसी पौ १२८ वजा केले आहेत.

१७७४ अजमास इजमायकी ताा कर्यात मावळ सु।। खमस सबैन मया व अलफ यात जमा साल मजकुरी यासदरात यैन जमाबंदी सो १९१२६।।- पौ वजा परमुकासी खंडणीत वजा घातले स्रो ५००८ ≡ असे लागले आहे. तपसील नाही. परंतु ही बेरीज सालमजकूरचे झडतीतील वजईचे बेरजेसी मिळते व यात इसन मजकूर दाखल आहे.

१७७५ अजमास ताा कर्यात मावळ नि।। आनंदराव जिवाजी सु।। सीत सबैन मया व अलफ यांत जमा धरून खर्चाकडे मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवा पो लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज सालाबाद प्रो स्रो ६६३।।. या सदरात दि।। हुजुरात याचे पोटी

१२८ **बापूजी रघूनाथ याचकडे** मौजे नांदोसी पतै असे कागले आहे.

१७७५ हिशेब इजमायकी झडती ताा कर्यात मावळ सु।। सीत सबैन मया व अलफ यात जमेतून पैकी वजा परमुकासी खंडणीत वजा घातले स्रो ५००८ ≡ या सदरात हुजरात खर्च याचे **पोटी बापूजी रघूनाथ मौजे** नांदोसी पैकी १२८ असे कागदे आहे.

१७७५ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। सीत सबैन मया व अलफ यात जमाधरून खर्चाकडे सनदी खर्चात मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवापणे लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज सालाबार नेमणुकेप्रमाणे स्रो ६६३।।. या सदरात दि।। हुजरात याचे **पोटी बापूजी रघूनाथ याचकडे** मौजे नांदोसी पौ १२८ असे लागले आहे.

१७७६ अजमास त्या कर्यात मावळ नि।। सु।। सबासबैन मया व अलफ यात बाा अजमास सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७७६ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ नि।। नारो माहादेव सु।।
सबा सबैन मया व अलफ यात बाा झडती सालगुदस्तप्रमाणे
दाखल असोन नांव मात्र **बापोजी रघुनाथ** लागले आहे.
१७७६ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ नि।। नारो माहादेव नि।। सु।।
सबासबैन मया व अलफ यात बाा ताळेबंद सालगुदस्तप्रमाणे
दाखल आहे.

१७७७ झडती हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। समान सबैन
मया व अलफ यात बाा झडती सनसीतप्रमाणे दाखल
आहे.

१७७७ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। समान सबैन मया व
अलफ यांत बाा ताळेबंद सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७७८ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ **सु।। तिसा सबैन मया
व अलफ** यात जत्रेतून सदरहू नेमणूक **खंडो मोरेश्वर**
याचे नांवे वजा केली आहे.

१७७८ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ वगैरे नि।। नारो माहादेव सु।।
तिसा सबैन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे
सनदी खर्चात दुमाळे वगैरे या सदरात मोकास चा अंमल
कांही गांव पौ व जमिनी लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज
त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूकप्रमाणे याचे पोटी
बापूजी रघूनाथ याचकडे हुजरातील कडून मौजे नांदोसी
१२८
पौ मोकासबाबेचे यैवजी नेमणूक स्त्रो. असे लागले आहे.

१७७९ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। समानीन मया व
अलफ यात जमेतून पौ वजा परमुकासी खंडणीत वजा
घातले स्त्रो ५००८ ≡ या सदरात हुजरात खर्च याचे पोटी
खंडो मोरेश्वर मौजे नांदोसी १२८ पौ असे लागले आहे.

१७७९ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। **समानीन मया व अलफ**
यांत वाा ताळेबंद सालगुदास्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७८० हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। इहिदे **समानीन मया** व **अलफ** यात बाा हिशेब सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७८० ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। इहिदे समानीन मया व अलफ या सदरोत सन समानीनचे ताळेबंदाप्रमाणे असोन लागले आहे. ते येणेप्रमाणे- १२८ बापूजी ऊर्फ मोरो रघुनाथ याचे पुत्र **खंडो मोरेश्वर याजकडे** हुजरातीकडून मौजे नांदोसी

पौ मोकासाबाबे ऐवजी नेमणूक स्राो

असे लागले आहे.

१७८१ अजामास ताा कर्यात सु।। इसने समानीन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवापौ लोकाकडे आहे. त्याचा यैवज त्याचा यैवज सालाबादप्रते या सदरात दि।। हुजरात याचे पोटी

१२८ **बापूजी रघूनाथ** याचकडे मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७८१ हिशेब ताा कर्यात मावळ नि।। नारो माहादेव सु।। इसने **समानीन मया व अलफ** यात जमेकडे माहाली जमाबंदीस देह २७।। येकूण तनखा स्राो १८७३३।।-।।. पौ वजा कुरणे व हा गांव इनाम जमिनी मिळून तनखा स्राो ४३६७ ८ ≡ बाकी सो १४३३६। =।।. यासी आकार सो सूटवगैरे वजाजाता बाकी सो २००९०।।। = पौ वजा परभुकासी खंडणीत वजा घातले स्राो ५००८ ≡ या सदरात हुजरात खर्च याचे पोटी

१२८ **खंडो मोरेश्वर मौजेनांदोसी** पौ असे लागले आहे.

१७८१ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। इसने समानीन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात दुमाले वगैरे या सदरात मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवापौ व जमिनी लोकांकडे आहेत. त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूक स्राो याचे पोटी

१२८ बापूजी रघूनाथ याचकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसीपाौ मौकासबाबेचे ऐवजी नेमणूक असे लागले आहे.

१७८२ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। सलास समानीन मया व अलफ यांत बाा हिशेब सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७८२ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। सलास समानीन मया व अलफ यांत जमाधरून खर्चाकडे सनदी खर्चात दुमाले वगैरे यासदरात मोकासबाबचे अंमल कांही गांवा पाौ व जमिनी लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूक प्राो याचे पोटी

१२८ खंडो मोरेश्वर बापूजी रघूनाथ ऊर्फ मोरोबापूजी याचे पुत्र यांजकडे हुजरातीकडून मोकासबाब मौजे नांदोसी पाौ त्याचे ऐवजी नेमणूक साो असे लागले आहे.

१७८३ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। आर्बा समानीन मया व अलफ यांत हिशेब सन इसने समानीनप्रमाणे दाखल आहे.

१७८३ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। आर्बा समानीन मया व अलफ यांत जमा धरून खर्चाकडे सदरे वगैरे सालगुदस्त ताळेबंदाप्रते लागून खंडो मोरेश्वर याजकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसी पाौ मोकासबाबेचे यैवजी नेमणूक स्राो १२८ असे लागले आहे.

१७८४ हिशेब झडती त्या कर्यात मावळ सु।। खमस समानीन मया व अलफ यांत हिशेब सन इसने समानीनप्रमाणे दाखल आहे.

१७८४ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। खमस समानीन मया व अलफ यांत बाा ताळेबंद सन खमस समानीनप्रमाणे दाखल आहे.

१७८५ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। सीत समानीन मया व अलफ नि।। केशवराव जगनाथ यात जमेतून सदरहू नेमणूक खंडो मोरेश्वर याचे नावे वजा केली आहे.

१७८५ अजमास ताा कर्यात मावळ नि।। केशवराव अनंत जगनाथ सु।। सबा समानीन मया व अलफ कांही गांवापाौ लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूकप्रते या सदरात दि।। हुजरात याचे पोटी

१२८ खंडो मोरेश्वर बापूजी रघूनाथ याचे पुत्र यांजकडे मौजे नांदोसीपाौ असे लागले आहे.

१७८६ हिशेब ताा कर्यात मावळ नि।। केशवराव जगनाथ सु।। सबा समानीन मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडै मोकासबाबचा अंमल कांही गांवापौ व जमिनी लोकाकडे आहेत. त्याचा ऐवज सालाबाद नेमणूकेप्रमाणे याचे पोटी

१२८ खंडो मोरेश्वर यांजकडे हुजरातीकडून मौजेनांदोसी पौ मोकासबाबेचे ऐवजी नेमणूक असे लागले आहे.

१७८८ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। तिसा समानीन मया व अलफ यांत जमा धरून खर्चाकडे मोकासबाबचे अंमल कांही गांवापौ लोकाकडे आहे. त्याचा ऐवज सालाबादप्रमाणे याचे पोटी खंडो मोरेश्वर यास मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७८८ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। तिसा समानीन मया व अलफ यात खर्चाकडे सनदी खर्चात मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवा पौ व जमिनी लोकाकडे आहेत. त्याचा ऐवज गु।। प्रतेयाचे पोटी खंडो मोरेश्वर याजकडे हुजरातीकडून नांदोसी येथील मोकासाचे ऐवजी नेमणूक पेशजीपासून चालत आहे त्याची १२८ असे लागले आहे.

१७८९ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। समानीन तिसैन मया व अलफ यांत बाा हिशेब सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७८९ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। तिसैन मया व अलफ यात बाा ताळेबंद साकगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७९० हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। इहिदे तिसैन मया व अलफ यांत बाा ताळेबंद सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७९० ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। इहिद तिसैन मया व अलफ यांत बाा ताळेबंद सन तिसा समानीनप्रमाणे दाखल आहे.

१७९१ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। इसने तिसैन मया व अलफ यात बाा हिशेब सन तिसा समानीनप्रमाणे दाखल आहे.

१७९१ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। इसने तिसैन मया व अलफ यात बाा ताळेबंद सन तिसा समानीनप्रमाणे दाखल आहे.

१७९२ हिशेब ताा कर्यात मावळ नि।। केशवराव जगनाथ सु।। सलास तिसैन मया व अलफ यांत जमा धरून खर्चाकडे हुजरात खर्च मोकासबाब व इनामतीबाा गु।। सो या सदरात मोकासबाब कांही गांवापौ लोकाकडे आहे. त्याबदल सालाबादप्रो या सदरातचे पोटी

१२८ **खंडो मोरेश्वर यास** मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१७९२ ताळेबंद ताा कर्यात मवाळ सु।। सलास तिसैन मया व अलफ यांत जमा धरून खर्चाकडै सनदी खर्चात मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवा पौ व जमिनी लोकाकडे आहेत. त्याचा ऐवज गु।। प्रमाणे या सदरात

१२८ खंडो मोरेश्वर याजकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसी येथील मोकासापौ.

१७९३ हिशेब ताा कर्यात मावळ सु।। आर्बा तिसैन मया व अलफ यात बाा हिशेब सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१७९३ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। आर्बा तिसैन मया व अलफ यात बाा ताळेबंद सालगुदस्त प्रमाणे दाखल आहे.

१७९४ हिशेब झडती त्वा कर्यात मावळ वि।। राजश्री नारो माहादेव सु।। **खमस तिसैन मया व अलफ** यात बाा हिशेब सन सलास तिसैन प्रमाणे दाखल आहे.

१७९४ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ नि।। नारो माहादेव सु।। **खमस तिसैन मया व अलफ यांत** बाा ताळेबंद सन सलास तिसैनप्रमाणे दाखल आहे.

१७९५ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। तिसैन मया व अलफ यात बाा हिशेब सलास तिसैन मया व अलफप्रमाणे दाखल आहे.

१७९५ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। सीत तिसैन मया व अलफ यात बाा ताळेबंद सन सलास तिसैनप्रमाणे दाखल आहे.

१७९७ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ वि।। राजश्री बालाजी बाबुराव सु।। समान तिसैन यात बाा हिशेब सन सलास तिसैन प्रमाणे दाखल आहे.

१७९८ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ वि।। राजश्री बालाजी बाबुराव सु।। तिसा तिसैन मया व अलफ यात बाा हिशेब सन सलास तिसैन प्रमाणे दाखल आहे.

१७९९ हिशेब झडती ताा कर्यात वि।। राजश्री बालाजी बाबुराव सु।। मया तैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे परभारे जमा धरून जमिनिबाा नावे लिहिले. ते या सदरांत मोकासाबाब कांही गांवापतै लोकाकडे आहे. त्याबदलगु।।प्रमाणे याचे पोटी

१२८ **खंडो मोरेश्वर यास** मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे.

१८०० ताळेबंद ताा कर्यात मावळ नि।। नारो गोंविद सु।। रईहिदे मया तैन व व अलफ यांत जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात मोकासबाबेचा अंमल कांही गांवा पौ व जमिनी लोकाकडे आहेत. त्याचा आकार सालाबाद प्रो याचे पोटी

१२८ **खंडो मोरेश्वर** पाटील याजकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसी येथील मोकसवाबचे ऐवजी नेमणूक.

असे लागले आहे व साल मजकूरचा सूडबंद ताा मजकूरचा आहे त्यात सदरहूप्रो दाखल आहे.

१८०१ सूड ताळेबंद ताा क।। मावळ नि।। नारो गोंविद सु।। इसने मया तैन व अलफ यात जमेकडे इनाम मोकास व सेत सनदाबदल जामिनी दरसाल खर्च पडत होता त्या त्याची जप्तीचा सनदा सालमजकुरी आल्या रु।। जप्त करून जमा केले. ते यासदरात इनाम मोकासापौ याचे पोटी

१२८ **खंडो मोरेश्वर** पाा मौजे नांदोसी असे लागले आहे.

१८०१ हिशेब झडती माहाल ताा कर्यात मावळ वि।। राजश्री नारो गोंविद सु।। इसने मया तैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे परभारे जमा धरून जमिनीबा नांवे लिहिले. ते या सदरांत मोकसबाब कांही गांवा पौ लोकाकडे आहेत. त्याजबदल व।। गु।। रु।। ६२३-पौ वजा सालमजकुरी जप्तीचा सनदा आल्यासबब याचे पोटी

१२८ **खंडो मोरेश्वर पाटील** मौनांदोसी असे लागले आहे.

१८०३ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ नि।। गोंविदराव सदाशिव वि।। मनोहरगीर सु।। आर्बा मया तैन व अलफ यात जमेकडे ताा मजकूरचा यकंदर जमा लागली आहे मौजेवार तपसील नाही यामुळे मौजे मजकूरची जमा किती आहे हे समजत नाही व खर्चाकडे सदरह नेमणूक जमा कोठे खर्ची पडली नाही.

१८०३ सूड ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। आर्बा मया तैन व अलफ यांत ब।। हिशेब सालमजकूरप्रमाणे लागले आहे.

१८०४ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ नि।। राजश्री गोंविदराव सदाशिव वि।। मनोहरगीर सु।। खमस मया तैन व अलफ यात ब।। हिशेब सन आर्ब मया तैन प्रमाणे लागले आहे.

१८०५ हिशेब झडती ताा कर्यात मावळ सु।। सीत मया तैन व अलफ यात व।। हिशेब सन आर्बा मया तैन व अलफ प्रमाणे लागले आहे.

१८०६ झडती ताा कर्यात मावळ नि।। राजश्री गोंविदराव सदाशिव वि।। मनोहरगीर सु।। सबा मया तैन व अलफ यात ब।। हिशोब सनआर्बा मया तैन प्रमाणे दाखल आहे.

१८०६ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। सबा मया तैन व अलफ यांत सालमजकूरचे झडतीप्रो दाखल आहे.

१८०७ झडती ताा कर्यात मावळ सु।। समान मया तैन व अलफ यात ब।। हिशेब सन आर्बा मया तैन प्रमाणे दाखल आहे.

१८०७ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। समान मया तैन व अलफ यात ब।। झडती सालमजकूरप्रमाणे दाखल आहे.

१८०८ झडती ताा कर्यात मावळ सु।। तिसामयातैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकासबाब कांही गांवा पैकी लोकाकडे आहे त्याबदल सालगुदस्तप्रमाणे याचे पोटी

१२८ खंडो मोरेश्वर मौजे नांदोसी पैकी जप्ती होती ते सालमजकुरी मोकली केली ब।। सनद स्राो असे लागले आहे.

१८०८ ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। तिसा मया तैन व अलफ याम जमा धरून व खर्चाकडे सनदी खर्चात

१२८ खंडो मोरेश्वर याजकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसी पौ मोकासेचे ऐवजी नेमणूक मशारनिल्हेस नेमणूक होती ते माहालीहून जप्ती केला होती त्यास सालमजकुरी मोकलीकेचीसनद असे लागले आहे.

१८०९ झडती ताा कर्यात माव॰ व फुटगाव नि।। गोंविदराव वि।। मनोहरगीर सु।। आशर मया तैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकसबाब कांही गांवा प्रौ काहीग गांवाकडे आहे. त्याबदल या सदरात

१२८ खंडो मोरेश्वर यास मौजे नांदोसीपैकी जप्ती होती ते सालमजकुरी मोकली केली ब।। सनद असे लागले आहे.

ताळेबंद ताा कर्यात मावळ सु।। आशर मया तैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात

१२८ **खंडो मोरेश्वर** याजकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसी पौ मोकाश्याचे ऐवजी मशार निल्हेस नेमणूक होती ते माहाली हूनजप्ती केली होती त्यास सालमजकुरी मोकलीकेची सनद.छ असे लागले आहे.

१८१० झडती ता कर्यात मावळ व फुटगाव सु।। इहिदे आशर मया तैन व अलफ यांत ब।। झडती सालगुदस्तप्रमाणे दाखल आहे.

१८१० ताळेबंद ता कर्यात मावळ सु।। इहिदे आशर मया व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे सनदी खर्चात

१२८ **खंडो मोरेश्वर** याजकडे हुजरातीकडून मौजे नांदोसी पौ मोकाश्याचे यैवजे माारनिल्हेस नेमणूक होती. ते माहालीहून जप्ती केली होती. त्यास सन आशर मया तैनात सनद सादर जाहाली तेबाा सनद छ त्याप्रते स्राो असे लागले आहे

१८११ झडती त्या कर्यात मावळ व फुटगाव नि।। गोविंदराव सदासिव वि।। मनोहरगीर सु।। इसने आशर मयातैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकासबाव कांही गांवापौ लोकाकडे आहे त्या बदल साल गुदस्त प्रमाणे याचे पोटी **१२८ खंडो मोरेश्वर यास मौजे** नांदोसी पैकी सनद असे लागले आहे.

१८१२ झडती त्या कर्यात मावळ व फुटगाव नि।।गोविंदराव सदाशिव वि।। रुपराम चौधरी सु।। सलास आशर मया तैन व अलफ यात जमा धरून खर्चाकडे मोकासबाब कांही गांवापौड लोकाकडे त्याबदल सालगुदस्त प्रमाणे याचे पोटी **१२८ खंडो मोरेश्वर** यास मौजे नांदोसी पैकी सनद असे लागले आहे.

१८१३ यादी त्या कर्यात मावळ वगैरे येथील गांवगना इनामगाव व दुमाले जमिनी वगैरे लोकाकडे आहेत. सु।। सीत आशर मया तैन व अलफ यात मोकासबाब गांवगना जमिनी याचे पोटी

१२८ खंडो मोरेश्वर यास मौजे नांदोसी पौ असे लागले आहे. येणे प्रमाणे दाखल आहे. सदरहू टिपण सुरू केले आहे. अजमासे माहे सप्टेंबर सन १८५३-५४ व पुरे जाले २२ माहे जानेवारी सन १८५५ इसवी

तयार करणार जगन्नाथ प्रभाकर कारकून ल्या सदर

अजमासे माहे सप्टेंबर सन १८५३-५४ व पुरे जाले २२ माहे जानेवारी सन १८५५ इसवी

तयार करणार जगन्नाथ प्रभाकर कारकून ल्या सदर

यादी मौजे नांदोशी ताा कर्यात मावळ सु।।खमस तिसैन मया व आलफ इसने ताा आर्वा अखेर. तिसाळा येकंदर गांवचे जमाबाा पत्रक सोा

१३६४।≡ सन इसने मिरीसपटीसुधा सालमजकुरी

१३०९।।। सब खमस

१३३६००।। सन आर्बा

१२६८६।। यैन

७० कर्ज

१३३८6-।।

८४।. हकदार ८५।.पौ.

१२८।. मोकासा सालाबादी

१६ कुळकर्णाचा दु।।

९५।।। ≡।. गांवखर्च

४७ उचापत वणी तिसाला हिसेब होणे असे मोघम पावलेते

४५५।-6 रदकर्ज

३७७6=

७८6=

४५५।.6

१२६३6 =।।।.

४१९२।≡।।

बाकी सोा

३९०।।। -

कौलनामा अजदिवाण किल्ले सिंहगड त।। मोकदमानी मौजे नांदोसी त्या कर्यात मावळ सु।। सलास अशरैन मया अलफ कौलनामा यैसाजे तुम्हास किले मजकुरास बोलाऊन आणून साल मजकूराचे खंडणीचे बाबे फर्माविले त्यास कुलाचे बाबे देशमुख व देशकुलकर्णी ताा माार यांनी अर्ज केला की मुलकास इस्तावियाचा चौसाला कौल आहे त्याप्रत मौजे माारची खंडणीचा तह दिधलीया वसूल होऊन पेस्तर किर्दी मामुरी होईल म्हणून अर्ज केला. त्यावरून पेस्तर सालचे किर्दीमामुरीवरी नजर देऊन इस्तावा चढाव तिसाला होता सालमाारची चौसाला चढ इस्तावा खंडणीबाा कतबा

बाबती आलाहिदा हिसेबी जमा

मुकास व इनामती

बदल गलाकैली १२·।≡।।·

येकूण साडेसात आणे गलाकैली - रास करार केले असे उगवणी करून पेस्तर सालची किर्दीमामुरी करावी कोणेबाबे शक अंदेशा न धरणे कौल असे. छ२ जमा दिलावल मो।सूद

मोर्तब

सूद

<u>इस्तावियाचा</u> - नविन जमीन लागवडीस देते वेळी भर साऱ्यापेक्षा कमी परंतु दरसाल वाढत्या दराने साऱ्याने जमीन देणे.

हिशेब जमा वसूल मौजे नांदोसी, ताा कर्यात मावल सु।। सबा समानीन मया व अलफ शा आवल साल ताा अखेर साल देखील नख्तबाब सरदेशमुखी व सावोत्रा कुलबान येकूण जमाई

नख्तसौ १२६ गलकैली ·।।।· शेरी बाग राणी तूप ६६५ माा

यैनखंडणी वाा गुाा
६७६ बागुाा
२५० ज्याजन ती साल मारी
९२६

किरकोलबाबती ३ ० ० ० ०
१ भेटी
२ पोतदारी
३

सिवाये जमा २ ० ०
३५ साजीलवारी
३ भेटी
५ धर्मादाय
६ फडफर्मास
१ पानाबद्दल
३५ अंतस्ताबदल
८५

पौवजाभेटीबद्दल दर जोर
हवालदार मजमदार फडनीस
यास पावले रु ।। ≡ बाका जमा

१०११ ·।।।· ६६५

येकूण मोा येक हजार अकरा होन नख्त व शेरीबदल गलकैली पंधरामण व तूप मापीपांच सेर

येणेप्रमाणे बा.
मोर्तब
सूद
पोता रुो
२२४।। – माहेसफर
१७९।।· ११ रोज गु।। चिमणाजी रघुनाथ पाटील

४५ छ २८ रोज गु।। कृष्णाजी शामराज
२२४।।·
१८६।· छ २२ माहे साखर गु।। चिमणाजी रघुनाथ पाटील
१९४।।≡ छ ३० भावर गु।। कृष्णाजी शामराज
११२।।≡ वसूलप्र ।।
८२ सादीलवारीबदलसो ८५ पौ
१९४ ।।≡
१२= ।।। छ २९ रजब खाो जिनस किल्यास गुदस्ता
पावला त्याब।। मजुरा
७।।।-।।. गलाकेली .।ɕ=।।। दर ɕ।।= प्रो
२।।-।. तूप वजन ɕ।.।= ।। दर ɕɕ४
१०।=।।।.
कडबा सुमार २०० सुभेदार याजकडे
पावला त्याची किंमत कडबा बारिकसा दर शेकडा सो. १ प्रो
१२ ।= ।।।. प्रो वजा काो .।. बाकी जमा,
२६५ ।-।. छ ७ सा बान अखेर
७३ ।।. छ २४ रोज माहे रमजान गु ।। कृष्णाजी श्यामराज
१२ खरीदीबाा मजुरा साकमजकूर पौ
(९ɕ≡ गला. .।१ɕ१।। दर ɕ।।=
२।।।- तूप वजन ɕ।१। दर ɕɕ४ = १२)
१७९।।।-।. गु।।चिमणाजी रघुनाथ
(१२० छ ११सफर
+ १६।।।-। छ १८ रौवटल
+ ४३ छ २७ रौवल
= १७९।।।- ·।·)
८८३
येकूण आठसे त्र्यांयेसी रुो नख्त जमापोता
मोतब
सूद

परभारे

नख्तसाो गलाकैली तूपमाो			
षा मोकांसी खंडोमोरेश्वर	१२८	०	६६५
सालगुााष्रा			
कोठीकिले सिंहगड	०	·।।।·	०
	१२८	.।।।.	६६५

येकूण नख्त रुाो येकसे आठावीस व गला पंधरा मण व तूप मापी पाच सेर परभारे

मोर्तब

सूद

तेरीज साो

	नख्त	गला	तूप
जमापोता	६६३	०	६६५
परभारे	१२८	·।।।·	०
	१०११	·।।।·	६६५

येकूण जमा येक हजार आकरा रुाा नख्त गलाकैली, पंधरा मण व तूप मापी ांच सेर सदरहूप्रमाणे वसूल येक हजार अकरा रुाो नख्त व गला कैली पंधरा ाण व तूप मापी पांच सेर बाकी नदारत जाणिजे छ १७ साबान अखेर

मोर्तब

सूद

अस्सल बाा नक्कल

हिसेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सुाा तिसामयातैन व आलफ शाा अवल साल ताा आखेर साल

जमा सालमजकूर

नख्त – सो

४३।-।। हरजी लावघरे

१८।।· राणोजी बिन कावजी सणस

१४ । ≡ भिवजी बिन रखमाजी सणस

२।।।· बहिरजी बिन जिवाजी लावघरे

१०।।।-।।· नारो चिंतामण चांदवडकर

– बापूजी बल्लाल कवडीकर

१।·।।· कासीनाथ सखाराम गोडबोले

४९८– जगन्नाथ कृष्ण जोग

३८८≡। संताजी बिन कावजी सणस

५४।।। = – कृष्णाजी बिन रामजी घुले

५५।।।·।· होनाजी बिन पदाजी शेलके

२९। =।।।· वडजोजी विश्वासराव

२३।।।· बापूजी बिन खंडोजी हेमगुडे

२१।। =।।।· सखाराम लक्ष्मण पाटील

४६८≡।।।· गणेश सदासिव पाटील

४२।-।।· रामचंद्र चिमणाजी पाटील

७५।।-।।· खंडो मोरेश्वर पाटील, मोकदम

६८=।।।· गोविंद मोरेश्वर पाटील

२८। =।।· बहिरो मोरेश्वर पाटील

७। ≡।· बापूजी बिन मालजी तेलकर

७।।। = येमुनाबाई पाटलीण

इंग्रज याजकडे हिशेब द्यावयाकरीता जगन्नाथ याजपासोन नकल उतरून आणिली.

कुलकर्णाचे साल रामचंद्र चिमणाजी पाा याचे

२५८= बापूजी नारायेण

१०।-॥· बालोजी बिनमालजी लगड

·।· वडजोजी बिन कान्होजी वावणे

१॥। = कुसाजी बिन सटवाजी सासवडे

·।· दारकू सणस

·।· विठू कोली

·।· बहिरजी घुले

३॥- माहायूमेमाणा

·।· संताजी खोडगा

१ बामजी मेमाणा

·॥ = कुसाजी कुडल

८= दारकू सिंदा

·।· रामजी कोली

१।· गोडाजी मगर

३।· विठोजी काळोखा

१ गणोजी गवळी

·॥· खंडोजी रामोसी

१२८ उंबरसेत पाटीलमंडळी

७७३ ।।। ≡ ।।।.

६। = यैनजिनस कुलाकडून येणे त्याऐवजी नककगो आले ते

८≡ तीलसंक्रतीबदल यैनजिनर्सायावयाचे त्याऐवजी नक्त वसूल घेतला तो

१४७॥·।।। कर्ज उसनवार बापूजी नारायेण याजकडील यैवज मोबदल्यास घेतला तो नक्त चांदवड घेतला तो नख्त चांदवड

१२८८=॥·

जमा मलाकैली चौसेरी मण खंडो

६१ हरजी लावघरे
६।१ संताजी सणस
६।. राणोजी सणस
६। विठू सणस
६।१॥· बा ् हेमगुडा
६१ होनाजी शेळका
६॥· वडजोजी विश्वासराव
६६।· बापूजी तेलकर
६६·।· मसर

·।।१· कैली

६६= नारोचिंतामण
६। = बापू कवडीकर
६१ जगन्नाथ कृष्णाजोग
६१॥ खंडोमोरेश्वर मोकदम.
६६१ गोविंद मोरेश्वर
६॥· बहिरो मोरेश्वर
६१ गणेशसदाशिव
६॥· रामचंद्र चिमणाजी
६॥· सखाराम लक्ष्मण

वजना वजन तूप

००१ हरजी कावघरे
६६।.। राणोजी सणस
६६॥. विठाजी सणस
६६१॥. कृष्णाजी घुले
६६१ वडजोजी विश्वासराव
६६१ गणेश सदासिव
६६१॥. खंडो मोरेश्वर

पके

६६१॥. होनाजी शेळके
६६॥. बापूजी हेमगुडे
६६१ बापू तेलकर
६६॥. बापू कवडीकर
६६१ जगन्नाथ कृष्ण जोग
६६॥. रामचंद्र चिमणाजी
६६॥. बहिरो मोरेश्वर
६६॥. सखाराम लक्ष्मण

वजन ६।≡॥·

पौ वजा नख्त किंमत घेतली ते नख्ती जमेकडे जमा

१ हरजी लावघरे ६६१
·॥· संताजी सणस ६६॥·
१ कृष्णाजी धुळे ६६१

६२ बापू तेलकर
·।।।· खंडो मोरेश्वर

रा ६। =

१ बडजोजी विश्वासराव ६६१
·॥· बापू हेमगुडा ६६·॥·
·।· नारो चिंतामण ६६।·
·।।।· रामचंद्र चिंमणाजी
·॥· बहिरो मोरेश्वर

बाकी वजन पके ८८७८१

तेरीज जमा येकंदर

नक्त	रुा	तूप	वजन
	१२ ८ =॥		८८७८१
गला		कैली	
	·॥१।·		
नक		रुा	

७२६॥·॥· जिल्हेदार राजाराम चौधरी याजकडे भरणा केला ते येकंदर रुा.

७२२। ≡ खंडणी सालमजकूरची बाबती सुधा

येकंदर बाापावती

९३॥।· शाकार

८५ सादीलवारी

१ भेट

२ पोतदारी

५२१।· यैनखंडणी

(३९३। - यैन

१२८ मोकासाबदल

५२१।·)

१९। ≡ बाबसरकारी व बाजारी

(३। - शाकार व सादीलवारी

रु॥ १७८॥· दर २ प्रो

+ १५ ।॥ = यैत खंडणी रु ॥ ३९३।.

१९। ≡)

७२२। ≡

तपसील

१००छ २२ रमजान

१००छ १४ जिल्लाद

१००छ ४ जिल्हेज

१००छ २६ मोहरम
१००छ ११ सफर
२६ छ २९ रौबल
१९६।≡ माहे रविलाखर

३० छ १८
३८।≡ छ ११ रोज
१२८ मोकाशाबदल मजुरा घेतले ते
१९६।≡

७२२।≡

४-॥ माहेसाबान छ ३० रोज तूप यैन जिनस घ्यावयाचे त्याबद्दल बा।. जाबा

८।· बा।.जाबा
८८१ जाजती चौतैधरी याजकडे
८८।१
पौ वजा यैन जमेपौ दिल्हे ते वजन ८८४।।।९
बाकी खरेदी दर रुपयासी वजन ८८१।।- प्रो
वजन ००६०९

७२६।।·।।·

१२ देशमुख यास साल मजकूरचे हाकापौ हस्ते बापूजी कासी भोपळे छ १९ सफर

१० हाकाबदल
२ सिलावली बद्दल
१२

४५।।=।। गांवखर्च
१० नेमणुकीपैकी
१२ रामचंद्र चिमणाजी पा यास कुलकर्णीचे मुशाहिराबदल रुा पो आदा पावले ते २१
२ जोसपणाबदल गणेश सदासिव पाटील
५ बापूजी कासी भोपळे मुजुमदार रामनौमीबदल
१९

२६।।=। खेरीज मुशाहिरा
३८= गावसातीचे जत्रेस सामान हस्ते कृष्णाजी बिन रामजी घुले, दामाजी पदाजी
छ २७ रौवल
१८।।।=।. श्री वडजाईचे नवरात्रीचे उत्सवास
सामान व गोंधळास नऊ रोज
१०।-।।।· छ २९ रजब
२८ -।।· छ ७ साबान
६।।· छ २३ सवाल
·।· दिपवालीचे ओवाळणीबदल देणे
सदवाजी गुरव छ ४ राखर
१।।।· सिमगा खर्च - खंडो मोरेश्वर माहे मोहरम
१ छ १३ रोज
·।।।· छ १७ रोज
१।।।·
१·।।· गोसावी झुंडीवाले
१ छ १० रौवल देणे गुलाबपुरी
·।।· छ १९ राखर देणे गोसावी जमा वसुलाबद्दल
१·।।·
१ राघोपंत भोपळे यास दहेनगी जमा वसुलाबदल
४५।।=।.
७८४ =।।।·
गला चौधरी जिल्हेदार कैली
रुपराम चौधरी यास सालाबादप्रतै बाजरी कैलबाा जादा व तूप वजन गलाबाा जाबा बाजरी कैली वजन तूप पके
·।।· ८।=
.ताा
८८१ जिव्हेदार
८८१· मजुमदार
८।=

पौ वजा खरेदी करून दिल्हे वजन पके
८८६८९ बाकी वजन पके
८८५॥।९
तेरीज

नख्त	सो	तूप	वजन
	७८४८=॥.		
			८८५॥।९
		गला	कैली
			·॥·

बाकी कुलारगवार

नख्त रुा	गलाकैली	तूप वजन
१४३॥।=॥।·	८१।·	८८१।·

ता यासी कुकारग

	नख्त		गला	तूप
हरजी कावघरे	१॥·	०	०	
राणोजी सणस	·॥।·	०	०	
विठू सणस	१॥·	०	०	
बापू कवडीकर	१८-	०	०	
सखारामपंत	७॥·॥।·	८॥·	८८॥·	
गोविंद मोरेश्वर मो	२८=॥।·	०		०
बहिरो मोरेश्वर	७॥·॥।·	०	०	
येमुना बाई	·॥।·	०	०	
बापूजी नारायेण	२५८२	०	०	
माहादू मेमाणा ३॥·	०	०	०	
रामजी मेमाणा ·॥।·		०	०	
दारकू सिंदा	८२	०	०	
विठू काळोखा ३		०	०	
खंडू रामोसी	·॥·	०	०	
गणपतराव सदाशिव	३॥।=॥०			

रामचंद्र चिमणाजी	३०।-।। ०		०
खंडो मोरेश्वर	५३।।=।।. ८।।।.		८८।।।.
	१४३।।।=।।।	८१।.	८८१।.

हिशेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। समान आशर व मया तैन व अलफ सन १२२७ जमीन टके १३५३

पौ वजा जमीन टके

२८ इनामती (१२ मोकादाम + १६ पाडेवार = २८)

१०० कुरण पठार सरकार

५० गायरान डोंगर

२५ गांव वसाहत

२५ पालणूक (८ सुतार + २ गुरव + ८ परीट + ७ तराल = २५)

१४९ पडजमीन कुरणाचे वहिल्यामुळे पडीत आहेनी.

४४।।· आंबे व फणसीचे झाडखालची जमीन

४२१।।·

बाकी जमीन टके

९३१।।·

यासी आकार रुा

सदरहु असल याद फिरंगी साहेब याजेकडे दिल्ही आसे. त्याजवर चिल्लर बाकी निघाली ती माफ आसे यैसे लि।।आसे मिती वैशाख शु।।६

९१५।।· ऐन जमा सो

(७६४।।· वहती टके ६७९।।· दरटक्यास रुा १८२ प्रो

१५१कौली टके २५२ दर १८२ प्रते आकार रुा.

३०८।।· पौ वजा कमती कौलामुळे आकार कमी आहे

ते रुा १५७।।· बाकी कौला आन्वये जमा

९१५।।·

५६ सिवाये जमा (२३ घरजमेबदल + ६ माहाराबाा + २७ रामोशी)

९७१।।·

पैकी वजा खर्च

१०३ हकदार सालाबादप्रते सो

३७ देशमुख

(३५ हकाबदल

२ सीमेवेळी बा

३७)

३५ देशपांडे

२१ कुलकर्णी

९ खासनीस

१ सरपाटील

१०३

१२५ गांवखर्च

(९८ गावखर्च

+ २७ रामोसी यास रखवाली बा

१२५

२२८

बाकी रुा

७४३॥·

पौ वसूल रुो

६०७ ॥ - भरणा किले सिंहगड बा. जाब

१२८ मोकासी खंडो मोरेश्वर सालाबाद नेमणूक

७३५॥-

बाकी ...... रुो

७।॥ ≡

सिवाये बाबती राका कैली - ।॥.

पौ वसूल किल्यास ॥ =

बाकी ६३

तूप वजन ६१- पौ वसूल किल्यास ६१ बाकी. ०

आठ मारनिल्हेचे रदबदलीमुळे येकसाला सूट रुो

६५२॥·

०   खेरीज ऐन जिनस

गला	कैली	तूप	वजन
	·॥।१		८१।·

६५२॥·

येकूण साहासे बावन रुा आठ आणे हाप्तेबंदी प्रमाणे भरणा करून जाब घेत जाणे येणेप्रमाणे करार.

खेरीज	कलमे
रयतेवर जुलूम ज्याजमी करू नये लावणी अन्वये कुलापासून पैका घ्यावा. जलेलीमुळे कोणा आले असता मनास आणावे लागेल कलम १	माहल माार प्यादा बाात, येक कमाविस वतनबाब खेरीज करून होईल. त्यांत सुधारून घ्यावा. मुलात मजुरा पडणार नाही कलम १
ऐवजास हाप्तेबंदी येणेप्रमाणे	ऐन जिनस किल्यास माघ रुा अखेर पावता करून देऊन जाब आणोन दाखवावा कलम १
१३२॥ मार्गशीर्ष शु॥१ १३० पौष शु॥१ १३० माघ शु॥१ १३० फाल्गुन शु॥१ १३० वैशाख शु॥१ ६५२॥·	सालमारचे ठरावाबाा अखेर सालपर्यंत उगवणी करून घेऊन पेस्तर लावणी कायम राखावी कलम १

सदरहू साहासे साडेबावन रुा चांदवड हाप्तेचे हाप्त्यास सांगू तेथे भरणा करावा कलम १

येकूण पांच कलमे सदरहू लिहून दिल्याप्राते .... करार
तेरीख छ २६ जिल्हेज
सन मार मु।। पुणे

जमाबंदी चिठा मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल परगणे हावेली पुणे तुकडी मजकूर .... सरकार कुंपणी सु।। १२२७ फसली समान आशेर मया तैन व अलफ **कुलकर्णी रामचंद्र चिमणाजी अजहात व पाटील**, खंडो मोरेश्वर, मौकदम कुल देहे २

आसली मौजे मजकूरची वस्ती १ मजराणी वाडी
बस्ती १

पाणीचे आमद
विहिरी सिकस्त ३ तलाव नदारत. ०.

देवालये तंस्दी बगर तंस्दी ६ बगर तंस्दीदेव

१ श्री वडजाई देवी	१ कालकाई
१ श्री माहादेव	१ वागजाई
१ श्री हनुमंत	१ बाबदेव
	१ म्हसोबा
	२ जांबुळजाई
	१ बागजाई वगैरे राा धानदेवस्थाने
	७

तसदी देव ३
मसीद नदारत ०
घरकुल ५३
मर्दमाने वगैरे

७७ मर्दमाने नंव	३५ छोक्रा
९२ बाईका	३० छोक्रा
१६९	६५

आबाल	नांगर
गुरु यानज्यानवर	३ आठबैली
११८ बैल	० सोलाबैली
६० गाई	१६ सोलाबैली व चौबैली
३४ वासरे यैन ३५,३६	
खुलगे	व चौबैली मिलोन
३७ म्हसी	चौबैली
६ गोषबदानबकरे	१८
२३ पारडी	

पाटील – व कुलकर्णी	
पाटील	कुलकर्णी यान
१ खंडो मोरेश्वर मौकदम	१ बहिरो मोरेश्वर ३
० सखाराम लक्ष्मणपंत पाटील	
वगैरे पाटील	१ गणपतराव सदाशिव
१	१ रामचंद्र चिमणाजी
	३

रयेते यान कुल
थलकरी मिरासदार

० शटीयात
उपरीयान दियर मौजेचे रयत यांनी ४५ सागवळ लावणी करणार

कुल मौजेचे जमीन टके गावचाली टके कचे सुमार १३५३
पौवजा गाववस्ती व कुरण व गायेरान व बावडी व तलाव रस्ते देवालये वगैरे कुल टके

२६ गांव वसाहत देवालये व रस्ते
५० गायेरान
१०० कुरण सरकार
१७५

जाताबाकी टके १९७८
पौवजा इनामदार यान टके

॥ श्री ॥

नकल
यादी मो नांदोसी, ताा कर्यात मावल, हा गांव सालमारी कमाविसीने येकसाला राजश्री **बापाजी नारायण पाटील**, मो माार याजकडे सांगितले. सु॥ सबा आशर मया तैन त्याचा ठराव हाकदार व मोकासागांव व गांवखर्च खेरीज करून निवल मक्ता बेरीज रुो

४४६।· ऐन खंडणी
३९६।· बाा गुदस्ता
५० सालमारी लावणी ज्याजती सां
४४६।.
९३।।।· शांकार
८५ सादीलवारी
६ बाबती माहाराकडील
२१।।· वाटा
१७।।।≡ ऐन रुो ४४६।· दर ४ प्रते
३ ।। = शाकार सादीलवारी
९३।।।· ८५
दर २ प्राते
२१।।·
० शागीर्द पेशा व कडबा मिलोल रुो ८

॥ श्री ॥

यादी खंडो मोरेश्वर, मोकदम व लक्ष्मण केशव व त्रिंबकराव पाटील मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल या त्रिवर्गाकडे मिरासीचे उंबरसेत वगैरे मले खाचरे पाइटी ऐसी कुणबाबा आहे. त्याचा शेतसारा आलाहिदा बेरीज त्रिवर्गाकडे जाऊन

खो सा कुणबाबा खंडो मोरेश्वर मोकदम याजकडे आहे. त्याचा शेतसारा ते शेते येकूण

रुो

३७८ ≡ इनामा पलीकडील पट्टया २

त्या उभयताकडे येकमला चिंचेचा व मलई ऐसी दोन्ही दोन हिसे त्याणी घेतले. तिसरा खासगत आपला हिसा त्याचे बरोबरीस निमे मला अगोदरचे वाटणीमुळे व मळईचे मोबदला निमे येकूण सगला मला सा वाटणीकडे लागला सा खेत कुणबाव्याकडे निमे मला होता त्याचे वजा रुो ५ बाकी रुो ता सन तिसा समानीन

रुो ७०

तपसील

३७८≡	इनामापलीकडील पट्टया २
२६॥ =	आंब्याची पटी १
६।.	खाचरे ३
७०	
५७	मिरास वगैरे मले व खाचरे पाइटी

लागवण मौजे नांदोसी ता कर्यात मावल सु॥ समान अशर मया तैन अलफ सन १२२७ शके १७३९ जमीन

टके १३५३

कुलारगवार

७०।. कृष्णाजी घुले, रामजी घुले

(२४ थल हेदल पट्टया ४ पौ २

३० ताम्हण दरा

१४ रिठे सेत

२।· थल वडजाई पौ पाईटे

७०।·)

७२ ।।।. हारजी बिन खंडोजी व होमाजी व लक्षुमण बिन पदाजे शेलका
(२८ बिबि सेत
१६ थल आंबेसेत
२८ लोखंडदरा
·।।।· वडजाईथल पौ पाइटे
७२।।।·)

२२।।≡ राणोजी व संताजी व गोधाजी व सुभाजी बिन कावजी सणस
(२२ यैन सेत
·।।≡ पाइटी वडजाई थलेपौ
२२।।≡)

४३।।≡ संताजी बिन आपाजी विश्वासराव
(१८ यैन सेत
२६ जोगदरा
·।।≡ वडजाई थलपौ पाइटे
४३।।≡)

१७।।४ मल्हारजी व रामजी बिन
५।।· भातसेत थलपौ
१० जांबुलदरा थलपौ
२।= वडजाई थल पौ पाइटी
१७।।।=

४२८८।।।· खंडो मोरेश्वर मोकदम
(३३ आंडसेत थल पौ
३८८।।।· उंबरसेत थलपौ
१।· भातसेत पौ
८८।।।· भोकरसेत पौ उपाधेबि
·।।=।।· वडजाई थलपौ मला
४२८८।।।·)

३६।९।।।· गोविंद मोरेश्वर पाटील

३८९ उंबरसेत थलपौ

३२ आडसेत थलपौ

८९ भोकरसेत पौ उपाधे

·।· भातसेत पौ खाचर

.।।। ≡ ।।। वडजाईथलपौ मला पाइटे

·।। = ।।।· मला

·।१ पाईट

३६।·९।।।· ·।।। ≡ ।।।·

२९।९।·।।· बहिरो मोरेश्वर पाटील

३८९ उंबरसेतपौ

२५ कन्हेरपट्टया २ पौ १

।।. भातसेत पौ खाचर

४९ भोकरसेत पौ उपाधेब।।

.।।। ≡ ।।। वडजाई थले पौ

·।। = ।।।· मला

·।· १ पाईटे

·।।। ≡ ।।।·

डुल मालपौ आडसेतपौ

७ कृष्णाजी बिन सटवाजी सासवडा थलउंबरसेत पौमाची १ पौ

७ जानोजी बिन बोडका थल उंबरसेत पौ माच १ ये।।

.।।।. विठोजी बिन जिवाजी कालोखा वडजाई थल पौ पाइटे

५ दारकोजी बिन महादजी गवळी थल वडदऱ्या पौ.

पडीत टके

१२	ब्राह्मण माची १ येक
४५	म्हसालदरा
१०	आवलेदरा
१४।।·	गरुडमाची
२।।·	धसटिके

पलस माची

८ वाडेमाच धाकटी

५ ठाकूर माच

१६ आमन टिके

१६ चिंच माच

१४ आंबे सेत पौ

६

इनाम व बोबली

इनामपाटील वडजाई थल पौ

१२

पाडबार

१६

परीट

८

सुतार

८

तराल हाडकी

७

गांव वसाहात

२५

१२०३

सरकारी कुरण डोंगर

१००

गायरान डोंगर

५०

१३५३

२२ दारकोजी बिन चंदोजी सणस थल

आपटे पाट्टयापौ येक

२३ मकाई कोम बहिरजी लावघरे थल

आपटेपटी दोन पौ

१८ बहिरजी बिन   दानवले थल

हेदमाल पट्या ४ पौ

१८ कृष्णाजी बिन तुकोजी दसवंडकर थल पाट्या ४ पौ

हदमाल पो

१५ सिदोजी मोचित्रे थल सेत माच पौ धाकटी

३० सोनजी बिन झाकणे थल सेत माच थोरली

१० नारायेणभट मांडके चोर टिके धर्मादाये गाव नि।।

१० बहिरजी बिन बाणोजी घुले थल ७ टिके ८ चोर टिके पो

७ राघोजी बिन मानाजी वसिवला थल वाड्याची
६ हरजी बिन निंबाजी जाधव भोकरसेत पौ
टुकडे टके ४ व चोर टिके पौ टके २
१९ हेबती बिन सेकाजी चौधरी थल कोडूलमाल पौ
१५ हैबती बिन तुलाजी सणस थल को
थल वडजाई पौ
२ मला
·। = पाईटे
२१ =
.।।। ≡ भात सेत पो खाचर
१९।४
३७।४ त्रिंबक राम पाटील
२८।।८ थलउंबर सेत पौ
१ थल भात सेत पौ
२ थल वडजाई पौ पाईटे
५।।८ भोकरसेत पौ मळई
३७।४
६३ राणोजी बिन कावजी गतकुली सणस
१८ थलवडदरा पौ
४५ थल निंब सेत
६३
१२ सिसोजी बिन आबाजी खैराथल वडद्र्यापौ
१५ बापूजी बिन मालजी तेलकर थल वडद्र्या पौ
१० सोमाजी बिन रेखोजी पार थल वडद्र्यापौ सावामाल
३० जगन्नाथ कृष्ण नांगरे थल
१४ बापूजी बलाल कवडीकर थलमजरे टिके वडजोजी
वावणेबदल
·।।· भातसेतपौ
८३।१।·

८९॥४ सखाराम लक्ष्मण पाटील

१९।४ राजाराम नारायेण पाटील

१४।४ थलउंबर सेत पौ

११॥४ भोकर सेत पौउपाध्येबदल

१ मलईबाा ·॥४

५५। ≡ ।. गणपतराव सदासिव पाटील

९॥ =। थलउंबरसेत पौ

२० थल बैल टिके

२२ थल विहीर सेतपौ

·॥ =॥· भोकरसेत पौ उपाध्ये

·॥· भातसेत पौ खाचर

२॥१० वडजाई थलपौ

१॥८ मला

१८२ पाईटे

२॥८१०

५५। ≡ ।·

८३।१।. रामचंद्र चिमणाजी पाटील

९॥ =॥ उंबरसेत थलपौ

२४ थलविहीरसेत पौ पट्या २

४५ थलवडजाई

·॥ =॥· थलवडजाई पौ

३॥८ थलवडजाई पौ

१॥८ मला

२ पाईटे

३॥८

१३ सरपाटील

१०३

९८। = गांवखर्च

७ रामोसी चाकरीबत

३५६। =

बाकी सरकार रुो

६१५८२

खर्च सरकार भरणा किले सिंहगड रुो

६०७॥ - सरकार भरणा किले सिंहगडबाा जाब

बाकी रुो

सिवाये यैन जिनस ७॥ -

गला	कैली	तूप	वजन
११८१।।। =			८।९॥·

मला	कैली	वजन	पके
८१	सरपाटील	८८६	मोकासी
८३०१।।। =	गांवखर्च	८८२	हाकदार
.।. सूट रामाचे जमिनीबाा		८८१॥	पा. कुलकर्णी
		८८१	गांवखर्च
		८८९॥·	

बाकी

गला	कैली	तूप	वजन
.।।।१			८।·

गला किले सिंहगड तूप वजन पके

८।·

बाा जाब केली यो बाा जाब आसे

.॥ =

बाकी

गला कैली तूप वजन

८४ ८।·

तेरीज येकंदर खर्च मौजे नांदोसी ता। का। मावल
सु।। ३
इहिदे सबैन मया व अलफ सन ११८० शा अवल
साल

रुपये	
	यैन खंडणी व किरकोळ बाबती
१३४।।	देशपांडिये
३३	१३ बाकी सालगु।। २० सालमार
	खासनीस
१३	(४ बाकी सालगुदस्त + ९ सालमार = १३)
	सदासिव त्रिंबक मुजुमदार
१०	(५ बाकी सालगु।। + ५ सालमार =१०)
७	कासीलक्ष्मण दफ्तरदार
२	सिकेवल
१	सरपाटील
१६।। =	ग्रामदेव
१५।। =	धर्मादाव
१।। =	पोटखर्च प्यादे वगैरे
१।·	सिमग्या बा। खर्च
४३·।।· =	किता गावखर्च
११।·	गोसावी नंगे झुंड
२५	अहेर
२।·	जकात नेमणूक व कारकुनी
३।।·	कडबा
४६	देशमुख (९६ सालगुदस्तपैकी + ३५ सालमार =१३१)
११७।।। ≡	

०	कागद कोरे		
१३॥·	व्याजबा		
१२०१।≡			

खर्च सन इाहिदे सबैन

९३४॥·	ऐन खंडणी	१६।।। =	ग्रामदेव
३६	देशमुख	१६।। =	देहनगी
३५	देशपांडिये	२०। ≡	धर्मादाय
६	मुजुमद्रार	१।। =	पोटखर्च
७	कासीपंत	१।·	सिमगा
२	सिकेवल	११।.	गोसावी
१	सरपाटील	४३।। =	किताखर्च
२।.	जकाते		
९	संक्राजीपंत	२५	आहेर
१०३०।।।·		३।।·	कडबा
		१३६९० ।।। ≡	

११६९।।। ≡

व्याज १३।।·

११३। ≡

किता

२१ देशमुख

५ मुजुमदार

४ खासनीस

पु।। खासगत खंडो मोरेश्वर मिरास व शेते त्रिवर्गाचे भाऊपणीयांत वां होऊन खते खासगत कुणबावा शेते येकूण रुो

मिरासवगैरे
मले व खाचरे पाईटी
आगोधरचे भाऊपणी यातील वाटणी त्रिवर्ग
रुो १७१ पौ खा तिसरा हिसा रुो
४२।।. मोकास बाबेचा ऐवज रुो १२८ पौ
तिसरा हिसा रुो
४२।।. मोकास बाबेचा ऐवज रुो
१२८ पौ तिसरा हिसा खा
वाटणी सदरहु सतावन रुो
शेतसारा देणे त्याऐवजी
मजुरा पडतात.
१४।. नख्त साऱ्याकडे द्यावे लागतात.
५७
१२७तासन तिसा समानीन
शके १७१०

।। श्री ।।

स्नेहांकित, मसुरुल अनाम देशमुख व देशपांडे ता कर्यात मावल यासी पंताजी सिवदेव सुहूर सन इसने असरीन मया अलफ मौजे नांदोसी ता मजकूर हा गाव पूर्वी माहाराज राजी राजाराम साहेब कैलास वासी यानी मोरो बल्लाल खेडेबारेकर याचे पिते बालाजी बापूजी यांस पंजीचे मुकामीहून इनाम दिला आहे. त्याप्रमाणे राजश्री शंकराजी नारायण सचिव वैकुंठवासी यानी हि करार करून दिला व राजपत्रे करून दिली आहेत. त्याप्रमाणे चालत आहे. त्यास सन तिसामध्ये मोरोबल्लाळ श्री माहायात्रेस गेले मौजे मजकूर खराबा होता त्यास किले सिंहगडकरानी रायाजी इतबारराव सरनाईक यांस मुकासा दिला यैसियास मारनिले माहायात्रेहून आले हुजूर येऊन विनंती केली की मौजे मजकूर पूर्वी पासून आपले पाटीलकीचा गांव म्हणोन राजश्री राजाराम साहेबी इनाम दिल्याप्रमाणे राजश्री पंतसचिव कैलासवासी यांनी हि इनाम करार केला. अलीकडे राजेश्री स्वामींनी वतनपत्रे करून

दिली आहेत. त्याप्रमाणे राजेश्री नारोशंकर सचिव यानी हि वतनपत्रे करून दिली. त्याप्रमाणे आनभवीत आहे. सांप्रत गडकरी यानी घालमेली केली आहे. त्यास स्वामीनी पूर्ववतप्रमाणे इनाम करार करून वंशपरंपरेने चालविला पाहिजे म्हणोन विनंती केली त्यावरून पूर्वी पत्रे व भोगवटा मनास आणून मारनिलेकडे मौजेमार पूर्वीप्रमाणे करार केला असे गडकरी याजकडून गांव दूर केला असे तरी पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने यांजकडे इनाम चालवणे या पत्राची तालीक लेहोन घेऊन असलपत्र मार निकेस भोगवटीयास परतोन देणे जाणि जे छ २४ साबान

पुरवणी जमाबंदी चिठा मौजे नांदोसी कर्यात मावल प्रते सु॥१२२७ फसली
हावेलीपुणे सरकार कुंपिणी
सनदी इनाम नदारत
सर्वमान्ये गाव नितपाटील

१२	पाटील इनाम खंडो मोरेश्वर	
१६	जोडी इनाम मोरनाक हरनाक रुो	
२५	इनाम	
	(८	सुतार बेवारस
	+ ८	परीट मुकुंदा
	+ २	गुरो यान पुजारी बेवारस
	+ ७	अक्षरे लागत नाहीत
	२५)	

५३
+ १०
६३

जाता नाकी रुो
पौ वजा पड जमीन टके

बाकी जाता लावणी १४९

टके

६५६

यासी मुकरारा रुपये

८९७

रुपये

सदरहू जमिनीची मामूल सालगु।। सालबसाल येणे प्रकारे आहे रिवाज नाही.

८६५ स्थलकरी मिरासदार पावगैरे लावणी कराचे ते

जमिन कचे टके ८८६ ये।। मुकररा रुा

० उपरीयांनी दिगर गावचे

० उख्तेकरी यांनी रयत चालवणे

० सेरीयानी सरकार जमीनदार

३२ इस्ताव्याने श्रयपटा टके १२० ये।। तपसील

आलाहिदाअसे

८९७ ९६६

सदरहू जमीन कोरड

नगदी बाब

२३।. घरजमा आसामदार व आडाण

कुलेयज बाा

२७ रामोसी पटी

१८। ≡ गोंधळ पटी बाबत

२१।।।. वाटाबाबत

९०।।·

राजश्री देशमुख व देसकुलकरणी कर्यात मावल गोसावी यांस
श्रोो शामजी हरी नामजाद व कारकून सुभा मावल अशिर्वाद नमस्कार
सु।। इसने आशेर मयाआलफ यासी राजश्री पंत सचिव व राजश्री पंताजी पंत मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ हा गाव मोरो बल्लाल खेडेबारेकर यासी पेशजीपासून इनाम आहे त्यास सन तीसामध्ये मानिले श्री. माहायात्रेस गेले मार्गे कळले सिंहगडकरी यांनी रायाजी इतबारक सरनाईक यासी मुकासा दिला त्यास माारइले श्री......... याचा करून हुजूर आले आणि विनंती केली की आपला इनाम पेसजी पासून आहे त्याप्रमाणे करार करून देविला पाहिजे म्हणोन विनंती केली त्यावरून पूर्वील पत्रे व भोगवटा मनास आणोन गडकरी याजकडून दूर करून मौजे मजकूर मारइलेकडे पूर्ववतप्रमाणे इनाम करार केले असे वौशपरंपरेने चालवणे म्हणोन आज्ञा. आज्ञेप्रमाणे मौजे नांदोसी माईलेकडे इनाम गांव करून दिला असे तेथील आकार होईल तो माइलेकडे पावीत जाणे पत्राची तालीक लेहोन घेऊन आसल पत्र भोगवटीयास परतोन देणे छ ४ रमजान

हिशेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सु।। अशर मया तैन व अलफ

टके

१३५३

पौवजा

२८	इनामती	
	(१२ मोकदम	
	+ १६ पांडेवार	
	२८	
१००	कुरण पठार सरकारी	
८०	गायेरान डोंगर	
२९	गांव वसाहत	

२६ पालणूक

(८ सुतार

+ २ गुरव

+ ८ परीट

+ ७ तराल

२६)

२२८

बाकी

टके

यासी आकार १९२५

रुो

८१४ वहाता टके ७२४ दर १८२ प्रो

१५१ कौली टके २५२ येकूण रुो

३२५८२ पडीत जमीन लागवडी पौ कुरणाचे बद्दलीमुळे दर

(१५७।। प्रो रुो

+ १६७।। = कमती आकारास जमीन कौली टके २५२ पौ पडीताचा आकार

३२५८२) नेहमी पडीत टके १४९ पो

टके

१२९० १९२५

२९ सिवाये जमा रुो

२३ घरजमेबदल

६ माहाराबदल

२९

१३१९।। =

तपसील

९९०।· सरकार

५४३।।- यैन तनखा

४४६।।- जाजतीचढ

२५४। = चढ

१९२। सिवाय बाबती

९९७।. ४४६॥ =
१२८ मोकासी
२०१। = हकदार व गावखर्च
१३१९॥ =

१३१९॥ =
पौ वजा
रुो
१०३ हकदार
३५ देशमुख करंजवणे
३५ देशपांडे डोणजेकर
२१ कुलकर्णी
९ खासनीस
२ सिकवाले
१ सरपा
१०३
९८। = गावखर्च
३७५८ = सूट सरकारातून येती ते
३२५८ = पडजमिनीबदल
५७ फणसी व आंब्याची झाडे लागली ज्याखाली जमीन गेली त्याबाबत
३७५८२
७५६॥·

रुो
६०७॥ सरकारभरणा किले सिंहीगडबाजाव रुो
१२८ मोकासी खंडो मोरश्वर यास सालाबाद नेमणूक
७३५॥ पावतात ते रुो
बाकी
ऐन जिनस
गला बारूलेमाणे कैली तूप वजनी वजन
१॥८१॥ = ८।९॥·

.॥. सरकार वसूल किले सिंहगड

६१ सरपा

.॥. कुलकर्णी

६३६१॥। गांवखर्च

१।१६१॥। =

.।. झाडबदल सूट येती ते

१॥१६१॥। ≡

६।. सरकार वसूल किले सिंहगड

६६५ मोकासी खंडो मोरेश्वर यास

६६= हकदार देशमुख देशपांडे

६६१ पाटील मोकदम

६६॥. कुलकर्णी

६६१ गांवखर्च

६।.॥।.

बाकी कैली बाकी

६४

वजन

०

॥ श्री ॥

हिशेब मौजे नांदोसी ता कर्यात मावल सु॥ तिसा मया तैन व अलफ शाआवल साल ता अखेर साल जमा

रुो

नख्त

बाकी सालगु॥

७१७॥।.	ऐन जमवा लावणी
७३॥।-॥	खंडो मोरेश्वर मोकदम
११।-।	गोविंद मोरेश्वर पाटील
३२॥।-।	बहिरो मोरेश्वर पाटील
५८	गणपतराव चिमणाजी पाटील
५४	रामचंद्र चिमणाजी पाटील
४८॥.	सखाराम लक्ष्मण पाटील
३०॥	बापूजी नारायेण पाटील
५७	त्रिंबक राम पाटील
४०	हरजी बिन धोंडजी लावंघरे
१५	राणोजी बिन कावजी सणस
१३	विठोजी बिन रखमाजी सणस
१०	नारो चिंतामण चांदवडकर

१७	बापूजी बलाल कवडीकर
१०	काशिनाथ सखाराम गोडबोले
४७	जगन्नाथ कृष्ण जोग
३६	गोधाजी व संताजी व सुभानजी व राणोजी बिन कावजी सणस
५२	कृष्णाजी बिन रामजी धुले
५३	होनाजी व लक्ष्मण बिन पदाजी शेळके
२७ ।।.	बडजोजी विश्वास
२२	बापूजी हेमगुडे
६	बापू तलेकर
१०	बालाजी लगड
२	माहादजी मेमाणे
७१७।।।.	

९७।।। ≡ ।।। सिवायेजमा

१७।। घरजमेबदल

१९.।. गोंधळ पटीबदल

१९।। ≡ ।।। बाट्याबदल

२६। ≡ रामोसपटीबदल

६ माहार हाडोत्याबदल

६।। – ऐनजिनस कुलाकडोन येणे त्या पौनक्त किंमत घेतली ते

६। =, तुपाबद्दल

८≡ तीलाबदल

६।। –

२।।. ऐन जिनस तूपाबदल सरकारातून सालाबाद मजरा येतो. ते त्याप्रते जमा धरून भरण्याकडे खर्च लिहिले

९७।।। ≡ ।।।.

१५५।।⁻।।. कर्जजमा गु।। हाये याचा ऐवज मोबदल्यास घेतला तो

१५४ गु।। बापूजी नारायण पाटील

.।।।-।। गु।। गणेश सदाशिव पंत

१५५।।·।।·

ऐन जमा

९७५

तपशील गालाचौसेरी मापे कैली	तूप वजनी वजन पके
० बाकी सालगु।।	० बाकी सातगु।।
६१ हरजी लावंघारे	६६१ हरजी लावघारे
६।।१ संताजी सणस	६६।९ राणोजी सणस
०·।· राणोजी सणस	६६१ विठोजी सणस
.।. विठोजी सणस	६६१ संभजी सणस
६।१।। बापू हेमगुडे	६६१·।।· कृष्णाजी घुले
६१ शेळके	६६१ विश्वासराव
६।।· विश्वासराव	६६१ गणेश सदासिव
६६१ बापू तलेकर	६६१।। खंडो मोरेश्वर प्रते
६६= नाना चांदवडकर	६६१।। शेलके
६।= बापू कवडीकर	६६·।।· बापू हेमगुडा
६१ बाबा जोग	६६·।· चांदवडकर
६१।१।। खंडोमोरेश्वर मो १	६६६९ बापू तलेकर
६१·।।·	६६·।।· कवडीकर
६६१ गोविंद मोरेश्वर पाटील	००१ नाना जोग
६·।।· बहिरो मोरेश्वर पाटील	००·।।।· रामाजी पंत पाटील
६१ गणेश सदाशिव पाटील	६६·।।· बहिरोपंत पाटील
६।।. रामचंद्र चिमणाजी पाटील	६६।।. सखारामपंत पाटील
·।।१।·	६।≡।।·

आले

१ हरजी लावंघारे ६६१

·।।· संताजी सणस ६६·।।·

१ कृष्णा घुला ६६१

८= बापू तलेकर ८८९
.।।. खंडोपंत ८८·।।।·
१ विश्वासराव ८८१
.।।. हेमगुडा ८८·।।·
.।. चांदवडकर ८८·।·
.।।. रामजी पंत ८८·।।।·
.।।. बहिरोपंत ८८.।।।.

६।३ ८०६।९
बाकी वजन पके
० ० ८८७८९

येकूण तेरीज येकंदर बेरीज
जमासो गलाकैली वजन तूप

बाकी साल गुदस्ता ० ० ०
जमा सालमजकूर ९७१।·।· ०।।१। ८८७८९
९७१।।· ·।।१।· ८८७८९

खर्च बेरीज

५८६७·।।।· सरकार भरणा राजश्री रुपराम चौधरी सुभेदार किले सिंहगड वित बापूजी नारायेण पाा.

३८२।।।· यैन कमाल रुपये ९२६ पौवजा रुो
१२८ मोकासी
४१५·।· सूट पडजमिनीबाा
५४३·।·
बाकी ३८२ ·।।।·

९३।।।· शाकाराबाबत
८५ सादीलवारीबाबत
१०।।· भाडे गवताबाबद
३ भेट व पोतदारी
५७५

तपसील

१०० छ २९ रमजान

१०० छ १४ जिलकाद

१०० छ ४ जिल्हेद

१०० छ २६ मोहरम

१०० छ २१ सफर

२६ छ २९ रौवल

४६ माहेशाखर

३० छ १८ रोज

१९ छ १९ रोज

१६·।।· यैननख्त

२·।।· यैनजिनस तूप

बदल मजुरा

सालाबाद प्रते

१९

४९

६७६

१.१।·।।।· यैन जिनसाबदल नख्त पावले ते

४८·।।· तूप वजन देणे ८।१

पौ ऐन जिनस पावला वजन ८८ ≡ ।।।९ बाकी

देणे बा ८८६८९ ये।। दर ८८१।। प्रो

७८३·।· गल शेरीपौ सालमार देणे कैली

३।। ≡ पौ ऐन जिनस पावला कैली ८≡ प्रो

११।·।।।· दर ८। = प्रो

५८६।·।।।·

१३१।। = मोकासी खंडो मोरेश्वर मोकदम यास सालाबाद पावतात त्याप्रते

१२८ नेमणूक सरकारी

·।· गावखांप्रौ

१२८·।·

तपसील

४२।।।· खंडो मोरेश्वर प्रो

४·।।।· खुद

४·।।।· गोविंद मोरेश्वर पा

४·।।।· बहिरो मोरेश्वर पा

१४·।· गणेश सदाशिव पा

१४.।· रामचंद्र चिमणाजी पा

४२·।।।· सखाराम लक्ष्मण पा

२१। = खुद

२१। = बापूजी नारायेण पा

४२।।।·

४२।।।· त्रिंबक राम पा

१२८।·

३। = ऐन जिनस तूप वजा ८८९ सालाबाद सरकारातून मजूरा येतो त्याप्रते सालमाार मजरा नख्त किंमत दर ८८१।। रुपये पावले ते

१३१।। =

१२ हकदार

१२ देशमुख सालाबाद हाक देणे

१५ यैन

२ सिकवेली

३७

पौ आदा जाला ते

० देशपांडे सालाबाद देणे रुो ३५ पौ आदा. सबब दखलबाद

० खासनीस सालाबाद हक रुो ९ पौ आदा. सबब दखलबाद

० सरपाा सालाबाद हक रुो १ पौ आदा. सबब दखलबाद

१२

१०५।।. गांवखर्च

२१ कुलकर्णी रामचंद्र चिमणाजी पाा यास मुदत दिल्याबद्दल सालाबादप्रते पावले ते

६·।।।· ग्रामजोसी देणे गणेश सदाशिव यास श्रावण मासचे
अभिषेकाबदल सालाबाद प्रते पावले ते
५ श्री रामनौमीबदल देणे बळवंतराव सदाशिव मजमदार
यास सालाबादप्रते पावले ते
३८ ≡ गांवसातीचे जमेस सामान गु।। कृष्णाजी घुला व
हुमाशेलका छ २७ जौवल
१८।।। ≡ ·।· श्री वडजाईचे नवरात्राबदल खर्च आश्विनमास रोज
८१०
१०। ≡ ।।·।।· श्री वडजाईचे नवरात्राबदल खर्च आश्विनमास रोज
८१०
१०। ≡ ·।।।· छ २९ रजब
२८·।।· छ ७ साबान
६·।।· छ २३ साबान
८८ ।।। ≡ ।.
·।· दिपावलीचे बोलावणीबदल देणे सखी मुरली देहेनगी
छ ४ साखर
१।।।. सिमगा खर्च खंडो मोरेश्वर, मुकादम माहे माहेरम रुो प्र
रुो
१·।।।· गोसावी झुंडीवाले
१ छ १० रौबल देणे, गुलाबपुरी
·।।· छ १९ सखर देणे गोसावी
१।।·
१ देहेनगी खर्च देणे राघोपंत भोसले यास जमा वसुलाबदल
२१।।। ≡ बाबखर्च सरकारात ऐवजास पडला तो गु।। बापूजी नारायेण
३।। - शकर सा रुो १७८।।। दरशेकडा रुो २ प्रो

१८।= यैन दर ४ प्रो वगैरे

१५।।।= रकम रुो ३९६।। येकूण दर ४ प्रो

२।।. बाजार बटा यैवज ७।।।≡ नरम सबळ ७।।।≡

१८।=

२१।।।≡

२३।।= बए मु ।। देणे खंडोजी नाईक यास गावचे रखवालीबाबत दरसाल पावले तं रुो २६।≡ प्रो, कुळाकडे बाकी रुो २।।।. बाकी रोख आदा जालाते

१०५०।।.

८३४।।।≡

तपसील

५८६।।।. सरकारभरणा

१३१।।= मोकासी

१२ हकदार

१०४।।. गावखर्च

८३४।।≡

ऐन जिनस

गलाचौसेरीमापे कैली

०।।. भरणा रुपराम चौधरी किळे सिंहिगड कैलीचा. चौनक्त किंमत दिल्ही ते कैली ३ बाकी यैन जिनस पावला कोठीस	तूप वजनी
०।।० लंग	८८३।।९ भरणा चौधरी याजकडे कोठीस वजा प्रौ वजानक्त किंमत पावली ते वजन बाकी यैन जिनस
	८८२९ पावका तो गावखर्चाकडे
	८८१ बापू मजुमदार सालाबाद
	८८१ किरकोळ खर्च
८८५।।९	८८२

तेरीज येकंदर खर्च बेरीजे

नख्त सो गला कैफी तूप वजन

८३४|||≡|.

बाकी कुलरंग येणे

	नक्तसो	गळा	तूपवजन
हरजी लावंधरे	१।।	०	०
राणोजी सणस	.।।.	०	०
विठोजी सणस	१।।.	०	०
बापू कवडीकर	१०-	०	०
सखारामपंत पा	७१।०।।.	६।।.	६।।.
गणेशपंत पा	०	०	०
रामाजीपंत पा	२१।-।।.	०	०
खडोपंत पा	५५०२।।.	६|||.	६|||.
गोविंदपंत पा	२।=|||.	०	०
बहिरोपंत पा	७।।.|||	०	०
त्रिबंकपंत पा	.|||.	०	०
बापूजीपंत पा	२५६=	०	०
माहादजी मेमाणे	३।।.	०	०
रामा मेमाणा	.|||.	०	०
दारकू सिंदा	६२	०	०
विठोजी काळोखा	३	०	०
खंडोजी रामोसी	.।।.	०	०
बहिरोपंत पाटील	१	०	०
कुसाजी काळोखा	६२	०	०
माहार	२।।=	०	०
	१३६।=।.	६१।.	६१।०

हिसेब मौजेनांदोसी ता। कर्यात मावळ सु।। समान अशरमया तैन व अलफ

जमा बेरीज

९६०।। - ऐन तनखा स्त्रो

९८८ - सरदेशमुखी दर सेकडासो १० प्रो

१९४६।। =

पौव.जा तनरख्यात स्त्रो

३३० कुरणाखाली जमीन गेली ते

५५ इनाम पाटील व पाडेवार

(२४ पाटील

३१ पाडेवार = ५५)

६७१।। = ऐन तनखा

६१०।।- तनखा

६१८ - सरदेशमुखी

६७१।। =

४४६ नाजती

२५४। = किताचढ

१९२।. सिवाये

९३।।।. शाकार

८५ सादीलवारी

१ भेट

२ पोतदारी

१०।। गवताचे बगारीबा

१९२।.

४४६।। =

।। श्री ।।

हिशेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ सु।। समान मया तेन व अलफ पौवजा

टके १३५३

२८ इनामती

(१२ मोकदम

१६ पाडवार)

= २८

१०० कुरण पठार सरकार

५० गायेरान डोंगर

२५ गाव वसाहत

२५ पालणूक

(८ सुतार

२ गुरव

८ परीट

७ तराक)

= २५

१४९ पडजमीन

४४।।. आंबे फणसीचे जमिनीचे झाडाबदल

४२१।।.

टके

बाकी

९३१।।.सो

यासी आकार

९१५।।. यैन जमा

७६४।।. वहाती टके ६७७।। दर टके यास १८= प्रो

१४१ कौली टके २५२ दर १०२ प्रो आकार रुो ३०० पौवजा कमती कौलाम्

जमीन लागली साा कमतीचा आकार रुो १५७।।. बाकी

० कौली

० जाजती

९१५।।.

५६ सिवाये जमा

(२३ घर जमा
६ माहर
२७ रामोसी)

५६
९७१॥.
पौवजा सों
१२६ परभारे मोकासी खंडो मोरेश्वर सालाबाद
१०३ हाकदार
(३५ देशमुख
३५ देशपांडे
२१ कुलकर्णी
८ खासनीस
२ सिकवेल)

हिशेब जमा वसूल मौजे नांदोसी ता। कर्यात सु।। सकास आशर मया तैन व अलफ शा अवकसाल त्या अखेरसाल देखील नख्तबाब सरदेशमुखी व सावोली कुलबाब कुलकानू येकुण जमा बेरीज

	नख्तसो	गळाशेरी	तूपमो
बाकी साल: दस्त	०	०	०
जमासालमजकूर			
ऐन खंडणी बा। गु।।प्रो	४८८।	०।।०	८८५
	९२६	०।।।०	८८५

पैकी वजा सूट

नक्तसो गळाकैली

५० आंबराई ८१

३८७।।।० जमीन पडीत

४३७।।।.

बाकी

खेरीज जमीन	२०७।.	०	०

१ भेट

२ पोतदारी

९३।।. शाकार

८५ सादीलवारी

१०।। भाडे गवताचे

१५ मिरासपटी तिसरे साली घ्यावयाचा सिरस्ता त्याप्रो सालमजकुरी

२०७।.	६९५।।.	०।।४	८८५

येकूण साहासे पंच्याण व आठ आणे नक्त व चौदामण गलाकैली बेरीज

व पाच सेर वजन येणेप्रमाणे जमा

गु।। बापूजी नारायेण पाटील

पोता भरणा छ५ भाकर   रुपये

९६।।।. शाकार

८५ सादीलवारी

१५ मिरासपटी

३७३।।।. पोते

३७१।. रोख

२।।. खे।।तूप वजन नग. दर ००४ प्रो

३७३।।।. .।.

५६७।।.

येकूण पांचसे सदसष्ट सो आठ आणे पोता वसूल

परभोर

	नख्तसो	गळाशेरी	बेरीज तूपमो
मोकासबाब खंडो मोरेश्वर	१२८	०	००५
सालगु।। प्रते			
कोठी किले सिंहगड	०	०।।४	०
	१२८	०।।४	००५

येकूण येकसे आठावीस रुो नक्त व चौदामण पांचसेर वजन परभारे वसूल

तेरीज

	नख्तसो	गळाशेरी	बेरीज तूपमो
पोता वसूल	५६७।।	०	०
परभारे	१२८	.।।४	००५
	६९५।।.	.।।४	००५

बाकी नदारत   बेरीज

येकूण साहासे पंच्याणव सो आठ आणे नख्यत व चौदामण कैफी व पाच सेर वजन जमा पैकी वसूल साहासे पंच्याणव सो आठआणे नख्यत व चौदामण कैली व पाच सेर वजन बाकी नदारत जाणीजे छ ५१ जतखर मोर्तव सूद.

हिसेब मौजे नांदोसी ता। कर्यात मावळ सु।। समान अशर मया
तैन व आलफ जमीन
पौ वजा टके १३५३
२८ इनामती
(१२ मोकदम
१६ पाडेवार)
२८
१०० कुरण सरकार
५० गायेरान डोंगर
२५ गाव वसाहत
२५ पाळणूक
(८ सुतार
२ गुरव
८ परीट
७ तराक)
२५
१४९ पड जमीन कुरणाचे बदलीमुळे
४४।।० आंबे व फणसीचे झाडाखाली
४२१।।. सो
यासी आकार
९१५।। यैन जमा
७६४।।. वहाती टके ६७९।।. दर टवयास सो १८२ प्रो
१५१ कौली टके २५२ दर १८२ प्रो आकार रुो ३०८।।. प्रौ कमती
कौलामुळे आकार कमी आहे ते रुो १५७।।. बाकी कौली अन्वये रुो.
९१५।।.
५६ सिवाये जमा

(२३ घरजमा
६ माहर
२७ रामोसी याबद्दल)

५६

६७१॥.
प्रौ वजा खर्च सो
१०३ हाकदार
(३७ देशमुख
३५ देशपांडे
२१ कुलकर्णी
९ खासनीस
१ सरवाटील)

१०३

१२५ गावखर्चं
(९८ किरकोळ देवस्थान वगैरे
२७ रामोसी चाकरीबदल)

१२५

२२६
बाकी सो
प्रौ वसूल पेसजी आमलाकडे वगैरे
६०७॥- किल्ले सिंहीगडाकडे बाा जाब
१२८॥- मोकासी खंडो मोरेश्वर साकाबाद नेमणूक

७३५॥-
बाकी सो
बाबती
.॥१ गळाकैली
८।. तूपवजन
सालगुदस्त खंडणी किल्ले
सिंहगड यांजकडे

६२५ नक्त सो

.।।१ गला कैली

६।. तूपवजन

२ रामजी काळोख्याबाबत

४।. किता मकई बाटा व याबा साकडे होती ती भाऊपर्णायाचे वाटणीस उभयेतांकडे दिल्ही तिचे मोबदला कुणबावा खांचरे घेतली २.

थै।।

३ मोरोगोविंद याजवा	१	सो
१।. कान्होजी वाटाणा बा	१	
४।.	२	

७५६।०

पौ वजा निमे मका पहिले भाऊपणी याचे वाटणीकडे मकई लक्ष्मण केशन व त्रिंबकराम यांजकडे दिल्ही सा त्या दोघांचे बरोबर तिसरी खासगत आपली वाटणीकडे निमे मला लागला.

२८ यैन आजमासे दर १४ प्रो

९८≡ चढ दर रुपयात .।।. प्रो

३७८≡

२६।।- आंब्याची पटी पश्चिमेकडे ओढ्यापलीकडील

२० ऐन

६।।- चढ दर रुपयास.।-।. प्रो

२६।।-

५ मला श्री अश्वय आहे तो १ यै।। ८।।≡।। पौ निमे आगोधर त्रिवर्गाचे भाऊपणीयात वाटणीस लाऊन घेतला आहे बाकी निमे खो। कुणबाव्याकडे लागला

सा

३।। ऐन

१।० चढदर रुपयाचं ०।-। प्रो

५ सो

खाचरे लागवण बेरीज अजमासे बसके

खंडो मोरेश्वर पाटील मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावलपैकी मौजमाारपैकी मोकासबाबपैकी इतकाख नेमणूक रुपये १२८ येकसे अठ्ठावीस रुपये नेमणूक आहे ते साकगुदस्त सन इहिदे मया तैनापासून दूर करून किल्ले सिंहीगडचे बेगमीस द्यावयाचा करार करून हे सनद सादर केली असे तर सदरहू ऐवज सालगुदस्तापासून किलेभाराकडे देऊन ताा माारचे हिशेबी मुजाफत खर्च लिहीत जाणे म्हणजे नारी गोविंद याचे नावे छ १७ जावैल सु।। इसने मया तैन व अलफ सनद १

येकूण सनद सदरहू सन इसने मया तैन व दप्तरीबार असे विप बालोजी कुंजीर

कौलनामा अज दिवाण किले सिंहगड ताा मोकदमानी मौजे नांदोसी ताा क।। मावळ सु।। आर्बा असरैन मया अलफ बाबे कौलनामा सादर केला. ऐसाजे तुजला किल्ले मजकुरास बोलाऊन आणून. खंडणीचे बाबे फर्माविले त्यावरून तुझे बाबे देशमुख व देशकुलकर्णीताा माा याणी माळूम केले की स्वल मजकुरी पिकाचे हंगामी पाऊस जाला नाही. रिता खरिफ व रबीचे पीक कुल आकाळ वेळेस इ जाली आहे. यामुळे रयतेस पैका मिळत नाही जरी याही जीवन पाहीने खंडणीचा तह देऊन कौल सादर केला तर खातरजमा पाहिजे पेस्तर सालाची कीर्दी आबादानी होईल म्हणून माळूम केले बराचे माळुमाती खालीरेस आणून पेस्तर सालचे कीर्दीमामुरीवर नजर देऊन नविन माफीक खंडणीचा तह दिधला असे गा कबूल कतबा बेरीज.

रुपये

४९ मोगलाई ० लग

२४।।. बाबत्ती

२० मुकासबाब

९३।।.

येकूण साडे त्र्यणव रुपये रास करार केले असे उगवती करून सुखरुप कीर्दीमामुरी करणे कौल असे छ १४ जमादिलावल मोसुद

मोर्तब सुद

गाव नि।। सरकारी देणे
५९५ सरकारी
८८।।२ रदकर्ज लोकाचे द्यावयाचे

६०३।।=
तपसील यैवजान्वये
१७३८-।।. चिमणाजी रघुनाथ
१०९।।-।।. कुले गावात सध्या आहेत.
२८२।।।≡
३२०।।≡ तोटा
११०।।. व्याजखर्च
९२०- परागंदा आफ्तीमुळे गेले आहेत त्याजबाा
३४।।. लावणीमुळे पेशजी वहिवाटीस कमी तिसालामध्ये
३९ नेहमी पड पडकी आहे.
४४।।= वानीगाचे उचापत्ती बदल दिल्हे सो ४७ पौ.

३२०।।≡
६०३।।≡
१०९-।।।-।।. कुले आहेत
९२८- परागंदा कुले. जाली आफ्तीमुळे साा थकले ते
१७३८-।। चिमणाजी रघुनाथ याजकडे शेतसाऱ्याची यैनबाकी व तसलमात याखेरीज तासाधते येणे असे
५।।- कित्त
१५ मोहातर्फा दुकानाबा तिसाला दर साला प्रो. उचापत्तीत मजुरा पडतात गावंखर्ची ल्याहावयाचे

३९०।।।-
५ व्याजखर्च सरकारात यैवज सावकारीयास
व्यास न दिल्हा मु।।
बाकी सो

१३५४।=।।।.
१५७७।।।= सन सलास
१००६।।= जिल्हेस

८५।. हकदार रानू गुप प्रो
१२८।. मोकासा सालावदी
१६ कुलकणीचा मुश्र
१३४।२ गावखर्च
२०७।= रदकर्ज

१७५ यैन
२२।२ व्याज

२०७।=

१५७७।।।२
१२६०८२।।।. सन आर्बा
४३३।।।. जिल्हेस
४०१२।०।।.
५७१

कर्जजमा
१९३।।२ इसने
३७०८।२ सलास

५७१

४५८३।.।।.
१३५४।२।।।. इसने
१०२२।२ जिल्हेकडे
८५।० हकदार

३७ देशमुख
३५ देशपांडे
९ खासनीस
१ सरपाटील
१ नाईकवडी

८३
२।. सिग सिगोटी

८५।.

१२५।. मोकासा
१६ कुलकणीचा मुत
१७।।.।।।. गावखर्च

यादी खंडो मोरेश्वर मोकदम मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ सु।। खमस मया तैन व अलफ मौजेमारी आमचा मोकासा रुपये १२८ येकसे अठ्ठावीस पूर्वी सिवाजी माहाराज छत्रपती याजपासून चालक आला आहे. त्यास सन इसने मया तैनाचे साली राजश्री बाळोजी कुंजीर याणी मोकाशाची सनद दाखवाणी म्हणोन जफ्ती केली सनद दाखवावी तरी आमचे घर दृग्ध. जाले त्यात कागदपत्र जळाले. सनद घ्यावी तरी आपले मोकासा आम्हांकडे चालत आल्याप्रमाणे चालवण्याची आज्ञा होऊन राजश्री मनोहरगीर बावा सुभेदार किले सिंहगड याचे नांवे सनद १

हिसेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ सु।। इसने अशर मया तैन व अलफ
शा अवल साा ता।। अखेर साल जमा... बेरीज
११२८=।।। बाकी साल गु।। सन इहिदेचे साली उतरली ते ११२८=।।।
१५।।. प्रो वजा खंडो मोरेश्वर याजकडे कमी बाकी
१७६।=।।।.

३२।।-।।. बाकोजी लगड नांदेडकर
.।।. कुसाजी भिकोला
३।।- महादजी मेमाणा
७६।।≡।। खंडो मोरेश्वर मोकदम
३२।।।. गोविंद मोरेश्वर पाटील
१ बहिरो मोरेश्वर पाटील
६८-।. सखााराम लक्ष्मण पाटील
११।≡।।. यमुनाबई पाटील रुजु त्रिंबक राम
.।।।- विठू सणस
८ परीट
८ सुतार
२ गुरव
८≡ सिलक जगनाथ कृष्ण जोग
.।।. खंडूजी नाईक रामोशी
७।।।= माहार
११२०=।।।. १७६।=।।।. ११२८=।।।.

११०८ जमा सालमजकूर
८९८।. यैनजमा
८९८।. वाहाती
० कैली ८९८।.
८९८।.

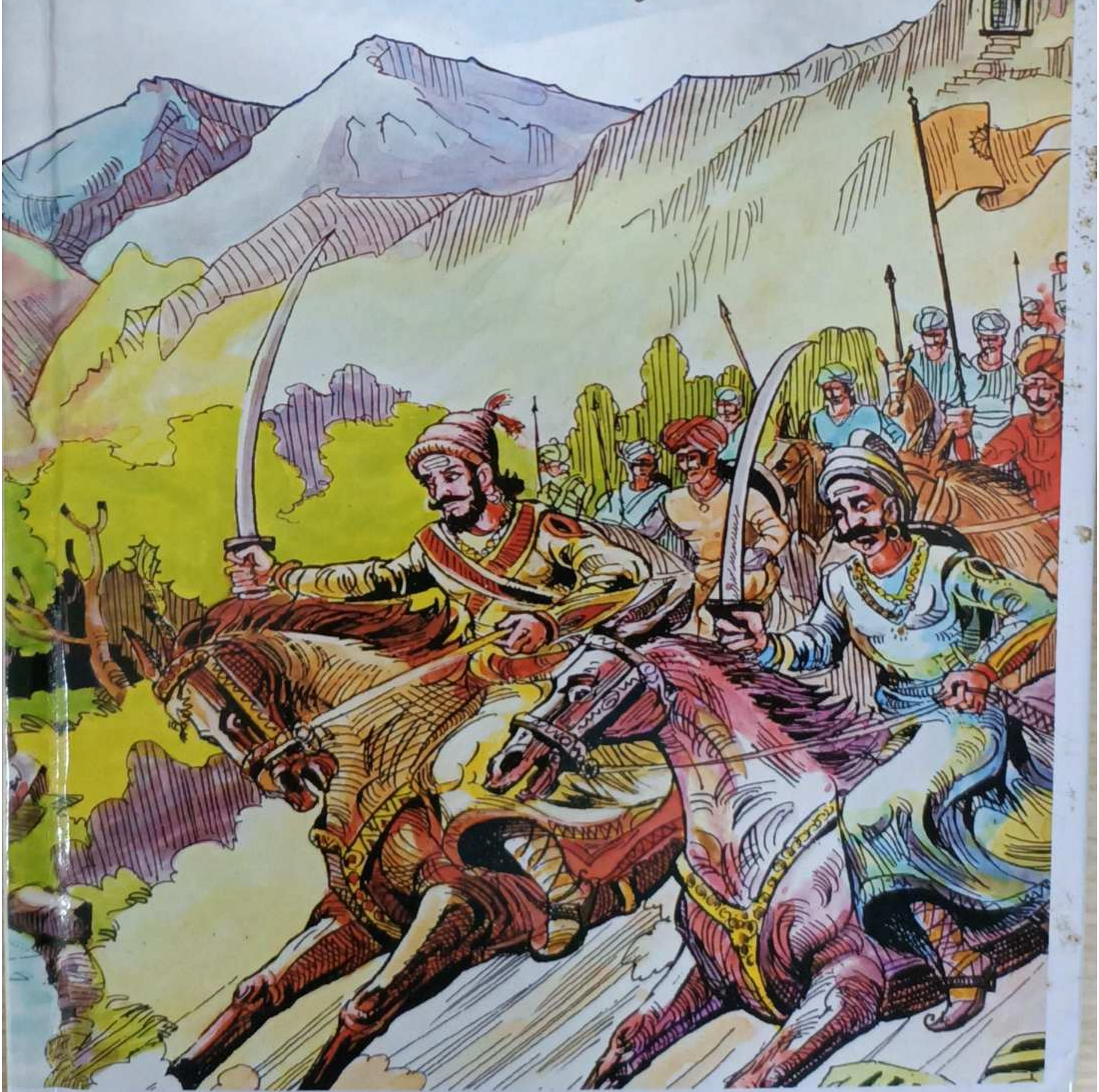

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे
घराण्यांतील छत्रपती शिवाजी कालखंडांतील

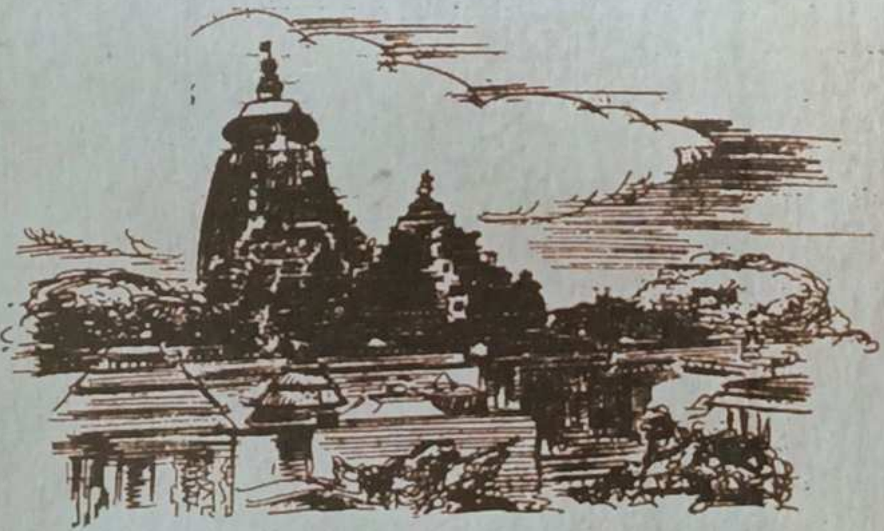
ऐतिहासिक कागदपत्रे

संपादक: राजाराम देशपांडे

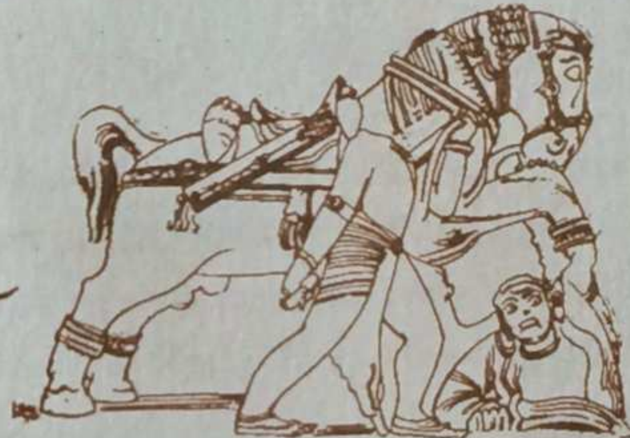

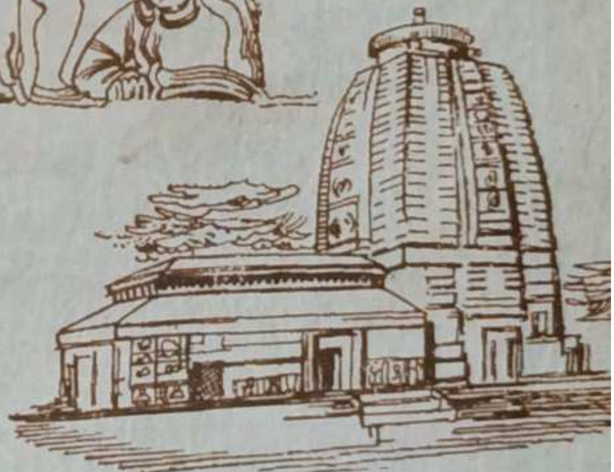

दार उघड बया आता दार उघड

लेखकाचा परिचय

राजाराम शंकर देशपांडे
चार्टर्ड इंजिनिअर
एम्.आय्.ई.सी.ई., एम्.एस्.ई (१)

१९५९ ला कॉलेज् ऑफ इजिंनियरींग पुणे, इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंजिनिअर्स, कोलकत्ता व मिलिटरी इंजिंनियरींग कॉलेज्, खडकी येथे पदवी. बाँब डिस्पोजल तंत्रज्ञान. यशवंतराव चव्हाण प्रबोधिनी, पुणे व मेरी नाशिक-प्रशिक्षणाधिकारी, ३६ वर्षे सरकारी नोकरी त्यानंतर वडिलोपार्जित शेती व्यवसाय. "वनश्री" पुरस्कारासाठी नामनिर्देशन.

प्रतिनियुक्ती- वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्थान पुणे. पुणे विद्यापीठ, जिल्हा- उपनिबंधक, सहकारी संस्था व जिल्हा परिषद- पुणे व सातारा, डिझाईन्स सर्कल- मुंबई.

पत्ता:
आदिती, प्लॉट नं ८,
भरतकुंज वसाहत नं २,
एरंडवणा, गणेश नगर,
पुणे: ४११०३८
दुरध्वनी: २५४४११७८
मोबा: ९४२०६९६४३२

मुद्गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील)
या घराण्याचा ... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

(इ. स. १६३० ते इ. स. १६८०)

लेखक व प्रकाशक :

श्री. राजाराम शंकर देशपांडे

अेम्. आय्. ई. सी. ई.

अेम्. अेस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर

मूल्य : रु. ८००/-

प्रोफिशन्ट™
पब्लिशिंग हाऊस

लेखक व प्रकाशक : राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई., एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर
पत्ता : "आदिती," प्लॉट नं. ८,
भरतकुंज वसाहत नं. २, अेरंडवणा (गणेशनगर),
पुणे ४११०३८.
फोन : ०२० - २५४४११७८, ९४२०६९६४३२

प्रथमावृत्ती : दिनांक १४ मार्च २०१०

अक्षर-जुळणी : स्वाती एन्टरप्राईजेस, पुणे - ९
अर्क डिझाईन, पुणे.

मुखपृष्ठ, मलपृष्ठ व आतील चित्रे
शंकर गोजारे, संदीप साळुंके, अमोल क्षीरसागर, शशांक गुप्ते

प्रकाशन सहाय्य व वितरक :
अ. र. नांदुरकर
अनमोल डिस्ट्रिब्यूटर्स
५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग ;
प्रभात सिनेमा समोर, पुणे - ४११०३०.
फोन : ०२० - २४४८४५३८.

मुद्रक : अभिषेक क्रियेशन्स
९८७, सदाशिव पेठ, पुणे-४११ ०३०.

अनुक्रमणिका

प्रस्तुत पुस्तकातील रेखाचित्रे व फोटो यांचे वर्णन व पुस्तकातील पृष्ठ क्रमांक

	इ) महादेव मंदीर व चिमणाजी बापूजी नांदोशीकर - देशपांडे यांची समाधी	८६२
	ई) ग्रामपंचायत नांदोशी	८५९
	ह) रामचंद्रपंत अमात्य व त्यांची पत्नी यांची समाधी - पन्हाळगड (५ चित्रे)	८६९, ८७०, ८७१
	ग) नारो बापूजी नांदोशीकर देशपांडे यांची वडगाव मावळ येथील समाधी (४ चित्रे)	७२
	म) वडजाई मंदिराची गावठाणातील जागा (बखळ)	८४७
११	खेड शिवापूर येथील कसबे खेड मधील खोलेश्वर मंदीर, त्र्यंबकपंत डबीर यांची समाधी, माध्यमिक शाळा, गावठाणाकडील मुजुमदार, खासनीस, जठार, देशपांडे, वगैरेंची घरे १२ चित्रे.	८५७, ८५८, ११७
१२	मौजे नांदोशी ता. हवेली जि. पुणे येथील वडजाई पालखी सोहळा ४ चित्रे, अंबराई ४ चित्रे	८६४, ८६५, ८६६, ८६७
१३	नाशिक - वणी - दिंडोरी लढाई जिंकली. छत्रपती शिवाजी महाराज, मोरोपंत पेशवे व नारायण - नांदोशीकर - देशपांडे पंचहजारी सरदार यांचा मोठी लढाई. त्यात नारायण नांदोशीकर यांचा मृत्यू त्याप्रसंगीचे रेखाचित्र.	११६
१४	दि. ६/११/२००९ रोजी शताब्दी महोत्सवासंबंधी झालेल्या प्रसंगी राजाराम देशपांडे यांचा भा. इ. सं. मंडळ पुणे येथे सत्कार झाला. (२ फोटो)	८७२
१५	मराठेशाहीच्या सीमा - १६३० ते १८०० दर्शविणारा नकाशा	८५२
१६	१६६५ इ. स. ..... पुरंदरचा तह व शिवाजी महाराजाकडे राहिलेले किल्ले दर्शविणारा नकाशा	८४८
१७	इनामी जमिनी देशपांडे यांना दिल्या जाणारे क्षेत्र दाखविणारा नकाशा	८९१
१८	मौजे नांदोशी, ता. हवेली, जि. पुणे येथील नांदोशीकर देशपांडे पाटील यांच्या राहत्या घराचा नकाशा	८६०, ८६२, ८६३
१९	पुणे शहराची इतिहास भौगोलिक परिस्थिती इ.स. १६०० ते १८२०	६

२०	पुणे जिल्ह्यातील देशपांडे – कुलिय व्यक्ती व आप्त यांची समाधी स्थिती दर्शविणारा नकाशा	८४६, १९
२१	पाच परगणे व बारा मावळे दर्शविणारा नकाशा	८४९
२२	कोल्हापूर जिल्ह्यातील पन्हाळगड येथील रामचंद्रपंत अमात्य व त्यांची पत्नी यांची समाधी स्थाने दर्शविणारा नकाशा	८६९, ८७०
२३	प्रतापगडचे युद्धातील (इ.स. १६५९–६०) युद्धमंडळातील सरदार व प्रतापगडचे युद्ध दर्शविणारा नकाशा (अफजलखान युद्धाचा प्रसंग)	८५३
२४	इनामे वारसा हक्काने देणेबद्दल सरकारी आदेश अ) मौजे नांदोशी ब) खेड शिवापूर	८९० १७, १८ ५४९, ५५०
२५	खेड शिवापूर येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचा वंशवेल	६३१, ६३२
२६	नांदोशी येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचा वंशवेल	१०२८, १०२९, २०
२७	१६३० ते १९७५ पर्यंत मुद्‌गल नऱ्हेकर नांदोशीकर यांना देण्यात आलेल्या वतनांचा तपशील	२२, २३
२८	औरंगजेबाने रामचंद्रपंत अमात्य यांना पाठविलेले धमकीचे फर्मान	१०२७

* देशपांड्यांच्या सदरेपुढे *

श्रीमंत नऱ्हेकर देशपांड्यांचे घराणे बारा मावळात तालेवार आहे. हे नऱ्हेकर देशपांडे पुण्याजवळच्या नांदोशी गावात गेली तीनशे वर्षेनांदत आहेत. म्हणून त्यांना नांदोशीकर देशपांडे म्हणूनही ओळखतात. तसा या नांदोशीकर देशपांड्यांचा वंशपरिवार मोठा आहे. आजच्या काळात उद्योग-धंद्यासाठी या घराण्याच्या शाखा विखुरल्या आहेत. एक शाखा मात्र आजही नांदोशीच्या काळी-पांढरीत नांदते आहे. इ.१९४७ पर्यंत नांदोशीत देशपांड्यांचा वाडा सरदारी दिमाखात उभा होता. दि.१५ ऑगस्ट १९४७ ला स्वातंत्र्य मिळाले. देशपांडे वाड्यावर स्वातंत्र्याचा झेंडा फडकला. पुढे साडेपाच महिने उलटले आणि महात्माजींचा दारुण घात झाला. दिल्लीत गांधीजींची चिता पेटली आणि महाराष्ट्रातील गावोगाव निशपाप घरांच्याहि चिता पेटल्या. नांदोशीच्या देशपांडे वाड्याची त्यावेळी राख-रांगोळी झाली. शिवकालीन वस्तू, वास्तू, शेले-शालू, दागदागिने, कागदपत्रे, घोड्या-उंटांचा साज-सरंजाम, घागरी-हंडे, जुनी हत्यारे पात्यारे शिवकालीन ऐतिहासिक साहित्य पार खलास झाले. शिवकालात ज्या घराण्यातील अनेक पुरुष हिंदवी स्वराज्यासाठी लढले, राबले अन मेले, त्याच घराण्याचा वाडा, देश स्वतंत्र झाल्यावर बेचिराख झाला.

त्याच वाड्याच्या राखेतून आजचा देशपांडे वाडा नांदोशीत पुन्हा उभा राहिला. जुने काहीच उरले नव्हते. वाड्याबाहेर कुठे-कुठे देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे शिल्लक होती आणि त्यातल्या मुख्य देशपांड्यांची जिद्द! त्यांच्या इतिहासाचे प्रेम आणि अभिमान टवटवीत, गर्द पिंपळासारखा ताजा होता. त्या देशपांड्यांचे नांव नऱ्हे-नांदोशीकर राजाराम शंकर देशपांडे मुक्काम - नांदोशी, तालुका - हवेली, जिल्हा - पुणे, सिंहगड रस्त्यावर! वय ७५. देहाची इमारत भक्कम. छाती आणि गर्दन ताठ!

श्री. राजाराम शंकरराव देशपांडे हे मराठी इतिहासकार आणि विशेषत: शिवकालावर मनापासून भक्ती करणारे डोळस अभ्यासक व संशोधक आहेत. स्वराज्य संस्थापक शिवाजी महाराजांच्या आणि राजमाता जिजाऊ साहेबांच्या क्रांतिकारी अनुष्ठानात अगदी प्रारंभापासून शिलेदारीवे व्रत घेतलेले हे देशपांडे

घराणे आहे. बापूजी मुद्गल हा महाराजांचा कर्तबगार सहायक. तो मुत्सद्दी होता तेवढाच शिलेदारही होता. कोंढाणा उर्फ सिंहगड किल्ला याच बापूजीने मोठ्या मुत्सद्दीगिरीने कारस्थाने करून कब्जात आणला. शिवापूर हे गाव व पेठ महाराजांच्या लहानपणीच नव्याने वसविण्यात आली (इ.१६३७ ते १६४६ चे दरम्यान) त्यावेळी या शिवापूरात महाराजांसाठी वाडा बांधण्यात आला. याच वाड्याशेजारी बापूजी मुद्गल देशपांडे यांचाही वाडा बांधून तयार करण्यात आला. या बापूजी मुद्गल देशपांड्यांना तीन पुत्र होते. नारो बापूजी, बाळाजी बापूजी आणि चिमणाजी बापूजी. हे चौघेही बापलेक स्वराज्याच्या सैन्यात लष्करी कामगिरी शेवटपर्यंत करीत होते. बापूजी मुद्गल देशपांडे हे स्वराज्याचे पहिले सरहवालदार होते. म्हणजेच स्वराज्याच्या अंतर्गत संरक्षणाची व सुव्यवस्थेची जबाबदारी शिवाजी महाराजांनी व जिजाऊ साहेबांनी बापूजींवर सोपविली होती. बापूजींचे व्यक्तित्व व व्यक्तिमत्व निश्चितच कर्तृत्वशाली व भारदस्त होते हे त्यांनी केलेल्या कामगिरीवरुन सिध्द होते. किल्ले कोंढाणा हा अदिलशाही होता. गडावर विजापूरकर अदिलशहाचाच, म्हणजेच केंद्रसत्तेचा ताबा होता. कोंढाण्याचा गडकरी होता सिद्दी अंबर वाहब. जोपर्यंत दादाजी कोंडदेव हे हयात होते, तोपर्यंत शिवाजी राजांनी कोंढाण्यावर आपला ताबा बसविण्याचा विचार कृतीत आणला नाही. 'कोंढाणा' हा किल्ला कोंढाणा सुभ्याचा मुख्य कचेरीचा केंद्र होता. तेथूनच सुभ्याचा शाही कारभार चालविला जात असे. शाही सुभेदार होता दादाजी कोंडदेव. त्यामुळेच जुन्या कागदपत्रात दादाजीचा हुद्दा सुभेदार सुभे कोंडाणा असाही येतो. याच दादाजी कोंडदेवांकडे सुभेदारी होती. पण प्रत्यक्ष कोढाणा किल्ला सिद्दी अंबर वाहब या केंद्रिय अदिलशाही अधिकाऱ्याकडे किल्लेदार म्हणून होती. तो किल्ला सिद्दी अंबर वाहब कडून बापूजी मुद्गल-नऱ्हेकर-देशपांडे याने कारस्थाने करुन हिंदवी स्वराज्यात आणला. ही बापूजीची अतिशय मोठी कामगिरी. हे राजकारण इ. १६४८ च्या प्रारंभास घडले.

बापूजी नऱ्हेकरास तीन पुत्र होते, हे वर आलेच आहे. नारोजी, बाळाजी व चिमणाजी हे तिघेही शूर सैनिक आहेत. या तिघांनीही स्वराज्याकरिता अनेक

युध्दात प्रत्यक्ष भाग घेऊन शौर्य गाजविले आहे. मतळ हातावरी शीर घेवोन लढताती असा यांचा बहाद्दूरीचा वाटा स्वराज्यात आहे. अफजलखानाच्या स्वारीच्यावेळी, म्हणजेच प्रतापगडच्या युध्दात नारो बापूजीकडे महत्वाची कामगिरी सोपविलेली होती. बाळाजी व चिमणाजी यांनीही शाहिस्तेखानावरील छाप्यात महाराजांच्या बरोबर लाल महालात भाग घेतला होता. या मुलांचे वडील केंव्हा वारले, याची नोंद अद्याप मिळालेली नसली तरी वार्धक्याच्या काळातही स्वराज्यातील कामे शेवटपर्यंत करित असावेत असा तर्क आहे.

महाराज सुरतेच्या पहिल्या स्वारीच्या वेळी, (म्हणजेच इ.१६६४ जानेवारी ६ ते १०) नारो बापूजी हे या स्वारीत होते. दि. १० जानेवारी रोजी लूट घेऊन परतले. लोहगडापर्यंत स्वारी व लूट यशस्वीपणे आली. पण लोहगाव ते वडगाव (ता.मावळ जि.पुणे) या भागात पोहोचताच महाराजांस बातमी समजली की, पुण्यातील मोघलांची फौज आपल्या रोखाने चाल करुन येत आहे. तेंव्हा महाराजांनी सांगातच लूट लोहगडावरच नेताजी पालकरांबरोबर पाठविली व स्वत: कोळवण, मुठे खोरे, खामगाव या मार्गाने राजगडाकडे जाण्यासाठी निघाले. येणाऱ्या मोघली हल्ल्याला आडविण्यासाठी वडगाव जवळ काही मराठी सैन्य त्यांनी ठेविले. त्यात प्रमुख होते नारो बापूजी नऱ्हेकर देशपांडे. हा प्रसंग दि. ४ किंवा ५ फेब्रुवारी १६६४ या दिवशी घडला. आलेल्या मोघली हल्ल्याबरोबर नारो बापूजी व मराठी सैन्य झुंझले. मोघली हल्ला त्यांनी उधळून लावला. पण या युध्दात नारो बापूजी रणांगणी पडले. गळ्याजवळ बाण लागून ते घोड्यावरुन कोसळले व मृत्यू पावले.

या नारो बापूजींना 'केशव' नावाचा पुत्र होता. आगऱ्यास जाण्याच्यापूर्वी मिर्झाराजे व दिलेरखान या मोघली सरदांशी शिवाजी राजांनी पुरंदर गडाखाली जो तह केला, त्यात पुरंदरगडासह २३ किल्ले मोंगलाना द्यावे लागले. पुरंदरावर मोगली निशाण लागले. व पुरंदरगड पुन्हा जिंकून घेण्यासाठी चार वर्षांनी, दि. ८ मार्च १६७० रोजी निळो सोनदेव बावडेकर यांस महाराजांनी पाठविले. गडावर शेख रजिउद्दीन नावाचा मोगली किल्लेदार होता. या अचानक छाप्यात मराठी सैन्याचा जय झाला. गड घेतला. पण या युध्दात केशव नारायण नऱ्हेकर देशपांडे ठार झाला.

पुढे साल्हेरच्या युध्दातही बाळाजी व चिमणाजी नऱ्हेकरांनी पराक्रम गाजविला. असा हा शिवकालीन नऱ्हेकर देशपांड्यांचा इतिहास आहे. अशा या घराण्यास खेड-शिवापूर व सिंहगड खोऱ्यातील काही भागाचे देशपांडे - वतन महाराजांनी दिलेले होते किंवा ते आधीपासूनच होते, तेच पुढे स्वराज्यात चालू ठेवले.

नऱ्हेकर देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे, विपूल प्रमाणात श्रीमंत राजाराम शंकरराव देशपांडे यांनी अतिशय कष्टपूर्वक संशोधन करुन एकत्र जमा केली आहेत. त्याचप्रमाणे पुण्याच्या पेशवे दप्तरात याच घराण्याबद्दलची जी दप्तरे पाहणे आवश्यक आहे, ती पाहून श्रीमंत देशपांडे यांनी फार मोठ्या प्रमाणावर पत्र संग्रह केला. या पत्रात शिवकालिन, स्वातंत्र्ययुध्दकालिन (इ.१६८३ ते १७०७),पेशवेकालिन व ब्रिटिशकालिनही कागदपत्रे आहेत. मुगल बादशाहांच्या सनदांचा संग्रहही त्यात आहे. अभ्यासकांना या कागदपत्रांचा मोठाच उपयोग होणार आहे. नऱ्हेकर देशपांडे घराण्याच्या इतिहासाबरोबरच इतर घराण्यांची माहिती यात सापडणार आहे. अजूनही प्रकाशात न आलेले नऱ्हेकरांचे दप्तर ठिकठिकाणी नऱ्हेकरांच्या कुटुंबशाखात विखुरलेले आहे. या सर्वच प्रसिध्द आणि अप्रसिध्द कागदपत्रांचा डॉटरेटच्या प्रबंधासाठी उपयोग होणार आहे. माझ्या माहितीप्रमाणे एक प्रज्ञावंत इतिहासाभ्यासक तरुण संशोधक डॉटरेटसाठी आत्तापासूनच कामाला लागले आहेत. अशा प्रज्ञावंत अभ्यासकांना श्री.रा.शं.देशपांडे-नऱ्हेकर यांचे मोलाचे सहाय्य लाभणार आहे. प्रस्तुत देशपांडे घराण्याची 'ऐतिहासिक कागदपत्रे' या ग्रंथाचा लाभ अशा प्रकारे संशोधन कार्यास होणार आहे.

देशपांडे घराण्यातील प्रस्तुत ऐतिहासिक कागदपत्रांतून अनेक महत्वाचे धागे-दोरे जुळत आहेत. पंतप्रधान मोरोपंत पिंगळे, रामचंद्रपंत आमात्य, रघूनाथ बल्लाळ कोरडे, सोनोपंत डबिर, चिंचवडकर देव इत्यादी घराण्यांची नाती-गोती यातून लक्षात येत आहेत. विशेष म्हणजे या घराण्यातील कर्तबगार पुरुषांच्या समाध्यांचा शोध लागत आहे. त्याचप्रमाणे त्यांनी बांधलेली मंदिरे आणि अन्य बांधकामे लक्षात येत आहेत. शिवकालिन एका प्रख्यात घराण्याचा इतिहास सुसंगत तारिखवार जुळविण्यास या 'ऐतिहासिक कागदपत्रे' या ग्रंथाचा

संशोधकांस उपयोग होणार आहे. ही कथा-कादंबरी नव्हे. सर्वसामान्य माणसास या ग्रंथातून मिळणारे शोध व निष्कर्ष समजतील.

श्री रा. शं. देशपांडे यांनी घेतलेले कष्ट आणि चिकाटीने केलेले हे ग्रंथ लेखन व संपादन पाहून मन थक्क होते. नव्या पिढीला यातून प्रेरणाच मिळेल. श्रीमंत देशपांडे यांचे अभिनंदन करताना त्यांना सादर दंडवत घालावे असेच त्यांचे कार्य आहे.

बहुत काय लिहीणे? राजते लेखनाविधी!

पुरंदरे वाडा, पुणे ९.

- बाबासाहेब पुरंदरे

हिसेब मौजे नांदोसी ता। कर्यात मावळ सु।। इसने अशर मया तैन व अलफ
शा अवल सा त।।। अखेर साल जमा... बेरीज

१९२८=।।। बाकी साल गु।। सन इहिदेचे साली उतरली ते १९२८=।।।

१५।।. प्रो वजा खंडो मोरेश्वर याजकडे कमी बाकी

१७६।=।।।.

३२।।-।।. बाकोजी लगड नांदेडकर

.।।. कुसाजी भिकोला

३।।- महादजी मेमाणा

७६।।≡।। खंडो मोरेश्वर मोकदम

३२।।।. गोविंद मोरेश्वर पाटील

१ बहिरो मोरेश्वर पाटील

६८-।. सखाराम लक्ष्मण पाटील

११।≡।।. यमुनाबई पाटील रुजु त्रिंबक राम

.।।।- विठू सणस

८ परीट

८ सुतार

२ गुरव

८≡ सिलक जगनाथ कृष्ण जोग

.।।. खंडूजी नाईक रामोशी

७।।।= माहार

१९२०=।।।. १७६।=।।।. १९२८=।।।.

११०८ जमा सालमजकूर

८९८।. यैनजमा

८९८।. वाहाती

० कैली ८९८।.

८९८।.

यासी कुलारग

५० हारजी लावंघरे बिन धोंडजी

४० राणाजी बिनकावजी सणस

३६ सणस मंडळी आ ।।४

९ राणोजी सणस

९ संताजी सणस

९ गोधाजी सणस

९ सुभाजी सणस

३६

२२ बापूजी बिन खंडोजी हेमगुडे विश्वासराव

२७।। वडजो बिन

६१ कृष्णाजी रामजी घुले

७५ लक्ष्मण व होमाजी बिन पदाजीशेलके

१५ कृष्णाजी बिन --

१५ कृष्णाजी तुकाजी दसवडकर

२० बहिरजी बिन गोदजी घुले

५६ बाकोजी बिन माकजी लगड

७६ जगन्नाथ कृष्ण जोग

३२।।. कासिनाथ सरवाराम गोडबोले

३२ बापूजी बलाक कवडीकर

२० बहिरजी बिन जिवाजी लावंघरे

२० नामजी मेमाणा

१०।।।-।।. खंडो मोरेश्वर मोकदम

६।-।. गोविंद मोरेश्वर पाटील

६।-।. बहिरो मोरेश्वर पाटील

३७।।।. गणेश सदासिव पाटील

६२।।. सखाराम लक्ष्मण पाटील

५२।।. सखाराम लक्ष्मण पाटील

६३॥. बापूजी नारायेण पाटील
५७ त्रिंबक राम पाटील
८९४।.
४८८≡॥. सिवाये नमा

असक हिसेबी कुलारग तपसीक नाही

	घरजमा	रामोसीपटी
हरजी लावंघरे	१॥.	१॥.
राणोजी सणस	२।.	१॥।-
सणस मंडळी	१	१०२
बापू हेगगुडा	०	०॥२
विश्वासराव	०	१
कृष्णाजी घुले	०२	२
शेळके	०	२
कुसा सासवडा	१।.	.॥.
कृष्णाजी दसवडकर	१।.	.॥.
बहिरजी घुला	.॥.	.॥.
बालोजी लगड	०	१॥.
जोग	०	२
गोडबोले	०	.॥।.
कवडीकर		.॥.
बहिरजी कांवघरे	१।.	.॥.
रामजी मेमाणा	१८।.	.।.
गोविंद मोरेश्वर	०	.।.
बहिरो मोरेश्वर	०	.॥२॥.
गणेश सदासिव	०	१॥२
रामचंद्र चिमण्याजी	०	१।२
सखाराम पाटील	०	१॥२
बापूजी नारायण पाटील	०	०
त्रिंबक राम	०	.॥.
बापू तेलकर	२	

गोडाजी मगर	१॥.	.।.
विठू काकोसा	३	.॥.
खंडू रामोसी	.॥.	०
फिरगू ताकावकर	.॥२	६२
विठू सणस	.॥.	.।.
दारकू सणस	.॥.	.।.
दारकू गवळी	१	१
रामा कोळी	.॥.	.।.
विठू कोळी	.॥.	.।.
सदू --	०	६२
रामा सो	०	६२
हैबती चवधरी	०	६२
सिरसू खैरा	०	.।.
दारकू सिंदा	०	६२
	२१	२७८३॥

६ माहर हाडोल्याबाबद

१॥।- यैन जिनसाचे किमतीबाबद कुलाकडून
नख्त घेतले ते गु॥ कासिनाथ सखाराम गोडबोले

१॥. गका कैली ८।२ दर ०।०।. प्रो बाजरी

.।- तूप वजन ००।९ दर ०८१ प्रो

१॥।-

८॥.- यैन जिनस सरकारातून साकाबरद मजुरा येतात ते भरण्याकडे
खर्च लेहून जमा धरके

६ गल्याबाबद गलाकैफी ८४ दर ८।।२ या तूप वजन ८।. दर ८८२६प्रो

२॥

८॥.

१४९८३॥. कर्ज उसनदारी बापूजी नारायंण याजकडील यैवज मोबदल्यास
घेतला तो

११०८	१३३।२॥	१५॥।-

१३०६८२॥।.

१० किता कर्जजमा उसणवार गु॥बापूजी नारायंण पाटील रुो १५६६३॥. पौ जमा आके १४३६३॥. बाकी धरणे राहिले होते ते परभारे कुलकर्णी यास पावले १३१०६२॥।. ६॥२ उसणवार जमा रामचंद्र चिमणाजी

वजा १८॥।. यैन जिनस

१२९४।२॥।.

गळाचौसेरी मापे	कैली	वंजनी तूप वजन	पके
६१ हारजी धोंडजी लावघरे		६६१ हारजी लावघरे	
६॥।. राणोजी सणस		६६।९ राणोजी सणस	
६॥१ सणसमंडळी		६६॥७ सखाराम	
६।१॥ बापूजी हेमगुडे		६९१ सणसमंडळी	
६॥. बडजोजी विश्वांस राव		६६॥. बापू हेमगुडे	
६१ सेलके आ ॥२		६६१ विश्वासराव	
६१॥. कृष्णाजी घुले		६६१॥. कृष्णाजी घुला	
६१. कृष्णाजी सासवडे		६६१॥. शंलके मंडळी	
६१। बालोजी लगड		६६१ गणपतराव सदासिव	
६१॥. जगनाथ कृष्णाजोग		६६।९ कृष्णाजी दसवडकर	
६।२ कासिनाथ सखाराम गोडबोले		६६।. कृष्णाजी सासवडा	
		६६१। बालोजी लगड	
६॥१। बापू कवडीकर		६६१॥. जगन्नाथ कृष्ण जोग	
६६२।. कृष्णाजी दसवडकर		६॥९ कासिनाथ सखाम गौ.	
६।. रामश्री मेमाये		६६॥।९ बापूजी कवडीकर	
६।. बहिरजी लावंघरे		६६॥।. बापूजी नारायंण	
६॥. गणपतराव सदासिव		६६१ रामचंद्र विमलाजी	
६॥२ रामचंद्र चिमणाजी पत		६६॥. रामजी मेमाणे	
६॥।. बापूजी नारायण पाटील		६६॥. बहिरजी लावंघरे	
६॥ सखाराम लक्ष्मण पाटील		६६॥. बहिरजी लावंघरे	
६॥२॥।१		६।५॥।.	

पौवजा कासिनाथ सखाराम गोडबोले गाजकडून यैनजिन्नस गल्याबदल नख्त पावले गळा कैफी ८।२ दर ८।८। प्रो रुपयेरुपये ।- यो वजन ८८।९. पैकीवजा कासिनाथ सखाराम गोडबोले याचकडून यैन जिन्नस तुपाबदल नख्त पावले ते वजन ८८।९ दर ८८१।९प्रो

१॥. बाकी गफा कैली. ॥२।२

बाकी सालगुदस्त ८४।१॥.	बाकी वजन	रुपये
८१ बाकोजी लगड		८।५।९
८२।. खंडोपंत मते	बाकी साल गुदस्त	८८४॥९
बापूजी नारायंण	८८॥. बाकोजी लगड	
८१ सखाराम पंत	८८२।. खंडोपंत मो	
८८१॥ नारो चिंतामण	८८॥९ बापूजी मोरेश्वर	
	८८१ सखाराम पंत	
८४।८१॥	८८४॥९	८८॥.

८॥९॥८॥.

तेरीज

	नख्त	गळाकैफी	तूपवजन
बाकी सालगुण	१९२८॥.	८४।१॥.	८८४॥९
जमासाकयजकूर	१.११०	८॥२।२	८।५।९
	१३१०८२॥.	८॥१॥.॥.	८॥.

पौवजा सालगुण बाकीकडे कमी जाले ते रुो १५॥ बाकी रुो १२०,४।२॥.

सालमारी ज्याजती	६॥२
	१३०१८॥.
	बेरीज

खर्च

७९०॥- सरकारभरणा रुो रुपराम चौधरी सुभेदार किल्ले सिंहीगड याजकडे वि॥ बापूजी नारायंण पा.

५८३॥. यैन कमाक रुपये ९२ पौवजन रुो.

१२८ मोकासी

५० आंबराईबद्दल सूट जमिनित झाडे लागली त्याजबदल

१६५॥. पडीत जमीनीबदल सूट

३४३६०

बाकी ठराव

१३॥. शाकाराबाबद सो

७६ सादीकवारी

३ भेट व पोतदारीबदल

१ २

१०॥. भाडे

७७५

ता.

७६६॥. नख्त पोताभरणा छ १५ जावौळ

८॥. यैन जिनसाबाबत साकाबादमजुराआले ते ६ गळा कैली ६४ दा ६॥२ प्रो २॥. तूप वजन न.दर ६६४

७७५

१५॥- यैन जिनस गळाशेरी पौ देणे .॥. कैळी पौ यैन जिनय कोठीस पावला कैली .।३।२ बाकी कैफी ६।१॥१ येत दर न ६२ प्रमाणे रुो

नक्त किंवा पावले ते

७९०॥-

सन १२२७

कचीवहिवाट

हिसेब मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल सुाा समान आशर मगा तैन व अलफ शके १७३९ शा आवकसाल ताा अखेर साल जमीन टके

१३५३

पौवजा

२८ इनामती

(१२ मोकदम पतं

१६ पाडेवार)

२८

१०० कुरण सरकार

५० गायेरान

१४९ पडजमीन कुरणाचे

वर्दळी मुळे

३२७

२५ गाव वसाहत

२५ पालणूक

८ सुतार

८ परीट

२ गुरव

७ तराल

२५

४४।।. आंबे व फणसीचे

झाडाखाली जमीन

९४।।.

टके

४२१।।.

बाकी

टके

दखलबाज कलम फणसीचे ९३१।।.

लिहिके ते ४४।।.

९७६

रुो

यासी आकार कुलारग जमा

७७१ वहाती

७२१ ऐन टके ५७४।।. ये।। उरुते सो

५० फणसीचे झाडाबदल जमीन ४४।। टके वजा आहे दाखल्यास लिहिली आहे त्याबदल सालमजकुरी येकसाला ऐवज किल्ल्याकडे घेतले सा। कुलाकडील वसूल आला ते जमा सो

७०१

१२६ कौली कुलास कावणी इस्ताव्याची बा। पत्रक इस्ता व्याचे

८९७

टके २६७

९७६

यासी, कुलारंग

	टके	बहातीसो	कौफीमो
कृष्णाजी घुले	७०।	५८	०
हरजी वेहामानी व गोदजी सेलके	७२।।.	७५	०
सणस मंडळी	२२।।≡	३६	०
संताजी विश्वासराव	४३।।≡	६०	०
२८ खुद संताजी सो			
३२ कवडीकर बहाती			
६०			
मल्हारजी हेमगुडा	१७।।४	२२	०
खंडो मोरेश्वर मो।१	४२८८८	४२।-।।.	०
गोविंद मोरेश्वर पा।	३६।९।।।.	३१।-।.	०
बहिरो मोरेश्वर पा।	२९।९।।।.	३२।।।-।.	०
गणेश सदासिव पा।	५५।३।.	५७।।.	०
रामचंद्र चिमणाजी पा।	३८३।१।.	७१।।।.	०
सखाराम लक्ष्मण पत	८९।।।	९६।।.	०
राजाराम नारायेण पा।	१८।४	३०।।.	०
त्रिंबकराम पा।	३७।४	५७	
वहाती सखाराम लक्ष्मण			३५
हा राजाराम नारायेण		०	
राणोजी सणस	६३		

परसौजी खैर	१२	०	१५
बापू तलेकर	१५	०	२
सोमजी पारगी व			
साकमजकूरी तलमोड कौली	१०	०	०
जगनाथ कृष्ण जोग	३०	३८	०
बापूजी बकाक कवडीकर	१४	२०	०
मकाई लावंघरी	२३	२१	०
दारकोजी सणस	२२	२०	०
हरी जाधव	६	०	६
बहिरजी दानवके	१८	०	१०
कृष्णाजी दसवडकर	१८	०	१५
सिदोजी माचुत्रा	१५	०	६
सोनजी झाडापा	३०	०	८
बहिरजी घुका	१०	०	२।।.
राघोजी वसिवका	७	०	५
हैबती चौधरी	१९	०	३
हैबती सणस	१५	०	८
कृष्णाजी सासवडा	७	०	२।।.
जानोजी बोडका	७	०	३
विठोजी कालोखा	.।।.	१	०
दारकोजी गवळी	५	०	०
नारायेणभट सतं	१०	०	०
मुंजेमाल धर्मादाय			
	९७६	७७१	१२६

जमा तेरीज रुो

७७१ ऐन जमा वाहाती जमीन ७७१ ये।। टके सो

१२६ कौफी टके २६७ टके

८९७

९७६

सिवाये जमाबाा यादी कुलारंग रुो

२३ घरजमा
२७ रामोसी
१८।≡ गोंधळ व सारा
६ माहार
२१।।।- बाब

१६।.
जमा येकंदर
८९७ ऐनजमा
९६।. सिवाये जमा

९९३।.

खर्च

६०७।।- सरकारभरणा किल्ले सिंहगडबाजार रुो
२७४।।।- माहे सफर
२०५८- छ २१ रोज
६९।।।. छ २९ रोज

२७४।।।-
१३२४।. मोह सौवक
१५९
९३।- छ १२ रोज
४८।३ छ १८ रोज
२३।।. छ २६ रोज

३२४।.
८।।. छ ११ साखर

६०७।।-
१२८ मोकासी खंडो मोरेश्वर सालाबाद नेमणूक
८२ हकदार साकाबाद नेमणूक
३७ देशमुख
३५ हकाबदल
२ सिकेवलीबदल

३७

३५ देशपांडे
२ खासनीस
१ सरपाटील

८२
१४८।।.।।. गावखर्च
२३।।.।।।. देवस्थानाकडे
१९।-।।। श्री वडजाई
१०।।३।।।. गोंधळ आस्विन
मासी नवरात्राबदल खंर्च
१२ गोंधळी
२ तेलनंदादीप व गोंधळास
१ बकरे बुध १
.।. मसाला
१।।।. चोलीपातळ
१।≡।।. किरकोळ जिनस नाडे, बखोबरे व नारळ सुपारी नैवद्यास वगैरे

१८।।३।।।.
.।।२ सांजवातीचे तेलाबा।
श्री वडजाई व मारुती व माहादेव श्रावण मास येकमाही

१९।-।।।
.।२ आपटा पूजन दसऱ्याबदल
३।।।- पालेजत्रा आषाढमासी ग्रामदेव व रानदैवत याची सालाबादी करावी लागते ते रुो ४।।. पौ खर्च जाला ते
२।।. बकरीबुध २
.।।. मसाला
.।।।- किरकोळ
.।. सेंदूर
०२ तेल
०- सुपारी पाने

१२ तांदूळ व सो व नाडापुडी

०।।।-

३।।।-

२३।।.।।।.

२७।।- धर्मादाय

५ किव्यास ब्राह्मणास देविले ते ४ × १।.

१० श्री रामनवमीबदल देणे बलवंतराव किल्लेदार सालाबाद

५ श्री रामनवमीबदल देणे मोकदम सालाबाद

५ देणे ग्रामजोसी यास श्रावण मासचे आभिषेकाबदल वगैरे सालाबाद

.।।. संत कबीर

.।।।. कथेकरी रामचंद्र गोसावी दहिटणेकर याचे कीर्तन येकं दिवस केले त्यास

१ से के १

० श्री रामचंद्रजी पुढे

२७।।-

२०।.।. रोज रोजीना व सीधे खर्च व स्वारी खर्च किल्ले सिंहगड येथील कारकून व लोक यास पावले ते

१० स्वारी खर्च

२।।. मार्ग शीर्ष मास, गु।। सुभानजी नलवडे

२ पौषमास गु।। मोरोबल्लाळ

५।।. माघ मास गु।। कासी नाईक

१०

१०।.।. रोज रोजीना व सीधे

५।. कारकून यास पावलेते

२।. गोपाळपतं व रामचंद्र आंबाजी व गणेश यादव आा३

५८।. सिपाई यास रोजाबाा व सिधा व पान्नसुपारीबाा

१०।.।.

२०।.।.

५।. सिमगा खर्च साकाबाद

.।- हुता शेनी नारळ पूज्या वगैरे

२ नाच्या पोऱ्या यास पोस्त

१॥. तेक आग्रणास

८२ सेंदूर

.।।।- चूर्णांस खोबरे व गूळ व भांग

.।।- रंगाकडे फुले व पापडवर व गुलाल

५।.

२ आहेर खर्च सखाराम लक्ष्मण पाटील यांचे कन्येचे लग्न त्यास २९८॥. बाबत खर्च

२२८२ सरकारी बाबत

६।।।≡॥.

२९४-॥

१५८।।। पोट खर्च पाटीलकुलकणी

१॥.॥. किल्यास गावकरीयास

१३॥- पा कुलकणी व गावकरी यास पुणे मु॥ हिसेबामुळे राहिले त्यास खर्च झाला ते

१५८॥.

२॥२॥. किरकोळ खर्च किल्यास वगैरे

.।= खरेदी भाजी किल्यास पाठविली

८-॥. खरेदी शाई लिहिण्यास

.॥. नाकेदारास

.॥- पोतदार

१ नाइकवडी

८२ पाने दसऱ्याबदल

२॥२॥.

२ दुखवटा खर्च महादेवभट ठकार याची मोतोश्री मृत्यूपावली सा
केलाते
१२७॥.॥.
२१ कुलकर्णी यास मुशाहिऱ्याबदल साकाबाद प्रो
१४८॥.॥.
२७ रामोसी यास गावचे चाकरीबदल नेमणूक आहे त्या प्रो पावके ते
११३८-॥.
बाकी साल म

सो
८२॥.

थलझाडा मौजे नांदोसी कर्यात मावल सु।। समान अशेरमया तैन व आलफ सन १२२७ शके १७३९ ईश्वरनाम संवत्सरे थळास कुळारंग आज

टके

१२०३

यासी कुलारंग

१०० उंबरसंत

८६ पाटील मंडळीकडे

१४ मजर टिके बापूजी बलाक कवडीकर

१४ पडीत माची २

८० आडसेत खंडो मोरेश्वर मोकदम व हैबती सणस ६५

१००

६० हेदमालपाटया ४

२४ कृष्णाजी घुला

१८ कृष्णाजी दसवडकर

१८ बहिरजी दानवळा

६०

१९ कादूर माल हैबती

१० हैबती चौधरी

९ हैबती सणस

१९

३० ताम्हणदस्त कृष्णाजी घुला

१४ रिटेपटी कृष्ण घुला

४५ आपटे पाट्या २

२२ दोरकू सणस

२३ मकाई लावंघरी

४५

२८ बिबी सेतशेलके

२२ आबसेत

१६ शेलके

६ कुरणाचे

वदालीमुळे पडीत

२२

४५ कन्हेर पाट्या २

२५ बहिरे मोरेश्वर पाा

२८ लोखंडदरा शेलके

४५ वडसेत रामचंद्र चिमणाजी पाा

२० सखाराम लक्ष्मण पा

४५

४५ निंब सेत राणोजी सणस

४५ म्हसाळदरा

३० पडीत

१५ कुरणाचे बदाफी

४५

३६ भातशेत

२१ सखाराम पंत

५॥. खंडो मोरेश्वर मो

१ रामचंद्र चिमणाजी व गणेश सदासिवपां

१॥. सखाराम लक्ष्मण व राजाराम नारायंण पां

१. त्रिंबकराम पा.

३०॥.

५॥. मव्हारी हेमगुडा

१० अवलदरा पडीत कुरणाचे बदालीमुळे

४५ सेतमाची २

३० साजू झाडापा

१५ सिदोजी माचुगा

४५

१४॥- गवामाच कुरणाचे बदालीमुळे पडीत

३६

२ त्रिबकराम

२।४ मल्हारी हेमगुडा पायेटे

.॥६ संताजी विश्वासराव

.॥० विठोजी कालोखा

२।. कृष्णाजी घुले

.॥. शेलके मंडळी

.॥. गणपती देव माहादेवाजवळ

.॥६ सणस मंडळी

६०

१४ चोर टिके भटाकडे

० चोर टिके हरीजाधव

१० भटकडे
२ हरिजाधव
२ बहिरजी घुले

१४

६६५
२० गणेश सदासिव बेक टिके
४० जांभूळदरा
३० सखाराम पां
१० मव्हारी हेमगुडा
४०
३० सालपाई जेगनाथ कृष्ण
जोग
२५ जोगदरा संताजी विश्वासराव
६० वडदरा
१८ राणोजी सणस
१५ सिरसोजी खैरा

१५ बापू तेफकरव मगर

१० सोमा पारगी व
५ दारकोजी गवळी

६०

४० यैन सेत
२२ सणस मंडळी
१८ संताजी विश्वासराव

८ पळसपाटी बहिरजी घुला
चोर टिके पौ
७ वडपाटी रघोजी वसिबला

१४ भोकर सेत
.।।. श्री मारुती
४ हरजी जाधव
६८।।।.खंडो मोरेश्वर
६९ गोविंद मोरेश्वर
६९ बहिरो मोरेश्वर
.।।२।।।. गणेश
सदासिव पाटील
.।।२।।. रामचंद्र
चिमणाजी पाटील
१।४ सखाराम
लक्ष्मण पाटील
.।।।४ राजाराम
नारायण पाटील
५।।८ त्रिंबकराम
पाटील

१४

६१।।. कुरणाचे बदलीमुळे पडीत

४०

४६ विहीर सेत

२४ रामचंद्र चिमणाजी

२२ गणपतराव सदासिव

४६

६० वडजाई पाट्या ४

येकूण थल टिके ७० पौ

दवाकडे टके १० बाकी

१२ इनाम पाटील

२५ वसाहत पांढर

पायेटी व मके

.।।२।। खंडोमोरेश्वर

.।।३.।।. गोविंद मोरेश्वर

.।।३।।. बहिरो मोरेश्वर

२।।१० गणपतराव सदासिव

३।।८ रामचंद्र चिमणाजी

२।२ सखाराम लक्ष्मण १२०३.

२।२ राजाराम नारायण पाटील

१४ चिंचमांच

२।। धस टिके

८ पळसमाच

५ वाडेमाच

१६ ठाकूर माच

१६ आंबे टिके

६१।।.

१५ पाडेवार

२५ वोवळी

२ गुरव

८ सुतार

८ परीट

७ माहर हाडकी

२५

१२ ब्राह्मणमाचा गुरवाकडे

५६८

६६५ तेरीज

यादी खंडोमोरेश्वर मोकदम मौजे नांदोसी ता। कर्यात मावळ सु।। आर्वा मयातैन व अलफ मौजे मारी मोकासा रुपये १२८ येकसे अठ्ठावीस बहूत दिवस आमचे नावे चालत आला आहे साल तिगस्त राजश्री बाळोजी बावा याणी ता। का। मावळ येथील मोकासे जप्त केले त्यात आपलाही केला लोकाचे मोकासे मोकले जाले त्यास स्वामी कृपालू होऊन आमचा मोकासा आम्हाकडे चालवावयाविसी सनद राजश्री गोविंदराव सदासिव सुभेदार किले सिंहीगड यांस मोकासा पूर्वत चालत आला त्या आन्वये चालवावा म्हणून सनद

थळझाडा च्यकबंदी मौजे नांदोसी ता। कर्यात मावळ पा। पुणे सु।।
जमीन सिलक कदीम कास जिराईत

यैन	टके	ता। खते कास रोवली	टके १२०३
११५० खालीसा			टके
१६ पाडेवार		१२ मोकदम	
११६६		८ सुतार	
		८ परीट	
		७ तराळ	
		२ गुरव	
		३७	

येकूण चावरणा हा अमल आलमगीर पातशाहा मोजणी माहारुळ माहाबी शर्फाखान दिवाण दौलत काईर मुलुक उमदे उमरा उमर नाराज जयसिंग जमिन जुमका टके १२०३ येकूण चावर ११।।।८

दर चावरे बिघे १२० या। — बिघे १४१८ रोवली

यैनकास टके ११६६ — खते कास

दर चावरे टके १०१।६ — टके ३७ येकूण बिघे

येकूण चावर ११।। मो बिघे १३८०

११ मोकदम ११
८ सुतार ८
८ परीट ८
७ तराळ ७
२ गुरव २
३६

१३६३ खालीसा टके ११५०
चावर ११।१३
मो बिघे
१७ पाडेवार टिके १६

यासि धरणे भात खाचरे व काळणाची वावरे भिजत आहे ती पाणीश
आशाढमास ता। माघ धरणे ३ ता। जेव्हा

किती येकधरण वाडी वडजाईचे किता येकक्षण	किती येक धरण दिघेवाडी	
	कास टिके	एकूण बिघे
उंबरसेत		
र्दहमाल पाटी	६०	७१॥.
वडपाटी	७	८॥.
पाडस टिके	८	९॥.
भोकर बेत	१४	१६
बापूजी येपाटी	४५	५४
कन्हेर पाटी	४५	५४
जांबुलदरा	४०	४५
साकपाई	३०	३४॥.
ताम्हणदरा	३०	३४॥.
रिठे सेत	१४	१६॥.
वज्जाई मख्ता	६०	७१॥.
टके ७० यो		
चोर टिके	१४	१६॥.
सेत माची	४५	५३
यैन सेत	४०	४५
वावळदरा	१०	१२
बेलसेत	२०	२३॥.
जोगदरा	२५	३१
वडदरा	६०	७१॥.
मुरुडमाची	१४॥.	१६॥.
वड सेत	८०	९५॥.
लोखंड दरा	२८	३३४॥.
चिचंमाची	१४	१६॥.
वड सेत	४५	५३॥.

आंबे सेत	२२	
धस टिके	२॥	२७
पळस माची	८	३॥
म्हसकेदरा	४५	९॥.
कोंढूर माळ	१९	५३
निंब सेत	४५	२२
खेड माची	५	५३
ठाकूर माची	१६	६
भात सेत	३६	१८
अदंन टिके	१६	४१
पाडेवार	१६	१८
विहिर सत	४५	१८
मजार टिके	१४	५३
	११६६	१६
		१३८०

खते कास रोवळी

	कास टिके	एकूण बिघे
मोकदम	१२	१३
सुतार	८	८
परीट	८	८
तराळ	७	७
गुरव	२	२
	३७	३८

न्हेकर देशपांडे (नांदोशीकर) यांचे संदर्भात अैतिहासिक शकावल्या, (जेधे शकावली, शिवापूर शकावली, शिवापूरकर दप्तरांतील शकावली, पुणे-देशपांडे (होनप) दप्तरांतील शकावली, गोपाळ हरी देशमुख शकावली गदाधार प्रल्हाद शकावली, घोडे गांवकर वहीतील शकावली, सहा कलमी शकावली (शहाजी शकावली), चित्रे शकावली... वगैरेमधून घेतलेली टिपणे: –

(१) शिवचरित्र साहित्य, खंड १ ला, लेखक श्री कृ. वा. पुरंदरे पृष्ठ २५ ले. २६ व २७

बापूजी मुदगल हा पुणे प्रांताचा हवालदार होता. हा देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण तर्फ खेडेबारेचा देशपांडे (नांदोशीकर) याने दादोजी कोंडदेवाच्या मृत्युनंतर कोंढाणा घ्यावयास शिवरायास मदत केली. शाईस्तेखानाच्या स्वारीत गाजलेले चिमणाजी बापूजी व दादाजी बापूजी हे बापूजींचे मुलगे होते.

(२) शिवचरित्र साहित्य, खंड ५ वाः पृष्ठ २६२; ले. श्री. कृ. वा. पुरंदरे (पे. द. ५ पोट)

"प्रति वरूष नवीन पत्राचा आक्षेप न का" रणे या पत्राची प्रत्ये लेहुन घेऊन मुखे "पत्र भोगवटीयास परतोन देणे म्हणू" न आज्ञा पत्र सादर जाले आहे व राजेश्री "पंत सचीव व र" पंताजी शिवदेव वर "शाम"जी हरी नामजाद सुभा प्रं "मावळवर" "आबाजी सोमवैंसी नामजाद व कारकून" कीले सीहीगड ची पत्रे खंडोजी बीन द "माजी धावडे सर पाटील याणी आणुन दाखविली ती सीरीं वटुन हे पत्र तुम्हास क" रून दील्हे असे देह ३६ छेतीस तरर्फ "त" पायेगुडे व "त" करंजवणे

१ मौजे डोणजे	१ मौजे सूस	१ मौजे सिवण
१ मौजे गोऱ्हे खुर्द	१ मौजे महालुंगे	१ मौजे आळंदे
१ खानापूर	१ मौजे चांदे	१ भुकुम
१ मालखेड	१ खामगांव	१ भुगांव
१ मांडवी बु"	१ मौजे वडदुरे	१ भरे
१ मांडवी बु"	१ हिंगणे खुर्द	१ नांदेड
१ आगळंबे	**१ मौजेनांदोशी**	१ गोदुबंरे
१ कुडिजे	१ कीर्कटवाडी	
१ मौजे कोरे	१ वडगांव खुर्द	
१ मोजे कोपरे	१ बावधन खुर्द	

(३) शिवचरित्र साहित्य खंड १ ला; ले. कृ. वा. पुरंदरे (शिरवळकर देशपांडे कागद)

ले. २८ (ठकार दप्तर - पृष्ठ ५१)

शके १५६९ अश्वीन वद्य १२ (इ. स. १६४७)

मोकदमानी मौजे पर्वता व "पुणे मालूम दानर सुहुरसन + समान अर्बेन अलफ विनायक भट ठकार, कुलकर्णी, मौजे मजकूर हुजूर (मालूम) केले जे आपले कुलकर्णी मजकूरचे म"रचे असोनु पुणाचे देशकुलकर्णी हरकती करूनु आपले नि" चा ब्राह्मण पांचकुडवी ठेविला आहे व मोकदम हि इस्कील करूनु पाठी राखताती आपले अकरा गांवे कुलकर्णी व जोतीस मिरासीची याचा महजर हि आहे आणि हाली हरकती करिताती दरीबाब सरंजाम होय मालूम जाले विनायक भट ठकार याचे कुलकर्णी मिरासाचे असोनु पुणाच्या देशकुलकर्णी याचा मुतालिक ठेवावयासि काय बजीत आहे दरीबाब ताकीद असे याचा मुतालिक हे होउनु जो ठेवितील त्याचे हाते गांवीच्या कुलकर्णपणाचे काम घेत जाणे. उजुर असिलिया देशकुलकर्णी यांचा मुतालिक जो ठेविला असेली त्यासि हुजुर घेऊनु येणे असेली कागद कुलकर्णी यापासी फिराउनु देणे छ २६ रमजानु. मोर्तब सुदु. रुजुसुरू (१) निवीस

(४) ले. २९ (ठकार दप्तर)

१५६९ आश्विन वद्य १२ (इ. स. १६४७)

(वाटोळा शिक्का)

अज दिवाण ठाणे प "पुणा ता हुदेदारानि व मोकादमानि व रयानि मौजे परवती प "म" बिदानद सु" समान अरबैन अलफ हुजुरून हातरोखा राजश्री तेथ रजा जे विनायक भट ठकार सो"कसबे मजकूर हुजुर घेऊनु मालुम केले जे आपली कुलकर्ण मिरासीची देहाये प "मजकूर पैकी ब" महजर सालाबारपिढी दरपिढी चालिले आहे बि त"

धाइरी, नांदोशी, किरकटवाडी, न्हे, हिंगणे, चादे

आंबेगांव बु", आंबेगांव खु", धनकवडी, पर्वती, मुडदौनी

सदरहू गांवीची कुलकर्ण व जोतीसपणे आपल्या मिरासीची आहे नियापैकी नवदेहासी आपला मुतालिक पांच कुडवी ठेउनु कुलकर्ण व जोसीपन चालवितो. बाकी मौजे न्हे व परवती येथील मुकादमी हरकती करून पुण्याच्या देशकुलकर्णे याचे मुतालिक ठेउनु कुलकर्ण चालवित होते. त्यावरी आपण हुजुर फीर्यादी घेत

होतो. म्हणौनु नऱ्हेचे मोकदमे आपले कुलकर्ण आपले दुमाले केले आणि मौजे परवतीचा मोकदम देशकुलकर्णी यासि मिलोनु त्याचा मुतालिक पाठी राखताती आपले कुलकर्ण आपले दुमाले करीत नाही. दरीबाब सरंजाम होथे मालूम झाले विनायेक भट ठकार याची अकरा गांवाचे कुलकर्ण व जोतीसपण मिरासी महजर हि असोनु परवतीचे मोकादमासी हरकती करावया कामे बजीत हाली मौजे मजकुरीचे मोकदमासी ताकीद करूनु याचा मुतालिक देउनु कुलकर्णपणाचे काम घेत जाणे जरूर हरकती करीत असतील तरी मोकदमासी व देशकुलकर्णी व मुतालिक ठेविला आहे त्यसी हुजुर पाठविजे उजुर न करणे असली हातरोखा फिराउनु दीजे छ २६ रमजान म्हणौनु रजा बरहुकुम अंमल करून तुम्ही तालीक घेऊन असली चिठी फिराउनु दीजे मोर्तब सुदु (मोर्तबाचा शिक्का)

तेरीज १९ माहे सौवालु

सौवाल

(५) ले. ३० (पुणे, ठकार दप्तर) शके १५६९ आश्विन वद्य १२ (इ. स. १६४७)

.... इजन म" सिद्दी अंबर हवालदार व कारकुनु प" पुणे राजश्री राजश्री शिवाजी राजे सुहुरसन समान अर्बेन अलफ विनायक भट ठकार सेकीन क" मजकूर हुजुर येऊनु मालूम केले जे आपली कुलकर्णी मिरासीची देहाय प ॥ पैकी ब" महजर सालाबाद पिढी दरपिढी चालिली असेती बि त"

धाइरी, नांदोशी, कीर्कटवाडी,

नऱ्हे, आंबेगांव बु", आंबेगांव खु", चादे ०

धनकवडी, पर्वती, हिंगणे, गुडदौनु ०

सदर गांवीची कुलकर्णे व जोतीसपणे आपले मिरासीची आहे यापैकी नवरेहास आपले मुतालिक पांच कुडवे ठेउनु कुलकर्णे व जोतीसपणे चालवितो. बाकी मौजे नऱ्हे व पर्वती येथील मोकदमी हरकती करूनु पुण्याच्या देशकुलकर्णी याचे मुतालिक ठेउनु कुलकर्णे चालवित होते त्यावरी आपण हुजुर फिर्यादी येत होतो. म्हणौनु नऱ्हाचे मोकदमे आपले कुलकर्ण आपले दुमाले केले आणि मौजे पर्वतीचा मोकदम देशकुलकर्णी यासी मिळोनु त्याचा मुतालिक देउनु पाठी राखतानी आपले कुलकर्ण आपले दुमाले करीत नाही दरीबाब सरंजाम होये मालूम जाले. विनायेक भट ठकार याची अकरा गांवीचे कुलकर्णे व जोतिसपण मिरासी महजरहि असोनु पर्वतींच्या

मोकादमास हरकती करावया काय बजीत आहे हाली मौजे म'' च्या मोकादमास ताकीद करूनु याचा मुतालिक देऊनु कुलकर्णीपणाचे काम घेत जाणे जरूर हरकती करूनु आसिलिया मोकादमास व देशकुलकर्णीयासि व मुतालिक ठेविला आहे त्यासि हुजुर पाठविणे उजुर न करणे असेली हातरोखा फिराउनु देणे छ २६ रमजान मोर्तब सुदु रुजु सुरू निकीस

रुजु सुरू सूद

(६) शके १५८८ पराभव संवत्थरे (इ. स. १६६६)

ज्येष्ठ शुद्ध द्वितीया २५ मे १६६६ राजश्री शिवाजी राजे आगरियास जाऊन औरंगजेबाची भेटी घेतली. बिधाड होऊन राजश्रीस चौकिया दिल्या. १

श्रावण वद्य द्वादशी अगरियांतून (आग्रा) पेटारियांत बैसौन पळाले. यावरी राजश्री संभाजी सहवर्तमान मार्गशीर्ष शुद्ध पंचमीस राजगडास आले. १

श्रावण वद्य अमावाशेस **त्र्यंबकपंत** व **रघुनाथपंत कोरडे** अगरा धरिले १. मार्गशीर्ष मासी देवरूख येथे असलेल्या पीरमिया व ताजखान यांच्याशी लढाई होऊन दोघेही मारिले गेले. हाथी पाडाव केला १

(७) शके १५८९ प्लवंग संवल्छरे (इ. स. १६६७)

चैत्र वद्य पंचमी **त्र्यंबकपंत डबीर** व **रघुनाथपंत कोरडे** दिल्लीहून औरंगजेबाच्या कैदेतून सुटले. राजश्री शिवाजी राजे व मोंगलांचे सख्य झाले. तेचवर्षी मुलुखाची बटाई (प्रतवारी) केली १.

वैशाख मासी बहलोलखान व राजश्री येकोजीराजे रांगण्यास वेढा घातला. राजश्रींनी वेढा मारून काढला. आदिलशहा व शिवाजी राजे यांचा सल्ला जाहला १

(८) शके १५५१ प्रमोद नाम संवत्सरे

मुऱ्हार जगदे राऊ ईदलशाही मोठे फौजेनिशी निजामशाहीवर चालोन आले. पुणा कसबा जाळून गाढवाचा नांगर + पांढरीवर धरिला. सात आठ वर्षे कसबा ओस पडला होता. पहार रोविली होती. कलम १

(९) शके १५५७ युव नाम संवत्छरे

शहाजी राजे भोसले यांसी बारा हजार फौजेची सरदारी ईदलशाहीकडून जाली. सरंजामास मुलुख दिले. त्यांत पुणे देश राजांकडे दिला. राजांनी आपले तर्फेने दादाजी कोंडदेव मलठणकर यांसी सुभा सांगून पुणियास ठाणे घातले. तेव्हां सोन्याचा नांगर पांढरीवर धरिला शांति केली. मग सुभेदार यांनी कसब्याची व गांवगनाची

प्रांतात वस्ती केली. कोल्याच वषे दिल्याचे सहावे वर्षी साली तनखा घेतला. शाहजी राजे विज्यापूर प्रांती गेले. कलम १ (सोन्याचा नांगर फिरविल्याची हकिकत याखेरीज इतरत्र आढळत नाही.)

(१०) साष्टीची बखर

साष्टी उर्फ ठाण्याची बखर म्हणजे पेशव्यांच्या वसई संग्रामाची हकिकत इ. स. १८८२ मध्ये ही बखर काव्येतिहास संग्रह ७ मध्ये देवनागरी पाठाच्या स्वरुपांत प्रसिद्ध केली.

मूळ बरवर शके १६६४ (इ. स. १७४२) असा उल्लेख आहे. "केळव्या महिनास मोर्चे लावण्याचे उद्देशाने माहादाजी केशव, कर्णाजी शिंदे, शिवाजी नाईक व खंडोबा प्रभु यांनी मोरचे लावले. आप्पासाहेबांस पुण्याहून रामचंद्र हरी, जिवाजी ढमढेरे, आप्पाजी शितोळे, **चिमणाजी बापूजी** व वाघोजीराव खानविळकर यांनी कुमक पाठविली.

दिल्लीहून आलेल्या किलिचखानाचा भूपाळगडाखाली वेढा घालून मोड केला. दरोबस्त माळवा मुलुख बाजीरावास देऊन मोंगल दिल्लीस गेला. (अैति बखरी, अ. सोवनी, खंड - १)

(११) शके १५६५ (इ. स. १६४३) सुभान संवत्छरे

बहादुरशाह उपजले. नांव शाह आलम ठेविले - १)

(१२) शके १५८९ प्लवंग संवत्सरे

डबीर व रघुनाथपंत कोरडे हे दिल्लीहून सुटले.

(१३) शके १६०० फाल्गुन वद्य १०

बादशहा शाहा आलम औरंगाबादेस आला.

(१४) शके १६०५-१६०६ (इ. स. १६६७)

संभाजी, शाह आलम हे औरंगाबादेस गेले.

(१५) शके १५६९ इ.स. १४ मार्च १६४८ रोजी **राजश्री बापूजी** पंत (न्हेकर-नांदोशीकर) देशपांडे यांनी शिवाजी राजांस किल्ले सिंहगड घेऊन दिले. कलम १

(१६) शके १५८५ शोभकृत संवत्सेर

चैत्र शुद्ध अष्टमी; रविवार; शास्ताखानावरी पुणिर्यात सिवाजी राजा खासा जाऊन छापा घातला. शास्ताखानाचा हात तुटला. मग पळाला. त्याचा लेक अबदुला

फतेहखान ठार झाला. लालमहालांत सिरले तेव्हा कान्होजी नाईक जेधे याचा पुत्र चांदजी नाईक समागचे युद्ध समयी होते. सर्ज्याराऊ स्वारांच्या जमावांत नदीपलिकडे ठेविले होते. राजश्री यानी राजमहालाचे दिंडीने बाहेर निघतांच घोडियावरी बैसोन निघोन स्वारीबरोबर कर्यान मावळांत निघाले. वरकड जागा लष्कराच्या टोल्या ठेविल्या होत्या. त्याही निघाल्या १.

मार्गशीर्ष मासी जसवंतसिंग कोंढाणियातले वेढियास आले. १

माघ वद्य चतुर्दशी भृगुवारी राजे फिरोन गडास आले. पौष मासी वद्य चतुर्थीस जाऊन सुरत लुटिले. १

(१७) शके १५९२ आषाढ शुद्ध ९, गुरुवारी माहुली घेतली.

(१८) शके १५९३ विरोधी संवत्सरे

माघमासी मोरोपंत पेशवे यांनी हशम घेऊन सातेरीचे माचीचा वेढा मारिला. उपराळा केला. प्रतापराव, आनंदराऊ फौजेनिसी जाऊन बहलोलखान धरिला. हत्ती ११ व घोडी १७०० पाडाऊ केली (पृष्ठ १५, मराठ्यांची इतिहासाची साधने, खंड १८, पुणे-देशपांडे, वि. का. राजवाडे)

(१९) शके १६२३ आषाढ वद्य १४, चिंतामणी गोसावी यास लिहीलेले फारकत पत्र

"फारखती राजश्री बाळाजीपंत व मोरोपंत देशपांडे प।। खेडेबारे यांसि, रामचंद्र न्हेकर बाळाजी व विसाजी त्र्यंबक व कृष्णाजी बाबाजी देसपांडे प।। पुणे. नमस्कार. सु।। स हजार ११११ कारणे फारखान लेहोन दिधली जे आमचे कर्ज र "चिमणाजी बापूजी" आमचे भाऊ यावरी होते. त्याची खते वजिनस आम्हांपासी आहेत. त्यास तुम्ही लिंगाड वारावयास दरमियान श्री श्रीदेऊ स्वामीचे पुत्र यास दरमियान घालून + + केला. रु.।। २००० दोन हजार सदरहू रुपये आपण तुम्हापासून घेतले आणि लिंगाड वारिले. सालीन हाल र ।। **चिमणाजीपंतांची** खते जे असतील ते रद्द असेत. त्याचे लिंगाड तुम्हापासी लावणार नाही. हे फारखती लिहिली सही छ २७ सफर आषाढ वद्य चतुर्दशी (पृष्ठ ६३, लेखांक ४२, मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने खंड १८, पुणे देशपांडे, वि. का. राजवाडे)

(२०) मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने यांत समाविष्ट आहेत. वरील पृष्ठांपैकी पान १०७ वर "संभापूर" उर्फ मौजे मांडकी पेठ बसविली. कारकीर्दी राजश्री

छत्रपतीसाहेब पेठ वसाहती करून खालिसा बार जिरायती चावर १८ असा उल्लेख आहे (पृष्ठ ८५, ते पान ११४ शिरवळकर-देशपांडे वि. का. राजवाडे)

(२१) नारो बापूजी हा बापूजी मुद्गल यांचा मुलगा. नारो बापूजी (नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे) शिवाजीकडे नोकरीस होता. आणि शिवाजी लहान असतांना शिवाजी व जिजाबाई त्यांच्या शेजारीच रहात होती (इ. स. १६३६) त्यासंबंधामुळे शिवाजीने त्यांची पाठ राखून करिन्याचा लेखक सखो भिकाजी याचा बाप भिकाजी रूद्र याचेकडील कसबे खेडच्या कुलकर्णीपणाचा (पाटीलकीचा) रुमाल हिरावून घेऊन नारो बापूजी नऱ्हेकर देशपांड्यास दिला. म्हणजेच कुलकर्णीपण नारो बापूजीस दिले असे करिन्याच्या लेखकाचे म्हणणे आहे.

(गजानन मेहेंदळे, श्रीराजा शिवछत्रपती, खंड १, पृष्ठ ६१९, तसेंच पुरंदरे दप्तर, भाग ३, क्र. १५१ पृष्ठ १३२, १३३)

(२२) दादाजीने खेडमध्ये त्यांच्यांकरितां जो वाडा बांधला त्यात त्यांचे वास्तव्य खाली लिहिण्याप्रमाणे दिसून येते. (अ) १/१/१६३७ ते २८/२/१६४१ (ब) ... १५२० दिवस १/३/१६४२ ते ३१/३/१६४७ ... १८५७ पुणे व खेडेबारे आलटून पालटून. (दादोजींच्या मृत्यूपर्यंत.) (क) १/४/१६४७ ते ३१/५/१६४९ ... ७९२ दिवस खेडेबारे, कोंढाणा व पुणे (पु. द. ३ए पान १३० जेधे करिता, प. सासं ले. ५१० शेजवळकर, पान २४८.)

पेशवे दप्तरांतून निवडलेले कागद खंड ३१, क्र १२६ पत्र खेडेबारे तप्याच्या कावाजी रायाजी कोंडे देशमुख यांनी सीसाल सेत थल कास टके ३०० पैकी कास १५० टके मध्ये "**शहाबाग**" वसविली. (पृष्ठ ६२०, मेहेदंळे, खंड १ रा. शि. छत्रपति)

(२३) शके १५९२ साधारण संवत्सरे, चैत्र शु ।। ९ निलोपंत रवाना केले ज्येष्ठ शु।। ४ लोहगड घेतला, कार्तिक वद्य शके १५९२ राजश्री मोरोपंतांनी त्रिंबकगड घेतला (इ. स. १६७०)

आषाढ शु।। २ रोहिला घेतला

आषाढ शु।। ८ हिंदोळा घेतला

आषाढ शु।। १४ कर्नाळा घेतला. शिवचरित्र प्रदिप, श्री. दिवेकर, पृ. ५२ शिवाजीने सिद्धी विरूद्धच्या मोहिमेत

(२४) शके १६२४ चित्रमानू संवत्सरे, ज्येष्ठ वद्य ७ खेळणा. दोन लाख रुपये देऊन परशुरामपंतांपासून किल्ला घेतला. पन्हाळ्याजवळील वडगांव येथे छावणी केली. लष्कर फार मेले. पौष मासी पातशाहा येऊन कोंढाण्यासी वेढा घातला. तेच मासी नेमाजी सिदाज व केसोपंत नर्मदेपलिकडे जाऊन सिरोज मारली. (पृष्ठ ६७, शि. प्रदीप, दिवेकर)

(२५) शके १५९१ सौम्य संवत्सरे

भाद्रपदमासी औरंगजेब काशीस उपद्रव दिला. देवालय पाडिले १.

पौषमासी मोगलाचा व राजेश्री सीवाजीराजे यांचा सल्ला सुटला. प्रतापराव आनंदराऊ फौजेनिसी औरंगबादेस शाहाजादीजवळ होते. ते राजगडास आले १. माघ वद्य ९, सुक्रवारी कोंढाणा घेतला. उदेयमानू किल्लेदार मारिला. तानाजी मालुसरा राजश्री कडील हशमाने सुभेदार पाडिला १. फाल्गुन वद्य १२ सोमवारी नीळोपंत मुजुमदारांनी पुरंदर घेतला. **केसो नारायण न्हेकर (नांदोशीकर-देशपांडे) पडिले (इ. स. १८/३/१६७०) (जे. शे.)**

फाल्गुन शुध १५ राजगडी राजाराम उपजले १.

(२६) शके १५९९ पिंगल संवत्सरे (१८ अैप्रिल १६७७) चैत्र मासी १२)

राजेश्री त्र्यंबकपंत डबीर शिवापुरात कैलासवासी झाले. मार्गशीर्षमासी राजेश्री मोरोपंत पेशवे याणी नासीक लुटिले. त्या प्रांते विक्रमशहा जवारेचाँ राजा होता व सिदी फकिर मोंगलांचा फौजदार होता. तो पाडाव केला. फत्ते झाली १. (अै. श. अ. सोवनी; पृष्ठ २२)

(२७) शके १५९५ प्रमाथीनाम संवत्सरे ज्येष्ठ वद्य पंचमी (इ. स. १६७२-७३) - मोरोपंत पिंगळे यांनी जव्हार प्रांत स्वारी करून जिंकला. तेथील राजा विक्रमशहा पळाला. मोंगलाईत आला.१

(२८) शके १६०१ सिधार्थी संवत्सरे, चैत्र शु।। प्रतिपदेस मोरोपंत पेशवे यांनी हुसेनखान मायणा याचा लेक पाठवून किल्ले कोप्पल घेतला. आणि हुसेन खानास सोडिले. अपला चाकर केला १.

(२९) शके १६०२ रैद्र संवत्सरे, आश्विन वद्य पंचमीस मोरोपंत पेशव्यांनी देह ठेविला. रायेगडी मेले. त्याचे पुत्र निळोपंत सोडिले. पेशवाई दिली १.

देशपांडे ता खेडेबारे याचा शिवकालीन करिणा

(हा करिणा श्री. रावासाहेब गंगाधरराव बाबासाहेब देशपांडे भा. इ. सं. मंडळाचे सन्मानीय इतिहासप्रेमी सभासद यांनी संपादिलेला असून तो पुरंदरे दप्तर, भाग - ३, पृष्ठ १३० वर उद्धृत केला आहे.)

श्री

असलप्रमाणें नकल

सन १०६३ (श. १५७४) मधे **चिमणाजी बापूजी व बालाजी व केशो नारायण** यामधे व सखो भिकाजी यामधे व गंगाजी विठल यामधे वाद जाला त्याचा करिना राजेश्री सिवाजी राजे यापासी सखो भिकाजी उभे राहून आर्ज केला की आपणास आनंदराव याची मजमू आहे. त्यास आपणास च्यार महिने निरोप दिल्हा पाहिजे. त्यास आज्ञा दिल्ही याउपरी दुसरा आर्ज केला की तर्फ खेडबारेच्या देशकुलर्णाचा कथला आपल्या वाद्याचा व आपला आपले आजे राजेश्री रुद्राजी नारायेण त्यापासून आहे. तो [१]साहेबास ठावका नाही यैसी खेड कसबा व सिवापूर हे दोन गाव आपले आपले बाप हाली भिकाजीपंत व नारोपंत चालवीत होते. पुरातनहि आमचेच यैस असतां साहेबापासी [२]**नारो बापूजी** चाकरी करीत होता. व साहेब मातुश्री [३]आईसाहेब [४]कसबीयामधे त्याच्या वाडियात सेजारी होते. त्या वलखीने साहेबी त्याची पाठी राखून आपल्या बापाच्या हातीचा कसबाच्या रुमाल हिरून त्याचे हाती दिधला. ते वेलस [५]**बापूजीपंतहि** होते त्यानी चाहाडी केली की सिवापूरचे पेठमधे [६]भिकाजी रुद्राने काही चोरी मारी केली आहे म्हणून साहेबापासी सांगितले. तेधवा साहेबी मनास आणिले ते समई राघो बलाल आत्र्या सोनाजीपत दबीर व भानजी बलाल यैसे बैसऊन मनास आणिले चोरीस कलम लटके जाले. ते वेलस पेठेचा हावालहार कासिबबे व मजमूदार बापूजी दामोधर होता. त्यास देशमुख बापूजी नाईक[७] व बोपजी नाईक व कानजी नाईक व भिवजी नाईक व रामजी नाईक व नागोजी नावडकर देशमुखाचा कारभारी त्या देखता सदरहु करिना जाला म्हणून त्यापासी जाऊन सागितले की दिवाणबळें त्याने तुम्हादेखता कसबाचा रुमाल घेतला. आपण दिवाणात उभे राहून खटपट करावी तर सिवाजी आवजी

---

१ आपणास, शिवाजीमहाराजास २ चिमणाजी बापूजीचा वडील भाऊ ३ जिजाबाईसाहेब ४ खेडात ५ बापूजी मुद्गल ६ सखो भिकाजीचा बाप ७ कोंडे

वाचा वाटेदार तो आपला वाटा मागो लागला. म्हणून नसरापूरचे कुलकर्ण चालवीत होता म्हणून त्यावर काही कुभांड करून त्याला मार केला. तो बहुतच केला. धोतरात हागला. तो घरात आणिला तेच वेळेस देशमुखादेखता आपला रुमाल घेतला. ते वेलेस आपण काही दिवाणात खटपट करावी. तो भये उत्पन्न जाले की सिवाजीचा न्याव होईल म्हणून आपले बाप देशमुखापासी सागितले की त्यास संगेन आपला निर्वाहा करणे त्यानी आपल्या बापास उतर दिधले की तुमच्या वादियाची राजेश्री राजे पाठ राखीत आहेत. ये प्रसंगी आम्हास बोलता येत नाही. आपला काळ पडल ते वेळेस तुमचे देसकुलकर्ण तुम्हास देऊ यैसे बोलिले त्यावरी ते प्रसगी उगच आपल्या बापास राहाणे जाले बापूजीपंत मेले नारो बापूजी सेवा महाराजांची करीत होते. आपले भाऊ नारो भिकाजी सिवापूरचे कुलकर्ण चालवीत होते. यैसीयास ते वेळेस [8]सन मधे फतेखान विजापूरकराची नामजाद राजियावरी आली. ते वेळेस किले कोढाणा व सिरवळ खेडेबारे देऊन सला केला. राजेश्री राजे पुणियास गेले. तेथे आबाजी माहादेव हे कारभारी जाले यानी कुल मुलकावरी गुर व उटे व घोडी घातली ते वेळस सिवापूरच्या कुलकर्णास येक वाटी (?) व दोन टोणगे उटे घातले व्हन १० दाहा घातले. ते वेलस आपले बापापासी काही द्यावयास नव्हते तेधवा राजेश्री [9]माहादेवभट माहाभास राजेश्री राजियाचे गुरु ते आपले माऊस चुलते त्यास वरातदारी उपद्रव केला. तो त्यास दिल्हे वचना (?) मग आपल्या भावास नारोभिकाजी यास बराबरी घेऊन पुणियास राजेश्री राजियापायी गेले आणि त्यास विनंती केली की हे बहुत दुर्बल आणि यास वृत्तीसमधे उट घातले आहे. इतके याच्याने देवत नाही तर निमे ऊन निमे सोडिले पाहिजे. ते वेळेस नारो बापोजी सभेस बैसला होता त्यास त्याने उतर बरकसीने उतर दिधले की तुमचे कुलकर्ण तुम्ही सोसने आम्ही बोलणार नाही. मग राजेच कृपाळू होऊन व्हन ५ पाच करार केले आणि येक टोनगा फिराऊन घेतला आणि होन सोड देऊन पाच व्हन करार केले. तेहि द्यावयास गत नाही म्हणून सिवापूरचे घरी होते ते भगवत गोसावी भाडियाने यास देऊन रुपयास व्हन पाच घेऊन[10] दिवाणात

---

[8] फतेखानाची स्वारी शके १५७०. [9] ही माहिती अगदी नवीन. [10] या वाक्याचा अर्थ स्पष्ट होत नाही.

दिधले पुढे पेठेचे कुलकर्ण नारोपंत चालवीत होते. तो सामराजपत पेसवे याही मुलकावरी मोहीम पटी घातली पेठस घातली. ते वेलेस नारो[११] बापूजी इदलशाहीचा दिवाणाने कसबियामधे उपद्रव माडिला म्हणऊन पेठ राजेश्री राजियाची म्हणून तेथे आले होते. ते समई मोहिमपटी शंभर [१२]टके घातले. ते वेलेस नारो बापूजीसी आपले भाऊ नारो भिकाजी बोलले की आपण दिवाणात बोलून काही हालू करवणे त्यास नारो बापूजी बोलले की तुमचे कुलकर्ण जाणा आम्ही बोलणार नाही. तेहि खंडणी दिधली त्यावरी कितेक दिवस जाले नारो बापूजींने राजेश्री राजियापासी चाहाडी केली की सिवापूरवी पेठ दाहा बारा वरसे राजेश्री दादाजीपती इनाम वाढविले सन कुलारंग खडनी टके १२०० बारासे टके केली. त्या आलीकड साल दरसाल कमतर खंडणी होत आली. ते पैकी [१३]कारकुनानी व सेटियानी व कुलकर्णी याने खादले यैस सागितले त्यावरून आपले भाऊ नारो भिकाजी यास पुणियास नेऊन राजेश्री राजियास सागोन मार केला. हिसेब कितेब मनास आणिता चोरीचे लिगाड लटके जाले. त्यावरी नारो बापूजीचे राजेश्री राजियास सागोन पेठेच्या कुलकर्णाचा रुमाल हिरुन घेऊन नारो बापूजीचे हाती दिल्हा त्यावरी आपल्या भावानी राजेश्री राजियासी रदबदली केली की कसबाचे देसकुलकर्ण पुरातन आपले आपले बापातागाईत खात आलो. या प्राती साहेबाचे सुभेदार दादाजी कोडदेव कसबियात होते. ते वेलेस राजेश्री साहेब लाहाण होते. राजेश्री [१५]माहाराजसाहेबी मातुश्री आऊसाहेबास व तुम्हास खेडबारियास दादाजीपंतासाठी पाठविले. ते वेलेस राहावयास वाडा बापूजी मुद्गल याच्या वाडियात ठाव दिल्हा आणि तुम्हास वाडा बाधावयाची तजवीज केली यैसी कसबियाचे वाणियाची व बाजे मोहतर्फ कुळे याची घरे मोडून तो जागा वाडियास केला त्या कुलास वसाहातीस जागा पाहिजे. म्हणून कसबियाच्या सिवारात पेठ वसावयाचा तह केला पेठेचे नांव सिवापूर यैस साहेबाचे ठेविले. बारा वरसाचा इनामाचा कौल दिल्हा पेठेचा मुहुर्त करिता मखरे रोविता मिरासदारास वस्त्रे आपले बाप भिकाजीपंत यास वस्त्र दिल्हे ते वेलेस बापूजीपंतहि होते. त्यावरी

---

११ हा नारो बापूजी वर आलेल्या नारोबापूजीहून निराळा दिसतो. १२ ४८ रुका = १ टका. म्हणजे हल्लींची जवळ जवळ पै. बाजारभावे परत्वे टक्याची किंमत कमीजास्त होई पण साधारणत: ३।। टके = १ रुपया एवंच टका म्हणजे हल्लींची पावली. १३ पैकी-पैके? १५ शहाजीमहाराज.

नऊ वरस इनाम पाळली कसबीची रयेतीवर मुलकी रयेत कौल देऊन आणिली. ास घरे दिवाणातून बाधून देऊन कुळे पाहून दिल्ही त्याचा वसूल पेस्तर बोलू ास घेतला. नव वरसे निपोटी चाकरी आपल्या बापाने आपली व्रती म्हणऊन करी केली. दाहावे वरसी राजेश्री दादाजीपंत राजेश्री माहाराजाचे भेटीस करनाटकात ालिले. त्या वेळेस पेठची खंडणी कुळाचे कुल पाहु खंडणी केली. आकार टके १२०० बारासे जाला ते वेलेस आवघ्या वतनदारी अर्ज केला की आपल्या हाकाची ल्हे केली पाहिजे. त्यास त्याही उतर दिल्हे की समागामे दोन च्यार मजली येणे ल्हे करून सवेच निरोप देऊ त्यावरून वीरसेटी सेटिया व विजापूरपावेतो गेले. थे ज्याची त्यासारिखी मुशारियाची विल्हे केली. त्यास भिकाजीपंतास शभर टके मुशाहिरा केला आणि आपण फिरोन आलियावरी हाक लाजिमा याची विल्हे करून देऊ म्हणून निरोप दिल्हा त्यास हे गावास आले कसब्याचे व सिवापूरचे कुलकर्ण ातच होते त्यावरी राजेश्री दादाजीपंतहि करनाटकातून आले तैसच दुखन्य पडले आणि सवेच मेले हाकलाजिमियाची काही विल्हे जाली नाही. त्यावरी कितके वरसे कसबा सिवापूर आपले बाप व आपले भाऊ खात होतो. त्यावरी **बापूजी मुद्गल** व त्याचा लेक **नारो बापूजी** याने साहेबाचा बदनिशी करून साहेबाकडून रुमाल बलत्कारे घेऊन आपले हाती घेतला. ते वेलेस आपण रदबदली करावी तो चालली नाही. चौघा मिरासदारास गोही करून उगच राहोन पेठेचे कुलकर्णे बलत्कारे घेऊन साहेब त्यास देतात. यैसे कितेक प्रकारे राजश्री राजीयासी रदबदली केली परंतु त्यानी मानिले नाहीं त्याचे वकील सबल बित

रघुनाथ नारायेण यासी बापूजी पंताची लेक दिल्ही १	श्रीदेव चिंचवडकर यासी येक लेक बापोजीपंती दिल्ही
सोनाजीपंत डबीर याची लेक हे बालाजी बापोजीस दिल्ही १	बावाजी नो पुडे याचे लेक नारा-यण यासी रघुनाथ नारायेण याची लेक
रघुनाथपंत कान्हो डबिराचे जांवई १	दिल्ही १
शामराजपंत पेसवे त्यास त्याचा लेक चंदोपंत त्यास नारो बापोजीची लेक दिल्ही १	प्रभाकर भट व नारायण भट हे बापोजीपंताचे व्याही १

यैसा कुल दरबार कुल त्याचाच जाला आपले काहीं न चाले मग आपले भाऊ नारो भिकाजी पोट भरावयास निरोप मागत होते ते न देत मग शामराजपंत यानी पाव लोकाची सबनीस याची फडनिसी दिल्ही त्या दिवसापासून पेसजी देसकुलकर्णांची व बाजे गावकुलकर्णांची कटकट आसता हे नवी कसबाची व सिवापूरची कटकट चालली ये गोष्टीचा वादप्रतिवाद करावा तों **मोरोपंत पेसवे** तेहि त्याचेच जाले यैसा आवघा दरबार त्याची पाठ राखो लागले व गलबल मोगलाचा व इदलशाहाचा जाला मुळुक उद्वस जाला याजकरिता दाहा पाच वरषे गेली त्यावर आपणास आनंदरायाची मजमू होती रुईजुई गाव वसू लागले मग ते वेलस राजश्री राजे साहेबास आर्ज करून मजमू च्यार महिने टाकून राजियासी हाटकिले की आपले वतन व गाव तुम्ही बलात्कारे घेऊन त्यास दिधले आता तऱ्ही धर्मतेने आपला येक कागद कारकुनास व देसमुखास देऊन त्यास व आपणास परस्थलास पाठऊन निवाडा होये ते केले पाहिजे त्यावरून त्यानी मुकुंद धोडदेव आत्रे व हवालदार व बावाजी जनार्दन मजमदार याचे नावें येक रोखा व देशमुखाचे नावे येक रोखा दिल्हा की **चिमणाजी बापोजी** व सखो भिकाजी यासी परस्छलास पाठऊन देणे आपला निवाडा करून येतील व **चिमणाजी बापोजी** होता त्याचा रोखा त्यास पाविला वरकड कारकुनाचे व देसमुखाचे ज्याचे त्यास दिधले **चिमणाजी बापोजी** कारकुनी व देसमुखी येक दोन बोलाऊ पाठविले परंतु तो न येच मग आपण नायेगावास जाऊन त्यास दुऱ्हाई देऊन त्यास ठाणियास घेऊन आलो **चिमणाजी बापोजीस** कारकून व देसमुख बोलिले की तुम्ही जमान देऊन परस्थलास जाणे यास त्यानें उतर दिल्हे कीं आपण परस्थलास जाणार नाही. वेव्हार सागणार नाही. आपले कोण काय करील ते करो यैसे रेटाईच उतर दिल्हे त्यावर कारकुनी देसमुखानी राजश्री साहेबास बखर लेहून दिधली की **चिमणाजी बापोजी** परस्थलास जात नाहीं व निवाड्यासही उभा राहात नाहीं. यैसी बखर लेहून राजगडास पाठविली त्यावरून राजश्री साहेबी दुसरा रोखा **चिमणाजीस** पाठविला की तुझी वृती नव्हे तुवा बलत्कारे सखो भिकाजीपासोन घेतली आहे तरी त्याची वृती त्याचे सांभाली कर्णे यैसा रोखा आला तोही रोखा कारकुनानी व देशमुख यानी **चिमणाजीस** दिल्हा त्यावर जमान देऊन परस्थलास जावे यैसा तह केला आपण माहादाजी राम देस कुलकर्णी प्रा सिरवल याचा कतबा आणिला तो कारकून व नागोजी ने व

यसवंतराव मुलकात आबंराईच्या आबवाणीस चालिले. त्या बा मौजे उबरि येथे गेलो. तेथे कतबा त्यापासी दिल्हा. त्यावरून त्यानी नायेगावी चिमणाजी होता त्यास बोलाऊन आणून सांगितले की त्यानी जमान कताब आणून दिल्हा तुम्ही पुणेकराचा कतबया आणून देतो म्हणोन बोलिलेत तो आणून देणे त्यास त्याने उतर दिल्हे की बहुत बरें म्हणोन उतर दिल्हे आणि हुजूर बालाजीची सासू आबई व कारकून यास पत्रे पाठवोन परस्थल दिल्ही होती ती मोडली आणि चवडो बलाल गावीचा निवाडा करवा म्हणोन मागोन घेतले हे वर्तमान आपणास मौजे वरीये ता खेडेबारे येथ कारकूना बा होतो तेथे कलले त्यावरून आपण स्वार होऊन पद्मावती किले राजगड येथे राजश्री राजे होते तेथे गेलो. राजियाची भेट घेऊन त्यास बोलिलो की आमचे वतन बळेच घेऊन दिल्हे त्यावरी परस्थल दिल्हे तेही मोडोन हाली चौडोजी बल्लाल निवाडियास पाठविले की गावीच निवाडा करणे हे कोण गोष्ट केली त्यास ते बोलले की क्षणभर चिमणाजी आपण होतो तू मजीस च्यार गोष्ट रदबदलीच्या सागणे जर आपण उतरास भागलो तर चिमणाजी खोटा तू भागलास तर तू खोटा यैसे बोलिल्यावर सदरहू पुणियामधे नारो भिकाजीची व याची रदबदली जाली तितकी आसाल आपण उतर दिल्हे की नऊ दहा वरशे सिपेटी चाकरी केली व नागवणाही दिल्हे ते वेलेस फिकीरीत नव्हतो व काही फतुही होते आपण काही दिल्हे नाही यैसे आसता आपण तुलिलो कैस यैस उतर दिल्हे यैसी उदड रदबदली जाली मग आपण राजे साहेब उगेच राहिले मग आपणास बोलिले की त्याच्या वकिलानी आपणास भिडेस घालून परस्थळ मोडून चवडोजीस गावच्या निवाडियास मागोन घेतले. तेथवर जाणे तो कैसा निवाडा करील तो मनास आणने बरहाक करीत तरी पेस्तर आणीक विचार करू यैसे बोलिले त्यास आपण चवडाजीपंताकडे न जाऊ म्हणोन उदड हाटकिले परतु आतिशयेच तेथवर जा म्हणो लागले मग जरूर जाहिले मग पेठ सिवापुरी चवडाजी राहिला होता. त्यापासी त्याची भेट घेतली त्यावरी दुसरे दिवसी बोलाऊन आपणास सागितल्या चिमणाजीस विचारतो म्हणो लागला का हे आपले काही नव्हते. आपण नरेकर आणि हे आरवीकर त्यास आपण उतर दिल्हे की नरे तर्फ येलवडखोरे यास दोन महार आड आहेत. तेही व्रीत आपलीच यैसे आसोन आरवीतऱ्ही खेडबाराची पाणवथा येक या दोही गोस्टीनी यास समंध नाही त्यावर मागती त्याने पुसले की तुम्ही

सुतक धरिता की नाही त्यास आपण बोलिलों की इतके दिवस दाहा दिवस धरीत होतो नारो बापोजी मेले ते वेलेस ब्राह्मणास विचारिता सात पिढिया जाल्या तीन दिवस धरावे म्हणोन धरितो **चिमणाजीस** पुसता तो बोलिला की आम्ही सुतक धरीत नाही यैशास आपण बोलिले की यानी आमचे सुतके धरीत असिले यैसे त्याचे आगी लागिले म्हणजे हे खोटे यैसा याचा कतबा घेणे त्यास चवडाजी बल्लालास त्याची पाठ राखने सबब सभेमधे कतबा न घेता उगच मनास आणिता आम्हास म्हणो लागले की तुम्ही खरे करून देणे त्यावरी आपण त्याचा बापभाऊ सिवाजी आवजी तो त्यामधे वडील होता त्यास आपण त्याच्या तिघा लेकाची आण घातली की सते बोल त्यास आपण विचारिले आंताजी बापुजीचे व्हाड पुणियामधे होणपासी जाले ते वेलेस व्हाडास आमचे आजे रुद्राजीपत व आमची आजी बरवाई ते व्हाडास आली होती. तेथे बरवाईस वेथा होऊन व्हाडामधे देवआज्ञा जाली तेव्हा सोहिरीयाचे घरी बापूजीपत व कुलव्हाडी भोजनास बसले होते त्यास समाचार कलताच उठले. सुतकाचा निर्वाहा ब्राम्हण बसोन केला. सात पिढ्या दाहा दिवस सुतक धरावे. मग तीन दिवस सुतक धरावे येसा निर्वाहा जाला यैसी गोही सिवाजी आवजीनी दिल्ही मग उगच राहिले. त्यावरी चवडाजी म्हणो लागले की सुतकाचे ठाई धरिता अंतर पडिले त्यास आपण उतर दिल्हे की नेणता भटाचे बोले अंतर पडले असले तर आपण बापभाऊ नव्हे की काय त्यास ते बोलिले की **बापूजीपंत** समर्थ आणि त्याचे सोहिरे धाइरेहि समर्थ हे तुम्हास नकळे तेधवा त्याचे तुम्ही बापभाऊ नव्हा त्यास आपण उतर दिधले की महादेवभट महाभास व बापभट ठकार हे केळवडियात होते त्यास लेहून आणवले. त्याने आपल्याहि मते लेहून उतर आणवले आपण बोलिलो तैसच उतर आले त्यावरी आपण बोलिलो की तथापि येक वेळ आपण सुतकास चुकलोहि आसिलो तर बापभाऊ कैसे नव्हे **बापूजीपंताचे** लेक **चिमणाजी** हे प्रतेक्ष पदाजी नाईकाच्या बटकीच्या घरात राहोन तिचे चुलीवरी भात करून खाऊन त्याजवरी विडीयाच्या पिकां टाकून तिसी संभाल करून यैसी कित्येकं अनाचार हे **मुधाजी** व त्याची **माये अकाई** हे तुम्हा सेजारी आहेत. हे अनाच्यार वर्ततात तरी यास लेक व बापभाऊ नव्हे म्हणाल की काये त्यावरी उगेच राहिले. मग सिवाजी आवजी बोलिले की तुम्ही सिवापूरचे मुतालिकेसच ठेविलेस. त्यास आपण उतर दिल्हे की तू

सत्य स्मरून बोलत नाहीस आजीच तुज क्रिया लागल तेच दिवसी मलकू देवरकर याचे घरी त्याची गुरे होती. साहीकाली गाय येताचं कीवीरडोन मेली त्यावरी चिमणाजी आपणास बोलिला की कसबायीस मुतालीक जईतपली म्हणून होता त्यास ठेविले होते. तो मेलियावरी तुमच्या आजीयास ठेविले. यैसीयास आपण उतर दिल्हे की जैतपली कुणबी होता लेहु शिकला होता. तो बापू मालियाचे घरी आसत आस आमच्या बापाच्या वेलेस मुलास लेहु सांगत आसता आमच्या बापादेखत मेला तो आमच्या आज्याआधी कसा मुतालीक होता त्यावरून त्या गोस्टीने लटके जाले. त्यावरी साइकाली चवडजीपंती आम्हास व **चिमणाजीस** बोलाऊन नेले म्हणू लागले की तुमची गोही साक्ष विचारावयास कोण कोणास बोलाऊन आणावे. त्यास आपण बोलिलो की बहुता दिवसाचे पुरुष असतील त्यास बोलावणे बे तपसील.

बुबाई आवा देशमुखीन	कानजी ना १
	कमाजी पाटील
	गोगलवाडीकर १

....

दरणा गुरव

नसरापूरकर

येणेप्रो याखेरीज आणीकहि कोण वडील आसतील ते बोलाऊन पुसणे यैसे सांगितले. यावरी त्यानी सदरहू बोलावावे हे टाकिले आणि त्याचे पक्षीतेचे दुसरे दिवशी बोलाविले आणि आठ दिवस हे गोष्टीची रदबदल होत होती. तो रोजच्या रोज जे माणूस परनिष्ट बोलणार त्यास दापादापी करीत आपणासारखी गोही देणे म्हणोन सागणे गोही द्याना म्हणजे रा साहेब व सरकाकून तुमचा उबर राहणार नाहीत म्हणोन दबावीत ते देवसी रात्री **चिमणाजी** आपणास बोलिला की कानजी नो व नागोजी नो बापलेक भाडले आहेत. त्याची समजाविसी करू म्हणोन आपणास सागाते घेतले. तोहि येक मते होता म्हणोन त्याबा पेठेतून कसबीयात आलो. तो पाहार रात जाली आपला वोस तेथे नेले आणि आडाचे काठी उभा राहिला. इतकीयात आलो कसाबाचा लेक व बावाजी खाटीक याचा लेक आणि दोघेजण यैसे तेथे आले आणि आपणास झोबो लागले. काये मुदा होता तो न कले आपण त्यासी झीडाडून चालिलो. तो हिरोजी वाटील सोमन पाटीलाचा लेक त्याची म्हैस चुकली तो पाहात पाहात तिकडे आला. त्याबराबरी आपण दादाजीपताच्या वाडियावरून

नागेशाचे टोगीवरून सिवापुरास आलो. दुसरे दिवसी गोहीचा प्रसग पडिला. तो त्याचे पक्षीचे व ज्यास दापिले होते ते फडास आले. मनास मानिले तेसी गोही देऊ लागले. त्यामधे कानजी नो व **बुवाई आवा देशमुखे** आली. त्यानी गोही दिल्ही की वडील घर सखो भिकाजीचे वृती याची ते बले खातात. हे खोलेश्वर स्मरोन सत्य आपण सागत आहो त्यास नागोजी ना कानजी नोकाचे लेक बोलिले की आमचा बाप हे आफू खात आहेत. त्याचे बुधीस चल जाला आहे हे बरे होते तेव्हा आपण सागितले आहे की **चिमणाजी बापू** धणी तैसीच गोही लिहिली आहे. कानजी नााकाची व **बुवाई आवाची** गोही मानली नाही. यावरी मजीनाईक धाकटे बोपजीचा लेक तो भिकारी होता. त्यास **चिमणाजीने** च्यार मण दाणे देऊ करून गोही देविली की बोपजो ना धाकटे त्यानी येकवेल रुद्राजी नारायण याणी कसबाचे कुलकर्णे खात आसता त्यास कसबाचा हक मागितला तो त्याने दिल्हा नाहीं म्हणोन आपल्या बापानी त्यास म्हटले की तू कसबा खाऊ नको ते वेलेस आपण धाकटे होतो ते आपण यैकलें हे सत्य यैसी गोही दिल्ही त्याचे सिकविल्या प्रो त्यास आपण उतर दिल्हे की बोपजी नोकाचा चुलता जाखोजी नो ते तुझ्या बापास आडसेरी देत आसे त्याचे बगर रजा कसबाचा हक तुझिया बापास आपला आजा कैसा देऊ पहातो येक रुका देता तरी जाखोजी ना जिवेच मारिता यास लटिके म्हणसी तरी सखाजी मोरदेव याचा भाऊ देशमुखीची मुतालकी करीत असता काहीं चुकला चाकरास सांगितले की यास मारिणे यैसे म्हणताच तो खासनीस देसमुखाच्या वाडियातून पलाला तो बाजारांत चाहुडी होती तेथे हवालदाराची पाठ निघाला तेथे जाखोजी नो जाऊन बाजारांत निबाचा पार होता. त्यावरी उभा राहोन हवालदारास दटाऊन तिरान खासनीस जिवेच मारिला यैसा जाखोजी ना आसता तुझ्या बापास हक कोणे देऊ पाहतो यैसी थोतांडाची गोही दिल्ही यान काय बरे होते यैसे आपण बोलिलो त्यावरून **चिमणाजी** बोलला की मल्हार कोडो मुधाजी मल्हारीचा बाप त्याने महिना दोनी महिने कसबा चालविला त्यास आपण उतर दिल्हे की कोडसेटी सुकाला वाणियात कारभारी वाणी होता त्यामधे व आपले आज रुद्राजीपंतामधे कलागत जाली त्यानी त्यास थोरले बोपजी ना आपले आजीयास रागेले म्हणोन आपले आजे रुसोन चाकणेस महिनाभर गेले होते मागती बोपजी नो थोरले याणी समजावीस करून आणिले मागती कसबा खाउ लागले यैसा त्याचे

दाबदुब करून गोही मनास मानिले तैसे लेहु लागले वेकावा वेखडा केलवडेकर त्याचा मुतालिक तो येखाद्याने सुधी परनिष्ट गोही दिधली तऱ्ही त्याचेसारिखी गोही लिहीता मग ते धर्मता होईनासे जाले हे देखोन हाकबोंब केली की आपण पहिलेपासोन गावचीया निवाडीयासी राजी नाहीं व चौडोपतासहि राजी नाहीं म्हणोन परस्थल मागोन घेत होतो सेवट ते मोडोन जुलुम करून यैसे करिता यास आपण राजी नाही म्हणोन उठोन स्वार होऊन रा. राजेसाहेबापासी राजगडास गेलो आवघे वर्तमान राजीयापासी सागितले चवडाजी बलाल आम्हास पुसू लागला की नारो बापोजी मेले त्याचे सुतक तुम्ही किती दिवस धरिले होते त्यास चिमणाजी बोलिला की नारोपंत मेले ते यांस काये ठावके आहे त्यास आपण उतर दिल्हे की तू आध्धमपणे बोलतोस नारो **बापोजी हा व परसोजी माहाडीक व संताजी बोबडा** तिन्ही जुमले लोहोगडीहून **नेतोजीचे सरनोबतीचे वेलेस** [१]सुरतेहून आली यावर लोहगडी लस्कर राहिले तेथे **नारो बापोजीस** [२]राहुजी पतीकीयाची लेक नवरी पाहिली. वागनिश्चये केला. वऱ्हाडाबद्दल चिंचवडीहून सौ. भागुबाई नेली तेथे लोहवाडीस ठेवली स्वारीहून आलियावरी लग्न करावे यैसे करून **सदरहू तिन्ही जुमले स्वारीस लोहगावांपासी आलो तो वडगावाजवल वडाखाले** मुकुदसिंग रजपूत होता **त्यासी गांठ पडली ते वेलेस चिमणाजी पुढे** लुटीस गेला नारो बापोजीस **तीर थनसरीस लागला तो घोडा गजरत्न** आसनकोहो होता त्यावरी जीव **गेला तो आपण जवल होतो घोडियाखाले** पडला आपण उचलोन घोडियावर घातला परसोजी माहाडिकास व संताजी बोबडा त्यास सागोन पाठविले चिमणाजीहि त्याबो आला तो आपण नारोपंतास घेऊन सोनकीयाची आलंदीस चालिलो कटकहि आले गनीम पाठीवर येत आसे नारोपंतास मुडदा घेऊन आलंदीस येऊन आपण दहन केले ते वेलेस संक्राजी मोरदेव नारोपंताचा मजमदार होते त्रिंबक लुने परसोजी माहाडिकाचा मुजमदार त्याच्या श्वयेपाकात **चिमणाजीस** जेऊ घातले आपण उपोषण केले दुसरे दिवसी वडकीहून जाऊन आग गोला करून सागातेघेऊन लोहोगडास आलो तेथून राजगडाजवल हस्तीस मंत्रआग्न दिल्हा दाहा दिवस सुतक धरिले यैसे सांगितले. मग **चिमणाजी** खोटा जाला सदरहू करिना सुतकाचे वर्तमान वरले

१ शिवाजीची सुरतेवर पहिली स्वारी शके २ हे रावजी सोमनाथ असावेत.

बंदी लिहिले आसे येणेप्रो बोलोन राजगडास जाऊन राजश्री राजेसाहेबास वर्तमान सागितले की चवडाजी परनिष्ठ मनास आणीत नाहीत त्याची पाठ राखोन मनास आणू लागला म्हणोन आपण त्या फडास राजी न होता साहेबापासी वर्तमान सागावयासी आलो आणि तेथे च्यार दिवस राहिलो तो मागे आपण आलियावर चवडाजीने व **चिमणाजी बापोजीने** लोकास दाबदुब करून लटकिया मनास माने तैसी गोहीचा जाबता करून घेऊन आले त्यावरून [1]**आबई** व **मोरोपंत** व **बावाजी** ना व **रघुनाथपंत कोरडे** व चवडाजी बलाल आणि कितेक त्याचे वकील मिलोन राजश्री राजेसाहेबास म्हणो लागले की गोहीचा कागद आणिला आहे त्यावरून सखो भिकाजीपासून खोटेपणाचा कागद करून देवणे म्हणोन सांगितले. तो तेच दिवसी **मोरोपंत पेसवे** याच्या घरास आपण व त्रिब (क) विश्वनाथ पानसी यैसे दोघेजण **आबई दबीरीणीच्या** घरासरून जात होतो तो आपले दारी **आबई** व **तिचा लेक त्रिबकपंत** व **रघुनाथपंत कोरडे** यैसी उभी राहिली होती आपण वाटेने जातां आपणास म्हणो लागले की तू **चिमणाजी** व **बालाजीसी** भांडतोस. ती वृत्ती आमची आहे त्यास आपण उतर तीस दिल्हे की **बापोजी मुदगल** तुमची लेक आपण घेऊन तुम्हास लेक **बालाजी बापोजी** दिल्हा हे मज कलले नवते यैसे आसले तर मजसी व त्यासी लिगाड तुम्हास बोलावयासी समंध नाही यैसे उतर देता ते बायेको तैसीच राजियाकडे गेली हाट घेऊन बैसली की सखोपंताचा कागद करून देणे आपण तैसेच **मोरोपंताच्या घरास आलो** तो **मोरोपंतहि** आपणास दाबदुब करून बोलो लागले की गोहीचा कागद आला आहे तो आता खोटेपणाचा कागद लेहून द्यावा लागेल यैसे कोण्ही दिसत नाहीं ते बोलिले की आपण उतर दिधले की आपणापासून लेहून घेई यैसा कोणही दिसत नाहीं ते बोलिले की आपण दिसत नाही की काये आगर राजश्री राजेहि दिसत नाही की काये यैसे बोलिले त्यास आपण उतर दिल्हे की बरहाक होत नाहीं तेव्हा कोण्हीहि दिसत नाहीं त्यावरी मोरोपंती विश्वनाथभट दीक्षित सिवणेकर आपल्या पोवनमावळच्या वृत्ती निमित्य राजगडास आले होते त्या हाती **मोरापंती** निलोपंतास सांगोन पाठविले की तुम्ही आम्ही सायेरे जालो आहो तुमचा लेक रामचंद्रपंत त्यास आम्ही आपली

---

१ सोनाजीपंत डबिराची स्त्री

लेक सोयरिक देऊ केली आहे तुम्ही आम्ही सोयेरे तुम्ही सखो भिकाजीच्या कथलीयांत मन न घालणे राजश्री साहेब आज त्यापासून बऱ्या बोले कागद लेहून देईल तर बरे नाहीतर वाईट करून लेहून देणार आहेत तुम्ही काही फड न घालणे यैसे सांगोन पाठविले ते पदमावतीस निलोपंताच्या आंगनात उभे राहोन सागो लागले तो आपण बाहेरून गेलो तो दोघे उभे राहुन आम्हास निलोपंती बोलाऊन सदरहू वर्तमान सांगितले. आपण त्यास उतर दिधले की तुम्ही उगच आसणे जे होणार ते होईल त्यावरी निलोपती विश्वनाथभट बराबर सागोन पाठविले की तुम्ही आकरीत करिता आणि पाठ राखिता आणि सखोबावरी आकरीत होईल तेव्हा कैसी पाठी राखोन हे मुजमू गेली आगर तुम्ही मूल न द्या तरी दुसरी मेळऊ परतु आकरितात सिरणार नाही यैसे सागोन पाठविले तेच दिवसी साहिकाली आम्हास केशो नारायेण राजेश्री साहेबाकडे वाडियात गेलो बकी [१]गोमाजी नाईक व कृष्णाजी नाईक सोकटी खेलेत बैसले होते त्यापासी उभयेता बैसलो ओसरीवरी राजेश्री साहेब व पेशवे व बावाजी नाईक रघुनाथपत **कोरडे व त्रिंबकपंत डबीर आबई** यैसी व चौडोजी बलाल यैसे बैसले होते बंकास व वोसरीस पाच सा हात अंतर होते यैसीयास राजेश्री राजेसाहेब यैकत व सभासद यैकत यैसे आपण वर्तमान उभयेतां नाईकासी केशो नारायेणासी बोलो लागलो आपण नाईकास म्हटले की याणी दिवाणबले व पैकीयाच्या बळे आपली ब्रती घेतली आणि आपण राजेश्री साहेबास विनंती करून धर्मत परस्थळ मागीतले ते यानी मोडून चवडोजी बलाल गांवीचा निवाडडियास मागितले आपण त्यास राजी जालो नाही यानी गावास जाऊन लोकास दाबदुब करून गोहीचा कागद करून आणिला आहे तोच कागद याणी घेऊन आता तऱ्ही परस्थलास चलावे आगर म्हसलीयास जाऊन कोश घ्यावे आगर तो कागद कपाळी बांधोन दिव्य करावे इतकेहि न करीत यास पैका फार जाले आहेत कैस म्हणाल तर कोंढाणा निजामशाहापासून घेतला सिदी आबर धरिला ते वेलेस पनाससाठी हाजार व्हनाचे वित पातशाहाचा खजिना वरी होता तो लुटून आणिला माहुलीस महाराज निजामशाही दिवाण घेऊन गेले होते ते वेलेस मोगल व इदलशाही नामजादी माहोलीखाली वेढा बैसला होता त्यास सामान व खजना विज्यापुरीहोऊन डोणजाचे खिं(डी)तून

१ पानसंबळ

जात होता तोहि लुटलीयावरी मुधाजी मायद्या निजामशाही तो पलून खेडेबारीयास याच्या घरास लक्ष व्हनाचे वित्त घेऊन आला तो आपलीया घरात याणी गुप्तरूपे ठेविला होता यैसीयास 'पुरंधरास रा(जारा)ऊ ईदलशाही वेढा आला तो मुधाजीस धरावयास जपो लागला येके दिवसी बुधबळ खेळत आसता वाडियात रायेराऊ याचा माहालदार येऊन हाती धरिला. त्यावरी गदरी करून बापूजीपंती भट म्हणून हातीचा घेऊन चाकरीचे रूप त्यास देऊन व त्याचे बाइलेस बटकीचे रूप देऊन रातोरात रोहिडियास पाठविले. तेथेहि नाईकवाडी त्यापाशी पाठविले तेथेहि त्यास पाळ्ती लागली. तेथून ते गदक लक्ष्मीश्वराकडे गेले तिकडेच मेले. ते पैके त्याचे वित्त यास जिराले त्याचे बळे थोर-थोराशी सोईरिका केल्या आणि वकील करून मनास मानिले तैस करितात आणि मजपासून साहेबीच्या बळे कागद लेहून घेऊ म्हणतात तरी आपण ब्राह्मण लेहू जाणत आहे आपली ब्रह्महत्या केली तऱ्ही लेहून देणार नाही राजियाने अनीत केली तरी मज येकास मारील माझे भाऊबंद साहा सात आहेत ते तऱ्ही आपली व्रति घेतील आपणही मेलियावरी ब्रह्मराक्षस होऊन जे कोण्ही पाठीराखीत आहेत त्याचा वंश नाहीसा करील अबदूल वाटेस कोलाटी आले होते त्याणी क्रत्रीम नदी आणून गांवकरी यास दाखविली. ते नदी गांवाजवळ असावी म्हणोन कोलाटी मारिले येक बाईको गरीब गारोडीण होती तिचे पोटी लेक जाला. त्याने विद्याभ्यास शिकोन आपल्या बापाचा सूड घ्यावयास येऊन गांव बुडविला तैसे आपले वौंशी कोण्ही तरी निर्माण होईल तो जे पाठी राखितात त्याचा व वाद्याचा निर्वाह करील यैसीया कितेक गोस्टी उभयेता नाइकास व केशो नारायेण यापाशी राजेश्री साहेब यैकत यैशा सांगितल्या. त्यावरून काये राजियाचे चिती वाटले मग प्रहर रात्रपावेतो बैसले होते. त्यातून खासा आपण उठोन निद्रेस गेले. मग अवघच हालू हालू उठोनी आपल्या घरास गेले मग आपणही व केशो नारायेण उभयेतानी भिकाजी नाईक दिवटीया करून राजेश्री साहेबाचा निरोप घेऊन घरास गेलो. दुसरे दिवसी आबई व त्याचे वकील जाऊन राजेश्री साहेबास हाटकिले की कागद घ्यावयास काली काय म्हणोन गइ केली आजी कागद घेऊन देणे त्यावरी राजेश्री साहेबी त्यास सांगितले की तो धर्मतेन बोलतो आणि तुम्ही आमच्या बळे घेऊन मागती त्यापासून जुलमे कागदहि मागता परस्थलास निवाडियास जात नाही.

यावरून तुम्ही खोटे आहा तुम्ही आपले कार्येभागी म्हणऊन तुमचे भीडने बरहाक करीत नाही च्यार दिवस तैसच टाकिले आहे पुढे जे होणार ते सुखीच होये कागद काही त्यापासून आमच्याने घ्यवत नाही यैसे यास फजीत करोन सांगितले मग कागद लेहून मागावयाचे वर्तमान राहिले दुसरे दिवसी आपणास राजेश्री साहेबी बोलाऊन नेहून सांगितले की तुझ्या निवाडियाकरिता कुल आपले कार्येभागी दुखी होत आहेत. आपल्या कार्यास धका देत आहेत आपल्यावरी ये प्रसंगी राजकारन पडले आहे तरीं **चिमणाजी बापोजी बालाजी** व **बापोजी** यास दुखी करिता येत नाही च्यार दिवस निवाडा राहू देणे यैस कितेक प्रकारे आपणास समजाऊन सांगितले. पुढे मनास आणून तुझे वतन तुजला माहाराज देतील त्यावरी आठ-च्यार दिवस तेथ होतो तो यादो सिधनाथ हे पंढरपुरास गेले होते तिकडून आले ते सिवापुरात जावजी कुटे माहाजन त्याचा लेक गाविद कुटा त्याचे घरी राहिले होते. साईकाळाचे वेळस **केशव नारायेण** यादोपंताचे भेटीस गेला त्यास यादोपंती पुसिले की सुखो भिकाजीचा तुमचां कथला होतो तो कैसा जाला त्यावरी त्याचे हाती महजर होता. तो यापासी वाचावयास दिल्हा त्यामधे मकसूद आम्ही खोटे आपण खरे यैस आपणास पाहिजे तैसा करून घेतला यावरी सिके निशान सर्वाची होती तो महजर त्यानी वाचिला मागती त्याचा त्यापासी दिल्हा त्यावरी दो घटकानी आबदेव भट व सिवभट ठकार जोतिसी त्यापासी आले त्यास यादोपती म्हटले की सखोपताचा व **चिमणाजीचा** वेव्हार होता ते कैश जाले त्यास भटानी उतर दिल्हे की त्याचा निवाडा जाला नाही तैसच राहिले सखोपंत उठोन राजेश्रीपासी गेले त्यास यादोपंती उतर दिल्हे की केशवपंतासी महजर होता तो आपण वाचिला त्यावरी निशाने देशमुखाची व सर्वांची व तुमची देखील आहेत त्यास भट मजकूर बोलिले की तो महजर पहिले केला होता तो तुम्ही नेला त्याची तालीक करून आणिली आहे त्यावरी निशाने करणे देसमुखाचे सिखे आहेत म्हणून आम्ही निशाने करून घेतली हे आम्हास कलले नाही आगर देशमुखानीहि महजर वाचून पाहिला नाही त्याच्या बोलावरी विश्वासोन सिके व सर्वांना निशाने केली इतके यादोपंतास उतर देऊन तैसच सेटे माहाजन व समस्तान वर्तमान सांगितले त्यावरून देशमुखानी **केशो नारायेणास** बोलावू पाठविले तो **केशो नारायेण** पलून सोनगडास गेला यैसे वर्तमान जाले सदरहू वर्तमान यादो सिधनाथ राजगडास आले त्याही सागितले

त्यावरून आपण जाऊन राजेश्री राजेसाहेबास निवेदन केले त्यावरी राजेश्री साहेब बोलिले की यैसी गोस्ट घडणार नाही देशमुखास लेहून समाचार आणवणे त्यावरून आपण देशमुखास लिहिले की आपला व चिमणाजीचा निवाडा जाला नसता कैसा महजर करून दिल्हा त्याचे उत्तर राजेश्री साहेबाच्या नावे साकल्य बखर लेहून पाठऊन देणे त्यावरून खरेखोटे साहेबास कळेल यैसें आपण लेहून पाठविले होते त्यावरून त्याही राजेश्री साहेबाच्या नावे बखर लेहून पाठविली की केशो नारायेण मुधो मल्होरीस दिधला होतां त्याचा महजर नारो बापूजीने घेतला होता तो महजर ठेविला होता तो भिजला आणि तुम्ही पलोन गेला त्याची तालीक केली आहे त्यावरी सिके करून देणे म्हणून आम्हास सागितले बराबरी मुधो मल्हारीहि होता आणि क्रत्रीम महजर करून आम्हास मखसूद यैसा सागोन सखो भिकाजीचा महजर केला आणि आम्हा पासून सिके करून घेतले तैसच सेटे व महाज (न) व पट व दाहीजण याच्या गोह्या व निशाने घातली जबानी मखसूद केशो नारायेणाचा सांगितले आणि सखो भिकाजीचा महजरावरी सिके करून घेतले. सखो भिकाजी हा खोटा आपण खरे हा मकसूद त्यामध्ये लिहिली आहे हे आपणास कलोन आपण सिके केले आसिले तर आपण गुणेगार सखो भिकाजीचा काही निवाडा जाला नाही यैसी बखरे लेहून पाठविली त्यावरून राजेश्री साहेबासहि पस्ट कलो आले त्यावरीं पुढे कटकट आणिक करावी तो राजेश्री साहेब बारदेसाचे स्वारीस गेले मुलुखहि खराब याकरिता राहिल जे वेलेस आपणापासून बलत्कारे कागद लेहून मागत होते तेव्हा **चिमणाजी बापूजीने** राजेश्री **मोरोपतास** लेहून पाठविले की आपण येथ सखो भिकाजीस खोटे केले आहे हाली हुजूर आले आहेत तेथेहि तुम्ही सर्व प्रकारे त्यास तोडघसी दिधले म्हणून आवघे बापभाऊ उगेच राहतील यैस लिहिले होते तोहि राजेश्रीस निवेदन केल्यावरी कितेक दिवस तैसच राहिले मग सुवर्णदुर्गीहून आपण देवदर्शनास जेजुरीस जावयास सहपरिवारे आलो देवदर्शन करून सिवापूरास गेलो सिवापुरात **चिमणाजीची** माये द्वारकाही व त्याची **बहीन नागराबाई** वरकडहि माणसे होती त्याची भेट घेतली **चिमणाजीचा** समाचार घेता **चिमणाजीवरी** तजकरा आणाजीपती केला होतां त्याची निकट लाविली होती त्यावरी **चिमणाजीने** जरूराई करून बारा मावलावरी कबुलाती केली व्हन पाठवणे त्याची

तक्षीम कोडे देशमुखयावरी आली त्यास यैवज नाही म्हणून कसब्याची पाटलकी हिरोजी इदलकर यास विकावयास आपण व नागोजी नाईक व येशवतराव यैसें जाऊन दमाजी कोडे याच्या मल्यात प्रस्थाने गेले होत तेथे जाऊन आपण भेटी घेतील त्यानेहि घरास बोलाऊ पाठविले होते त्यावरून जाऊन भेटी घेतली चिरजीव रुद्राजी व गोदोबा सागाते होते त्यास ऊस व हरभरा आणून दिल्हा भोजनास राहवीत होता त्यास आपण राहिलो नाही आरवीस जातो म्हणोन म्हटिले त्यावरून निरोप घेऊन आरवीस गेलो तोहि तेच दिवसी रात्री **चिमणाजीही** आरवीस आला तेथे येऊन धनाजी कासार याचा सासरा त्याचे घरी राहिला दुसरे दिवसी गंगाजी विठल याचे घरी आपण होतो तेथे आला त्यान व आपण व रामभट घोडे यैसे येके ठाई भोजने केली आपली समजावीस केली कसबा व सिवापूर दिल्हे म्हणून चिरजीव रुद्रोबाचे डोईस आपले डोईचे मंदील किंमत व्हन १० दहाचे होईल ते बांधले मग आपणहि त्यास येक कोचकी व दुपटा दिल्हा तीर्थरूप भिकाजीपंतास पत्रहि लेहून दिधले की तुम्ही गावास येणे सदरहु वर्तमान नागोजी नाईक व येशवतराव त्यासहि कलले सदरहू वर्तमान जाले याची याद आलाहिदा आसे याही येक व आपला श्वार होऊन सुवर्णदुर्गास गेलो तेथून तीर्थरूप भिकाजीपंतासी सिवापुरास पाठऊन दिधले सिवापुरात येऊन **चिमणाजीची** भेटी घेतली. त्याचेच घरी दोन च्यार दिवस होते कसबा व सिवापूर तुमचे तुम्हास दिधले यैस बोलिला ब्रहस्पतवार सिवापूरचा बाजार आला ते दिवसी जकातीची टीन धरावयास भिकाजीपंतास पाठविले ते टीप लिहीत होते तो मुधो श्रीपती याने येऊन दुराई हे वर्तमान भिकाजीपती **चिमणाजीस** जाऊन सांगितले. त्यावरी त्याने उतर दिल्हे की आपण तो मनापासून दिल्हेच आहे. परंतु भाऊबंध कथला करितो यासहि सागोन इतकीयात **बालाजीपंतहि** कर्नाटकातून येणार आहेत आवघीयाच्या वीदमाने निर्वाहारूप तुमचे तुम्हास देऊ आपण तो दिल्हे आहे त्यावरी भिकाजीपंत **चिमणाजीचा** निरोप घेऊन सुवर्णदुरगास आले पुढे गलबला फारच जाला मुलूक वोस पडला निवाडा तैसाच राहिला आसे.

देशपांडे बापूजी मुद्‌गल (न्हेकर नांदोशीकर); शिवापूर संभापूर गांवे व शिवाजीन रायगड कधी बांधला याबद्दल लेखकः स. ग. जोशी यांनी लिहिलेला लेख क्र ३० (ऐति. संकीर्ण साहित्य खंड १; पृष्ठ ११८ व ११९)

श्री शिवछत्रपती यांचा जन्म शिवनेरी किल्ल्यावर झाल्यावर दुसरे वर्षी मातोश्री जिजाबाई आणि त्यांचे पुत्र या दोघांना शहाजी महाराज यांनी, त्यांचे पुण्याचे राहते वाडे आणि पुणें कसबा ही मुरार जगदेव यानें जाळून उध्वस्त केलेमुळें त्यांचे परम विश्वासू कारकून दादाजी कोंडदेव गोचिवडे मलठणकर, सुभेदार किल्ले कोंढाणा यांचे हवाली केले. ते कोंढाणा ऊर्फ सिंहगडावर राहात असलेमुळें त्यांचे नजीकचा ठाण्याचा गांव आणि खेडबाऱ्याचे देशमुख नलवडे उर्फ कोंडे यांचे वसतिस्थान, खेड येथें त्यांना आणून ठेविले. नंतर सुभेदार यानी शिवगंगेचे कांठची महाराजांची खासगी जमीन जीस शेरी म्हणत, तींत आंब्याची झाडें लाविली. त्यास 'शहाबाग' असें म्हणतात; आणि ती पुणे-साताऱ्याचे रस्त्यावर अजून दृष्टीस पडते. नंतर सुभेदार यांनी शिवछत्रपती यांचे नावें वसविली. त्यांपैकी संभापूर हे गांव शाहू छत्रपती यांचे वेळचा प्रबळ पुंड दमाजी थोरात यानें जाळलेमुळें तेथील वस्ती उठून शिवापूर व रांझे येथे गेली. येथे राहात असतांना खेडेबारेचे वतनदार **देशपांडे बापूजी मुद्गल** यांची व शिवछत्रपती यांची परम मैत्री व लोभ जडला. यांनींच सुभेदार दादाजी कोंडदेव यांचे मृत्युनंतर शिवाजीस सिंहगड घेऊन दिला. पुढें यांचे पुत्र **दादाजी बापूजी व चिमणाजी बापूजी हे बंधूद्वय शाहिस्तेखानावरील छाप्याचे वेळी शिवछत्रपतीचे मदतीस हजर होते; आणि नातू केसो नारायण हे शके १५९१ मध्यें पुरंदर किल्ला घेत असतां ठार झाले.** दादाजी कोंडदेव यांनी मावळचे देशमुख हरतऱ्हेनें आपले कबजेंत आणिले व त्यांचेवर आपले वजन राखिले. यांचे न्यायीपणामुळें घरगुती भांडणांत देशमूख यांचेकडे जात व वाटपपत्रें करून घेत. मुरुमदेव उर्फ राजगड किल्ला ज्या दोन खोऱ्यांच्या मध्यें आहे त्यांपैकी गुंजणमावळचे देशमुख शिंदे शिलिंबकर याचे वाटपपत्र यानीं शके १५५९ मध्ये करून दिले. आणि वेळवंडखोऱ्याचे देशमुख धुमाळ उर्फ ढोर यांचे शके १५६२ मध्यें वाटपपत्र करून दिलें आहे. शिवछत्रपती शके १५६४ पासून हळूहळू घरचे कामात लक्ष घालू लागले आणि राजकारणांत मन घालूं लागले होते. त्यानीं या वाटपपत्रासमयीं झालेल्या देशमुखांचे ओळखीचा फायदा घेतला आणि शके १५६२ विक्रमनाम संवत्सरी किल्ले मुरुमदेव ऊर्फ राजगड आपले ताब्यात घेतला. (पहा ले. १२० गुंजणमावळचे पुरोहित जोशी यांचा वाद व खंड

१७ लेखांक ८ 'शिवा मलाउननामे' इत्यादी) तेथे राहून ते आणखी पलीकडे सरहद्दीवर असलेल्या रोहिडखोऱ्यांत राजकारण खेळवूं लागले. सबब त्यांचे नादी लागल्याबद्दल दादाजी नरसप्रभू आणि कान्होजी जेधे यांची शिरवळचे ठाणेदारानें चांगलीच हजेरी घेतली. (पहा ग्रंड १५ लेखांक २६६, १६७). या किल्याचे बांधकामास शके १५७१ मध्यें श ाजी महाराज यांची विजापूरकरांचे प्रतिबंधातून सुटका झाल्यावर, प्रारंभ झाला. शि. व. जेधेकरिना पहा पृष्ठ ४१. प्रथम वास्तुशास्त्राप्रमाणे पूर्वचे बाजूस प्रारंभ केला व जी माची उर्फ किल्याचा भाग बांधला त्यास सुवेळा असे नाव दिले. नंतर दक्षिण अंगाचा भाग बांधला त्यास त्याच वेळी अपघातानें गडावरील दारुखान्याचा स्फोट झाला त्यावेळी तेथील हवालदार उडून दूर जाऊन पडला; परंतु त्यास फारसें काही न लागत तो जिंवत राहिला. सबब दक्षिण आंगचे माचीस संजीविनी असे नावं ठेविलें. अफजलखानाचे स्वारीचे वेळी राजगडचे बाले किल्याचें काम चालू होतें; म्ह. दरवाज्याचें काम चाललें होते. खानास मारल्यावर त्याचें शीर कापून गडाचे दरवाज्यावर कोनाडा करून त्यांत ठेविलें होते. (पहा जेधे करीना ४६.) यानंतर शके १५८५ पर्येत चार वर्षे गडाची उत्तर आंगची माची जी पद्मावती ती बांधण्याचें काम चालले होते; व तेथेंच महाराजांचे राजवाड्याची सदर म्हणजे सभेची (दरबारची) जागा आहे. 'येथील प्रासादाचे वास्तुशांतीचे उपेंद्र (उत्पन्न) आम्ही गुंजवणेकर पुरोहीत यानीं शके १५८५ (इ. स. १६६३) मध्ये घेतले आहे. तुम्हास संबंध नाही.' असे वादात बोरावळेकरांना बजावलें आहे शके १५८४ चे श्रावणांत बाजी सर्जाराव जेधे यांचे शिपायांनीं पंताजी पंडीत म्हण पंताजी गोपिनाथ बोकील यांचे बरोबर भांडणतंटा केला त्या वेळीं सर्जाराव यां त्याचा निषेध करून माफी मागण्यास सांगितले; आणि येणेप्रमाणें केले नाही तुम्हां सर्व भांडखोर शिपायांना महाराज कैद करून राजगडावर नेऊन कैदेत ठेवतीं व किल्याचे बांधकामाचे घोंडे वाहवतील; असें स्पष्ट बजविलें आहे. पहा

११९

ले. ११९

मु. दा. चा.

श. १५८४ श्रावण शु. ६

इ. १६६२ जुलै १३

बजानीब रजपुतानी देशमुख त रोहिडखोरे माव्लुम दानद सुहूरसन सलास सितैन अलफ मशुरल हजरत राजमान्य राजश्री पंताजी पंडित मौजे अंबोडा (गोल शिक्का आहेत तेथे रायाजी देशमूख बाजाराचे रोजी गेला होता त्यामध्ये अस्पष्ट व पंडीत माइळेमध्ये कळावती जाली ते वख्ती त्या पोराने कमबालबोध) अकली करून माइळेवर चालोन घेऊन बेअदबी कोली त्याबराबरी तुम्हीहि ती तालीक लिखणउनु साहेबास तहकीक खबर मालूम जाली तरी हे तुम्हास कैसे सहले खमजे आहे पंडित माइळे बहुत थोर मनुष्य आहेत साहेबाचे मेहेरेवानीत ते बहुत काही आहे असे असता तुम्ही लाहान लोकी त्यासी बेअदबी केली तरी साहेबांची रवेशी तरी तुह्मास ठावकीच आहे याउपरी कुल कोल तुम्ही पंडीत माइळे पासि जाऊनु बजीद होऊनु आपला गुन्हा त्यापासुन माफ करूनु घेणे जरी सदरहू लिहिलेप्रमाणें अमल न करा आणि ती तालिक रुजु राहे त्याचा बयेदा वारिला नाही म्हणिजे साहेब तमाम रजपुतांचे पायाी बेडिया घालुनु गळां तोग घालूनू किले **राजगडावरी ठेउनु घोंडे वाहवितील** यैसे बरे रीति समजोनू पंडीत माइळे साहेबाचे जागी समजोनु आदब वरखुद राखत जाणे छ ५ जिल्हेज मोर्तब सादर.

मोर्तब

(पत्राचे पाठीवर) बारसुद सुरुसुद
बारबार

ले. ४१ श. १५७८ श्री श. १५७८ भाद्रपद वद्य
भाद्रपद वद्य १० इ. १६५६ सप्टेंबर ३

श्री सके १५७८ दुरमुखनाम सवछर भाद्रपद वदे दसमी वार मग त दिवसी **नारो बापूजी देसकुलकणी ता खेडेबारे** यासि मलजी बिन डिमला मोकदम तर्फ १ मौजे सिवर ता मार आत्मसुरा लेहून दिधले मौजे मजकुरी ता ४ त्यामधे येक तरफ लागली बाकी तरफा ३ त्यामध्ये हरजी त्याच्याने ता लावना म्हणून परागदा होऊन गेला बाकी तर्फा मध्ये आपली तरफ ते आपल्याच्याने लाववेना व

आपलियासि कुल राजी नव्हे व दिवाणची बाकीची तगा (द) सोसना व भाऊबद
हातीचे सोडिले आपणास खावयासि नाही उपवासी काढिल्या हातदार (?) लागलो
याकरिता देसमुखापासी जाऊन आपला हल

नऱ्हेकर देशपांडे : कैफियत

ले. ३० श.[१] १३१७ श. १३१७ मार्गशीर्ष वद्य १०
मार्गशीर्ष वद्य १० इ. १३९५ डिसेंबर ७

(पहिला बंद गहाळ*)

*परंतु काही दिल्हे नाही कोढाणाहून च्यार माणसे पाठऊन त्यास बाहेर घातले. तैसीच दोघे उठोन आपल्या घरास मौजे नऱ्हे येथे गेली आणि नारो आबाजी नऱ्हेकर कुलकर्णी मौजे नऱ्हे निमेचा हाडभाऊ आणि निमेचा वतनसमंधे भाऊ कुलकर्णाचा त्यानी जावलीचा सुभा होता त्यासी हे वर्तमान सांगून त्याने दिवाण दरबारपावेतो कुमक केली आणि दिवाणच्या हाते कर्जाचा वसूल घेतला निमे होन ३०० तीनसे घेतले बाकी तीनसे होने राहिली त्यास दोन महिनियाचा वाइदा दिल्हा तो निमे वाइदा मागावयाबदल गोजो मल्हार व याची स्त्री आऊबाई यैसी दोघ आली आणि पैका मागू लागली तो **मोरोत्रिंबक** याणे त्याचे पदरी पैका घातला त्यास कुसगावचे ख (खिं?)डीने जाणे म्हणऊन सांगितले मोहर खिंडीने वाट चालत नाही वाट पडती म्हणऊन दहशत घातली बराबर दोघ माणसे गडचे चाकर दिल्हे वाटे लाविली गडकरी दोघे दिल्हे होते त्यासी सागितले की खिंडीपलीकडे याचे उभयताचे काम करणें ठिकाणी लावणे दिल्हा पैका घेऊन येणे म्हणऊन त्यास सागितले ती कुसगांवचे खिंडीपलीकडे गेली दोघे मारेकरी याणी गोजोपत यास जिवेच मारिले तलवारेचे दोनी वार पुरे जालें बाइकोवर हात टाकावा तो बाइकोन दोन बोब मारिल्या त्या परभारे सिकारीस राजश्री कानजी नाईक व सुलतानराऊ देशमुख रानात होते सिका

---

१ ही तर्फ खेडेबारे येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांची जुनी माहिती देणारी कैफियत असून तिचा पहिला बंद गहाळ आहे.

खेलत आसता त्यानी यैकिले पाठिलाग हाकेस हाक लाविली जवल येऊन मिसळले तो तैसियामधे बाइकोस येक बार तरवारेचा लागोन भाईस पडिली तो सुलतानराऊ कोडो पोहोचोन दोघे मारेकरी धरिले बाइको पाहू लागले तो जीव आहे तिजला सावध करून हाकिकत मनास आणिली तो जाला करिना बाइकोन व मारेकरी यानी सागितला पुरुश तो ठार जाला मेला मुडदा व बाइको व मारेकरी यैसी घेऊन कुसगावास आले आणि मारेकरी यास वर्तमान पुसिले की हे कर्म काये निमित्य केले मारेकरी यानी विदीत केल की हे कर्म मोरो त्रिबक देशपांडे यानी करविले सत्य मिथ्ये साहेब मनास आणून पुढे जो विजार करणे तो करावा पुढे मोरो त्र्यंबक याचा लेक गोविदपंत यास बोलाऊन आणून वाजपूस केली की आम्ही ज्या कर्मास जमान होऊन आपला कागद गोविला उगवणीस खाबद झाले कजिया विल्हे लाविला यैसे आसोन तुम्ही जमीनदार होत आसतां हे कर्म केले पुढे याचा विचार काये आहे या उपर तुम्हास वतन भोगत नाही आम्ही हाकिमाकडून वतन न्हेकरास देतो खुनाचा जाब आम्हास फिटत नाही त्याहीमधे तुम्ही म्हणाल की आम्ही गडचे चाकर चाकरी करितो तरी आम्हास दरम्याने दिल्हे नसते आणि मन मानसे कर्म केले आसते तरी बरच होते येक जिवे मेला तर आगदी भाऊबद मेले की काये पोटी पुत्र आहेत ते मेले की काये यैसी बहूत रवेसीने भाशणे करून मुडदियास आग्न द्यावयाबदल विचार केला तो मधीलमधे गडाखाले हे कर्म दरम्याने दिल्हे न लागे म्हणऊन राजश्री नाईक यानी सुलतानराऊ बराबर देऊन मारेकरी किलियास पाठविले व माहालची बखैर पाठविली आस्तरमानी देसमूख कुसगावी राहिले दिवस उगवताच मोरो त्रिबक यास कसंदिबियान वर्तमान कलले मग मोरो त्रिबक याणे जहर घेऊन निजोन राहिला तैसाच प्राण टाकिला गोविद मोरदेऊ यास हाकिमानी पुरसीस केली की देशमुख दरम्याने जमान असता तुम्ही जमीदार होऊन यैसी कर्म की करिता तुमचा इतबार कोठे राहिला याउपरी तुम्ही किलियाखालते कबिलेसुधा बरे गोष्टी ने जाणे केले कर्म निर्गमून सरकारची ताजी सनद घेऊन येणे मग किलियावर घेऊन नाहीतर सेवेसी तुमचे प्रयोजन नाही यैसा निस्ठुरपणे जाब दिल्हा. मारेकरी यास बदखाना ठेऊन जमीनदारास निरोप दिल्हा की मेलिया मुडद्यास आग्न देणे आणि पंधरावे दिवसी बाइकोच्या

तयार करून निगेने बाइको व तिचे लेक आवलादी आफलादी समेत घेऊन
लियास येणे बरहाक इनसाफ मनास आणून हुकूम करणे तो केला जाईल हाकीम
सदरी (?) परिसोन जमीदार खालते येऊन मुडदियास आग्न दिल्हा पथराचे
बाइको व जमीदार मिलोन गोविदपत गपचूप देखील किलियास गेलेत याने
कतबा दिल्हा की हे कर्म आपणास दखल नाही परभारे बापाने हे कर्म
केले आणि येणेच करून बापहि आपमुत्ये आपघाते मृत्ये पावला. आपणास
आसोन पहनाम (?) करू तरी दिवाणचे गुन्हेगार व गोत-घरी खोटे दिवाणात
खालसा केले पाहिजे परभारे मारेकरी यानी गोही दिल्ही की मोरो त्रिबक
बाप सबनीस म्हणऊन आम्हास हुकूम केला. कर्म आम्ही केले त्याचा जाब
ल्या लेकाने करावा मारेकरी याची तकरीर व गोविद मोरदेव याचा कतबा व
रीर व आऊबाई कोम गोजो मल्हार इची तकरीर यैसिया तीन तकरीरा घेतल्या
णि मारेकरी कोण कोठील हे तहकिकात केली तो मारेकरी बो हणगोजी दलबी
दार मोकदम मौजे कुसगाऊ व रत्नोजी बिन कावजी चोर चौगुला मौजे वेलू
. मजकूर यैसे दोघे जण तहकिकात केली मारेकरी अटकेमधे ठेऊन जमीदार
ली जमा करून पुरसीस केली की हा आन्याये कोणाकडे लागतो तो चौकसीने
तावीने जाहीर करणे जमीदार मजकूर याणी बरहाक न्याये पाहात गोविद मोरदेऊ
चूप याचकडे आन्याये लागला खुनाचा जाब करावा आणि अकरगुणी कर्ज
वे यैसे बहूत मते खरे जाले बजिनस जाहिराना केला हाकिमाने हुकुम केला की
प्रमाणे बोलता आणि दिवाण दरबारी जो हुकूम होईल त्याप्रमाणे वर्तणूक करू
णऊन राजिनामे देणे म्हणऊन हुकूम केला त्याजवर देशेमुखानी राजिनामा दिल्हा
की दिवाण दरबारी निवाडा होईल व गोत-घरी निवाडा होईल त्याप्रमाणे वर्तणूक
करू न सकू तर गुन्हेगार तैसेच गोविद मोरदेऊ याने तेच रवेसीने राजिनामा
दिल्हा उपरातिक हुकूम केला की उद-ईक तुम्ही बदगीस जावयास तयार होणे
आणि किला मातबर जमान देणे म्हणजे उदईक रवाना करू किला हाकिमानी
देशमुखास जमान दिनकरराऊ कालभर यानी कासी रामचद्र होनप प्रा पुणे जमान
दिल्हे आणि राजिनामा दिवाणात दिल्हा की जो न्याये गोतघरी व दिवाण दरबारी
निवडून येईल त्यास नव दीगर करणार नाही म्हणऊन राजनामे घेतले ते राजिनामे

व गोविद मोरदेऊ याचा तकरीर कतबा व वजिनस मारेकरी यैसे मिलोन हाकिमाने बेदरी हाजरत पातशाहास बखैर किलाची व नारो हरी मजमूदार किले कोंढाणा यैसे बदगीस जाऊन जाहिराना केला कानगोपासी वखैर देऊन आऊबाई कोम गोजो मल्हार हे दरबारी धूल घालून सांगितले की नहक अन्याये गहजोरी जाली आहे गरिबाची दादी देणे त्याजवर विस्वनाथ कानगो त्यास हुकूम जाला की गपचूप जमीदार आसता आन्याये गरिबावरी गोदावती जाली आहे. तरी गपचूप दूर करून हाली हे बाइकोस वतन देणे गपचुपास वतनासी समध नाही म्हणऊन हुकुम जाला आणि दिवाणपत्र व सुभे कोढाणा येथे हुकूम येथे पोहचला त्यावर विठल गोजो यास पत्र करून गोविद मोरदेऊ याने बेदावा लेहून दिल्हा शालिवाहान शके १३१७ तेराशे सतरा श्रीमुखमान सबछरे मार्गेस्वर वद्ये दसमी इदूबार ते दिनी वतनपत्र पेसजी तुम्हास करून दिल्हे वतन तुम्ही इ।। ता । छतीस वरसे आनभाविले देह देसेकुलकर्ण सुमार ४० व गावकुलकर्ण देह ६ येणेप्रमाणे मोईन हुकूम सिरस्ता टके तीनसे पूर्ववतप्रमाणे दर गावी देशेकुलकर्णपणे तूप ८ ।। । दाहा सेर तेली घाणा सालिना तेल टकबदी ५ पाच सेर व जकाती माजी वगैरे हकलाजिमे व किरकोली व गला भिकणे यैसे आनभवीत हाली नारो आबाजी व रंगो सामराज न्हेकर कुलकर्णी मौजे न्हे ता वेल वंडखोर याचा व विठल गोजो यासी कथला केला मी आपण वजिनस तुमचे भाऊ हाडभाऊ वतनभाऊ यैसी आसोन त्याहीमधे मारियापूर्वी आम्ही तुमची मदती केली आसता आम्हास नविया वतनामध्ये वाटा काये सबब देत नाही आम्ही तुमचे वैसीचे आहो की नाही यैसे बाहीर बाहीर वकवा करू लागले ते वर्तमान किलियास दखल जालियावर हाकिमाने तबी पोहचवून हुकूम केला की ज्याचे निसबतीचा खून जाला आहे वतन त्याने खावे बाजत दुसरिया गोष्टी नाही यैसे करून त्यास ठिकाणी ठेविले तो आलीकडे सैदमझी यास मामला मुलकी हजरतीने देऊन सुभा पाठविला त्याने धामधूम करून जमीदार धरून बदी घातले त्याचा खंड जमीनदारास बेमुबलग पडिला राजश्री कानजी नाईक व सुलतानराऊ यैसे धरून नेऊन बारासे होने घेतली आणि मुलुकास कौल दिल्हा तुम्ही खुनाबदल वतन साधले देसेमुखाचा सेला दिल्हा नाही व मिठाई दिल्ही नव्हती तुमचे वडील विठल गोजो याची आई आऊबाई याचे रजावदीने होन पातशाही

दीडसे देसमुखानी घेतले ते तुम्हास द्यावयास अवकास नाही तेव्हा नारो आबाजी व रगो सामराज याजपासून तीनसे होन घेतले निमे तुम्हास दिल्हे निमे देसेमुखीच्या सेलियाबदल दिले आणि पाठराखे भाऊ तुम्हास करून दिल्हे त्यानी तुम्ही वतन येणेप्रमाणे अनभगावे बा

वडील बगो विठल व रुद्राजी विठल त्यांनी निमे

देसकुलकर्ण देह २० वीस दस्त बो। वतन निमे खावे. वा टक्के १५०; निम्मे भाऊ नारो आबाजी व रघो सामराज यांनी निमे देसकुलकर्णी २० दस्त बरहुकूम वतन निमे

१५० दा टके १५०

याखेरीज गावकलकर्णे बा माजी गावकुलकर्णे पेसजी पुरातन

देह सुमार ६ ता सा वडीलपणाकडे व खुनाकडे दिले

कसबा खेड राजे राहाटवड आरवी असत वरकड वतनसमधे हक ला-

१ १ १ १ जिमे माहार राबणूक निमे घ्यावे कुल-

कल्याण कोंढाणपूर कर्णासी समं (ध) नाही वडीलपणाशी

१ १ समधे बाजार सेव धार उकाला निमे-

येणेप्रमाणे वडीलपणाकडे व खुनाकडे प्रमाणे खावे कसबे मजकुरी रुमाल सा गावकुलकर्णे दिल्हे असेत निमे टिके बिघे १२ बाराचे आहेत थल देसकुलकर्ण वडीलपण मानपान तश्रीफ कडजाई येकूण बिघे १० दाहा वगैरे हकलाजिमा शिरस्ताप्रमाणे व आहेत तो निमेप्रमाणे देखील बागा-माहार राबणूक शिरस्ताप्रमाणे निमे ईत जिराईत निमप्रमाणे खावे १ खावे १

येणेप्रमाणे हरदोजण भाऊ वतन अनभऊन तुम्ही व तुमच्या वंशपरपरेने मुखरुप राहणे कालकला गपचुपाचे वंशीचा कोणी भाऊबद वतनाकरिता तुम्हासी वाद सागेल तर दिवाणचा खोटा गोताचा अन्याई हे लिहिले वतनपत्र सही तेरीख ६ माहे सवाल बीदस्तूर खंडो गोविद होनप देशपांडे प्रां पुणे देश हाली मु कोंढाणा

३१ सु. १०४१ श्री शं. १५६२ माघ शुद्ध १३

१५६२ माघ शुद्ध १३ इ. १६४१ जानेवारी १४

महजर बतेरीख (मो. जा.) माहे जिलकाद हजीर मजालसी बि शरुल हजरत राजश्री दादाजी कोडदेऊ सुभेदार नामजाद किले कोढाणा हाला निहाय

भानजी कोडो हवालदार ता खेडेबारे गोविंद कृष्ण मजमूदार ता खेडेबारे

देशमुख ता खेडेबारे बापूजी मुदगल देशकुलकर्णी ता खेडेबारे

बिन तुलजी कानजी बिन

जोखीजी मोकदम मौजे खोपी

कसबे खेडेबारे मोकदम मौजे नसरापूर

जीव सतन पा मोकदम बापूजी सेट्या खंडोजी भोर्डा पा मो कासुर्डी

तिमाजी महाजन लखमोजी बिन बन पाटील मोकदम

मोकदम मौजे वर्ये मौजे मालेगाव

भिकाजी प्रा मोकदम मौजे करदी मोकदम मौजे वेलू

वाजी बिन कृष्णाजी पा मोकदम केलवडे

सु इहिदे आर्बैन मसा[१] अलफ शके १५६२ विक्रमनास संवछरे माघसुध त्रयोदसी गुरवार ते दिवसी महजर केले जे भिकाजी बिन नाईकजी डिमले मौजे सिवरे ता खेडेबारे नाइकजी बिन तान्हाजी डिमला सिने कल्याण ताच्या सरमोकदमी बदन भांडत आले त्यावरी हाजीर मजाल सांगणे हर दो जणास पुसिले की तुम्ही हाजीर मजालसीस राजी आहात हे मजावस त्यावरी हर दो जण हाजीर मजालसी बहुजूर बोलिले की साहेब हाजीर जे निवडितील त्यास आपण राजी आसो म्हणून बोलिले त्यावरून करिता मजालसीने ता मजकुराच्या देशमुखास पुसिले की हर दो जणाचा जाखोजी कैसा आहे तो सांगणे त्यावरी बापूजी बिन तुलजी व कानजी बिन जा कोडे बोलिले की बेदरी दिवाण होते ते वेलेस भिकाजी मजकूर याचे वडील खात आले व कल्याणची मोकदमी खात आले नाइकजी डिमला यासी कल्याणचे मोकदमीसी व सरमोकदमीसी समंध नाही भोगवटा भिकाजी मजकूर याच्या वडिलांचा चालत आला याप्रमाणे आपलियास दखल आहे त्यावरी देशमुखाचे बोलणे मनास आणून ता मारच्या मोकदमासीहि पुसिले की देशमुख बोलिले हे गोष्टी खरी की खोटी

त्यावरी मोकदम बोलिले जे देशमुखानी सांगितले हे सत्यच आहे यैसी साक्ष गुजरली त्यावर नाइकजी डिमला खोट्याजाला सर मोकदमीचा हक लाजिमा दर गावी रु १ येक व गल येक मण व मान पान व तश्रीफ तिही वतनाची भिकाजीने घ्यावी कल्याणकर डिमले यास सरमोकदमीसी व मोकदमीच्या मानपानासी समंध चही सरमोदमीसी समंध नाही सरमोकदमीची गोष्टी न करावी येणेप्रा निवडले आसे जो हिलाहरकत करील तो दिवाणचा गुन्हेगार होन ५०० पाचशे द्यावे हा महजर सही सांगितला त्यावरी दे(श) मूख म्हणाले जे आपली मोकदकर्मी आहेत आम्ही (?) यल ठेऊन दिवाणची बाकीस कर्जदारास थोड बहूत देऊन पाबवणे यावरी आपण वाणी वेव्हेरी यापासी पाटिली आही (?) पल ठेऊन कर्ज मागत होतो परतु कोणी वाणी नव्हे यावरी मागतेन दे समुखापासी जाऊन उभे राहिलो दे(श)मुखी म्हटिल की येथ तुला कोणी वाणी वेव्हरा नव्हे मग आपण बोलिलो जे च्या आ ही आपला कागद राजश्री नारोपंतास देणे ते राजश्री राजेसाहेबापासून कर्ज देवितील यावरी देशमुखी आपला कागद देऊन रा नारोपतापासी पाठविले मग याणी कागदावरून रो । नारोपंती आपले कर्ज होन ५ पाच दिल्हे आणि शाही थल घालून होन दिल्हा ते आपण घेतले रासी माथा नेदू तरी पाटिलकी डुलली म्हणून खत लेहेऊन दिधले म(ग) तो पैके घेऊन गावासला दिवाणची बाकी थोडी बहूत दिधली यावरी दुसरीहि साली ताबरा दिला याकरिता द्यावयास जागा नाहि पैकियासि दीड वरीस जाले त्यासि ह ऊ ल येक तागयेत होन ९ नऊ तुमचा बाप बापूजीपत त्या हाती ५ यकूण होनू १४ हे आपण द्यावयास मवसर नाही मग आपण मौजे तकुरी तर्फा ४ दिली आसे येथील पानमान व नागर व होलीची पोली दिवाणातील तश्रीफ व किरकोल हक लाजिमा व वडीलपण जैस आपली दर पिडी भोगभोगवटा चालिला आहे तेणप्रमाणे मौजे मजकुराच्ये कदमी वडीलपणाची तश्रीफ तुम्ही पिढी सुख लेकराचे लकरी निभावण आपणास काही मोकदमीस समध नाही व आपला बाप भाऊ कोणी उभा राहिला त्यास समध नाही हे लिहिले सही सु ।। सबा बसैन

आलफ

गोही

मोकादाम मौजे मालगाव नाइकजी मोकदम मौजे देगाव

मोकदम मौजे डिवले बाजी बिन कृष्णाजी मोकदम मौजे

रुद्राजी मोकदम मौते उबर कलवड

व गोदजी पा आरबी दाद पाटील मोकदम मौजे वरये

मोकदम कसबा खेड साडकर

जोसी ता खेडेबारे कसबे खड

तिमाजी माहाजन बापूजी सेटे

सूर्याजी दि देशमुख ता मा

कावजी चौगुला देवडी

ले. ४२ सु. १०५७ श्री श. १५७८ - ७

इ. १६५६ - ५७

सु सबा खमसैन अलफ कारणे [१]नारो बापूजी देसकुलकरणी तपे मजकूर तेथील मोकदमीच्या तरफा चार ४ यामधे यकी तर्फ लागली आहे यक तर्फचा मोकदम हरजी डिमला त्याच्याने लावना म्हणून परागदा होऊन गेला बाकी तर्फा दोनी बितपसील

मलजी बिन रंभाजी डिमला वडील रंग माली बिन बाजमाली

पणाची तर्फ येकी १ तरफ येकी १

हर दो जणाच्या तर्फा त्या त्याच्याने लावतना व त्यास कुल कोण्ही राजी व दिवाणची बाकीचा तगादा व कर्जदाराचा तगादा सोसवना त्याच्या भावबंदानीही हातीचे सोडिले त्यास खावयास नाही यावरी हर दो जण हाजी मजालसी हुजुर येउनू उभे राहोन आर्ज केला जे आपल्याच्याने तरर्फा लावणी व सचणी होवेवना व देवाणची बाकीचा तगादा व कर्जदाराचा तगा(दा) सोसना याकरिता तरर्फा दोन विकून दिवाणची बाकी व कर्जदार कर्ज फिटंना म्हणून हर दो जण हाजीर मजालसीस बोलिले यावरी सदर्हू **नारो बापूजी देसकुलकरणी तपे मजकूर** यासी हर दो जणी आपले खुस विकत दिधल आसे त पैकै तुम्हापासून घेतला बितपसील

तरफ मलजी बिन रंभाजी डिमल तरफ रंगमाली बिन बाज

वडीलपणाची तरफ म्हणून घेतले घेतले टके सभर १००

होन चवदा १४

सदरहू येणप्रमाणे पैके हर दो जणी तुम्हापासून घेऊन मोकदमी निमे तुम्हा दिधली आस मोकदमेचा हक उत्पन्न व पानमान व दिवाणातील तश्रीफ व नावनागर

व इनाम व पटी व पासोडी व होलीची पोली व टिला वडीलपण पिढी दर पिढी भोगवटा सालाबाद चालिला आहे तेणेप्रमाणे लेकराचे लेकरी देखील काली व पाढीर सुख खाणे आपणासी व मीसी अर्थाअर्थी समध नाही आपले कोण्ही वेलीजदार उभ तरी त्यास निस्बती नाही म्हणून हर दो जण हाजीर मजालसीस घालील सदरहू तर्फा हर दो जणी तुम्हास आपले खुसीने विकत दिधल्या असती दो जण आपले तुम्ही लेकराचे लेकरी पिढी अवलाद व अफद सुख मौजे मजकुरीची निमे मोकदमी सुख खाणे हर दो जणास व कोण्ही वेलीजदार खुसी निसबती नाही.

शिवकालीन पत्रसार संग्रह – खंड १

सा. ले. १०५ (६५७) श. १५७५

पृष्ठ १४१ उल्लेख इ. १६५३

श्रींमत शिवाजी महाराज शिवापुरात येऊन बाग आमराई लाववयाकरितां धरणाचे काम लावले.

खं - २०, ले - ५५, ५६ (१२७७) श. १५९१ मार्ग व .९

सु. १०७० रजब २२ उल्लेख इ. १६६९ डिसें. ६

(रकमालापैकीं) रा. मोरो त्रिमल प्रधान यांचे खुर्दखत आहे की मौजे. मांडणी प।। शिखळ येथे पंठ संभापूर करून वसाहत करण्यांस जागा दिली.

शिवकालीन पत्र सार संग्रह – खंड २

सा. ले. २७५ (१७८१) श १५९७ अश्विन शु. ४

मु. १०७६ रजब ३ शिव. मु. मर्या. सी. इ. स. १६७५ सप्टें १३

रा. शिवाजी राजे – माहादाजी सामराज, सुभेदार व कारकून, कर्यातमावळ बकाजी फर्जंद साहेब कामावरी कष्टमशागती करितो. याबद्दल साहेबी मौ. खामगांव येथील स्वतःचे पाटिलकी वतन बकाजीस दिले असे. ते चालविणे खं. १८, ले ६०. (२३२५) श. १५८९ इ. १६६७

मोरो तानदेऊ होनप देशपांडे यांचे पुत्र तान्हाजीराम व त्यांचा गुमास्ता नामाजी लांडा. हे वारल्यानंतर नामाजीच्या पांच मुलांपैकी यादव संभाजीकडे व निळो सोनदेव यांचे नातलग आपाजी व अंताजी. हेहि नामाजीचे पुत्र, शिवाजी राजांकडे नोकरीस राहिले. पुढे शाहिस्तेखान पुण्यावर आला. त्याकडे तक्रार

केली. पण इतक्यांत खान दिल्लीस परत गेला. त्यावर जयसिंग आला. त्याकडे कर्यात मावळ व इतर मावळे इत्यादींचे दे ।। डे, दे ।। ख इत्यादी मंडळी आली. त्यांनी तीन लाख होन करार करून वतने दुमाले करून घेतली.

शिवकालीन पत्र सार संग्रह – खंड ३

पे. द. ३१ ले. ४ (२३७६) श. १५२५ श्रावण शु. ९

सु. १००७ए रखर ७ सनद इ. स. १६०६ ऑगस्ट २

रा – शहाजी राजे भोसले ... रा. बापूजी मुद्गल देशपांडे कसबे खेड तर्फ खेडेबारे येथे जमीन बाग लावण्यास बागेसरीची मजमू सांगोन सालिना तैनात होन १०० करार केले असे.

पे. द. ३१, ले. १६ (२४५४) श. १५५८ मार्ग व ८

सु. १०३७, रखर २० इ. स. १६३६ डिसें ९

महमदशहा महमदआली – हवालदार व कारकून अंमल दौलतमंगल, ... बापूजी मुद्गल यास इनाम बमय कुलबाब मेहेरबानी फर्मावून ठेविले आहेत. दुमाला करून हुकुमाप्रमाणे चालवावे.

कर्याज् मावळचे लांडे – देशपांडे, ... त्रै. २३.३; शके १८६४, पौष, इ. स. १६४३, जानेवारी ... ऐतिहासिके संकीर्ण साहित्य ४; पृष्ठ ९३; लेखांक ५०, कै. स. ग. जोशी शके १६२५ इ. स. १७०६.

हकिकत :

लांडे (देशपांडे) डोणजेकर यांचा मूळ पुरुष "**कृष्णाजी**" हे मूळ गांव सेकीन सर्जापूर व कळंबे व इडमिडे पाईन किल्ले वैराटगड तर्फ वंदन, जिल्हा–सातारा राहिले. त्यांनी आपली मुले तान्हाजीराम होनप देशपांडे यांचे घरी शागिर्दीस ठेवली. कृष्णाजीस पुत्र दोन. वडील बाळाजी व धाकटा नामाजी. आणि विठीबाचा पुत्र नरसोबा. पैकी नामाजी लिहिणार सरंजाम देखोन होनप देशपांडे यांनी तर्फ कर्यात मावळ दहे ३६ येथील देशकुलकर्णावर पेशजी गपचूप गुमास्ते ठेविले होते. त्यांची नजर बदलली म्हणून त्यास तगीर करून **नामाजी कृष्ण** यास गुमास्तेगिरी सांगोन **पाठविले. विठोबांचे पुत्र नरसोबा यास ठकार–कुलकर्णी मौजे डोणजे व गोऱ्हे खुर्द या दोन गावचे कुलकर्ण पांच कुडवीने सांगितले. बाळाजी कृष्ण यास संतान झाले नाही.**

नामाजिस पुत्र पांच. अनुक्रमे अप्पाजी, तुकोबा, अंतोबा, यादव आणि रंगोबा. नंतर नामाजी गुमास्तेगिरी करून कागदाचा शिरस्ता हक्क वगैरे होनपास देत गेला. तो वारल्यावर आप्पाजीने प्रतारणा करून दस्तुर खुद म्हणून कोंडाणा उर्फ सिंहगड येथे विजापुरचे बादशहाकडून उदयभान राठोड किल्लेदार असतां, जमाबंदीस कर्यात मावळ, पुणे देश वगैरे जमिनदार किल्ल्यांवर जमा झाले. तेथे जमाबदी होऊन कौल शिरपाव द्यायचे वेळेस कर्मात मावळचे देशपांडे आपण म्हणून नामदेव पुढे आले. ते वेळेस बाबाजी राम होनप देशपांडे पुणे यांनी पदरि धरिला की तूं गुमास्ता असून आम्ही खुद्द हाजीर असतो शिरपाळ घेण्याचा तुज अधिकार नाही तुझा बाप नामाजी मौत जाहल्यापासून आमच्या कागदाचा शिरस्ता व हक्क लाजिमा वगैरे तुजकडे राहून गेला आहे तो देणे.

त्यावेळेस कब्जा माजला तेंव्हा किल्लेदार यांनी मनास आणतां गुमास्ता ठरला. त्यावरून आप्पाजीपासून होनप यास शके १५९० चे साली फारखती देवविली. नंतर गुमास्तोगिरीवर ठेवला. त्यावर आप्पाजीचे भाऊ तुकोबा व यादव व रंगोबा शिवाजीराजे भोसले यांचे स्वारीबरोबर चंदी-चंदावर कर्नाटकांन जाऊन बस्तावार (?) जाहले. देशी आल्यावर फिरोन देश कुलकर्ण्यांच्या मानपानास खलेल करूं लागले. ते समयी शिवाजी महाराजांच्या होनपांनी बिदीत केले. परंतु निळो सोनदेव मुजुमदार, किल्ले सिंहगड मजकूर याने पाठ राखली. शिरस्ता न देऊन आप्पाजीस रुजू होऊ न देत म्हणून महाराजांस समस विनंति केली. पुरंदरचे मुक्कामी होते तेथून करंजावणे व पायगुडे यास महाराजांनी पत्र सन तिस्सा सबैन व अलफ शके १६०० चे साली लिहून दिल्हे की मोरो विठ्ठल व बाबाजी राम देशपांडे पुणेकर यांचे देशपांडेगिरीचे वतन तर्फ कर्यात मावळचे असतां दरम्यान आप्पाजी खलेल करतो. तर त्यांचे त्यास देववून लांडे यास तगीर करणे. त्यावरुन आप्पाजीस तगीर करावे तो देशमुखास रदबद्दलीस घालून पुन्हां गुमास्तेगिरी बदली करून घेतली. त्यानंतर शिवाजी महाराज कैलासवासी झाले. संभाजी महाराज हे सातारीयास असतांना दिल्लीहून कबजा व महाराजास बादशहाकडे फौजा येऊन घेऊन गेले. मुलुकांत मोगलाई अंमल, त्यावेळेस फिरोन आप्पाजींने बदलोन दस्तके व हक्कालाजिमा वगैरे होनप देशपांडे यास देईनासा झाला. म्हणोन मोरो विठ्ठल व

बाबाजी राम होनप देशपांडे यांनी पुण्याचे ठाणेदार, काजी महंमद, तुळापुरी कारभार करीत असतां त्यास इकिकत सांगून आप्पाजीस धरुन नेले. तेथे बारा मावळ व पुणे देशचे जमिनदार जमा झाले होते. त्यांचे गुजारतीने इन्साफ केला तेंव्हा काईल झाला की मी गुमास्ता, माझी कारकूनीच आहे. शिरस्ता मजकडे राहून गेला असेल तो देतो परंतु गुमास्तिगिरी कायम राखावी. तेंव्हा काजी महंमद यांनी मागील सारा संदर्भ लावून फारसी पत्र शिक्क्यानिशी व चार जमिनदारांच्या सही शिक्क्यानिशी होनपास सन १०९९ म्हणजे शके १६११ ची साली करून दिले. नंतर गुमास्तेगिरी कागद करून फिरून गुमास्ते ठेविले बादशहास अर्ज केला की तर्फ कर्यात मावळचे देशपांडे पण मला दिले पाहिजे. तेंव्हा बादशहा बोलिले की वाटेल त्याला देईन. ते वेळेस बाळाजी कृष्णा यास संतान नव्हते. ते वाटून बादशहाचा खाना खायला. सबब त्यांचे नांव **लांडे-देशपांडे** म्हणून सनद शके १६२५ व्ययनाम संवत्सरे (इ. स. १७०६) करुन दिले. तेव्हांपासून लांडे यांची देशकुलकर्ण तर्फ कर्यात मावळचे झाले. नामाजीचे पुत्र पांच. पैकी **तुकोबा व अंताजी व अंतोबा** यांचा वंश कर्नाटकात राहिले आणि **आप्पाजी व यादव** यांचा वंश या देशी आहे.

शके १७४४ चे वेळची वंशावळ

- कृष्णाजी
  - बाळाजी (नकल) (वाटून वतन मिळविले
  - नामाजी गोदाबाई
    - तुकोबा रंगोबा (वंश कर्नाटकांत आहे.) (ठकार-गोऱ्हेकर यांची संग्रहातील कागगदावरून नक्कल केली)
    - अंतोबा
    - आप्पाजी
      - नामाजी
        - धोंडो शके १६५४
          - देवाजी
            - जगन्नाथ दत्तक घेतला
        - म्हादोजी
          - पंताजी
            - मोरो
            - जगन्नाथ दत्तक दिला
            - दाजी
    - यादव
      - रामचंद्र
        - यादव उर्फ तात्याबा
        - महिपते उर्फ बऱ्याबा (हाराब्या)
          - मल्हार ३ पुत्र
            - अंबाजी वगैरे
          - सदाशिव
- विठोजी
  - नरसोबा (यास ठकारांनी डोणजे व गोऱ्हेखुर्दचे कुलकर्ण दिले.

कोंडे देशमुख यांच्या कामथडी येथील पाटीलकीचा वाद : -

मैजे कुसगांव तर्फ खेडेबारे येथील पाटीलकी कोंडे देशमुख यांची आहे. त्यांतील आठवी तक्षीमेतील पिराजी बिन बाबाजी कोंडे यांनी आपली आठवी तक्षीम बाबाजी बहिलमे मुसलमान यास विकली. त्याबद्दलची हकिकत अशी आहे.

पुणे महाबळेश्वर रस्त्यावर पुण्याहून २३ मैलावर नसरापूरशेजारी मौजे-कामथडी गांव आहे. या गांवास "शिवगंगा" ही नदी आहे. कामथडी हा गांव शिवछत्रपतिंच्या मातोश्री जिजाबाई यांचा. त्रेथे देशमुख-देशपांडे यांनी हकदारी मिळत नसे. सारा हक्क वसूल आई-साहेबांकडे पावत असे. शिवापूरपासून कामथडी पर्यन्त शिवगंगेच्या पूर्व बाजूची नदीतीरावरील जमीनही जिजाबाईसाहेब यांची शेरी म्हणजे खाजगी मालमत्ता होय. त्याचा वसूल करण्यास आईसाहेब यांनी नारो त्रिंबक पिंगळे हे कारकून ठेवले होते. त्यावेळी शंकराजी बिन खंडोजी इंगळकर हा या गांवची पाटलकी करीत होता. त्यास **कानजी नाईक कोंडे** हा त्या गांवात हात शिरकावण्यास पाहू लागला. तेंव्हा खंडोजी व शंकराजी पाटील बोलले की गांव **मातोश्री आईसाहेबांचा** आहे. तेथे तुमच्या काही दाखला नाहीं. कुल हक्क फक्त आईसाहेबांकडे त्यांचा त्यांचा कमाविसदार गांवास आहे. आम्ही नाईक कोंडे याने सिंहगडचा त्यावेळेचा अंमलदार सिद्दी अंबर (शक १५४५ ते १५५५) यास सांगितले की देशमुखीचा हक्क पाटील खातो-त्यास धरून आणून पारपत्य करावे. सिद्दीने स्वारी पाठवून इंगुळकरास धरून आणणेचा प्रयत्न केला. परंतु पाटलास ही खबर कळून ते स्वारी पोचण्याचे थोडे अगोदर बायका-मुले घेऊन रातोरात गांवातून पळून गेले. ते उजाडतां आदिलशाही हद्दीत शिरवळनजिक पांडे या गांवी गेले. तेथे ते ८०-९० वर्षे राहिले. नंतर शंकराजीचे पुत्र भिकाजी व नातू शिवाजी हेहि पांडे येथेच नांदले. पणतू हिरोजी हा शाहू छत्रपति यांजजवळ पाटीलकीचे वादास उभा राहिला. शंकराजी पाटील पळून गेल्यावर कामथडीची पाटीलकी बाबाजी कोंडे-देशमुख करुं लागला.

या संधीस बहिलमे या आडनांवाचे एक मुसलमान घराणे पुण्याजवळ कात्रज व कोंढवे या गांवची पाटीलकी करीत होते. त्यांतील काही पुरुष सधन असून सावकारी करीत असत. बाबाजी कोंडे याने त्यांस काही पैक्याची नड लागल्यामुळे कामथडीची पाटीलकी आल्लिभाई बहिलमे यास विकली. त्याचा मुलगा सुलतान आणि वल्लिभाई यांनी ते वतन अनभवले. त्या वेळी हिरोजी इंगूळकर हा पाटिलकीस

अडथळा करून वादास उभा राहिला. हा वाद शाहू छत्रपतिंनी खेडेबारे हा प्रांत पंतसचिव यांचे हद्दीतील सबब त्यांचेकडे सोपविला. त्यांचे दरबारी हा वाद १०-१२ वर्षे रेंगाळला होता. नंतर छत्रपतिंनी ताकीद केल्यामुळे हे काम नेटास लागले. बाबाजी कोंडे याचा मुलगा पिराजी नाईक कोंडे याने शेवटी इंगुळकरास निम्मी पाटीलकी देण्याचे कबूल केले. त्यास हिरोजी इंगुळकर बोलला की आम्ही १०-१२ वर्षे वादापायी खराब झालो. आतां खा दिव्य करीन. खरा झालो तर सर्वच पाटीलकी करीन. खोटा झालो तर गांवातून निघून जाईन. त्यावर हिरोजीने सातारप्रांती खंडोबाची पाली येथे दिव्य केले. रवी दिव्यांत खरा झालेमुळे शाहु छत्रपतिंनी पिराजी नाईक कोंडे आणि वल्लिभाईंचा मुलगा बाबाजी यांचेकडून पाटीलकी काढून ती हिरोजी इंगुळकराचे हवाली केली. आणि त्यास महजर करून दिले त्यानंतर बाबाजी मुसलमान पिराजी नाईक कोंडे देशमुख यास म्हणाले की आतां आमच्या पैक्याची वाट काय ? तेव्हां पिराजी नाईक कोंडे यांनी पैक्याकरितां पुष्कळ खटपट केली परंतु पैका मिळेना.

सबब कुसगांव येथील आपली पाटीलकीची आठवी तक्षीम घरवाडासुद्धा बाबाजी वलद वल्लिभाई यास दिली. याच बहिलमे मुसलमानांचे भाऊबंद वाईजवळ खंबाटकी घाटाचे पश्चिम बाजूस कण्हेरी या गांवचे निम्मे पाटील आहेत. यांचा घरठाणा, तेथे **रामदासस्वामीचें शिष्य वासुदेव गोसावी** यांचे मठास लागून आहे. हे पाटील मुसलमान असल्यामुळे होळीच्या पोळीचा पाटलाचा मान यांनी पाटलास दिला आहे. व मठपतीच होळीस पोळी लावतात.

याच बहिलम्यानी कण्हेरीचे मुसलमानांची पाटीलकी सावकारी खाण्याचा घाट घातला होता. परंतु त्या घराण्यांतील एक कर्तृत्ववान आऊबाईनें तो साधू दिला नाही. वाईचे विद्यमान पाटलाचेही आडनांव बहिलमे आहे. असे शक १६११ चे कागदपत्रावरून दिसून येते.

(भा. इ. सं. मं. पुर्वे, स्वीय ग्रंथमाला क्र.६० ... ऐतिहासिक संकीर्ण निबंध खंड १ त्रैमासिक २४/२ रा अंक, पान ११, अ,क्र ३ ... कै. स. ग. जोशी)

छ. शिवाजी महाराज - यांनी साध्या सुध्या मावळ्यांना योद्धे केले त्याबद्दल जयसिंगराव पवार म्हणतात की

... या गरीब, कष्टाळू काटक व स्वाभिमानी मावळ्यांमधूनच येसाजी कंक,

बाजी पासलकर, बापूजी मुदगल, नारोजी नऱ्हेकर, चिमणाजी नऱ्हेकर, बाळाजी नऱ्हेकर, जिऊ महाला, तानाजी मालुसरे, सूर्याजी मालुसरे, वाघोजी तुपे, सूर्याजी काकडे, बाजीप्रभू देशपांडे ही मंडळी पुढे आली. या साध्या मावळ्यांचे मातीच्या गोळ्याचे महाराजांनी योध्ये केले व त्यांच्या पराक्रमास युक्तीची जोड देऊन स्वराज्याची इमारत बांधली.

शायिस्तेखानावर हल्ला करते वेळी

महाराजांनी आपली एकनिष्ठ सेवक बाळाजी मुदगल व चिमणाजी मुदगल यांच्याकडे खानाच्या छावणीची व वास्तव्याची माहिती कामगिरी सोपविली होती. ती त्यांनी चांगली पार पाडली.

नेताजी पालकर, मोरोपंत पिंगळे इत्यादी आपल्या सहकाऱ्यांसह महाराज रायगडावरून सिंहगडास आले. नंतर प्रत्येकाच्या हाती फौज देऊन त्यांना महाराजांच्या वाटेवर परंतु मोगलांच्या छावणीपासून थोड्या दूर अंतरावर उभे रहावयास सांगितले. शिवचरित्राचे पैलू यापुस्तकांत द.वा पोतदार म्हणतात की,

जहागिरीच्या आसपासची ठिकाणे व्यापण्यांत येत होती. सैन्य नाममात्र पणे सुलतानाच्या सत्तेखाली काम करीत होते. **बापूजी नऱ्हेकर चिमणाजी/बाळाजी नऱ्हेकर** (नांदोशीकर देशपांडे) मुदगल, शिरवळचे देशपांडे यांच्यामार्फत शिवाजीने हे भाग जिंकले होते. जदुनाथ सरकार हे त्यांच्या **शिवाजी अँड हिज् टाईम्स या इंग्लिशमध्ये खेडचे नऱ्हेकर नांदोशीकर देशपांडे या कुटुंबांनी पुस्तकांच्या बाळाजी बापूजी व चिमणाजी बापूजी मुदगल हे छत्रपति शिवाजी राजांचे बॉडी गार्ड होते असे म्हटले असून ते राजांचे उजवे हात समजले जात होते.**

चिमणाजी बापूजी मुदगल् नांदोशीकर देशपांडे हे लेफ्टनंट किंवा सरदार होते व तेच प्रथम शायिस्तेखानावर हल्ल्याचे ठिकाणी प्रथम गेले व त्याचे मागोमाग २०० मावळे लालमहालांत शिरले.

दुसरी टोळी बाळाजी बापूजी मुदगल नांदोशीकर देशपांडे ही हल्ल्याच्या ठिकाणी बाहेरच्या थांबून, झोपेत असलेल्या मुख्य पहारेकऱ्यांच्या समोरून महालांत शिरून अशी पहारा तुम्ही करतात काय ? असा प्रश्न विचारून नंतर शाहिस्तेखानावर हल्ला केला. त्याने एका टोळीत **नेताजी पालकर** व दुसऱ्या टोळीत **शिवाजी महाराज होते ...**

मथुरेतील तीन दक्षिणी ब्राह्मण (१) कृष्णाजी (२) काशी (३) विसाजी हे मोरोपंत त्र्यंबक पेशवे यांचे मेव्हणे होते. त्यांचेकडे शंभूराजांना ठेवले होते. ते शंभूराजांचे नातेवाईक असल्याबद्दल खात्री पटावी म्हणून त्यांना एकत्र जेवण्याबद्दल (Kinship) सांगितले गेले. ते त्यांनी केले तेंव्हा मोगलांची खात्री पटली.

त्रैमासिक १०:३ पृष्ठ १२९ १०३६/६५१ भाइ सं. मं. पुणे नऱ्हेकर देशपांडे दप्तर यांच्याविषयी श्री. बाबासाहेब देशपांडे म्हणतात की ...

शके १६३८ मध्ये हिंगण्याचे गढीतील पुंड दमाजी थोरात याने बाळाजी विश्वनाश सुभेदार प्रांत पुणे यांना भेटीस बोलावून दग्याने कैद केले. आणि मावळ प्रांती पुंडावा करून दादोजी कोंडदेवांनी **शिवछत्रपतींचे तिसरे वर्षी त्यांचे नांवाचे बसविलेली ''शिवापूर पेठ'' हे गांव जाळून टाकले.**

आदिलशाही अफझलखानाची स्वारी - (कवि परमानंदांचे अनुपुराण प्रसंगांत) ... "कमलोजी साळुंके (सौलाक्षर) येसाजी कंक, तानाजी मालुसरे, कोंडाजी वटखल आणि रामजी पांगारकर (पांगारिक) हे पांच अग्निप्रमाणे पांच तेजस्वी वीर एकेक हजार पायदळासह तसाच प्रख्यात व पांच हजार पायदळा घोडदळासह **असलेला नारायण ब्राह्मण (मुदगल नऱ्हेका-नांदोशीकर-देशपांडे) अशा या सर्वच महायोध्यांनी वेगाने येऊन अरण्याच्या मध्यभागी असलेल्या पुष्कळ योध्यांची** गर्दी असलेल्या शत्रुसेनेस चोहोकडून घेरले

मोरोपंत पेशवे, निळोपंत, आण्णाजीपंत व दत्ताजीपंत हे कोकणांतून मजल दरमजल करून ५/७ गांवे रोज करून सुरतेवरच्या लुटीत सामील झाले.

शिवापूरकर देशपांडे यांच्या शकावणीतील सर्व नोंदी जेधे शकवलीसारख्याच आहेत.

दादोजी कोंडदेव दि. ९।३।१६४७ रोजी वारले. खेडेबारेचा ताबा ६।१।१६४८ पूर्वी आलेला आहे. यावरून दादोजी कोंडदेवाचे पश्चात मुतालिकिचे काम शिवाजी महाराजांनी स्वतःच करावयास सुरुवात केली होती.

कोंडाण्यावर मात्र दादाजीनंतर बापूजी देशपांडे होता. जेधेकरिता सांगतो **की त्यावरी कसबे खेडेबारे (शिवापूर) येथेहि वाडे बंधले.** तेथून बापूजी मुदगल **नऱ्हेकर देशपांडे, त।। खेडेबारे यांचे** राजकारण करून हवालदार, सिद्दी अंबर, **याचेकडून दग्याने किल्ले कोंढाणा** घेतला.

शिवापूर शकावलीची नोंद की ''शके १५६९, (इ.स. १६४७) राजश्री बापूजी पंतांनी किल्ले सिंहगड घेऊन दिले.

शिवकालीन पत्र - सार संग्रह भाग १, भाइसमं पुणे, न.चि केळकर, द. वि. आपटे यांत औरंगजेबाकडे २३ किल्ले छ. शि महाराजांनी सूपूर्त केले. त्याची नांवे पुरंदर, रूद्रमाळ, कोंढाणा (सिंहगड), रोहिडा, लोहगड, इसागड, डंकी, खडकाळा, तिकोना, माहुली, मुरंजन, खिरदुर्ग, भांडदुर्ग, तुळशीकुल, नरदुर्ग, सैरगड, मार्गगड, कोहज, वसंतगड, माणिकगड, कर्नाला, सोनगड व मानगड

छत्रपति शिवाजी महाराजांकडे १२ किल्ले राहिले. त्याशिवाय एक लाख होनाचा मुलुख, ते येणेप्रमाणे

राजगड, तोरणा, लिंगमगड (लिंगाणा) भोरप (सुधागड) सरसगड महागड (महानगड); घोसला, तळेगड, पालगड, उदयदुर्ग, रायरी (रायगड-अशेरी) कुंवारीगड

पान ३३८ लेख क्रमांक १२११ (शि. पा.सा.सं.) नावे क्र / दवि आ

खंड १५ ले २७८ शके १५९० ज्येष्ठ शु.९

सु. १०६८, जिल्हेज ८ इ.स. १६६८ मे १०

... राजश्री थोरले कैलासवासी याणी **चिमणाजी बापूजी** (न्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे) यांस पत्र दिले. त्यामध्ये मजकूर लिहिला आहे की **सखोजी भिकाजी** यामध्ये व तुम्ही व **बाळाजी** बापूजी (न्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे) यामध्ये कसबे खेड व खेड शिवापूरच्या कुलकर्णीचा मिराशीचा कथला आहे. त्याबद्दल सखोजी भिकाजी तुम्हांस निवाडा करण्याबद्दल एका स्थळास बोलतात. तो तुम्ही जात नाही. तेंव्हा असे दिसते की, तुमच्या बापाने व भावाने साहेबाचे बळे त्यापासून कुलकर्ण झोंबून घेऊन खात आहांत.

परंतु तुमचे कुलकर्ण नव्हे. असे दिसते. तरी हली **सखोपंत** व तुम्ही एका थळास जाऊन कुलकर्णाचा निवाडा करणे.

सा.ले.१०५	६५७	शके १५७५
पृष्ठ १४१	उल्लेख	इ.स. १६५३

श्रीमंत शिवाजी महाराज शिवापुरास येऊन बाग आंबराई लावावयाकरितां धरणाचे काम लावले.

खं.१७ ले. १०   ७२२   शके १५७९ चैत्र वद्य ९
सु. १०५७ जखर   इ.स. १६५७ मार्च २१

महजर पुणे, देशमुखी नंटा

हाजीर मजलसी : रा: सिवाजी राजे, सामराम निलकंठ (पेशवे) वासुदेव बाळकृष्ण (मजलसी) : सोनाजी विश्वनाथ (डबीर) महादाजी सामराज (सुरनीस) माणकोजी दहातोंडे (सरनौबत); रघुनाथ बल्लाल (स.सबनीस) नूरबेग (सरनौबत, पाऊलोक) सामराज पद्मनाभी (सब पाऊ) देशमुख देशकुलकर्णी वगैरे ...

तंट्याचे स्वरूप (लेखांक ४३२) प्रमाणेच असून दादोजी कोंडदेवांचा निवाडा फिरविला आहे ...

हबाजी वडिले घरी दिधता आहे म्हणोन वडिल, बाजी रुद्राजीचा लेक म्हणौनु वडिल. ऐसी दोघांस वडिलपणाची निसबती व करकसाही तिन पिढ्या लागला आहे. त्याबद्दल तह दिधला की वडिलपणाची तक्सीम दोघास बराबरी. वडिलपणाचे पाऊ प्रत्येकी एक तकसीम. येणेप्रमाणे निवाडा केला आहे.

शेजवळकर पान ३३ - परधर्मीय मुसलमानांच्या सेवेत सर्वच जातीधर्माचे लोक असून त्यांची नीतीमत्ताही समाजाच्या पातळीच्या वर खासच उरलेली नव्हती. अपवादात्मक हाताच्या बोटावर मोजण्याइतके सत्पात्र, वेदविद्यारत ब्राम्हण क्वचित कोठे राहिले असतील. महाराष्ट्रांत कोणत्याही कारणामुळे असो, ब्राह्मणवर्ण हा मराठ्यांपेक्षा म्हणजे बहुजनसमाजापेक्षा अर्थिक किंवा सांस्कृतिक दृष्टिनेही वरच्या दर्जाचा राहिला नव्हता, तर समान पातळीवर राहिला होता.

पान ५०६ shivaji The Great vol I, part II, p-477 [Dutch Records] शिवभारतात आलेले शिवाजीचे पायदळ प्रमुख

कमलोजी सोळंखे, येसाजी कंक, तानाजी मालुसरे, कोंडाजी वरखल **आणि रामाजी पांगेरा हे एक हजार पायदळांतील** अधिकारी असून नारायण **ब्राम्हण हा पांच हजार पायदळाचा** अधिकारी होता.

सामाजिक परिस्थितीचे अवलोकन :

मुसलमानांचे भारतांत आगमन होणेपूर्वी अनेक राष्ट्रे होती. त्यापैकी स्वायत्त व परतंत्र. दोन्ही होती. स्वदेशी व स्वधर्मीय राज्यांकडून जनतेला धक्का पोचत नव्हता. साधारण दहाव्या शतकात, धर्मवेड्या मुसलमानांनी भारतातील जुनी राष्ट्रे

विस्कळीत केली. त्याचा प्रारंभ उत्तर भारतात प्रथम होऊन अंग, वंग, कलिंग, कोसल, गांधार, मगध ह्यांची धुळधाण झाली.

दक्षिण भारतात मात्र साधारणपणे तीनशे वर्षानंतर म्हणजे चौदाव्या शतकांत उपद्रव सुरू झाला. अल्लाउद्दीन खिलजीने महाराष्ट्रावर धडक देऊन आंध्र, कर्नाटक, गोमांतक आपल्या सत्तेखाली आणली. फक्त विजयनगरचे साम्राज्यांनी ही वाट थोपवून ठेवण्यास मदत केली. त्यांत संत-महंतांनी धार्मिक परिस्थिती सुरक्षित करण्याचे प्रयत्न केले. राजे शिवछत्रपतींनी राजकीय दृष्ट्या आव्हान देण्याचे काम सुरू केले. त्याचसुमारास वायव्येकडून मोंगल, पोर्तुगाज, इंग्रज, फ्रेंच, डच हे व्यापाराच्या निमित्त पुढे करून घुसू लागले.

पाटील हा गांवचा राजा. ग्रामीण जीवन स्वयंपूर्ण व बारा बलुत्यांच्या धाग्यांनी एकत्र विणले असून पाटील हे केंद्रस्थान आहे. त्याला संसारोपयोगी वस्तू गांवांतील बारा बलुतेदार मोफत पुरवित. तांबोळी रोज १०० विड्याची पाने, तेली घरी व चावडीवर गोड्यात तेलाच्या समया, चांभार पायतान, धनगर बैठकीसाठी चवाळा, थंडीमध्ये कोष्टी पासोडी, पाटलीण बाईंना शिपी पाच चोळखण, बाजाराच्या दिवशी फसकी घेऊन गई, जोंधळा, कडधान्ये, माळणींकडून सेबसबजी, कोळ्याने पाणी भरणे, मोळीवाल्याने जळणासाठी सरपण, मांगाने मोटेचा (विहीरीवर) नाडा, घरी राबता महार, कुंभाराने रांजण व वेठबिगाऱ्याकडून गाडी, घोडा गडी माणसे मिळत.

त्याशिवाय पाटलाच्या घरची गुढी प्रथम उभारावी, लग्नसराईत पहिला टिळा पाटलाला, दसरा दिवाळीत सूर-सनई व ताशामर्फ्याची हजेरी, दसऱ्याला शमीपूजन सजविलेल्या घोड्यावरूनच पाटलाने करावयाचे, बैलांना बाशिंगे, झुली घालून, ढोल लेझिम वाजवून भाद्रपद अखेर पोळ्याचा सण प्रथम पाटलांच्या बैलांनी तोऱ्याने मिरवावा. होलिकोत्सव धडाक्याने साजरी करावयाची त्यांत पुरणाच्या पोळीचा नैवेध पाटलांच्याच घरचा. मग शंखध्वनी करावयाचा. महजरावर वा अन्य सरकारी कागदपत्रांवर "निशाणी-नांगर" पाटलांचाच तसेच दरसाळ मानाचा शिरपाव.

पौष माघांत शालू, हरभरा, गहूं वगैरे हिरव्यागार पिकांनी डोलू लागतात. पोरे राखणीस बसत व गोफणीतून पांखरावर दगड भिरकावीत. ऊन उतरल्यावर हुरडा भाजून त्याबरोबर गूळ, खोबरे, गाजरे, भुईमुगाच्या शेंगा, लसणीचे तिखट यांचा समाचार घेत हिरवागार हुरडा मजेत खाण्याचे कार्यक्रम होत. ओल्या हरभऱ्यापासून "हुळा" ही मौजेने खात.

याप्रमाणे वरील कारणाकरितां पाटलास वतनाबद्दल कां बरे आकर्षण असणार नाही? त्यांच्या हक्काकरिता वारंवार तंटेबखेडे होत. म्हणून शिवकालांत अशा वतने देण्यावर छत्रपतींचा विरोध होता.

मोंगल व शिवकाळांत सर्व ब्राह्मण वतनदारांना "पंडीत" हे उपपद लावीत असत. शहाजी व शिवाजी राजे यांची जहागिर पूर्वीपासून असल्याने त्यांत कुलकर्णी-देशपांडे इत्यादी वतनदार देशस्त ब्राह्मण असत. शिवाजीच्या स्वराज्यांत ही सर्व मंडळी आपल्या गुणांच्या जोरावर हवालदार, सुभेदार, एवढेच काय प्रधानपदापर्यन्तच्या जागी कार्यरत झाले.

शिवकालांतील दुष्काळ शके १५५३ मध्ये महाराष्ट्रांत पडला. खुद्द राजांचे घरेवाडे इत्यादी बेचिराख केले गेले होते. त्यांत दादोजी कोंडदेव यांनी पुढाकार घेऊन परिस्थितीत बदल घडवून आणला,

फौज बाळगून युद्धाच्या वेळी सरकारची नोकरी करण्याच्या शर्तिवर राज्यांतील गांवे व जमिनी देण्याची पूर्वापार पद्धत होती. तिला मोकासा म्हणत. मौजे नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा पुणे येथील देशपांडे (नांदोशीकर) घराण्याकडे मुलकी व पोलीस पाटिलकी वंशपरांगत होती. त्याशिवाय सुभेदारी/हवालदार हे पद होते. तो मामलेदार-जिल्हाधिकारी तोडीचे समजले जायचे. शेतसारा वसूल होण्याच्या बाबतीत अधिकार चालवायचा देशमुखाने व वसूल झाल्यावर त्याचा हिशेब ठेवण्याचा देशपांडे यांनी. देशमुखाने त्याचा कारभार दिवाणाच्या साहाय्याने करावयाचा, त्याचा हिशेब मुजुमदाराने तपासावयाचे व दस्तऐवज फडणिसाने नोंदवायचे, जाबजबाब दप्तरदाराने लिहावयाचे, वसूल संभाळावयाच्या पोतनीसाने व पोतनीसाकडे जाण्यापूर्वी नीट पारखून घ्यावयाचा पोतदाराने अशी देशमुखाच्या कचेरीतील कामची पद्धत होती.

पाटलीची चावडी : पाटलाच्या हुकुमावरून महाराने शेतकऱ्याला चावडीत बोलावून आणावे, त्याने आणलेला पैसा पोतदाराने पारखावा व पाटलाच्या ताब्यांत द्यावा, त्याची पावती कुलकर्ण्यांने शेतकऱ्यास द्यावी व पाटलाने तो पैसा देशमुखाकडे द्यावा.

पाटील व कुलकर्णी यांजकडून गांवच्या इनाम जमिनी, रयतवा व पडजमिनी यांचे पत्रक तयार करावे. हेच जमाबंदीचे अंदाजपत्रक होय. याच्याच आधारावर गांवचा वसूल व्हावयाचा.

देशमुख देशपांडे हे अेका अर्थाने मामलेदाराच्या बरोबरीचे जुने अधिकारी त्यांच्या खालचे दिवाण, फडणीस, पोतनीस, मुजुमदार. हे गणले जात. पेशवाईत देशमुख देशपांडे हे शेतकरी वर्गाचे हितकर्ते समजले जात.

वसुली कामास व प्रदेशाच्या बंदोबस्तास सैन्याची जरूरी असे. ते सैन्य शिवाजीच्या यांच्या काळांत राजसत्तेस भय होते ते पेशवाईत उरले नाही हा महत्त्वाचा फरक होय. बाळाजी बापूजी देशपांडे (नांदोशीकर) व चिमणाजी बापूजी देशपांडे (नांदोशीकर) ह्यांच्याकडे सुभेदारी, पोलीस व मुलकी पाटीलकी व सरदारकी होती. व जेव्हा जेव्हा युद्ध होई तेव्हा तेव्हा हे दोघे बंधू व इतर घराण्यांतील मंडळींनी शिवाजीराजांना वेळोवेळी स्वत:च्या घोडदळ व इतर फौजफाट्यानिशी युद्धावर हजर राहून मर्दुमकी गाजवीत असत.

शिवकाल हा मुसलमानी कालाला जोडूनच बाहेर आला आहे. तो सर्वच काळ लढाईचा व धामधुमीचा असल्याने व त्यांत बदल करण्याचे शिवाजीराजांना वेळ मिळाला नाही म्हणून इस्लामी राजवटच बहुतांशी वापरण्यांत आली.

राज्याचे सर्वसाधारणपणे विभाग ग्राम, तर्फ, तपे व परगणा असत. सरकारी अधिकाऱ्यांपैकी एका अधिक परगण्यांवर सुभेदार असे. सेनाधिकारी व त्याच्या मदतीस हा मुलकी अधिकारी सुभेदाराच्या हाताखाली सेना असून तिच्या जोरावर परगणा ताब्यांत ठेवी. बाळाजी बापूजी व चिमणाजी बापूजी देशपांडे-नांदोशीकर यांच्याकडे सुभेदारी होती व त्यांना या पद्धतीनेच काम करावे लागत असे. तद्वत पोलीस व मुलकी अधिकारी वंशपरांगत होते.

शिवाजीने नवा मुलुख घेतांक्षणीच त्यात बऱ्याच सुधारणा केल्या. जमिनीची मोजणी करून क्षेत्रफळ रयतेला निश्चित करून दिले. अस्मानी सुलतानीमुळे गाव वारंवार ओस पडत. पेशवाईत सुभेदारास पालखी व मुजुमदारांस अबदागिरी ठेवण्याची मुभा होती.

उपलब्ध अप्रकाशित साधनांचे आधारे मुदगल - नऱ्हेकर नांदोशीकर - देशपांडे (पाटील) या इतिहास प्रसिद्ध घराण्याने शेती व शस्त्र समर्थपणे कसे पेलले त्याचा त्रोटक गोषवारा : -

(१) राजमुद्रेत उल्लेख केल्याप्रमाणे "भद्राय राजते" या उल्लेखावरुनच मराठ्यांचे राज्य लुटारुंचे, लष्करी राजवटीचे अथवा सरंजामशाहीचे नसल्याचे

इ.स.१६३० ते १६८० च्या कारभारावरुन दिसून येते.

(२) घराण्याच्या कागदपत्रांत प्रकाशित / अप्रकाशित कागदपत्रे समाविष्ट केली असून त्यातून कज्जे / खटले, वाटणीपत्रे, हकिकती, कैफियती, निवाडापत्रे, याद्या, सनदा, शेती व्यवहारासंबंधीचे कागदपत्रे, याद्या, ग्रा.पं., गोतसभा, वगैरे प्रकारची पत्रे आढळून येतात.

(३) खेडे हा शेती व्यवसायाचा केंद्रबिंदू असून पाटीलपद अनुभवणे म्हणजे इनाम / वतनाचा संपूर्ण विकास त्याने करावयाचा असा "पाटील" शब्दाचा अर्थ आहे. नांदोशी हे गांव देशपांडे घराण्याने बसविले आहे. त्यांनाच खानदानी पाटील (आडनावाचे नव्हे) अशी संज्ञा आहे खेड्यांतील वसाहतीची जागा, तिला "पांढरी" व शेतीखालची "काळी आई" म्हणत. गांवामध्ये देशपांडे - नांदोशीकर हे हवालदार किंवा "राज्यधिकारी" होत. वास्तविक हवालदार हे अशाश्वत पद व पाटील हे शाश्वत पद असून ते चाकरी वतन समजले जाते व त्यांना साऱ्याची बिले तयार ठेवणे हे काम असते. मिरासदार यांचेसुद्धा ते काम असले तरी जमिनीवर आकारलेला सारा नियमानुसार त्यांना भरावा लागतो व मिराशी वतन वंशपरंपरा उपभोगतात. त्यांना "थळकरी" असेहि संबोधतात. (थळ म्हणजे स्थळ) गावामध्ये "बलुतेदार" (बहुदा १२ किंवा कमी अधिक) असून त्यात परीट, न्हावी, सुतार, लोहार, कुंभार, सोनार, तेली, चांभार, जोशी, गुरव मुलाणा हे इसम असतात. त्यांना वतने देतात किंवा वेतनाच्या मोबदल्यात "नख्त" म्हणजे रोख रक्कम किंवा वस्तूरुपाने दिल्यास "गला" म्हणत. गांवकऱ्याकडून चाकरीच्या मोबदल्यात "हकलाजिमा" म्हणतात. ही सोय मुसलमान राजवटीत सुद्धा होती. "मुलाणा" - म्हणजे गावच्या मशिदीची व कबरस्थानाची रखवालीचे काम असे.

वतनदार व्यक्तीचा सामाजिक दर्जा व प्रतिष्ठा यांचे गमक म्हटले जाते. त्यांत समाजातील भांडण तंट्याचे मूळहि वतनांतच असे. वतनावरील अधिकार - प्रत्याधिकार यांतून कज्जाखटल्यांची मोठ्या प्रमाणात वाढ झाल्यामुळे दंगे धोपे, कारस्थाने, हिंसक कृत्ये, खून, फसवेगिरी इ. गुन्ह्यांना उत येत असे. असतस "पाटील" हा गावचा वंशपरंपरागत अधिकारी असतो. कागदपत्रांतून त्याचा उल्लेख गांव पाटील, मोकदम अथवा मोकदम पाटील असा आला आहे. त्याचा संबंध गांवच्या वसाहतीशी असे. काळ्या जमिनीवर जेंव्हा वसाहतीस सुरुवात झाली तेंव्हापासून पाटीलकीचा उदय झाला असे स्थूलमानाने म्हणता येते. "काळीवर पांढरी रचली" - हे पाटलाच्या कामाचे द्योतक.

लावणी, संचणी, उजवणी ही पाटलाची प्रमुख कामे. पडीत जमिनीत धान्योत्पदन करण्याला पाटलांची मदत होई. त्याची निशाणी "नांगर" - आहे.

"पाटील" हा गोतसभेचा प्रमुख वतनदार, बलुतेदार आणि मिरासदार यांचा त्यांत समावेश असे. पाटलांना विचारात घेतल्याशिवाय हवालदार, कमाविसदार, कारकून अथवा मोकासेदार राजपत्रित अधिकाऱ्यांना निर्णय घेता येत नसे. गावचे संभाव्य उत्पन्न मात्र कुलकर्णी ठरवित असे.

गांवचे शिवार पिकले नाही, अवर्षणामुळे नुकसान झाले, किंवा पिकाची हानी झाली तर रयतेला सारा देण्याचे बळ रहात नसे. अशावेळी पाटील सरकार दरबारी प्रतिनिधित्व करी व सारासूट मिळवून देई.

वरील सर्व गोष्टींचा खुलासा करण्याचे कारण ह्या सर्व गोष्टींची दखल मी पुस्तकात समाविष्ट केलेल्या अप्रकाशित कागदपत्रांत झाल्याचे दिसून येईल. पुस्तकामधील हिशोब जमा वसूल, जमाबंदी, थळझाडा पाहिल्यास सध्यां कृषी विभागाच्या पद्धतीनुसार छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या वेळेपासून तितक्याच काटेकोरपणे तपशील बघितला जात असे. खाली दिलेल्या काही तपशीलावरून वरील पद्धती स्पष्ट होतील.

(१) अवर्षणकाळी दिलेली सारा - सूट कालील "कौलनामा" पहा :- (पुस्तकात तो दिलेला आहे) "कौलनामा" ...

।। श्री ।।

कौलनामा आज दिवाण किल्ले सिंहगड त ।।। मोकदमानी मौजे नांदोशी त।।। क।।। मावळ सु।। आबी असरैन मया व अलफ बाबे कौलनामा सादर केला ऐसाजे तुजला किल्ले मजकुरास बोलावून आणून खंडणीचे बाबे फर्मावले. त्यावरुनच तुझे बाबे देशमुख व देशकुलकर्णी त।।। यानी मालूम केले की स्थळ मजुकरी पिकाचे हंगामी पाऊस झाला नाही. रिता खरीप व रबीचे पिकाचे कुल अकाल वेळेस झाली आहे. त्यामुळे रयतेस पैका मिळत नाही. जरी याही जीवन पहिले खंडणीचा तह देऊन कौल सादर केला तर खातरजमा पाहिजे. पेस्तर सालकिर्दी मामुरीवर नजर ठेवून नवीन माफक खंडणीचा तह दिधला असे. गा. कबूल कतबा

बेरीज रुपये - ४९ मोगलाई, ० लग
२४।। बाबती
२० मोकासा बाब
९३।।

येकून साडे त्र्याण्णव रुपये रास बरार केले असे उगवती करुन सुखुप किर्ती करणे असे

छ - १४ जमादिलाबल मो ।। सूद
मोर्तब सूद

(२) कधी कधी इनाम वतनाबद्दल पाटीलास जो मुशाहिरा मिळत असे त्यामध्ये कधी कधी त्यामध्ये गडकरी यांचेकडून दिरंगाई होई व कधी मिळतही नसे. त्याबद्दल छत्रपतिंकडून संबंधितांना समज दिला जाई. ते खाली पहा-

म।। अनाम देशमुख व देशपांडे त।।। क।। मावळ यांसी ... पंताजी शिवदेव सुहुरसन सलास अशरीन अलफ ...,

श्री
भार्गवचरणी तत्पर पंताजी
शिवदेव निरंतर

पेशवे दप्तर
इ.क.१४५३
इ.क.८१२२९
इ.स.१७६३

मौजे नांदोशी म।। मजकूर हा गांव राजश्री मोरो बल्लाळ देशपांडे ता।। खेडेबारे यांसी पुरातन इनाम आहे. त्याची दुमालपत्रे सालगुदस्ता सादर केली आहेत. यैसे असतां तुम्ही इनाम सुरळित चालो देत नाही. हा कोण विचार? यांसी मौजे मजकूर इनाम दिला आहे तो हे देशपांडे म्हणून कांही दिला नाही. यांच्या वडिलांनी या राज्यांत सेवा बहुत केली आहे. याबद्दल इनामगांव दिला आहे. तरी या उपरि यासी कटकट करावयाची प्रयोजन नसे. याचा इनाम सुरळित यांजकडे चालविणे. फिरोन भाट येऊं न देणे जाणिजे.

छ - १५ मोहरम
मोर्तब
सुरु सुरु सुरु

वरील आदेशानंतर गडकरी यांना कामावरुन दूर केले. (छत्रपति राजाराम यांचा आदेशानुसार)

(३) दुसरे पत्र छत्रपति शिवाजी महाराजांनी, सचिव, शंकराजी नारायण अंमलदार किल्ले सिंहगड यांना लिहिले आहे. ते खाली दिले आहे.

श्री नक्कल इनाम ११०७ फसली

पेशवे दप्तर कमिशन

इ. क. ४०५७६

इ. स. १६९८

राजश्री सेना सरसर श्री व पंचसहस्त्री व सहश्रीलस्कर यांसी ... नकल अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य श्री शंकराजी नारायण, सचिव सु।। समान तिसैन अलफ मौजे - नांदोशी त।। क।। मावळ हा गांव राजश्री बाळाजी बापूजी यांस राजश्री छत्रपती स्वामीने इनाम करुन दिला आहे. तरी मौजे म ।। रास तगादा हरयेक बाबे करीत नव जाणे. बोभाट आला म्हणजे कोण्हाचा मुलाहिजा होणार नाही. यैसे जाणून वर्तणूक करणे. लेखना

छ - १४ जिलकाद प।। हुजुर लेखनावधि

(४) देशपांडे - पाटील यांची घरे आजपर्यंत चारवेळा दग्ध झाली, जळाली. तीन वेळा सरकारी मदतही मिळाली. त्यामध्ये कागदपत्रे जळाली. गांवही दरोबस्त जळून दंगे धोपे झाले. यामध्ये रयतेवर जुलुम - जाजती करुं नये. लावणीस कुळापासून पैका घ्यावा व जळीत प्रकरणात मदत करावी असे आदेश सुद्धा देण्यांत येत असत. (पहा : हिशेब - जमावसूल)

(५) नांदोशी येथील कुरण, गायरान, गांव वसाहत यांची पालणूकही सुतार, गुरव, परीट, तराळ लावून परत पडजमीन सुधारणा व फळझाडे (आंबा, फणस) नियमितपणे लावली जात असे व त्याबद्दलहि पाटलास मोबदला मिळत असे. (कृपया हिशेब जमा वसूल पहा.)

(६) एकादे वर्षी सारा पूर्ण जमला नाही तर पाटलाला त्याची भरपाई करावी लागते. प्रसंगी पाटीलकीही गहाण ठेवावी लागते. त्यामुळेच पाटलास, सारामुक्त जमीन दिली जात असे. पुस्तकातील पेशवे दप्तर, बखरी पाहिल्यास अशी उदाहरणे त्यांत आहेत. (चिमणाजी बापूजीकर्ज प्रकरण)

(७) पाटलास सणासुदीच्या अथवा इतर प्रसंगी खेड्यातून अग्रहक्काने मानपान मिळे. गांवच्या जत्रेस अथवा उत्सवाच्या तो प्रमुख नायक असे. गावकऱ्याकडून त्याला होळीची पोळी, संक्रातीस तिळ गुळ, तसेच दसरा / दिवाळीस, गुढीपाडवा,

नागपंचमी, पोळा या सणांसाठी सुद्धा भेटवस्तू मिळत. पुस्तकात हिशेब जमावसूल अंतर्गत असे सण दिलेले असून नांदोशीकर-देशपांडे (पाटील) यांना अशा उत्सवाच्या प्रसंगी बराच खर्च अधिकृतपणे करावा लागत असे. उदा.

(अ) गांवखर्च - वडजाई देवस्थान, महादेव व मारुती मंदिराच्या उत्सवाचा प्रसंगी शेंदूर, सांज वात, तेलाबद्दल, नाडा-पुडी, खोबरे, सुपारी, नैवेद्य, नवरात्रीतील नऊ दिवसातील खर्च, दसरा-शिलंगण-आपटा पूजन, पाले जत्रा, आषाढमासी खर्च, किल्ले सिंहगड येथील किल्लेदार, नाकेदार, मोकदम, नायकवडी, पोतदार, ग्रामजोशी-अभिषेक खर्च, संत कबीर, कथेकरी-किर्तन, सिंहगड किल्ल्यावरील सालाबादप्रमाणे स्वारी खर्च, मार्गशीर्ष, पौष व माघमास खर्च, शिमगा-खर्च, नाच्या पोऱ्या.

(ब) चूर्णास खोबरे, गूळ व भांग, आहेर खर्च, संत कबीर, कथेकरी किर्तन, सिंहगड किल्ल्यावरील भाजी, कुलकर्णी यांना मुशाहिरा, रामोशी यास गांव चाकरीबद्दल.

(क) गांवमध्ये अनेक स्थानिक भागांची नांवे ठेवलेली असत व त्यावर गांवखर्च करावा लागे. (कृपया हिशेब जमा वसूल पहावा) उदा.

उंबर शेत, रिठे शेत, यैन शेत, बेल शेत, वड-शेत, आंबे शेत, निंब शेत, भात शेत, विहिर शेत.

.... दही भात पाटी, वड पाटी, बापूजी पाटी, कन्हेर-पाटी

..... पाऊस टिके, चोर टिके, धस टिके, मजार-डिके,

.... जांभूळ दरा, ताम्हण दरा, वावळ दरा, जोग दरा, वड दरा, लोखंड दरा, म्हस्के दरा

.... शेत माची, मुरुड माची, चिंच माची, पळस माची, खेड माची, ठाकूर माची वरील ठिकाणाचे कास टिले व त्यातील किती बिघे क्षेत्र अंतर्भूत आहे त्या चे वर्णन लिहिले आहे. तीच गोष्ट मोकदम, सुतार, परीट, तराळ व गुरव वगैरेंची असे.

(८) खुर्दा अथवा रोकड - गांवापासून सरकारला जे निव्वळ उत्पन्न मिळे त्यापैकी कांही हिस्सा पाटलालनाही मिळे. तो हक्काच्या स्वरुपात मिळे. उदा. पाटीलकीचा हक्क बावीस टक्के दिवाणाचे नेमून घेतले.

(९) पुस्तकात नांदोशी गांवच्या जमाबंदीचे काही कागदपत्रे आहेत. त्यांत नांदोशी गांवातील विहीरी, तलाव, इ. बद्दल माहिती नमूद केलेली असते उदा.

तंस्दी देवालये - तीन - (१) वडजाई (२) महादेव (३) हनुमंत

बगर तंस्दी देवालये - सहा - (१) कालकाई (२) वागजाई (३) बावदेव (४) म्हसोबा (५) जांभुळजाई (६) बागजाई.

बाकीच्या तपशीलांत गांवांत लोकसंख्या किती, घरकुले किती, मर्द (पुरुष) किती, बायका किती, छोक्रा (पुरुष) + (स्त्रिया), आठ बैली, चौ-बैली, सोळा बैली नांगर, म्हशी, बैल, गाई, वासरे, बकरी, पारडी यांचा तपशील सविस्तर दिलेला असतो. व त्याखाली पाटीलांची सही असते.

"गला अथवा ऐनजिनसी" - प्रत्येक जमीनधारकाकडून त्याला काही धान्य अगर इतर वस्तू मिळत असत. उदा. घुगरी (शेतात पिकणारे धान्य, फसकी म्हणजे कोणतेही पसाभर धान्य, पळकी म्हणजे पळीभर तूप अथवा तेल, हुर्डा, गांवच्या कारागिराकडून आणि वाणी व्यापाऱ्याकडून काही भेटवस्तू, दरसाल मिळत. उदा. चांभाराकडून पायपोसी, कोष्टयाकडून "पासोडी" विणकराकडून चोळखण, पेठेतील व्यापाऱ्याकडून नारळ, सुपारी, तूप, मास इ. वस्तू काहीही दाम न देता त्याला मिळत

"**वेठबिगार**" किंवा पाडेवार (गांवकीवर नेमून दिलेला महार व राबता महार म्हणजे घरकामासाठी दिलेला महार, वाजंत्री आणि कारागीर यांच्याकडून ते विनामुल्य काम करुन घेत असे. "तराळ" अथवा येसकर सरकारी निरोप रयतेला पोचविण्याचे काम. उदा. दवंडी पिटविणे.

"**चौगुला**" म्हणजे पाटलांचा मदतनीस. निशाणी नांगर किंवा काठी. पाटलास सारा वसुलीच्या कामी मदत करतो. चौगुला प्रत्येक गांवास असतोच असे नाही.

"**शेटे - महाजन**" - हा देखील वतनदारांचाच प्रकार. नवीन गावाच्या पेठेचे वंशपरंपरागत अधिकारी.

"**देशमुख**" - परागण्यातील सर्व पाटलांचा नायक. आणि देशपांडे हा कुलकर्ण्यांचा नायक. देशमुख मराठा जातीचा. (मराठवाड्यात ब्राम्हण सुद्धा असत) असे.

"**इस्तावा**" - गांवची वाजट - जमीन (पोटखराबा) गरजूंना लागवडीसाठी देणेचे काम देशमुख करी. त्याचा सारा क्रमाक्रमाने वाढविला जाई. कर्नाटकात देशमुखांना "नाडगौडा" आणि कोकणात "देसाई" अशी संज्ञा आहे.

थोडक्यात वतनदार, मिरासदार, बलुतेदार, आणि उपरी या सर्वांचा मिळून हा शिवकालीन गांवगाडा बनलेला होता. आणि या गांवगाड्यातील प्रत्येक घटक समाजाच्या विकासासाठी झटत होता.

"महसूल पद्धती" शिवकालात महसूल पद्धत कशी होती सारा निश्चित करणेपूर्वी जमीनीची मोजणी आवश्यक होती. त्यांत तीन प्रकार होते. दादोजी कोंडदेवाने पुणे मावळ या भागात धारा ठरविण्याचे काम १६३६ च्या सुमारास केले. हा पहिला प्रकार. दुसरा प्रयत्न मोरो त्रिमल पिंगळे याने १६४८-४९ च्या वर्षात शिरवळ परगण्यात व तिसरा महत्वाचा पद्धतशीर प्रयत्न आण्णाजी दत्तो सुरनीस (सचिव) या शिवाजी राज्यांच्या मंत्र्याने केला. (रोहिडखोऱ्यातील परगण्यातील अशाच पद्धतीने जो एक "कौलनामा" दिला आहे त्यावरून ह्या पद्धतीची कल्पना येते.

मोजणीसाठी जे साधन वापरीत त्यास "शिवशाही काठी" असे म्हणत. या काठीच्या लांबीविषयी सभासद बखरीत म्हटले आहे ...

"पांच हात पांच मुठीची काठी, हात चवदा तसूंचा असावा. हात व मुठी मिळून ब्यैंशी तसूंची लांबी काठीची. वीस काठ्या औरसचौरस त्यांचा बिघा एक. बिघे एकशे वीस यांचा एक चावर. अशी जमीन मोजून, आकारून गांवची मोजून चवकशी केली." पुस्तकात नऱ्हेकर-देशपांडे-खेड शिवापुर मधील असा कौलनामा करण्यात आला आहे. तो पाहिल्यास मोजमाप कसे करीत याचा अंदाज येईल.

.... नंतर आता जसा सात बारा, ७=७अ व १२ चे जमिनीचा उतारा करतात तसे लागवडीखाली असलेल्या जमिनीचाही सर्व्हे नंबर / गट नंबर, (भूमापन क्रमांक), धारणा प्रकार, लागवडीचे योग्य क्षेत्र (जिरायत, बागायत, भात शेती, पोटखराबा, एकूण क्षेत्र. खेड शिवापूर येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचे इनाम जमिनीबद्दल, वंशावळ वगैरे माहिती : -

श्री

इनाम

१२२१

आय् १४३२

कमिशन ९४२२३

राजश्री निंबाजी बांडे हवालदार निगाशाह ब्रात्र, कसबे खेड शिवापूर तर्फे खेडेबारे गोसावी यास -

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य राजश्री श्री मनोहरगीरे किल्ले सिंहगड व

कमाविसदार कते मजकूर, इसने अशर मया तेन व अलफे (इ.स.१८१२) राजश्री जनार्दन नारायण देशपांडे त. मजकूर यांनी पुण्याचे मुक्कामी विदित केले की कसबे मजकूरी आपले वतनी घर करणे आहे. त्याखेरीज नूतन जागा घर बांधावयास व परसू बागायत नेमून दिल्यास त्या जागेत घर बांधून परसांत बागाईत करून वंशपरंपरेने जाऊ म्हणोन त्याजवरुन तपे मजकूरची नव्वद टक्के जमीन गांवचे वसाहतीची. त्यापैकी खोलेश्वरनजिक जमिन सव्वा दोन बिघा आहे. त्यावर वसाहत नाही. त्याजमुळे लगे मजकूरचे शहाबागकडे लावणी करून थळझाडे व साराही जमेस येत आहे. ती निवासी करण्याबद्दल घेऊन त्या जमिनीचा वापर जमेस येत होता तो वंशपरंपरेने माफ करुन जिल्हेस घर बांधावयास व परसांत मन मानेल तसे घर - जिन्नस बागाईत करावयास जमीन नेमून दिल्ही. त्याची मोजणी कुल लांबी

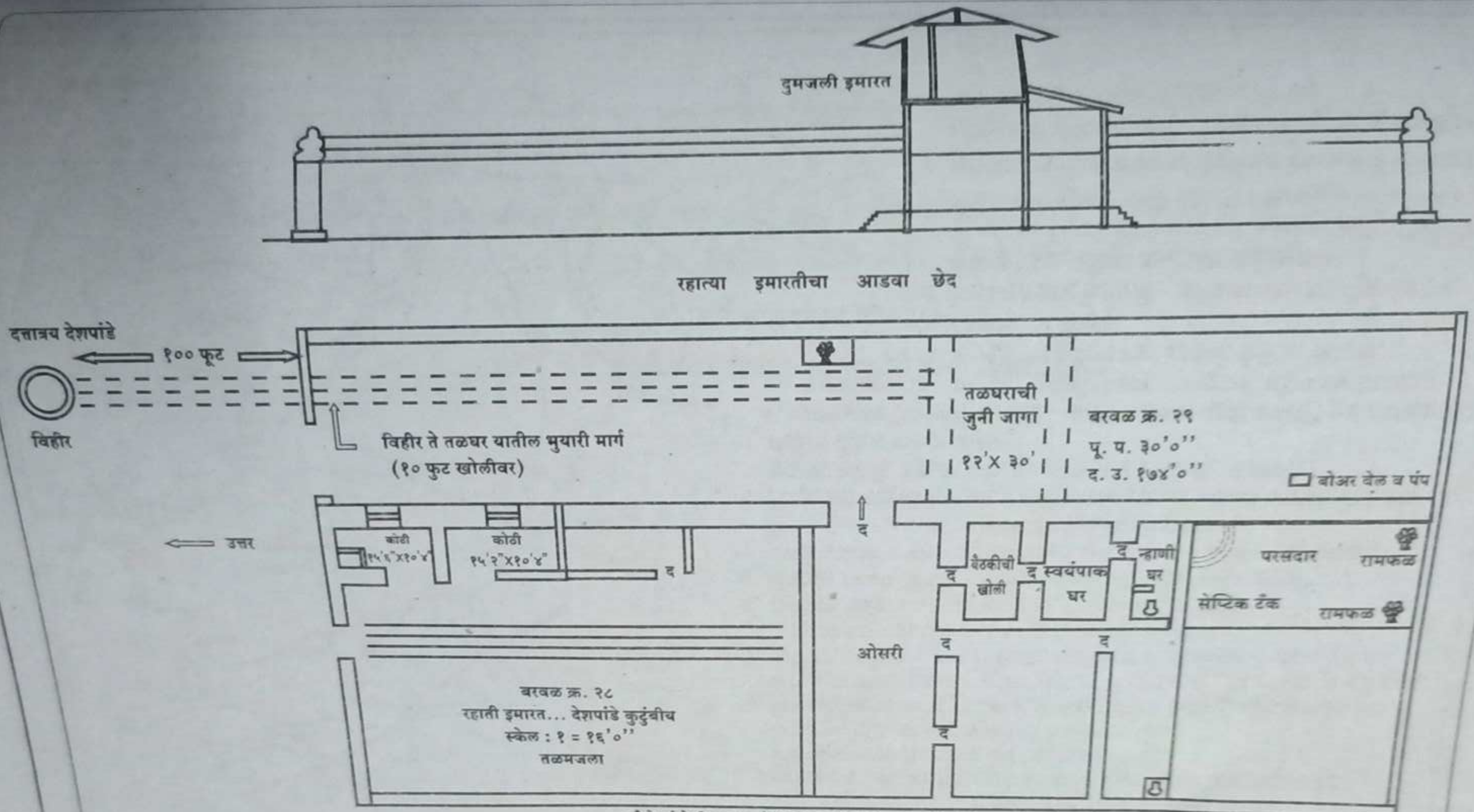
दक्षिणोत्तर	पूर्व पश्चिम
२७ पूर्वेचे अंगे दक्षिणोत्तर काठ्या नुसार	१४ दक्षिण अंगे पूर्व पश्चिम
२२ मध्य	१५
२० पश्चिम अंगे दक्षिणोत्तर	१५ उत्तरेकडे पूर्व पश्चिम
६९	४४
पैकी तीजाई काठ्या २३	१५ तिजाई काठ्या
एकूण गुणाकार - शिव ...	३४६
वर बिघा ... प्रमाणे ४००	बिघे ८ ।।। =।

यासी चतुःसीमा : -

१ पूर्वेचे अंगे शापूरवाज वलद महंमदशाह वलद नशीबा मुजावर याचे घरामागे. पश्चिमेस परसू आहे. त्याचे बांधास आंब्याची झाडे मुजावर याने लावली आहेत व बांधावर कुडण आहे. त्या बांधाची हद्द.

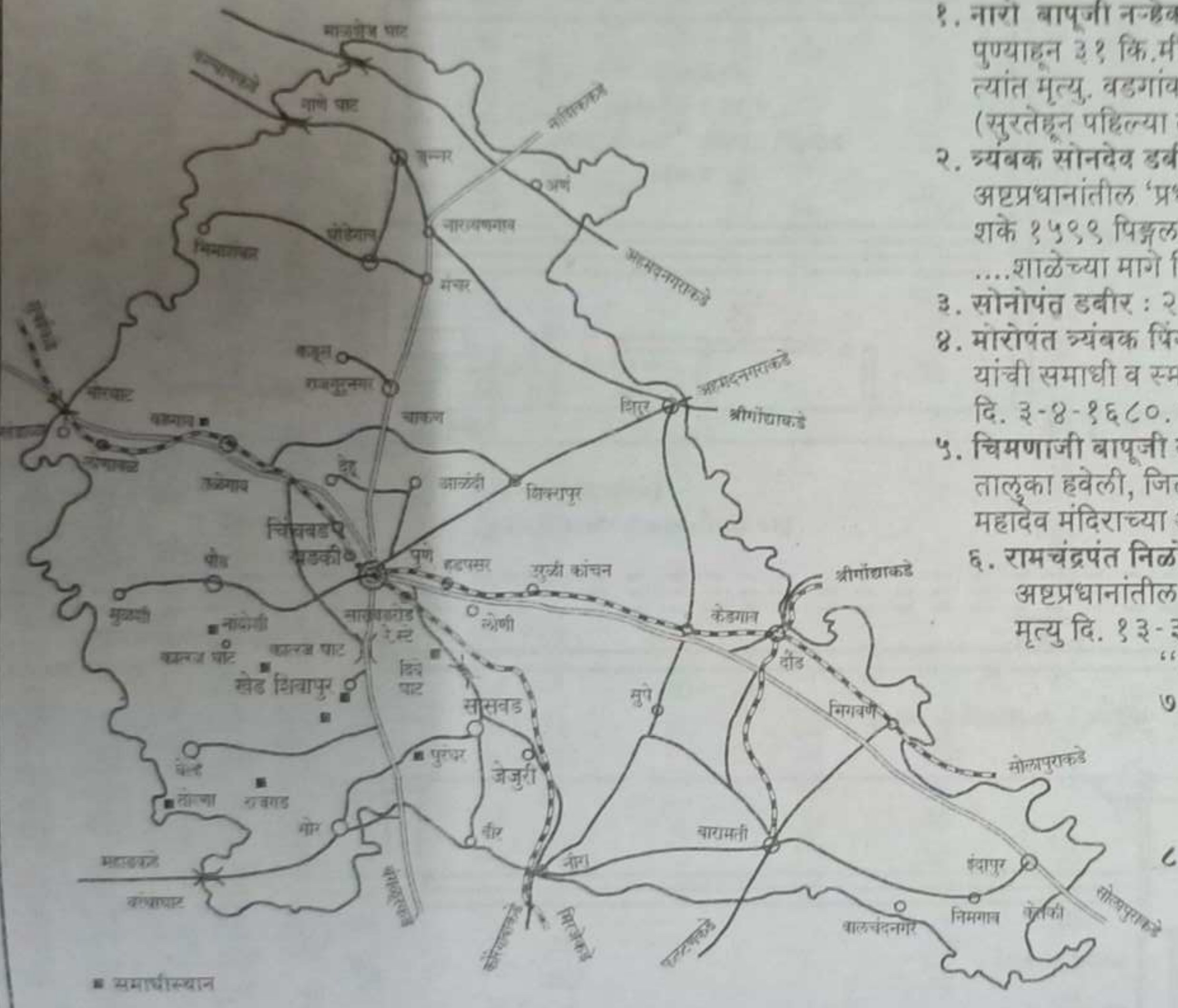
१ पश्चिमेस उत्तर दक्षिण जनार्दन नारायण देशपांडे तपे मजकूर यास रघुनाथ त्र्यंबक देव यांनी आपले घर व वाणियाची जागा दरोबस्त दिली आहे. त्याचे पुढे वागजाई देव आहे. थोनजी दाजी बिन गोदाजी व राणोजी बिन डोग्राजी गुरव याचे घराचे पाठीमागील परसाचा बांध आहे. त्या बांधाची हद्द ....

१ उत्तर दक्षिणेचे अंगे सरकार बागांतील थडे - पटीची जमीन आहे. त्याचे शेजारी श्री खोलेश्वर देव आहे. त्याचे दक्षिणेस बांधानजिक पाण्याचा पाट पूर्व पश्चिम जात आहे. त्या बांधची हद्द

मौजे नांदोशी : ता. हवेली जि. पुणे येथील देशपांडे (नांदुसकर) यांचे रहाते घर
(पुण्यापासून १२ किलोमीटरवर, पुणे सिंहगड रस्त्यावर धायरी गांवालगत)

पुणे जिल्ह्यातील, देशपांडे–कुलीय व्यक्ती आणि आप्त यांची समाधिस्थाने

१. **नारो बापूजी नऱ्हेकर (देशपांडे - नांदोशीकर) :** यांची समाधी पुण्याहून ३१ कि.मी. अंतरावर थनसरीस. बाण लागून घोड्यावरून पडले, त्यांत मृत्यु. वडगांव मावळ येथे, जानेवारी १६६४ (सुरतेहून पहिल्या लढाईतून परत येत असतांना)

२. **त्र्यंबक सोनदेव डबीर (बाळाजी बापूजी नऱ्हेकर देशपांडे यांचे सासरे) :** अष्टप्रधानांतील 'प्रधान - सुमंत'; पुण्याहून २२ कि.मी., खेड शिवापूर येथे मृत्यु. शके १५९९ पिङ्गल नाम संवत्सरे, चैत्र वद्य १२, दिनांक १८ एप्रिल १६७७. ....शाळेच्या मागे भिंतीलगत त्यांची समाधी व वृंदावन.

३. **सोनोपंत डबीर :** २५ जानेवारी १६६५ राजगडावर मृत्यु.

४. **मोरोपंत त्र्यंबक पिंगळे - पेशवा :** अष्टप्रधानांतील 'मुख्य प्रधान' यांची समाधी व स्मारक रायगडावर. शके १६०२, अश्विन वद्य, पंचमीस दि. ३-४-१६८०. नंतर त्यांचे पुत्र निळोपंत पेशवेपदावर.

५. **चिमणाजी बापूजी नऱ्हेकर - नांदोशीकर देशपांडे :** यांची समाधी मौजे नांदोशी; तालुका हवेली, जिल्हा पुणें. पुण्यापासून ११ कि.मी. अंतरावर, महादेव मंदिराच्या आवारांत.

६. **रामचंद्रपंत निळोपंत सोनदेव : आणि त्यांच्या पत्नी** जानकीबाई रामचंद्रपंत हे अष्टप्रधानांतील 'अमात्य'. समाधिस्थान - पन्हाळा, कोल्हापूर जिल्हा. मृत्यु दि. १३-३-१७१६. 'हुकुमतपनाह' राजांनी दिलेला किताब. ''आज्ञापत्रा''चे लेखक.

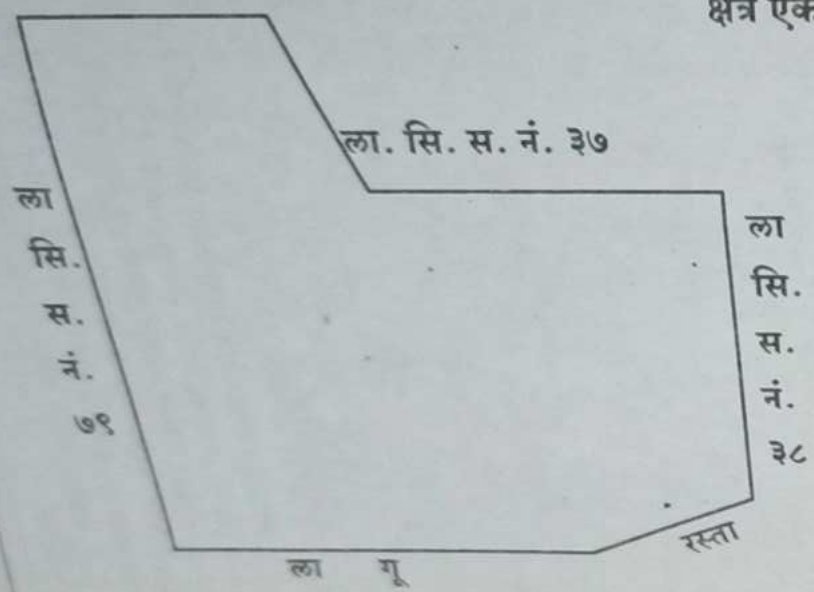
७. **केसो नारायण देशपांडे - नांदोशीकर :** फाल्गुन वद्य १२, शके १५९१, सौम्यवासरे संवत्सरे, मंगळवार. दि. ८-३-१६७० रोजी पुरंदर किल्ल्यावर मृत्यु (जेधेकरिना) निळोपंत मुजुमदार यांनी किल्ला जिंकला.

८. **नारायण ऊर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे** हे पंचहजारी घोडदळाचे सेनापती म्हणून अफझलखानाच्या हल्ल्याचेवेळी होते. ते दिंडोरी येथील लढाईत मारले गेले.

हिश्याचा नकाशा : मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली; जिल्हा-पुणे सिटी सर्व्हे नं. ३९ क्षेत्रफळ : ५५९.५० चौ. मीटर

कबजेदाराचे नांव : श्री वडजाई देवस्थान, पंच = १) श्री. मार्तंड रामचंद्र देशपांडे २) श्री. सिताराम धोंडिबा वाटाणे
३) श्री. ज्ञानोबा गोविंद घुले ४) श्री. पिरताजी धोंडिबा चौधरी
५) श्री. बबन नारायण बाळोखे

क्षेत्र एकर/हेक्टर खराबा बाकी - एकर/हेक्टर

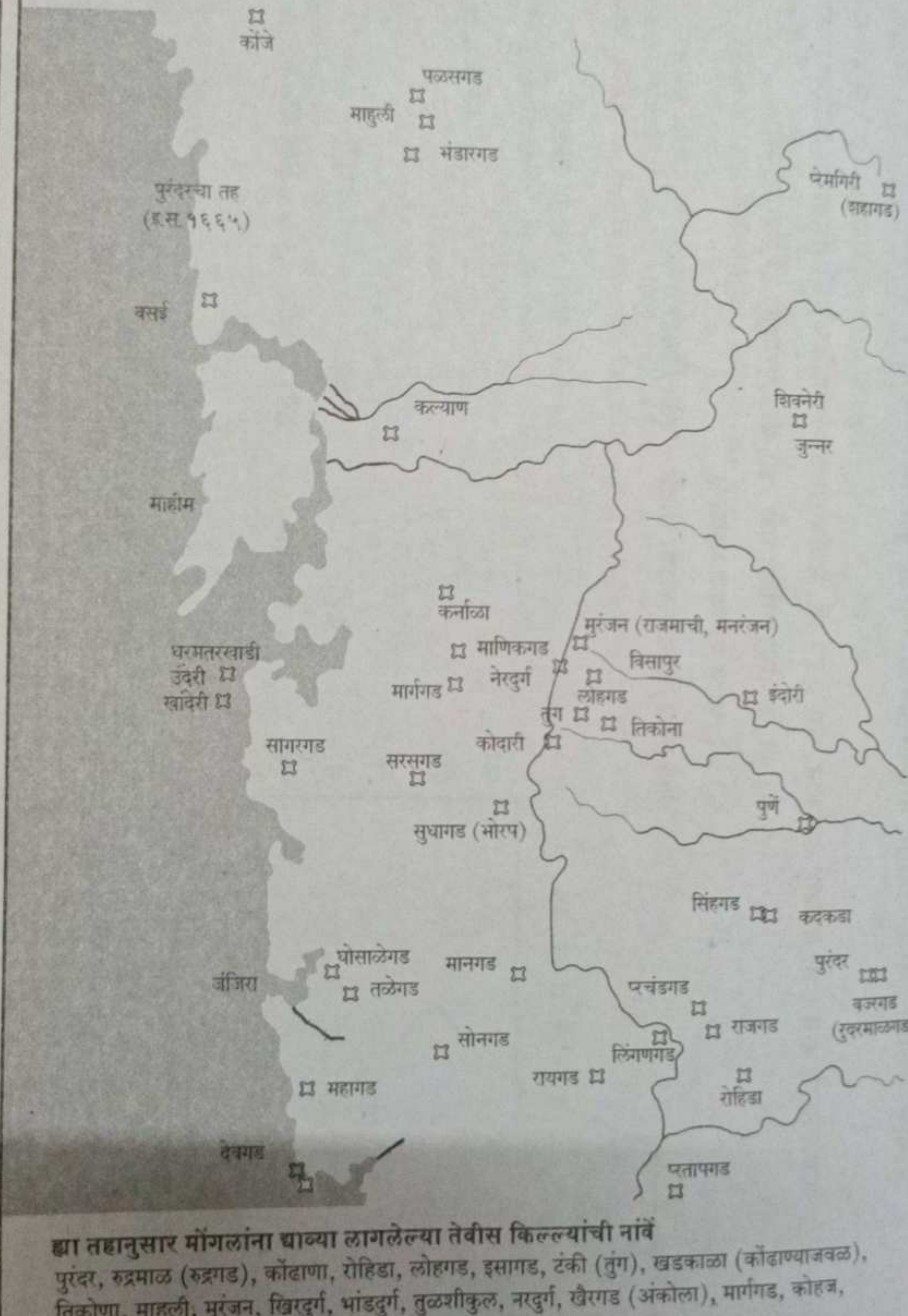

स्केल: १ इंचास ५००

सही	सही	सही
तपासणीदार	तपासणीदार	सर्व्हेअर

अस्सलवंर हुकुम नकलेची नक्कल

पुरंदरचा तह : सन १६६५

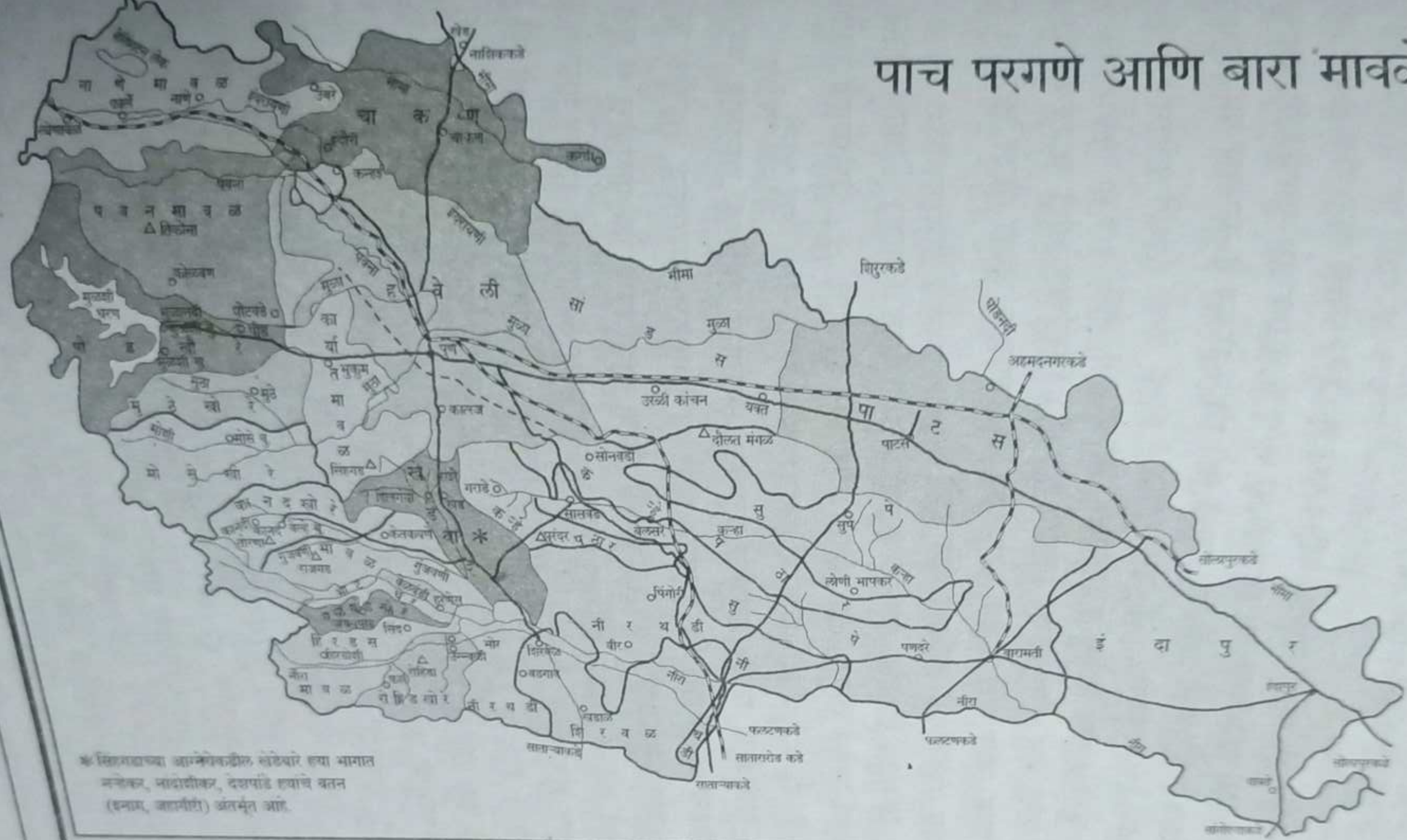
ह्या तहानुसार मोंगलांना द्याव्या लागलेल्या तेवीस किल्ल्यांची नांवें

पुरंदर, रुद्रमाळ (रुद्रगड), कोंढाणा, रोहिडा, लोहगड, इसागड, टंकी (तुंग), खडकाळा (कोंढाण्याजवळ), तिकोणा, माहुली, मुरंजन, खिरदुर्ग, भांडदुर्ग, तुळशीकुल, नरदुर्ग, खैरगड (अंकोला), मार्गगड, कोहज, वसंतगड, माणिकगड, कर्नाळा, सोनगड, मानगड.

श्रीशिवाजी महाराजांकडे केवळ बारा किल्ले उरले : त्यांची नावें (याशिवाय एक लाख होनांचा मुलूख)

राजगड, भोरप, घोसाळा, उधेदुर्ग, तोरणा, तळेगड, अलवारी (अशेरी), रायरी (रायगड), लिंगणगड, पालगड, कुंबारीगड.

पाच परगणे आणि बारा मावळे

* शिवशाहीच्या आज्ञेवरून खेडेबारे ह्या भागात मरळकर, मांढरेकर, देशपांडे ह्यांचे वतन (इनाम, जहागीरी) अंतर्भूत आहे.

३ दक्षिणेस नारोपंत भावे यांच्या घराची भिंत पूर्व पश्चिम. त्याची हद्द

४ सदरहू जमिनीत झाडे आंब्याची ८, खोलेश्वरा नजिक ३, भोर ५, जांभळीची रोपा १, भोकर १.

येणेप्रमाणे चतु:सीमापूर्वक जमिन पाऊण बिघा सव्वा दोन पांड व त्या जमिनीत एकूण दहा झाडे सुद्धा, घर बांधावयास व बाग करावयास पुत्रपौत्रादि वंश परंपरेने व सारा माफीने दिली आहे. या पत्राची प्रती लेहून घेऊन हे अस्सल पत्र भोगवटीयास परतोन देणे जाणिजे ... १४३२ इ.क.

जुडी अथवा विशेष व पाण्याचा आकार. रु. आ.

नांव, रीत, हंगामानुसार (खरीप / रब्बी) पिकांच्या नोंदी व दरवर्षी घेतलेला आढावा अशा नोंदी घेऊन परगण्याचे अंदाजपत्रक तयार केले असे व एकूण "सारा आकारणी" ठरविली जात असे.

बिघेयास पिकाचा आकार करून पांच तक्षिमा (भाग) पिकाचे करुन तीन तक्षिमा रयतेस द्याव्या, दोन तक्षिमा दिवाणास द्याव्यात .... येणेप्रमाणे रयतेपासून घ्यावे. ही २ / ५ ची पद्धत मलिकांबरच्या काळात पण रुढ होती.

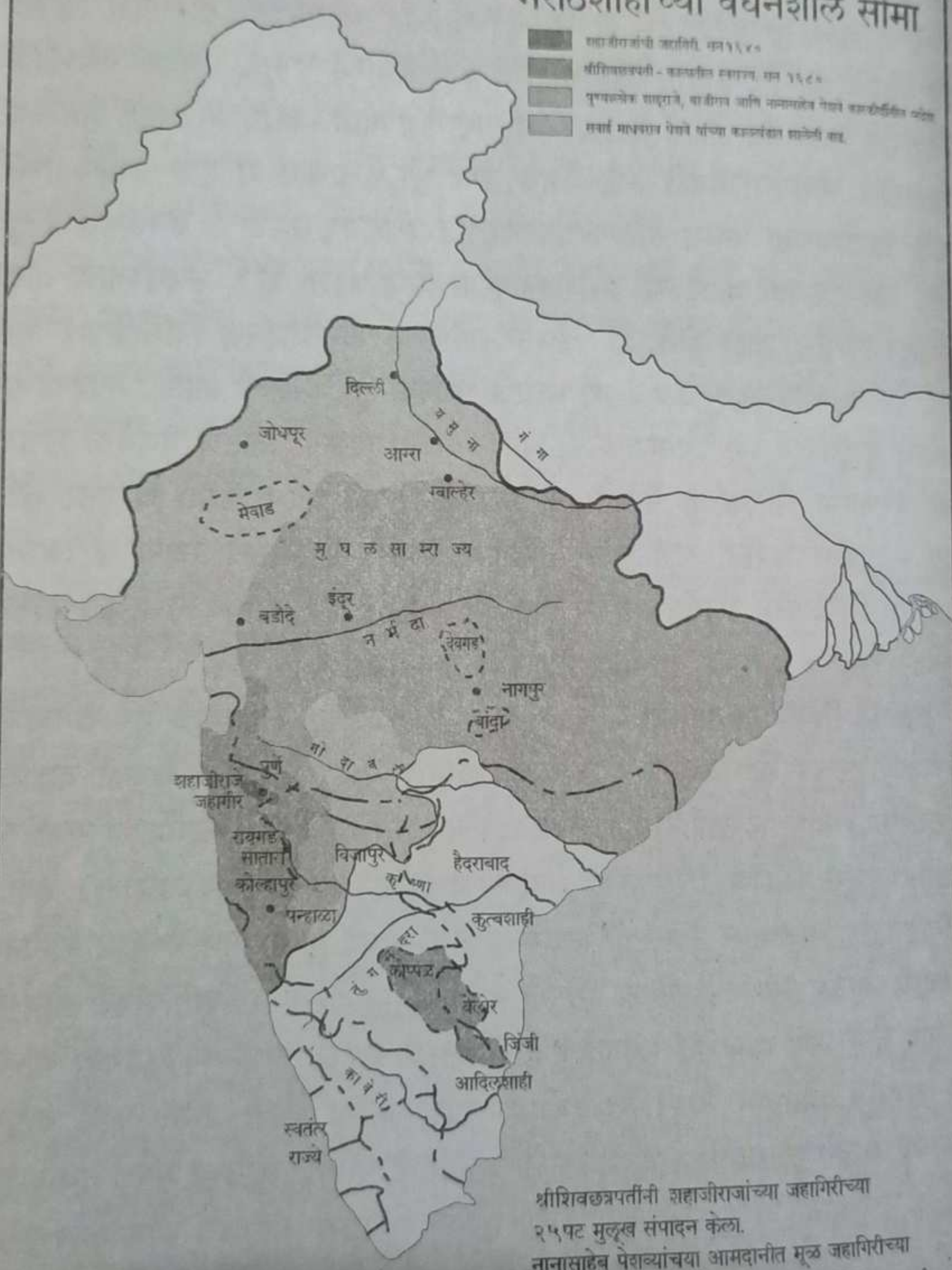
स्वराज्यास लागून शत्रूंचीच प्रभावळ असतांना आर्थिक पाठबळ सुरुवातीस नसताना वरील स्वराज्यास लागून शत्रूंचीच प्रभावळ असतांना आर्थिक पाठबळ सुरुवातीस नसताना वरील शेतीसंबंधी धोरण प्रभाविपणे केल्यामुळेच व युद्धनीती सदैव ठाकली असताना कौटिल्यप्रणीत अर्थकारण व आज्ञापत्राचे महत्त्व पाळल्यामुळेच एकूण राजनीतीही योग्य तऱ्हेने हाताळल्यामुळे स्वराज्याचा डोलारा पुढे पुढे जात राहिला. विशेषत : इ.स. १६४५ ते १७०८ म्हणजे शाहू स्वराज्याचा डोलारा पुढे पुढे जात राहिला. विशेषत : इ.स. १६४५ ते १७०८ म्हणजे शाहू महाराज गादीवर येईपर्यंतचा काळ छत्रपती संभाजी महाराज, राजाराम महाराज व ताराबाई यांचा येतो. रामचंद्रपंत अमात्यांचे आज्ञापत्रही याच संधित येते.

समाजाच्या अगदी खालच्या थरापर्यंत स्वराज्याचा लाभ जनतेस पोचावा या हेतूने स्वराज्यातील कारभार होत असे हे जमीन महसूलासंबंधी व्यवस्थेवरुन ध्यानात येईल. मध्यस्थास दूर करुन **"सरंजामशाहीच्या जाचातून जनता मुक्त करण्याची मध्ययुगातील एकमेव राजवट"** असे शिवकालीन वर्णन करता येईल. तसेच कौटिल्याचे अर्थशास्त्रहि विचारात घेतले असावे असा तर्क करता येतो. कारण कोश संचयाचे सर्वात मोठे, साधन म्हणजे शेतकऱ्याकडून वसूल करण्यात येणारा जमीन महसूल.

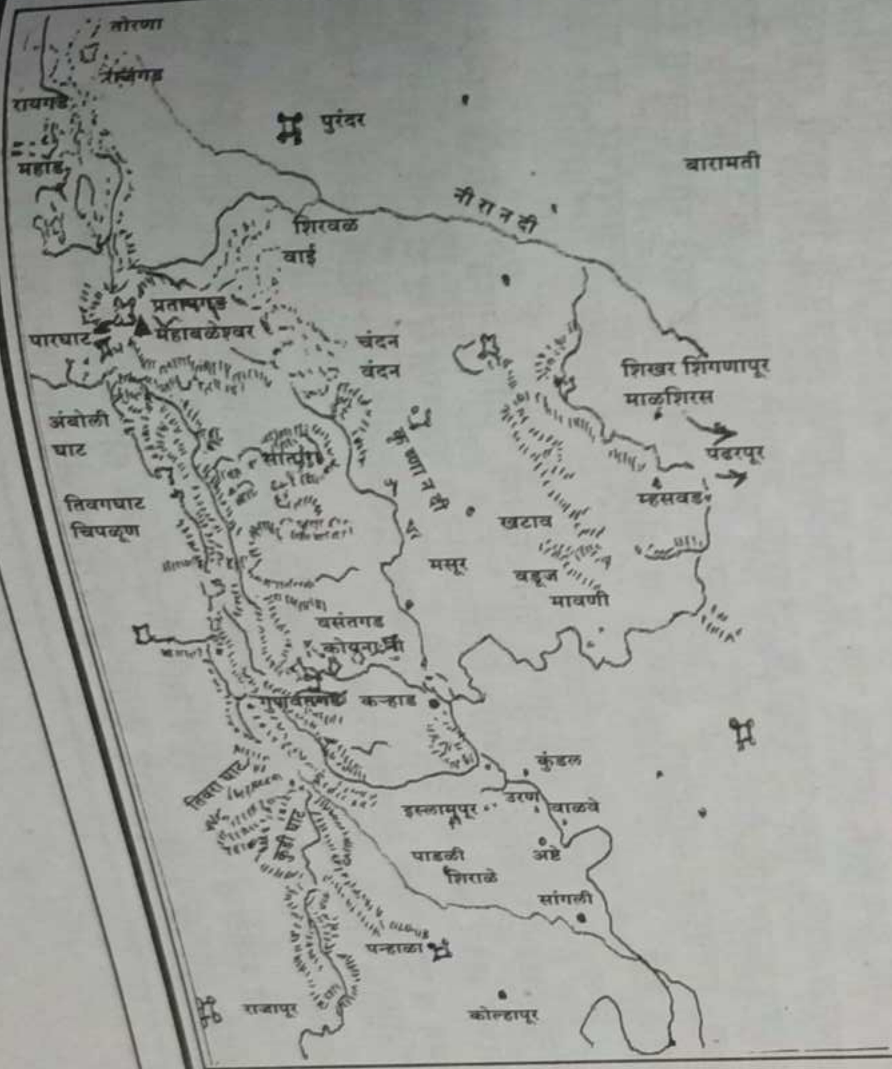
जहागिरदार, मिरासदार व वतनदार यांसारखे मध्यस्थांमुळे सारावसुली पूर्ण
क्षमतेने कधी होत नव्हती. याकरीताच छत्रपति शिवाजी महाराजांनी वतनदारीस
विरोध का केला हे या संदर्भात लक्षात घेण्यासारखे आहे.
एका राज्याचा प्रदेश दुसऱ्या राज्याने ताब्यात घेतला तर तो प्रदेश जिंकला
असे आपण म्ह तो. तद्वत **विक्रमार्जीत धन म्हणजे “लूट” नव्हे.** नांदोशीकर
- देशपांडे घरा ाने लहान मोठ्या सर्व लढायात भाग घेतला व त्यांचे अष्टप्रधान
मंडळातील मोरोपंत पिंगळे उर्फ पेशवे उर्फ मुख्य प्रधान व इतर अनेक यांनी
एकशे चाळीसपेक्षा जास्त लढाया केल्या. व स्वराज्यासाठी धनसंचय (लूट
नव्हे) करुन इथेही कौटिल्य अर्थशास्त्रानुसार राजकारण केले. स्वराज्याचे तोरण
शून्यातून निर्माण झाले होते. व लढाऊ तरुणांची जमवाजमव निर्मितीताच भाग
होता. केवळ ध्येयवादामुळेच तरुण मंडळी भगव्या झेंड्याखाली आली. व्यवसायाने
शेतकरी कुटुंबातून आले असल्याने, मावळ्यांची पहिली पलटण पूर्णवेळ सत्तेची
सेवा करणाऱ्या सैनिकांची नव्हती. हे मावळे शेतीचे काम करीत व इतर वेळी
युद्ध - प्रसंग करीत. पूर्ण वेळ लष्करात राहून स्वराज्याचे रक्षण व विस्तार
करणाऱ्या शिपायांची भरती नंतरच्या काळांत झाली. मोठे लष्कर न ठेवता गनिमी
काव्याने युद्धतंत्र छत्रपती शिवाजी महाराजांनी निश्चित केले होते.
सिंहगड जिंकताना तानाजी मालुसरे यांनी “आधी लग्न कोंढण्याचे मग रायबाचे”
करण्याचे ठरवून तो किल्ला ज्याप्रमाणे जिंकला तद् वत नारो बापूजी देशपांडे
(नांदोशीकर) यांनी सूरतेची लढ्यातून जिंकलेली धनसंपदा रायगडावर नेताना स्वतःच्या
सख्या भावास म्हणजे चिमणाजी बापूजी देशपांडे (नांदोशीकर-पाटील) हजारो
बैलगाड्यावर, घोड्यावर ठेवलेली धनसंपदा रायगडावर सुखरुपपणे नेण्यास सांगितले
व त्याच वेळेस समोर आलेला मोंगल सरदार मुकुंदसिंग रजपूत यांचा समाचार
मी घेतो असे नारो बापूजींने सांगितले व त्याप्रमाणे त्याला लष्कराने वडगाव मावळ
येथे अडवून थोपावून ठेवून त्याचेशी घनघोर सामना केला. त्यांत नारो बापूजी
बाणाच्या वेधाने घोड्यावरुन पडून खाली धारातिर्थी पडले. सुरतेचा माल रायगडावर
पोचला पण होता. परंतु नारो बापूजींच्या मृत्युने महाराज अतिशय शोकाकुल झाले.
अशा तऱ्हेने नांदोशीकर देशपांडे घराण्यातील आजोबा - नारो बापूजी (१० / १
/ १६६४) रोजी सुरतेवरील हल्ल्याचे वेळी धारातिर्थी पडले. नंतर त्यांचा मुलगा
केसो नारायण दि. १८/३/१६७० पुरंदर किल्ला जिंकताना व नातू नारोपंत

हिंदुस्थान

मराठेशाहीच्या वर्धनशील सीमा

श्रीशिवछत्रपतींनी शहाजीराजांच्या जहागिरीच्या
२५पट मुलूख संपादन केला.
नानासाहेब पेशव्यांचया आमदानीत मूळ जहागिरीच्या
१३०पट मुलूख मराठेशाहीच्या ताब्यात आला.
सवाई माधवराव पेशवे यांच्या कालखंडात मूळ जहागिरीच्या
२५० पट मुलूख मराठेशाहीच्या अंमलांत होता.

▲ **प्रतापगडचे युद्ध (इ.स.१६५९-६०) व अफझलखानाचा वध :**

प्रतापगड लढाईतील युद्धमंडळ खालीलप्रमाणे होते-

१) नेताजी पालकर-सरनोबत २) मोरोपंत पिंगळे ३) मोरोपंत हणमन्ते
४) नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे
५) श्यामराजपंत रांझेकर ६) सोनाजीपंत डबीर ७) निळोपंत मुजूमदार
८) रघुनाथपंत अत्रे-सबनीस ९) गोमाजी पानसंबळ १०) गंगाजी मंगाजी वाकनीस
११) आण्णाजीपंत १२) सुभानजी नाईक -कनखरे १३) कृष्णाजी पानसंबळ
१४) जिवाजी देवकाटे १५) माणकोजी दहातोंडे १६) सुभानजी इंगळे १७) सेनापती
१८) उपाध्ये १९) पिलाजी बेलदार २०) कान्होजी जेधे २१) झुंझारराव मरळ
२२) जिवामहाल २३) श्यामराज पद्मनाभी २४) बाजी जेधे २५) सिद्दी इब्राहीम
२६) कानाजी इंगळे २७) कृष्णाजी गायकवाड २८) रामाजी पांगारकर
२९) कृष्णाजी बंककर ३०) संभाजी कावजी (कोंढाळकर)

Dutch Rcord, Shivaji the great Vol-I Part II, P- 77 वरील इसम लढाईत होते व नारायण ब्राह्मण नांदोशीकर देशपांडे हा पांच हजार पायदळ/घोडदळावरील/अधिकारी सेनापती.

शिवभारत २२ (२-३) मध्ये ही ह्याच पायदळ प्रमुखांची नांवे असत.

नांदोशीकर पंचहजारी सेनापती दि. १७ / १० / १६७० नशिकवणी - दिंडोरी येथील लढाईत रणांगणावर मृत्यू पावले. एकाच कुटुंबातील तीन लढवय्या व तलवारबहाद्दर सरदारांनी सहा वर्षात देशासाठी प्राणार्पण केले.

एवढेच नव्हे तर देशपांडे यांच्या आप्तांनी महत्वाच्या युद्धप्रसंगात एकशे चाळीसपेक्षां जास्त लढायात भाग घेऊन तितक्याच आत्मियतेने स्वराज्यासाठी योगदान देऊन मराठेशाहीच्या सीमा मोठ्या प्रमाणावर वाढविल्या. छत्रपति शिवाजी महाराज सैन्याचा सर - सेनापती पदावर असेलला प्रत्येक मावळा / धारकरी ते सेनापती जिंकू किंवा मरु या आवेशाने कृति करत होते.

बाजी प्रभू देशपांडे, मुरारबाजी देशपांडे, केसो नारायण देशपांडे, नारायण नांदोशीकर देशपांडे, नारो बापूजी देशपांडे इत्यादिंच्या बलिदानाने स्वराज्याचा विस्तार वेगाने आक्रमत होता. राज्यभिषेक झाल्यानंतर शिवाजी महाराजांच्या मनात आले की जर नारो बापूजींनी सुरतेवरुन परत येताना वडगाव मावळ येथे मोंगल सरदाराचा बिमोड केला नसता तर राज्याभिषेकाचा प्रसंगहि घडला नसता. बालपणीचा बालमित्र काळाने हिरावून नेला. सुरतेच्या स्वारीनंतर तेराच दिवसांनी त्यांचे वडिल शहाजीराजे होदेगिरे येथे दि. २३/१/१६६४ रोजी मृत्यु पावले.

घोडदळाचा दरारा

गज, रथ, अश्व आणि पदाती या चार जागांवर आधारलेल्या सैन्यास चतुरंग सेना असे नांव आहे. त्यापैकी गज व रथ हा प्रकार छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या लष्करात नव्हता. फक्त पायदळ व घोडदळ. नेताजी पालकर सप्त हजारी घोडदळ, नारायण ब्राह्मण नांदोशीकर-देशपांडे (अनुपुराण, ...) पंचहजारी घोडदळाचा सेनापती होता, प्रतापराव, आनंदराव, धनाजी व संताजी हे पण सेनाधुरंधर व घोडदल प्रमुख होते.

विजापूरच्या दरबारी कवी नुस्रती याने रचलेले "अल्लिनामा" तारिखे इस्कंदरी" हे दोन्ही दख्खनी भाषेतील काव्यग्रंथ शिवकालीन राजकारणाचे व युद्धादि प्रसंगांचे वर्णन करणारे आहेत. त्यांत मराठ्यांचे घोडदळाच्या प्रभावाची कबुली दिली आहे. या योद्ध्यांना वतन व वेतन यांचे आकर्षण नव्हते.

मराठा लष्कराची झेप भुजंगासारखी असते. नुस्रतीनेही मराठा योध्यांची सुरतेवर शिवाजी राजांनी केलेल्या स्वारीचा उल्लेख केला आहे तो -

"या स्वारीचा वृतांत ऐकून सारे विश्व थक्क होऊन आकाशाकडे पहात राहिले. औरंगजेबाने तर दातांत बोट धरले व ते रगडितच तो उद्गारला ही काय अस्मानी

माया म्हणावी ? एरवी भोवऱ्यात फडफडणारा हा पक्षी जमिनीवर आणि सागरावरही झेप घेतो याला काय म्हणावे ? "हा कवी मराठ्यांचा पक्षपाती नव्हता. फक्त छत्रपति शिवाजी महाराजांचा समकालीन होता एवढेच!

शिवाजी महाराज व मराठे केवळ गनिमी काव्याने लढले ही धारणा उभयतांचे अवमुल्यन करणारी आहे. शौर्यात युद्धतंत्राचीही सुयोग्य जोड लाभली होती. परराष्ट्र संबंधही योग्य तऱ्हेने हाताळले गेल्यामुळे व रामचंद्र पंडीत अमात्य शिवरायांच्या अष्टप्रधानांतील एक असल्याने राजाराम महाराजाच्या काळात देखील पोर्तुगीज व मोगल युती होणार नाही याविषयी रामचंद्र पंडीत बरेच जागरुक होते. तशी जागरुकता त्यांनी दाखवली नसती तर इ.स. १७०० च्या पूर्वीच स्वराज्य इतिहास - जमा झाले असते.

१६६५ साली झालेल्या पुरंदरच्या तहासंबंधी बरीच उलट सुलट चर्चा ऐकिवात येते. का तह म्हणजे संपूर्ण शरणागती व ती विजयासाठी घेतलेली "तात्पुरती माघार आहे" हे दुसरे मत. वास्तविक हा तह म्हणजे युद्धनिती व राजनिती या दोन्ही अंगांचा विचार केल्यास हा तह म्हणजे परराष्ट्र संबंधाचे बदलते स्वरुप म्हणूनच गणले जाते.

आरमार छत्रपतिंना सर्वात महत्त्वाचा मुद्दा जाणवला तो आरमारी सामर्थ्याचा आरमार म्हणजे हिंदुस्थानाच्या बाबतीत दर्शनी ढालच समजली जाते. परंतु हा विषये माझ्या घराण्याचा संबंधी नसल्याने संक्षिप्त अहवालाने त्याचे महत्त्व देण्यात हरकत नसावी. कांही इतिहासकारांच्या मते इ.स.१७५६/५७ च्या सुमारास पेशव्यांनी इंग्रजांची मदत घेऊन आंग्रयांचे आरमार उध्वस्त केले. त्यामुळे पेशव्यांच्या या कृत्याने मराठ्यांच्या राज्याचा मृत्युलेख ५० वर्षे अगोदर लिहून टाकला. महाराजांना लष्करात इ.स. १६५७ ते १६५९ च्या सुमारास हजारो गलबंत बांधून सागरी वैभवाच्या साम्राज्याला फायदा होईल अशी अनेक धोरणे अवलिंबली. आरमारी बळ काय असते तेही मराठ्यांना परदेशी आक्रमक व व्यापारी विशेषत : सिद्धी, पोर्तुगीज व इंग्रज यांना दाखवून दिले.

शिवरायांनी शून्यातून स्वराज्याची निर्मिती केली. त्याचप्रमाणे औरंगजेबासारखा प्रबळ शत्रू सतत २५ वर्षे पाठीवर असतानाही मराठ्यांचे राज्य जमिनदोस्त झाले नाही. या यशात <u>युद्धनीती</u> व <u>युद्धतंत्र</u> यांचा महत्वाचा वाटा आहे. मराठ्यांनी जिंकलेल्या सर्व लढायात आदिलशाही वा मोंगल या दोन्ही शत्रुपक्षाचे सैन्यबळ

तौलनिक दृष्टया अधिक होते परंतु युद्धसामुग्री व कोशबल दोन्ही सत्ता मजबूत असतांनाही त्यांचा युद्धांत पराभव झाला. त्याचे वर कारण दिले आहे. या वरील तंत्रात लष्कराची पिछाडी सुद्धा फौजेचे मर्मस्थान असू शकते. या गोष्टी नाशिकच्या वणी-दिंडोरीच्या लढाईतीलउभय सैन्याच्या हालचाली या संदर्भात लक्षात घेतल्यास मोंगलानी तोफखाना आघाडीवर ठेवला होता. मराठ्यांनी तोफखान्याचा भाग वगळून मोंगलांच्या डाव्या उजव्या बाजूने आक्रमण केले. त्यामुळे शत्रू नेमका कोणाच्या दिशेने चाल करतो हे मोंगलास न समजता तोफखाना थंड पडला. सैन्यात गोंधळ निर्माण झाला. व परिणामी त्यांना माघार घ्यावी लागली. मोंगलांचे लष्कर व तोफखाना यांची साथ असूनही विजयाने मोंगलांची साथ केली नाही. म्हणूनच "अलिनाम्यात" कवी नुस्रति लिहितो की "मराठ्यांचे सैन्य म्हणजे केवळ मृगजळ. या सैन्याची धग शत्रूला लागत असे .... वगैरे"

या लढाईत छत्रपती शिवाजी महाराजांच्याबरोबर नेताजी पालकर, मोरोपंत पिंगळे पेशवे व पंचहजारी घोडदळाचे सेनापती नारायण नांदोशीकर देशपांडे (पाटील) म्हणजे सरदार बापूजी मुद्‌गल नांदोशीकर यांचे खापर पणतू होते. जे या लढाईत मात्र (दि. १७/१०/१६७० रोजी म्हणजे शके १५९२ साधारण नामसंवत्सर, कार्तिक शुद्ध १४ ... जे.श.) धारातिर्थी पडले. अशा तऱ्हेने वणी-दिंडोरीचे प्रकाशयुद्धात मराठ्यांनी मोंगलाना धुळ चारली.

देवस्थाने : मुलुख परकी अधिराज्याखाली गेला तरी हिंदु देवस्थानाचे हक्क देवस्थानांचे हक्क तसेच कायम राहिलेले दिसतात. त्याचे एक कारण साहजिकच लक्षांत येते ते हे की अधिराज्य असले तरी देशमुख-देशपांडे हे तसेच कायम रहात असत. इकडील मुलुखात बहुतेक हिंदूच असल्याने त्यांनी हिंदू देवस्थानाबद्दल सहानुभूतिच बाळगली होती.

पत्रव्यवहार : विसाव्या शतकांत अर्ध्यावरच मोडी लिपी शिक्षणक्षेत्रांतून कायमची हद्दपार झाली. पूर्वी पहिल्या इयत्तेपासून मोडी शिकविले जात असे. ही पद्धत बंद झाल्यामुळे दप्तरखान्यांत मोडी कागदपत्रे अक्षरशः धुळीत पडली. बासनांत बंदिस्त झाली. त्यामुळे पूर्वीच्याच प्रकाशित साधनांवर आजपर्यंत मोडीचे मराठीकरण सुरू झाले होते. अस्सल पत्रव्यवहार, शकावल्या, बखरी, हकिकती, कैफियती, पोवाडे वगैरे काव्ये अशी अनेकविध साधने देवनागरीत प्रसिद्ध करण्यात आली.

कसवे-खेड (खेड-शिवापूर) येथील ठकार प्रभूती व्यक्तींची इतिहास प्रसिद्ध वास्तु
(काही ठिकाणी नूतनीकरण झाले आहे.)

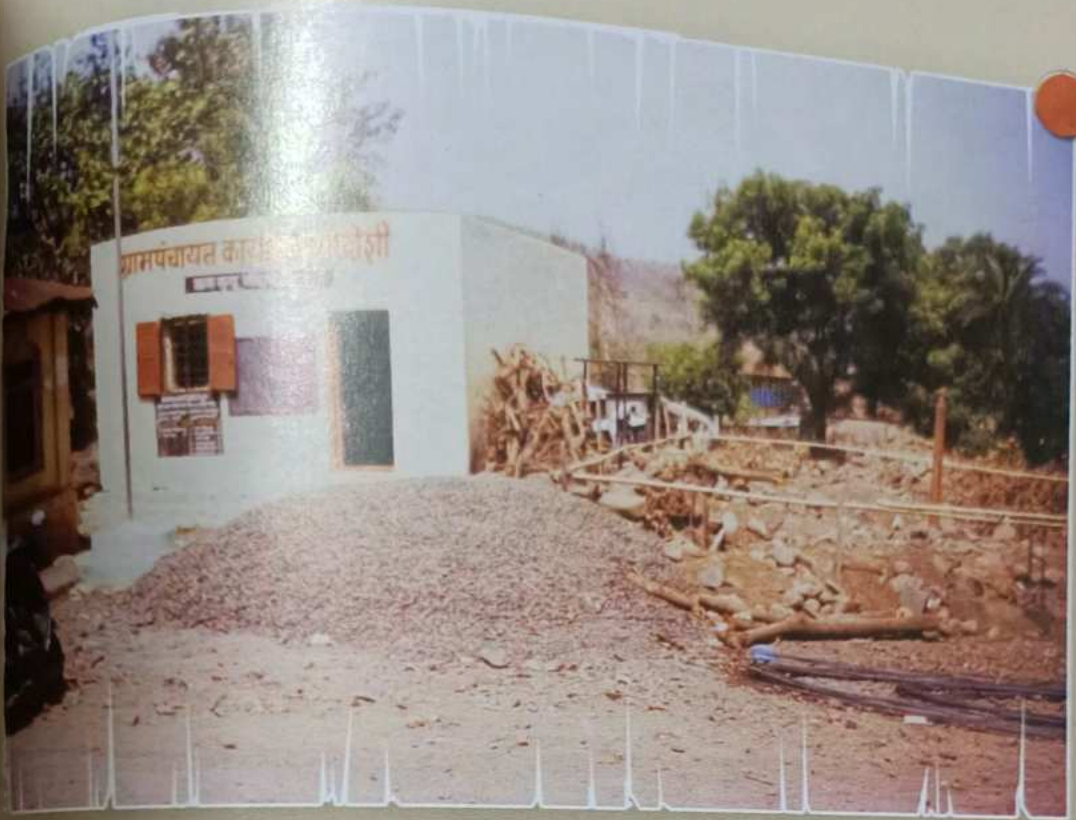
कसवे-खेड (खेड-शिवापूर) येथील ठकार प्रभूती व इतर छत्रपति शिवाजींचे सहकारी
मंडळाची इतिहासप्रसिद्ध वास्तु काही ठिकाणी नूतनिकरण झाले आहे.

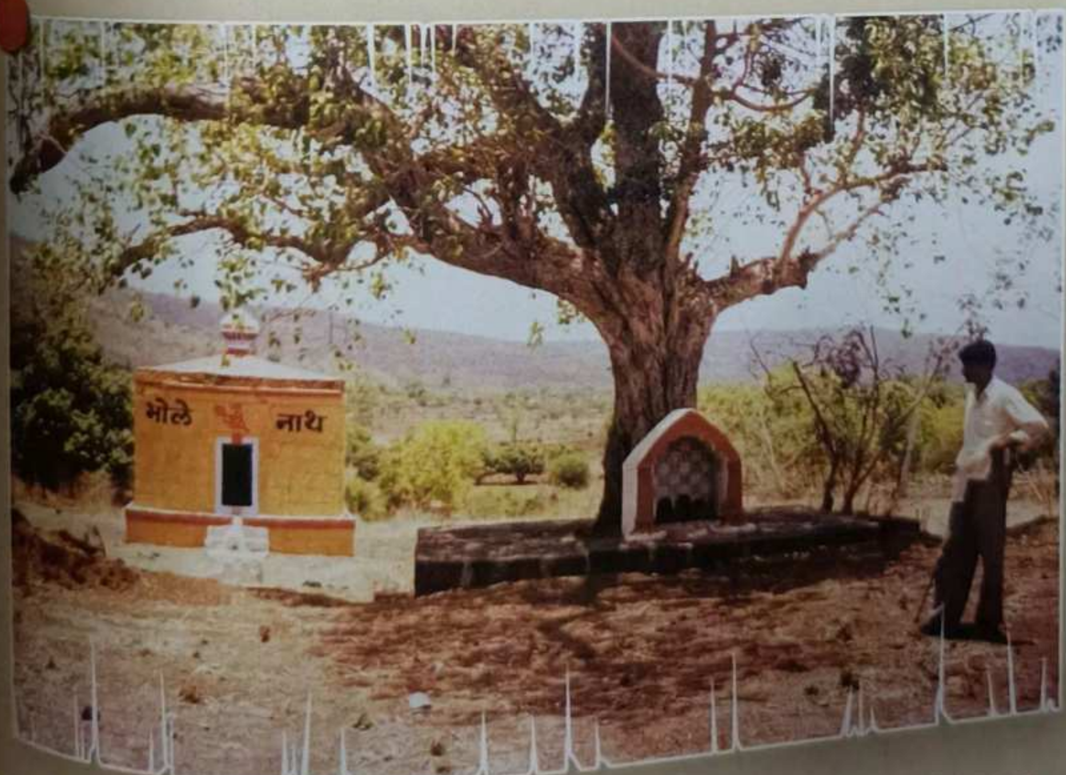
कसवे खेड येथील खोलेश्वर मंदिर- या इतिहासप्रसिद्ध वास्तूशेजारील छत्रपति शिवाजी महाराजांचे सल्लागार यांची घरे अद्यापही आहेत (पुण्यापासून २२ कि.मी.)

कसवे खेड, इतिहासप्रसिद्ध वास्तु- छत्रपति शिवाजीमहाराजांचे सेवक इ. (पुण्यापासून २२ कि.मी.)

मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्याहून १२ कि.मी.)
येथील ग्रामपंचायत इमारत.

महादेव मंदीर व त्यापुढे असलेले पिंपळाच्या झाडाखाली मुंजाबाचे देऊळ नंदीपासून
साधारण २० फूट अंतरावर चिमणाजी बापूजी नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे
यांची समाधी आहे. (पडीक अवस्थेत)

मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्यापासून १२ कि.मी.) राजाराम देशपांडे यांचे राहते घर. (उत्तरेकडील भागाचा फोटो)

मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्यापासून १२ कि.मी.) राजाराम देशपांडे यांचे राहते घर (जे पूर्वी चार वेळा जळाले होते) दुरुस्त्या करून नवीनीकरण केलेले. (दक्षिण बाजूकडील फोटो)

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे यांचे मौजे नांदोशी येथील घराची पश्चिमेकडील बाजू (घर जळाल्यानंतर ऊर्वरित भाग)

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे यांचे मौजे नांदोशी येथील घराची उत्तर-पश्चिम बाजू दर्शविणारा फोटो

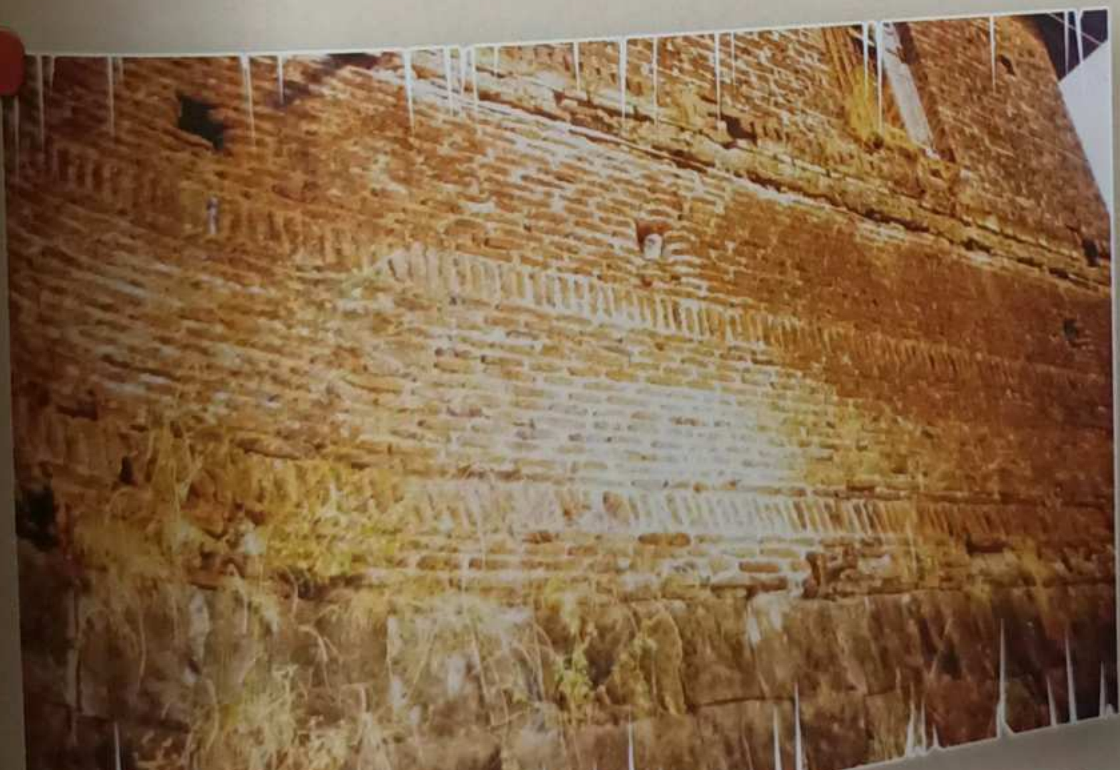
मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्यापासून १२ कि.मी.)
राजाराम देशपांडे यांच्या राहत्या घराचे पूर्व व उत्तर बाजूकडील फोटो.

चिमणाजी बापूजी नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांचे समाधीचे ठिकाण-महादेव मंदिराच्या पुढे असलेल्या नंदीच्या दक्षिणेकडील अंगास.(पडीक अवस्थेत)

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांचे मौजे नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे, येथील राहते घर (उत्तर बाजूकडील फोटो- घर जळाल्यानंतर त्याच ओट्यावर, १९४८ साली घर बांधले.)

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांचे मौजे नांदोशी घराचा पश्चिमेकडील भाग (अंदाजे ४० फूट उंच)

मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे या एकत्र कुटुंबाच्या मालकीचे असलेले घर, आठशे वर्षापासून सर्व हक्क देशपांडे कुटुंबाकडे असून त्याची पूजा दसरा व माघी पौर्णिमेत दरवर्षी होत असते.

देशपांडे कुटुंबातील व्यक्ति व गांवकरी मिळून दसरा व माघी पौर्णिमेत देवीची पूजा व भजन करून मिरवणूक सुरू होण्याचे अगोदर घेतलेला फोटो

नांदोशी येथील देशपांडे यांच्या घरून मिरवणूक सुरू होण्यापूर्वी देवीची पूजा व आरती करण्यात येते

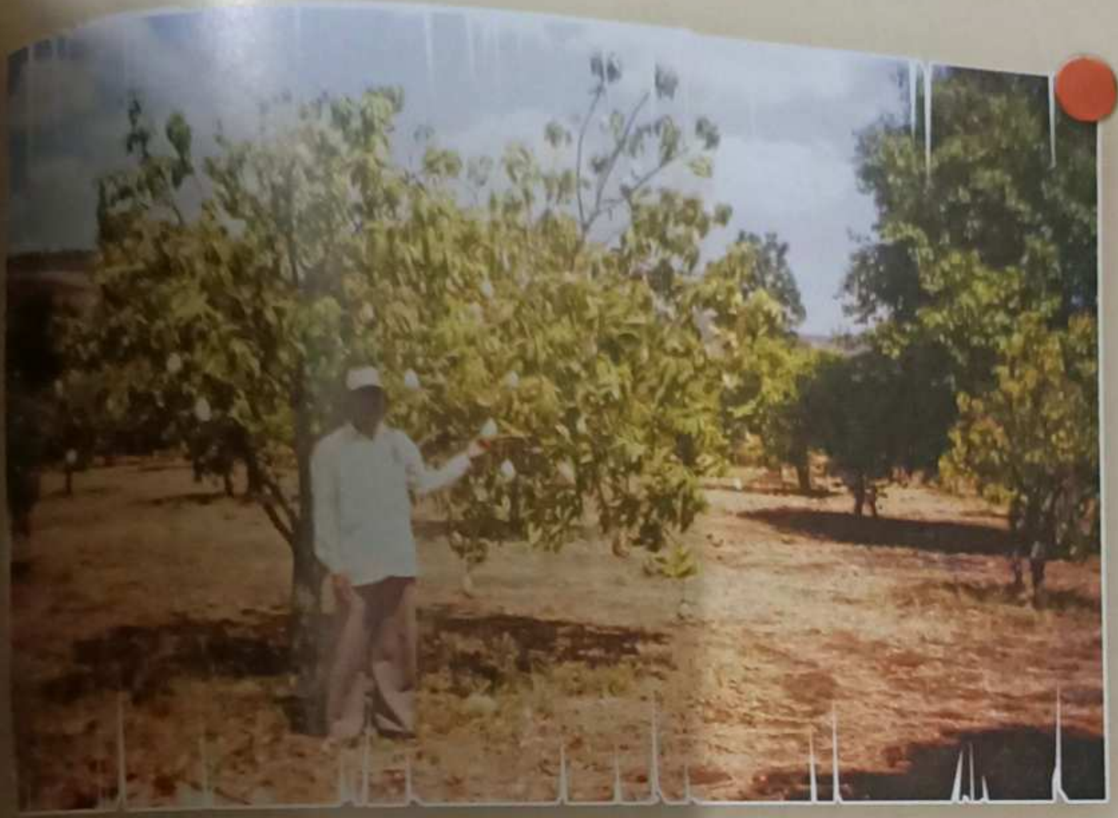
देवीची मिरवणूक होण्यापूर्वी भजनांत गावकरी दंग होऊन जातात

मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्याहून १२ कि.मी.) राजाराम देशपांडे यांच्या आंबराईत आंब्यांच्या बहारामुळे झाडास टेकू दिले आहेत.

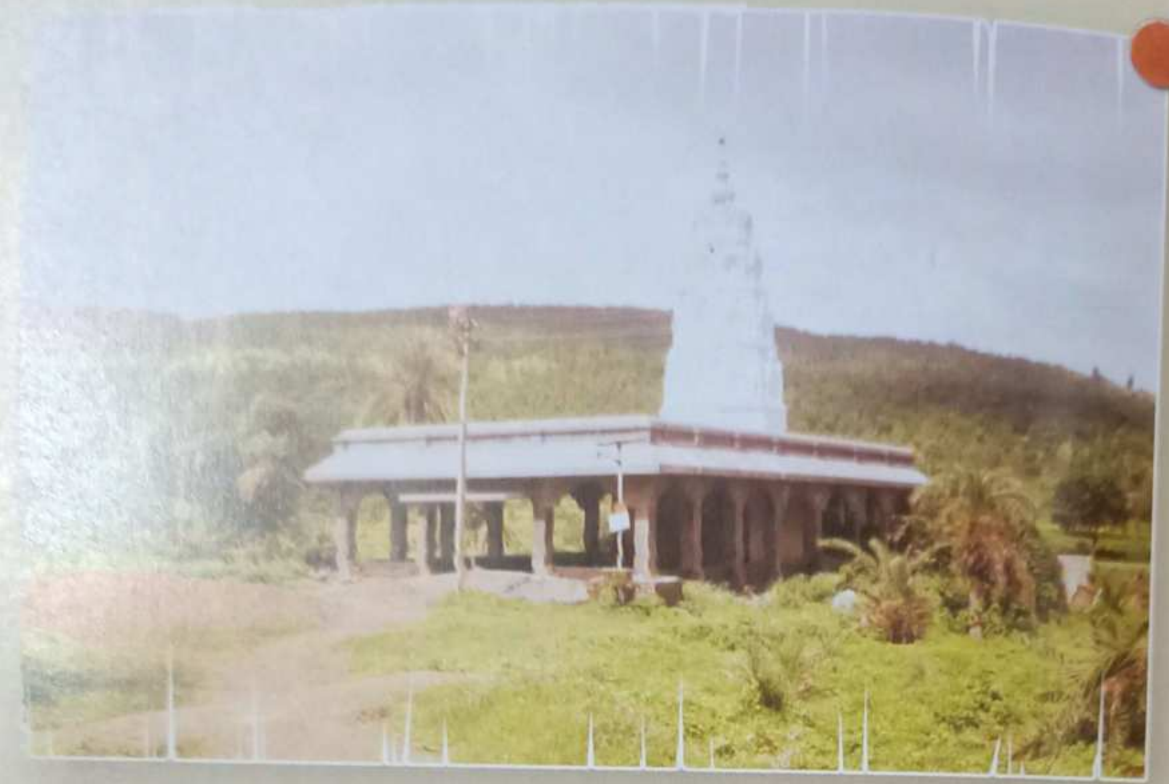
मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्यापासून १२ कि.मी.) राजाराम देशपांडे यांच्या आंबराईत...

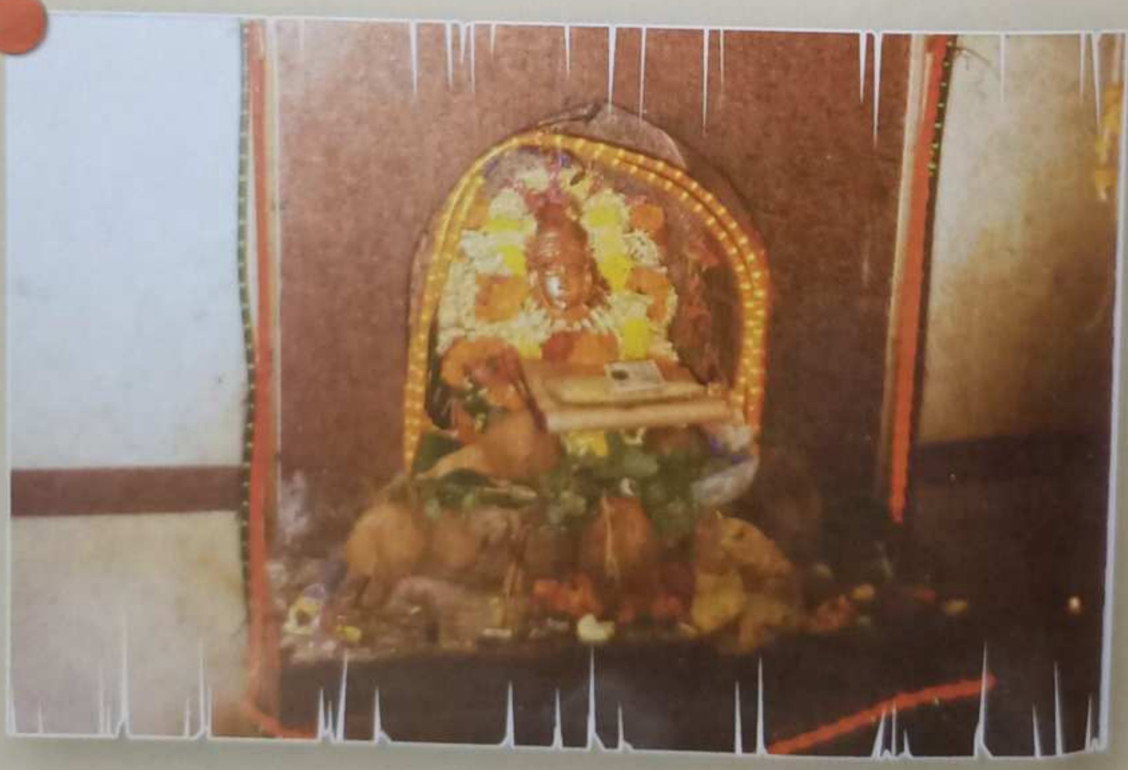
मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्यापासून १२ कि.मी.) राजाराम देशपांडे यांच्या आंबराईत...

मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली, जिल्हा-पुणे (पुण्यापासून १२ कि.मी.) राजाराम देशपांडे यांच्या आंबराईत...

वडजाई (वज्रादेवी) माता मंदिर-पुण्यापासून १२ किलोमीटरवर (सिंहगड रोड, तालुका- हवेली, जिल्हा- पुणे) पूर्व व उत्तर भागाकडील फोटो

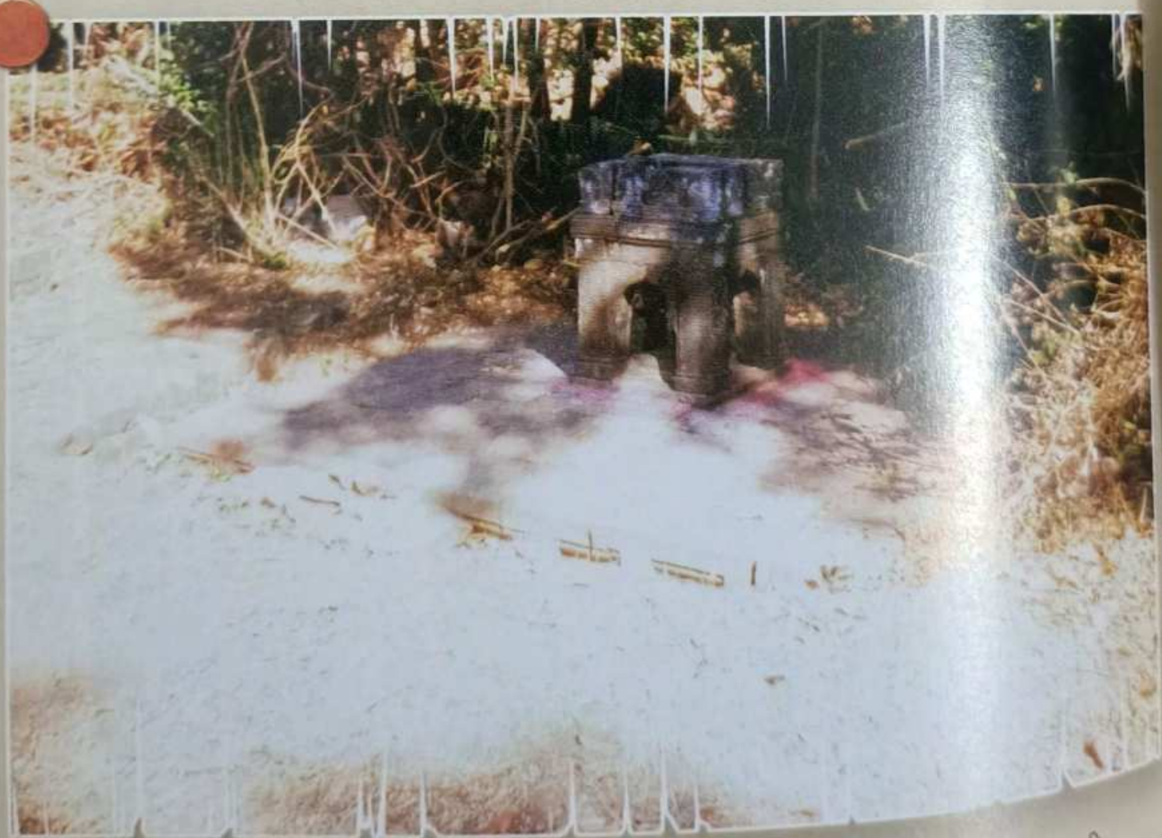
वडजाई देवीच्या गाभाऱ्यातील उत्सवमूर्ति

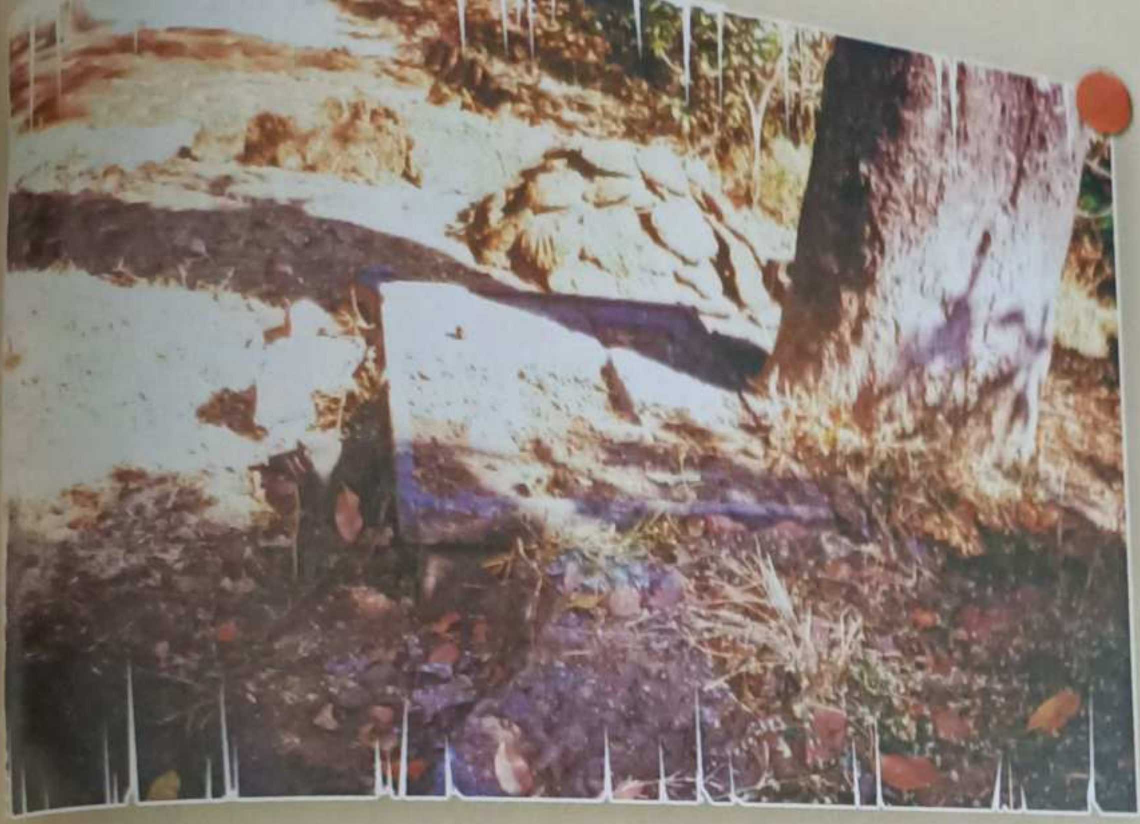
"हुकुमतपन्हा" रामचंद्रपंत अमात्य (भादाणेकर-बावडेकर) यांचे समाधीवरील आलेख. पन्हाळा किल्ला

" हुकुमतपन्हा " रामचंद्रपंत अमात्य यांची पन्हाळगडावरील समाधी

रामचंद्रपंत अमात्य यांच्या पत्नी जानकीबाई यांची पन्हाळगडावरील समाधी

रामचंद्रपंतांच्या समाधीच्या बाजूस असलेल्या समाधी

" हुकुमतपन्हा " रामचंद्रपंत अमात्य यांची पन्हाळ गडावरील समाधीच्या
खाली असलेली चक्राकार वलये

दि. ६, ७, ८/११/२००९ रोजी भारत इतिहास संशोधन मंडळ, पुणे यांचे शताब्दि समारंभ नि
अध्यक्ष बाबासाहेब पुरंदरे यांचे हस्ते श्री. राजाराम शंकर देशपांडे (मुद्गल-नऱ्हेकर-
नांदोशीकर-देशपांडे, पाटील) यांना शाल, श्रीफळ व पदक देऊन सत्कार करण्यात आला.

इतके करूनहि न वाचलेल्या व अप्रकाशित पत्रांची संख्या काही लाखांत भरेल असे भांडार अद्याप अप्रकाशितच आहे. भारत इतिहास संशोधक मंडळाकडे आर्थिक मर्यादेमुळे हे काम मोठ्या प्रमाणावर झालेले नाही. पाबळ, पुरंदर, मावळ, हवेली, इंदापूर, भोर शिवनेर, भिनथडी त्या महालांतील गावातील जमिनींची मोजणी-मापणी, पिकपाणी, जमीन वहिवाट वगैरेंची माहिती जमाबंदी कागदांत आढळून आली आहे. (महाराष्ट्रांतील दप्तरखाने - खोबरेकर पृष्ठ १८, अ. नं २५)

इंग्रजी अंमल सुरू झाल्यानंतर त्यांनी सर्वांना जुने कागद हजर करावे असे फर्मान काढले. त्यानुसार ज्यांनी ज्यांनी ऐतिहासिक कागद आणून दिले ते परत करण्याच्या उद्देशाने वेगळे ठेवले. पण कित्येक मालकांनी ते परत नेले नाहीत. म्हणून ते कागद पुणे दप्तराचाच एक भाग होऊन बसले. यामध्ये दप्तरांत पानीपतोत्तर काळापासून १८५७ च्या बंडाचे वेळेपर्यंत प्रसिद्ध घराण्यांची खाजगी व इतर माहिती आहे. १८५७ पूर्व दप्तर एलिएनेशन ऑफीसमध्ये पाठविण्यांत आले. (पृष्ठ १५, अ. नं. १६ म. द. खोबरेकर). मंडळाचे ७००० कागदाचे दप्तर १३ रुमालांत बांधून संग्रह केला असून त्यामध्ये ४७ ठिकाणांहून कागद मिळविले असून त्यांत देशमुख-देशपांडे, कुलकर्णी, कानगो, फडणीस वगैरे सरदार, जहागिरदार इत्यादी घराण्यांचे कागद आढळतात. (पृष्ठ ५७, चांदोरकर पां. मा.)

स. ग. जोशी (पृष्ठ ६०) म्हणतात. त्यांनी इतिहास शोधण्यासाठी सबंध मावळ पालथा घातला आणि सुमारे ९००० कागद मिळवले. ते ३७ दप्तरांत ठेविलेले आहेत.

• • •

मौजे नांदोशी येथील वडजाई मंदिर संबंधी बहपीस ७२८, इनाम जमिनी

बहपिस
फैसल नंबर ७२८
मौजे नांदोसी, पेटा डोणजे, ता. हवेली, जिल्हा पुणे
येथील श्री वडजाई देवीचे इनाम जमिनीबा
फेरीस्त सुद्धा कागद
दप्तरात दाखल तारीख ३० । ११ । ५८
सेज नंबर ९१७

फैसल नंबर ७२८ पौ हा कागद
असे नि।।१
लक्ष्मण कृष्ण कारकून
हजरी बुकातील शेज नंबर १४१
मौजे नांदोसी तर्फ कर्यातमावळ, पेटा डोणजे ता. हवेली

(इनाम ए कमिशन)

जमीन कदीम मापाप्रमाणे	प्रतबंदी नंबर	येकर	आकार सो	इसमाचे नांव	सरकारास येण्याचे रुपये दरसाल
सन १२३९ फसलीचे हिशेबास जमीन दाखल नाही सबब गैर दाखला जमीन इनाम	१७	२८२५	३	श्री वडजाई वहिवाट करणार निंबाजी बिन होनाजी शेळका	

सदरहू श्री वडजाई देवी वा वहिवाट करणार निंबाजी बिन होनाजी शेळका म्हणोन हिशेबी दाखल आहे. परंतु सदरहू शेळका याजला विच्यारता मी देवाचे इनाम जमिनीची लावणी करीत आहे. मी देवाची पूज्या वगैरे कांही करीत नाही म्हणोन जबानी लिहून दिल्ही. याजबद्दल इकडील हुजूर रिपोर्ट होऊन त्याखाली हु॥ नंबर ६१४ तारीख ११ माहे मार्च सन १८५३ इसवीचा त्रिबंक बिन सिदोजी कोली याजकडून कैफियत घ्यावी म्हणोन आल्यावरून मौजे मारचे पाटील याचा जाब घेता त्याणेहि सदरहू देवाची पूजा त्रिबंक कोली हाच करीत आहे म्हणोन लिहून दिल्हे सबब याचकडून कैफियत घेणे ती.

तारीख १४ माहे मे सन १८५३ इसवी
मुक्काम डोणजे
सही
गंगाधर बापूजी अवलकारकून
माहालकरी गांवगना

इसम मजकूर याचे म्हणणे खाली लिहिण्याप्रमाणे -

(१) आमचे नावं त्रिंबक बापाचे नाव सिदोजी व आज्याचे नाव रामजी आडनाव नारगे जात कोली कसब पूज्या करण्याचे उमर वर्ष ३५.

(२) आमचा जन्मजागा मौजे वाघेरा किक्ला, तालुका माहित नाही, व मूळवतनाची जागा मजरे बांदलवाडी ता. पुरंधर व हल्ली राहण्याची जागा मौजे नांदोसी पेटा डोणजे, ता हवेली, जिल्हा पुणे

(३) मौजे मारचे कदीम मापाप्रो श्री वडजाई देवीची किती जमीन इनाम चालत आहे ती माहीत नाही.

(४) सदरहू जमीन सर्वइनाम परंपरा चालावयाची आहे. याजबद्दल सरकारास जुडी वगैरे कांही देणे नाही.

(५) सदरहू जमीन जिराईत आहे मुळी मिळाल्यापासून तसीच आहे.

(६) सदरहू जमीन मुळी देवास कोणी दिल्ही त्याचे नांवहुदा माहीत नाही.

(७) सदरहू जमीन कोणच्या साली दिल्ही ते माहित नसोन अमुक दिवसाचे इनाम म्हणोन सांगण्यास आम्हांजवळ सनदपत्र नाही.

(८) इनाम जमीन संपादन करणार श्री वडजाई देवी त्यावेळेस वहिवाटदार कोण होता व तो आमचे पूर्वज्य नव्हे.

(९) सदरहू जमीन श्री देवास काय कामाबद्दल मिळाली ते माहित नाही. परंतु हल्ली मी देवाची पूज्या करून देवाबत्ती व झाडलोट करीत आहे.

(१०) ज्या दिवसी माजी आमक दूर जाहला त्यावेळी वहिवाटदार कोण होता ते माहीत नाही.

(११) सदरहू जमिनीस सन १२२७ फसलीपासून सन १२५९ फसली पर्यंत कोणी किती दिवस वहिवाट केली ते माहीत नाही. सन १२६० फसलीपासून वहिवाट करीत आहे याजबदल सरकारचा हुप्त कांही जाहला नाही. मौजे मजकूरचे पाटील कुलकर्णी याणी काम करण्यास ठेविला आहे.

(१२) सदरहू जमिन मुळी इनाम मिळाल्यापासून माजी अंमल अखेरदिवस पर्यंत जप्ती वगैरे दिकतजाहली किंवा नाही ते माहीत नाही.

(१३) ज्या दिवशी कुंपणी सरकारचा अंमल सुरू जाहला. त्या दिवशीपासून सन १२६० फसली पर्यंत जप्ती वगैरे दिकत जाहली किंवा नाही ते माहीत नाही. सन मार पासून आजपर्यंत सदरहू जमिन जप्ती वगैरे दिकत नाही बिनदिकत चालत आली आहे.

(१४) सदरहू जमिनीपौ पोट इनाम कोणास काही दिल्ही नाही व सरकारानी हि परत घेतली नाही.

(१५) सदरहू देवाचे इनाम जमिनीची लावणी रयतास लाविली आहे त्याचे उत्पन्न व सदरहू जमीन ज्या कामाबद्दल मिळाली त्या कामाबद्दल परभारे कांही मिळत नाही. त्याचा जमाखर्च बीतपसील जमा----------स्त्रो ९ --------- स्त्रो ३ सदरहू जमिनीचे लागवडखर्च ० सरकारास कांही देणे नाही वजा जाता दरसाल उत्पन्न स्त्रो ३ देवाचे देवळांत लावण्यास रु. ३ तेल घ्यावे लागते त्याजबद्दल

येणे प्रो तीन रुपये खर्च होत आहे. नफा राहात नाही आणखी मिळत नाही.

(१६) सदरहू पंद्रा कलमाचा मजकूर खरा करण्यास सनदपत्र वगैरे काही नाही व साक्षी हि देणे नाही देवाची किती जमीन इनाम कदीम मापाप्रो चालत आहे ती माहीत नाही सरकार हिशेबी दाखल नाही. ते आम्हांस माहीत नाही आणखी काही मजकूर जाहीर कर्णे नाही.

येणेप्रमाणे सवालाचे जबाब माहलकरी, पेटा म्हणजे, ताा हवेली याचे कचेरीत लिहून देण्यास प्रारंभ तारीख १४ माहे मे सन १८५३ शा पुरी तारीख मजकूर

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून ताा सदर

सहीच नि।। त्रिबंक बिन सिदोजी कोली याणे केले असे दस्तुरसदर.

सदरहू कैफियतीत जो मजकूर लिहून दिल्हा तो खरा आहे. यांत काही कम जाजती कर्णे नाही म्हणजे इस मजकूर याणे आमचे समोर आज तारीख १४ मिनहू रोजी कबूल करून दाखल्याबद्दल सनदपत्र नाही म्हणोन जाहीर केले सबब परवानगी दिल्ही तारीख मजकूर दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून ताा सदर

सही गंगाधर बापूजी अवल कारकून

माहालकरी ग्यांवगना

तपासणार हरी कृष्ण हुजूर कारकून ता १० जुलई सन १८५६

वशावल त्रिंबक बिन सिदोजी कोली रहाणार मौजे नांदोसी पेटा डोणजे ताो हवेली याणे मौजे माारचे श्री वडजाई देवीचे व श्री मारुती देवाचे इनाम जमिनीबद्दल कैफियती लिहून देऊन त्याजबरोबर ही वंशावल संपादक श्री देव त्यावेळेस वहिवाटदार कोण व ते आमचे पूर्वज्य नव्हे. सबब आपले पणज्यापासून लिहून दिल्ही असे तारीख १४ माहे मे सन १८५३ इसवी

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून ताा सदर.

सहीची नि‍ाा त्रिंबक बिन सिदोजी कोली याणे केले असे

दस्तुर सदर

सही गंगाधर बापूजी अवल कारकून, माहालकरी

गांवगंना

जबानी बाो राघो रामचंद्र पाटील मुलकी काम पाहणार मौजे नांदोसी, पेटा डोणजे, ताा हवेली सन १२६२ फसलीस जबानी लिहून देतो ती.

सवाल

मौजे माारचे सन १२६० फसलीचे हिशेबास नंबर १ पेकर २८२५ आकार स्त्रो ३ ची इनाम जमीन श्री वडजाई देवी म्हणोन खर्च आहे त्या देवाची पूजा कोण करीत आहे व सदरहू जमीन हली पडआहे की काय

जबाब

सदरहू जमिनीची देवाची पूजा त्रिंबक बिन सिदोजी कोली हा करीत असोन सदरहू जमीन हली लागण आहे ही जबानी लिहून दिल्ही. सही तारीख १३ मे सन १८५३

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून ताा सदर

सही राघो रामचंद्र पाटील दस्तुर खुद

साक्ष

१ बालाजी बाबाजी कारकून निाा देशपांडे ताा हवेली

१ सखाराम अमृत कारकून निाा देशमुख ताा कर्यात मावळ

आमचे समोर जाहली असे

सही गंगाधर बापूजी आवल कारकून

माहलकरी गांवगंना

कॅप्टन कोपर साा आा इनाम कमिशनर यांजकडे रिपोर्ट नंबर ३४ च्या बरोबर माहलकरी डोणजे यांजकडून रवाना.

पेटा डोणजे, तोा हवेली, इनाम कमेटी कचेरीस विाा रामचंद्र बलाल माहलकरी जबानी बोा लिंबाजी बिन होनाजी शेळका आड शेळके, जात कुणबी, कसब शेतकाम करण्याचे, उमर वर्ष ४६ रार मौजे नांदोसी सन १२६२ फसली जबानी लिहून देतो ती.

सवाल

मौजे माारचे सन १२६० फसलीचे हिशेबास श्री वडजाई देवीकडे इनाम नंबर १ येकर २८२५ आकार रुपये ३ ची इनाम जमीन वहिवाटदार तुझे नांवे असे आहे. त्यास सदरहू इनामाची वहिवाट किती दिवसापासून करीत आहेस व सदरहू जमीन काय कामाबद्दल आहे व ते काम हली तू करीतोस किंवा नाही.

जबाब

सदरहू जमिनीची वहिवाट आम्ही करीत नाही. परंतु देवाचे इनाम जमिनीच लावणी करून सारा तीन रुपये गुरवाकडे तेलाबद्दल देत आहे व सदरहू जमीन देवाचे देवळात दिवा लावण्याबद्दल आहे ते काम मी करीत नाही व सदरहू जमिनीची लावणी अजमासे सात वर्ष पर्यंत करीत आहे.

जबाब

सदरहू इनाम जमीन देवास कधी मिळाली व कोणी दिल्ही त्याजबाा पुराव्याचे कागदपत्र तुम्हापासी आहेत किंवा नाही.

जबाब

सदरहू जमीन कोणीच्या साली दिल्ही व किती वर्ष जाहली व कोणी दिल्ही ते माहित नाही व या इनामचे पुराव्याचे कागदपत्र आहेत किंवा नाही अम्हापासी कांही नाही.

सवाल

सदरहू देवीची पूजा वगैरे करून दिवाबत्ती वगैरेचे खर्चाचे काम कोण करीत आहे.

जबाब

सदरहू देवीची पूजा वगैरे काम त्रिंबक कोली हा करीत आहे मजकडे या जमिनीचा काही वारसा नसोन मी फक्त साऱ्याने जमीन लावणी करून सारा दरसाल देत आहे. पाटील कुलकर्णी याणी माझे नांव हिशेबी वहिवाटदार म्हणोन कशावरून दाखल केले आहे ते आम्हांस माहीत नाही.

येणेप्रमाणे सवालास जबाब लिहून दिल्हे सही तारीख २६ माहे फेब्रवारी सन १८५३ इसवी मुकाम डोणजे

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून तारीख सदर

सहीच निाा लिंबाजी बिन होनाजी शेळका यांणे केले

दस्तुर सदर

साक्ष

१ सखाराम अमृत कारकून निन देशमुख ताा कर्यात मावळ

१ वामन दिनकर कारकून निाा देशमुख ताा हवेली

आमचे समोर जाहली तारीख मजकूर
रामचंद्र बलाल माहलकरी, पेटा डोणज

नंबर ३४

पो ताा ३ माचे सन १८५३
ताा हवेली पुणे आवक नंबर
७३५१
वार

हजरत खुाा ज्यामंत कपतान कोपर साा आा इनाम कमिशनर साहेब ---
---------------------- खिजमतीस

अजदास्त फिदवी रामचंद्र बलाल माहलकरी पेटा डोणजे, ताा हवेली आदाय आदाब बंदगी तागाईत तारीख २६ माहे फेब्रवारी सन १८५३ शा पावेतो सरकार कामात हजर असो हजरत सलामत मौजे नांदोसी पेटा डोणजे या गांवी श्री वडजाई देवीचे नावे नंबर १ येकर २८२५ आकार रु. ३ ची इनाम जमीन वहिवाटदार निंबाजी बिन होनाजी शेलका यांचे नांवे दाखल असोन सदरहू मनुष्यास सवाल करून जबाब घेता जबाबांतील हसील की सदरहू जमिनीची वहिवाट मी कांही करीत नाही. साऱ्याप्रमाणे करीत आहे व सदरहू सारा मी कोली यांजकडे देत आहे तो देवाचे कामाकडे खर्च करीतो म्हणोन लिहून दिल्हे आहे त्यास सदरहू इनाम जमिनीबा हिशोबांत नांव दाखल आहे त्याजकडून कैफियत घ्यावी किंवा जो मनुष्य पूजा वगैरे करून वहिवाट करीत आहे त्याजकडून कैफियत घ्यावी किंवा कसे येविसी हुाा येईल त्याप्रमाणे तजवीज करीन.

मौजे मजकुरी श्री मारुतीकडे इनाम जमीन १ येकर ८१२ आकार स्त्रो ८४ आण्यांची इनाम जमीने देवाचे नांवे असे आहे. परंतु हिशेबी अमुक वहिवाटदार म्हणोन नांव लागत नाही व सदरहू जमीन हली पड आहे त्यास सदरहू इनाम जमिनीबद्दल कैफियत कोणाकडून घ्यावी येविसी हुकूम येईल त्याअन्वये अंमलांत आणीन.

येणेप्रो मजकूर खावंदास जाहीर केला आहे. हुाा येईल त्या आन्वये तजवीज करीन खावंदास जाहीर व्हावे पोटी कागद येक असे. हा अर्ज

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून
तारीख सदर
आ. इ. क. जावक नंबर $\frac{६१२}{६१४}$

रामचंद्र बल्लाल माहलकरी
पेटा डोणजे

डोणजे सेजनंबर ४९७

अजम माहलकरी पेटा डोणजे, तो हवेली पुणे यांस वडजाई देवीचे ...माबद्दल त्रिंबका कोली पुज्यारी याची कैफियत घ्यावी व त्यास सदरहू शेलका ...ची जबानी लगत करावी.

२ मारुतीचा पुज्यारी जो असेल त्याची कैफियत घ्यावी पुज्यारी नसेल तर ...रहू जमीन पड होण्यापूर्वी ज्याणे लावणी केलेली असेल त्याची घ्यावी समजोन ...ली रिपोर्ट करावा. तारीख ११ मार्च सन १८५३

चिंतो वासुदेव हुजूर कारकून ता सदर

आवक नंबर १००१

पो ता मार्च सन १८५३

तो हवेली, पुणे

जबाब नाही.

दाखल तारीख १४ मिनहू

बार

डोणजे रा नंबर हुजूर अर्ज तारीख १६ मिनहू

११४

सदर हुकुमांतील मजकूर समजला ह्या प्रो तजवीज ठेवितो पोटची जबानी ...कैफियती लगत करण्यास्त व ठेऊन घेऊन खावंदास जाहीर होणेस अर्ज केला ...आहे हा अर्जदार.

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून तारीख सदर

सही गंगाधर बापूजी अवल कारकून
माहलकरी गांवगंना

पो तारीख १६ ऑगष्ट सन १८५६ इसवी

अ. नंबर ४०८

मोरो विठ्ठल हुजूर कारकून यास

हा कागद सदरहूचे कैफियतीस लगत ठेवावा. तारीख १६ ऑगस्ट सन १८५६ इसवी मुकाम पुणे.

बहपिस उतारा ५५१/६

उतारा फैसलनंबर ७२८ हा कागद असे निाा ३

लक्ष्मण कृष्ण कारकून

फैसल नामा विद्यमान पिटर डॉड्स साहेबबहादूर

असिष्टंट इनाम कमिशनर उत्तरभाग सन १८५८

इसवी फैसल नंबर ७२८ तालुके हवेली नंबर ८९

मौजे नांदोसी पेटा डोणजे, तालुके हवेली, जिल्हा पुणे या गावाचे हिशेबांत श्री वडजाई देवी इचे नांवाने देवादाये म्हणोन प्रतबंदी नंबर २१७ दोन येकर २८२५ पंचवीस गुंठे आकार ३ तीन रुपयांची जमीन इनाम प्रमाणे दाखल आहे त्याजबद्दल.

दप्तरचा दाखला

सन १२६० फसलीचे हिशेबास श्री वडजाई देवी इचे नांवाने देवादाये म्हणोन प्रतबंदी नंबर १७ दोन येकर २८२५ पंचवीस गुंढे, आकार ३ तीन रुपयांची जमीन सर्व इनाम दाखल आहे. त्याची वहिवाट लिंबाजी बिन होनाजी शेलके करीत आहे म्हणोन सेरा आहे.

सदरहू जमीनीबद्दल फेरीसा तारीख २१ माहे सपटेंबर सन १८५८ इसवीप्रमाणे कागद दप्तरी दाखल आहेत.

सदरहू दाखवल्यावरून फैसल केला जातो जे

सारांश :

मौजे नांदोसी, पेटा डोणजे तालुके हवेली, जिल्हा पुणे येथील जमीन सर्व इनाम प्रमाणे श्री वडजाई देवीचे नावाने देवादाये म्हणोन चालत आहे तेविसी फैसल खाली लिहिल्याप्रमाणे

१ सदरहू जमीन माजी अंमल अखेर चाळीस वर्षांवर इनाम चालली असे गांवचे हिशेबावरून दिसते.

२ सन १८५२ च्या ॲक्ट् ११ अंक २ कलम ७ रकाना ४ अन्वये असिस्टंट

इनाम कमिशनर साहेब ठराव करीतात की, सदरहू जमीन दोन येकर पंचवीस पुढेपर्यंत वडजाई देवीचे इनाम म्हणोन निरंतर चालवावी असे नजरेस आल्यावरन ठराव केला असे तारीख १ माहे सप्टेंबर सन १८५८ इसवी मुक्काम पुणे

दस्तुर आत्माराम रावजी कारकून

वर लिहिले जमिनीवर ज्यास फैसल नामा मिळेल -

त्याशिवाय दुसरे कोणी भाऊबंद अथवा दुसरे कोणचेही लोकाचा मालकी बद्दल किंवा हिशाबद्दल अगर वहिवाटीबद्दल अथवा दुसरे कोणचेही सबबेने दावा असेल तर तो दावा चालण्यास या फैसलनाम्यावरून अटकाव होत नाही. या फैसवलनाम्यात कोणाचे नांव दाखल असल्यामुळे किंवा कोणाचे नांव दाखल नसल्यामुळे कोणाचा वारसा. जमिनीवर कांही कमी अथवा जास्ती होतो असे नाही. जमीन किती दिवस माफीने चालेल इतक्यापुर्ता या फैसल नाम्याचा अर्थ आहे ताा सदर उतारा करणार जिवाजी विनायक कारकून ताासदर

सही पी. डॉडस् लेफ्ट.

असे इनाम कमिशनर, एम्. डी.

सदरहू उतारा यांत ओळ १ यात 'खरे' यास काटव 'खरे' हा शोध असे ताा सदर.

रुजू पाार रामचंद्र कासिनाथ कारकून

ताा सदर

फैसल नंबर ७२८ पौ हा कागद

असे निाा ४ ब.

वामन कृष्ण कारकून

इनाम कमिशन खात्याकडील

रजिस्टर नंबर ३७ फैसल नंबर ७२८, तालुके हवेली, नंबर ८६ मौजे नांदोसी, माहालपेट डोणजे, येथील त्रिंबकजी बिन सिदोजी कोली यांस कळावे की, तुम्ही मौजे मजकूर येथील देवादाये जमिनीबद्दल कैफियत लिहून दिल्ही त्याबद्दल मेहेरबान असिस्टंट इनाम कमिशनर साहेब याणी फैसल करून सारौंषाचा उतारा पाठविला तो तुम्हांस दिल्हा आहे. त्याजवर अपील करावयाची तुमची खुषी असल्यास फैसल्याचे

तारखे पासून शंभर दिवसाचे आंत सदरहू असल उताऱ्यासहित अपिलाची अर्जी मेहेरबान इनाम कमिशनर साहेब यांजकडे पावती करावी. त्या मुदतीनंतर दिरंगाचे योग्य सबबे शिवाय अपील चालणार नाही. जाणिजे. तारीख २४ माहे सप्टेंबर सन १८५८ इसवी

वामन हरी माहलकरी

सदरहू उतारा आम्हांस पावला. त्याजवर अपील करण्याविसी सदरी लिहिलेला मजकूर आम्हांस समजला. तारीख १ माहे अक्टेंबर सन १८५८ इसवी

सही त्रिंबका बिा सिदोजी कोली याचे हातची
निा रेघ

१ लक्ष्मण कासिनाथ कुलकर्णी
मौजे मजकूर

१ अनाजी गोविंद पाटील   रा तारीख ३ नोवेंबर सन १८५८
वामन हरी माहलकरी

सदरहू पावती माहलकरी पेटा डोणजेचे, सेरे रिपोर्टनंबर १३३ ता ३ नोवेंबर सन १८५८ बरोबर आली.

वामन कृष्ण कारकून

बहपीस

मौजे नांदोसी, ता कर्यात मावळ, पेटा डोणजे, तो हवेली

जिल्हा पुणे, येथील श्री वडजाई देवी वहिवाट करणार निंबाजी बिन होनजी शेलका म्हणोन जमीन दाखल आहे त्याबा.

फेरीस्त फैसलनंबर ७२८ ता २१ माहे सप्टेंबर सन १८५८ शा प्रकर्णी कागदाचे बिा पिटर डॉडस् सो असिस्टिंट इनाम कमिशनर उत्तर भाग

१ कैफियत त्रिंबक बिन सिदोजी कोली याची वशांवळ व जबानी राघो रामचंद्र पा मौजे नांदोसी याची ता १३ मे सन १८५३ शाची व जबानी लिंबाजी बिन होनाजी याची ता २५ फेब्रुवारी सन १८५३ शाची व आा इनाम कमिशनर सो यांचे नांवे माहलकरी पेटा डोणजे, याचा अर्ज नंबर ३४ ता २६ फेब्रुवारी सन १८५३ शा चा लगत काम चाललेला सुा यो कागद

२ इंग्रजी प्रोसिडिंग
तयार करणार सदासिव विनायक कारकून ताा सदर
रुजु पाहणार शेषगीर कान्हेरे हुजूर कारकून ताा सदर
३ फैसल्याचा उतारा

४ माहालकरी, पेटा डोणजे, याचे सरे रिपोर्ट नंबर १३३ ताा ३ नोव्हेंबर १८५८ बरोबर आलेली पावती उतारा पावल्याबाा त्रिंबक बिन सिदोजी याची ताार ऑक्टोंबर १८५८ ची सदरहू सेरे रिपोर्ट फैसल नंबर ७२१ यांत दाखल आहे. येकूण कागद च्यार असत. ताा ११ नोवेंबर सन १८५८

तयार करणार वामन कृष्ण कारकून
ताा सिदर

रुजु पाहणार बाळाजी विठ्ठल कारकून
ताा १३।११।५८

लेफटनंट
असिस्टंट इनाम कमिशनर
उत्तर भाग

।। श्री ।।

इनाम आय ६२६/६
कमिशन इसवी १७२१
कमिशन

अस्सल बरोबर नक्कल
आर -१४३२ इनाम

फसली २१३१

स्वास्ति श्रीराज्याभिषेक शके ४८ प्लव संवत्सरे आषाढ शुद्ध प्रतिपदा सौम्य वासरे क्षत्रिय कुलवतंस श्री. राजा शाहू छत्रपती स्वामी यांसी देशमुख व देशपांडे तालुका कर्यात मावळ यांसी आज्ञा केली ऐसिजे.

सिक्का	सिक्का
पंतप्रधान	पंतप्रतिनिधी

मौजे नांदोशी तालुका मजकूर हा गांव रावसाहेब मोरोबाकल्ल ढोंढे बारेकर (देशपांडे) यांस कुलबाब, कुलकानू पेशजीपासून इनाम चालत आला आहे. येणेप्रमाणे करार केला असे. तरी तुम्ही मौजे मजकूर मशारनिल्हेस पुत्र पौत्रादी वंशपरंपरेने इनाम चालविणे.

अंमल सिक्का मोर्तब सादर रूजू सुरूजीद सादर

स्व ।।

मंत्री

वार सुदर सूद सदर बार बार

वडजाई देवस्थान : कायम स्वरूपी

अ.नं. ६०, गांव क्रमांक : १७२ नांदोशी

इनाम वर्ग - ३, इनाम कमिशन नं. ७२८,

दिनांक : २१/०१/१८७८

६२६/६

R 1432

स्वस्तिश्रि राज्याभिषेक शके [illegible]

[illegible]

क्षत्रीयकुलावतंस श्रीराजाशाहछत्रप

ति स्वामी यांणी [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

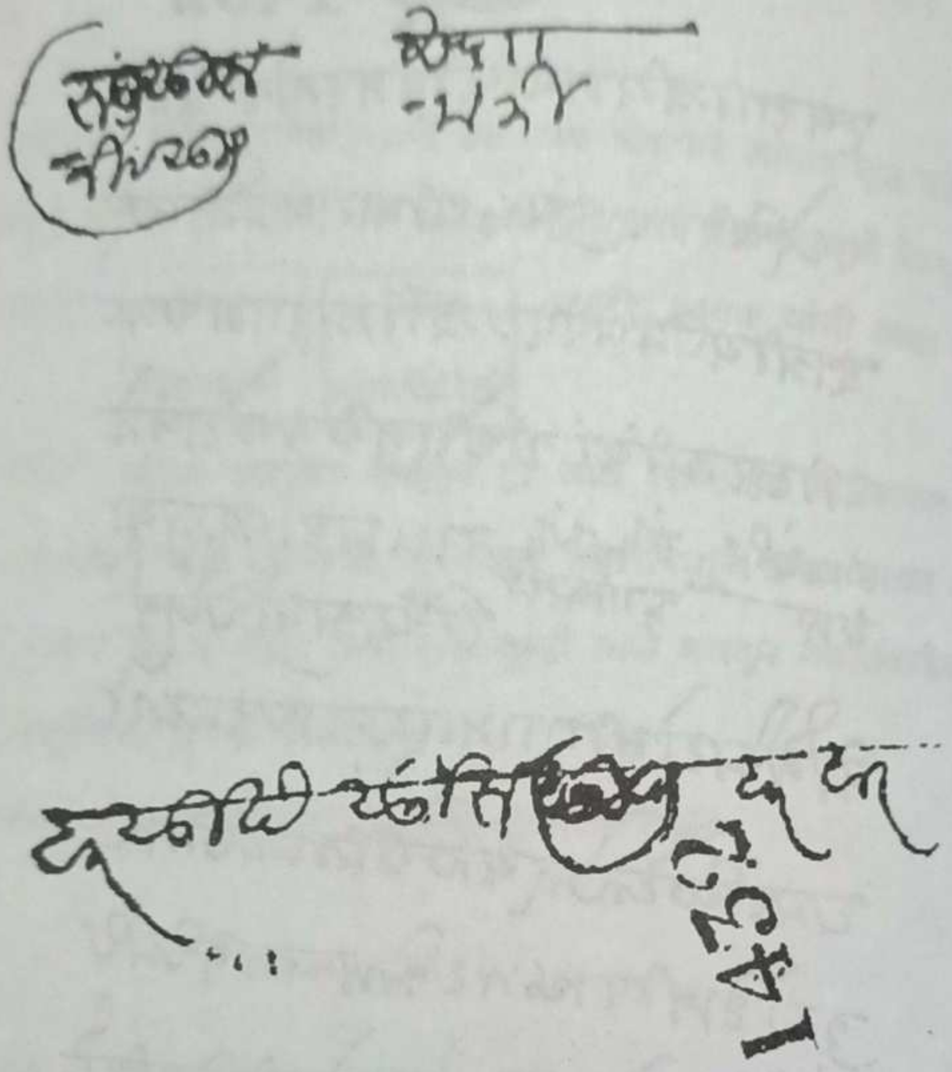
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1432

53 of the Bombay Land Revenue Code (Bomay Act of 1879), as it stood on

CULARS OF THE VILLAGES OR LANDS			LAND REVENUE GOVERNMENT			Total	Revenue	Remark
	Area	Survey Assessment	Amount of old judi or if salami	Additionoal quit rent, anympayable under the sand			Alienated	
				Rate	Amount			
13	14	15	16	17	18	19	20	21

A. G. Rs. a. p. Rs. a. p.
8 0 8 0 0 .... 8 0 0

Sd/- x x x Date : 28/01/2000 Round Seal
Asst. Director Pune Architraves, Pune
Pune Architraves Govt. or Maharashtra

Register of Alienated villages and Lands in the Taluka Haveli District Boona

Ser. No.	Name of Village	Name of the Present Alience	Class of Alienations	Num ber	Date month & year	PARTICULARS OF SANAD				
						Name & office of the officer signing it	Name of Holder	Name of the Taluka & Dis. in which it is entered	No. of form of the sanad tp register annexed	Duration of tenure i.e. whether continuable or permanently hereditarily, for more lives than the one or for life only, or for what period
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

60 Nandoshi Shri Vadjai Class III Assistant Inam Commissioner N.D.'s decision No. 728 Permanent

152 Devi Manager,

Govind, Kashinath Abhyankar

Devastan dated 28 September, 1858

Applicat: Shri. Rajaram Shankar Deshpande

Copy : One; Fee: Rs.21/-

Dated :27/10/99

Copy Ready : 28/1/2000

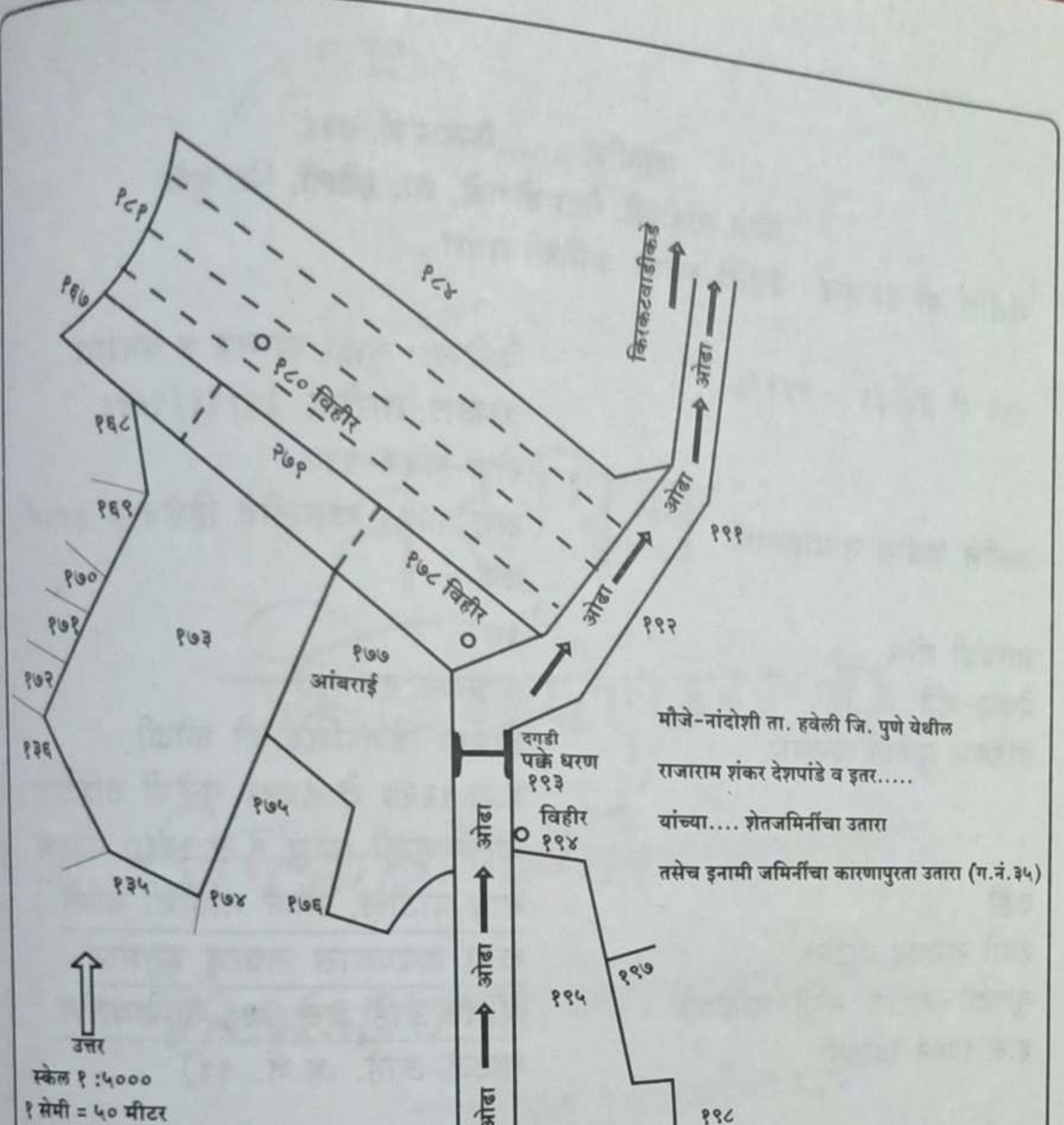
Rs.19/-(Rupees Ninteen only)

as fee (Indnding Seavch fee)

Round Seal
of Pune Archi
Govt of Maha.

for this certified extract Pune
Pune date 27/2/2000

Sd/- x x x
Asst.
Pune Architaves, Pune

मौजे-नांदोशी ता. हवेली जि. पुणे येथील
राजाराम शंकर देशपांडे व इतर.....
यांच्या.... शेतजमिनींचा उतारा
तसेच इनामी जमिनींचा कारणापुरता उतारा (ग.नं.३५)
किरकटवाडीकडे
ओढा
१८४
१८५
१८६
१८० विहीर
१८१
१६८
१६९
१७०
१७१
१७२
१३६
१३५
१७३
१७७
आंबराई
१७८ विहीर
१७५
१७४
१७६
१९१
१९२
दगडी पक्के धरण
१९३
विहीर
१९४
१९५
१९७
१९८
महादेव मंदिर
विहीर
६६
६७
६५
६८
९९
७०
७१
दगडी पक्के धरण
वडजाई देऊळ
विहीर
३५
पाईप लाईन
३४
३३
१४
१३
१२
मौजे सणसवाडीकडे
ग्रामीण मार्ग
११ पाण्याची टाकी
उत्तर
स्केल १ :५०००
१ सेमी = ५० मीटर
अ. नं. ११९१/१५२ मौजे-नांदोशी,
पाटील (देशपांडे) : सर्व्हे नं. ९
(हल्लीचा ग. नं. ३५) क्षेत्र २० एकर १४ गुंठे
वंशपरंपरेने इ. स. १८७४ चा बॉम्बे
ॲक्ट - III
सही ---------
पुणे लेखागार, पुणे
महाराष्ट्र शासन...

बहपीस........फैसल नं. ७२८

मौजे नांदोशी, पेटा डोणजे, ता. हवेली, जि. पुणे

येथील श्री वडजाई देवीचे इनाम जमिनीबाबत...

५४० ते ५४५/६ , ५५१/६	:	फेरिस्त-सुद्धा कागद ५ दतरांत दाखल तारीख ३०/११/१८५८ सेज नंबर ११७
जमीन कदीम मापाप्रमाणे	:	सन १२३९ फसलीचे हिशेबास इनामी वर्ग - ३
प्रतबंदी नंबर	:	१७
ऐकर-गुंठे	:	२ एकर २५ गुंठे
वहिवाट पुजेची करणार	:	त्रिंबक बिन सिदोजी कोळी इ.स.१२२७ ते १२५१ पुजेची वहिंवाट केली नाही परंतु इ.स.१२६० पासून मात्र पाटील, मौजे नांदोशी यांनी काम करण्यास सदरहू इसमास ठेविले आहे असे ७२८ कैफियतीत म्हटले आहे. अ.नं. ११)

सही
राघो रामचंद्र पाटील
मुलकी-पाटील मौजे-नांदोशी
इ.स.१२६२ फसली

या फैसलनाम्यावरून कोणाच्या मालकीबद्दल किंवा हिश्याबद्दल अगर वहिवाटीबद्दल अगर दुसरे कोणत्याही सबबेने दावा असेल तर तो दावा चालण्यास अटकाव होत नाही. या फैसलनाम्यांत कोणचे नांव दाखल असल्यामुळे किंवा नसण्यामुळे कोणाचा वारसा जमिनीवर कमी अथवा जास्ती होतो असे नाही.

सही	सही
सहाय्यक संचालक	पीटर डॉडस्, लेफ्टनंट,
पुणे लेखागार, पुणे -१	असि. इनाम कमिशन, उत्तर भाग

बदपिस

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

२ [illegible]

[illegible]

[illegible]

३ [illegible]

[illegible]

INAM COMMISSION

R

४ [illegible]

[illegible]

५ [illegible]

६ [illegible]

७ [illegible]

[illegible]

८ [illegible]

[illegible]

९ [illegible]

[illegible]

१० [illegible]

११ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

१३ [illegible]

[illegible]

[illegible]

R ५९२/६

[illegible]

१२ [illegible]

IRAN A COMMISSION

[illegible]

[illegible]

१४ [illegible]

[illegible]

[illegible]

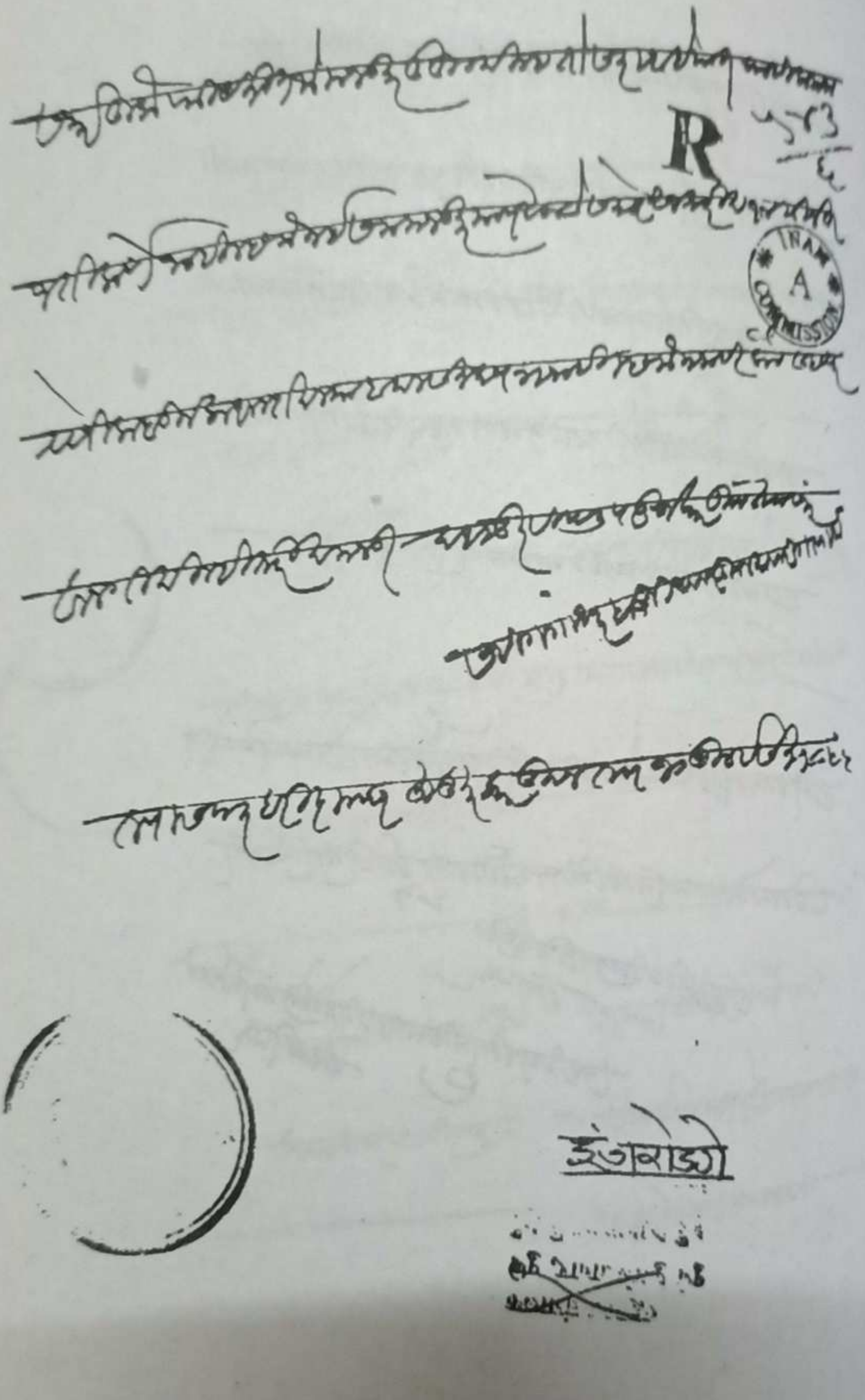
[illegible]

३ [illegible] ८ [illegible]

[illegible] ३ [illegible]

३ [illegible]

१६

R
INAM
A
COMMISSION

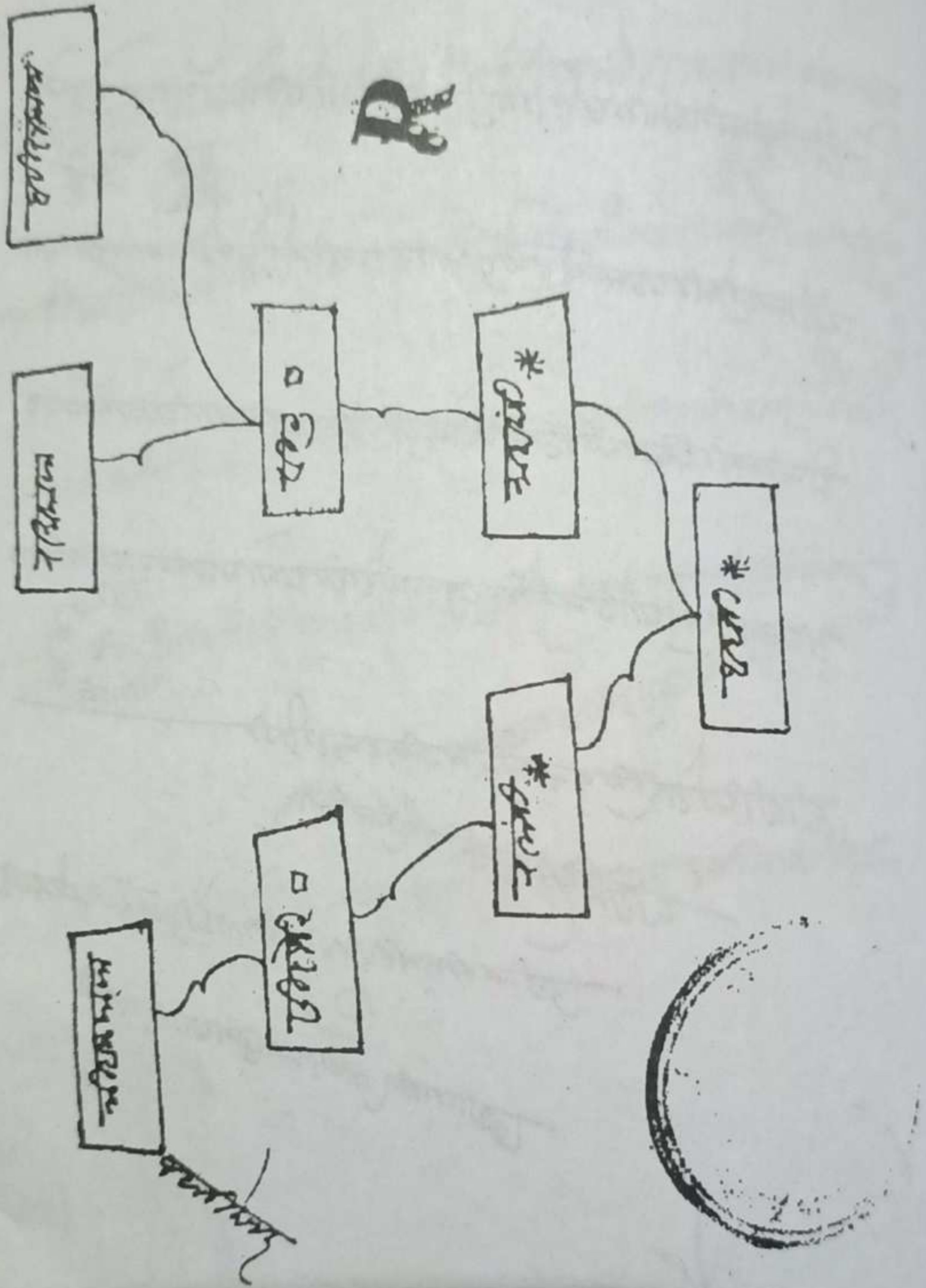
[illegible]

R ५४४/६

[illegible]

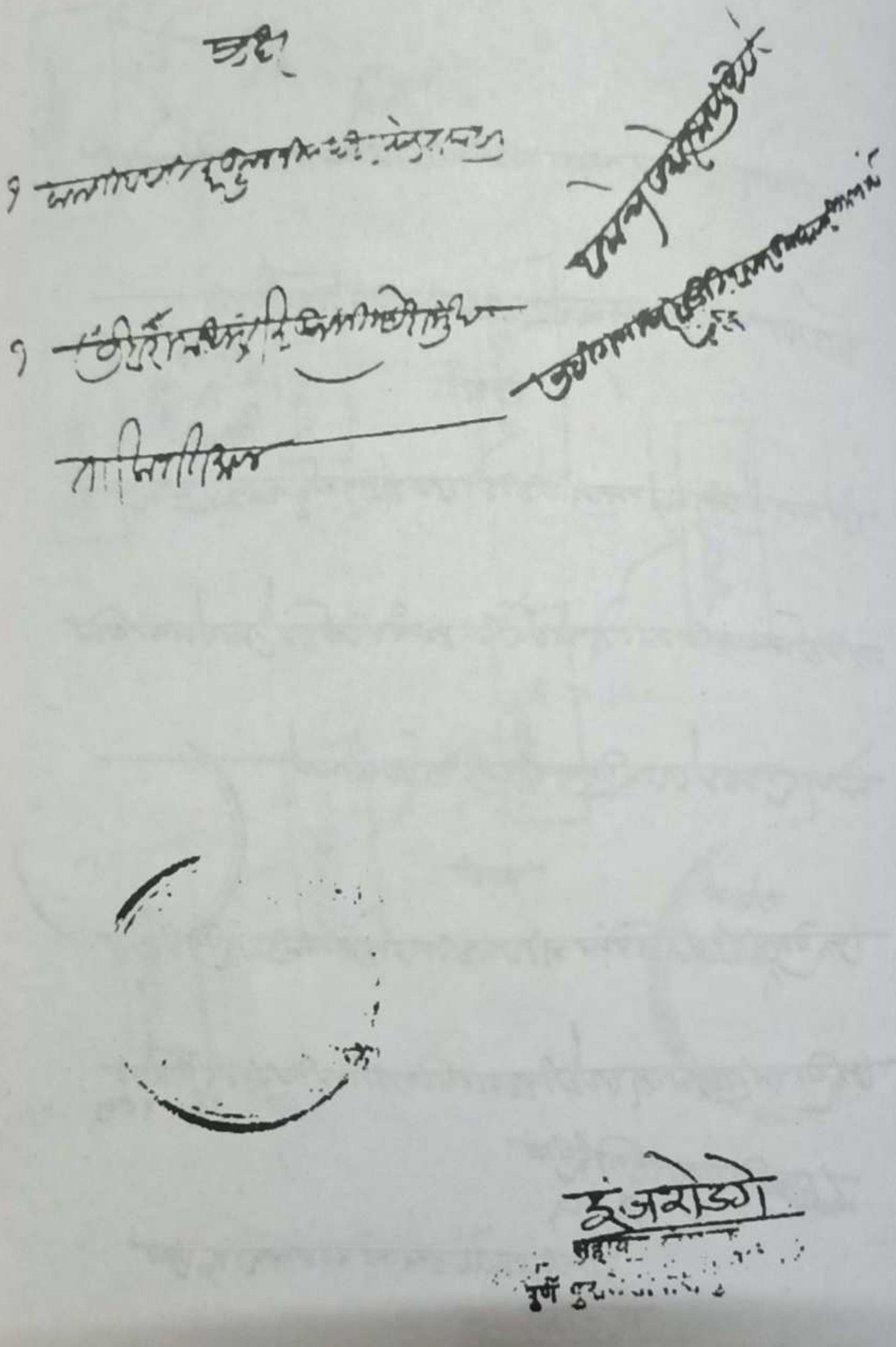
INAM A COMMISSION

[illegible]

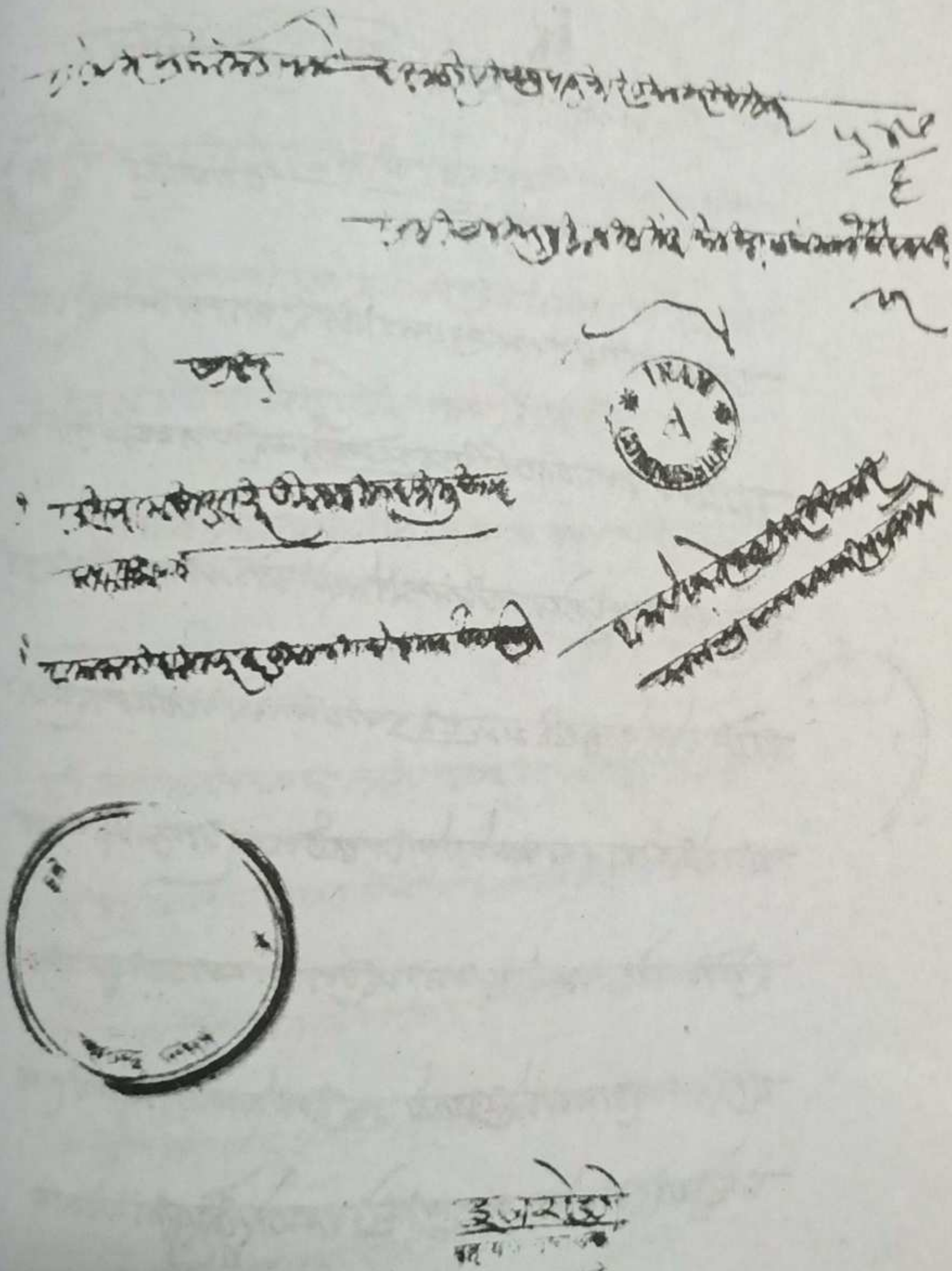

इंजमोडंग

R ५५/६

R ५४६/६

IRAN
A

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

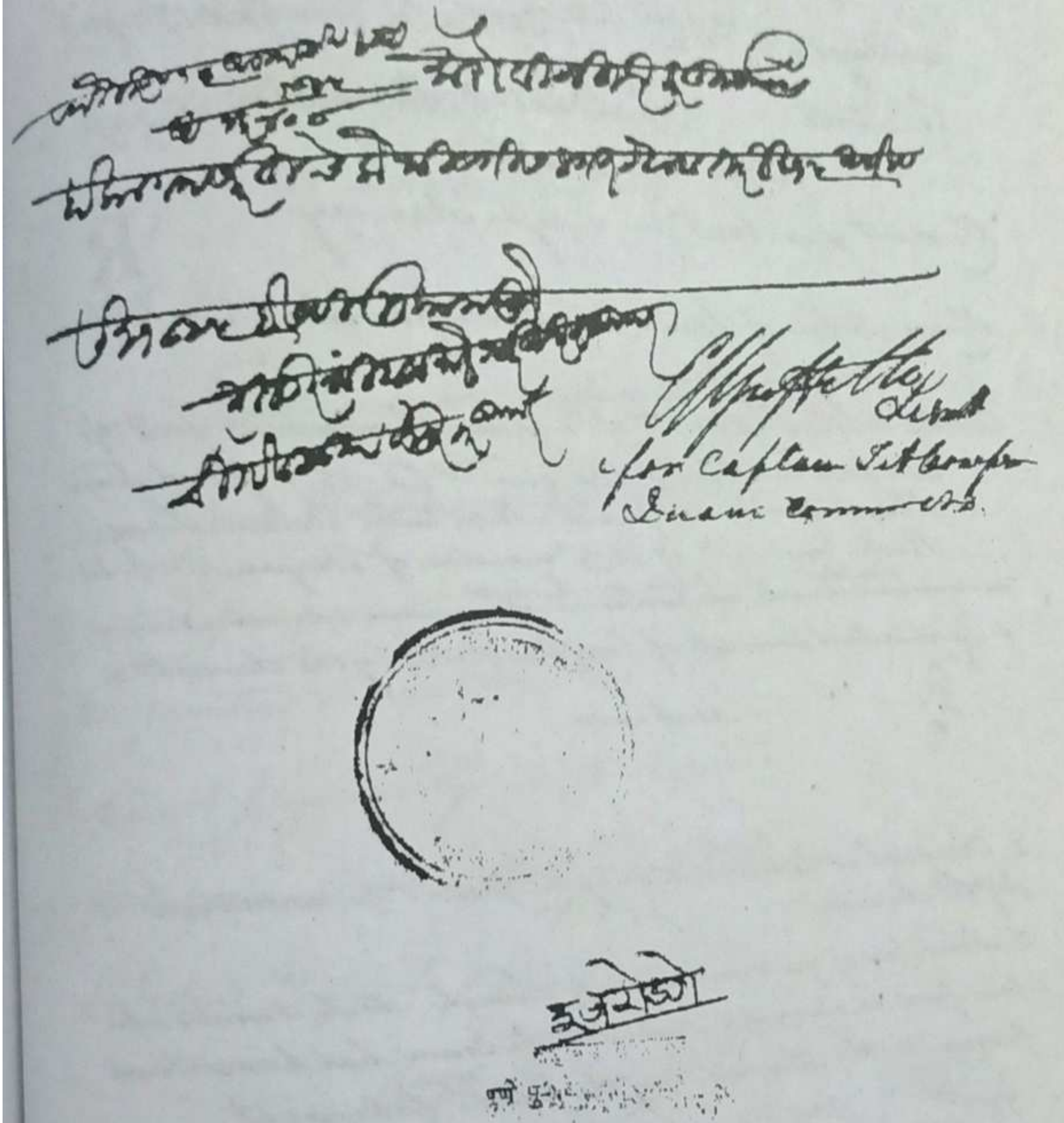
[illegible]

R

INAM A COMMISSION

[signature]

[signature]

for Captain

[illegible]

Proceedings No. 728 — Dated at [illegible] the 21st April 1858

Collectorate Poona Taluka [illegible]

Village Nandoshee

Claimant [illegible] bin [illegible] Narwangay

Claim A piece of land continuable permanently as the Inam of Warpee Dewee

Entered in the Chitta [illegible] of the present Government for 1850/1 Two acres and twenty five goontas (2-25) of land assessed at three Rupees (3-0-0) and entered in the Revenue Survey Books under No. 17 [illegible] Dewasthan of Warpee Dewee; Incumbent [illegible] bin [illegible]

---

1 Particulars and date of Grant as stated by the claimant

Unknown

2 Occupant at the introduction of the present Government by the claimant Do

3 Number of years and descents through which it would appear from the claimant's statement, the Enam had been continued previous to the introduction of the present Government

Years Do Descents Do

4 Particulars of the history of the alleged Enam since the introduction of the present Government, as stated by the claimant

Held [illegible] by the Claimant since 1850, but he does not know who held it formerly

5 Description of the evidence produced by the claimant in support of his title A Genealogical Table dated 14th May 1857 Recorded with the [illegible] Proceedings

---

Bu Lands as shown by
the forthcoming village accounts had
been held in Inam for upwards of 40
years before the introduction of the
British Government.

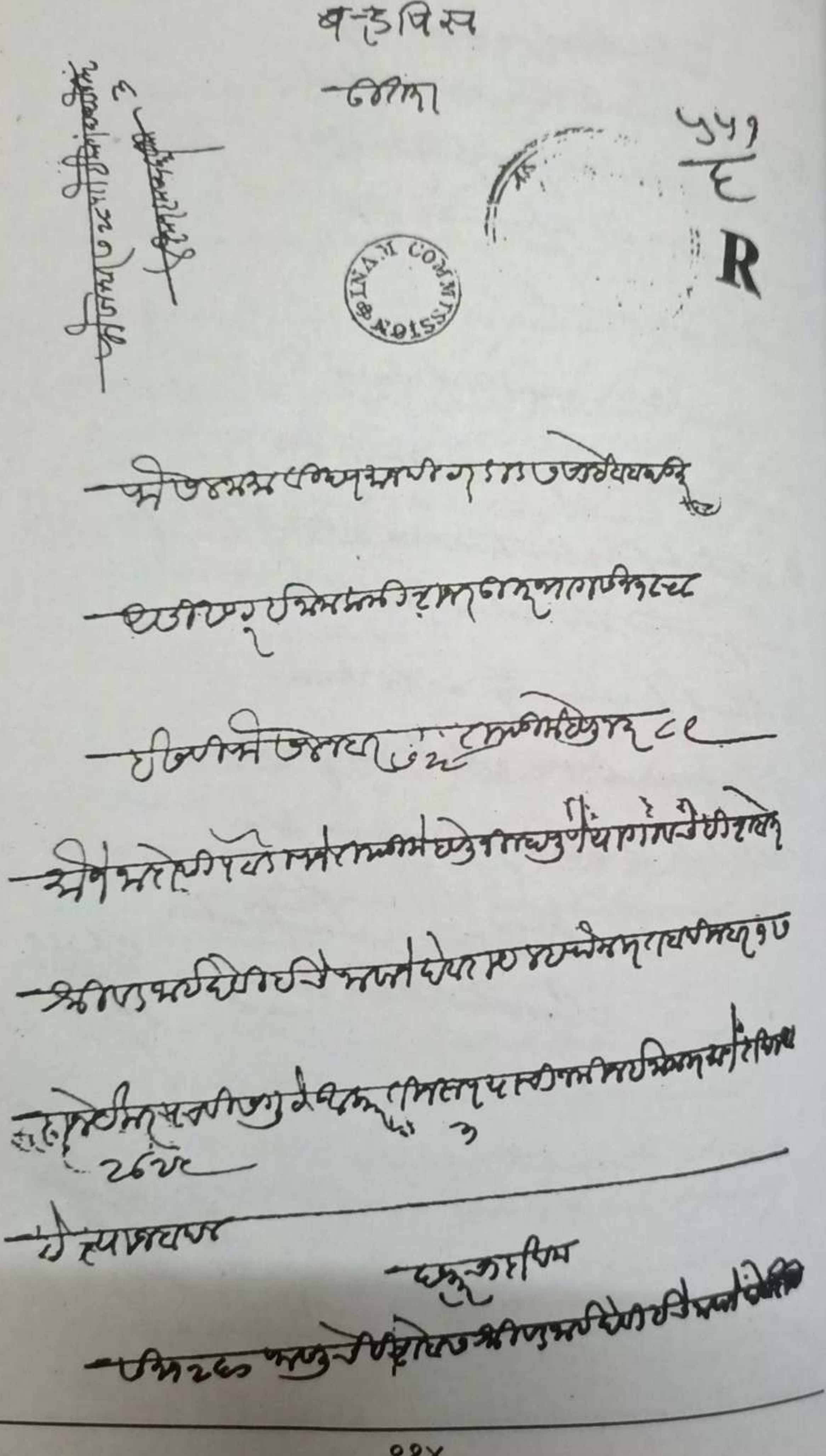
The Assistant Inam

Commissioner therefore decrees that to
the extent of (2-25) two acres & twenty
five goontas this holding shall be
continued permanently as the Inam
of Wurjace Devee Act XI of 1852
schedule B Rule 7 Provision 4.-

R. Dods Lieutenant
Assistant Inam Commr.

Copied
Compared

Assistant Director
Pune Archives, Pune

[illegible] १७ [illegible]
२८२५

[illegible]

[illegible]

[illegible]
१८८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

२ [illegible]

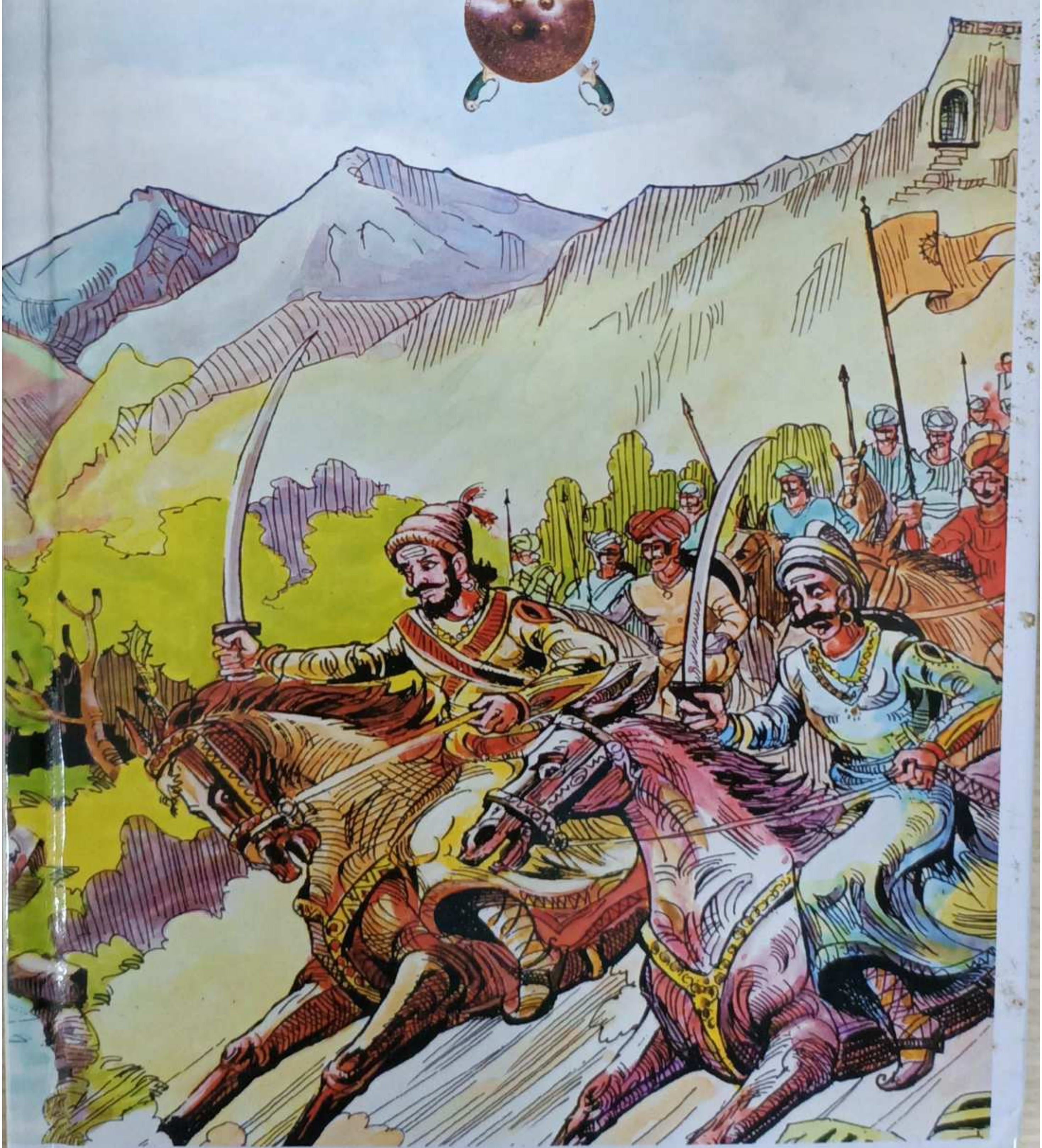

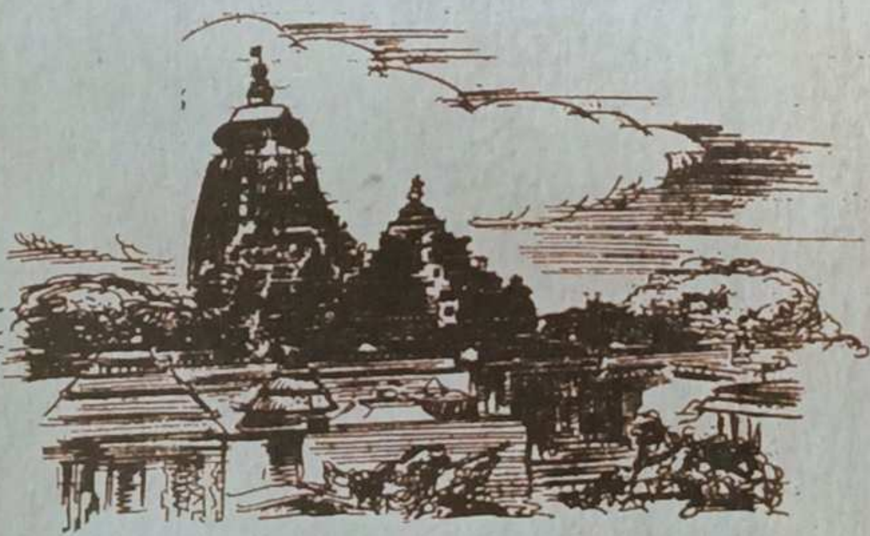
मुद्गल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे
घराण्यांतील छत्रपती शिवाजी कालखंडांतील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

संपादकः राजाराम देशपांडे

दार उघड बया आता दार उघड

लेखकाचा परिचय

राजाराम शंकर देशपांडे
चार्टर्ड इंजिनिअर
एम्.आय्.ई.सी.ई., एम्.एस्.ई (१)

१९५९ ला कॉलेज् ऑफ इजिंनियरींग पुणे, इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंजिनिअर्स, कोलकत्ता व मिलिटरी इंजिंनियरींग कॉलेज्, खडकी येथे पदवी. बाँब डिस्पोजल तंत्रज्ञान. यशवंतराव चव्हाण प्रबोधिनी, पुणे व मेरी नाशिक-प्रशिक्षणाधिकारी, ३६ वर्षे सरकारी नोकरी त्यानंतर वडिलोपार्जित शेती व्यवसाय. "वनश्री" पुरस्कारासाठी नामनिर्देशन.

प्रतिनियुक्ती- वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्थान पुणे. पुणे विद्यापीठ, जिल्हा- उपनिबंधक, सहकारी संस्था व जिल्हा परिषद- पुणे व सातारा, डिझाईन्स सर्कल- मुंबई.

पत्ता:
आदिती, प्लॉट नं ८,
भरतकुंज वसाहत नं २,
एरंडवणा, गणेश नगर,
पुणे: ४११०३८
दुरध्वनी: २५४४११७८
मोबा: ९४२०६९६४३२

मुद्‌गल – नऱ्हेकर – नांदोशीकर – देशपांडे (पाटील)
या घराण्याचा ... छत्रपति शिवाजी महाराजांच्या कालखंडातील

ऐतिहासिक कागदपत्रे

(इ. स. १६३० ते इ. स. १६८०)

लेखक व प्रकाशक :

श्री. राजाराम शंकर देशपांडे

एम्. आय्. ई. सी. ई.

एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर

मूल्य : रु. ८००/-

प्रोफिशन्ट™
पब्लिशिंग हाऊस

लेखक व प्रकाशक : राजाराम शंकर देशपांडे
एम्. आय्. ई. सी. ई., एम्. एस्. ई. (१) चार्टर्ड इंजिनियर
पत्ता : ''आदिती,'' प्लॉट नं. ८,
भरतकुंज वसाहत नं. २, अेरंडवणा (गणेशनगर),
पुणे ४११०३८.
फोन : ०२० - २५४४११७८, ९४२०६९६४३२

प्रथमावृत्ती : दिनांक १४ मार्च २०१०

अक्षर-जुळणी : स्वाती एन्टरप्राईजेस, पुणे - ९
अर्क डिझाईन, पुणे.

मुखपृष्ठ, मलपृष्ठ व आतील चित्रे
शंकर गोजारे, संदीप साळुंके, अमोल क्षीरसागर, शशांक गुप्ते

प्रकाशन सहाय्य व वितरक :
अ. र. नांदुरकर
अनमोल डिस्ट्रिब्यूटर्स
५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग ;
प्रभात सिनेमा समोर, पुणे - ४११०३०.
फोन : ०२० - २४४८४५३८.

मुद्रक : अभिषेक क्रियेशन्स
९८७, सदाशिव पेठ, पुणे-४११ ०३०.

अनुक्रमणिका

प्रस्तुत पुस्तकातील रेखाचित्रे व फोटो यांचे वर्णन व पुस्तकातील पृष्ठ क्रमांक

	इ) महादेव मंदीर व चिमणाजी बापूजी नांदोशीकर - देशपांडे यांची समाधी	८६२
	ई) ग्रामपंचायत नांदोशी	८५९
	ह) रामचंद्रपंत अमात्य व त्यांची पत्नी यांची समाधी - पन्हाळगड (५ चित्रे)	८६९, ८७०, ८७१
	ग) नारो बापूजी नांदोशीकर देशपांडे यांची वडगाव मावळ येथील समाधी (४ चित्रे)	७२
	म) वडजाई मंदिराची गावठाणातील जागा (बखळ)	८४७
११	खेड शिवापूर येथील कसबे खेड मधील खोलेश्वर मंदीर, त्र्यंबकपंत डबीर यांची समाधी, माध्यमिक शाळा, गावठाणाकडील मुजुमदार, खासनीस, जठार, देशपांडे, वगैरेंची घरे १२ चित्रे.	८५७, ८५८, ११७
१२	मौजे नांदोशी ता. हवेली जि. पुणे येथील वडजाई पालखी सोहळा ४ चित्रे, अंबराई ४ चित्रे	८६४, ८६५, ८६६, ८६७
१३	नाशिक - वणी - दिंडोरी लढाई जिंकली. छत्रपती शिवाजी महाराज, मोरोपंत पेशवे व नारायण - नांदोशीकर - देशपांडे पंचहजारी सरदार यांचा मोठी लढाई. त्यात नारायण नांदोशीकर यांचा मृत्यू त्याप्रसंगीचे रेखाचित्र.	११६
१४	दि. ६/११/२००९ रोजी शताब्दी महोत्सवासंबंधी झालेल्या प्रसंगी राजाराम देशपांडे यांचा भा. इ. सं. मंडळ पुणे येथे सत्कार झाला. (२ फोटो)	८७२
१५	मराठेशाहीच्या सीमा - १६३० ते १८०० दर्शविणारा नकाशा	८५२
१६	१६६५ इ. स. ..... पुरंदरचा तह व शिवाजी महाराजाकडे राहिलेले किल्ले दर्शविणारा नकाशा	८४८
१७	इनामी जमिनी देशपांडे यांना दिल्या जाणारे क्षेत्र दाखविणारा नकाशा	८९१
१८	मौजे नांदोशी, ता. हवेली, जि. पुणे येथील नांदोशीकर देशपांडे पाटील यांच्या राहत्या घराचा नकाशा	८६०, ८६२, ८६३
१९	पुणे शहराची इतिहास भौगोलिक परिस्थिती इ.स. १६०० ते १८२०	६

२०	पुणे जिल्ह्यातील देशपांडे – कुलिय व्यक्ती व आप्त यांची समाधी स्थिती दर्शविणारा नकाशा	८४६, ९९
२१	पाच परगणे व बारा मावळे दर्शविणारा नकाशा	८४९
२२	कोल्हापूर जिल्ह्यातील पन्हाळगड येथील रामचंद्रपंत अमात्य व त्यांची पत्नी यांची समाधी स्थाने दर्शविणारा नकाशा	८६९, ८७०
२३	प्रतापगडचे युद्धातील (इ.स. १६५९-६०) युद्धमंडळातील सरदार व प्रतापगडचे युद्ध दर्शविणारा नकाशा (अफजलखान युद्धाचा प्रसंग)	८५३
२४	इनामे वारसा हक्काने देणेबद्दल सरकारी आदेश अ) मौजे नांदोशी ब) खेड शिवापूर	८९० १७, १८ ५४९, ५५०
२५	खेड शिवापूर येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचा वंशवेल	६३१, ६३२
२६	नांदोशी येथील नऱ्हेकर देशपांडे यांचा वंशवेल	१०२८, १०२९, २०
२७	१६३० ते १९७५ पर्यंत मुद्‌गल नऱ्हेकर नांदोशीकर यांना देण्यात आलेल्या वतनांचा तपशील	२२, २३
२८	औरंगजेबाने रामचंद्रपंत अमात्य यांना पाठविलेले धमकीचे फर्मान	१०२७

* देशपांड्यांच्या सदरेपुढे *

श्रीमंत नऱ्हेकर देशपांड्यांचे घराणे बारा मावळात तालेवार आहे. हे नऱ्हेकर देशपांडे पुण्याजवळच्या नांदोशी गावात गेली तीनशे वर्षेनांदत आहेत. म्हणून त्यांना नांदोशीकर देशपांडे म्हणूनही ओळखतात. तसा या नांदोशीकर देशपांड्यांचा वंशपरिवार मोठा आहे. आजच्या काळात उद्योग-धंद्यासाठी या घराण्याच्या शाखा विखुरल्या आहेत. एक शाखा मात्र आजही नांदोशीच्या काळी-पांढरीत नांदते आहे. इ.१९४७ पर्यंत नांदोशीत देशपांड्यांचा वाडा सरदारी दिमाखात उभा होता. दि.१५ ऑगस्ट १९४७ ला स्वातंत्र्य मिळाले. देशपांडे वाड्यावर स्वातंत्र्याचा झेंडा फडकला. पुढे साडेपाच महिने उलटले आणि महात्माजींचा दारुण घात झाला. दिल्लीत गांधीजींची चिता पेटली आणि महाराष्ट्रातील गावोगाव निशपाप घरांच्याहि चिता पेटल्या. नांदोशीच्या देशपांडे वाड्याची त्यावेळी राख-रांगोळी झाली. शिवकालीन वस्तू, वास्तू, शेले-शालू, दागदागिने, कागदपत्रे, घोड्या-उंटांचा साज-सरंजाम, घागरी-हंडे, जुनी हत्यारे पात्यारे शिवकालीन ऐतिहासिक साहित्य पार खलास झाले. शिवकालात ज्या घराण्यातील अनेक पुरुष हिंदवी स्वराज्यासाठी लढले, राबले अन मेले, त्याच घराण्याचा वाडा, देश स्वतंत्र झाल्यावर बेचिराख झाला.

त्याच वाड्याच्या राखेतून आजचा देशपांडे वाडा नांदोशीत पुन्हा उभा राहिला. जुने काहीच उरले नव्हते. वाड्याबाहेर कुठे-कुठे देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे शिल्लक होती आणि त्यातल्या मुख्य देशपांड्यांची जिद्द! त्यांच्या इतिहासाचे प्रेम आणि अभिमान टवटवीत, गर्द पिंपळासारखा ताजा होता. त्या देशपांड्यांचे नांव नऱ्हे-नांदोशीकर राजाराम शंकर देशपांडे मुक्काम - नांदोशी, तालुका - हवेली, जिल्हा - पुणे, सिंहगड रस्त्यावर! वय ७५. देहाची इमारत भक्कम. छाती आणि गर्दन ताठ!

श्री. राजाराम शंकरराव देशपांडे हे मराठी इतिहासकार आणि विशेषत: शिवकालावर मनापासून भक्ती करणारे डोळस अभ्यासक व संशोधक आहेत. स्वराज्य संस्थापक शिवाजी महाराजांच्या आणि राजमाता जिजाऊ साहेबांच्या क्रांतिकारी अनुष्ठानात अगदी प्रारंभापासून शिलेदारीचे व्रत घेतलेले हे देशपांडे

घराणे आहे. बापूजी मुद्गल हा महाराजांचा कर्तबगार सहायक. तो मुत्सद्दी होता तेवढाच शिलेदारही होता. कोंढाणा उर्फ सिंहगड किल्ला याच बापूजीने मोठ्या मुत्सद्दीगिरीने कारस्थाने करून कब्जात आणला. शिवापूर हे गाव व पेठ महाराजांच्या लहानपणीच नव्याने वसविण्यात आली (इ.१६३७ ते १६४६ चे दरम्यान) त्यावेळी या शिवापूरात महाराजांसाठी वाडा बांधण्यात आला. याच वाड्याशेजारी बापूजी मुद्गल देशपांडे यांचाही वाडा बांधून तयार करण्यात आला. या बापूजी मुद्गल देशपांड्यांना तीन पुत्र होते. नारो बापूजी, बाळाजी बापूजी आणि चिमणाजी बापूजी. हे चौघेही बापलेक स्वराज्याच्या सैन्यात लष्करी कामगिरी शेवटपर्यंत करीत होते. बापूजी मुद्गल देशपांडे हे स्वराज्याचे पहिले सरहवालदार होते. म्हणजेच स्वराज्याच्या अंतर्गत संरक्षणाची व सुव्यवस्थेची जबाबदारी शिवाजी महाराजांनी व जिजाऊ साहेबांनी बापूजींवर सोपविली होती. बापूजींचे व्यक्तित्व व व्यक्तिमत्व निश्चितच कर्तृत्वशाली व भारदस्त होते हे त्यांनी केलेल्या कामगिरीवरुन सिध्द होते. किल्ले कोंढाणा हा अदिलशाही होता. गडावर विजापूरकर अदिलशहाचाच, म्हणजेच केंद्रसत्तेचा ताबा होता. कोंढाण्याचा गडकरी होता सिद्दी अंबर वाहब. जोपर्यंत दादाजी कोंडदेव हे हयात होते, तोपर्यंत शिवाजी राजांनी कोंढाण्यावर आपला ताबा बसविण्याचा विचार कृतीत आणला नाही. 'कोंढाणा' हा किल्ला कोंढाणा सुभ्याचा मुख्य कचेरीचा केंद्र होता. तेथूनच सुभ्याचा शाही कारभार चालविला जात असे. शाही सुभेदार होता दादाजी कोंडदेव. त्यामुळेच जुन्या कागदपत्रात दादाजीचा हुद्दा सुभेदार सुभे कोंडाणा असाही येतो. याच दादाजी कोंडदेवांकडे सुभेदारी होती. पण प्रत्यक्ष कोढाणा किल्ला सिद्दी अंबर वाहब या केंद्रिय अदिलशाही अधिकाऱ्याकडे किल्लेदार म्हणून होती. तो किल्ला सिद्दी अंबर वाहब कडून बापूजी मुद्गल-नऱ्हेकर-देशपांडे याने कारस्थाने करुन हिंदवी स्वराज्यात आणला. ही बापूजीची अतिशय मोठी कामगिरी. हे राजकारण इ. १६४८ च्या प्रारंभास घडले.

बापूजी नऱ्हेकरास तीन पुत्र होते, हे वर आलेच आहे. नारोजी, बाळाजी व चिमणाजी हे तिघेही शूर सैनिक आहेत. या तिघांनीही स्वराज्याकरिता अनेक

युध्दात प्रत्यक्ष भाग घेऊन शौर्य गाजविले आहे. मतळ हातावरी शीर घेवोन लढताती असा यांचा बहादूरीचा वाटा स्वराज्यात आहे. अफजलखानाच्या स्वारीच्यावेळी, म्हणजेच प्रतापगडच्या युध्दात नारो बापूजीकडे महत्वाची कामगिरी सोपविलेली होती. बाळाजी व चिमणाजी यांनीही शाहिस्तेखानावरील छाप्यात महाराजांच्या बरोबर लाल महालात भाग घेतला होता. या मुलांचे वडील केंव्हा वारले, याची नोंद अद्याप मिळालेली नसली तरी वार्धक्याच्या काळातही स्वराज्यातील कामे शेवटपर्यंत करित असावेत असा तर्क आहे.

महाराज सुरतेच्या पहिल्या स्वारीच्या वेळी, (म्हणजेच इ.१६६४ जानेवारी ६ ते १०) नारो बापूजी हे या स्वारीत होते. दि. १० जानेवारी रोजी लूट घेऊन परतले. लोहगडापर्यंत स्वारी व लूट यशस्वीपणे आली. पण लोहगाव ते वडगाव (ता.मावळ जि.पुणे) या भागात पोहोचताच महाराजांस बातमी समजली की, पुण्यातील मोघलांची फौज आपल्या रोखाने चाल करुन येत आहे. तेंव्हा महाराजांनी सांगातच लूट लोहगडावरच नेताजी पालकरांबरोबर पाठविली व स्वत: कोळवण, मुठे खोरे, खामगाव या मार्गाने राजगडाकडे जाण्यासाठी निघाले. येणाऱ्या मोघली हल्ल्याला आडविण्यासाठी वडगाव जवळ काही मराठी सैन्य त्यांनी ठेविले. त्यात प्रमुख होते नारो बापूजी नऱ्हेकर देशपांडे. हा प्रसंग दि. ४ किंवा ५ फेब्रुवारी १६६४ या दिवशी घडला. आलेल्या मोघली हल्ल्याबरोबर नारो बापूजी व मराठी सैन्य झुंझले. मोघली हल्ला त्यांनी उधळून लावला. पण या युध्दात नारो बापूजी रणांगणी पडले. गळ्याजवळ बाण लागून ते घोड्यावरुन कोसळले व मृत्यू पावले.

या नारो बापूजींना 'केशव' नावाचा पुत्र होता. आगऱ्यास जाण्याच्यापूर्वी मिर्झाराजे व दिलेरखान या मोघली सरदांशी शिवाजी राजांनी पुरंदर गडाखाली जो तह केला, त्यात पुरंदरगडासह २३ किल्ले मोंगलाना द्यावे लागले. पुरंदरावर मोगली निशाण लागले. व पुरंदरगड पुन्हा जिंकून घेण्यासाठी चार वर्षांनी, दि. ८ मार्च १६७० रोजी निळो सोनदेव बावडेकर यांस महाराजांनी पाठविले. गडावर शेख रजिउद्दीन नावाचा मोगली किल्लेदार होता. या अचानक छाप्यात मराठी सैन्याचा जय झाला. गड घेतला. पण या युध्दात केशव नारायण नऱ्हेकर देशपांडे ठार झाला.

पुढे साल्हेरच्या युध्दातही बाळाजी व चिमणाजी नऱ्हेकरांनी पराक्रम गाजविला. असा हा शिवकालीन नऱ्हेकर देशपांड्यांचा इतिहास आहे. अशा या घराण्यास खेड-शिवापूर व सिंहगड खोऱ्यातील काही भागाचे देशपांडे - वतन महाराजांनी दिलेले होते किंवा ते आधीपासूनच होते, तेच पुढे स्वराज्यात चालू ठेवले.

नऱ्हेकर देशपांडे घराण्याची कागदपत्रे, विपूल प्रमाणात श्रीमंत राजाराम शंकरराव देशपांडे यांनी अतिशय कष्टपूर्वक संशोधन करुन एकत्र जमा केली आहेत. त्याचप्रमाणे पुण्याच्या पेशवे दप्तरात याच घराण्याबद्दलची जी दप्तरे पाहणे आवश्यक आहे, ती पाहून श्रीमंत देशपांडे यांनी फार मोठ्या प्रमाणावर पत्र संग्रह केला. या पत्रात शिवकालिन, स्वातंत्र्ययुध्दकालिन (इ.१६८३ ते १७०७),पेशवेकालिन व ब्रिटिशकालिनही कागदपत्रे आहेत. मुगल बादशाहांच्या सनदांचा संग्रहही त्यात आहे. अभ्यासकांना या कागदपत्रांचा मोठाच उपयोग होणार आहे. नऱ्हेकर देशपांडे घराण्याच्या इतिहासाबरोबरच इतर घराण्यांची माहिती यात सापडणार आहे. अजूनही प्रकाशात न आलेले नऱ्हेकरांचे दप्तर ठिकठिकाणी नऱ्हेकरांच्या कुटुंबशाखात विखुरलेले आहे. या सर्वच प्रसिध्द आणि अप्रसिध्द कागदपत्रांचा डॉटरेटच्या प्रबंधासाठी उपयोग होणार आहे. माझ्या माहितीप्रमाणे एक प्रज्ञावंत इतिहासाभ्यासक तरुण संशोधक डॉटरेटसाठी आत्तापासूनच कामाला लागले आहेत. अशा प्रज्ञावंत अभ्यासकांना श्री.रा.शं.देशपांडे-नऱ्हेकर यांचे मोलाचे सहाय्य लाभणार आहे. प्रस्तुत देशपांडे घराण्याची 'ऐतिहासिक कागदपत्रे' या ग्रंथाचा लाभ अशा प्रकारे संशोधन कार्यास होणार आहे.

देशपांडे घराण्यातील प्रस्तुत ऐतिहासिक कागदपत्रांतून अनेक महत्वाचे धागे-दोरे जुळत आहेत. पंतप्रधान मोरोपंत पिंगळे, रामचंद्रपंत आमात्य, रघूनाथ बल्लाळ कोरडे, सोनोपंत डबिर, चिंचवडकर देव इत्यादी घराण्यांची नाती-गोती यातून लक्षात येत आहेत. विशेष म्हणजे या घराण्यातील कर्तबगार पुरुषांच्या समाध्यांचा शोध लागत आहे. त्याचप्रमाणे त्यांनी बांधलेली मंदिरे आणि अन्य बांधकामे लक्षात येत आहेत. शिवकालिन एका प्रख्यात घराण्याचा इतिहास सुसंगत तारिखवार जुळविण्यास या 'ऐतिहासिक कागदपत्रे' या ग्रंथाचा

संशोधकांस उपयोग होणार आहे. ही कथा-कादंबरी नव्हे. सर्वसामान्य माणसास या ग्रंथातून मिळणारे शोध व निष्कर्ष समजतील.

श्री रा. शं. देशपांडे यांनी घेतलेले कष्ट आणि चिकाटीने केलेले हे ग्रंथ लेखन व संपादन पाहून मन थक्क होते. नव्या पिढीला यातून प्रेरणाच मिळेल. श्रीमंत देशपांडे यांचे अभिनंदन करताना त्यांना सादर दंडवत घालावे असेच त्यांचे कार्य आहे.

बहुत काय लिहीणे? राजते लेखनाविधी!

पुरंदरे वाडा, पुणे ९. **– बाबासाहेब पुरंदरे**

[illegible]
२८७५

[illegible]

[illegible]

[illegible]
१८७५

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1 [illegible]

[illegible]

2 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 552

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (Signed) R. Dods Lt.

[illegible] Asst. Inam Comr. S.D.

[illegible]

[illegible] True Extract

[illegible] R. Dods Lieut.

Asst. Inam Comr. S.D.

[illegible]

[illegible] ब॰

[illegible]

[illegible] R ५४३/६

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

बहपीस

५५४
६

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

३ [illegible]

४ [illegible]

[illegible]

[illegible]

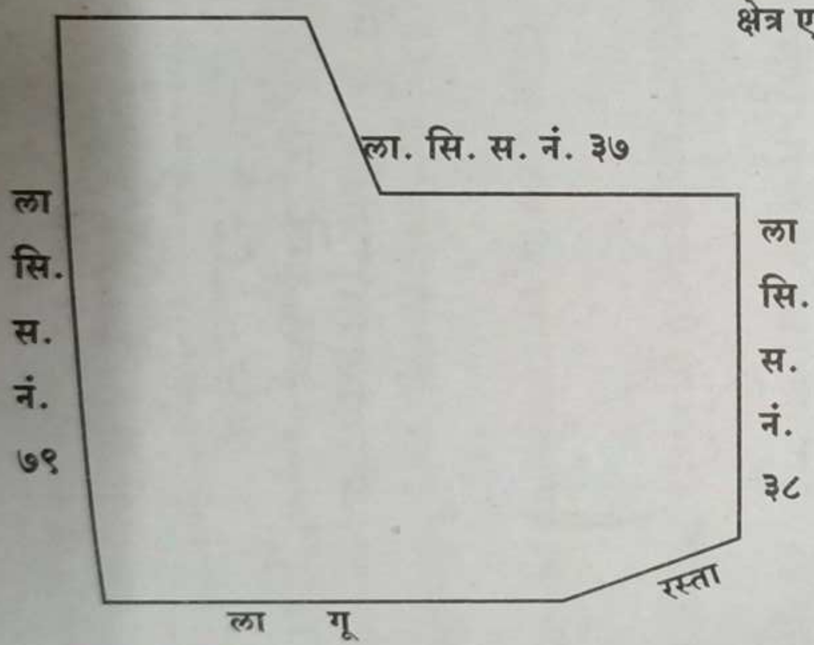
[illegible]

[illegible]

हिश्याचा नकाशा : मौजे-नांदोशी, तालुका-हवेली; जिल्हा-पुणे सिटी सर्व्हे नं. ३९ क्षेत्रफळ : ५५९.५० चौ. मीटर

कबजेदाराचे नांव : श्री वडजाई देवस्थान, पंच = १) श्री. मार्तंड रामचंद्र देशपांडे २) श्री. सिताराम धोंडिबा वाटाणे
३) श्री. ज्ञानोबा गोविंद घुले ४) श्री. पिरताजी धोंडिबा चौधरी
५) श्री. बबन नारायण बाळोखे

क्षेत्र एकर/हेक्टर खराबा बाकी - एकर/हेक्टर

स्केल: १ इंचास ५००

सही	सही	सही
तपासणीदार	तपासणीदार	सर्व्हेअर

अस्सलवर हुकुम नकलेची नक्कल

गाव नमुना सात

अधिकार अभिलेख पत्रक

अहवाल दिनांक : ११/०१/२००८

(महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार आणि नोंदवह्या (तयार करणे व सुस्थितीत ठेवणे) नियम, १९७१ यातील नियम ३, ५, ६ आणि ७)

गाव : नांदोशी

जिल्हा : पुणे

भूमापन क्र.	भूमापन क्र.चा उपविभाग	भूधारणा पद्धती	भोगवटादाराचे नाव	क्षेत्र	आकार	पो.ख.	फे.फा.	खाते क्रमांक
२५		भोगवटादार वर्ग -१						
शेताचे स्थानिक नाव								
लागवडी योग्य क्षेत्र			संजय पंढरीनाथ जोशी	0.२२.१६	0.९३			
हे.आर.चौ.मी.			कल्पना संजय जोशी				(७७२)	१.११.१०,४१,७१.१७,१४०,१६६.१
जिरायत	२.५८.00		सामायिकक्षेत्र 0.२२.१६	आकारणी 0.९३			(७७२)	१७१,१८१,११७,२०७,२१२,२४३,२
			अशोक बाबुराव भगत					कुळाचे नाव
			विष्णु भिमराव वाडेकर	0.२0			(५१९)	
			भास्कर पुरुषोत्तम कुलकर्णी	0.२0.00	0.८४		(५१९)	इतर अधिकार
एकूण	२.५८.00		सामायिक क्षेत्र	आकारणी			(५१९)	इतर
			किरण कुंडलिक रायकर		0.८४			(२२)
पोटखराब(लागवडी अयोग्य)			श्रीमती लक्ष्मी कुंडलिक रायकर		0.९३			इतर
वर्ग (अ)	0.0४.00		सामायिक क्षेत्र	0.२२.१६			(४८९)	जुने शर्तीवर बिनशेतीकडे वापर कर
वर्ग (ब)				आकारणी	0.९३		(४८९)	(४६८)
								असल्यास ५0% नजराणा
एकूण	0.0४.00		दिलीप गोटीराम चव्हाण	0.१0.00	0.४२		(६९४)	भरण्यास पात्र
			विनायक सदाशिव पेठे	0.२२.१६	0.९३		(७७६)	इतर
आकारणी	१0.९१		मृणालिनी विनायक पेठे	0.२२.१६			(७७६)	(४८८)
			सामाजिक क्षेत्र	आकारणी	0.९३			इतर
जुडी किंवा								(४८९)
विशेष आकारणी			प्रभाकर व्यंकटेश शेटे	0.२0.00	0.८४		(५१८)	इतर
			सुहास प्रभाकर शेटे	आकारणी			(५१८)	
			मिलिंद माधव बांधवडेकर				(५१८)	(४१0)
								(४९१)
			सामाजिक क्षेत्र	आकारणी 0.२0.00	0.८४			(६२२) इतर
			मधुकर सदाशिव घरवड	0.0५.00	0.२१			(४१२)
			केदार सिताराम किवळे	0.५0.00	0.२१		(८२७)	(७७४) इतर
			नामदेव हंबरराव गोरे	0.१७.१६	0.७२		(७७४)	(४९३) इतर
			संध्या नामदेव गोरे	0.१७.१६	0.७२			(४१४)
			सामायिक क्षेत्र	0.३९.00	१.६४	0.0१	(६६२)	
			रेखा नारायण देशपांडे				(६६२)	
			नारायण मार्तंड देशपांडे	आकारणी 0.३९.00	१.६४		(४७३)	
			सामायिक क्षेत्र	0.११.00	0.४६		(४७३)	
			विलास विष्णु अभ्यंकर					
			संगीता विलास अभ्यंकर	आकारणी 0.११.00	0.४६		(४८८)	
			सामायिक क्षेत्र	0.२७.00	१.१४		(४८८)	
			श्री शंकरराव त्रिं. रायकर					
			अर्जुन लक्ष्मण जाधव	आकारणी 0.२७.00	१.१४		(४७१)	
			सामाजिक क्षेत्र	0१६.१४	0.६८		(७0६)	
			संजय नामदेव कापरे	0.२२	0.९३		(७0६)	
			नारायण मार्तंड देशपांडे		0.९३		(६४८)	
			रेखा नारायण देशपांडे	आकारणी 0.२२.00	0.७२			
			सामाजिक क्षेत्र	0.१७.१६				
			उद्धवराव भिवा महाजन					

गाव नमुना सात

अहवाल दिनांक : २२/०२/२००८

अधिकार अभिलेख पत्रक

(महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार आणि नोंदवह्या (तयार करणे व सुस्थितीत ठेवणे) नियम, १९७१ यातील नियम ३, ५, ६ आणि ७)

गाव : नांदोशी

जिल्हा : पुणे

भूमापन क्र. / भूमापन क्र.चा उपविभाग / भूधारणा पद्धती	भोगवटादाराचे नाव	
भोगवटादार वर्ग -१ ३५ शेताचे स्थानिक नाव	क्षेत्र आकार आणे पै पो.ख. फे.फा.	खाते क्रमांक
	चंद्रकला उद्धवराव महाजन (६५८) पदेव उद्धवराव महाजन (६५८) प्रियांश उद्धवराव महाजन (६५८) सामाजिक क्षेत्र 0.१७.00 आकारणी 0.७२ कृष्णा विनायक देशपांडे संजय दशरथ मोरे 0.१0.00 0.४२ (६४३) सामाजिक क्षेत्र 0.१0.00 आकारणी 0.४२ (६१५) (१),(२२),(४३),(४९0),(४९१),(४९२),(४९३),(५७0),(५७१),(५७२), (६0८),(६२३),(६४४),(६७0),(७७३)	सीमा आणि भूमापन चिन्हे

गाव नमुना बारा

पिकांची नोंदवही

(महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार अभिलेख आणि नोंदवह्या (तयार करणे व सुस्थितीत ठेवणे)नियम, १९७१ यातील नियम २९)

वर्ष	हंगाम	पिकाखालील क्षेत्राचा तपशील									लागवडीसाठी उपलब्ध नसलेली जमीन		जल सिंचनाचे साधन	शेरा
		मिश्र पिका खालील क्षेत्र					निर्भेळ पिकाखालील क्षेत्र							
		मिश्रणाचा संकेत क्रमांक		घटक पिके व प्रत्येक खालील क्षेत्र										
		जल सिंचित	अजल सिंचित	पिकाचे नाव	जल सिंचित	अजल सिंचित	पिकाचे नाव	जल सिंचित	अजल सिंचित		स्वरूप	क्षेत्र		

गाव नमुना सात

अधिकार अभिलेख पत्रक

अहवाल दिनांक : २२/०२/२००८

(महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार आणि नोंदवह्या (तयार करणे व सुस्थितीत ठेवणे) नियम, १९७१ यातील नियम ३, ५, ६ आणि ७)

गाव : नांदोशी

जिल्हा : पुणे

भूमापन क्र.	भूमापन क्र.चा उपविभाग	भूधारणा पद्धती	भोगवटादाराचे नाव	
	भोगवटादार वर्ग -१			

२००२-०३	खरीप	कोरफड 0.४0.00	२००२-०३ देऊळ 0.१५.00 विहीरपड 0.0६.00 पड १.३७.00	१ वडजाई पिण्याच्या विहीर सुहास शेट बोअरवेल
			२००३-०४ देऊळ 0.१५.00 विहीरपड 0.0६.00 पड १.३७.00	हातपंप १ १ वडजाई हातपंप १
२००३-०४	खरीप	कोरफड 0.४0.00	२००४-०५ विहीरपड 0.0६.00 पड १.३७.00 देऊळ १.१५.00	१ वडजाई पिण्याच्या विहीर सुहास शेटे
			२००५-०६ विहीरपड 0.0६.00 पड १.३७.00 देऊळ 0.१५.00	हातपंप १ २ वडजाई पिण्याच्या
२००४-०५	खरीप	कोरफड 0.४0.00	२००६-०७ विहीरपड 0.0६.00 पड १.३७.00 देऊळ 0.१५.00	विहिर सुहास शेटे हातपंप १ १ वडजाई
२००५-०६	खरीप	कोरफड 0.४0.00		पिण्याच्या विहीर सुहास शेटे हातपंप १ १ वडजाई
२००६-०७	खरीप	कोरफड 0.४0.00		पिण्याच्या विहीर सुहास शेटे हातपंप १

असल नक्कल तयार

सही X X X

तहसिलदार, हवेली

मि. ठि.
तिखे कार्यालय,
४२, बुधवार पेठ, गणपती चौक,
पुणे २, फोन:२४४९६६७६

गा. न. क्र. ७, ७ अ, व १२

शिक्का

गाव : नांदोशी   ता. : हवेली   जि. पुणे

भूमापन क्र. श सर्व्हे नं. गट क्र.	हि.क्र.	धारणा	गा. न. क्र.	खाते क्र.:
(४१)११			मालकाचे नांव : (२२) (४३) (१) (राजाराम शंकर देशपांडे (१-११) रामचंद्र दत्तात्रय देशपांडे ए.कु.मॅं०.३१ (१२१) लक्ष्मण विनायक देशपांडे(२-११) (१२१)ए.कु.मॅं. .... २-११ ख ०|०३ २.६२	कुळाचे नांव: इतर सविस्तर : नवीन वर्तीवर
भूमापन क्रमांकाचे स्थानिक नाव				
लागवड योग्य क्षेत्र	**हेक्टर**	**आर**		
जिरायत (२२)	२	५८		
बागायत				
भात शेती				
एकूण	२	५८		
पो. ख...				
वर्ग (अ)...	०	०४		
वर्ग (ब)...				
एकूण	२	६२		
आकार	**रूपये**	**पैसे**		
जुडी अथवा विशेष आकार पाण्याबाबत	१०	११		
एकूण	१०	११		

गा.न. क्र. ७ अ | गा. न. क्र. १२

वर्ष	जमीन करणाऱ्याचे नाव	त	हंगाम खरीप रब्बी	पीकाखाली क्षेत्र — मिश्र पीकाचे एकूण क्षेत्र: मिश्र पि. संकेतांक	जलसिंचीत	अजलसिंचीत	मिश्र पीकातील प्रत्येक पीकाचे क्षेत्र: पीकाचे नांव	जलसिंचन	अजलसिंचन	अमिश्र पीकाचे क्षेत्र: पीकाचे नांव	जलसिंचन	अजलसिंचन	पडीत व पीकास [illegible] जमिनीचा तपशील: प्रकार	क्षेत्र	पाणीपुरवठ्याचे साधन	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
७९/८०	खु	१	ख	भात0/४0 वाटाणा 0/४0 घेवडा0/६0 वु. शाळु१/00 ग.पड१/१८												
८०/८१	खु	१	ख	भात0/४0 वाटाणा 0/४0 घेवडा0/६0 वु. शाळु१/00 ग.पड१/१८												
८१/८२	खु	१	ख	भात0/४0 वाटाणा 0/४0 घेवडा0/६0 वु. शाळु१/00 ग.पड१/१८												
८१/८२	खु	१	ख	र.पड0/७0 ग.पड१-१८ घेवडा0/६0 वु. शाळु0/६0												
८२/८३	खु	१	ख	घेवडा0/३५ वाटाणा0/३५ मुग 0/३0 चवळी0/३0 ग.पड ११/११ वु.शाळु१/३0												
८२/८३	खु	१	ख	र.पड १/४0 ग.पड१/१८ र.ज्वारी १/४0												
८३/८४	खु	१	ख	घेवडा0/३५ वाटाणा0/३५ मुग 0/३0 चवळी0/३0 ग.पड ११/११ वहजाई वेऊळ विहिर												
८४/८५	खु	१	ख	घेवडा0/३५ वाटाणा0/३५ मुग 0/३0 चवळी0/३0 ग.पड ११/११												
८५/८६	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
८६/८७	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
८७/८८	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
८८/८९	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
८९/९०	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
९०/९१	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
९१/९२	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५ वेऊळ, विहीर २ पड१.0१												
९३/९४	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
९४/९५	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												
९५/९६	खु	१	ख	वाटाणा0/३५ भुईमुग 0/७0 ग.पड१/१८ चवळी0/३५												

मूळ प्रतीचा अस्सल उतारा दिला. तारीख १८/१०/९६ खडकवासला गावकामगार तलाठी सही xxx

				कबजेदार	
सर्वे नंबर १ हिस्सा नंबर १				सरकार (८४३)	गाव : नांदोशी
स्थानिक गाव				राजाराम शंकर देशपांडे	तालुका: हवेली
खाते नं.	ए.	गुं.	हे.आर.	(आ.पा.मार्तंड रामचंद्र) (३१०) सज्ञान दु.ता.१९/३/६५	इतर हक्क : (रामा कृष्णा किवळे) (६२३) सं.कु. (४१३)
क्षेत्र	५	१५			
लावणीलायक		४			पाणी मर्ा
पोट खराबा					वगैरे हक्क
एकूण	५	१९			
आकार	रू. आ. पै.		रू. पैसे		
	८ १५ ००				
जुडी अथवा	८ १५ ००				
जादा आकार					
पाणी					

वर्ष	कुळ आणि खंड	क्षेत्र	रीत	पिके आणि लागवड	क्षेत्र	शेरा
५३/५४	खु	५८१५	१	भात१ (फ) भेंडी १ वाटाणा घेवडा ग.पड १ १ १/१५	५८१५	बाभळी १२
५४/५५	खु	५८१५	१	भात१ (फ) ज्वारी १	५८१५	
५५/५६	खु	५८१५	१	वाटाणा१८ भेंडी पड घेवडा १२० ग.पड२८०५	५८१५	

वर्ष	कुळ आणि खंड	क्षेत्र	रीत	पिके आणि लागवड	क्षेत्र	शेरा
५६	खु	५१५	१	बाजरी उडीद पावटा २६१० ८२० ८१०	५१५	बाभळी १२
५७	खु	५१५	१	शालु ग.पड २८३५ २८२०	५१५	बाभळी १२
५८	खु	५१५	१	भात शालु ग.पड १ २ १८१५	५१५	बाभळी १२
५९	खु	५१५	१	भात शालु ग.पड १ २ १८१५	५१५	बाभळी १२ विहीर १ देऊळ १
६०	खु	५१५	१	भात शालु ग.पड १ २ १८१५	५१५	बाभळी १२ विहीर १ देऊळ १
६१	खु	५१५	१	भात शालु ग.पड १ २ १८१५	५१५	बाभळी १२ विहीर १ देऊळ १
६२	खु	५१५	१	भात शालु ग.पड १ २ १८१५	५१५	सदर
६३	खु	५१५	१	भात शालु ग.पड १ २ १८१५	५१५	सदर

सही xxx तहसीलदार, हवेली

नक्कल तयार ता. ०९/०७/१९९७

गा. न. क्र. ७, ७ अ, व १२

गाव : नांदोशी ३/१/४/५ ता. : हवेली जि. पुणे

गा. न. क्र.				खाते क्र.:
भूमापन क्र. गट क्र.	हि.क्र.	धारणा	मालकाचे नांव : (२२) (४३) (१)	कुळाचे नांव:
१५	भोगावट	वर्ग २	रामचंद्र दत्तातय देशपांडे ० हे.-०१ आर ए.कु.मॅं.(१२९) ख-१	
स्थानिक नाव			लक्ष्मण विनायक देशपांडे २हे.-१९आर (१२९) ए.कु.मॅं. ख ० -०३आर	इतर सविस्तर : नवीन शर्तीवर
			२ - ६२	

लागवड योग्य क्षेत्र	हेक्टर	आर
जिरायत (२२)	२	५८
बागायत		
भात शेती		
एकूण	२	५८
पो. ख...		
वर्ग (अ)...	०	०४
वर्ग (ब)...		
एकूण	२	६२
	रूपये	**पैसे**
आकार		
जुडी अथवा विशेष आकार पाण्याबाबत	१०	३१
एकूण	१०	३१

गा.न. क्र. ७ अ				गा. न. क्र. १२												
वर्ष	जमीन करणाऱ्याचे नाव	रीत	हंगाम खरीप रब्बी	पीकाखाली क्षेत्र									पडीत व पीकास निरूपयोगी अशा जमिनीचा तपशील		पाणीपुरवठ्याचे साधन	शेरा
				मिश्र पीकाचे एकूण क्षेत्र			मिश्र पीकातील प्रत्येक पीकाचे क्षेत्र			अमिश्र पीकाचे क्षेत्र						
				मिश्र पि. संकेतांक	जलसिंचीत	अजलसिंचीत	पीकाचे नांव	जलसिंचन	अजलसिंचन	पीकाचे नांव	जलसिंचन	अजलसिंचन	प्रकार	क्षेत्र		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
१५/९६	खु	१	ख		वाटाणा		0-३१	देऊळ		विहीर	0-१५					
						रब्बी	पड	१-0३								

अस्सल उतारा दिला असे तयार तारीख १८/१०/९६ तलाठी

मि. ठि.
तिखे कार्यालय,
४२, बुधवार पेठ, गणपती चौक,
पुणे २. फोन:२४४७६६७८

गा. न. क्र. ७, ७ अ, व १२

शिक्का

गाव : मांजोशी ता. : हवेली जि. पुणे

भूमापन क्र. श सर्व्हे नं. गट क्र.	हि.क्र.	धारणा	गा. नं. क्र. मालकांचे नाव :
५	इ.	व.३	श्री. वडजाई देवी पंच (१) मार्तंड रामचंद्र देशपांडे शांतीलाल रामचंद्र हेमगुडे पर्वत पांडुरंब घुले, शंकर सिताराम वाटाणे
भूमापन क्रमांकाचे स्थानिक नाव			बबम भिकू किवळे (१६)
लागवड योग्य क्षेत्र	**हेक्टर**	**आर**	
जिरायत	२	९६	
बागायत			
भात शेती			
एकूण	२	९६	
पो. ख...			
वर्ग (अ)...	०	३२	
वर्ग (ब)...			
एकूण	३	२८	
	रुपये	**पैसे**	
आकार जुडी अथवा विशेष आकार पाण्याबाबत	१०	००	
एकूण	१०	००	

९६-९७	खुद	१ ख	पड २.९६

ता. ११/०३/१९९८

सही XXXX गाव कामगार तलाठी

सजा - खडकवासण

मिळण्याचे ठिकाण
लिखे कार्यालय
४१, बुधवार पेठ
गणपती चौक,
पुणे २ फोन ४९६६७६

ग्रामपंचायत नमुना ८ उतारा (नक्कल)

करास पात्र असल्यास इमारती व जमिनी याची सन १९९७/ /१९९६ सालाबद्दलची आकारणी यादी
ग्रामपंचायत नांदोशी, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे येथील ग्रामपंचायत

ग्रामपंचायतीचा शिक्का

अ.नं.	रस्त्याचे नांव	मिळकत नंबर	मिळकतीचे वर्णन	मालकाचे नांव	भोगवटा करणाराचे नांव	वार्षिक भाड्याची किंमत किंवा इतर ठरविलेली रक्कम	आकारणी केलेल्या करावी रक्कम: घरपट्टी कर	आरोग्य कर	वीज कर	पाणीपट्टी कर	एकूण कर	अपिलाचे निकाल व मागाहून केलेले: घरपट्टी कर	आरोग्य कर	वीज कर	पाणीपट्टी कर	एकूण कर	मागाहून वाढ किंवा घटक झाल्या हुकुमाचे उल्लेख व शेरे टीप-शेरे वव दुरुस्त्यावर अंर्तेपणाबद्दल सरपंचाने सही करावी	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
		१४३	५५९.५ चौ.मी वडजाई मंदिर भूमापन क्र. ३९	वडजाई मंदिर	१ मार्तंड रामचंद्र देशपांडे २सिताराम धोंडिबा वाटाणे, ३ज्ञानोबा गोविंद घुले ४पिरताजी धोंडिबा चौधरी ५ बबन नारायण काळोखे	कर	माप											

घ्यावयाची फी रु. पैसे
अक्षरी
मिळाली. तारीख ११/०४/०७ ग्रामसेवक

येणेप्रमाणे अस्सलबर हुकुमनक्कल अर्जदार श्री. वडजाई देवस्थान मंदिर यांचे अर्जाविरुध्द उतारा तयार केला.
तारीख रूजू होणार

सही X X X ग्रा.पं. नांदोशी, ता. हवेली, जि. पुणे

गा.न.क्र.७, ७अ, व १२

शिक्का

गाव : नांदोशी, तालुका हवेली, जि. पुणे

भूमापन क्रमांक गट क्रमांक	हि.	धारणा प्रकार		गा.न.क्र.७	खाते क्रमांक
५		इ व ३		मालकाचे नाव :	कुळाचे नांव खंड
भूमापन क्रमांकाचे स्थानिक नाव				श्री. वडजाई देवीपंच (१) मार्तंड रामचंद्र देशपांडे शांतीलाल रामचंद्र हेमगुडे पर्वत पांडुरंग घुले शंकर सिताराम वाटाणे बबन भिकु किवळे	
लागवडी योग्य क्षेत्र		एकर हेक्टर	गुंठे आर		
जिरायत		२	९६		
बागायत					
भातशेती					
एकूण		२	९६		
पो.ख.		०	३२		इतर अधिकार
वर्ग (अ)					
वर्ग (ब)					
एकूण		३	२८		
		रूपये	पैसे		
आकार		१०	००		
जुडी अथवा विशेष आकार पाण्याबाबत					
एकूण		१०	००		

२००७-०८ खुद्द १ ख गवनपड २.९६

मूळप्रतीचा अस्सल उतारा दिला. ता. ०६/०५/०८

टीप : प्र. त्रे. घेणेवर असे

सही x x x तालाठी, खडकवासले

ता. हवेली, जि. पुणे

गावचा नमुना नंबर८ अ

अर्जदार ———————— राहणार नांदोशी

ता. हवेली जि. पुणे यांचे अर्जावरून

खाते नंबर १ नांदोशी

नांव श्री. वहजाई देवी

नमुना नंबर ६ अगर ७ यातील नोंदीचा नंबर	सर्व्हे नंबर व हिस्सा	क्षेत्र	वसूल करण्याची रक्कम		
			आकार किंवा जुडी	लोकल फंड व इनामावरील (नुकसान)	संयुक्त जमीन बाब
	(८२) ५	इनाम २-१६	१०-००	२०-०० २-०० २२-००	
अस्सल नक्कल तयार ता. २८/२/८६				सही XXXX गाव कामगार तलाठी नांदोशी	

बहपिस

फैसलनंबर ७२१

मौजे नांदोसी पेटा डोणजे ताा हवेली जिल्हा पुणे.

येथील मारुती देवाचे जमिनीबाा

फेरीस्तुसुद्धां कागद

दप्तरांत दाखल तारीख २९।११।५८

सेज नंबर ९१०

फैसलनंबर ७२१ पौ हा कागद असे नि ।।१

लक्ष्मण कृष्ण कारकून हजेरी बुकांतील शेज नबंर १४१

मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावल पेटा डोणजे ताो हवेली

Inam A Conmission

सन १२६० फसलीचे हिशोबात जमीन दाखल आहे ती.

जमीन मापाप्रो.	प्रतबंदी नंबर	येकर गुंठे	आकार स्त्रो	इसमाचे नाव	सरकारास येण्याचे रुपये दरसाल
सन १२३९ फसलीचे हिशेबास जमीन दाखल नाही सबब जमीन इनाम	२	८१२	८४	श्रीमारूती देव	-

सदरहू श्री मारूती देव वहिवाटदार याचे नांव दाखल नसल्या कारणाने इकडीले हुजुर रिपोर्ट होऊन त्याखाली हुजुर हुाा नंबर ६१४ तारीख ११ माहे मार्च सन १८५३ इसवीचा आला की सदरहू देवाची पूजा कोण करीत असेल त्याजकडून कैफियत घ्यावी. म्हणोन वगैरे मजकुराचा आल्यावरून मौजे मजकूरचे पाटील याचा जाब घेता सदरहू देवाची पूजा त्रिंबक बिन सिदोजी कोली हा करीत आहे म्हणोन लिहून दिल्हे सबब इसम मजकूर याजकडून कैफियत घेणे ती.

तारीख १४ माहे मे सन १८५३ शा मु।। डोणजे
सही गंगाधर बापाजी अवलकारकून माहलकी गांवगना.

इसम मजबूत यांचे म्हणने खालील प्रमाणे :

१ आमचे नांव त्रिंबक बापाचे नाव सिदोजी व आज्याचे नाव रामजी आडनाव नारगे. जात कोली कसब पूज्या करण्याचे उमर वर्ष अजमासे ३५

२ आमचा जन्मजागा मौजे वाघे घेरा तालुका माहीत नाही व मूळ वतनाची जागा मजरे बांदलवाडी ताा पुरंधर जिल्हा पुणे व हल्ली राहण्याची जागा मौजे नांदोसी पेटा डोणजे ताा हवेली जिल्हा पुणे.

३ मौजे मारचे कदीम मापाप्रमाणे श्री मारूती देवाची किती जमीन इनाम चालत आहे ती आम्हास माहित नाही.

४ सदरहू जमीन देवास सर्वइनाम परंपरा चालावयाची आहे.

५ सदरहू जमीन जिराईत आहे मुळी मिळाल्यापासून तसीच आहे.

६ सदरहू जमीन देवास मुळी कोणी दिल्ही त्याचे नाव व हुदा माहीत नाही.

७ सदरहू जमीन कोणाच्या साली दिल्ही ते माहीत नसोन आमुक दिवसाचे इनाम म्हणोन सांगण्यास आम्हाजवळ सनदपत्र कांही नाही.

८ इनाम जमीन संपादन करणार श्री मारूती देव त्यावेळेस वहिवाटदार आमचे पूर्वज्य नसोन कोण होता ते माहीत नाही.

९ सदरहू जमीनश्री देवास काय कामा बदल मिळाली ते माहीत नाही परंतु हल्ली मी देवाची पूज्या करून देवळाची झाडलोट व दिवा बत्ती करीत आहे.

१० ज्या दिवसी माजी अंमल दूर जाहला त्या वेळेस वहिवाटदार कोण होता ते माहित नाही.

११ सदरहू जमिनीस सन १२२७ फसलीपासून सन १२५० फुसलीपर्यंत कोणी किती दिवस वहिवाट केली ते माहीत नाही मी सन १२६० फसलीपासून वहिवाट करीत आहे. मौजे मारचे पाटील कुलकर्णी यांनी सांगितले. याजबद्दल सरकारचा हु।। जाहला नाही.

१२ सदरहू जमीन मुळी इनाम मिळल्यापासून माजी अंमला अखेर दिवसपर्यंत जप्ती वगैरे दिकत जाहली किंवा नाही ते माहीत नाही.

१३ ज्या दिवसी कुंपणी सरकारचा अंमल सुरू जाहला त्या दिवसा पासून सन १२६० फसली पर्यंत जप्ती वगैरे दिकत जाहली किंवा नाही ते माहीत नाही सन मारपरसून आज पर्यंत सदरहू जमिनीस जप्ती वगैरे दिकत नाही. बिन दिकत चालत आली आहे.

१४ सदरहू जमिनीपौ पोट इनाम कोणास कांही दिल्ही नाही सरकारानेही परत घेतली नाही.

१५ सदरहू देवाचे इनाम जमिनीची लावणी हाल्ली जाहली नसोन पड आहे. सबब उत्पन्न कांही होत नाही व सदरहू जमीन ज्या कामाबदल मिळाली त्या कामा बदल परभारे काही मिळत नाही त्याचा जमाखर्च बी तपसील-

जप्त स्त्रो	स्त्रो
० सदरहू जामीन हली पड	० सरकारास काही देणे नाही
आहे कागद जाहल्यास	० नफ्यास खर्च नाही.
च्यार आणे उत्पन्न येईल	

येणे प्रो नफा राहात नाही देवळांत दिवा लावीत असतो त्याजबद्दल तेल मी आपले पदरचे घेऊन लावीत आहे व आणखी कांही मिळत नाही.

१६ सदरहू पंधरा कलमाचा मजकूर खरा करण्यास सनदपत्र वगैरे कांही नाही व साक्षहि देणे नाही. देवाची किती जमीन इनाम कदीम मापा प्रो चालत आहे ती आम्हांस माहित नाही सरकार हिशोबी जामिनीचा दाखला नाही ते आम्हांस माहित नाही आणखी काही मजकूर जाहीर करणे नाही.

येणेप्रमाणे सबालाचे जबाब माहलकरी पेटा डोणजे ताो हवेली याचे कचेरीत लिहून देण्यास आरंभ तारीख १४ माहे मे सन १८९ शा पुरी तारीख मजकूर

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून सहीची नि।। त्रिंबक बिन कोली याणे तारीख मजकूर केले असे दस्तुर सदर.

सदरहू कैफियंतीत जो मजकूर लिहून दिल्हा तो खरा आसोन त्यांत कांही कमजास्ती करणे नाही म्हणोन इसममजकूर याणे आमचे समोर आज तारीख १४

मिनहू रोजी कबूल करून दाखल्या बद्दल सनद पत्र काही नाही म्हणोन जाहीर केले सबब परवानगी दिल्ही तारीख मजकूर

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून ताा सदर

सही गंगाधर बापूजी आवल कारकून

माहालकरी गांवगना.

तपासणार हरी कृष्णा हुजुर कारकून ताा १० जुलाई सन १८५५

इनाम ए कमिशन

जबानी बो राधो रामचंद्र पाटील मुलकी काम पाहणार मौजे नांदोसी पेटा डोणजे ताो हवेली सन १२६२ फुसलीस जबानी लिहून देतो. ती.

सवाल

मौजे मारचे सन १२६० फसलीचे हिशोबांस नंबर १ येकर ८१२ गुंठे आकार रुो ८४ आणेची इनाम जमीन श्री मारूतीचे नांवे खर्च आहे. त्यास सदरहू देवाची पूजा कोण करीत आहे व सदरहू जमीन हल्ली पड आहे की काय.

जाब :

सदरहू देवाची पूजा त्रिंबक बिन सिदोजी कोली हा करीत असोन सदरहू इनाम जमीन पड आहे.

सवाल

सदरहू मनुष्य देवाची पूजा किती दिवस करीत आहे.

जाब

सदरहू मनुष्य अजमासे दोन वर्षापासून पूजा करीत आहे. ही जबानी लिहून दिल्ही सही तारीख १३ माहे मे सन १८९३ इसवी

दस्तुर विष्णू पांडुरंग कारकून तारीख मजकूर

सही राधो रामचंद्र पाटील दस्तुर खुद.

साक्ष

१ बालाजी बाकाजी कारकून नि।। देशपांडे ताा हवेली

१ सखाराम अमृत कारकून नि ।। जमीदार पेटा डोणजे प्रो हवेली

आमचे समोर जाली ता। सदर
सही गंगाधर बापूजी आवक कारकून
माहलकरी गांवगना.

बहपीस इनाम ए कमिशन आर् ५८७/६

उतारा

फैसलनंबर ७२१

पौ हा कागद असे

नि ।।

लक्ष्मण कृष्ण कारकून

फैसलनामा विद्यमान पिटर डॉड्स साहेब बहादूर

असिष्टंट इनाम कमिशनर उत्तरभाग सन १८५८

इसवी फैसल नंबर ७२१ तालुके हवेली नंबर ८२

मौजे नांदोसी पेटा डोणजे तालुके हवेली पुणे या गावचे हिशेबात श्री मारूती देव याचे नावाने देवादाये म्हणोन प्रतबंदी नंबर २, बारा ८१२ गुंठे आकार ८४ च्यार आण्याची जमीन इनामप्रमाणे दाखल आहे त्याजबद्दल

दप्तरचा दाखला

सन १२६० फसलीचे हिशोबास श्री मारूती देव याचे नांवाने देवादाये म्हणोन प्रतबंदी नंबर २, बारा १२ गुंठे आकार ८४ च्यार आण्याची जमीन सर्वईनाम दाखल असून सदरहू जमीन पडित

सदरहू जमिनीबदल फेरीस्त तारीख २१ माहे सपटंबर सन १८५८ इसवी प्रमाणे कागद दप्तरी दाखल आहेत.

सदरहू दाखल्यावरून फैसल केला जातो

सारांश :

मौजे नांदोसी पेटा डोणजे तालुका हवेली जिल्हा पुणे येथील जमीन सर्वईनामप्रमाणे श्री मारूती देव याचे नावाने देवदाये म्हणोन चालत आहे तेविसी फैसल खाली लिहिल्याप्रमाणे

१ सदरहू जमीन माजी अंमलअखेर च्याळीस वर्षावर इनाम चालत असे गांवचे हिशेबावरून दिसते.

२ सन १८५२ चा ॲक्ट ११ अंक २, कलम ७, रकाबा ४ अन्वये असिष्टंट इनाम कमिशनर साहेब ठराव करीतात की सदरहू जमीन मारूती देव यांचे इनामी म्हणोन निरंतन चालात्वावी असे नजरेस आल्यावरून ठराव केला. असे तारीख २१ माहे सपटेंबर सन १८५८ इसवी, मुकाम पुणे

दस्तुर आत्माराम रावजी कारकून.

वर लिहिले जमिनीवर ज्यास हा फैसलनामा मिळेल त्यासिवाय दुसरे कोणी भाऊबंद अथवा दुसरे कोणचेहि लोकाचा मालकीबदल किंवा हिशाबदल अगर वहिवाटीबदल अथवा दुसरे कोणचेहि सबबेने दावा असेल. तर तो दावा चालण्यास फैसलनाम्या वरून अटकाव होत नाही. या फैसलनाम्यात कोणाचे नाव दाखल असल्यामुळे किंवा कोणाचे नाव दाखल नसल्यामुळे कोणाचा वारसा जमिनीवर काही दिवस माफीने चालेल इतक्यापुर्ता या फैसलनाम्याचा अर्थ आहे ताा मार

उताराा करणार जिवाजी विनायक कारकून ताा मार

रुजू पाहणार रामचंद्र कासिनाथ कारकून ताा सदर

(Leintt.) P. dods

Asst Inam Com, N,D.

(True Extract)

Asst Inam Com, N,D.

नंबर २६६७

ताा हवेली

फैसलनंबर ७२१ यास हा कागद लागू असे नि।।४

वामन कृष्ण कारकून

अज महालकारी, पेटा डोणजे, ताा हवेली जि।। पुणे, पिटर डॉड्स साहेब, आसिष्टंट इनाम कमिशनर, उत्तरभाग यांजकडून मुकाम पुणे ताा २१ माहे सपटेंबर सन १८५८ इसवी

१ पेटा मजकुरीपौ देहाय येथे लोकास जमीन इनाम असल्यामुळे इकडून चौकसी होऊन फैसल झाले त्याचे उतारे वगैरे कागद हाली हुकुमाबराबर तुम्हाकडे पाठविले आहेत ते

२६ फैसलनंबर ७२१ ताा २८ व ३० ते ४६ येकूण नंबर २५ पौ नंबर

७२४

१ फेरीसा

२४ ताकीदी छापील चोवीस.

२ सदरहू कागद तुम्हाकडे पावताच वटहु।। नंबर ५०६ ता। २४ फेब्रुवारी सन १८५३ इसवी प्रो व्यवस्था करावी.

३ फैसलनंबर ७२४ चे

४ येक इनामाबदल येकाहून अधिक लोक कैफियत देणार असले तर त्यास उतारा दिल्हा म्हणजे पुरे. सर्वाचीच पावतीवर सही पाहिजे असे नाही

५ सदरहूप्रो करून यालगत रिपोर्टाबरोबर पावत्या फेरीस्तासह पाठवाव्या.

दस्तुर रामचंद्र कासिनाथ हुजुर सदर

पीटर डॉड्स लेफटंनंट

आसिष्टं इनामकमिशनर, उत्तर भाग, साहेबबहादूर यांचे हुजुरास अर्ज

हुकुमातील मजकूर समजून सदरी २६ उताऱ्यात नंबर ७२४ चे उतारे २ पौ येक उतारा व्यंकटेश रघुनाथ बर्वे हे इकडे राहात नसून सुवर्णदुर्ग तालुक्यात रत्नागिरी जिल्हयात दाभोळ गांवी राहत असल्यामुळे रजिष्टर नंबर ३३ चे ताकीदीसह उतारा - पूर्वी नंबर ९७ ता। २ ऑग्टेंबर सन १८५८ इसवीचे रिपोर्टबरोबर पाठविला आहे. बाकी उतारे २५ ज्याचे त्याजला पावते करून हाली या हुकुमा अर्जाबरोबर रवादाकडे पाठविले आहेत, दाखल होतील तारीख ३ माहे नंबर सन १८५८ इसवी हे अर्ज

दस्तुर हरी पांडुरंग कारकून, पेटा डोणजे

वामनहरी माहलकरी

सदरहू पोट कागदपौ ज्या फैसल नंबरातील त्या फैसलनंबरात दाखल करून बाकी राहिले दोन कागद यात ठेविले असेत ता. ९ नंबर सन १८५८ इसवी दस्तुर वामन कृष्ण कारकून

फैसल नंबर ७२१ यास हाकागद

लागू असे नि ।।५

वामन कृष्ण कारकून

फेरीस्त ताो हवेली जि।। पुणे येथील इनाम जमिनीबदल लोकांनी कैफियत लिहून दिल्या. त्या पैकी किती येक जमिनीबदल फैसल केले त्यांतील सारौषाचे उतारे कैफियत लिहून देणार यास करिता माहालकारी पेय डोणजे ताो हवेली जिल्हा पुणे याजकडे पाठवायचे त्याबदल विद्यमान पिटर डॉड्स साहेब असिंष्टट इनाम कमिशनर सन १८५८ इसवी

गावाचे नाव	फैसल्यावरील नंबर		कैफियत लिहून देणाराचे नांव	पावत्याची तारीख माहे व सन	पावतीचा नंबर
	फैसल नंबर	तालुक्याचा नंबर			
	७२१ ब	८२	त्रिंबक बिन सिदोजी कोळी	ताा १ आ-गटंबर सन १८५८	२९
मौजे नांदोसी	७२२ ब	८३	सखाराम बिन माहादजी सुतार	तारीख ९ मिनहू	३०
	७२३ ब	८४	मुकुंदा बिन बहि-रजी परिट	सदर	३१
मौजे खडक वासले	७२४ ब	८५	व्यकंटेश रघुनाथ बर्वे खुप व हरी विनायक बर्वे याज कडील मुकत्यार प्र-भाकर जनार्दन सह-स्त्रबुद्धे	ताा १९ अगटंबर सन १८५८	३२
	७२५ ब	८६	कोणी हजर जाहला नाही	ताा १ अगटंबर सन १८५८	३४
	७२६ ब	८७	सैद इनाम ऊर्फ बाबा वा सैद हुसेन ऊर्फ ज्याफर	ताा १० मिनहू	३५

	७२७ ब	८८	फैफियत देण्यास कोणी हजर जाहला नाही	ता। ३० सपटंबर सन १८५८	३६
मौजे नांदोसी	७२८ ब	८६	त्रिंबकजी बिन सिदोजी कोली	ता। १ ऑगक्टोंबर सन १८५८	३७
	७३० ब	९१	विठोजी बिन बहिरजी गुरव	ता। ९ अग	३८
मौजे मांडवी	७३१ ब	९२	सदर प्रो	१८५८ ता। ९	३९
खु।।	७३२ ब	९३	रामजी बिन सयाजी सुतार	मिनहू सदर	४०
	७३३ ब	९४	बापूजी बिन नारोजी न्हावी	सदर	४१
मौजे मांडवी	७३४ ब	९५	सदाशिव बिन सिवलिंगपा जंगम	सदर	४२
बु।।	७३५ ब	९६	रामजी बिन सिवलिंगपा जंगम	सदर	४३
	७३६ ब	९७	बापूजी बिन नारोजी न्हावी	सदर	४४
मौजे	७३७ ब	९८	कृष्णाजी गंगाधर ठकार ग्रामजोसी	ता। १३ अगटंबर सन १८५८	४५
कोपरे	७३८ ब	९९	रावजी बिन पांडाजी सुतार	ता। १० मिनहू	४६
	७३९ ब	१००	हरी बिन वडजू न्हावी व बाव्या बिन भोजू न्हावी	ता। १३ अगटंबर	४७
	७४०	१०१	विठाजी बिन बया	सन १८५८	

	ब		जी व बापूजी बिन माणकोजी कोली	ता। १३ अगटंबर	४८
	७४१ ब	१०२	देवाजी बिन आबाजी गुरव	ता। ७ अगटंबर सन १८५८	४९
मौजे धायरी	७४२ ब	१०३	सदर इसम	ता। ९ मिनहू	५०
	७४३ ब	१०४	महिपतराव कृष्ण साठे	ता। ९ मिनहू ता। ९ अगेटंबर सन १८५८	५१
	७४४ ब	१०५	सरस्वतीबाई कोम धोडों बककटकर	ता। २१ अग टंबर सन १८५८ ता।	५२
	७४५ ब	१०६	खंडू बिन विठोजी कोली	३ अगटंबर सन १८५८	५३
	७४६	१०७	बाबाजी बिन भागीदास बैरागी	ता। ९ मिनहू	५४

फेरीस तयार तारीख २१ माहे सपटंबर सन १८५८ इसवी दस्तुर बालाजी विठल कारकून

लेक्टनंट, असि - इमान कमिशनर, एम्. डी.

माहालकरी पेटा डोणजे जे तो हवेली पुणे यांजकडून असिष्टंट इनाम कमिशनर साहेब याजकडून नंबर चे हुकुमाबरोबर रवाना तारीख २१ माहे सपटेंबर सन १८५८ इसवी

दस्तुर बालाजी विठल कारकून हुजुर ता। सदर

फैसल नंबर ७२१ पौ हा कागद

असे नि।। ६

वामनकृष्ण कारकून

इनाम कमिशन खात्याकडील

रजिस्तर नंबर २९ फैसल नंबर ७२१ तालुके हवेली नंबर ८२ मौजे नांदोसी माहाल पेटा डोणजे त्रिंबक बिन सिदोजी कोली यांस कळावे. की तुम्ही मौजे मजकूर येथील देवदाये जमिनीबदल कैफियत लिहून दिल्ही त्याबदल मेहेरबान असिष्टेंट इनाम कमिशनर साहेब यांणीफैसल करून सरौंषाचा उतारा पाठविला तो तुम्हास दिल्हा आहे त्याजवर आपील करावयाची तुमची खुषी असल्यास फैसल्याचे तारखेपासून शंभर दिवसाचे आंत सदरहू असल उताऱ्यासहित अपिलाची अर्जी मेहेरबान इनाम कमिशनर साहेब याजकडे पावती करावी त्या मुदतीनंतर दिरंगाइचे योग्य सबबेसिवाय अपील चालणार नाही जाणिजे तारीख २४ माहे सपटंबर सन १८५८ इसवी वामन हरी माहलकरी

सदरहू उतारा आम्हांस पावला, त्याजवर अपील करण्याविसी सदरी लिहिलेला मजकूर आम्हांस समजला तारीख माहे ऑक्टेंबर सन १८५८ इसवी

सही त्रिंबका बिन सिदोजीकोली याचे हातची नि।।

साक्ष

१ लक्ष्मण कासिनाथ गुमास्ते कुलकर्णी मार इस्तुरखुद

१ अनाजी गोंविद पाटील दस्तुर खुद

रा ताा ३ नवंबर सन १८५८ वामनहरी माहालकरी

सदरहू पावती माहलकरी, पेटाडोणजे, याचे सेरा रिपोर्ट नंबर १३३ ताा ३ नवंबर सन १८५८ बरोबर आली. वामन हरी माहालकरी

बहपीस

मौजेनांदोसी तर्फे कर्यात मावळ पेटा डोणजे, तो हवेली, जिल्हा पुणे येथील श्री मारूती देव याचे जमिनीबदल

फेरीस फैसलनंबर ७२१ ताा २१ माहे सपटेंबर सन १८५८ शा प्रकर्णी कागदाचे

वि।। पिटर डॉडस सो असिष्टेंट इनाम कमिशनर उतर भाग

१ कैफियत त्रिंबक बिन सिदोजी कोली याची व जबानी राघो रामचंद्र पाटील मौजे नांदोसी याची ताा १३ मे सन १८५८ इसवीची सु।। येक

२ इंग्रजी प्रोसिडिंग

तयार करणार सदाशिव विनायक कारकून ताा सदर रुजू पाहणार शेषगीर कान्हेरे हुजुर कारकून ताा सदर

पीटर डॉड्स लेक्टनंट

असि. इनाम कमिशनर, एम्. डी.

३ फैसल्याचा उतारा

४ ते अजम माहलकरी, पेटा डोणजे, ताो हवेली जिल्हा पुणे याची ६ नांवे असिष्टंट इनाम कमिशनर याचा ह्या नंबर २६६७ ताा २१ सटंबर सन १८५८ याचा लगत सेरे रिपोर्ट नंबर १३३ ताा ३ नवंबर सन १८५८ चा पोटकागद सु।।

४ सदरचा हु।।

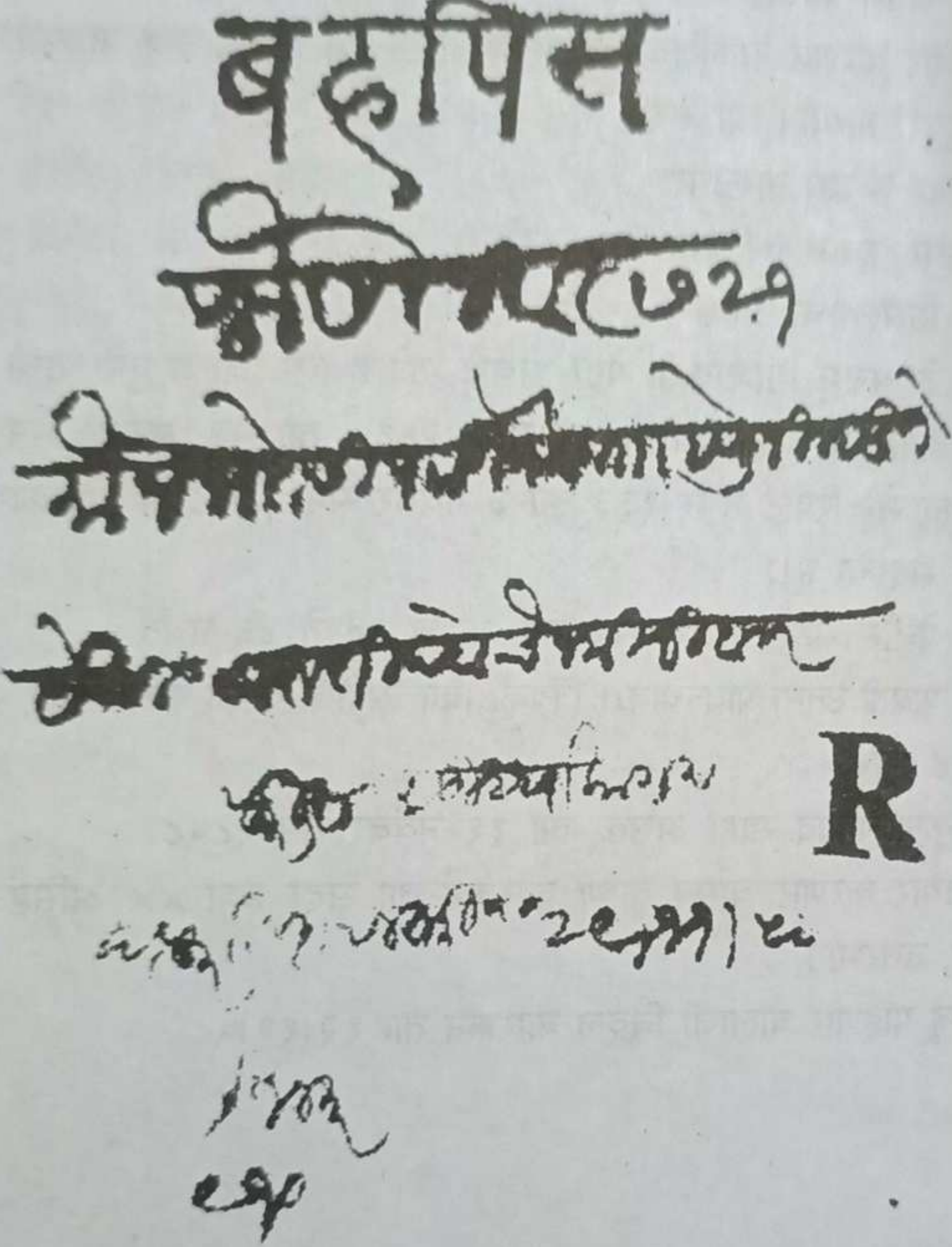
५ फेरीस्त फैसलनंबर ७२१ ताा २६ व ३० ते ४६ पर्यंत

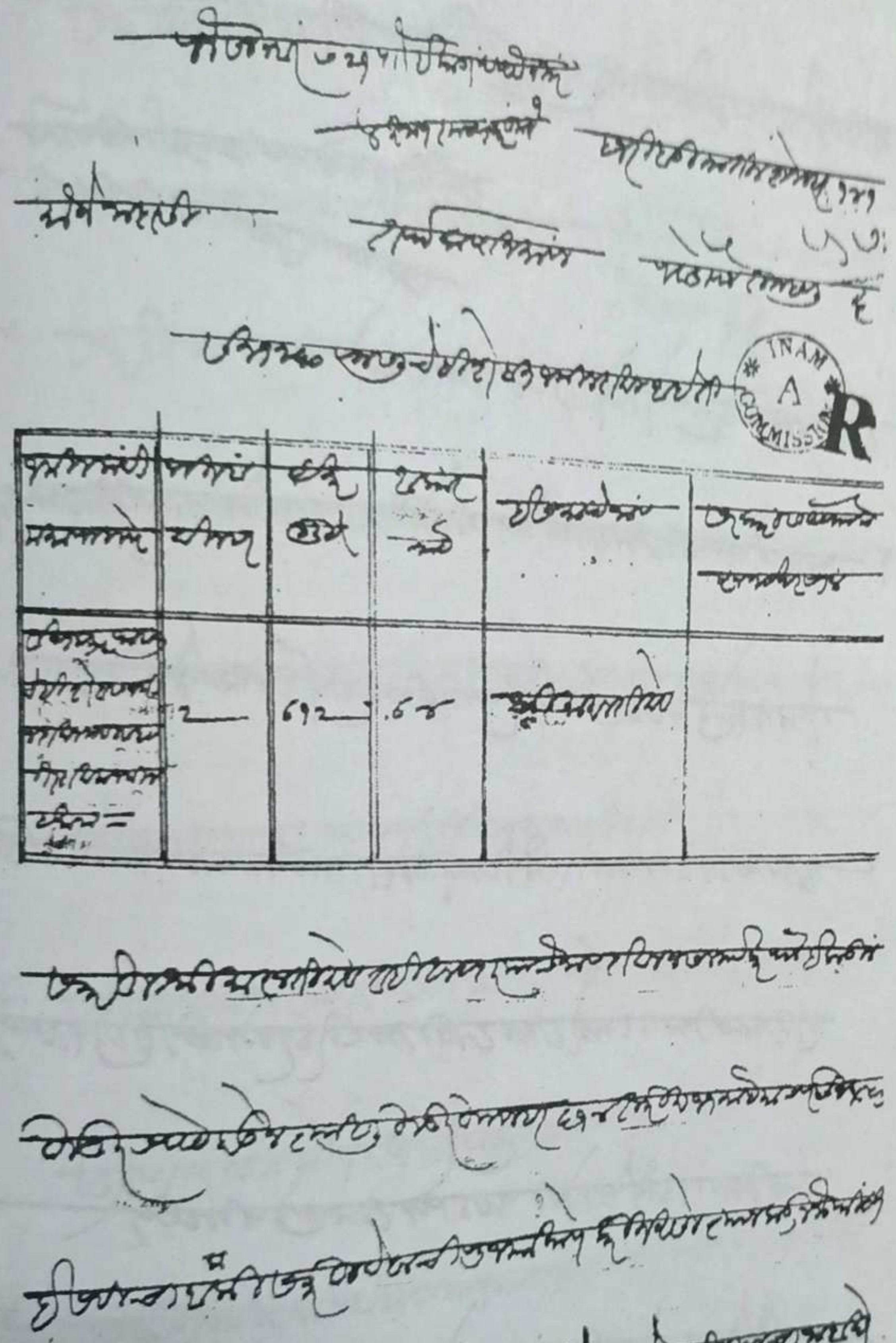
६ पावती उतारा पावल्याब।। त्रिंबका बिन सिदोजी कोली याची ताा १ ऑग्टेंबर सन १८५८ शाची

येकूण कागद साहा असत. ताा ११ नवंबर सन १८५८.

.तयार करणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर हवा ×× असिष्टंट इनाम कमिशनर, उत्तरभाग

रुजू पाहणार बालाजी विठ्ठल कारकून ताा १२।११।५८

INAM
A
R

४ [illegible]

[illegible]

INAM A COMMISSION

R

५५८ / ६

५ [illegible]

६ [illegible]

७ [illegible]

[illegible]

८ [illegible]

[illegible]

९ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१० [illegible]

११ [illegible]

[illegible]

[illegible]

१२ [illegible]

[illegible]

१३ [illegible]

[illegible]

१ [illegible]

[illegible]

१४ [illegible]

[illegible]

५६८

[illegible]

[illegible]

[illegible]

५७८/१

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

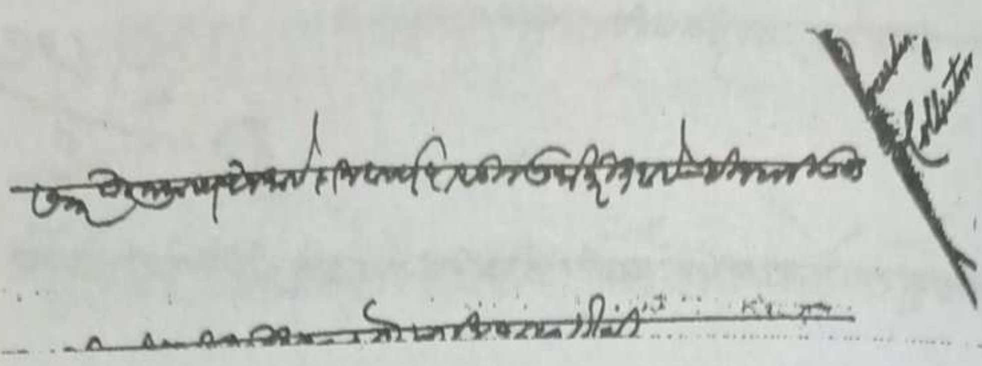
[illegible]

[illegible]

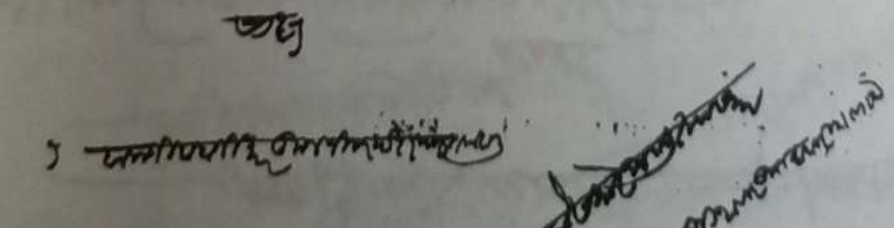
[illegible]

[illegible]

[illegible]

*b5M

ings Rs 17.7. B

Dated at Poona the 21st Feby 1854

Collectorate Poona

Taloka Haveli

Village Pundoshee

Claimant — Gomnah bin Pirajee Jumary

R

Claim — Piece of land cultivable annually to the ... of Maroti Deo

Entered in the Chittha &c of the present Government ... 1850/ ... entered in the ... Enams ... Maroti Deo ...

1 Particulars and date of Grant as stated by the claimant

Not known

2 Occupant at the introduction of the present Government, as stated by the claimant

3 Number of years and descents through which, it would appear from the claimant's statement, the Enam had been continued previous to the introduction of the present Government

Years Descents

4 Particulars of the history of the alleged Enam since the introduction of the present Government, as stated by the claimant

Held by claimant since 1850 and he does not know who enjoyed it ...

5 Description of the evidence produced by the claimant in support of his title

(7)

This land is shown in the forth-coming village accounts as having paid in kind for a number of years before the introduction of the British Government.

7 The Assistant Commissioner directs that to the extent of [illegible] this settlement shall be continued permanently in the form of [illegible] Deo.

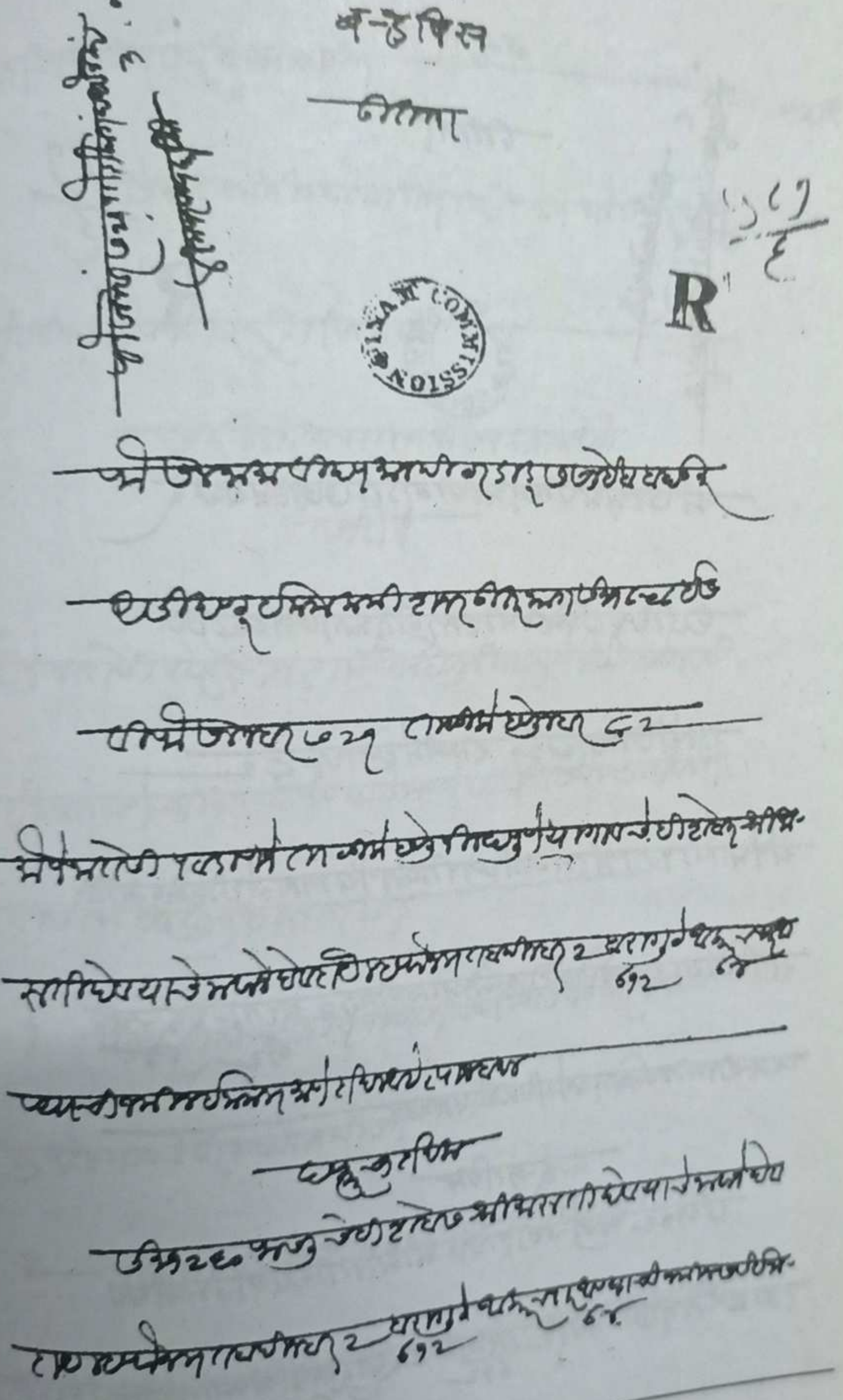
[illegible] XI of 1842 [illegible]

[illegible]

Assistant Commissioner

[illegible]

Compared [illegible]

R

INAM COMMISSION

R

[illegible]

[illegible]

[illegible]

512

[illegible] R INAM COMMISSION

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

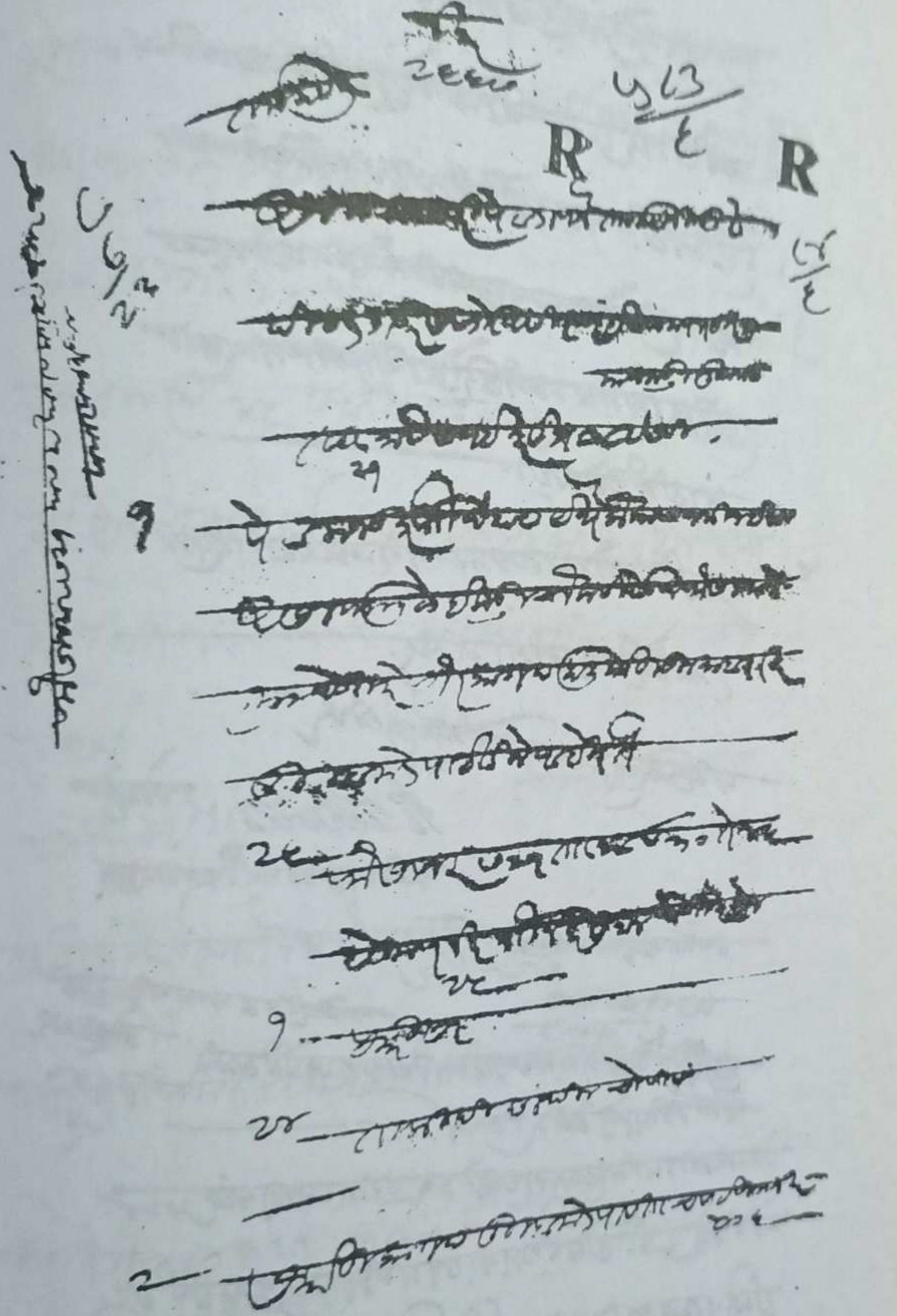
[illegible] (Signed) [illegible] Lieut

[illegible] [illegible] Inam Commission

(True Extract)

[illegible] Lieut

[illegible] Inam Commission

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]			
[illegible]	७२१ बु	८२	[illegible]	[illegible]	२९
	७२२ बु	८३	[illegible]	[illegible]	३०
	७२३ बु	८४	[illegible]	[illegible]	३१
[illegible]	७२४ बु	८५	[illegible]	[illegible]	३२
	७२५ बु	८६	[illegible]	[illegible]	३४
	७२६ बु	८७	[illegible]	[illegible]	३५
[illegible]	७२७ बु	८८	[illegible]	[illegible]	३६

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	७२९ बे	८९	[illegible]	[illegible]	३७
	७३० बे	९१	[illegible]	[illegible]	३८
	७३१ बे	९२	[illegible]	[illegible]	३९
[illegible]	७३२ बे	९३	[illegible]	[illegible]	४०
	७३३ बे	९४	[illegible]	[illegible]	४१
	७३४ बे	९५	[illegible]	[illegible]	४२
	७३५ बे	९६	[illegible]	[illegible]	४३
[illegible]	७३६ बे	९७	[illegible]	[illegible]	४४
	७३७ बे	९८	[illegible]	[illegible]	४५
	७३८ बे	९९	[illegible]	[illegible]	४६
[illegible]	७३९ बे	१००	[illegible]	[illegible]	४७

[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	५८६/६		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]

Lieut.

Asst. Inam Commr.

[illegible]

Lieut.

Asst. Inam Commr.

बक्षीस........फैसल नं. ७२१

मौजे नांदोशी, तर्फ कार्यात मावळ, पेटा होणजे, ता. हवेली, जि. पुणे

येथील मारूतीचे मंदिर इनाम जमिनीबाबत...

सन १२६० फसवीचे हिशेबांत जमीन दाखल आहे ती-

जमीन कदीम मापाप्रमाणे	:	सन १२३१ फसलीचे हिशेबांत जमीन गैर दाखल इनाम
प्रतबंदी नंबर	:	२
एकर-गुंठे	:	६१२,१२ गुंठे पो.ख. धरून आज रोजी क्षेत्र ०-११ आर
आकार रूपये	:	६४ आजचा आकार रू.0.१६
इसमाचे नांव	:	मारूती देव , पुजारी-त्रिंबक बिन सिदोजी कोळी तर्फे पाटील, नांदोशी
सरकारास येण्याचे रूपये दरसाल	:	काही नाही

या फैसलनाम्यावरून कोणाच्या मालकीबद्दल किंवा हिश्याबद्दल अगर वहिवाटीबद्दल अगर दुसरे कोणत्याही सबबेने दावा असेल तर तो दावा चालण्यास अटकाव होत नाही. या फैसलनाम्यांत कोणचे नांव दाखल असल्यामुळे किंवा नसण्यामुळे कोणाचा वारसा जमिनीवर कमी अथवा जास्ती होतो असे नाही.

सही
पीटर डॉडस, लेफ्टनंट
असि. इनाम कमिशन, उत्तर भाग

सही
रामचंद्र पाटील, मुलकी पाटील
मौजे - नांदोशी

सही
सहाय्यक संचालक
पुणे लेखागार, पुणे -१

ब - हपिस

उतारा

फैसल नंबर ७२१ प्रमाणे

हा कागद असे

नि १

लक्ष्मण कृष्ण कारकून

फैसलनामा विद्यमान पिटर डॉडस् साहेब बहादूर

असिस्टंट इनाम कमिशनर उत्तरभाग सन १८५८

इसवी फैसल नंबर ७२१ तालुके हवेली नंबर ८२

मौजे नांदोशी पेटा डोणजे ता. हवेली जिल्हा पुणे या गांवचे हिशेबात **श्री. मारूती देव** याचे नावाने देवादाये म्हणोन प्रतबंदी नंबर २, बारा ६१२ गुंठे आकार ८४ च्यार आण्याची जमीन इनामप्रमाणे दाखल आहे त्याजबदल.

दप्तरचा दाखला

सन१२६० फसलीचे हिशेबास **श्री. मारूती देव** याचे नावाने देवादाय म्हणजे प्रतबंदी नंबर २ बारा ६१२ गुंठे आकार ६४ च्यार आण्याची जमीन सर्व इनाम दाखल असून सदरहू जमीन पडीत सदरहू जमिनीबद्दल फेरीस्त तारीख २१ माहे सप्टेंबर सन १९५८ इसवी प्रमाणे कागद दप्तरी दाखल आहेत.

सदरहू दाखल्यावरून फैसल केला जातो जे - **मौजे नांदोशी, पेटा डोणजे** ता. हवेली, जि. पुणे येथील जमीन सर्व इनामप्रमाणे **श्री. मारूती देव** याचे नावाने देवादाय म्हणोन चाकत आहे तेविसी फैसल खाली लिहिल्याप्रमाणे-

१. सदरहू जमीन माजी अंमल अखेर चाळीस वर्षावर इनाम चालली असे गांवाचे हिशबावरून दिसते.
२. सन १८५२ चा ॲक्ट ११, अंक २, कलम ७, रकाना ४ अन्वये असिस्टंट इनाम कमिशनरसाहेब ठराव करितात की, सदरहू जमीन **मारूती देव** याचे

इनामी म्हणोन निरंतर चालवावी असे नजरेस आल्यावरून ठराव केला असे. तारीख २१ माहे सप्टेंबर सन १८७८ इसवी मुक्कामी कारकून.

वर लिहीले जमिनीवर ज्यास हा फैसलनामा मिळेल त्याशिवाय दुसरे कोणी भाऊबंद अथवा दुसरे कोणचेही लोकांचा मालकीबद्दल किंवा हिशाबद्दल अगर वहिवाटीबद्दल अथवा दुसरे कोणाचेही सबबीने दावा असेल तर तो दावा चाकण्यास या फैसलनाम्यावरून अटकाव होत नाही. या फैसलनाम्यात कोणाचे नाव दाखल असल्यामुळे किंवा कोणाचे नाव दाखल नसल्यामुळे कोणाचा वारसा जमिनीवर काही कमी अथवा जास्त होतो असे नाही. जमीन किती दिवस माफीने चालेल इतक्यापुर्ती या फैसलनाम्याचा अर्थ आहे. त्यावर उतारा करणार शिवाजी विनायक कारकून, त्यावर रूजू पाहणार रामचंद्र काशिनाथ कारकून त्या सदर.

सही xxx
पीटर डॉडस्, लेफ्टनंट
असि. इनाम कमिशन, उत्तर भाग

मिळण्याचे ठिकाण
तिखे कार्यालय
४१, बुधवार पेठ
गणपती चौक,
पुणे २ फोन ४७६६७६

ग्रामपंचायत नमुना ८ उतारा (नक्कल)

करास पात्र असल्यास इमारती व जमिनी याची सन १९९७/ /१९९६ सालाबद्दलची आकारणी यादी
ग्रामपंचायत नांदोशी, तालुका हवेली, जिल्हा पुणे येथील ग्रामपंचायत

ग्रामपंचायतीचा शिक्का

						वार्षिक	आकारणी केलेल्या करांची रक्कम					[illegible]							
अ.नं.	रस्त्याचे नांव	मिळकत नंबर	मिळकतीचे वर्णन	मालकाचे नांव	भोगवटा करणाराचे नांव	भाड्याची किंमत किंवा इतर ठरविलेली रक्कम	घरपट्टी कर	आरोग्य कर	वीज कर	पाणीपट्टी कर	एकूण कर	घरपट्टी कर	आरोग्य कर	वीज कर	पाणीपट्टी कर	एकूण कर		[illegible] सही करावी.	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७		१८	१९
२३०	-	२३०	पू.प. २३X द.उ.५०=११५० चौ. फुट दगड वीट मातीत बांधकाम छप्पर लोखंडी पत्रा	मारुती मंदिर			करमुक्त												

घ्यावयाची फी रु. पैसे
अक्षरी
मिळाली. तारीख २६/०८/०८

येणेप्रमाणे असलेबर हुकुमनक्कल अर्जदार श्री. राजाराम शंकर देशपांडे याचे अर्जावरून उतारा तयार केला.
तारीख २६/०८/०८ रुजू होणार

सही X X X
ग्रामसेवक
मौजे-नांदोशी; ता.-हवेली; जि.-पुणे

मिळाली. तारीख ग्रामसेवक

गावचा नमुना नंबर८ अ चा उतारा
मौजे नांदोशी, ता. हवेली

खाते नंबर / नांव **श्री. मारूती देव**

नमुना नंबर ६ अगर ७ यातील नोंदीचा नंबर	सर्व्हे नंबर व हिस्सा	क्षेत्र		वसूल करण्याची रक्कम		
				आकार किंवा जुडी	लोकल फंड व इनामावरील (नुकसान)	संयुक्त जमीन बाब
		हे.	आर			
३६१	२११	०	१५	०-१६		
	१	०	१५	०-१६	१-१२ ०-१६	१-४४

मि. ठि.
तिखे कार्यालय,
४२, बुधवार पेठ, गणपती चौक,
पुणे २, फोन:२४४५६६७६

गा. न. क्र. ७, ७ अ, व १२

शिक्का

गाव : मांदोशी ता. : हवेली जि. पुणे

भूमापन क्र. व सर्व्हे नं. गट क्र.	ठि.क्र.	धारणा	गा. न. क्र.	
			मालकाचे नाव : श्री. मारुतीचे देव (१) (३६१)	खाते क्र.
२११	देवस्थान इ.	व.३		कुळाचे नांव :
भूमापन क्रमांकाचे स्थानिक नाव				
लागवड योग्य क्षेत्र	हेक्टर	आर		इतर अधिकार/हक्क/सविस्तर तुळशा (१)
जिरायत	0	१५		
बागायत				
भात शेती				
एकूण	0	१५		
पो. ख...				
वर्ग (अ)...	0	0४		
वर्ग (ब)...				
एकूण	३	१९		
	रुपये	पैसे		
आकार				
जुडी अथवा विशेष आकार पाण्याबाबत	0	१६		
एकूण	0	१६		

गा.न. क्र. ७ अ		गा. न. क्र. १२												पडीक व पीकरस मिळण्योमी अशा जमिनीचा तपशील			
				पीकाखाली क्षेत्र													
				मिश्र पीकाचे एकूण क्षेत्र			मिश्र पीकातील प्रत्येक पीकाचे क्षेत्र			अमिश्र पीकाचे क्षेत्र							
वर्ष	जमीन करणाऱ्याचे नाव	रीत	हंगाम खरीप रब्बी	मिश्र पि. संकेतांक	जलसिंचीत	अजलसिंचीत	पीकाचे नांव	जलसिंचन	अजलसिंचन	पीकाचे नांव	जलसिंचन	अजलसिंचन	प्रकार	क्षेत्र	पाणीपुरवठ्याचे साधन	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
२००७-०८	खुद्द	१	ख				शाळूकडे 0-१५-0८									

मूळ प्रतीचा अस्सल उतारा दिला. तारीख ०६/०७/०८ गावकामगार तलाठी सही
सही x x x ; खडकवासला, ता. हवेली; जि. पुणे

मिळण्याचे ठिकाण
तिळे कार्यालय
४१, बुधवार पेठ
गणपती चौक,
पुणे २ फोन ४७६६७६

ग्रामपंचायत नमुना ८ उतारा (नक्कल)

करास पात्र असल्यास इमारती व जमिनी याची सन १९९७/ /१९९६ सालाबद्दलची आकारणी यादी

ग्रामपंचायत नांदोशी तालुका हवेली जिल्हा पुणे येथील ग्रामपंचायत

ग्रामपंचायतीचा शिक्का

अ.नं.	रस्त्याचे नांव	मिळकत नंबर	मिळकतीचे वर्णन	मालकाचे नांव	भोगवटा करणाराचे नांव	वार्षिक: भाड्याची किंमत किंवा इतर ठरविलेली रक्कम	आकारणी केलेल्या करावी रक्कम: घरपट्टी कर	आरोग्य कर	वीज कर	पाणीपट्टी कर	एकूण कर	अपिलाचे निकाल व मागाहून केलेले फेरफार: घरपट्टी कर	आरोग्य कर	वीज कर	पाणीपट्टी कर	एकूण कर	मागाहून वाढ किंवा घटक झाल्याबाबत हुकुमाचे उल्लेख व तेरे टीप-तेरे वा हुकुमाच्या आरोपनाबद्दल हस्तांचे सही करावी.	शेरा
							८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
१	२	३	४	५	६	७												
२२८	-	२२८	पू.प. २० X द.उ.२० =४०० चौ. फुट दगड वीट मातीत बांधकाम छप्पर पत्रा कौल	विठ्ठल रुक्मिणी मंदिर				करमुक्त										

घ्यावयाची फी रु. पैसे
अक्षरी
मिळाली. तारीख २६/०८/०८

येणेप्रमाणे असलेल्या हुकुमनकल अर्जदार श्री. राजाराम शंकर देशपांडे याचे अर्जावरून उतारा तयार केला.
तारीख २६/०८/०८ रुजू होणार

सही X X X
ग्रामसेवक
मौजे-नांदोशी; ता.-हवेली; जि.-पुणे

दिल्लीचे मुघल बादशहाचे नववे अंमलदार बादशहा शहा आलम (दुसरा) (राज्यकाळ १७५९ ते १८०६) यांनी "मुद्गल-न्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे" यांना इनाम/पाटलकी दिल्याबाबत पर्शियन (महजर) फर्मान् ..... इनाम ए कमिशन आर. ६१५/६ ते ६१८/६

नक्कल बमुजीब अस्सल ....

यावेळी शाही फर्मान सादर झाले की, सुभे खुदस्ता बुनियाद औरंगाबाद सरकार जुनेर परगणे मुहियाबाद उर्फ पुणे तर्फ करयात मावळ, मौजे - नांदोशी येथील पाटिलकी **"मोरो पंडितराव बालाजी पंडित, महादजह पंडित, गोपाल पंडित बिन (पुत्र) रघुनाथ पंडित वलद** मोरो पंडित ... नातू यांना मौजे मजकूर इनाम-उल्-तमघाई दिली आहे. यास पुन्हा ताडून (तसरीफ) पाहणेसंबंधी माफी दिली आहे. याद दास्तमध्ये जे हकदार दिले आहे त्यांचेशिवाय कोणी नाहीत. खाली दिलेल्या तपशिलाप्रमाणे रबीपासून मुक्रर केले आहे. वर निर्देशित केलेले सर्वांना हक्क आणि मानपान रीतीरिवाजाप्रमाणे मरासीम दिले आहेत. त्यांनी आपली वर्तणूक चांगली ठेवावी. त्यांच्या मुला-बाळांनी त्याचा उपभोग घ्यावा. वर्तमान मनसदी आणि सुलतानी अधिकार, जागिरदार व करोरी, भावी व वर्तमान यांनी याप्रमाणे अंमल करावा.

........शाह आलम (दुसरा) बादशहाचा वर्तुळाकार शिक्का

........जुलूस १४ ता. २९ मुहर्रम (इ.स.२२ एप्रिल १७७३) दाखल रोजनामध्ये २७ जिल्हेस, जुलूस १४

ता. १५ मुहर्रम (२१ फेब्रुवारी १७७३) बाजूस लिहिलेल्या प्रश्नाप्रमाणे बादशाही हुकूमानुसार सदरचे फर्मान लिहिले आहे.

मौजे मजकूर दरोबस्त हकदारान मुर्क्रर केले आहे व मौजे मजकूरची पाटीलकी (मुकादमी) दरोबस्त दिली आहे.

सिल् मारलेले कायमस्वरूपी फर्मान ....

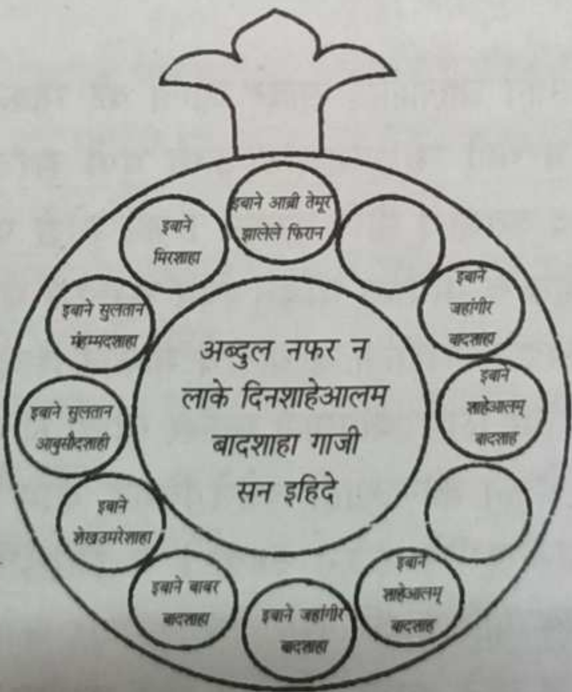
दिल्लीच्या मुघल बादशहाचे नववे अंमलदार, बादशहा शहा आलम (दुसरे) यांचे तर्जमा मराठीत

१. आबदुल नफर न लाके दिनशाहे आलम बादशाहा गाजी सन इहिदे
२. इबाने आवी तैमूर तालेले किरान
३. इबानेमि राशाहा
४. इबानेसुलतान महमदशाहा
५. इबानेसुलतान आबूसैदशाहा
६. इबानेशेख उमरशहा
७. इबाने बाबर बादशहा
८. इबानेजहांगीर बादशाहा
९. इबाने शहेनशहा बादशाहा
१०. इबाने शाह अलम बादशहा
११. इबाने जहांगीर शाहा

ह्या वेळेस फर्मान वालाशान सादर जाला की मोकदमी मौजे नांदोसी त।। कर्यात मावल, परगणे मोहियाबाद ऊर्फ पुणे सरकार जुन्नर सुभे खुजस्ते बुनियाद औरंगाबाद वतसाच मौजे मजकूर इनाम मोरो पंडित व बालाजी पंडित व माहादाजी पंडित व गोपाळ पंडित बिन रघुनाथ पंडित ये बिन मोरो पंडित पुत्रकर यांस बाफर्जदान तसदीला व यादीचे माफीने सिवाय हकदार मुकरर केलेले सुरू रबीपासून पाटीवर लिहिल्याप्रमाणे मुकरर व्हावा फी लवाजिमा व रुसूम तेथील जसा पाहिजे तसा देऊन कोणत्याही तऱ्हेने विरुद्ध काम न कर्णे व रयतेस चांगले रीतीने आपल्या राजीखुसीने ठेऊन आबादी व जिराइती बहूत होण्यास कोसिष करीत जाणे यास्तव पाहिजे की चिरंजीव नामदार काम करणारे मोठे नसदीचे मोठे वजीर लोक व मोठे अमीर लोक व मोठे हाकीम लोक व मोठे आमलदार किफायत करणारे व मुतसदी लोक काम करणारे दिवाणीचे व बादशाहीचे काम पाहाणारे व जाहगीरदार व करोडी हालचे व पुढे होतील ते यांणी हमेषहमेषा मुकर व कायम वजयारीकर्फाविसी बादशहा याचा हा हुकूम मान्य करून

मशारनिल्हेयास मुकदमी मजकूराव बाहाल व मुकरर जाणून आवलाद दर आवलाद व आफलाद दर आफलाद हमेष हमेषा वहिवाटीयांस देणे व दुसरे मनुष्यास यांचा शराकतदार न जाणणे व रुसूम मुकरर केलेले कदीम मामूलप्रमाणे मशारनिल्हेयास देणे यावे. तिरानवळ इमतियाज रुकतूस सलतनत बादशाहा सुलेमान येमतीदार बजिरुल मुमालिक जमदेतुल मुळीक मदारुक मोहामयार व यादार सुज्याउददौला बुरहानमुळीक वालाज्यायेती मावुतदौला असफज्याहा आबदुला सूरखान बाहादूर सफदरजंग सिपासाकार मुकरर शेरा पाठीवरील फर्मानाचे सवालाचे यादीप्रमाणे खास दस्तखताने दफ्तरात पोचला की **मोकदमी मौजे नांदोसी ता. कर्यात मावल पो. मोहियाबाद ऊर्फ पुणे सरकार, जुन्नर सुभे** खुजस्ते बुनियाद औरंगाबाद तसाच **मौजे मजकूर जातीचे साहानकसार खासई तऱ्हेने सिवाय हकदार कदीम दिवसापासून नावे फर्मान मुकरर आहे व व उमेदवार मेहेरबानीचे आहेत.**

मौजे मजकूर दरोबस्त सर्वतऱ्हेने	मोकदमी मौजे मजकूराबा
साहानकी सारखा मुकरर जालेले	दरोबस्त
हकदारी	पंधरा बिघे

श्री

पु. ज. १२०

कुंपीणी सरकारास

कैफियत बे।। नरसो गोविंद मौकदम मौजे नांदोसी, ताा कर्यात मावळ, सु।। सलासीन अशरीन मया तैन व आलफ सन १८२९ इसवी कारणे कैफियेत लेहून दिव्ही यैसिजे मौजे मजकुरी आम्हांस इनाम जमीन व बलुते यांस गांवनि।। आहे ती बहूत दिवस पूर्वीपासून हालआमलापावेतो वहिवाट करून खात आलो आणि पांढरीची व सरकार चाकरी करीत आलो. जमीन, [१]टकबंदी, थलझाड्यास[२] गांवनि।। इनाम टके ६२ लागली आहे. त्याप्रो आम्ही पाटील सर्व भाऊ व बलुते व माहार इतकेच जमीनीस इनामदार आहोत. जमिनी ज्याचे ते मालक खात आहोत. सरकार हिसेबी जमीनझाडा पेसवे कारकीर्दीत जमा वसूली कोठे नाही. नक्ती उख्ते लागवण कुलवाराचे नांवे लागत गेले. कारण गांवदरोबस्त उपरी कुले वतनदार कोणी नाहीत. काही येक दोन होती ती बहूत दिवस परागंदा हालआमलात जमीन झाडा टकबंदी व विधावण मोजणी काही जमिनीची केली होती व काही खालसा मोजणी होणे राहिली होती ती रो नारायेणराव मामलेदार याणी बरडुल साहेब बहादूर याणी जमाबंदी समई करविली. ते दिवसापासून बिघे रिवाज लागून दस्त[३] देतो. पूर्वी पेसवे कारकीर्दीत जमिनीचा रिवाज कोठे लागला नाही याप्रो खरे आहे. इनामावर सरकारी बाब काही येक नाही. इनाम खाऊन सरकारचे व गांवचे पांढरीचे लावणी उगवणी वसूल वगैरे सरकार काम पडेल ते करून सरकारचा बोभाट वारीत आसावा व इनाम मिळविल्याताा जप्ती कधी जाली नाही इनामाची वहिवाट आम्ही वाडवडिलापासून निर्वेध करीत आहो. इनाम मिळविणारा कोण ते

(बेशमीच्या नावे)

संबंध पक्ष, तर्क शिफारस, योग्य

१- जमीन मोजणीनंतर दरटक्यास अमूक प्रो ठरविलेला जमीन महसुलाचा दर

२ - गावाच्या मालकीच्या शेतांचे रजिष्टर

३ - कायदेशीर कर

बापूजी मुदगल याचे पुत्र बालाजीपंत व नारोपंत याणी खरेदी घेतली त्यास नारोपंताचे नकल बाकी १ बालाजी बापूजी याचा वौंश पुत्र ४ पौ नकल २ बाकी २ याचा विस्तार

वडील मोरोपंत यास पुत्र राघोपंत यास पुत्र ४

१ वडील मोरोपंत
२ धाकटे पुत्र तीन
१ बालाजी पंत
१ चिमणाजीपंत
० माहादाजीपंताचे नकल
० आनंदराव याचे नकल
―――
२
३ वडिल मोरोपंत
१ वडिल खंडोपंत
२ धाकटे
१ गोविंदपंत
१ बहिरोपंत
―――
२
४ वडील खंडोपंत याचे नकल हाल आमलात सन १२३६ चे श्रावणमासी जाळे सा. ० धाकटे
२ गोविंदपंतयास पुत्र
१ वडिल नरसोपंत
१ धाकटे आबाजीपंत
२ बहिरोपंत यास पुत्र
१ बाजीपंत
१ रामचंद्र
―――
२
४ हाल आहेत.
३ बालाजीपंत यास पुत्र १

धाकटे केसोपंत यांस पुत्र
० वडिल बालाजीपंत याचे नकल
१ लक्ष्मणपंत
१ नारोपंत
―――
२
वडील लक्ष्मणपंत यास पुत्र १
सखारामपंत यास पुत्र २
१ लक्ष्मण सखाराम
१ मोरोपंत
―――
२
हाल आहेत
नारोपंत यास पुत्र
० वडील बापूजीपंत याचे नकल
१ राजारामपंत हाल आहेत.
राजारामपंत यास पुत्र
१ गणपतराव
१ श्रीपतराव
―――
२
हाल आहेत.

सदाशिवपंत यास पुत्र १
गणपतराव यास पुत्र
हाल आहेत. लाहान

१ विश्वनाथ
१ माहादेव
१ गदाधर
३

२ चिमणाजीपंत यास पुत्र
१ वडील रामाजीपंत
१ धाकटे
१ लक्ष्मणपंत
० वेंकाजीपंत नकल
१

२ रामाजीपंत यास पुत्र
१ वडील दिनकरपंत
१ राघोपंत
२

हाल आहेत.

(रामाजीपंत याचे हातची वौंषावळ लिहिली. त्यास मारनिलेचा रंग निमगोरा. उमर वर्ष ५५ गेल्यास गंडमालाचे डाग येणे प्रो चेहरा आसे.)

यो वौंषावळ पुरुष वहिवाट आजपर्यंत करून इनाम जमीन पिढीदर पिढी खाऊन सरकारचाकरी गावची लावणी टुपर्ण करून जमीन इनाम खात आलो ही कैफियेत लेहून दिल्ही सही मिती आषाढ व।। ५ सके १७५१ विरोधी नाम संवछरे ता १६ माहे जुलाई

नि. नांगर
वि।। रामचंद्र चिमणाची पाा व कुलकर्णी मौजे माार.

श्री

पुणे जमाव १२० नकल

इनाम

अेम्

कमिशन

राजमान्य राजश्री कारकून दिमत गोविंदराव सदासीव गोसावी यांस सेवक बाजीराव रघुनाथ प्रधान नमस्कार - समान मया तैन व अलफ (इ.स. १८५८) खंडो मोरेश्वर पाटील, मौजे नांदोसी, ताा कर्यात मावल, यांस मौजे मजकूर येथील, [१]मोकास बाबेचे आमलापैकी [२]इतलाख (रोख) नेमणूक येकसे आठावीस रुपये होती ते त्याजकडून दूर करून सन इहिदे मया तैनापासून (इ.स.१८०१) किले सिंहगड येथील बेगमीस सदरहू रुपये लाऊन दिव्हे आहेत. हाली किल्यांकडून दूर करून पेशजीप्रमाणे खंडो मोरेश्वर यांस मौजे मारचे मोकासबाबेचे आमलापैकी इतलाख नेमणूक रुपये १२८ येकसे आठ्ठावीस सालमारी करार करून दिल्ही आसे तरी लिहिल्याप्रमाणे नेमणूक पेशजीपासून सुदामत पावत आल्याबरहुकूम पाववीत जाणे व सन खमस मया तैनापासून येकसे आठ्ठावीस रुपये दरसाल किल्याकडे पावले नाही म्हणून खंडो मोरेश्वर याणी विनंती केली त्यास सन खमस मया तैनापासून याजकडील नेमणूकपैकी गांवाकडे बाकी राहिली आसेल ती मारनिलेकडे (उपरिनिर्दिष्ट) देणे जाणिजे छ १२ साबान आज्ञा प्रमाण मोर्तब सूद्र.

बार

श्री

पुरसीस नरसोगोविंद वगैरे भाऊ पाा मौजे नांदोसी, तााकर्यात मावळ, पो हवेली सुभापुणे सु।। सलासीन मया तैन व अलफ सन १२३९ फसली.

मौजे मजकुरी तुम्हास इनाम जमीन किती आहे व ती सनदी किंवा गावनि।। आहे व इनाम मिळविणारा पुरुष कोण व देणार कोण व मिळविल्याातागाईत वैवाट कोण करीतो व इनामाचे साधन तुम्हापासी काय आहे व इनामावर सरकारी बाब काही आहे किंवा नाही व तुम्ही इनाम खाऊन सरकारचे व गावचे काम काय करावे व इनामास हिसेदार भाऊ कोणी आहेत किंवा नाही. आसल्यास त्याचे हिसे कसे आहेत व इनाम मेळविल्याातागाईत दरम्यान कधी जप्ती जाली होती किंवा नाही. जाली असल्यास कोणत्या कारणामुळे जाली व त्याची मोकळीक कधी जाली व हाली इनामाची वहिवाट कोण करीत आहे व सदरी मजकूर लिहिला आहे त्याचे उत्तर लिहून देणे तारीख ७ माहे जून सन १८२९ इसवी.

याचे उत्तर : आम्हास इनाम जमीन आहे. १२ टके बाराटके गांवनि।। आहे सनदी नाही. इनाम मिळविल्याचा पुरुष **बालाजी बापूजी** व **नारोबापूजी न्हेकर देशपांडे** ताा खेडेबारे **पाा मार** याणी मेलविली त्यास पाच डोया जाल्या अजमासे वर्ष दीडसे पावणे दोनशे जाली. ती जमीन **राजे छत्रपती** याचे देणे यैसे वाडवडिल मुखे यैकणीयात आहे त्या दिवसपासून निर्वेध वहिवाट करीत आलो. **कागदपत्र राहिला नाही घरे दग्ध जाली गावही दरोबस्त जळाली.** दंगेधोपे जाले. यामुळे राहिला नाही वहिवाट त्या दिवसापासून हालआमल पर्येत करीत आहो इनामावर सरकारी बाब पेसवे कारकीर्दीत घेतली नाही. गांव इनामच **आम्हांस छत्रपतीचे कारकीर्दीत जाला होता** परंतु पेसवे आमलात चालला नाही यैसे वडीलमुखे यैकिले. इनाम खाऊन पांढरीची चाकरी काये करावी त्यास गावची लावणी उगवणी व सरकार चाकरी पाटीलकीचे वहिवाटीची करून इनाम जमीन खात आहो इनामास हिसेदार भाऊ विभागी आहेत ते आपलाले विभागा प्रो खात आहेत नांवनिसी वि।। ताा

१ नरसो गोविंद वडील घरभाऊसुधां

१ खुद	१ रामचंद्र	१ गणपतराव
१ बाजी बहिरव	चिमणाजी भाऊ	सदासिव
२	० लंग / १	० लंग / १

घरे चार ४

२ लक्ष्मण सखाराम व राजाराम नारायेण घरे

१ १

० त्रिंबक तिसरे विभागी हे मृत्य पावले त्याचे नकल त्याचा विभाग उभयेताकडे परंतु लक्ष्मण सखाराम व राजाराम नारायेण याचे कर्ज आहे म्हणऊन खातात त्याचा आमचा विभाग निमे निमे होणे आहे सां.

३ येकूण कलम येक इनाम मेलविल्या तां. कधी जप्ती जाली नाही व मोकलीकेचे कारण नाही वहिवाट इनामाची छत्रपती कारकीर्दीपासून ताा पेसवे सरकार ताा हक अंमलापर्येत निर्वेध वहिवाट आम्हाकडे आमचे वाडवडिल सुधा करून खात आलो हे लिहून दिल्हे सही ता माार.

नि।।नांगर

बि ।। रामचंद्र चिमणाजी न्हेकर देशपांडे त्या खेडबारे व पाटील जोसी कुलकर्णी मौजेमाार

श्री

पुणे जमाव १२०

इनाम

अेम्

कमिशन

पुरसीस खाली सही करणारे मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल पेटा डोणजे सु।। सबा सलासीन मयातैन व अलफ सन १२४६ फसली.

सवाल

मौजे माारी पाटील यास कदीम इनाम कोणते थळात आहे ताा २७ माहे फेब्रवारी सन १८३७ इसवी

जाब

वडजाई थळांत पाटील याचा कदीम इनाम आहे.

सवाल

त्याची वहिवाट आलीकडे म्हणजे चार पांच साले कोण करीत आहे व पूर्वी कोण करीत होते.

जाब

पेशजी वहिवाट मौजे माार येथील पाटील याणे आपले तर्फेने - सणस याजला सांगितली होती

सवाल

हरी सणस च्यार साल वहिवाट करीत आहे आसे तुम्ही जाब लिहितात त्यास शेतचा माल कोण नेला.

जाब

पाटील याजकडे वहिवाट जो पावेतो होती तो पर्येत हरी सणस यापासोन ते निमे माल घेत होते. हरी सणस सरकतीचा ऐवजी निमे माल घेत होता व सालगुदस्त निमे माल गणपतराव लक्ष्मण माजी तलाठी याणी सरकारतर्फेने निमे घेतला त्यास याची वहिवाट निमे माल द्यावयाची आहे याणे कधीही सारा दिल्हा नाही याप्रो आम्हास माहिती आहे ताा २७ फेब्रुवारी सन १८३७ शाा

नि।। सही सदू विश्वासराव

नि।। सही गोविंद शेलका

नि।। सही निबांजी सणस   नि।। सही राघू वासिद

साक्ष

१ नवरू सणस मौजेमाार   १ कृष्णा भिलारा मौजे माार

नि।। सरखाराम चिमणाजी तलाठी मौजे मार

श्री शंकर

तालीक

पुणे जमाव ११९

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्ये राजश्री गोपाल रायाजी देशाधिकारी पो. मावले गोसावी यांस,

शेवक नीलकंठ

सलास सलासीन आलफ मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावल येथील मोकदमी **चिमणाजी बापूजी** यासी आहे. यैसियासी **चिमणाजी बापूजी** मोगलाईत गेला त्याचे पाटीलकीस दिवाणात आमानत केली. यैसियासी मोकदमीचे खटपटे भायाजी दिधा कारभारी करून तुम्ही गांवी ठेविला आहे. यैसियासी हाली काऊजी काळोखा व मोरोपंत कुलकर्णी भायाजीसी सुलखे वर्तत नाहीत नसती कैफियती करून हारकत करीतो म्हणोन कळो आले तर तुम्ही भायाजी ठेविला आहे त्याचे हाते मोकदमीचा कारभार घेत जाणे काळोखा कदीमी कैसा म्हणवीत आहे तोच ठेविल्याने मिरासास कथली आहे त्या निमित्ये भायाजीचे हाते कारभार घेणे व मौजे माा बाग आहे त्यास सालाबाद माली जतन करोन **निम्मा चिमणाजी बापूजीस** देणे.

श्री

इनाम

अेम्

कमिशन

पुरसीस मोकदम समस्त दाहीजण मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ पो हवेली सुभा पुणे सु।। तिसा आशरीन मया तैन व आलफ सन १२३८ फसली

मौजे मजकूर हा गाव पेशजी कोणाकडे सरंजामी अथवा इनामी वगैरे होता किंवा नाही असल्यास सरकारात आल्यास किती दिवस जाहाले व मौजे मजकुरी पागे पथके वगैरे मोठे लोक कोणी राहातात किंवा नाही राहात असल्यास त्याचे नाव वगैरे काय हे तपसिलवार सदरी लिहिल्या मजकूराचे उत्तर लिहून देणे ताा २ माहे जून सन १८२९ इसवी

याचे उत्तर मौजे माार हा गाव पंत सचिव याचे जिल्हेतील श्रीमंत पेसवे कारकीर्दीत किले कोढाणा गड श्रीमंतानी घेतला. ते समई माहाल किल्याकडील श्रीमंताकडे आला त्यास वर्ष आजमासे सतरा होतील त्या दिवसापासून किले मजकुराकडे वहिवाटीस आहे इनाम कोणास दिल्हा नाही व सरंजामासही कोणास दिल्हा नाही. मोकासबाब नेमणूक रुपये १२८ खंडो मोरेश्वर न्हेकर याचे नावे इतलाख नेमणूक पेसवे कारकीर्दीत व हल आमलाकडे पावेतो चालत आली आहे हाल आमलात आली खंडोमोरेश्वर मृत्ये पावले दोन वर्ष जाली त्याचा रिपोर्ट सुभा राहून कलेक्टर साहेबास केला आहे त्याचे विभागी भाऊ हिसेदार विभाग खात आलो आहो. मोठे लोक व पागे पतके कोणी राहात नाहीत याप्रो मजकूर आहे. खंडो मोरेश्वर यांचे पुतने नरसो गोविंद वडील हालफिल आहेत वगैरे भाऊ विभागदार आहेत याखेरीज जाजती नाही हे लिहून दिल्हे सही मिती ज्येष्ठ शु ।। १४ शके ११६१ विरोधीनाम संवत्सरे सन १८२९ इसवी वि।। रामचंद्र चिमणाजी पां.

नि।। नांगर

बि।। गणेश सदासिव पा. व जोसी कुलकर्णी मौजे माार दस्तुर रामचंद्र चिमणाजी पां.

ताजा कलम हाल आमलात सन १२३० चे साली येकसाला विसाजी राम गोखले याजकडे सरंजामास येकसाल दिल्हा होता दुसरे साली विसाजी राम गोखले मृत्य पावले पुन्हा हाल आमलाकडे वहिवाट चालली आहे मिती माार.

श्री

इनाम
अेम्
कमिशन

पुरसीस रामचंद्र चिमणाजी पां व कुलकर्णी मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ प्रो हवेली सुभा पुणे सन १२३८ फसली तारीख २६ माहे फेब्रुवारी सन १८२९ इसवी

तुमच्या कुलकर्णी याच्या तक्षीमा किती व वाटणीदार कोणकोण आहेत ते लिहून देणे व मौजे मजकूरची दर ठरोती करावयास सालवार सरासरी करिता जुने कागद कारकीर्दीवर नाना फडणीस व बाजीराव साहेब व हाल आमलचे ये।। तीन कारकीर्दीचे दरोबस्त आणून दाखवणे.

याचे उत्तर

१ कुलकर्णी आम्ही त्रिवर्ग मालक

१ नरसो गोविंद मौ व बाजी बहिराव मिलोन येकसाल

१ गणपतराव सदाशिव येकसाल

१ रामचंद्र चिमणाजी येकसाल

३

पौ दोघे मालक आम्ही कायम

१ गणपतराव सदाशिव

१ रामचंद्र चिमणाजी

१ नरसो गोविंद याचे सालमार निलेचे राजाराम नारायेण यांजकडे गहाण आहे त्याची वहिवाटचे कागदपत्र चिठे हाल आमलांत राजाराम पंताजवळ आहेत बाजी बहिरव व नरसो गोविंद याचे पेट्यात त्याची वहिवाट त्याचे साल आल्यावर कोणाकडूनही करवितात.

येणे प्रो तिघे मालक तक्षीमदार आम्हांस दुसरा कोणी नाही.

१ तीन कारकीर्दीतील हिसेब जुने कागद मागितले त्याचा तपसील

हाल आमलातील कागद चिठे जमाबंदीचे व लागवणे फेरीत लाऊन दिल्ही आहेत.

१ नाना फडणीस त्याचे कारकीर्दीतील रुमाल सालवार झाडे कुळवार नख्तीचे वगैरे आहेत त्यास जमीन झाडा कोठे लागला नाही लावणीच्या यादीस कोठे कोठे आमचे नाव मात्र लावणी लागतेवेळेस क्वचित लागले आहे येकसाह जमीन झाडा टकबंदीचा कोठे कुलवार लागला नाही. तहसिला बोटखत जबाबी नख्ती झाडे आहेत.

१ बाजीराव साहेब याचे आंमलातील हिसेब राजाराम नारायेण पां याजकडे आहेत परंतु तेही नख्तीचे वसूल बाकीचेच झाडे आहेत जमिनीची रिवाज कोठे नाही

कलम

१ हल अमलात जमिनी रिवाज लागल्याचे कारण

१ टकबंदी पूर्वी या गावास थलवार देशपांडे याजपासी होती ती कुंपिणी आमल जाल्या दिवसापासून त्याजवळून आणून लाविली.

१ शके १७२३ चे सालसन १२११ चे साली जमीन मोजणी गांवकरी आम्ही केली ती काही जमिनीची मोजणी होणे राहिली ते कागदपत्र

१ पुरवणी पुरसीस सन १२३८ सरतरम याजकडील सु।। तिसा आसर ते तारीख छ २६ माहे फेब्रवारी सन इसवी १८२९

याची वहिवाट मोजणीचा रिवाज कुंपिणी अंमलापावतो चालला नाही हालआमलात रो बालकोबा भाऊ यांनी चौकसी करून तो दराचा रिवाज बिघावण दरवारी जाऊन जमाबंदी चिठे केले त्याप्रो हाल वहिवाट चालली आहे बाकीचे जमिनीची मोजणी बार्डुल साहेब मेहरबान यानी नारायेणराव मामलेदार याजकडून करविली पुढे दरबारी रिवाज गावास जाजती बसू लागला उख्ती लावणी गतकुली कोणी शेते करीनात. सा।। येकदोन वेल कलक्टर साहेब बहादूर यास अर्ज केला त्यांनी हुकूम केला की सरकार मोजणी होईल त्यावेळेस दरबारी ठरून रिवाज बांधला जाईल याप्रो दरवारीचा व मोजणीचा माार आहे.

येकूण दोन कलमेची उतरे लिहून दिल्ही आहेत ही खरी आहेत यात कमपेश पडल्यास सरकारने गुन्हेगार वतनाचे बेदाखला हे लिहून दिल्हे सही ताा माार.

हस्ताक्षर रामचंद्र चिमणाची पां व कुलकर्णी मौजे माार.

श्री

तालीक

इनाम
अेम्
कमिशन

स्वस्ति श्री राज्याभिषेक शके ४८ प्लव संवत्सरे आषाढ सुध प्रतिपदा सौम्य वासरे क्षत्रिये कुलावतंस श्री राजा शाहू छत्रपती स्वामी यासी देशमुख व देशपांडे ताा कर्यात मावळ यांस आज्ञा केली यैसिजे मौजे नांदोसी ...... माार हा गाव राजेश्री

मोरोबल्लाल खेडेबारेकर यांस कुलाबाब कुलकानू पेशजी पासून इनाम चालत आला आहे. तेणे प्राो करार केला असे तरी तुम्ही मौजे मजकूर मशारनिल्हेस पुत्र पौत्रादि वंशपरंपरेने इनाम चालवणे. प्रतिवर्षी नूतन पत्राचा आक्षेप न करणे. या पत्राची प्रती लिहून घेऊन मुख्य पत्र भोगवाटीयास परतोन देणे. जाणिजे

श्री

इनाम

डी

कमिशन

नकल

राजेश्री देशमुख व देशपांडे प्रां पुणे स्वामीचे सेवेसी दाा बे।। मोकदम मौजे नांदोसी ताा क र्याित मावळ सन हजार ११८९ सु।। समानीन मया व अलफ कारणे जामीन कतबा लिहून दिल्हा ऐसीजे विठोजी बिन रखमाजी पाटील पोकले मोकदम व बापूजी बिन हेमाजी व कृष्णाजी बिन तान्हाजी पाटील पोकले मौजे धायेरी ताा हवेली कर्यात मजकूर याचा इनाम पासोडी व चोकी याजा कजिया वांटणीबदल भाऊपणीयाचा लागला आहे याजबदल मारनिलेस जामीन वर्तणुकेस मागितला त्याजवरून आपण या त्रिवर्गास जामीन जालो असो. आपण व पंचाईत मते वाजवी इनसाफ होऊन मनसुबी ठरेल त्याप्रमाणे हे वर्ततील जरी न वर्तत तरी त्यास आपण वर्तऊ, वर्तऊ न शेका तरी याचे निसबतीचा जाब करू हा जामीन कतबा लिहून दिल्हा. सही शो १७०१ विकारीनाम संवत्सरे ...... वद्ये १ प्रतिपदा.

बि।। चिमणाजी रघुनाथ पाटील मौजे मजूकर व कुलकर्णी मााए.

साक्ष

दावलनाकबिन मंतरनाक

माहर नगधा व भालेराव मेहेत्रे मौजेमजकूर नि।। नांगर

कुंपणी सरकार विद्यमान इनाम वगैरेची कमेटी यांस

मुखत्यारनामा बेशम नरसो गोविंद व आबाजी गोविंद नांदोसकर पाटील मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावल, पेटा डोणजे पो हवेली, जिल्हा पुणे कारणे लिहून दिल्हा मुखत्यारनामा ऐसाजे सरकारात इनाम गावची व इनाम जमिनीची चौकसी होत आहे त्यास कंपणी इलाख्यांतील मौजे मजकूरच इनामी मोकासा आम्हांकडे वडिलोपार्जित चालत होता. त्याबदल कमेटीकडे जाब देण्याविसी आमचेतर्फे मुखात्यार विसाजी गणेश नांदोसकर व अंताजी लक्षमण भोले वीरगांवकर यांस मुखत्यारनामा देऊन नेमिले आहे तरी सदरहू इनामी मोकाशावर आमचा दावा आहे. त्याप्रकर्णी मुख्यत्यार उभयेता तपसीलवार लिहून देतील व दस्तऐवज वगैरे पुरवणी जे हजर

करावयाचे आहेत ते हजर करतील ते आम्हांस मान्य आहे. गैरमाहीत वगैरे सदरहू मुखत्यार याणी चुकून जबाब दिल्हा म्हणोन वगैरे तकरार कधी करणार नाही. सारांश जितका मजकूर मुखत्यार सांगतील व दस्ताऐवजी वगैरे पुरवणी करतील ते आम्हास कबूल आहे. आम्ही मजकूर सांगितल्याप्रमाणे कमेटीने समजला पाहिजे हा मुख्यत्यारनामा लिहून दिल्हा. सही तारीख ३ माहे नवंबर सन १८६३ इसवी.

सही नरसो गोविंद नांदोसकर दस्तुर खुद

सही आबाजी गोविंद नांदोसकर दस्तुर खुद.

१ सखाराम अमृत कारकून नि।।
देशमुख ताा कर्यात मावल

१ वामनाजी दिनकर कारकून नि।।
देशमुख तर्फ हवेली

सदरहू मुख्यत्यार नाम्यावर आमचे समोर सही साक्षी जात्या असत तारीख ७ मोह नवंबर सन १८६३

भास्कर सदासिव माहलकरी, पेटा मजकूर

सरकारातून समजनंबर २५३५ ताा २ मे सन १८५३ चे गेले आहे.

सदरहू .... वर दावा पोचत नाही म्हणोन सरकारातून ठराव होऊन समज सरकारातून नंबर ७८७५ ताा २२ ऑगष्टची विसाजी गणेश याचे नावे व मोरे सखाराम याचे अर्जावरून त्यास

नांदोसीकर याचे इंग्रजी सरजाम .....१ .....८ खंडो मोरेश्वर नांदोसकर असे फाइल आहे.

मौजे नांदोसी पेटा डोणजे तालुके हवेली जिल्हा पुणे येथील मोकासे अंमलाबदल नरसो गोविंद व आबाजी गोविंद नांदुसकर याणी सरकारास अर्जी केल्यावरून मेहेरबान इनाम कमिशनर साहेब बाहादूर याचे नांवे चौकशी करणेविसी सरकारची हु।। नंबर ४३४४ तारीख १० ऑक्टोबर सन १८५३ इसवीचा आला त्याजवरून मेहरबान इनाम कमिशनर साहेब याजकडून इंग्रजी पत्र नंबर २६२६ तारीख १७ मिनहूचे आल्यावरून सदरहू इसमास कैफियती करितां बोलावणे गेले. त्याजवरून इसम मजकूर इकडे येऊन हाजर जाले त्याजकडून कैफियत घेणे ती -

सुरू तारीख १६ नवंबर सन १८५३ इसवी

सदरहू इसमापौ उभयांतातून नरसो गोविंद हे वडील आहेत म्हणोन उभयताचे तर्फे मुखत्यार विसाजी गणेश नांदोसीकर, राहणार शहर पुणे ताो हवेली जिल्हा पुणे व अंताजी लक्ष्मण भाले, वीरगावकर राहणार शहर पुणे, ताो हवेली, जिल्हा पुणे याणी हजर होऊन जाहीर केले. सबब इसम मजकूर नरसो गोविंद यांचे तर्फेने सदरहू मुखत्यार यांचे म्हणणे रुबुरू आहे ते खाली लिहिल्या प्रो.

१ आमचे नाव नरसोपंत व आमचे बापाचे नाव गोविंदपंत व आज्याचे नाव मोरोपंत आडनाव नांदुसकर, उमरवर्षे ४० चाळीस आजमासे

२ आमची जन्मजागा व हली राहण्याचा ठिकाण व मूल वतनाची जागा मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावल तालुके हवेली जिल्हा पुणे.

३ मौजे नांदोसी या गावातून दरसाल मोकासे अंमलाबदल म्हणोन रुपये १२८ नेमणुकीप्रो आम्हांस दरसाल मिळावयाचे आहेत व वंशपरंपरेने मिळावयाचे आहेत.

४ मौजे नांदोसी हा गाव मुळी सरकारातून राजा शाहू छत्रपती याणी बालाजी बापूजी याचे नावे इनाम करून दिल्हा ते कोणते साली दिल्हा साल माहीत नाही. अजमासे दीडसे वर्षापलिकडे मिळाला आहे असे सदरहूचे दुमालापत्रावरून समजते नंतर अजमासे सु।। इहिदे खमसेन मया व अलफ साली सदरहू गाव सरकारांत परत घेऊन सदरी तिसरे जबाबात लिहिलेप्रमाणे रुपये येकसे आठ्ठावीस नेमणुकी प्रो राघो मोरेश्वर याचे नांवे इनाम करून दिल्हे. असे सदरहू सालचे जमावसुलावरून समजते. सदरहू नेमणूक पेशवे सरकारातून जाली. कोणते पेशवे याणी केले हे माहीत नाही.

५ सदरहू नेमणूक कुटुंबाचे योगक्षेमार्थ इनाम मिळाली आहे. कामाकरिता म्हणोन कांही मिळाली नाही. सबब जो पर्यंत मोकासा चालत होता तोपर्यंत काम वगैरे काही करीत नाही नव्हतो.

६ सदरहू मूल संपादन करणारा बालाजी बापूजी हा आमचे साहावे पिढीचा पूर्वज होता व राघो मोरेश्वर आमचा पणजा होता.

७ ज्या दिवशी माजी अंमल दूर जाहला त्या दिवसी म्हणजे सन १२२७ फसली साली सदरहू अंमलाचा ऐवज खंडो मोरेश्वर हे घेत होते. ते मूल संपादन करणार याचे पांचवे पिढीचे वंशस्थ होते व आमचे सखे चुलते होते व दुसरे संपादक राघो मोरेश्वर याचे नातू होते.

८ सदरहू अंमल मिळाले दिवसापासून सन इहिदे मया तैन व आलफ सालीपर्यंत बिनदिक्क्त चालून सदर साल दर सालापासून. सदरहू अंमलकाचा पैसा बाजीराव रघुनाथ प्रधान याणी किल्ले सिंहगडचे बेगमीस लाऊन दिल्हा तो सु।। समान मया तैन व आलफ सालपर्यंत सदरहू अंमलाचा ऐवज आम्हांकडे चालविण्याविषयी बाजीराव रघुनाथ प्रधान यांणी मोकळीक केली. **त्या दिवसांपासून माजी अंमलकाचे अखेर दिवस पर्यंत सदरहू अंमलास जप्ती वगैरे दिकत कांही न होतां बिनदिक्कत चालत होता व जितके सालचा ऐवज किल्ल्याकडे गेला होता सदरप्रधान याचे हुकूमावरून परत मिळाला.**

९ इंग्रजी अमल सन १२२७ फसली साली सुरू जाहला त्या दिवसापासून सन १२३६ फसली पर्यंत सदरहू अंमलास जप्ती वगैरे दिकत कांही न होता बिनदिकत चालऊन सदरहू साली आमचे चुलते खंडो मोरेश्वर मयत जालेकारणाने सदर सालापासून आजपर्यंत सदरहू अंमल सरकार जप्तीस आहे.

१० इंग्रजी अमल सन १२२७ फसली साली सुरू जाहला त्या दिवसापासून सन १२३६ फसली पर्यंत सदरहू अंमलाचा पैसा खंडो मोरेश्वर हे घेत होते ते सदरहू साली मैत जाले त्या दिवसापासून आजपरीयंत सदरहू अंमल सरकार जप्तीस आहे.

११ सदरी वर लिहिलेला मजकूर खरा करण्यास सनदा व ताकीद पत्र वगैरे पुराव्याचे कागद हजर करावयाचे त्यास आमचे चुलत भाऊ दिनकर रामचंद्र याजपासी

सर्व पुराव्याचे कागद होते ते त्याणे इनाम कमिशनचे नोटीसी प्रो माहलकरी पेटा डोणजे तालुके हवेली जिल्हा पुणे याजकडे दिल्हे आहेत ते सरकारांत आले आसतील ते आमचे आणून या पुराव्यास लागू करून घ्यावे याशिवाय सनदापत्रे वगैरे कागद आम्हांपासी कांही नाहीत व साक्ष देणे नाही व पुरवणी मजकूर जाहीर कर्णे आहे तो असा की खंडो मोरेश्वर मयत जाल्यावर लागलीच आम्ही मेहेरबान कलेक्टर साहेब जिल्हा पुणे यांजकडे आम्ही अर्ज केल्यावरून चौकशी चालली होती त्याजबदल आतापर्यंत आम्हांस सदरहूचा निकाल हुकूम मिळाला नाही. त्याजविसी आम्ही वारंवार मेहेरबान कलेक्टर साहेब जिल्हा पुणे याजकडे फार वेळ अर्ज केले त्याजबदल चौकसीचे कागद सर्व कलेक्टर साहेब जिल्हा पुणे याजकडून आणून पाहावे म्हणजे आम्ही खंडो मोरेश्वर मेल्यापासून आजपर्यंत सरकारांस अर्ज करीत होतो असा सरकारची खात्री होईल व मूल संपादकाचे वंशांतील आम्ही आहो सबब सदरहू - अंमलकाचा पैसा आम्हांस मिळाला पाहिजे.

१२ सदरहू अंमलात आमचे हिसे आहेत ते खाली लिहिल्याप्रमाणे

१ खुद आमचा हिसा येक पोटभागसुद्धां

१ लक्षुमण सखाराम याचा हिसा येक पोटभागसुद्धां येकूण हिसे दोन आहेत.

१३ सदरहू अंमल मूल संपादन करणारा याचे आज्यापासून मेहेरबान इनाम कमिशनर साहेब याचे नमुन्याप्रो आम्ही वंशावळ लिहून हजर केली आहे.

१४ माजी अंमलात सदर अंमलाचा पैसा चलनी मिळत होता व हाल अंमकातही सन १२३६ फसली पर्यंत सदरहू अंमलाचा पैसा चांदवड चलनी मिळत होता.

१५ माजी अंमलात सदरहू अंमलाचा पैसा येकसारखा नेमणुकी प्रो मिळत होता व हाल आमकातही सन १२३६ फसलीपर्यंत येकसारखा मिळत होता पुढे सदरहू अंमलाची आजपर्यंत जप्ती आहे.

१६ माजी अंमलांत सदरहू अंमलांचा पैसा परभारे गांवाकडून मिळत होता व हालअंमलांत मामलेदार परगणे, हवेली, जिल्हा पुणे यांचे तिजोरीतून सन १२३६ फसली पर्यंत मिळत होता.

येणे प्रो सवालचे जबाब कप्तान कोपर साहेब असि. इनाम कमिशनर याचे समोर लिहून देण्यास प्रारंभ केला. तारीख १६ नवंबर सन १८५३ इसवी पुरी

केली. तारीख १६ माहे नवंबर सन १८५३ इसवी दस्तुर कृष्णाजी नारायण कारकून ताा सदर

सदाशिव बलाल हुजूर कारकून ताा सदर

सही नरसो गोविंद नांदुसकर दस्तुर विसाजीगणेश नांदुसकर मुखत्यार

सही नरसो गोविंद नांदुसकर दस्तुर अंताजी लक्ष्मण भोले मुखत्यार

सदरहू कैफियत आम्ही वाचून ऐकली आम्हांस कबूल आहे ताा सदर दस्तूर कृष्णाजी नारायण कारकून

ताा सदर सही आबाजी गोविंद दस्तुर

सही आबाजी गोविंद दस्तुर

अंताजी लक्ष्मण मुखत्यार

सह्या आमचेसमोर केल्या असत. १८।११।१८५३

सही ......

कॅप्टन, असिं. इनाम कमिशन

तपासणार रामचंद्र बाबुराव कारकून ताा २ डिसेंबर सन १८५३

दिनकर रामचंद्र न्हेकर राहणार मौजे

नांदोसी तालुका हवेली, जिल्हा पुणे यास

सवाल तारीख २८ माहे जून सन १८५४

नरसो गोविंद व आबाजी गोविंद न्हेकर याणी मौजे नांदोसी, पेटा डोणजे तालुके हवेली, जिल्हा पुणे येथील मोकासा अंमलाबदल कैफियत दिल्ही तिचे आकरावे जबाबात सदरहू अंमलाबदल पुराव्याचे कागद तुम्हापासी असोन तुम्ही माहलकरी पेटा डोणजे, तालुके हवेली, जिल्हा पुणे यांजपासी लिष्टाबरोबर दिल्हेत

ते इकडे आले आहेत सबब तुम्हाकडून सदरहूचे पुराव्यास दाखल करून घेण्याविसी लिहून दिल्हे त्यास तुम्ही लिष्टाबरोबर दिल्हेले कागद हाल्ली तुम्हांस दाखविले आहेत ते पाहून सदरहू कागदापौ सदरहू अंमलाचे पुराव्यास लागू असतील ते दाखल करावे.

जबाब

सदरहू अंमलाचे पुराव्यास कागद लागू आहेत ते दाखल करून देतो ते खाली लिहिल्याप्रमाणे

१ मोकदम मौजे नांदोसी याचे नावे सु।। समान तिसैन मया व अलफ छ १५ माहे सफरची ताकीद दिल्ही ती असल येक देणाराचे नाव सदरहू कागदांत नाही.

२ शंकराजी नारायण सचिव याणी छ १४ माहे जिलकाद सु।। समान तिसैन अलफ सालचे पत्र हवालदार व कारकून तर्फ कर्याती मावल याचे नावे दिल्हे ते असल येक

३ सदप्रो सेना सप्तसदृश्री व पंचसदृश्री व सहश्री लस्कर याचे दिल्हे असल येक.

४ मोकदमानी मौजे नांदोसी तर्फ मजकूर याचे नांवे छ १८ माहे रबिकावल सु।। इसने मयाआलपुत्रारोचाा दिल्हा तो असल येक सदरहू कागदात देणाराचे नाव नाही.

५ सिदोजी जाधव याणी हवालदार व कारकून किले सिंहगड याणी छ १६ माहे रबिकावल सु।। इसने मयाब अलफचे पत्र सोमनाथ हावलदार व कारकून तर्फ कर्यात मावलयाचे नावे दिल्हे ते असले येक

६ राजा शाहू छत्रपती याणी राज्याभिषेक ३४ सर्वाजितनाम संवत्सरे कार्तिक बहुल दश पंचमीचे पत्र देशाधिकारी व लेखकवर्तमान भावी प्रांत मावळ याचे नावे असलपत्र येक

७ नारो शंकर सचिव याणी छ १६ लौवक सु।। आशर मया अलफचे पत्र शामजी हरी नामजाद व कारकून पो मावल याचे नावे दिल्हे ते असल येक

८ राजा शाहू छत्रपती याणी राज्याभिषेक ४८ आषाढ शु।। १ चे पत्र देशमुख देशपांडे तर्फ कर्यात मावल याचे नांवे दिल्हे ते असल येक

९ कृष्णाजी गोपाळ कमाविसदार याणी छ१ माहे मोहरम सु।। इसने अशरीन मया आलफ सालचे मोरो बलाल मौजे नांदोसी याचे नावे असल पत्र येक

१० पंताजी सिवदेव याणी छ २७ माहे जमादिलावल सु।। इसने आशरीन मया अलफचे पत्र रामाजी इतबारराव याचे दिल्हे ते असल पत्र येक

११ नारो शंकर सचिव याणी छ २४ साबान सु।। इसने आशरीन मया अलफचे पत्र देशमुख देशपांडे तर्फ कर्यात मावल याचे नावे पत्र दिल्हे ते असल येक

१२ ता मोकदमानी मौजे नांदोसी तर्फ कर्यात मावल याचे नावे छ१२ मोह रमजान सु।। इसने आशरीन मया अलफ सालचे ताकीदपत्र दिल्हे ते असल येक सदरहू कागदात देणाराचे नाव नमूद नाही.

१३ संताजी सोमवंसी हावालदार याणी छ १२ माहे रमजान सु।। इसने आशर मया अलफ सालचे रामाजी इतबारराव सरनाईक याचे नावे दिल्हे ते असलपत्र येक

१४ पंताजी सिवदेव याणी छ १ माहे जिल्हेज सु।। इसने आशरीन मया अलफचे पत्र मोरो बलाल याचे नावे दिल्हे ते असल येक

१५ पंताजी सिवदेव याणी छ१५ माहे मोहरम सु।। सलास आशरीन मया आलफ़सालचे देशमुख व देशपांडे ताा कर्यात मावळ याचे नावे दिल्हे ते असल पत्र येक

१६ नारो शंकर सचिव याणी छ१ माहे मोहरम सु।। समान आशेर मया अलफ सालचे भगवंतशऊ सोमवंसी हवालदार व कारकून किले सिंहगड याचे नावे दिल्हे ते असल पत्र येक.

१७ बाजीराव रघुनाथ प्रधान याणी छ १२ माहे साबान सु॥ समान मयातैन व अलफ सालचे कारकून दिमत गोविंद सदाशिव याचे नावे दिले ते असल पत्र येक.

१८ फारसी अक्षराचा फरमान असल येक

येणेप्रमाणे आठरा कागद सदरहू अंमलाचे पुराव्यास दाखल केले आहेत याशिवाय सदरहू अंमलाबदल पुरावा मौजेमजकूरचे माजी अंमलातील हिशेब सदर लिष्टाबरोबर आम्हांकडून आले आहेत त्यात सदरहू अंमल खर्ची पडत आला आहे त्याचा दाखला सदरहू हिशेबांत पाहावा याशिवाय पुरावा वगैरे कांही द्यावयाचा नाही येणेप्रमाणे सवालाचा जबाब लिहून दिल्हा सही ताा सदर

दस्तुर हरी नारायण कारकून ताा सदर

सही दिनकर रामचंद्र नऱ्हेकर देशपांडे ताा खेडेबारे व पाा मौजे नांदोसी दस्तुर खुद.

माझे समक्ष सह्या पुणे मुक्कामी सह्या केल्या असत
ता. २८ जून १८५४
सही..........
असि. इनाम कमिशनर

सदरहू कैफियतीचे तेरावे जबाबात लिहून दिल्हे प्रो

नरसो गोविंद नांदुसकर राहणार मौजे नांदोसी तालुके हवेली जिल्हा पुणे याणी मौजे नांदोसी ताो व जिल्हे मजकूर येथील मोकास अंमलाबदल कैफियत लिहून देऊन सदरहू कैफियतीचे तेरावे जबाबात लिहून दिल्ह्याप्रमाणे ही वंशावळ लिहून हजर केली आहे तारीख १८ नंबर सन १८५३ इसवी

दस्तुर कृष्णाजी नारायण कारकून ताा सदर

सही नरसो गोविंद नादुसकर दस्तुर
विसाजी गणेश नांदुसकर मुखत्यार
सही नरसो गोविंद दस्तुर अंताजी लक्ष्मण भोले मुखत्यार

सदरहू कैफियत आम्ही वाचून ही वंशावळ आम्ही पाहिली आम्हांस कबूल आहे ताा सदर

दस्तुर कृष्णाजी नारायण कारकून ताा सदर

माझे समक्ष सह्या पुणे मुक्कामी सह्या केल्या असत

ता. २८ जून १८५४

सही..........

असि. इनाम कमिशनर

इनाम
ए
कमिशन

नकल

अज दिवाण ठाणे ताा कर्यात मावल ताा मोकदम मौजे नांदोसी ताा माा सु।। समान तिसेन अलफ मौजे माा इनाम राा बालाजी बापूजी खेडेबारेकर यासी देविले ब।। सनद र।।। छत्रपती स्वामी छ १ सफर सन खमस तिसैन यासी सनद र।।। पंत सचिव छ १४ जिलकाद सालमार दर आहे जे माा इकेस मौजे माा इनाम कुलबाब कुलकानून हाकी पटी पेस्तर पटी झाडझाडोरा दिल्हा असे खेरीज हकदार व इनामदार दिल्हा असे. तरी मौजे माार येऊन किर्दीमामुरी करून जे मौज माा दिवाण बेरीज होईल ते माइलेच्या दुमाला करीत जाणे १५ सफर

मोर्तब सुद

नकल करणार आत्मराम रावजी कारकून ताा ६ माहे जुलाई सन १८५४ इसवी

सदरहू नकलेचे सातवे ओलीवर परी या आक्षराचा शोध नकलकर्तेसमईचा असे तारीख १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर.

नकल

श्री

इनाम

ए

कमिशन

मा। अनाम हवालदार व कारकून ता। कर्याती मावळ यास शंकराजी नारायण सचिव सु।। समान तिसैन अलफ मौजे नांदोसी ता। कर्याती मावल हा गांव इनाम राजश्री **बालाजी बापूजी खेडेबारेकर** यास दिधला आहे याची सनद अलाहिदा राजश्री छत्रपती स्वामीची राजश्री सुभेदार प्रांत मावल याचे नाव सादर आहे त्याप्रो हुजरून देविले आसे तरी मौजे मा। माइकेचे दुमाले करणे ताजे सनदेचा सालदर हर साल उजूर करीत नवजाणे छ १४ जिलकाद पा। तालीक लिहून घेऊन असल मा। इलेजवळ परतोन देणे पा। हुजूर

लेखना

- वधि

सुरू सुद्

नकल करणार आत्माराम रावजी कारकून ता। ६ माहे जुलाई सन १८५४ इसवी

सदरहू नकलेचे नवे ओळीवर या अक्षराचा नकल कर्तेसमईचा असे तारीख १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी रुजु पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता। सदर.

नकल

श्री

इनाम

ए

कमिशन

राजश्री सेना सप्तसर श्री व पंच सहश्री व सहश्री लस्कर गो.

स्नेहांकित अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य श्री शंकराजी नारायण सचिव सु।। समान तिसैन अलफ मौजे नांदोसी ताा कर्याती मावल हा गांव राजश्री बालाजी बापूजी यास राजश्री छत्रपती स्वामीने इनाम करून दिल्हा आहे तरी मौजे माा रास तगादा हरयेक बाबे करीत नव जाणे बोभाट आला म्हणजे कोणाचा मुलाहिजा होणार नाही यैसे जाणून वर्तणूक करणे छ १४ जिलाकाद पाा हुजूर

लेखना वधि

सुरू सुद्

नकल करणार आत्माराम रावजी कारकून ताा ६ माहे जुलई सन १८६४ इसवी सदरहू नकलेचे पहिले ओळीत श्री या अक्षरास काट नकल कर्तेसमयीचा असे ताा १० माहे जुलाई सन १८६४ इसवी रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

नकल

श्री

इनाम   श्री सोमनाथ

ए

कमिशन

रोख ठाणे ता कर्यात मावळ ताा कर्यात मावळ ता मोकदमानी मौजे नांदोसी ता मार सु।। इसने मया अलफ मौजे मार पेसजी राजश्री बालाजी बापूजी अलाहिदा दप्तरी दिल्हे आहेत हाली रां पंत सचिव स्वामीनी मा .... चे स्वाधीन केला असे तर तुम्ही जो येवज होईल तो त्याचे स्वाधीन करणे रा छ १५ रबिलौवल मोर्तबसूद्र

मोर्तब सुद्र

नकल करणारा आत्माराम रावजी कारकून ताा ६ माहे जुलई सन १८५४ इसवी

रुजू पाहणार वामनकृष्ण कारकून ता १० जुलाई सन १८६४ इसवी.

नकल

श्री

.... सोमनाथ

हवालदार व कारकून .... ता

कर्याती मावल गोसावी यास

स्नेहांकित अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य

श्री सि जी जाधव हवालदार कारकून किले सिंहगड व नमस्कार सु।। इसने मया अलफ मौजे नांदोसी ताा माा हा गाव हुजूरून राजश्री बालाजी बापूजी देश कुलकर्णी ताा खेडेबारे यास इनाम दिल्हा आहे येविसी राजश्री पंत सचिव या ताा माा रास आज्ञापत्र आहे तेणेप्रमाणे ....बहूत काय लि।। जाणिजे छ १६ रौलावक

मार्तव सुद

नकल करणार आत्माराव रावजी कारकून ताा ६ माहे जुलई सन १८५४ इसवी सदरहू नकलेचे आठवे ओळीवर इनाम अक्षरे शोधाची असल प्रो आहे ताा १० जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजु पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

नकल

श्री

कलेक्टर जिल्हा पुणे दप्तरचा
रजिस्टर नंबर ३४ चौतीस सन १८४ इ।।।

स्वस्ति श्री राज्याभिषेक शके ३४ सर्वजित नामसंवछरे कार्तिक बहूल पंचमी इंदूवासर क्षेत्रिये कुलावंतस श्री राजा शाहू छात्रपती स्वामी यांनी राजश्री देशाधिकारी व लेखक वर्तमान व भावी प्रांत मावले यांस आज्ञा केली यैसिजे राजश्री बालाजी बापूजी देशकुलकर्णी ताा खेडेवारे प्राा मजकूर याचे पुत्र राा ....मोरो बल्लाल हुजूर दर्शनास येऊन विदित केले की आपणास इनाम गाव व वतनी मोकादमी आहे मौजे नांदोसी ताा कर्याती मावळ

मोकदमी आपकी वतनी आहे त्याप्रो चालत आहे १	मौजे माार राजश्री बालाजी बापूजी यास इनाम पहिले पासून चालत आहे

येणेप्राा मौजे मार इनाम चालत आहे व मोकदमी आपली वतनी आहे याप्रो माहाराज चालविले त्यावरून हे आज्ञापत्र सादर केले आसे तरी तुम्ही मौजे माार मो इलास इनाम पहिले सनदप्रो चालवणे व मोकदमीचा कारभार याचे हाते घेत जाणे प्रतिवर्षी पत्राचा आक्षेप न करणे या पत्राची प्रती लेहोन घेऊन मुख्य पत्र परतोन देणे

मर्यादेयं विराजते

बार

नकल करणार आत्माराम रावजी कारकून ताा ६ माहे जुलई सन १८५४ इसवी

सदरहू नकलेचे चौदावे ओलीवर -क' आक्षर शोध नकल कर्ते समयीचे असे तााा १० जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

नकल

श्री

इनाम

ए

कमिशन

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य
राजश्री शामजी हरी नामजाद व कारकून
प्रा मावल गोसावी यांस

सेवक नारो शंकर सचिव नमस्कार सुां अशर मया अलफ रा मोरो बल्लाल याणी राजश्री स्वामी समीप येऊन वर्तमान विदित केले की आपल्या वडिली या राज्यात सेवा केली त्यावरून मौजे नांदोसी ता कर्यात मावल हा गाव आपले मोकदमीचा तो इनाम दिल्हा आहे तेणे प्रा चालत आहे पेस्तर हि चालवावयाची आज्ञा केली पाहिजे म्हणून विदित केले त्यावरून राजश्री स्वामीनी तुम्हास आज्ञापत्र सादर केले आहे तरी मौजे नांदोसी ता कर्यात मावल हा गांव पूर्वीपासून इनाम चालत आला. असल तेणे प्रो चालवणे छ १६ सौवाल पा हुजूर

यलेखना

– वधि

बार सुरू सुद्रबार

नकल करणार आत्माराम रावजी कारकून ता ६ माहे जुलई सन १८५४ शा सदरहू नकलेचे दाहावे ओळीवर तुम्हास अक्षराचा शोध असलेप्रो आहे ता १० जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता सदर

नकल

श्री

इनाम

ए

कमिशन

कलेक्टर जिल्हा पुणे दप्तराचा

रजिष्टर नंबर ३३ तेहतीस

सन १८४९ इसवी

स्वस्ति श्री राज्याभिषेक शके ४८ प्लव संवत्सरे अषाढ शुद्ध प्रतिपदा सौम्यवासरे क्षत्रिय कुळावतंस श्री राजा शाहू छत्रपती स्वाती याणी देशमुख व देशपांडे ता। कर्यात मावल यास आज्ञा केली ऐसाजे

शिक्का पंतप्रधान	शिक्का पंतप्रतिनिधी

मौजे नांदोसी ता। मजकूर हा गाव रा। मोरो बल्लाल खेडेबारेकर यास कुलबाब कुळकानू पेशजीपासून इनाम चालत आल आहे. तेणे प्रो करार केला असे. तरी तुम्ही मौजे मजकूर मशारनिल्हेस पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने इनाम चालवणे. प्रतिवर्षी नूतनपत्राचा आक्षेप न करणे या पत्राची प्रती घेऊन मुख्य पत्र भोगवटीयास परतोन देणे लेखनालंकार

मर्यादेयं विराजते

रुजू सुरू सा।

निविद्र मंत्री

बार सुद्र सुरू सुद्र बार् बार्

नकल करणार आत्मारात रावजी कारकून ता। ६ जुलई सन १८५४ रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता। १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी.

नकल

श्री

इनाम

ए

कमिशन

राजश्री मोरो बल्लाल मौजे नांदोसी

गोसावी यांस

सेवक कृष्णाजी गोपाल कमाविसदार प्रो सरदेशमुखी नमस्कार सु।। इसने आसरीन मया आलफ तुम्हा पासून मौजे माारचे इनामाब।। दिवाणीत शेरणी दुतर्फा सो १०० शंभर घेतले त्याची सरदेशमुखी साा १० दाहा पावले मजुरा असेत जाणिजे छ १ मोहरम

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून ताा ६ जुलई ान १८५४ शा सदरहू नकलेचे तिसरे ओळीवर कमाविसदार प्राा सरदेशमुखी या अक्षराचा शोध असल प्रो आहे. शिवाय पांचवे ओळीत -स- आक्षरास काट व सदरहू ओळीवरच से आक्षराचा शोध नकल कते समई पडला असे ताा १० जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

नकल

श्री

स्नेहांकित,

माा अनाम रामाजी इतबारराव यांसी पंताजी सिवदेव सु।। इसने आसरीन मया आलफ मौजे नांदोसी ताा कर्यात मावळ हा गाव मोरो बल्लाल याजकडे इनाम दिल्हा आहे तेथे तुम्ही कथला करीता म्हणून विदित जाले तरी तुम्हास कथला करावयासी प्रयोजन काय या उपरी मौजे मजकूराचा वसूल त्याकडे होईल तुम्हास कथला करावयास गरज नाही येविसी फिरोन बोभाट येऊन देणे जाणिजे छ २७ जमादिलोवल

मोर्तव सुद

सुरू सुद

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून तारीख ६ जुलई सन १८५४ इसवी सदरहू नकलेचे चौथे ओळीत - ही- आक्षरास काटनकल कर्ते समईचा असे ताा १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

नकल

इनाम श्री

ए

कमिशन

मशरुम अनाम देशमुख देशपांडे ता कर्यात मावल यासी नारो शंकर सचिव सु।। इसने आशरीन मया आलफ मौजे नांदोसी

श्री
शंकराजि
नारायण

ताा कर्यात मावळ हा गाव पूर्वी महाराज राजश्री काका साहेब कैलासवासी याणी मोरो बल्लाल खेडेबारेकर याचे पिते बालाजी बापूजी यांस .... जीचे मुकामीहून इनाम दिल्हा आहे त्याप्रमाणे तीर्थरूप राजश्री पंत वैकुंठवासी याणीही करार करून वतनपत्रे करून दिल्ही आहेत त्याप्रमाणे चालत आहे त्यास सनतिसा मध्ये मोरो बल्लाल श्री .... माहायात्रेस गेले मौजे मजकूर खराब होता त्यास किले सिंहगडकरी यानी रायाजी इतबार राऊ सरनाईक यास मुकासा दिल्हा यैसियास माार निले माहायात्रेहून आले आण हुजूर येऊन विनंती केली की मौजे मजकुरी पूर्वीपासून आपले पाटीलकीचा गांव म्हणोन राजश्री .... काका माहे बी इनाम दिल्हा त्याप्रमाणे राजश्री पंत वैकुंठवासी याणीही इनाम करार केला अलीकडे राजश्री स्वामीनीही वतनपत्रे करून दिल्हे त्याप्रमाणे आपण अनुभवीत आहो सामंत गडकरी यांनी घालमेल केली आहे. त्यास स्वामीनी पूर्ववतप्रमाणे इनाम करार करून वंशपरंपरेने चालविला पाहिजे म्हणोन विनंती केली त्यावरून पूर्वील पत्रे व भोगवटा मनास आणून माारनिलेकडे मौजे मजकूर पूर्वीप्रमाणे करार केला आहे. गडकरी याजकडून गांव दूर केला आहे. तर पुत्रपौत्रहि वंशपरंपरेने याचे कडे चालवणे यापत्राची प्रत लिहून घेऊन मुख्य पत्र भोगवटी यास मारनिलेकडे परतोन देणे जाणिजे छ २४ ताबल

सुरू सुद्र बार

नक्कल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून ताा ६ माहे जुलई सन १८५४ इसवी

सदरहू नकलेचे आठवे ओळीत त्या आक्षरास काट व सदरहू ओळीवरच त्या अक्षराचा शोध नकलकर्ते समईचा असे ताा १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

नकल

श्री

इनाम

ए

कमिशन

अज दिवाण किले सिंहगड ताा मोकदमानी मौजे नांदोसी ताा काा मावल सु॥ इसने अशरीन मया आलफ मौजे माार राा मोरो बल्लाल खेडेबारेकर यास राजश्री स्वामीनी इनाम गांव दिधला आहे. त्याप्राो प्रस्तुत राजश्री ...... पंत सचिव व राजश्री पंताजीपत याणी करारा .... किले माारास पत्र दिल्हे आहे तरी तुम्ही माारइलेस रुजुवात होऊन याचे रजातलबेने वर्तणूक करीजत जाणे छ १२ रमजान मो सुद्र

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून ताा‌ा ७ जुलाई सन १८५४ इसवी.

सदरहू नकलेचे तिसरे ओळीवर गाव व चौथे ओलीवर दिल्हे आक्षरे शोधाची असल प्राो आहेत ताा १० जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजू होणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

इनाम
ए
कमिशन

राजश्री रायाची इतबारराव सरनाईक
दोरा किले सिंहगड गोसावी यास

श्री संताजी सोमवंसी हवालदार व कार.... सिंहगड इसने आशरमया आलफ .... सी मा। का। मावल हा गाव किले मजकूरीहून जमावास मुकासा दिधला आहे त्याप्रो तुम्ही कर्दी केली आहे त्यास तूर्त रा। मोरो बल्लाल खेडेबारेकर यास राजश्री .... स्वामीनी इनामगाव पेशजी पत्र दिल्हे आहे त्या प्रो राजश्री पंतसचिव व राजश्री पंताजीपंत याणी माझ्याकडे गाव इनाम करार केला आहे त्यास साल मा।र येणे प्रो तह केल आसे

इनामदाराकडील बाकी मकसीमा पैकी चाकर लोकाकडे दुमाला कलम ...., १	दिवाणात इनामदारानी इवसूल द्यावी तो यैवज तुम्ही वसूल इनामदाराकडे देणे ..... कलम १

येणेप्रमाणे तह केला असे त्याप्रो वर्तणूक करून ये वर्षीचे ...... लाऊन घेणे पेस्तर साली गांव मोरो बल्लाल याचे दुमाला करणे तुम्ही दखलगिरी न कर्णे छ १२ रमजान मो सुद्र

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून व सदरहू ता ७ माहे जुलई सन १८५४ इसवी

सदरहू नवे ओळीवर - क- आक्षरशोध व सदरहू ओळीतच - क- आक्षरस काट नकल कर्तेसईचा ता। १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता। सदर

नकल

श्री

इनाम
ए
कमिशन

मा। अनाम मोरो बल्लाल यास पंताजी सिवदेव नमस्कार सु।।

इसने आशरीन मया आलफ मौजे नांदोसी ता कर्यात मावळ हा गांव तुम्हांस इनाम आहे यैसियास मौजे मारचा आकार होईल त्यापैकी तिजाई व बाबती जिल्हेकडील यैवज वसुली आहे तो किले सिंहगडाकडे देविला आहे मौजे मारी गडकरी लोकाची सेते आहे. त्याचा आकार होईल तो तिजाई पव बाबतीच्या अैवजांत वजा पडेल ...... ला अैवज तुम्हास पावेल जाणिजे छ१ जिल्हेज

।। श्री ।।
भागवत्चरणी
तत्पर पंताजी
शिवदेव नीरंतर

मोर्तब सुद

सुरू सुद्र

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून ता ७ जुलईसन १८५४ इसवी
रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता १० माहे जुलाईसन १८५४ इसवी

नकल

श्री

।। श्री ।।
भागवत्चरणी
तत्पर पंताजी
शिवदेव नीरंतर

स्नेहाकिंत,

मा॥ अनाम देशमुख व देशपांडे ता कर्यात मावल यांसी पंताजी सिवदेव सुहरसन सलास आशरीन मयाअलफ मौजे नांदोसी ता मजकूर हा गाव राजश्री मोरो बल्लाल देशपांडे ता॥ खेडेबा॥रे यासी पुरातन इनाम आहे त्याची दुमालपत्रे सालगुदस्ता सादर केली आहेत यैसे असता तुम्ही इनाम सुरळीत चालो देत नाही. कोण विचार यासी मौजे मजकूर इनाम **दिल्हा आहे तो देशपांडे म्हणून काही दिल्हा नाही. याच्या वडिलांनी या राज्यांत सेवा बहूत केली आहे याबदल इनाम गांव दिल्हा आहे. तरी याऊपरी यासी कटकट करावयाची प्रयोजन नसे याचा इनाम सुरळीत याजकडे चालवणे फिरोन भाट येऊ न देणे जाणिजे छ १५ मोहरम** नाही.

सुरु सुद्र

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून ता॥ ७ जुलई सन १८५४ इसवी.

रुजू पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी.

नकल

श्री

इनाम
ए
कमिशन

स्नेहाकिंत,

राजश्री भगवंतराऊ सोमवंसी हवालदार व कारकून किले सिंहगड गोसावी यास

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य श्री नारो शंकर सचिव आशिर्वाद व नमस्कार. सुहूर सन समान अशरैन मया अलफ रा मोरो बल्ला ल न्हेकर यांजकडे मौजे नांदोसी ता कर्यात मावळ हा गांव आहे तेथील इनामाचा यैवज याकडे व रा रघुनाथ मोरेश्वर सभासद नामजाद किले मा याकडे बाबतीचा व तिजाईचा यैवज पावावा यैसा तह करून तुम्हास साल गुदस्ता पत्र सादर केले आहे त्याप्रमाणे सालमारी सदरहू इनामाचे बाबतीचा व तिजाईचा यैवज या उभेताकडे पावणे जाणिजे छ १ मोहरम पा हुजूर

पत्रा वधिरय आधि

बार सुरू सुद्र बार

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकूल ता ७ माहे जुलई सन १८५४ इसवी

सदरहू नकलेचे पाचवे ओळीवर - रो - आक्षरे शोध आसलप्रो आहे सिवाय आठवे ओळीवर - पा- आक्षर शोध नकल कर्ते समईच असे ता १० जुलई सन १८५४ इसवी

रुजु पाहणार वामन कृष्ण कारकून ता सदर.

नकल

श्री

कलेक्टर जिल्हा पुणे दप्तराचा
रजिष्टर नंबर ३५ पसतीस
सन १८४९ इसवी

राजमान्य राजश्री कारकून दिमत
गोविंदराव सदासिव गो. यास

सेवक बाजीराव रघुनाथ प्रधान नमस्कार सु।। समान मया तैन व आलफ खंडो मोरेश्वर पाटील मौजे नांदोसी ता कर्यात मावळ यास मौजे मजकूर येथील मोकासबावेचे अंमलापैकी इतलाख नेमणूक येकसे आठ्ठावीस रुपये होती ते त्याजकडून दूर करून सन इहिदे मया तैनापासून किले सिंहगड येथील बेगमीस सदरहू रुपये लाऊन दिल्हे आहे ते हाली किल्याकडून दूर करून पेशजीप्रमाणे खंडो मोरेश्वर यास मौजे मातरचे मोकास बाबेचे अंमलापैकी इतलाख नेमणूक रुपये १२८ येकसे आठावीस सालमारी करार करून दिल्ही आसे तरी लिहिल्याप्रमाणे नेमणूक पेशजी पासून सुदामकत पावत आल्याबरहुकूम पाववीत जाणे व सन खमस मया तैनापासून येकसे आठावीस रुपये दरसाल किल्याकडे पा....... नाही म्हणोन खंडो मोरेश्वर याणी विनंती केली त्यास सन खमस मसया तैनापासून याजकडील नेमणूकेपैकी गावाकडे बाकी राहिली असेल ती मारनिकेकडे देवणे जाणिजे छ १२ सावान

आज्ञाप्रमाण

लेखन सीमा

बार

सदरहू आसलेस चिकटबंद दोन त्याची चिकटवाणी येकतीजवर लेखनसीमा या अक्षराची मोर्तब येक असे

नकल करणार रघुनाथ नरसिंह कारकून ता ७ जुलई १८५४ इसवी सदरहू नकलचे आक्रावे ओळीत -म- आक्षरास काट व सदरहू ओळीवरच -म- आक्षर शोधनकल कर्तेसमईचे असे ताा १० माहे जुलाई सन १८५४ इसवी

रुजु पाहणार वामन कृष्ण कारकून ताा सदर

खरी नक्कल

सही........ कॅप्टन
असि. इनाम कमिशनर

نقل

R

درینوقت میمنت اقتران فرمان والاشان
واجب الاذعان عالیشان صادر شد که متصدیان مهمات موضع ناسی دوبا
طرف قریات واپرکه هیما اباد عرف بعانه سرکار جنیر صوبه
خجسته بنیاد اورنگ اباد و سر موضع مذکور در وجه انعام
التمغائی رو هندت و بالاجی هندت و مهادجی هندت و گوپال

نہ پنڈت بن رگھناتھہ پنڈت ابن موروپنڈت

بیرہ کر با فرزندان بمعافی تصدیق و یادداشت

سوای حقدار مقرری از ابتدای ربیع الاول

ییل حسب الضمن مقرر باشد کہ حکام بنبغی بلوازم و مراسم

آن پرداختہ دقیقہ از دقایق حزم و احتیاط غیر مرعی

نگذارد و رعایا از حسن سلوک خود راضی و شاکر داشتہ

در ازدیاد آبادی و تکثیر زراعت مساعی جمیلہ بیکار برد باید

کہ فرزندان نامدار کامکار و الا تبار و وزرای ذوی الاقتدار

و امرای عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام

و متصدیان مهمات دیوانی و متکفلان معاملات

سلطانی و جاگیرداران و کروڑیان حال و استقبال

ابداً و موبداً در استقرار و استمرار این حکم مقدس معلی

کوشیده مشار الیهما را بر متعدی مذکور بحال و مقرر داشتند

نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن خالداً و مخلداً بتصرف

انها واگذارند و دیگری را سهیم و شریک او ندانند

و رسوم مقرری بموافق معمول قدیم بمومی الیها میداده

باشند درینباب تاکید اکید و قدغن بلیغ

دانسته هر سال سند مجدد نطلبند و از یرلیغ کرامت

تبلیغ و الا تخلف و انحراف نورزند بتاریخ بیست

و هفتم شهر ذی الحجه سال چهار دهم از جلوس والا

زیب تحریر یافت

شاه عالم
فدوی بادشاه غازی
صاحب ... یار وفادار ...
آصف جاه برهان الملک شجاع الدوله ...
مدار المهام اعتماد الدوله
وزیر الممالک ...

برساله اشرف کتابت و دلالت منزلت

فرازنده لوای رکن دولت و حشمت طراز الابهت

عظمت اعتصام ...

دکور ... ظفر ... معارک ...

مکمل کامرانی ...

و فضائل ...

دا... کارفرمای سیف و القلم تدبیر

امور عالم ...

عمده امرای عظیم الشان وزیر صاحب تدبیر ممالک

مدار ... اختصاص

६३

R

والاعزاز واجب الاکرام والامتیاز رکن السلطنه بار

سلیمان اقتدار وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام

یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک والا

ور استحکام الدوله آصفجاه ابو المنصور خان

بهادر صفدر جنگ سلمه الله

مطلع شد

شاه عالم بادشاه غازی

سید هدایت علیخان فدوی

[illegible]

بموجب سوال و دستخطی انور
فرمان والاشان قلمی شد

خاص

داخل روزنامچه واقعه ۲ ذی‌حجه
سال ۱۵ ... داخل ...
... محمد سعید ...

سانح ...
عمل بدفتر ...

داخل اوارجه ...

... منصب ... بدو فرزند او تفویض

موضع ... طوائف ...

... موضع مذکور ...

... حقدار از قدیم الایام ...

فرمان تقرر است امیدوار فضل و کرم است

موضع مذکور ... بحسب دریافت
بضبطی ... حقدار ...

مقصدی درست موضع
سطور

[illegible]

५७

True Copies
[illegible] Captain
Assistant Inam Commr.

६९८
६

INAM
A
COMMISSION

R

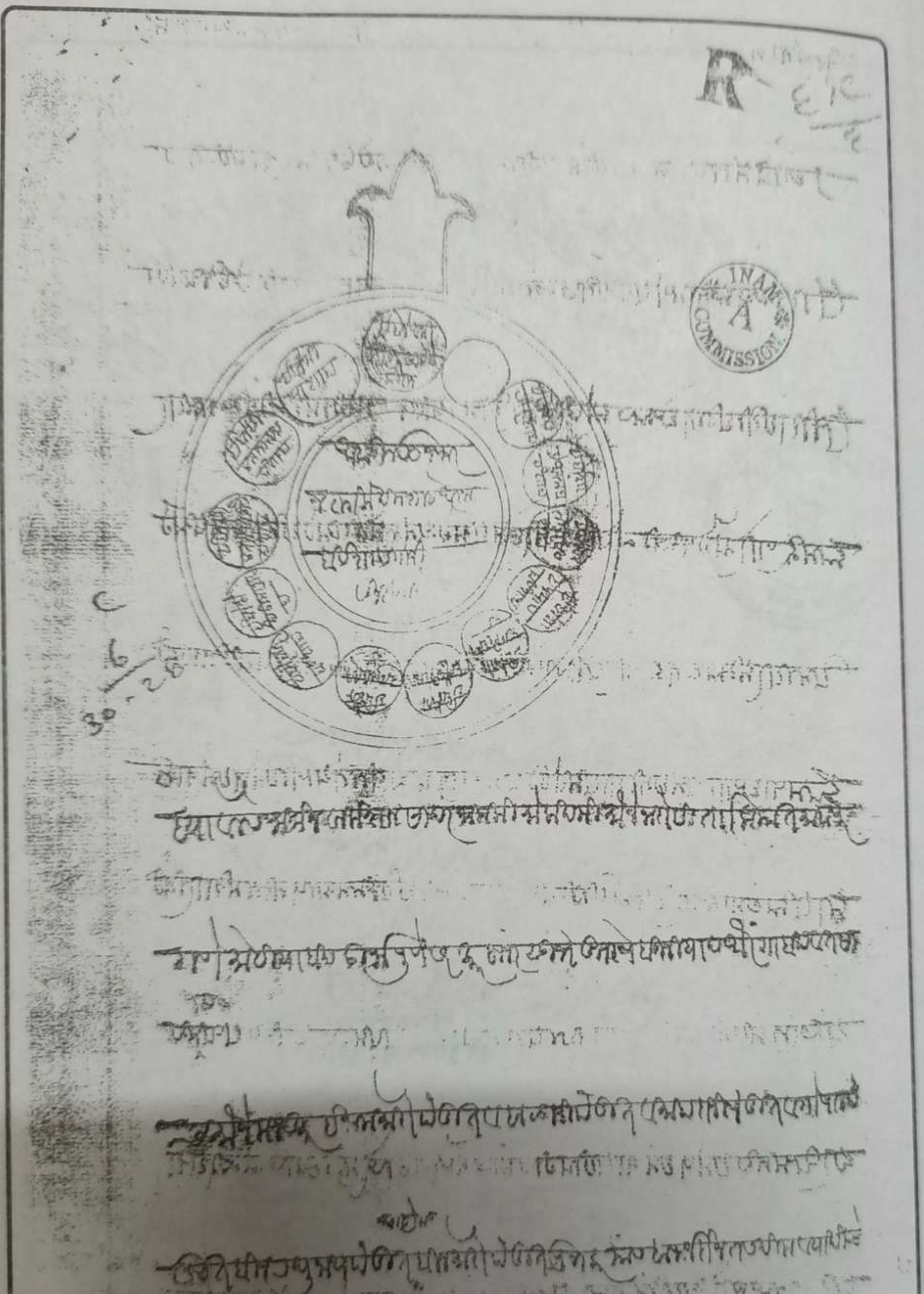
रामाराम शंकर देशपांडे पाटील

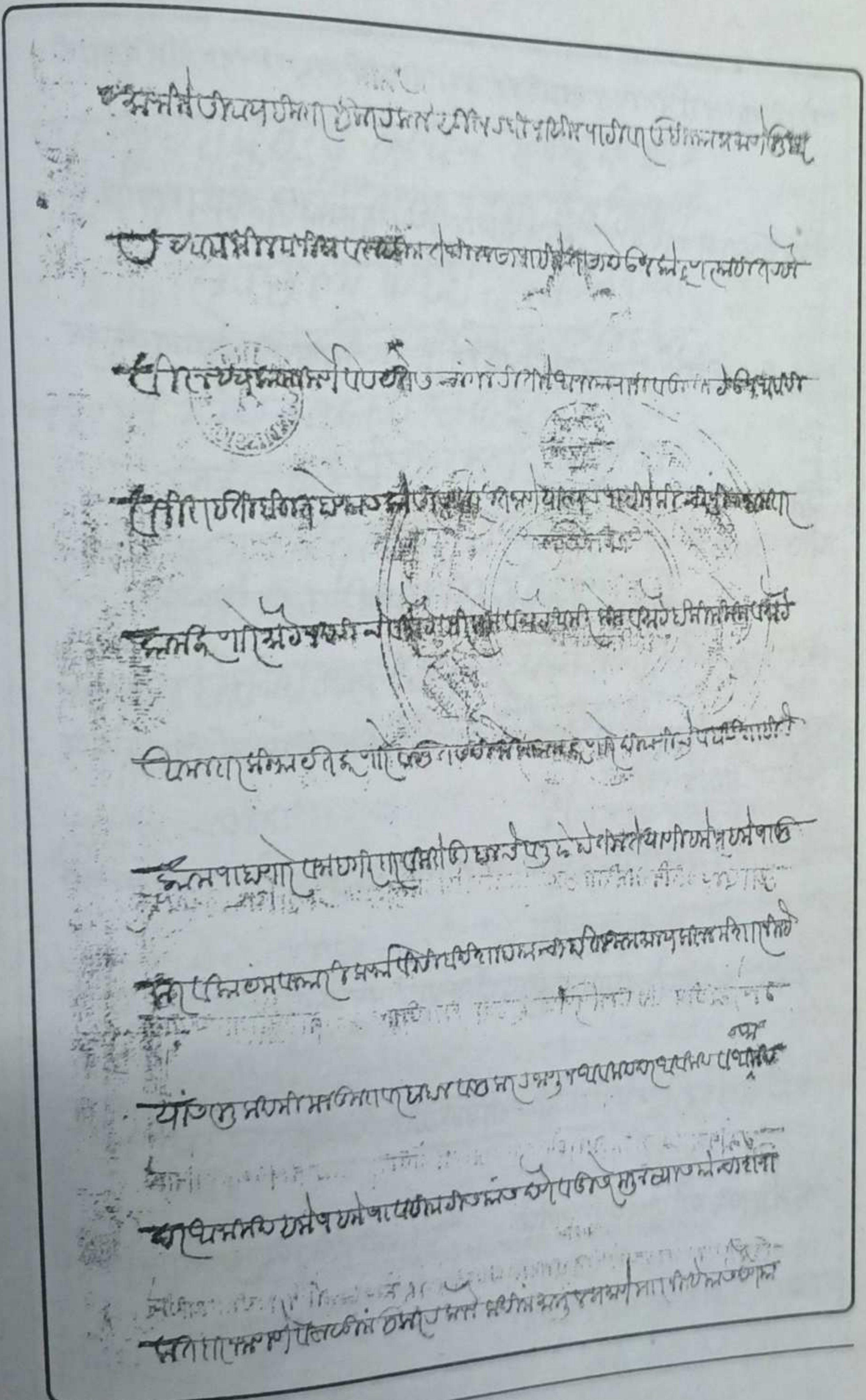
पृष्ठ ८५ × १.५० = ११२ रु ५० पैसे
= ११३ रुपये

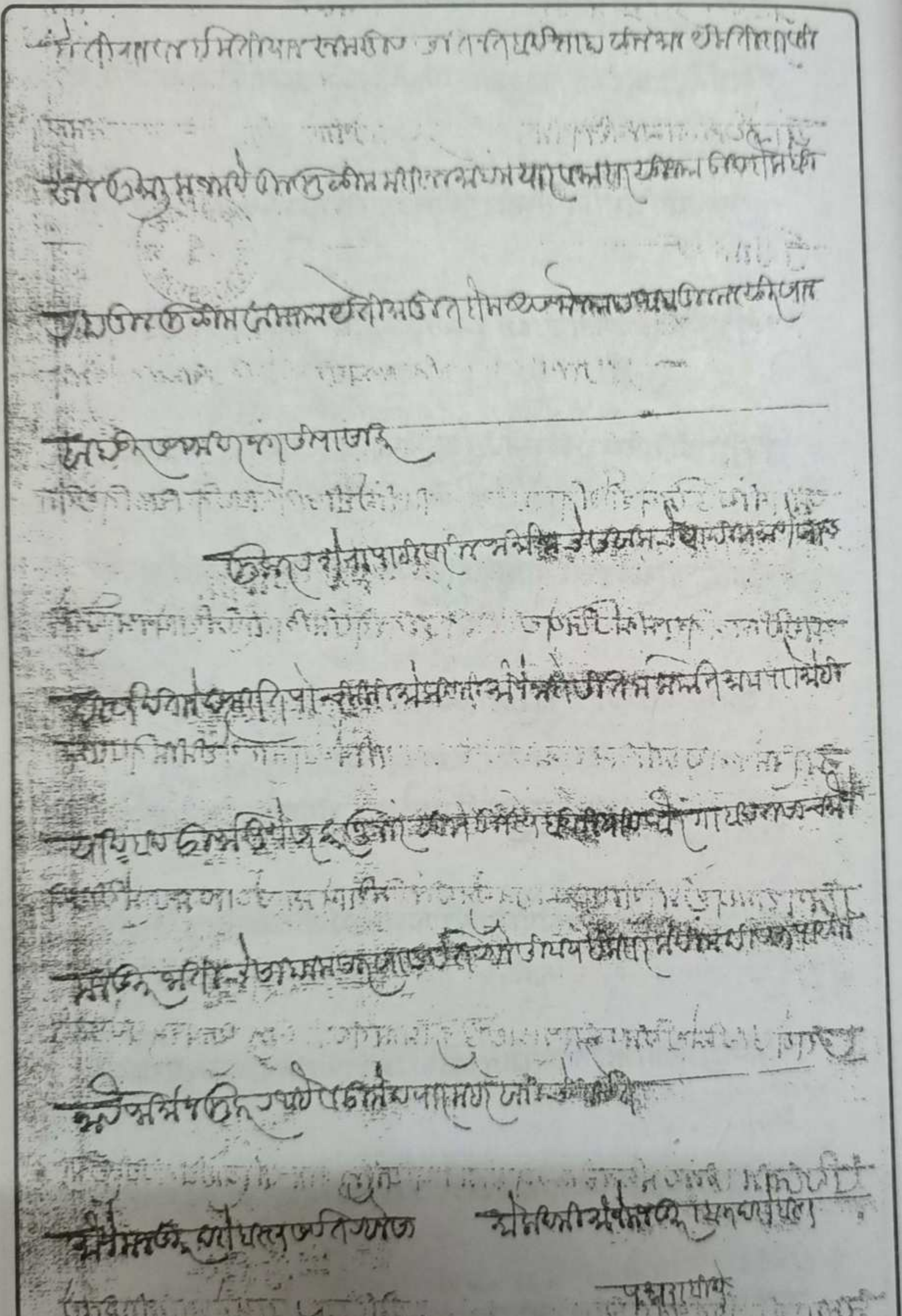
१०।२।२०००
२८/०३/२०००

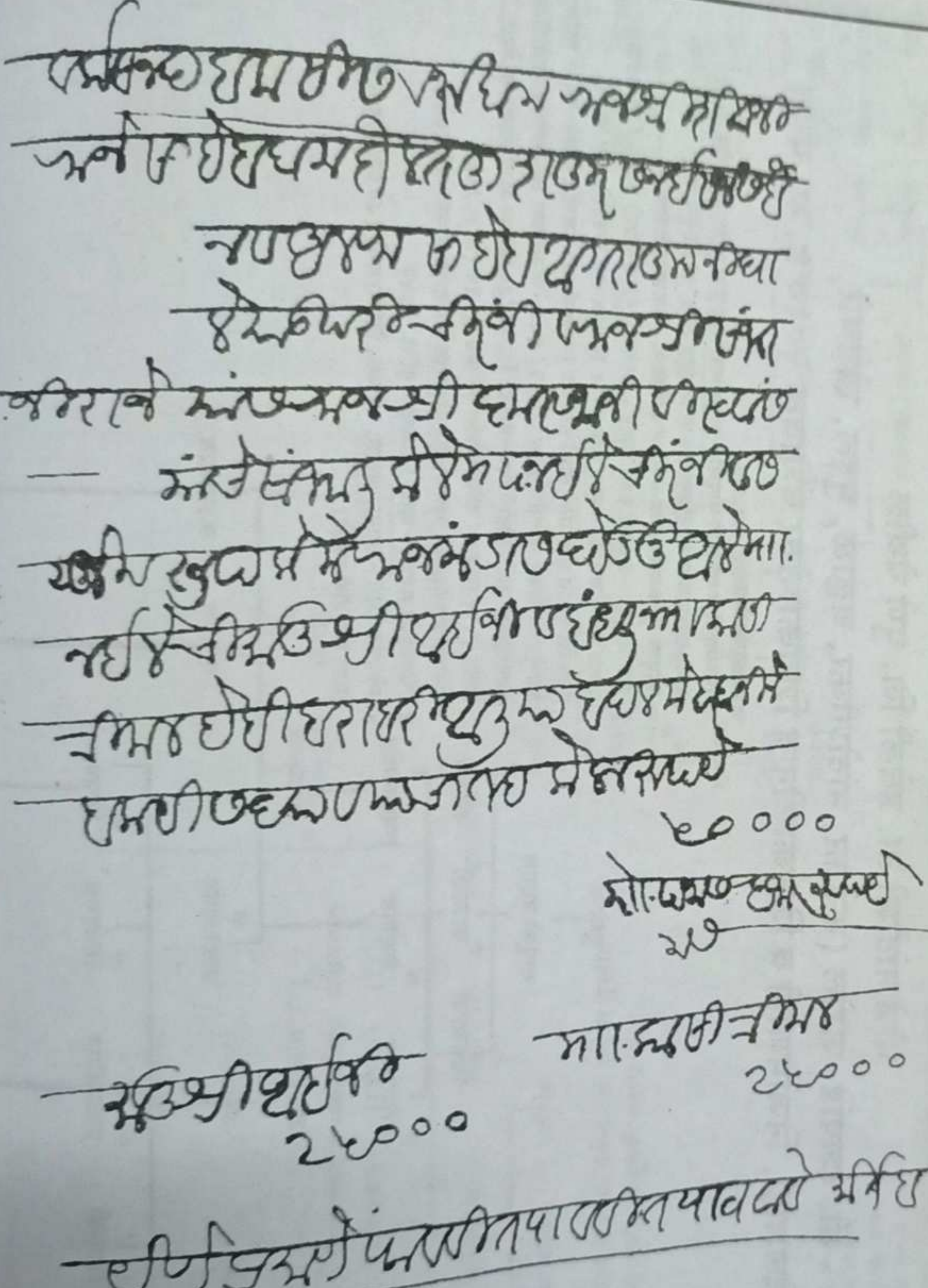
6
30-27

डुंजारोळी
सहायक संचालक ।२०००
पुणे पुरालेखागार, पुणे

R
INAM COMMISSION
A

संभाजीराजांना सुखरूपपणे राजगडावर पोहचविल्याबद्दल
काशी त्रिमल यांना दिलेली बक्षिसाची सनद.
(पुराभिलेख विभाग पुराभिलेखागार, कोल्हापूर यांच्या सौजन्याने)

मौजे नांदोशी ता. हवेली जि. पुणे येथील
श्री. देशपांडे-पाटील (नऱ्हेकर, नांदोशीकर, बल्लाळ, मुद्रल, खेडेबारे
यांची आदिलशाही, निजामशाही व शिवकालीन व शिवकालोत्तर वंशावळ २०१० इ. स. पर्यंत

लढायांत घेतलेला भाग :

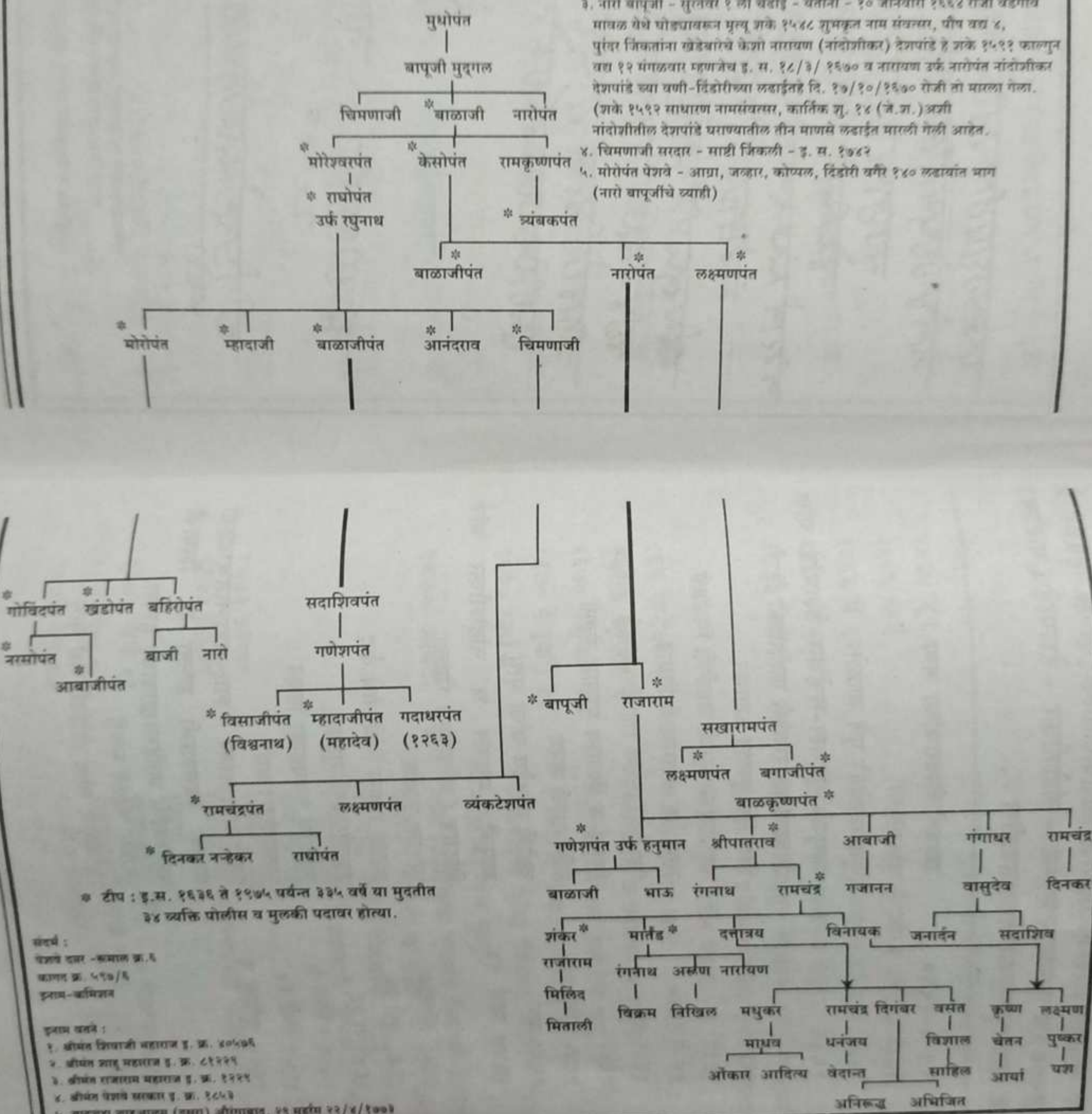
१. चिमणाजी व बाळाजी बापूजी - शाईस्तेखानावर हल्ला इ. स. शके चैत्र १५८५ शुभकृतनाम संवत्सर, रविवार, ५ एप्रिल शुद्ध ८ दि. १६६३ (जे.श.)

२. बापूजी मुद्रल नांदोशीकर - सिंहगड जिंकला - रक्तपाताशिवाय १४/०३/१६४८

३. नारो बापूजी - सुरतेवर १ ली चढाई - येताना - १० जानेवारी १६६४ रोजी वडगांव मावळ येथे घोड्यावरून मृत्यू शके १५४८ शुभकृत नाम संवत्सर, पौष वद्य ४, पुरंदर जिंकतांना खेडेबारेचे केशो नारायण (नांदोशीकर) देशपांडे हे शके १५९१ फाल्गुन वद्य १२ मंगळवार म्हणजेच इ. स. १८/३/ १६७० व नारायण उर्फ नारोपंत नांदोशीकर देशपांडे ह्या वणी-दिंडोरीच्या लढाईतहे दि. १७/१०/१६७० रोजी तो मारला गेला. (शके १५९२ साधारण नामसंवत्सर, कार्तिक शु. १४ (जे.श.) अशी नांदोशीतील देशपांडे घराण्यातील तीन माणसे लढाईत मारली गेली आहेत.

४. चिमणाजी सरदार - साष्टी जिंकली - इ. स. १७४२

५. मोरोपंत पेशवे - आग्रा, जव्हार, कोप्पल, दिंडोरी वगैरे १४० लढायांत भाग (नारो बापूजींचे व्याही)

* टीप : इ.स. १६३६ ते १९७५ पर्यन्त ३३५ वर्षे या मुदतीत ३४ व्यक्ति पोलीस व मुलकी पदावर होत्या.

संदर्भ :
पेशवे दप्तर -कमाल क्र. ६
कागद क्र. ५९७/६
इनाम-कमिशन

इनाम वतने :
१. श्रीमंत शिवाजी महाराज इ. क्र. ४०५७६
२. श्रीमंत शाहू महाराज इ. क्र. ८१३२९
३. श्रीमंत राजाराम महाराज इ. क्र. १३२९
४. श्रीमंत पेशवे सरकार इ. क्र. १८५३
५. बादशहा शाहआलम (दुसरा) औरंगाबाद, २९ मुहर्रम २२/४/१७७३

छत्रपती शिवाजी महाराज कारकिर्दीतील (इ. स. १६३० ते १६८०) व मुद्गल - नऱ्हेकर - नांदोशीकर - देशपांडे (पाटील) ... कालानुक्रमे घटनांचा तपशील

१९-२-१६३०	छत्रपती शिवरायांचा जन्म
१६३०-३१	दुष्काळ
१६३०	मुरार जगदेवने पुणे जाळले
१६३६	बापूजी मुदगल-नऱ्हेकर-देशपांडे यांना शिवाजी महाराजांनी पाटीलकी दिली.
१६३७	शिवाजीचे पुण्यात आगमन
१६३९	शहाजीस बंगळूरची जहागिरी मिळाली.
१४ मे १६४०	सईबाईचा लालमहाली विवाह
१६४१-४२	जिजाऊ शिवराय शहाजीराजांकडे जातात.
१६४२	जिजाई व शिवराय पुण्यास येतात
१६४५ एप्रिल १५	रोहिडेश्वराची शपथ
१६४७ मार्च	दादोजी कोंडदेव यांचा मृत्यु
१६४७ मार्च १४	**बापूजी, मुदगल व नांदोशीकर यांनी सिंहगड (कोंढाणा) घेतला.**
१६४८ ऑक्टोबर	पुरंदरचा कबजा
१६४८ जुलै २५	शहाजी राजांना जिंजी येथे कैद
१६४९ मे १६	शहाजीराजांची सुटका
१६५९ सप्टेंबर ५	सईबाईंचे राजगडावर निधन
१६५९ नोव्हें १०	अफझलखान वध
१६६३ एप्रिल ६	**शाहीस्तेखानावर लालमहालातबाळाजी बापूजी चिमणाजी हल्ला छ. शिवाजी महाराजांनी शाहिस्तेखानावर हल्ला.**
१६६४ जानेवारी ६	सुरतेवर पहिली स्वारी
१६६४ जानेवारी २३	शहाजीराजे यांचा होदेगिरी येथे मृत्यु

१६६४ जानेवारी १०	नारोबापूजी नांदोशीकर देशपांडे यांचा वडगाव मावळ येथे मोगल सरदार मुकूंद रजपूत यांचेकडून घोड्यावरून पडून बाण लागून मृत्यु
१६६५ मे	पुरंदरवर मुरारबाजी देशपांडे यांचा मृत्यु
१६६५ जून १३	पुरंदरचा तह.
१६६६ मार्च	शिवराय संभाजीराजांसह आग्राकडे निघाले.
१६६६ मे १२	शिवराय औरंगजेबाच्या दरबारात
१६६६ मे २५	शिवराय औरंगजेबाच्या कैदेत
१६६६ ऑगस्ट १७	**शिवराय कैदेतून निसटले परंतू रघुनाथपंत बल्लाळ व त्र्यंबक सोनदेव डबीर आगऱ्यात आठ महिने कैदेत पडले.**
१६६ सप्टेंबर २	राजे रायगडावर आले.
१६६७ एप्रिल ३	**रघुनाथपंत व त्र्यंबकराव सुटले**
१६७० फेब्रुवारी ४	सिंहगड जिंकताना तानाजींचा मुत्यु
१६७० फेब्रुवारी २४	राजगडावर राजारामांचा जन्म.
१६७० मार्च ८	निळोपंताची पुरंदर जिंकला, नारायण देशपांडे नांदोशीकर यांचा मृत्यु
१६७० ऑक्टो. १७	**वणी दिंडोरीच्या लढाईत शिवाजी महाराज, मोरोपंत पेशवे व नारायण नांदोशीकर देशपांडे लढाई जिंकली. परंतू नारायण नांदोशीकर, पंचहजारी सेनापती, यांचा मृत्यु झाला.**
१६७२ ऑगस्ट	समर्थांची भेट
१६७३ डिसेंबर	गागाभट्टांना आणण्यासाठी नाशिकला पालखी रवाना.
१६७४ मार्च १९	काशीबाईंचा मृत्यु
१६७४ जून ६	रायगडावर शिवाजी महाराज यांना राज्याभिषेक
१६७४ जून १७	राजमाता जिजाऊंचा पाचाड येथे मृत्यु

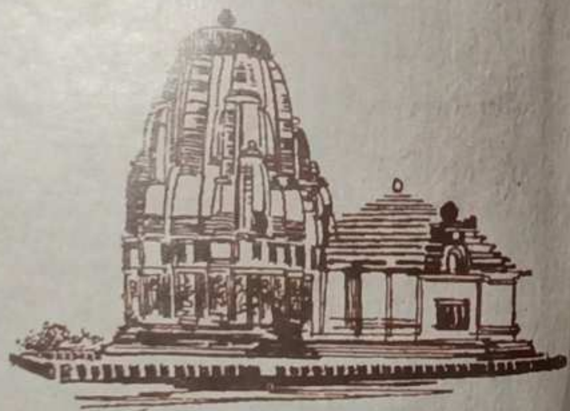
	शिवाजी राजांचा पुन्हा राज्याभिषेक
१६७४ सप्टेंबर २४	रघुनाथ पंडित राजांकडे जातात.
१६७६	त्र्यंबकपंत डबीर शिवापुरात वारले.
१६७७ एप्रिल १८	संभाजीराजे मोगलांकडे गेले.
१७७८ डिसेंबर १३	संभाजीराजे मोगलांकडून परत
१६७९ नोव्हेंबर १९	शिवरायांचे राजगडावर निधन
१६८० एप्रिल ३	
१६९८	बाळाजी बापूजी नांदोशीकर देशपांडे यांना पाटीलकी
१७४२	चिमणजी बापूजी नांदोशीकर देशपांडे (पाटील) यांनी साष्टी जिंकली.
१७६३	राघो मोरेश्वर नांदोशीकर देशपांडे यांना पेशवे सरकारातून पाटीलकी दिली.
१७६७	महादजी रघुनाथ मुदगल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांना पेशवे सरकारांतून पाटीलकी.
१७७०	बापूजी रघुनाथ मुदगल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर देशपांडे यांना पेशवे सरकारांतून पाटीलकी.
१७७३	महादजी, मोरो बाळाजी व रघुनाथपंत यांना बादशहा शहाआलम (दुसरा) यांनी पाटीलकी, जहागिरी दिली.
१७७८	बापूजी रघुनाथ व खंडो मोरेश्वर मुदगल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर-देशपांडे यांना पेशवे सरकारातून पाटीलकी
१७७८ ते ८१	खंडो मोरेश्वर यांना पेशवे सरकारातून पाटीलकी
१८२६ ते १८९६	श्रीपत राजाराम मुदगल-नऱ्हेकर-नांदोशीकर - देशपांडे पाटीलकी
१८९६ ते १९७५	रामचंद्र श्रीपत, शंकर रामचंद्र व मार्तंड रामचंद्र देशपांडे यांना पाटीलकी

ऐतिहासिक नीटस्

ऐतिहासिक नोटस्

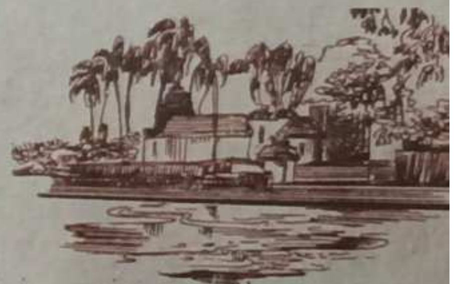

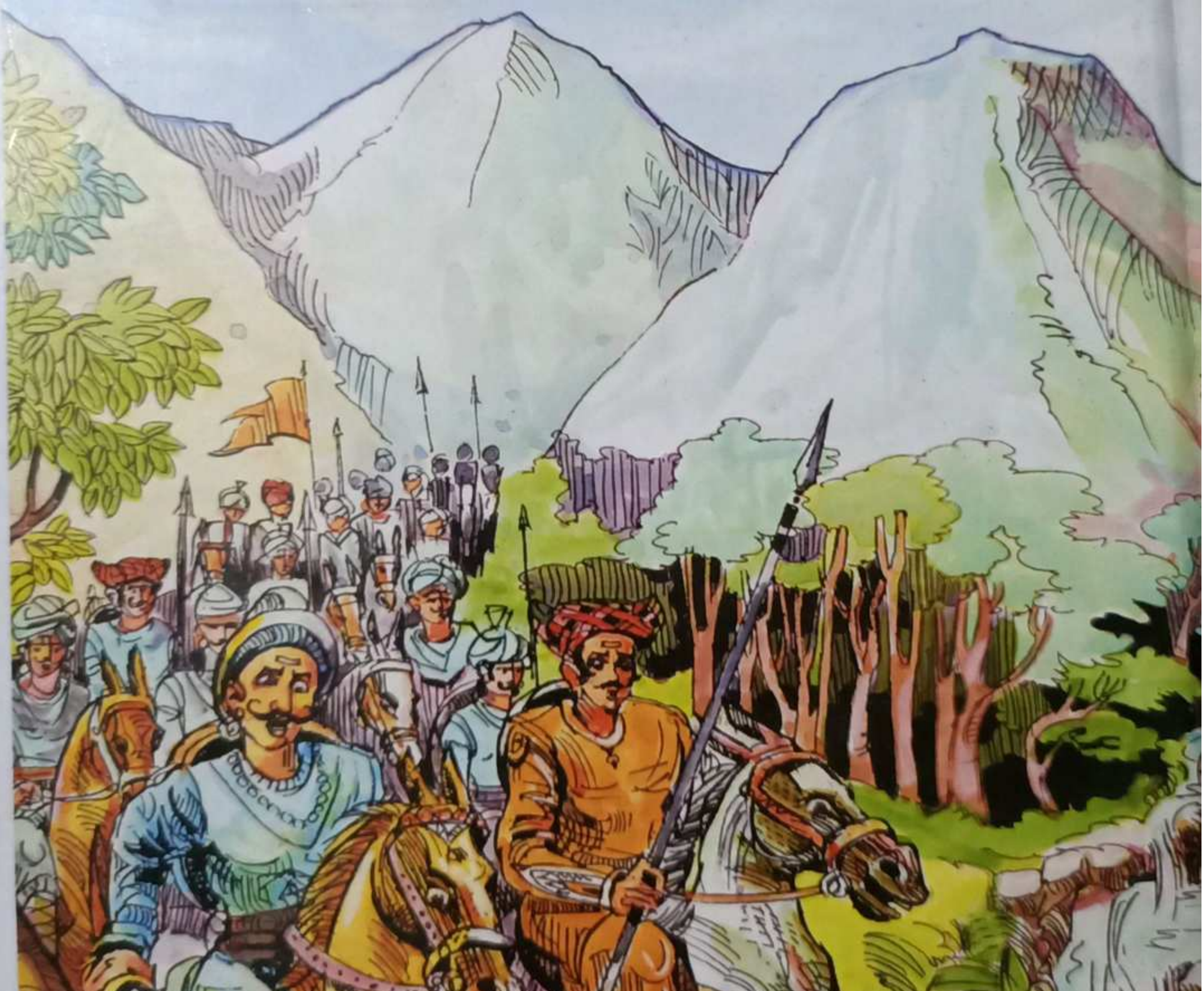

प्रोफिशन्ट™
पब्लिशिंग हाऊस

५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं: ९, राधाकृष्ण बिल्डींग,
प्रभात सिनेमासमोर, पुणे ४११०३०, फोन नं २४४८४५३८
E-mail: sales@theproficient.com
www.theproficient.com